MARIN PREDA

Cel mai iubit dintre pământeni

MARIN PREDA

Cel mai iubit dintre pământeni

Volumele I, II și III

1980

VOLUMUL 1

PARTEA ÎNTÂIA

I

Moartea e un fenomen simplu în natură, numai oamenii îl fac înspăimântător. Vorbesc de moartea naturală, care adesea e o dulce ispită. Înainte de a fi depus aici în această celulă, din care nu voi mai ieși decât pentru a intra într-o captivitate perpetuă, în plimbările mele solitare pe la marginea orașului, pe poteci, uitându-mă în jos și privind pământul, un sentiment senin se insinua în sufletul meu, la început de dragoste pentru el, pământul negru, tăcut, liniștit, apoi de atracție, de dorință, un fel de melancolie, de nostalgie blândă, de a mă culca pe el și a rămâne acolo întins pentru totdeauna. Ceea ce și făceam, stând cu ochii spre cer, până ce adormeam. Mă trezeam copleșit de un adânc sentiment de regret: de ce m-am mai trezit?

Dar moartea violentă, sinuciderea, la care ești împins de către oameni? Tandra nepăsare față de lume te poate stăpâni într-adevăr numai când te simți străin de propria-ți ființă, dar când, dimpotrivă, ai conștiința că ea este totul? Și știi cu certitudine că acest totul nu va mai fi liber niciodată? Închisoarea pe viață! Oricât m-ași strădui, mi-este cu neputință să-mi imaginez că, odată verdictul pronunțat, voi putea adresa lumii un tandru adio nepăsător.

Am mai avut de a face cu anchetele și justiția și am mai fost condamnat, dar nu pe viață și nu fără speranța de a ieși curând. Nu fusese chiar *curând*, dar nici prea târziu ca să nu pot uita. Acum însă descopăr cu groază că ei, cei care mă interogau, *erau liberi* (și asta se vedea din pofta cu care îmi consemnau depoziția, acele infame gesturi ale ființei animalice care se simte trăind fără opreliști, gestul cu care aplicau o ștampilă, răsfoitul hârtiilor, mâncatul unui sendvici, înghiorțăitul unui pahar cu apă, scârțâitul scaunului sub trupul voinic, ancorat bine în realitate, uitatul pe fereastră, căscatul, râgâitul, gândul la muierea tânără pe care o vor strânge în brațe la

noapte), iar eu nu voi mai fi niciodată ca ei, toate gesturile mele vor fi sau îmi vor reaminti că sânt condamnat să nu mai fiu liber până la moarte...

Știu însă că există pentru mine o scăpare: să fac să retrăiască în sufletul meu dulcea dorință de a intra în pământ, să retrăiască apoi marea mea dragoste pentru ea, suferințele îndurate și apoi puterea exaltării de a muri. Prietenul meu, fostul judecător, m-a sfătuit să scriu pe larg cum s-au petrecut lucrurile, și să-i dau lui, care mi-e avocat, mărturisirea, s-o aibă pentru ultima înfățișare la proces. Nu știu la ce-i mai poate folosi avocatului, dar îmi face bine mie. Scriind, simt că trăiesc și într-adevăr gândul morții inevitabile își diminuează puterea de a-mi îngrozi conștiința, care îmi șoptește: mii de oameni mor pe pământ chiar în aceste clipe, oameni umili, dar și oameni mari; nu se poate spune că n-ai trăit din plin treizeci și cinci de ani, alții au murit mult mai tineri, nu trebuie să accepți să trăiești oricum...

Poate că mărturia aceasta va apărea odată, împreună cu eseul meu *Era ticăloșilor* și voi trăi astfel și prin cei care mă vor citi, nu numai, asemeni tuturor, prin fetița mea, deci mai mult, fiindcă familiile se sting și ele, uneori atât de repede încât se justifică pe deplin existența acelor artiști care se lasă devorați de demonul creației și nu mai au timp, sau nu-i mai interesează să se lase ispitiți de perpetuarea ființei lor efemere, posedați de ideea durabilității ei în spirit. Căci cultura e o formă de viață, prin care o colectivitate umană își exprimă forța creatoare. Tatăl meu, fost monteur de avioane, avea, în mod straniu, o aversiune față de cultură și mai ales față da scriitori, al căror statut social actual îl scotea din sărite. „Ce rost au ăștia?“, zicea. Adică ce rost are să acorzi un statut social unor inși a căror activitate nu e strict necesară? Nu citea nimic, în afară de studii tehnice despre avioane, meseria lui, care de altfel îl pasiona. I-am vorbit într-o zi despre Eminescu, cu o pasiune ca și a lui, și atunci a rânjit cinic: „Ce Eminescu?! Eminescu e mort!“ Vroia să spună că el va asambla avioane în eternitate, ceea ce nu s-a confirmat, fiindcă astăzi asamblează tractoare, sugerând adică o mentalitate foarte curentă, a unei civilizații tehniciste, care se putea lipsi fără pagubă de poeți. „Așa ne putem lipsi de multe, i-am răspuns. Ce rămâne din activitatea voastră după ce muriți? O grămadă de fiare. În timp ce Eminescu nu va muri niciodată, când îl citesc simt că e printre noi, aievea.“ „Ba e mort de-a binelea, îngropat în cimitir.“ Puteam atunci să accept această gândire a lui ca pe ceva straniu, venea parcă din altă planetă și adolescentul din mine o resimțea ca pe un șoc: era o enigmă a acestor

timpuri. Simțeam că în alcătuirea intimă a ființei mele exista o lege și în a lui nu, și cum putea trăi fără această lege, sau ce lege îl călăuzea?

Dar iată-mă atingând, chiar și pe un plan secund, miezul existenței mele și, ca întotdeauna la cei loviți, gândul mi se întoarce înapoi, la vremea inocenței pierdute, când am săvârșit prima infamie...

II

Am fost un adolescent dur și turbulent, dar rău conștient nu i-am făcut pe atunci decât mamei, fiindcă pentru duritatea mea am fost pedepsit (fără să mai spun că violența gândirii îmi era respinsă, nu întotdeauna ușor, e adevărat, dar pătrundea greu în suflete și când pătrundea apărea ura împotriva mea, aversiunea instinctivă de apărare). Fetele mă ocoleau, adică nu se îndrăgosteau de mine, nu știam pe atunci de ce, pentru că nu eram urât, tocmai de aceea, pentru această duritate de care nu eram conștient, iar turbulența era socotită de cei înțelepți proprie vârstei și rareori îmi atrăgea vreo pedeapsă prea gravă. Eram chemat în cancelariile școlilor prin care am trecut, moralizat cu grijă și persuasiune, fiindcă eram un elev bine pregătit și reînviam în conștiința pedagogilor mei principii care cu cei buni (considerați că toți ar fi fost buni!) erau pe stinse.

Tinerețea e o trufie, rareori o valoare. Cel puțin în cazul meu. Trufia mi-a apărut în conștiință într-o zi când am citit în Platon următoarea afirmație: „Dacă moartea ar fi sfârșitul a tot, cei mai în câștig ar fi ticăloșii, moartea i-ar elibera și de trup și de suflet și de păcate... și tăcerea care s-ar lăsa peste mormintele lor ar fi egală cu a celor care au fost virtuoși.“ Citatul e exact până la punctele de suspensie, restul e o adăugire a mea de acum, dar și de atunci, când am închis cartea și am gândit cu neasemuit orgoliu: „Ei bine, Platon, moartea nu e sfârșitul a tot? Adică ce mai urmează? Întrucât virtuoșii ar avea alt destin final decât al ticăloșilor?“ Aici e cazul să adaug, că, deși aveam pe atunci abia șaisprezece ani, îmi pierdusem de mult credința în Dumnezeu și în viața viitoare, nu prin vreun proces dramatic, ci pe nesimțite, prin lipsa simplă de credință a altora, care spuneau de pildă, la un pahar, cu veselie, sau fără vreo zguduire: ai murit, te mănâncă viermii... sau: sufletul nu se duce nici în rai, nici în iad, fiindcă nu s-a întors nimeni de-acolo să ne spună cum e. Să zicem că două mii de ani credința Nazarineanului ne-a cutremurat conștiințele, și încă ni le mai cutremură (pe a mamei mele într-un fel adânc, o să mă opresc curând asupra acestui

lucru), dar ce îl determină pe Platon să creadă că moartea nu e sfârșitul a tot? Hadesul și Câmpiile Elizee erau niște simple mituri și apoi cine să coboare acolo și să le dea sânge să bea acelor jalnice umbre și în acest fel să poată să mai reînvie în ei viața, cum povestește Homer? Aveam pe atunci în școală un subdirector cam brutal, profesor de gimnastică, singurul care mă umilea prin pedepsele pe care mi le aplica, prin stupiditatea lui sigură de sine, disprețul agresiv față de lecturile mele din afara programei școlare; îmi răscolea cărțile în pupitru, le silabisea titlul cu scârbă și le scutura de coperți ca și când s-ar fi așteptat să pice din ele fotografii pornografice (am acum un moment de falsă memorie, parcă au mai trăit și alții o astfel de scenă, parcă am citit-o undeva) și mă amenința cu eliminarea din toate școlile dacă mai citeam astfel de... astfel de... și de indignare nu-și găsea cuvintele și îmi arunca pe jos cărțile, stârnind în mine o astfel de ură încât nici la maturitate nu m-am eliberat de ea. Am spus în clasă, după ce dădusem de pasajul lui Platon, „dacă e să fim nemuritori împreună cu domnul Latcu (era numele subdirectorului), dacă adică și sufletul lui e nemuritor, prefer să ne mănânce viermii pe amândoi și nemurirea să înceteze.“ Am fost chemat în cancelarie de părintele Dobre, profesorul nostru de religie. M-a mustrat cu blândețe (fusesem, bineînțeles, turnat). „Cum, băiete, tu nu crezi că sufletul e nemuritor?“ „Nu cred, părinte!“ „Rău trebuie să fi trăit tu în cei șapte ani de acasă! a exclamat el cu sinceră compătimire. Mama și tata nu te-au învățat să te închini?“ „Ba m-au învățat, i-am răspuns, am trăit bine în cei șapte ani și mama se închină ori de câte ori se așează și se scoală de la masă.“ „Atunci cum, fiule? Cum ai ajuns tu să... Ce sânt părinții tăi?“ a schimbat el vorba, nevoind parcă să reformuleze lipsa mea de credință, care era poate doar o bravadă și nu trebuia să fiu judecat aspru. I-am răspuns că tatăl meu e monteur la uzina de asamblat avioane și mama casnică și că sânt singurul lor băiat... „Aha, zice, te-au cam răsfățat, așa se întâmplă... o să vezi tu cum o s-o pățești când o să te faci mai mare, cum o să-ți aduci aminte de Dumnezeu și o să te rogi...“ Am vrut să-i răspund că asta n-o să se întâmple, dar mi-am dat seama, adică am gândit că părintele nu e un fanatic nici al ideii de divinitate, nici al vreunei alte idei și că n-avea rost să-mi pierd vremea cu el. „Bine, părinte“, i-am răspuns și am ieșit rânjind...

În loc să fiu neliniștit, turmentat ca un erou dostoievskian că dacă Dumnezeu nu există totul ne este permis, dimpotrivă, simțeam o jubilațiune liniștită că sânt liber de credință și nici un imbold de a săvârși ceva nepermis nu mă ispitea. Mai târziu, citind filozofi care aveau trufia de a

demonstra existența lui Dumnezeu pe cale rațională, ba chiar de a pune oarecare ordine în viața noastră afectivă, precum Mendeleev în elemente, mă pufnea râsul: cum să demonstrez ceea ce nu se poate demonstra? Omul e astăzi pedepsit pentru curiozitatea lui de a fi dorit să descopere tainele universului și avea dreptate scriitorul rus care își pierduse credința, că ar dori să fie o cârnățărească grasă care se duce duminica la biserică și aprinde cu evlavie o lumânare sub icoana lui Cristos. Cred și eu. Pentru că nu mai știa ce să facă singur și gol într-un univers de catran, pitit pe o planetă pe care n-o prețuia, o planetă de vis în care gazele din jurul ei fac să apară o lumină într-adevăr divină dar reală, fizică, și un cer albastru care naște în inimile noastre un elan nedefinit, sentimentul eternității fără religie, fără evaziune mistică. Dar asta s-a întâmplat ca urmare a primului șoc al unor mari spirite cu universul depopulat de zei. Asupra mea șocul n-a mai avut nici un efect și nu invidiam nici pe departe pe cârnățăreasă în chestiune, existentă și azi pe ici, pe colo...

Aici însă revin asupra mamei. Și ea aprindea o lumânare sub icoana Maicii Domnului, fără să fie o cârnățărească grasă.

III

Învățase și ea la liceu (făcuse câteva clase, dar, lucru frecvent pe atunci, părinții n-o mai putuseră ține) că pământul e rotund, că e o planetă care se învârtește în jurul soarelui și că distanța dintre pământ și cea mai apropiată stea... da' nu, aceste lucruri n-o turburau deloc, n-avea sentimentul că sânt adevărate, erau simple *lecții*, care trebuiseră să fie învățate, în timp ce Dumnezeu era real, nu fusese învățat, ci se născuse cu el în suflet... Cum? Tot așa de simplu cum nu se născuse în mine; cuvintele „dacă dă Dumnezeu“ sau „dacă ne-ajută Dumnezeu“ sau „s-a supărat Dumnezeu pe noi“, rostite în casă, auzite și pe stradă și confirmate solemn în biserică, prinseseră în ea rădăcini adânci, în timp ce la mine nu prinseseră, fuseseră spulberate de primul gând care îmi venise într-o zi când mă întrebasem asupra locului propriu-zis unde putea să stea Dumnezeu. Răspunsul că stătea „în ceruri“ mă făcuse să dau capul pe spate și să izbucnesc într-un râs sarcastic. Care ceruri? Existau mai multe? Eu aflasem că era unul singur, de câteva sute de kilometri înălțime, după care urma întunericul. Unde stătea deci Dumnezeu, unde erau raiul și iadul, în Sirius, în Vega? Sau poate mai departe? În Dostoievski un personaj ironizează pe altul care îl suspecta că ar

crede în acel Dumnezeu cu barbă și în acel iad cu tavan în care dracii înfig furca în tine și te țintuiesc cu ea de acest tavan. În primul rând chiar cuvântul furcă ar naște nedumeriri. Furca are o coadă de lemn și vârfurile cu trei brațe de metal. Ei bine, de unde luau dracii lemn și cine le turna fierul? Iadul nefiind plasat pe pământ, unde puteau fi făcute furcile? Nici Dante nu se turbură de aceste detalii în *Infernul* lui. Dostoievski are aerul să spună că aceste întrebări sânt naive, e vorba de un cu totul alt Dumnezeu. Care? Nu se putea ca mama să nu fi știut că fulgerele și tunetele din timpul unei revărsări a cerului aveau o cauză precisă, totuși, înspăimântată, se închina când geamurile casei noastre erau zgâlțâite de suflul trăsnetelor apropiate. În același timp știa că există o lume invizibilă de ființe care ne puteau îmbolnăvi. Se scula dimineața de tot, în plină iarnă, și deschidea toate geamurile odăii în care dormeam și la întrebarea furioasă a tatei: „ce te-a apucat?“ răspundea decisă: „să iasă microbii“. În același timp eu venisem pe lume ca „un dar al lui Dumnezeu“.

Casa din care fusese pețită era plină de fetele unui funcționar de la primărie, ea fiind cea mai mare și, deși avea surori mai mici și mai frumoase, monteurul de avioane se lăsase prins în complotul subtil al familiei funcționarului. Când se ducea în vizite, surorile ei îl primeau prost îmbrăcate și pieptănate, tăcute și absente, în timp ce numai sora lor mai mare arăta elegantă, servind ea la masă musafirul, vorbind numai ea, și încă cum, ca să se arate apoi după măritiș că nu-i plăcea nici să se îmbrace așa de bine și nici să vorbească atât de mult ca în acele vizite ale tatălui meu. Dorința unei fete de a se mărita poate să fie atât de vie, să pornească adică atât de mult din adâncul ființei ei, încât poate să pară și în cele din urmă să fie chiar îndrăgostită. Furios dar și amuzat de slăbiciunea lui, în fond încântat și nepăsător, tata nu înceta s-o înțepe chiar și după ce eu mă făcusem mare: „fă, într-o zi tot te trimit eu acasă și o divorțez pe sora ta mai mică și mă însor cu ea“. Această soră, măritată cu un mototol, era cu adevărat îndrăgostită de tata. Când venea în vizite la noi, deși o însoțea bărbatul, sub adăpostul rudeniei îl pupa pe tata și îl strângea în brațe și îl trăgea de păr prinsă de o veselie atât de mare încât ai fi zis chiar că e o stricată, dacă spre sfârșitul vizitei n-ar fi apărut pe chipul ei un fel de tristețe gravă și resemnată. Asta e, părea să spună, nu ne măritâm cu cine vrem, puteam eu să fiu nevasta acestui om, dar atunci cine ar mai fi luat-o pe surioara mea mai mare? Tata se simțea bine cu această dragoste a cumnatei, dar nu se lăsa ispitit să-i răspundă, cum auzea că se întâmplă în alte case. Îi

ajungeau, se pare, acele clipe când mama, încă în casa părinților ei, îl întâmpina plină de viață și de afecțiune. Afecțiunea rămăsese, dar strălucirea ei de atunci se potolise. Într-un fel, îi lăsa lui libertatea de bărbat, putea face ce vrea, să-i dea doar atâția bani cât avea el chef, să lipsească de-acasă, să întârzie în bodegi la aperitive cu prietenii, să n-o îmbrace luxos, să n-o scoată în lume... Ce bărbat putea părăsi o astfel de femeie? Dar care erau bucuriile ei în această viață? Cum, dar nu erau puține! Când spăla, de pildă, cu capul aplecat în cazan (o găseam adesea astfel venind de la școală) mama arăta atât de liniștită și de frumoasă încât acest spălat mi se părea un ritual misterios și nu trudă umilitoare. Mica noastră casă cu grădiniță mi se părea un colț al paradisului și totdeauna se întâmpla s-o găsesc aplecată asupra a ceva; știa să insufle viață lucrurilor. Toată copilăria mea am băut cafea cu lapte dintr-o frumoasă ceașcă de porțelan, cu flori roșii și albastre. Mișcările mâinilor mamei, când mi-o punea înainte, erau atât de încetinite și îmi sugerau atât de curios sentimentul că această ceașcă nu e un simplu obiect care putea fi schimbat, încât fără să știu de ce (fiindcă mama nu-mi spunea nimic) impulsurile mele de copil se armonizau și-mi beam cafeaua aplecat cu grijă asupra mesei. Nu obiectul mi se părea de preț, ci sufletul mamei împrăștiat în lucruri. Această ceașcă există, cred, și astăzi, deși mama a murit... Nu toți oamenii se simt bine într-o implicare în viața obiectelor create de mâini umane destoinice care le făcuseră, pe cât era mama în a le feri, în a-și păstra bogăția sufletului având grijă să n-o risipească de desordinea pe care ar crea-o eliminând un lucru din viața ei, de care sânt legate clipe de preț, ziua când l-a cumpărat, când era poate fericită, când afară era poate primăvară, când vocile oamenilor, zgomotul străzii, zborul vrăbiilor aveau în ea un ecou magic, mâna bărbatului care o strângea pe-a ei îi dădea un fior subțire, adânc, diafan... Mama a murit lăsând în șifonier o scurteică de catifea din tinerețe, mai durabilă decât viața ei... Poate că starea de spirit a generațiilor se schimbă? Oricum, se cristalizează diferit, din amalgamul de pasiuni care o domină. Se va vedea chiar la mine, de timpuriu.

IV

Tatăl meu nu se gândi s-o gonească pe mama nici după ce anii trecând ea nu-i dărui copii. Mama nu se neliniști și nici nu se duse la doctor, ci la biserică. Femeie tânără, stătea printre babe și lungă vreme îngenuncheată în

fața icoanei Maicii Domnului, cu gândul îndreptat spre ea, cea preacurată care, fecioară fiind, născuse prin sfântul duh. Sfânt sau nu, avusese cu el un copil, putea deci s-o roage, și e de închipuit ce se întâmplă cu mama când nu mult după aceea rămase însărcinată. Fără să devină bigotă agresivă, cum erau atâtea altele, i se deslegă totuși limba și păstrându-și secretul sufletului, adică nedorind să convertească pe nimeni spre lumea de miracole a credinței, începu să interpreteze timid, dar cu hotărâre nenorocirile altora ca fiind o consecință a grelelor păcate pe care le săvârșiseră în viață, ei sau înaintașii lor, mergând înapoi până la nouă neamuri și care nu întârziau să-și ceară „răsplata“. „Cine te-ar auzi vorbind, îi spunea atunci tatăl meu, ar crede că neamurile tale de-acum și cele nouă din urmă au fost niște sfinți!“ Tata nu era sarcastic și nici ispitit să facă speculații de acest fel, dar ceva nu-i plăcea din spusele mamei. „Ceea ce spui tu, continua el, e de o prostie nemaiauzită. Ai tăcut atâția ani ca să înceapă mintea ta să cadă în doaga babelor. Ia vezi! Mie nu-mi trebuie babă în casă...“

Și începea să-și repete vechile amenințări, voalate acum, fiindcă eram mare și nu trebuia să aud eu, dar destul de clare ca să le înțeleg. „Îmbracă-te și tu mai bine, continua, mai du-te și tu la coafor, dă-ți cu pudră și cu ruj și mai lasă biserica.“ Mama avea destul humor ca să surâdă de furia lui, îi spunea „e numai gura de tine!“; nu-i urma sfatul decât în parte, își mai cumpăra câte-o rochie, dar sprâncenele ei erau subțiri de la natură și bine arcuite, părul și-l spăla și-și făcea singură un coc la ceafă, iar chipul alb n-avea nevoie de pudră și buzele frumoase, care mă sărutau și îmi șopteau cuvinte de alint, rămâneau așa cum i le știam și cum i le vedeam de-aproape, curate, puțin deschise parcă de extaz când mă pieptăna, înainte de a pleca la școală și seara când mă culca și mă închina, stând umilă, adesea în genunchi în fața mea ca în fața unei zeități care în mod bizar îi și semăna la trăsături, copilul ei și în același timp „al lui Dumnezeu“...

Să fi avut treizeci și șapte de ani mama, sau poate treizeci și opt, când între ea și tata se întâmplă ceva. Sau abia atunci ghiceam eu că între ei se întâmplase ceva încă mai demult. Veneam toți de la o nuntă, la începutul unei toamne, eram licean în marele nostru oraș de provincie, aveam paisprezece ani și am înțeles bine scena care a avut loc acasă, noaptea târziu, trezindu-mă din somn. Casa noastră avea o odaie mare în care dormeam toți trei, fiecare în patul lui, o sufragerie și o bucătărie și o odaie mai mică, cu lucruri bune în ea, un fel de salon unde tata își bea cafeaua, citea ziarul și primeam musafiri. De obicei adormeam toți îndată ce

stingeam lumina. De astă dată însă am simțit că tata se foia în așternut, am ațipit și m-a trezit scârțâitul podelei: tata se sculase și stătea pe marginea patului, parcă la pândă. Eram mare, mi-am dat seama ce aștepta: să audă dacă dorm eu. Mi-am făcut respirația simțită poate chiar mai tare decât trebuia și atunci l-am văzut că se ridică, se apropie de patul mamei și se culcă alături. Nimic altceva, s-a culcat chiar întors cu spatele. Tăcerea s-a așternut o vreme asupra casei. Și deodată mama s-a trezit și i-am auzit glasul parcă înspăimântat: „Ce e cu tine aici? Ei, ce e cu tine?“ Tata nu i-a răspuns, părea adormit buștean (poate chiar adormise, băuse la nuntă, totuși ceva îmi spunea că nu dormea nicidecum) și atunci, indignată, vocea mamei a revenit: „Ce cauți aici? Scoală-te și du-te în patul tău! Ce înseamnă asta?“ Așteptam să aud cuvintele (nu știam de unde le auzisem, oricum niciodată de la ei): E copilul aici! Sau: nu ți-e rușine de copil? Dar mama, spre uimirea mea, nu le pronunță. Deci nu din pricina mea nu trebuia să vie el în patul ei. Îl zgâlțâi: „Pleacă de-aici!“, cu un fel de oroare înspăimântată că s-ar fi putut ca el să nu plece și atunci ce se va întâmpla cu ea? Tata scoase un fel de mârâit, tuși, se mișcă și tăcu mai departe. Și atunci mama pronunță cuvântul „rușine“, dar nu cu înțelesul pe care îl așteptam eu: „Nu ți-e rușine, om bătrân?!“. Astfel îi zise. Am încetat să mai respir, atât de tare m-au uluit aceste cuvinte. Cum om bătrân? Tata nu era nicidecum om bătrân, era subțirel și tânăr, abia trecuse de patruzeci de ani, avea părul negru, pasul elastic și era sănătos, aperitivele lui erau inocente, nu-l văzusem niciodată beat, sau oftând, sau văitându-se, cum fac oamenii care simt cum începe să-i apese greutatea anilor și începe să le piară gustul pentru muncă. Dimpotrivă, el își iubea din ce în ce mai mult avioanele lui și pleca și se întorcea voios de la uzină. Dar mama? Ea se considera bătrână!? Pentru mine era neschimbată, obrazul ei n-avea zbârcituri, privirea îi era vie, gura la fel de fragedă și plină de căldură când mă săruta ca și atunci când eram mic, nu lâncedă și cu ceva de iască, așa cum era a altor doamne sau rubedenii care ne vizitau. Oricum glasul ei mi se părea straniu, străin, al unei străine, parcă nu mai era mama, soția tatălui meu, ci o femeie într-adevăr necunoscută de noi doi, căci, deși nu-i prinsesem, sau mai bine zis nu-i surprinsesem niciodată făcând sau numai dorind să facă dragoste, cum auzisem că se întâmpla în alte familii, bănuiam că asta se întâmpla totuși în lipsa mea sigură de acasă, când plecam pe la rude sau la vreun coleg... Dar iată că nu! De când oare? Și de ce? Desigur, după petrecerea de la nuntă, fusesem eu gata să gândesc, tatăl meu uitase sau crezuse că nu-l puteam

auzi și se dusese în patul ei. Dar ceea ce îi spunea ea mă făcea să înțeleg limpede că încă mai demult mama... Și se părea chiar, din surpriza pe care i-o simțisem în glas, că între ei doi acest lucru se limpezise odată și el acceptase acest lucru nefiresc... Mi-am reluat răsuflarea, în timp ce, cu ochii deschiși și cu auzul încordat, așteptam să văd sfârșitul. Tata s-a ridicat în cele din urmă și a rămas vreme îndelungată pe marginea patului. Apoi cu mișcări într-adevăr de om bătrân s-a întors în patul lui și și-a aprins o țigare. „Cine știe, mi-am spus, poate că într-adevăr sânt bătrâni amândoi și mama are dreptate...“ Așa am gândit în clipele acelea, dar dimineața, când i-am văzut pe amândoi, acest gând s-a spulberat. Nu eram dintre acei copii care nu observă treptele vârstei și confundă, adică nu fac nici o deosebire între o femeie de treizeci și opt de ani și una de șaizeci. La liceu aveam o femeie de serviciu de vreo cincizeci și mă uitam (adică se uitau și alții) cu un fel de amețeală la trupul ei încă tânăr, aplecat asupra coridoarelor pe care le spăla. Și odată când am prins-o singură am încetinit pașii s-o văd mai bine; a întors capul și s-a uitat la mine cu un surâs de complicitate și, ca din întâmplare, m-a atins cu șoldul... Mi-am văzut de drum cu fruntea sus, dar surâsul și atingerea ei m-au făcut să înțeleg că muierea dracului ar fi vrut să facă dragoste cu mine... Avea viață în trupul ei și am auzit mai târziu că unii dintre colegii mai mari știau unde stă...

V

Azi pot să spun cu certitudine că nu mulți ani după întâmplarea din acea noapte s-a petrecut cu mine o schimbare. Curios, m-am pomenit urmărind viața tatălui meu. Căuta el altă femeie? Lipsea nopțile de-acasă? Sau se ducea undeva unde nu putea fi găsit? Nicidecum, la ora unu ieșea de la uzină, și de la liceu treceam pe la bodega lui preferată unde își lua aperitivul cu prietenii. Veneam împreună acasă, luam masa, urma tabietul cu cafeaua și răsfoitul ziarului, dormea o oră, apoi se îmbrăca și la ora cinci era din nou printre avioanele lui, după care la opt și jumătate seara se întorcea acasă. Duminicile sau sărbătorile mergeam în vizite, cu mama, sau primeam la noi... Vreo urmă de regret, de melancolie pe chipul lui? Nici una...

Tocmai în perioada aceea începea să crească în mine trufia de care am pomenit. Mama a început să-mi devină străină și în același timp glasul meu spart și orgolios de adolescent care îl disprețuia pe Platon a început să se audă tare în casă. „Și tu ce crezi, mamă, am spus odată pe neașteptate, că

după moarte o să ajungi în rai?“ Ea rămase o clipă nemișcată când mă auzi prima dată pronunțând în fața ei asemenea cuvinte, tata se uită și el la mine, dar cu altă privire, amestecată, ar fi trebuit să-mi dea una peste bot, dar se abținu. Totuși spuse nehotărât: „Nu ți-e rușine, măgarule, să vorbești așa cu maică-ta?“ „Sigur, am spus, vechea istorie, *nu ți-e rușine, măgarule!* Întâi că măgarul e un animal simpatic, trimiterea noastră în regnul animalier nu știu de ce i-ar jigni pe unii. Chiar dacă mi-ai spune *porcule!* nu m-ar deranja. Nu-l gâdilăm noi pe burtă toată ziua și îl mângâiem? Rămâne cuvântul *rușine*. De ce mi-ar fi rușine?“ „Cum de ce, mi-a răspuns tata, te-a făcut, te-a șters la cur, astea sânt vorbe la un băiat bine crescut?“ „Ei na! am exclamat batjocoritor, simțindu-i slăbiciunea, parcă aici e vorba de bună creștere...“ „Dar despre ce e vorba?“ „E vorba despre religie.“ „Și ce-ai tu cu religia?“ „Am! Religia slăbește forța vitală a oamenilor.“

Atât am spus atunci și m-am ridicat de la masă amețit, ca și când aș fi băut o sticlă cu vin. Nu-mi dădeam seama cum se copsese în mintea mea ideea că religia slăbește forța vitală a oamenilor, de la ce pornise, fiindcă preotul nostru care slujea în biserica din cartier era un om foarte vital, bea și mânca zdravăn și o istovise pe coana preoteasă făcând-o să nască o puzderie de copii. Poate părintele își făcuse din slujirea lui Dumnezeu doar o meserie? Adică n-ar avea credință? Ce vroisem să spun? Și pe urmă știam că religia nu slăbise nicidecum forța vitală a oamenilor. Cruciadele, inchiziția, războaiele religioase în general arătau dimpotrivă o imensă forță vitală. Puterea papilor, excomunicările lor, care puteau speria și distruge un rege care venea să se umilească zadarnic la Canossa, nu însemnau nicidecum slăbiciune fiindcă se sprijineau pe credința oamenilor. Papii n-aveau armate puternice, deși s-a întâmplat să și aibă, dar puterea lor era în altă parte... Era adevărat, se întâmpla ca unii prinți sau regi să prindă câte-un papă mai slab și să-l lovească peste obraz cu mănușa de fier, sau să-l silească să părăsească Vaticanul și să-și mute reședința la Avignon. Oricum, să dai ordin să fie ars pe rug un om, zis eretic, cine ar mai avea astăzi curajul s-o facă? Poate vrusesem să spun că creștinismul a degenerat și cu el și forța vitală a celor care mai credeau în Dumnezeu? Nu, gândul meu era obscur, numai starea de spirit mi-era mai clară: prinsesem aversiune față de mama și nici pentru tata nu mai aveam respectul din copilărie.

Credincioșii însă nu resimt primul șoc când li se da o lovitură. Mama nu se supără pe mine. Dar aversiunea mea era abia la început. Într-o seară, când mă închina ca de obicei înainte de a adormi, îi dădui una peste mâna

cu care făcea crucea. Gestul violent n-o descumpăni și nici nu mă spuse tatei. Continuă să se închine singură, se lăsă în genunchi în fața icoanei din odaie, sub care ardea veșnic o candelă cu untdelemn, și rămase astfel cu capul plecat spre pământ vreme îndelungată. „Da, i-am șoptit, roagă-te pentru mine, că o să-mi vie mie credința de o să pot muta munții din loc. Mai bine te-ai ruga pentru tine, fiindcă cine nu știe ce e păcatul nu înseamnă că e un sfânt, ci *un* neputincios, nu-l săvârșește fiindcă nu e în stare, nu fiindcă are credință puternică... Apoi întru târziu: Sfântul apostol Pavel întâi i-a căsăpit pe creștini și pe urmă a trecut în fruntea lor și a început să le trimită plicticoasele lui epistole către corinteni și efeseni. Era ceva de capul lui, și-a dat seama că turma umană pornise irezistibil într-o direcție și că risca să nu mai poată gusta și el din puterea pe care cezarii începuseră să n-o mai aibă asupra oamenilor.“

Nu mi-a răspuns decât după câteva luni, cu o tristețe posomorâtă, dar cu toate puterile adunate în ea și reduse la esența credinței, și nu la idei despre credință. „Daca o să mă duc în rai sau în iad, eu nu știu, un singur lucru știu, pe care tu nu-l înțelegi acuma, zăpăcit cum ești de învățătură, că Isus a îndurat calvarul pentru păcatele noastre.“ Eram numai noi doi acasă și mă prinsese bine, uitasem de câtva timp s-o mai chinuiesc, citeam ceva frumos, *Les Misérables*, tocmai îl terminasem în acele zile și simțeam nevoia să recitesc începutul, care mi se păruse cam plicticos, sărisem, dar pe parcursul lecturii îmi dădusem seama că era cheia de boltă a acestei epopei și eram la scena în care simpaticul Myriel, *un juste*, se descurcă formidabil când poliția îi aduce acasă pe Jean Valjean, ocnașul pe care cu o seară înainte îl pusese la masa lui; vrusese să-l omoare în timpul nopții și în cele din urmă doar îl jefuise și fugise dimineața cu argintăria în traistă. Cum, exclamă acest om drept, dar nu le-a furat, eu i le-am dăruit și încă ceva, iată, a uitat să ia și sfeșnicele, și zicând acestea s-a întors din prag, a revenit cu prețioasele obiecte de rugăciune și i le-a vârât în desagă. Zâmbeam. Îmbătrânind, gândeam, unii oameni se agață de lucruri, dar alții se desprind. Myriel, pesemne, făcea parte din această a doua categorie. Dar era posibilă și interpretarea pozitivă, asta era frumos, alte fapte ale lui îndreptățeau tocmai această capacitate a prelatului de a fi inspirat, dotat cu o intuiție adâncă a abisurilor umane. El trăia în lumină, pe care o și răspândea. Credința era ceva secundar. Mama, văzându-mă zâmbind, se învârtea pe lângă mine și, prins de un elan, dar râzând, i-am povestit scena și i-am tradus și pasajul de șoc. „Și tu de ce râzi?“ m-a întrebat. „Așa, i-am răspuns,

e scris frumos. Omul ăsta avea să-l salveze în acest fel pe ocnaș, nu numai de lanțurile în care urmau să-l pună oamenii pentru tot restul vieții, ci și de cele în care firea, instinctele lui bestiale îi înlănțuiseră sufletul.“ „Așa a făcut și Isus“, mi-a răspuns ea și după o tăcere și-a continuat gândul ei că nu știe dacă o să ajungă în rai sau în iad, dar știe cu certitudine că Nazarineanul s-a lăsat răstignit pentru păcatele noastre.

Am sărit din pat. „Care păcate, mamă, i-am strigat în față, ce păcate ai făcut tu? Ce înțelegi tu prin păcat? Trebuie să-mi spui, fiindcă trebuie să știi, altfel nu ți-ar fi atât de frică să-l faci! Ai omorât pe cineva, sau ai vrut să-l omori? Ți-ai omorât bărbatul ca să trăiești cu altul? Ce ești tu, Clitemnestra, care l-a înjunghiat pe Agamemnon în baie, ca pe o vită, ajutată de iubitul ei, după ce i-a aruncat o plasă în cap și a înroșit baia cu sângele lui? Trezește-te și răspunde-mi, sau dacă nu poți acum, începe prin a te gândi și într-o zi, tot gândindu-te, o să poți să-ți răspunzi și să-mi spui și mie...“

Am început să mă plimb prin odaie, să mă uit afară pe geam, să mă întorc, să mă uit iar. Mama împăturea ceva, un cearceaf, cu mișcări care nu se mai sfârșeau, cu bărbia în piept, posomorâtă și mâhnită. N-avea de gând să-mi răspundă și mi-am reluat strigătele. „Ce e păcatul, mamă, spune-mi și mie, dar să nu vorbești de decalog: să nu furi, să nu minți, astea le știu. Tu nu minți și nici nu furi și nici nu-ți nesocotești părinții. O fi păcatul originar? Izgonirea din rai? Simți că ai fost pedepsită fiindcă ai mușcat din măr? De-aia nu crâcnești tu și muncești de dimineața și până seara, ca să-ți câștigi pâinea cu sudoarea frunții, cum a zis Dumnezeu când v-a prins că ați mâncat din pomul cunoștinții binelui și răului? Și eu îți spun ție că e mai bine că ați mâncat din acel pom, abia atunci ați devenit ființe vii, ce dracu era de făcut în Eden de dimineața și până seara? Fără noi Dumnezeu s-ar plictisi, așa se mai distrează și el văzând cum unii îl înjură, alții ucid, alții se îmbată ca porcii și grohăiesc... Crezi că îi pedepsește pe cei care îl sfidează? Sau crezi că îi ocrotește pe cei care îl iubesc? Am optsprezece ani, dar am văzut destule ca să-mi dau seama că Dumnezeu, dacă există, nu răsplătește și nu prigonește pe nimeni, ne lasă liberi și în fața virtuții și în a păcatului și numai tâmpitul de Iov a putut să creadă că «Dumnezeu i-a dat, Dumnezeu i-a luat și să-i fie numele binecuvântat». Dumnezeu nu i-a dat și nu i-a luat nimic, aici e toată chestia și ticăloșii înțeleg mai bine legile ascunse ale acestei lumi și sânt mai simpatici decât virtuoșii, ceea ce explică atracția pe care o simte toată lumea pentru ei. N-ai băgat de seamă? Când se adună

câțiva inși la un loc despre cine vorbesc cu admirație? Despre un ticălos! Cel mai iubit elev de la noi din clasă e un pungaș, fiindcă e vesel, știe ce e băutura (și i-a învățat și pe alții), fumează, se culcă cu fetele, e omul subdirectorului, turnător, e simpatizat de profesori (mulți din ei nici nu-l ascultă la lecții și când îl ascultă și o încurcă îl ajută cu bunăvoință, îi pun întrebări care conțin în ele și răspunsul), n-are griji în ceea ce privește viitorul, o să-și ia toate examenele și o să ajungă departe. El a înțeles că blestemul cu câștigarea pâinii prin sudoarea frunții e o invenție și că în viață orice ocupație e bună, cu condiția să nu se transforme în muncă... Sânt singurul sau printre cei puțini care nu-l admiră și în ceea ce mă privește i-aș sparge țeasta! Fiindcă cei ca el ne vor călări, acum și totdeauna...“

M-am oprit, îmi pierdusem șirul. Uitasem că așteptam un răspuns de la mama. Ce era păcatul? Ea trebuia să știe, să cunoască această temere subterană, care făcea să existe pe lume virtuoși sau doritori de virtute. „Ei, am repetat, îmi spui și mie ce este păcatul? Înțeleg că nu poți să-l spui pe-al tău, dar ce înseamnă, în general, a păcătui?!“ „Ești un copil, zise ea, o să afli singur ce e.“

Știu de pe acum, sânt în număr de șapte, numite păcate capitale, invidia, zgârcenia, desfrâul, pofta, furia, lenea, înșelătoria și altele de acest gen și care n-au nici un haz dacă le iei în serios și, dimpotrivă, ne distrează când vedem ce formă îmbracă de la un individ la altul. Am râs de m-am prăpădit când am citit prima oară *Hagi-Tudose* al lui Delavrancea, care zicea că să se taie coada pisicii că e prea lungă, până intra ea în casă se făcea frig și trebuia să cheltuiască cu un lemn mai mult ca să se facă iarăși cald... Ce tâmpenie! Și pofta? Ei na, mare păcat capital. Avem noi un coleg, Camburu, care a mâncat într-o zi toată tabla cu alviță a unui alvițar și de poftă a uitat că n-are cu ce plăti. A intrat alvițarul în curte după el și Camburu, ca să scape, s-a urcat până sus pe stâlpul pavilionului de străjerie, pe care ridicam noi în fiecare dimineață drapelul. Eram în pauza cea mare și ne-am strâns toți să ne uităm. A venit subdirectorul. Ce e asta, domnilor? I s-a povestit. Camburule, dă-te jos de-acolo, a strigat subdirectorul. Nu mă dau, striga ăla cu burta plină de alviță și uite așa se clătina stâlpul cu el. Bine dar... a zis subdirectorul cu un humor pe care nu-l are, nu te dai, dar... Adică avea să alunece singur, că nu putea să stea mult, gras cum era, și într-adevăr, începuse să alunece, țipând de groază că nu se mai putea ține. Când a ajuns jos, subdirectorul zice, plătiți-i, domnilor, alviță, acestui ticălos, și noi, râzând, în fond încântați de spectacolul oferit de Camburu, am băgat

mâinile în buzunare și l-am scăpat de alvițar. În ce privește lenea, să nu mai vorbim. Noi avem în literatură numai povestiri grosolane pentru copii, cu posmagii de care leneșul întreba, când i s-au oferit pe gratis de către o cucoană, dacă sânt muiați și a preferat să se lase spânzurat decât să și-i înmoaie singur. În realitate, dacă ești sănătos, lenea e o mare dulceață și e un produs natural al amintirii paradisului. De ce s-o considerăm păcat capital? „Leneș mai poți să fii, mi-a răspuns mama, lenea trece, dar să nu fii puturos. Știi tu cum se zice: pute pământul după el.“ „Da, am convenit, asta e scârbos.“ Și curiozitatea mea de a afla ce păcat o urmărea pe mama s-a stins pentru un timp.

A fost o zi bună pentru ea. Îi citisem din *Les Misérables*, avusesem un surâs, retorica mea era de copii, exemplele mele inocente.

VI

Se însenină și reveni seara asupra patului meu, continuă să mă închine și eu o lăsai. Curând însă îi dădui o lovitură care o răni adânc. Nici nu știu dacă această rană s-a mai închis vreodată în sufletul ei. Astăzi sânt înclinat să cred că nu, fiindcă abia acum, în liniștea celulei mele, îmi dau seama cu adevărat că în sufletul ei cuvântul păcat însemna tot ceea ce era impur, murdar, abject, fără să fi bănuit vreodată că putem săvârși ceva abject rămânând curați, dacă, bineînțeles, curați sântem și, dimpotrivă, putem fi puri în faptele noastre și murdari în noi înșine. Mișcarea sufletului ei, față de acest amestec dintre bine și rău, pe care nu-l ghicea că poate coexista într-un om, avea ceva spectaculos, aș zice fatal, cum a fost hotărârea ei, a cărei cauză n-am descifrat-o și n-o înțeleg bine nici acum, de a înceta, încă tânără, să-și mai primească bărbatul în pat. Nimic n-a clintit-o și nici nu i-au ajuns vreodată la ureche șoaptele care ar fi făcut-o să afle că în cele din urmă tata, fără s-o părăsească și să înceteze să țină la ea, își găsise totuși o altă muiere cu care trăia. Pe vremea aceea însă tata se pare că se resemnase cu acest gând, sugerat de ea, că adică era bătrân și că ciclul lui se încheiase, și el fu acela prin care primi ea lovitura. Nu-l cruțai nici pe el în reacția mea, care fu de o mare violență, dar el suferi mai puțin, nefiind prăpăstios în gândire, deși era la fel de curat ca și mama. (N-o luase el de soție fiindcă îl mișcase mai mult dorința ei de a se mărita, decât dragostea, deși îi plăcuse mai mult una din surorile ei mai mici?) Trebuie să reamintesc, înainte de a povesti ce s-a întâmplat, că încă de pe atunci, de la optsprezece ani,

băgasem de seamă că fetele mă ocolesc. Erau foarte înțepate când încercam să le fac curte, pur și simplu îmi întorceau spatele, ca să fie vesele cu alții și mă trezeam într-un grup singur, vorbind fără să fiu auzit de nimeni. Schimbam grupul, istoria se repeta. Asta se petrecea când ne plimbam sau când făceam acele mici excursii pe la marginea orașului și prin pădure. Eram treaz, nu mă pierdeam în psihologia de grup să nu-mi pese sau să nu-mi dau seama că un cuvânt de-al meu nu stârnea nici o reacție și să mă mulțumesc să fiu vesel fiindcă erau ei, să rămân adică un simplu figurant. Tăceam. Și atunci se observa și în mod stupid eram luat la vale, se râdea în mod neglijent de izolarea mea, care era opera lor... Mă înfuriam, nu mai țineam seama că erau și fete cu noi și le spuneam la toți că sânt niște imbecili; deveneam astfel de prisos și incomod. Desigur că nu mai așteptam să fiu evitat și renunțam dinainte să mai ies când mi se propuneau astfel de plimbări. În reuniunile închise, la așa-zisele ceaiuri, se petrecea același lucru. Într-o zi totuși mă îndrăgostii de Paula, o fată care îmi arunca din când în când câte-o privire și începui să trec prin cartierul ei aproape zilnic, cu un băț în mână (din pricina câinilor!). Cu acest băț făceam să se audă prezența mea în cartier, lăsându-l să alunece pe grilajele porților și, firește, stârnind câinii. Dar Paula nu se arăta. Un an de zile a durat această dragoste a mea neîmpărtășită, pe urmă am renunțat. Mai târziu (desigur, mult mai târziu!) ea însăși mi-a povestit. Însurat fiind, de aceste vizite ale mele și râdea și acum de faptul că foloseam acel băț ca să-mi anunț prezența. Așadar mă vedea. „Și tu, idioato, i-am spus, de ce nu ieșeai, dacă îți dădeai seama că pentru tine veneam?“ „Pentru mine, a exclamat ea surprinsă. De unde să știu eu că veneai pentru mine?“ Și mi-a spus acest lucru cu aceeași neînțelegere pe care o avea și atunci, deși acum era o eminență în pedagogie, făcuse carieră în această direcție. Dar tot idioată rămăsese. Astfel am început să mă interesez de altfel de grupuri, de altfel de băieți și fete, grupuri pe care până atunci le disprețuisem. Nu se interesau ei de filozofie și cultură, cum să spun, nici ceea ce învățau în mod obligatoriu nu se lipea de ei. Asta era ceva uimitor și absolut, fie că erau băieți de la țară, fie că erau din orașul nostru. Rămâneau așa cum îi făcuse mă-sa, greu de explicat cum, dacă ar fi să-i idealizez puțin și să spun cum i-ar fi plăcut lui Rousseau, rămăseseră adică oameni naturali, cu fondul primar nealterat. În minte, cultura născuse trufie, ei erau niște animale. Cu tot ceea ce au animalele în bine și în rău, frumusețea corpului pe care le-o dădea tinerețea, mugetul când apărea dorința, iar constrângerile, adică învățătura și câteva

noțiuni morale elementare, le acceptau fără probleme, cum acceptă boul jugul. Aici trebuie spus că grupurile în care eșuasem înainte aveau o aură. Pentru a fi scurt aș putea să spun că respectul lor față de valori semăna cu al preotului cinstit, care, dacă s-a hotărât să trăiască oficiind în biserică și să primească pentru asta bani, măcar să creadă în Dumnezeu, chiar dacă nu total în el însuși, dar cel puțin în fața oamenilor, și să nu-și dea în petic niciodată. E un pas spre virtute, prin imitație, cum îi spune Hamlet mamei sale păcătoase, îndemnând-o să înceapă prin a nu se mai duce în patul regelui, chiar dacă dorințele nu pot fi încă domolite în conștiință.

Apropierea mea de cei pe care îi disprețuisem mai înainte se făcu, aș putea zice, prin telepatie: adică de îndată ce în sinea mea încetai să-i mai disprețuiesc, fără să fi vorbit vreodată cu vreunul din ei. Veniră ei la mine atât de spontan și cu atâta căldură încât inima îmi bătu. Nu erau din clasa mea, ci dintr-a opta. Mesagerul fu un oarecare Asanache care într-o recreație se apropie de mine, mă apucă pe după umeri și îmi șopti: „Petrini, îmi spuse, nu vrei să vii diseară undeva să ne distrăm și noi?... Mai lasă cărțile... Știi ce spune Goethe, o privire în cărți și două în viață... Zău! Ai să vezi ce plăcut o să fie!“ Și chipul lui exprima atâta sinceritate în dorința lui de a mă face să mă simt bine, încât surâsei și o emoție puternică mă cuprinse... „Cine mai vine?“ îl întrebai. „Szekely!“, zise el mirat, ca și când ar fi trebuit să știu. „Și mai cine?“ „Pretorian!“ exclamă el, ai fi zis cu un patetism cu suflu calm, cunoscutul Pretorian, adică, auzi, cine altul, vedeta școlii la fotbal, supranumit Puloș (fiindcă în meciurile noastre cu liceul unguresc, Pretorian, în chiloți, se împiedica pe extremă, când fugea, de propriul lui organ procreativ și noi strigam: hai Puloș! hai Puloș!) și în plus băiat plin de viață, cu toate că mediocru la învățătură. Era regățean, taică-său, un om cu stare, proprietar de moară sătească, pe undeva prin Teleorman. Avea rude în orașul nostru și de aceea venise aici, în loc să se fi dus la Pitești sau Turnu-Măgurele. Szekely era un ungur distins, de o eleganță deosebită, simpatizat în tot liceul pentru că vorbea românește perfect și preferase liceul nostru în locul celui unguresc. Nu era singurul ungur printre noi, dar era cel mai inteligent și cu cele mai alese maniere. Asanache era băiat de popă de țară, tot regățean, se știa despre el că are o droaie de frați prin licee și că părintele trăgea din greu să-i țină pe toți. În timp ce Szekely și Pretorian schimbau costumele în fiecare săptămână, Asanache nu și-l schimba pe-al lui niciodată. În ceea ce mă privește, eu mă aflam pe undeva pe la mijloc, adică eram tot timpul curat, mama avea grijă

să-mi pună alt costum pe pat o dată la trei luni. „Și, zic, unde mergem?“ Asanache se uită la mine cu privirea lui de bivol mirat (de spectacolul vieții, de bucuria de a trăi, cu toate că, brunet masiv și posomorât cum arăta, ai fi zis că e o brută care nici măcar n-avea conștiința că există) și îmi spuse cu același patetism șoptit și mirat că cum nu știu: „Cum, la «Mama răniților»!“ „Ce e asta?“ „Ai să vezi! E o cârciumioară!“ „Bine, dar eu n-am bani!“ „Au Puloș și Szekely! Dar, adăugă el, Petrini, dacă vrei să te distrezi bine, nu strică să vii și tu cu ceva bani.“

«Mama răniților» nu era deloc o cârciumioară idilică așa cum crezusem, deși locul unde era așezată, undeva la marginea orașului, printre casele acelea rare și sărace, dar în care verdeața și mirosul florilor acopereau totul, era într-adevăr idilic: de-acolo se vedeau dealurile împădurite, simțeai curenții văilor în nări, iar cerul înstelat sporea tăcerea locului dându-ți acel sentiment, pe care îl simțim totdeauna în mijlocul naturii, de pace lăuntrică și de diminuare a obsesiilor, de scădere a importanței gândirii și impulsurilor vieții noastre interioare: sântem mai mici decât vasta natură, dar și mai mari când ne contopim cu ea, fiindcă *știm*, în timp ce un deal minunat, un munte superb nu sânt astfel decât fiindcă îi vedem noi...

Când am intrat înăuntru mi-am dat seama, fără să fi știut dinainte ce însemna acest lucru, că «Mama răniților» era un local de petrecere. Era lume multă, încăperea mare, pereții înnegriți de fumul țigărilor și la tejghea, într-adevăr o „mamă“, o doamnă între două vârste, grasă, cu privirea de o duioșie intensă care se opri insistent asupra mea; parcă mă întrebă: ești într-adevăr rănit? Sper că nu ești un destrăbălat, aici vin numai cei care au ceva pe suflet, o durere, o singurătate care îi chinuie, un vis care a fost sfărâmat; vei găsi ceea ce n-ai crezut că poate fi găsit, cu condiția să nu te îmbeți și să începi să urli, sau să arunci cu paharele în pereți... Mă uitai în jur. În timp ce Puloș vorbea ceva în șoaptă cu această femeie și chiar așa era, nimeni nu striga, nu cânta ca la beție, nimeni nu vorbea cu glas tare. Clienții erau aceiași pe care îi vedeai în restaurantele bune, domni bine îmbrăcați, și era de mirare că nu văzui nicăieri oameni din cartier, adică muncitori sau mahalagii. Femei puține. Găsirăm o masă pe care o chelneriță o șterse și puse peste ea o față albă și ni se aduseră vin și fripturi. Ciocnirăm... „De ce îi spune «Mama răniților»?“ începui eu conversația. N-ai fi zis că era necesară, la toți ne juca bucuria în priviri, care nu totdeauna are nevoie de cuvinte ca s-o exprime, te simți bine așa, privind la ceilalți și tăcând. „Nimeni nu știe. zise vânjosul și pateticul, în aparență sumbru, Asanache. A

fost geniul ei când a născocit firma de afară.“ „O fi datând, zic, de pe vremea războiului mondial și o fi fost făcută special pentru răniți?“ „Nu, zise Puloș, clădirea e nouă, e construită special de patroană pe un teren proprietatea ei, revenită de la o moștenire. «Mama răniților» are și o băcănie în centru, unde și stă deasupra, aici vine numai seara, ziua e închis. N-are bărbat, e văduvă și are un băiat care o stoarce de bani, un ofițer cam zurliu... A, ce surpriză! exclamă el ridicându-se în picioare, într-adevăr cu o surpriză extremă pe chip, ce faceți domnișoară, poftiți, luați loc... Permiteți?...“ Și trase un scaun și toți făcură loc unei fete care apăruse la masa noastră ca din pământ, nu băgasem de seamă când venise.

Își scoase pardesiul ușor, de toamnă, un pardesiu verde, elegant, îl puse pe spătarul scaunului și se așeză. Zâmbea, avea un chip luminos, ușor alungit, nasul mic, ochii ușor adormiți, dinții ca de copil. O fetiță! Dacă bluza decoltată n-ar fi lăsat să se ghicească sânii care mă amețiră chiar în clipa când o priveam. „Nu cunoști pe toată lumea - zise Asanache cu o voalată, șoptită voce fraternă, plină de acea căldură învăluitoare cu care vorbea de obicei, domnul Victor Petrini, domnișoara Nineta Romulus, elevă pe-a șasea...“ Nu mai spuse la ce școală, la ce liceu, turnă vin în pahare și continuarăm masa. I se aduse și fetei o friptură. Nu-mi dădeam seama de ce, dar spre surpriza mea totul decurse ca și când am fi sărbătorit pe cineva. Dar pe cine? Fata avea un surâs fermecător și după primul pahar ochii ei adormiți se treziră și glasul i se auzi, inocent, când era întrebată dacă a mai văzut-o pe... o cunoștință comună, ce-a mai făcut de-atunci... (care atunci? am gândit eu) a fost nu știu unde, sau a stat acasă și a citit...

Petrecerea era simplă; se râse îndelung când eu, la un moment dat, adresându-mă lui Pretorian, îi spusei *domnule Puloș* și în alt moment, când trecând la anecdote, Szekely, cu o distincție rară, ne povesti cum odată, pe timpul imperiului, un ofițer român fiind invitat într-o înaltă societate, îl rugase pe un camarad al său, ungur, să-l învețe să spună în ungurește gazdei câteva cuvinte frumoase când avea să fie întâmpinat. Și acela îl învăță să pronunțe următoarea expresie: *Lofosoșeghedbe*. Ofițerul l-a întrebat ce înseamnă și acela i-a răspuns că e ceva intraductibil, dar are semnificația de urare, de bine v-am găsit. Românul se prezintă deci la recepția respectivă, gazda îi ieși înainte și îi întinse mâna, el i-o sărută, apoi ridică fruntea, i se uită în ochi și pronunță distinct expresia. Înalta doamnă a scos un țipăt și s-a îndepărtat; i se spusese, și aici Szekely traduse exact și direct ce însemna acea expresie, adică o porcărie, în românește bizară, organul calului în curul

dumitale. Domnișoara Romulus râse tare, în cascade, cu râsul ei cristalin, când auzi expresia pe șleau.

Era plăcut, oricum eram ascultat când vorbeam, firește nu despre filozofie, ci despre lucruri obișnuite, palpabile, care aveau grosime, în stilul care convenea spiritului lor ancorat în concret. Ce era mai curios e că ei nu pălăvrăgeau, cu pretenții de subtilități, cum făceau cei dintâi, și platoșa încă subțire, totuși platoșă, care le acoperea gândirea secretă (aveam să-mi dau seama curând că aveau o astfel de gândire) sporea sensul cuvintelor obișnuite. Când Puloș spuse: ce părere aveți, ne îmbătăm?, ceilalți reflectară, apoi când Asanache răspunse, hai să ne îmbătăm, eu izbucnii în râs, fiindcă un humor irezistibil dar și involuntar țâșnea din patetismul lui sumbru. Distincția cu care Szekely spunea anecdote deșucheate și fără un surâs făcea mai mult decât aroganța neacoperită de nimic a celor care ar fi vrut ca eu să fiu în grupul lor un simplu figurant.

S-au îmbătat, dar pe mine m-au prevenit că o să-mi facă rău și mi-au spus: „Nu-ți mai turnăm, să nu ne înjuri pe urmă.“ Și mi-au luat paharul din față. Știau, deci, erau mai mari ca mine cu un an. Beția l-a făcut pe Puloș să ne povestească incredibile istorii de amor din satul lui, al căror erou credibil era el însuși, vârât în istorii cu văduve ale căror reacții în fața lui mă fac și acum să râd în celula mea, pe Asanache să înceapă să înjure discret în voce, dar plastic inventiv în conținut, uluit el însuși că suportase niște măgării ale unor colegi și chiar profesori fără să le zică nimic (se frământa furios pe scaun și parcă se desmeticea, se trezea la viață și devenea conștient că era un om prea bun, prea iertător, când, voinic cum era, putea să-i facă pe toți pilaf), pe Szekely să închine într-un stil voit bombastic în cinstea domnișoarei Nineta Romulus, care, deși bea ca și ei, nu se îmbăta deloc, spre nedumerirea mea totală. „Odată, continuă Puloș după un timp, m-am încurcat cu o farmacistă din Costești care prima oară când ne-am pomenit desbrăcați în odaia ei, a spus că, nu, nu, nu se poate, ea nu e iapă, mi-ar trebui în orice caz ceva asemănător, mai degrabă din regnul... decât cel al femeilor. Nu, de ce, să mă îmbrac și să plec... Era furioasă, cu toate că eu eram blând, nu mă repezisem la ea, stăteam cuminte în pat și îi ascultam protestele, care nu mai încetau, și nici nu se grăbea să se îmbrace la loc... Știi ce, mi-a spus ea în cele din urmă, exact ca într-o situație din Boccaccio, pune-ți o glamnică și atunci... A, nu știți ce e o glamnică... un fel de basma neagră înfășurată în formă circulară, o pun muierile pe cap când vin cu vadra cu apă de la fântână să nu le doară creștetul... Și ea vroia să-mi

înfășor... cu o glamnică... Și-mi dă un batic de-al ei... A început să mă sărute, pe urmă nu-mi mai dădea drumul de după gât și în toiul iubirii o aud că îmi șoptește la ureche: știi ce, poți să dai la o parte glamnica... Da?! Numai că eu, de la început, fără să vadă ea, o dădusem de mult la o parte... Alta, tot așa, cu toate că știa bine cine sânt, a întors la un moment dat capul înapoi spre mine în timp ce o iubeam ținându-i spinarea în brațe s-a holbat: Cine ești tu, zice, de unde vii?“ Szekely izbucni într-un râs subțire, pițigăiat, înalt... Asanache îl potoli: „Șandor, mai încet, nu uita unde sântem...“

Totuși, nu se clătina nimeni când am plecat, iar eu am făcut bine că i-am ascultat și n-am mai băut. Au luat-o toți trei înainte, discreți dar hotărâți, spunându-mi (Asanache) s-o conduc eu pe domnișoara Nineta acasă. Am înțeles de îndată (și m-am împăcat senin în aceeași clipă cu acest gând) că ceremonia petrecerii noastre ascunsese gândul lor secret, de a sărbători intrarea mea în grupul lor și a-mi face cunoștință cu această ocazie și cu o fată frumoasă care să ne cimenteze prietenia.

Ea m-a apucat strâns de braț și s-a lipit de mine. Stătea prin apropiere. Într-o casă fără lumină electrică, dar altfel bine clădită, mare și asemeni celor din cartier scăldată în flori și pomi cu coroane bogate. Am intrat, ea a aprins lampa și a început să se desbrace. I-am spus în glas cu ceva care îi cerea parcă nici eu nu știu ce, că trăiesc o clipă de irealitate și n-aș vrea să se spulbere așa curând... Și atunci ea mi-a răspuns într-o șoaptă minunată: „Nici nu se va spulbera“. Și s-a apropiat de mine, m-a înlănțuit și început să mă sărute într-adevăr fără grabă, dar cu o patimă pe care nu i-o bănuiam, potolindu-mi bătăile prea puternice ale inimii, care mă paralizau. Și abia astfel trupul ei gol care îmi păruse brusc inaccesibil în primele clipe când ea se desbrăcase deveni tangibil și trezi în mine, cu violență, dorința care mă torturase atâția ani în singurătate și în vis...

Era chiar ca în vis când mă trezii în intimitatea ființei ei, ca într-un miracol care într-adevăr nu se spulbera și ea care nu iubea ca mine pentru întâia oară scotea suspine ca și când eu eram cel puternic și experimentat și ea inocenta care descoperea cu uluire dragostea de care până atunci îi fusese frică. Dar eram, chiar fără să știu, experimentat, fiindcă după primul val care trecu repede, nu-i dădui drumul din brațe și în minutele care urmară bucuria care mă năpădi fu atât de covârșitoare încât în chiar acele clipe mă îndrăgostii de ea cu toată puterea sufletului.

VII

Nineta nu era elevă, adică nu mai era. Trăia din economiile bunicii, care nu erau mici, cum îmi spuse chiar ea, și avea și rude înstărite care o ținuseră până nu demult în liceu... Atât îmi povesti din viața ei, nu mai mult, dar pe mine nu mă interesa viața ei de până atunci, prezența ei mă acapara, adică prezentul, ochii ei, dogoarea sărutărilor, dulceața amețitoare a trupului ei inepuizabil în dăruire...

Am început s-o vizitez seară de seară fără să mai stau toată noaptea; cum să le spun părinților de fiecare dată că am fost la un ceai care s-a prelungit, până în zori? Nu puteam să-mi revin din vraja primei îmbrățișări care, dacă s-ar fi petrecut altfel, poate că ar fi fost ultima pe care aș mai fi trăit-o cu ea. Știam și de ce, dar asta îmi sporea și nu îmi potolea adânca turburare. Nineta se purtase cu mine *cu simplitate*, dar nu pentru că era simplă, ci pentru că își purta sufletul desgolit. Desigur, o să spun o banalitate, dar ea era femeie cum un izvor e un izvor. Ai să spui: ei, ce e un izvor? Nimic, îl vezi numai dacă ți-e sete și pe urmă după ce bei treci pe lângă el. Dar câte femei au sufletul ca un izvor? Ele trebuie să și-l ferească, și cu cât strategia pe care o folosesc e mai complicată și ele mai greu de cucerit, cu atât sânt mai prețuite. Am înțeles mai târziu, ca noi toți: plăcerea constă în a cuceri această cetate și fericiți sânt doar cei care după aceea găsesc în ea comori de preț, când abia începe adevărata dragoste. Și dacă nu găsești în această cetate decât un imens pustiu, plin de cârcâieci și coropișnițe? Dar despre asta, mai târziu. Sufletul Ninetei era un izvor mare și misterios ca orice izvor. De unde venea el de fapt? Și încotro curgea? Știa ea că dragostea e unică, nu se împarte? Că în viața noastră de oameni izvorul trebuie păstrat, sau mai bine zis dat unuia singur? Cine hotărâse acest lucru? Nu știam și nu știu nici acum și viața mea se va pierde tocmai din această pricină: e în noi un animal care ne mușcă mortal, cumplit, cu atât mai tare cu cât iubim mai mult și eu n-am știut să mă păzesc, sau mai bine zis n-am știut să răspund la întrebarea: ce e cu acest animal, ce caută în noi și ce legătură are el cu dragostea?

Nineta trăia petrecând și când i-am spus că acest lucru trebuie să înceteze a dat capul pe spate și a râs. Am încercat să descifrez acest râs. „Să examinăm, i-am spus, cel mai bun caz și cel mai rău caz pentru tine. Cel mai bun ar fi că se poate îndrăgosti de tine un bătrân singur și bogat, căruia nu i-ar mai păsa de ce zice lumea și te-ar lua de nevastă. Inconvenientul aici ar fi ca bătrânul să trăiască mult...“ Nineta mă întrerupse cu râsul ei în

cascade cristaline, cu poftă mare. Ochii îi jucau în cap. Se gândise și ea la acest lucru. Se gândise, dar nu prea mult. O pură idee. Asta însemna că se gândise și la cel mai rău caz. „Duci viața de acum, am reluat eu, mai mulți ani. Îmbătrânești. Petrecerile se vor rări, apoi vor înceta. Ce vei face? Nu te-ai putea salva decât dacă ai fi o mare poetesă și ai descrie în versuri frumoase viața ta de curtizană, ca Bilitis, exprimând în esență ideea că așa ai înțeles tu datoria ta de femeie, să luminezi viața bărbaților încătușați de familii și să ți-o trăiești pe-a ta în dragoste și poezie.“ Amintisem de Bilitis fiindcă printre cărțile ei, puține, găsisem într-o bună traducere prescurtată celebrul volum al lui Pierre Louys cu frumoase gravuri pe care îl luasem acasă și îl citisem și eu; aveam impresia că această carte era Biblia ei; Nineta trăia, cum am spus, cu o bunică bătrână, mama ei murise când o născuse, iar tatăl, necunoscut de ea, nu se arătase niciodată; fusese elevă, dar se încurcase la paisprezece ani cu un profesor și o eliminaseră; profesorul scăpase doar cu un transfer în Basarabia. „Mare curtizană, am continuat eu, n-ai să fii, ca Aspazia, care îl primea la ea pe Pericle și îi sugera noi legi înțelepte pentru atenieni, și nici ca Theodora Bizanțului, care a ajuns împărăteasă după ce prin brațele ei, ca tânără fată, au trecut într-un desmăț fără sfârșit întâi cei de jos, apoi și cei de sus... deși dacă mă gândesc bine la tine, nu se știe... În acest caz o să mă pui în lanțuri sau o să mă ridici și pe mine și să mă faci mare dregător. Nu te gândești?“ am întrebat-o. „Nu mă gândesc, zise, bătrânețea e o mizerie oricum, bunica face câteodată pe ea, ce folos că a fost toată viața o femeie de treabă? Eu o să mor tânără.“ „De unde știi?“ „Știu eu! Când o să văd că nu mai merge iau un tub, mă culc și nu mai mă scol. E ceva mai simplu decât asta?“ Și râse iar, de astă dată cu o intensă expresie de triumf în privirea ei care devenise brusc iluminată, ca o revelație care se repeta după ce avusese prima oară acest gând. „Asta pentru că acum ești tânără și vezi în tine puterea de a face acest lucru. Dar poți să știi dacă această putere nu va slăbi? Odată m-am oprit și m-am uitat la un orb și mi-am spus: ce mai înseamnă viața pentru el? I-am dat cinci lei și l-am întrebat: Ești din naștere fără văz, sau s-a întâmplat mai târziu? Mai târziu, mi-a răspuns. Și nu te-ai gândit să nu mai trăiești? Știi ce mi-a răspuns? Că acum poate să mai bea un pahar de vin și să... o femeie, dar dacă moare cine (adică cine din el) o să mai bea paharul ăla și să... acea femeie? Avea dreptate!“ „Sigur, mi-a răspuns Nineta, când bei nu te mai gândești la nimic și te simți bine, iar când faci dragoste moartea își ia tălpășița.“ „Ei, eu m-am gândit la moarte, am reluat, dar în mine, în

măruntaiele mele, am simțit o slăbiciune, un leșin, la gândul că n-aș mai fi. Da, mi-am spus că pe la treizeci de ani o să mă sinucid, dacă viața mea până atunci ar fi un eșec. Dar pe urmă m-am întrebat: ce e un eșec? O întrebare de capitulare. De obicei, eșecul e ceea ce consideră alții că e, fără să ne dăm seama că dacă am schimba direcția barei și s-o luăm pe alt drum, eșecul ar fi premisa unei adevărate victorii. În acest sens sântem și noi orbi ca orbu' acela, fiindcă eșecul ne face să nu mai vedem nimic înaintea ochilor.“ „Da, mi-a spus Pretorian că totdeauna te plimbai în recreații singur și noi, s-au gândit ei, hai să-l ducem pe Petrini la «Mama rănițilorv».“ Am izbucnit și eu în râs, gândind în același timp că, adevărat, iată ce băieți buni acești Puloș, Szekely și Asanache.

Dar discuția alunecase și am revenit încercând s-o fac să înțeleagă pe Nineta să nu mă iubească decât pe mine pentru totdeauna și să-i explic că pe vremea Greciei antice Aspazia era respectată, în timp ce astăzi, la noi, în Europa, femei ca ea poartă un nume rușinos și va începe să-l poarte și ea dacă nu se va opri la timp. I-am spus că peste un an voi fi student și că ne puteam căsători, o să fiu profesor, și aveam de gând să fac carieră universitară și că mă pasiona filozofia, aveam ceva de spus în acest domeniu și anume să elimin din filozofie etica bazată pe ideea de Dumnezeu și să aduc în locul ei cunoașterea pe baza descoperirilor științifice. O nouă gnoză care să redea integritatea conștiinței umane în fața universului, fără conștiința disperată, care se vântură acum în Europa, zguduită de un danez bizar din secolul trecut, spiritualizat la extrem, dar lipsit de forță vitală... „Conștiința nu e dublă și nu se scindează, cum crede și Dostoievski, din pricină că putem în același timp să facem și bine și rău, sau să urâm fiindcă ni se face binele și alte descoperiri abisale care i-au turmentat marele său spirit.

Conștiința e unitară, dar, ca și în natură, ea este zgâlțâită când de furtuni și cataclisme, când invadată de înseninări miraculoase. Cine nu cade nu se poate înălța, iar faptul că un boier rus dădea ordin să fie sfâșiați copiii de către câini, arată mai degrabă că se născuse într-o lume încă neieșită din barbarie, decât că îi e proprie omului crima abjectă. Cristos a fost un bărbat vânjos, dacă a putut străbate tot timpul provinciile Palestinei pe jos, mâncând puțin și predicând neobosit. Numai pe cruce a avut un moment de slăbiciune, s-a simțit singur în fața morții, iar noi, reintegrați în univers, putem trece mai ușor pe sub pod, cum spune Stendhal.“ „Și mai ușor cu un tub, ca în vis“, a reluat Nineta, care ascultase distrată tirada mea, din care,

desigur, nu înțelesese mare lucru. Se pare că era un gând cu care trăia și care n-o împiedica să fie veselă, acel tub dimpotrivă urca parcă în ea tensiunea vieții cu un grad față de mine, care îmi proiectam viața prezentă în viitor, în timp ce ea îl alunga, fiindcă n-a reacționat cum doream eu, n-a făcut-o să tresară propunerea mea de căsătorie, viața pe care ar fi putut-o duce întemeind împreună o familie. „Nu mă iubești?“ am întrebat-o. „Te iubesc acum, mi-a răspuns, dar nu știu dacă și mâine; nu vreau să mă căsătoresc niciodată, vreau să iubesc pe cine vreau eu și când n-o să mai fie iubire cu *mul*, vorba ta, schimb bara în altă direcție. Du-te la universitate, fă-te profesor, filozof... Soarta mea asta e, că nu știu ce-o să fie și mie îmi place așa.“

Deci și ea era o cetate care trebuia cucerită, am gândit, dar una mai grea, căci îmi sugera legătura ei strânsă cu moartea. Atât, alte ziduri nu avea, dar ăsta, singurul, cum să-l escaladezi? Am început să ieșim, să ne plimbăm împreună prin oraș. Nineta era bine îmbrăcată, chiar elegantă și strada o schimba, devenea gravă, aproape străină, plăcută și veselia îi pierea de pe chip. Avea chiar un ochi cercetător, imobil când se uita la ceva. Se uita cu o lăcomie pe care n-o descifram, oricum strada o schimba, aveam chiar impresia că nu mai era cu mine și nu știam încotro îi zburau gândurile și ce fel de gânduri. Apoi acasă la ea devenea altă ființă... Aceste plimbări au adus ruptura, neașteptată pentru mine, incredibilă. Ieșirea în lume e plină de surprize, da, e bine între noi doi, dar împreună cu alții privirea ei nu-ți mai aparține, surâsul ei nu-i mai înflorește pe chip când o privești, râde pe neașteptate de ceea ce spune altul și ești stupefiat să descoperi că deși e aceeași nu-ți mai aparține, aici e drama, *e aceeași*... Dar asta avea să mă chinuie mult mai târziu. Ruptura mea cu Nineta a fost mai simplă, dar nu inexplicabilă, fiindcă fusesem avertizat.

S-a oprit într-o zi în dreptul unei străzi, s-a uitat de-a lungul ei cu o expresie preocupată, impenetrabilă, și mi-a șoptit: „O luăm pe-aici!“ Era o stradă laterală, rău pavată, fără trotuar și n-am înțeles de ce trebuia s-o luăm pe-acolo. Am răspuns: „Nu!“ „Dacă nu vrei, am auzit-o spunând, atunci n-ai ce mai căuta pe la mine.“ Chiar așa? Ce putea fi atât de important? „Nu!“ am repetat. Atunci ea s-a răsucit pe călcâie, s-a uitat în jos liniștită, s-a uitat chiar la mine, dar fără să mă vadă și mi-a spus: „Singur ți-ai dat foc la valiză!“ Și s-a îndepărtat. Dar nu s-a dus pe strada aceea. Am rămas pe loc clipe lungi nedumerit: de ce nu vroisem să merg pe-acolo pe unde dorise ea? Nu-mi era indiferent pe unde ne-am fi dus? Pe de altă parte, simțeam în

mod obscur că dacă ea, fără s-o spună, ar fi luat-o pur și simplu pe strada aceea aș fi urmat-o fără să observ ciudățenia de a ne fi plimbat pe o anumită stradă. Dar chiar și așa, ce-mi păsa mie că e *anumită?* Eram totuși senin. Cu această seninătate am rămas apoi totdeauna în fața rupturilor, dar numai atunci, în clipele când primeam lovitura, dezastrul începea mult mai târziu. Câteva zile la rând am intrat apoi în curtea ei, dar n-am găsit-o decât pe bunica, iar odaia era încuiată. Am revenit după o săptămână, crezând că era plecată din oraș. Zadarnic. Am căutat-o seara la «Mama răniților», patroana a dat din cap și a ridicat din umeri: nu știa unde e.

VIII

Și abia într-un târziu aflară părinții mei că nu la ceaiuri mă duceam eu când veneam acasă după miezul nopții și aflară și unde fusesem când mă întorsesem în zori: la «Mama răniților», după care dormisem toată noaptea cu „o depravată“. Cuvântul acesta îl rosti tata. De unde aflaseră? Și de ce așa de târziu? Oricum aflaseră atunci, în ziua aceea, când mă întâmpinară îndată ce intrai în casă cu acea stare de spirit bizară, care ne arată cât de puțin fluid e sufletul omenesc și cum deplasările în el seamănă cu deplasările geologice, surpări de roci sau de pământ ireversibile. „Bine, mă, începu tata, fără introducere, ca o erupție, adică fără înțelegere, departe de orice gând că mai exista pentru mine vreo speranță, de-aia te-am crescut noi și muncim pentru tine; ca tu să te faci de râsul orașului cu o curvă? Maică-ta te închină în fiecare seară ca pe-un copil cu sufletul curat și drept orice răsplată tu cazi în noroi și îți terfelești cinstea în patul unei fete depravate? Ce-ai să te faci tu acum, strigă el ridicându-și brațele în sus ca în fața unei nenorociri ireparabile, când toată lumea știe și o să te arate cu degetul? Ce-ai să te faci tu dacă se află la liceu și tocmai acum, când trebuie să-ți dai bacaloriatul, te dă afară din toate liceele din țară? Ce-ai să ajungi, cu studiile neterminate și cu obrazul tău de cavaler murdărit? Ce fată o să se mai uite la tine, când tu te-ai plimbat cu *aia* prin oraș și te-a văzut toată lumea?“

Mama stătea nemișcată la masă, cu lacrimi care îi curgeau șiroaie pe chipul împietrit. Își ținea o palmă pe jumătate de gură, care era crispată de o suferință copleșitoare, pe care o îndura însă cu mai multă înțelegere pentru mine, suferință în adâncurile căreia ea contemplă *păcatul* și nu urmările lui, cum făcea tata. Această palmă care îi acoperea numai jumătate de gură, n-

am uitat-o! Parcă se ruga, în acele clipe, pentru mine. Acest gest pios era adresat parcă sfintei fecioare, într-o implorare mută, să-i salveze copilul. Dar numai în amintire, în viața mea ulterioară, a început să tresară acest gest, în clipele acelea însă eu simțeam cum încep să jubilez, dându-mi seama cum crește în mine o furie rece și orgolioasă... „Ce e, mamă, am spus eu când tata s-a oprit. Mă adresam ei, care suferea cu adevărat, și nu lui, care era doar jignit și înspăimântat că lumea o să mă arate cu degetul, ca și când n-aș fi fost bărbat, ci fată mare. Cum s-a purtat, mamă, Cristos cu femeia desfrânată? Te duci la biserică și nu înțelegi nimic din învățătura lui, el care a spus celor ca voi, care aruncați cu piatra, să arunce primul cu piatra cel care se consideră în sinea lui fără păcat.“

Știam că era fără păcat și că n-ar fi aruncat cu piatra, dar nu știu de ce, tocmai pe ea vroiam s-o rănesc și mai tare, căci cu adevărat gestul ei îmi făcea rău. Vroiam să i-l alung, să-și ia palma de la gură, fiindcă nu știam cum să răspund la suferința ei, în timp ce pentru tata pregăteam, mintal, ceva violent, să-l învăț minte pentru totdeauna să mai ridice brațele în aer și să-mi spună el mie ce este și ce nu este nenorocire pentru mine. Nenorocire e numai ceea ce simt eu, nu un altul și nici măcar el, care mi-era tată, sau cu atât mai puțin. „Trebuie iertată, fiindcă a iubit mult, așa a spus Cristos“, am continuat citind o replică din Dostoievski. „Nu despre o astfel de iubire vorbește Cristos“, mi-a răspuns atunci tata exact ca în Dostoievski, pe care nu-l citise. Și eu am strigat: „Ba da, și despre o astfel de iubire.“ „Cristos nu e o pavăză pentru toți dezaxații, a strigat atunci și tata. Ai să ajungi un dezaxat, o să vezi, ai pornit-o bine.“ „Cu tine o să vorbesc pe urmă, i-am răspuns cu o voce sardonică, acuma vreau să-i spun ceva mamei. Crezi, mamă, că nu ți-am ghicit păcatul? Te-ai măritat fără să iubești și nici pe urmă nu l-ai iubit pe tata, și nu fiindcă ți-ar fi plăcut altul, ci așa. Dar de măritat te-ai măritat, în loc să te fi dus într-o mânăstire. Dar aia e, că nici mânăstirea nu ți-a plăcut și, femeie tânără, ți-ai gonit bărbatul din pat, și el tânăr, crezi că nu știu?“ „Nu ți-e rușine, a strigat tata, să vorbești cu maică-ta ca un dezmățat?“

Și a sărit în sus și m-a izbit peste față de câteva ori la rând făcându-se palid și gâfâind de furie. Am rânjit: „Cu asta nu rezolvi nimic! Vezi că sânt mai voinic ca tine și dacă mai încerci să dai în mine o să te împiedic. Ești un tată admirabil, te respect, dar și eu am fost un copil bun și nu te-am silit să mă lovești când eram mic. Nu te gândi acum că o să mai îndrepți ceva când sânt mare. Stai liniștit, că discutăm noi. Ți-am spus că vreau să-i spun

ceva mamei." „Spune-i, nefericitule, dar dacă nu-ți pui frâu la vorbă în casa asta n-ai ce să mai cauți!" „Da, i-am răspuns, cunosc, clasica gonire de-acasă a unui fiu care a apucat pe căi greșite, plecarea lui, apoi suferința mamei și neînduplecarea părintelui, care are principii și nu vrea să-l reprimească. Numai că eu n-o să mai mă întorc, aici e greșala ta, așa că ai grijă de mama, care o să moară de dorul meu și n-o să te ierte!" „Tu de ce îl asculți? a întrebat-o el atunci pe ea. Lasă-l să stea aici, dar eu cu el nu mai vorbesc."

Mama și-a acoperit și restul gurii cu palma și a șoptit: „Lasă-l să spună. E un copil." „Da-da! am exclamat, mai rămâne să înțeleg că am căzut în ispită, dar că prin rugăciunile tale Dumnezeu o să-mi îndrepte pașii..." „Măcar ești sănătos? s-a holbat tata la mine. Fiindcă asta ți-ar mai fi lipsit." Eram perfect sănătos, dar nu i-am răspuns. „Revin, mamă, asupra păcatului tău, de a nu fi putut iubi... Ei bine, eu iubesc prea mult, care din noi doi e păcătos?" „Te-am făcut pe tine!" a răspuns ea atunci. Atât a spus și a tăcut mai departe. Ce trebuia să înțeleg? Că păcatul ei era izbăvit și că odată cu venirea mea pe lume dorințele ei trupești se stinseseră? Sau nu se stinseseră și se chinuise să le alunge? Era taina ei. „Bine, i-am răspuns, m-ai făcut, ești mântuită, dar eu nu sânt nici Isus Cristos și nici adeptul lui. Animalele nu cred în Dumnezeu, dar la anumite specii dintre ele s-au observat comportări care seamănă cu morala creștină. De pildă într-o luptă dacă un animal cedează, celălalt îl lasă în pace, nu-l ucide, *e tolerant*." „Vrei să spui că tu ai de gând să te porți ca un animal, mai departe nu poți să mergi?" a zis tata. „De ce să merg? i-am răspuns. Crezi că tu o să mergi sau ai mers mai departe? Adevăr îți grăiesc ție, am reluat batjocoritor, că o să cauți și o să găsești o altă femeie cu care să trăiești ca un bărbat în putere cum ești și în felul ăsta o s-o înșeli pe mama. Asta o să fie mai rău decât ce am făcut eu. Și acum să vedem ce-am făcut de îmi promiți cu atâta convingere că o să ajung un dezaxat. Toată concepția ta se reduce la ce-o să zică lumea. Dar că eu mă simt de fapt curat asta pe tine nu te interesează. Nu că o să ajung dezaxat, ci considerat ca atare. Și dacă n-o să pățesc nimic la liceu și mai târziu o să mă căsătoresc cu o fată de bună condiție, totul o să fie în regulă." „Bă, uite ce e, m-a întrerupt el strigând, eu cu un nerușinat ca tine nu mai vorbesc. Sânt oameni pe care învățătura îi face oameni! Pe tine te-a făcut un nerușinat! Numai maică-ta poate să mai creadă în îndreptarea ta, eu unul mi-am luat mâna de pe tine. O să te țin până o să ajungi să-ți câștigi singur pâinea, dar tu cu mine nu mai ai și nici n-o să mai ai nimic de împărțit. Poți

să te înhăitezi cu cine vrei, să faci ce vrei, din moment ce așa consideri tu că trebuie să vorbești cu părinții tăi și eu consider că nu mai ești băiatul meu, și o s-o spun la toți, să nu creadă lumea că mă uit în curul tău și nu-mi pasă, te îndemn sau sânt mândru de tine, cum sânt alții...“

Și s-a sculat de la masă întunecat, însingurat, dar hotărât. Dacă mi-aș fi dat seama atunci că violența gândirii mele putea să ducă la o ruptură cu el m-aș fi reținut. Într-adevar, prorocirea mea că o s-o înșele pe mama avea în ea ceva atât de jignitor, era o astfel de impudoare încât cel mai pașnic părinte (și el era unul din aceștia) m-ar fi gonit imediat de-acasă, mai ales că în anii aceia el nici măcar nu se gândea la altă femeie, criza i-a venit mai târziu, pe la patruzeci și șapte de ani.

N-am pățit nimic la liceu. Adică nu s-a aflat nimic, așa se întâmplă, uneori nu se află nimic, alteori se află cea mai mică prostie. Mi-am luat bacalaureatul cu succes și am intrat la Facultatea de litere și filozofie. Tata s-a ținut de amenințare, nu vorbeam împreună, însă n-a spus la nimeni ce fel de copil avea, fiindcă după istoria mea cu Nineta, fără să fi rupt-o cu grupul lui Puloș, Asanache și Szekely (de altfel în anul următor ne-am împrăștiat. Asanache s-a înscris la Teologie, Puloș a murit la el în sat în vara următoare lovit de roata morii tatălui său, iar Szekely s-a înscris la Drept) și fără să fi evitat să ies din când în când cu ei la «Mama răniților», nu m-am mai îndrăgostit de nici o fată, amintirea Ninetei stăruind în sufletul meu ca o arsură: era al ei sufletul care mă tulburase atât de adânc, dezgolit, intens, fierbinte, cu trăire prezentă și fatală, fără grijă de catastrofe, împotriva cărora găsise un remediu total, acel tub de care îmi vorbise parcă jubilând. Nu era ceea ce credea tata și ceea ce crezusem și eu la început în sensul propriu, o prostituată. Era mai puțin grav, adică *nu era cuminte*, după formula celor îngăduitori, ceea ce e cu totul altceva.

Într-adevăr, părăsise orașul, atunci sau puțin mai târziu după ce mă părăsise pe mine, lăsând-o pe bunica în plata Domnului sau poate a vreunei rude. Fugise la București și, după cum aveam să aflu mai târziu, se măritase cu un maior bătrân, așa cum îi prezisesem. Cum o luase acel maior, când se știa că militarii constituiau o castă aproape închisă, în care nu putea să intre o fată care nu era de condiție bună? Dar nu trăise mult cu acel ofițer, îl părăsise în timpul războiului și teologul Asanache îmi scria că dăduse de urmele ei la Iași, căsătorită cu un negustor foarte bogat, dar nu așa de bătrân ca maiorul, totuși bătrân, căruia îi făcuse și doi copii. Avea deci atracție pentru intensitatea finală a bărbaților, nu-i plăcea tinerețea sigură de ea,

pusă pe viață lungă și cu flacăra mai scăzută, să ajungă multă vreme. L-a părăsit și pe acel negustor, abandonându-și copiii, și a început să trăiască cu doi inși deodată, care acceptau acest lucru, unul inginer, bărbat întreg, soț, pe care îl manipula, du-te încolo, vin încoace (și aceluia îi făcea o plăcere deosebită să se lase manipulat fiindcă murea după ea), și al doilea, un intelectual fin, dar care devenea neputincios îndată ce o lua în brațe, adică bărbăția țâșnea din el la simpla atingere, fără împlinire, lucru care pe ea n-o împiedica să-l iubească, să-și petreacă cu el chiar și nopțile, fiindcă avea totul de la celălalt, atrasă însă irezistibil de intelectualul fin, căci acesta o iubea într-un mod bizar, se îmbrăca cu rochiile ei, se îmbrobodea, iar alteori o întâmpina în costume fanteziste, de pildă cisme înalte până sub coaste, de cauciuc, de pescar sau instalator și haină cu broderii și lavalieră, iar chipul pudrat, dat cu fond de ten și buzele rujate. Inginerul râdea în hohote, dar ea nu râdea deloc, și îi spunea că acela „e cu un cap mai presus decât el“ și că „avea o inimă de aur...“ După război Nineta se întoarse singură la București și curând aventurile ei mari încetară, întâi auzii că intrase într-o filatură de bumbac ca simplă muncitoare, ca să mi se spună, când o căutai acolo, că acum e redactoare la o revistă de literatură, unde ajunsese nu se știe cum... O căutai la acea revistă... Nu mai era nici acolo... Dar cum ajunsese ea totuși într-o redacție literară, întrebai, și unul dintre redactori îmi răspunse cu un vag surâs cinic că o angajase directorul revistei „ca să îmbunătățească componența socială a redacției“. „Adică cum?“ întrebai. Nu mi se răspunse. Îi pierdui urma. Nu cumva murise Nineta, așa cum spusese? Câți ani să fi avut? Poate că nici treizeci și cinci...

IX

Am recitit aceste pagini uimit de uitarea de sine pe care mi-au adus-o: viața e uitare de sine! În realitate, în mod obscur, nu amintirea faptului că am chinuit-o pe mama m-a făcut să mă întorc atât de mult înapoi, ci amintirea Ninetei, cu acel tub al ei, pe care fără îndoială că l-a folosit, fiindcă în acei ani i-am căutat copiii și pe tatăl lor: știrile pe care le aveau toți despre ea se opreau acolo unde se opriseră și ale mele: era clar, Nineta nu ezitase să curme singură o viață care „nu mai mergea“.

Acum am o iluminare: nici a mea nu mai merge, adică n-ar mai merge chiar dacă printr-un miracol aș evada și reuși să fug din țară. Îi voi trimite prietenului meu, fostul judecător, un bilețel pe care să scriu un singur

cuvânt: *Nozinan*. El știe ce este acest calmant; e „un băiat foarte bun", cum îi spuneam adesea, când luam câte-o pastilă. Șterge toate neliniștile și toate temerile și poate da și un somn final, dacă iei chiar mai puțin de un tub. Astfel voi înlătura printr-un act de violență supliciul care mă așteaptă, căci nu pierderea totală a libertății mă sperie, ci atașamentul meu față de viață, care m-ar tortura: ești încătușat, vei muri fără speranță. Completul de judecată care ar pronunța sentința, adică figurile lor de oameni liberi, lectura acelei sentințe... condamnarea, deși în forul meu interior, speranța n-ar pieri... Dar cum să scapi de înțelesul celui mai mic gest al lor, al celui mai mic lucru pe care ochii mei l-ar vedea în perpetuitate, chiar și o pietricică... Ei da, pietricica aceea va fi de-aici înainte văzută de alții cu un ochi liber, în timp ce eu aș gândi: chiar și această pietricică e mai liberă decât mine...

Mai bine s-o sfârșim înainte!

Fiindcă aproape de moarte am mai fost și nu m-am temut, deși era o moarte *naturală* care mă aștepta și, e adevărat, cu ea ne împăcăm, e ceva în noi cu care ne-am născut și care apare în mod miraculos îndată ce simțim că *ea* se apropie de patul nostru. Am auzit că alții intră chiar într-un fel de extaz când le sună ceasul, spun lucruri frumoase, cuvinte memorabile, care uimesc pe cei vii; firește, alții se chinuiesc până în ultimele clipe, despre ei se spune că „au murit greu". N-am ajuns până acolo... am scăpat, sau mai bine zis scadența a fost amânată... Dar să-mi reiau firul întrerupt, voi ajunge și la acest episod al vieții mele care a fost greu de suportat abia după ce am revenit printre cei cu speranțe.

În universitate interesul meu pentru filozofie, cum era și firesc, spori, iar lecturile din adolescență, considerabile, mă ajutară să pătrund adânc în culoarele culturii și sistemelor filozofice și să-mi iau examenele cu strălucire. Fanatismul legionarilor din facultate mă lăsă indiferent și nu-i puteam înțelege pe acei colegi care în loc să se ocupe de fete se ocupau de jidani. Mi se părea stupid să consider că moartea pentru Căpitan (idolul acelora!) le era cea mai scumpă dintre nunți. Noroc că acest Căpitan fu suprimat de Carol al II-lea, și dictatura sa, care urmă mai potoli pe unii. Eu mă încurcai într-o istorie cu o colegă, un fel de preludiu a ceea ce avea să mă aștepte mai târziu (astăzi văd acest lucru limpede, pe atunci episodul nu-mi pătrunse în conștiință), deși se sfârși tragic pentru fată; conștiința noastră este adesea atât de blindată încât poți să tragi și cu tunul în ea și nu se clintește și asta nu pentru că sântem atunci ticăloși, monștri sau pur și

simplu canalii (e un fenomen natural și misterios), într-o zi dispăru de la facultate o studentă. În ciuda cercetărilor minuțioase care începură, nu se reuși să se dea de urma ei. Nimeni nu vroia să dezvăluie anchetatorilor detalii concludente cel puțin într-o primă fază a cercetărilor. Nici colegii de facultate, nici prietenii ei apropiați și nici părinții, care locuiau pe undeva printr-un sat. Se zvoni, și auzii și eu acest lucru, că poliția judiciară primea scrisori în care se spunea ba că fata se afla în orașul cutare, unde fusese văzută plimbându-se pe străzi cu un bărbat, ba că studenta fugise în străinătate (această scrisoare venea chiar de peste hotare, judecând după timbrele și ștampilele de pe ea). Până ce sosi un individ de la București, care nu se mulțumi cu datul din umeri al celor care o cunoșteau pe fată și afirmau cu o mască perfect mimată a neștiinței că nu știu nimic. El își începu ancheta pornind de la ideea simplă că un oarecine din anturajul fetei trebuie să știe unde e sau ce se întâmplase cu ea și, din motive despre care experiența lui îi spunea că sânt puternice, acest cineva nu vroia „să-și deschidă pliscul“. Îi fu ușor acestui anchetator abil să afle că fata se îndrăgostise de un student cu care vroia să se căsătorească, și să-l ia pe acest student sub focul strâns al întrebărilor.

Eu eram acel student. Spre uluirea mea, această fată de o frumusețe deosebită (am să folosesc aici o comparație uzată, dar perfect, adică obiectiv, potrivită), care semăna și la trăsături și în firea ei cu o căprioară, începu să-și oprească privirile asupra mea. Trebuie să spun că din experiența de adolescent trăsesem concluzia că trebuie să stau liniștit, nici o fată nu se va îndrăgosti de mine și că lucrul cel mai bun pe care îl aveam de făcut era să-mi văd de treabă, să-mi urmăresc țelul meu, adică să ajung cineva în filozofie și când uneori noaptea mi se întâmpla să dorm asaltat de coșmaruri (visam că răsturnam muieri în pat, prins de o dorință cumplită de a le pătrunde și, cum acest lucru nu se petrecea, mă trezeam gâfâind, transpirat și disperat), atunci mă duceam la «Mama răniților» împreună cu un nou Puloș și, cu toate că nu mai găseam la ea o Ninetă, ci doar adrese de țărănci eșuate și cam trecute, sau de mahalagioaice bețive, *după aceea* simțeam cum gândurile îmi zburau din nou cu elan spre lumea pură a ideilor și uitam multă vreme că pe lume există și o altfel de dragoste. Da, exista, vedeam eu însumi; cum grupuri de băieți și fete coborau împreună de pe treptele universității cu privirile sticlind, ghiceam ce înseamnă acea sticlire, dar nu-mi mai păsa. Da, exista, iar frumusețea divină a unei astfel de priviri a unei fete către un băiat, ca un fulger, și surâsul care urma, curat, de fetiță,

mă făceau parcă să îmbătrânesc, eu cel căruia nimeni nu-i arunca o astfel de privire și nu-i adresa un astfel de surâs. Mă uitam totuși, adesea, în oglindă, îndelung, să descopăr de ce nu inspiram măcar simpatia. Hm! Aveam figura frumoasă fizic, dar urâtă în expresie. Frumusețea era a trăsăturilor, urâțenia consta în ceva inefabil. Aveam sprâncene groase, de timpuriu bărbătești, dar puternic și armonios desenate, ochii mari și negri, cu focarul parcă întunecat, ca o oglindă în care nu te puteai zări, dar totuși limpezi, deschiși, nu se fereau, nu alunecau când mă uitam printr-o mască pe care n-o puteam lepăda, fiindcă și restul trăsăturilor erau la fel, nasul și bărbia prea voluntare, gura bine desenată, dar lipsită de cea mai vagă senzualitate (care zăcea totuși în mine), obrazul tras, laminat, ascetic, deși numai ascet nu eram. Cine să vrea să cunoască un astfel de om, când Vauvenargues spune că sântem prea neatenți sau prea preocupați de noi înșine ca să ne cunoaștem mai profund unii pe alții? Cine a văzut niște măști la un bal, dansând prietenește împreună și ținându-se de mână fără să se cunoască, zice mai departe filozoful, ca să se despartă după o clipă și să nu se mai vadă sau să le pară rău unora de ceilalți, își poate face astfel o părere despre lume...

Și totuși această căprioară, nu era nici o îndoială, îmi arunca priviri (e drept neurmate de minunatul surâs), totuși priviri care întârziau asupra mea mult mai mult decât o clipă, ca să mă pot înșela: avea ceva cu mine! Dar ce? Mă plăcea? Desigur, nu erau priviri ostile, cum mi se întâmplase odată când văzusem la alta aversiunea, dușmănia chiar. „De ce te uiți tu așa la mine?“ o întrebasem în cele din urmă; fiindcă, fără să fie frumoasă cum era căprioara, nu era lipsită de farmec și pe de altă parte mă făcuse curios să aflu pricina acestei aversiuni accentuate și instinctive (nu-i făcusem nici un rău, nu schimbasem cu ea niciodată nici un cuvânt). „Tu, tu, tu!“, mi-a șoptit atunci acea fată abia stăpându-și bucuria ei neroadă că mă putea, în sfârșit, defini... „Ei, da, i-am răspuns eu, eu, ce e cu mine?...“ „Știi tu ce e tandrețea?!“ mi-a spus. Am izbucnit într-un hohot de râs sarcastic și i-am confirmat: „Ei, da, tandrețea, da, nu știu, dar n-o să mă înveți tu ce e, hai sictir!“

Căprioara își mișcă privirea ei catifelată și dulce într-o parte și avu alt răspuns când îi pusei aceeași întrebare, adică de ce se uita așa de insistent la mine. „Cum știi tu atâta materie!?“ Așa deci, era admirația... Într-adevăr era cam dezolant să vezi cum o fată a cărei frumusețe era un mister, cum spune Dostoievski, să aibă un cap total lipsit de mistere, iar mintea coală albă de

hârtie, pe care nu se înscria nimic. Trecea la examene cum trecuse desgolită frumoasa curtizană prin fața judecătorilor atenieni neînduplecați. Căprioara nu-și arăta decât capul, și profesorii, privind-o, cedau aproape fără să-și dea seama, punându-i întrebări puerile și terminând cu sfaturi afectuoase că trebuie să învețe mai bine etc. Îi răspunsei că natura nu îngrămădește decât rar asupra unui singur individ mai multe calități. Eu știam carte, dar eram urât, ea nu prea știa, dar era frumoasă. „Dar cine ți-a spus că ești urât?“, s-a mirat ea. Am râs sardonic, s-o îndepărtez de mine, dar ea a stat liniștită și m-a privit cu ochii ei languroși, fără să clipească și a adăugat: „Ești un bărbat bine, să-ți scoți din cap că ești cum ai zis.“ Tocmai asta doream și eu, și ea tocmai asta îmi și spusese. O fată sau o femeie acostată, deși îi place insul care o atacă fără veste, se ține în rezervă tocmai pentru ca să nu facă vreo impresie că ar fi ușor abordabilă. Dar de ce s-ar ține în rezervă un bărbat și mai ales unul ca mine? încât din primele clipe am tresărit adânc și, turburat, m-am îndrăgostit imediat de ea; am căzut în extrema cealaltă. Desigur, îmi spuneam, de aceea nu plăcusem până atunci fetelor, fiindcă eram bine și pe deasupra și tânăr savant (un profesor îmi spusese așa, la un examen, ei, tinere savant, ia să schimbăm câteva idei, să îndeplinim o formalitate și să-ți dau examenul) și numai o fată frumoasă cum era Căprioara putuse prin urmare îndrăzni să se uite la mine.

X

Fata era cam rece și desigur nu mai era fecioară, dar eram eu înflăcărat și de teamă să n-o pierd îi făcui propunerea să ne căsătorim de îndată ce îmi luam eu licența, adică chiar în toamna care urma și ea putea să-și continue anul pe care îl mai avea de urmat fiind căsătorită. Zise da. Curând eu îmi luai această licență, dar pentru întâia oară Căprioarei i se întâmplă să dea peste doi tineri universitari noi care se întorseseră de pe zonă, unde fuseseră concentrați, crunți și îndârjiți și n-o cruțară, ba chiar, cu un limbaj dur întrebară cum a ajuns ea până în anul trei fără să știe nimic, care era secretul și, rânjind cu o ironie grosolană, îi cerură să li-l spună și lor și o vor trece și ei.

Petrecurăm împreună ceasuri în care ea tăcea, uitându-se în gol și degeaba încercai să-i spun că putea renunța la studii, ne căsătoream și, cum eu aveam să intru în învățământul universitar, nimic nu ne împiedica să întemeiem împreună o familie fericită. Tăcerea ei se prelungi și privirile nu

reveniră la prezent din golul în care se pierdeau. Abia a doua zi când ne revăzurăm arăta mai însuflețită și spuse bine proiectului meu. Apoi ea plecă la țară, la părinți, urmând ca după vacanță să-l punem în practică.

„De-atunci n-am mai văzut-o“, declarai anchetatorului. „Și totuși fata s-a întors la facultate, zise el, fiindcă de la facultate a dispărut, nu din sat.“ „Da, dar eu am terminat facultatea, n-aveam ce să mai caut acolo“, i-am răspuns. „Nu trebuia să vă căsătoriți?“ „Nu, fiindcă între timp, acolo la țară, a cunoscut pe altcineva și mi-a scris că între noi nu mai e nimic.“ „Arătați-mi scrisoarea!“ mi-a cerut anchetatorul. „N-o mai am!“ „Bineînțeles!“ „De ce bineînțeles?“ „Pentru că nu v-a scris nici o scrisoare. Ați continuat să vă vedeți și după ce ea a venit la cursuri, de ce negați? Sânteți acum profesor, vă periclitați în cel mai fericit caz cariera în învățământ dacă vă puneți în situația de bănuit, și vă așteaptă pușcăria dacă sânteți complice la crimă.“ „Care crimă? Fata a fugit din oraș, am auzit că e în străinătate.“ „Da, e adevărat, posedăm o astfel de scrisoare din care ar reieși că dispăruta a fugit peste graniță, dar nu uita, tinere, că poliția știe din capul locului mai multe lucruri despre felul cum se înfăptuiește o crimă decât criminalul. Procedeele sânt variate, dar nu infinite, de pildă simplul fapt că anturajul victimei ascunde anumite fapte e pentru noi o certitudine că pista pornește de-acolo. Scrisoarea în chestiune e scrisă de criminal, sau de un complice al lui, sau de o cunoștință căreia i s-a cerut acest lucru ca să îndepărteze cercetările de locul unde crima s-a înfăptuit. Un procedeu naiv! Pentru noi e neinteresant deocamdată să intrăm în amănuntele relațiilor dumneavoastră cu victima, aveți de răspuns doar la o singură întrebare și depinde de sinceritatea răspunsului dacă veți fi sau nu inculpat. Iată întrebarea: când v-ați văzut ultima oară?“

Eram nevinovat, dar speriat. După acest anchetator, Căprioara era moartă. Dacă mărturiseam totul, nu cumva puteam fi acuzat sau compromis? I-am răspuns că nu-mi amintesc ziua când ne-am văzut ultima oară, că n-a existat între noi o astfel de zi deosebită, pur și simplu legătura noastră s-a stins pe nesimțite și sânt complet străin de soarta ei. „Bine, a răspuns anchetatorul deodată, ca și când s-ar fi convins că nu ascund nimic, e posibil, sânteți liber.“

Dar încrederea unui anchetator, retrasă brusc, neliniștește. Aveam să retrăiesc această neliniște și mai târziu. Fusese convingător: un criminal înfăptuiește o singură crimă, în timp ce anchetatorul cunoaște o multitudine. E imposibil ca anumite semne să nu-i amintească de anumite procedee, în

afara cazului când nu are de-a face cu un geniu al crimei. Puteam eu să țin piept unui astfel de anchetator care nu era un imbecil? Pe de altă parte mă gândeam că nimeni nu știa... adică mă gândeam, dar deodată mi-am dat seama că... adică nu, puteam să spun că da, o văzusem ultima oară la acel bal, da, ieșiserăm împreună, ne plimbaserăm puțin și ne despărțiserăm... Și de-atunci... Ei da, de-atunci Căprioara dispăruse. Ce făcusem după aceea? Urma să-mi justific orele petrecute în acea noapte, atâtea filme și cărți polițiste începeau de aici. Mă dusesem acasă și mă culcasem. Hm! Deși noaptea aceea fusese neagră și ploua tare, puteam eu fi sigur că... nu ne văzuse nimeni rătăcind?... Am ieșit din biroul anchetatorului hotărât să mărturisesc, dar nu atunci, să nu spun vreo prostie, ci după ce o să mă gândesc bine.

Dar pe urmă mi-am dat seama că n-aveam la ce mă gândi. Totul era limpede pentru mine, eram vinovat moral, știam de mult, și acest lucru nu mai putea fi ascuns, în ce consta vina mea morală? O, da, în dorința oarbă de a n-o pierde pe Căprioara, sau mai bine zis în neputința de a renunța la ea, acceptând cu lașitate, în pragul tinereții mele, un compromis rușinos, cu toate că nu aveam în fața mea nici un echivoc sub care să mă ascund, faptele erau nude, de o brutalitate care... E foarte curios, cum tinerii... Dar mai bine să relatez ce s-a întâmplat. Erorile fatale nu apar, adică nu se săvârșesc pe neașteptate, au un preludiu, dar cine e atent la el? Întocmai ca într-o piesă genială, preludiul nu ne face să ghicim desnodământul, ci îl luminează doar ulterior.

XI

În mod bizar, de Căprioara nu se îndrăgostise până atunci nimeni. În acest punct uneori fetele frumoase au aceeași soartă cu cele urâte. Frumusețea poate intimida, o fată prea frumoasă poate fi ocolită, ca și una prea urâtă. Desigur, e vorba de un anumit gen de frumusețe și de un anumit gen de urâțenie și anume de acel gen în care sufletul care o poartă e neclintit, amorf... Încolo, un suflet care se mișcă imprevizibil, indiferent cu ce mască l-a dăruit natura, ne poate face să asistăm la drame sau fericiri incredibile, dar firești în ordinea pasiunilor umane. Cele nefirești aparțin sufletelor amorfe, neclintite. Este exact ceea ce a pățit Căprioara. Înșelându-se asupra ei, un medicinist strălucit (student care își asistă deja profesorul la operații) se îndrăgosti de ea luând-o drept ceea ce nu era și trăiră împreună

la țară în timpul vacanței. Asta în timp ce Căprioara răspunsese da cererii mele în căsătorie și fără să-mi scrie și să-mi spună că acel da devenise nu. Când se petrecuseră toate acestea? Desigur în perioada când eu îmi luam licența și ea cădea, *timpul mort* care poate fi descoperit totdeauna când se produc trădările. Există un astfel de timp mort, neștiut și nebănuit de cel trădat, când sentimentele alunecă și nu sânt mărturisite celui care va fi lovit. Ar fi trebuit să rețin acest adevăr, dar încă o dată piesa care se joacă tocmai de aceea place, fiindcă eroul nu reține legea în spiralele căreia destinul său se înscrie. Nu pentru el e această lege, cum nu e nici moartea care îl lovește pe semenul al cărui dric îl întâlnește pe stradă. Așadar Căprioara nu mă iubea, deși mă abordase. Dar nici nu-mi spusese că nu mă mai iubește. Neglijență totală, nepăsare oarbă... În timp ce eu mă pregăteam s-o primesc în casa părinților mei, mândru dinainte că mă căsătoream cu o fată atât de frumoasă, ea, lovită ca o găină de dragostea strălucitului medicinist, mă uitase absolut, ca și când nici n-aș fi existat, un zero, deși știa că zero nu eram; dar iubirea înstrăinează cumplit, ne aruncă parcă într-o altă planetă și facem ochi uluiți când dăm de cineva cu care ne-am culcat în pat, de a cărui gură am lipit-o pe-a noastră.

Cu astfel de ochi uluiți mă întâmpină Căprioara în toamnă când o căutai la facultate și ne întâlnirăm. Nici măcar nu-mi dădu explicații despre schimbarea ei, în trei minute totul se consumă fără cuvinte, fiindcă nu e nevoie de mai mult ca să-ți dai seama de o înstrăinare: ochi care nu te văd, gură lovită de un mutism absent, o urâțenie a chipului pe care o observi stupefiat (și era curios cum vedeam pentru întâia oară că această fată era de fapt urâtă, fără să-mi dau seama de ce, fiindcă era aceeași), sugestia că nu e nimic de spus și că trebuie să înțelegi exact ceea ce vezi și să nu-ți faci iluzii, nu te înșeli, asta e, altceva nu va fi, chiar dacă altădată a fost ceva. Ei bine, acum nu mai e, și orice explicații ar fi lipsite de sens. Ne aflam chiar la intrarea Universității, pe trotuarul larg, pereche tăcută pe lângă care foiau veseli și nepăsători, într-un du-te-vino neîncetat, studenții și studentele. Atunci am văzut norii pe cer și mi-am ridicat fruntea. „Da, mi-am spus senin, nu mă mai iubește, foarte bine.“ Și n-am mai observat cine s-a îndepărtat cel dintâi, eu sau ea. Cred că amândoi în aceeași clipă.

Dacă am rămâne la această seninătate care ne atinge ca o aripă dulce sufletul! E cel dintâi adevăr, cel adânc, care nu doare. Dacă am trăi, dacă ne-am ghida viața după el! Dar nu facem așa, fiindcă apare curiozitatea, așa-zisa luciditate care ne îndeamnă să aflăm de ce... „Câtă luciditate, atâta

suferință!“ Da, așa e! Dar cine dracu te pune? De ce nu ne mai iubește? Ce stupid, când totul ar fi atât de simplu dacă am păstra în noi revelația acelor clipe sublime, acea seninătate izbăvitoare. Trebuie să spun că iubeam frumusețea acestei fete, atât, capul ei frumos, nu sufletul ei amorf și nici corpul și cu atât mai puțin mintea, și mi-ar fi fost de-ajuns pentru toata viața, cu condiția, ei da, ca ea să accepte să fie iubită. Nimic mai mult. Refuzul ei, după ce mă lăsase să cred că ar accepta, începu după câteva zile să mă chinuie. Ispita lucidității care te îndeamnă să afli de ce nu te mai iubește cineva constă în faptul că ai sentimentul acut, irezistibil că, după ce vei afla, vei înceta să suferi. Poate, îți spui, ai făcut vreo greșeală care se poate repara. Poate la mijloc e o neînțelegere. Poate că iubește pe altcineva. Ei da, e un pahar care trebuie băut, îl bei, te încovoi de durere, pe urmă te redresezi.

Astfel aflai de istoria cu medicinistul, un băiat admirabil, pe care îl căutai la spital și băurăm împreună un coniac la un bar. Auzise și el de mine, încât conversația care urmă ne apropie repede. Îmi semăna, numai că purta altă mască, de invidiat: îi licărea de pe acum în priviri cinismul chirurgilor, o brutalitate jovială în vocabular, o franchețe de măcelar, dar, cum am spus, pe un altfel de chip decât al meu, descins, sincer și vesel fără crispări. Încât când spunea de pildă: astăzi l-am asistat pe profesor la deschiderea dovleacului unuia, cuvântul dovleac, care însemna un cap uman, îți stârnea râsul și după mărturisirea lui îl înveselea și pe pacient când era anunțat în acest fel de ceea ce avea să i se întâmple a doua zi: „mâine îți deschidem dovleacul, pregătește-te!“ În timp ce eu credeam că lucrurile se petreceau însoțite de infinite precauții și delicatețuri. Îi spusei medicinistului acest lucru. „Nu, zise el, e mai rău, se sperie dacă îl iei altfel.“ „Bine, zic, asta cu un țăran care vede lucrurile mai dur și poate râde fiindcă are humor în fața morții eventuale, cum am auzit că glumeau pe front în timp ce obuzele le cădeau în cap, dar cu un om mai evoluat?“ „În asemenea cazuri țăranul e cel mai evoluat, fiindcă știe mai multe despre moarte decât alții. Brazda aceea pe care o întoarce el în fiecare an îi spune lui ceva, un lucru tainic pe care orășeanul nu-l știe decât în mod abstract. Numai noi, chirurgii, mai știm acest lucru: pământ, materie...“ „Spiritul nu există?“ „*Mais si, certainement*... E acolo! râse medicinistul. Dar când apropii prea tare lampa de operații de un creier desgolit și ochii pacientului se holbează din această pricină, ai unele îndoieli. Pe plan cosmic, da, spirit, materie, nu știm ce e, dar pe masa de operații, hm! descoperi doar legi fizice

și fiziologice. Restul ne scapă!“ „Dar cum se explică un aspect ciudat; mulți dintre dumneavoastră, vorbesc de cei care ajung mari, cad cu timpul în misticism, în ciuda practicii lor științifice, pozitiviste.“ „Vorbiți de unii savanți? Da, am auzit și eu. E ceva inexplicabil.“ „Fiindcă, am continuat, credința în ceva divin o ai sau nu, n-o poți căpăta pe cale științifică!“ „De, cine poate să știe? mi-a răspuns el. Și pe urmă cred că vă înșelați, o anumită întâmplare, dar nu una obișnuită, poate să producă în cineva revelația... Ce știm noi ce poate zgudui spiritul unui fizician, o comportare stranie, de neexplicat pe cale rațională, a unui proton sau neutron... Nu știu, n-am idee!...“ „O iubiți pe...“ l-am întrebat eu pe neașteptate și am pronunțat numele Căprioarei. Ne simțeam bine amândoi și întrebarea mea nu avea în ea nimic abisal, tenebros... „Da, da, a răspuns el repede, sânteți cumva rudă cu ea?“ „Nu, am fost prieteni...“ „A, da, îmi pare bine că acum în toamnă și-a luat examenele... Era să piardă anul.“

Am rămas tăcut fără să știu de ce. Chirurgul s-a uitat la ceas, am băut restul de coniac și ne-am despărțit zâmbindu-ne, urându-ne reciproc succes. Într-adevăr, când vezi omul de care s-a îndrăgostit iubita ta, te liniștești oricum, doar dacă nu descoperi că e un ticălos. Dacă e o nulitate îți spui că e cu atât mai bine că îi plac nulitățile, dacă e un om de valoare ceva cavaleresc din tine te îndeamnă să-ți spui că a avut dreptate, era *firesc* să se întâmple așa, i-a plăcut mai mult etc.

Totuși purtarea ei față de mine nu fusese curată... Ar fi putut să mă prevină, dar, îmi spuneam, asta e o problemă de educație, nu de puritate. Între oameni civilizați nu se dau astfel de lovituri. Dar da, ba da, îmi spuneam, se dau totuși, iar alții chiar ripostează, și în riposta lor dispare orice urmă de civilizație. M-am gândit s-o fac și eu, s-o caut și să-i spun cuvinte triviale, s-o înjur de mamă și astfel să mă răcoresc. Căci jignirea persista, de câte ori mă gândeam rămâneam încremenit, ca într-o paralizie, înțepenit și cu ochiul minții contemplându-i chipul trufaș, așa cum îmi apăruse în ziua când o revăzusem în fața universității. Da, îmi aminteam de ce mi se păruse atunci că de fapt era o fată urâtă, apăruse pe chipul ei trufia, care o făcea să nu mai semene cu o căprioară, ei da, parcă îmi spunea, cum am putut să mă leg de tine, care nici măcar nu mă iubeai, a trebuit eu să mă uit la tine ca să mă vezi și tu... În timp ce altul s-a purtat altfel, e cu mult peste tine și are o inimă mare, nu ca a ta, neagră cum ți-e chipul... Gândurile mi se învălmășeau, faptul că făcusem cunoștință cu medicinistul dădea aceste roade otrăvite, în loc să mă fi liniștit, cum crezusem. Totuși n-am

căutat-o și n-am încercat să-i înapoiez lovitura... Am început să uit. Profesiunea mă acapara, predam logica la o școală normală de învățători și eram respectat de profesorii mai bătrâni că fusesem numit în învățământ îndată ce îmi luasem licența, iar elevii, unii dintre ei, îmi plăceau, era adică o surpriză pentru mine să-i văd cum se uită în ochii mei hipnotizați de limpezimea de cristal a lecțiilor mele, de unde deduceam că până atunci obiectul logicii li se păruse plicticos și superfluu.

XII

Până într-o zi, când mă căută la școală Căprioara. Era tăcută ca și în ziua revederii noastre, dar trufia îi dispăruse, fără să mai fie însă căprioara de altădată. Am întrebat-o ce s-a întâmplat. Mi-a răspuns încercând să mimeze nedumerirea: că de ce am plecat atunci și m-am purtat așa de urât cu ea? Am tăcut îndelung, încercând să ghicesc ce vrea acum de la mine. Nu cumva se despărțise de medicinist? Îi fixai o întâlnire și în timp ce ne plimbam prin parcul orașului îi spusei că știu ce i s-a întâmplat, dar nu știu cine pe cine a părăsit, ea pe chirurg, sau chirurgul pe ea? Îmi șopti cu un glas sugrumat că ea pe el. „De ce?“ o întrebai. „E o canalie!“ Ei da, am gândit, cât timp ne iubește e un om minunat, pe urmă, ei da, o canalie... „Nicidecum, i-am răspuns, l-am cunoscut, am stat de vorbă cu el, e un băiat fără cusur...“ „L-ai cunoscut?!“ se miră ea. „Bineînțeles! Vroiam să știu cu cine m-ai trădat...“ „Nu te-am trădat, zice, mi-am dat seama că de fapt pe tine te iubesc!“

Pleosc! Iată-mă, am gândit, vârât într-o situație vulgară. În timp ce trăia cu acela acolo la țară își dădea seama că de fapt pe mine mă iubea. Atunci de ce era chirurgul o canalie? Nici n-am mai întrebat-o, chirurgul desigur era o canalie fiindcă o părăsise, îmi dădeam seama clar, și nu cum spunea Căprioara, că ea îl părăsise pe el. M-am uitat bine la ea. Căprioara era rănită și deodată mi s-a părut mai frumoasă ca înainte, cu suferința pe chipul ei speriat. Se uita la mine nu ca altădată, fără surâs, ci cu acea imperceptibilă mișcare a buzelor care prevestește sau stăpânește hohotul disperat de plâns. Într-o clipă am uitat totul, m-am înmuiat și am apucat-o pe după umeri. „Nu e nimic, i-am spus, trebuia să faci și prostia asta ca să-ți dai seama ce înseamnă să trădezi. Cine trădează va fi trădat. O să vedem dacă între noi mai poate fi ceva. Liniștește-te, se întâmplă, ești frumoasă, o să găsești oricând un altul, dacă eu n-o să pot să te iert.“

Dar o și iertasem și am reînceput să ne vedem zilnic. Însă Căprioara tot rănită arăta, fapt care mă puse pe gânduri, fiindcă suferința ei nu părea să-i vie din iubirea pentru celălalt, în acest sens dovezile ei de iubire pentru mine alungau această presupunere. Înainte rece, acum redescopeream în ea o pasionată, turna flăcări în mine, mie care le aveam pe ale mele și îmi ajungeau. Mă îndrăgostii de suferința ei și ghidul, sau mai bine zis curiozitatea de a afla de ce o părăsise medicinistul se stinse sub ardoarea îmbrățișărilor, pieri cu aventura ei cu tot. Credeam că se va vindeca, și rana ei ciudată al cărei înțeles îmi scăpa se va închide: da, mă iubea cu adevărat, vedeam bine acest lucru, nimeni nu se înșeală în această privință, știm când sântem iubiți, după cum știm tot atât de bine când iubirea ni se retrage, dar de ce persista pe chipul ei suferința, mai bine zis de ce apărea după ore de efuziune și îmbrățișări? Dormea adesea în apartamentul meu, fiindcă după licență i-am reamintit tatei ceea ce îmi spusese, că după ce o să ajung să-mi câștig singur pâinea, va trebui să plec de-acasă. „Bine, mi-a spus mohorât, pleacă.“ Venea mama și îmi aducea mâncare gătită, eu îi dădeam bani, îmi spăla și făcea curat ca înainte acasă. „Mută-te la mine, i-am spus Căprioarei într-o zi, mai așteptăm puțin și ne căsătorim. Dacă vrei îți urmezi cursurile, sau nu le mai urmezi, cum îți place.“ „Le urmez!“ mi-a răspuns. „Totuși lasă căminul, înveți mai ușor la mine.“ „Nu pot“, a zis și am înțeles din glasul ei, din intonația hotărâtă dar care ascundea ceva care nu se putea mărturisi, că într-adevăr nu putea, ceva o împiedica, ceva nu era în regulă.

Și am luat-o la întrebări. De fapt de ce se despărțise de chirurg? De ce era acela canalie? Ce-i făcuse? Tăcea dar de astă dată n-o mai slăbii. Ea se uita la mine cu o expresie dublă, de disperare și în același timp de recunoștință, ca și când m-ar fi rugat astfel s-o eliberez de povara care o chinuia, să insist cu întrebările, dar s-o protejez, să am grijă de ea, o să-mi spună, dar îi e frică, o să-mi spună negreșit, dar să nu uit, după ce o să aflu, că mi-a cerut protecție și să n-o lovesc și eu... Și îmi spuse: a rămas însărcinată. „Cu mine?“ am strigat în aceeași clipă. „Nu“, răspunse ea în clipa următoare. Și înțelesei: cu celălalt... „Și n-a vrut să se căsătorească cu tine?“ „Nu, mi-a spus că nici nu s-a gândit.“ „Dar tu te-ai gândit?“ „Da!“ „Și i-ai spus-o înainte să te culci cu el?“ „Nu i-am spus.“ „De ce?“ „Mă iubea, am crezut că o să mă ceară singur.“ „Cum de-ai crezut?“ „Mă iubea foarte tare, zise ea, și toți ai mei, părinții și frații, credeau că o să mă ceară, altfel n-ar fi acceptat să vie la noi.“ „Iar el nici nu s-a gândit!“ „Ba sânt sigură că s-a gândit, e un om cinstit, dar după ce a devenit medic și a intrat

în spital s-a întâmplat ceva cu el.“ „Ce anume?“ „Nu știu. Când i-am spus că sânt însărcinată, atunci mi-a dat lovitura. Și ce să fac eu cu tine acum? Așa mi-a spus“, zise Căprioara cu o inconștientă detașare de sine: adică auzi ce se poate spune în astfel de situații! Lucru de mirare! Și avu un surâs bizar, parcă n-ar fi fost vorba de ea. Arăta chiar într-un mod neverosimil veselă. Am mai întâlnit la oameni asemenea reacții, nu uit pe unul care povestea în casa noastră cum i s-a întâmplat de-a pierdut un picior, privirea îi strălucea de viață, gura care povestea lăsa să i se vadă dinții ca și când ar fi râs, ca și când piciorul acela care îi fusese tăiat i-ar fi fost pus la loc și acum putea să fie și el bucuros, când în realitate, în clipele acelea, mâinile lui țineau cârjele de care n-avea să se mai despartă. I-am strigat Căprioarei: „E tot ce ți-a spus? Altceva n-a mai avut nimic de zis eminentul chirurg?“ „A fost sincer“, răspunse și ea sinceră, adică neascunzând că îl mai iubea și acum și că îl scuza pe deplin. Nu mai era canalie! A zis că începând cu ea această idilă, n-a exclus căsătoria, dar nu s-a gândit că va fi așa de curând. „Da, mă iubește și acum, dar în ce privește căsătoria...“

XIII

„Reveniți la seara balului, când ați văzut-o pentru ultima oară, mă întrerupse anchetatorul, căruia îi relatam toate acestea; pe el nu-l interesa decât atât, momentul dispariției fetei. E inutil, adăugă el, să vă mai previn că noi știm totul și vă spun dinainte că nu veți apărea ca martor în procesul care va urma. Cel puțin așa sperăm. Ucigașul e în mâinile noastre, dar mărturia dumneavoastră e totuși necesară pentru cazul când el va nega în instanță ceea ce a recunoscut la cercetări: se poate întâmpla, e un individ nesigur, noi cunoaștem astfel de reveniri când criminalul se sperie de judecători și încearcă în mod absurd să se salveze în ultimele clipe.“

„În timpul balului ei i s-a făcut rău și s-a speriat, am continuat eu atunci, și cu toate că ne hotărâsem să mergem la un ginecolog abia a doua zi seara, ea mi-a spus că trebuie să ne ducem imediat, să nu fie prea târziu. Am ieșit deci de la bal și ne-am dus la doctorul A., renumit în această profesiune...“ „Inutil să-i spuneți A., fiindcă îl cunoaștem!“ zise anchetatorul, dar eu nu-l luai în seamă și continuai: „Doctorul A. o examină pe fată și refuză să-i întrerupă sarcina. Eu o așteptam în stradă. Ieși după scurt timp și îmi spuse că i-a recomandat să se ducă la doctorul B., care se ocupă tocmai cu astfel de cazuri grele și îi reușesc totdeauna. De ce grele? Pentru că sarcina e cam

înaintată. Am luat-o deci spre doctorul B. prin noaptea întunecată și prin ploaie și am străbătut străzile căutând adresa. Am găsit-o și am sunat. De astă dată am intrat și eu, nu știu de ce... Știam de ce; eu îi cerusem Căprioarei să scape de sarcină, altfel nu mă puteam căsători cu ea, nu i-o spusesem nici direct, nici indirect, dar ea înțelesese, iar eu nu-i spusesem: păstrează copilul... tăcusem și iată-ne rătăcind în noapte, de la un doctor la altul, bătând, fără să ne gândim, la porțile nenorocirii; căci spre uimirea mea în chiar clipele când îmi destăinuia secretul suferinței ei, adică sarcina, în loc s-o dau afară din casă și să rup cu ea pentru totdeauna, gândeam, n-o pot alunga, o iubesc acum și mai mult, sufletul ei mi s-a predat mie total și definitiv; dar n-o să pot totuși să suport niciodată să văd copilul, întruchiparea trădării ei. N-o iubeam atât de mult! A urmat între noi o tăcere grea ca o lespede, tăcere care venea de la mine și ea a înțeles ce are de făcut. Dar doctorul B., după ce a cerut o sumă mare, pe care fata, care avea părinți bogați, a spus că o va plăti, m-a dat afară și a reținut-o pe ea pentru operație. Am așteptat în stradă până în zori. Am sunat la ușă, a ieșit un individ care m-a întrebat brutal ce doresc, i-am spus, m-a înjurat și mi-a răspuns că acolo nu se află nici o fată. Abia pe urmă mi-am amintit că doctorul B. spusese că operația va avea loc în seara următoare. Am plecat acasă liniștit. Am așteptat-o să vină, dar n-a mai venit. Am crezut că după operație s-o fi dus pe la țară, ca să aflu târziu de tot că la facultate se și dăduse alarma și că poliția făcea anchetă. Nici atunci n-am crezut în moartea ei, mai ales după zvonurile că ar fi fost văzută în alt oraș și pe urmă că ar fi fugit în străinătate..."

„Nu vă punem acum să dați o declarație scrisă, ar însemna să vă inculpăm și să vă zdrobim cariera, a zis anchetatorul. Pentru noi ar fi inutil. Nu sântem anchetatori orbi, sântem oameni, ați greșit neanunțând imediat unde ați dus fata, dar fiindcă noi, poliția judiciară, am prins medicul criminal, considerăm că ar fi excesiv să vă dăm pe mâna Curții. În afară de cazul, repet, că acest medic inconștient n-o să se poarte cum trebuie la proces..."

„Ar avea șanse să scape?" l-am întrebat. „Ar avea!" „De ce?" „Pentru că tot nu știm unde e fata. Numai el știe, dar refuză să spună..." „Atunci cum de știți că el a omorât-o? Poate trăiește?" „Avem alte dovezi că fata e moartă, pe care el nu le poate nega, dar ca un animal cu instinctul încă treaz, nu vrea să ne desvăluie ce-a făcut cu ea... Cadavrul e pentru noi proba

zdrobitoare și el știe, sau presimte că până în ultima clipă s-ar mai putea apăra sau scăpa cu o condamnare mai ușoară."

Când iubita ta a ajuns probă, ce mai ai de făcut? Deși mintea îmi spunea că ea de mult e moartă, eu tot mai credeam și n-aș fi suferit să fie adevărat că ea se afla în alt oraș și se plimba cu altul la braț, deși pentru mine era absurd, fiindcă ea nu era Nineta. Curând orașul puse mâna pe toate știrile și eu nu tremuram la gândul că numele meu va fi amestecat în moartea ei. Și nu tremuram nici la gândul că va trebui să depun mărturie în proces și să fiu apoi inculpat. Deși exista proba că ea era moartă (criminalul fusese arestat) și că soarta n-o protejase pe această fată în derută, eu mă simțeam protejat, neatins și intangibil cu toate că ar fi trebuit să-mi dau seama că fusesem atins și că puteam nimeri curând la pușcărie. Iată ce se povestea. A doua zi seara doctorul B. avea musafiri. Căprioara stătea într-una din odăile lui și aștepta să i se întrerupă sarcina. Gazda și musafirii au început să joace pocher și să bea. Bairamul s-a terminat noaptea târziu, după ora unu. Doctorul B. câștigase dar și băuse, și în loc să se ducă să se culce și să amâne operația pentru a treia zi, pune mâna pe instrumente (se știe cât curaj dă alcoolul, deși el nu avea nevoie de curaj, ci de prudență) și operează pe fată, care face imediat o hemoragie mare și intră în comă. Alarmat, doctorul B. dă un telefon la un spital doctorului C. și îl convoacă și pe doctorul A., cel care ne refuzase primul când ne dusesem la el. Acești trei medici, A., B. și C., erau prieteni, cel din urmă fiind și director de spital. Doctorul B. îi cere prin telefon doctorului C. să trimită o ambulanță, s-o ridice pe fată, s-o ducă la spital și s-o salveze, sau să moară acolo sub un diagnostic care să-l scoată pe el din cauză. Ambulanța vine împreună cu doctorul C. și doctorul A., pătrund înăuntru și găsesc fata aproape moartă: prea târziu s-o mai ducă la spital, ar fi murit pe drum și pe urmă doctorul C. nici nu vroia să-l acopere astfel pe ginecologul B.

Sosit în orașul nostru, anchetatorul din București bănuise imediat, aflând că fata avusese în acel an două legături cu doi studenți, ajunși în toamnă unul chirurg, iar altul profesor, și nici unul cu aere de criminali, că cheia enigmei dispariției fetei se află undeva în cabinetul unui ginecolog. Puse deci sub urmărire chiar casa doctorului B., bineînțeles după ce află ușor că era nu foarte cunoscut în oraș, ci foarte bogat, sau mai bine zis foarte lacom de bani... Și curând i se raportă următorul fapt. În fața casei bănuite pe care o supraveghea un polițist sub pretextul reglării circulației se produse la un moment dat un accident între o mașină, o căruță și un camion. Stupid,

polițistul scăpă casa din vedere, și în timp ce lumea se aduna și el încerca să facă ordine, în fața casei se opri brusc o furgonetă sanitară, poarta se deschise, apărură doi inși cu un sicriu, îl vârâră în furgonetă, se urcară și ei și dispărură. Spre surpriza judiciarilor locali, anchetatorul nu se grăbi câtuși de puțin să percheziționeze imediat casa, pentru simplul motiv că de aproape o săptămână cel bănuit, doctorul B., nu se mai afla acolo, se internase într-un spital de boli nervoase, de unde un alt om al anchetatorului, deghizat în bolnav și mai puțin stupid, îi și raportase lucruri interesante. Că la câteva zile după internare doctorul B. primise vizita misterioasă a doi tipi care după semnalmente erau doctorii A. și C, vizită care dură câteva ore lungi. Nu se știe ce discutară ei trei în rezerva doctorului B., dar, bănuitor, polițistul deghizat în bolnav, văzând după plecarea acelora că doctorul B. nu mai iese din rezervă ca de obicei la căderea serii, intră peste el și îl găsi fără respirație și palid ca un mort: se sinucisese. Dădu alarma și ginecologul fu salvat și pus sub anchetă. Nu se mai află prin ce mijloace se smulse de la el recunoașterea că fata fusese într-adevăr operată de el, dar că... a plecat din cabinetul lui bine sănătoasă. Dar coșciugul? Nu știa nimic, nu credea să fi ieșit de la el din casă. A fost judecat și condamnat fără să se poată obține împotriva lui „proba zdrobitoare“ și ca atare a luat doar câțiva ani. Numele meu și al fostului medicinist n-au fost pomenite.

Îl vizitai din nou pe eminentul chirurg la spital, dar se purtă cu mine distant și rece și nici eu nu insistai, citind în privirea lui că riscam să mi se spună ceva dur la care n-aș fi avut ce răspunde, de pildă: „nu mi-amintesc să vă fi cunoscut vreodată“, sau pur și simplu să-mi întoarcă spatele și să mă planteze pe coridor. Așa, se mărgini, cu o urmă de jovialitate, să mă întrebe: „Doriți ceva? Aveți vreun bolnav pe care îl pot ajuta?“ „Nu, i-am răspuns, mulțumesc... Vă urez succes în carieră...“ „Și eu dumneavoastră! mi-a replicat fără ezitare și fără cinism, semn că dacă se considera primul vinovat de căderea Căprioarei, eu eram cel de-al doilea. *Ea* mi-a vorbit mult de proiectele dumneavoastră de a vă realiza în filozofie“, mi-a mai spus cu orgoliu detașat, ca între doi reprezentanți străluciți ai generației lor, care se cunosc între ei și se prețuiesc, dar nu se vor mai întâlni niciodată...

Prins de detalii polițiste care mi-au năvălit dezordonat sub condei, am uitat să desvălui mai clar adevăratul înțeles al vinovăției mele. Am omis alte detalii. De ce trăise atât de mult timp Căprioara cu mine fără să-mi spună de la început că era însărcinată? Ar fi putut să se ducă de îndată la un medic

fără să-și riște viața. Îmi amintesc că în acea perioadă am fost izbit de un gând: fata asta suferă de ceva, dar nu vrea să-mi spună până nu mă cucerește. Iubirea ei e simulată și vinovată. Și în loc să încerc să aflu adevărul, *m-am complăcut*. Un suflet care ți se predă îl iei în stăpânire cu mare apetit. Cele câteva săptămâni cât a durat recucerirea mea au fost decisive, fiindcă în astfel de cazuri săptămânile... Dacă acest suflet mi se predase (și în acest sens nu exista nici o îndoială, fusesem fericit de prada mea), atunci de ce n-o acceptasem așa cum era? Și nu pot să invoc scuza că nu cunoșteam riscul, doctorul A. ne avertizase prin refuzul său în mod clar. Și totuși am condus-o în noapte spre fatalul doctor B., când ar fi fost atât de ușor să-i spun: nu, nu mai mergem nicăieri. Și ea ar fi fost fericită și poate că și eu. În orice caz cursul vieții mele ar fi fost altul. Repet însă, pe atunci și în tot timpul și după încheierea acestui episod tragic, eram bine blindat...

Un gând proaspăt mă izbește însă acum cu putere (și nu m-a izbit atunci, ce curios!), Căprioara a venit la mine destul de târziu, trebuie să fi fost în luna a doua, spre a treia... Ce făcuse timp de două luni? Nu pot să descifrez nimic, afară de faptul că biata Căprioară purta rochii cam largi, iar dragoste nu făcea decât cu lumina stinsă. Se hrănise ea oare în acele două luni cu iluzia că tânărul chirurg, viitor desfăcător pe cont propriu de dovleci umani, nu o va părăsi totuși văzând-o că păstrează sarcina și o va lua în cele din urmă de soție? E o ipoteză extrem de verosimilă...

PARTEA A DOUA

I

Era chiar în anul când războiul se termina; în primăvara următoare primii ordin de chemare: trebuia să mă prezint la București, la o școală de ofițeri de artilerie. Fusesem bine născut, îmi făcusem studiile universitare tocmai când această sinistră conflagrație era în toi. După licență ar fi trebuit să fiu încorporat, dar armata, după cum aveam să aflu, intra în criză, și contingentul meu, adică nu tot contingentul, ci doar cei cu studii superioare fuseseră amânați. Am spus sinistră conflagrație nu pentru că am despre război această viziune. Bolile și foametea pot fi mai rele decât glonțul. Gripa spaniolă de după primul război mondial se pare că a omorât mai mulți oameni decât muriseră pe câmpul de luptă, iar după Genghis Khan prin secolul al XIV-lea a început în Europa un război cumplit între populație și păduchii și șobolanii aducători de ciumă. Jumătate din europeni au pierit. Alianța microbilor între ei poate fi mai rea sau în orice caz tot atât de rea cât un război modern, adică nuclear. Dar astea sânt fatalități naturale, ce poți face? Mori și ești bun mort. În timp ce gazarea oamenilor, cu premeditare, cum aveam să aflu abia după încheierea păcii că avusese loc în timp ce noi audiam liniștiți cursurile, neliniștește spiritul nostru. Ce-a făcut civilizația europeană, ce i s-a întâmplat de a putut asista parcă adormită, în orice caz picotind, la ascensiunea pe scena istoriei a unui tip bizar care a început să ucidă oamenii dincolo de necesitățile războiului? Desigur, istoria unei ciume nu e pasionantă, ce poți să spui despre ea? Scene monotone de oroare și cifre statistice despre hecatomba în care au pierit milioane de ființe umane. Un mesager din *Romeo și Julieta*, un călugăr, sare în ajutorul unui bolnav. Intră să-i aline suferințele. Imediat după el apar însă niște inși care încep de îndată să bată ușile și ferestrele în cuie. Resemnat, călugărul își pleacă fruntea, înțelegând: nimerise în casa unui ciumat și nu mai putea ieși, trebuia să moară cu el. Shakespeare nici măcar nu dă aceste detalii, regizorul unui film a imaginat scena bazându-se doar pe câteva rânduri în care ni se spune de ce n-a mai ajuns călugărul unde trebuia. Ei unde? Într-un loc unde era necesar să poată primi Romeo de la Julieta un mesaj. Acolo era îndreptat ochiul dramaturgului, spre soarta iubirii celor doi. Ciuma nu merita nici o atenție... Bineînțeles... În timp ce războiul peloponeziac sau

campaniile lui Napoleon ne fascinează și rareori istoricul spune: Împăratul făcu cale întoarsă, holera secera rândurile armatei sale! Atât! Ce e glorios în a muri de holeră? Totul se dezagregă, solidaritatea umană, curajul, loialitatea, toată lumea fuge și nu domnesc decât cei imuni, care svârl cadavrele în căruțe și le duc la groapa comună, peste care aruncă var. În timp ce mesagerul de la Marathon va rămâne în istorie, ca și generalul de gardă napoleonean Cambronne, care ar fi strigat *merde* la Waterloo când i s-a cerut să se predea. Sânt deci partizanul istoriei calitative, deși înțeleg bine pe Marx, care ne demonstrează că istoria o constituie totalitatea evenimentelor și fenomenelor în care sânt implicați oamenii și nu numai inițiativele lor de expansiune, fiindcă într-adevăr topirea ghețarilor de pildă în urma creșterii cu un grad sau două a temperaturii terestre ar pune în umbră întreaga istorie calitativă a omenirii... Ar pune-o și totuși n-ar pune-o... Odată restabilit în noile condiții create de seism, furnicarul uman și-ar reîncepe aventurile lui pe cont propriu. Germania nu se putea împăca cu înfrângerea din primul război mondial și cu locul ei în lume. Dar gazările, uciderea prizonierilor, înrobirea țărilor cucerite?

Și cu toate acestea, războiul nu m-a traumatizat. Ființa umană seamănă în acest sens cu nisipul. Trebuie luat din grămadă un fir, pus pe o suprafață plană și lovit cu un ciocan: atunci se poate sfărâma. Furtunile îl pot doar împrăștia, dar se depune în altă parte, iar călcatul în picioare nu produce în masa lui decât găuri care practic nu-l ating. Comparația însă se oprește aici. Omul e făcut să trăiască și dacă nu și-ar uita ororile de care este responsabil ar trebui să se sinucidă. Unii au fost pedepsiți, dar asta nu i-a învățat minte pe cei care au venit după ei, să comită altele și încă... dar voi reveni la timpul potrivit asupra acestui subiect legat strâns de existența mea.

Imediat după război nu bănuiam cât de strâns va fi, într-adevăr ani senini au urmat pentru mine, în ciuda secetei și a sărăciei care însoțesc aproape în mod fatal pacea care urmează. Desigur, seceta nu era obligatorie, dar a venit totuși, nu în regiunea noastră, ci în Moldova și în marea Rusie, lovită adânc de invazia trupelor lui Hitler. Înainte însă de a fi încorporat, la puțin timp după dispariția Căprioarei, am cunoscut-o pe viitoarea mea soție.

II

Un filozof francez, de origine română și care și-a trăit tinerețea în țară, influențat de Kierkegaard, se întreba, într-unul din aforismele lui, cu dispreț

la adresa romancierilor și a pretenției lor că spun ceva descriind viețile oamenilor: ce este o viață? Iar eu întreb: ce este altceva? O viață este totul și felul cum se desfășoară ea este adesea halucinant. Spiritul este implicat și lupta care se dă este pentru salvarea lui. Gândirea altui filozof care declară că abia după ce a încetat să mai caute fericirea a putut în sfârșit să fie fericit e ispititoare ca gândire; în realitate cât timp există viață în noi, fericirea, ca și nenorocirea ne urmăresc în bârlogul în care să zicem că am fi reușit să ne retragem și ne afumă la gura vizuinii cu atâta viclenie încât ne silesc să ieșim fără măcar să ne dăm seama că o facem.

N-aș putea să spun că după dispariția Căprioarei m-aș fi hotărât să nu mă mai căsătoresc, dar îmi spuneam că acest eveniment va trebui să aibă loc târziu, pe la treizeci de ani și numai dacă, bineînțeles (firește, toți gândim la fel), voi găsi o femeie care să mă iubească și s-o iubesc nu împins de circumstanțe, ci în mod lucid, cunoscându-ne bine unul pe celălalt. Până atunci aveam de lucru: să-mi dau doctoratul, să intru în învățământul superior și să-mi încep lucrarea mea de filozofie asupra caracterului unitar al conștiinței umane și a reintegrării ei într-un univers în care spiritul este prezent în mod egal în tot ce există, într-un om ca și într-un cărăbuș.

Dintre profesorii colegi se lipi de mine cel de limba și literatura română, autor al unui volum de versuri publicat înalte de război de către un editor generos din Sighișoara, volum intitulat în mod ridicol *Glod și empireu de-azur*. Omul însă nu era deloc ridicol, avea în el ceva dramatic sau mai exact spus se afla aproape tot timpul într-o stare acută de indignare. Împotriva cui? La început mi s-a părut că împotriva a mărunte lucruri, de pildă împotriva șicanelor la care era supus de unii dintre colegii săi, cu care se afla în permanent conflict de prioritate și firește mai ales împotriva directorului... Jigniri, replici pe care mi le relata cu lux de amănunte, cu un humor furios și involuntar, făcându-mă să izbucnesc în râs. Acele infinite fațete ale existenței umane neliniștite, imposibil de memorat, ar fi trebuit să am, pentru a le reda, memoria misterioasă a scriitorilor care ne uimesc tocmai prin revelația acestor lucruri deja știute, dar uitate de noi. De pildă: lupta de a dovedi cine e cel mai inteligent, credința că tu ești unul dintre aceștia, apoi șocul, când un altul, un individ grosolan, imbecil, un măgar insolent, al cărui loc ar fi trebuit să fie mai degrabă la plug și nu printre profesori într-o școală normală de învățători, nu se sfiește să-ți spună în față, în auzul tuturor că... Ei bine, ce? Aici e aici! „Cu pregătirea dumitale

care lasă de dorit...“ Auzi! Asta e ceva absolut incredibil! Și un altul care, auzind această cretinie, să râdă. Iar directorul, superior... (Superior prin ce? Prin faptul că e mai măgar decât toți ceilalți și a ajuns director făcând politică în județ cu prefectul, cu care e prieten?) „Încetați, domnilor!“ Asta tocmai în clipa în care proaspătul meu prieten spunea: „Am impresia că prin aceste cuvinte vrei să-ți maschezi propria-ți lipsă de pregătire...“

Veselia mea auzind toate acestea era secretă. Replicile prietenului meu (căci ne împrieteniserăm, mă însoțea zilnic până acasă, mergând împreună pe jos, el povestind și eu ascultând) în convingerea lui erau zdrobitoare, când în realitate erau puerile, sau în orice caz expresia unei gândiri sensibile, care nu concepea să spună o grosolănie în stare să-l facă măcar egalul celorlalți și în ultima instanță prieten cu ei. Dacă i-ar fi răspuns de pildă pe un ton de dispreț, neglijent și afabil: hai sictir! sau: du-te-n mă-ta!, s-ar fi râs și starea conflictuală ar fi dispărut. Așa credeam, dar observându-i îndârjirea aveam îndoieli... I-am citit volumul de versuri, care nu era atât de ridicol cum te făcea să crezi dacă îl judecai după titlu. Era chiar bun, dar strivit de influența lui Arghezi, de care în mod surprinzător pentru mine nici măcar nu era conștient, cu toate că recunoștea în autorul *Florilor de mucigai* și al „blestemelor“ un geniu. În rest, spunea că Arghezi era retoric... Avea deci spirit critic, dar nu și pentru volumul său de versuri și mai ales deloc pentru sine, căci indignările lui ascundeau o discretă hipertrofie a eului, silit mereu să se apere și să vadă în ceilalți numai imbecilitate și prostie. Desigur, imbecilitatea și prostia nu ocolesc în general pe nimeni, dar noi, românii, ne salvăm adesea luând-o în derâdere la ceilalți și acceptând cu humor că nici noi înșine nu facem excepție. Rezultă o comedie care ne distrează pe toți și prin asta ne deosebim de alte popoare, firește, una din deosebiri... Petrică Nicolau, căci așa îl chema pe profesorul de limba română, credea că el face excepție, fără să-și dea seama că astfel se râdea și de el și râdeam eu însumi, bineînțeles lăsându-l să creadă că eram de partea lui și râsul mi-era stârnit de cretinia celorlalți.

Acest izvor al indignării în relațiile lui cu colegii se epuiză însă curând și pe nesimțite, Petrică Nicolau începu să se indigneze de manifestațiile din oraș și împotriva cursului pe care presimțea că îl va lua de-aici înainte istoria țării noastre. Am fost cu Hitler, am pierdut, acum o să trecem de partea lui Stalin; Hitler a fost învins, dar Stalin a rămas și o să ne facă el să trecem de partea lui...

Și lumea, inconștientă, pune chiar entuziasm în această trecere. „Înțeleg, zicea Petrică Nicolau sumbru, că n-avem încotro, dar atunci fii mai demn, mai lucid, și lasă dracului entuziasmul deoparte. Stalin nu e încă bătrân, eu îl simpatizez ca om politic rus care a înțeles că Ardealul e al nostru, dar el e și comunist și o să ni-l vâre și nouă pe gât, comunismul, fără măcar să ne lase răgazul să-l asimilăm... În materie de cuceriri, nu există progres în istorie. S-au schimbat doar metodele. Unii tâmpiți cred că or să vie aici anglo-americanii, când se știe că paraliticu-ăla pe rotile, Roosevelt, s-a înțeles perfect cu Stalin să împartă între ei zonele de influență ca și când planeta asta ar fi fost moșia lui tat-său. Și asta datorită cretinului de Hitler și cretinilor de nemți care au atacat Rusia, crezând că or s-o cucerească în trei luni. În loc de cucerire au scos-o în lume, când mult mai bine ar fi fost să se fi mulțumit cu Austria și regiunea sudetă și să fi cucerit lumea prin expansiunea economică și științifică și nu prin...“ Și Petrică Nicolau se poticni de indignare și o ploaie de înjurături de care nu-l credeam în stare se abătu asupra lui Hitler și a idioților de nemți care îl urmaseră. Se răcori însă și după o tăcere reluă: „Am cea mai mare admirație pentru Rusia lui Dostoievski și Tolstoi și o adevărată prietenie între noi și ruși n-ar fi de neconceput, dar nu există prietenie între un colos și un pitic. Fiindcă toate țările din Europa, cu rușii la Berlin, au devenit pitice; în douăzeci și patru de ore, dacă Stalin s-ar decide, armata roșie ar fi la Paris. Cine i-ar putea împiedica? Europa e istovită, Anglia e și ea la pământ... Englezii și americanii s-au bâlbâit doi ani în nordul Africii ca să gonească de-acolo pe Rommel, care comanda un simplu corp de armată, ce-ar putea ei face în fața rușilor, cu o imensă experiență de război, cu o armată călită și perfect dotată? Să folosească bomba atomică? Ar însemna să moară toți la un loc, ruși, italieni și francezi și să transforme Europa într-un deșert...“

Petrică Nicolau nu-mi făcea impresia că ar fi stăpânit de o viziune apocaliptică. Fusese pe frontul de vest ca ofițer de rezervă și se întorsese neatins la încheierea păcii. Nu era singurul care gândea astfel și ceea ce spunea el mai spuneau și alții, dar el avea o indignare a lui proprie, o dispoziție sufletească acută, gândirea lui nu era speculativă, ci neliniștită... Și cu toate acestea, ascultându-l, nu știu de ce îmi venea să râd, în timp ce o adâncă simpatie se năștea în mine pentru el. Firește, nu mă convingea nici cu o iotă, fiindcă eu știam din istorie că evenimentele politice și sociale sânt imprevizibile și nimeni nu e în siguranță față de desfășurarea lor, fie că ești popor mare sau popor mic. Iar cine conduce un popor știe acest lucru, sau

mai degrabă are instinctul primejdiei și se abține îndelung înainte de a-și trimite armatele, oricât de puternice, să cucerească pe alții. Stalin de pildă dăduse ordin în '39 să fie atacată mica Finlandă, nu pentru a o cuceri integral, ci numai o parte necesară securității Leningradului. Câștigase acea fâșie de pământ, dar după ce pierduse sute de mii de oameni. Darmite dacă ar fi dat ordin armatelor sale să cucerească Europa, având de înfruntat lupta tuturor popoarelor ei, oricât de slăbite, ca și a puternicei Americi care o proteja și care suferise puține pierderi, practic neînsemnate, în timp ce Rusia era economicește vorbind grav atinsă. Hitler într-adevăr nu avusese acest instinct al primejdiei declanșând războiul, dar apărea ipoteza că un lucru straniu se petrecuse cu el și cu poporul german care îl urmase, și anume că în ciuda aparenței unor determinări politice și economice care le ușuraseră accesul spre putere, nici Hitler și nici acea minoritate activă care puseseră mâna pe Germania nu erau sănătoși la cap. Stalin însă, ca om politic care conducea Rusia, avea toate instinctele treze și luciditatea neatinsă. Nu el venise peste Europa, ci Europa venise peste el și trebuise să se apere și să câștige. Că dorise (și Roosevelt fusese de acord cu acest lucru) ca țările limitrofe să intre în sfera de influență a Rusiei nu mi se părea o aberație. Totul era dacă această influență va fi benefică. Aveam să vedem.

Nu ideile lui Petrică mă pasionau, ci iritarea lui, care le colora într-un mod particular. Eram curios să văd spre ce zone se va extinde, cu adevărat curios, ca și când ași fi citit pe viu un roman-foileton și așteptam a doua zi, nerăbdător, urmarea.

III

Se extinse un timp asupra destinului intelectualului în noul regim care, după părerea lui, avea să se instaleze foarte curând și definitiv în țara noastră. El nu făcea parte, îmi declară, nici dintre cei care se și grăbiseră să se înscrie în partidul comunist, nici în partidul social-democrat al lui Titel Petrescu, în care intrau o mulțime de fripturiști crezând că acest partid e de viitor, fără să-și dea seama că social-democratismul, care fusese puternic în Germania înainte de 1933 și fusese strivit de Hitler fiindcă nu se putuse uni cu comuniștii, era acum învinuit (dar fusese și înainte de către Lenin) pentru oportunismul său, care ar fi facilitat venirea lui Hitler la putere. Învinuirea aceasta, zicea Petrică, avea să se extindă și asupra social-democrației contemporane, deci și asupra celei românești, așa, din principiu: prin

simplul fapt că ești social-democrat ești oportunist. Ce s-ar cere ca această învinuire să fie redusă la neant? Să se unească partidul social-democrat cu cel comunist! Ei, strigă Petrică triumfător, pe stradă. Se va uni!

N-am fost mirat mai târziu când previziunea politică a prietenului meu avea să se împlinească. Oamenii au adesea acest dar de a prevedea anumite evenimente, și nu numai cei cultivați, cum era Petrică Nicolau, ci și cei ca tatăl meu, care stând zilnic la un aperitiv se pasionează de politică fără s-o facă, având deci mintea eliberată de corsetul partizanatului. În general unui cetățean liber și cu mintea vie i se poate întâmpla foarte rar să aibă în acest sens, și în linii mari, surprize. Firește, nu poți face previziuni și asupra detaliilor, de pildă modul *cum* se făcuse acea unire.

În ceea ce privește aderarea cuiva la Partidul Național Țărănesc al lui Iuliu Maniu și la cel liberal, al Brătienilor, partide numite „istorice“, Petrică Nicolau o considera o adevărată prostie: vor sfârși într-o celulă, dacă nu și mai rău. Care va fi soarta intelectualilor, adică a noastră, profesori, medici, oameni de cultură ețetera, care considerăm, politica drept ceva murdar? Întâi că ni se va cere de-aici înainte, la început cu blândețe, mai apoi cu persuasiune s-o considerăm ceva curat. Apoi se va trece foarte rapid la faza următoare, a aderării. Și toți oportuniștii nu numai că vor adera, dar vor mima fanatismul și curând ne vor înlătura pe noi, cei mai buni, întâi pe cei care au avut neșansa să fi făcut politică înainte, apoi și pe ceilalți, a căror politică e să nu facă politică, și astfel se va adânci revoluția, care ne va arunca în excese cine știe pentru cât timp, cum s-a întâmplat totdeauna în istorie. Cum noi sântem români și nu francezi, vom adera toți, va adera și el Petrică Nicolau, și eu, cu preocupările mele filozofice, fiindcă românul știe multe, de la cronicari și din propria istorie, că vremurile trec și important e să scapi cu viață. „De ce p... mă-sii crede el că viața lui e atât de prețioasă încât e dispus să facă toate compromisurile pentru a și-o salva, nu știu, exclama tare Petrică Nicolau, furios. Poate crede mai mult decât alții că viața e prețioasă în sine, mai mult decât toate valorile spiritului? Că poți trăi și într-o grotă, numai să trăiești? Că demnitatea, idealurile, libertatea, mândria de a fi om vor renaște și că numai cine există mai poate să renască, în timp ce un mort e mort de-a binelea și nu mai are cum să recucerească aceste valori? Poate că are dreptate, fără să putem afirma că atunci când a putut să ia arma în mână n-a ezitat s-o facă, ba chiar a făcut-o bine, punând în vigoarea luptei și viclenia și toate armele unei inteligențe ascuțite, diplomația abilă, trădarea la timp a vechiului aliat și alăturarea de altul nou,

mai puternic. Astfel i-am bătut pe turci, pe poloni, pe unguri, pe tătari și am fost bătuți de aceștia, însă am *existat* și mulți s-au trezit astăzi în timpurile moderne uluiți că un popor tânăr apărut în Europa, dar a cărui bătrânețe, al cărui trecut crâncen nu le cunoaște nimeni, iar alții ne contestă drepturile.“

Ajuns la astfel de tiradă, Petrică Nicolau își ridică nasul său fin în aer și indignarea făcu să-i apară pe chip o expresie surprinzătoare de noblețe care mă împiedică să mai râd de misterioasa sa iritare care rar îl slăbea. Ideea lui fundamentală pe care o formula cu claritate era că am putea fi un mare popor dacă am scăpa de lichele și de lichelism și am învăța să renunțăm la stupidul nostru humor: „Dimpotrivă, i-am răspuns, humorul ne salvează. A ști să râzi în clipe tragice înseamnă a stăpâni tragicul.“ „Da, mi-a replicat el, și a evita astfel măreția și a cădea în trivial. Se spune că un arhitect neamț, prieten cu Carol I, după ce a stat vreo zece ani la noi și a construit câteva edificii frumoase, i-a cerut regelui permisiunea să se întoarcă în Germania. De ce, Franț, l-a întrebat suveranul, nu-ți place țara asta? Maiestate, i-a răspuns arhitectul, țara e frumoasă, oamenii veseli, femeile atrăgătoare, dar prea mult p... mo-ti! Adică cum? s-a mirat regele. Păi, i-a explicat neamțul, deraiază un tren, morți, răniți, românul zice p... mo-ti! Secetă, inundații, incendii, p... mo-ti! Prea mult p... mo-ti! Suveranul a râs și el, cum râzi și tu acuma...“

Într-adevăr, râdeam, în timp ce prietenul meu n-avea nici un chef, el își trăia ideile cu intensitate, ai fi zis că spiritul său nu cunoștea relaxarea, această stare care ne apropie de contemplare, fără de care n-am mai putea vedea cerul minunat, norii de pe el și chipul frumos al unei fete. Chiar mă întrebam în clipa aceea cum trăia el cu soția lui, cum arăta, dacă iritarea ceda și cunoștea clipe de destindere.

IV

Abordă el însuși acest subiect chiar atunci când eu, deși îl ascultam cu atenție, nu mă putui stăpâni să nu întorc capul după o siluetă *une passante*, cu splendide picioare în cisme de iarnă, picioare vizibile doar între haina de blană și negrul acestor cisme elegante, ah, picioare care parcă mă orbiră pentru o clipă. Dar și chipul era frumos, văzut într-o străfulgerare, zâmbitor, cu gene mari, care clipiseră o dată în timp ce fulgi de zăpadă îi cădeau chiar în ochi... Ca și pe poetul damnat, mă stăpâni un sentiment brusc de melancolie că *ea* a trecut și n-o voi mai vedea niciodată, trecătoarea iubită

cu un destin necunoscut... *J'aimais!* Se pierdu în mulțimea care umplea strada într-un du-te-vino neîncetat... „E nevastă-mea! spuse atunci prietenul meu, uluindu-mă. Și își ridică spre cerul plumburiu chipul său mic, deodată disprețuitor și îndârjit. E ora când știe că eu vin acasă și cu toate astea nu sânt niciodată sigur dacă mă așteaptă sau nu. Și niciodată nu știu dacă, așteptându-mă, o să-mi înghit în liniște borșul nenorocit pe care mi-l servește în farfurie, sau dacă există sau nu acel borș, deși îi plătesc o servitoare care să-l gătească.“

Aproape că nu auzii aceste cuvinte care mă introduceau deodată, fără ocolișuri și fără falsă discreție, în viața intimă a prietenului meu. Mai târziu aveam să cunosc și eu această stare în care un bărbat își dezvăluie relațiile cu soția fără să-i mai pese că aceste relații ar trebui să rămână secrete. Secretul, credem noi, învăluie ca un abur misterios o căsătorie fericită, fără să ne dăm seama că fericirea e un secret comun care nu miră pe nimeni, numai nefericirea trebuie cu adevărat ascunsă, ca și când ar fi o rușine să fii nefericit și s-o declari! Or, tocmai de asta nu ne mai pasă. Eram consternat, nimeni din școală nu aflase până atunci ceva despre felul cum trăia profesorul Nicolau cu soția lui, adică nu se șoptise nimic, să zicem, despre vreo trădare sau despre vreun scandal... Îi câștigasem eu deplina încredere ca să se destăinuiască astfel? Sau nu-i mai păsa? Da, aveam să aflu și eu mai târziu: apare o perioadă în viața unui cuplu, când conflictul interior sparge cadrele vieții în doi și se revarsă în viața din afară din pricina intensității insuportabile la care sunt supuși cei în cauză; nu eram atât de prieten cu Petrică adică prietenia noastră era prea proaspătă ca să-i devin confident. Și apoi întâlnirea noastră cu ea... Soții nu numai că nu schițară gestul de a se opri și a schimba măcar câteva cuvinte de formă, cum obișnuiesc chiar cei în conflict, dar nici măcar nu se salutaseră. Brusca destăinuire a prietenului meu nu avea însă în ea ceva acut, părea ceva cronic, n-aș fi zis că desvăluia o ceartă recentă care ar fi putut explica o astfel de înstrăinare. În același timp ea se arătase zâmbitoare, parcă fericită sub ninsoarea care cădea peste noi și peste oraș. Da, avea pe chip un surâs parcă de beatitudine și în ochi o sclipire enigmatică. Pe atunci însă nu știam nimic despre viața cuplurilor și în clipa aceea am gândit că fără îndoială el îi purta pică pentru ceva, se certaseră și desigur, cum el era ușor de jignit, ea îl jignise, nu în sensul că nu era sigur de borșul zilnic sau de prezența ei acasă (lucru care putea fi adevărat, dar cu care el se obișnuise), ci îl jignise în personalitatea și în orgoliul lui, unde era atât de vulnerabil. „Lasă,

Petrică, i-am spus, nu mai fi și tu atât de susceptibil..., când ai o soție atât de frumoasă, astea sânt fleacuri pe lângă fericirea de a te culca cu ea în pat...“ „Nu sânt măgar, zise el, să nu fiu susceptibil, cu toate că și măgarul rabdă să-i pui tot felul de poveri în spinare, dar nu uită că i le pui și când te aștepți mai puțin aruncă și poveri și tot și îți aplică și două copite în cur, dacă nu și mai rău. Un om e un om, continuă el parcă rănit iremediabil în înalta sa concepție despre ființa umană, dacă nu respecți un om, atunci ce mai respecți? Nu te înjosești și pe tine însuți în clipele acelea? Ea nu are nici cea mai elementară noțiune despre respectul reciproc, fără de care... totul se duce dracului“, exclamă deodată prietenul meu atât de scârbit și cu atâta lehamite încât de simpatie pentru el îl apucai de braț și izbucnii în hohote înalte de râs. Astfel era pe atunci natura mea primitivă, nefericirea cuiva, bine exprimată și sinceră, îmi stârnea râsul spontan, ire-presibil, așa cum ni se întâmplă să izbucnim în râs când cade cineva din tramvai sau e stropit cu noroi de sus până jos de un automobil. Desigur, în forul meu interior eram încredințat sau doream ca râsul meu să-l antreneze și pe celălalt și să vadă și el că, iată, se putea râde de comedia umană, nu trebuie niciodată să iei lucrurile în tragic, mai proprie îi e omului înclinarea spre râs, starea de inocență... uitați-vă la copii, unul îl pune pe altul jos, îl gâtuie, îi trage pumni în cap, îl gheruie pe față, apoi se ridică amândoi și cel lovit, te uiți la el că deodată surâde ca un prost... Ei bine, nu e prost deloc, ci doar e curat, neatins de trufie, de sentimentul umilinței... Nu i s-a întâmplat nimic, față de tot ceea ce simte el în clipa aceea. Firește, viața nu e o joacă de copii, dar mai întâi de ce n-ar fi? Nu sântem noi toți copiii pământului? Și apoi cine le-a spus oamenilor că trebuie să rămână înlănțuiți de cei cu care se află în stare de conflict? „Păi, Petrică, i-am spus, e foarte simplu, nu ești sigur că o găsești acasă, nu te mai duce nici tu la ora aceea acasă, nu ești sigur de borșul tău, dă servitoarea afară și mănâncă-l la restaurant!...“ La aceste cuvinte prietenul meu se înfundă pentru prima oară într-o tăcere însingurată și orgolioasă pe care n-o mai rupse până ajunserăm în dreptul casei mele. Îmi veni o idee: să urce la mine și să luăm masa împreună. La ora aceea, unu și jumătate, când ne întorceam noi de la școală, mă aștepta totdeauna mama cu masa pusă, iar la trei era acasă *și* îl aștepta pe tata. Pentru seara îmi lăsa ceva ușor de încălzit, sau îmi ajungea un sandvici cu unt și brânză, sau jambon, un pahar cu lapte...

Petrică acceptă. Apartamentul meu de două camere era confortabil, deși încă sărac mobilat. „Fă-ți totul singur“, îmi spusese tata, deși avea ceva bani

și deși vedea cum de la o lună la alta se devalorizau, ajunsese o pereche de pantofi să coste aproape cât un salariu de-al său de altădată. Îmi cumpărasem strictul necesar, mobilă de ocazie, un divan-studio, un birou, o masă și câteva scaune. Cărțile îmi stăteau încă îngrămădite pe lângă pereți.

Băurăm câte-o țuică și mama ne servi ciorbă de purcel ardelenească și tocană cu mămăliguță. Cartelele de pâine aduseseră pe țărani în piață cu mălai. Apoi la cafele mama ne părăsi. Nu fumam niciodată dimineața, iar Petrică era doar fumător de ocazie. Aprinserăm țigări.

„...Iar Marghiloman spunea, în legătură cu neseriozitatea noastră, reluă Petrică revenind la ceea ce discutaserăm înainte de întâlnirea cu nevastă-sa, că în România n-ai nici o plăcere, nici măcar pe aceea de a avea un adversar, fiindcă dacă îl învingi, trece de partea ta... Abia dacă voi, ardelenii, sânteți mai fermi... Dar n-o să mai conteze... Să-ți dau să citești ce scrie Charles Maurras despre ceea ce ne așteaptă pe noi, intelectualii, ceea ce ne rezervă adică nouă revoluția proletară. Vom fi puși la coadă. Gânditorii, oamenii de cultură nu vor avea acces la putere și în general li se va refuza orice încercare de a gândi altceva decât ceea ce a gândit deja Marx. Întreaga gândire a umanității va fi reanalizată prin această prismă și în acest sens vor avea și ei ce face, sau cum spuneți voi, ardelenii (Petrică era regățean), or să aibă de lucru cât îi hăul, cu iluzia că înseamnă și ei ceva. Nici vorbă, Marx a fost un mare om și în forul lor interior nu se vor simți umiliți că nu li se va da voie să se abată de la litera lui. Se vor crea institute speciale de cercetări filozofice și sociologice și vor fi vârâți în ele toți, să le treacă apetitul că ar putea face și ei politică cum au făcut Bălcescu, Titu Maiorescu, Petre Carp sau Kogălniceanu. Iar un nou Nicolae Iorga sau un nou Octavian Goga vor trebui să-și pună pofta în cui. Cel mult funcții de decor. Li se va lăsa doar libertatea să se mănânce între ei, pe-acolo prin acele institute, ba chiar vor fi încurajați, cu instinctul sigur al conducătorilor de totdeauna, să-și sape reciproc autoritatea, firește până la o anumită limită, căci vor avea nevoie să existe totuși valori pentru a exalta noile idealuri. Cei cu adevărat neliniștiți de soarta culturii, de valorile absolute, vor fi izolați sau închiși, băgați la zdup. Nu se va sinucide nimeni, nici nu va fi împușcat, dar vor trece prin infernul adaptării, dacă va fi chiar infern, după părerea mea, marii maeștri vor da din capetele lor albite de înțelepciune și vor zice: aiasta este foarte bine, alții vor întârzia să vadă dacă nu vin anglo-americanii, pe urmă geniul pamfletar al unuia va spurca pe trădătorii de țară transfugi și dușmani plătiți. În general, toți vor fi

înghițiți de stomacul tare al partidului comunist, cum a spus Lenin...“ „Chiar așa a spus Lenin?“, l-am întrerupt eu. „Da, chiar așa, noi avem stomacul tare și vom înghiți pe toți individualiștii și șovăielnicii, citez din memorie. Nu sânt Mafalda să ghicesc ce-or să facă cei care au creat până acum o mare literatură. N-ar fi exclus să devină optimiști...“ (N-a fost exclus, chiar au devenit!, cum aveam să ne dăm seama mai târziu. Petrică, după ce a aderat și el, a uitat totalmente de profețiile lui, ca și când o stranie amnezie i s-ar fi abătut pe conștiință, ca și când un altul, străin cu totul de el, ar fi făcut acele profeții; dar soarta lui avea să devină pe atunci tragică. O să revin asupra acestui lucru...)

Se lăsă o tăcere, care se prelungi. Ceva nu mai mergea. Se vedea că nici el nu credea în propria-i viziune neagră pe care i-o inspirase reacționarismul maurrasian din cartea *l'avenir de l'intelligence* (carte pe care mi-o împrumută chiar a doua zi), sau în orice caz făcea eforturi să-și îndepărteze gândirea de la ceva. De la ce? Aveam să aflu curând... Nu mai stătu mult și plecă.

V

De la soția lui, bineînțeles. „Metode fără efect, Matilda e mai presus de ele“, spuse el a doua zi fără să-mi dau seama dacă era un elogiu sau o învinuire la adresa ei. Nici n-a observat că am lipsit de-acasă, am găsit-o trântită cu fundul în sus în pat, răsfoind reviste de arhitectură și de decorații interioare. Mi-am scos paltonul și mi-am aruncat mănușile înjurând. Asta nu e viață! Aiurea, degeaba am dat eu servitoarea afară, de două ori am făcut-o, angaja ea pe alta pe cont propriu. Câteva luni am mâncat la restaurant, dar mi-am cheltuit toate economiile fără nici un rezultat, afară de tristețea care te cuprinde când vezi la mesele vecine pe alții cu soțiile lor și tu singur. De ce dracu te-ai mai însurat? Și în general ce rost are însurătoarea? Sursă de epuizare a ceea ce e mai bun în tine, credință în rostul vieții, în idealuri că omul e incomparabil... Ba e perfect comparabil, cu un catâr de pildă. Să nu facă nimic. Se uită la mine cu coada ochiului când mă vede că nu pot să mai rabd și mă apuc eu să fac ordine. În dulapuri, în bucătărie, în cămară, în biblioteca pe care tot timpul o răvășește... Îmi dispar cărțile, îmi descompletează cele mai frumoase ediții. Unde sânt cărțile mele? Nu zice nimic, se uită la mine cu ironie și are o putere colosală în a tăcea, în timp ce eu mă epuizez, pe toate gamele, ale blândeții, ale apelului la rațiune, ale

înțelegerii, ale amenințărilor. Târziu de tot am aflat că le împrumuta. Edițiile mele rare din Racine, Balzac, Montaigne, Rabelais, Pirandello, pe care mi le-a dăruit tata, care a călătorit la Paris, avocat bun, a câștigat bani în viața lui și a cumpărat tablouri și cărți... Mi-a dat și mie și din unele și din altele... Circulă prin casele prietenelor și prietenilor ei arhitecți și se întorc, dacă se mai întorc, pătate, rupte la coperți, cu foi smulse și lipite grosolan cu pap... A trebuit să perorez luni de zile până să aflu că le împrumuta și că nu ea le aducea în halul în care le descopeream prin rafturi. Și alte luni să mi se spună cu privirea încărcată de patimă stranie: că de ce să nu se bucure și alții de ele? Ei, de ce? Toți sântem oameni, eu le-am citit, aceste cărți, să le citească și alții... Egoismul ăsta al meu e insuportabil. Fii generoasă pe cont propriu, i-am spus, nu pe contul altuia. Cui îi place să citească, să se ghiftuiască mai puțin și să-și cumpere cărți. N-ai decât să-ți faci biblioteca ta și pe urmă s-o dai cu împrumut tuturor vitelor din oraș care să ți le înapoieze pline de caca... A încetat cu cărțile, au început să-mi dispară cămăși, costume, pantofi, chiar și ciorapi, exclamă prietenul meu cu un humor disperat... Acum trei zile, continuă el, cobor în pivniță să tai lemne. Eu le cumpărasem de la depozit, însoțisem camionul până acasă, le stivuisem cu un om pe care îl plătisem, lemn cu lemn, trei mii de kilograme... Ea venise acasă ca o cucoană, se uitase cu ironie la mine cum îmi curgea sudoarea de oboseală... Ironie, surâs, dispreț... Fără să mă întrebe, tu ai mâncat, ești obosit, sau nici măcar atâta, să-și fi văzut de arhitectura ei, n-am pretenția la tandrețea femeilor, care nu e decât o cursă... Pisicile sânt superioare, când simt nevoia de tandrețe se mângâie singure de piciorul scaunului și torc pe cont propriu, nu înșeală pe nimeni... S-a retras în dormitor și când spre seară am ieșit și eu din bibliotecă și m-am așezat la masă, la masă nimic... Tu n-ai mâncat în oraș? zice. Ba am mâncat, i-am răspuns. Și m-am culcat la mine în birou, flămând, dar fără dorința de a mânca, cu speranța că o să vină la mine și să mă cheme în bucătărie, să-mi infirme ideea care îmi dădea târcoale, că femeia asta nu știe ce e o căsnicie și de ce dracu s-a mai căsătorit cu mine... N-a venit. Nu vin, să știi de la mine, nu le aștepta niciodată, fiindcă nu vor veni, în întunericul odăii tale aștepți zadarnic un semn, acest semn nu-ți va fi dat... Pare neverosimil, îți contrazice întreaga ta concepție despre viață, dar e adevărat, așa cum e adevărat că trebuie să mori, nu-i pasă de tine și degeaba nu dormi, chinuit să afli adevărul. Nu există nici un adevăr, nu te înșeală nimeni, nu iubește pe altcineva, și totuși nu vine când o aștepți, idioata credință că o să apară și

o să-ți pună mâna pe fruntea înfierbântată e o invenție pe care nu știu cine ne-o inculcă încă de mici, încă din adolescență, când visăm iubirea și armonia... Ducă-se dracului, mi-am spus și am hotărât că mai bine trăiesc singur, și am aruncat în noaptea aceea peste bord gândul de a fi fericit cu o femeie... Dimineața însă m-a invitat la ceai, mi-a dres cravata, avea aerul că nu s-a întâmplat nimic. Tandrețea ei era indiferentă și gestul de a-mi drege cravata mi-a făcut greață. Ia mâna de pe mine, i-am spus. Și am plecat înjurând... Și acum trei zile, cobor eu în pivniță să tai lemne. Servitoarea plecase la țară, îi murise mă-sa. Când mă uit... știam că în pivniță abia aveai loc să pui lemnul pe butuc... acuma, loc berechet... Mă uit eu mai bine... știam că abia vedeai ferestruica... ferestruica mică era degajată și toate lemnele din partea aceea, un perete întreg, lipseau. Mă uit mai bine și văd că și peretele stivuit din stânga era înjumătățit... Am înțeles într-o clipă ce se întâmplase. De la cărți și lucrurile mele personale de îmbrăcăminte, trecuse la lemne, cărate și aranjate de mine. Am urcat sus, indignat („Aoleo, Petrică, am gândit în clipa aceea uitându-mă la el și văzându-i indignarea reapărându-i pe chip, numai indignat ai fost tu atunci? Trebuia să urci sus cu o bucată de lemn în mână și s-o croiești cu el ca unică soluție a chestiunii tale insolubile!“). Cui ai dat lemnele? am întrebat-o. („Cui să le dea, am gândit eu, altor oameni, de ce să te bucuri numai tu de ele la gura sobei și să-l citești cu delicii la focul lor tihnit pe Racine sau Montaigne?“ Dar Petrică nu mi-a urmat, nici măcar acum, târziu, acest gând și a repetat...) Cui ai dat lemnele? Ea stătea ca de obicei în pat, cu fundul spre ușă, ca un semn de dispreț pentru cel care ar fi intrat peste ea și cel care putea intra eram numai eu... În clipa aceea mi-am adus aminte cum mătușă-mea, la țară, unde îmi petreceam vacanțele, punea mâna pe-un retevei și îl arunca furioasă în câinele care dormea în mijlocul bătăturii cu spatele la casă... («Așadar totuși ți-ai dat seama ce-ar fi trebuit să faci!») Am apucat-o de mână și i-am spus: ridică-te când stai de vorbă cu mine! S-a ridicat și gura ei s-a făcut subțire ca o lamă de cuțit... Nu te agita, mi-a răspuns cu pleoapele coborâte, când n-o să mai avem lemne mă ocup eu să fie iar pivnița plină... Ajuns aici Petrică se opri. Așteptai însă zadarnic să continue. Mă uitai la el: avea fălcile încleștate. Înțelesei că nici până astăzi nu rezolvase, în el însuși, acest episod, care era proaspăt. De aceea poate soții, întâlnindu-se pe stradă, nu se opriseră, nu-și spuseseră nimic? Da, dar ea avea un surâs răpitor... Cu ce greșești tu, Petrică, față de ea? m-am întrebat. Ce lipsește, ce nu-mi destăinui? Ce-ți scapă din ființa ei, care îți produce o

indignare universală? Fiindcă, e clar, ea e sursa iritării și pesimismului tău furios, pe care îl extinzi în relațiile cu colegii, cu istoria, cu evenimentele politice și cu *l'avenir de l'intelligence*...

Surâdeam, curios să aud ce-o să-mi spună mâine.

VI

A doua zi însă, lovitură de teatru: pentru întâia oară de când îl cunoșteam, Petrică era nu numai vesel, ci o lumină care îi făcea chipul deosebit de frumos îi transfigura parcă trăsăturile. Înalt cum era, subțirel și distins, ai fi zis că umbla cu capul în nori. Radios, îmi spuse că a vorbit cu Matilda despre mine... Parcă ar fi obținut o victorie, astfel rosti el aceste cuvinte, ca și când demult aș fi insistat eu pe lângă el, ca numita Matilda să accepte să i se vorbească despre mine. Și că el și ea mă invitau la masă... Chiar în acea zi, adică acum, la prânz. „Bine, Petrică. zic, mulțumesc."

Era clar pentru mine, se împăcaseră. Dar se împăcaseră de tot, adică tot ceea ce îmi povestise el nu mai exista, n-avea să se mai reîntoarcă? Am dat din umeri. Treaba lui, numai el știe ce e între ei. O luarăm deci spre el, străbătând centrul orașului. Eram cam plictisit: Petrică nu mai avea verva lui care mă atrăsese atât de tare, felul poetic (era doar poet, nu?) cu care își ținea fruntea sus, aerul degajat, cu o vagă expresie de dispreț pe chip la adresa mulțimii prin care treceam, tăcerea lui care se voia superioară îl făcea puțin antipatic. Oricum, nu mai avea nici un haz. Mă gândeam chiar să pretextez că am uitat că am ceva urgent de făcut și să mă scuz, să rămână invitația lui pentru altă dată. Numita Matilda, cu sufletul ei generos pe seama cărților și chiar a lemnelor lui Petrică, nu-mi stârnea nici o curiozitate s-o cunosc. Viața acestui cuplu mi se părea că are în ea ceva minor și stupid, în ciuda faptului că erau amândoi intelectuali, fiindcă nu-mi trecea prin cap să pun la îndoială ceea ce îmi dezvăluise Petrică. Desigur, în concepția mea și în ceea ce privește viața sentimentelor nu exista deosebire între un om cultivat și unul cu o meserie simplă și fără cultură. Intelectualul putea doar complica meschinăria vieții în care trăia, perorând și vorbind despre idealuri, în timp ce omul simplu putea recurge la voință sau să sufere în tăcere, fără generalizări filozofice.

Mă înțelesesem cu mama să mă aștepte totdeauna până la ora două și, dacă nu veneam, să-mi lase un bilet în care să-mi spună ce am de făcut ca să mănânc și să plece. Parcă îmi părea rău că n-o s-o văd decât mâine, fiindcă,

în mod natural, neiubind pe nimeni, începusem s-o iubesc pe ea, prezența ei ocrotitoare, tăcerea chipului ei care era atât de elocventă: ești fiul meu, parcă îmi spunea, și după Dumnezeu la tine țin și am uitat de mult că nu mai ai credință și nu te-ai împăcat cu taică-tău... Dar ești tânăr, și nu se știe dacă într-o zi n-o să-l înțelegi pe Mântuitorul... Îi ghiceam aceste gânduri și o ocroteam acum și eu, spunându-mi că dacă Mântuitorul a învățat-o să fie atât de răbdătoare și să țină astfel la mine, care o chinuisem până mai ieri, înseamnă că totuși pe ea credința o înălțase cu adevărat, în timp ce tata era în stare să-mi poarte atâta vreme ranchiună, deși era un om de treabă. Da, dar oamenii numiți de toată lumea de treabă nu sânt de treabă deloc, dacă pot păstra în sufletul lor, atât de multă vreme, o jignire, chiar dacă e gravă.

Mă trezi din aceste gânduri Petrică: ajunsesem. Locuia pe o stradă apropiată de centru. Ceea ce mă izbi de la început fu eleganța și somptuozitatea intrării (era o intrare laterală, din curte, spre al doilea etaj al clădirii, o vilă impunătoare), scară largă în spirală, cu trepte parcă de marmoră, în orice caz nu erau din ciment obișnuit, cu ferestre imense de o parte și de alta. Uimirea mea însă crescu când intrarăm înăuntru. Tot etajul de patru camere era al soților Nicolau. Nu mai văzusem până atunci ceva atât de atrăgător, atât de artistic aș zice, camere mari cu draperii violete, cu pereții plini de tablouri și rafturi de cărți, cu plafoanele ornamentate, fotolii și scaune aurii, covoare scumpe pe jos, patul conjugal uriaș, o sufragerie și un hol cu drugi negri de lemn transversali în plafon, nișe nenumărate cu geamuri vechi, parcă din secolele trecute, colorate ca în vitraliile catedralelor, sobe de teracotă albă; nici n-ai fi zis că sânt sobe, atât de fine erau plăcile și brâiele cu incrustații și semne ornamentale... Biroul lui Petrică era atât de spațios încât simții invidia, mi-ar fi plăcut și mie să am ceva asemănător. Oricum, ai fi zis că un mare savant lucra în el, cu biblioteca lui făcută dintr-un lemn prețios, probabil nuc, care se întindea pe doi pereți. Mă așezai pe canapeaua în care mă înfundai, în timp ce repetam: „Frumoasă casă ai, Petrică, n-am mai văzut așa ceva.“ El își ținea o mână în buzunarul de la pantaloni, zornăind niște chei. Tic nervos, de care aveam, mai târziu, să mă satur. Nu-mi răspunse. Veselia lui radioasă se mai topise și îl aud că zice: „Ar fi în stare pur și simplu să nu vină (înțelesei că se referea la soția lui) și nici măcar să telefoneze. Ea te-a invitat, dar parcă la ea contează că ți-ai luat o obligație și că trebuie s-o respecți?“

Dar chiar atunci se auzi zgomot la ușa de la intrare și mă ridicai de pe canapea. Petrică îmi confirmă: ea era. Ieșirăm din birou. Dar nu era ea, ci

servitoarea, care spuse că „domnu', nu ghesit vin, mereți dumneavoastră și chcutați...“ Crunt, Petrică îi luă plasa din mână, ne îmbrăcarăm paltoanele și plecarăm noi să găsim vin. Nu găsirăm ici, dar găsirăm dincolea... Totuși Petrică, contemplând norii, parcă nu voia să ne mai întoarcem acasă. Dar nici nu spuse ce-ar trebui să facem. Ne plimbarăm în tăcere cam vreun ceas. Tăcere, fiindcă încercarea mea de a spune ceva, de pildă despre faptul că rușii erau iritați că aliații lor, anglo-americanii, tărăgănau procesul criminalilor de război (citisem tocmai atunci o reproducere a unui articol din presa sovietică în care se spunea „ar trebui scos din celulă banditu-ăsta de Goering și spânzurat imediat“), nu avu nici un ecou la Petrică. Era însă rândul meu să vorbesc și continuai interminabil pe această temă. Aveam însă sentimentul că prietenia noastră se baza nu pe ceea ce aveam eu de spus, ci pe ceea ce avea el. Or, el era stăpânit de o muțenie care parcă nu prevestea nimic bun. Părea hotărât în sfârșit s-o bată acum pe Matilda lui, dacă bineînțeles s-o fi întors. Se făcuse ora trei și jumătate. Mă uitai discret la ceas: mi se făcuse foame. Eram pe punctul să-l invit eu la mine acasă, când el își coborî deodată privirea din nori, surâse strâmb și îmi făcu semn: ne întoarcem. Dar fără grabă, înțelesei, îi lăsa timp să vie și să pregătească masa. Astfel ne oprirăm într-o librărie din centru, care ținea deschis toată ziua, răsfoirăm cărți, cumpărarăm reviste literare și ziare proaspete, ne uitarăm la pozele de reclamă ale unui nou film american cu *cowboys* și pe la patru Petrică sună la propria lui casă, deși avea cheile în buzunar. Ne deschise servitoarea, cu o expresie de reproș: „A venit, fă, doamna?“ o întrebă Petrică grosolan, fără să treacă pragul. „Nu, domnu', răspunse ea, dar telefonat că vine mintenaș, domnii nu plecat, vine, vine...“ „Ce e, dragă, ce s-a întâmplat?“ auzii atunci în spate un glas de femeie încărcat de o mare veselie degajată și mă întorsei și o văzui.

Era ea. Venea agale, îmbrăcată în haina ei de blană, trecătoarea pe care o clipă crezusem prima oară că n-am s-o mai văd niciodată. Avea aerul că venea de la o petrecere unde se simțise minunat și acum se întorcea acasă plină de generozitate pentru toți și pentru toate, dispusă să ierte pe oricine și pentru orice, cu forța pe care ți-o dă sufletul când viața ți-a dăruit o clipă de intensă fericire. Se uită la mine cu această bogăție de expresie pe chipul ei de o frumusețe care mă copleși și exclamă: „dumneata trebuie să fii domnul Petrini! Bună ziua!“ Și îmi întinse mâna pe care i-o sărutai. Avea o mână a cărei greutate n-o simții, imponderabilă, dar care mi-o strânse pe-a mea într-o scurtă încleștare, strângere fraternă, care transmitea forța feminină, dar și

forță fizică, mână groasă, ai fi zis o labă... O luă înainte, își aruncă haina pe un fotoliu și dispăru. Petrică fusese ignorat în aceste clipe, dar observai la el o curioasă transformare: părea stăpânit de o bucurie jenată și confuză, împotrivirea lui cruntă se retrăsese (nu dispăruse, vedeam bine), un vag surâs îi flutura pe chipul lui mic, delicat, de o frumusețe minoră, dacă pot să spun așa, căci astfel îmi apărea în acele clipe. „Hai, zise el în șoaptă, ca și când s-ar fi ferit să nu trezească pe cineva din somn, să-ți arăt cărțile mele."

Intrarăm în bibliotecă și începu într-adevăr să mi le arate, una câte una, ediții rare, din clasicii francezi, legate, cu tipăritura veche de prin 1860. Le desfăcea coperta, întârzia asupra primei pagini, apoi asupra celei de-a doua, îmi dădea, tot în șoaptă și cu religiozitatea aceea curioasă a livromanilor, explicații asupra personalității, nu a autorilor, ci a acelora care îngrijiseră și prefațaseră ediția, biografia lor, polemicile lor din epocă etc, ca și când aceste personalități erau mai presus de Rabelais, de Boileau, La Fontaine... De ce vorbea el în șoaptă? mă întrebam. Ce sentimente îl stăpâneau pe Petrică, de arăta ca și când un devotament straniu pentru cineva scump și drag care zăcea bolnav în camera vecină îl împiedica să fie firesc, să dea curs ca altădată gândirii lui libere, să vorbească cu un timbru normal?...

Deodată lăsă cartea și se întoarse: intrase ea. Chipul lui Petrică înflori brusc și de astă dată bucuria lui jenată fu înlocuită de o bucurie plină și spuse: „Matilda, bine că ai întârziat, ne-am plimbat prin oraș, am cumpărat vin, am fost prin librăria din centru... Credeam că o să găsesc cele două cărți... vezi, asta e, când trăiești în provincie, trebuie să te mulțumești cu fărâmiturile din capitală, dacă mai vin și fărâmiturile acelea..." „Petrică, îmi explică ea, așezându-se, nu doarme de câtva timp din pricina a două cărți... Vrea să se ducă la București după ele..." Și spunându-mi asta își arătă deodată chipul, pe care până atunci nu-l văzusem bine și rămăsei împietrit pe canapea. Ceea ce luasem eu drept frumusețe la Căprioara era ceva palid, șters, inexpresiv, față de bogăția strălucitoare a chipului acestei femei. Există chipuri într-adevăr frumoase care nu exprimă decât atât, adică ceea ce a făcut natura fizic, dar un chip frumos prin care să izbucnească dinlăuntru o lumină a unei vieți a gândirii și sentimentelor, care aruncă parcă într-o transă privirea unor ochi lucind, ai zice, în triumf, a unui obraz cu ten alb, a unei guri care nu poate parcă să stea închisă din pricina tensiunii lăuntrice a poftei de viață și de comunicare, un astfel de chip și o astfel de frumusețe nu mai văzusem. Un fior rece de invidie grea mă străbătu. Cum de nu întâlnisem eu o astfel de femeie și o întâlnise Petrică?

Cum dracu au noroc unii și dau peste astfel de femei fascinante, cum se întâmplă, unde le găsesc, sau, culmea, cum de sânt găsiți de ele? Și, ce era mai rău, înțelegeam acum vorbirea în șoaptă a prietenului meu: această femeie în propria lui casă, hm! desigur, nici vorbă, înțelegeam prea bine, îl subjuga; în prezența ei gândirea lui se topea, revolta împotriva ei și tot ceea ce îi tortura sufletul, așa-zisele fapte pe care mi le povestise zile în șir, deveneau, desigur, o amintire palidă. El începu să-mi explice că nu era vorba de cărți obișnuite și se însufleți, încetă să mai vorbească în șoaptă. Ea își aprinse o țigare și îl asculta cu un minunat și ironic surâs afectuos, uitându-se adesea și la mine, care mă făcusem în forul meu interior crunt și dușmănos. „Unde sânt, Petrică, învinuirile tale? mă întrebam. Ce-a mai rămas din superba ta revoltă?...“ „Hai, Petrică. Continuăm la masă, zise ea întrerupându-l, domnul Petrini, văd eu, nu are acum gândul la cărți, ca tine, ci probabil i se profilează mai degrabă în minte, prin telepatie cu bucătăreasa, imaginea unei supe fierbinți și a unui mușchi de porc împănat, care sânt gata. Poftiți la masă!“

VII

„Unii oameni, continuă Petrică deodată pătimaș, în timp ce servitoarea ne aducea sus-zisa supă, deși au cultură, sânt analfabeți prin concepția pe care o au despre cultură. Ei confundă civilizația, pasta de dinți, cu cultura și am întâlnit chiar creatori de cultură, pictori și scriitori, care nici ei nu sânt mai prejos de analfabeți. Dotați de la natură cu talent, trăiesc și mor în ignoranță, alergând toată viața după muieri și între o operă și alta petrecând în chiolhanuri nemaivăzute care le ruinează sănătatea și îi trimit în mormânt înainte de vreme. Și ne mai plângem că valorile noastre nu intră în circuitul universal! Cum să intre dacă înaintea ta intră Proust și tu nu faci decât să-l imiți? Cât apare pe lume un scriitor mare, românii imediat încetează orice căutări proprii și îl imită pe acela. Cultura e o forță și ca atare atrage în sfera ei gravitațională pe cei slabi, care nu mai au nici o șansă. Pentru a scăpa de acest blestem, culturile tinere, cum e a noastră, trebuie să facă un efort uriaș pentru a deveni independente, și anume începând cu violență prin a fi polemice cu valorile dominante ale occidentului. Scopul final, sarcină a tuturor generațiilor, ar fi mutarea culturii și artei europene aici în răsărit, sau măcar împărțirea ei în două.“ „Nu se poate, Petrică, îi răspunsei, cultura e un fenomen natural, a cărui forță nu poate fi schimbată prin simpla voință.“

„Te înșeli, zise el fără să reflecteze, semn că reflectase înainte, literatura rusă e o literatură polemică, și zadarnic a ignorat-o un timp occidentul: a cucerit lumea și acum francezii se uită uluiți la sufletul rus, ale cărui adâncimi sondate de un Gogol, Dostoievski și Tolstoi îi amețesc, fiindcă se simt ruși, așa cum bunicii și străbunicii ruși ai lui Tolstoi se simțeau francezi, a căror limbă o vorbeau și în intimitate... Și atacul rus asupra literaturii europene, se grăbi Petrică să precizeze, este premeditat, antagonic, deci «nenatural», deși e perfect natural prin desvăluirea altor adevăruri despre om.“ „Petrică, chiar ideea ta despre mutarea culturii în răsărit nu e originală, e a lui Spengler, tot un occidental, numai că el o revendică pentru Germania. Și nu uita că marele Tolstoi, înainte de a ajunge să-și cristalizeze propriile lui reflecții despre cauzele războiului, l-a citit pe un Proudhon, a cărui idee, că războiul e de origine divină, și-a însușit-o cu entuziasm; după câte îmi amintesc, Tolstoi l-a întâlnit în 1861 la Bruxelles pe Proudhon, cu care probabil că a discutat îndelung și de la care a împrumutat chiar titlul de *Război și pace*, care pesemne că i-a plăcut atât de mult încât n-a ezitat de asemenea să și-l însușească. Acest scriitor francez suferise la rândul lui influența lui Joseph de Maistre, care în *Du pape* și *Soirées de Saint-Pétersbourg* se arată adversar al revoluției franceze. Noutăți, deci, în materie de idei, n-a adus Tolstoi francezilor, afară doar de faptul într-adevăr copleșitor al geniului său epic. Or, acest geniu era natural, nu era o consecință a unui spirit polemic, premeditat și antagonic.“ Credeam că îl strivisem pe Petrică, dar el avu un surâs spontan de superioritate, nu se grăbi să-mi răspundă, așteptă ca Matilda să ne schimbe farfuriile. Ea ne ascultase cu o expresie care sugerase că îi venise în cap un gând, mai degrabă o întrebare pe care aștepta să i-o pună la urmă soțului ei; în această amânare savura parcă reacția lui, cu care urma să se delecteze și prin priviri neascunse pe care mi le arunca din când în când, îmi promitea că și eu o să mă distrez; soția își cunoștea soțul, punctele lui vulnerabile; firește, nu le va dezvălui, să-l facă de râs, dar nici nu va ezita să-i atingă puțin morga aceea a lui despre care, probabil, știa multe; devenisem curios, încât mă hotărâi ca după replica lui Petrică să nu mai răspund. Totuși nu mă putui stăpâni să adaug, fără să-mi dau seama ce spun, lucru care, reflectând mai târziu, mă făcu să înțeleg de ce prietenul meu mă evită apoi câteva săptămâni la rând. „...Și apoi, Petrică, cum să te smulgi de sub influența marilor culturi, când chiar tu însuți ca poet nu te-ai putut smulge de sub influența lui Arghezi? E o lege naturală!“ „Nu recunosc această influență,

rânji el deodată și frumusețea chipului său se schimonosi. Idolul meu e Ion Barbu, care a descoperit în spațiul nostru poetic balcanismul. Influența lui, da, o recunosc și nu văd nimic rău că, în cadrul unei literaturi, unul mare să ne influențeze. Spiritul polemic trebuie îndreptat împotriva culturilor străine dominante, chiar însușindu-ne de la ele idei, cum nu neg că a făcut-o Tolstoi. Asta e, în lume e cunoscut astăzi Tolstoi, în timp ce micul Proudhon francez e uitat. Este exact ceea ce vreau eu să spun...“

Se lăsă o tăcere. Bine, fie, gândii, dar de unde pornisem? Da, el începuse prin a afirma că unii oameni, deși au cultură, sânt de fapt analfabeți. Ce vroise să spună prin această idee, căreia apoi, după obiceiul lui, îi dăduse proporții europene? „Eu sânt analfabeta aceea, zise atunci Matilda făcându-mă să tresar cu putere (gândurile se ghicesc!). Eu, continuă ea cu o veselie extraordinară pe chip, deși am cultură, sânt o analfabetă care râd de el că nu poate dormi fiindcă nu găsește aici la noi în oraș două cărți despre care se face vâlvă în Franța și vrea să se ducă la București să le caute...“ Toată veselia ei deveni apoi brusc generoasă, ai fi zis dincolo de limite, când adăugă: „...Dar du-te, Petrică, ți-am spus de la început și nu știu de ce și atunci te-ai simțit jignit...“ Întinse mâna, i-o puse pe braț și îl mângâie: „Du-te chiar duminica viitoare, și luni întoarce-te.“ Sub această mângâiere Petrică se relaxă. Dar ea reluă imediat: „Și lasă-i pe acești artiști și scriitori care aleargă toată viața după muieri și petrec în chiolhanuri nemaivăzute. Ce-ai tu cu ei? Poate că altfel n-ar putea crea!“ „Pe dracu, rânji Petrică, batjocoritor. Cu ce te ajută curul unei muieri să creezi! Balzac nu s-a însurat până n-a dus la apogeu *Comedia umană*. Toată forța spiritului trebuie concentrată în creație, dacă vrei să nu rămâi veșnic la marginea marilor culturi. Întrucât burta unei muieri, unde zac toate forțele turbulente și distructive, poate stimula un artist?“ „Bine, exclamai eu, dar despre idolul tău, Ion Barbu, se zice că...“ „Da, mă întrerupse el imediat, știu, poți să alergi după curul unei muieri, dar să nu te îndrăgostești de el! E ridicol!“

Devenise parcă furios, însă avea o furie rece, iar chipul său arăta acum durități de cremene. În același timp glasul avea tonalități de un sarcasm ucigător. Matilda zâmbea, dar îmi evita privirea. „Tolstoi, continuă el, a rezistat, cu toate că era dotat cu o neobișnuită forță virilă, căreia însă i-a pus frâu, a convertit-o în spirit și a învins. La noi, românul lucid a descoperit răul, dar nu-i poate rezista. Muierile au să-i mănânce capul, spune el când vede un bărbat înzestrat, dar care aleargă ca un smintit după ele, în timp ce după el aleargă ratarea. În care el nu crede. Cum să creadă? Femeia e

idealul, ce e mai frumos în viață? Nu e ea floarea pământului? Făcând confuzie între femeia care naște și care în timpul sarcinii ne e superioară, trăind în apropierea morții pe care, născând, o sfidează, și muierea stăpânită de toți dracii... cu care bea, chefuiește și dansează...“ „Cu cine, Petrică, bea, chefuiește și dansează? ii întrebă Matilda cu un glas suav. Cu dracii sau cu artiștii?“ Dar Petrică, sardonic, râse din plin, cum nu-l auzisem până atunci, și nu răspunse. „Petronius e un naiv descriind moravuri romane naive. Ei da! exclamă el, că eroul nimerește printre vestale, care ca să-l vindece de impotență îi vâră un falus de lemn în cur tăvălit prin ardei pisat și urzici și el o ia la goană urlând, în timp ce vestalele îl urmăresc cu țipetele lor: hoțul, hoțul... Săracul, era conștient că impotența lui față de femei venea din faptul că iubea un băiat cu care trăia. Dar ar fi vrut să facă față și unei frumoase matroane, îndrăgostită de el, deci nu era cu totul corupt. Sigur, capacitatea de regenerare a ființei umane este, practic, nelimitată, dar numai la noi, la români, care avem simțul humorului. Cunosc un bun tată de familie care te poate distra la infinit cu amestecul de humor și abjecție care îl caracterizează. Și fiindcă sântem admiratori ai lui Zola, care a scos afară mațele ființei umane, ca să depășim faza, să nu strâmbăm din nas, stăpâniți de un idealism puturos. În fața scenelor memorabile pe care le trăiesc semenii noștri...“

Matilda se uită la mine cu o privire rapidă și alarmată. „Retrag, parcă îmi spunea ea, invitația să te distrezi pe seama spuselor lui Petrică. Vrea să mă jignească, nu mai e vulnerabil, l-am jignit cu cele două cărți din pricina cărora nu doarme și acum mă atacă.“ „Petrică, îi zisei, dar poeziile tale sânt atât de pure, de idealiste...“ Petrică primi elogiul, dar nu renunță. „Câți oameni, continuă el, mai sânt impresionați de codul moral pe care puțini dintre noi îl mai ridică în fața abjecției? Humorul e suveran! Hohote de râs se aud în casa de vizavi, unde oamenii petrec. Dracul râde cu noi, singurul supraviețuitor dintre îngeri. Sântem singurul popor din lume care avem granița nu cu Dumnezeu, cum spunea cineva, ci cu diavolul, dar nu prin faptul că am fi diabolici, ei prin humorul nostru distructiv demolator, al oricărei înălțări. Nu se poate rezista. E ca un viciu. N-am crezut niciodată că o să pot râde cu poftă cu un ticălos care îmi povestea zilele trecute, uluit el însuși, uimitoarea sa aventură cu o gagică...“

Dar chiar acum, în celula mea, nu mă pot stăpâni eu însumi, în fața perspectivei apropiate a morții, să nu râd de povestirea pe care Petrică ne-a

relatat-o atunci după masă cu lux de amănunte. Cunoaștem toți asemenea întâmplări scabroase și în același timp de un comic imens, ca s-o mai relatez aici pe a lui. Râd acum, când sânt detașat de tot (și această detașare îmi aduce în suflet, ca o scurtă zguduire, o suferință insuportabilă că n-o să mai pot trăi și n-o să mai mă pot bucura de viață, tocmai când îi redescopăr secretul, care e tocmai această detașare, secret pe care *ea* m-a făcut să-l pierd și să mă pierd) și când simt eu însumi, ca acel erou al lui Albert Camus, că e cu putință, în fața morții chiar dată de oameni, să câștigi o tandră nepăsare față de lume... Dar atunci nu râdeam, Petrică mi se părea bătrân și uzat în stările lui contradictorii, de la umilință și adorație față de Matilda, la perorație sceptică și misogină, tot împotriva ei, din motive care îmi scăpau, căci cele relatate de el mie până atunci apăreau meschine în fața noii lui stări de spirit.

Ne-am băut cafeaua în biroul lui și conversația a urmat mai potolită pe tema celor două cărți, una de Camus, *L'Étranger*, și a doua *L'existentialisme est un humanisme* de Sartre, o broșură, un dialog cu un public dintr-o sală, cum aveam să aflu mai târziu, al acestui indignat om de litere și filozof francez care încerca încă de pe atunci cu frica în oase, să se împace cu marxismul.

„Și unde stai dumneata, domnule Petrini?“ mă întrebă ea la plecare, în timp ce își ținea cu tandrețe soțul de braț, care soț mă privea parcă de sus, nu știu de ce, ca și când ar fi obținut asupra mea o victorie. „În orice caz, doamnă, i-am răspuns, nu într-o casă așa de frumoasă ca a dumneavoastră.“ „Și puteți fi vizitat?“ N-am înțeles sau n-am auzit bine întrebarea, sau eram brusc plictisit și disprețuitor față de acest cuplu bizar ca să nu mai fiu atent la ceea ce mi se spunea, dacă era vorba de o vizită a lor împreună, banalitate, sau numai a ei, ceea ce mi s-a părut din capul locului absurd... Am uitat să-i răspund.

VIII

Și totuși acest lucru absurd avu loc: într-o după-amiază, cam la o lună după vizita mea la ei, mă pomenii cu ea la ușă. „Bună ziua, domnule Petrini, mi-a spus soțul meu că te-a invitat la noi de câteva ori și ne-ai refuzat, începu ea chiar din prag. E adevărat?!“ mă interogă în timp ce îi țineam blana, cu care mă lăsă în mână și intră în biroul meu cu pași fermi, ca și când ar mai fi fost pe la mine și era familiarizată cu casa. Se așeză

chiar pe scaunul meu și își ridică fruntea să-i văd chipul fascinant, cu întrebarea în frumoșii ei ochi verzi neclintiți și amețitori.

Uitai să-i răspund, prins de o turburare care mă indigna și din care nu-mi reveneam; deschisei gura să vorbesc, dar glasul îmi pierise. Și totuși în același timp, în forul meu interior, eram stăpân pe mine, deși îmi dădeam seama că sânt paralizat. Simțeam în clipele acelea, într-un mod aproape fizic, diferența de vârstă dintre noi (ea mergea, după spusele lui Petrică, spre treizeci, în timp ce eu abia mă apropiam de douăzeci și cinci), o astfel de cucoană era pentru mine bătrână și în mod straniu bariera celor cinci-șase ani în plus dintre noi mi se părea greu de trecut. Mâinile ei cu palmele mari și corpul care vedeam acum că era voinic, picioare pline sporeau acest sentiment acut care mă stăpânea că această vizită n-avea nici un rost; numai că n-o dădeam afară prin tăcerea mea mohorâtă, fără să-mi pese însă că purtarea mea putea fi jignitoare.. Ei și? „Să nu spui că te-am deranjat, cu toate că ai aerul“, reluă ea și izbucni într-un hohot de râs de o sinceritate cuceritoare. Părea să spună că știe că sânt turburat și că de aceea nu pot vorbi și se uită deodată la mine cu o intensă afecțiune, care mă eliberă brusc din paralizia mea.

Da, iată, afecțiunea, sentimentele pot sări ușor barierele dacă oamenii nu-și poartă sufletul într-o carapace. Știam că și eu o aveam pe-a mea și desigur turburarea venea de-acolo că această femeie vroia s-o ridice. Sinceritatea râsului ei și afecțiunea cu care mă privi mă îmblânziră: nu, nici vorbă, nu venise cu această intenție, ci din pură simpatie. „Nu, doamnă, îi răspunsei, n-am refuzat invitația. Am așteptat doar ca Petrică să precizeze ziua. Vino pe la noi, mi-a spus, dar cum să viu dacă nu spui când și la ce oră?“ „Dar ce rost are formalismul ăsta? zise ea. Vino când vrei, sânteți doar prieteni. Dai un telefon să vezi dacă sântem acasă și poți veni imediat. Petrică era nedumerit, ține mult la dumneata și mi-a spus: du-te tu pe ia el și invită-l.“ „Da, doamnă, o să vin cu plăcere... Nu știam... În fine... Doriți o cafea?...“

Și mă ridicai și intrai în bucătărie. Ceva nu era în regulă în toată chestia asta. După două săptămâni de înstrăinare, Petrică mă abordase din nou și plimbările noastre împreună, după terminarea orelor, reîncepură. Nici vorbă de armonie între el și Matilda, cum îmi sugera ea acum. Permanente jigniri, atitudine de dispreț sub masca acelei generozități care numai el știa ce ascunde. Era, povestindu-mi scenele care aveau loc între ei doi (și pe care le ascultam ca și când aș fi citit un roman pasionant), de la o zi la alta tot mai

îndârjit împotriva ei. Sensibilitatea lui era zilnic rănită și n-ar fi fost nimic, ar suporta totul dacă ar putea să scrie. Dacă ar fi *un* om obișnuit ar cuceri în forul lui interior nepăsarea, ar lăsa să apară în sufletul lui cinismul și disprețul și ar trăi ca oricare altul. Dar el e poet, vrea să scrie și cum poți să scrii cu nepăsare, cinism și dispreț? Foaia de hârtie rămâne veșnic albă în fața ta, seară de seară, când te retragi și, împins de dorința de a scrie, vrei să scrii. Volumul de versuri pe care l-a publicat fusese scris înainte de căsătorie.

De când trăiește cu ea, adică de trei ani, n-a mai scris un rând... „Petrică, i-am spus, asta e grav", în timp ce îmi era din ce în ce mai limpede că nu femeia era cauza, ci el însuși. Femeia era așa cum era, dar el de ce era așa cum era și nu un altul, care să vadă lucrurile în finalitatea lor și nu în necontenită ciocnire, care într-adevăr pe el îl putea, dacă continua astfel, să-l uzeze definitiv, să-l epuizeze. De ce nu se despărțea de ea? „Bineînțeles că o să mă despart, răspunse el, dar iată cum s-au dus dracului trei ani din viața mea, în care timp n-am putut nici să citesc ca lumea. Ar fi fost o compensație." „Bine, i-am răspuns, dar n-o mai lungi și încetează să mai vorbești în șoaptă în propria ta casă, cum ai făcut atunci când ai uitat imediat tot ceea ce îți făcuse, ceea ce îmi povestiseși și altele pe care nu mi le-ai povestit, dar care probabil că durează de mult, și asta numai la simpla ei apariție. Ai uitat, dar de fapt n-ai uitat, ai făcut-o analfabetă." „Pentru că realmente concepția ei despre cultură e a unei analfabete, cu toate că a citit ca și mine... e arhitectă, dar parcă ai zice că nivelul ei spiritual nu se ridică deasupra zidarilor cu care lucrează... Într-o seară, de bine de rău, am scris o poezie și m-am dus la ea să i-o citesc. A ascultat, dar pe urmă a pufnit-o râsul. Râdea în hohote fără nici o jenă și nici o rușine. De acord, poezia era proastă, dar nu asta era important, ci faptul că o scrisesem totuși. Am aruncat-o furios la coș și am ieșit de la ea înjurând." „Bine, zic, dar de ce trebuia să i-o citești ei?" „De unde să bănuiesc cum va reacționa? Orice om de bun-simț mi-ar fi spus că poezia e bună și că trebuie să continui, pe ideea că pe urmă, scriind altele mai bune, singur mi-ași fi dat seama că aceea pe care i-o citisem era tâmpită." „Bine, Petrică, nu e o muză, dar..." „Dar bun-simț poate să aibă? mă întrerupse el. Citesc o carte care mă entuziasmează, o ia s-o citească și ea, cască și se miră ce mi-o fi plăcut mie, ceva așa de idiot n-a mai citit de mult... Adică mă face pe mine idiot?! Bunul-simț ar trebui s-o îndemne să spună că n-a înțeles sau nu e pe gustul ei. De ce trebuie să treci la insulte?" „Rupe, ca să zic așa, relațiile culturale și trăiți

mai simplu, ca bărbat și femeie: un profesor, o arhitectă, fiecare cu profesia lui.“

El tăcu în ziua aceea, dar a doua zi reluă: ... „simplu, ca bărbat și femeie... asta înseamnă să fac eu totul și ea nimic... Am făcut și asta, nu mi-a fost rușine, dar mi-a spus cu ironie că ea a luat un bărbat, nu o fată în casă.“ „Divorțul, Petrică, rezolvă totul. I-ai pus problema?“ „Un divorț e un eșec!“ murmură el și își ridică privirea spre nori și tăcu vreme îndelungată. Aha! Așadar el spera în îndreptarea ei, nu suporta gândul unui eșec? „Un eșec, spune filozoful, poate fi, Petrică, premisa unei victorii. Pune-i problema. S-ar putea să ai surprize, să-și dea seama că nu se poartă bine cu tine și să se schimbe.“ „Nici vorbă, zise Petrică, i-am pus problema.“ „Și?“ „A râs ca de o glumă reușită.“ „Perfect, du gluma până la capăt și las-o să râdă. Știi ce spune Pușkin: poet care îndrăgești lucrurile pe care le faci, ești tu mulțumit? Ești rege, trăiește în singurătate și lasă lumea să râdă, nu te încrede în elogiile ei și nici să nu-ți pese dacă îți dărâmă altarul. Ăsta era un mare tip, nu degeaba a fost admirat de Gogol și Dostoievski.“ „Mă duc chiar mâine la un avocat, spuse el. Mai bine un sfârșit cu groază, decât o groază fără sfârșit.“ „De ce groază?! râsei eu. De ce să-ți dramatizezi singur un act simplu de voință?“ „De-un mormânt toți avem parte, mai spuse el, e un drept pe care nimeni nu ni-l poate lua, cel mai sigur.“ Am dat din umeri. Începea vag să mă plictisească și el simți acest lucru și câteva zile nu mă mai conduse acasă...

Nimic din toate acestea pe chipul Matildei. Îi adusei cafeaua și ea își deschise poșeta și își aprinse o țigare. Se vedea că nu era fumătoare și că fumul de tutun nu-i făcea nici o plăcere. De altfel o și stinse după ce trase din ea de câteva ori. „Nu vrei să ieșim? zise. E soare afară și e așa de frumos orașul nostru sub zăpadă.“ „Ba da“, răspunsei și îi adusei haina.

Zăpada scârțâia sub pașii noștri. Chipul ei se îmbujoră din pricina gerului, care parcă îi pria, nasul i se făcu de statuie, obrazul îi deveni și mai frumos sub o nouă simetrie și mai armonioasă a trăsăturilor; numai privirea îi rămase aceeași, neclintită ca un diamant verde. Mă îndepărtai de ea și merserăm astfel la distanță unul de altul, într-o tăcere pe care nici unul n-o rupse vreme îndelungată. Într-un târziu ea spuse cu un glas în care răzbătea, ai fi zis, o patimă mistică: „Petrică suferă mult“. „Da, doamnă, știu“, răspunsei și tăcerea se așternu din nou. Orașul strălucea. Casele lui vechi cu tencuieli medievale, în contrast cu albul orbitor al zăpezii, păreau incendiate în amurgul care se lăsa cu repeziciune. Marea biserică din piață, cu statuia

ecvestră a regelui maghiar de odinioară mi se părură că sânt apariții ciudate, pe care le vedeam pentru întâia oară și melancolia mi se strecură în inimă, amestecată cu o vagă, nedefinită deprimare. Ceva mă înfiora, dar nu știam ce. Poate faptul că mă simțeam atât de străin de această femeie cu care mă plimbam, trecătoarea care mă făcuse să tresar și pentru care apoi simțisem o atracție turbure și o invidie grea că astfel de femei le întâlnesc alții și nu eu? Ea era a lui Petrică și îmi dădeam seama că a lui Petrică va rămâne. Petrică suferă mult, spusese ea. Era deci în gândul ei...

Ieșirăm spre marginea orașului. „Iată, zise ea la un moment dat, câtă tristețe zace peste casa aceea.“ Mă uitai și într-adevăr casa aceea părea, cu acoperiș cu tot, scufundată în tristețe. „Pământul pe care călcăm, reluă ea apoi, nu știe nimic de dramele noastre. Nu există remediu... Ambițiile, vanitatea, egoismul ne mănâncă viața... Când viața e o bogăție, o revărsare de daruri, un râu cu ape bogate și veșnice, să ajungă pentru toți... noi ne facem ziduri, ne închidem în ele, ne urâm, ne detestăm și uităm prezentul, astfel bucuria vieții ne scapă.“ „...Da, doamnă! murmurai într-un târziu. Așa este...“ Tot gândind: e și filozoafă pe deasupra; s-o fi molipsit de la Petrică, dar într-un sens exact contrariu, văzând viața ca pe-un ospăț, în timp ce Petrică era un idealist auster, amenințat de scepticism agresiv. Am gândit: hedonismul tău. Matilda, miroase a apropierea toamnei... cum ești și analfabetă, ai putea fi împinsă să faci ceva necugetat...

Ne întoarserăm și plimbarea se termină în aceeași tăcere. La despărțire îmi întinse mâna, pe care i-o sărutai și ea mi-o strânse pe-a mea scurt, și păstrai apoi în minte încă o dată mărimea și vigoarea palmei și în același timp imponderabilitatea turburătoare a brațului, ascuns în blană... Rătăcii apoi singur până ajunsei acasă. Luminile reclamelor, foiala de pe străzi, vitrinele luxoase (în ciuda sărăciei) îmi alungară bizara melancolie, vraja depresivă care mă stăpânise tot timpul în lunga mea plimbare cu Matilda, soția detestată a prietenului meu. Îi uitai pe amândoi, ca pe doi străini a căror dramă de fapt nu mă interesa. Desigur, îmi spuneam, și îmi aminteam cum observasem acest lucru la oameni, la tatăl meu mai ales, dar și la Căprioara, imobilitatea sufletelor e spectaculoasă. Căsătoria e o temniță în care oamenii, cu vini diferite, se închid și se urăsc reciproc crezând că au fost pedepsiți să ispășească pe nedrept pedeapsa celuilalt...

Am adormit cu gândul că acest lucru, mie, nu trebuie să mi se întâmple niciodată...

IX

Dar nu numai acest lucru. Iată, citești un bun roman, vezi un excelent film... eroii se caută besmetici unii pe alții săvârșind exact ceea ce bunul-simț ar trebui să-i îndemne să nu facă. N-a venit la întâlnire, a prins-o cu altul, a descoperit niște scrisori, i-a descoperit un trecut infamant, nu-l poate lua fiindcă sânt din clase sociale diferite sau se închină la dumnezei diferiți, ea e prea frumoasă ca să nu dorească situații înalte, el e un cinic și un destrăbălat, copiii se opun părinților și îi părăsesc... Nimeni nu rezistă în ființa lui la astfel de dezastre, ca și când viața din ei n-ar avea alt conținut. Nici vorbă, gândeam, asta e doar ceea ce are exterior viața. Ceea ce are ca spectacol. Asta li se întâmplă lor, dar nu mi se va întâmpla mie. Eu stau doar în pat sau în scaunul teatrului și cinematografului și citesc sau privesc cu pasiune de spectator. Iată, apare o ceată de ticăloși, mânuitori de pistoale, care terorizează o regiune îndepărtată de pe pământ, apare însă și un tip inteligent și abil care nu dă nimănui de bănuit că posedă și alte calități decât ale acelora, apărător înnăscut al ordinii și al legilor, plus mânuirea și mai fulgerătoare a pistolului, de care nu se va folosi decât în final, într-o scenă uluitoare de tensiune insuportabilă. E perfect! Bine că m-am născut într-o altă regiune a globului, unde ordinea și legea domnesc demult și unde forța noastră vitală se poate converti în valori ale spiritului, care ne pot îngădui să privim în intemporal și să sfidăm neliniștea morții, a sfârșitului, trăind cu intensitate sentimentul eternei întoarceri, cum spunea Nietzsche.

Încât după vizita Matildei prinsei aversiune împotriva ei și o dorință de astă dată vie se născu în mine să-l scap pe prietenul meu de ea. Îl întrebai dacă se dusese la avocat. Nu se dusese. „Păi de ce, Petrică?! mă mirai. E clar pentru tine, un talent, după cum bine știi și tu, dacă își îndreaptă cu toată energia puterea într-o direcție unică, poate egala pe cele mari. E chiar teoria ta, cu violența polemică și antagonică. Pune-o în practică! Îndreapt-o întâi împotriva condițiilor care te împiedică să scrii. Uită-te la sudorul acela, exclamai eu arătându-i un sudor pe lângă care tocmai treceam, sudează o linie de tramvai. Dar cu ce? Cu o flacără! Dar e o flacără albastră, care topește fierul. Una obișnuită nu arde decât lemnul și paiele. Astfel se transformă și flacăra talentului, din galbenă cum e de la natură, în flacără albastră sub tăria puterii de concentrare a voinței într-un singur punct... Eu nu zic să te desparți neapărat de Matilda, reluai prudent observându-i tăcerea. Numai tu singur știi ce înseamnă ea pentru tine, dar desparte-te de

ceea ce înseamnă ea rău în existența ta. Mai precis, să rămâi sensibil la ceea ce îți place la ea și absolut insensibil, de gheață, la ceea ce te face să suferi...“

Mă oprii, uitându-mă indiferent în jurul meu. Pașii noștri continuară multă vreme, bătând asfaltul ud al trotuarelor pe care zilele babelor topiseră zăpada. „Operațiune de scindare a conștiinței care îmi repugnă, exclamă în cele din urmă, îndârjit, Petrică. Ori totul, ori nimic.“ „A, bine, exclamai și eu, consideri deci că Matilda e totul. Trebuie să răspunzi în sinea ta la întrebarea dacă nu cumva te înșeli. Nimeni dintre noi nu e *totul*, nici tu, nici Matilda, nici eu însumi, deși în forul meu interior nu văd de ce n-aș fi. Numai că natura e vicleană și pentru un om inteligent se pune întrebarea care i s-a pus și lui Arhimede, să afle, fără să topească o coroană de aur, cât aur și cât argint are în ea, fiindcă regele avea bănuiala că bijutierul îl înșelase sustrăgând o parte din aur și înlocuind-o cu argint. Trebuie să fim ca acel rege al Siracuzei și să punem la îndoială chiar exemplarele cele mai reușite ale naturii (și Matilda pare să fie un astfel de exemplar) și să strigăm *evrika*, firește în sinea noastră, pentru noi înșine când ne vom trezi în posesia adevărului crud... Da, toată lumea o poate admira, dar noi știm ce se ascunde sub strălucirea aparentă. Putem să surâdem sardonic când vom vedea bărbatul amețit de privirea ei dispus să-i pună viața la picioare... Da, să i-o pună... O să vadă el pe urmă; ba chiar acest «pe urmă» să fie un «îndată», lasă-l să-i devină sclav, dacă are suflet de sclav. Poate că, Petrică, Matilda chiar asta dorește, un sclav, desigur fără să fie conștientă... Lasă-i deci pe alții să admire coroana. Numai tu singur vei ști cât aur conține...“

Mă oprii. În mod straniu, simțeam nevoia să-i spun mai multe, dar îmi dădeam seama, din instinct, că mai multe ar fi putut trezi în celălalt bănuieli. Or, ce bănuieli? La acest gând izbucnii în hohote lungi de râs, la fel de stranii pentru mine însumi, ca și dorința de mai înainte de a-i vorbi încă, de a-l convinge. El se uită la mine cu o expresie de derută care ținu cel puțin câteva secunde, pe urmă se gândi poate că râd de el, așa, cum râd cei mai tineri de dramele celor mai în vârstă, într-un fel stupid, după ce mai înainte ai fi zis că stăteai de vorbă cu un om matur și cu gândirea gravă și adâncă, și râse și el prin reflex... Îi apucai de braț cu simpatie și îl invitai la mine...

„Mi-a făcut o vizită, ne-am plimbat prin oraș“, continuai în timp ce mama ne servea. „Da, mi-a spus, zise Petrică, ține foarte mult la tine și mă bucur...“ Auzindu-l și văzându-i și chipul, ușor topit într-un sentimentalism

dulceag, izbucnii iar în râs. Mi se păreau de astă dată ridicole și ținutul ei la mine, și faptul că el se bucura spunându-mi acest lucru. Râsul meu jignitor nu-l mai derută însă, expresia înmuiată de o tandrețe ai fi zis generoasă {„o imită“, gândii) i se accentuă chiar și reluă: „Zice că ești un om orgolios, dar că orgoliul tău e o platoșă, nu-ți alterează ființa interioară...“ „Ce de mai banalități, Petrică, exclamai eu sarcastic, cine nu e orgolios și la cine orgoliul nu e platoșă care ascunde ființa interioară?“ „N-ai dreptate, zise mereu cu aceeași tandrețe care începea să mă irite (intuiam, această tandrețe era pentru ea, gândul îi era la ea), există orgolioși care nu ascund decât un vid, în timp ce...“ Urma să spună că la mine ascundea nu știu ce comori sufletești. Devenea penibil și îl întrerupsei cu un nou hohot de râs, izbindu-l puternic pe umăr, să-l trezesc din narcoza dostoievskiană în care căzuse și la care ar fi vrut să iau și eu parte, eu, el și Matilda, bineînțeles de la ea îi venea starea aceasta. „Petrică, zisei, Matilda n-are cumva sânge rusesc?“ „Ba are, după tată, ca fată o chema Matilda Dimitrievna.“ „I-auzi! Te pomenești că știe și rusește!“ „Știe! Când ne vizitează rude de-ale ei, vorbesc între ei rusește.“ „Casa, adică apartamentul, al cui e, Petrică?“ „E al ei!“ „Nu mai spune, de unde a avut atâția bani să-l cumpere?“ „Primul ei soț i l-a cumpărat, un profesor universitar evreu, care a fugit din țară când au venit legionarii la putere.“ „I-auzi! Și ce e al tău din casă?“ Petrică nu răspunse și se lăsă o tăcere. „Încât, continuai eu, trebuie să ieși într-un fel din istoria asta. Suferința, după Dostoievski, e singurul remediu, după mine suferința e o criză din care trebuie să ieși cât mai rapid, adâncimile ei ne rătăcesc spiritul. Ce e de fapt suferința? O depresiune. Ce rost are să zaci în ea și, mai rău, să te acomodezi cu ea? Dostoievski se sperie la gândul că omul, redevenit liber, n-o să știe ce să facă cu libertatea. E un gând pur rusesc. Ia vezi!...“ Dar Petrică nu văzu nimic și masca sa, altădată îndârjită, cu profil de cremene, continua să rămână bleagă, iar expresia de sentimentalism dulceag care îi înmuia trăsăturile persista pe chipul său. Mai rău era că mă plictisea. Unde era pornirea lui împotriva tuturor, începând de la soția lui, continuând cu profesorii care îi erau colegi, ieșind afară din școală în istoria contemporană și terminând cu Stalin? Curios cum o prietenie se naște și apoi se hrănește dintr-o anumită stare de spirit a cuiva, ca să se stingă îndată ce flacăra acelei dispoziții, care ne-a făcut o vreme să credem că avem înaintea noastră un om inteligent, cu mintea scăpărătoare, s-a retras sau chiar a consumat ceva interior, ceva prețios. Desigur, acum omul nu ne mai spune nimic și ne mirăm că avem în fata noastră un ins

obișnuit și tern! Înțelesei că trebuie să-l vizitez (n-am înțeles cum de a țâșnit în mine această înțelegere), ba chiar avui bănuiala că suferă fiindcă nu-l vizitam. Dorea în mod obscur să-l vizitez, să-l văd acasă, să fim noi trei împreună, el, Matilda și cu mine. Ba da, acum îmi amintesc. Ideea de a-l vizita mi-a venit într-o zi, adică într-una din acele zile când ai mare poftă să vezi un prieten, și dacă nu ai, e ziua când ți-l faci, când ești disponibil (și acest lucru se simte), disponibil chiar să te împaci cu un dușman sau să te împrietenești cu cineva pe care până atunci îl disprețuiai, spre uimirea aceluia. Aveam mare poftă să văd iar apartamentul atât de artistic mobilat și decorat al soților Nicolau și în același timp ceva îmi spunea că voi întâlni în casa lor neprevăzutul.

Bineînțeles, l-am întâlnit chiar din prag: era Petrică, desfigurat de furie. Petrică cel de altădată, mi-a deschis, mi-a întors spatele, și cu mâna în buzunar, semeț, zornăind niște chei, a intrat în hol și a continuat să strige. Nici prin cap nu mi-a trecut să mă retrag, fusesem invitat, venisem, acuma n-aveau decât să se descurce cu mine. „Ia loc, domnule Petrini“, zise Matilda cu un glas care mă făcu să ghicesc că era altul decât cel pe care îl avea în acele clipe, făcuse o sforțare ca să și-l schimbe, glas neutru, straniu, ca de pe altă lume, „Petrică“, zise ea mai departe... Dar ce striga Petrică? Mi se părea oribil, auzii cuvintele, „dar ce crezi tu, fă? Că o să mai suport ca până acuma ani de îndobitocire sistematică...? Dacă îți pocnesc una te învăț eu minte să mai stai cu curul spre ușă când îți intră bărbatul în dormitor... Cum dracu de n-am pus eu mâna atâția ani pe curea și să te croiesc peste buci până la sânge, să nu poți să stai pe scaun decât pe-o dungă, sau pe-o vangă, pe zbanț... Un intelectual e un imbecil când crede că o femeie poate să-l înțeleagă, eu am fost, în orice caz, un astfel de imbecil (și-și zornăi cu putere cheile în buzunar în timp ce măsura holul cu pași rari, sigur de sine, cu fruntea spre nori) până au fost atinse și distruse cele mai fine coarde ale sensibilității mele...“ „Dar, Petrică, ți-am spus, o să fie așa cum vrei tu, reuși Matilda să-l întrerupă. Pot să vorbesc și eu? Ce mai e de făcut? Vrei să mă convingi că ți-am făcut rău? Cum ar fi posibil? Cine acceptă să fie convins că a făcut un lucru de care se simte nevinovat? Purtarea mea a fost așa cum spui tu că a fost, dar a fost firească, ridică ea vocea rostind acest cuvânt. Poți tu să afirmi dacă o singură dată ți-am reproșat purtarea ta? Era *așa*, nu aveam *dreptul, cu* toate că și eu suferearn ca și tine...“ „N-aveai ce-mi reproșa, iată secretul“, strigă Petrică. „Da. Crezi?“, rosti ea și în clipa aceea o rază de soare îi aprinse privirile verzi, sau poate un sentiment de o

cruzime rece, neîndurătoare îi luminase ochii din interior. Gura i se subție, gura ei acum parcă mare, se aplecă brusc înainte în fotoliu și un surâs secret, ai fi zis feroce, îi înflori la colțurile gurii. Se pieptănase lins, pe spate, eliberând complet figura de podoaba părului și i se vedea chipul întreg, transfigurat de tensiunea clipelor...

Înlemnisem și parcă mă cuprinse spaima că ar fi putut spune ceea ce mi se părea iminent în acele clipe, și ceea ce o femeie nu poate spune fără enorme riscuri. Petrică însă nu-i văzu surâsul și nu-i auzi răspunsul, rostit cu o tonalitate care ar fi trebuit să-l îngrozească sau s-o ucidă, căci din glasul ei nu se ascundea totuși ceea ce nu se putea rosti. Avea ea ce-i reproșa, un singur reproș, unul singur, nu mai multe... Sursa tuturor relelor când femeia vrea să ramână totuși fidelă... Pe el însă îl scotea din sărite dialectica gândirii ei, sau mai bine zis absurda ei gândire în care punea ca și el patimă, dar, desigur, prea puțină minte. Ei și? Avea dreptate, dar nu acolo trebuia căutată cauza adâncului conflict... „A fost *firească*, rânji el cu o veselie feroce ca și zâmbetul ei pe care el nu-l văzuse sau îl ignorase, ca și când dacă un ticălos e *firesc*, n-avem *dreptul* să ne legăm de ticăloșia lui.“ „Da, șopti ea, n-avem dreptul. Așa e el, trebuie să căutăm să-l înțelegem, el poate că suferă, și dacă noi facem pe virtuoșii și nu încercăm să ni-l apropiem, sporim ura și ticăloșia din el.“ „Nu mai spune! rânji Petrică. Și de ce nu aplici pe propria-ți piele această teorie? Eu, da, eu am făcut exact ceea ce spui tu, am încercat să te înțeleg, să mă apropii de tine. Și nu o dată sau de două ori, he, he, mai mult de șaptezeci de ori câte șapte. Cristos credea că cifra asta măsoară puterea răbdării umane... Eu am depășit această cifră și nu numai eu, nu sânt singurul tâmpit care a făcut-o din dragoste pentru o muiere. Dacă ar fi trăit cu una, Răstignitul ar fi exceptat femeile din cifra lui și ar fi făcut semnul lui opt culcat... infinitul... Infinite sânt greșelile pe care un îndrăgostit le iartă iubitei lui, dracul le numără, câte o mie pe zi, în mișcarea privirii, în întorsul capului, în mișcarea degetelor, în melancolia glasului... De ce melancolie? Ce cristosul ei o apucă? La cine se gândește? De ce nu-și ascunde gândirea infidelă? De ce belește ochii spre perete după ce a făcut dragoste cu tine? Nu i-a plăcut? Să caute pe altul, dar nu după *frământări* sufletești, ci chiar atunci, de îndată, ca să fim lămuriți (izbucnii, din fotoliul meu, într-un hohot de râs nemăsurat. Îl iubeam în clipa aceea pe Petrică. Verva lui îl ridica deasupra conflictului în care era implicat; gândirea lui era liberă; înțelegeam bine, pricepuse că locul lui nu mai era în acea casă, alături de acea femeie... Râsul meu îi aduse și lui un râs care îi

decontractă fălcile încleștate; deveni aproape liric). Rezultatul! În loc să te îndrepți, exclamă cu humor, cuvântul îndreptare nu numai că era departe de tine ca griva de iepure, dar trebuia modificată formula lui Hamlet, ușurință, numele tău e femeie, prin: încăpățânare, numele tău se înscrie între sprâncenele unei muieri; dimpotrivă, cheful, plăcerea de a-ți bate joc de bărbatul tău creșteau invers proporțional sau direct proporțional (cu tine și formulele matematice se încurcă) cu încercările mele de apropiere."

În secundele acelea cineva sună lung, insistent. Petrică părăsi holul și în curând auzii, eu și Matilda, schimbul de cuvinte din antreu. Întâi glasul celui care sunase, indignat, înțepat, ofensat la extrem, dar perfect acoperit de cuvinte, ai fi zis chiar măgulitoare dacă îndărătul lor nu s-ar fi ascuns ironia jignitoare: „Domnule, foarte interesantă discuție, am ascultat-o și eu și soția mea, ore întregi, dar prea tare!!! Nu pot să dorm, e inadmisibil!" Apoi glasul lui Petrică de un calm brutal, neașteptat: „Du-te, dom'le, să te calce vaca neagră, să poți dormi!" „Domnule, am să te dau în judecată..." „Cară-te și dă-mă în judecată." „...Insultă, o să te coste..." „Hai sictir!" Și ușă trântită.

Petrică reveni și își vârî iar mâna în buzunar zornăind cheile. „Ați auzit?! Au ascultat și el și nevastă-sa ore întregi." „Și ești mândru că l-ai înjurat, cu toate că omul a fost extrem de politicos", zise Matilda. „Vezi să nu te trimit și pe tine să te calce un bou bălțat, dacă asta te interesează, că n-am fost eu politicos cu individul de la parter. Nu l-am *înțeles!* Ei, na! Planșeul e gros de-un metru", adăugă el ca să savureze pentru sine încă o dată scena... (La Matilda nici nu se uita, dar ea se uita și avea pumnii strânși și într-adevăr la rădăcina nasului parcă se înscriseseră cuvintele care după Petrică trebuiau să înlocuiască formula hamletiană; nimic nu se clintea din ceea ce gândea ea, comportarea soțului însă îi mărise privirea, care de încordare interioară nu mai clipea: derută? Nu, nicidecum. Uimire? Stranii lumini îi luceau în ochi, ca și când și-ar fi privit soțul cu un telescop și ar fi perceput cu tristețe și de la imensă distanță jocul teatral la care el se deda, *nefiresc* după simțurile ei, inutil, fără înțeles.) „Cum poate el auzi o discuție de-aici, continuă Petrică, și încă să-și dea seama că e interesantă și, culmea, că e prea tare, nu poate dormi? N-are treabă, altfel urechea lui n-ar recepta lucruri care nu-l privesc. Hai, Petrini, să ieșim și să ne plimbăm."

Și se duse și se întoarse de îndată cu fulgarinul pe el. Îmi stătea încă în gât o mare veselie, o satisfacție groasă, dacă nu grosolană, că dispăruse Petrică cel bleg și duios, care mă plictisise destul și reapăruse cel care mă

încântase atâta vreme. Ce i s-o fi întâmplat? Bună idee să ieșim să aflu și să mă înveselesc din plin. Îl urmai uitând să-mi iau la revedere, să-i dau bună ziua Matildei.

Petrică însă nu-mi comunică decât că despărțirea era iminentă, dar fără să fie îndârjit, ci liniștit și senin și de astă dată îl crezui. Înțelesei că făcuse cu ea o ultimă încercare, se pliase adică pentru ultima oară în fața firii, caracterului, ideilor ei, puține, dar tenace... De aici, ca să zic așa, umanismul lui dulceag, tăcerile lui nesărate, senzația parcă a topirii personalității lui... Și că nu ieșise nimic. Ne distrarăm, văzurăm un film împreună, luarăm masa la restaurant și golirăm câte-o sticla. Verva lui Petrică era egală, domoală, sarcastică, dar nu-și mai trăgea sursa din viața lui cu Matilda, ci, ca la început, din lumea noastră de profesori, din cea a oamenilor de cultură, din politica la ordinea zilei. Subiectul Matilda părea definitiv închis...

XI

Eram însă extrem de curios să aflu totuși ce se întâmplase între el și Matilda și dacă într-adevăr era ultima încercare prin care trecuse Petrică și aflând, să-mi dau seama dacă după o săptămână n-aveam să-i văd iar figura „umanistă“, cum îi spuneam în sinea mea, în dosul căreia domina indefinit Matilda, dominație al cărei secret îmi scăpa. Îi dădui un telefon după câteva zile de la scena presupus decisivă la care asistasem fără să mă jenez câtuși de puțin... „Ce s-a întâmplat, doamnă, o întrebai cu o veselie neîncrezătoare în glas, ce e cu Petrică?“ „Petrică, îmi răspunse ea, a plecat...“ Voce neutră, oare nu se ferea să-mi spună totul, dar care, spre surprinderea mea, era lipsită de orice dramatism. „Unde a plecat?!“, insistai. Și atunci ea îmi răspunse într-un fel ciudat: „A plecat la tăticu' și la mămica!“ „Unde, la București?“ „Nu, părinții lui sânt din București, dar domnul Nicolau s-a mutat aici, *la aer curat și în afara zonei seismice...*“ „Asta ce mai e?“ „După cutremurul din '40 i-a spus lui un prieten, un specialist genial în chestiuni seismice (dar pe care nu-l ia nimeni în serios), că în zona Vrancei, după nu știu ce calcule ale lui, după o anumită periodicitate a cutremurelor cu epicentrul acolo, distanța de la un cutremur la altul se va micșora din ce în ce mai mult și Bucureștiul va fi ras, pământul se va căsca, și un fluviu va țâșni peste ruinele lui... Cică a întocmit și un fel de hartă cu imobilele care se vor prăbuși la cutremurul apropiat (printre care și blocul în care domnul

Nicolau poseda un vast apartament) și a depus acea hartă unde trebuie și unde bineînțeles că i s-a râs în nas... Cică e un tânăr foarte înzestrat, dar că, așa cum se întâmplă adesea la noi în țară, e blocat în cercetările lui de mafia gerontocrației academice... Un nebun...“ „Și de ce «la mămica și la tăticu»? Ce, e fată mare, nu s-a înțeles cu bărbatul și a fugit la părinți?“ „N-am spus-o cu ironie, e o istorie întreagă, răspunse ea cu un glas de astă dată confesiv. Unde ești dumneata, de unde vorbești?“ „De la Telefoane!... Aș vrea să vă văd, adăugai, nu puteți să repetați vizita și să veniți pe la mine?“ Răspunse afirmativ după o tăcere care nu era o ezitare, ci un calcul al orei pe care mi-o fixă...

Veni spre seară. De astă dată apariția ei nu mă mai turbură ca întâia oară, începusem s-o văd cu ochii lui Petrică... Nu înțelegeam pe atunci de ce dau oamenii între ei o luptă atât de nemiloasă, de înverșunată și adesea otrăvită pentru opinie. Ființa noastră e la discreția celorlalți, nu apari tu în ochii unuia așa cum ești, ci așa cum au reușit alții să sugereze o imagine despre tine. Și astfel viața noastră se scurge într-un efort permanent și adesea disperat de a demola această imagine (căci rar se întâmplă să nu fie rea, în timp ce tu crezi cu naivitate că ești un inocent), acțiune de reușita căreia depinde totul, realizarea în societate, fericirea și adesea evitarea primejdiilor mortale. Iată, până și frumusețea unei femei se alterează din pricina unei imagini despre ea pe care altul ți-a transmis-o. Matilda îmi apărea de pildă acum în primul rând ridicolă, pe lângă faptul că nu îmi mai părea fascinantă fiindcă opinia ei, că un ticălos nu poate fi învinuit dacă e *firesc* în ticăloșia lui, îmi stăruia în amintire ca o mare stupiditate, care lăsa să se ghicească în spatele ei un șir nesfârșit de alte stupidități, cum ar fi aceea că nu avem *dreptul să* învinuim un astfel de om ci, dimpotrivă, să ne purtăm frumos cu el... De aici și până la ideea culpabilității noastre eterne nu mai era decât un pas, fiindcă atâta timp cât existau pe lume ticăloși, noi trebuia să ne umilim mereu, crezând că putem... Hm! Stupid! O lume ideală, după părerea ei, se putea realiza deci numai dacă fiecare, nici mai mult, nici mai puțin, ar fi gândit ca ea... N-a exprimat atunci această convingere, dar i-am ghicit-o din fermitatea glasului, sau mai bine zis din lipsa de nuanțe, din refuzul detaliilor; atât, ideea și nimic mai mult, ca și când o idee singură nu s-ar ciocni imediat cu contrariul ei, în cazul dat aceea că un ticălos trebuie silit să-și învingă pornirile, pus cu botul pe labe și nu să-i căutăm în coarne. M-am uitat în ziua aceea, în mijlocul ciocnirii ei cu Petrică, foarte atent la ea. Era rigidă (ținea pumnii strânșî!), făcea

impresia că *nu aude*, semn că un dialog cu ea era dacă nu imposibil, în cele din urmă ineficient, cădea în apă. (La demonstrația strălucită a soțului ei că el trecuse în viața cu ea mult peste cifra nazarineanului, de a ierta de șaptezeci de ori câte șapte, nu răspunsese nimic.)

Și acum o aveam în fața mea și mă simțeam stăpânit de o mare curiozitate: Ecuația ființei ei interioare îmi apărea simplă, de ce totuși se chinuise cu ea Petrică atâția ani? „Spuneți-mi, doamnă, începui eu, ce înțelegeți dumneavoastră prin ideea că *firescul* comportării noastre ne justifică și cele mai rele comportări?“ „N-am spus că ne justifică, ci că nu ne justifică pe noi, ceilalți, să ne credem superiori și să devenim intoleranți cu cel care este împins în mod inconștient la cele mai rele comportări. Cine ne dă nouă *dreptul* să ne credem mai buni!?“

Zbang! Spusese totul pe un ton înalt agresiv și intolerant, adică exact cum afirmase că nu trebuie să fim. Izbucnii în râs, mă dădui chiar pe spate, lucru care o derută cel puțin câteva secunde, apoi redevenii tăcut, dar continuând să zâmbesc, și îi spusei: „Cine ne dă dreptul? Cum, doamnă, chiar faptul că în mod *firesc* ne credem mai buni. Deci cei superiori, ca dumneavoastră, adăugai cu ironie, trebuie să închidă ochii și în fața celor care, crezându-se la rândul lor mai buni (în mod *firesc*), vor să-i reprime pe cei răi. Sau la dumneavoastră *firescul* acesta e un blazon doar pentru cei detestabili?“ „Nimeni nu e bun, răspunse ea cu același glas înalt și de astă dată mă privea de sus, și aerul acesta al ei deodată mă irită. Nimeni n-are dreptul să dea lecții altora, continuă ea și mai peremptoriu, și cei care în mod sincer se cred mai buni, cu atât mai puțin. Ei trebuie să dea dovadă de înțelegere, dacă vor să micșoreze răul din lume.“ „A, și dumneavoastră sânteți hiperbună, dacă vă arogați dreptul de a-i judeca și pe cei care se cred în mod firesc buni, dar care păcătuiesc prin intoleranță în fața răului.“ „Am spus că nimeni nu e bun, deci nici eu.“ „Doamnă, asta o spuneți cu trufie, rânjii eu și adăugai batjocoritor: nu sânteți *firească!*“

Mă răcorii astfel de iritarea pe care o simțeam privindu-i chipul care până atunci mă turburase atât de tare. Stătea, ca și la prima vizită, pe scaun și eu pe pat, cu coatele pe genunchi. Și asta, gândeam despre iritarea mea, numai după câteva minute de conversație. Dar să stai cu ea

în casă permanent? Trufia ei te ispitea s-o reprimi, lucru pe care însă nu-l puteai face din pricina unui sentiment obscur care îți șoptea: de fapt era firească, așa era ea, își trăia ideile cu toată ființa, nu vedea ce i se poate reproșa, concepția ei, ca să zic așa, despre lume era generoasă și nimeni nu

te obliga să discuți sau să trăiești cu ea sub același acoperământ dacă nu-ți plăcea. Nu era „scrântită“, cum ai fi fost tentat să crezi la prima vedere, și de acest lucru îmi dădui seama continuând conversația, care, odată iritarea mea trecută, se mai potoli. Nu se supăra de replicile dure sau ironice și te ispitea să-i dai altele de-a dreptul grosolane (înțelegeam astfel verva în acest sens a lui Petrică). O întrebai dacă ideile ei îi veneau cumva din Biblie. „Nu, zise, Biblia e depășită.“ „În ce sens?“ „Nu accept, dacă mi se trage o palmă, să întorc și obrazul celălalt.“ „Și ce faceți?“ „Nu știu, nu mi s-a întâmplat acest lucru niciodată!“ „Și totuși?“ „Am spus, nu accept. Forma de neacceptare se va manifesta atunci, după caz. Poate să-mi stârnească ură, dar tot atât de bine și milă, compătimire sau poate rușine că am împins pe cineva s-o facă. În nici un caz n-aș întoarce și celălalt obraz.“ „Și de ce credeți dumneavoastră că nimeni nu e bun? E o idee disperată, cum ați ajuns la ea?“ „N-am spus că nimeni nu poate *deveni* bun. Dacă n-am crede acest lucru, că putem să ne depășim pe noi înșine, atunci, da, ar fi o idee disperată.“ La întrebarea mea dacă și ce filozof a citit, răspunse că n-a citit nici unul. De-aici îi venea deci trufia, din credință că ideile ei erau o descoperire proprie...

Am observat această exaltare trufașă la mulți oameni, mai ales, desigur, la cei inculți, care nu o dată treceau, în societate, drept foarte inteligenți, chiar superiori celor cultivați. La o privire superficială, cei cultivați păreau cei mai anonimi indivizi, blocați în forul lor interior de jena de a nu părea ridiculi exprimând idei despre care ei *știau* că nu sânt ale lor, și cum a avea idei proprii nu era o glumă, și în nici un caz să faci cu ele paradă în societate, ei discutau pașnic despre vreme, despre boli, despre avantajele sau dezavantajele carierei care le stătea în față, aveau nu o dată un limbaj voit vulgar, chiar deșucheat, se înjurau de mamă și stârneau nedumerire și desamăgire fiindcă se știa că sânt totuși mari specialiști în medicină, biologie, matematici ețetera... În timp ce incultul aborda cu vervă, dar bineînțeles amestecându-le, idei din istorie, filozofie, politică, etnografie, culese după ureche. N-avea complexe. Ba chiar ironiza pe alții... Astfel mi s-a întâmplat o dată să aud cum cineva ar fi spus că de nenumărate ori s-a străduit el să-mi explice mie că Platon și Plotin nu e unul și același filozof, că sânt doi filozofi deosebiți... și că eu mă încăpățânam să nu înțeleg... Era un asistent de la Litere și filozofie, care ajunsese acolo nu-mi explicam cum, în orice caz foarte rapid, deși se știa că era un dandy superficial și ignorant... L-am pândit și invitat în aceeași casă unde știam că o să vină și

el, l-am întrebat, după ce i-am repetat ceea ce spusese despre mine, ce cărți scrisese Plotin? „N-o să ți le înșir acum pe toate“, a zis el râzând batjocoritor și plin de sine. „Nu trebuie să le înșiri pe toate, i-am răspuns sarcastic, fiindcă n-a scris decât una singură... Dar acum am un lapsus, nu vrei să-mi spui dumneata cum se numește?“ „Despre suflet“, zice. „A, zic, despre suflet, da, da, da, despre suflet. Am putea zice că fiecare filozof a fost tentat să scrie despre suflet, dar Plotin a scris alta, una singură, nu despre suflet, are alt titlu...“ S-a făcut o tăcere penibilă, fiindcă imbecilul nu știa cum se numește acea carte... Știa însă că Platon e unul și Plotin altul, asta, ce e drept, era adevărat.

Matilda însă îmi declarase fără ocol: nu citise pe nimeni, adică nici un filozof... Dar mă înșelam cu ea. Aerul ei *de sus* dispăruse și văzui cu surprindere cum i se accentua pe chip o boare de tristețe, expresie parcă a unui regret acid, a unui secret al ei despre care se vedea că n-avea de gând să vorbească, deși sugera că era strâns legat tocmai de discuția care avusese loc, discuție care nu mai putea continua. Își lăsă fruntea în jos și tăcu vreme îndelungată. „Doamnă, îi spusei, vroiam să vă întreb în legătură cu Petrică...“ Ea clătină imediat din cap, *semn* că se așteptase să abordez acest subiect. Tocmai de aceea o rugasem să-și repete vizita. „Nu, zise, altă dată...“

Și se ridică și plecă și abia la ușă îmi spuse, dar cu un glas neașteptat, încărcat brusc de o tandrețe care venea parcă de la o altă Matildă, nebănuită și copleșită parcă de o tristă soartă: „Idei blestemate! Fără ele sântem orbi, cu ele ne înstrăinăm de noi înșine! La revedere, domnule Petrini. Aștept telefonul dumitale...“

XII

Nu mă grăbii însă s-o caut. Gândul mi-era la Petrică. El mă însoți ca de obicei în drumul meu până acasă, dar se feri să-mi spună ceva de plecarea lui. Se pare însă că se produsese în el o armonie între starea de iritare universală care îl făcea atât de interesant și „umanismul“ său de ultimă eră, care îl făcea total plicticos: era liniștit, ironia mai domoală, însoțită de un surâs care nu se ștergea, limbajul cu tresăriri caustice și adesea memorabile. În acele zile fusese găsit de către soția lui, spânzurat de plafonieră, un flautist al Filarmonicii din orașul nostru. Petrică îmi povesti cu lux de amănunte această dramă, dar fără să se înfioare de ea, ba chiar râse de

detaliul care o declanșase. Cică acest flautist era un om pasionat de meseria lui și avea și el un vis: ca orchestra simfonică a Filarmonicii să facă un turneu în străinătate și să vadă și el cu ocazia asta Parisul. Nu bea, nu fuma, ținea la familie ețetera. Și într-o zi se întâmplă cu el la o repetiție ceva ciudat. De atâția ani de când era flautist niciodată dirijorii nu avuseseră dificultăți cu el, era extrem de conștiincios, își studia atent partitura și rar i se întâmpla să i se spună, ei, flautul, mai accentuat, sau, flautul, ssss, piano. De astă dată însă flautul nu numai că era prea forte sau prea pianissimo, ci pur și simplu nu cânta partitura, ci cu totul altceva... Dirijorul bătu enervat în pupitru, crezând că flautul fusese pur și simplu neatent, adică deschisese din greșeală la altă pagină. Și orchestra se pregăti să reia... a, a, a, și apoi începi atacă respectiva simfonie, flautistul însă aiurea, tot așa cânta. Atenție, flaut, strigă dirijorul oprind, flaut, ce-i acolo? Păi ce dirijez eu aici? Atunci flautistul ieși în fața orchestrei, își dădu pantalonii jos și se îndoi: mie, zise el, să-mi dirijezi curul! Dirijorul, uluit, îl dădu afară (el era și director al Filarmonicii). Ce se întâmplase? Se află mai târziu, îl luaseră niște colegi, insistând mult, la o bere care se cam prelungise. Asta era tot. Flautistul se închise în casă și într-o zi citi într-un ziar că Filarmonica avea să plece curând la Paris. Fără el, bineînțeles, care visase o viață tocmai această clipă, ratând-o chiar în preziua împlinirii ei. Și se spânzură. Am relatat această istorie gogoliană sau cehoviană nu pentru interesul ei, epuizat în literatură, ci pentru starea de spirit a lui Petrică. El o povesti cu o veselie care mă intrigă, cu acea superbă nepăsare pe care o avem, când sântem foarte tineri, față de dramele altora, din care nu reținem finalul tragic, ci amănuntul declanșator, deraierea, grotescul psihologic; puțin ne pasă că această deraiere care în mod *normal* nu putea să aibă cine știe ce urmări, în cazul de față flautistul dat afară se putea angaja în altă parte, da, dar omul avusese și el un vis... Petrică mi se păru că povestise întâmplarea stăpânit de un sentiment de eliberare... *Era liber*, adică era el însuși, iată, putea râde liniștit de o dramă, dacă avea chef... Știa el de ce râsese, nu trebuia nici să-și explice cuiva reacția și mai ales nici să și-o reprime și cu atât mai puțin să fie pus sub acuzația, de pildă, de cinism, insensibilitate sau alte crime. Cine ar fi putut s-o facă? Matilda, bineînțeles... Matilda, citii eu pe chipul destins al lui Petrică, este acum hăt departe, și ce bine era fără ea, să simți cum întreaga ta ființă se poate manifesta în toată libertatea și complexitatea ei intimă, fără să te pliezi cuiva sau să lupți împotriva cuiva ca să te faci înțeles. Avea dreptate. Auzind povestirea dramei flautistului puteam eu

însumi să ghicesc acum că Matilda ar fi spus: „nu e nimic de râs aici". Bineînțeles că nu era, și totuși râdea. „Mie să-mi dirijezi..." Nu totdeauna receptăm în primul rând drama, ci în mod stupid declanșarea ei stupidă. Oricât te-ai strădui să ignori faptul evident că conștiința noastră are și o periferie (și la noi, la români, această periferie e mai întinsă ca la alții, și acolo, cred, se află cea mai mare parte a vestitului nostru humor) nu vei reuși să faci abstracție de ea. Matilda recepționa probabil faptele vieții direct în miezul conștiinței și confunda la alții periferia cu centrul. Dar anticipez. Acest adevăr al reacției ei fundamentale în fața existenței aveam să-l aflu pe de-a-ntregul ceva mai târziu, acum doar îl intuiam observând schimbarea lui Petrică.

Astfel, totul se terminase între ei? îi dădui un telefon.

„Am iubit la el încă din primele clipe când ne-am cunoscut sensibilitatea și delicatețea sufletului lui, începu Matilda când ne văzurăm iarăși fără altă introducere. Știu, continuă ea, eu am în mine și ceva grosolan și cred că această trăsătură de care nu eram pe atunci conștientă s-a agățat de Petrică, asta a fost greșeala mea, fiindcă să vezi ce s-a întâmplat..."

De îndată ce intrase în odaia mea înțelesesem de ce data trecută dăduse din cap când venise vorba de Petrică și după aceea și plecase! Nu-și dăduse seama de la început că eu o judecam cu ochii bărbatului ei și că o destăinuire în astfel de condiții era imposibilă. Iar a doua greșeală era că acceptase o discuție cu mine pe acest teren neprielnic. (Mai târziu aveam să aflu că discuțiile pur și simplu o îndârjeau, nu le putea birui, adică nu-și putea birui nici adversarul, nici pe sine, care, zicea ea, era conștientă că produceau o stranie surpare în simpatia celuilalt; nu știa de ce, dar era un fapt, după cum tot un fapt era și acela că le declanșa, aceste discuții, uneori doar printr-un singur cuvânt rostit sau o simplă remarcă.) Acum venise așa cum plecase, ca și când tot timpul ar fi trăit în aceeași stare, cu tandrețe pentru mine, nu atât de rece și de străină ca atunci, și cu aceeași boare de tristețe pe chip și fără acel aer de sus pe care îl avusese, iritându-mă, în tot timpul discuției. Începuse fără introduceri să-mi povestească istoria căsniciei ei cu Petrică.

„...Primul meu bărbat era de o grosolănie inimaginabilă, și când nu rezistam, și grosolănia lui se întâlnea cu a mea, parcă eram paralizată. Fără să-mi facă nimic propriu-zis, fiindcă altfel era plin de atenție și mă iubea, eram foarte neliniștită, aveam sentimentul că iubea numai ceea ce era rău în mine; mă împingea spre această zonă, spunându-mi că e mai bine să trăiesc

de pe acum așa cum sânt, și voi fi fericită, decât să fac din viața mea o luptă, al cărei sfârșit e tot acolo, unde mă tem să nu fie... Or, eu știam că nu e adevărat, în realitate eram dominată, fiindcă nu grosolănia lui mă atrăsese, ci momentele de extraordinară puritate, pe care însă el repede și le alunga, spunându-mi că așa ceva nu se arată... Cât de surprinsă am fost când l-am cunoscut pe Petrică! Nu spun că nu-l iubeam pe fostul meu bărbat și dacă n-ar fi trebuit să plece nu m-aș fi despărțit de el niciodată, dar Petrică era un om a cărui fire îmi apărea cu totul opusă lui. Trăia cu ceea ce avea mai bun în el și ai fi zis că întreaga lui ființă vibra de sensibilitate și puritate. («Aha, am gândit, te obsedează puritatea, Matilda, ca și când n-ai ști că puritatea nu există, ca să zic așa, în stare pură... Dar să vedem ce-a urmat, m-ai făcut curios...») Nu-mi venea să cred că poate să existe un astfel de om și căutam zadarnic să provoc în el ceea ce credeam că ascundea... Am fost turbulentă o lungă perioadă, ceea ce spuneam azi, negam a doua zi, îl jigneam fără motiv, râdeam cu răutate când îmi spunea că mă iubește... Petrică, tu te iubești pe tine și îți închipui că te dăruiești (dar el chiar se dăruia, asta e), nu mă cunoști, ce știi tu cum sânt eu?! Avea un surâs de copil, care mă desarma. Da, fără să mă cunoască, mă iubea, se dăruia... («Aoleo, Matilda, am gândit iar, ce mai limbaj folosești fără să clipești din ochi, ridicolul nu te vizitează, dăruire, puritate...» Îmi venea să râd, dar mă stăpâneam, o ascultam cu o gravitate forțată, fiindcă îmi dădeam seama că altfel n-aș mai fi aflat nimic.) Am încetat să mai fiu turbulentă și era pentru mine o bucurie să-l văd cu fruntea sus, puțin ironic cum îl știi, stăpân pe el, degajat și... fericit, trebuie s-o spun. Am hotărât să ne căsătorim și el s-a mutat la mine. Tatăl său mi-a pus o singură condiție, care m-a uluit: să trec apartamentul pe numele lui... Nu, nu al lui Petrică, ci al lui, al tatălui. Cum adică, am sărit, dar e apartamentul meu! Tot al vostru rămâne, mi-a răspuns el, nu-ți închipui că o să vă dau afară, dar a fost al unui evreu și s-ar putea să-l pierdeți. Războiul nu merge bine pentru nemți, nu l-au câștigat în câteva luni și se vor încleia în Rusia; or să fie învinși și se vor întoarce jidanii și vor reclama bunurile care le-au aparținut. Dar apartamentul a fost al meu de la bun început, i-am răspuns, fostul meu soț mi l-a cumpărat înainte să ne căsătorim, pe numele meu... N-are importanță, zice, toată lumea știe că ți l-a dăruit și când o să se întoarcă și o să te vadă căsătorită cu altul, o să ți-l ia. Vor veni la putere, n-o să poți face nimic. Foarte bine, am zis, dacă o dori să i-l dau înapoi, i-l dau și gata. Tocmai asta e, a zis el, dacă îl treci pe numele meu, n-o să mai poți face acest lucru și apartamentul vă rămâne. Eu sânt

avocat, o să cer în cel mai rău caz să mi se dea banii pe care i-am dat pe el, trecem în act o sumă mare. Facem și-o clauză: în caz de divorț, ți-l dau înapoi. Nici nu mă gândesc, i-am spus, nu văd rostul acestei mașinații. Asta l-a jignit, cuvântul mașinație. S-a uitat la mine cu o privire de oțel, a tăcut o vreme, pe urmă a revenit: că dacă refuzam să-l trec pe numele lui, să-l trec atunci pe numele lui Petrică. M-am uitat la Petrică: tăcea. N-am înțeles de ce tăcea, ar fi trebuit să protesteze. Petrică, i-am spus, dacă tu dorești acest lucru, eu îl fac. Nu, a zis. S-a lăsat o tăcere de gheață. Domnul avocat era ca un sfinx. M-am ridicat să plec. M-au lăsat. Petrică m-a condus o sută de metri și s-a întors înapoi. Mi-a spus că vrea să-l convingă pe taică-său să renunțe la ideea lui. Ce idee, i-am spus, și dacă îl lași neconvins ce-o să se întâmple? Nimic, zice, dar nu e bine să-ți poarte pică. Dar n-are decât, zic, auzi ce i-a trecut prin cap! Nu cumva e țicnit? Cum o să-i dau eu lui apartamentul meu? Ca ce chilipir? Te rog, zice el ofensat, să nu-l faci țicnit. E tatăl meu! O fi, zic, dar trebuie să-ți dai și tu seama că e sărit de pe șină. Ce, te crede o comoară, să-ți dăruiesc eu, chiar și ție, apartamentul? Nu cumva vrea să te înzestrez? Eram grosolană, dar mă scotea și el din sărite; în loc să vină cu mine, mă lăsa singură, să-l «convingă» pe taică-său. Ca și când, dacă nu l-ar fi convins, îmi păsa mie că o să-mi poarte pică! Am avut bănuiala că discutaseră între ei acest subiect și că în ultima instanță, adică în fața mea, Petrică își retrăsese acordul. Probabil că mai degrabă asta îl trăgea acum înapoi, să dea socoteală că nu s-a ținut ferm pe poziție. Am plecat nedumerită. Îmi scăpa ceva, dar nu-mi dădeam seama ce. Nu, nu-mi scăpa doar ceva, îmi scăpa totul, acum când îți povestesc e foarte clar, ar fi trebuit să lămuresc scena care avusese loc acasă la Petrică până în pânzele albe și să văd adevărul în față, fără să-mi fie frică de ceea ce o să descopăr. Dar așa se întâmplă, adevărul nu e ușor de suportat. Puteam să descopăr că nu trebuia să ne căsătorim așa curând, să mai fi așteptat un timp, dar mie mi-era frică (o frică nelămurită) că Petrică... să nu pună alta mâna pe el... Orice s-ar zice, un bărbat care să-ți placă, să te simți cu adevărat bine cu el, să ai ce vorbi și nu să fii numai rob al naturii, să faci copii și să descoperi curând că totul s-a sfârșit și să înceapă istoria cu divorțul, cu tot alaiul, copiii să vadă pe urmă în casa mamei un alt bărbat, în casa tatălui o altă femeie, un astfel de bărbat, care să-ți dea sentimentul plenar că e pentru totdeauna, e greu de găsit... O femeie e mai ușor, ea cunoaște de mult arta de a se ascunde, care a devenit la ea a doua natură și îți dă acest sentiment plenar de care vorbeam, uneori, simplu, prin simplul ei farmec, care nu vezi cum

poate dispărea, alteori, cum am mai spus, prin arta de a învălui. Spune-i unui bărbat cât e el de inteligent, cât de bine îi vine costumul, cum nu seamănă el cu nimeni altul, și dacă nimerești peste unul care tocmai vrea să se însoare, gata, nu rezistă, în timp ce o femeie e mai puțin dispusă să-și piardă capul la astfel de trucuri, chiar dacă sânt sincere. În paranteză, de aceea am fost eu turbulentă cu Petrică și n-am folosit nici un fel de trucuri, tocmai fiindcă vedeam că se îndrăgostise foarte tare de mine și vroiam să-l trezesc puțin, să mă vadă așa cum sânt și să se gândească: chiar e bună această femeie pentru mine? În ceea ce mă privește, Petrică îmi plăcea, fiindcă simțeam o mare liniște lângă el, și asta nu pentru că aș fi dus înainte o viață furtunoasă, ci pentru că fostul meu bărbat rar mă lăsa liniștită o zi întreagă. Alternau în firea lui când nepăsarea (dar ce nepăsare, se uita la mine ca la un obiect pe lângă care trecea), nepăsare care mă rănea, când gelozia furibundă, gelozie pe tot, pe un telefon pe care îl dădeam sau primeam, pe toaleta mea (pentru cine te îmbraci cu atâta grijă? - și îmi smulgea rochia de pe mine), pe tăcerile mele (la ce te gândești, spune-mi imediat), pe o privire care nu-i era adresată... Când grosolănia, care mă exaspera, pur și simplu nu puteam s-o mai suport, îmi pierea glasul, parcă mă sufocam... («Ei bine, am gândit, cum se manifesta, Matilda, această grosolănie?» Ea îmi ghici gândul și continuă.) Erau întâi înjurăturile, în special una, pe care mi-o adresa pe tonurile cele mai variate, cu dispreț, sau furios, sau când nu mai avea replică, sau când eram exaltată de ceva frumos, și mai ales atunci mă șoca foarte tare: du-te în p... mă-tii! Nu mă puteam obișnui, era peste puterile mele. Într-o vreme parcă mă îngrășasem puțin. Vezi, Matilda, mi-a spus, că ai făcut un fund cât o baniță. Nici nu știam ce e aia baniță, am întrebat pe cineva și am înțeles de unde știa el. Taică-său, din Brăila, fusese negustor de cereale. M-am desbrăcat, m-am uitat în oglindă și m-a apucat furia. Nu mă îngrășasem nicidecum, dar ăsta era limbajul lui...“ „Era o grosolănie de fond sau de formă?“ o întrebai. „Cum să nu fie de fond?!“ se miră ea. „Se poate întâmpla, răspunsei. Spuneai că era profesor universitar. Un intelectual se poate distra înjurând, ca să pună în oarecare armonie gândirea, sătulă de abstracțiuni, cu sentimentele, care nu sânt tot timpul la înălțimea gândirii.“ „Nu văd întrucât o înjurătură poate să-ți aducă armonia. E absurd, mai ales când vezi cum, cineva, propria ta soție, suferă din pricina lor...“ Am tăcut, extrem de amuzat. Profesorul acela universitar trebuie să fi fost un tip încântător. „...M-am grăbit să mă căsătoresc cu Petrică, deși acum, îmi dau seama că de

fapt chiar dacă mai așteptam, tot n-aveam cum să descopăr din scena aceea ceea ce am descoperit îndată după căsătorie, continuă Matilda. Da, repetă ea, îndată. Adică după două săptămâni. Era într-o seară, când cineva sună. Am ieșit eu, crezând că e doamna Cheresteșiu, de la parter. Nu, era domnul avocat, socrul meu, care foarte politicos dădu bună seara și-mi spuse că ar vrea să vorbească trei minute cu fiul său... Glas mieros, dar extrem de prevenitor și distins, îmi făcuse o plecăciune când mă văzuse și îmi mai făcu una după ce își debită frazele lui graseiate. Bine, zic, dar poftiți înăuntru, fiindcă rigiditatea cu care stătea pe loc mă făcu de îndată să înțeleg că ori avea nevoie de invitație specială, ori nu vroia să intre, cine știe de ce. Într-adevăr, nu vroia. Nu, zise, nu e oră de vizite... Dar ce importanță are, poftiți înăuntru... Nu, zice cu un glas dulceag de Iudă înșelătoare, mereu zâmbăreț, numai cinci minute vreau să fac o plimbare și să vorbesc cu fiul meu... Era a doua oară când nu spunea Petrică, ci fiul meu. M-am întors, i-am spus soțului meu despre ce e vorba, el și-a îmbrăcat haina și a ieșit... După un timp observ că plimbarea tatălui și a fiului se prelungise de la cinci minute la o oră. Sonerie. Cine putea fi? Petrică avea chei... Cobor, tot el, socru-meu, care îmi spuse, tot așa, fără să intre, de astă dată vag ofensat, că Petrică s-a întors singur la părinți, că fiul lui se simte cam prost cu ficatul și că «îl găsește» cam palid și cam obosit, și că el, tatăl, de mic a avut grijă de el cu ficatul... Ce ficat, zic, de când îl cunosc nu mi-a spus nimic niciodată că ar suferi de... Am tăcut deodată, înțelegând: Petrică fugise de-acasă, fără un cuvânt, fără o explicație. În fața muțeniei mele, Iuda reluă că nimeni nu poate să îngrijească de un băiat mai bine ca tatăl său, propriul lui părinte, că o să revină, să nu iau lucrurile în tragic, și acestea zise s-a înclinat și s-a cărat... («Bravo, Matilda, „s-a cărat“ e un limbaj cam incongruent, dacă mă pot exprima astfel, dar văd că ți se potrivește perfect.») Într-adevăr, eram dispusă să iau lucrurile în tragic, continuă ea, nu știam ce e, era o despărțire...? Ce se întâmplase? Cele două săptămâni de miere fuseseră chiar așa cum visasem, o bucurie întreagă, o dăruire, și deodată, hop, această scenă inexplicabilă. Am pus mâna pe telefon... Sânt lucruri care, când ni se întâmplă, ne fac să ne dispară orgoliul, umilința nu ne mai umilește, adevărul, oricare ar fi el, e singurul care ne poate liniști. Auzisem și eu de căsătorii care se desfăceau a doua zi după încheierea lor și iată-mă și pe mine, îmi ziceam, în această situație incredibilă. Cu Petrică, vă rog, am cerut (era la telefon chiar Iuda). Cine îl caută? Matilda! Nu e acasă! Și, pac, îmi închide telefonul în nas. Am sunat

din nou. Trebuia să reacționez. Știu sigur, i-am spus domnului avocat, că Petrică e acasă. Transmiteți-i că nu accept comportarea lui și fără să iau lucrurile în tragic, fiindcă ceea ce s-a întâmplat nu e o tragedie, este în primul rând din partea dumitale o necuviință că ai refuzat să intri la noi în casă, iar din partea lui un lucru pe care dacă nu-l explică imediat, să poftească totuși mâine dimineață, dacă nu chiar acum, să-și ia lucrurile, fiindcă eu chem chiar în seara asta avocatul și introduc divorț. Nu accept să fiu eroină ridicolă de comedie. Și pac, i-am închis și eu telefonul în nas. Îmi spuneam că dacă nu telefonează într-un ceas îi strâng eu însămi lucrurile, îi chem pe Boris și pe Mitia să facă rost de o furgonetă și i le trimit să i le descarce în fața casei. A telefonat imediat. Ce este, zice, ce te-a apucat, nu pot să-mi vizitez și eu părinții într-o stare de urgență? Cine e într-o stare de urgență, tu sau părinții? Tatăl meu, răspunde el, și când a spus «tatăl meu» a spus-o cu uimire și evlavie, că eu nu înțeleg ce înseamnă un tată, parcă ar fi zis că e Dumnezeu din cer. De acord, i-am răspuns, dacă ar fi intrat în casă, dacă s-ar fi comportat într-adevăr ca un tată care știe că fiul său s-a căsătorit, că are o soție care trebuie, dacă nu iubită, cel puțin respectată, și ar fi explicat, fără amănunte, că are nevoie de tine pentru o noapte sau mai multe, aș fi acceptat, deși el mi-a spus că într-o stare de urgență ești tu, că «te găsește cam palid» și că vrea să te îngrijească de ficat. Dar așa, vine la ușă, nu intră, te cheamă, tu te duci și nu te mai întorci, măcar să-mi invoci un pretext, fiindcă adevăratul motiv văd că mi-l ascunzi... Petrică, ce e cu tine? Nu pot, zice, să-ți explic la telefon... M-am gândit câteva clipe. Bine, zic, rămâi acolo până mâine, dar nu uita că îmi oferi o noapte întreagă în care o să mă gândesc că taică-tău e un om necuviincios, iar comportarea ta anormală. Te rog, zice, să nu vorbești astfel despre tatăl meu. Indignat. Iar eu îți spun, zic, că vorbesc despre el așa cum merită. Și, la răspunsul meu, pac, îmi trântește și el telefonul în nas. Am gândit liniștită: am intrat într-o casă de străini, care mă tratează ca pe-o străină. Am să mă retrag, mi-am spus, fiindcă oricât încercam să ghicesc «starea de urgență» care mi se invocase, ceea ce văzusem eu cu propriii mei ochi îmi spunea altceva, că nu era vorba despre nici o stare de urgență. Atunci ce era? Am rămas doar curioasă, fiindcă hotărârea mea era luată: orice-ar fi fost, purtarea lui Petrică nu era de înghițit... A tatălui său mai degrabă, dar asta îl privea, nu trăiam cu el, ci cu Petrică... N-a venit a doua zi, ci peste două zile, cu aerul că nu s-a întâmplat nimic (și aerul ăsta, când îl vezi la cineva, e un semn că lucrurile pe care ai de gând să i le reproșezi nu numai că el le va respinge,

dar consideră normal să le repete și în viitor). Ei, Petrică, zic, ce s-a întâmplat? Mă uitam la el cu adevărat curioasă și, curios lucru, dispus să trec peste cele întâmplate... Cine știe, îmi spuneam, pe lume se petrec tot felul de ciudățenii, un bărbat, până se formează, îți oferă tot felul de surprize, chiar comice. Ne lăudăm cu inteligența, dar ce se petrece la noi, acolo unde spunea Petrică, în subconștient și în biologic (când vorbea de Zola)... O colegă a avut ambiția țărănească să nu facă dragoste cu iubitul ei decât în noaptea nunții. Dar în noaptea nunții, pe la patru dimineața, tinerii căsătoriți au chemat Salvarea... care i-a găsit stând unul lângă altul disperați și caști! Ce să le facă salvarea? Medicul le-a râs în nas și le-a recomandat batjocoritor să bea și ei un pahar de vin... Până la urmă, deși se iubeau, s-au despărțit și au fiecare, el cu altă soție și ea cu alt bărbat, copii... Și tot se mai iubesc, dar..."

Matilda se opri. Era veselă, îi sticlea privirea, parcă uitase că ajunsese cu povestirea ei într-un moment culminant. Avea pe chip acea expresie de amuzament extrem și retrospectiv pe care o avem totdeauna când relatăm ceva din mediul nostru cuiva care nu-l cunoaște și ne e greu să-l evocăm, fiindcă am făcut-o de-atâtea ori... Pesemne că se distraseră mult pe socoteala celor doi și desigur, mai ales, chemarea Salvării îi înveselise copios. Bravo, Matilda, am gândit, va să zică râzi de nefericirea altora...

„Petrică îmi oferise și el o surpriză, continuă ea, dar nu de acest gen, ci ceva ciudat în legătură cu taică-său. La întrebarea mea îmi răspunse foarte grav că tatăl lui e un om sensibil și că însurătoarea fiului său a fost pentru el un șoc pe care nu l-a suportat. Că era, în seara aceea, foarte agitat și că trebuia să se ducă și să stea cu el câteva zile ca să-l liniștească. Și de ce, mă rog, era agitat? am zis eu. Din contră, mie mi s-a părut foarte calm și refuzul lui de a intra în casă premeditat... Parcă venise să te fure, parcă erai fată mare care căzuseși pe mâinile unui căpcăun și venise să te salveze... Toate astea puteau fi de înțeles, nu era nevoie de o astfel de punere în scenă. Bine! Răspunde-mi: de ce n-a vrut să intre în casă? Tăcere. Repet, am repetat, că tatăl tău nu arăta nicidecum agitat, dimpotrivă, îi flutura pe figură un surâs subțire, cum au oamenii în vârstă când te ucid cu acest surâs în care se distilează ironia, batjocura fină, sfidarea, protejați cum se cred de anii și părul lor alb, care i-ar face intangibili. Ți-o spun ca s-o știi, pentru mine cineva care jignește nu e intangibil și în casa lui n-o să calc, și nici el într-a mea, până nu-și cere scuze. Petrică se plimba îndârjit prin fața mea. A tăcut. Bine! Am tăcut și eu... Nu știu însă pentru cine căsătoria aceasta

fusese un șoc, pentru tată sau pentru fiu? Peste două luni, de sărbătorile Crăciunului, surpriză, chiar în seara de Ajun când îl așteptam să aducă vin, n-a mai adus nici un vin... M-a lăsat singură, cu toate că pregătisem și eu, stând pe la cozi, tot ce era nevoie ca să ne simțim bine. Asta e, cine cedează prima oară, cedează pe urmă mereu, a pornit-o greșit, trebuie să se întoarcă îndărăt... Drumul parcurs de mine cu Petrică nu era lung, m-am gândit să fac acum ceea ce nu făcusem prima oară, dar m-am trezit că n-aveam împotriva lui Petrică un sentiment suficient de puternic ca să pot rupe această căsătorie... Ba nu, ceea ce făcea el acum mi se părea incredibil, un alt Petrică, nu înțelegeam acest infantilism care în conviețuirea cu mine nu se manifesta, ca să-l pot ajuta să scape de el, era normal, stăpân pe sine, orgolios, bățos și deodată clic! din nou fuga acasă, fără să mă prevină, fără să-mi explice... («Bravo, Matilda! Pac! Clic!») Bineînțeles că am pus iar mâna pe telefon. Bineînțeles îmi răspunde taică-său, care îmi șoptește la aparat, cu imensă satisfacție, l-am ghicit rânjind: îl despart eu de tine, n-ai nici o grijă. Știu că lupta e mai grea, îmi dau seama, ești frumoasă, te iubește, dar până la urmă tot te despart. Lupta e mai grea! Nu mi-a scăpat această nuanță revelatoare. Însemna că îl *mai* despărțise și de alta și că lupta fusese ușoară, acum era *mai* grea. Uite, îi spun și eu, să vedem care pe care. Nu știu dacă o să mă înțeleg cu Petrică în viitor, dacă o să pot să-l iert pentru ceea ce mi-a făcut, dar mai întâi îl despart eu de dumneata și te asigur că lupta va fi ușoară și pe urmă mai vedem. Ești un bătrân inconștient, care nu-ți iubești copilul, abuzezi probabil de afecțiunea pe care ți-o poartă și îl împiedici, dar pentru cât timp?, să-și întemeieze o familie, fără să-ți dai seama că până la urmă tot te va părăsi și nu se știe dacă nu te va detesta. Mi-a răspuns printr-un hi, hi, hi și a închis. M-am îmbrăcat și m-am dus la ei. Am sunat. M-au ținut la ușă crezând că o să plec. Am sunat insistent și n-am plecat deloc. Mi-a deschis bătrânul după o jumătate de oră, parcă aș fi venit la Canossa să-mi pun cenușă în cap și mi-a spus din prag că Petrică nu e acasă. Dar eu am intrat în hol, și de-acolo l-am zărit pe bărbatul meu prin glasvandul care despărțea holul, probabil de sufragerie, umbra i se plimba nervos încoace și încolo. M-am așezat fără să mă dezbrac și i-am spus bătrânului (care de fapt nu era chiar atât de bătrân) că am fost furioasă la telefon și îmi cer scuze, n-am nici un drept asupra nimănui, căsătoria e un petic de hârtie care se poate anula în două săptămâni. Ar fi fost însă corect ca Petrică să-mi spună că de fapt el nu-și iubește soția și că regretă pasul făcut, ne despărțeam în mod civilizat, fără să fie nevoie să mă lase singură

de sărbători, putea în orice caz să mă prevină... Umbra agitată de după glasvand se oprise și asculta. Poate că el nu știe ce înseamnă să te însori, am continuat, se întâmplă, se pare că și însurătoarea se învață, dar dumneata, ca tată, poate ai auzit mai bine decât el ce-a spus preotul la cununie în biserică: îți lași părinții, pe mămica și pe tăticu', și te unești cu bărbatul sau femeia ta, ar fi trebuit să i-o spui... Tu, zice bătrânul rânjind, care te-ai măritat cu un jidan, n-ai dreptul să ne dai lecții. Ticăloșia dumitale, i-am răspuns, nu mă jignește. Pentru mine un om nu e mai prejos decât altul, fiindcă e evreu sau de altă nație. Numai troglodiții din Africa se ucid între ei fiindcă fac parte din triburi diferite. Da, zice el, fiindcă și tu ești troglodită. O... (făcea aluzie la familia mea). Atunci a apărut Petrică, a deschis ușa glasvandului, palid, și a strigat la mine: îți interzic să-l insulți pe tatăl meu. M-am uitat la el zâmbind și i-am răspuns: Petrică, ar fi trebuit să te exprimi invers: tată, îți interzic s-o insulți pe soția mea. Da, da, am insistat, sânt soția ta, trebuie să mă aperi, chiar dacă sânt jignită de tatăl tău. El a scos atunci un strigăt, și-a dus mâinile la cap și a dispărut din hol într-una din odăi. M-am ridicat și m-am dus după el. Când m-a văzut s-a precipitat spre șifonier, a deschis ușa și s-a vârât în el. Ăsta nu e bărbat, am gândit uluită, e încă în scutece. Are dreptate taică-său... Și m-am întors în hol. Ai dreptate, i-am spus, lui Petrică îi e frică de mine, s-a vârât într-un dulap. Să veniți după sărbători și să-i luați lucrurile. Dar în aceeași clipă a reapărut Petrică. Mă întorc, zice, cu condiția să nu-mi mai insulți niciodată părinții. Am tăcut. M-am gândit că Petrică era un bărbat admirabil, în afară de cultul acesta al lui anormal pentru taică-său. Ar putea să se schimbe. Bine, i-am spus, sper să nu mai am ocazia să-l văd sau să-l aud pe socru-meu. O să-l evit. Și ne-am întors acasă... Cu mine Petrică era absolut natural, așa cum îl cunoscusem, dar eu știam acum că în mintea lui există un tabu, despre care nici măcar nu puteam discuta. Bine. Nu e un tabu definitiv, o să-i treacă în clipa când o să devină el însuși tată și la urma urmelor alți bărbați au păcate mai grave, sânt superficiali, muieratici, bețivi, hahalere, mediocri în profesiune, ca să nu mai vorbim de alte trăsături de caracter oribile, de pildă, să se spună, și să fie și adevărat, că bărbatul tău e un mincinos. N-aș suporta!... Prin martie, a plecat iar de-acasă. L-am lăsat în pace. De astă dată a stat vreo două luni, s-a întors prin mai, când n-am mai trăit împreună decât o săptămână, fiindcă a fost concentrat... A plecat direct pe front. Iată o catastrofă, am gândit când am primit întâia scrisoare... Citeam tremurând listele de morți și răniți care apăreau în jurnale. Gândul că Petrică putea să moară (era ofițer de rezervă

la transmisiuni) mă făcea să-mi dau seama cât de tare mă legasem de sufletul lui, așa cum i-l cunoșteam, suflet de o mare sensibilitate, pe care un glonț îl putea stinge pentru totdeauna... Mă simțeam rătăcită la gândul că îl puteam pierde și îl înțelegeam mai bine și pe taică-său, că nici el nu vroise să-l piardă de lângă el prin căsătorie. Ce era? Ce mă turbura în amintire? Amestecul de bărbat și copil, când indignat de oameni, și atunci vorbea mult și te pasionau ideile, gândurile lui, puritatea spre care nu numai că aspira, dar o și avea și îți cucerea sufletul, când duios, renunțind la orice înverșunare, retras între cărțile și manuscrisele lui, și atunci era blând, tăcut, generos, gata de dăruire, cu acel farmec al ființei neatinsă de orgoliu și care nu știe ce dăruiește, asemeni florilor... («Gata, Petrică, iată-te floare, pesemne asta numește ea starea ta de blegeală, „umanismul" tău, care pe mine mă plictisește total.») Prinsă de aceste sentimente am sunat într-o zi la ușa socrilor mei. Le-am spus că mi-e greu fără Petrică și că tremur de teamă să nu-l găsim într-o zi pe lungile liste de morți sau dispăruți... Rămâi la noi, mi-a spus soacră-mea, și noi tremurăm și ne gândim că scrisorile lui pot veni în urmă și noi să tot credem că trăiește... Da, a zis și bătrânul, numai să se întoarcă... Vroia să spună că să-l vadă iar viu printre noi, că vechiul conflict nu va mai exista între mine și el... Câteva zile a fost bine... Până ce socru-meu mi-a cerut să-i dau tot salariul. Eu tocmai terminasem facultatea și fusesem angajată de eforia spitalelor, să construim niște clădiri noi... Aveam datorii față de rude, care mă ajutaseră în timpul studenției și acum așteptau să-i ajut și eu pe ei, fiindcă le era și lor greu... Dimpotrivă, domnul avocat Nicolau câștiga bine, era șeful unui contencios și avea și procese, dar m-am gândit că după ce împăcarea noastră se va consolida, o să-i explic care era situația mea față de rude și... Curând însă a trebuit să plec. Omul era de o zgârcenie insuportabilă: întâi că la ei în casă totul era încuiat și cheile erau la el, dormea cu ele sub pernă, și-un morcov, dacă rămânea de la masă, îl lua și îl încuia în dulap cu cheia, ca să nu mai vorbesc cum era masa, ce ne dădea el, mie și soacră-mii, să gătim și cum chiar și după aia mi se uita în farfuria în care îmi punea trei fire de macaroane fără unt, ca și când ar fi suferit că acele macaroane vor fi totuși înghițite și va rămâne fără ele. Scârbită, dădeam farfuria la o parte și rămâneam dusă pe gânduri. Ce să fac? Unde să mă duc să mănânc? Fiindcă îi dădusem toată chenzina și economii nu aveam. Fără să clipească, îmi lua farfuria dinainte și mi-o servea seara din nou, cu vădită încântare că făcuse o economie. Soția lui, am surprins-o cu un furou cârpit... Se tot urca și cobora pe scara podului și

într-o zi când lipsea de-acasă m-am urcat să văd ce e acolo... N-avea capacul încuiat, în sfârșit... o mizerie... colecții de ziare foarte vechi, roase de șoareci, cutii pline cu pantofi scâlciați și descompletați, nasturi de toate mărimile și culorile, rufărie zdrențuită, broaște, lacăte, sârme ruginite, toate în lăzi și cutii... Era clar pentru mine, le adusese de la București când se mutase, nu le putuse strânge aici într-un an... Mă întrebam cum trăise Petrică toată copilăria și adolescența lângă acest tată sordid și în ce consta fascinația pe care o exercita asupra lui. Sau devenise sordid doar în ultimii ani, din pricina evenimentelor turburi? I-am spus că trebuie să fac curățenie acasă, am plecat și n-am mai revenit. După un an Petrică s-a întors de pe front, detașat în interior, la un batalion de instrucție. Nu pățise nimic. Era însă mai tăcut și mai dur, dormea puțin și momentele de duioșie erau rare și scurte, dar și cele de revoltă erau la fel de rare. Nu știu cum, dar parcă aveam sentimentul că regreta frontul, sau parcă nu mai găsea că viața era ca înainte, i se părea searbădă și cu sensul micșorat. Luna de permisie și-a petrecut-o cu mine, nu s-a dus decât o singură zi pe la părinți, unde n-a stat decât câteva ceasuri. Batalionul lui de instrucție unde fusese detașat se afla la Bârlad. O dată pe lună luam trenul și mă duceam la el, ieșeam undeva la marginea unei păduri și puneam masa la iarbă verde, destupam o sticlă de șampanie. Odată a trecut pe lângă noi maiorul, comandantul lui de batalion. A oprit mașina, s-a apropiat și a început să-i facă lui Petrică reproșuri. Se putea? De ce n-a raportat că a venit doamna? Cum, un ofițer să n-aibă și el unde să stea în asemenea situație și să iasă la câmp, ca orice soldat? Și ne-a poftit la el, unde am rămas până a doua zi... 23 August, cu întoarcerea armelor, l-a găsit pe Petrică la Tulcea. A fost trimis pe front, unde a luptat în munții Tatra până la încheierea păcii. Ba, mi-a spus că și după ce nemții fuseseră înfrânți la Berlin, ei tot mai rezistau în acei munți și că ar fi fost caraghios să mori tocmai atunci când toate armatele încetaseră focul. Popor smintit, nemții ăștia. Cică în acele zile l-au cuprins pe Petrică lașitatea și furia. S-a întors cu această furie în el, care i-a trecut greu. Numai că la nici o lună după, a plecat iar la părinți, unde a stat și a tot stat... Va să zică bărbatul meu trecuse printr-un război în care luptase o dată la răsărit și a doua oară spre apus, văzuse moartea cu ochii, anii trecuseră peste el și îl întăriseră, devenise bărbat întreg, făcuse crețuri la ochi, avea acel ten bătut de vânturi și ploi și ars de soare care mă făcuse să mă îndrăgostesc de el a doua oară, și el deodată reîncepea istoria cu taică-său. Atunci m-am simțit eu de fapt lovită... Nu m-am despărțit de el, dar ceva s-a închis în mine, m-a

cuprins un fel de nepăsare. Bine, Petrică! Fă ce vrei!...“ (Și atunci ai început să stai cu fundul spre ușă când intra el în dormitor, am gândit, nu e bine, Petrică, ai omis în relatările și indignările al căror martor am fost, acest aspect esențial al vieții tale cu Matilda.) „Și aceste plecări au continuat?“ „Da, zise Matilda, exact ca înainte... Războaiele nu schimbă nimic într-un om, sânt ca niște furtuni pe care, odată trecute, le uităm ca și când n-am fi fost prinși chiar în mijlocul lor, unde puteam muri. Puteam... Dar uite că n-am murit și ne întoarcem la vechile...“

Dar Matilda nu-și mai termină fraza. Cu o expresie vie de oboseală pe chipul ei frumos se ridică și plecă.

XIII

Totuși eu știam că de astă dată Petrică nu se va mai întoarce. Schimbarea lui era, pentru mine, semnul sigur că va divorța curând. Îi spusei acest lucru Matildei, la telefon. Ea tăcu câteva clipe lungi, apoi îmi spuse că pot să am dreptate, „oricum, adăugă ea, dacă n-o s-o facă el, atunci voi intenta eu acțiunea“.

În acele zile primii ordin de chemare. N-aș putea să-mi explic nici azi prea clar cu ce drept, sau mai bine zi cu ce sentiment i-am scris apoi după o lună Matildei și am întrebat-o în ce stadiu se află despărțirea. În nici un stadiu, mi-a răspuns ea imediat. Petrică stă mai departe la părinții lui, dar de divorțat nici gând. Atunci am luat-o la rost. Bine, și cât are de gând să-l mai aștepte? Ea *se* arăta mai degrabă împăciuitoare, lucru care mă scoase din sărite. „Nu trebuie, îmi scrise ea, făcut nimic cu violență...“ „Ce violență? îi răspunsei, ce e violent în faptul că divorțezi de un bărbat care a fugit de-acasă?“ „Nu e așa simplu, îmi răspunse ea laconică, nu fi impulsiv, un proces dacă nu-l câștigi, dacă una din părți se opune, întâi că poate să dureze și doi ani, și al doilea te poți trezi cu o hotărâre care respinge acțiunea și atunci... Ei? Ce-i mai faci? Lasă-mă pe mine că mă descurc eu...“

Așadar ea nu credea totuși că Petrică se va decide ușor și că trebuia lăsat s-o facă el, să nu reacționeze ca o pisică, adică să se întoarcă acasă și să nu mai vrea, de îndată ce Matilda s-ar smulge brusc de el. Ei da! Dar asta putea să dureze cine știe cât... După trei luni începui să-i trimit Matildei scrisori rele, dure, la adresa lui Petrică, pline de înjurături și insulte. „Cum, idiotu-ăsta credea că are dreptul să țină astfel încurcată o femeie? Cu moaca lui

stupidă de poet minor se crede sultan, să te țină închisă în casă, stăpân atotputernic, cu gândire medievală? Trimite-i lucrurile, schimbă cheile apartamentului și intentează imediat acțiunea de divorț...“

Nici vorbă! Matilda încerca să-mi explice cu răbdare că există mari pericole pentru că dacă face pasul, răsuceam filele scrisorii furibund, gelos, orbit... Gândul că în realitate nici ea nu vroia să divorțeze nu-mi trecea prin cap... Matilda era a mea, o simțeam până în adâncul ființei mele și nu mai exista nicăieri în conștiință loc pentru îndoieli. Eram pur și simplu scos din pepeni că *femeia mea* își avea numele legat de un altul și că acest altul nu se grăbea câtuși de puțin să ia o decizie. Lasă că te grăbesc eu, gândeam, o să-ți placă. Nu mai am mult și mă întorc în orașul nostru. Și deodată primesc o telegramă: „Nu-mi mai scrie, Petrică s-a întors acasă“. Numai că o scrisoare de-a mea era pe drum. Foarte bine, am gândit, lasă-l s-o prindă, s-o citească și să vadă. De astă dată nu mai erau referințe brutale, la el, totuși erau.

Tocmai îmi făceam planul să ies la raportul generalului și să-i spun că o chestiune urgentă mă chema pentru trei zile acasă, când chiar generalul ne anunță că școala de ofițeri ne dă o permisie de zece zile. Când ajunsei îi dădui, chiar din gară, un telefon Matildei. „Așteaptă-mă acasă, îmi șopti ea, viu îndată.“

Acasă avui timp să-mi schimb uniforma și să mă rad. Era spre seară. Acest ras, precum și odaia, cărțile și lucrurile mele parcă mă treziră dintr-un vis. Îmi dădui seama, avui o bruscă iluminare că mai aveam încă timp să dau înapoi, că timp de câteva luni săvârșisem un lucru foarte urât înjurându-mi prietenul, că poate ei doi se iubesc așa cum sânt și că intrusiunea mea brutală în viața lor n-avea nici o justificare. Ce mă apucase? Dar o boare de fericire se abătu asupra acestor gânduri, care se spulberară și îmi rămase numai bătaia inimii, pulsația ei înaltă și nebună... Cum, dar o iubeam demult, încă din clipa când o întâlnisem pe stradă sub ninsoare, și apoi scena din birou, când devenisem sumbru, cuprins de o invidie de moarte pe soțul ei, și privirile pe care mi le aruncase ea tot timpul, și vizitele, și plimbarea... Rupt de ea uitasem că niciodată nu-i spusesem că o iubesc, dar ca *știa*, dovadă răspunsurile ei la scrisorile mele, puțin speriată de violența lor, violență care în fond conținea declarația mea de dragoste, pe care ea o acceptase prin răspunsuri cu mult mai turburătoare decât dacă mi-ar fi desvăluit direct sentimentele pe care le avea pentru mine... era complice cu ceea ce nu-i spuneam... lasă-mă pe mine că mă descurc eu... Nu-mi spunea: de ce te amesteci, cu ce drept, între noi nu e nimic... Era, scrisorile ei

semănau cu o șoaptă, te iubesc și eu, parcă îmi spunea, dar fii cu grijă, o greșeală se îndreaptă greu, lasă-mă pe mine s-o îndrept, eu care am făcut-o...

Soneria sbârnâi. În prag era Matilda, îmbrăcată de vară, cum n-o văzusem și cum nu mi-o puteam închipui. Nici acum n-o pot descrie. Pot spune doar că semăna cu un fluture mare; aducea cu ea pajiștea, grădina, câmpul plin de iarbă, soarele de primăvară. Matilda strălucea ca o floare și nici urmă de dramă pe chipul ei și simții de îndată că această strălucire care iradia din întreaga ei ființă era în legătură cu mine. O luai în brațe și îmi lipii fața de a ei, cu sufletul la gură. Ea îmi răspunse la îmbrățișare, ceva îi căzu din mână și rochia ei pârâi, pe undeva pe la spate. De câteva ori întoarse capul, de câteva ori își feri gura, corpul ei voinic se întări, se împotrivi fără să se retragă, îmi primi sărutul încleștat și în cele din urmă îi simții palmele în piept; nu mă respingea, dar era vădit că nu-i plăcea asaltul meu, răsuflarea mea nestăpânită, sărutările mele pe gură reînnoite, strânsoarea brațelor care o înlănțuiseră. Mă cuprinse o furie, stârnită de un presentiment obscur: nu venise să-mi dăruiască iubire, venise cine știe pentru ce... Mă așezai pe pat tăcut și sumbru, hotărât la orice, să rup chiar cu ea și să mă smulg din această istorie și să nu-mi mai amintesc de ea. Îmi simțeam spinarea străbătută de fulgerări scurte, descărcări electrice tot mai adânci, până în mațe. Niciodată nu mai simțisem o astfel de violență care venea din mine însumi și mă amenința tot pe mine.

Matilda însă era veselă. Își ridică poșeta de pe jos, se așeză pe scaun și îmi spuse dând și din cap, subliniind cu un reproș amuzat sensul cuvintelor:

Fire-ai să fii, măi băiete.
Că mă sărutași cu sete
De-mi rupseși rochița în spete
Și trei nasturi de la ghete...

Stupiditatea acestor versuri (probabil un cântec) și mai ales datul ei din cap mi se părură incredibile. Mă uitai la ea în sfârșit stăpân pe mine, trezit din șocul prin care trecusem. „Da, da, continuă ea dând din cap, de astă dată cu alt înțeles (adică nu mă înșelam în gândurile mele), e cam stupid, dar așa este, din contră, am crezut că ești un bărbat puternic și stăpân pe tine, ca să mă pomenesc că Petrică a pus mâna pe scrisori și mi-a declarat că nici gând să divorțeze și că se va opune la proces dacă divorțez eu. Ai văzut ce-ai

făcut? Și doar te-am sfătuit, ți-am scris...“ „Cum a pus mâna pe scrisori? Tu unde-ai fost?“ „A venit acasă fără veste, când eu lipseam, a lipsit și el de la școală, a scotocit, peste tot și a dat de ele. Și te asigur că le ascunsesem bine. Se pare că l-a avertizat cineva sau a bănuit, în privința asta intuiția celor aflați în situația lui este extraordinară. Dar fii liniștit, nu e supărat pe tine (ține la tine!) și nici pe mine nu e, a zis doar atât: «...Gata, Matilda, mi-am plătit datoria față de tatăl meu, de-aici înainte nu mai plec... Aveam eu o datorie de plătit față de el, o să-ți povestesc (dar nu mi-a povestit!), acuma sânt liber...». Vezi ce-ai făcut? repetă ea parcă bucuroasă de ceea ce făcusem. Și acum nu pot să mai stau, nu e exclus să vină aici, știe unde am plecat... N-a auzit telefonul tău, dar când am plecat (stătea la biroul lui și citea) s-a uitat la mine, a zâmbit cu blândețe și m-a întrebat: a venit? Transmite-i salutări și invită-l duminică pe la noi... Ți-am spus, intuiția... Așa că ești invitat duminică... Vino!“

Și Matilda își scutură părul. În tăcerea care se lăsă când mă trezii, mă pomenii singur... Ce să fac eu acuma cu mine însumi? mă întrebai. Începui să mă plimb prin odaie, mă uitai la cărți, mă așezai la birou... Gândul îmi zbura departe, spre ceva nedefinit, care era viața mea, o cantitate uriașă de ani... Acest gând îmi umplea sufletul și multă vreme uitai ce mi se întâmplase, apoi sufletul mi se goli și scena al cărei erou fusesem reînvie cu toate amănuntele. Ce mi se întâmplase?

Când iubești și te stăpânește un sentiment de triumf, are grijă femeia să te facă să te simți ridicol. Astfel mă simțeam ridicol... Pentru a da un răspuns care să-l salveze, un bărbat are nevoie de ani de meditație asupra oamenilor, de ani lungi pentru un simplu răspuns, nu vă mirați, câteva cuvinte... Ei da, dar cuvintele acelea dacă nu le știi, nu le spui, și rămâi singur și înregistrezi la partida ta: sânt ridicol! Ce era ridicol în postura mea? Nimic complicat, o iubeam, asta era ridicol, mi-aduc aminte că în timpul îmbrățișării simțisem mirosul rochiei și al părului ei, miros turburător de bumbac ars bine de fierul fierbinte care trecuse peste el și al părului spălat cu un săpun bun, ei da, mirosul gurii, miros de migdale, și acea dulce moliciune a buzelor, ca și când aș fi sărutat un trandafir cu învăluitoare catifelări... Ce catifelări? Ceea ce făcusem scriindu-i era bine, o astfel de declarație de dragoste era singura potrivită, calci peste tot ceea ce îți stă în cale și mergi drept la țintă, dar nu te împiedici de un Petrică... Ea nu numai că se împiedicase, dar se îmbrăcase bine, se parfumase să vină cu el la mine în proțap. Da, asta era imaginea, în proțap... Că Petrică dăduse de

scrisori... Cum, dar asta fusese și intenția mea ascunsă, să dea peste ele, și când colo mă trezisem spunându-i că de ce n-a avut grijă... Când iubești, iubirea trebuie împlinită, orice-ar fi, fiindcă nu se știe dacă te vei mai întâlni vreodată cu clipele acelea. Matilda însă nu mă iubea și altfel trebuia primită... O variantă: venise sau nu pentru mine? Trebuie lăsată să arate ce însemnam eu pentru ea, până la capăt, și nu ce însemna ea pentru mine. Altă variantă: venise să vadă ce însemnam eu pentru ea, prevăzută în același timp cu toate armele seducției. Dar ducă-se dracului toate aceste arme de seducție. Trebuia s-o primesc ca un militar sub arme, venit din campanie, oricum de pe drum, cu pantalonii pe șolduri, cu bustul gol și cu crema de ras pe față. Și să aștepte... Apoi intrarea într-un halat elegant... dar totul era neverosimil, Matilda nu era o fetiță sedusă, care putea fi primită în timp ce îmi rădeam barba, între noi nu se petrecuse nimic... A treia variantă putea fi și cea care avusese loc, minus plecarea ei. Trebuia s-o fac să-mi audă răspunsul și să nu mă trezesc singur cu o invitație care mă făcea ridicol. Ce e un om singur, singur cu adevărat? E un om fără soluție, fără un răspuns pe care ar fi trebuit să-l dea, fără puterea de a-l da în singurătate și a-l urma. Rece, liniștit, răsucit asupra adevărurilor tale, necunoscute de nimeni, absent, obsedat de drumul tău, care ți-e dat, fără să-l cunoști, să-l parcurgi până la mormântul de care ai parte: „Doamnă, resping invitația dumneavoastră, nu doresc să vă mai văd, mă bucur că prietenul meu nu-mi poartă pică, e cu atât mai bine, ardeți scrisorile pe care vi le-am trimis, nu așteptați să vă salut dacă vă întâlnesc pe stradă, nu aveți teamă că adevărurile intime pe care mi le-ați desvăluit vor fi aflate de alții... Complicitatea dumneavoastră la violența mea rămâne un vag secret pe care vi-l înmân, scrisorile primite de mine, iată-le...“ O consecință: totul s-ar fi terminat cu Matilda. Ce minune, să lichidezi o eroare într-o clipă și nu să trăiești cu ea ani. Dar se insinuează întrebarea dacă la acei ani ai vieții mele n-aș fi trăit săvârșind altă eroare. Cine poate să știe? Filozofia comună răspunde că viața unui om e un nesfârșit șir de erori. Un cântec imbecil spune că „de-ar fi să mă mai nasc odată, același om aș fi, pe tine te-aș iubi“ și se încheie cu un oftat înecat în aplauzele publicului: „măi tată, mă!“, înseamnă că ăsta a trăit în adevăr, dacă același om ar fi și tot pe ea ar iubi-o. Un imbecil! Când scriu aceste rânduri am sentimentul că dacă aș fi, printr-o minune, eliberat, aș putea trăi în sfârșit în afara erorii, uitând că acest lucru se și întâmplase, că trăisem mulți ani eu acest sentiment, până într-o zi, când o fată a pus pe biroul meu o floare... Dar mai e până acolo... Să revin la

Matilda. Altă consecință: nimic nu s-ar fi terminat între noi, și ea m-ar fi urmat; poate că eroarea ar fi fost eliminată, în orice caz s-ar fi scurtat considerabil timpul pe care îl aveam de trăit urmând poteca ei sinuoasă. Expresia *m-ar fi urmat* e plină de grele înțelesuri. Țăranii le cunosc de secole, ei chiar fac practic muierea să-i urmeze, el merge înainte și muierea vine cu o jumătate de pas în urma țăranului. De aceea au și reușit țăranii să ne aducă până aici, posesori ai unei morale severe al cărei cod ar trebui să-l preluăm și să-l descifrăm, acum când în acest secol misiunea lor va înceta.

Bineînțeles că m-am dus, adică am acceptat invitația soților Nicolau. Trebuie să spun că n-au fost deloc ridicole întâlnirea și orele petrecute cu ei în acea duminică memorabilă și decisivă. Cel puțin *atunci* nu mi s-a părut...

XIV

Dimpotrivă, m-a stăpânit tot timpul un sentiment de sărbătoare din chiar clipa când am ieșit din casă. Orașul, sub soarele unei dimineți de august, parcă sărbătorea și el ceva. Era o proiecție a stării mele de spirit? M-am întrebat totdeauna ce simte de pildă un sinucigaș într-o astfel de zi, ultima pe care o mai are de trăit, seara fiind hotărât să se culce și să nu se mai scoale. Poate amână totul pentru o zi mohorâtă? Acum pot să spun că ziua n-are importanță, sentimentul meu că e sărbătoare coincidea doar cu al orașului... Există în noi ceva autonom și mai puternic decât natura și locurile, de pildă am putea muri râzând, dacă moartea ne-ar surprinde într-o astfel de stare și, dimpotrivă, la nașterea copilului nostru să ne simțim doborâți de o tristețe de moarte. Mama de pildă, în chinurile facerii și chiar pândită de primejdie, a pufnit-o râsul, cică nu vroiam să viu pe lume decât cu mâna la tâmplă. Inspirat, doctorul m-a ciupit de ea furios și mi-am retras-o, dar pe urmă iar am revenit: „Ce faci, bă, a strigat medicul cu un astfel de glas încât mama a încetat pentru o clipă urletele și a pufnit-o râsul, vrei să ne arăți că o să ajungi general, a continuat acela, ia mâna de la tâmplă“, și m-a ciupit din nou, bineînțeles atât de tare încât mi-a pierit cheful s-o mai scot și am ieșit pe lume precum toți copiii... Mai curios era de unde știuse ginecologul, văzându-mi doar vârful capului, că sânt băiat și nu fată...

Nu era o proiecție, fiindcă am citit pe chipurile oamenilor, pe străzi, aceeași descoperire care îi încânta: orașul trăia ceva deosebit, o bucurie a lui secretă. Vocile noastre, de pildă, găseau în el un ecou parcă muzical, pașii pe trotuare sunau învăluiți parcă în vată, acoperișurile păreau aeriene, ai fi

zis gata să zboare, vitrinele ai fi zis că te privesc și clipesc, uriași ochi ai orașului care trăia ca un singur tot însușindu-și și topind în corpul său toate casele, piețile și bulevardele, împreună cu noi, cei vii. Gângăniile din trupul lui care respira domol sub un cer de un albastru pur, pe care soarele strălucea proaspăt și viu, răcoros și vesel: orașul nostru e așezat între dealuri înalte și împădurite care ne aduceau vara curenții de aer proaspăt, iarna zăpezi liniștite, ferite de crivățul de dincolo de lanțul Carpaților.

Îi găsii pe soții Nicolau trebăluind, proiectaseră o excursie, împachetau în rucsac fripturi, tacâmuri, sticle, o pătură. Tocmai picase o doamnă care le aducea un cozonac rumen, auriu, care stârni entuziasmul Matildei, sau mai bine zis acest entuziasm își găsi un pretext ca să se exprime (era entuziasmată dinainte). „Ah, Tasia, exclamă ea răpită, ce cozonac frumos, draga mea, *c'est de très beau* cozonac, o dădu ea pe franțuzește, apoi imediat pe rusește, *crasivaia*, *davai*, nu știu cum și de îndată începu să cânte, *tibiaaa...*“ (aveam să-l mai aud peste ani, acest *tibia*, era parcă un laitmotiv al vieții ei care apărea când te așteptai mai puțin, n-am avut niciodată timp s-o întreb ce drăcii însemna...). Petrică o ajuta aferat, cu o expresie pe care o bănuisem de ieri, când ea îmi spusese că nu e supărat pe mine, umanistă, dar mult mai accentuată ca în alte dăți, aș putea să spun hiperumanistă...

Numita Tasia, o doamnă grasă, tip gospodină, deținătoare de mari secrete în ale bucătăriei, se retrase însoțită de mai mulți *«Spasiba*, *Tasia*, *ocin spasiba»*, ai Matildei, Petrică se înhăma cu rucsacul, Matilda își luă pe braț o haină scurtă de vânt, din gabardină albicioasă, și pornirăm... Numai eu eram crunt, în ciuda sentimentului de sărbătoare care mă stăpânea. Vedeam că o pierd pe Matilda, că era bucuroasă de întoarcerea soțului, cu care proiecta excursii și nu înțelegeam ce mai căutam eu acolo. Totuși ceva nou apăruse în comportarea lui Petrică față de mine: mă privea fără a dori să mă vadă, cu pleoapele lăsate, adormit, în timp ce trăsăturile îi curgeau și ele parcă în jos, ai fi zis că dacă mai continua așa o să înceapă să-i pice din chip picături din el, ca și când ar fi fost din ceară. Cum a fost în armată, cât mai am până termin, cum e acum o școală militară (vroia să spună acum după război, sub noul regim), pentru care armă mă pregăteam, cam despre asta discutam urcând întortocheatele poteci ale dealului. „Dă-mi, îi spusei la un moment dat, să mai duc și eu rucsacul.“ Mi-l dădu și o luă vădit înainte. Tot atât de vădit, Matilda, care mergea înainte, rămase în urmă: „Poartă-te frumos cu el, îmi șopti, ține foarte mult la tine“. Furios și drept răspuns

trăsei o înjurătură grosolană la adresa ținutului lui Petrică la mine. „N-am nici o încredere în el, îi spusei, e topit de dragoste pentru tine, îi cunosc eu această expresie bleagă, care bineînțeles nu e de durată, iar dacă e de durată cu atât mai rău pentru el și pentru tine. Eu o să stau puțin după ce ajungem la poiana unde o să ne oprim și am să plec.“ „Te porți ca un *copil*, zise, e bine așa, îți spun eu că e bine, ai răbdare...“ Petrică ne așteptă ca să ne arate o veveriță. Surâdea cu gura până la urechi. Matilda îl luă de braț și Petrică îmi făcu impresia că se sprijinea de ea, atât de tare se lipi și se făcu parcă mai mic lângă umărul ei, deși era mai înalt. Pe urmă, după lungi minute se opriră să mă aștepte, tot la braț, dar de astă dată Petrică se desprinse și rămase cu mine. Mirosea puternic a brazi... Se auzeau chemări îndepărtate, acel stupid olareti al excursioniștilor, râsete gâlgâitoare de fete de pe alte poteci. „Să nu fii supărat pe mine, îmi șopti Petrică, știu că Matilda te iubește, știu demult, nu din scrisorile pe care i le-ai trimis și unde îmi faci un portret nu prea agreabil... Poet minor... Și Eminescu era minor până nu și-a dat măsura... Erai furios, te-am înțeles și aveai dreptate, trebuie însă să ai mai multă răbdare. N-o cunoști pe Matilda, deși ți-am povestit destule despre ea...“

Și cu asta tăcu. Parcă vroia să mă prevină? Da, asta era, îmi sugera să fiu prevăzător. Mi se păru superior mie și mă îmblânzii. În același timp vedeam că figura lui nu mai era hiperumanistă, ca până atunci, ci doar umanistă. „Noi ne despărțim, reluă el văzând că tac. Nu te lua după liniștea aparentă dintre mine și Matilda, o să ne despărțim, dar... dar asta e o chestie între noi doi. Ce-o să facă ea pe urmă nu mă privește. Îți spun eu: nu vă potriviți, ea are cinci ani mai mult decât tine și e o fire... În fine, ai să vezi, dacă o să ai timp vreodată să vezi...“, încheie el cu această prevestire obscură, pe care n-o luai în seamă... „Petrică, îi răspunsei, te rog să mă scuzi, țin la tine tot atât de mult ca și tine și sper, continuai eu cu un stupid joc comun caracteristic pentru aceste situații, că o să rămânem prieteni...“

El nu zise nimic auzind această declarație și în tăcerea care se lăsă ne așteptă Matilda. Brazii se răreau. Petrică o lua încet înainte, noi rămaserăm, tot încet, înapoi. „Ți-a spus?“, mă întrebă ea. „Da, mi-a spus“, răspunsei și tăcui. „Și ce ți-a mai spus?“, insistă. „Atât, că o să vă despărțiți, că să nu mă iau după liniștea aparentă dintre voi.“ „Da, așa este“, și tăcu și ea devenind gânditoare.

Și după acest repetat dialog cu unul și cu celălalt, urcarăm apoi împreună și curând ne oprirăm în vârful dealului. Era foarte frumos. Vântul

spulbera rochia și părul Matildei, care îmi apărea ca o zeitate a pădurilor... Natura n-o diminua, cum se întâmplă de obicei cu un om aflat în mijlocul ei, când bolta uriașă a cerului, norii din zare, pădurile pline de măreție micșorează parcă chipul uman, mai ales dacă acest chip nu se spală de o gândire meschină, de un sentiment mărunt sau trivial. Matilda, trebuie să spun, era răpitoare, abia mă puteam uita la ea mai mult de-o clipă. Petrică, în schimb, o ignora de astă dată.. Credeam că o să-l văd în sfârșit ridicând fruntea spre cer, ca odinioară... Nu, stătea cu ea plecată, dar n-aș fi putut spune că reflecta la ceva din interiorul lui. Da, reflecta, dar parcă la un lucru străin, din afara lui, totuși prezent, apropiat.

Ne plimbarăm câtva timp pe coama dealului, tăcuți toți trei, apoi Petrică spuse că trebuie să coborâm puțin și să găsim o poiană unde să putem mânca, aici vântul... Și găsirăm o poiană liniștită, în care printre brazii care o înconjurau se găseau și mesteceni înalți, cu coaja lor albă, te întrebai cum de crescuseră pe-aici acești arbori de câmpie... Încetul cu încetul, în timp ce Petrică întindea masa și scotea din rucsac pui fripți, mujdei de usturoi, ouă fierte, cozonacul și sticlele cu vin și cu apă, privirea mea se deschise în sfârșit îndrăzneață și se holbă la chipul Matildei. Ea nu mă văzu la început, se uita flămândă în jur, și cu toată puterea sufletului meu încercai s-o resping, s-o văd așa cum e, fiindcă trăind cu Nineta și Căprioara, și nu numai de la ele, ci prin simpla postură în care ne pune eșecul, învățasem că adevăratul chip al femeii nu apare când sântem îndrăgostiți, ci, ca în basme, de astă dată în sens invers, nu într-o babă vrăjită care ne cere un ajutor umil, zace o tânără și răpitoare prințesă, ci într-o prințesă divină în frumusețea ei zace o cotoroanță urâtă și respingătoare. Că Matilda putea fi o cotoroanță îmi sugerase încă de la început Petrică, firește prin optica lui bizară, chiar și prin ceea ce omisese să-mi povestească, fuga lui alături de taică-său, vârâtul lui în dulap, deci o anumită groază de ea, apoi generozitatea ei exasperantă care umilea dragostea lui pentru ordine și mai ales pentru cărțile care îi dispăreau din bibliotecă și i se întorceau ferfenițite sau nu se mai întorceau deloc. Dar pe chipul Matildei nu descifrai nimic din toate acestea. Cum putea acest chip minunat să îngrozească pe cineva? Vedeam cu uimire că puritatea de care vorbea ea (și care mi se păruse ridicolă) exista cu adevărat pe chipul și în privirea ei, reflex misterios al sufletului, fiindcă nu-mi scăpa că acest chip de fapt nu era frumos fizic, așa cum era al Căprioarei, printr-un dar al naturii, ci prin jocul extraordinar al expresiei. De pildă fruntea și nasul ei erau cam mici, nu într-o proporție prea favorabilă cu gura, ai fi zis

prea mare într-un obraz și el mare și cam prea rotund, iar rădăcina nasului, separată de rest, putea fi a unui bărbat. Dar împreună? Țâșnea o armonie izbitoare, iar din ochi o bucurie de a trăi care hipnotiza. Putea o cotoroanță ascunsă să schimbe toate acestea? Nu într-o babă, firește, dar în ceva hidos, am văzut femei care, deși tinere și deloc urâte, sugerau ceva hidos, cum era fata aceea care mă întrebase cu indignare dacă eu știu ce este tandrețea...

Tot uitându-mă la ea, deodată privirile noastre se întâlniră și nu se mai putură părăsi clipe lungi: poiana și brazii și bolta cerului parcă se clătinară și, dacă n-aș fi întors, cu un efort de voință, capul într-o parte, cred că s-ar fi răsturnat totul cu mine. „Domnul Petrini e, ca întotdeauna, foarte supărat pe noi, rupse ea vraja, care în realitate nu se rupse deloc, să bem câte-o țuică, poate îi trece.“

Și Petrică turnă și băurăm. O foame animalică, dar nu știu dacă tot atât de curată ca a animalelor, ne cuprinse, înfulecarăm, oricum, în tăcere, ca ele. În mod curios simțeam, adică mă uitam la puiul fript din mână și gândeam: îl mănânc. Și gândul acesta rupse tăcerea: „Ei bine, Petrică, zisei, a sosit momentul, *il est grand temps*, când trebuie să răspundem la întrebarea pe care și-a pus-o încă demult un mare filosof bulgar: mâncăm ca să trăim, sau trăim ca să mâncăm?“ „Nu cunosc, zise el parcă mârâind că îi întrerupsesem mestecatul, nici un filozof, fie el și bulgar, care să-și pună o astfel de întrebare cretină.“ Pleosc! vorba Matildei, s-a tâmpit Petrică, gândii și rămăsei multă vreme chiar gânditor. Ce-o fi cu el? Ce s-o fi petrecând acum în capul lui? Era clar, m-a insultat, m-a făcut cretin, dar de ce? Am vrut să glumesc... „Petrică, ai uitat că sânt bine pregătit în filozofie, l-am citit eu însumi pe acest filozof bulgar, îl cheamă Stancio Stancev, sau Stancov, nu-mi aduc aminte exact... Pot să-ți mai spun unul din aforismele lui, de pildă acesta: ceea ce este, este, ceea ce *nu* este, nu este! Ei?! Ce zici?...“ „Cine poate să spună ce este, ca să afirme apoi că este?“ mârâi el din nou, aruncând un os în iarbă. Formidabil! Mă așteptasem să mă insulte din nou, când colo el chiar lua lucrurile în serios. „Ceea ce ți se pare că este, continuă el deodată sarcastic, se termină de pildă într-o baltă de spermă. Și totuși te trezești că nu mai este.“ Da, iată, era mai rău decât o insultă, o lovitură bine dată. Am înțeles: vroia să ne maculeze, pe Matilda și pe mine, chiar în pragul idilei, și să ne reducă la neant. Am rămas fără replică. Luam cunoștință că Petrică nu era cel care afirma Matilda că este, un prieten care ținea mult la mine. De altfel, nici nu crezusem acest lucru, totuși mă prinsese dezarmat, puțin tot crezusem. În astfel de situații femeile țin cu cel

părăsit, îi atribuie sentimente nobile și te îndeamnă și pe tine să crezi în ele. Te dezarmează instinctiv, și nu-l poți lovi pe fostul soț sau fostul iubit. Și Petrică ar fi avut aceeași stare de spirit chiar dacă nu mi-ar fi citit scrisorile. Era firesc! Iată unde mă adusese Matilda, la acest dejun la iarbă verde în care eram încă o dată pus într-o situație ridicolă. Ar fi trebuit să intuiesc ce avea să urmeze și să mă ridic imediat și să plec, dar bineînțeles că n-o făcui. Petrică reluă: „Filozoful tău bulgar Stancio Stancev nu face o ceapă degerată pe lângă filozoful ceh Ian Sprjna, care în cartea sa *Asupra moravurilor* vorbește despre propensiunea omului de jos, care vrea să ajungă sus călcând peste cadavre. Prietenia pentru el nici nu există, dar o mimează, știe că e o forță și o folosește cu perfidie fără cel mai mic scrupul, lovind cu barosul în fisura pe care un prieten imprudent i-o desvăluie, viața sa intimă. Există pentru el ceva sacru? Cultura e un scop, nu expresia a tot ceea ce avem mai bun în noi. Iată ce scrie un asemenea individ, continuă Petrică scoțând din buzunarul vindiacului un plic pe care îl puse alături, se șterse pe mâini cu un șervețel și deschise o scrisoare în care de departe recunoscui propriul meu scris: «...În chestiuni din acestea, Matilda, *il faut couper net...*» Omul de jos, rânji Petrică, vorbește franceza... Și continuă: ...«altfel aluneci fatal într-o istorie în care câștigă totdeauna cel care are mai multă răbdare, ale cărui sentimente pot suferi o puternică revivifiere, care îți pot da iluzia unei iubiri mari pentru tine și îți pot strecura teama că săvârșești o eroare părăsindu-l...». După cum se vede, comentă Petrică, tânărul, deși are abia douăzeci și doi de ani, are experiența despărțirilor, precum și a duratei și eroziunii sentimentelor supuse răbdării celuilalt fiindcă el nu urmărește decât un scop, dar, imprudent, sigur de sine, își desvăluie involuntar ceea ce vrea să ascundă, puțina adâncime a propriilor lui sentimente, căci iată ce scrie mai departe: ...«Or, eu, Matilda,... (și aici Petrică sări ceva, dar eu îmi aminteam: te iubesc atât de mult încât...) trebuie să-ți mărturisesc temerea că răbdarea lui, confuzia stării lui de spirit, între adorație față de tine și firele care îl atrag cu putere misterioasă înapoi lângă tatăl său, vor fi mai puternice decât noi doi...». Se exprimă eufemistic, comentă iar Petrică, în loc să spună că n-are răbdare să aștepte, o implică și pe ea amenințând-o ca pe-o elevă de liceu... Și încă aici stilul e reținut, dar în altă parte originea lui *roturieră* iese la iveală cu violență, prietenul pe care îl denigrează are *moacă* în loc de chip, nu mă înjosesc să mai citez și altele..."

Și se opri și vârî la loc în buzunarul de sus al vindiacului acest document prețios pentru el (în ce sens mai era prețios, după ce îl utilizase, nu înțelegeam), încheie adică cu grijă nasturele, să nu cumva să-l piardă! Ce ticălos! Premeditase totul, venise deci de-acasă cu scrisoarea în buzunar și, după ce mă anesteziase pe drum cu mărturisirea că se va despărți de Matilda, părăsise starea lui umanistă și mă lovise cu atâta abilitate încât rămăsei atât de uluit și în continuare dezarmat, că nu răspunsei nimic. Aș fi putut de pildă să-i spun că tatăl meu e monteur de avioane, o meserie de înaltă calificare, iar mama e fiică de funcționari, cu o înaltă concepție morală despre lume, mai nobilă decât aceea de avocat. Da, dar despre rest ce puteam să-i spun?... Da, aș fi putut să-l întreb încotro și în ce măsură o căsătorie a mea cu o arhitectă, eu fiind profesor, m-ar fi plasat *sus?* Unde anume? Familia Matildei, din spusele ei, avea o situație socială la fel de modestă ca și a mea. Atunci ce? Și deodată avui revelația: casa, ei da, luxosul apartament al Matildei, pe care tatăl lui Petrică vrusese să pună mâna încă de la început... Pentru asta deci vroiam eu să trec peste cadavre... Ce nemernic! Înseamnă că el însuși se gândise la asta împreună cu taică-său și renunțase tocmai la timp când ea le râsese în nas! Și acum îmi atribuia mie același gând.

„Bine, zise Matilda jovială, văd că ați terminat înalta voastră discuție despre filozofii bulgari și cehi, Stancio Stancev și Ian Sprjna, acum tu, Petrică, retrage-ți insinuările, și tu, Victor, cere-ți scuze că ai vrut să-l umilești primul prin cuvintele pe care i le-ai spus și să bem împreună un pahar de vin. Măi creștinilor, continuă ea văzând că vorbea copacilor, dar toate astea ce importanță au?“ E curios cum abia după mulți ani roșim că n-am râs când trebuia de femeia pe care o iubim. Măi creștinilor! așa se exprimase Matilda, adică mă punea pe același picior de egalitate cu bărbatul ei. Devenisem „creștin“. Și ne lua de sus, ironizându-ne pentru calitatea discuției noastre. Arbitra! Ne cerea să ne împăcăm, în stil dostoievskian, eventual să plângem și să ne îmbrățișăm: Victor Petrovici, să exclame el cu glas gâtuit, unde am ajuns, ce trepte ale josniciei am coborât, Piotr Nicolaevici, să-i răspund și eu strangulat de emoție, o iubim, o iubim amândoi, să fim mândri de ea... Să uităm totul, da, Piotr Nicolaevici, nu te mira, asta trebuie să facem, să fim demni de ea și să-i sărutăm piciorușele...

Brusc, mă ridicai... „Mă scuzați, doamnă, spusei eu rece, trebuie să plec.“ În aceeași clipă se ridică și *el:* „Nu, zise, te rog să rămâi, Matilda are să-ți spună ceva, plec eu, ne vedem acasă... Nu în mijlocul naturii superbe

se discută astfel de chestiuni, continuăm între patru pereți, e mai potrivit, acolo se varsă toate murdăriile.“

Și dădu să plece. Ei na! Hodoronc-tronc! Taci că intriga în care căzusem era atât de... Aveam să murim toți trei. „Știți ce spune Fortinbras, adăugă ei rânjind: ridicați de aici leșurile, care pe câmpul de luptă sânt firești, aici vederea lor e sinistră.“ „Venim și noi, Petrică, îi strigă ea din urmă, apoi mie, cu humor: n-o să mă lași singură prin pădure... Tu ești vinovat, continuă ea după ce pașii lui Petrică nu se mai auziră, l-ai jignit, știi cât e de susceptibil. I s-a părut că îți bați joc de el și în fața mea n-a putut să suporte...“ „Aha, zic, și atunci și-a pregătit scrisoarea de-acasă, știa că o să-l jignesc, și atunci ce și-a fi zis: ia să iau eu cu mine *documentul...“* „Bineînțeles, zise ea simplu, nu mai are încredere în tine... Ce te miri?“ „Și atunci de ce mi-ai spus că ține la mine?“ „Fiindcă ține! Ce, nu poți să concepi?“ „Nu, e o prostie să crezi și să aluneci în acest gen de lucruri spre care te împinge un om care vrea să împartă despărțirea sa cu alții, adică cu femeia care îl lasă și cu iubitul ei. Despărțirea se suportă, dacă nu, du-te și te spânzură! Cum, strigai eu indignat, după ce luni de zile a făcut din relația cu tine un caz universal, povestindu-mi mie ce blestem ești tu pe capul lui și cum ar face să scape de tine, scapă în cele din urmă, fuge de-acasă, arată mulțumit și echilibrat, eu iau drept bună și definitivă această schimbare (nu mi-aș fi permis să-ți scriu dacă n-aș fi crezut sincer că ruptura era reală) și apoi deodată se răzgândește, se întoarce acasă și...“ „Potolește-te, mă întrerupse Matilda. Îți repet, scrisorile tale l-au tulburat...“ „Da?! strigai. Dacă erai convinsă de acest lucru și nu-l doreai, de ce nu le-ai rupt?“ „Nu eram convinsă, m-am lăsat influențată de torentul furiei tale... Îmi plăceau, cum să le rup?!“

Rămăsei posomorât, deși inima îmi bătea. Mă așezai alături. Aș fi vrut s-o îmbrățișez, dar îmi veniră în minte versurile ei de-aseară cu textul acela care mă asemuia cu un țăran nestăpânit, care sărută „cu sete“. Dar cum ar fi vrut s-o sărut? Și gustul bizar de migdale al gurii ei îmi reveni, o apucai de umeri, o întinsei în iarbă și îl regăsii într-o sărutare care ne sufocă pe amândoi. Un miros de viorele emana din ea sau dimprejur și o dorință inexorabilă de a fi în ființa ei mă îmbăta. Trăisem cu două fete, care erau acum uitate, aveam acum în brațe o femeie, o *muiere* al cărei corp îmi lua mințile. Începui să trag furios de rufăria ei intimă. O clipă avusei senzația că ea se împotrivea, doar o clipă, ca de îndată să-i aud glasul, deloc turburat, ai fi zis doar extrem de uimit, deși uimit nu era... „Ei, ei, ei!“ Și se zbătu,

rămânând totuși întinsă, înțelesei într-o clipă, privindu-i ochii limpezi, că nu vroia și că voința ci de a se împotrivi era totală; nici nu se gândise măcar. Ridică brațele relaxându-se: o comoară bine închisă, cu un cifru secret care mi-era străin. Rostogolind cutia, lovind-o cu toporul, lovind cu dalta și ciocanul, n-aș fi reușit în cele din urmă decât să descopăr imensa oboseală a trupului, biciuită de dorința neistovită, dar neputincioasă, de a mă afla în posesia bogăției ei ascunse. Trebuia găsit „pergamentul", descifrat codul de pe el. Dar erau chiar în fața mea și cutia și codul și gâfâind exasperat îi șoptii: „Te omor". „Ei și?" răspunse ea și izbucni într-un hohot de râs care, în cascadele lui, duse cu sine și vraja care mă stăpânea. Gândii, și îmi văzui parcă și cu o mare claritate gândul: „O voi părăsi! O părăsesc chiar în această clipă." Și mă liniștii.

Ea nu se uita la mine, privea cerul. Stăteam alături simțind în preajmă doar pădurea. Da, era și ea alături, dar mă aruncase mult înapoi, în timp ce eu crezusem că sânt aproape... Înapoi. Înapoi mult, spre gradul zero al întâlnirii noastre... care nu mă mai interesa, îi spusei: „Din clipa aceasta te dau uitării..." Ea se indignă: „Dar e firesc!!!! Cine sântem noi? Cu ce drept venim unul spre altul?... Trebuie să aflăm totul, dar totul..." „Află tu totul, îi răspunsei, eu nu sânt amator", și izbucnii la rândul meu în râs, satisfăcut de vulgaritatea ultimelor cuvinte. Rămăsei apoi tăcut în timp ce ea își continua șoaptele. Că în fața acestui cer minunat... două inimi nu se pot apropia dacă nu aruncă, nu topesc din ele tot ceea ce au acumulat înainte ca zgură, vanitate, porniri oarbe, inconștiente, și nu ajung la fel de pure ca și el, cerul... nu avem dreptul... Trebuie să ardem... Îi da zor cu acest drept și cu acest ars, vorbea aiurea, ca și când un sentiment puternic ar arde tot ceea ce a fost înainte și nu și-ar cuceri astfel dreptul de a fi neîngrădit de nimic... Da, vedeam și eu cerul și mă simțeam la fel de curat ca și albastrul lui intens, ce mai trebuia să simt?... Dar cine era ăsta care venea spre noi? Petrică... „Petrică", îi șoptii Matildei, dar ea nu se ridică și nu tresări... „Da, zise, fără nici o sugestie, știam că n-a plecat..." Dar sugestia mi se transmise totuși: vezi? îți dai seama? atâta timp cât există Petrică...

Petrică nu veni spre noi cum credeam, se opri la marginea poienei și deodată îl văzui cum, cu o agilitate uimitoare, începu să se urce într-un mesteacăn, ajunse în vârful lui și de-acolo scoase un urlet. De astă dată Matilda se redresă și se uită într-acolo. Petrică urlă din nou, înfiorându-mă. Copacul se clătină cu el ca bătut de vânt, fiindcă animalul care se cățărase în el se ținea pur și simplu de vârful lui, acolo ajunsese. „Nu te mira", îmi

șopti Matilda. Petrică scoase iar un urlet. Apoi deodată începu să coboare la fel de iute cum se urcase, și când ajunse la jumătatea lui se aruncă, sări de-acolo, credeam că o să-și rupă picioarele. Dar nu, căzu doar în patru labe, ca o pisică. (Aveam să înțeleg mai târziu, prins de spaimă, semnificația fatală a imboldului lui de a sări de sus: avea să sară de foarte sus, și aveam să gândesc atunci că noi trei, eu, Matilda și el, protagoniști ai unei tragedii, trebuie să murim... Acum însă nu avui decât o tresărire buimăcită, străin, cum mă simțeam, părăsind-o pe Matilda.) Se ridică imediat și dispăru la vale în fugă, făcând să-i trosnească sub pași crăcile uscate... „Ce e cu el?“ o întrebai pe Matilda. Îmi stăruia în auz urletul, ceva de coșmar, urlet de câine, dar și de berbec care îți apare în vis și behăie la tine apropiat, insistent, în față, cu amenințări de iad, ale cărui porți se deschiseseră și dracul era acum lângă tine, dracul în care nu crezi, vârât într-un berbec. Mă înfiorai: Ce era cu Petrică? Nu cumva înnebunise? Mă uitai la Matilda. Ea era liniștită. Începuse să vâre în rucsac tacâmurile și farfuriile și sticla de vin de care nu ne atinsesem...

Coborârăm în oraș în tăcere. Soarele cobora și el cu noi, îl vedeam cum cu fiecare pas se mișca pe deasupra vârfurilor pădurii de brazi. Nici nu știu când am coborât, sânt clipe când sufletul nostru mănâncă timpul fără să observăm: în fața mea vedeam spinarea și pulpele Matildei, ca o părere, și abia în amintire mi-a apărut chipul ei: și-a întors de câteva ori capul înapoi, dar privirile noastre nu s-au întâlnit, ceea ce îi spusesem nu era doar o replică de efect, cu adevărat începusem s-o dau uitării. Am apucat doar să observ că expresia ei era întrebătoare. Nu i-am răspuns. Nici măcar nu gândeam că o dădeam uitării, ci o dădeam pur și simplu, fără să simt în ființa mea vreun regret. Îi vedeam de pildă rucsacul gol în mână, care de fapt nu era chiar gol, și abia mai târziu, după ani, această coborâre mi-a revenit în minte cu acest amănunt: trebuia să duc eu acest rucsac, nu, i-l lăsasem să-l ducă ea, atât mi-era de străină...

XV

Clipe rare, de neuitat: nici nu știu când și unde ne-am despărțit și dacă măcar i-am spus bună ziua. Clipe minunate! Fără să știm ne cucerim în noi înșine un teritoriu inatacabil în care ne retragem apoi ani în șir, când, după ce am fost înlănțuiți, căutăm în urmă, în momente de criză, libertatea pierdută. Iar eu l-am lărgit mult acest teritoriu al meu în orele care au urmat.

M-am plimbat prin oraș, deși mersesem destul în ziua aceea. M-am plimbat prin oraș! Credeți că e puțin lucru o plimbare? Urmăriți un om singur care se plimbă, de pildă pe mine. Întâi că... Dar să eliminăm din capul locului plimbările melancolice, singurele care nu ascund starea noastră sufletească, nu ne jenăm să arătăm astfel, în timp ce de pildă un om furios, ieșit să se plimbe, își va ascunde de îndată această stare, în afară desigur de indivizi rari, cărora nu le mai pasă cum arată, furia fiind mai puternică decât ei... Sau plimbările în grup, când de cele mai deseori se povestește și se râde tare, grupul excită, personalitatea indivizilor se amplifică, cu toate că singurătatea ar trebui să le fie mai proprie, fiindcă la începuturi animalul numit om trăia izolat... Mă interesează plimbarea în libertate, fără gânduri și fără țintă și mai ales fără reverie, fiindcă într-o astfel de stare de obicei nu mai vezi lucrurile din jur... Când singura bucurie de care ești conștient constă în însuși faptul ca atare, că mergi, restul, că auzi, vezi și miroși, constituind doar, din când în când, o surpriză liniștită; vezi un om alunecând și căzând, surâzi sau chiar râzi, cineva țipă, te întorci să vezi ce e, o boare de vânt îți aduce în nări miros de pâine caldă sau de ceva care se prăjește, ceapă în untdelemn sau jumări de porc, ți se face, pentru o clipă, foame... În noi înșine, dar fără să ne dăm seama, încetează să bată ceasul trecerii, al devenirii, al scurgerii, ceasul care a fost întors pentru noi din chiar secunda când am fost scoși din neant, acolo în pântecul matern, și a cărui durată este înscrisă chiar pe el, ora opririi fatale, pe care n-o concepem, dar pe care o știm, *la maladie mortelle*, de care vorbea danezul... gând de oprire care nu e moarte, gând intim acoperit zilnic de bătaia vulgară a ceasului genetic... E o stagnare, în timp ce electronii își continuă în noi viteza halucinantă în jurul nucleilor indestructibili. Timpul, acest coșmar destinat ființei umane, încetează să mai existe. Ceva misterios cenzurează activitatea interioară a acestei uzine halucinante care este corpul nostru (poate o supremă armonie? dar cum apare ea? și când apare cum o putem reține?) și iată-ne liberi, descătușați... Îmi apărea neverosimilă violența pornirii mele împotriva lui Petrică... Cum de țâșnise din mine și mă ținuse înlănțuit atâtea luni? O iubeam pe Matilda? Bineînțeles că nu, mi-era străină, dar altcineva de mine, un alt eu însumi îmi șoptise tot timpul că da. Contemplam, în timp ce rătăceam pe străzi, în timp ce rămâneam minute lungi în fața vitrinelor, a caselor frumoașe pe care mi se părea că nu le mai văzusem până atunci, sau dimpotrivă mi se păreau familiare deși îmi erau necunoscute, în timp ce mă uitam la un câine prost și fără stăpân, care nu știa ce să facă, încotro s-o ia și

de cine să se atașeze, oprindu-mă să mă uit la un copil tâmp și gălăgios care își chinuia niște părinți tineri, dar profund dezamăgiți de existență, atât de scârbiți chiar încât li se părea inutil să-și corecteze odrasla, în timp ce mă întrebam întâlnind oameni foarte bătrâni dacă e bine să ajungi foarte bătrân și ce-or fi gândind ei de sfârșitul lor foarte apropiat, asupra căruia nu mai puteau avea îndoieli, nu mai puteau alunga gândul cu superbă nepăsare (cum îl alungam eu), în timp ce întâlneam perechi înlănțuite prin parc, perechi tăcute, frumoase, dar cu o expresie opacă pe chipuri (te pomenești, gândeam, că această expresie oi fi avut-o și eu în apropierea Matildei), contemplam deci tot timpul, dar fără grabă, acest alt eu însumi care îmi făcuse această figură, datorită căreia irupsesem în existența altora, vrusesem s-o dezagreg și să pun mâna pe femeie.

Soțul se urcase într-un copac și urlase. De ce ai făcut acest lucru? l-am intrebat pe acest alter ego cu uimire. Nu știu, mi-a răspuns. Trebuie să știi, am reluat. N-a fost o halucinație, a fost real. Ai fost violent! Și atunci s-a lăsat o tăcere și am gândit împreună: așa este, ai făcut-o și să nu ne mai gândim la asta! Ai fost împins de ei amândoi, întâi de el, prin mărturisiri neîncetate, apoi de ea, prin alte mărturisiri, complice cu un gând al tău pe care ți l-a ghicit chiar din prima clipă când ai văzut-o pe stradă și soții nu s-au salutat între ei: ea ți-a surâs!... Alungă acel surâs!...

Era însă prea târziu, acel surâs, ca un grăunte biblic căzuse pe un teren care dăduse roade: vertiginos, talgere viforoase acoperiră și întoarseră pe dos acest cântec al libertății mele... când am revenit, la o oră târzie, pe strada mea, am văzut-o pe Matilda plimbându-se prin fața casei mele! Avea acel pas rar care sugerează trecătorilor că ființa aceea e în prada unei atât de mari nenorociri încât nu-i mai pasă de nimic și de nimeni; o ocolesc cu grijă, cuprinși o clipă de un fior, și trec mai departe. M-a cuprins și pe mine un fior. Teritoriul pe care îl câștigasem în lunga mea plimbare se închise brusc, se ascunse adânc în ființa mea și de îndată inima începu să-mi bată cu putere. Fără un cuvânt o luai înainte, deschisei ușa și îi făcui loc să treacă. Aprinsei lumina, să-i văd chipul. O, nu, nu numai că era prea târziu pentru mine să mă retrag, dar ajunsesem prea departe: arăta așa cum visasem eu că trebuie să fie o femeie și cum visasem să fie chiar ea. Era Matilda, adică o străină, dar o străină de la începuturile lumii, alta nu mai existase înaintea ei, privirea mare, albită, halucinantă, sugera tocmai acest lucru, că venea de foarte departe, din ceața veacurilor. „Am venit, zise, pentru ca toată furia ta să-ți elibereze sufletul.“

Alte cuvinte nu s-au mai spus. Sufletul meu se eliberase de furie în timpul îndelungatei mele plimbări, dar apăruse acel fior despre care numai eu știam că nu e al nenorocirii, în clipa când o văzusem plimbându-se parcă rătăcită prin fața casei mele: nu știa ce face, nu știa ce-avea să i se întâmple, cine poate să știe? (de aici pasul ezitant, legănat de o nesfârșită lentoare), dar nu putea suporta ceva, un gând care îi apăruse, un sentiment chinuitor... Ca în vis și ca și când aș fi fost singur, am început să mă desbrac, foarte încet, atins de o singurătate copleșitoare dar miraculoasă (fiindcă în același timp făcea și ea același lucru), singurătate în care întârziam luptând cu fiorul care creștea în mine ca un val înspumat... Străini cum eram, nu ne îmbrățișarăm, n-o atinsei, dar ea nu mă slăbea din ochi, privirea ei albită îmi spunea parcă tot timpul chiar acest lucru: sântem străini, ce urmează să se întâmple e în afara ființei noastre, o să ne prăbușim, e moartea care urmează, ceea ce ai și spus, că o să mă omori... Și ce-ai vrea să fie, gândeam în timp ce ea se supunea fără să i se ceară, se întindea pe patul meu cu aceeași lentoare în mișcări cu care venise, ce altceva decât moarte... Și în clipa când dorința mea reprimată din pădure și care se născuse în mine din clipa când o văzusem se împlini într-adevăr cu o mare brutalitate furioasă, Matilda scoase un țipăt de spaimă, ca și când ar fi fost violată...

Acest țipăt în abandon aveam apoi să-l caut ani în șir în viața mea cu ea și adesea avea să se repete, sau mai bine zis avea să treacă cu timpul în fruntea dușmanilor cu care lupta Matilda. Căci avea destui, aveam să aflu, dușmani, bizari din interiorul ființei ei și care îi chinuiau puternica ei forță vitală. În acele ore însă uitase de ei, îi biruise și venise la mine. Și numai o clipă violența mea dăduse la o parte ca un fulger perdeaua abandonului și la lumina lui îi văzuse foind și țipase. Or eu, abia în acea clipă, auzind acel țipăt, mă îndrăgostisem cu adevărat de ea. Și aveam să trăiesc cu această amintire, tot așa, ani în șir, biruind conflicte care nu credeam că pot fi acceptate...

Singurătatea miraculoasă nu mă părăsi în minutele care urmară, ținând-o în brațe pe Matilda, și nici în anii care veniră. Ea mă întrebă doar, atunci, dacă am încetat s-o dau uitării, așa cum spusesem în pădure, și dacă furia mea s-a topit. „Bineînțeles, i-am răspuns jubilând în teritoriul meu cucerit și în care mă întorceam stăpân, bineînțeles, te iubesc și nu te-am dat o clipă uitării..."

Astfel am cunoscut-o pe Matilda, cu care mă căsătorii abia peste doi ani, căci Petrică se opuse cu o abilitate aș zice diabolică la divorțul pe care tot ea

îl intentă, nu fără întârziere, tot sperând că el va fi de acord și despărțirea va dura doar o lună. Mă mutai în casa ei într-o frumoasă zi din toamna anului '48...

PARTEA A TREIA

I

Era într-o duminică, în ajunul zilei de 7 noiembrie. Puținele mele lucruri și cărțile încăpură toate într-o camionetă, fiindcă după despărțirea mea de părinți nu mai cumpărasem nimic; inflația, care fusese curmată abia în 7, redusese atât de mult valoarea salariilor noastre, încât abia îmi ajungeau banii pentru mâncare și pentru unele cărți strict necesare pregătirii doctoratului meu. Cu un an în urmă fusesem numit asistent la catedra de litere și filozofie, întâi la catedra marelui poet și filozof..., de filozofia culturii, creată mai demult special pentru el (el mă numi), apoi la istoria filozofiei, fiindcă adepții marelui poet și filozof mă izolară curând de el și înțelesei fără să mi se spună că era mai bine să trec la altă catedră. La istoria filozofiei era titular N.B., care mă cunoștea din studenție și mă aprecia, el fusese acela care mă numise „tinere savant“... Cât despre haine, universitatea avea un așa-zis *economat*, un magazin în care găseai stofă pe care o puteai cumpăra la prețuri mult reduse față de cele din comerțul încă necontrolat de stat, pe baza unei cartele cu puncte; atâtea puncte, atâția metri, trebuia să calculezi bine ce iei cu ele, un costum sau un palton, nu ți-ajungeau și pentru unul și pentru altul. Aceste puncte aveau să dăinuie mulți ani în amintirea contemporanilor, cu extensie de sens și asupra altor activități. Cutare inginer, avea să se spună (sau arhitect, sau profesor), e un inginer pe puncte, adică făcut prea repede și cu rabat asupra inteligenței și valorii lui profesionale, în raport cu un inginer cu studii anterioare regimului.

Aranjatul lucrurilor mele în apartamentul Matildei (care spre bucuria ei nu fusese naționalizat în 11 iunie, deși alții o pățiseră, se considerase, se pare, că parterul în care stătea familia Cheresteșiu nu era de fapt un parter, ci un demisol) nu dură mai mult de câteva ore, fiindcă rafturile mele sărace, divanul-studio și măsuța zisă birou le trimisesem părinților, să le vândă sau să le păstreze, nu mai aveam acum nevoie de ele: minunatul birou la care scrisese Petrică poezii (de fapt nu scrisese!), biblioteca, pe care o umplui cu cărțile mele, erau ale Matildei. „Sper, îi spusei eu vesel în timp ce goleam sacii cu cărți în fața bibliotecii deschise, ajutat de ea, că nu vei găsi nici un fel de amatori pentru tratatele mele de filozofie. Ar fi mare minune!“ „Cine

știe, râse ea, poate mai târziu!“ „De ce mai târziu?“ „Până se termină epurarea bibliotecilor în oraș și a anticariatelor. N-ai auzit?“

Auzisem. Funcționa o comisie de epurare în oraș, dar nu mă gândisem și nu știam până la ce limite se epura, credeam că erau epurate doar cărțile naziste și rasiste ceea ce mi se păruse firesc. „Vrei să spui, o întrebai pe Matilda, că se epurează și cărțile de filozofie?“, „Bineînțeles! Și cele pornografice, mai adăugă ea, chiar și cele de valoare, adică ilustrate de pictori și gravori celebri, ne-a arătat zilele astea o colegă a cărei soră lucrează în această comisie un astfel de exemplar. Distrați-vă, zice, că mâine o dau îndărăt la ars.“ „Era interesant acel exemplar?“ „Foarte! Era comic! Ca în Boccaccio. Se epurează și clădirile“, continuă Matilda. „Cum clădirile?!“ făcui eu mirat. „Da, clădirile. Cunoști blocul din centru, vizavi de Hotel Royal, construit de marele Gociman, cu splendide cariatide... Ei, cariatidele acestea, din pricina sânilor, vor fi dărâmate zilele astea. Tovarășul Calcan, președintele comitetului provizoriu al sfatului popular, ne-a dat, foarte indignat, ordin să terminăm cu «porcăriile» astea...“ „Nu i-a explicat nimeni?“ „Ce să-i explice?“ „Să i se arate albume de orașe, clădiri antice, temple...“ Matilda drept răspuns își dădu capul pe spate și râse, semn că ori îl cunoștea bine pe acest Calcan și ar fi fost comic să încerce cineva să-i explice, ori chiar i se explicase și Calcan dăduse un răspuns într-adevăr comic. „Mie, continuă Matilda, mi-a dat Calcan acest ordin, nu știu de ce a cășunat pe mine, te pomenești că i-oi fi plăcut, m-am gândit, și i-am spus că o operă de artă ețetera nu se dărâmă, e ceva frumos... Aiurea! Cum frumos, tovarășă, zice, dacă dumneata ai umbla cu curul gol pe stradă, asta ar fi ceva frumos?! (de unde am dedus că între sâni și ...în rest el nu face nici o deosebire, ca și când nu din sâni ar fi supt laptele cu care l-a hrănit mă-sa când era în fașă). Executați ordinul, zice, și în trei zile să nu mai văd chestiile astea în plin centrul orașului.“ „*Și* le-ați dărâmat?“ „Încă nu! Mai încercăm să intervenim, dar nu cred că vom reuși...“

Matilda făcea parte dintr-o comisie pentru arhitectură, se înscrisese în partid cu un an în urmă și i se dădeau tot felul de sarcini. Îi plăceau, ași putea spune chiar că o înveseleau, ca și când ar fi fost vorba de o comedie. Îmi povestea tot felul de lucruri de acest gen, în care eroii semănau cu acest Calcan. Nu știu de ce era ea veselă, fiindcă eu mă indignam. Auzisem îndată după naționalizare că niște comisii de inventariere a bunurilor moșierilor de prin conace socotiseră de pildă cărțile acestora drept ceva dăunător, din moment ce le găsiseră într-un conac moșieresc, le aruncaseră

în curte și seara țăranii făceau cu ele un foc pașnic, tăifăsuind la lumina lor fizică, în timp ce strămoșii lor culturali le scriseseră pentru lumina lor spirituală. Desigur, imaginația mea mergea departe, exagera. Cine știe ce ediții de valoare pieriseră, poate chiar cărți foarte vechi, îmi spuneam, hârtii, documente de preț... Poate că nu, dar era exclus să-ți imaginezi că atâtea generații care trecuseră prin aceste conace să nu fi moștenit asemenea valori? Locul lor era în bibliotecile publice, nu să le arunci pe foc. Auzisem de însușiri de covoare, mobilier, tablouri, dar și de arestări în legătură cu aceste însușiri... Matilda, „analfabetă“, cum îi spusese Petrică, ai fi zis că se distra povestind. „S-a dat ordin să vopsim zidurile orașului, continuă ea, zidurile vechii cetăți. Nu i-au plăcut tovarășului Calcan, a spus că sânt «urâte», să le vopsim în roșu. Cred că s-au și apucat de treaba asta, exclamă ea în hohote. Așa că păstrează-ți bine cărțile, și te sfătuiesc să nu vorbești despre ele.“ Nu știa ce spune, n-avea să treacă mult și... dar mai bine să nu anticipez, fiindcă nu trăgeam atunci nici o concluzie din aceste semne, tocmai începusem să-l citesc pe Marx, pe Engels, pe Lenin și mai ales pe Stalin, a cărui figură mă fascina, citeam despre el alte cărți decât cele oficiale, decât *scurta lui biografie*, nesărată și plicticoasă, departe de adevărul vieții lui atât de spectaculoase și teribile, și deși nu mă distrau aceste semne ca pe Matilda, gândeam că n-aveau nici o semnificație neobișnuită. Într-o revoluție se întâmplă multe, revoluția și le asuma, erau inevitabile, când pe scena istoriei apăreau masele... da, puteau călca în picioare câteva cărți, se dărâma o cariatidă, ei și? Aveam să le retipărim acele ediții, ceva mai târziu, desigur, și construi alte cariatide, când tipi așa de proaspeți și idioți ca de-alde Calcan vor fi înlăturați... Puțin pot totuși să anticipez. Nu numai Matilda râdea și nu numai de Calcan, ci și de miniștri, cum era celebrul Zăroni, asupra căruia circulau un număr incredibil de anecdote, reînnoite aproape zilnic: revoluția părea să aibă am caracter pașnic; părea, dar curând râsul avea să le înghețe multora pe buze...

Prin anii '58, adică la cinci ani după moartea lui Stalin, sau mai precis după ce Hrușciov își dădu acordul ca trupele sovietice să se retragă de pe teritoriul nostru (detaliile acestui fapt senzațional cu importante, consecințe pentru noi nu se cunosc încă), Gheorghiu-Dej invită într-o zi la el un scriitor notoriu și stătu cu el de vorbă îndelung la o cafea, nu despre literatură, bineînțeles, în care nu se amestecа direct, ci despre politică și anume despre politica sa, politica începutului, adică tocmai a acestor ani, '48-'52, a primelor planuri economice după naționalizare. Scriitorul povesti

întâmplarea, cu amănunte care nu puteau fi născocite, extraordinară istorie, depășind cu mult talentul său care excela în pitorescul murdar, nu avea adică acces imaginativ spre astfel de sfere politice amețitoare ca s-o poată inventa, cu toate că pasiunea politică și însușirile de a o face le avea; era membru în Comitetul Central al Partidului și de mulți ani deputat în Marea Adunare Națională, dar nu mai mult, cu toate că aspira să conducă Ministerul Culturii.

„Mulți nu știu, mă, cât de greu ne-a fost nouă să punem țara asta pe picioare după război, își începuse Gheorghiu-Dej destăinuirea. Poporul a simțit-o, a strâns cureaua, a înțeles idealurile noastre, adică au înțeles muncitorii, intelectualii cinstiți, țăranii mai puțin, și burghezia doborâtă, cum era și firesc, n-a înțeles deloc, mai exact se bucura de dificultățile noastre. Dar eu nu te-am invitat la mine să-ți spun lozinci. Burghezia a fost destul de cuminte și dacă am fi fost mai puternici și dacă Stalin ar fi murit mai curând, o colaborare mai largă și mai îndelungată cu cadrele burgheze specializate ne-ar fi scutit de unele excese care n-au folosit nimănui. Așteptăm un moment favorabil ca să dăm drumul din închisori tuturor condamnaților politici și să nu mai băgăm pe nimeni în ele pentru ideile lui. Putem s-o facem, dă-o dracului, nu vrem ca în conștiința generațiilor tinere ideea de socialism să fie asociată cu aceea de dictatură. Vom fi condamnați de istorie dacă nu urmăm și practic, nu numai prin lozinci, ideile generoase ale socialismului și comunismului. Acest lucru îl putem gândi acuma în liniște și cu calm, fără isteria de atunci a Anei Pauker, care ne întreba în plină ședință a Biroului politic cum se explică faptul că în conducerea partidului nostru n-am descoperit nici un dușman, nici un trădător. Bulgarii l-au descoperit și împușcat pe Traicio Kostov, ungurii pe Laszlo Rayk, cehii l-au spânzurat pe Rudolpf Slansky și odată cu el pe nenumărați alții. Ana Pauker și Vasile Luca vroiau să mă descopere pe mine și tovarăși de-ai mei de închisoare și de luptă. Era primejdie mare. Să vezi, m-am hotărât atunci să mă duc la Stalin... M-am urcat în avion, am ajuns la Moscova și am fost cazat într-un hotel, fără protocol special și fără comunicate în presă. Acolo în hotel am stat nemișcat lângă telefon trei zile. Mi s-a spus că tovarășul Stalin mă va primi îndată ce o să aibă timpul necesar ca să mă primească, să am răbdare și să nu mă neliniștesc, fiindcă e foarte ocupat cu pregătirea plenarei C.C. al P.C.U.S., care va avea loc curând. Ce puteam să fac, mă? Asta e soarta unei țări învinse în război, în ciuda prieteniei pe care popoarele o doresc între ele. O doresc, dar conducătorii puternici, când simt

că ești la cheremul lor, au grijă să nu te scutească să simți tocmai acest lucru. N-aveam voie să părăsesc odaia, să ies și eu să mă plimb; un șef de stat poate fi expus surprizelor, am așteptat și, în sfârșit, în a patra zi sânt anunțat să mă pregătesc, tovarășul Stalin mă așteaptă. M-a primit singur în biroul lui din Kremlin și m-a întrebat cu un glas afectuos ca de frate mai mare: «Ce e, mă Gheorghe?» Adică ce s-a întâmplat, de ce ai venit? Așa ne spun ei nouă, pe numele cel mic, Gheorghe, Niculae, Vasile... «Tovarășe Stalin», i-am răspuns, și am început să-i spun tot pe șleau, fiindcă nu se putea face cu el diplomație abilă, sânt sigur că agenții lui, dintre care unul e și acum adjunct la Interne și ne urmărește pe toți și raportează tot. Îi și raportase de conflictul dintre liderii partidului nostru pe de o parte, și grupul Anei Pauker, Vasile Luca și cei pe care se bizuiau în sânul CC. Dar n-am început cu acest conflict, dimpotrivă, l-am lăsat la urmă, ca pe un lucru nu prea important, deși era important... Am început cu chestiunea economică: țara n-are mijloace pentru o creștere economică, pentru subvenționarea primului nostru plan cincinal. N-avem bani. Muncitorii o duc greu, strâng cureaua, țăranii stăpânesc piața alimentară, urcă prețurile, în timp ce noi le vindem produse industriale ieftine, altfel am fi siliți să mărim salariile, să recurgem din ce în ce mai mult la fabrica de bani, fiindcă n-aveam nici unde să le mărim. Am și recurs și țăranii au și pus mâna pe ei; inflația, curmată acum doi ani, a reapărut... Numai un împrumut extern ne-ar putea ajuta. Asta ar fi prima noastră rugăminte, fiindcă la capitaliști nu putem recurge... A doua chestiune, politică. Am luat noi puterea politică, am naționalizat industriile, uzinele și fabricile, am pus directori noi, am alungat ultimii miniștri burghezi, l-am alungat pe rege, dar burghezia cu toate cadrele ei se uită la noi și ne pândește, râde de noi, lansează anecdote... Foștii ei miniștri, fostele cadre politice și militare, foștii demnitari intelectuali; foștii polițiști sânt în picioare și îi așteaptă pe americani. Au din ce trăi, din ce-au acumulat, tablouri de mare valoare, lucruri fine, covoare, argintării, bijuterii. Nu-i nimic, zic ei, vindem noi acuma, dar o să facem altele, când o să revenim la putere. Americanii au bomba, rușii n-o au. La toamnă începe războiul, la toamnă, la primăvară, la vară, dracu să-i ia, agită chestia asta. În marea Uniune Sovietică toți ăștia au pierit în războiul civil odată cu Denikin, cu Vranghel, cu Kolceak. La noi doar câțiva legionari fanatici s-au refugiat prin munți, câțiva ofițeri căutați pentru crime de război, dar n-au pe nimeni în spate, sânt în curs de lichidare, nu ăștia sânt problema, ci cei pașnici, care tot mai au influență asupra micii burghezii ezitante, asupra

unei părți din țărănime. Ce să facem? Cum să procedăm, tovarășe Stalin?... Și a treia chestiune și ultima, problema devierii de dreapta, care a apărut în sânul conducerii partidului nostru. Aici Stalin s-a oprit din plimbarea lui domoală prin birou, și-a scos pipa din gură și m-a întrebat: «Cacaia deviația?» Ce deviere?! Nu părea mirat, dar știam că era mai mult decât mirat. Știam că la auzul cuvântului deviere amintirea vechilor lui lupte contra deviaționiștilor din partid de dreapta sau de stânga și pe care îi zdrobise pe toți prin anii '26 și '30 îi împrospăta sufletul lui împietrit și că acela care câștiga în fața lui, cu asemenea problemă, câștiga totul. Și i-am spus: Grupul Ana Pauker și Vasile Luca au deviat spre dreapta în chestiunea țărănească și în chestiunea finanțării primului nostru plan cincinal. Ei susțin că nu e momentul să începem colectivizarea agriculturii și nici industrializarea. Teză buharinistă sadea. Stalin s-a oprit iar și a clătinat din cap, parcă s-ar fi întristat: da, da, da da. Ana Pauker, da, da, da... Și a rămas mult timp pe gânduri. Pe urmă a ridicat o sprânceană, și-a pus pipa la loc și mi-a spus tot așa ca la început, ca unui frate: «Bine, Gheorghe, o să mă gândesc la problemele voastre, întoarce-te la hotel și îți dau eu de veste când ne revedem...». M-am întors în odaia mea și am mai așteptat vreo trei zile. Mi-a trecut prin cap că s-ar putea foarte bine să nu-l mai văd niciodată pe Stalin și să nu mă întorc în țară decât ca să împărtășesc și eu, după un proces răsunător, soarta lui Kostov, a lui Rayk și a lui Slanski. M-am gândit eu chiar de la plecare, dar asta e politica, mă, trebuie să riști când interesele maselor o cer... Nu știu ce a cântărit la Stalin, în orice caz simpatia lui pentru moscoviții Ana Pauker și Vasile Luca se pare că n-a contat în fața devierii lor. În asta a stat, mă, înțelepciunea lui, știa să se orienteze rapid și să nu ezite să sesizeze ceea ce e nou într-o situație dată. M-a primit iar. Am înțeles că partida era câștigată. «Uite, Gheorghe, mi-a spus, ce-ți sugerez eu să faceți voi. Întâi: chestiunea cu țăranii care urcă prețurile: fă o nouă reformă monetară și luați-le banii îndărăt. Schimbi banii la nivelul unui salariu puțin peste mediu, restul e zero, sau ceva simbolic, 1 la 100 000. Și mai respiri, până te întărești. Bani să vă dau n-am nici eu. Doi: în chestiunea cadrelor burgheze care râd de voi și lansează anecdote reușite (și aici Stalin avu un gest, își netezi râzând mustața, ca și când le-ar fi auzit și el acele anecdote, despre care eu nu-i spusesem dacă sânt reușite sau nu și i-ar fi plăcut și lui), și mă luă de braț și mă duse în fața unei mese cu harta Romîniei în relief, executată special pentru această întâlnire. El luă în mână un băț, îl puse pe undeva pe lângă Cernavodă și apoi de-acolo făcu harști cu

el până pe lângă Constanța. Pe-aici, zise, faci-un canal care să lege Dunărea de Marea Neagră, și îi trimiți acolo să-l sape pe toți ăștia care râd de voi. Să lanseze de-acolo anecdote dacă or să mai aibă chef, și dai două lovituri deodată, fertilizezi Dobrogea, despre care mi s-a spus că suferă de lipsă de apă, și deschizi o cale spre mare și scapi și de acești inși glumeți... O să-ți dau și unele excavatoare și echipament electric, să ridici ici colo uzine electrice, și o să-ți dau ceva cadre de-ale noastre care au mai făcut canale. Trei: în chestiunea devierii: cunoști pericolele unei devieri. Lenin a fost împotriva lor, îmi spuse Stalin cu modestie, ca și când el ar fi fost ceva mai indulgentă decât Lenin și nu făcuse bine că nu-i urmase învățătura: era în măsură să mă sfătuiască să nu fiu indulgent. Lichidați, zise, printr-o discuție în Comitetul Central și apoi în adunări de partid lărgite acest grup de deviaționiști.“ Ești mulțumit, Gheorghe?» «Sânt mulțumit, tovarășe Stalin.» După cum știi, mai spusese Gheorghiu-Dej adresându-se scriitorului, partidul a acționat unit în toate aceste trei chestiuni și a învins. Numai canalul după câțiva ani a trebuit să-l abandonăm: mergea greu, costa scump și ar fi durat cine știe cât și devenise și impopular... Dar cândva tot va trebui făcut... când ne va costa, datorită dezvoltării noastre, de cinci sau chiar zece ori mai ieftin... „Asta e, mă! Așa se face istoria. Voi, scriitorii, sânteți neinformați, de-aia cărțile voastre nu sânt bune, dar din păcate nici noi nu vă putem pune la dispoziție unele documente și materiale care v-ar inspira. Ce să facem? Nu putem! Istoria e încă prea crudă și lucrurile ar putea fi înțelese greșit. Dar într-o zi se vor deschide multe arhive și nu cred că ziua asta o să fie chiar așa de îndepărtată...“ Astfel se încheiase acea destăinuire al cărei conținut mie mi s-a părut de îndată senzațional. În orice caz, acoperea cu o viziune *de sus*, în linii foarte mari desigur, evenimentele din acei ani. Detaliile, ei da, detaliile, adică punerea în practică a marilor decizii implacabile, astea le-am trăit noi, dar despre ele mai târziu...

II

Lucrurile mele se topiră deci repede în dulapurile Matildei. Ne așezarăm la masă. Soția mea (căci ne căsătorisem cu trei zile înainte) continuă, în timp ce aceeași fată de-acum doi ani ne servea, subiectul Calcan, despre viața lui de familie, despre meseria umilă pe care o avusese înainte... Aici o întrerupsei: „În politică n-are importanță situația umilă de la care a pornit cineva, dimpotrivă, în revoluția proletară asta e un atu.“ Dar Matilda parcă

nu auzi. Ea era prizoniera mediului ei concret, de-acolo, de la arhitectură, ideile generale când o ispiteau, starea ei de spirit devenea, ca la unii credincioși, habotnică, în discuțiile obișnuite, intratabilă; acum însă pentru ea și pentru colegii ei era pur și simplu caraghios ca un fost plăcintar să ajungă primar al orașului. „Știi unde ținea plăcintăria? Chiar în spatele facultății noastre, toți cumpăram de la el semințe prăjite și sărate de dovleac și mai ales dovleac turcesc la cuptor, n-ai mâncat"? „Nu!" „Atunci nu știi ce bun era!" Și pe Matilda o pufni iar râsul, pesemne îi era greu să asocieze în mintea ei figura plăcintarului de-atunci cu aceea a primarului actual. „Numai în țările înapoiate este de neconceput ca un fost vânzător de ziare sau fost miner să ajungă președinte al Statelor Unite, reluai eu. Acolo însă orice ocupație e nobilă, dacă prin ea ajungi să câștigi bani." „Păi da, zise Matilda, cred că plăcintarul câștiga destul de bine, fiindcă toți studenții cumpărau de la el semințe și felii de dovleac. Fetele lui erau mai bine îmbrăcate decât mine și aveau, așa, un tupeu, un nas pe sus și un dispreț chiar și pentru tatăl lor încât ai fi zis că îi reproșau că se născuseră într-o plăcintărie de dovleac... Nu ele serveau..." „Ei, tocmai, cred că un american le-ar fi gonit de-acasă..." „Nu zici, continuă Matilda fără să ia în seamă generalizările mele, că le ținea la liceu?! Muncea pentru ele ca un rob, să le facă cucoane, disperat că învățau prost..." „Chestie banală de nerozie paternă, mi-am continuat eu ideea, foarte frecventă în toate țările fără cultul muncii, unde boieria, adică aspirația către boierie, constă tocmai în asta: să nu muncești! Ce deosebire ar fi- atunci între un muncitor și un boier, dacă un boier ar munci și el? N-ar mai avea nici un haz! Noțiunea de reușită are alt sens la noi în Europa, unde avem o bogată tradiție feudală, decât la americani... reușită la ei, a căror tradiție e de cuceritori ai unui vast pământ, înseamnă bani care sânt expresia unei activități productive, și nu a unei spolieri, cum cred unii munca, eficiența, investiția... În acest sens, plăcintarul, văzând că fetele lui învățau prost, în loc să le trimită la muncă și să câștige și banii să-i investească în altceva, să ajungă nu boier, ci bogat, și asta să nu însemne lux, trândăveală și risipă, ci..." „Păi singur spui, mă întrerupse Matilda, că n-ar avea nici un haz dacă odată ajuns bogat ar continua să muncească... „Nu asta spun, replicai deodată iritat, una e ce spune plăcintarul tău de dovleci și alta e *ce-ți spun eu ție* că ar trebui el să gândească." „Cum o să gândească el ce vrei tu!? râse ea batjocoritor. Asta e gândirea lui, și dacă el se simte bine așa, de ce să venim noi să-i impunem gândirea noastră?" Tresării. Învățasem să surprind la ea clipa când o

ispiteau ideile generale. Pericol, gândii, atenție mare. Totuși izbucnii: „Îl bag în mă-sa pe acest Calcan cu dovlecii lui turcești și cu fetele lui cu tot, spusei totuși. Unde mă vezi tu pe mine că vin să-i impun gândirea mea? Eu raționez, nu mă duc peste el să-l învăț ce trebuie să facă în viață. De altfel a ajuns primar, ce s-a ales de plăcintăria lui?“ „O vreme a făcut ce-ai spus tu, adică și-a lărgit-o și a făcut și o cofetărie, dar cofetăria nu prea a mers, îi stăteau prăjiturile nevândute până se râncezeau, nu i le cumpăra nimeni, lumea vroia de la el dovleac copt, asta e! făcu Matilda agresivă și triumfătoare. Așa că ideile tale americane n-au dat roade, i-au venit și lui, dar a dat faliment.“

Dădui și eu capul pe spate și izbucnii în hohote. Trăiam cu Matilda marea mea perioadă când aceste treceri aproape insesizabile de la un lucru de nimic la ceva grav mi se păreau nespus de vesele și când cedam, o lăsam să triumfe. Obiectiv vorbind, ideile mele n-o atingeau nici cât un fulg, dar acum nu-i ajungea numai atât, nu știu ce dracu vroia. În cei doi ani cât durase divorțul, soluția mea fusese simplă: „Bine, Matilda, îi spuneam, ai dreptate (și îi dădeam efectiv dreptate în sinea mea chiar), acuma tu trebuie să pleci...“ Ne vedeam la mine și totdeauna seara și totdeauna spre sfârșitul întâlnirii și pe nesimțite cuvintele o împingeau spre mine și se ciocneau cu ale mele scoțând nu scântei, ca acuma, ci adesea fulgere, la a căror lumină vie ideile mele erau nu o dată anihilate, topite, reduse la neant: nu mai știam niciodată, atunci pe loc, ce să-i mai răspund, abandonam și ne despărțeam. Rămas singur, începeam să-mi amintesc, dar atunci mai puternică era amintirea îmbrățișărilor noastre, simțeam că nu merg, ci plutesc și uitam restul. „Hm! gândii, acum nu pot să-i mai zic să plece, gata, sântem soț și soție, ia s-o las să vedem ce vrea de fapt acum de la mine?“

„Bine, zic, ideile mele americane n-au dat roade, i-au venit și lui, ei și? Dar mai întâi cofetăria era în același local cu dovlecii?“ „Bineînțeles!“ zise Matilda parcă indignată. „Nu e așa de bineînțeles. Vadul lui comercial, dacă ne putem pronunța astfel, era pentru dovleac copt, cum ai spus, cofetăria trebuia s-o facă în altă parte, în alt vad, într-un local șic, curat și atrăgător, cu cele două fete îmbrăcate în alb ca serveoze, fără tupeu însă, fără nas pe sus, zâmbitoare și șarmante, cu o firmă afară pe care să fi scris eventual: *Cofetăria la cele două fete...*“ „De ce, zise Matilda (și observai cum vorbea cu palmele strânse), idealul lui era să le facă intelectuale, o aspirație nobilă. Ce e greșit aici? Află că le-a și făcut, sânt amândouă profesoare de liceu, cum ai fost și tu...“ „Asta nu înseamnă că sânt și intelectuale, continuai eu

să râd. O meserie ca oricare alta și care n-o să le facă niciodată bogate.“ „Nici pe tine n-o să te facă, așa că nu văd deosebirea, cu toate că ești profesor universitar. Tot o meserie ca oricare alta.“ Tot o meserie ca oricare alta?! Tresării din nou și rămăsei tăcut. De la dovlecii turcești ai lui Calcan Matilda ajunsese la mine. Așadar nu dădea doi bani pe idealul meu de a mă afirma ca filozof, cum nu dăduse nici pe activitatea poetică a lui Petrică. Între mine și fetele lui Calcan nu era nici o deosebire. Dar eu știam că pentru o femeie aspirațiile unui bărbat sânt literă moartă atât timp cât nu devin un fapt social cert. Petrică publicase el un volum de poezii, dar tot Petrică rămăsese, nu veniseră nici gloria, nici considerația, schimbarea pe scara ierarhiei sociale. Totuși mă atinse un vag sentiment de tristețe. Dorisem, adică implicasem dragostea mea pentru ea în aspirațiile mele intelectuale intime. Prețuirea celor pe care îi iubim e un sprijin, chiar dacă această prețuire nu măsoară exacta noastră valoare. Bineînțeles că nu doream prețuirea unei proaste, care nu înțelege nimic, în timp ce se laudă cu tine peste tot, în mod ridicol, cum se întâmplă cu unele soții. Matilda însă nu era o proastă, avea gândirea vie, chiar dacă incertă în manifestări, cu urcușuri și coborâșuri spectaculoase, de la prostie la intuiții și adâncimi care te uluiau. Mă adâncii în reflecție și hotărâi ca niciodată să nu-i dau Matildei să citească ceea ce aveam să scriu, sau să abordez vreodată în vreo discuție cu ea acest subiect. A fost o hotărâre cu grave consecințe, pe care însă nu le întrezăream în acele clipe. Matilda se uita la mine cu privirea intensă, fără să clipească. O evitai liniștit. Îmi trăiam dezamăgirea fără să-mi treacă prin minte s-o exprim, dar nici să-i port soției mele pică și în cele din urmă îmi revenii, îi zâmbii și o întrebai mirat: „Ei, ce e?“. Palma ei dreaptă rămăsese cu șervetul în mână, pe care îl strângea. Își aminti brusc de acest șervet, îl aruncă, se ridică de la masă fără să-mi răspundă și dispăru în bucătărie. Cunoșteam aceste îndârjiri mute: nu-mi erau adresate. În cei doi ani le pusesem pe seama exasperării la care ne supusese Petrică. Avocatul său, ales de domnul Nicolau, reușea să obțină termene, atât de îndepărtate încât nu mă miram când la întâlniri Matilda pur și simplu tăcea ore întregi fie nu vroia să stăm nici acasă la ea, nici la mine. Ne plimbam, eu încercam s-o consolez spunându-i că avem viața înainte, că iubirea noastră o trăiam de pe acum și că nu trebuia să ne sinchisim de Petrică, că el crede că această iubire o să se termine și ea se va întoarce atunci la el: mi-o spusese el însuși când într-o zi avusesem împreună o discuție. După acea excursie pe dealuri nu ne mai vorbeam; el se mutase de la Matilda la câteva luni după ce ea

intentase divorțul. Când auzisem că el declarase în fața instanței că n-are soție de lăsat, îl abordasem și, foarte liniștit, zâmbitor el îmi dezvăluise fără ocol strategia sa: când se va convinge că într-adevăr o iubesc pe Matilda (căci aceasta era teza lui, că eu n-o iubeam, că sânt un cinic care, cel puțin la această vârstă, nu știam ce înseamnă să iubești o femeie), atunci își va da acordul, și divorțul se va pronunța imediat... „E ridicol, îi spuneam Matildei, îndârjită și tăcută, n-o să mă apuc eu acuma să-i fac lui o demonstrație că te iubesc, ca el să-și dea acordul.“ „E dreptul lui“, îmi spuse ea pe neașteptate și zadarnic încercai timp de câteva săptămâni să aflu, adică să-mi explice ce vroia să spună cu asta. Tăcea, apoi se scula de pe banca din parc unde ne așezam și o lua înainte fără să-mi spună unde se duce; mă lămuream curând: spre mine, spre casa mea o lua. Intram, privirea ei se albea ca în acea primă seară când o găsisem plimbându-se pierdută prin fața porții mele, și scena de atunci se repeta, cu o violență sporită... Dar iată că într-o zi aflarăm ceva care ne uimi: Petrică își găsise și el o altă femeie, îl văzui eu însumi cu ea plimbându-se pe bulevardul cel mare, mă oprii, el mă prezentă încântat cu măsură, fiindcă femeia era într-adevăr frumoasă, și nu se sfia să-și arate printr-o gravitate supusă și orgolioasă dragostea ei pentru el, și în sfârșit îl auzii că îmi spune: „Chestia aia se va aranja rapid“. Nici pomeneală că s-ar fi convins că eu o iubeam pe Matilda, vrusese doar să se aranjeze el însuși. Matilda nu se bucură când îi povestii, firește, nici nu se înfurie, avu doar un surâs înghețat și sarcastic: „Știam, zise ea, că asta aștepta“. Dar nu zise că bine că găsise ceea ce căuta, ca și când n-ar fi avut nici acum încredere în el, după ce își bătuse joc de noi atâta vreme. Nu se destindea. Probabil că asta va veni treptat, gândisem (și gândeam și acum), după ce eu mă voi muta la ea și vom începe să trăim, zilnic, împreună, această încordare neștiută poate nici de ea însăși va ceda și încetul cu încetul va reveni la Matilda din acea clipă când mă îndrăgostisem eu de ea: când fusesem prima oară invitat de ea și întârziase și apăruse la ușa apartamentului... venea agale, trecătoarea pe care crezusem că n-o s-o mai văd niciodată... ca și când ar fi venit de la un mare bairam unde se simțise minunat... se întorcea acasă plină de generozitate pentru toți și pentru orice, dispusă să ierte pe oricine, copleșită ea însăși de clipa de fericire intensă care îi atinsese sufletul. Se uitase la mine cu această bogăție de expresie pe chipul ei a cărui frumusețe mă orbea și-mi spusese: „Dumneata trebuie să fii domnul Petrini! Buna ziua!“ Da, eu eram domnul Petrini și ea era acum soția mea... Nu încă, eu o vroiam pe trecătoarea...

Mă sculai de la masă, scosei din rafturi Baudelaire și mă înfundai într-un fotoliu din imensul hol. Matilda se întoarse cu fata care ținea în brațe o tavă cu prăjituri și cafele, și mă invita, spunând că sânt plăcinte cu prune, specialitatea ei, fragede și pufoase. Privirea Matildei se înseninase, chipul i se spălase de îndârjirea anterioară. Pusei volumul pe măsuță și într-adevăr, gustând din plăcintă, o și înfulecai, atât era de bună. Fata se întoarse cu o nouă tavă cu două cupe de cristal și cu o sticlă de șampanie. Matilda îi spuse să-și ia și ea un pahar, dar fata refuză: „Asta dă la mine amețeală, nu-mi trebe!“ „Da vinarsul nu te amețește?“ zise Matilda. „Nu, doamnă!“ „Atunci adu-ți un pahar de vinars!“

Destupai sticla. Ana, căci așa o chema pe fată, ne ură să fim fericiți, ridicarăm cupele și băurăm. Ana își bău vinarsul dintr-o înghițitură și se retrase, în timp ce Matilda îi spunea să lase acum totul așa cum e, să plece și ea în oraș, și mâine dimineață să se întoarcă să spele vasele; îmi amintii că după masă îmi plăcea să fumez, mă cautai în buzunar, îi oferii și Matildei, aprinsei și mă lasai amețit în fotoliu. „La ce te gândeai adineauri? zise Matilda cu o veselie care îi sticlea în priviri. Poți să-mi spui și mie?“ „Mă gândeam la tine și mi-am adus aminte de o poezie din Baudelaire!“ Și îi arătai volumul. „No, no, no! zise ea, nu adineaurea asta, adineaurea dinainte!“ Știam la care adineaure se gândea, dar ridicai dintr-un umăr mirat: „Când?“, zisei. „Când ai rămas așa, pierdut în noaptea unei lumi ce nu mai este!“ Și râse în cascade și nu mai insistă, dar parcă aceste cascade spuneau: Știu la ce te gândeai, luai o hotărâre, dar n-o să-ți meargă cu hotărâri de unul singur, aici nu mai merge cu astfel de replieri în noi înșine, o să aflu eu, n-ai nici o grijă, adică nu-ți face iluzii zadarnice, o să fim fericiți sau nefericiți împreună, înțelegi, *împreună*, domnul meu... „Mai toarnă-mi, te rog...“ Sugestia acestui *împreună* făcu să crească în mine dorința ca un val înverzit și învinețit de sarea mileniilor, nu-i mai turnai, mă pomenii la picioarele ei sărutându-i genunchii cu patimă... „Ce hotărâre, care hotărâre“, murmuram, iar ea, cu mâinile în părul meu, mă mângâia și îmi șoptea, pierdută, numele, ca o chemare de demult, o melancolie, o spaimă fericită, un fior terifiant... „Să nu-mi ascunzi nimic, iubitul meu, îmi spunea, să nu fugi de mine, să nu-mi eviți privirea, să nu mă întrebi ei, ce e? ca și când n-ai ști ce e, ca și când mi-ai fi străin, departe de mine, scrutându-mă cu ochi nemiloși... Căci eu voi fi pierdută dacă nu mă iubești, dacă nu-mi dăruiești tot ce ai mai bun, dacă mă vei sili să nu-ți mai pot dărui tot ce am mai curat, mai pur, din sufletul meu...“

Era întâia oară când îmi făcea o astfel de declarație. Spuneam da, da, da, printre șoaptele, printre suspinele ei, care nu încetau, mă copleșeau. Și, ce era mai bizar, îmi alungau dorința în care se vărsa toată iubirea mea și începeam să gândesc că ar trebui să tacă, să-și dea seama că dezgolirea sufletelor poate deveni dureroasă, contopirea lor ne poate face să țipăm și firul vieții să se desfacă vertiginos de pe ghem ca în acel coșmar al unui copil care în câteva clipe a devenit moșneag cu barbă. Dar ea nu tăcea, mângâierile ei nu se opreau. Că eu știu? Că eu am înțeles? Că de-atunci, o, de-atunci când ne aflam în bibliotecă și eu o priveam cu dușmănie și-a dat seama că e pierdută, că o iubeam cum n-o iubise nimeni până atunci și că... Da, da, da, răspundeam din ce în ce mai furios și că atunci, o, da, atunci, dacă am fi fost singuri, relua ea. I-auzi, gândii uluit, ce-i trecea, prin cap în acele clipe, și nu-i mai ascultai șoaptele, trăsei exasperat de ce-avea pe ea și o violai acolo în fotoliu, căci se împotrivea ca o leoaică, realmente, și fu un viol nesfârșit înșurubat și crâncen care o domoli în cele din urmă, șoaptele aprinse încetară, închise ochii și doar un murmur fără cuvinte, ca un cântec de fetiță abandonată în pădure, înspăimântată, dar inocentă, i se mai auzea parcă direct din adâncul ființei... Apoi înțelesei, adică mi se confirmă ceea ce ca nu intuise că i se poate întâmpla: pentru întâia oară de când o cunoșteam avea parcă forțele sufletești istovite. Îmi spuse că îi era somn, o luai în brațe, o dusei în dormitor, o dezbrăcai, mă dezbrăcai eu însumi și adormi în brațele mele. Îi ridicai apoi capul, i-l pusei pe pernă și revenii în hol. Nu uitasem de dorința mea de a reciti acea poezie din Baudelaire. Alături de trupul ei care ardea, o recitii de câteva ori... În privirea ei, cer livid din care se naște uraganul,

La douceur qui fascine et le plaisir qui tue.

Un éclair... puis la nuit! — Fugitive beauté
Dont le regard m'a fait soudainement renaître,
Ne te verrai-je plus que dans l'éternité?

Ailleurs, bien loin d'ici! trop tard! jamais peut-être!
Car j'ignore où tu fuis, tu ne sais où je vais,
Ô toi que j'eusse aimée, ô toi qui le savais!

Dar nu, n-aveam, s-o văd doar în eternitate, trecătoarea mea era aici, nu cine știe unde, nu departe, nu prea târziu, nu niciodată! Căci dacă chiar împreună nu știam unde mergem, nu regretul sfâșietor (dacă ai fi trecut pentru totdeauna pe lângă mine și nu te-ași fi putut iubi, o tu, care știai) îmi chinuie acum sufletul, ci marea bucurie curge prin el, triumfătoare și liniștită.

III

A doua zi ne-am sculat mai devreme, să mergem la manifestație. Pe atunci 7 Noiembrie se sărbătorea cu aceeași amploare ca 23 August. Vrusesem să nu mă duc, dar Matilda mă sfătui să nu fac o asemenea imprudență. „Nu văd ce imprudență ar fi“, i-am răspuns. „Cum, s-a mirat ea, nu știi?“ „Nu!“ „Te notează.“ „Și ce dacă mă notează? Dar mai întâi cine mă notează?“ „Cum cine? N-aveți acolo o organizație de partid? Sau nici asta nu știi?“ „Ba avem, dar nu-l văd eu pe caloriferistul facultății (fiindcă el e secretarul celulei de partid) că o să îndrăznească să noteze pe cineva.“ „Ai să vezi că o să îndrăznească!“ „Bun, și ce e cu asta?“ Matilda se gândi, apoi îmi spuse: *„Nu e bine!“*. Subliniase zadarnic cuvintele. Nu era bine în ce sens? Ce mi se putea face? „Profesori în vârstă, unii dintre ei somități în medicină, în filologie, în matematici să fie *notați* că nu se vor duce?!“ mă mirai eu. „Se vor duce, zise Matilda, și dacă nu te vei duce, vei fi singurul absent și *nu e bine*“, repetă ea aceste cuvinte care nu-mi sugerau deloc ce n-ar putea fi bine, dar care ascundeau în ele o amenințare cu atât mai neliniștitoare, cu cât nu preciza nimic: în primul rând nu era bine așa în general, și cine nu va ține seama de acest general va avea necazuri așa în particular. „Ce fel de necazuri, spusei eu Matildei, ași putea avea?“ „Asta ai să vezi tu singur mai târziu, dar nu prea târziu, în timp ce toți ceilalți vor fi la adăpost de ele și nimeni nu-ți va lua apărarea“, răspunse ea. N-avea dreptate. Nu exista la noi în universitate o astfel de atmosferă de amenințări care să știrbească în vreun fel libertatea cuiva. Era adevărat că nu puțini aderaseră, în frunte cu rectorul, dar rectorul, un biolog vestit, fusese totdeauna un om de stânga, ca și Parhon, la București, marele endocrinolog, fără să ajungă însă demnitar ca acela, se spunea că ar fi refuzat.

Totuși, din curiozitate, hotărâi să mă duc, mai ales că nu mă dusesem niciodată, mă uitasem odată la manifestanți de pe trotuar și starea mea de spirit fusese contradictorie, întâi, în primele minute strigătele lor, trăiască

Stalin, trăiască tovarășa Ana ețetera, nu-mi plăcuseră deloc, nu pentru că aveam ceva contra lui Stalin și a altora, ci pentru că nu înțelegeam cui erau adresate aceste strigăte. Nu erau de față nici Stalin, nici Ana Pauker, nici Vasile Luca, nici Gheorghiu-Dej. Atunci ce rost aveau? Și acele pancarte? Dacă toți acești lideri ar fi fost în opoziție, sensul ar fi fost clar: îi aclamau să audă masele și să-i ajute să ia puterea, cum se întâmplase îndată după război. Dar ei aveau acum puterea! Ce mai era de obținut? Și apoi masele erau chiar ele care aclamau, cine să le mai audă dacă toți erau în stradă, încolonați? Să se audă tot ei, pe ei înșiși?! Da, se putea, așa cum se întâmplă să cântăm în singurătate, exprimând o stare de spirit de preaplin sufletesc, de suferință, de aspirație spre ceva, de dor... Desigur! Mă uitam la chipurile lor, să descifrez ce fel de sentimente îi stăpâneau. Întâi că nu strigau toți, dar aceștia erau mai puțini, apoi erau unii care strigau prea tare, însă cu expresii impersonale, mecanice, asemeni difuzoarelor: lăsau să se audă ceea ce strigă prin ele, amplificau vocea celui invizibil, dar ele erau simple pâlnii metalice de rezonanță, apoi erau unii stupizi, care după ce strigau arătau o figură tâmpă de veselie, al cărei mobil numai ei îl știau, râdeau, făceau o pauză, apoi iar aclamau... Am început însă treptat să văd și alte chipuri, figuri mai umile, ale căror trăsături se transfigurau exprimând o credință adevărată, o convingere, o mândrie, proaspată, spontană... Da, parcă spuneau, am venit la putere noi cei cărora trecutul nu ne-a adus decât suferință și mizerie... jos cu acest trecut, jos cu mizeria, cu umilințele și cu cei care ni le aduceau distilând din ele numai pentru ei și-ai lor mierea și luxul în care trăiau. Am început să urmăresc doar aceste figuri, prins de șoc, căci chiar numai vederea maselor, fără a face parte din rândurile lor, începe, dacă te uiți mai mult la ele, să miște ceva adânc în tine, să-ți nască o emoție fără nume, o solidaritate neștiută până atunci de tine cu ceilalți, o adeziune fundamentală la mișcarea, trezirea la conștiința de sine a tuturor oamenilor. Și începusem să simt chiar atunci, pe loc, că aceste chipuri simple care semănau cu al tatălui meu și mai ales cu al mamei mele însemnau totul, ei erau ceea ce avea pământul mai stabil, ei nu dispăruseră niciodată, în timp ce regi și oligarhii pieriseră, ei aveau ciolanele tari, mâini puternice și eterna speranță în inimi; le-o citeam acum în priviri, strălucind pe chipuri deloc atinse de fanatism abstract, cum erau ale celor care strigau prea tare, sau de stupiditate, cum erau ale celor care aveau expresii complice, prefăcute, vrând să spună, nu se știe cui, că strigă ei, dar nu cred o iotă din toate astea și ca dovadă (nu se știe cui vroiau ei să aducă dovezi) rânjeau

ambiguu, căci nici să râdă din plin, total, nu îndrăzneau. Ici, colo se vedeau tăcuți, gravi, atenți, oamenii de ordine: ei nu strigau și nu aclamau, sarcina lor era ca totul să decurgă bine, totul să fie în regulă, manifestanţii să fie disciplinați, să țină bine pancartele, manifestația să-și atingă scopul, coloanele să ajungă în fața tribunelor, să fluture mâinile, batistele, unii să-şi arate chiar copiii mici, pe care, drept orice steag, îi purtau pe grumaji și care fluturau și ei din mânuțele lor. „Important e că oamenii simpli au lepădat de pe umeri umilința, restul, am gândit, adică realizarea unei lumi fără această umilință rușinoasă care a alungat din multe cămine fericirea simplă la care are dreptul orice om pe pământ, urmează să se înfăptuiască: depinde de ei să nu accepte o altă formă de suferință și umilire." Și m-am îndepărtat cu acel sentiment de solidaritate viu trezit în conștiința mea și care avea să tresară des, uneori cu entuziasm, alteori ca o cutremurare în adâncurile ființei mele, o imensă durere, în anii care aveau să vină. De uitat însă nu l-am uitat nici acum chiar, în celula mea în care scriu această pagină încercând să alung moartea care mă așteaptă...

Îmi spuneam atunci că știu ce este o manifestație de mase, nu simțeam nevoia să mă încolonez și eu. Totuși, am hotărât, odată tot trebuie să fiu și eu printre ei, nu pentru că *n-ar fi fost bine* să nu mă duc, cum îmi spusese Matilda (în acest sens nu-mi păsa și nici nu credeam în amenințări), ci pentru că una e să privești mișcarea stând pe loc și alta poate fi să faci parte chiar din mișcare.

Cu gândul deci la caracterul relativ al ideilor pe care ni le putem face despre ceva, urmând poziția în care ne aflăm, o luai spre locul de întâlnire unde ni se spusese să ne adunăm noi, cei din învățământ. Nu vedeam mișcarea din jur, coloane de manifestanți care și începuseră să se deplaseze, când mă pomenii strigat: „Dom' profesor, dom' profesor, unde mergeți?" Nu eram profesor, ci doar asistent, dar așa ni se spunea la toți la facultate de către personalul administrativ. Mai târziu și chelnerii în restaurante, când aveau clienți al căror grad în învățământ nu-l cunoșteau, dar bănuiau că aveau de-a face cu intelectuali, spuneau tot așa. Până și Matilda se lăuda cu mine rudelor ei în același fel: Victor e profesor universitar!

Era caloriferistul facultății, secretarul celulei de partid, care mă strigase: „Poftiți, dom' profesor", zise el arătându-mi rândurile, care deocamdată erau în așteptare, și unde recunoscui într-adevăr, așa cum îmi spusese Matilda, aproape pe toți universitarii noștri, amestecați cu personalul administrativ. Nu era așa că dacă nu veneam ași fi fost singurul care ar fi

lipsit. „Petrini, ridică mâna un coleg care ținea capătul unei pancarte, haide, dragă, nu vezi că nu putem porni din pricina ta?“

Regățenii spun despre noi, ardelenii, că n-avem humor. N-avem humorul lor, îl avem pe-al nostru, care, e adevărat, e o combinație între humorul pur, dacă există așa ceva, și lipsa de humor sau humorul involuntar care dă naștere unui humor specific, când se râde atât de persoana care vorbește cât și de ceea ce spune această persoană. Regățeanul nu poate fi prins în acest sens, în flagrant delict, să râzi adică și de el. Persoana considerată la noi de un humor irezistibil are tresăriri când își dă seama că ea însăși e subiect de comedie, dar nu știe cum se petrece fenomenul, se irită și devine caustică, această causticitate sporind însă, și nu diminuând hohotele celorlalți. De aceea, în mod curios humoristul nostru, adică acest tip de humorist, căci se disting și altele, spre deosebire de un bucureștean, e plin de ranchiună, foarte obraznic, deșucheat și plin de sine, mai ales dacă a băut un pahar; în acele clipe întreaga lui persoană cere palme și picioare în..., care adesea i se și dau, palme și picioare pe care el e departe de a le primi ca pe un omagiu, în timp ce bucureșteanul arată o figură blazată și te trimite cu un dispreț suveran la origine, fără să-ți poarte pică. Nu sânt absolut sigur de aceste caracterizări, dar astfel îmi părea colegul meu care ținea un capăt al pancartei și care mă chemase lângă el. Apărând în trăsături îngroșate, fusese totuși primul pe care îl cunoscusem mai bine și mai îndeaproape, fiindcă îmi plăcea de el, semăna cu bietul Puloș, fără inocența acestuia, mă distra, mergeam adesea cu el la o berărie. Dacă și-ar fi scos pantalonii și și-ar fi pus cioareci, ar fi semănat cu un țăran. Chiar și era, ajunsese asistent la universitate nu știu prin ce mister, fiindcă un student bun știa mai multă carte decât el. Cu toate acestea, nimeni nu-l luase la ochi, iar studenții îl simpatizau, nu numai pentru humorul lui țărănesc, ci și pentru că auziseră că era băiat de viață, la un pahar de pildă, pe lângă alte năzdrăvănii, cânta cu cuțitul în dinți, un truc de pe-acolo de la el din sat. Nu-mi aminteam să-l fi auzit luând parte la vreo discuție despre literatură, care totuși era obiectul pe care îl preda studenților. Insist asupra lui fiindcă în acea zi avea să-și dezvăluie o latură nebănuită, care avea să-l pună într-o situație neașteptată și foarte turbure. Nu spun tragică, deoarece tragicul, în acei ani, își pierduse încetul cu încetul sensul obișnuit și căpătase un altul... Se va vedea mai încolo, voi încerca adică să sugerez acest nou înțeles sau această nouă atitudine a noastră față de tragic. Revoluția e și o purificare morală și cel lovit de ea... dar mai bine să arăt asta treptat...

Era de-ajuns numai să-l vezi pe Cubleș (căci așa îl chema) și să simți aproape fără să vrei că în general gravele probleme... hm! nu sânt atât de grave și că existența putea fi abordată și sub alt unghi. Care? Ce fel de unghi? Ți-l sugera întâi înfățișarea sa. Părul abundent, negru, îi creștea aproape de lângă sprâncene, privirea vicleană, dar limpede, nu lipsită de o anume fermitate (care repede, prompt, putea deveni insolentă), era tot ce avea frumos acest chip rotund, ai fi zis buhăit, cu pomeți roșii, cu o mustață groasă care masca o gură hilară, gata să se întindă în rânjet (căci de râs cu gura mare nu râdea aproape niciodată)... Vorbirea îi era mieroasă, exclamația și accentul puternic dialectal, și în loc de virgulă frazele sale erau punctate de un *ie*, care era când persiflator, când trădând un cinism care reducea totul la universul său și te făcea, în conversația cu el, ori să-i întorci spatele definitiv, ori să renunți, pentru o clipă, la universul tău, spre a te distra, dacă nu te costa prea scump această distracție, căci nu știai sigur dacă, cine știe din ce pricină și cu toate că te arătai prietenos cu el, nu va deveni mușcător și nu-ți va insinua o măgărie sau chiar ți-o va formula direct, cu o brutalitate deșănțată de golan sătesc. Acceptai însă să plătești, distracția era mare. Ceea ce avem în noi murdar și abject, te pomeneai că se trezește și își cere drepturile și îți spuneai că decât să riști ca acest gust pentru ceea ce e urât și josnic să se manifeste în tine însuți fără să vrei și când te așteptai mai puțin, mai bine să iei parte la un spectacol produs de un altul, plătești prețul, contempli scârbit, după ce ai râs, josnicia umană și te simți eliberat pentru multă vreme ca după o spovedanie. „No, Petrini, continuă el, pune mâna și ține pancarta, de 23 August ai lipsit... Vremea boierilor s-a dus, nu face pe boierul... Filozoful trebuie să-și verifice sistemul cu practica, *praxismul*“, adăugă el rânjind și încercă să-mi vâre în mâini bățul. „Nu, zic, ți s-a încredințat, du-ți sarcina la bun sfârșit. Dacă ai să cazi în nas de atâta efort, preiau eu...“ „Mergem pe urmă la o bere?“ îmi șopti. „Mergem! Dar să nu mai inviți, ca data trecută, cine știe ce tipesă... îți dau cu halba în cap și te las cu ea să-i cazi în genunchi extaziat.“ Era căsătorit și avea și copii, și era un bun tată de familie, asta nu-l împiedica, firește, să aibă tot felul de aventuri deșucheate... Data trecută crezusem că o să rup cu el. Îl găsisem la masă cu o fată a cărei înfățișare (era drăguță!) îți spunea una, iar vocabularul alta. Era o legătură, după câte mi-am dat seama, îi făcea reproșuri ea lui și el le înghițea tăcut, învins, încercând zadarnic să plaseze din când în când câte-un cuvânt. Individa trona... „Nu ți-e rușine așa un pic?! îi spunea. Nu ți-e rușine așa un pic?... Da' nu ți-e rușine? Nu ți-e

rușine? Ce? Eu sânt minoră? O să vedeți voi!... Că eu o să mă întorc cu toate acele... Mi se fâlfâie... Cum îți permiți? Da' ce-am ajuns eu?... Sânt liberă și fac ce vreau! Și maică-mea va deschide singură discuția asta! (deci juca tare, o avea pe maică-sa drept scut!) Pleacă! Și-o să vezi ce-o să iasă! Futu-te'n cur! Lașule!... De-aici înainte mușc în carne vie!... în carne vie!... Să stai în banca ta! Să nu mă dădăcești pe mine! Sânt liberă și fac ce vreau! Inclusiv! Hai sictir!..." Mi-am întins picioarele pe sub masă să-mi fac loc să-mi râdă și pantofii și am izbucnit într-un hohot mare. Nu râdeam atât de ea, cât de figura redusă la tăcere, obidită, a lui Cubleș. Își găsise nașul. Era vocabularul lui, dar fără humor (individei nu-i ardea de glumă!), și îl ataca cu o violență șoptită și feroce. El se uită la mine cu privirea ochilor lui negri, care erau tot ceea ce avea mai frumos chipul lui grotesc și îmi spuse: „Ie! Râzi, ai?... Ai venit la masa mea să râzi! Râzi ca un ratat! În curând or să te dea afară de la universitate și or să te trimită învățător la curatul calului, să ții blidul sălăjanului. Te rog să pleci, nu merită să stai la masă cu o domnișoară ca ea!..." Credeam că glumește, dar el își ieșise cu adevărat din pepeni. Mai întâi că nu era *masa lui*, ne dădusem întâlnire, și acum se grozăvea ca *un* măgar, să-l admire, dacă se mai putea, tipesa de care se pare că era îndrăgostit. Mă uitai la ea, avea o expresie complet străină și când tăcea parcă era ceva de capul ei, nu era chiar atât de hâdă cum mi se păruse auzind-o vorbind. Avea o anume demnitate în care fusese jignită. „Ce te uiți? continuase el. Cere-i scuze! Ie! Scuze, dacă nu, cară-te!" „Ascultă, mă paiață, i-am șoptit, eu cu tine n-o să mai vorbesc. Numai a universitar nu arăți și de fapt nici nu ești, nici de învățător nu ești bun! Țăranii au bun-simț, nici țăran nu ești, dar satul are și el mahalaua lui, trăiască mahalaua, golănia... întoarce-te în mahalaua de unde ai venit, găinarule..." Și m-am ridicat și am plecat. Îmi părea rău, ași fi vrut să mai stau, nu trebuia să râd, spectacolul pe care îl dădea tipesa era rar, merita să mă stăpânesc și să iau parte la el până la capăt... Ne împăcarăm însă chiar a doua zi, când ne întâlnisem pe culoare ridicase brațele în sus de entuziasm și exclamase cu regret sincer: „Petrini, scuză-mă, dar umblu ca un nebun după fata aia s-o regulez, și ea, auzi (și aici Cubleș se luă cu mâinile de cap și scoase un fel de muget de furie), cică să divorțez de nevastă-mea și să mă însor cu ea!..." Și o înjură de dumnezei și se drăcui pe sine de tâmpit ce era... Bineînțeles că îl iertai.

Coloanele se puseră în mișcare. Ne mișcarăm și noi, dar după o sută de pași ne oprirăm. Trecură, venind de pe o stradă laterală, alte coloane, care

aveau prioritate: erau textiliști, cei de la uzina de tractoare reconstruită în locul celei de montat avioane și unde lucra acum tatăl meu, după o scurtă perioadă de readaptare, cei care construiau vagoane și cisterne, cei de la utilajul petrolier... „Până la urmă, zic, ce-ai făcut cu tipesa aia?“ „N-am făcut nimic, zise, râzând de el însuși furios, să vedem după masă.“

În sfârșit, drumul se eliberă și urmarăm în pas mai viu pe cei din față, de unde se auzeau strigându-se lozinci... „Petrini, zise Cubleș la un moment dat, de ce i-or fi pus pe unguri înaintea noastră?“ Dădui din umeri. Îi văzusem și eu, venind, pe universitarii unguri, cu pancarte pe care se putea citi în ungurește, desigur, numele universității lor și lozinci, *Eljen ă Roman Muncas Part... Eljen nu* știu ce. Așa era, fuseseră plasați înaintea noastră... „Ce importanță are, zic, nu e cazul să-ți manifești șovinismul pentru atâta lucru!“ „Eu șovin?“ protestă el. „Întreaga ta înfățișare e a unui șovin. Dar nu numai înfățișarea, mai am un argument, continuai eu văzând că se enerva.

Când te duci la un chioșc să-ți cumperi țigări și vânzătoarea e unguroaică vorbești cu ea ungurește.“ „O singură dată s-a întâmplat, fiindcă unguroaica era drăguță.“ „Da' de unde, în chestia asta eu am o părere formată. Există un anume tip de intelectual ardelean care știe ungurește. De ce? Ei, de ce! Așa! Nu strică! Cine știe?“ Mă așteptam să se holbeze la mine și să-mi spună ceva plastic, țărănesc, dar observai că nu mă asculta. Se uita înainte foarte concentrat, parcă la pândă. „Petrini, îmi spuse, ține tu, te rog, pancarta asta. Mă întorc imediat.“

Și dispăru, o luă înainte. Se întoarse curând și îmi spuse foarte agitat: „Da, așa este, ăștia strigă lozinci contra noastră.“ „Cum contra...“ dar nu avui timp să mă mir, deodată Cubleș răcni: „Trăiască Ardealul întors la patria mumă“. Apoi iar răcni de câteva ori repetând... În clipele acelea Cubleș nu mi se mai păru ca are înfățișarea lui obișnuită, a unui juisor cinic și egoist, incapabil de a gândi și la altă cauză decât a propriei sale persoane. Și mă pomenii gândind: „Da, foarte bine, de ce să nu trăiască Ardealul nostru întors la patria mumă?“ Era firesc, destul suferiseră românii ardeleni, populație de două ori mai mare decât minoritatea maghiară, atâtea secole, sub jugul feudalilor maghiari. Aici era leagănul românismului, aici înfloriseră statul dac și dacii, strămoșii noștri, care puseseră de-atâtea ori în pericol imperiul roman. Din ei, din daci și romani, ne trăgeam, și faptul că în anul 1000 năvăliseră pe-aici ungurii nu putea schimba cu nimic acest destin istoric. Nu știu de ce îmi veneau în minte toate acestea, poate pentru

că agitația lui Cubleș mi se transmisese? Poate pentru că după război, după ce recucerisem acea parte smulsă din Ardeal prin dictatul lui Hitler de la Viena, o parte din minoritățile noastre, în loc să trăiască pașnic în țara care era și a lor, trecuseră la acțiuni care mi se păreau cel puțin bizare? De pildă năvăliseră în număr mare în partid... Nu puteai să zici nimic, intrarea în partid era ceva pozitiv, revoluționar, dar urmarea fusese că ne trezisem cu un număr mult prea mare dintre ei în posturile-cheie ale orașului, în industrie, în comerț, în administrație și chiar în poliție. Chelnerul care te servea la restaurant catadixea cu greu să deschidă gura pe românește (limbă pe care o cunoștea perfect), să-ți ia comanda și să te servească civilizat. Serile, adesea, aveau loc bătăi. Se crease neliniștitoarea senzație că ocupaseră orașul. Un lider din guvern, comunist din ilegalitate, veni atunci de la București și ținu aici un discurs dur, în care declară că înainte de a fi comunist el era român, declarație care fu considerată eretică, i se puse în sarcină și fu curățat aproape îndată ce se întoarse în capitală. Se luară totuși unele măsuri, dar șovinismul unor elemente minoritare nu fu combătut decât mult mai târziu, după zece ani, și anume într-un moment politic foarte prielnic, îndată după turburările contrarevoluționare din Ungaria; abia atunci se restabili în orașul nostru o conviețuire normală și pașnică între *noi* și minoritatea maghiară din oraș, cele două universități se uniră, în mod firesc limba română reveni în instituții, comerț și administrație. În acel an însă nu era așa și mă pomenii și eu strigând împreună cu colegul meu Cubleș: Trăiască Ardealul, pamânt românesc! Glorie veșnică martirilor noștri, Horia, Cloșca și Crișan... Din față ni se răspundea: *Eljen*, nu știu ce... Cubleș îmi traducea: Trăiască Ungaria., trăiască BudaPesta... trăiască marele popor maghiar vremelnic despărțit... Și foarte rar și anemic: *Eljen ă Roman Muncas Part*, trăiască Partidul Comunist Romîn. După noi începură să strige indignați și ceilalți universitari. Nimeni nu observă că între timp tovarășul Pascu, caloriferistul nostru, dispăruse...

Deodată auzii un răcnet. Apăruți parcă din senin doi indivizi intraseră printre rândurile noastre și puseră mâna pe Cubleș, îl apucaseră de brațe, unul din dreapta și altul din stânga, și îl trăgeau să-l scoată afară. Cubleș răcnea și se zbătea. „Ce e asta, striga, ce-aveți cu mine, nu merg nicăieri, domnilor“, își întoarse el capul înapoi către colegii lui care, ca și mine, priveau stupefiați apariția acestor intruși, cu înfățișări de brute, cu raglane pe ei, tăcuți și parcă plictisiți de spaima cu care striga Cubleș. Îi șoptiră ceva. Cubleș urlă: „...da' de ce, nu merg nicăieri, nu nu merg... Trăim în

România, nu în Ungaria..." Pe acest ultim răcnet Cubleș fu aproape târât dintre rânduri, deși se zbătea cu energie... pașii totuși îl duceau spre trotuar... acolo îl văzui că se propti cu picioarele în bordură, se opinti din răsputeri să scape, se svârcoli, chiar fu gata să-și elibereze brațele... începu însă să vomite și unul din indivizi îi primi jetul care țâșnise din Cubleș drept pe piept, un jet de salată verde, amestecat cu ouă nedigerate încă și clăbuci vineți de fiere... îi dădură drumul, credeam că chiar o să-i dea drumul și în clipa aceea Cubleș ar fi putut fugi, dar i se făcuse rău, se îndoise de spinare și continua să vomite. Individul murdărit se ștergea repede pe piept cu o batistă pe care o și aruncă scârbit, dar impasibil și cu o mișcare rapidă scoase un pistol de sub raglan și i-l înfipse lui Cubleș în coastă. „Tovarăși, strigă atunci caloriferistul care reapăruse ca și când n-ar fi dispărut, nu opriți coloanele, înaintați..."

Înaintarăm și nu-l mai văzurăm pe colegul nostru. Eu purtam mai departe un capăt al pancartei pe care Cubleș nu-l mai reluase și ne urmarăm drumul în tăcere. Tăcere se făcuse și în față, nu se mai auzi nici un fel de *eljen*, și astfel ajunserăm în centru și trecurăm prin fața tribunelor. Surâzători, radioși, liderii orașului și invitații fluturau din mâini în timp ce în spatele lor fâlfâiau atinse de curenți de aer drapele roșii amestecate cu tricolorul. De pretutindeni se auzeau urale. De la noi, și nici de la universitarii unguri, nu se auzi nimic, dar eram puțini, și lipsa noastră de entuziasm trecu, desigur, neobservată. Ne împrăștiarăm îndată ce trecurăm de tribune, în afară de cei care purtau steaguri și pancarte cu lozinci, pe care trebuiră să le ducă înapoi la universitate. Stăruia în mine o nedumerire: de ce se speriase așa de tare și mai ales așa de prompt Cubleș? Dacă m-ar fi luat pe mine și nu pe el, ași fi mers dând din umeri: cu ce eram vinovat? Nu noi începuserăm. Și într-adevăr, vorba lui Cubleș, trăiam în România, și nu sub ocupație maghiară, nu cumva n-avem dreptul să ne manifestăm sentimentele față de martirii și eroii noștri, când cei care îi martirizaseră de-a lungul secolelor ne provocau? Nu înțelegeam groaza animalică a colegului meu.

IV

Probabil, gândeam pe drum, că au vrut pur și simplu să-l scoată pe Cubleș din rânduri, să nu mai facă agitație, i-or fi dat drumul mai încolo, deși pistoalele pe care i le înfipseseră în coaste nu promiteau nimic bun...

Da, dar cum ar fi putut altfel să-l convingă? Până la urmă îmi rămase în minte doar momentul când colegul meu începuse să vomite și îl împroșcase pe polițist pe piept și pe cravată... Păstram râsul în mine să-i povestesc și Matildei, să râdem împreună... eram foarte vesel... Adică abia așteptam s-o văd și să ne îmbrățișăm, ca totdeauna în cei doi ani când ne revedeam... Acasă scosei cheile, dar îmi veni un gând și sunai... De ce să nu fie tot așa? Aveam să-i aud pașii pe trepte, ușa deschisă, eu ceremonios: „Vă rog aici stă doamna Matilda?“ „Da, domnule, eu sânt, ce doriți?“ Apoi deodată strigăte șoptite: Matilda, Victor... Ne îmbrățișam foarte tare, eu „cu sete“, ea pierdută... Victor, iubitul meu, Matilda, fetița mea... și ne desprindeam cu greu, eu ieșind s-o aștept la un loc știut numai de noi, „cei trei copaci“ pe o străduță ceva mai încolo, al cărei nume fistichiu nu-l puteam memora, strada Fântâna lui Cherecheș, sau Berecheș, primele litere al acestui Nemecheș fiind adânc ruginite pe tăblița indicatoare. Până la divorț nu trebuia să fiu văzut că am intrat în casa ei și am stat mai mult de trei minute. Petrică putea folosi acest lucru s-o mânjească cu noroi în fața instanței.

Sunai a doua oară, fiindcă Matilda întârzia. Îi auzii apoi pașii. Deschise ușa și când mă văzu... „Vă rog, zisei, modest, cu un glas de străin, aici stă...“ Dar ea nici măcar nu tresări și nimic nu mai recunoscui în privirea ei din ceea ce știam că exista nu mai departe decât cu câteva zile în urmă: neclintirea surprizei, strania bucurie a revederii (căci era stranie, îmi sugera sentimentul neliniștitor că o vedeam pentru întâia oară). Acum expresia și privirea ei nu mai arătau *nimic*, deși erau aceleași. Din acest nimic îi țâșniră scântei reci din ochi și o voce netă: „Ai cheile, de ce mă faci să cobor de pomană?“

Și îmi întoarse spatele, nu grăbită (și acest lucru mă surprinse, graba, treabă complicată, de gospodărie să zicem, de la care o smulsesem dinăuntru putând să justifice această răsturnare), nu, urca agale și o altă ciudățenie, după ce deschise ușa și intră în hol o închise la loc, *deși* știa că eu voi veni din urmă, ba chiar o închise bine cu încetineală insistentă, nu cumva să nu se închidă perfect, ca și când *ar fi uitat* că eu trebuia, s-o deschid din nou... Da, avui această impresie și din felul cum urcase, cu acele mișcări greu de descris pe care le are un om care este, se știe, și se *simte singur*... Era îmbrăcată de oraș, probabil că abia sosise și ea de la manifestație...

...Nu intrai. Închisei ușa și o luai agale spre poartă. Acest „agale“ mă surprinsei că era reflexul unei dorințe și anume să mă fac auzit de sus, să se

deschidă o fereastră și să fiu oprit, dar nu oricum, ci... Nu se deschise însă nici o fereastră și gândii: da, iată, astfel de ferestre nu se deschid, să nu mai aștepți niciodată deschiderea nici unei ferestre... Ieșii în stradă. Așadar, de ce am făcut-o să coboare *de pomană!* Bucuria cu care o așteptam era prin urmare... Cum adică de pomană?! A te gândi la cea pe care o iubești și a dori să-ți exprimi bucuria într-un fel știut, era ceva zadarnic, adică participarea ei era ceva de pomană? Ce se întâmplase? Amnezie? Și încă una așa de clară, fără fisuri?... Atunci acele întâlniri ale noastre în fața ușii deschise fuseseră false, jucate, premeditate?! Brațele ei care mă strângeau făceau doar un exercițiu de gimnastică? Chiar așa, un timp atât de îndelungat? Și încă mai vroiam să-i povestesc, să râdem împreună... O să râzi singură de-aici înainte, gândii, simțind că încep să mă înfurii. Cum poți să uiți ceea ce până mai ieri însemna iubirea, dragostea însăși, expresia ei turburătoare care îți atinge și îți vrăjește sufletul? Ce mai rămâne atunci?... Simții că o luasem razna. Cine știe ce-o fi cu ea, ceea ce e real e rațional, trebuie să existe o explicație. O fi fost obosită după manifestație? Ei și? Oboseala, stare pasageră, fără adâncime, nu poate alunga ceea ce constituie însăși rațiunea pentru care doi inși stau împreună, trecutul minunat care îi leagă și căruia nu poți să-i dai cu piciorul decât dacă acest trecut, împreună cu prezentul nu se mai proiectează în viitor, adică nu-l mai vezi, acest viitor, lângă cel cu care ai un trecut, ci cu totul altfel, singur, cu altă lume, alte speranțe, *altcineva*. Altcineva? Dar era absurd, abia ne căsătorisem. Hotărât că o luasem razna... O fi pățit ceva în timpul manifestației? Da, asta se poate, și scena pe care eu vroiam s-o reînviu la ușă putea fi nepotrivită. Bine, dar altfel ași fi reacționat eu în acest caz: „Victor, iubitul meu, sânt necăjită, am pățit ceva, hai vino sus să-ți povestesc.“ Nu, nici vorbă, chipul ei nu exprima deloc un necaz. Atunci ce? Era clar, numai ea putea să-mi explice. Dar avui în aceeași clipă o senzație bizară, pe care n-o avusesem decât când eram mic, sub șapte ani, o nedumerire. Mă jucam în stradă cu alți copii, de-a caii; cu o sfoară în gură trebuia să nechezi, să alergi și să țopăi, în timp ce călărețul din urmă ținea frâul și din când în când te atingea cu o nuia dacă nu făceai toate astea cu ardoare. După un timp rolurile se schimbau, dar după cât timp? M-am pomenit apucat de mână și smucit: era mama, furioasă (ea cea atât de stăpânită), care îmi porunci „acasă“ cu o voce aspră, necunoscută. Mă împotrivii. Atunci ea smulse nuiaua din mâna celuilalt, îl croi întâi pe acela o dată (gest de violență care mă uimi) și mă croi apoi și pe mine peste picioare dar nu o dată, ci de trei-patru ori la rând.

Am plâns câteva ore așteptând o explicație care nu mi s-a dat. Ce-a avut cu mine? De ce m-a luat de la joacă? Ea care totdeauna mă lăsa să fac ce vreau și care nu mă bătuse niciodată... Abia după mulți ani mi-a spus: „...pentru că erai un prost, nu vedeai că ăla făcea mereu pe călărețul și tu mereu pe calul, și te croia pe cap și trăgea de sfoară așa de tare că îți ieșise sânge la gură. Trebuia să-l pui și pe el să fie cal și să-i tragi și tu cu nuiaua peste capul lui de rău și de prost ca și tat-său...“ „Și de ce nu mi-ai spus atunci?“ „Așa, ca să înțelegi și singur.“ Fără a forța prea mult această amintire, îmi dădui seama ca și atunci că așteptam de la Matilda o explicație. Fusesem lovit de ea, dar de ce? Trebuia să înțeleg singur. Ei bine, zisei, ce era rău în faptul că dorisem să-mi deschidă ea și să retrăim...

Îmi prelungii, turburat, plimbarea. Îmi amintii de felul neașteptat cum mă părăsise Nineta Romulus fără vreo explicație plauzibilă: vrusese s-o luăm pe o anumită stradă și eu spusesem nu. Mi-era indiferent pe unde ne-am fi plimbat, dar mi se păruse că avea anumite „interese“ pe strada aceea urâtă și nepietruită. Ce fel de interese? Nu-mi dădeam seama, dar am avut sentimentul obscur că sânt *dus* pe-acolo, că nu vroia din pur hazard să ne plimbăm prin hârtoape și hămăituri de câini, și am spus *nu*. Atunci ea, absentă, gânditoare, fără să mă mai vadă, a rupt-o cu mine sugerându-mi vinovăția printr-o replică de ținut minte: „singur ți-ai dat foc la valiză“. Și a plecat și de-atunci n-am mai văzut-o. Nici Căprioara nu mă scutise de enigme, de ce de pildă îl preferase, fără măcar să mă anunțe, pe eminentul desfăcător de dovleci umani, care, după spusele și comportarea lui pe care n-aveam de ce să nu le cred, nu-i promisese nimic și ea chiar după ruptura cu acela și reîntoarcerea la mine întârziase nepermis de mult să-și întrerupă sarcina, enigmă pe care o luase cu ea în mormânt - dacă avea un mormânt, fiindcă nu s-a aflat niciodată ce-a făcut cu trupul ei ginecologul...

De când o iubeam pe Matilda, niciodată nu-mi dăduse vreo enigmă de dezlegat, în afară de viața ei cu Petrică. De ce, de pildă, divorțul durase atât de mult? A fost o lungă enigmă, care m-a însoțit multă vreme și s-a dezlegat greu. Matilda n-a știut de ea. De câte ori veneam la o întâlnire, o dată mai tare, alteori mai potolită, nesiguranța îmi turbura bucuria de a iubi, punându-mă, fără vreun indiciu din afară, în gardă: și dacă ea, gândeam, cu aceeași aură vitală pe frumosul ei chip, fără măcar să-și ascundă dragostea pentru mine (și asta mi se părea absolut insuportabil), îmi va spune: „...dragul meu, m-am gândit bine, nu mă pot despărți de Petrică...“ După care să urmeze, peste inima mea care bătea să-mi spargă pieptul (în realitate

îmi bătea atunci, când gândeam, înainte s-o văd), explicațiile pe care nu le-ași fi auzit și nu le-ași fi înțeles și nici nu m-ar mai fi interesat. De aceea veneam adesea la întâlniri pregătit dinainte să aud obsedanta declarație, sumbru, înghețat, mortificat și treceau multe minute până să-mi vin în fire. Ea se învățase cu înfățișările acestea ale mele, nu le lua în seamă (nu tot astfel arătasem și în acea zi în bibliotecă, în ziua când venisem prima oară la ea în casă?) și sub puterea vrajei pe care prezența ei mi-o inspira presentimentul meu se retrăgea în adâncuri pentru ca la despărțire să nu mai găsesc în mine nici un fel de îndoieli. În seara aceea, în ziua următoare. A treia zi însă, cu câteva ore înainte de a o revedea, sufletul meu se golea insesizabil, sau mai bine zis bucuria mea se precipita, și din această precipitare reapărea îndoiala, chiar spaima de a nu auzi astăzi un lucru care de fapt existase tot timpul, și anume declarația ei de neputință ca un dat care nu putea fi învins, de a-l părăsi pe Petrică. Prin repețire însă această nesiguranță acută s-a mai tocit, nefiind alimentată de Matilda cu nimic, nici măcar cu o ispită de a-mi pune la încercare puterea sentimentelor (nu are cruzimea și inferioritatea de a chinui) și până la urmă am descoperit un adevăr simplu, care a alungat orice fel de enigmă și anume că împăcarea cu soțul ei nu mai era posibilă obiectiv: Petrică știa că trăim împreună și chiar dacă ar fi vrut amândoi să nu se despartă, aveau între ei această realitate peste care nu se putea trece: dragostea dintre mine și Matilda. Nu-l vedeam eu pe Petrică amator de astfel de compromis, chiar dacă ea ar fi vărsat apoi peste el o mare de iubire. Rămânea faptul cert că el întârzia divorțul și o făcea cu abilitate și îndârjire, iar Matilda îmi dădu într-o zi explicația, făcându-mă parcă să mă îndrăgostesc de ea a doua oară, atât de imensă fu ușurarea pe care o simții. Cert, nici el nu mai vroia să se împace cu ea, dar vroia să-i demonstreze ei că de fapt nu mă iubea și mie așijderea, că n-o iubesc, cu alte cuvinte aștepta să ne despărțim. Pe loc, am izbucnit atunci într-un râs mare. Așa era. Și i-am spus: „Dacă i-am fi ghicit mai demult acest gând, ne-am fi prefăcut că ne despărțim, că totul adică s-a terminat între noi și n-ar fi trebuit să așteptăm atâta, până s-a îndrăgostit și de el alta.“ Dar ea a clătinat din cap: „Nu, ar fi fost în stare să se întoarcă acasă!“ „Ar fi fost?!“ „Da, ar fi fost! Nu știu pentru cât timp și cu ce scop, dar nu e sigur că s-ar fi grăbit să mă lase liberă.“

Aceste amintiri sporiră în mintea mea enigma comportării ei de azi, adică înțelegeam și mai puțin întâmplarea, dar în același timp îi micșorară și importanța pe care i-o dădusem. Simțeam, instinctiv, că sufletul ei mare

trecuse printr-o mică eclipsă. Îmi spusei că trebuie să mă prefac că n-am băgat de seamă nimic și firește, să nu mai sun niciodată la ușă sau să mai încerc să reînviu amintiri similare. Această hotărâre putea fi excesivă, dar nu mai aveam nici un chef să fiu pus în situația de a suferi ca un adolescent care ridică la proporții cosmice un gest; vine sau nu vine acest gest al iubitei? Vine, e perfect, nu vine, n-are decât, n-are rost să pui sub semnul întrebării, e chiar ridicol, o mare iubire de care ești legat prin rădăcini care se pierd în adâncul ființei tale. Ar fi ca și când un copac ar suferi din pricina unei adieri care îi mișcă, ici-colo, ramurile...

Numai că la întoarcere nu găsii un copac fie el chiar și neliniștit de ceva, sau un soare care trecea printr-o eclipsă. Nu găsii pe nimeni. Matilda nu era acasă. O căutai prin toate odăile, la bucătărie, deschisei în mod absurd și ușa de la cămară, unde nu putea fi, deoarece pe mașina de gătit nu fierbea nimic. Ana nu era nici ea în odaia ei. Mă plimbai câtva timp prin vastul apartament care deodată mi se păru străin și pustiu și imaginile mele cu copacul și eclipsa mi se părură ridicole. Îmi veniră în minte destăinuirile lui Petrică. Erau deci adevărate. Formidabil, chiar atât de curând, mă întrebai, chiar de îndată ce începuserăm să trăim sub același... hm! acoperământ, bineînțeles, între aceleași ziduri? Chiar a doua zi? Credeam că o să mă aștepte cu masa pusă! Iată-mă deci în aceeași situație ca predecesorul! Ce sfaturi îi dădusem eu atunci lui Petrică? A-ha! Sfaturi știm să dăm și în orice caz, gândim în sinea noastră că nu ne aflăm noi în situația care ni se povestește, că am ști noi! E-he! I-am arăta ce înseamnă să... Unde s-o fi dus? mă întrebai oprindu-mă din plimbat și uitându-mă la ceas. În mod curios simțeam în mine o veselie. Dădui din umeri. Primul șoc, pricinuit de primirea la ușă, îl anula pe cel de-al doilea, care ar fi trebuit să fie mai puternic. „În orice caz, Petrică, mă adresai eu aceluia, n-o să se aștearnă peste sufletul meu o neagră mâhnire. Și n-o să-mi părăsesc eu Lucrările ca să analizez cu o neliniște universală mobilurile comportării Matildei. Spre deosebire de tine, o să lucrez.“

Și în clipa aceea simții o mare poftă de cărțile și de caietele mele. Mă smulsei din loc, intrai în bucătărie, căutai pâine, brânză, unt, îmi făcui un sandviș, băui un pahar cu apă și mă retrăsei în birou. Încă de ieri îl populasem cu autorii mei, pe care îi împrăștiasem peste tot, pe canapea, pe birou și chiar pe jos pe covor, fiindcă în ciuda dorinței mele de a citi sistematic, se întâmpla uneori să fiu prins de câte-o carte cu atâta putere încât o sorbeam acolo unde mă aflam, fără să mă desbrac, fără să mănânc și

fără să schimb locul. Asta la mine acasă. Aici, aranjându-mi ieri cărțile, pusesem o grămadă cu coperțile în sus, acolo unde mă întrerupsesem, spunându-mi că foarte rapid trebuie să-mi pun ordine în lecturi, un gând asociat în mintea mea cu un sentiment de stabilitate și de durată, mă căsătorisem, aveam soția mea, postul meu la universitate, o situație materială bună, trebuia să întrerup lecturile care mă pasionau și să intru în lecturile grele (grele pentru că erau obligatorii) și să înving ispita pe care o simțeam, citind unii autori, de a-i expedia. Îmi dădeam seama foarte clar, de pildă, că apologia lui Socrate, a lui Xenofon, bătea apa în piuă în comparație cu aceea a lui Platon. dar trebuia s-o recitesc totuși odată cu foarte mare atenție: și încă Xenofon era Xenofon, mare figură, general atenian care luptă contra alor săi fără să bea cucuta, avu timp să scrie despre Socrate, despre greci, un roman istoric și chiar încercări despre tehnică, dar ocolisem totdeauna pe cei mici, fără să mai pomenesc că de la cei vechi sărisem la cei moderni, evitând reluarea scolasticilor, care mă plictisiseră în facultate și din pricina asta îi uitasem, acel vid care se produce adesea în cunoștințele noastre și care ne supără, rod al unor lecturi silite... Vroiam însă să-mi iau doctoratul și simțeam că trebuie să și trudesc, nu numai să mă mărginesc la ceea ce mă pasionează.

N-apucai însă să mă desbrac, că sună telefonul. Ieșii în hol și ridicai receptorul. „Alo, Victor, auzii în pâlnie vocea uimită a Matildei, ce faci tu, dragă, acolo? Nu trebuia să mergem azi la Tasia? Unde ai plecat? Te-am așteptat aproape o oră...“ „Care Tasia“, răspunsei eu mohorât.

„Cum care Tasia, nu știi cine e Tasia? râse ea foarte veselă, pe un fond de voci care strigau ceva, râdeau în timp ce Matilda le spunea fără să îndepărteze receptorul: Nu știe cine e Tasia... Apoi iar strigăte și exclamații. Dragă, mi se adresă, Tasia e cumnata mea, ai cunoscut-o într-o zi, he, mai demult, e adevărat, când mi-a adus ea un cozonac mare și am mers într-o excursie. Ți-amintești excursia?!“ „Da, știu, răspunsei, *«Spasiba Tasia, ocin spasiba»...*“ „Păi vezi? Ți-ai adus aminte.“ „Da, dar când a fost vorba să mergem noi azi la ea?“ „Nu ți-am spus că sărbătorim căsătoria noastră la ea?! Dragă, oi fi tu filozof, dar uituc n-ai dreptul să fii decât hăt, încolo, pe la bătrânețe, când o să-ți pui vată în urechi!“ Rămăsei stupefiat. Dimpotrivă, îmi spusese că aranjăm noi asta mai târziu, după ce strângem ceva bani. „Nu, zisei, nu mi-ai spus niciodată că o să sărbătorim...“ Dar ea mă întrerupse: „Ba ți-am spus, lasă, te-ai supărat ca văcarul, nu știu ce ți-a venit...“ Am vrut să-i răspund că supărarea văcarului e pe sat, bine, iată-mă

văcar, dar unde e satul? Vroia să spună că ea e mai mulți? Simțea în ea o colectivitate întreagă, iar eu eram unul singur? Dar am tăcut, contemplând liniștit în mine însumi această stupiditate. „Lasă supărarea, reluă ea între poruncă și tandrețe, uite, Tasia nici n-a pus masa, te așteptăm. Eu am plecat singură, fiindcă am crezut că n-o să mai vii, te-o fi invitat vreun coleg...“ Așadar pot s-o fac în viitor, gândii, să plec fără să-i spun și ea să considere acest lucru nefiresc drept ceva cu totul obișnuit. Dar asta mai înseamnă că și ea putea să facă același lucru, după cum îl și făcuse, cu o vagă scuză că nu știa unde plecasem eu. Hm! Ar fi trebuit să știe! „Nu, zic, am treabă, nu pot să viu...“ „Dar tu n-ai mâncat nimic, îmi șopti ea atunci, de astă dată cu o voce care mă făcu să tresar (cine nu-și amintește șoapta iubitei?). Nu stăm mult, mâncăm ceva, bem un pahar și ne întoarcem.“ Ultimul cuvânt mă decise. O, da, *ne întoarcem*, noi doi, și vom fi iarăși împreună, câte promisiuni într-o inflexiune de voce. „Bine, zisei, dă-mi adresa.“

V

Din primele clipe însă fui primit cu răceală, iar Matilda, deși veselă, nu-mi aruncă privirea pe care o așteptam. Ce privire așteptam? Una singură, în care amețim o clipă, apoi putem să ne ignorăm o vreme, ca să nu stingherim pe nimeni cu sentimentele noastre egoiste. Cum e această privire? E o mărturisire: te iubesc, nu mai lungă și nici mai insistentă decât ar trebui ca să se rostească aceste cuvinte. Nu vroiam mai mult, deși am văzut soți care își mărturiseau unul altuia cât de mult se iubesc chiar ocolindu-și privirile, fără să mai spun că atunci când li se întâlneau ai fi crezut că o lumină, ca să zic așa, sepia cădea asupra lor și îi învăluia; o șoaptă, un mic gest, o tăcere a unuia din ei drept răspuns, totul era atât de intim și în același timp detașat, încât, privindu-i, nu te puteai stăpâni să nu te întrebi: care e de fapt starea normală a oamenilor, a noastră, sau a ăstora? și să ai o clipă bănuiala că a lor este, și să te simți micșorat. Imaginația îți sbura cu invidie spre patul lor, ce făceau ăștia când erau singuri, ce puteau face, ce dulce contopire, ce îmbrățișare totală, ce sărutări duioase, fierbinți și abandonate... Nu chiar o astfel de imagine gândeam eu că o să oferim noi în lume, eu și Matilda, expresia unei astfel de iubiri care să ne arunce în anonimat. Fiindcă la drept vorbind astfel de perechi sfârșeau prin a fi ușor evitate: partenerii erau vag plicticoși. Intuiam doar că Matilda, fără a dori să placă și altora, avea o prea puternică personalitate ca să se plieze unui singur sentiment, să nu-și

exprime din plin această personalitate și nu din vreun orgoliu, ci, potrivit unei expresii care reprezenta pentru ea aproape un concept filozofic, *așa era ea*, și se lăsa din plin în voia tuturor impulsurilor care o stăpâneau. Da, intuiam fără vreo experiență de societate, mai mult din povestirile ei vesele din lumea arhitecților și activiștilor de partid, că nu va arăta cu mine ca o femeie copleșită de iubire, deși când ne iubeam era chiar mai mult, аși fi zis până la dispariția conștiinței de sine, ca și când ar fi coborât în alt tărâm, dar nu credeam că nu-mi va arunca măcar o privire de recunoaștere, o sclipire măcar, o clipire, adică iată, el e soțul meu pe care îl iubesc și mă iubește și apoi să continue ritualul gesturilor și cuvintelor care se fac și se spun când sântem cu alții. Șocul fu mai puternic decât cele două anterioare și nu-mi ajută cu nimic gândul că știam că mă iubește, că mă iubește foarte tare, că doi ani a fost fericită cu mine și că vom mai fi, de astă dată pe termen nedefinit, pentru totdeauna, până la bătrânețe și moarte. Oglinda în care mă uitam se turbura. Mă uitai la ea de câteva ori, insistent. Da, era tot ca Matilda, dar arăta ca și când ar fi fost văduvă, nu prin decesul soțului, ci prin decesul iubirii ei pentru el. Îl avea, acel soț, uite-l colo, stătea tăcut și posomorât, dar între ei *demult* nu mai era nimic, trăiau împreună fiindcă se luaseră și fiindcă aveau interese comune, dintr-o căsnicie nu prea lungă, dar nici prea proaspătă: copii, doi sau trei, casă, și apoi zădărnicia unui divorț, fericirea nu există, iei pe altul sau pe alta și tot acolo ajungi...

Chiar asta și zicea, răspunzând în discuție cuiva care nu înțelegea *de* ce nu se desparte nu știu cine, că aia nu e viață pe care o duc ei împreună; discuție pe care căzusem și care se reluase după ce eu, fără să dau mâna cu nimeni, nu din nepolitețe, ci fiindcă nimeni nu se deranjase să se ridice de pe scaun când intrasem - vorbesc de bărbați -, mă așezasem pe un scaun departe de Matilda, prea departe, o altă nepolitețe de-a lor, și începusem să mănânc fără poftă din icrele de crap pe care Tasia mi le pusese înainte...

Matilda își spusese replica ei cu un neasemuit orgoliu, ca o pățită ajunsă cu bărbatul ei pe drojdie și cu care trăia cu stoicism și fără speranță, o trufie care o făcea să se creadă pe deasupra tuturor. Privirea ei îi strălucea parcă în fulgere verzi, chipul îi era aprins și fumusețea ei din acele clipe semăna cu a unei preotese de sectă. Ai fi zis că întreaga ei ființă exprima o fericire netrăită, neînfrântă, dar nerealizabilă. „Matilda, n-ai dreptate, strigă Tasia, din picioare, punând pe masă farfurii noi, cât trăiește, omul e dator să nu înghită ce nu trebuie. E rea, hai, înghiți, nu știe să facă o mâncare, nu e nimic, o să învețe de nevoie, e proastă, ei și ce, proștii nu trebuie să trăiască

și ei? frumoasă, hm! parcă el e urât, dar să te mai și înșele, să nu te iubească, să-ți întoarcă dosul, ce dracu, Doamne iartă-mă, te mai ține lângă ea?“ „Îți spun eu!“, strigă Matilda (și în clipa aceea închisei pleoapele: n-o recunoscui pe femeia aceasta care avea în strigătul ei ceva atât de victorios încât avui o secundă, ca un scurtcircuit, un fior de spaimă: îmi părea odioasă, totul ca la lumina unui fulger, apoi chipul iubit reveni la înfățișarea știută), dar Tasia n-o luă în seamă, admirabilă femeie, se apropie de mine și îmi șopti: „Ce e, nu sânt de treabă icrele astea?“ Îi zâmbii: „Ba nu, sânt bune“. „Bea un pahar de țuică!... Ia hai noroc“, spuse ea dându-și seama că trebuia să se ciocnească și în cinstea mea și ciocni cu mine, eu cu vecinii, indivizi sbanghii, solizi, fălcoși, dar bonomi, nu ciocnii însă cu unul roșcat, care îmi aruncă o privire rapidă și disprețuitoare și tot atât de rapid îl evitai și eu, mă întinsei peste masă și doar ridicai mâna cu paharul spre cineva mai binevoitor care mă observa demult...

Băurăm! Matilda stătea în capul mesei, ea nu bău. Observai că pumnii ei, pe jumătate ascunși de dunga mesei, erau încleștați. „Orice-ai zice, Matilda, într-o situație ca asta îți iei boarfele și te duci, zise Tasia fără respect pentru ceea ce ar fi putut spune cumnată-sa. Îți iei boarfele, ca să nu mai ai discuție într-o zi când aia nu e acasă, și *paidiom!“* „Așa crezi tu? zise Matilda. Și dacă eu îți spun că o iubește fiindcă nu-l face să sufere?“ „Cum să nu-l facă? Atunci de ce se plânge în dreapta și stângă? Vine la mine, uite-aici și începe... Tanti, uite ce-a mai făcut Nusia...“ „Spune și el așa ca să nu zicem noi că e un bleg“, răspunse Matilda triumfătoare înainte de a fi triumfat, fiindcă nici Tasia nici ceilalți n-o urmăreau, înfulecau sarmale, pe care o fată, nu înțelesei cine era, o rudă sau o servitoare, mi le aduse și mie. „Băiatu-ăsta îl cunosc eu mai bine decât voi toți, reluă Matilda, de-aia ține la ea, fiindcă n-o iubește.“ „Parcă spuseși că o iubește“, zise atunci roșcatul. „Tocmai de-aia, zise Matilda mutând tacâmurile dintr-o parte în alta, vizibil într-o dificultate care o îndârji, dacă ar iubi-o, ar suferi pentru tot ce-i face, or el nu sufere și o iubește tocmai de-aia, fiindcă n-o iubește...“ Roșcatul făcu hă, hă, cu sarmalele în gură, în timp ce Matilda, descumpănită, dar numai pentru o clipă, se aplecă înainte și reluă: „...Da, Petea, cum de nu înțelegi?!“ De ce o fi strigând așa, mă întrebai, ca și când ar fi fost vorba de viață sau de moarte, când ceilalți mâncau liniștiți și bine dispuși, nu le păsa de acel băiat și de nevasta lui, în orice caz nu era o chestie care le stătea pe cap. „Numai cineva pe care îl iubim ne poate face să suferim, continuă Matilda, Tamara e pentru Artimon o străină. Totuși ține la ea, dar dacă ar

iubi-o cu adevărat, s-ar chinui, ori asta e datorită ei, nu l-a făcut s-o iubească, putea să-l facă, ori ea nu l-a făcut, ar fi fost nenorocire, cum e Artimon de sensibil... Și atunci el are așa un sentiment de... chiar o iubește pentru imensa cantitate de suferință de care ea l-a apărat... E o fată cinstită...“ „Cum l-a apărat, cum e cinstită, mugi parcă roșcatul agresiv, f... mama ei dacă în locul lui Artimon nu i-ași frânge gâtul...“ Matilda vrusese să spună că acel Artimon îi purta numitei Tamara o recunoștință vecină cu iubirea fiindcă ea înșelându-l cu alții îl împiedicase astfel s-o iubească, fusese deci loială, lipsită de perfidie. Dar roșcatul nu înțelesese sau nu vru să înțeleagă un astfel de lucru care, se vedea cât colo, apărea în ochii lui drept o bazaconie. Or, tocmai lui i se adresase Matilda, ca și când numai el ar fi putut să...

În clipa aceea sbârnâi soneria. „Gata. zise Tasia, tăceți, ei sânt...“ Și se ridică și se duse jos să deschidă. Eram și eu curios să-l cunosc pe cel care iubea fiindcă nu iubea, precum și pe cea care îi inspira un astfel de sentiment răsucit. Căutai privirea Matildei, să-i confirm prin propria mea privire că înțelesesem ce vroise să spună, i-o întâlnii dar ea *și-o* deturnă în aceeași fracțiune de secundă, parcă mi-ar fi spus: nu pentru tine am vorbit, și cu o astfel de expresie încât îmi sugera că eu ași fi fost ultimul de-acolo care să sesizeze asemenea adâncimi ale sufletului. Mă uitai și eu în altă parte, dar mai puțin sumbru, simțind cum urcă în inimă singurătatea între acești oameni străini, acești basarabeni (căci credeam că toți sânt basarabeni) pe care îmi propusei liniștit să nu-i mai văd niciodată. Fiindcă nu știu ce intuiție îmi spunea că ei nu mă simpatizează, deși nu le făcusem nimic și cu toate că le eram rudă, roșcatul de pildă, după felul cum i se adresase Matilda, era fratele ei (în minutele următoare această impresie mi se confirmă și îmi amintii că de fapt știam că are un frate Petea, dar uitasem), or el mă privise de la început cu o ostilitate neascunsă și Matilda bineînțeles că observase și totuși, ca să zic așa, puțin îi păsa, ca să nu zic mai rău, dimpotrivă, îi vorbise cu o vie afecțiune. Aceste șocuri, care se înlănțuiau, sfârșiră prin a mă anestezia, dându-mi sentimentul aproape infantil, bizar și nou pentru mine, că nu știu nimic despre oameni și despre Matilda și că surprizele abia mă așteaptă. „Să vie, gândii, nu putem pretinde ca tot ce se întâmplă în jurul nostru să fie doar un reflex, o confirmare a gândirii și simțirii noastre. Viața e o perpetuă surpriză.“

Și mă destinsei, uitai toate șocurile din ziua aceea, încetai s-o mai urmăresc pe Matilda și rămăsei doar cu o vie curiozitate să-i văd apărând pe

cei doi. Întâi intră el pe ușă, mă așteptam să văd un bărbat normal, nici frumos, nici urât (Tasia spusese: da' ce, el e urât?), când colo văzui un ins pipernicit, îmbrăcat într-o uniformă de pădurar, urât așa cum sânt proștii, adică atât de inexpresiv încât nu se mai putea ghici pe chipul lui nici o altă calitate. „O fi sensibil, gândii cu ironie, te pomenești."

După el intră imediat numita Tamara, care mă făcu să întorc deodată capul uluit. Mă uitai în farfurie să-mi ascund o surpriză: era parcă Nineta Romulus, dar mai frumoasă, mai tăcută și mai...

Tăcerea i-o ghicii dintr-o dată, îi era așternută pe chip ca o lespede, și nu neapărat pentru că gândea, ci pentru că chiar dacă era în ea un vid, peste el stăpânea o mască de bronz. Pe lângă ea, care îndată ce se așeză își duse mâinile la gură și într-adevăr nu scoase un cuvânt (nu spuse bună ziua nimănui, nu se uită la nimeni), Nineta era o sufletistă, cu moartea în poșetă, în timp ce această Tamară, dacă gândea ceva, cred că se gândea nu cum să-și dea ei însăși moartea, ci cum s-o dea altora, în orice caz să-i ajute cât se poate de eficient să și-o ia singuri.

O așezară lângă mine și i se turnă țuică. Pipernicitul se pierdu pe undeva printre zbanghii. Pusei mâna pe sticlă, îmi turnai și mie și ciocnii cu ea. Îmi aruncă o privire. Avea ochi somnolenți, gura cărnoasă, dar cu frumoase buze arcuite în jos, să exprime un dispreț provocator... obrazul tras, pupilele liniștite, dar atât de apropiate de tine când te priveau, încât toate cuvintele nu mai însemnau nimic, intrau aceste pupile în tine ca niște emisari care raportau atât de rapid ce-au văzut, încât știai și tu ce gândește: cine e individul de lângă mine, ce viață duce, ce idioțenii zac în capul lui, și ce deosebire e între el și alți nerozi care populează acest pământ? Gândii, ca să-i răspund: „Pot să pun mâna pe tine chiar aici și să-ți mușc fatala, vulgara și ispititoarea ta gură fără să-mi pese de nimeni, ce-ai să faci?" Ea își întoarse capul și clipi lung, acoperindu-și pupilele. „Nu ești în stare, îmi spuse, fiindcă ai aici o nevastă pe care o iubești. Este aceea din capul mesei, care se uită la tine cu furculița în mână..."

Într-adevăr, Matilda se uita la mine cu o furculiță în mână, pe care o ținea în mod ridicul cu vârful în sus... Mă pufni râsul, mă aplecai la urechea vecinei mele și îi șoptii: „Aveți un drac care vă servește?" Ea nu-mi răspunse, ca și când nu m-ar fi auzit. Dar eu n-o slăbii: „V-a văzut într-o zi la gârlă, un drac tânăr și neștiutor, s-a speriat și a fugit și i-a spus lui Scaraoschi: întunecimea ta, am văzut la gârlă un om cu coarne în piept... Prostule, i-a răspuns Scaraoschi, te duci la omu-ăla și îl servești trei ani de

zile până afli că nu e om, ci muiere..." Tamara izbucni în râs și îndată se aplecă și-mi răspunse: „Credeți că ajung trei ani ca să cunoști o muiere?" Dar ea nu râdea de sensul acestei întrebări, ci râdea de naivitatea micului drăcușor, care credea că pe lume nu există decât bărbați. Râse iar, cu mare poftă, își deschise poșeta, scoase un pachet de țigări și începu să fumeze. În clipa aceea roșcatul scoase un urlet: „Să bem în cinstea cumnatului nostru, dom' profesor universitar, care nu ne ține minte, căruia îi cer permisiunea să mă recomand... Îmi dați voie? mugi el. Vă rog să-mi dați voie..."

Și se ridică de la locul lui cu paharul în mână, trase scaunul lovind-o pe Tasia care tocmai intra cu un platou cu fripturi și care protestă și îl împinse la loc. „Petea, vezi să nu-ți răstorn asta în cap..." „De ce Tasia, strigă Matilda, el vrea să spună ceva, dar trebuie să înțelegem că oamenii simt nevoia unei apropieri, nu avem dreptul să..." „Matilda, hai, în loc să..." strigă Tasia. „Dar Tasia, o întrerupse Matilda cu o insistență aproape țipătoare, ce vezi tu rău că Petea..." „Permiteți, domnilor, strigă Petea, îmi dați voie, Tasia, o apucă el de mână, vreau să ciocnesc un pahar cu cumnatul meu, distins profesor universitar, care ne onorează..." „Dar ciocnește odată, dragă, că nu e obligat băiatul să știe că tu ești marele Petea, care ai rămas repetent de două ori la Chișinău, că nu te țineai de carte, știi tu de ce, nu mă face să-mi aduc aminte, că te plesnesc acuma de vezi stele verzi..." „Tasia, dar așa e el, ce te supără pe tine? strigă Matilda. Tasia, nu te înțeleg... O, Tasia, cum nu poți tu să pricepi că Petea..."

În acest timp Petea ajunsese lângă mine. N-avea deloc înfățișarea pașnică, și faptul că avea aprobarea ași zice aproape mistică a Matildei să vie la mine în numele nevoii de apropiere, mă decise să-l resping cu brutalitate. Cunoșteam tipul: era dintre cei care după un pahar de țuică își dădeau pe față vanitatea smintită și cereau sau își luau singuri satisfacția jignind fără teamă, la adăpostul bunei-creșteri și rețineri a celorlalți, care în afară de faptul de a se lăsa jigniți de el nu vor reacționa, considerând scandalul care s-ar naște mai penibil decât insulta. Acești indivizi speculează ceea ce am câștigat noi în civilizație și discreție și strică o petrecere cu mare poftă, fără să le pese de impresia pe care o pot face. Impresie? Care impresie? Nu există impresie, nimeni nu e altfel decât el și atunci de ce să nu trăim în largul nostru, *așa cum sântem?* Probabil că de aceea îi purta Matilda atâta afecțiune. Cum n-aveam să-l mai văd vreodată, mă decisei să-l pocnesc chiar dacă în perfidia lui acest Petea nu vroia decât să mă provoace prin cine știe ce gest sau cuvinte disprețuitoare acoperite. În

alte împrejurări l-aşi fi evitat... „Ascultă, îi spusei, cum te cheamă? Ce e asta, Petea, te cheamă Petea sau Petre? Ce Petea? Eşti rusnac sau român? Dacă eşti rusnac să fii sănătos, vorbeşte atunci ruseşte, de ce vorbeşti româneşte, ce e asta, Petea, în sus, Petea în jos... Asta înainte de orice. Ei? Ce vrei de la mine? Văd că ai un gând, care se clatină cu... tine cu tot, de la început de când m-ai văzut ţi s-a înfipt în cap ca un piron, scoate pironul, dă-l pe faţă, crezi că e aşa de misterios fiindcă îi dai tu târcoale şi nu eşti în stare să-l exprimi? Da, nu ştiu cine eşti şi nici nu mă interesezi, n-am avut timp să mă gândesc la tine, treci la locul tău şi nu-mi vârî paharul în nas că n-o să ciocnesc cu tine...“

Dar mă şi apucase de gât şi mă pupase, lucru care mă scârbi şi mă înfurie atât de tare că mă ridicai şi îl împinsei cu violenţă. Dar nu-l dărâmai pe el cum aşi fi dorit, ci scaunul pe care stăteam. Asta mă făcu să văd roşu. Îi înfipsei mâna în cravată, îl împinsei spre perete şi îl făcui să se holbeze în strânsoare, din roşcat se făcu vânăt. Mă retrăsei, îmi ridicai scaunul şi spusei: „Nu-mi place să fiu pupat cu sila. Îmi rămân balele, nu vreun sentiment...“ Şi mă ştersei îngreţoşat pe obraz.

Spre uimirea mea nimeni nu se indignă, deşi se aşternu o oarecare tăcere în marea sufragerie plină de lume. Când îl împinsesem descoperisem că numitul Petea, deşi mai scund ca mine, era greu ca un pietroi, de aceea se şi prăbuşise scaunul pe care stăteam şi nu el. Acest scaun mă umilise şi nu Petea şi de aceea mă ridicasem apoi şi-l vârâsem pe acesta în perete şi îl gâtuisem. Masa corpului său era inertă, nu fizic era el violent, altfel ar fi reacţionat şi ne-am fi bătut, ci psihic, deşi cu astfel de tipi nu se ştie niciodată în mod sigur dacă chiar fără să-i răspunzi la provocări, nu te apucă el de gât şi nu te scuipă în ochi. Elev şi chiar student mă bătusem nu o dată cu ei. Ultima oară se întâmplase la şcoala de ofiţeri cu un ins care chiar de la venire nu încetase să mă provoace: îmi fura ciorapii, îmi căuta în portofel chiar sub ochii mei şi îmi lua bani, pe care mi-i flutura pe sub nas şi bineînţeles că nu mi-i mai dădea înapoi, spre râsetele celorlalţi. Raportai comandantului care îmi rânji dispreţuitor să *ne* lăsăm de glume de-astea... Într-o zi sări el în locul meu şi luă din mâna ofiţerului de serviciu care împărţea poşta o scrisoare de la Matilda. Eram la masă şi după ce ofiţerul plecă se ridică în picioare cu gesturi pregătitoare de a rupe plicul cu intenţia vădită de a-l citi în auzul tuturor. Mă apropiai şi cu un glas umil îi cerui să-mi dea scrisoarea. Era mai voinic decât mine şi umilinţa mea era un truc, să-i înlătur orice bănuială de violenţă din partea mea. În acest timp privirea

îmi alunecase repede într-o parte, unde zărisem polonicul în marmită. „Să vedem, se sclifosi el, încurajat de umilința mea și rupând plicul, ce scrie Dulcineea din Toboso...“ În clipa următoare pusei mâna pe polonic și îl pocnii între ochi cu atâta furie încât linguroiul de alamă se rupse în locul unde era lipit de braț, lovitură ratată, care nu mă descumpăni, apucai marmita care mai avea în ea borș și i-o vârâi pe cap, în timp ce îl izbeam cu picioarele la țurloaie, cu bocancii duri și nu mă oprii până nu-l văzui la pământ. Ridicai apoi liniștit scrisoarea de pe jos, o vârâi în buzunar și revenii la locul meu să-mi mănânc ciorba. Am făcut amândoi trei nopți de carceră, cu reproșul sec și distant al comandantului, că oameni superiori, cu studii, se comportă mai rău decât simpli soldați. N-am explicat nimic, ar fi fost, bineînțeles, inutil, mi s-ar fi răspuns că trebuia să raportez. Ce? Că mi s-a rupt și citit scrisoarea în fața tuturor? Ce-ar mai fi fost de dres? Plus că s-ar fi putut să mi se răspundă același lucru, că, adică, să ne lăsăm de glume. În filme am revăzut apoi astfel de scene, dar idilice, cei doi erau de fapt sau aveau să devină buni prieteni, buni camarazi care ies primii la exercițiul cutare, de luptă, la care asista însuși generalul... E, dacă venise însuși marele comandant? Asta era esența, restul, copilării, glume de cazarmă. În realitate individul, fără să știu de ce, mă ura, dar și eu pe el. Abia după ce am terminat școala, la masa de despărțire a venit la mine și cu o privire întunecată și-a cerut scuze. Erau nesincere, dar ne întorceam acasă și nu e bine, așa în general, să ai dușmani... Cine știe? Eram tineri... Viața e lungă, pământul e mic... Te mai întâlnești și...

Nu cred că numitul Petea avea în el o astfel de filozofie de ultimă oră. Și nu m-am înșelat asupra acestei judecăți. Matilda însă... am aflat chiar de la ea, mult mai târziu... Erau cam de aceeași vârstă. Petea mai mare cu un an... În adolescență, cândva, într-o noapte, fata își trezise speriată părinții și le șușotise: „Petea mă așteaptă în grădină“. Era în vacanța mare, era zăpușeală... S-au dus în grădină, l-au găsit acolo pitit printre pomi și la întrebarea ce făcea el acolo singur la miez de noapte, pe cine aștepta, a răspuns „pe nimeni“ cu atâta groază, încât l-au luat la bătaie și l-au snopit până l-au lăsat lat... Nu i-a trecut însă și atunci l-au gonit din sat la niște rude din Chișinău. Dar se întorcea și de-acolo, tot așa, noaptea, și o aștepta tot acolo, în aceeași grădină... Matildei i se făcea milă de el și nu-l spunea, dar îl ruga, îl implora... S-a potolit cu greu, dar sentimentele nu s-au stins cu totul, încât în clipa când Matilda îmi povestea toate acestea, perspectiva mea asupra acestui frate al ei se schimba, dar și asupra Matildei. În acea zi

tocmai asta să fi fost cauza pentru care nu vrusese ea să-mi dea nici cel mai mic semn de recunoaștere, că eram bărbatul ei și că mă iubea, ca să nu sufere Petea, care era totuși un om normal, era căsătorit și avea și două fetițe? Iar Petea de aceea mă privise de la început cu ostilitate și mai ales de aceea sărise la mine, fiindcă eu îi spusesem Tamarei ceva la ureche făcând-o să râdă în hohote? Fiindcă însemna că n-o iubeam pe Matilda? De aceea scosese el un răcnet...? La ora când mi se făcea acea destăinuire, aceste întrebări cădeau în gol. Lucruri cu mult mai grave se petrecuseră între timp în viața mea cu ea, ca să mai tresar la o astfel de sugestie. Simțeam doar satisfacție că îl mirosisem și îl gâtuisem izbindu-l de perete pe roșcovanul de frati-său și nu încetasem apoi s-o fac să râdă pe tăcuta Tamara cât timp durase masa și apoi și după aceea, când se desfăcuse damigeana cu vin.

VI

Petea afectă că nu făcusem decât să-i stric cravata și cu cea mai mare naturalețe se duse la locul lui, cu aerul că un lucru foarte vesel se petrecuse: „...dom' profesor, zise el, bagă de seamă și nu fii antisovietic (și clătină din cap îngrijorat pentru mine), noi sântem în măsură să-ți spunem că...“ „Ce ești tu în măsură să-i spui?“ îl întrerupse Tasia. „Ia taci din gură! Și tu, Matilda, de ce îl îndemni! Nu oricine are chef de pupături, ți-e bărbat, vă cunoașteți de doi ani, nu știi ce fire are bărbatu-tău?“ „Dar a vrut să ciocnească, se apără și îl apără Matilda cu o voce patetică, am văzut eu că e cam posomorât și Petea a vrut să-l facă să se simtă bine!“ „Mai bine l-ai fi făcut tu!“ „Dar Victor nu e un copil“, reluă Matilda cu un glas care sugera contrariul, că adică reacția mea a fost copilărească, înțelesei însă că Tasia și desigur și ceilalți băgaseră de seamă felul cum mă primise Matilda printre ai săi și că desigur asta era pricina lipsei mele de chef de a mă pupa cu oricare dintre ei. Nu schimbase un cuvânt cu mine și mă hotărâi să nu schimb nici eu, iar acasă să mă prefac că toate acestea sânt atât de firești încât mi-au lăsat o excelentă impresie, rămânând în sinea mea la hotărârea de a nu-i mai vedea pe nici unul niciodată.

„În orice caz, își desveli atunci dinții unul din zbanghii, Petea era s-o încaseze, noroc că nu s-a gândit să ridice mâna... Profesorul nu pare să fie filozof, deși predă filozofia! o spun în sensul bun! Hai noroc, dom' profesor! ridică el paharul. Sper că nu mi-o luați în nume de rău! Ne cerem scuze; Matilda, sau Tasia că e gazdă, ar fi trebuit să facă prezentările. Eu

sânt Vasile Lemnaru, cel mai în vârstă dintre Lemnari, și sânt inginer agronom, conduc o fermă de stat (toate bunătățile de-aici, arătă el masa plină cu fripturi de curcan, sânt de la ferma mea). Petrică (aveți dreptate, ce e aia Petea, sântem români toți, dar așa ne-a spus mama când eram mici, cu toate că era și ea româncă; oamenii nu prea își dau seama de semnificația unor lucruri), Petrică e contabil la (și spuse un nume lung de direcție, *aperecea* sau așa ceva pe lângă Ministerul Minelor și Petrolului). Tasia, adică Nastasia, continuă el, e soția mea (Tasia de-aici înainte, spuse el cu un humor jovial, Nastasia o să-ți spunem toți, s-a terminat cu Tasia!), de profesiune formidabilă casnică. Are o carte despre vitamine, din când în când o anunț: gata, Tasia (pardon, Nastasia), trei zile mâncăm numai vitamine! Și atunci, dă-i cu morcovi, dă-i cu gulii, dă-i cu păstârnac, dă-i cu țelină, până ne umflam de vitamine! Pe urmă gata cu vitaminele, dă-i acuma cu purcel..."

Nu știu de ce, tot clanul izbucni în râs. E adevărat că șeful lui, acest Vasile (fiindcă, fără să arate, avea totuși aerul că el a fost și a rămas șeful clanului, și nu numai pentru că era frate cu Matilda, Artimon și Petea, ci și pentru calitățile lui intrinsece) avea, se pare, dintre ei toți, simțul humorului. Rămânea de văzut dacă acest humor depășea granițele familiei. De pildă eu nu vedeam ce era de râs în istoria cu vitaminele neveste-sii, fiindcă, dacă era adevărat și el se supunea la acest regim alternativ între purcel și păstârnac, era cam stupid... Îl simpatizai însă, fiindcă nu-i luase partea lui Petea și acum se ocupa de mine. „Cine a mai rămas? căută apoi el parcă în jur, și iar se râse. A! Artimon! Artimon, fratele nostru cel mai mic, zise el, e brigadier silvic prin pădurile astea, ceilalți, adăugă cu un gest neglijent de mare șef, spre doi zbanghii mai tineri ca el și care îi stăteau în față, sânt ajutoarele mele de la fermă, ingineri și ei, ăsta e zootehnist, îl arătă el cu degetul pe unul, ăstălalt e de câmp... Iar doamna e soția lui Petea", sfârși el cu un semn din cap spre o cucoană incredibil de urâtă și de bătrână, dacă te gândeai că roșcatul era mai mic decât Matilda, care încă nu împlinise treizeci. Urâta, coafată înalt, păr negru, figură plată și obosită, părea să aibă patruzeci. Cum putuse să se însoare cu așa ceva, el care, trebuie să recunosc, pe lângă faptul că avea trăsături frumoase și expresive, avea în felul lui de a fi o mândrie naturală de mascul dintr-o specie reușită, voinic fără să fie gras, cu privire insolentă și provocatoare de cuceritor? Ce dracu cucerise? Abia mulți ani mai târziu traiectoria vieții lui avea să explice această căsătorie inexplicabilă. De fapt nu avea vocație pentru viața de

familie și crezuse că a te căsători era o glumă, puteai oricând să te descăsătorești și se pare că, după spusele Matildei, fata asta urâtă și care nu era nicidecum bătrână când se luaseră și nici așa urâtă nu era, nașterile o sluțiseră, îl iubea foarte tare pe Petea... Avea să-mi explice Matilda prin una din formulările ei lapidare și patetice, ce era cu Petea... Fapt e că urâta pusese stăpânire pe cele două fetițe pe care le făcuseră împreună și le crescu împotriva lui, roasă în același timp de o gelozie fără vindecare, deși la data aceea Petea n-o înșela cu nimeni. Dar începu s-o înșele și atunci îl alungară din casă. De fapt el abia atunci ieșea dintr-o întârziată adolescență, dar tot nu știu să-și găsească pe cineva cu care s-o ia de la început, schimbă vreo cinci și toate sub o formă sau alta îl umiliră și îl dădură afară, luându-i lucrurile și chiar hainele de pe el. Pe-asta din urmă, care îi luă și hainele, o iubise cel mai tare. Am cunoscut-o eu însumi, le-am făcut o vizită la invitația lui insistentă, întâlnindu-ne întâmplător pe stradă. Tipesa era gen bibelou, sau mai degrabă bibilică, oricum greu de dibăcit scorpia din ea, fiindcă oricum scorpie era. Dar și Matildei îi plăcuse, se părea că în sfârșit Petea și-a găsit femeia care să-l iubească și să se căsătorească cu ea, să-și întemeieze și el o familie a lui, cu copiii lui, care să-l iubească, nu să-l bârfească în oraș, ba chiar și mai rău. Petea tânjea după iubire! Ei, da! asta era cheia sufletului lui Petea! Auzind-o pe Matilda exprimându-se astfel, ai fi putut crede că Petea era un suflet ales, că în timp ce noi ne bălăcăream în pasiuni urâte și mici, el tânjea după ceva înalt, sigur, iubire, mai e vorbă? Dar ce dracu se întâmpla între el și tipesele cu care încerca sau credea că îl vor face fericit, de îl dădeau afară porcăindu-l, aruncându-i la început lucrurile în stradă, în prada unei mari furii, saltea, pălării, cozondraci (acestea nu suportau să-l mai vadă o clipă nici pe el, nici ceva care să le mai amintească de el), pentru ca apoi Petea să aleagă altele care îi opreau tot ce avea, iar cea din urmă, bibeloul, și hainele de pe el, căci așa îl dăduse afară în stradă, în pijama, și încuiase ușa pe dinăuntru și nu mai deschisese nici la insistențele Matildei, care veni cu un taxi și cu un costum de-al meu să-l ia de-acolo, la un telefon al vecinilor, dar indignată vrusese totuși să-i ia și lucrurile... Intuiția mea era că Petea avea un suflet iremediabil turbure și violent, fără să știu ce forme exasperante îmbrăca de stârnea în partenerele lui aproape una și aceeași reacție... Până la urmă s-a întors acasă, unde, bineînțeles, a început să ducă o viață infernală cu urâta și bătrâna lui soție pe care nimeni n-o putea potoli. Fetele însă, cum se întâmplă adesea cu copiii, făcându-se mari, începură să țină la el și s-o dezaprobe pe mamă...

Nu știu dacă bătrânețea avea să le aducă vreo alinare, fiindcă după măritișul fetelor, cei doi aveau să rămână iar singuri față în față...

Ceva îmi spunea că odată pornit numitul Vasile avea să pună irezistibil stăpânire pe toți cei de față și că nu va înceta să vorbească până nu-l vor durea fălcile, când ne vom ridica și pleca. Ceea ce se și întâmplă. După ce termină cu prezentările, înfulecând, mă ignoră, spunând că de altfel el îl cunoaște bine pe N.B., șeful meu de catedră, îi trimite din când în când pește și câte-un purcel, fiindcă e prieten cu... care e cel mai bun prieten cu... unul din ăștia fiind fost coleg de liceu cu el la Chișinău, prieten de nădejde, e cel mai bun internist din Ardeal după Hațeganu, e elevul lui... „Într-o zi lui Hațeganu, înlănțui el dând pe gât un pahar de vin, cât e el de mare, i-a făcut figura un țăran, care a venit la el cu plămânul ciuruit de oftică. I s-a arătat radiografia, nu și-a dat seama că țăranul era acolo, alături pitit în suita lui, și zice, moare, asta e, domnilor, moare!... După un an se întoarce țăranul sănătos și zice: domnu doctor, acum mi-e bine, să vă dea Dumnezeu și dumneavoastră multă sănătate și să trăiți o sută de ani. Ce e cu tine? zice Hațeganu. Ce e cu ăsta? Și doctorii îi explică, e ăla de anul trecut, care... știți dumneavoastră, așa și-așa și cum arată acum radiografia? zice Hațeganu enervat (așa sânt ăștia, dacă nu mori când zic ei că ai să mori, se enervează). Se uită el la radiografie, se enervează și mai tare, toate cavernele se cicatrizaseră, ce-ai făcut, bă, zice, ce tratament ai urmat? Păi ce-ați spus dumneavoastră, zice țăranul, am băut moare! Ce e asta, moare? Zeamă de varză! zice țăranul. Du-te în p... mă-tii, zice atunci Hațeganu și-i aruncă radiografia în nas și se cară, nu-i plăcea să-și bată cineva joc de el, fiindcă el așa credea, adică nu-i venea să creadă că... Unul tot așa, un chirurg mare, l-a tăiat pe unul, l-a cusut, l-a aranjat, când să-l trezească, ăla dăduse ortul popii... La morgă cu el, zice. Anunță familia să vie să-l ia... Dimineața...“ Da, bănuiesc, gândii, dimineața ăla care murise înviase, la morgă, și izbucnii în râs și turnai vecinei mele în pahar. Ea tresări, surprinsă. „Ai de gând să asculți mai departe vorbăria ăstuia?“ îi șoptii. Tăcerea ei deveni atentă: spui tu ceva mai interesant? parcă îmi răspundea. „Bineînțeles, zisei. Cum trăiești tu cu *gringalelul* tău?“ (ca să nu-i zic pe românește pipernicit - prudență cu femeile fatale!) Tăcerea ei se adânci, nu-mi răspunse. Îmi plăcea cum mânca, într-o totală absență, deși poftă avea. Tot așa își goli paharul. Numai când își aprinse a nu știu câta țigare, degetele ei deveniră vag nervoase, semn că gândirea ei insondabilă era la pândă și că masca ei cu senzuale buze trase în jos se mișca, sub presiunea

unui enorm interes, unei ascuțite curiozități. Ce poate fi? mă întrebai. Bineînțeles, rânjii în sinea mea, cuvântul *gringalet*, la care adăugasem *tău*, adică al ei, bărbatul ei, rătăcea ca o bilă în căutarea unui înțeles care nu se desvăluia. Bărbatul ei era un *gringalet?!* Adică cum? Cum însă nu intra în legea care o călăuzea să se mire, se redresă, masca se reașeză, pleoapele se lăsară greu peste pupile și numai fumul țigării, din care trăgea cu poftă nestăpânită, arăta că voința pe care o pusese ca să nu întrebe era uriașă. Mă înșelam asupra cinismului ei, altceva era la mijloc, aveam să aflu mai târziu... Continuai: „Într-o circiumă, doi poeți nu aveau ce bea. Și atunci văd prin fereastră un tip care scria și el poezii, pe care însă nu le tipărea nimeni, care la rândul lui îi vede pe cei doi. A, pupături, ce faci măi frate, ce bem noi aicea? Lasă că bem, zice noul venit și se duse acasă, veni cu bani, dar și cu un caiet. Se comandă vin, fripturi, în timp ce unul din cei doi răsfoia caietul. N-are! zise el deodată. Chelnerul le destupă sticla, le puse în față fripturile, salata... N-are! repetă acela, n-are! și aruncă alături caietul. Proprietarul lui înțelese și nemaiștiind ce spune strigă necăjit: ce-are, dom'le, de n-are? Aici e aici! făcui eu filozofic, ce are de n-are! Cine poate să știe?“

Tamara se întoarse și îmi aruncă o lungă privire languroasă. Tot ceea ce era în posesia ei se îngrămădi în această privire, dar nu avui timp s-o descifrez. Matilda încerca o diversiune, să-i smulgă fratelui ei dreptul de a pălăvrăgi: „...Dar nu e așa, Vasia (deci nu Vasile!), striga ea, în realitate el vroia să caute puțină liniște, ce înseamnă agitația asta față de dorința omului de a fi el însuși...“ Implacabil, Vasile îi răspunse că văzuse el cum vroia acela să fie el însuși, adică să-l dea afară pe el, directorul fermei, și să vină el și să dea totul de râpă... „Mai mâncam noi aici un curcan, și mai beam o damigeana de vin, ridică el vocea brutal, dacă ne luam după...“ „Dar ce mulțumire avem noi dacă el...“ „Matilda, strigă Tasia, du-te, dragă, la el acasă și...“ „Partea cea mai tare e că cel care spusese că ăla n-avea, n-avea nici el, strigai eu. Și nici celălalt. Nici unul din cei trei n-avea! Dar cei doi credeau că aveau... Ei, *gringalet-ul* tău are sau n-are?“ „Dar dumneata ai?“ spuse ea rar și-i simții pupilele pipăindu-mă îndelung; întrebare neașteptată, în orice caz greu să răspunzi la ea. Dacă răspundeai afirmativ, exista loc în acele pupile pentru îndoială, care îi și licărea în ele, dacă ziceai că nu, atunci de ce râzi de alții. „N-ai înțeles, zisei, e vorba de talent, doamnă!“

Mersesem prea departe cu sugestiile mele și mă înfundase. Ea izbucni în hohote, își dădu capul pe spate. Dinți lați, colți carnasieri, expresie brusc de

o imbecilitate absolută și totală. Avui, o clipă, o senzație de coșmar. Doamne-Dumnezeule, cum putusem, încă de la început, să-i spun ceea ce îi spusesem? Nu-mi aminteam să fi fost vreodată atât de vulgar, nu față de cineva, ci față de mine însumi, fiindcă mi se întâmplase nu o dată să gândesc: sânt vulgar cu ăsta sau cu asta, cu intenția de a insulta, eu nu sânt ceea ce exprim, cuvintele nu mă ating, deși eu sânt acela care le rostesc. Nu prețuiesc această persoană și ca atare nu-i ofer despre mine decât o viziune vulgară, deoarece o părere a ei bună ar turbura sentimentele nete, prin slăbiciunea de a nu rezista la apropierea care ar urma. Nu doresc să mă apropii! O părere rea despre mine e un scut de apărare împotriva amestecului și a compromisului cu cei pe care îi disprețuiesc. Le dau șansa să mă disprețuiască și ei. Ce făcusem însă aici? Simții că roșesc, fiindcă îmi dădeam seama că *îmi plăcuse, și vrusesem să plac și eu*. Și, desigur, toată lumea văzuse și mă disprețuise, lucru pe care nu-l mai premeditasem, fiindcă deși hotărâsem să nu-i mai văd de-aici înainte, nu dorisem să le ofer o astfel de imagine, erau totuși rudele Matildei, căreia nu puteam să-i cer să rupă cu ei fiindcă nu mă primiseră ei bine... Deși până la urmă Tasia și Vasile se străduiseră să facă să dispară acel ceva nefiresc creat de Matilda și Petea încă din primele clipe ale apariției mele...

Mai întârziai un sfert de oră, timp în care rămăsei tăcut fără să-i mai acord Tamarei vreo atenție, apoi mă ridicai de la masă și mă adresai Matildei grav, ca între soții care trăiesc de mult împreună și au învățat să-și respecte liber și fără vreun resentiment obiceiurile: „...dacă tu vrei să mai stai... eu trebuie să plec!“ „Nu“, tresări ea și avu pe chip o expresie neașteptată de supunere, pe care nu i-o cunoșteam și care o făcu să se ridice de pe scaun. Așteptai liniștit lângă ușă să se termine pupăturile și salamalecurile de despărțire, nu dădui mâna cu nimeni, fiindcă nici ei nu dăduseră când venisem, spusei global bună ziua și ieșirăm.

VII

Merserăm multă vreme pe jos. Matilda arăta mai departe supusă, avea pași șovăielnici, pașii ei de-atunci, când o găsisem plimbându-se prin fața casei mele. Cum ea nu spunea nimic și nici eu n-aveam de gând să spun ceva, o lungă tăcere se așternu între noi, nepăsătoare la mine, îngrijorată, se pare, la ea. În cele din urmă ea mă întrebă deodată cu un glas care infirma ceea ce mi se păruse mie că e supunere: gândire sigură pe ea, judecată fără

apel: „De ce te-ai purtat așa de urât cu Petea?“ Nu era totuși chiar un reproș sigur, ci o nedumerire, parcă un regret ascuns sub o fermitate afișată. Vrusei să-i răspund că ea se purtase urât cu mine și nu eu cu cineva, dar nu dădui urmare acestui impuls. Totul era mult prea grav pentru a mai face apel la cuvinte. Ceea ce se petrecuse în acea zi, începând cu întoarcerea mea acasă, nu se mai putea drege cu nimic, nu exista o explicație care se putea da de ce o soție nu schimbă un cuvânt cu soțul ei într-o vizită, nu schimbă o privire, un gest, un surâs, o exclamație... Nu era ceva care putea fi înțeles, trebuia doar înghițit, iar în ceea ce privește urmările și sensul, nu putem forța nimic de pe acum. Vom vedea mai târziu. Vrusei să-i spun: „Niciodată nu mi-ași fi putut închipui că...“ dar mă oprii iarăși. Practica pitagoricienilor de a tăcea îmi plăcuse cel mai mult la ei. Nedând expresie gândurilor care ți se îmbulzesc la poarta vorbirii, ele se retrag de la sine și descoperi cu o mare bucurie că exprimarea lor nu era necesară. Matilda se neliniști: „Ești supărat pe mine?“

Dacă eram supărat pe ea! I-auzi! Vroia să smulgă de la mine ceea ce ar fi trebuit ea să desvăluie. Ei bine, gândii, dă-i drumul, dacă poți, spune ceea ce nu poate fi spus, explică ceea ce nu se poate explica! „Te-am așteptat o oră să te întorci, nu știam ce e cu tine...“ Nu știa! Dar de ce sunasem în loc să deschid? Nu știa, o lovise amnezia... Și cum urcase scările *uitând* că trebuie să vin și eu și închisese bine ușa în urma ei? Explică, Matilda, curaj, încearcă imposibilul. „Bine, zise ea, Petea e un nesimțit, dar în cazul de azi nu vroia decât să...“ Se poticni singură. Ei, ei, de ce te-ai oprit? Lasă-l pe Petea, mai e până acolo! „De la început, reluă ea, ai intrat cu o figură de înmormântare, m-am mirat și eu, n-ai dat mâna cu nimeni...“ Trece la atac! O fi vrut să fac înconjurul mesei în timp ce toți stăteau ca niște plăcinți pe scaune, să arborez o încântare maximă, să sărut mâna la cucoane... Sânt obișnuit de la părinți, Matilda; gândii mai departe, să mă ridic în picioare când îmi intră un musafir în casă. Iar figură de înmormântare eu nu aveam când am intrat - și ți-am căutat chipul și am așteptat de la tine un semn de recunoaștere. Oi fi avut după aceea, asta e posibil...

Simulă oboseala (fiindcă mersesem foarte puțin), se opri și se așeză pe bordura unui mic havuz secat din mijlocul unui scuar cu un arbore foarte bătrân. Se însera. O lumină galbenă de noiembrie liniștit se zărea în depărtare, mărind parcă, lărgind bulevardul care ducea spre centru și înecând acest centru în mister, ca și când acolo s-ar fi petrecut cine știe ce... Îmi amintii de teritoriul meu cucerit în acea plimbare după excursia cu

Petrică și mi se făcu dor să mă plimb singur, ca atunci când o dădusem pe Matilda uitării, după ce mă făcuse toată ziua ridicol. Și astăzi mi se întâmplase același lucru. Îi aruncai o privire. Stătea nemișcată ca o statuie, cu obrajii în palme, părul bogat, castaniu, i se revărsase peste mâini. Taiorul negru i se mula pe corp, genunchii stăteau strânși unul lângă altul, și privirea mea piezișă întârzie căutând frumoasele ei glezne. Ca un val care spală în câteva clipe o plajă murdară și îi redă frumusețea ei de la începuturi, amintirea primelor clipe când o zărisem pe Matilda prin ninsoare șterse această zi din prezent și o dorință vie mi se urcă în inimă să-i văd pleoapele clipind și surâsul înflorindu-i enigmatic în colțul gurii.

Mă așezai alături și îi apucai mâinile. Ea nu și le desprinse, dar se abandonă, căută adăpost la pieptul meu. O ținui astfel câtva timp... Dar n-o puteam ține la infinit, îi dădui capul pe spate. Îmi arătă un chip devastat; cu ochii pe jumătate închiși, acest chip, care nu era frumos decât printr-un misterios suflu interior, era părăsit acum de armonia lui și mi se arăta ochilor cu oribilele trăsături ale unui bărbat... Da, gândii, ce coșmar! Apucă-te să mângâi și să săruți un bărbat... Simții un val de repulsie și o lăsai din brațe. „Da, știu, zise ea, sânt odioasă. Dar nu mă pot stăpâni... Lumea mă admiră, colegele, toți care mă cunosc... Matilda, mi se spune în față, tu ești un om și jumătate! Dar eu știu, aproape că striga ea, și mai ales de când te iubesc pe tine, că nu e așa, că nu sânt un om și jumătate, fiindcă nu sânt stăpână pe mine.“ „De ce ar trebui să fii stăpână pe tine din moment ce toată lumea te admiră?“ rupsei eu tăcerea. Și nu spusei mai mult. Stăpân pe sine, gândii, trebuie să fie acela care dă la iveală fără să vrea lucruri străine firii lui. Or, Matilda, ce e străin de tine din ceea ce ai făcut tu, de pildă, azi? Nu timp de o clipă, fiindcă ne putem pomeni că săvârșim într-o clipă o enormă gafă, sau chiar timp mai îndelungat, să alunecăm pe o pantă aiurea, până ne trezim roșind, cum făcusem eu cu Tamara, dar pe tine te urmărește după câte înțeleg mai demult, ca un blestem, această alunecare; ești conștientă de ea, dar nu vrei să-i spui pe nume. „Ei, râsei eu, e ușor să spui că ești oribilă, dar ia încearcă să spui de ce, apucă șarpele de coadă...“ Și fiindcă îmi dădui seama imediat că vorbisem zadarnic, fiindcă nici un semn nu arăta că a înțeles ce așteptam eu de la ea, adăugai cu ironie: „Cum, dar ești *firească*, tu care îi înțelegi pe toți fiindcă *așa sânt ei*, nu văd de ce nu te-ai accepta și pe tine!“, tot gândind: în fond te accepți, plesnești de trufie când ești așa cum sugerezi că n-ai fi, te-am văzut, oho, te-am văzut din plin, așa cum nu mi-am putut închipui în doi ani de zile că o să fii la prima

noastră ieșire în lume! Nu e grav, acum sânt prevenit, pe viitor când vom ieși mă despart de tine pe timpul cât va dura vizita, apoi ne reîntâlnim ca acum îndată ce ne vom afla în stradă...

„Hai să-i punem punct, zisei, nu s-a întâmplat de fapt chiar nimic, nu văd motive suficiente să-l imiți pe Marmeladov! Nu te înțeleg, continuai, și te rog să mă crezi că nu e pe gustul meu să văd pe cineva turburându-se și acuzându-se de lucruri care pentru el n-au nici chip nici formă, vreau să spun nu au nici o concretețe.“ „Da, zise ea, dar au consecințe, o, eu știu, simt...“ „Păi sigur că au, zisei, dar ce poți face? Ei, da, e ca și când am avea dreptul să cerem și să ne cerem ca toate actele noastre să se consume într-o perfectă armonie cu ceilalți.“ (Trebuia atât de puțin, gândii, ca totul să fie în ordine! și nici acum nu trebuie mai mult, dar văd că nu-l faci, puținul acesta, și continui să-mi arăți acest chip de bărbat care îmi stârnește repulsie!)

Revenii însă asupra acestei gândiri. Nu, acum nu mai putea face nimic, afară, poate, de un singur lucru și anume o transfigurare, să revină Matilda de dinainte de căsătorie! dar cine se poate transfigura când asupra lui apasă masa brutală a unei realități sufletești în stăpânirea căreia este? Doar un puternic seism poate determina să se spulbere firea, caracterul care ne ține înlănțuiți și să elibereze ceea ce zace în noi încătușat, acea simțire diafană, profundă și pură care ne face să cădem aproape în perplexitate când învăluim cu privirea chipul iubit... Aveam o singură nedumerire: ce se întâmplase de fapt cu Matilda? Fiindcă una erau discuțiile noastre din care ieșeau scântei (nu mă neliniștеau, ba chiar mă pasionau, fiindcă nu e lipsit de interes să învingi o rezistență; în mod normal gândim că astfel de rezistențe nici n-ar trebui să existe, dar uite că oamenii le au, și anume în chestiunile cele mai puerile) și alta această schimbare care, nu mă înșelam, venea din adâncuri. Din primul șoc rămăsesem însă cu un fir de înțelepciune și îmi spusei că Matilda n-are altă treabă decât arhitectura ei și, desigur, obiceiul de a-și contempla cu un sentiment catastrofic deplasările sufletești, în loc să-mi spună simplu, Victor, te iubesc, nu lua în seamă ce mi se întâmplă mie, lucrurile astea n-au importanță față de ceea ce știm noi că simțim unul pentru altul, ea continua să stea alături de mine cu chipul desfigurat, străină și mortificată, cu toate că eu o acoperisem spunându-i că de fapt nu s-a întâmplat chiar nimic și n-avea rost să se complacă în starea aceea. Nu, ea avea timp, îmi sugera chiar că timpul tocmai de aceea există, pentru astfel de stări. Pentru ce altceva? Ce e mai important decât asta? Aici

e-aici! Restul e nerozie. „Uite ce e, îi spusei, eu am treabă, ți-am spus de la început când mi-ai dat telefon că n-aveam chef să vin. Și ți-o spun și pentru viitor, că în general *am treabă*, pe care însă sânt gata oricând s-o părăsesc la chemarea ta. Da' tu acum ești departe de mine și ai timp de pierdut exagerând întâmplările unei vizite nereușite, despre care nici măcar nu vrei să vorbești, să-ți explici ție, dacă mie nu crezi că mi-ești datoare vreo explicație, ce anume ți-a făcut rău, ce s-a întâmplat de fapt. Hai să mergem!“

VIII

Numai că această stare n-o părăsi decât după vreo săptămână, timp în care nu descoperii nimic și văzui zilnic și cu neliniște chipul ei urâțit, de pe care fugise lumina de altădată. Și dacă rămâne așa? mă întrebai. O fi bolnavă. Dar nu era, mânca zdravăn, cu poftă, și tot așa făcea și dragoste, dar fără exaltările de altădată. Se purta firesc, ca și când nimic nu se petrecuse cu ea și mă pomenii că un fior rece îmi strânse inima și un gol insuportabil născu în mine întrebarea: dar dacă nu ea s-a schimbat, ci eu? Dacă ea a fost așa totdeauna și eu am văzut-o altfel? Câteva zile mă simții ca și când ași fi avut în stomac un copil mort. Conversația cu ea era ternă, tăcerile între noi lungi, nu-mi mai povestea nimic despre ceea ce se mai petrecea pe la ei pe la arhitecți, și când încercai să fac eu acest lucru relatându-i ce se mai petrecea pe la noi, la universitari, nu-i captai interesul, deși nu era absentă, mă asculta cu atenție. Nu ieșirăm nicăieri, eu citeam în birou, ea vorbea îndelung la telefon cu tot felul de cunoștințe, când nu stătea în bucătărie cu Ana și pregătea masa. Alteori dădea drumul la radio, lua o carte și se înfunda în fotoliu să citească, dar renunța după un sfert de oră, se scuza că în seara aceea o să mă lase să iau masa singur, îi era somn, se simțea obosită, se ducea să se culce.

Spre sfârșitul săptămânii o văzui la un moment dat în fotoliu cu oglinda în mână (un frumos obiect din argint vechi), se cerceta cu o atenție minuțioasă și îndelungă, se strâmba, se uita când foarte aproape, când de la distanță, punea mâna pe nas, belea ochii... Nu părea nici surprinsă, dar nici cu totul indiferentă, avea doar o vagă curiozitate scârbită și reflexivă... Când aproape că aruncă oglinda, de astă dată plictisită, și spuse cu un soi de nepăsare care venea parcă de foarte departe: „Arăt oribil!“ Dar nu mie mi se adresa, ci, ai fi zis pereților și se ridică din fotoliu, îmi arătă un spate care se

îndepărtă leneș spre dormitor și dispăru lăsând ușa deschisă. Deci era adevărat, arăta așa cum era ea, nu cum credeam eu că o văd... Adică nu eu mă schimbasem... Și simții cum din nou ființa mea respira liber, fără acel ghem din stomac. Mă pufni chiar râsul. Felul cum ea se privise în oglindă, ași zice plictisită că era plictisită, fără vreo cutremurare, arăta, dezvăluia adică o comică stagnare a sufletului, ca și când ar fi fost o iapă bătrână care se uită în golul cel mare al câmpiei și nu mai vroia nimic... Mă dusei peste ea să văd ce face, cu veselia care mă năpădise reprimată, dar care nu se stingea. O găsii așezată pe taburetul din fața oglinzii de toaletă, cu un ruj în mână. Și-l dădu peste buze, se contemplă, își supse gura... Buzele reapărură, se uită, îi plăcură sau nu, operă iar cu rujul, de astă dată desenându-și o gură de vampă... „Cum arată o curvă, zise, tu trebuie să știi... Ai fost la curve, nu? Să nu minți, toți ați fost..." Izbucnii în râs. Vorbea tot așa, tărăgănat, ca și atunci când constatase că arăta oribil și nu-i păsase, sau prea puțin. Tot așa și acum, puțin îi păsa dacă am fost sau nu la... „De ce râzi?!" mă întrebă cu o nedumerire amorfă, impersonală, în timp ce încerca să-și facă o gură cum credea ea că trebuie să arate o... Se uită astfel la mine, dar numai o clipă, apoi începu să se șteargă cu vată, pe care o înmuie într-o sticluță, reușind să se boroșcăiască pe obraz și pe bărbie, enervându-se, o enervare rece, flegmatică, amestecată cu nedumerire că găseam ceva de râs în toate acestea... Râdeam fiindcă o iubeam, deși o simțeam departe de mine, dar mi se părea că se trezise totuși ceva în ea și cine știe, poate...

Într-adevăr așa se și întâmplă, a doua zi dimineața când deschise ochii chipul ei se limpezi și înflori sub un straniu sentiment de renaștere, uitându-se la mine? „Victor, ce faci tu, iubitul meu, ei, eee..." strigă, un vechi strigăt al ei, la început de interdicție, apoi de stupoare, la telefon, când mă căuta la facultate și ne auzeam vocile. Mă redescoperea? Vedea că exist? Descoperea că ea însăși exista și nu oricum, ci alături de un bărbat pe care îl iubea și de care era iubită? O uluia acest fapt?...

Totuși în săptămânile următoare descoperii că întoarcerea nu era totală, ca și când ceea ce câștigase înstrăinându-se de mine aproape îndată ce începusem să trăim în aceeași casă era ceva bun pentru ea, la care nu trebuia să renunțe. Referirile mele la un trecut care îmi umplea sufletul, deși foarte prudente acum, nu-i aduceau decât o exclamație scurtă, a, da, sau, sigur, era foarte frumos, până când într-o zi îmi spuse chiar mirată: „Parcă ai fi un moșneag care trăiește din amintiri. Sântem tineri, trăim în prezent... Nu pot să-i înțeleg pe cei care vorbesc mereu de trecut și de viitor, nu mai văd clipa

de față, care singura e viață; restul e iluzie care s-a dus, sau iluzie pe care ți-o faci. Și de trăit când trăiești?“ „Sânt trei dimensiuni componente ale conștiinței umane, care ne deosebesc de animale, îi spusei. Ne naștem și asfințim odată cu ele, nu numai bătrânii se gândesc la trecut, nu numai tinerii la viitor și nimeni nu poate trăi ca un cal jugănit, numai în prezent, viața noastră ar fi ca și a lui, mâncare, ham, apă, somn, apoi iar mâncare, ham, apă și din când în când bici, dacă l-ar vizita, trăgând căruța și auzind nechezatul unei iepe, - cine știe ce reverie de pe vremea când era armăsar.“ „Deci armăsarul are conștiință?“ zise ea izbucnind în râs cu o satisfacție stupidă, pe care o au toți cei ce nu pot urmări până la capăt o idee, și care cred că te-au prins că a ta e falsă. „Calul și tot ce există ne este egal în spirit, zisei, în sensul că totul e spirit, dar asta e altceva. Reține numai cuvântul «jugănit», care ți se poate aplica, dacă chiar crezi că numai prezentul contează.“ „Bine că ești tu armăsar“, râse din nou Matilda și părăsi brusc și discuția și locul, cum nu făcea de obicei, lucru care mă bucură, fără să-mi dau seama de ce. Abia acum pot să spun că ideile erau blestemul ei, și când reușea să se ferească și să nu intre în jocul lor și mai ales cu mine, însemna că mă iubea foarte tare în acele clipe și se temea de ceva...

Bine, îmi spusei, haideți așadar să trăim acest prezent. În duminica următoare făcurăm o vizită părinților mei, care bineînțeles că se supărară fiindcă nu-i anunțasem din timp să ne primească și ei cu masa pregătită. De astă dată Matilda căzu în extrema cealaltă, mă sorbea, cum se zice, din priviri, punea mâna pe mine, ba chiar la un moment dat își lăsă capul pe pieptul meu...

Credea că o să fiu încântat, eu sau părinții mei? Puțin lipsi să nu mă scoată din pepeni și scurtai vizita, crezând că din pricina asta, că ne aflam la părinții mei, vroia ca să arate că mă iubește așa tare.

Dar nu. Asta o ținu câteva săptămâni. Încercai s-o scot din casă. Teatru, cinematograf, plimbări... Dădea din cap scurt, nu, n-am timp, deși pe urmă se vedea că avea destul, ba chiar, după ce îmi dădea acest răspuns, se îmbrăca și ieșea la plimbare... dar plimbare îi oferisem și eu cu o oră înainte. Și nu zicea vino și tu, dacă de plimbare era vorba. Ridicai din sprâncene: omul are chef să se plimbe singur, da, singur, și să mai tacă dracului din gură, căci ajunsesem să simt cum se strecoară în mine regretul că pierd vremea ascultându-i vorbăria. Firește că începui să ies și eu singur, fără să mă obosesc s-o invit. Primeam vizita câte unui arhitect, cu soția,

firește. Matilda râdea cu gura până la urechi de nu știu ce, și după ce aceia plecau, se uita la mine vindicativ, ca și când eu aș fi silit-o să râdă astfel de te miri ce idioțenie spusă de musafiri.

Fiindcă era un decembrie frumos, îi propusei o excursie, crezând că în mijlocul naturii o să dorească mai puțin să-mi arate cât mă iubește! Nici vorbă! Îi dădea înainte cu *libia* și mi se agăța de braț împiedicându-mă să urc... „Ai vrut dragoste, îmi spunea (dar nu-mi spunea, nici măcar nu avea aerul), ei, iată dragoste! satură-te! Dar nu era așa, nu era nimic demonstrativ în acest exces și mă întrebam ce e mai rău, înstrăinarea sau apropierea aceasta sufocantă? Devenii brutal în fața acestei revărsări de tandrețe, încât după acea excursie vorbeam tare cu ea, sonor, impersonal, dând cuvintelor doar valoarea lor, ca să zic așa extrinsecă... Treptat încetai să-i mai pândesc reacțiile, ba chiar erau zile când nici nu mai știam dacă Matilda e veselă sau tristă... nu mai observai și ce anume stare nouă luase locul celei sufocante, care la rândul ei să dispară după un timp- și să vie alta. Se instala, adică, între noi o anume nepăsare variabilă, asemeni zilelor și anotimpurilor, sentiment, cred, comun tuturor oamenilor, căci altfel n-am putea viețui cu cineva în aceeași casă, atâția amar de ani, cât durează o căsnicie activă (bătrânețea e sfârșitul ei...)

Dar asta și din pricină că la facultate începu să se întâmple ceva, evenimente senzaționale, care mă surprinseră și mă aruncară într-o stare extremă de tensiune lăuntrică, și nu mai aveam timp să despic firul în patru în relațiile mele cu Matilda.

IX

Predasem până atunci liniștiți, treceam și noi, ca și arhitecții, printr-o stare de spirit, pe care eu am desemnat-o mai târziu ca aparținând *perioadei Matilda*. Adică?

Adică, Marx spune că omenirea se desparte de trecutul ei râzând. Se referă la perioada de după revoluția proletară, când vechii idoli și mai ales vechii stăpâni devin obiectul de râs al maselor, înfățișați ca niște paiațe, în artă, filme, teatru, spectacole de circ și de estradă. A dispărut aura în care erau învăluiți, puterea, luxul, banul, și ne apar acum așa cum erau de fapt în realitate, adică ridiculi, mărginiți, caraghioși. Numai că marii artiști făcuseră acest lucru totdeauna, dar masele, masele se distraseră prea puțin, asta vroia să spună Marx, aura persista atât timp cât condițiile sociale rămâneau neschimbate. *Perioada Matilda* însă arăta contrariul, nu se râdea numai de vechii idoli, ci și de cei noi. Cel puțin ea râdea, și la început n-o înțelesesem, până într-o zi când mă întorsei și eu acasă în prada unei mari veselii.

Mă încrucișasem în dimineața aceea pe culoarele facultății cu dentistul la care mă duceam de obicei când aveam vreo carie, doctorul Vaintrub, un om simpatic, cordial, cunoscut în oraș, avea o bogată clientelă, om cu carte, iubitor de literatură și filozofie, mă oprea adesea minute lungi în cabinetul său după ce mă plomba, să trecem în revistă noutățile, cu toate că salonul său era plin de clienți în suferință. Dar ne și împrieteniserăm, ne făcuserăm vizite reciproce, schimbaserăm cărți... „A, doctore, îl întâmpinai, salut...“ În loc de răspuns el îmi zâmbi, mă apucă pe după umeri cu un gest hotărât și protector și mă strânse și mă bătu ușor pe spinare, grăbit dar atent:

„Cum merge?“ mă întrebă. Se referea desigur la starea danturii mele pe care o neglijasem ani în șir și mă pomenisem că nu mai puteam mânca într-o parte. Pierdusem o măsea și trebuise să-mi îmbrace două ca să mi-o înlocuiască, operație extrem de dezagreabilă, polizorul acela sfredelindu-mi creierii. „Merge bine, îi răspunsei, acum pot să sparg și sâmburi de măsline.“ El râse cu poftă și dispăru pe ușa pe care scria *decan*. Nu mă mirai că se ducea acolo, deși mi se păru nefiresc felul natural cu care o deschise, fără să ezite și mai ales fără să bată în ușă. „Decanul nostru suferă rău de măsele, spusei în birou colegilor mei. L-a chemat urgent pe doctorul Vaintrub.“ Era tăcere. Nimeni nu-mi acordă atenție și nu știu de ce parcă fumau toți ca niște turci, deși nu erau toți fumători. Tăcerea se prelungi,

unul se uita pe fereastră, altul își răsfoia niște notițe, ceilalți se plimbau de colo până colo cu chipurile alterate parcă de nesomn, nu știu ce așteptau de nu-și vedeau de orarul lor... Secretara deschise ușa și ne anunță: „domnul decan vă așteaptă!“ Aha! Asta era deci. Ieșirăm și ne îndreptarăm spre decanat, intrarăm... Acolo însă nici un decan, la biroul lui, întâmpinându-ne cu un surâs cordial, stătea dentistul Vaintrub.

Se ridică în picioare și dădu mâna cu noi toți. Ni le cam zgudui pe-ale noastre... „Domnilor, ne spuse, sânt, după cum vi s-a comunicat ieri, noul dumneavoastră decan... Luați loc... Sânt în măsură să vă spun că unele măsuri preced reforma învățământului pe care partidul o pregătește. În iunie, când s-a produs actul naționalizării, uzinele și fabricile erau deja în cea mai mare parte conduse de comuniști. În învățământ, în cadrul revoluției culturale, reforma învățământului și desigur mai ales a învățământului superior trebuie și ea pregătită în prealabil. Prima sarcină este introducerea marxismului în filozofie și combaterea energică a filozofiei idealiste. Până nu de mult marxismul fusese considerat o simplă filozofie de referință doar pentru curioși. De-aici înainte, marxismul, pe care se bazează concepția despre lume materialist-dialectică a clasei muncitoare care a luat puterea, va trebui să devină filozofia de bază care se va preda în filozofie, în științele economice și sociale. Vom începe printr-o analiză a materiei cursurilor înscrise în program în acest an și treptat le vom schimba. Pentru început vă recomand...“

Și ne recomandă, fără să citească de pe vreo listă, lucrări de Marx, Engels, Lenin, Stalin, Plehanov, Feuerbach și alții... „Nu notați, zise el, deși nimeni nu nota, aceste titluri vor fi afișate, iar cărțile le veți găsi fie prin biblioteci, fie direct prin librării...“ Și tăcu. Apoi adăugă: „Domnule Petrini, vreau să viu acum la orele dumitale...“

Veni și arătă studenților, întrerupându-mă din când în când, că noul decan știa filozofie. „În acest sens, spunea el, iată ce scrie Marx... sau iată ce scrie Lenin... dialectica lui Hegel, dacă o răsucim cu susul în jos, abia atunci putem restabili eficient dialectica și putem opera cu ea. Hegel e mare numai dacă este astfel răsturnat... Continuați.“

Hegel răsturnat! Nu râdeam cu gura până la urechi, cum făcea Matilda, dar râdeam foarte tare în forul meu interior, văzând cum un dentist îi amenda pe marii filozofi luând drept literă de evanghelie ceea ce un geniu politic cum fusese Lenin spusese, pentru necesități dictate de lupta ideologică pentru cucerirea puterii, în cutare sau cutare împrejurare.

Dentistul le scotea filozofilor dinții, îi plomba și în cele din urmă le muta și fălcile fără măcar să clipească. Era foarte sigur de sine, dacă nu mai mult, și asta era cu atât mai curios cu cât îl știam pasionat de marile sisteme de la Platon și Aristotel, până la ontologia existențială a lui Martin Heidegger. Această stranie și rapidă transformare, care îl făcea în primul rând antipatic, constituia pentru mine un mister. Ce i se întâmplase? Și când? Cum își înăbușise el ardoarea gândirii sale libere, care mă făcea să-mi amintesc adesea de el cu acea bucurie pe care ne-o dă ideea că undeva în orașul în care trăim cineva are aceleași preocupări ca și noi, deși meseria lui e alta și că oricând te puteai duce să-l vezi, și el să te primească cu acea sticlire în ochi pe care i-o dădea pasiunea nobilă pentru cultură? Cum de renunțase și la meseria lui și la această pasiune și acceptase să vină la noi și să... Abia acasă deschisei și eu fălcile și râsei cu gura până la urechi de mai multe ori: ha, ha, ha... ha, ha, ha, ha... ha, ha, ha, ha... „Ei, ce e, mă întrebă Matilda. Ce te-a apucat?“ „Avem un nou decan, îi spusei, un dentist, ha, ha, ha, ha, ha... hi, hi, hi, hi, hi... N-are dreptate Marx, nu ne despărțim numai de trecut râzând, ci intrăm și în viitor tot râzând... însă de noi înșine...“ Și îi povestii întâlnirea mea pe coridoare cu doctorul Vaintrub și cum îi spusesem că stau bine cu dantura, pot să sparg și sâmburi de măsline... „Se pregătește o reformă a învățământului, continuai în timp ce mâncam flămând. Ce-ar putea să aducă nou această reformă. Ce putea să aducă? Elevul și studentul trebuiau oricum să învețe? Bineînțeles! Acest adevăr nu putea fi reformat. Atunci?!“ „Cine ți-a spus că acest adevăr nu poate fi reformat? râse Matilda mai tare parcă decât mine. Șeful catedrei voastre de filozofie a culturii era prezent?“ „Nu, lipsește de vreo două săptămâni, are o sciatică infecțioasă, care îl ține la pat.“ „Hm! Așa credeți voi! De sciatica de care suferă el n-o să se mai vindece niciodată. Marele vostru filozof a fost întâmpinat într-o zi la poarta universității de către... nu-ți spun cine și i s-a spus: din clipa asta dumneavoastră n-aveți ce mai căuta aici.“ Mă posomorii, având într-o secundă sentimentul că pentru mine *perioada Matilda* fusese foarte scurtă. Cum, marelui poet și filozof i se luase catedra? „Chiar e adevărat?!“ spusei. „Bineînțeles! zise Matilda care continua să fie veselă, ieri am aflat, dar am uitat să-ți spun.“

Nu-l iubeam pe marele poet nici ca filozof, nici ca profesor, deși el mă susținuse să fiu numit la catedra lui. Nu-mi plăcuse însă că era distant cu mine și se complăcea să fie înconjurat de adulatori găunoși, care în afară de opera lui, din care îi citau chiar în față fără nici o jenă, știau prea puțină

filozofie. Era adevărat că în sinea mea consideram lipsită de interes pentru timpurile moderne teoria sa asupra unei cunoașteri limitate de o cenzură transcendentă, precum și adaptarea la spațiul românesc a gândirii spengleriene conform căreia culturile și civilizațiile sânt determinate de spațiul geografic, dar avusesem grija din politeță pentru marele poet și om de cultură să nu discut cu nimeni despre opera lui. Era adevărat însă că păstrasem și tăcere când vreun adept cu privirea sticlind de ignoranță încerca să abordeze cu mine acest subiect. Pesemne că i se transmisese *tăcerea* mea, dacă nu mai mult. Nu mă invita la el, cum auzisem că făcea cu ceilalți, îmi arunca doar, din când în când, abia clipind din pleoapele lui palide și transparente, câte-o privire rece și vag interogativă. Scoaterea lui brutală de la catedră era însă cu totul altceva. Era clar că în locul lui vor numi un alt Vaintrub oarecare, și nu unul dintre noi, desigur, nu pe mine sau vreun discipol al marelui poet, sau pe profesorul N., de pildă, care mai fusese șef de catedră înainte de război și la cursurile căruia învățasem noi filozofie. Era un umanist blând și cu vastă cultură, moderat om de stânga, necompromis de vreo mișcare politică, ar fi fost cât se poate de firesc să fie numit el, or, de două săptămâni, titularul lipsea și după spusele Matildei nu din motive de boală, și nu se auzise nimic de o eventuală numire a profesorului N. „Poate că nu e adevărat!“ îi spusei Matildei prins de neliniște și îndoieli. „Nu-ți spun din auzite, zise Matilda, ci direct de la sursă. Darea lui afară își are originea în prelegerea lui de deschidere a cursurilor, când vorbind în introducere la istoria filozofiei, pomenise pe cine vrei și pe cine nu vrei, în afară de Marx și marxism. Nici ăsta nu e zdravăn la cap!“ râse Matilda sugerându-mi astfel că pentru ea sursele comediei erau diverse, nu râdea numai de indivizi ca de-alde Calcan. Mă retrăsei în biroul meu și în timp ce îmi beam cafeaua și Matilda răsfoia ziarele (căci la serviciul ei unde era șefă evita să citească *Scînteia* în colectiv și să comenteze articolul de fond, la orele opt dimineața, lăsa pe altcineva s-o facă și dispărea presată, motiva ea, de treburi) îmi aprinsei o țigare și rămăsei tăcut vreme îndelungată. Era clar, îmi spuneam, ne vor aduce nu chiar un nou dentist (și încă acesta era bun, nu era neinformat, era familiarizat cu filozofia), ci cine știe ce obscur profesor secundar sau cine știe ce ziarist gălăgios, cum se întâmplase la Litere, unde e drept că titularul, un celebru specialist în cercurile romaniste din străinătate și pe deasupra om de știință agresiv, nu putuse fi gonit, dar îi fusese impus un jurnalist, un puțoi care nu se jena să-l ia peste picior și să-l învețe pe el,

marele savant, cum e cu marxismul în lingvistică. Ignorasem aceste semne, considerându-le accidente fără importanță. „Chestia asta mi poate să rămână așa, îi spusei Matildei. Răspundem de soarta culturii și a învățământului și dacă nu reacționăm, vom avea ceea ce ni se cuvine, adică exact ceea ce merităm.“ „Ce vrei să faci?“ mă întrebă ea de astă dată doar zâmbind sceptică, vrând parcă să spună că de făcut, firește, se putea face orice, dar rezultatul ea îl cunoștea dinainte. „Să vorbesc cu marele poet, să-i spun că trebuie să protesteze și că noi îl vom susține.“

Matilda lăsă ziarele, își aprinse și ea o țigare și între noi se așternu o tăcere. În cele din urmă îmi spuse ca un avertisment: „Mai gândește-te!“ „M-ași mai gândi, îi răspunsei gândindu-mă, dar n-am la ce. Nici nu mai e timp. Dacă mâine ne vom pomeni la catedră cu cine știe ce ginecolog sau inginer de poduri și șosele, o să fie prea târziu.“ „Treaba ta, îmi spuse, vezi să n-ai o surpriză începând chiar cu titularul pe care vrei să-l aperi.“ „Ce surpriză?“ „De unde să știu eu? Tot ce știu e că trăim vremea surprizelor, în orice caz, continuă ea repede, ca să nu-i cer amănunte, nu uita să-l întrebi de ce consideră el marxismul nedemn de a fi citat într-o prelegere de filozofie!“ Avusese în glas tonalități necruțătoare, pe care i le auzeam pentru întâia oară și tresării. „În cultură, îi răspunsei eu gânditor, dacă nu e liber, nu mai e om de cultură capabil să exprime ceva propriu, ci un simplu truditor într-o profesie ca oricare alta, care nu solicită opțiuni individuale.“ „În orice profesie ca oricare alta, zise ea cu ironie (Își amintise cum rostise ea însăși aceste cuvinte în ziua când mă mutasem la ea?), se cer opțiuni individuale. Poți să faci o casă urâtă sau una frumoasă, asta are o mare importanță pentru aspectul estetic al unui oraș. De ce e frumos Parisul? Fiindcă bulevardele și casele lui au fost resistematizate în urma unei opțiuni a baronului Haussmann.“ „Bine, zisei, și întrucât absența lui Marx într-o prelegere trebuie să determine Bucureștiul să ia catedra unui vestit poet și filozof? Era suficient un avertisment.“ „Și de unde știi că nu i s-a dat? Sânt patru luni de-atunci. Întreabă-l, mai zise ea de astă dată cu un glas pașnic, discută cu el...“

X

Într-adevăr, marele poet nu suferea de nici o sciatică, îmi deschise el însuși și spre surpriza mea mă întâmpină cu un reproș: „În sfârșit, zise, ai catadicsit și dumneata să mă onorezi cu o vizită.“ „N-am îndrăznit, dom'

profesor, să vă deranjez neinvitat“, îi răspunsei. „Uite că ai îndrăznit, zise el, și îmi face mare plăcere. De când am fost dat afară de la universitate, vechii mei discipoli m-au și părăsit, de unde până atunci mă agasau zilnic cu vizitele lor. Oricât am filozofa pregătindu-ne de moarte, nu ne pregătim deloc, ideea e o pură vanitate a gândirii, care ne sugerează falsa certitudine că prin filozofie putem trece bine înarmați *Marele Prag*, ți-o spun cu majuscule. În fața morții nu mai ești nimic, *nu mai ești poet*, ești un simplu om care trebuie să dispară... Totdeauna m-am uitat cu neliniște la tabloul lui Sandro Botticelli, în reproduceri, căci originalul e la New York, care înfățișează împărtășania sfântului Jerome. Cei din jur, în special preotul îi întinde agresiv lingurița cu o expresie neascunsă de satisfacție că el e viu, gras și sănătos în timp ce sfântul va fi în curând mort, deja, cu paloarea pe chip, cu privirea rătăcită... *nu mai e sfânt*, ci un biet bătrân muribund, întru totul în ghearele morții neîndurătoare... Desfrânații, prin cinismul lor, continuă marele poet în timp ce ne așezam în fotolii, sânt mult mai bine pregătiți, pe ei nu i-a exaltat această viață pe care au scuipat de-atâtea ori în toiul petrecerilor lor deșănțate, încât apariția celei cu coasa și cu rânjet perpetuu le provoacă cel mult un nou hohot de râs descreierat și un ultim scuipat aruncat *Aceleia* drept în figură...“

Chipul marelui poet nu exprima însă nici regret, nici amărăciune și mi se păru că niciodată nu-l văzusem atât de senin și de spiritualizat. Rămaserăm câtva timp tăcuți. Așadar eu eram ultimul care aflam și foarte târziu că i se luase catedra. În ceea ce îi privea pe discipolii lui, mă simțeam indignat. Chiar așa, îl și părăsiseră? Era adevărat, nu i se dăduse marelui poet și filozof să bea, dintr-odată o cupă de cucută, ca lui Socrate, dar i se dăduse s-o bea cu încetul, să moară adică în fiecare zi, un supliciu, existențial care și începuse să-i atingă (acestui iubitor al luminii și al corolelor de minuni ale lumii) fibra lui cea mai ascunsă. Ce însemnau ultimele lui cuvinte, aducea un elogiu desfrânaților? „Sper, dom' profesor, zisei, că nu sânteți, adică nu vă simțiți în postura lui Faust, care își regretă o tinerețe petrecută în asceză și studiu (gândind: v-ați bucurat de glorie, deși ați avut și detractori care însă nu v-au turburat exaltările spiritului, v-ați bucurat de onoruri, v-ați căsătorit și aveți și o fată și după câte am auzit soția vă adoră și acum...). De altfel, continuai, Faust e un personaj nesărat, absolut neinteresant, după ce redevine tânăr continuă să nu trăiască nimic, fiindcă el nu se implică în tragedia Margaretei, la sfârșit îl vedem cum se cară spre noi aventuri. Ce fel de aventuri? Nu poți spune niciodată clipei:

oprește-te, sânt fericit, atâta timp cât Mefisto stă lângă tine, să înmoaie brațul adversarului, ca să-l răpui tu cu ușurință.“ „Nu în asta constă mitul faustic, zise marele poet deodată înviorat. E o reînviere a mitului dionisian, a eternei întoarceri și a trăirii în afara tragediei. Goethe iubea Grecia antică, dar în același timp știa că vremurile se schimbaseră, apăruseră Dumnezeu și puternicul Mefisto. S-a adresat acestuia din urmă.“ («Înțeleg, am gândit, felul cum ați fost dat afară de la catedra unde oficiați în numele spiritului v-a sugerat ca, după Nietzsche, să gândiți: Dumnezeu e mort! Și să vedeți o mare turburare în lume.») „Nu se poate încheia nici un pact cu nimeni, dom' profesor, și de altfel un pact faustic care ne-ar feri de primejdiile riscului, repet, ne-ar priva și de bucuriile victoriei. Forța stă în noi înșine: dumneavoastră ați și semnat un pact încă din tinerețe cu puterile spiritului, trebuie să recurgeți la ele, să recitiți acest pact și să-l respectați. Cultura e o făclie care arde! N-o aruncați din mâini și nu invidiați desfrânații...“

Marele poet surâse și o lumină se intensifică pe chipul lui. „Așa mi-am spus și eu, zise, o să stau acasă și o să-mi scriu memoriile. Nu e o îndeletnicire care încalcă pactul, cum bine ai spus. Proust a făcut acest lucru timp de un deceniu, și a trăit încă o dată și cu ce iluminări și bucurii, toată viața lui dinainte, oprind clipele pe loc, eternizându-le. O singură îndoială mă neliniștește. Voi suporta izolarea, singurătatea? Proust era un monden, avea prieteni, un anturaj pe care chiar dacă nu-l mai frecventa din pricina bolii, ca înainte, când se simțea mai bine ieșea seara târziu, îmbrăcat bine, pomădat, cu o floare la butonieră și se întorcea în zori fericit. Nu discutăm aici unde se ducea și ce făcea, fapt e că avea unde se duce și că se întorcea fericit. Acest dus era la mine catedra. Nu-i acuz pe discipolii mei că m-au părăsit, poate că nici nu m-au părăsit, sânt, pesemne, desorientați. Or să-și revină poate, dar eu aveam *acum* nevoie de ei. David ne arată în divinul său *Socrate bând cucuta* un bărbat înconjurat de prietenii săi, în timp ce eu sânt singur *(«ce* curios, am gândit, iată, și el s-a gândit la Socrate»), semnele pentru mine sânt rele. Nu încă foarte rele, dar omul, ca un animal cu instincte încă puternice, un animal social cum bine s-a zis, simte că firul gros și esențial care îl lega de societate, de cei tineri; fiind tăiat, viața i se va scurge în singurătate, nu mai poate, nu mai are cum să înnoade altul. Dacă mi s-ar da o revistă! Dar cum să mi se dea o revistă, când mi s-a luat o catedră?“ „În paranteză fie spus, dom' profesor, zisei, de ce în prelegerea dumneavoastră la deschiderea cursurilor n-ați pomenit nimic nici de Marx,

nici de marxism? Se discută în oraș despre asta și nu în favoarea dumneavoastră...“

Marele poet și filozof nu răspunse îndată. În biroul în care ne aflam, căptușit cu rafturi pline cu cărți, intră fiica lui, care îi semăna, dar cum se întâmplă adesea, aceleași trăsături nu mai dădeau aceeași expresie... Chipul poetului era frumos, de o albeață de statuie îndelung șlefuită de impulsurile luminoase ale vieții sale interioare, în care mărimea nasului nu mai avea importanță, buzele subțiri nu mai exprimau ascuțimea rea a celor cu o astfel de conformație a gurii și bărbiei în timp ce pe chipul fetei, deși totul semăna fizic cu tatăl, nu apărea în expresie decât *comunul:* o fată oarecare, nici frumoasă, nici urâtă, pe care însă poetul o învălui cu o privire tandră și îi transmise și ei din bogăția acestei tandreți, care îi fu întoarsă, și tatăl și fiica semănară cu adevărat câteva clipe, unul cu celălalt. Mă ridicasem în picioare, dar tatăl nu făcu nici un fel de prezentări. Că mama întreabă cum să-i facă diseară piureul de cartofi, cu lapte și unt, sau numai cu lapte... Și puțin unt, dacă e proaspăt, aha, bine, dar șnițelul, îl vrea natur, sau cu ou și parmezan... fără ou și parmezan, fiindcă a mâncat două ouă dimineața..., dar salata de andive, cu puțină maioneză, sau... da, cu maioneză, n-o să mor, dintr-o salată de andive cu maioneză...

Fata ieși, îmi aruncă o privire bleagă, iar eu mă așezai la loc în fotoliu. „Iată deci, continuă marele poet, că și dumneata te-ai exprimat în așa fel încât să sporești singurătatea mea.“ Rămăsei surprins. Cum mă exprimasem? Îi pusesem doar o întrebare... A, da, se discută în oraș, și nu în favoarea lui, de ce n-a pomenit nimic de Marx la deschiderea cursurilor. „Vorbești ca și când orașul... hm! Petrini, murmură el, vin vremuri grele, pentru noi, filozofii... Am citit *Das Kapital* demult și niciodată nu mi-a trecut prin cap că într-o zi va trebui să-l tratez pe Marx altfel decât ca pe un economist și doctrinar genial al comunismului (filozofia sa e mai mult intrinsecă analizei pe care o face societății capitaliste decât extrinsecă, pornind de la un concept, existența, după el, determină conștiința, ceea ce, dacă ne gândim că societatea, în timpurile moderne, tinde să acapareze individul, să-l subjuge, nu e aberant să afirmi că într-o anumită măsură, uneori decisivă, dar alteori nu, îi determină conștiința). Determinismul nu e o noutate în filozofie. Nou la Marx este faptul că asemeni lui Rousseau el trage din analiza sa concluzii politice revoluționare. Programul său însă e o imensă utopie. El a numit Anglia ca locul de pe pământ de unde va izbucni revoluția proletară, ignorând, tocmai el, condițiile istorice și sociale în care

trăiește proletarul englez, și anume într-un imperiu, într-o țară liberală, cu o mică-burghezie numeroasă, care n-are nici un chef de revoluție și nici nu va avea vreodată, decât dacă o va face ea însăși. Teza lui Marx: acolo unde proletariatul e mai numeros și mai evoluat, acolo va izbucni revoluția, a fost infirmată de revoluția rusă, unde proletariatul era cel mai puțin numeros și cel mai puțin evoluat. Ce ne dovedește acest lucru? În primul rând că Rusia avea totuși nevoie de o revoluție și a devenit proletară fiindcă în acel timp nu exista în lume o altă teorie revoluționară mai eficace și mai utopică pe care rușii să și-o însușească. Și-au însușit-o pe-a lui Marx, fiindcă într-adevăr frumoasa lui utopie putea seduce masele și le putea atrage în luptă. Acum, întrebarea care se pune unui om de cultură: poate el să pomenească numele lui Marx fără ca asta să nu însemne adeziune? Nu la marxism, ceea ce ar fi intelectualmente firesc, ci la dogma care s-a născut din el. A vorbi în mod liber de Marx și marxism nu e posibil. Ca să justifice teoretic de ce revoluția proletară a izbucnit tocmai în Rusia și nu în Anglia sau Statele Unite, Lenin a creat o nouă teorie a evoluției capitalismului spre imperialism ca stadiu al său cel mai înalt, după care va veni descompunerea, formând deocamdată un lanț puternic de contradicții și că revoluția proletară, în aceste noi condiții, a izbucnit acolo unde acest lanț avea veriga cea mai slabă. Să admitem că nu se putea altfel și că revoluția a izbucnit acolo unde lanțul imperialismului avea el veriga cea mai moale. Dar cine ne garantează care va fi lumea viitorului, după ce capitalismul, ajuns în stadiul său cel mai înalt, va putrezi? În noile condiții de evoluție spectaculoasă a tehnicii, numărul muncitorilor cu psihologie clasică se va micșora, vom trăi într-o lume de tehnicieni și ingineri cu altă psihologie și alte moravuri. Marxismul, desigur, va dăinui, ca un excelent instrument de analiză a raporturilor sociale și economice, concluziile politice istorice și filozofice vor fi însă altele, conceptul, existența materială determină conștiința, va rămâne un adevăr controversabil ca atâtea alte mari adevăruri..." „Dom' profesor, spusei îndată fără să mai reflectez în detaliu asupra uneia sau alteia dintre opiniile emise de el, a devenit de mult evident că în cele din urmă și soarele se va răci, va deveni întâi roșietic, apoi galben și înainte să se producă cu el un accident final în univers, viața pe Terra se va fi stins de mult. La fel se va întâmpla cu generația dumneavoastră și a mea până să ajungă marxismul o doctrină limitată la sociologie și economie. Ce facem însă până atunci? Sânteți tânăr, abia ați trecut de cincizeci de ani. Trebuie să vă întoarceți la facultate! Nu vă costa nimic

dacă stăruiați în prelegerea dumneavoastră și asupra marxismului.“ „Nu era suficient, puteam s-o fac, dar mi s-a cerut și altceva și anume să stărui și asupra leninismului.“ „Ei bine, puteați să faceți și acest lucru!“ exclamai eu. „Tot nu era suficient, trebuia să afirm că și Stalin și-a adus contribuția în filozofie, ca un demn discipol al lui Lenin!“ „Bun, Stalin e un tip uriaș, se putea vorbi și despre el. Eu l-am citit tot și paginile în care e vorba de Troțki sânt pasionante. Nu-mi place Troțki, n-a avut curajul să atace dogma partidului unic, și el gândea ca și Stalin că toți cei care aveau alte păreri decât ale lui trebuiesc suprimați. Măcar Stalin venea din Georgia și pentru el dictatura era ceva firesc, natural, în timp ce Troțki colindase occidentul liberal și Statele Unite, stătuse mult prin biblioteci, avusese deci când să se gândească ce lume nouă vroia să aducă el în Rusia și în restul omenirii. Când spun «restul» am în vedere mărimea uriașă a teritoriului în care revoluția proletară trebuia declanșată și ce influență va avea ea în lume. Nu e prima oară în istorie când o mare figură politică e pomenită în biserici și școli. Nimeni nu v-ar fi înțeles greșit dacă o făceați.“ „N-ar fi fost de-ajuns“ răspunse, uimindu-mă, marele poet și filozof. „Nu înțeleg, dom' profesor! Ce-ar mai fi trebuit să faceți?“ „Ar fi trebuit pur și simplu să nu vorbesc nimic despre istoria filozofiei, ci să prelucrez discursurile lui Jdanov referitoare la împărțirea lumii în două lagăre, *cel* al socialismului, pe de o parte, și cel al imperialismului, pe de altă parte, și discursul aceluiași referitor la revistele *Zvezda* și *Leningrad*, și să combat un manual de istoria filozofiei al unui oarecare Alexandrov, al cărui conținut nu-l cunoaște nimeni...“

Marele poet se opri și se uită la mine surâzând de tăcerea fără ieșire în care mă aruncase această desvăluire.

„Mi s-au dat cele două broșuri ale lui Jdanov, continuă marele poet, chiar rectorul mi le-a înmânat și, colega, zice, iată obiectul prelegerii cu care veți deschide cursurile. Vă declar în mod formal și confidențial că prelegerea dumneavoastră va fi urmărită. Și dacă refuz?“ i-am replicat. A dat din umeri, dar nu într-un fel fără sens. A închis și ochii în timp ce își ridica sprâncenele și își îndepărta brațele. Adică riscurile nu vor fi suportate de el, ci de mine. M-a pus să semnez că am primit cele două broșuri, încât, după cum vezi, n-a fost vorba, acolo așa, de o simplă citare a numelui lui Marx, pe care l-ași fi omis și l-am omis dintr-o simplă neatenție, trebuie să mărturisesc, dar n-avea importanță, puteam intra în fondul chestiunii, pe larg, în prelegerile următoare, în cursul anului. Mi-am început cursul în mod

normal, acceptând în sinea mea, fără vreo desbatere de conștiință, orice risc. Firește că mă așteptam și la o sancțiune gravă, adică să mi se ia catedra, dar nu credeam că o să fiu întâmpinat la poarta universității de un individ brutal, care să-mi notifice cu o dușmănie *personală* că n-aveam, de-aici înainte, ce mai căuta în această clădire. Ce-i făcusem eu ăstuia? Ce-avea cu mine? Nu-l văzusem în viața mea și nu-mi aminteam să fi făcut cuiva rău, unui necunoscut, care nu putea fi părintele unui student trântit de mine, era prea tânăr să fi fost părintele unui copil mare. Nu era intendentul, dar semăna cu un intendent! A apărut apoi imediat Pascu, caloriferistul nostru, l-a înjurat pe-ăla într-un mod și mai brutal decât îmi vorbise acela mie spunând: du-te în... la mâne-ta! Cine te-a trimis pe tine aici?

Și reproducând această înjurătură privirea marelui poet sticli de satisfacție și se opri din povestit. Îi plăcuse caloriferistul atât de mult încât ținuse să-i repete populara noastră trimitere la origine? Era evident, bruta care îl întâmpinase și îi spusese acele cuvinte fusese astfel pedepsit. Bietul filozof! Nu bănuia că acela fusese pus tot de caloriferist să formuleze exact gonirea din Universitate a poetului, adică faptul să fie clar, să nu mai intre adică acolo, să protesteze, să ceară explicații etc. Dar brutal, la acest nivel al paznicilor și nu, să zicem, în biroul rectorului neputincios. „Caloriferistul, continuă marele poet, m-a poftit în biroul lui de secretar al celulei de partid, unde, cu alte cuvinte, bineînțeles, mi-a confirmat ceea ce îmi spusese celălalt, el era în măsură să-mi spună că pot ocupa postul de șef al bibliotecii municipale, unde pot foarte bine să citesc, nu-i așa, să scriu poezii, să-mi continui studiile care mă interesează.“ Umfla vocabulele, parcă ar fi vrut să-mi arate că nu e așa grav să treci dintr-un post într-altul, tot cam leafa aia o ai, asta e, se în-tâmplă, nu e nimeni bătut în cuie pe locul unde își face serviciul... Desigur, nu el, Pascu, a luat această hotărâre, hotărârea a venit de sus, mi-a spus el, fără să-mi precizeze de unde de sus, de la rector sau și rectorul primise un ordin de la forurile bucureștene ale învățământului... „Nu știu, dom' profesor, mi-am încheiat și eu vizita posomorât. Trebuie să vă întoarceți la catedră. Oricum, noi vom reacționa.“ „Care *noi?*“ zise marele poet atent, dar fără să mă privească. „O să aflați!“ „Bine, faceți ce credeți, dar dacă e să acționați inutil și în schimb să înfruntați doar riscurile, ar fi mai bine să nu acționați.“ „E bine să știm și noi la ce ne putem aștepta de-aici înainte, odată pentru totdeauna. Bineînțeles că pentru nici unul dintre noi n-am risca numai de dragul riscului, dar în cazul dumneavoastră n-are rost să-l calculăm.“

XI

Mă simțeam mult mai inflamat decât arătasem. N-ași putea să spun pe ce se baza instinctul meu, care mă îndemna să nu accept *anomalia*, căci așa îmi părea situația care se crease la facultate în urma îndepărtării marelui poet și filozof. Anomalia, anormalul, nu e o fatalitate și n-are durată, condiția să-l facem să dispară e să nu-l acceptăm și mai ales să nu cedăm tentației de a-l justifica, prin recurgerea la principii înalte. Această din urmă gândire anticipează primul meu contact cu unul din cei pe care îi numisem *noi*. Era un tânăr de vârsta mea, numit la facultate odată cu mine și cu care mă și împrietenisem. De la el auzisem despre marele poet o formulă... mai târziu, după moartea și reintegrarea poetului în circuitul cultural, această formulă avea să constituie subterfugiul general al acelei reintegrări... Idealism? Agnosticism?... Da' de unde! Filozofia lui e tot poezie, e o metaforă poetică. E stupid să căutăm confirmarea teoriei plusvalorii într-o operă poetică inspirată de sentimentul misterului existențial. Plin de respect pentru marele poet și filozof, acest tânăr, marxist convins dar cu spiritul critic rămas intact, caustic, inteligent, având darul formulărilor memorabile, încerca astfel să-l ferească pe șeful catedrei noastre de loviturile pe care el parcă le știa, deși nu-mi spusese niciodată nimic clar în acest sens, dar eu înțelesesem din unele tăceri ale sale, din unele expresii cum ar fi un de „hm“, sau bietul dom' profesor, că nu era sau nu va fi bine, de bietul dom' profesor... La el mă gândii să mă duc îndată ce marele poet închise ușa în urma mea.

Îi dădui un telefon, stătea departe de centru și s-ar fi putut să nu-l găsesc acasă. „No, bădie, acasă ești?“ îl întrebai cu un puternic accent ardelenesc, recunoscându-i vocea la aparat. „Acasă mi-s, tu ești, Petrini?“ „Da, ce făceai?“ „Citeam!“ „Pot să te deranjez?“ „Pentru un prieten, musai să lași cititul, căci el este un om viu și mișcătoriu, în timp ce cartea stă liniștită acolo unde o pui și nu dă semne de supărare că o părăsești. Vino! Mintenaș mă îmbrac și ieșim la o preumblare.“ Vorbea adesea astfel, persiflându-i pe ardeleni, deși era el însuși ardelean, încercam și eu acest limbaj când mă întâlneam cu el, dar numai atunci, fiindcă n-aveam talentul de a-mi strecura ironia la adresa cărturarului neaoș ardelean cum făcea el, imitându-i de fapt gândirea, și bineînțeles că n-aveam nici un haz. Mai știam ceva, că Ion Micu (căci așa îl chema, și când se prezenta adăuga și particula Klein

iritându-i pe unii, căci ei credeau o clipă că o fi descendent al marelui Inocențiu, și când aflau că nu...) când folosea acest jargon era la el un semn că își păstra neatinsă și ascunsă adevărata gândire, pe care n-o expunea oricui, încât mă bucuram când vedeam că îl părăsește pentru mine și discută normal: semn de prețuire și prietenie. Nu știam de ce, dar avea asupra mea un ascendent... nu-mi dădeam seama în ce consta, dar nu numai că nu mă supăra, ci în mod bizar parcă chiar simțeam că mi-era necesar. Poate pentru că dintre toți universitarii era singurul care îmi sugera certitudinea că putea răspunde la orice întrebare pe care i-ași fi pus-o, în acei ani când de pretutindeni răsăreau semne de întrebare? El era singurul liniștit, destins, ironic, adesea sarcastic chiar și cu cei bătrâni, care, foarte nervoși, preferau să nu-i dea replica, sau poate că nici n-o aveau atunci pe loc... Era membru de partid, fost utecist în ilegalitate, n-avusese deci timp să-și ia licența, fusese totuși numit direct asistent la Litere, unde, îmi spunea el, n-avea să stea mult, pasiunea lui fiind presa literară... Lecțiile îi erau încărcate de glume pe care studenții serioși nu i le apreciau, în schimb râdeau ceilalți... Vorbind de pildă de Caragea Vodă, expediase astfel *analiza* marxistă a acelei domnii, care s-ar fi caracterizat prin ciuma care îi poartă numele (Ciuma lui Caragea) și prin faptul că acel domnitor ar fi pus biruri grele pe femeile ușoare (ceea ce era riguros exact.) Studenții serioși ridicaseră stilourile din caiete. „Să scriem asta?“ întrebase unul posomorât, parcă indignat... Într-o zi venise de la București în vizită în orașul nostru un membru al Biroului politic, însărcinat cu învățământul și cultura. Că de ce nu știm încă rusește? ne întrebase el sever după ce ne adunase pe toți în aula universității. Ne citase la un moment dat în timpul conversației libere pe care o avusese cu noi un proverb rusesc în rusește, apoi văzând că nimeni nu l-a înțeles, ni-l tradusese în româneasca lui nu atât stricată, cât marcată dezagreabil de un dublu accent, evreiesc și în același timp rusesc. „Dar dumneavoastră, când aveți de gând să învățați românește?“ răspunsese atunci Ion Micu, creînd cu seninătate un moment penibil de tăcere, căci liderul nu avusese în primele clipe replică: apoi se înfuriase. „Cunosc eu acest gen de intelectuali foarte mândrii de drăcușorul mic-burghez care zace în ei și care își scoate cornițele ori de câte ori e vorba de lucruri serioase.“ Ion Micu îi replicase: „În orice caz văd că și dumneavoastră, gândiți prin sistemul de imagini care face parte din opiumul popoarelor: drăcușor, cornițe... Or, noi, marxiștii, știm că nu există draci și nici fii de-ai lor, drăcușori...“ „Dumneata ești marxist?“ îl întrerupsese liderul, ca și când ar

fi fost convins că are în față un impostor. Micu surâsese candid: „Da, ca și dumneavoastră!“

Îl găsii gata îmbrăcat să ieșim, totuși, mai întârziarăm, nu vroia să plece, se uită de câteva ori discret la ceas și nici de vorbit nu avea chef, sau mai bine zis se gândea la ceva, tăcut, și pe chip cu acea expresie de iritare pe care o avem toți la un *rendez-vous*, când sântem puși să așteptăm pe cineva care a depășit cu mult sfertul academic. Se plimba prin birou și mă întreba câte ceva, eu îi răspundeam, dar el nu avea aerul că m-a auzit. Întru târziu, după vreun ceas, se auzi la intrare cheia răsucindu-se în ușa apartamentului și apăru Ivona, soția lui, care intră în birou fără un surâs că își vedea soțul, fără o tresărire că avea un musafir. Lucra la cotidianul local al partidului, fusese și ea utecistă în ilegalitate, dar fără să fi fost închisă, cum se întâmplase cu soțul ei. Femeie tăcută, fără să fie placidă, o brunetă, stătea și asculta conversația fără să intervină, nu pentru că n-ar fi avut ce spune, dar parcă tot timpul se gândea la altceva, care, fără s-o obsedeze, îi acapara totuși gândirea. Când deschidea gura, o făcea ca să-și contrazică, în felul ei absent, soțul, sau să-i spună că are niște telefoane de dat și o să treacă în hol, unde într-adevăr nu mai termina de vorbit. Când era prezentă, întâlnirea mea cu Micu era stricată. „Mi-ai dat telefon că vii, nu că întârzii“, zise Ion liniștit, fără reproș. „Am mai avut treabă“, zice ea cu un glas alb, fără să mai adauge ceva, de pildă să explice de ce a telefonat atunci că vine, sau de ce n-a telefonat că întârzie. „Ai avut necazuri?“ „Nu!“ „Eu ies cu Petrini să facem o plimbare.“ Mai târziu am aflat că el o iubea, iar ea nu, însă o iubea mai mult decât se putea bănui, iar ea nu-l mai iubea deloc când îl cunoscusem eu și mă întrebam dacă îl iubise vreodată. Mă întrebam chiar cum dracului o fi arătat atunci, în timpul idilei, căci dacă arătase ca și acum, sau pe-aproape, de ce se îndrăgostise el de ea atât de tare? O pereche mai nepotrivită nici că se putea imagina (întrebarea populară „ce-o fi găsit la ea“ ți se punea îndată ce-i vedeai împreună), cu toate că Ivona nu era deloc urâtă, însă un anumit voluntarism în felul ei de a fi. Vocea puțin îngroșată, care nu ascundea nimic, nu sugera nimic, poate doar un dispreț fără adresă precisă, o făceau *net* antipatică: dispreț de ce? Al unei gândiri adânci, al unei sensibilități deosebite? Nimic! Doar siguranța de sine, vag stupidă, a omului comun... Și totuși, ea avea să-l părăsească în cele din urmă, firește pentru un altul, și Ion să sufere mulți ani, după aceea, deși se recăsătorise el însuși, aproape imediat, cu o studentă pasionată ca și el de literatură, de altă rasă decât Ivona, dar... firește, a apărut și un dar, însă ceva mai târziu; fapt e

că alături de ea, Ion ar fi putut s-o uite atunci pe Ivona, dar n-o uitase, mai vorbeau încă la telefon, discutau chestiuni practice, cum ar fi de pildă starea timpului și că Ion să nu iasă fără să-și pună la gât un fular gros... Într-o zi ea chiar i-a trimis acasă un pește... Dar despre istoria cu acest pește o să mai am, poate, timp să vorbesc...

Ion era un tip afectuos; în prietenie, când ne plimbam, de pildă, mă lua de braţ, lucru care mă jena. „Ioane, îi spusei degajându-mă, marele poet nu suferă de nici o sciatică, acum vin de la el, a fost dat afară de la catedră fiindcă n-a acceptat să deschidă cursurile cu o prelucrare a unor discursuri ale lui Jdanov. Nu trebuie să-l părăsim!“ „E prea târziu, răspunse el îndată, semn că știa totul. E prea târziu, repetă, în locul lui a fost numit domnul Roșu Decebal, care prin numele lui a lăsat să se înțeleagă unde trebuie că e roșu și în gândire, iar cu prenumele că e un neaoș urmaș al marelui rege dac. Națiunea, ne învață Iosif Vissarionovici Stalin, deocamdată nu va dispărea, încât e nevoie încă de naționaliști roșii ca domnul Decebal, ce-a înfrânt popoare multe, de jos și de pe cal...“

Ăstuia îi ardea să fie el spiritual într-un asemenea moment, deși, e adevărat, ironia lui nu infirma starea mea de spirit, ci căuta doar să-mi sugereze că inflamarea gândirii nu ne duce spre decizii raționale. Dar înțelesei că aprobase, în sinea lui, hotărârea. Ai fi zis că, în ciuda ironiei, avea de pe acum o anume simpatie pentru profesorul Roșu Decebal. Era firesc! Făceau parte din același partid, căci nulul profesor se înscrisese prin primăvară... Totuși continuai: „Ioane, numirea unui dentist în postul de decan nu mă deranjează. În general, orice numire de acest gen a unor personalități politice, dar care au totuși o cultură, în locul, să zicem, al unor titulari nu prea străluciți și mai ales compromiși în vechiul regim, în orice caz reacționari fățiși, cum era fostul decan, are un sens. Dar să dai afară un mare poet și filozof care are dificultăți în adaptarea sa la noul regim, mi se pare un scandal.“ „Petrini, spuse el atunci sever, observând pesemne că începusem să ridic vocea, revoluția, ea însăși, e un scandal. Noi, care o facem, spunem că e un lucru înălțător, deși, cei lucizi știu că e o maladie, dar nu sântem noi vinovați că am moștenit o societate bolnavă... În mod fatal, curentul care se creează împotriva mentalității vechii societăți ia cu sine pe toți cei care nu acceptă să-și însușească noile principii. Nu există revoluție pașnică, chiar dacă ea, să zicem, nu e sângeroasă.“ „Există valori absolute, strigai eu, de care nici o revoluție nu trebuie să se atingă. Filozofia e una din ele.“ „Nu ne atingem de filozofie, ci de unii filozofi“, răspunse el

și nu știu de ce, pronunțând cuvântul *unii* râse. „Dar cum am putea să le cerem să se dezică de ei înșiși, de gândirea lor liberă, de opera lor și să pună în locul a toate acestea două broșuri, ale unui oarecare Jdanov? Ție nu-ți pasă, predai liniștit limba și literatura română: nu ești pus să vorbești studenților în locul lui Eminescu despre împărțirea lumii în două lagăre...“, „Păun-Fincio“, zise el sec. „Ce e cu Păun-Fincio?“ „În locul lui Eminescu. Și Neculuță.“ „Ce e cu Neculuță?“ „Și Cezar Bolliac.“ „Adică?“ „Adică toți ăștia în locul lui Eminescu.“ „Și tu ai acceptat?“ „N-am acceptat *încă.*“ „Dar ai de gând să accepți!“ „Mda!“ „De ce mda? Da sau nu!“ „Cred că da, dacă n-or să mă dea... afară“ „Tocmai pe tine? De ce?“ *„Parce que la république que c'est le diable et moi je suis partisan de la republique! Donc, je suis un diable!“* „Și dacă nu te dă afară, vrei să zici că vei juca rolul diavolului predând pe Păun-Fincio, Neculuță și Cezar Bolliac în locul lui Eminescu? Cum? E ridicol!“ „Am citat greșit: *«La République c'est la pensée et la pensée c'est le diable».* Le voi preda studenților pe Neculuță, dar prin gândire îi voi determina să se ducă la Eminescu.“ „Tot e ridicol! N-ar fi mai bine să pleci?“ „În zilele, noastre, râse el, nimeni nu mai pleacă, ești dat afară, dar să pleci tu singur, prin propria ta voință, nu se acceptă, așa încât, reluă el după o pauză văzând că tac, nu mai spune că nu-mi pasă, că predau liniștit limba și literatura română.“ Așadar, gândii eu, am ajuns, fără ca eu să-mi dau seama, foarte departe! În lumina acestor revelații gândul meu de a acționa în apărarea marelui poet, pe lângă că era net riscant, n-avea nici cea mai mică șansă de a ralia pe cineva. Dacă până și acest coleg care era membru de partid vedea posibilă chiar darea lui afară, înseamnă că a altora... și mai ales cea efectuată, a marelui poet, nici nu mai intra la socoteală, nimeni n-avea să protesteze. „Totuși, spusei brusc îndârjit, eu voi protesta.“ „Dacă ai s-o faci, răspunse atunci Ion Micu foarte grav, mă vei lipsi pe mine de posibilitatea de a te apăra când vei fi tu însuți amenințat.“ „De ce ași fi eu însumi amenințat? spusei deodată sumbru. Dacă vor dori să nu mai fie cultură, continuai indignat și deodată nepăsător de soarta mea, mă voi duce să predau copiilor abecedarul, unde cred că nu voi fi silit să le vorbesc despre cele două lagăre (oribile cuvinte, cu puțin efort, de gândire se putea evita apropierea aceasta de lagărele de concentrare, dacă chiar era necesar să se declare astfel scindarea lumii în două) și nimeni nu mă va putea împiedica să realizez ceea ce chemarea mea mă va îndemna să realizez.“

Se lăsă o tăcere. După câțiva pași, Ion Micu exclamă: de! Ca și când poziția mea ar fi semănat cu a acelui moșier al lui Rebreanu care își creează în fața țăranilor în revoltă o imagine despre sine idilică, provocând acel răspuns dubitativ. Ajunsesem în centru și pașii proaspătului meu prieten se îndreptară spre braseria Hotelului Royal, care acum purta denumirea orașului nostru, braseria unde ne mai întâlnisem, îi plăcea lui, zicea că are cel mai bun filtru - îi plăcea cafea filtru, bea câte două sau trei la rând... Mie îmi plăcea aici berea, care era totdeauna rece și parcă într-adevăr și ea mai bună decât în alte părți.

Ion Micu clipi iritat când văzu că masa la care îi plăcea lui să stea într-un colț pe o canapea de trei persoane era ocupată. Îmi explicase și de ce: acolo puteai discuta liniștit, erai păzit de pereți din două părți, nu se putea așeza alături de tine unul cu urechile lungi... Dar ne întâmpină chelnerul care îi cunoștea preferințele și ne spuse că masa va fi imediat liberă, clienții au cerut plata. Da, dar plătind mai ceruseră bere, pe care se vedea că n-aveau de gând s-o bea repede. Ion începu să-i înjure, în timp ce chelnerul ne sfătuia să ne așezăm undeva și îndată ce aceia vor pleca, ne putem muta acolo. Nu înțelesesem, adică nu crezusem până atunci că în timp ce clienți ca noi își beau liniștiți cafeaua sau berea, alături de ei, la masa vecină, se putea așeza unul cu urechile lungi. „După ce îi recunoști?“ îl întrebasem pe Ion. „Nu achită nota“, îmi răspunsese el. „Bine, dar cum îi recunoști înainte de a achita nota?“ „Au urechile lungi!“ „Chiar?“ „Da, deformare profesională.“ Râsasem, dar așteptând să ni se elibereze masa, în timp ce „lingeam“ o bere, cum spunea prietenul meu, observai că la masa liberă de alături se și așezase cu spatele un individ care nu comandase nimic, dar căruia chelnerul îi și adusese o cafea, scosese un ziar și sta cu nasul în el, în timp ce o ureche era într-adevăr vizibil răsucită spre noi. „Ioane“, zisei și îi făcui semn discret cu capul spre masa vecină. „Un tâmpit, zise el tare, e așa de bou încât își închipuie că nu-l ia nimeni în seamă și poate el să tragă cu urechea și să-și facă pe urmă liniștit raportul către șefi... *N-o* să afli nimic, bă, ești așa de prost că or să te dea afară, așează-te și tu lângă alții, eu vă cunosc din ilegalitate, sânteți aceiași idioți și fără fler, cu toate că serviți acum altă cauză... Du-te și mă spune că ai fost mirosit de unul și te-a înjurat...“

...Trecurăm în sfârșit la masa noastră și chelnerul ne și aduse filtre, le pusese mai dinainte. Turnarăm în cești... „Ar fi prea simplu“, zise Ion. „Adică?“ „Să te duci să predai copiilor abecedarul.“ „Și de ce n-ar fi

simplu?“ „Lucrurile sânt mai complicate“, rosti el sibilinic și se ridică încet, ai fi zis ca un moșneag cu umerii încovoiați de atâta înțelepciune și se îndepărtă și dispăru după o perdea. Rămăsei singur câteva minute și mă uitai să văd ce făcea individul cu ziarul. Dispăruse, lăsând în urma lui ceașca de cafea pe care o băuse, ca o enigmă: era sau nu; era cel care o comandase un... Hm! gândii, Ion exagerează, nu poate un om să-și bea liniștit o cafea și să răsfoiască un ziar, fără să-l suspectezi că... I se vedea urechea răsucită spre noi, ei și? Ce să facă la urma urmelor și el cu urechile, să și le taie, să bage un mototol de vată în ele, să și le astupe cu palmele ca să ne convingă pe noi că nu era un... „Lucrurile nu sânt atât complicate, cât complexe, spune prietenul meu revenind. *«L'enfer, c'est les autres»*, spune domnul Sartre și are dreptate, uitând însă să adauge că treptele infernului încep de sus, unde mai poți încă respira și, cu cât cobori, cu atât aerul e mai împuțit, pentru ca jos de tot, în infern, *Les autres* să te împiedice literalmente să respiri. Te sufoci și îți dai duhul. Or toată chestiunea e să supraviețuiești!“ „Nu te înțeleg, zisei, dimpotrivă, faptele arată că *«L'enfer ce sont **Les idées** qui viennent du haut. Les autres»*, cu cât cobori mai jos, cu atât sânt mai străini de ele. În fond avem un regim popular în care într-adevăr masele se simt bine. Ce-i pasă oțelarului cutare că un mare poet și filozof a fost înlăturat de la catedră, sau că Hegel trebuie răsturnat cu fundul în sus ca să se mai poată spune că filozofia lui are oarecare valoare? După acest oțelar, Hegel poate foarte bine nici să nu mai existe, el își vede de oțelul lui, participă la ședințe unde are dreptul la cuvânt, își iubește nevasta și copiii și când ia chenzina se duce cu prietenii la o bodegă unde se cinstesc și discută despre ale lor. Știu asta de la tata, care e muncitor specializat, dar cu o psihologie care nu diferă de a altora. Ca învățător într-o școală oarecare nu mă voi deosebi nici eu de ei și mă voi simți perfect.“

Ion sorbi din cafea și își bulbucă ochii într-o parte, semn că gândirea îi aluneca rapid și trebuia să facă un efort să-i domine toate nuanțele. „Pentru că, zise el, ne aflăm într-o fază încă idilică. Masele n-au venit încă pe deplin în contact cu ideile care guvernează regimul nostru popular, în care ele, după cum zici tu, se simt atât de bine.“

XII

Deodată ridicarăm amândoi privirea și văzurăm că lângă masa noastră se oprise un pitic care ținea un chibrit în mână și se uita la noi. Un cerșetor

care da târcoale pe-aici, îl mai văzusem și în alte dăți. De când se oprise lângă noi și nu-l simțisem? Și de ce tăcea? Nu cumva ascultase ceea ce vorbisem? „Ce vrei, bă?“ se răsti Ion, la el. Piticul lăsă să-i iasă din gât un fel de zumzet, era, adică, mut, nu putea articula cuvinte, nu era însă și surd, fiindcă răspunsese prompt la întrebare și întinsese insistent chibritul înainte. „Nu-ți dau nimic, cară-te de-aici“, zise Ion scos din sărite, la care presupusul mut își spori brusc zumzăitul în semn de protest și o luă spre alte mese. „L-am văzut în tramvai într-o dimineață, zise Ion, a cerut bilet cu o voce foarte sigură, a zis *pardon* și a înaintat printre pasageri fără mutra cretină pe care și-o ia aici...“ „Crezi că e un...“ „Bineînțeles! Ortega y Gasset a formulat în *Revolta maselor* (căile oarecum depășite de consecințele războiului) o idee foarte interesantă. Masele vor pune stăpânire pe tot, au și pus mâna pe restaurante, pe magazinele comerciale, pe sălile de cinematograf, pe hotelurile și stațiunile care altădată le erau interzise, pe spitalele luxoase, pe marile vapoare de pasageri transoceanice.“ „Le mai rămâne, adaug eu, să pună mâna și pe puterea politică și marea putere financiară și economică, pe care însă nu o vor folosi în mod liberal. Masele sânt sătule de liberalism, care n-are nici un haz. Ele vor puterea deplină și adevărată, nu le interesează de pildă democrația parlamentară, cu alegeri și alte mofturi democratice. Sensul deplin al puterii e că dispui de soarta altora. În alegeri vei obține 99,80 la sută și vei fi singurul partid care candidează. Liberalii burghezi sânt niște imbecili, masele oprimate le-au impus acest liberalism, acum însă ele nu mai sânt oprimate și au alte apetituri, nu le mai interesează pe ele libertatea. Ce să facă, în fond, cu această libertate? Citesc în ziarele lor libere că ministrul cutare e compromis, că însuși guvernul își face de cap și că trebuie să părăsească puterea. Ei și? Ce le iese lor din toate acestea? Ce le pasă lor de agitația electorală (coșmarul liderilor burghezi) care trebuie să aleagă un parlament neputincios, iar majoritatea să propună președintelui republicii un guvern și mai lamentabil, care poate intra în criză la nici trei luni după votul de încredere? Să faci să se încolăcească la picioarele tale masele, cu strigăte isterice de adorație și tu, ca un «părinte», să le dai pe hârtie legi extrase din viziunile utopice ale umanității, și în realitate să le calci cu ajutorul unor indivizi tot din masă, dar selecționați dintre cei mai primitivi, mai cruzi și mai fanatici și să terorizezi aceste mase, să vii în întâmpinarea pornirilor lor obscure de autoritate și dominație, iată ce înseamnă pentru unii, în timpurile moderne, puterea. Vor primi loviturile fără crâcnire, iar în fața plutonului de

execuție cei mai puri dintre ei vor striga *trăiască*, adică să trăiești tu, «părintele» lor, care ai bifat în acea zi printre numele celor care trebuie să dispară și pe al acestor revoluționari puri, care cât au fost șefi nu pe puțini au trimis și ei la moarte. Discutam data trecută despre lipsa de substanță a dorinței lui Faust de a redeveni tânăr. Dacă ar fi fost mai evoluat, dacă ar fi intuit ceea ce e esențial pe această lume, adică puterea, puterea deplină și totală, Faust nu i-ar fi cerut lui Mefisto să-l ajute să cucerească pe o oarecare stupidă Margaretă, care se sperie că a rămas însărcinată și își îneacă progenitura într-un râu. Iubire lamentabilă! Goethe îi spune tragedie, dar nu e tragedie nicidecum. Să-ți vinzi sufletul pentru atâta lucru denotă neînțelegere totală a germenului care a intrat încă din perioada monocelulară a apariției vieții pe pământ în faimosul lanț de amino-acizi care trebuia să ducă la apariția bipedului numit om: asigurarea pentru el a celor mai bune condiții de existență, apoi pentru a fi sigur că nu va mai fi amenințat, libertatea absolută față de ceilalți, adică puterea deplină și discreționară asupra lor. Cum vei obține aceasta? Cu ajutorul tot al lor, propunându-le un țel măreț, apoi biciuindu-i să-l cucerească. Hitler, de pildă, le-a propus cucerirea lumii: l-au urmat săvârșind incredibile crime. Perioadele de democrație sânt, pentru cine studiază bine istoria, niște accidente, oceanul uman a fost aproape tot timpul zgâlțâit de furtuni, cuceriri și tiranie. E drept că mulți tirani și cuceritori au sfârșit pe eșafod, Hitler s-a împușcat!“

Se opri și își turnă cafea în ceașcă. „Sânt contradicții în ceea ce îmi spui, îi zisei. Întâi o remarcă: adevărata putere nu constă în faptul de a dispune de soarta altora. Odată, la o petrecere, cineva i-a aruncat unui unchi de-al meu un pahar de vin în față. Pur și simplu. Unchiul ăsta nu era nici bleg, nici îngăduitor, în plus putea pune jos un taur apucându-l de coarne. Idiotul ăla nu știa. Ei bine, nici unchiul n-a ținut ca acela să afle, s-a șters liniștit cu șervetul, nu i-a spus nimic ca și când acela nici n-ar fi existat și a continuat să petreacă liniștit și vesel. Totuși se făcuse o tăcere de gheață, toți se așteptau ca el să reacționeze și să-l gâtuie pe agresor. Puterea celui cu adevărat puternic astfel se manifestă: să știi că poți distruge pe cineva, să n-o faci, și acela să nu știe. Puterea e *de* origine divină, poporul naiv crede că Dumnezeu «se mânie» că «pedepsește». Nicidecum! Ăsta e Dumnezeul evreilor, mânios și cumplit, care trece prin foc și sabie cetățile, și nu cruță nici copiii. Al nostru își lasă fiul să fie răstignit, îl părăsește, cu toate că acesta se rugase în grădina Ghetsimani cuprins de o spaimă atât de mare

încât sudoarea care îi țâșnise pe frunte era de sânge, dacă, zicea, ar putea să treacă de la el paharul acesta. Nici vorbă! Cum să-l treacă? Dacă el ar interveni în soarta oamenilor, chiar a celor aleși, ce valoare ar mai avea mântuirea?“ „Da, îmi reluă Micu ideea, și în timpul calvarului Isus se întunecă și strigă: *Eli, Eli, lama sabactani...“* „Un mare șef, continuai eu, primește și el ceva în sensul unei scântei divine; el nici măcar nu guvernează, predă puterea primită de la popor înapoi poporului și singura lui veghe e să nu apară cineva cu apetituri de a se folosi de libertatea pe care el le-a redăruit-o și de a îngenunchea pe alții. Pe aceia într-adevăr îi stârpește fără cruțare. Tiranii moderni, de care vorbești tu, nu au în ei această scânteie divină. Dacă e să continuăm analogia și să ne întrebăm în ce consta totuși puterea lor eu ași afirma că sânt de acord cu tine că o primesc de la mase, dar n-o mai restituie, fiindcă...“ „Ei, de ce n-o mai restituie, zise Micu văzând că ezitam... N-o să spui că au pierdut contactul inițial cu forțele divinității?!“ „Ba chiar asta vroiam să spun...“ „Că iau apoi contact cu forțele malefice?...“ continuă el fără ironie. De aceea țineam eu la acest om, care foarte adesea nu rezista să fie ironic cu alții, făcându-și dușmani: nu era ironic cu mine, chiar când mă simțeam eu însumi prins în flagrant delict de naivitate, cum se întâmplase acum; rămânea foarte grav și reflecta profund la ceea ce îi spuneam, când ar fi putut atât de ușor să mă persifleze... „Oricum, continuai eu, acest gen de putere e un coșmar, turbură somnul tiranilor și chinuie printr-o infernală singurătate... Oricând niște oameni îndrăzneți i-ar putea ucide ca pe niște mizerabili descreierați ce sânt și ei știu acest lucru. Iar masele sânt reprimate nu din plăcerea că au puterea, cum spui tu, ci din teama că aceste mase se pot oricând revolta. Teroarea continuă este deci necesară pentru a descuraja orice idee de demnitate și libertate.“ „Nu e convingător“, zise el ridicându-se și dispărând iar.

În timpul unor asemenea întreruperi mă gândeam care dintre noi doi suferea, de rinichi, el pe care consumul de bere îl scula atât de des de la masă, sau eu care nu mă ridicam deloc, deși nu beam mai puțin. Nu eram convingător. Ba eu cred că eram, în orice caz simțeam că, în forul meu interior, se cocea o idee în legătură cu această frenetică activitate a maselor în secolul nostru, despre care scrisese Ortega y Gasset, și a apariției stranii a tiranilor totalitari care infirmau orice evoluție în conștiințe după două mii de ani de creștinism, două milenii în care martirii umanității suferiseră parcă zadarnic. Aveam sentimentul, presimțirea că intrasem într-o nouă eră, dar

abia mai târziu, când o apăsătoare experiență avea să se adune în urma mea, și după grele amenințări, avea să țâșnească gândul: *Era ticăloșilor*. În ziua aceea îmi dădea târcoale, dar nu reușeam să exprim decât naivități grave și locuri comune. „Iuliu Cezar a fost un dictator divin?“ mă întrebă prietenul meu chiar înainte de a se reașeza pe scaun în fața mea. „Da, a fost!“ „Și totuși a fost asasinat la idele lui marte. Da, și eu cred că era atins de scânteia divină când se sprijinise pe masele plebee în lupta contra lui Pompei, și chiar și ulterior, după ce fu învinuit că vrea să devină imperator. Dar masele? Ei bine, masele nu l-au sprijinit să nu fie asasinat de puternicii aristocrați ai senatului, cu toate că la auzul știrii și-au exprimat revolta, și asasinii au trebuit să fugă. Brutus. Și tu, Brutus?! s-a mirat el văzând că printre cei care îl loveau cu săbiile se afla și Marcus Junius Brutus, acest nepot al lui Caton, al cărui frumos chip, parcă de adolescent pur, îi inspirase totdeauna simpatie și încredere... Ar fi fost avertizat de propria lui soție și chiar pe drum cineva a insistat să citească un mesaj și să nu se ducă în dimineața aceea în senat. Ei și? Nu s-ar fi dus atunci, s-ar fi dus a doua zi, sau în altă zi, conspirația nu se formase pentru o zi anume, fatală, s-ar fi pus în mișcare cu altă ocazie, deși imprevizibilul psihologic putea să schimbe totul în favoarea sa, de pildă unul din conspiratori să trădeze, poate chiar Brutus, sau un altul, care să se fi trezit cuprins de îndoieli, căci Cassius și Brutus au pierit și ei de mâna lui Antoniu și Octavian, dovedindu-se că moartea lui Cezar nu era necesară. Asta arată că puterea trebuie organizată, chiar dacă o restitui maselor care ți-au dat-o, fiindcă scânteia divină nu rezistă fără organizare, fără un partid care să reamintească tot timpul maselor că sânt libere și să le țină sub stare de vigilență. Acest lucru îl facem noi, comuniștii, pentru prima oară în istorie. Oamenii sânt agitați de principiile binelui și răului, care nu apar decât foarte rar în stare pură, nu știi dacă prietenul de azi (Brutus) nu va ridica mâine sabia și nu te va lovi și, desigur, invers, dușmanul tău înverșunat te va salva când te aștepți mai puțin. Asta nu înseamnă că omul nu aspiră la o stare de spirit de echilibru și că odată obținut nu dorește această permanență...“ „Asta în primul rând, continuai eu (în paranteză fie spus, cineva tot trebuie să plătească un tribut libertății, pentru a salva ideea, și nu invers), să *organizezi* și în toiul acestei organizări, ideea să se stingă: și ce dacă moare cutare șef, lovit, să zicem, de dușmanii revoluției? Trebuie să institui teroarea asupra întregii țări? se prăbușește ideea! În al doilea rând, nu sânt de acord că masele s-au săturat de liberalismul burghez și chiar de libertate în general, neavând ce face cu

ea, ele fiind în realitate, în acest secol, stăpânite de porniri obscure de autoritate și dominație. Așa te-ai exprimat...“ „Da, ripostă el deodată cu o undă stranie în glas, ceva dur, net și cinic, știu ce spun, și eu fac parte din mase și am cunoscut pe pielea mea aceste porniri obscure de autoritate și dominație.“

Aici discuția se opri brusc și urmă o tăcere grea ca un bolovan. Te uitai la el, vedeai că e mare, că ți-a închis drumul, că nu mai puteai merge înainte și te întrebai ce mai puteai să faci! Cum să-l urnești, să-l dai la o parte? El rosti totuși, dar nu ca să-l înlăture, ci să mai pună parcă încă unul deasupra: „Acum comuniștii nu par necesari, zise el. Dar va veni timpul când viața fără ei va deveni imposibilă. Atunci vor fi căutați, se vor forma cozi interminabile la ușile birourilor lor, vor fi iubiți și respectați... Cine are urechi de auzit, să audă...“

Eu aveam urechi de auzit, auzisem, ceea ce mi se spusese era foarte clar, mă gândeam, dar nu înțelegeam nimic, încercai zadarnic să continuu spunându-i că și eu fac parte din mase și am trăit destul ca să le cunosc, n-am descoperit în psihologia părinților și rudelor mele, a rudelor rudelor mele și a prietenilor tuturor acestora nici un apetit obscur de dominație și autoritate, în afara unor prejudecăți curente, moștenite prin tradiție; să nu te vorbească de rău lumea, să nu te faci de râs, să nu te-arate cu degetul, chiar dacă e în joc ceva care ție ți se pare că ar fi fericirea; această fericire să fie în rândul lumii ețetera, ețetera!... Cât privește faptul că n-ar avea ce face cu libertatea, n-am descoperit la nimeni o suferință în acest sens, dimpotrivă, primii care au atentat la ea, legionarii, au fost înjurați, huliți, li s-a dorit pieirea și s-au bucurat când Antonescu i-a scăpat de ei...

Tăcere. El exclamă, de astă dată ironic: „De!“ Și goli paharul de bere, puse mâna pe noul filtru care ni se adusese, își turnă cafea, sorbi (mă întrebam cum de nu se frigea), își aprinse o țigare și dispăru iar de la masă, nu înainte de a mai adăuga, izbucnind însă într-un râs fărâmițat, care nu știai când se va opri: „Să dea Marx să nu înțelegi prea târziu cuvintele mele!“

XIII

Am rămas posomorât. Tot nu înțelegeam... A cunoscut pe pielea lui pornirile obscure de autoritate și dominație a maselor. Ce-o fi cunoscut? Avusese în glas un puternic accent de om care știe multe și nu vrea să

spună... Începea, pentru întâia oară, să mă irite... Dacă știa, de ce nu-mi spunea? Ce să înțeleg eu din această aserțiune referitoare la mase, irelevantă pentru mine? Mama, în blândețea ei, folosea și ea expresii dure când nu-i plăcea un om, de pildă când cineva făcea pe deșteptul... „Trebuie completat, zise Micu revenind: porniri obscure de autoritate și dominație pe care le transferă..." „Cui le transferă?" spusei. „Ai să afli!" „Și de ce nu-mi spui tu? Dacă zici că știi?" „Am și spus-o, dar n-ai fost atent." Și se uită la mine de jos în sus, fix, neclintit el însuși, foarte scrutător, dar și cu simpatie. „Mărturisesc că n-am reținut..." „Multe nu se rețin", zise el ca un avertisment și tăcu, bâțâind însă distrat dintr-un picior și strivind cu scârbă țigarea în scrumieră. Ai fi zis că n-o să mai fumeze cel puțin un ceas, astfel de grimasă de silă făcu. Dar imediat scutură pachetul și, gânditor, duse o nouă țigare la gură, pe care o aprinse cu o expresie de noutate pe chip. „Multe nu se rețin și un anumit timp încă nu se vor reține", repetă el și văzându-i piciorul care nu înceta să tremure avui senzația netă că și mintea îi bâzâia, ca un motor care fusese uitat la relanti în mijlocul drumului, în timp ce șoferul dispăruse în mă-sa, nu se știe unde. „Ascultă, Ioane, îi spusei, tu vorbești ca și când capul tău a mai fost la un cur de mătușă." El se gândi o clipă: „Păi a mai fost, zise, în timp ce tu îl studiai liniștit pe Hegel, mătușa asta mă croia cu gârbaciul, să spun care sânt legăturile mele superioare, dar și cele inferioare. Mătușă a dracului! Dar și eu, copil încăpățânat: deși îmi arătase probele, confruntându-mă cu legătura mea superioară, care ori căzuse ori trădase (n-o să aflu asta niciodată fiindcă această legătură a dispărut și nimeni nu poate sau nu vrea să-mi spună unde), eu continuam să neg spunând că nu știu nimic, nu-l cunosc pe acest om. E drept că nici el nu m-a recunoscut, lucru care complică problema... însă nu arăta nici o urmă că ar fi fost torturat, în timp ce eu arătam... În celulă mă gândeam câteodată și la marele poet și îmi spuneam: ce frumos sună să gândești, *cunoașterea luciferică;* splendidă metaforă! Dar cunoașterea mea ce fel de cunoaștere era? Dar a individului de la Siguranță? Relațiile mele cu el nu erau vulgare, nu vorbea cu mine în argoul lui de torționar, nici nu asista la bătăi, era însă preocupat, posomorât. «Aș putea să te trimit pe front, îmi spunea, adică întâi la Sărata să faci instrucție, și Sărata asta e infernul lui Dante, un intelectual ca tine s-ar curăța în două săptămâni de furunculoză, cel puțin, pe urmă dacă ai scăpa, direct în foc, pe linia întâia: de-acolo n-ai mai scăpa, fiindcă și pe linia întâia sânt locuri unde mai ai șanse să scapi, cu o rană, dar din misiunile speciale, de

sacrificiu, nu mai scapă nimeni. Te țin însă aici, dar cu o condiție..» (Era mult după Stalingrad, după bătălia de la Kursk-Orel, pe care nemții n-o câștigaseră, se repliau strategic pe poziții dinainte stabilite, dar oricât erau ele de stabilite și anume dinainte, erau înapoi, nu înainte, și omul meu se grăbea și el: ce-o să fie? Dacă nemții pierd războiul?) A scos o hârtie bătută la mașină și mi-a dat-o s-o citesc. Declaram în ea că alde cutare de la Siguranță s-a purtat bine cu mine, nu m-a bătut, nu m-a schingiuit ețetera! S-o scriu cu mâna mea și s-o semnez. I-am spus că sânt de acord numai dacă încetează bătăile și schingiuirile. «Bine», zice. S-a ținut de cuvânt și după un timp chiar mi-a dat drumul. Ca să fiu din nou arestat și să cad în a altuia, care nu-și punea el problema ce-o să fie și cum o să fie. Am fost rulat, am aflat după 23 August, că ăștia doi erau prieteni. N-a trebuit să depun eu mărturie împotriva lor, au depus alții... Mătușile, le-a venit și lor rândul s-o încaseze...“

Mă uitam la el: totuși scăpase teafăr, și nu era prea voinic, gând absurd, ca și când ar fi trebuit, ca să-l cred, să arate mutilat. „Ioane, zic, ași fi studiat mai puțin liniștit pe Hegel dacă ași fi știut că un student din generația mea e torturat în beciurile Siguranței și bineînțeles dacă ași fi aflat și de ce, dacă, adică, experiențele noastre ar fi coincis. Cum ai ajuns tu la convingerile tale politice atât de grave e pentru mine o enigmă și nici acum nu te pot urmări. Nu te înțeleg! Am fost tentat să-l admir pe Stalin, aveam aversiune împotriva lui Troțki, și Stalin e convingător când argumentează că acest menșevic avea gărgăuni în cap cu teoria lui a revoluției permanente... Pe urmă tu mi-ai dat cărți ceva mai puțin sumare decât opera lui Stalin și nu numai că mi-ai temperat începutul de entuziasm pe care îl aveam pentru el, dar m-am și trezit ca dintr-o narcoză și l-am văzut așa cum îl vezi tu. Totuși tu îl admiri, simt acest lucru și nu-ți înțeleg avertismentele. Îți repet, nu văd ce ar fi complicat în faptul de a părăsi facultatea și a învăța pe copii abecedarul. Nu spun că o s-o fac mâine, dar rămân la ideea mea că marele poet trebuie apărat, nu pentru el, ci pentru ideea că filozofia nu poate fi desființată. În orice caz, eu nu voi accepta să predau, în locul lui Hegel, un discurs al unui oarecare Jdanov.“ „Nu e «oarecare»“, zise Micu ridicând un deget. „Da, zic, care sânt operele lui filozofice?“ „Nu mai fi și tu așa de naiv! spuse el de astă dată cu un astfel de glas încât, fără să știu de ce, mă intimidai. Operele lui filozofice, continuă el foarte supărat (dacă nu s-ar fi uitat în jos cu un soi de mâhnire pentru mine), sânt tancurile care stau în spatele fiecărui cuvânt din discursul lui despre filozofie.“ „Și tu de ce vrei

ca eu să mă supun la toate acestea?“ ridicai glasul indignat. „Nu te supune, dar fii în cunoștință de cauză. Știi ce spune Napoleon: *«Les gros bataillons ont toujours raison»*. Tu ce vrei, să te pui în postura mielului lui La Fontaine (dacă nu te conving batalioanele lui Napoleon), care încearcă să-i spună lupului că nu poate să-i turbure apa, întrucât ea curge dinspre lup și nu invers? *«La raison du plus fort est toujours la meilleure...»* Revenind la marele poet... D-aia nu țin să apăr acum cunoașterea luciferică, prefer materialismul dialectic, care mă învață că nimic nu e stabil pe această lume, și că totul se află în continuă mișcare și transformare. Va învinge cel ce are răbdare să aștepte fără să se lase ispitit de orgoliul de a acționa, când timpul nu e favorabil acțiunii...“ „Da, dar aceste mișcări sânt largi și durata lor nu se măsoară cu durata existenței mele pe pamânt. Trebuie să acționez!“ „Da, dar nu uita că lumea de azi e în criză, războiul a fost doar începutul ei, și crizele n-au o durată atât de lungă, încât să nu mai ai timp să participi la ele și să le vezi sfârșitul. În cincizeci de ani părinții noștri au trăit două războaie mondiale, ascensiunea și căderea lui Hitler și a Germaniei, dispariția imperiului britanic, apariția pe planetă a două uriașe puteri, Statele Unite ale Americii și Rusia și în curând China comunistă... Rușii cel puțin au trăit, în afară de cele două războaie (ultimul fiind sălbatic prin crime și distrugeri), o revoluție, un război civil și două catastrofe provocate de secetă. Avem multe de văzut, ce te repezi așa să te duci să predai abecedarul? Nu e poziția cea mai potrivită de pe care să înțelegi lumea în care trăiești.“ „De ce nu? Spinoza a șlefuit lentile, iar Jean-Jacques Rousseau a copiat note muzicale până la sfârșitul vieții.“ „Spinoza a murit din pricina acelor lentile la patruzeci de ani! Și pe urmă te-ai gândit, soția ta e membră de partid, o să fie de acord cu tine?“ „Ei na! Nu m-am născut să mă ghidez în viață după dorințele unei muieri!“ „Eu nu zic să te ghidezi, dar gândește-te totuși! Ce te costă dacă te gândești! Și gândirea nu înseamnă să-ți spargi capul reflectând în singurătate, ci să fii atent la ceea ce se întâmplă în jurul tău...“ „Asta e bună, tocmai că sânt foarte atent la ceea ce se întâmplă în jurul meu. Ce-o să-mi spun eu mie însumi...“

Mă oprii, se apropiase chelnerul. „Domnul Ionică, zise el, nu luați o gustare? Avem icre negre!“ „Cum icre negre?! protestă parcă prietenul meu. De unde dracu le aveți?“ „Se mai găsesc! zise chelnerul ca și când chiar se mai găseau. Nu le mănâncă bucureștenii pe toate, ne mai trimite și nouă din când în când o cutie, două...“ „O cutie, două?!“ îl îngână Ion. „Da, două, trei... nu prea se mănâncă, clientul se sperie de preț... Nici icrele roșii nu se

mănâncă, se usucă în vitrină...“ „Și cât costă?“ „Alea roșii zece lei suta de grame...“ „Nu, alea negre!“ „Alea negre douăzeci și cinci de lei!“ „Da, e cam scump, reflectă prietenul meu, prețul a patru fripturi...“ „Eu zic să luați, zise chelnerul, cât se mai dă la prețu-ăsta. Vă spun eu, când le-o simți poporul gustul, să vedeți cum se ridică la un sutar. Un leu gramul. Dacă s-or mai găsi!“ mai spuse el filozofic. „De ce să nu se găsească? zise Ion curios. Or să moară nisetrii?“ „*Ba* nisetrii or să trăiască, dar marfa asta e lux, poți să știi ce-or să facă ai noștri cu ea când or afla ce preț are la Paris sau la New York? N-ați văzut cu peștele?“ „Ce e cu peștele?“ „Păi înainte erau piețele pline cu pește proaspăt, acuma, noi ardelenii nu prea ne omorâm după el, dar, oricum, cine vrea găsea, nu era o problemă. Acuma e o problemă!“ „De ce e o problemă?“ „Cred că se vinde, dracu știe, sânt țări sărace în pește, ne dau mașini pe el...“ „Bine, dă-ne atunci icre negre“, zise Ion.

Ni se schimbă fața de masă, murdărită de scrumul țigărilor, ni se aduseră scrumiere curate, apoi, foarte ceremonios, chelnerul sosi cu icrele, cu pâinea prăjită, unt și lămâie. „Doriți și câte-o țuiculiță? zise el. Merge după bere, nu prea merge invers...“ Ne aduse țuică și apă minerală și ne părăsi. „E un tip interesant, zise Ion, știe multe. Îmi place de el că judecă regimul cu blândețe și nu pentru că știe că eu sânt membru de partid. Și l-a însușit...“

Mâncam, ca să zic așa, cu respect pentru icre și cu gândul la faptul (după prezicerea chelnerului) că se vor scumpi sau vor dispărea... „Ce anume și-a însușit?“ îl întrebai: „...A, domnul Jenică? Da, regimul. N-ai auzit cum zice? *Ai noștri.* Și îmi place că ne vede la putere și în viitor, în timp ce micul-burghez trage cu urechea la radio să vadă dacă nu vin anglo-americanii... Ba că vin la iarnă, ba că vin la primăvară... Într-o zi l-am întrebat pe domnu Jenică... Zic: ce crezi despre chestia asta? Nu se poate, zice, e înțelegere... S-au înțeles la Yalta, aici e al meu, până aici, dincolo e al tău, cu condiția să existe și partidele comuniste. Dacă se încalcă înțelegerea, e război. Și nu poate să fie? zic. Război? În nici un caz, abia s-a terminat ăsta, cine are chef de război? Poate altă generație, ehe, mai încolo. Trebuie timp și pentru război, să se coacă. Păi, zic, se poate coace și repede, n-ai auzit că lumea s-a și împărțit în două lagăre? Ei și? zice. Astea sânt vorbe! Credeți că e după ei?... Un om inteligent... domn Jenică... Mai inteligent decât alții, care își închipuie că dacă au citit o sută de cărți și au bibliotecă în casă au monopolizat ei inteligența...“ „La cine te referi?“ „La mulți!

Chiar la rectorul nostru, care e cuprins de groază. Ne omoară, zice, sântem totalmente descoperiți. Se referea la americani, care au bombă atomică și noi n-o avem, adică rușii n-o au, că noi ăștialalți...“ „Păi avea dreptate, zic chiar așa și e, sântem cu mâinile goale, goi pușcă. Ce mai putem face cu armamentul clasic și cu o armată chiar puternică, în fața unei singure bombe atomice?“

Ion Micu mâncă multă vreme fără să răspundă. Avea însă un răspuns, se vedea după expresia senină a chipului. „Nu numai puterea de care vorbeam, dar și războiul e de origine divină, zise el aprinzându-și o țigare. Prin divinitate înțeleg puterile cosmosului, care veghează în general cu atenție asupra speciei umane. Nu în sensul că și în niște întreucideri dintre tribul Bambu și tribul Mambu vom descoperi voința divinității, deși... N-ai observat, de pildă, că sexul unui copil e determinat de o lege misterioasă? Nu știm ce lege, dar îi vedem efectele: de pildă îndată după un război, se nasc mulți copii de sex masculin; natura vrea să-și recupereze pierderile. În general statistica arată că se nasc dintr-o sută (bineînțeles că pe un teritoriu mare al unei țări) 49 de băieți și 51 de fete... Două fete deci rămân nemăritate, sau mai degrabă, practic, toate se aranjează între ele și împart măritișul... Un număr de ani unele, alt număr de ani altele. Căsătoriile eșuate sânt și ele expresia acestei legi uimitoare... Are dreptate domnul Jenică, nu e după ei, un război nu poate să se declanșeze datorită avantajului pe care una din părți îl are sub forma unei bombe atomice. Trebuiesc milioane și milioane de alte avantaje, cum ar spune Tolstoi, pentru ca evenimentul să se producă.“ „Adică? Starea de conflict există, de ce nu ar degenera într-un război?“ „Starea asta de conflict o să degenereze în ceva, nu știm încă în ce, dar într-un război în care americanii să dea cu bomba. Să nu uităm că atunci când au făcut-o, la Hiroșima și Nagasaki, tot poporul american purta în el furia împotriva celor care le scufundaseră flota la Pearl Harbour, fără să li se fi declarat în prealabil război. În al doilea rând, în Europa războiul încetase, Japonia însă îl continua, și încă cum, în mod normal, mulți americani trebuiau să mai moară ca să-i facă să capituleze. Or, americanii nu mai aveau nici un chef să mai moară, și atunci domnul Truman, în acord cu poporul său, a gândit, de ce să nu moară ei, japonezii, dacă continuă să le placă războiul? (și trebuie să nu uităm că le cam plăcea și cam omorâseră o grămadă de chinezi timp de ani de zile), de ce să nu le dăm o bombă în cap să-i saturăm? Și le-au dat, s-au săturat și au depus armele... Or, în ce fel s-ar putea acum americanii înfuria pe ruși și zeii să le

dea dreptate? Fiindcă împotriva ideii de cucerire a lumii abia au luptat și n-au nici un chef să urmeze un Hitler-american, care nu există și *acum* nici nu e posibil. Bineînțeles că *bomba* pe care o dețin ar putea să excite pe unii dintre ei, și să apară în politica lor externă o anumită tendință de dominație asupra lumii. Asta e altceva... Cine e puternic nu rezistă să nu te facă să simți această putere, însă după câte știu eu, *bomba* nu are un secret propriu-zis, poate s-o facă oricine dispune de câțiva savanți și mijloace tehnice. Or, rușii dispun și de savanți și de mijloace tehnice, și fabricarea bombei e la ei chestie de câțiva ani, poate chiar mai puțin. Și atunci folosirea ei de către una dintre părți devine și mai improbabilă, în afara cazului când forțele divine ar vedea ca inevitabilă, din motive care ne-ar rămâne inexplicabile, dispariția speciei umane de pe Terra. Să rămână pe ea doar câțiva troglodiți de prin pădurile Africii sau Australiei. Dar această viziune catastrofică, apocaliptică, nu poate fi susținută nici de forțele divine, deoarece specia umană deși a dat în acest secol semne de degenerare, este încă și pentru multă vreme o specie dinamică, în plin avânt și departe de a-și fi epuizat forțele creatoare. Era atomică abia începe și cuceririle științei vor modifica și politic fața lumii. În bine, nu în rău. Stalin va muri și el și cele două lagăre ale lui Jdanov vor dispărea fără să se înfrunte, comunismul lui Stalin se va stinge treptat, lăsând locul unui comunism, pe care oamenii îl vor face potrivit naturii lor specifice. Într-un fel va arăta cel chinezesc (desigur cu chinezării) și altfel cel francez, care e greu de imaginat că va părăsi cuceririle anterioare ale revoluției burgheze; africanul va trebui să-și lepede repede belciugul din nas și concepția tribală, dacă poate fi numită concepție, și să cucerească ideea de națiune și de libertate, iar mulătrimea sud-americană să-și tempereze carnavalurile și să părăsească ideea că amorul singur le poate ajuta să-i alunge pe dictatori. Restul, ce va fi pe urmă, este imprevizibil... Puterea condițiilor, care ne ține astăzi înlănțuiți (foamea, frigul, lipsa de locuințe salubre), va slăbi treptat și va face, adică e de sperat că va face absurdă represiunea unora împotriva altora. Eu nu spun că lumea veche, capitalistă, e putredă, ea va supraviețui multă vreme, atâta timp cât comunismul nostru nu va fi capabil să ofere omenirii o imagine ispititoare. Poate că aceste două lumi, resemnându-se cu ideea că nici una dintre ele nu e sortită pieirii, vor începe prin a se apropia și vor sfârși prin a depune eforturi comune pentru a feri civilizația noastră de pericole mult mai mari decât reprezintă pentru una capitalismul și pentru alta comunismul?! Ăsta e însă secretul furnicarului uman și după cum nu știm de ce nașterile se

reglează de la sine, tot așa nu știm care e legea coeziunii popoarelor sau legea desbinării lor și cât de fatale sânt aceste legi și pentru cine.“ „Ioane, îi spusei, e remarcabil optimismul tău și credința că forțele divine nu ne vor condamna înainte de termen. Pe mine însă mă interesează *termenul renew*, deși nu sânt nepăsător față de cel al omenirii. Eu vreau, adică, simt chemarea spre filozofie. Or, Hegel spune, și nu poate să te lase indiferent în forul tău interior argumentarea lui, că filozofia nu poate să existe fără libertate, adică gândirea filozofică nu e posibilă decât într-un stat în care libertatea și legile sânt pentru toți. Omul este liber în sine și pentru sine și singur acest concept este izvorul dreptului și al creației spirituale, în fața forțelor divine, toți oamenii trebuie să fie liberi și egali, fiindcă fiecare, pentru sine, are din naștere dreptul la creație spirituală și la o moarte a efemerei sale vieți. De ce ar fi ei prin urmare împărțiți în caste, ca la orientali, oameni liberi și paria, sau acum, în burghezi și proletari? Nici una nici alta. Ființa umană care e împiedicată să ia cunoștință de sine rămâne doar în stadiul existenței ei, cum rămâne și un bou, chiar dacă e Boul Apis. Ea doarme, deși se adaptează mediului și construiește ca o furnică. Cu asta n-am ajuns prea departe. O revoluție trebuie să declare deodată liberi pe toți oamenii, altfel ce se revoluționează? Cunoașterea de sine, conceptul că omul este liber prin natura sa abia câștigat de conștiința noastră în timpurile moderne este deodată anihilat, negat printr-un amendament de sursa hegeliană rău înțeles că libertatea ar fi necesitatea înțeleasă. În mod vulgar se va aplica deci în practică acest concept: burghezia odată răsturnată, e *necesară* instituirea dictaturii proletariatului. De ce? Pentru că individul de fapt nu e liber în sine și pentru sine, el e determinat de conștiința sa de clasă. În general e determinat socialmente și determinat istoric. Prin urmare, un număr mare de ființe umane, adică burghezii răsturnați nu pot fi liberi, chiar dacă ar vrea să înțeleagă necesitatea dictaturii proletariatului. Ei da, nu mai sânt liberi chiar dacă o înțeleg, pentru că determinarea e ca o condamnare. Deci ei fatalmente se vor împotrivi. Deci fatalmente trebuiesc reprimați și nu așa în general, clasa adică, ci concret, particular: ai fost burghez, la beci, săvârșindu-se astfel o negare a înseși idealurilor revoluției. Nu sânt naiv să cred că o revoluție se poate face fără ca acea clasă socială împotriva căreia se ridică o nouă clasă să nu sufere cu nimic. Orice despuiere de privilegii poate naște ură și împotrivire. Dar nu răspunzi declarând ura ca principiu universal. Dimpotrivă, ar trebui să afirmăm principiul universal al armoniei umane, stârpind astfel fanatismul

troglodiților, care îl urăsc pe filozof stăpâniți de un instinct de patibulari. Proprietatea e un furt! Să admitem această formulare excesivă, și consecințele ei, o revoluție trebuie să-i exproprieze pe expropriatori. Dar, odată actul împlinit, toți oamenii trebuiesc considerați liberi de vechile determinări, chiar dacă în practica vieții sociale cutare burghezi izolați ar putea turbura noua societate prin încercări de restabilire a vechilor rânduieli. E *necesară* pentru asta ideea de dictatură? Ar însemna că ea se va institui nu asupra burghezilor, puțin numeroși, ci asupra poporului, asupra chiar a propriei clase care înfăptuiește revoluția, fiindcă burghezia singură nu poate «unelti» practic nimic împotriva majorității cetățenilor. Comuna din Paris a putut fi reprimată sălbatic de domnul Thiers pentru că era izolată de restul francezilor, nu de către trupele de la Versailles, ci de ideile neclare ale comunarzilor, care nu erau pe gustul, să zicem, al țăranilor, ca să nu vorbesc de mica burghezie...“ „Am înțeles, mă întrerupse prietenul meu, fructul e verde, nu trebuie cules... Și totuși și în 1848 a fost verde, și deși pașoptiștii au cam eșuat, ideile au prins viață și s-a născut România modernă.“ „Da, dar cum? «Monstruoasa coaliție» s-a dovedit deci a fi fost necesară, din moment ce s-a înfăptuit...“ „Pe spinarea țăranilor, care în 1907 au arătat cât de necesară a fost coaliția în chestiune. După tine ar trebui ca proletariatul să se revolte fără un țel precis, să fie reprimat sângeros, în genul Griviței, să aștepte un moment istoric favorabil, să-și câștige restul populației, să-și definească mai clar țelul și abia atunci să facă revoluție și să-i pice în gură para mălăiață a puterii...“ „Nu, zic, să ia puterea pretimpuriu, să-și calce propriile idei în picioare, să alunge filozofii, să suprime libertățile anterioare în loc să le lărgească și...“

Mă oprii. Ne enervaserăm amândoi, simțeam că discuția va degenera dacă nu încetam. De fapt și degenerase cum se întâmplă totdeauna când într-o discuție se sare peste idei și perioade istorice și un gând intim, singurul care contează, nu mai e urmărit din aproape în aproape pentru a se ajunge la un adevăr. Al meu era că nu puteam renunța la vocația mea fără a renunța la mine ca om. Alungarea de la catedră a marelui poet însemna mai mult decât alungarea lui, un om care își împlinise opera, însemna, desigur, alungarea mea, care avea să se producă inevitabil la prima mea desvăluire, la prima mea fatală opoziție... Vroiam să înțeleg de la el de ce retragerea mea din universitate nu-mi punea la adăpost vocația (un protest organizat pentru reintegrarea marelui poet fiind acum tardiv...), întrucât ași fi fost amenințat dacă m-ași fi dus să predau copiilor abecedarul. Fiindcă una e să

cunoști amenințările din istorie și alta e să le cunoști pe cele care te pândesc pe tine însuți, în timpul unei istorii vii, care se face sub ochii tăi și în țara ta. Îmi păsa prea puțin că Buharin fusese executat, fusese implicat în lupta pentru putere într-o imensă țară, fusese numit de către Lenin copilul răsfățat al partidului, Lenin murise pretimpuriu, ei da, se moare și pretimpuriu, în ecuația luptei pentru putere mulți ignoră murirea... Sentimentul meu profund era că o inexplicabilă sminteală îi stăpânea pe protagoniști. Sau un sublim sentiment de fatalitate. Lumea începea cu ei... Acolo, se fierbea, ca într-un *creuzet*, ideea pură, care avea să ghideze în viitor omenirea... Care era această idee pură, pe care nici unul dintre ei nu îndrăznise s-o înfrunte, idee-balaur, care îi ucisese pe toți, zeița necruțătoare cu o sprânceană albă și una neagră, în fața căreia toți trebuiau să se închine, chiar dacă alături de ea se afla neantul, fiindcă nimic din ceea ce fuseseră ei nu trebuia să mai existe, ideile pentru care luptaseră și își riscaseră viața fiind negate de ei înșiși în fața tribunalelor și biata lor fulgurantă existență asociată cu ceea ce era impur, nuizibil, scabros... Ei bine, care era această idee terifiantă pe care acești obsedați bizari nu îndrăzniseră s-o privească în față și să-i sondeze adevăratul chip? Partidul unic! Unitatea partidului! Asta era zeița în numele căreia ei înșiși îi trimiseseră pe lumea cealaltă pe socialiștii revoluționari (S.R.) și pe menșevici... Asta era istoria, consumată demult, când eu, orgolios, îmi chinuiam mama fără să bănuiesc că suflul ei, al acestei istorii fabuloase, avea să se apropie de ființa mea intimă și să mă confrunte cu ideile ei, cu toate că eu nu eram și nu vroiam să fiu nici un Buharin, nici un Troțki, nici un Zinoviev, Kamenev, Piatakov, Tuhacevski sau Yachir. Dar în fața mea se afla un om ca și mine, pe care îl prețuiam, dar care nu-mi confirma decizia mea dictată de instinctul de conservare... râsese spunându-mi ceva de neînțeles...

XIV

Se făcuse târziu și uitasem că Matilda mă aștepta la masă. Mă scuzai și o luai spre ieșire; acolo, într-un colț, era un telefon public. Nu se confirmaseră spusele lui Petrică în ceea ce privește grija Matildei pentru casă și pentru ora mesei. Dimpotrivă, simțeam o furie împotriva ei când îndată după masă se ridica și dracu știe ce făcea la bucătărie cu servitoarea, în timp ce ași fi dorit să lase totul baltă și să mai stăm împreună. Tot așa mi se părea că suferă de mania curățeniei. O cămașă, de pildă, pe care eu o

purtam înainte cel puțin până seara, dacă ieșeam undeva după-masă mi-o arunca la coș și îmi dădea alta, schimbându-mi ea însăși butonii, căci observase cum mă irită faptul că pierdeam atâta timp cu îmbrăcatul în general, cu bărbieritul în fiecare dimineață („ești profesor universitar, cum poți să te duci la cursuri cu barba nerasă!“) și cu operația inversă a descălțatului și desbrăcatului și înfășurarea într-un halat pe care tot ea mi-l făcuse cadou în ziua venirii mele în casa ei. Lungile noastre plimbări din timpul celor doi ani cât durase divorțul, plimbări încărcate de farmec care se sfârșeau acasă la mine în îmbrățișări pasionate, încetaseră cu totul. Acum, în timpul corespunzător al acelor ore, Matilda, obosită, căsca și adormea cu o carte în mână după nici un minut de lectură. Această oră, nouă seara, devenise treptat ora înstrăinării ei totale de mine, parcă nici nu mai mă cunoștea, ea la ora aceea trebuia să se culce, parcă intra sub o narcoză și nu suporta nici cea mai ușoară mângâiere, chiar ideea că ași putea să-i spun ceva tandru o enerva dinainte; căci asemenea strigoilor, chiar de pe la ora aceea începeam eu să mă simt minunat și asta nu pentru că în timpul zilei ași fi fost apatic, ci pentru că seara aveam altă stare, atunci o iubeam cel mai mult și ași fi vrut să stau cu ea până în zori. Era amintirea ființei ei din cei doi ani când lucrurile se petrecuseră astfel? Vroiam să-i regăsesc privirea albită, fascinată de apropierea mea? Sărutările nesfârșite, spaimele care o cutreierau? Ele nu dispăruseră, dar apăruse încăpățânarea de a le stăpâni, nereușind decât să le sporească, ochii aceia albiți începuseră să se închidă, ochii care îmi mărturiseau că eu, eu eram cel care o fascina, da, îmi șoptea cutremurată, tu, tu... Eram convins că instinctul ei născocise somnul și în sinea mea îi dădeam dreptate. Nu datorită faptului că a doua zi trebuia să se scoale devreme (nu ca mine, care aveam cursuri la ore mai relaxate), în cei doi ani trebuise să se scoale la fel, ci, gândeam eu, pentru că în căsătorie nu se putea trăi ca într-o iubire, fără să riști moartea ei, și a iubirii și a căsătoriei. Intuiam, dar nu puteam să înțeleg cum reușise, și ceea ce mă neliniștea era faptul că seara Matilda era pentru mine o surpriză continuă, căci înstrăinările ei nu erau totdeauna aceleași, totdeauna rele, dar mereu inventive; îmi spunea, de pildă, te iubesc, noapte bună, dar nu era nici o iubire în glasul ei, alteori nu-mi spunea nimic, alteori se trezea exasperată că nu eram lângă ea și nu știu ce făceam în biroul meu, alteori nu putea adormi tocmai pentru că eram și trupul meu se lipea într-o atracție irezistibilă de al ei. Dormeam atunci singur în birou, scos din pepeni, pentru că îmi aminteam că și Petrică îmi povestise că o pățise la fel... încât șovăii

înainte de a vârî fisa în aparat. Era trecut de zece, desigur că dormea dusă, totuși formai numărul, îi auzii însă numaidecât glasul. „Matilda, scuză-mă, te-am trezit din somn?“ „Nicidecum!“ „M-ai așteptat? E ceva grav, o să-ți povestesc...“ Tăcere. Ei da, tăcere, i-o cunoșteam, era inutil să încerci să i-o urnești. „Te iubesc, îi șoptii, noapte bună!“ Și închisei fără regret că o lăsam astfel, deoarece aceste tăceri ale ei începuseră să-mi impună și o invidiam și în-cercam s-o imit: la tăcere, tăcere și jumătate... Numai că ale ei erau naturale, în timp ce eu tăceam prin voință și în realitate nici nu tăceam, fiindcă gândul nu se desprindea de ea și continuam să mă întreb ce avea, fără să reușesc să găsesc un răspuns...

Mă reîntorsei la masă, puțin detașat de discuție, așa cum li se întâmplă tuturor bărbaților care în plină petrecere și în largul lor, ai fi zis cei mai liberi și fericiți bărbați, cei mai siguri pe sine și cei mai cinici în ceea ce privește femeile, primesc sau dau un telefon și se întorc atât de schimbați încât nu-i mai recunoști și devin ținta glumelor și ironiilor celor în mijlocul cărora mai înainte arătaseră atât de bățoși... Aha, va să zică, ia uite cine făcea pe viteazul, ia uite cine râdea de alții, și nimic nu-i mai descrețea fruntea, atât de pe altă lume arăta; și nu mai stătea mult și se căra... Nu era cazul meu, dar ceva pe-aproape tot era, fiindcă mă uitam la prietenul meu cu alți ochi și însăși starea dramatică în care mă aflasem înainte scădea în intensitate și mă domina gândul: va să zică ea nu dormea, va să zică la ora nouă seara nevoia ei de a dormi nu mai apăruse în mod irezistibil... îmi trecu chiar prin minte să-mi iau la revedere de la Ion și să plec; dar alungai acest gând, n-avea, îmi spusei, decât să mă aștepte, dacă chiar mă aștepta, și mai bine ar fi dacă s-ar culca, e în joc destinul meu, trebuie să aflu azi, și nu mâine, ce-o să fie cu mine, azi când simt că sânt eroul ființei mele conștiente, când concep că ceea ce gândesc îmi apare ca o sinteză inspirată despre ceea ce reprezintă, și nu mâine, când s-ar putea s-o iau de la cap, cu „dar dacă“, și „dacă totuși“, și voința mea, cum spune Hamlet, să înceapă din pricina gândirii de relație, de împrejurări, să șovăie și să devin un laș. Astăzi pot eterniza în mine însumi curajul care m-ar feri de un lanț de erori, suferințe și căderi: nemaiavând în forul meu interior suportul de astăzi al unei idei clare și distincte (fiindcă în cursul unei aventuri cu lumea în care trăim, ideile nu mai rămân nici clare, nici distincte), ași putea fi alterat definitiv și aruncat de pe orbita propriului meu destin, pe o orbită unde, nefiind a mea, ași trăi zadarnic. N-ar fi fost vorba, firește, să-mi asemui persoana mea socială cu a împăratului Chinei, cum am citit mai târziu, care

din împărat a ajuns simplu cetățean și comuniștii, în loc să-l împuște, l-au „reeducat“, făcându-l - credeau ei - să simtă că bucuria simplă de a împleti un coș sau de a confecționa tălpi de papuci e mai mare decât aceea de a guverna China. Chestia asta o făcea și Tolstoi, când și când îl apuca cheful și mai făcea o pereche de cisme, a căror valoare, spunea el, făcea mai mult decât opera lui Shakespeare. Dacă împăratul Chinei și-ar fi făcut tălpile lui la papuci ca împărat și nu ca simplu cetățean, fără doar și poate că s-ar fi găsit în Confucius un text care să atribuie acestui gest nu știu ce virtute. Tolstoi la arat era tot contele Tolstoi și aratul un mod direct de a afla, ca artist mare ce era, ce simte un mujic arând. *Condiția de mujic* însă n-avea s-o simtă numai cu atât. Aratul lui rămânea un simplu sport, ca și confecționarea de ciubote. Ca simplu cetățean, împăratul Chinei, aruncat de pe orbita sa, aruncat adică, nu socialmente, ci în sine, când datorită „reeducării“ s-ar fi convins cu adevărat că e cu mult mai minunat să împletești un coș decât să fii împărat, trebuie să fi ajuns nu în starea simplă a unui simplu chinez, ci într-una de îndobitocire, dacă e să-l credem pe cel care cu un patos stupid a scris povestind despre metamorfoza împăratului. Orice metamorfoză are loc numai în libertate, concept pe care după Hegel nu-l găsești la orientali. Filozofia lor se reduce la sfaturi morale. Prin urmare, o cădere a mea n-ar fi fost spectaculoasă socialmente, ca a împăratului Chinei (la noi în Europa s-ar fi râs dacă noi românii, lipsindu-l pe Mihai I de tron și păstrându-l în țară, l-am fi „reeducat“ să simtă bucuria simplă de a lucra la un strung), dar ar fi fost spectaculoasă în interior, acceptând să nu mă las ghidat de idei clare și distincte, adică să nu concep căderea mea, cum nu putem concepe, cu ceea ce e viu în noi, că într-o zi n-o să mai fim vii, dar știm că asta e inevitabil prin idee. Astfel putem trăi. E altceva. Eu concepeam însă în seara aceea că voi cădea fatalmente. Dar nu era moartea, mă puteam salva printr-un act de voință călăuzit de o senină pace interioară, indestructibilă.

Rumoarea în braserie crescuse. Discuția mea cu Ion Micu devenise parcă fum, iar lunga tăcere care se așezase între noi risca să ne sugereze la amândoi o ruptură. Deodată însă el zâmbi: „N-ai reținut, zise el, fixându-mă iar, cum stătea aplecat, cu o privire de sus în jos în care strălucea o intensă simpatie pentru mine, ți-a scăpat o idee pe care eu n-o pot demonstra, dar în care cred și anume că totul e să supraviețuiești. De fapt nu e o idee, e un sentiment pe care ori îi ai, ori nu-l ai. Asta implică totuși, ca o consecință, o idee și anume aceea a compromisului. Eu ași zice că după *Le Temps du*

mépris al lui Malraux vine acum *Le Temps du compromis*. Ce vream să-ți spun? Să accepți o tranzacție în locul unui proces în care ai putea să pierzi." „Ce proces?" „De conștiință", răspunse el fără ironie, dar cu aerul că se adresează unui copil. „Nu înțeleg, zisei, care ar fi datele procesului și cine ar putea să câștige împotriva mea." „Cealaltă parte, zise, a conștiinței tale scindate." „Conștiința omului, spusei eu cu trufie, nu e scindată, asta e o invenție. Compromisul la care recurge adesea în viață omul are alte explicații. Nu voi accepta nici un fel de compromis, pentru că nu mă recunosc angajat în nici un fel de proces. Ascultă, Ioane, eu am descoperit ceva în filozofie și vreau ca această descoperire să fie demonstrată. Nu vreau *gloria*, așa cum viermele de mătase, după ce a acumulat în el însuși substanța aceea fină din care își va face gogoașa, nu vrea nici un fel de glorie. Ciclul meu poate fi simplu și obscur: frunza de dud de care am nevoie și pe care nu mi-o poate lua nimeni sânt cărțile. Mai am de citit câțiva ani, apoi încep să-mi depăn firul. Nu aspir să-mi perpetuez neapărat specia, adică gospodina să mă pună deoparte, să reînviu spărgându-mi gogoașa sub formă de fluture, și să depun sământă. Nu, eu accept să fiu aruncat într-o căldare cu apă fiartă și cu un băț ordinar gospodina să-mi prindă firul și să-l depene pe o vârtelniță. Puțin mă interesează că după aceea corpul meu fiert va fi aruncat în grădină și cu asta procesul s-ar încheia. Nu alta e soarta a tot ceea ce e viu..." „Ai greșit doar într-un singur punct, spuse el ridicându-se iarăși. Și care e esențialul..."

Și râse din nou în timp ce se îndepărta lăsându-mă singur. Braseria începuse să se umple de ceața fumului de tutun, dar și de acea ceață care emană parcă din rumoarea vocilor, a râsetelor, a fluidului existenței care se intensifică într-un restaurant când ora se face târzie și nimeni nu are încă de gând să plece. Desigur, aici se venea nu pentru a petrece în mod vulgar, pentru asta ar fi fost suficient să se treacă dincolo, în restaurant, unde erau cântăreți și muzică, acolo, chiar dacă ai fi vrut să discuți ceva important, n-ai fi putut, toba și talgerele și solista te-ar fi împiedicat spărgându-ți urechile. Așadar putea schimba un gând. Ce anume? Ce fel de gânduri le treceau acum prin cap acestor contemporani ai mei? mă pomenii întrebându-mă. Nu lipseau gesturile largi, mai degajate, ia cei cărora le plăcea și aveau talentul să povestească, cei pe care dacă îi ascultai aveai la un moment dat senzația netă că citești o bună nuvelă, adesea un roman comprimat, atât de vie și de originală era povestirea, pauzele, mimica, însuși glasul povestitorului, subliniind cuvântul scris, sugestia adâncă a

mobilurilor comportării umane, pe care scriitorul o face folosind analiza și descripția... Totdeauna mi-a plăcut să fiu în societatea acestui soi de oameni, cu condiția însă să nu mă pună la un moment dat să plătesc un tribut prea mare, cum făcea Cubleș. Puteam distinge apoi și indivizi infatuaţi care ţin, dintr-o pornire irezistibilă, să vorbească numai ei, deși astfel nu exprimau decât marea nerozie, și aceea nesărată, fiindcă există și nerozii interesante, a întregii lor personalități, indivizi având de obicei un vocabular inacceptabil, frizând nepolitețea, tutuind oameni pe care abia îi cunoșteau, legându-se de fizicul lor, care ar exprima că nu stăteai prea bine cu nu știu ce, agitându-se pe scaun, surzi la ceea ce li se spunea, puteai să-i înjuri și de mamă fără să-i clintești (eu însumi procedasem astfel cu unul și, în loc să se indigneze, afișase o politețe afectată, spunându-mi că buna-creștere îl împiedică să-mi răspundă cu aceeași monedă). Ici, colo, vedeam capetele aplecate ale celor care cu adevărat vroiau să schimbe un gând. Expresiile lor erau neliniștite. Cineva încerca să explice. Doamnele stăteau liniștite în rochiile lor elegante, uitându-se doar rar în jur, cu un ochi absorbit și cercetător. Grija, un sentiment etern la cele care își iubeau bărbații și nu mai vedeau nimic, nici în jur și nici în restul omenirii, era expresia discretă, difuză dar marcantă, care stăruia pe chipul lor. Tot astfel se ridicau și plecau. Dar ce era cu Ion, de ce întârzia? În sfârșit se întoarse și îmi spuse că a trecut prin restaurant și s-a întâlnit cu un prieten... Domnul Jenică se ivi și el cu un nou filtru. „Să vă fac câte-un șnițel? zise el. Așa subțire, cât foița de ceapă? a la domnul Micu?“ „Eu nu mai mănânc nimic“, zisei. „Ba mie mi s-a făcut foame, zise Micu, dar ași lua șnițel, am mâncat și ieri... Domn Jenică, fă-mi un *génie du christianisme!“* ceru el ca și când l-ar fi implorat, dând din cap sceptic, cu sensul că nu i se va face ceea ce cere, dar speră că omul din fața lui îl va servi totuși. „Gata, domnul Ionică, am înțeles, așa înalt, cum vă place dumneavoastră...“ „Într-o zi nu era el și m-a servit un tâmpit care mi-a adus friptură de vacă tăiată în felii... Asta zicea el că e *chateaubriand...“* „Nu se pricepe, zise domnul Jenică fără superioritate. Sânt de-ăștia noi și nici bucătarul, dacă nu-i spui, uită și el... Așa a învățat, să-l taie în felii...“

„Punctul esențial în care greșești, zise Ion Micu rezemându-se de astă dată de spătarul canapelei, cu pumnul la frunte și țigarea în mână, fără să se mai uite la mine, cu pleoapele plecate și foarte atent la ceea ce spunea, este gospodina. Ea îți aduce frunzele de dud, te ia în mână grijulie, curăță sub tine (dacă n-ar face-o ai muri chiar și numai dintr-atât, fiindcă fără curățenie

această simpatică gânganie ar muri) și îți pune pe urmă, la timpul potrivit, coceni de pe margine, sub care să te poți retrage să-ți depeni firul. Nu cărțile sânt frunza de dud, cărțile nu-ți hrănesc decât spiritul, frunza de dud rămâne s-o obții. Ei, cum s-o obții? Gospodina, dacă e să împingem metafora ta până la ultimele consecințe, e societatea, sânt *ceilalți*... Ei pot decide că mătasea din gogoși e un lux, și, ca orice lux, e costisitor, dacă nu chiar dăunător. Dar părăsind metafora, să zicem că te descurci singur învățându-i pe copii abecedarul, încearcă! În acest sens afirm eu că există un proces pe care dacă nu-l câștigi, pierzi totul. Dacă *nu vei putea* să predai abecedarul? Ce-ți va spune conștiința ta nescindată? Întâi ai să descoperi că e scindată, și anume între obiectiv și subiectiv, și al doilea vei descoperi determinările corespunzătoare care vei vedea că pot fi greu de înfruntat de unul singur. Nu-ți spun mai multe, fiindcă nici eu nu știu. Dar nu uita că știu totuși ceva... Într-o zi, poate chiar în seara asta, o să-ți dau să citești un studiu al meu din care o să înțelegi mai bine ce gândesc... În timp ce dacă vei rămâne la universitate... De ce te sperii tu așa de universitate?... Să-ți spun o anecdotă...“

Tresării. Deși ne cunoșteam de puțină vreme, observasem că spre sfârșitul unei întâlniri Ion Micu încheia totdeauna cu anecdote, uneori chiar lăsând o discuție suspendată. Era o sugestie jignitoare pentru mine, care mă complexa; să zic că nu înțelegea ce-i spuneam în chiar clipele acelea, nu puteam, însemna că nu-l înțelegeam eu, că discuția mă depășea. „Povestește, îi zisei sumbru, anecdota ta nesărată, fiindcă așa sântem noi românii, chiar și ardelenii, nu suportăm multă vreme tensiunea unei discuții și o dăm pe anecdote.“ El râse: „Căz doară nu e o anecdotă fără aplicățiune, ai să vezi că musai vom putea extrage din ea un înțeles practic pentru discuția noastră.“ Da, acum se exprima ca Marius Chicoș Rostogan, nu-i mai eram prieten, ci un simplu interlocutor. Atacă flămând *le génie du christianisme*, care tocmai i se adusese, o bucată uriașă de carne sângerândă, doar perpelită puțin pe deasupra, *chateaubriand-ul* a cărui simplă vedere îmi făcea greață, și printre înghițituri îmi povesti anecdota.

Îi plăcea mâncarea, era chiar gras pentru vârsta pe care o avea și privirea lui căpătă, înfulecând, o fixitate de înfometat. Mânca fără pâine, ceea ce mie mi se părea ceva animalic, fiindcă numai omul își combină hrana, în timp ce o felină sau un câine era la o distanță de milioane de ani de om, prin incapacitatea lor de a înghiți, să zicem, când din una când din alta. Numai

rața ajunsese pe undeva pe aproape, fiindcă își vâra ciocul când în mâncare, când în apă.

Ițic primește ordin de chemare, începu prietenul meu carnasier... Și îl apucă groaza și fuga la rabi... Aoleo, rabi, *ce* mă fac, o să mor... De ce, Ițic? Am primit ordin să plec pe front... (Anecdota, după cum vezi, e veche, din timpul primului război mondial, fiindcă în al doilea mareșalul le-a luat acest drept.) Ai ordinul? zice rabi. Îl am. Dă să-l văd și eu. Rabi îl ia, îl cercetează cu atenție, pe urmă îi spune: „Da, e un ordin de chemare, dar în el nu scrie că trebuie să te duci chiar pe front. Ce te-ai speriat așa? Sânt mai multe posibilități... Să te trimită pe front, dar să rămâi și în spate, fiindcă nu toată armata e trimisă să lupte, mai e nevoie și de servicii la partea sedentară, pe cefere, pe la aprovizionare, la muniții. Dar hai să zicem că te trimite pe front. Și aici sânt mai multe posibilități... Să te bage chiar pe linia întâia dar să te țină și ceva mai în spate. Ostașul când luptă n-are și el nevoie de mâncare, de apă, de îmbrăcăminte? Cine gătește, cine le aduce marmitele cu ciorbă? Cine le ține socoteala câți mor, câți trăiesc? Dar hai să zicem că te vâră chiar pe linia întâia. Și aici sânt mai multe posibilități, ori mori, ori scapi... Cine îți spune ție că n-o să scapi? Dar hai să zicem că nu scapi... Și aici sânt două posibilități, i-a mai spus rabi foarte hotărât. Poți să mori sfârtecat de o bombă, sau poți să mori de un glonte și să fii îngropat frumos de camarazi cu sapa și lopata... Așa că du-te liniștit, nu mai fi așa de speriat, nu lua aconto pe ce-o să fie...“

Fiindcă nu râdeam, Ion Micu lăsă o clipă *chateaubriand-ul* înjumătățit și râse el de astă dată cu gura până la urechi, cum nu-l mai auzisem, și se făcu roșu, apoi liliachiu... Era mai degrabă efectul excitației cărnii roșii pe care o trimisese în stomac decât al retrăirii anecdotei pe care o povestise. „Așa și tu cu universitatea, reluă apoi liniștit. De ce să pleci? Până acum nu s-a întâmplat nimic. Titularul unei catedre a fost schimbat cu un altul. Asta s-a întâmplat și o să se întâmple totdeauna. Stai acolo, fiindcă sânt mai multe posibilități...“ „Da, zisei, și una finală pe care rabi n-a ignorat-o!“ El râse din nou, mai puțin excitat, dar mai îndelung, ca și când ar fi vrut să spună că nici el n-o ignora pe cea care mă aștepta și pe mine printre atâtea posibilități. Ce-o fi fost de râs aici?!

Plătirăm și plecarăm. Pe drum mai făcurăm, înainte de a ne despărți, câțiva pași împreună. Tăceam, dar el mă ținea afectuos de braț. Gândește-te, parcă îmi spuneau pașii lui care nu se grăbeau și strângerea de braț prietenească, apoi îmi spuse și prin cuvinte același lucru, adăugând:

„Facultatea de a gândi nu e neapărat sursa inacțiunii, nu putem să nu ne gândim bine înainte de a întreprinde un gest care ne angajează destinul“.

XV

Ce înseamnă însă a gândi, adică a te gândi? În actualul stadiu în care se afla gândirea umană, a te gândi înseamnă în realitate a întări de fapt un gând deja format. De aceea, de pildă, rar se întâmplă ca sfaturile să fie urmate. Individul merge orb înainte sub puterea gândului său, devenit obsesie. Iar această obsesie e o cerință fundamentală a ființei sale, chiar dacă ideea din care s-a născut îi e de fapt străină vieții lui, adică fericirii la care năzuiește. Dar noi nu ne-am născut ca să fim fericiți (și nici nu sântem!) fiindcă în legile care guvernează viața aceasta noțiunea nu este inclusă. Oamenii o confundă cu înflorirea. Firește, nu e vorba de înflorirea în natură, eu mă simțeam înflorind, un sentiment de forță, dar nu puteam să afirm că sânt fericit, nici nu știam ce înseamnă acest lucru, nu-l puteam concepe. Unii spun că fericirea apare în noi după ce am pierdut-o, dar dacă mă gândesc bine nu văd de pildă întrucât pierderea Matildei și pierderea locului meu în universitate mi-ar revela ceva care să semene cu o fericire pierdută, deși nu puteam concepe că ași putea iubi mai tare pe altcineva sau ași dori un loc mai bun în ierarhia învățământului. Desigur, concepeam că acest sentiment de forță, această înflorire a ființei mele puteau diminua cu anii, și ajungând în „toamna ideilor“ n-ar fi fost exclus să mă trezesc cu grădina mea devastată *(„Qu'il reste en mon jardin bien peu de fruits vermeils!“)*. Da, dar mai întâi că până atunci mai era, abia ieșeam din primăvară, și în al doilea rând mă simțeam bine înarmat să-mi pun la adăpost grădina de fulgere și furtuni. Nu eram poet, să-mi expun sensibilitatea ravagiilor.

Astfel că mergând singur prin noapte spre casă, dădui din umeri la sfatul prietenului meu de a mă gândi înainte de a lua o decizie. Dimpotrivă, discuția cu el îmi confirmase decizia deja luată, iar acum, „gândindu-mă“, mă simțeam și mai întărit în ea. Nimeni nu știe, în afară de noi înșine, de ce facem un anumit lucru. „Știu eu de ce, gândii, mi-ajunge că am conștiința că știu, nu e nevoie să mai știe și alții, nici măcar Matilda.“

Încă din stradă văzui lumină în dormitorul nostru. Va să zică Matilda nu dormea! Intrai în curte și sunai. Nu știu de ce repetai această glumă a noastră, să coboare ea totuși, îmi spusei, să-mi iasă în întâmpinare și să refacem clipele minunate ale primelor noastre întâlniri... Era ca și când ași

fi uitat că am chei și „să n-o fac să coboare de pomană“. Îți arăt eu ție pomană! N-ai s-o poți duce! Încearcă să nu deschizi! N-o sfătuiam în gând pe Matilda să nu deschidă. Sânt momente când apare în noi un plus de decizie, momente nu prea favorabile celor cu care trăim, chiar dacă nu ne-au făcut nimic, îi provocăm să ne facă! Dacă totuși nu ne fac, înseamnă că sântem iubiți și această certitudine reînnoită ne potolește... Dar Matilda nu deschise...

Sunai a doua și a treia oară. Vedeam că nu vroia să vină, dar eu vroiam să vină, știam că e trează, vroiam să vină. Sunai din nou, lung, insistent. Nimic. Tăcere totală, a orașului și a casei, întuneric total. Stătui câteva clipe lungi în singurătatea care mă cuprinse în fața propriei mele porți. Scosei cheile, intrai și începui să urc scările. Intrai în hol. În dormitor întuneric, glasvandul era mat ca și când casa ar fi fost pustie. Deci nu numai că nu vrusese să vină să-mi deschidă, dar stinsese și lumina. Și dacă, mă întrebai, ași fi pierdut cheile? M-ar fi lăsat afară până dimineața? Nu, atunci mi-ar fi deschis. Se simte când... Astfel de lucruri se simt. Mai fără rost a fost stinsul luminii, nici măcar noapte bună n-a dorit să-i spun... Nu se întâmpla prima oară, e adevărat, dar nu mă puteam obișnui, totdeauna resimțeam despărțirea aceasta a ei de mine ca pe-un șoc... încât am regret adânc, care ținu cel puțin trei clipe, mă țintui locului, apoi mă smulsei și intrai în bibliotecă. Apăsai pe butonul lămpii de pe birou și lumina care inundă suprafața lui încărcată de cărți îmi alungă șocul, și bucuria serilor mele petrecute în tovărășia marilor spirite, care cu două mii de ani mai înainte, cu cinci sute sau chiar numai cu un secol făcuseră același lucru la lumina opaițelor, a lumânărilor, a lămpilor cu petrol și apoi a becului electric, îmi reveni întreagă și plină, nealterată, mă desbrăcai rapid, revenii în hol, stinsei, închisei ușa după mine și începui să citesc. Era târziu, dar nu pentru mine, adesea mă apucau zorile în biroul meu, dormeam două ore, cu fruntea pe cristalul curat, apoi plecam la cursuri, fără să simt cea mai mică oboseală, dimpotrivă, vedeam în privirile studenților, ici, colo, licăriri de admirație, aveam mai multă vervă, eram mai puțin încruntat, mai apropiat de ei, iar fetele mă măsurau cu o vagă surpriză, cu o imperceptibilă grimasă în colțul gurii întrebându-se poate ce mi se întâmplase că astăzi eram mai puțin antipatic ca de obicei.

Nu citii mult și băgai mâna în buzunarul hainei de pe spătarul scaunului să scot cheile. Într-un sertar din dreapta îmi țineam cele trei caiete groase. Într-unul îmi conspectam lecturile, în celălalt scriam la o lucrare despre

gnostici, o istorie a filozofiei acestora care trebuia să preceadă lucrarea mea originală despre o nouă gnoză, iar în al treilea scriam chiar la această lucrare, rar și fără grabă, din pricina obstacolelor: aveam lacune mari în istoria descoperirilor științifice din ultima vreme, din fizică, biologie, medicină și astronomie, îmi lipseau cărțile noi care apăruseră după război în Occident, nu mă puteam mulțumi doar cu referiri despre ele... (La facultate tocmai despre gnostici predam, fără să-mi desvălui în vreun fel gândirea mea proprie, care totuși începea să prindă contur în caietul meu...)

Când mă aplecai, văzui jos un ciocan și o șurubelniță. Le ridicai mirat. Șurubelnița avea vârful îndoit... Mă uitai iar în jos: ușa biroului care se încuia peste sertare fusese spartă într-un fel violent, lemnul și lustrul din jurul broaștei stricate... Deschisei ușa și trăsei sertarul. Caietele mele erau acolo, dar aruncate în dezordine de aceeași mână furioasă. Cine făcuse asta? mă întrebai în timp ce simțeam cum urmele furiei celui care o făcuse nășteau în mine furia. Matilda! Ea umblase aici, cine altcineva, vrusese să vadă ce ascund eu acolo și spărsese ușa... Deschisei caietele. Foile erau îndoite de neglijența cu care fuseseră răsfoite, închise și aruncate. Îi intuii starea de spirit, lipsa de respect, desamăgirea de a nu fi găsit ceea ce căuta, disprețul pentru ceea ce găsise. Primul impuls fu să mă ridic și să mă duc peste ea în dormitor, dar în clipa aceea apăru chiar ea, adică apăruse mai demult, fără să facă zgomot, stătea în picioare înaintea biroului și se uita la mine.

„Nu te înfuria, zise, nu ți-am distrus «opera».“ Cu ironie, care i se lăbărțase peste chip ca o mască hidoasă. Mă holbai la ea câteva clipe lungi, nevenindu-mi să-mi cred ochilor. Masca se întinse spre urechi și-i desfăcu un rânjet care înțepeni sfidător, desfigurând și mai tare ceea ce știam eu că e Matilda. Sării în picioare și, fulgerător, sub arcul loviturii pe care i-o dădui, ea căzu pe covor cu o expresie de uluire totală și cu privirea licărind de o spaimă intensă, fără nume. Începu să se ridice încet, ca în vis, cu palma pe obrazul lovit, neslăbindu-mă din priviri, se așeză pe canapea și din nou mă privi, neînțelegând, cerându-mi parcă tot mie ajutor, să fie șters parcă ceea ce se întâmplase, să-i spun că nu era adevărat... În fața acestei catastrofe, căci asta exprima acum chipul ei, sentimentul că se petrecuse o catastrofă, masca hidoasă pierise atât de total încât avui și eu sentimentul că altcineva fusese în încăpere, nu Matilda... Dar îndată îmi amintii... ușa sertarului spartă, cuvintele rostite, *nu ți-am distrus „opera“*, ironia, disprețul trivial... „Crezi că eu sânt Petrică? îi spusei liniștit și sumbru, să-mi răsfoiești rânjind

caietele? Las la o parte spartul ușii, oi fi crezut că păstrez acolo cine știe ce scrisori secrete, din trecut sau din prezent, nu m-am gândit, altfel nu încuiam biroul, dar după ce te-ai convins ce e, să nu-mi arunci tu Caietele cu dispreț și să mai și vii să... Ai uitat ce mi-ai spus în ziua când m-am mutat aici? Răspunde! Ai uitat?! Tot cu dispreţ, că între mine și fetele lui Calcan nu e nici o deosebire, ceea ce fac eu e o meserie ca oricare alta. Foarte bine, și în clipa aceea am decis că nu trebuie să-ți bagi nasul în lucrările mele și de aceea le-am și încuiat. Petrică îți citea din versurile lui și tu râdeai. Ei, eu n-o să-ți citesc din scrierile mele, ca să-ți satisfac vulgarul apetit de a-ți coborî bărbatul... Petrică era un poet bun, l-ai surpat interior cât ați trăit împreună, n-a mai putut scrie nimic... Puțin îmi pasă de el, dar bucuria noastră de a trage totul pe ceea ce e comun am simțit-o din prima zi când m-am mutat la tine... Eu nu le disprețuiesc pe fetele lui Calcan și pot foarte bine să compar lecțiile mele la universitate cu ale lor, profesional vorbind, dar tu *știai* de doi ani de zile că, dincolo de toate astea, urmăream un țel care nu era străin de ceea ce predam studenților, fiind în același timp ceva dificil de atins, care nu e de nasul... Cu alte cuvinte, mă părăseai trudei mele în care nu credeai. Foarte bine, pot s-o iubesc și fără asta, mi-am spus, nu fără desamăgire, fiindcă victoriile în spirit sânt turburate de singurătatea în care ne condamnă familia, odată întorși acasă din cetate, unde sântem sărbătoriți. Nu-i nimic! mi-am zis. Bine că ea nu e Xantipa, are, în felul ei, un suflet generos și o filozofie intransigentă, în care conceptul de egalitate al tuturor oamenilor în fața a tot merită să fie luat în seamă... Nu l-a citit pe Bakunin, ca să spună că l-a împrumutat de la el. E al ei, descoperire proprie, numai să-l aplice consecvent. Or, ea vine și-mi sparge biroul și mai îmi ia în derâdere și «opera», cuvânt pe care îl pune rânjind între ghilimele..."

Dar, perorând, îndoiala mi se și infiltrase în inimă încât tăcui. Poate că ea nu pusese nimic între ghilimele, poate că nu rânjise răsfoind caietele, poate că aceste caiete nici măcar nu fuseseră răsfoite cu dispreț, ci doar cu grabă, gelozia, nedumerirea fiind singurele sentimente care o ghidaseră? mă întrebai privindu-i palma pe care continua s-o țină pe obrazul lovit. Își plecase fruntea și din când în când își strângea genunchii ca și când i-ar fi fost frig, se încheia învelindu-și gâtul cu reverele pijamalei, ca și când ar fi avut un șal. Și cu coatele pe genunchi își ducea palma și-și ascundea obrazul. Nu cumva ea fusese crispată de vinovăție când rostise cuvintele „nu ți-am distrus opera?" Nu cumva dorind iertare, înțelegere, vrusese „s-o dea" pe glumă? Într-o clipă efracția săvârșită de ea îmi zbură pe dinaintea

ochilor cu toate sensurile răsturnate. Mă iubea! Altfel n-ar fi pus mâna să-mi spargă biroul.

Mă ridicai și mă așezai jos lângă ea. Lacrimi mari îi picurau din ochi pe covor. „Venisem, îmi șopti, să-ți spun că sânt însărcinată... Și răspunsul tău a fost să mă trimiți jos, la pământ... Te-am așteptat toată seara să-ți spun acest lucru. Astăzi vroiam să ți-l spun, îmi intrase mie în cap să fie astăzi, în loc de asta, am stins lumina, te-am auzit cum sunai, dar n-am vrut să cobor să-ți deschid...“ „De ce n-ai vrut? De când ne-am căsătoritași putea să spun că chiar din acea clipă te-ai schimbat.“ „Nu m-am schimbat, sânt aceeași!“ „Nu-i adevărat, nu ești așa, nu-ți dai seama?“ „Ba îmi dau seama, dar ce să fac, vreau să fiu ca înainte, dar parcă simt un pietroi pe inimă...“ „Nu, zisei, pietroaiele le aduce o situație insolubilă, mai degrabă ar fi trebuit să-l simți acest pietroi înainte, nu acum, că ai scăpat de Petrică... Ai scăpat în toate sensurile, te-ai vindecat de mila pe care o simțeai pentru el și pe care el a purtat-o până în pânzele albe...“ „Singur spui că l-am surpat pe interior cât timp am trăit cu el. E adevărat, mă simt vinovată. Aroganța lui de sine mă făcea să-l lovesc, să nu mai fie atât de ...“ „Ei, da și ai făcut-o până l-ai împins spre umilință. Ar fi trebuit să te bucuri.“ „Păi mă bucuram, atunci am ținut cel mai mult la el!“ „Bine! și ce n-a mers?“

Ea nu răspunse. Nu era prima oară când îi puneam această întrebare, și nu era prima oară când răspunsul ei era o tăcere. O singură dată spusese: „atunci ai apărut tu“. Vrusese să-mi sugereze că dacă nu apăream eu, totul ar fi fost bine între ea și Petrică? Aiurea! Când apărusem eu, demult căsnicia lor era pe drojdie! Sau poate nu pentru ea, dar pentru Petrică în orice caz. O urmăreau încă sfărâmăturile acelei vieți? Și nu cumva divorțul durase atât de mult din pricina indeciziei ei? Dar nu simțeam niciodată nici cea mai mică șovăială în timpul întâlnirilor noastre. Dar știu eu ce făcea, ce simțea, când rămânea singură?

XVI

„În sfârșit, zisei, ce-a mers, ce n-a mers, nu mai are acum nici o importanță. Să revenim la noi doi... Ești sigură că ai rămas însărcinată?“ (Mă avertizase cu zece zile în urmă că «s-ar putea»). „Da, sânt sigură“, spuse foarte posomorâtă. „Bine, zisei eu atunci, ai făcut în așa fel încât această știre să se asocieze în amintirea ta cu o palmă pe care ai dorit-o. Dacă nu ți-ași fi dat-o ai fi inventat altceva decât spargerea biroului și

răsfoirea caietelor mele. De ce ai spart biroul?“ „M-au revoltat sertarele închise. Cu mine în casă te ascunzi de mine?“

Începui să măsor încăperea în lung și în lat. „Ei da, îi răspunsei, venea în contradicție cu tot ceea ce ești tu, care nu concepi că un cuvânt rostit nu poate fi inocent. Ai rostit acele cuvinte și n-ai bănuit că pot avea o consecință, mai ales că știai bine ce spui. Erai de partea domnișoarelor Calcan, nu a mea. Vreți toate să vă credeți atotputernicele acestei lumi, fiindcă aduceți pe lume copii. Și în ultima vreme se constată că aduceți mulți. Dar multă lume nu înseamnă multă conștiință. Tiparul se strică, specia nu e mai puternică, indivizii născuți sânt mai slabi... Salut pe viitorul nostru copil, cu scutecele lui, dar eu pe tine te vreau, și nu să devenim servitorii unui nou-născut... Naște-l, să existe în sine, ca esență, crește-l, dar pentru tine nu trebuie să existe nimeni în afară de mine. Altfel ți-l iau, ca Rousseau, și îl dau la un leagăn... Nu spun că ași face ca tatăl lui Oedip, care a intuit că venirea pe lume a copilului însemna înlăturarea lui, iubita devenită mamă nu l-ar fi mai iubit pe el ci pe copil. Drept care l-a luat și l-a dat pe mâna unor slujitori să-l arunce într-o prăpastie. Cunoști urmarea, slujitorii nu l-au aruncat, Oedip a fost crescut de niște păstori, l-a detronat pe tat-său și a început să trăiască cu maică-sa...“

Mă oprii. Ceea ce spuneam eu acum era ceva inocent? Bineînțeles! Dar văzui că mă ascultase cu o expresie de mare concentrare pe chip, al cărei înțeles eram atunci departe de a-l bănui, cu atât mai mult cu cât o noblețe bizară se așternuse peste aceste trăsături pe care le lovisem cu o atât de fulgerătoare violență, „Bine, zisei, și acum să-mi spui de ce n-ai vrut să-mi deschizi și de ce ai stins lumina. Știai de ce sunam! Bănuiai ce sentimente mă stăpâneau. Data trecută m-ai luat fără veste, ca pe-un adolescent, dar acum eram pregătit să ți-o plătesc. Soneria trebuia în orice caz să fie pentru tine buzduganul smeului care își anunță sosirea, intră în casă și se așează singur într-un cui, dacă nu era semnalul iubitului care vine acasă, a cărui inimă bate pentru tine și e nerăbdător să te vadă, să te ia în brațe și să te strângă ca și când te-ar fi regăsit după luni de așteptare. Chiar așa și era. De când am venit aici la tine, caut mereu să te regăsesc. Ceva s-a întâmplat cu tine... (și coborâi în genunchi înaintea ei și îi căutai privirea, care se întâlni cu a mea, mare, cu pupila imens dilatată, deși camera era albă de lumina puternică a plafonierei). Știi? S-a întâmplat ceva. M-am adaptat ușor, trebuie să recunosc, mi-am spus: așa o fi, una e când trăiești doar iubirea, și cei ce se iubesc se văd numai pentru asta, chiar dacă zilnic, iar pe urmă se

despart și se întorc la casele lor și dorm singuri, se scoală de dimineață singuri, își iau micul dejun singuri și se duc apoi acolo unde muncesc. Și alta e să trăiești clipă cu clipă sub același acoperiș, între aceiași pereți... Ce ore frumoase erau mai ales acele dimineți de la începutul toamnei, când mă urcam la catedră și în timp ce mă gândeam la tine îmi începeam cursurile zâmbind enigmatic, așa mi s-a transmis că ar fi zis o studentă, că am un antipatic surâs enigmatic... Bineînțeles! Fiindcă le vedeam pe toate cât erau de urâte!, și apoi la orele unsprezece, secretara care mă găsea chiar pe aproape de biroul ei: domnul Petrini, la telefon... crezi că există ceva pe lume care să te subjuge mai tare decât entuziasmul sufletului, bucuria care țâșnește din el liberă, fără oprelişti de nici un fel, neînsoțită de nici un gând reticent, de nici o urmă de bănuială, de gelozie sau resentiment?... Înainte de orice cuvânt sufletul tău își elibera brusc, la auzul glasului meu, un preaplin al inimii, glasul tău în receptor era ca un strigăt... Avea puterea de a pătrunde adânc în suflet, era de încântare extremă, de surpriză ca în fața miracolului, uimire extremă, exista asta, un om pe care îl chema Victor, cum, continua să existe, Victor al meu, da da, exista, era el, îi recunoșteai glasul, apoi, Victor, iubitul meu, ce faci tu acolo, mi-e dor de tine! Mă feream de această agresiune a puterii tale de a iubi, apele adânci ale simțirii mele răscolite năvăleau asupra țipătului și îl înecau, vroiam să rămân intact în cutiuța în care stătea puterea mea, cei trei viermi nemuritori din basme care îl făceau pe smeu de neînvins, dar de fiecare dată strigătul tău pătrundea tot mai adânc, dincolo de aceste ape, acolo unde se presupune că nu mai e decât această putere lăuntrică și abisul, și îi auzeam acolo ecoul, bine instalat, împrietenit cu ceea ce noi nu știm de fapt ce e acolo, peste capul și voința mea... Ne vedeam apoi la prânz, și spre seară îți deschideam ușa la mine... Nu mai puteam! ne culcam cu fața unul la celălalt și tu îmi șopteai: hai să murim! Asta se repeta de un an de zile, dar noi trăiam în mod acut acest sentiment straniu ori de câte ori ne vedeam și noaptea se cobora în odaie, găsindu-ne tot astfel, privire în privire, halucinați de noi înșine și de vecinătatea morții care, invocată, venea lângă noi și ne veghea parcă, prezență neputincioasă și iluzorie, căci nu ne temeam de ea... Cu atât mai însetate ne erau apoi sărutările și îmbrățișările... Nu le acceptai decât împotrivindu-te, chestie cu care nu mă obișnuiam și nu m-am obișnuit nici până azi... implorându-mă... strigându-mă în șoaptă ca și când ași fi fost departe, undeva prin secole, prin timpuri imemoriale, călcând dealurile să viu spre tine, printre dinozauri... un milion de ani înapoi... Nici nu știu cum

au zburat doi ani... Acuma, continuai eu desdoindu-mi genunchii și așezându-mă jos pe covorul moale, nici n-au trecut trei luni de când trăim împreună ca soț și soție și ași putea aceste luni, să le povestesc zi cu zi, atât de greu au trecut... Eu veneam cu amintirile unei mari iubiri, pe care vroiam să le păstrez și în același timp să le sporesc cu altele noi (alte priviri albite de uluire, alt chip a cărui strălucire, când îmi spuneai te iubesc, Victor, e un secret pe care nu ți-l voi dezvălui), tu veneai doar cu încântătoarele tale povestiri din lumea în care te miști gen Calcan, arhitecți de toate soiurile și nuanțele, șefi care de care mai demagogi și efemeri, șefi noi, ieșiți din îmbulzeala societății noastre care se răsturna și printre care un om de soi era o mare minune... Bine, mi-am spus, într-o zi o să lase aceste povestiri la o parte, o mare tăcere se va așterne între noi, ne vom culca iarăși unul cu fața spre celălalt și ea îmi va șopti... hai să murim! îmi evitai privirea, ca și când n-ai fi știut ce așteptam de la tine. Ba nu, te uitai în ochii mei, dar ce bizar, *erau alți ochi*. Ochii ăștia *nu știau ce* făcuseși tu înainte, nici gura ta nu mai era aceeași gură care îmi șoptise atâta timp *te iubesc*. Am crezut că o să-mi dai ca mai înainte telefon la facultate, să-ți aud strigătul de uimire. Nu, telefoanele au încetat, iar când te-am căutat eu zadarnic, mi s-a părut chiar mie ridicol când ți-am imitat glasul... Matilda, ce faci tu? Ce să fac, zice, bine, uite, o să intru într-o ședință, așa că dacă întârzii nu mă aștepta la masă! Pe urmă s-au instalat serile interzise, fatala oră 9 și timpul iubirii noastre, adică ce mai rămăsese din ea, s-a mutat dimineața... De fapt era *altă iubire*, bună și asta, mi-am zis, bine, bine, Matilda, deși ai mai fost căsătorită și eu nu, nu simți că o astfel de iubire alungă surpriza, ba chiar capeți aversiune împotriva ei (măcar fiindcă îmi plăcea mie ar fi trebuit să vii să-mi deschizi), fantezia seacă și într-o zi o să te uiți la mine holbată și o să te întrebi: cine mai e și străinul ăsta?...“ „Chiar așa este, zise ea deodată, îmi ești străin. Fiindcă n-ai făcut nimic ca totul să fie ca înainte.“

Rămăsei tăcut. Deci eram în întârziere, cine știe de când fusesem judecat, poate chiar de mult, și găsit vinovat. Da, iată, de aceea desigur palma mea din astă seară nu fusese pentru ea o catastrofă, fusesem în stare să i-o dau, ea mă provocase, eu i-o dădusem și ea căpătase confirmarea că nu se înșelase asupra mea. N-am făcut nimic ca totul să fie ca înainte! Cum, dar făcusem totul aproape în fiecare secundă a vieții noastre în doi, în fiecare secundă îi pândisem fiecare gest, fiecare intonație, fiecare înțeles al cuvintelor rostite, gata pregătit să-i răspund... Și nu trecuse zi fără să schițez, da, să schițez, nu să duc până la capăt un gest care însă nu mai

apărea într-o oglindă. Dispariția iubirii e ca o oglindă întoarsă, nu se mai vede nimic, te uiți zadarnic în ea. Gestul tău nu se mai reflectă, nu-i mai răspunde nimeni. Ești singur. Încercasem în mod ridicul să întorc cu mâna mea înapoi această oglindă, dar n-o puteam întoarce, cum nu poți întoarce înapoi un râu al cărui curs ți-a convenit un timp, dar pe urmă el a cotit pe unde nu vrei tu și curge dracului în altă parte... Cotitura asta o făcuse Matilda fără să-mi spună. Mi-o spusese acum, după ce ascultase cu nepăsare târzia mea confesiune. Ce plăcut e totuși când descoperi un adevăr!

„Ar fi o prostie, îi spusei, să-ți reproșez ceva. Fără să știu de ce și de când nu mă mai iubești. Îți sânt străin, străin îți rămân. Și cu asta, basta. Consecințele, ca și în moarte, vor fi mai spectaculoase decât actul simplu al morții. Dacă vrei, le simplificăm, ca să nu apară. Ca să nu se bucure babele care freamătă când cineva moare și copiii să nu vină buluc în urma cortegiului funerar... Sarcina poate fi întreruptă, ne despărțim și eu o să găsesc alta încă și mai minunată.“

Îmi aruncă o privire în care străluci intens iubirea, pe care căutam s-o regăsesc. Mă ridicai și trecui în spatele biroului. „Ce-ar fi, zise ea cu această privire, să pleci chiar acum?“

În literatură, chiar în cea mai bună, eroul aflat în situația mea are de ales între cuvintele care s-au rostit și sentimentele care nu-l puteau înșela, ghicite în privirea femeii iubite. Cei fără experiență se duc spre ea, fără să-și dea seama că acea privire e o cursă în care trebuie să cazi, pentru a fi mai bine lovit, cei orgolioși rămân pe loc bănuitori, bănuială care li se confirmă. Eu m-am dus spre ea și am primit lovitura. „Nu te apropia, mi-a strigat, și te rog să pleci. Pleacă, mi-a șoptit apoi brusc exasperată, nu pot să te mai suport, chiar acum te rog să pleci...“ Deodată căzu în genunchi și izbucni într-un plâns repede reprimat, împreunându-și mâinile... „Mă rog de tine să pleci, ah, o să mi-o plătești“, și se ridică și se aruncă pe canapea țipând înăbușit...

Cum să plec? Nu pleci când ești alungat. Trebuie să bei tot paharul și, întărit de otrava lui înghițită, să nu-ți mai pese de cine ți-a dat-o. Dar Matilda, după ce mă făcu să gust doar din el, nu dădu nici un semn că ar avea de gând să mi-l ofere, acest pahar, să-l înghit până la fund. Se ridică, străbătu holul, intră în dormitor și după o clipă auzii cheia răsucindu-se cu hotărâre. Își închipuia (și era adevărat, avusesem acest impuls) că o să vin

peste ea. Mă îmbrăcai și ieșii să mă plimb. Acum, da, aveam la ce să mă gândesc, nu era atât de simplu ca plecarea mea de la universitate.

Cred că vreo oră străbătui străzile fără să mă gândesc la nimic. Astfel se stinse treptat sentimentul apăsător pe care mi-l dădea ideea că Matilda nu mă mai iubește. Dar ideea rămâne, și pe lângă ea se furișară altele. Dacă nu mă mai iubește și nu mă mai poate suporta, trebuie să ne despărțim. Bine, dar de ce? Era limpede că nu mă mai iubea, că adică oglinda era întoarsă, dar ceva a făcut-o să se întoarcă, ce anume? Nu i-a mai plăcut cel ce se oglindea în ea, din pricină că eu n-am făcut nimic ca totul să fie ca înainte? Asta e o glumă, nici înainte nu făcusem nimic, eram același om de astăzi, ba chiar făcusem mult mai mult ca înainte, o iubeam mai profund și nu eram un ins care nu știa să arate acest lucru, un ins, să zicem, care simțea una și în realitate arăta altceva, să zicem meschinărie, egoism, nepăsare, dominație stupidă, iritare de stăpân... Nu făcusem nimic ca totul să fie ca înainte! Nu păreau cuvinte spuse la întâmplare. Erau rodul unei gândiri anterioare acestei seri; când avusese ea această revelație? Și din ce se născuse? Ei bine, ce-ar fi trebuit să fac și nu făcusem? Vrusesem s-o iubesc ca și înainte de căsătorie. Dar chiar de-a doua zi ea tăiase punțile și eu apoi zadarnic încercasem să ridic altele. Vrusese să trăiască „în prezent“. Dar prezentul... Iată prezentul! Prezentul nu mai era nimic, fiindcă trecutul nostru de căsătoriți, *trecutul ei*, opera ei, era fad. Nu cumva a vrut să spună că eu nu trebuia să accept ca ea să taie punțile, să resping deci prezentul pe care mi-l oferea? Da, dar forțele ei în a și-l impune fuseseră mai puternice, așa este, îmi dau seama, m-a târât și pe mine în această alunecare... Și îmi veni un gând liniștit care mă eliberă de orice ispită de a mă învinui. O iubeam pe Matilda, nu voi pleca, dar voi lupta, orice-ar fi, împotriva celei ce devenise după căsătorie, cu teoria ei cu tot, că numai prezentul înseamnă viață. Da, îmi aduceam aminte cum ea însăși exclamase odată: blestemate idei! Da, ideile aveau asupra ei un efect asemănător drogurilor, o puteau pierde.

Da, dar cum putem împiedica pe cineva să aibă idei? Când vin din ființa ta (și era cazul Matildei), și nu vin dinafară, au o forță aproape indestructibilă, pentru că e orgoliul care le însoțește. Da, dar și eu le aveam pe-ale mele. Nu voi mai ceda.

Și simții bucuria că ea era însărcinată și că despărțirea, chiar dacă împinsă de determinări fatale care îmi scăpau, ea va dori-o, nu era nici pentru mâine și nici pentru un viitor apropiat: nici o femeie nu deschide un divorț fiind borțoasă. Copilul acela nu se putea naște ilegitim... și Matilda,

dacă ținea să-l aducă pe lume, nu putea, cu el încă în burtă, să-i facă o asemenea figură...

PARTEA A PATRA

I

...Astăzi m-a vizitat, apărătorul meu, fostul judecător. Cum l-am cunoscut eu pe Ciceo? Într-un fel incredibil de simplu (îl chema Ștefan Pop, Ciceo, îi spusesem eu de la început că trebuia intercalat între numele și prenumele său).

Se întâmplă rar astfel de conjuncții cu soarele prieteniei, fiindcă oamenii ori aleargă după fericire cu o femeie și nu mai e loc în conștiința lor pentru alte bucurii, ori sânt obsedați de probleme de existență, o carieră pe care o urmăresc sau lupta acerbă să nu decadă după ce și-au atins un scop. La facultate am avut prilejul să mă împrietenesc cu doi colegi, dar repede acest început de prietenie s-a degradat din pricina unui al treilea, un ins neînsemnat... Da, neînsemnat azi, dar poți să știi ce devine mâine? Cine nu vede că în aceste timpuri neînsemnații străbat curbe uluitoare? Un neînsemnat nu e neapărat un om fără calități, dar aceste calități nu apar decât după ce e proiectat pe spirală, și nu sânt de fapt calități, tot neînsemnat este dacă e luat în sine, dar tocmai această neînsemnătate era necesară pentru o poziție însemnată. Acești doi virtuali prieteni ai mei au crezut că pot da și ei lovitura petrecând mii de ore lângă un astfel de ins... Tocmai ei, care se delectau acasă cu Rimbaud, Verlaine și Samain... De la o vreme ori de câte ori ne dădeam o întâlnire, era prezent și omul neînsemnat, prezență inexplicabilă la început pentru mine... Ce dracu căuta alături de noi? Văzând că i se dă atâta atenție, acest ins începu să prindă curaj și să debiteze astfel de tâmpenii, încât nici măcar nu puteam să râd. Dar cei doi îl ascultau foarte senini, îl completau, îi dădeau dreptate, ridicau ideile lui școlărești la rangul de sistem de gândire, cu referiri la mari personalități și filozofi, și asta dura ceasuri întregi, încât după o astfel de întâlnire mă dureau oasele și îmi pierea somnul, reacție bizară a organismului chinuit. Într-o zi n-am mai putut înghiți și după plecarea individului i-am întrebat: „Ce găsiți voi la idiotu' ăsta?“ „De ce, mi-au răspuns ei, nu e idiot deloc, are multă intuiție. Idioțenia e o armă, a adăugat cel la care țineam eu cel mai mult. Și el știe s-o folosească.“ „Cum, a reluat celălalt, e în tradiția poporului român, preferă să pară prost, n-are probleme! Dar nu e!“ „Inteligența afișată e orgoliul prostului, a reînceput cel pe care îl prețuiam

eu cel mai mult și ași fi vrut să fim prieteni.“ „Cele mai mari necazuri, a continuat el, le are cel care e inteligent, dar nu știe că îi e propriu inteligenței să nu se indigneze pe cel așa-zis prost. Camil Petrescu, de pildă, face parte din această categorie de inteligență. Mie îmi place Sadoveanu, a cărui inteligență nu se expune.“ Și și-au apropiat capetele și au început să vorbească între ei, ignorându-mă. Am avut sentimentul că totul e o înscenare, un complot împotriva mea, în realitate se depreciau pe ei înșiși, ca să se simtă bine omul neînsemnat pe care îl cultivau. „Cu voi nu mai sânt prieten, le-am spus. Nu accept să-mi cheltuiesc ore din viața mea, cu care am ceva mai bun de făcut, ca să măgulesc o nulă.“ Și m-am ridicat să plec. Asta nu prea le-a plăcut, dar n-au schițat nici un gest să mă rețină. Abia după ce omul neînsemnat, universitar și el, a devenit secretar cu agitația și propaganda în comitetul județean de partid i-am înțeles, dar n-am înțeles ce dracu sperau ei de la el, fiindcă în loc cel puțin să-i protejeze, dimpotrivă, el i-a lăsat pe amândoi în plata ședințelor purificatoare de mentalitate burgheză și cosmopolitism în care au picat, și n-a mișcat un deget când au fost dați afară din universitate. Să-i citești pe Rimbaud, Verlaine și Samain și să afle asta chiar omul complexat că nu se putea delecta cu acești poeți, asta, în acea vreme, era cu adevărat o dovadă de prostie și nu de inteligență, fiindcă se pare că omul neînsemnat chiar dacă ar fi vrut să-i apere n-ar fi putut, știa și el că cei trei erau niște „cosmopoliți“. N-ar fi fost mai bine să nu știe? Mi-a părut rău totdeauna că n-au dorit să formăm noi trei un grup. Ei doi au rămas prieteni, unul a fost numit obscur redactor la o revistă în limbi străine, celălalt, profesor de franceză la un liceu.

Nici prietenia mea cu Ion Micu nu rămăsese neatinsă în acel an. Nu știam și nu urmărisem cum putuse el să joace rolul diavolului predând pe Păun-Pincio, Neculuță și Cezar Bolliac în locul lui Eminescu. Esențial pentru mine era să știu că nu făcea nici în fața mea și nici în lipsă elogiul omului neînsemnat, cum făcuseră cei doi colegi ai mei de la catedra de istoria filozofiei. Ion Micu, e drept, nici el nu-mi mai povestea nimic despre ceea ce se întâmpla pe la ei pe la Filologie, eram încântat și liniștit că rămăsese același și că totul trecea ca și înainte prin flacăra ironiei lui necruțătoare, reviste de literatură, poeți, romancieri, critici literari din orașul nostru, dar și din capitală. Ne întâlneam tot la acea braserie și ne servea tot domnul Jenică, iar el înfuleca același *chateaubriand* și sorbea același număr de filtre care îl făceau la un anumit moment să înceapă să bâțâie din picior, în ciuda faptului că noua lui soție i le număra, acele filtre, cu reproș, că a

băut nu știu câte și că îi ajunge... Se făcea că n-o aude, se ridica de la masă, dispărea cu un pas greoi (se îngrășase între timp) și când revenea îi răspundea că un om trebuie să moară de ceva!

Până într-o zi când plimbându-mă singur prin oraș, văzui niște afișe lipite la intrarea Casei de cultură. Pe ele scria negru pe roșu că în ziua cutare prof. univ. Ion Micu (ajunsese între timp profesor) va conferenția despre (cu litere uriașe): *Unele aspecte ale prelucrării folclorului în opera poetică a lui Ion Amăicălițului*. Am rămas stupefiat, nu-mi venea să-mi cred ochilor. Multe seri ne distraserăm noi pe seama acestui troglodit care scria versuri neaoșiste elogiind, amenințându-ne parcă, un soi de țărani primitivi care purtau cu mândrie tundre sure pe umeri și cât erau ei de devotați partidului și îi stârpeau pe contrarevoluționarii de prin munți. Bineînțeles că „opera“ lui poetică era mai vastă, publicase volume despre aproape toate meseriile, compuse în general din imnuri (o încurcase doar cu unul intitulat *Turnătorul*. Tu, turnătorule, scria el, din mâinile tale ies roți de vagoane, te salut, turnătorule, așa și pe dincolo, făcându-i să râdă până și pe cei care se temeau de el... O dăduse în bară cu acest elogiu și trebuise să i se explice că nu era bine plasat acest cuvânt, chiar dacă se vedea clar că nu e vorba de turnătorul... ci de muncitorul care... așa sânt oamenii, le merge gândul aiurea...). Individul însuși îți amintea o combinație stranie între hienă și porc născută din imaginația unui Wells, din *Insula doctorului Moreau:* nas și gură într-adevăr porcine, de râmat, ochi de hienă sub arcade de pitecantrop. „Asta, dacă i s-ar da voie, spusese Ion Micu despre el, ne-ar omorî pe toți cu ciomagul în piața orașului.“ Cică ar fi amenințat chiar pe cineva care îndrăsnise să-i spună că, din punct de vedere estetic, versurile lui... „Ah, ce-aș mai frânge eu gâtul la toți esteticii ăștia... Sânteți de-o neprincipialitate grasă“ (vrusese să spună crasă!). Ei bine, și iată-l pe Ion Micu pe afiș, anunțat că va ține o conferință... Și ce timidă era formularea, adică nu pur și simplu despre opera poetică a lui Amăicălițului, ci doar unele aspecte (nu toate!) ale prelucrării folclorului în opera...

Ce era cu el? Întâi am vrut să-i dau un telefon, dar m-am gândit că nu se mai putea face nimic, era anunțat, conferința se va ține. Bun! Și ce-o să-mi spună el mie după aceea? Cum o să mai putem sta împreună la masă?

Ne-am întâlnit totuși și nu mi-a fost ușor să-l întreb. Nu arăta bine și avea pe chip o expresie de scârbă și plictiseală, dar și un fel de sfidare posomorâtă, supărat parcă dinainte pe cel care ar avea intenția să-i reproșeze ceva. Ei da, dar ce mai puteam să ne spunem? încât nu l-am

cruțat. „De ce ai făcut chestia asta?“ i-am spus pe neașteptate: ce te-a făcut să te înjosești astfel? A început să clipească des, ca și când i s-ar fi pus un reflector în ochi și mi-a răspuns: *„Pour éviter le pire!“* „Cum să te cred? Ce poate fi mai rău?“ „Prefer să nu-ți răspund. Știi ce-a fost rău în viața mea. Rămâne, dacă mi-ești prieten, să descoperi singur ce poate fi mai rău.“

Șaradă! Ce-a fost rău în viața lui! Desigur, m-am gândit, faptul că a iubit o femeie și ea nu l-a iubit. Cine, bruneta care nu venea acasă după ce telefona că vine? Și el o aștepta? Cu acea tipesă n-ași fi putut face dragoste nici pe insula lui Robinson Crusoe, preferând reveria neîmplinirii, acuplării cu o femeie care mi-era mult mai străină decât o capră sau o măgăriță. Pentru a da peste cap repulsia, ființa umană ar trebui să aibă forțe gigantice. De aceea uneori preferă moartea decât să fie silită să stea în casă cu urâtul... Pentru el însă ea era, desigur, o lumină. Dar întrucât avea asta vreo legătură cu Amăicălițului?

Pe urma deodată înțelesei: rău fusese în viața lui închisoarea și mai ales torturile pe care le îndurase acolo. Bineînțeles! Fusese deci silit, amenințat să țină acea conferință? Ce vroise să spună, că l-ar fi băgat la pușcărie dacă refuza? Cum să cred o asemenea năzbâtie? „Înțeleg, îi spusei, ai fost amenințat că o să fii dat afară din universitate.“ „Pentru început“, zise el. „Da, și pe urmă?“ „Pe urmă ți se deschid toate posibilitățile, reuși el să râdă, dintre care cea mai ispititoare ar fi arestuirea. Sânt obligat să fac orice numai să nu fiu arestat și bătut. Asta am putut-o suporta din partea celorlalți, dar de la ai mei n-ași putea și mi-ași pierde convingerile. Și fără ele ași fi un om mort.“ „Două lucruri nu înțeleg, i-am spus, întâi de ce s-ar considera cineva un om mort fiindcă și-a pierdut convingerile? Poți, pe baza însăși a experienței care te-a dus la pierderea lor, să capeți altele, de pildă, în cazul de față să ajungi la convingerea că un comunism care înjosește omul silindu-l să țină o conferință scabroasă nu e cel bun, fără ca neapărat să încetezi să mai crezi în idealurile comunismului.“ „Asta e, că eu ași înceta, din pricina bătăilor. Bătaia naște ură, ca s-o poți suporta, spiritul dă naștere antidotului care e total, urăști nu numai pe torționari, ci întreg sistemul. Nu mai poți raționa liniștit când ți se îndoaie gârbaciul pe spinarea goală. Iar ca să trec la capitalism nu mai pot din același motiv. Poate că alții sânt mai tari, eu nu sânt.“ „Rămâne atunci chestiunea în sine, de ce să te consideri un om mort fiindcă nu mai ai convingeri politice. De pildă eu nu am, nu în sensul că n-am aspirații de om al cetății și că le ignor pe cele ale concetățenilor mei, sau n-ași lua arma în mână împreună cu alții dacă

libertățile ei fundamentale ar fi amenințate. Da, dar odată pericolul trecut,AȘI lăsa altora plăcerea sau pasiunea de a face politică... și cred că formula apolitic pentru cei ca mine a fost bine găsită. Și mai cred că într-un viitor foarte apropiat nimeni nu va mai fi blamat pentru asta, se va considera ceva firesc să nu-ți placă nici un fel de politică. Formula de azi, cine nu e cu noi e împotriva noastră, va dispărea.“ „Întâi, de convingerile mele politice, sânt legate și alte convingeri, dacă nu chiar toate, și ași fi un om mort fiindcă n-ași putea fi apolitic, îmi place politica, mă pasionează. Și știi ce li se întâmplă unor oameni când obiectul pasiunii lor dispare sau sânt respinși, dacă nu se sinucid, nici trăind, vorba lui Esenin, viața n-ar mai fi pentru ei vreo scofală mare.“ „Așadar, am încheiat eu, accepți să te umilești din pricina acestei pasiuni, care nici măcar nu e una nobilă, și tu știi acest lucru, din moment ce constați în conștiința ta că nu e indestructibilă, cum să-ți spun, faptul că poți fi arestat pe nedrept nu te tulbură? N-ar trebui să raționezi și să-ți pierzi convingerile fără să fie neapărat necesar să fii arestat? Nu e suficient să știi că e posibil?“ „Întâi că, prin definiție, răspunse Micu, pasiunile nu sânt obligatoriu nobile. Iubești o femeie stricată, e o pasiune ignobilă, ei și? Poți și muri pentru ea.“ Așa era, îl înțelegeam bine, dar ascendentul pe care îl avea asupra mea și care în mod ciudat stătea la originea prieteniei noastre încetă. Stătuse în închisoare pentru că luptase pentru un ideal, dar pe urmă acest ideal își pierduse din puritate, ca orice ideal care e pus să se verifice în practica realizării lui cu natura umană și timpul istoric, în cazul lui, amenințarea venise de foarte sus, cum se aflǎ foarte repede, și unde Amăicăliţului avea acces. Individul se plânsese că criticul literar Ion Micu (fiindcă începuse să facă critică literară) își bate joc de poezia revoluționară, o ia în derâdere... Și de-acolo de la București din cabinetul acelui membru al Biroului politic pe care odată Ion Micu îl înfruntase la reproșul aceluia că de ce n-am învățat încă rusește întrebându-l când are de gând să învețe și el românește, porni cu brutalitate ordinul telefonic cum să i se facă dreptate poetului... Putea fi și mai rău, să-l pună pe critic să scrie un articol. *Verba volant*, în timp ce scrisul rămâne acolo tipărit, spre distracția generațiilor mai tinere, care venind din urmă caută cu plăcere punctul unde te-ai compromis. Dar ranchiuna omului politic se distilează, el preferă câteodată să te lase doar să știi că poate veni și asta, dacă, ei da, dacă îți vei mai permite să-i dai replici dure, și încă de față cu alții...

II

Era cam de o vârstă cu mine, dar nu chiar atât de în vârstă cum îl arăta o expresie parcă prea potolită în privire și pe chipul său lat, rotund ca o pâine țărănească. Mă plimbam prin parc și l-am văzut de departe, după mers și apoi și după surâsul larg care îi lumina chipul, că e un om în primul rând comunicativ și cu suflet încăpător, își permite să-și arate bucuria care îl stăpânea, deși privirea inteligentă dovedea că știe că oamenii au treburile lor și poate nu le arde de unul care părea să n-aibă nici una și să fie extrem de încântat și de mulțumit de sine. Nu am decât foarte rar reacții spontane, dar de astă dată eram sigur că nu dau greș. Mi-am încetinit pașii. El s-a uitat la mine drept și i-a încetinit și el. Am surâs. „Sânteți vesel!“ i-am spus. A surâs și el, confirmând, și-a ridicat fruntea mai sus, gest care sugera că atunci când omul vorbește are nevoie de perspectivă să-și pună, ca să zic așa, interlocutorul în peisaj! (gest pe care apoi aveam să-l îndrăgesc foarte tare la el fiindcă aveam să descopăr că în acea clipă el gândea, nu-i ieșeau cuvintele din gură doar ca să exprime ceva previzibil) și mi-a răspuns cu o uimire de sine și cu o sinceritate în glas, ca și când s-ar fi întâlnit cu un vechi prieten: „Păi dacă am scăpat de belea?“ „Se vede, i-am spus, că ați scăpat prin proprie voință.“ „Este foarte exact ceea ce spuneți dumneavoastră!“ mi-a răspuns ri-dicându-și a uimire sprâncenele groase. „Exact! Prin proprie voință! Și avu apoi un gest cu degetul, arătând aleea: vă plimbați?“ „Da.“ „Permiteți, sânt, adică nu mai sânt judecătorul Ștefan Pop.“ „Mă numesc Petrini, i-am răspuns și sânt adică nu mai sânt asistent universitar la Filozofie.“ Și ne-am strâns scurt mâinile.

Simpatia a trecut de la unul la celălalt fără nici o prudență și cred că acest lucru a fost posibil fiindcă eram amândoi, în acele clipe, doi bărbați liberi, eu de Matilda, el de un lucru pe care aveam să-l aflu chiar atunci, o situație limită care îl silea deodată să răspundă la o întrebare neașteptată: ce era el, judecător care aplica legea, sau funcționar subaltern, și încă dintre cei umili, al unor șefi ai regiunii? Faptul care îl determinase să facă un act de voință și să „scape de belea“, cum se exprimase el, nu era insignifiant, cum ni se întâmplă câteodată când trecem cu ușurință peste lucruri grave în care sântem implicați direct și nu reacționăm și apoi dintr-odată, într-o zi, pentru un lucru cu mult mai mic, ne revoltăm, uimind pe toată lumea. Dimpotrivă, până atunci judecătorul Ștefan Pop avusese noroc numai de cazuri clare și putuse să aplice legea nestingherit și senin. Bineînțeles că avusese și el de

judecat chiaburi sabotori și gestionari hoți. Nu lua în seamă frazele lozincarde ale procurorului, lui îi trebuiau dosare din care să rezulte clar vinovăția inculpatului, nu simple susțineri ale autorităților locale, preluate papagalicește de procuror. Or, faptele arătau că chiaburul cu pricina își predase toate cotele, își lucrase pământul, plătise impozitele... Bineînțeles, învinuirile erau politice, da, dar ăsta e alt proces care cere și el dovezi, faptul că omul era chiabur nu însemna implicit că este prin însăși această clasificare delincvent politic. Poate că era un om de treabă, care nu făcuse chiar nimic, dar avea dușmani în sat care vroiau să-l înfunde. Nu ține! Dovezi, fapte palpabile, martori nepărtinitori! Și respingea acuzația și îl achita pe inculpat, care nici el nu părea să fie o lumină, se uita posomorât la judecător și avea aerul că nu crede că verdictul acestuia va fi respectat și i se va da drumul să plece acasă; Știa el ce știa! Și dimpotrivă, condamnase un colectivist care furase porumb de pe câmp și îl apăra un șmecher de avocat cu *Scînteia* în buzunar, pe care când luase cuvântul în apărare o tot agita, spunând nu știu ce baliverne că are acolo dovada nevinovăției clientului său. Ce dovadă? Că, răspunsese pișicherul, în actul de acuzare se spune că furtul a avut loc pe data de șapte octombrie, or iată ce scrie în *Scînteia* pe data de întâi, aceeași lună, deci cu șapte zile înainte de comiterea infracțiunii în regiunea... (adică regiunea în care locuia inculpatul) strânsul recoltei de porumb s-a încheiat pe toată suprafața însămânțată, în toate satele și comunele. „Cum putuse, onorată instanță, să fure clientul meu porumb de pe câmp, argumentase avocatul triumfător, când practic demult se încheiase strângerea lui?“ Și depusese foarte mândru proba la dosar, *Scînteia*... „Să vă spun eu cum, îi replicase judecătorul, cu căruța îl furase, cum declară paznicii care l-au prins și cum stă mărturie la sfatul popular chiar căruța încărcată. Sper că n-o să cereți să fie adusă aici căruța asta!“ Uneori trebuia să condamne un om pentru o sticlă de bere sustrasă. Ce putea face? În orice caz nu-l condamna ca pe Jean Valjean la ocnă, îi dădea trei săptămâni, fiindcă se mai uita și la om, nu totdeauna înfățișarea cuiva e irelevantă... Un unic caz senzațional îi picase în relativ scurta lui carieră de judecător, dar cuvântul senzațional nu e cel potrivit, fiindcă ar fi trebuit ca acest caz să producă acea senzație, să fie adică adus sub toate aspectele la cunoștința publicului, ca să-și merite numele. Or, nu se întâmplase nimic! Victima rămăsese și victimă și anonimă fiindcă, dacă n-ar fi rămas anonimă, n-ar mai fi fost victimă. Adică nu, apăruse o notiță în

ziarul regional, dar ce notiță!... Cu asta însă se terminase și cariera sa de judecător...

Felul cum se practică o profesiune nu constituie un secret desăvârșit, auzise și el de intervenții brutale în mersul justiției, dar nu crezuse. Se spun tot felul de lucruri și despre medici, cum își omoară pacienții cu nepăsare, fiindcă bolnavul n-a știut ce să facă să fie bine îngrijit. Asta înseamnă că sânt și adevărate aceste istorii? Sau dacă se găsește un medic venal care nu-ți face la timp injecția salvatoare, asta înseamnă că trebuie să aruncăm blamul pe tot corpul medical? Un locotenent de miliție a descoperit într-o uzină incredibile matrapazlâcuri, le-a prins firul, a luat declarații zdrobitoare, a împins ancheta până în pânzele albe și a trimis dosarul tribunalului. Nu trece mult și e chemat în acea clădire unde sânt strânse într-o mână sigură toate firele puterii. Șeful care îl convocase avea pe birou dosarul la care el, locotenent de miliție, firește, cu avizul șefilor săi, maiori și colonei, lucrase mai bine de un an de zile ca să-l întocmească și să-l facă inatacabil. „Ascultă, mă boule, îi spuse acest șef, ăsta e dosarul pe care l-ai întocmit tu?“ „Da, ăsta e!“

„Uite ce fac eu cu dosarul tău, mai zisese acel ștab și începuse să smulgă din el filă cu filă și să-l rupă astfel în bucăți, până nu mai rămăsese nimic din prețioasele lui mărturii autorizate, din capetele lui de acuzare minuțios dovedite. Și acum, încheiase marele ștab, o să ți se facă și ție un dosar...“ Și i se făcuse, fusese trimis în judecată și condamnat... Cică ieșise după câțiva ani din închisoare, dar cam sonat... Povestea mereu, prin restaurante, o chestie aiurită cu o uzină. „Basme populare, răspunsese judecătorul când i se povestise acest caz... Și eu lucrez în justiție, dar n-am auzit să dispară de la noi un dosar odată intrat... Sau să fie condamnat un ofițer de miliție pe baza unui dosar fabricat... Spune-mi judecătorii care s-au ocupat de acest caz și o să-ți dovedesc că nu există astfel de judecători fără conștiință.“

Ceea ce i se întâmplă însă lui însuși era atât de simplu, de clar și de brutal, încât scutură bine din cap ca să-și vie în fire. Îi pică pe rol un caz banal de prostituție. O femeie, de altfel măritată și mama a trei copii, se dusese într-o noapte la miliție și declarase că fusese violată de doi indivizi care o prinseseră în acea noapte pe stradă, opriseră un taxi, o împinseseră cu sila în el și, deși ea țipase, nepăsător, șoferul întrebase de adresă, în timp ce unul din răpitori îi dădea douăzeci și cinci de lei bacșiș. O duseseră undeva într-un bloc și o violaseră. Răpitorii fură aduși la miliție, dar ei se mirară, n-o luase nimeni cu forța, petrecuseră împreună la restaurant, băuseră și ea

fusese de acord să meargă cu ei. Dovadă chelnerul care îi servise toată seara și responsabilul care de altfel o cunoștea bine pe femeie, era o veche clientă desmățată a restaurantului. Fu convocat șoferul, care se miră și el: cum, dar mergeau la braț, femeia era veselă, glumea cu ei... Chelnerul și responsabilul dădură și ei declarații scrise că nu fusese vorba de nici o răpire... Anchetatorul întocmi dosarul și îi dădu curs. Judecătorul însă nu avu timp să-l judece. Se pomeni cu un telefon în care o voce dură îl întrebă ce se aude cu cei doi răpitori? „Condamnați-i de urgență, dați-le pedepse grele, să-i mai stârpim pe acești paraziți care se țin numai de chestii de-astea și nu vor să muncească", rosti vocea imperios. „Da, răspunse judecătorul, numai că nu sânt vinovați, dimpotrivă, reclamanta poate fi învinuită de prostituție..." „Nu sânt vinovați?" îl întrerupse vocea sarcastic. „Nu, nu sânt!" „Să fie făcuți vinovați!" „Pe ce temei?" „Pentru dumneata, tovarășe judecător, parazitismul ar trebui încurajat?" „Nicidecum, dar nu pentru parazitism sânt ei trimiși în justiție!" La care i se trânti telefonul.

Judecătorul dădu din umeri. Cine o fi fost și ăsta care credea el că așa se face justiție în țara românească? Nu avu însă timp să fie multă vreme nedumerit. În aceeași zi apăru în ziarul regional un mic reportaj, de fapt o notiță, intitulată: *„Pentru 25 de lei bacșiș."* Și începea astfel: „O femeie fuge în noapte. Doi huligani o urmăresc. Este prinsă, apucată de păr. Un taxi oprește. Femeia este împinsă înăuntru, și în ciuda strigătelor ei, șoferul, impasibil, pentru 25 de lei bacșiș, pornește mașina și în loc să oprească la primul post de miliție, îi ajută pe huligani și-i duce la destinație, unde femeia este târâtă și violată..." Și încă două-trei fraze care anunțau că huliganii! au fost prinși și își vor primi urgent pedeapsa meritată, care, se spera, va fi cât mai severă, dar... să se termine și cu obiceiul care îl poate face pe un șofer să fie părtaș la astfel de fapte odioase, numai să primească el un bacșiș gras...

Judecătorul tresări; ca om al legii el știa ce însemna într-un articol de presă cuvântul *părtaș*. Era o asmuțire să fie pedepsit și șoferul. Și într-adevăr așa se și întâmplă. Dar raportul anchetatorului nu-l implica și nu-l implica nici reclamanta, aceeași miliție viră rapid, îl arestă și îl puse sub acuzare, pentru complicitate la „viol în grup", deși dosarul care se afla sub privirea judecătorului sugera concluzia că din faptele prezentate reclamanta se dusese cu pârâții de bunăvoie, rămânând ca tribunalul să judece și să stabilească adevărul. „Vă arăt eu vouă, gândi judecătorul, ca să stârpiți bacșișul vreți să condamnați un om pentru complicitate la un viol, și acela

inexistent!“ Notița din ziar era semnată. Se gândi să-i dea ziaristului un telefon și să-i atragă atenția că mersul justiției nu trebuie turburat, că după pronunțarea verdictului și bineînțeles în cunoștință de cauză asupra dosarului, se putea scrie și semnala opiniei publice că s-a făcut o nedreptate, o eroare și să se ceară revizuirea procesului. Dar nu înainte! Se răzgândi însă, individul nu era, bineînțeles, un inocent, sau poate era un tâmpit execrabil în cel mai bun caz, un umil executant al aceleiași voci care îi dăduse și lui un ordin telefonic. Numai că iarăși nu avu prilejul „să le arate el lor“ ce însemna să fii judecător: i se luă procesul și i se dădu altuia, care fără să ezite condamnă la ani grei, șapte și zece celor doi și cinci șoferului. „Bine, îi spuse el colegului său, dar pe ce dovezi de vinovăție ați putut să dați un asemenea verdict?“ „Sânt la dosar, răspunse acesta neturburat, dacă vreți, aruncați-vă un ochi.“ Și-l aruncă; dispăruseră din el declarațiile chelnerului și ale responsabilului restaurantului, care îi disculpau pe cei doi și scoteau din cauză și pe șofer. Iar documentul anchetatorului de la miliție fusese schimbat cu un altul. Și toate acestea foarte rapid, în câteva săptămâni și sub starea de arest a acuzaților, cărora li se respinse cererea de a fi aduși în instanță martorii, chelnerul și responsabilul.

Judecătorul, deși tânăr, înțelese un lucru mai profund, că nu convenea adică nimănui în România să existe o lege care să-i silească pe paraziți să muncească. Îi silea în felul acesta. Probabil că nu vor face atâția ani, o să li se *dea* drumul înainte chiar să apară vreo amnistie. Dar întâi că procedeul era aberant, ce se întâmpla cu ceilalți paraziți care nu făceau prostia să se încurce cu vreo prostituată? O măsură restrictivă sau privativă de libertate nu poate trăsni doar pe unii, în timp ce alții, vinovați de același mod de viață, își văd mai departe de parazitismul lor și în pedepsirea altora nu învață decât cum să se ferească mai bine. Și pe urmă de ce să recurgi pentru asta la justiție, al cărei simbol e cumpăna dreaptă și nepărtinirea ochilor ei legați de jurământul de a respecta legile scrise? Și al doilea, ce vină reală avea șoferul? Cinci ani fiindcă ai luat douăzeci și cinci de lei bacșiș? Ce făcea acum soția lui cu cei doi copii mici rămasă fără bărbat și acoperită de rușine? Judecătorul se indignă și își dădu demisia. Și-o dăduse chiar atunci în ziua când îl întâlnii eu în parc, unde îmi povesti mult mai pe larg toate acestea.

Se înscrise în barou și începu să practice avocatura. Nu se știe pe ce căi (fiindcă o atitudine demnă din fericire se află la fel de rapid și pe căi la fel de uimitoare ca și una nedemnă), soția șoferului îl căută și îi spuse că știe

totul, cum a refuzat el să asculte de un ordin superior, cum i s-a luat dosarul și cum în urma verdictului el și-a dat demisia; îl ruga s-o ajute să-și scoată bărbatul din închisoare, care a fost lovit rău, fusese exclus din partid înainte de a fi arestat, într-o ședință în care organizația n-a votat pentru excludere, totuși l-au exclus din ordin de sus și el săracu nici n-a fost chemat să fie de față, l-au judecat în lipsă și că s-a interesat de femeia aceea... Tot cartierul o cunoaște, bărbatul ei e un bețiv care în seara cu violul a trimis-o după băutură, dar fără să-i dea bani, ea s-a încurcat cu cei doi neisprăviți pentru suma de două sute de lei, pe care aceștia după ce s-au distrat cu ea nu i-au mai dat fiindcă n-aveau și atunci asta, ca să justifice acasă de ce a lipsit atâta, dar să se și răzbune pe cei doi și mai ales de ce n-a adus băutură, i-a spus bărbatului ei că a fost violată. Violată?! a urlat el. Atunci hai la miliție!...

Ștefan Pop ceru revizuirea procesului, dar nu obținu după doi ani de insistențe decât un recurs extraordinar, fiindcă nu i se admise teza că dosarul fusese trucat, procesul se judecă tot după vechiul dosar. Noile probe nu fură admise. Totuși instanța micșoră șoferului pedeapsa la jumătate. Cum doi ani îi și făcuse, peste câteva luni el fu eliberat și repus în drepturi doar ca șofer, îl vizită de îndată pe fostul judecător, să-și exprime recunoștința. Era un ins voinic, liniștit și cu o expresie de o cinste ireproșabilă pe chipul lui pătrat, negricios. Nu purta ranchiună nimănui, dar aflase că poți fi trăsnit fără să fi făcut nimic și era acum puternic înarmat împotriva unor astfel de fatalități: adică să le consideri de-aici înainte ca făcând parte din viață, așa cum sânt bolile și moartea, oamenii jucând în chestia asta doar un rol de manechine, pe care le învârtești cum vrei... avea doar mulțumirea că nu pierduse stima colegilor lui și că organizația de partid votase cu îndrăzneală împotriva excluderii, *nu* ca înainte, când toată lumea ridica mâiniie și era de acord cu tot felul de abuzuri...

III

După întâlnirea din parc începui să mă văd cu fostul judecător regulat, și anume sâmbătă seara, și totdeauna la el acasă, unde în fața televizorului și la un pahar de vin precedat de sendviciuri, pe care ni le servea soția lui, vedeam seriale englezești sau americane, că ne distrau cum nu se mai poate, și apoi începeam să trecem în revistă viața orașului și a persoanelor și personalităților care constituie totdeauna pentru oameni - și constituia și

pentru noi - subiect inepuizabil de uimire, surpriză și reflecție... Sânt ca spuma mării. Le-am uitat. Dar nu și serialele. Îmi amintesc de Simon Templar. „Sfântul“, cum i se spunea, care prin tradiție englezească, nu folosea pistolul, ci doar pumnul și inteligența, de un altul cu o tipesă care știa karate și își culca cu repeziciune și fără greș adversarii... Acum nu mai știu ce urmează... Și aud aievea glasurile copiilor lui Ciceo care scoteau țipete înalte ori de câte ori *Saimon* sau tipesa care știa karate trimitea nu unul, ci câte doi-trei „bandiți“ la pământ. Ei erau încă mici, nu știau să citească subtitlurile, dar înțelegeau așa, în linii mari, că ceea ce se mișca pe ecran era împărțit în două, pe de o parte Saimon sau această femeie și prietenul ei și restul bandiți.

Dacă n-ar exista fericirea altora, nu ne-am sinchisi de nefericirea noastră. Amintirile, bombardate zilnic și sistematic de către cea pe care am iubit-o altădată, sfârșesc prin a se șterge. Dar apare regretul sfâșietor când îi vedem pe alții trăind în armonie și sufletul parcă ni se sbate ca într-un sac tolstoian în care e vârât Ivan Ilici înainte de a muri. Nu mai aveam familie, totul era pierdut pentru mine, fiindcă bucuria de a avea copii e atât de indestructibil legată și de mama care i-a făcut încât vederea lor, a copiilor, devine intolerabilă prin gândul eșecului de care ei îți amintesc, prin inocența lor, mai rău decât prezența mamei, însuși eșecul... Nu numai opera marilor oameni constituie pentru noi un stâlp de susținere, ci și întreaga lor viață, și mai ales atunci când această viață nu e fadă sau exemplară. Socrate a avut parte de o Xantipa, certăreață femeie de talie, cu umoare neagră, care a intrat în istorie. Victor Hugo și-a trăit copilăria numai cu maică-sa. Tatăl său, funcționar superior, era departe, o vreme în Spania, ca diplomat, apoi s-a stabilit undeva în sudul Franței. Trăia cu o altă femeie, nu pentru că nu-și iubise soția, ci dimpotrivă, o iubise prea mult, dar în cele din urmă se săturase și se scârbise de refuzurile ei pline de fumuri și dispreț și, în ciuda faptului că aveau împreună copii încă mici, îi părăsise pe toți și aproape că nu-i mai revăzuse decât în cazuri de boală și de moarte. Le trimitea doar bani. Îl iubeam pe acest francez pasionat și dur din a cărui natură ieșiseră și copii slăbănogi, unul chiar înnebunise (ăsta trebuie să fi semănat cu frigida de maică-sa), dar și furtunosul Victor, puternic geniu nepăsător la trădarea soției, căci și el nimerise peste una ca maică-sa, cu oroare pentru îmbrățișarea și iubirea care țâșnesc direct și pasionat, sensibilă doar la asiduitățile ipocrite, mărunțele, delicate și plăpânde ale unui Sainte-Beuve, cu care își dăduse multă vreme întâlniri la biserică, după ce în casa lui

Victor Hugo nu mai fusese posibil. Nu există mărturii revelatoare că această trădare l-ar fi zguduit foarte tare pe poet, care venise cast și aproape încă adolescent în căsătorie. Ca și tatăl său însă, găsi și fu găsit și el de alta, care îl iubi până la moarte... Și eu am fost găsit de alta, dar...

IV

— Ciceo! strigai când îl văzui intrând în celula mea, ai venit?

— Da, zise, și îți aduc vești bune...

— Vești bune, zisei eu dibuind, bineînțeles în limitele destinului meu...

Ciceo nu răspunse, dar își păstră o expresie care parcă vroia să spună că nu chiar. Se apropie, se așeză alături de mine pe pat și îmi puse mâna pe spinare. Îi simții palma care mi se urcă fără grabă spre umeri, pe care mi-i strânse îndelung, în mâna stângă ținea o sacoșă.

— Ți-am adus de toate, zise, nevastă-mea îți urează poftă bună.

Îi spusei că îi mulțumesc și scosei eu însumi ce era înăuntru, friptură rece de vacă, ouă fierte, șuncă, plăcinte cu brânză încă fierbinți, din care și începui să mănânc cu poftă mare, cârnați afumați, care n-aveau nevoie să fie prăjiți și franzele albe și moi. Friptura și șunca erau tăiate în tranșe subțiri, nu puteam să păstrez un cuțit în celulă.

— Arăți bine, zise Ciceo, ai instincte bune, coincid cu opinia pe care și-au formulat-o majoritatea colegilor mei despre cazul tău.

— Adică? îl întrebai fără să tresar și nu prea curios. Trăiam sub stăpânirea bucuriei pe care mi-o dădea scrisul. Nu mă gândeam și nu făceam altceva decât să scriu, bucurie care se prelungea și când mă opream ca să mănânc și să dorm. Niciodată în viață nu mă angajasem într-o acțiune în care spiritul să fie solicitat atât de total. Poate, gândeam, m-am născut să trăiesc ceea ce am trăit și să scriu o carte. De mult conștiința colectivă s-a angajat atât de tare în cultură și creație, încât aceste două forme de viață au intrat în legile statistice. E tot atât de fatal să scrii o carte cum sânt și celelalte fenomene ale existenței, nașterile, morțile, accidentele și pe un plan mai mare, desigur, seismele sociale. Oamenii au nevoie să ia cunoștință de faptele lor, e o lege a timpurilor moderne, care a apărut întâi la vechii greci. Și adesea această lege sacrifică pe unul care să le spună. Un italian, spirit înzestrat, a trăit șaizeci de ani fără să scrie nimic, apoi deodată s-a așezat la masă, a început să scrie, în trei luni a terminat cartea (admirabilă!) și îndată după aceea a murit. De ce m-ași speria eu? Gândul

morții era înghesuit undeva la periferia conștiinței și, când mi se întâmpla să urce mai aproape, îmi venea în minte reflexia lui Hamlet: dacă va fi acum, nu va mai fi altă dată. Mi-era egal. Judecătorul nu se grăbea nici el, știam de ce, din pricina sentinței pe care urma s-o dea, ar fi trebuit să mă sperii, căci orice element de sugestie este pentru condamnat un element de șoc, cu toate că acest element nu aduce nimic nou.

— Nu se bazează pe nimic concret, zise Ciceo, ci pe intuiția pe care o au ei, foarte experimentați cum sânt, că judecătorul va fi sfătuit să accepte legitima apărare. *Ceva* le spune că așa va fi, și am întrebat avocați foarte diferiți, care nu se cunosc între ei.

— Astfel se formează o opinie de care toată lumea începe să fie sigură, ca să fie desmințită apoi de faptul brutal al legii, nu legea înscrisă în coduri, altă lege, mai misterioasă, îi răspunsei. Nu-mi fac iluzii. Ciceo, tot ce te rog e să mă ajuți să-mi termin cartea.

— Bine, zise Ciceo, pe data de treisprezece septembrie fă-te grav bolnav, netransportabil, voi obține o nouă amânare. O să vorbesc cu medicul închisorii. Am un prieten care îl cunoaște. Vrei cumva să te bage în spital?

— Nu, zisei hotărât, acolo nu e liniște, n-ași putea să scriu. E bine cum ai aranjat tu aici, să fiu lăsat în pace. Ia manuscrisul, bate-l la mașină și adu-mi-l îndărăt. Îmi place să-l răsfoiesc, să-mi văd scrisul. Ai făcut rost *de*... Știi tu! Un băiat bun, numit Nozinan...

— Da, îl am la mine, uitasem, zise Ciceo. Dar nu ți-l dau!

— De ce?! spusei mirat.

— Poate că *legea* aceea la care te referi tu îți va fi favorabilă. Și atunci n-o să mai ai nevoie de el.

— Ciceo, îi spusei, un erou al lui Hans Fallada întârzie până în ultimul moment să-și spargă fiola ascunsă în gingie, zicând că o să mai aibă timp s-o facă. Or, văzând eșafodul, cu infamul miros de sânge care umplea aerul, începe să vomite și fiola îi scapă. Nu vreau să mi se întâmple un astfel de accident, mi-e cu neputință să accept să trăiesc douăzeci de ani în închisoare. Speram că te-am convins. Nu mă întreba mai mult! E bine să-l am la mine din timp și îți promit că nu-l voi folosi dacă nu va fi cazul.

Ciceo făcu un efort ca să nu-i apară pe chip o intensă neliniște, pe care însă i-o ghicii din indecizia cu care vârî mâna în buzunar, o scoase, apoi repetă gestul. Îi spusei că mă simt perfect liniștit și echilibrat, dorm bine, nu am coșmaruri, mănânc, după cum a văzut, cu poftă.

— Ai încredere, Ciceo!

— Bine, se hotărî el.

Și îmi întinse flaconul, pe care îl vârâi sub pătura peticită și aspră.

— Sper să nu mă percheziționeze, mai spusei, deși directorul închisorii mi-a făcut într-o zi o vizită și s-a uitat foarte neîncrezător la manuscrisul meu. Era gata să mi-l confiște, sau cel puțin așa mi s-a părut, dar a renunțat după ce l-a răsfoit vreun sfert de oră. „Ești scriitor?“ m-a întrebat. „Da“, i-am răspuns. „Ai mai publicat ceva?“ „Bineînțeles“ i-am răspuns, știind că n-o să se apuce să controleze. Ce-i păsa lui? Ciceo, reluai după câteva clipe, știi, acum poți să-mi povestești totul despre *ea*. Știi la ce mă refer!

— Nu, zise el hotărât, altă dată.

Credea că n-o să pot suporta, că o să fiu turburat.

— Nu, confirmă el, stai liniștit.

— Poate că realitatea să fie mai ușor de suportat decât imaginația. Te-ai gândit?

— Da, până la un punct realitatea e mai puțin rea decât imaginația. Dar de la punctul acela încolo, un detaliu real, un gest, o privire sânt mai rele tocmai pentru că ea e prima, ceea ce imaginația nu poate inventa.

— Așa deci! exclamai, au existat acel detaliu, acel gest, acea privire... Nu mă mai iubește? Chiar?! Vreau detalii despre acest lucru teribil.

— Nu, e mai bine să nu știi. Nu te mai gândi!

— Dă-mi măcar o sugestie, spune-mi cam despre ce gen de detaliu e vorba.

— Nici măcar, zise Ciceo, aprinzându-și liniștit o țigare. Tot ce pot să spun e că sânt detalii de viață. Le vei amplifica și n-are rost. Tu trebuie să gândești doar un singur lucru: că o să scapi, că viața ta nu se va termina aici...

— Bine, Ciceo, hai du-te, știu că timpul tău e foarte măsurat. Am eu alte formule, adică mă gândesc la mama, dacă ar fi trăit... Or, ea s-a dus cu gândul că fiul ei e încă tânăr și o să se descurce el în viață.

Ciceo luă manuscrisul și îl vârî în nelipsita servietă a oricărui avocat cu procese multe, care chiar dacă se duce să bea și el o bere, deschide servieta și tot nu se lasă până nu studiază un caz... Mă cuprinse un regret că rămâneam fără manuscrisul meu. I-l dădui și oprii ultimul capitol. Aveam sentimentul că fără el mi-ar fi fost foarte greu să-mi continui povestirea.

V

Gândul meu liniștitor că sarcina Matildei mă punea la adăpost vreme îndelungată de o eventuală despărțire fu ghicit parcă de ea, fiindcă a doua zi dimineața, la ceai, se uită la mine cu chipul ei de altădată - și eu tresării recunoscând-o, era de o stranie frumusețe și tot ceea ce se petrecuse aseară mi se păru că pierise din sufletul ei fără să lase vreo urmă - și îmi spuse: „Ei, când pleci? Nu vei fi tatăl acestui copil. Nu e copilul tău!“

Într-o fracțiune de secundă se prăbuși planul meu de a o recuceri, de a mă opune acestei Matilde și de a o trezi pe cea anterioară la dragostea pe care o avusese pentru mine. În cealaltă fracțiune mintea mi se întunecă, mă aplecai peste masă și o apucai de fălci și îi desfăcui gura: „Cum îndrăznești?“ șuierai. „Cum îndrăznești?“ spusei iarăși și îi dădui drumul înspăimântat, căci simțeam în mine o astfel de ură și de violență încât instinctul îmi șopti că o puteam omorî în clipa aceea dacă nu mă stăpâneam.

Primejdia în care se află un bărbat care iubește total o femeie seamănă cu aceea a unui om care a atins un fir de înaltă tensiune și care dacă nu se zbate, dacă instinctul nu l-a ajutat să se smulgă în chiar clipa când a fost zgâlțâit, moare agățat acolo fără scăpare. Astfel simțeam eu în acele clipe, că nu sânt în stare să mă uit liniștit la Matilda și să-i spun: Bine, voi pleca chiar azi! și să și plec, fără să mă mai întreb de ce. Era un fapt brutal, ce importanță avea că era pentru mine inexplicabil? Ce-o să mai fie pe urmă o să vedem, acum se impunea să mă desprind. În loc de asta, mă pomenii spunând: „Bagă de seamă, cuvintele pot omorî. La un pahar, un idiot, ca să-și bată joc de prietenul său, îi spune că fetița aceea pe care i-o făcuse nevastă-sa nu era făcută cu el. Acela a văzut negru, s-a dus-acasă și și-a omorât și nevasta și fetița băgându-le nisip pe gât.“

Mă uitai la ea. Nici o reacție. Mai bună fusese prima reacție, violența, apoi fusese bine că mă stăpânisem totuși, ar fi trebuit, apoi, dacă nu puteam să plec chiar imediat, să rup cu ea în mine însumi, să nu-i mai vorbesc, să mă mut în birou, să nu mai dorm cu ea și să aștept să văd ce se mai întâmplă, până când voi căpăta convingerea că totul se sfârșise între noi și într-adevăr să plec apoi definitiv, îi vorbisem, și anume îi vorbisem *rațional*, când ceea ce se întâmpla era irațional.

Făcu însă ea ceea ce ar fi trebuit să fac eu, adică nu-mi mai vorbi câteva săptămâni. Iar mie mi se păru că dacă mă prefac că nu acord nici o importanță scenei care avusese loc, cuvintelor spuse de ea, tăcerii ei care urmă, însemna că nici n-o aveau și că până la urmă totul va reintra în

normal. Care normal? În cel anterior istoriei cu spargerea biroului, care de bine, de rău era o existență în doi, nici mai bună, nici mai rea ca a altora? Cel anterior căsătoriei, cu cei doi ani de dragoste, nici vorbă, îmi dădui eu seama, acela era definitiv îngropat...

Și într-adevăr, ea rupse într-o zi tăcerea și viața noastră reintră în cel de-al doilea normal, dar iată cum. Stătea în fotoliu după masă și foarte absorbită își dădea pasențe. Trebuie să spun că în tot acel timp când tăcuse era, de la o zi la alta, tot mai frumoasă, aşi zice chiar mai frumoasă decât în cei doi ani în a căror revenire nici eu nu mai credeam. O liniște armonioasă ca scurgerea unei ape i se așternuse peste chip, pe care n-o avusese niciodată. Nici exaltări fascinante, dar nici chip răvășit, care îmi stârnise repulsie în acea zi când ne întorseserăm de la Tasia și când semăna cu un oribil bărbat. Desigur, mă vedea, dar nu se mai uita la mine și nu pentru că nu vroia, ci pentru că eu nu mai existam. Îi eram străin. Dar accepta gândul că trăia cu un străin, n-o deranja... Așa credeam, și începui s-o iubesc așa cum arăta, părându-mi-se că am o revelație: trebuie iubită așa cum e, și anume așa cum e în prezent, și nu cum fusese în trecut. Poate că la asta a vrut să mă aducă, îmi spuneam și uitai cu adevărat scenele rele care avuseseră loc între noi. Da, ceea ce trăisem înainte de căsătorie fusese minunat, dar cât putea să dureze?

Își strânse cărțile și începu o nouă pasență. Stăteam alături și citeam presa literară, când o auzii spunând, în timp ce mâinile ei mari mânuiau, cu ezitări, micile cartoane colorate cu însemne pe ele. „Ei, te-ai mai gândit?“ Tresării. Avea o voce tandră, învăluitoare, dar presimții ceva și inima îmi bătu mai tare. „La ce să mă gândesc?“ „Cum la ce?! Când ai de gând să pleci?“ „După ce naști!“ îi răspunsei continuând să răsfoiesc reviste, întru totul liniștit, ca și când de mult aşi fi luat această hotărâre.

Fiasco! Nu luasem o asemenea hotărâre și în loc să-mi reamintesc de pitagoricieni și să tac, în orice caz să nu cedez impulsului de a-i răspunde și să mă gândesc înainte de a vorbi, s-o ascult încă, să văd ce mai urmează, spusesem ceea ce nu gândisem, dându-i ei avantajul de a tăcea îndelung și de a-și continua pasența cu o expresie impenetrabilă. „Mai gândește-te“, o auzii într-un târziu și se ridică și începu să se îmbrace de oraș.

Să mă gândesc la ce? Dacă mai era cazul să mai aștept până atunci sau dacă fusese cazul să-i spun că va fi atunci? Enigmă! Totuși reintrarăm în normal, începurăm să dormim iarăși împreună, ba chiar să ne iubim ca în prima zi când mă mutasem la ea. Totuși asta era parcă un lucru străin de ea,

deși pasionant, apăruse această revenire rapidă la ea însăși îndată ce brațele mele o părăseau, făcea parcă în sufletul ei o baie, ca și când ar fi vrut să se spele de ceea ce săvârșise împotriva voinței ei. Totuși după un timp mă întrebă iarăși: „Va să zică nu vrei să pleci!“, „Bineînțeles că nu, răspunsei. Și scutește-mă de prostia asta!“ „Bine, zise ea liniștită (era tot la o pasență, scena se repeta), atunci o să plec eu.“ „N-ai decât!“, „Sper că n-ai să stai mai departe în casa mea, n-o să vrei, zise ea cu ironie, ca Petrică, să ți-o fac cadou. Să te înzestrez.“ „Nu, îndată ce pleci, plec și eu. Și nu te hazarda în ironii pe presupunerea unei asemănări a mea cu Petrică, fiindcă te poți trezi că n-o să fac joc de ironii cu tine, ci cu totul altceva, chiar dacă te crezi intangibilă fiindcă ești însărcinată.“

Avu un surâs misterios care parcă vroia să spună că prevăzuse replica, n-o interesa, eram departe de puterile secrete ale unui adevărat bărbat, pe care ea le cunoștea și, în comparație, ale mele erau stupide și jalnice. Avui intuiția fundamentală că n-o să realizez nimic în viață dacă voi continua să urmăresc holbat starea de spirit a soției mele și că în viața comună asta acapara forțele vitale ale tuturor, o veșnică pândă, ori a bărbatului, ori a femeii, a fiecărui gest, fiecărui cuvânt, fiecărui ceas petrecut de celălalt în absență, dar și în prezență, în societate, la petreceri și chiar când erau nas în nas, de ce te-ai uitat în lături, de ce ai trântit ușa, de ce ți-ai ferit privirile când m-ai sărutat, de ce nu mi-ai dat telefon când... Nu fusesem în această ridicolă situație eu însumi, din chiar primele zile de când venisem în casa ei? Și bineînțeles numai în direcție unică, fiindcă pânda reciprocă mai aduce a dragoste, în timp ce pânda doar a unuia din parteneri e cea mai demnă de dispreț și, iată, gândii, de ce Matilda putea să mă disprețuiască și să surâdă misterios. De astă dată însă mă gândii îndelung înainte de a răspunde acestui surâs. Eram de acord să-i spun ceea ce simțeam, asumându-mi toate riscurile. Împăturii revistele, mă ridicai și îndreptându-mă spre birou îi spusei fără să mai fiu curios să-i văd reacția: „Și mai du-te și în... cu pasențele tale cu tot. Ai ajuns să mă plictisești de moarte cu stările tale sufletești abisale, fii fără grijă, n-o să te bat decât dacă ai să mă provoci, trebuie să știi că eu sânt un om bun și blând, dar răspund la provocări, deși în marea tactică, în lupta pentru cucerirea puterii a clasei muncitoare, adăugai eu divagând ironic, s-a lansat și lozinca: tovarăși, nu răspundeți la provocări. E valabil și între bărbat și femeie, dar uite, eu o să răspund, fiindcă nu este angajată decât viața a doi inși, dar nu-mi pasă, n-o să sufăr decât eu. Nu mă mai iubești, n-ai decât să pleci și să te duci să te spânzuri.

O să vină după aceea aici în frumosul tău apartament ori marele Petea, ori o să-și fâlfâie fustele prin el fatala Tamara cea loială, care e iubită fiindcă nu e iubită. Lua-v-ar dracu pe toți!“

Închisei ușa biroului și mă regăsii printre cărțile și lucrările mele. Foarte bizar, bucuria eliberării de pândă parcă intensifică chiar atunci dragostea pe care o simțeam pentru ea. Era un sentiment pur, curățit de tot, și de trecut și de prezent, și numai viitorul rămânea neatins: cândva, cine știe când, gândeam, va trece această criză și Matilda va renaște. Cine a putut iubi doi ani, așa cum mă iubise ea, poate uita o vreme fericirea de atunci, dar ea va înflori din nou, cu alt chip, din același izvor, fiindcă un om nu poate avea două suflete și mai ales nu poate trăi fără iubire. O să fie pentru un altul? N-are nici o importanță, principiul să rămână, voi iubi și eu pe alta și sufletele noastre nu se vor chirci. Dimpotrivă, ne vom îmbogăți. Gândire naivă de bărbat în înflorire, care nu bănuiește ce îl așteaptă...

VI

Strania bucurie a acestei gândiri nu mă părăsi câteva luni. Și nu vedeam de ce m-ași abține s-o afirm. Veneam vesel acasă, îi povesteam cu vervă întâmplări din facultate, ultimele anecdote, îi descriam tipuri care făceau hazul mediului nostru universitar... Ea tresări și într-o zi nu se putu abține și izbucni în râs. Reîncepu și ea să-mi povestească așa cum făcuse înainte și descoperii că se putea trăi plăcut și fără iubire, ba chiar mi se păru că era chiar mai bine, lucram liniștit și în timpul lucrului nu-mi mai apărea, trăsnindu-mă parcă, gândul unui eșec al meu cu Matilda, un cuțit care mi se înfigea în inimă: de ce mi-a spus ceea ce mi-a spus, cum a putut s-o facă?

De două ori numai această pace fu turburată. Într-o zi nu veni la masă și avu chef să nu-mi explice de ce și îi spusei pe un ton amenințător că orice s-ar întâmpla între noi, masa e sfântă și că dacă are de gând să repete istoria cu Petrică, n-o să fie bine. Datoria e una și dragostea e alta, datoria e neclintită, în timp ce dragostea poate să-și facă de cap, depinde de norocul omului... Așa borțoasă cum era, dacă se mai întâmpla o dată, a doua zi introduc acțiune de divorț și m-am cărat. Foloseam voit un limbaj popular, la gradul zero la care se aflau și sentimentele noastre, sugerându-i că aceste adevăruri pe care le invocam erau moștenite din popor, din generație în generație și nerespectarea lor nu cerea un limbaj mai elevat. Da, asta da, era pentru mine motiv de divorț, și nu faptul atât de nesigur, instabil și capricios

al iubirii sau chiar al lipsei ei totale. Nu-mi răspunse, dar nici nu mă interesă să-i aud răspunsul.

Într-o noapte, și această întâmplare mi-a rămas vie în memorie, părăsii biroul unde dormeam, intrai pe la ea și o luai în brațe. Ea se împotrivi cu adevărat (nu era vorba de împotrivirile ei obișnuite care-i veneau dintr-o idee a ei intuită doar de mine că intra într-un tărâm în care o altă Matilda ar fi putut să învingă în viața ei, acel abandon, acea părăsire care dacă ar fi biruit ar fi robit-o fără scăpare și nu mai știa ce-ar deveni, ci o împotrivire totală, însoțită de o forță fizică neobișnuită. Aprinsei veioza, îi luai capul în mâini și îi spusei vorbindu-i aproape de gură, copleșit de o dorință care îmi cerea să fac orice ca s-o înduplec: „Matilda, eu te iubesc pe tine, vezi că nu te chinuiesc cu sentimentele mele, dar te iubesc din tot sufletul, cum n-am iubit și n-o să mai iubesc pe nimeni niciodată. Te las să faci ce vrei, dar să te îndoiești de iubirea mea ețetera, ețetera...“ și începui s-o sărut cu patimă și simțind că nu mai era atât de rigidă îmi făcui din ce în ce mai blânde, mai tandre sărutările și șoaptele și astfel o luai fără veste, împins de o violență mare și se și trezi cu mine în ființa ei... „Ahhh!“ strigă în prada unei imense surprize și începu să se zbată, dar era prea târziu, zbaterile, știam asta, îi topeau voința ca prin farmec, căci astfel era ea făcută, cedând la doi demoni, ideile care aveau asupra ei efectul unui drog și îmbrățișările mele care o împingeau spre tărâmul abandonului, în care celălalt demon, pe care ea de fapt îl iubea, căci o făcea să fie admirată de lume, deși știa că devenea odioasă, o lua la goană schelălăind...

Încercai s-o aduc mai încoace, s-o fac să deschidă ochii, să ne uităm unul la altul, să-mi răspundă la mângâieri și sărutări, dar nu reușii... Ce viziuni avea ea în acel tărâm în care intra și din care nu se putea sau nu vroia să se mai smulgă? De obicei nu revenea din el cel puțin o zi, când se întâmpla ca trecând pe lângă ea să-și întoarcă privirea după mine și să-i întâlnesc minunații ei ochi în care licărea ceva fără nume indefinitul, privire pe care i-o descoperisem numai trăind împreună... de fapt te iubesc, parcă îmi spunea, asta e ceva care nici eu nu știu ce e, vezi? îți dai seama? mai ai îndoieli? Să nu uiți asta niciodată, să mă iubești... Pentru ca în clipele următoare, lumina acestei priviri să se schimbe, sub puterea unui ghid contrariu, la fel de greu de descifrat, pe care tot trăind împreună îl descoperisem... Crezi că dacă sântem căsătoriți nu mai ai nici o grijă? Atenție, nimic nu e sigur, orice se poate întâmpla, gândul deja îmi zboară,

n-o să știi niciodată la ce... Bine, îi răspundeam prin tăcere, n-o să uit divina ta privire și nici întunecatul ei revers, chiar dacă nu înțeleg nici una, nici alta.

De astă dată însă își reveni imediat, se acoperi cu mișcări sigure și mă întrebă: „Zici că mă iubești?“ „Bineînțeles!“ răspunsei. „Bineînțeles? Ce mincinos!“ Spuse cu o indignare resemnată în glas și sigură pe ea, semn că nu exista răspuns la revelația pe care o avusese și n-avea chef să audă și de la mine cuvinte. Nici nu le pronunțai. Mă dădui jos din pat și mă retrăsei în biroul meu, neliniștit că nici când o iubeam din tot sufletul nu mai puteam s-o spun. Mincinos? Ei bine, gândii, vom despuia viața noastră de orice farmec al comunicării, prin cuvinte sau orice altceva. Dacă totul poate fi numit minciună, ne vom strădui ca totul să nu mai însemne nimic, chiar dacă un adevăr ne-ar năuci cu lumina lui orbitoare...

VII

Veni în sfârșit într-o zi și așteptata reformă a învățământului. Catedra de filozofia culturii al cărei șef fusese atâția ani marele poet și filozof se desființa și toți care predau la ea fură dați afară. Roșu Decebal fu numit prodecan în locul unuia de la Estetică, care fu pensionat. De la Litere, facultatea (care căpătă altă denumire, de filologie) aproape că se goli, rămaseră doar renumitul romanist și Ion Micu, care devenise profesor și fu numit șef de catedră în locul celui pensionat. La istoria filozofiei rămase șeful catedrei și cu mine, cei doi cu care vrusesem să mă împrietenesc și care cultivaseră pe omul neînsemnat fură dați și ei afară, dar, așa cum am spus, cu cântec, prin demascare în ședință pentru mentalitate burgheză și cosmopolitism, demascare condusă cu senzațional apetit inchizitorial de către decanul nostru, Vaintrub, titularul catedrei de marxism. Cei doi puși pe liber erau eminenți tineri, dar, cum spune Ion Micu despre ei, „știau prea multe“. Mă trezii râzând de această cinică remarcă (râserăm amândoi vârtos și îndelung, eu făcând hă, hă, hă, el sgâlțâindu-și burta), fără să-mi dau seama cât de adânc operase în conștiința mea marea discuție pe care o avusesem cu el în acea zi memorabilă: mă bucurai că aceia o pățiseră și mă bucuram că eu am rămas, uitând de hotărârea mea de atunci de a părăsi universitatea și de a preda copiilor abecedarul... Nu fusese cazul întâi că la catedra noastră se făcea totuși filozofie, chiar dacă era împărțită în două mari categorii, materialistă și idealistă. Cea materialistă era cea adevărată,

iar cea idealistă, o eroare care trebuia combătută, trebuia luptat împotriva ei. Da, dar până să lupți întâi o învățai, ceea ce era esențial. Studentul inteligent putea să-și dea singur seama dacă era cazul sau nu s-o combată, să lupte împotriva ei, dacă era propriu filozofiei în general și celei idealiste în special să fie considerată una justă și alta o primejdie. Desigur, unii mari filozofi materialiști au putut fi ignorați și chiar interziși sub presiunea bisericii. Casa lui Rousseau a fost lovită cu pietre și numai fuga l-a salvat de *une lettre de cachet*. Dar și Socrate a băut cucuta, fără să fie un materialist, deși a fost acuzat că neagă existența zeilor. Giordano Bruno a fost ars pe rug, e adevărat, dar enciclopediștii au dus o viață aproape mondenă.

Cutare tiran grec se irita de un filozof silindu-l să fugă, dar pentru că era tiran și nu pentru orientarea lui filozofică. Studenții aflau toate acestea și puteau judeca - și aici urmam exemplul lui Ion Micu, jucând rolul diavolului între mici materialiști ca Feuerbach și mari idealiști ca Spinoza. Și apoi, chiar dacă trebuia să zici că dialectica hegeliană trebuia răsturnată cu capul în jos ca să devină o adevărată dialectică, era o mare desfătare că totuși putea fi predat fără să lupți împotriva lui. Faptul că trebuia „răsturnat cu capul în jos“ era o vorbă goală. Cum să-l răstorni?! Ascendentul lui Ion Micu asupra mea reveni. Cum era de prevăzut, în locul celor dați afară fură numiți inși fără pregătire, un adevărat dezastru. Nu citiseră decât *Anti-Duhring* (dar nu și pe Duhring), *Revoluția proletară și renegatul Kautsky* (dar nu și pe Kautsky) etc. Unul singur era mai informat, fost *puericultor* cu o experiență interesantă în psihologia copiilor, dar și a părinților, și cu care mă împrietenii. Era un marxist conștient de limitele lui, dornic să și le înlăture și îl invitam pe la mine și îi împrumutam cărți. Discret, încercă să mă determine să intru în partid (era păcat, zise el, ca un om ai cărui părinți sânt muncitori să aibă ezitări și îndoieli; nu aveam nici ezitări și nici îndoieli, astea mi le inventă el); evitai cu grijă să-i spun de ce nu, îl ascultai însă multă vreme în tăcere, cu interes, fiindcă descopeream în el un inocent și un om curat, pasionat de ideea de revoluție prin care treceam. Fusese utecist în ilegalitate, dar nu fusese prins; în cele din urmă îi răspunsei că nu sânt de acord politicește vorbind cu ideea că libertatea e necesitatea înțeleasă. E un concept filozofic hegelian, care trebuie să rămână ceea ce este, adică o descoperire a propriei noastre determinări, și nu un concept politic, care poate incita la îngrădirea libertăților cetățenești. Orice abuz poate fi justificat invocând această idee. Bineînțeles că există necesitate care trebuie înțeleasă, dar mai întâi trebuie s-o înțelegi în mod liber și, al

doilea, dacă n-o înțeleg nu înseamnă că mi-am pierdut libertatea. După părerea mea naționalizarea fabricilor și uzinelor, minelor și petrolului, pădurilor și a mijloacelor de transport mari asigură construirea socialismului. De ce să împiedici un țăran să circule liber cu câțiva saci de cereale? „Pentru că, zise Ben Alexandru, căci așa îl chema pe colegul meu, toate acestea nasc capitalism, zi de zi, ceas de ceas și în proporție de masă...“ „Nu fi naiv cu lozincile astea! Și ce dacă nasc?“ „Mulți vor fugi în direcția asta, atrași de un câștig mai mare decât al unui muncitor sau funcționar“, zise el. „Ei și? întâi că astăzi câștigurile pot fi controlate și echilibrate prin impozite. Piețele pot avea un mercurial, restaurantele prețuri controlate de stat. Astea sânt fleacuri, inconveniente mici față de avantaje mari. Nu văd necesitatea etatizării acestor mici activități individuale, când dispunem de enormele bogății produse de marile uzine... Acest unic capital care ar circula liber e o glumă într-o sticlă, încât, vezi... Și mai sânt și altele...“

Dar nu i le-am mai spus care...

VIII

În ziua când avură loc schimbările în Universitate mă dusei cu Ion Micu la braseria noastră să luăm masa împreună și să trecem în revistă evenimentul. Uitasem ceea ce îi spusesem eu însumi Matildei, că orice s-ar întâmpla între noi, masa e sfântă. Eram atât de bucuros că rămăsesem la catedra mea, încât uitai și să-i dau măcar un telefon.

Dar când venii acasă ea nu zise nimic, ascultă doar cu puțin interes relatarea mea și seara puse masa cu grijă. „Sânt bucuroasă, zise, că n-ai pățit nimic. Dar trebuia să mă chemi și pe mine să iau masa cu tine și cu prietenul tău. De ce nu mi-l prezinți? Invită-l duminică, sau în altă zi, cu nevasta, la noi la masă să-l cunosc și eu. Văd că ții la ei“, adăugă cu o ironie care mi se păru afectuoasă, adică înțelegea să ai un prieten, dar chiar să uiți din pricina lui că ai și o nevastă și să nu-i dai măcar un telefon?

Așa deci? Ca să devină afectuoasă o femeie trebuie prin urmare neglijată? Da, dar nu premeditat, ci exact cum mi se întimplase mie în ziua aceea, pur și simplu uitasem de ea și îmi plăcuse mai mult să stau de vorbă cu un prieten. Acum vroia să-l cunoască, să vadă pentru cine o făcusem. Îl invitai deci pe Ion Micu și pe nevastă-sa la noi. El lăsă să se scurgă câteva clipe înainte de a-mi răspunde, și zise: „cu plăcere“. Nu era ezitare, mai

degrabă o uimire ascunsă: de ce n-o făcusem până acum? Fiindcă eu fusesem invitat la el după ce se recăsătorise, de cel puțin trei ori. E drept că nu-mi spusese „veniți“, adică eu și Matilda, ci vino. Dar tot atât de adevărat era și faptul că, fără să-mi dau seama de ce, nu-i vorbisem niciodată de Matilda, în timp ce el venea totdeauna la braserie cu Clara, soția lui încă studentă. De ce deci nu veneam și eu cu Matilda sau să-i invit la noi? Și de ce o făceam tocmai acum?

Veniră îmbrăcați de vizită (deși Ion Micu era în general neglijent îmbrăcat). Și cu flori. Matilda deschise ochii mari când o văzu pe Clara „Vai, ce duduie drăguță!“ exclamă în toiul unei mari încântări care nu știu cât era de sinceră, avea însă aerul că ea e o matură doamnă, nu mai era, în orice caz, de mult o duduie. Și o mângâie pe obraz cu un gest ai fi zis nostalgic, dacă n-ar fi fost cei puțin deplasat. „Nu e duduie, e nevastă-mea“, zise Ion Micu între ironie și naivitate simulată în timp ce Clara roșea. „Dar ce importanță are? exclamă Matilda cu o uimire exagerată. Duduie e un cuvânt moldovinesc, adăugă ea cu un puternic accent basarabenesc, și care se evită să se spună unei fete care nu e foarte drăguță și nu e așa de tinerică. Nu poți să-i spui unei cucoane, așa grasă și bătrână, duduie. La noi se mai spune și domniță!“

Ion Micu clipea des, un semn la el de indecizie: să-i placă sau să nu-i placă ceea ce auzea? Și cum indecizia era la el rară, mă simții jenat. Ne așezarăm în fotolii și acest sentiment se accentua în cele câteva minute cât mai stătu cu noi Matilda, înainte de a se scuza ca să pregătească masa: încântarea, care n-o părăsea (și care acum nu mai avea o justificare precisă), aveam impresia că îi împiedica pe cei doi să se simtă în largul lor.

Ion Micu se ridică și o luă spre biroul meu, care avea ușile larg deschise; înțelesei: vroia să-mi vadă cărțile. Se uită îndelung cercetând fiecare raft, se aplecă și se uită și la cel de jos: nu zise nimic, doar la urmă scoase *Etica*, de Spinoza, și mă întrebă: „Mi-o împrumuți și mie? E în românește, cum de-ai făcut rost de ea? Am avut-o și eu, e o excelentă traducere dar mi-a pierit din casă, deși o dădusem la legat... Și râse, adăugând: n-a pierit cât am stat la pușcărie, a avut grijă mama să-mi găsesc cărțile așa cum le-am lăsat, dar a dispărut îndată ce Ivona a venit la mine în casă și părinții mei s-au mutat.“ „Cunosc și eu, zisei, un caz al unui fost prieten, a cărui nevastă a făcut harcea-parcea din biblioteca lui.“ „Cu femeile astea e o chestie, zise Micu după ce revenirăm în hol. Cine o fi inventat că ele pot fi un sprijin pentru un intelectual? Dacă nu ești în stare să vâri cu mâna ta un vagon de lemne în

pivniță, nu ești mare lucru în ochii lor, deși din cărțile alea din bibliotecă, pe care nici măcar nu catadixesc să le șteargă de praf din când în când, trăiesc și își mai cumpără și rochii.“ „Ce vorbiți acolo?“ zise Matilda din sufragerie, cu acel fals protest al femeilor când aud că sânt vorbite de rău (consideră că nu sânt adevăruri cele auzite, ci simplu subiect monden de conversație). „Ei, domnule Micu, cu o soție atât de fermecătoare ești așa misogin?“

Ion Micu nu era misogin, ci îi purta doar o ranchiună Ivonei și nu pentru că îi făcuse să-i dispară din bibliotecă *Etica*. Dar Matilda n-avea de unde să știe, fiindcă nu-i povestisem nimic despre prietenul meu. Totuși, vedea singură că misoginul era căsătorit, în orice caz nu putea fi *așa de misogin* la simpla vedere. Cu toata acestea la masă mi se păru că ea avea dreptate: nu se vorbește într-o primă vizită nimic rău despre femei, din politețe pentru stăpâna casei. Mai târziu, când relațiile devin familiare și dacă gazda are destul spirit să facă la rândul ei considerații nu prea măgulitoare pentru bărbați, subiectul poate distra pe toată lumea.

Matilda ne servi pentru început foarte gustoase ciuperci, făcute nu știu cum, în orice caz atât de bune încât Clara avu un fel de privire pe care Matilda o descifra imediat: „Cine mai dorește, să spună“, zise ea. „Eu“, zisei. „Eu nu“, zise Micu cu o lipsă de ostentație simulată. „Lui nu-i plac ciupercile, îi e frică să nu se otrăvească și să moară“, se sesiză Clara sugerând că bărbatul ei mai are și alte ciudățenii, dar care n-o împiedică să-l iubească, ba chiar o înveselesc, o amuză. „Dar dumneata mai vrei“? zise Matilda. „Eu mor după ele“, răspunse Clara. „Nu de moarte mă cutremur, ci de veșnicia ei“, zise Micu. „Nu există moarte neveșnică, zise Matilda, care după felul cum replică se vedea ca nu cunoștea ridicola gândire a lui Vlahuță. Pe urmă fiți liniștit, mai adăugă în timp ce se îndepărta spre bucătărie, ciupercile au fost gătite de dimineață, am mâncat eu din ele și n-am murit.“ „I-am explicat și eu că există proba furculiței de argint, zise Clara, dar nu l-am convins.“ „Cu toată proba furculiței, zise Micu, mulți au murit. Cunosc un caz, reluă el când Matilda se întoarse, erau doi prieteni și unul îl invită pe celălalt la masă. După câteva ore, cel care fusese invitat intră în agonie. Prietenul vine la patul lui și agonicul, simțind că moare, îi zise «...Scumpul meu prieten, eu mă duc, dar am sufletul încărcat... Știi, atunci când ți-a ars casa... eu i-am dat foc... Și când ai primit lovitura aceea la bursă de ai dat faliment și ai rămas sărac... eu ți-am dat-o... Și, știi... știi o scumpe prieten, cât de greu mi-e încărcată conștiința... Da, da, spune, zice

celălalt, descarcă-ți-o, nu te sfii... Da, e să-ți spun. Și fetița aceea pe care o ai și o iubești atât de mult... făcută... e făcută cu mine... Ei bine, prietene, îi zice atunci celălalt, mori liniștit, și îl bate ușor pe umeri, eu ți-am servit ciuperci otrăvite la masă...»“ Și Micu nu mai așteptă să râdem noi, râse el în hohote, ceea ce, desigur, ne împiedică pe noi să mai râdem. Dar cine știe? Dacă noi n-am fi râs? „Bravo, domnule Micu, zise Matilda, așa, va să zică, v-ați gândit că o să vă otrăvesc!“ „Mai știi? își continuă Micu ideea, terminându-și totuși ciupercile, odată un frizer în timp ce rădea un client, a întors briciul și harști! i-a tăiat ăluia beregata.“ Aici Matilda izbucni în râs, în timp ce de astă dată Ion Micu nu schiță nici măcar un surâs. Arăta foarte grav și chiar sumbru. „Și în Șeherezada, continuă el, există o frumoasă scenă cu un călător care cere într-o casă găzduire. Este bine primit, se pune masa, se servește pește, dar în timp ce mâncau, stăpâna casei, ce-i vine, se apleacă spre musafir, îl apucă de ceafă și începe să-i îndese la pești pe gât... Am crezut că e un intermezzo epopeic, ia uite, mi-am zis, povestitorul are chef de glume... Când colo, nu era vorba de nici o glumă, i-a îndesat la pești pe beregată până l-a omorât. Și nu era vorba de ucidere ca să-l jefuiască, călătorul era un biet prăpădit.“ „Formidabil, zise Matilda și eu tot pește am pregătit pentru felul următor. Ia vedeți, domnule Micu! Fiți atent!“

Și într-adevăr aduse un uriaș crap, rumenit și cu un sos galben și garnisit cu ciuperci și legume. „E foarte bun, zise Micu uimit, înfulecând cu poftă. Nu-i mai păsa de ciupercile, pe care le mesteca preocupat, savurându-le de data asta. Ne dați și nouă rețeta?“ „Rețeta e ce se vede, zise Matilda cu o modestie simplă: crap mare, sos de legume și untdelemn, legume și ciuperci și... la cuptor... Cine vă ține menajul, mai zise ea, duduia știe să gătească?“ „Știe și ea ce știu și eu, zise Micu, un ceai, o omletă... Noroc că și maică-sa și mama au ele grijă, o săptămână una, o săptămână alta...“ spuse cu o calmă simpatie. Înțelesei: nu-i făcea nici un reproș, ai fi zis, dimpotrivă, că ținea la ea tocmai pentru asta, că nu știa... O proteja... „O să învețe, zise Matilda. nimeni nu s-a născut învățat.“ „Nu cred că o să aibă timp, zise Micu cu o gravitate liniștită aplecat asupra peștelui. Învață sanscrita. Or, asta o să dureze până la adânci bătrânețe.“ „Nu i se pare verosimil să învețe cineva sanscrita“, zise Clara cu un surâs fermecător.

Și nu mai adăugă nimic, nu era o vorbăreață, dar simții un adânc regret că între mine și Matilda nu se țesuseră aceste fire nevăzute, sensibile și luminoase ca niște raze, cum se țesuseră între cei doi. Ei comunicau prin aceste fire, mai bine decât prin cuvinte. Erau firele *înțelegerii*, care sporesc

forța morală a unui bărbat, și care între mine și Matilda se destrămau îndată ce prindeau consistență. Devenii tăcut, în timp ce, după prăjitură, la cafea, începu o discuție între Matilda și prietenul meu. „Și de ce credeți dumneavoastră, doamnă, zise el, că e așa de rău să fii misogin?“ Matilda nu răspunse îndată, iar eu gândii: femeile pot fi urâte, dar nu disprețuite... „Domnule Micu, zise Matilda, bărbații n-au inventat, la adresa femeilor, un cuvânt asemănător.“ „Ba da, răspunse Micu, se zice *misandră“*, dar Matilda nu auzi, surzenie care eu știam ce înseamnă, încordare a gândirii, pentru a domina discuția! „Fiindcă noi nu ne facem din bărbați un ideal, ca pe urmă să fim desamăgite și să devenim... ceea ce înțelegeți dumneavoastră prin misoginism...“ „De aceea, zise Micu, ați devenit feministe?“ Matilda iarăși nu răspunse îndată, ceea ce era uimitor la ea, a cărei spontaneitate făcea orice discuție liniștită de idei aproape imposibilă, alunecând rapid spre ciocnire, îmi plăcu această a doua pauză de gândire pe care și-o luă, era semnul că se stăpânea cu putere să nu răspundă chiar cu primul gând care i-ar fi venit în minte. Iar eu reflectai paralel: fiindcă de-atâtea milenii am obosit să vă tot iubim noi cele dintâi și să întreținem apoi flacăra! Trebuie să devenim cu adevărat egali. „Feminismul e o prostie, zise Matilda, de mult nu mai există inegalitate între bărbat și femeie, cel puțin de pe vremea reginei Elisabeta sau a Ecaterinei a doua a Rusiei.“ „Va să zică la nivel de regine și împărătese?!“ se prefăcu Micu mirat. „Ba nu, zise ea, chiar de pe vremea lui Napoleon.“ „Dar Napoleon, doamnă, disprețuia tocmai femeile evoluate, ca Madame de Staël.“ „Da, zise Matilda, dar o iubea umil, în loc să-i taie capul sau s-o bage într-o mânăstire, pe Josephine, deși știa că ea îl înșeală, tocmai pe el, marele împărat. Sclavia femeii a încetat în clipa când o femeie poate să-i facă unui bărbat toate acele lucruri pe care el i le face.“ „Adică?“ zise Micu. „Adică să-l părăsească, să iubească pe altul sau să-l omoare fără să fie mai grav pedepsită decât un bărbat!“ „Aoleo!“ se sperie Micu. „Sau să nu depindă materialmente de el, continuă Matilda fără să mai reflecteze. În privința asta, de când o femeie poate să-și câștige și singură existența, chiar că ultima dependență a dispărut.“ „A dispărut, zic zău lui Dumnezeu“, răspunse Micu în stilul lui Marius Chicoș Rostogan, de unde înțelesei că Micu vorbea numai ca s-o audă pe Matilda vorbind, împins de o curiozitate abia ascunsă, pe care ea n-o sesiză. „Și totuși, continuă el, de ce ne facem noi dintr-o femeie un ideal, ca pe urmă să devenim misogini, și femeile nu-și fac, cum pretindeți? Trebuie să vă spun că nu devenim misogini din pricina surioarei dumneavoastră, George Sand, *cette terrible*

vache à écrire, cum îi spunea Nietszche, marea feministă a secolului trecut. Cu o feministă lucrurile sânt măcar clare, din motive biologice, nu poți să te culci cu ea, pentru că ai tot timpul sentimentul că e indignată că trebuie să desfacă picioarele și să stea cu fața în sus... Devenim misogini din pricina celor cărora, dimpotrivă, le place prea mult să facă acest lucru, fără să fie curve. Ele sânt cele periculoase și tocmai despre ele ne facem un ideal. Puteți să-mi explicați cum reușesc ele să ne determine să le dăruim ce-avem mai bun, ele să ne încurajeze și apoi, hop, nu le mai interesează nimic?" „Așa, zise Matilda, pentru că un bărbat nu are farmec, în timp ce femeia e plină, și farmecele ei îl zăpăcesc, pentru că ea poate să le și joace, iubește, să zicem, puțin, dar dă ochii peste cap ca și când ar muri de iubire, și atunci când ea nu mai vrea să joace comedia, gata, *le monsiour* începe să disprețuiască femeile."

„Așa deci, gândii, cei doi ani cât m-ai vrăjit cu farmecele tale au fost o comedie? Și comedia a încetat chiar a doua zi după ce ne-am căsătorit?" „Da, zise Micu, destăinuirile dumneavoastră, venind de la o femeie, au toate șansele să fie foarte adevărate, vreau să spun să conțină în ele mult adevăr. Dar tot nu văd în ce ar consta superioritatea! Noi n-avem farmec, sântem niște pari care nu ne însuflețim decât în clipa când o femeie, cum ați spus, dă ochii peste cap și rămânem năuciți când vă retrageți armele de seducție. Dar asta nu se numește înșelătorie? În asta ar consta deci superioritatea, că faceți doar jocul naturii pentru a atrage masculul și a avea copii? Or, după mine, omul trebuie să fie superior altfel decât înșelând să-și depășească natura, fie și pentru simplul motiv că odată copiii făcuți, viața devine cam searbădă, pentru că creșterea lor nu poate suplini ceea ce Eminescu numea «acel farmec simț», care poate suplini absența copiilor chiar dacă suferința de a nu-i avea n-ar lipsi, însă copii poți vedea la tot pasul și să-i și iubești, și suferința să se sublimeze, în timp ce dragostea altora nu e transmisibilă." „Înșelătoria nu e conștientă", zise deodată Matilda. „Cum adică, se miră Ion Micu, datul ochilor peste cap nu e ceva conștient?" „Nu, zise Matilda, așa e ea, o face în mod natural." „Da, și când nu-i mai dă, când comedia încetează, tot nu e ceva conștient? Măcar atunci?" „Nu, nici atunci." Piciorul lui Micu începu să bâțâie, stingea țigare de la țigare. Palmele Matildei dădeau semne că se vor strânge.

Alarmă! „Matilda, zisei, musafirul nostru e mare iubitor de cafea. Am uitat să-ți spun, mai fă-i lui una..." „Da, confirmă el, tot așa, cu foarte puțin zahăr. Vă mulțumesc, sărut mâna." Matilda se ridică brusc contrariată de

intervenția mea, totuși zise: „Mai vrea cineva?“ „Eu, nu“, spusei, Clara clătină din cap, nici ea nu vroia. Uitasem de vin, turnai în pahare. „Frumos apartament, zise Clara, câtă chirie plătiți?“ „Nu plătim, e proprietatea Matildei.“ „Și n-a fost naționalizată casa?“ „Nu, zisei, s-a considerat că parterul e un demisol.“ „Și este?“ „Cam este!“ „Și nu v-a băgat pe nimeni?“ Râsei: „Încă nu! Dar Matilda o să nască peste trei luni și vom fi trei, sperăm să ne lase în pace.“ „La noi a trimis spațiul locativ pe unul... Ion l-a dat afară și noroc că socrii mei au acceptat să se întoarcă îndărăt; stăm înghesuiți, dar cel puțin nu trăim cu cine știe ce bețiv în casă, ți-nchipui ce dezastru!“ „Chiar și ție, Ioane, au vrut să-ți bage pe cineva?“ zisei. „Bineînțeles! Am fost la primul-secretar și i-am explicat că n-am decât două camere și un hol și că am nevoie să stau în birou singur, biroul e locul meu de muncă, al cărei specific e s-o efectuezi în singurătate; s-a scărpinat la ceafă: înțeleg, zice, dar ce e de făcut? Până punem pe picioare o industrie de construcții de locuințe, n-avem încotro, trebuie să limităm spațiul locativ. Dar *înainte*, zic! cum de putea lumea trăi cu cât spațiu vroia? Au năvălit țăranii, zice. E un fenomen mondial. Și în fenomenul ăsta mondial, zic, nu se poate face o excepție? Ba da, dar ce fac cu țăranul care a fost chemat în uzine, în fabrici! De ce l-ați chemat, zic, acolo la țară e tot atât de important, dacă n-avem de mâncare, n-o să roadem, în loc de carne, fontă la grătar. A început să râdă. O justă linie între agricultură și industrie e așa de greu de urmat? Industria e mai rentabilă, zice, și la chestia asta n-am mai avut ce să-i răspund. Și, zic, ar cântări așa de mult în acest uriaș proces o biată cameră pentru un profesor universitar? Câți sântem noi, ăștia, oamenii de cultură! Câteva sute. Sânt mai mulți, zice. Vin pe urmă și medicii, și profesorii secundari, și arhitecții, și inginerii... Toți ăștia, zic, nu lucrează acasă... Mai lucrează, zice... Dar n-aveți și dumneavoastră vreo rudă, vreo soră? Am părinți, zic, atunci, zice, băgați părinții... E tot ce-a putut face pentru mine.“

Matilda adusese demult cafeaua, dar îi sticleau ochii să continue discuția întreruptă, nu auzea ceea ce relata musafirul, care în mod evident nu mai avea chef s-o reia. Nici eu s-o ascult, căci nu prevedeam nimic bun într-o astfel de situație când unul singur acaparează atenția celorlalți, siliți la tăcere. Cât lipsise ea putuse și Clara să spună câteva fraze. Era o fată odihnitoare, care știa să asculte și era plină de farmec când te gândeai că, deși frumoasă (o frumusețe îndelung șlefuită și conștientă că între oameni superiori cochetăria și credința femeii frumoase că ar fi irezistibilă nu țineau), nici un gest, nici un cuvânt nu trădau că trebuia crezută pe cuvânt

sau pe temperament. Asculta, dar gândea. Și când vorbea, era, în mod nesilit, foarte prudentă. Nu puteam să-mi dau seama ce știa ea despre bărbatu-său, dar simțeam că un gând al lui, când vorbea, îi era adresat și ei, neînțeles pentru ceilalți, ca doi oameni care știu mai multe decât cei care îi ascultă. Nu i-am văzut de pildă niciodată dând semne că se iubesc, nici cel mai mic, dar gândul acela secret pe care el i-l adresa și modestia cu care ea îl primea fără să fie tentată să-l desvăluie erau semnul superior unei mângâieri, care n-ar fi avut nimic nenatural, unei tandreți în voce, unei priviri revelatoare, adesea neștiute de cei ce se iubesc. Un mister dulce învăluia trăsăturile ei în care atât întregul cât și detaliul n-aveau nici un cusur. Trăsături de statuetă, care te făceau să presupui că bătrânețea nu le va strica, ci doar le va da o ușoară patimă. Fiind vie și nu rece, atât de delicat făcută, mă trezeam în mine cu o dorință pură de a o mângâia și era pentru mine o mare bucurie când îmi vorbea direct, chiar dacă nu făcea decât să mă întrebe de chirie sau de alte lucruri obișnuite, cum făcuse mai înainte.

Tocmai vroia să spună ceva, dar Matilda, ca să-și mascheze brutalitatea dorinței de a continua discuția întreruptă, începu deodată să cânte și cu o tandrețe grea își puse mâna pe umărul meu și îl strânse: *Ti-biaaa, davai*, nu știu cum, începu ea cu o veselie care era adevărată, dar și mândră că era... *Moi muj, stîrlei, cacoi, ocin karașo!* Cu sugestia că iubirea e singura noastră șansă pe pământ și ea se afla în posesia acestei șanse ultime.

Fiasco total! De mult nu mai auzisem acest *tibia*, care odinioară, în cei doi ani, sunase altfel pentru mine: când și ceea ce e net ridicol în ceea ce face ființa iubită se învăluie în lumina tandreții și surâzi de copilăriile ei. Dar acum mâna ei pe umărul meu și acest cântec erau o amintire târzie... aș fi acceptat orbit ridicolul cântecului dacă această mână s-ar fi pus de-atunci pe umărul meu și când eram singuri.

Clara renunță la ceea ce ar fi vrut să spună și expresia chipului ei se instală cu timiditate în așteptare ca și când ar fi plouat, iar Micu începu să clipească cu un efort de adaptare. Dar Matilda se opri deodată și atacă„ Și de ce credeți dumneavoastră, domnule Micu, că totul e conștient și că conștientul nu e amestecat cu subconștientul? Chiar așa, tot ce faceți dumneavoastră e conștient și mai ales e mai bine ce faceți conștient decât ceea ce e dictat de subconștient?“ „Doamnă, zise Micu, recunosc... subconștientul e mai bătrân și că îi datorăm marile noastre intuiții, dar dumneavoastră uitați că numai conștientul, mai precis, inteligența lucidă este aceea care poate să recunoască meritul marilor intuiții...“ Avântul

Matildei se opri ca în fața unui obstacol de netrecut. Rămase câteva clipe perplexă (în loc să fi urmat, ca la început, calea reflecției), apoi se decise și, în loc să învingă obstacolul, se supuse riscului de a-l ocoli. „E perfidia inteligenței, de a-și atribui un merit, zise ea cu o extremă încântare. Și oamenii nu-și dau seama că inteligența, gândirea lor conștientă, e mereu în goană să construiască, din pricina fricii lor de viață, tot felul de sisteme filozofice, religii, ostrețe de apărare...“ „Ostrețe, reflecta Micu fără mirare. Și de ce nu, doamnă? Viața nu e blândă cu noi! De ce am avea încredere în ea? Ostrețele astea ne îngăduie clipe de răgaz, până ce măreața viață nu vine să ne dea un brânci în mormânt, să facem loc la alții. Ostrețele astea sânt o mare cucerire a ființei umane.“ „Ba nu, strigă Matilda, aceste ostrețe te împiedică să vezi cerul, zarea îndepărtată, acolo unde sufletul se poate pierde în armonie cu tot ce există... norii de pe cer, apele, pădurile, păsările pământului, oamenii... sufletul oamenilor așa cum sânt ei cu adevărat, nu speriați, ispitiți de iluzia pe *care le-o* oferă inteligența... Sufletul omului e mult mai larg, dacă l-ar deschide, ceea ce ne face astăzi să suferim l-ar pierde în lărgimea asta, ar deveni meschin, stupid, am râde toți de ceea ce ne-a făcut odată să fim atât de crispați și atât de lași...“

Și tam-ta, rara, tam-ta rara pe aceeași temă, cu un *partis-pris* din ce în ce în ce mai accentuat și mai fastidios. Reieșea, oricum, că interlocutorul ei era un ins speriat de viață, un laș, dacă se încredea în valorile inteligenței. Și nu cuvintele propriu-zise sugerau acest lucru, ci tonul cu care erau spuse, trufaș și intolerant.

Până la urmă se lăsă o tăcere, după ce Matilda, fără a fi obosit, observă la celălalt că n-avea de gând să mai răspundă. Între soț și soție circulă atunci gândul comun și secret, „Mergem?“ zise Clara. Nu, ghicii din tăcerea prietenului meu. Nu chiar acum, în clipa asta. Ea însă insistă, semn că nu ținea să respecte conveniențele, când de la început până la sfârșit fusese rău primită: „Știi, îi zise hotărâtă, că ai de scris articolul pentru...“ Și spuse numele unei cunoscute reviste literare din București. Atunci el stinse țigarea și se ridică având aerul că, deși ar mai fi dorit să stea... Se scuză cu o ironie de care nu-i era teamă că va jigni (avea în față pe cineva rezistent, superior jignirilor): „Doamnă, zise, știți, ostrețele... N-aveam încotro!“

Și numai râsul sincer, spontan și într-adevăr fără urme de resentiment, puternic și nepăsător al Matildei, mai salvă această despărțire care ar fi putut deveni penibilă...

IX

„Crezi că nu se observă că îți place bleaga aia?“ zise Matilda după ce rămaserăm singuri. „Văd, zisei că nu vrei să infirmi ce se spune, că abia pleacă musafirii și gazdele și încep să-i bârfească.“ „N-ai nici o grijă, și ei fac la fel, zise ea. Sânt sigură că te căinează și se întreabă ce-i fi găsit la mine!“ „Ai dreptate, și eu mă întrebam ce-o fi găsit el la prima lui nevastă, pe care o iubește și acum.“ „Și asta suportă așa ceva?“ „Se înțeleg, zisei, și când cineva e discret, floare rară, nu înseamnă că e bleg.“ „Discretă deci, înseamnă că eu am fost indiscretă!“ „În orice caz, zisei, cel mai bun prieten al meu o să ezite când o să-l mai invit a doua oară pe la noi.“ „N-are decât! El e un om interesant și nu mi se pare că greșești acordându-i atâta credit, dar ea e o sclifosită, vedeam că mă judecă, dar nu-mi păsa!“ „De ce să-ți pese, dacă ar fi să fie condamnați politicoșii tu ai fi prima care ar scăpa.“

Râse în hohote: „E prima oară în viață când mi se spun astfel de lucruri, indiscretă, nepoliticoasă... Eu sânt cum vreau eu, dacă e să vorbim sincer. De la ușă am văzut-o că se uită la mine cu o privire lacomă. Asta ce e, discreție, politețe?“ „Păi dacă ai apucat-o de bărbie, cred și eu!“ „No, no, asta a fost după.“ „Există o artă de a cultiva o prietenie, dar ce mă mir, tu nu știi să cultivi nici dragostea propriului tău bărbat. Nici măcar să-l respecți; pentru tine, nu pentru el, fiindcă ți-e bărbat. Mă chemi la rudele tale și timp de câteva ceasuri nu-mi spui un cuvânt, ca și când n-ași fi fost în viața ta decât un simplu decor, o mobilă, un scaun. Ce să-i spui unui scaun?“ „Puteai tu s-o faci, să vii la mine, să-mi săruți mâna... Așa se obișnuiește.“ „Am vrut s-o fac de două ori, o dată când am intrat, dar m-am reținut fiindcă aveai aerul că nici nu mă cunoști, și a doua oară când ai formulat tu celebra idee că Artimon o iubește pe Tamara fiindcă n-o iubește. Am vrut să-ți spun că înțeleg ce vrei să spui, dar mi-ai aruncat în treacăt o privire, așa... parcă ai fi vrut să-mi spui că nu sânt de nasul meu astfel de idei abisale și pe urmă te-ai uitat aiurea...“ „Da, fiindcă după ochii tăi am avut impresia că o să mă ironizezi, exact cum ai făcut semn, deformându-mi spusele și n-aveam nici un chef să se râdă de mine.“ „Interesantă explicație! Dar ți s-a întâmplat vreodată să te ironizez și să fac pe alții să râdă de tine?“ „Nu, n-ai avut ocazia.“ „Poate Petrică a făcut-o, sau mai degrabă primul tău bărbat? Mă confunzi cu ei?“ „E o plăcere pentru orice bărbat să-și ironizeze, și încă într-un fel grosolan, nevasta în societate. Nu sânt dintre cele care acceptă, ca pe urmă să-i dea lacrimile și să se smiorcăie chiar

acolo, unde sânt invitați.“ „Da, zic, tu joci tare, bărbatul să fie jignit, și dacă nu-i place, n-are decât. Astăzi ne-ai jignit pe toți și pot să fac supoziția că ai făcut-o cu încântare.“ „Da, fiindcă prietenul tău e cam laș și nu suport să văd un bărbat laș, iar bărbatul meu să-l admire.“

Așa deci. Le știa ea pe toate, avusese această intuiție, că Ion Micu e cam laș. „Nu știu, zic, cum un bărbat care a stat la închisoare și a fost torturat fără să-și divulge legăturile poate fi numit un laș.“ „O fi fost atunci curajos, dar acum curajul ăsta i-a cam pierit. Nimeni nu putea să-l silească să țină o conferință despre un poet de care se râde până și la noi, la arhitecți.“ „Și totuși a ținut-o...“ „A fost, zisei, o slăbiciune, nu o lașitate.“ Și îi explicai cum și de ce acceptase Ion Micu să țină acea penibilă conferință, relatându-i scena care avusese loc în aula universității, între el și acel puternic lider. „Ba, zise Matiida, a vrut să facă pe istețul, dar pe urmă a clacat. Trebuia să refuze. N-avea ce să-i facă... Și pe urmă chestia asta, cu fosta nevastă... Te-ai despărțit de cineva, înțeleg s-o mai iubești totuși și după, dar după ce te căsătorești cu alta trebuie să încetezi. Așa că vezi... Rezultă că ea l-a păcălit pe el - ei, ce fel de bărbat ești tu, n-ai puțină mândrie, puțin orgoliu s-o bagi în aia mă-sii? Înseamnă că nici asta, «discreta», nu e mai brează, în loc să învețe sanscrita, mai bine s-ar ocupa puțin de sentimentele bărbatului ei: «Pentru cealaltă».“ „Așa e, zisei cu ironie pe exclamație, joci tare! Ca și când n-ași ști că și tu mai ții încă la Petrică.“ „Lasă-l pe Petrică, zise ea pe gânduri. Petrică e din ce în ce mai bolnav, crizele lui sânt din ce în ce mai dese și mai rele.“ Mă uitai la ea nedumerit. „Ce crize?!“ o întrebai. Petrică, îmi răspunse ea, are maladia lui Parkinson. O avea demult, chiar de când ne-am căsătorit noi, dar crizele erau rare și benigne. Acum nu e bine deloc, mă apucă și groaza când mă gândesc. „Cum se manifestă această boală?“ „Tremurături ale întregului corp și o mare încordare nervoasă... Și boala e incurabilă și îl duce pe bolnav la exasperare pe măsură ce se înrăutățește. Nu credeam că o să se agraveze atât de curând, fiindcă se poate trăi cu ea mulți ani...“ „Și de ce nu mi-ai spus și mie atunci?“ „Pentru că, vezi, discreția aia, care zici că n-o am, m-a împiedicat. Ce rost ar fi avut?“ „Și acuma de unde știi că îi e mai rău?“ „Nu mai rău, foarte rău. Și a ajuns la o susceptibilitate care o chinuie fără scăpare pe nenorocita de nevastă-sa (de la ea știu), totul îl roade și îl macină între o criză și alta, totul ia proporții monstruoase, cea mai mică jignire, cea mai inofensivă aluzie...“ „Păi, zic, asta avea el și înainte!“ „Nu ca acum! Iar pe atunci trebuie să știi că ținea foarte mult la tine de a putut să suporte atât de ușor lovitura pe care i-ai dat-

o prin acele scrisori!“ „Așa este, îmi pare rău.“ „Iar eu, continuă Matilda, îți tot spuneam că ține foarte tare la tine și tu îl înjurai. Ți-nchipui și cât de tare țineam și eu la tine de acceptam brutalitatea cu care ai procedat.“ „Îmi pare rău, mai bine îmi spuneai că e bolnav și brutalitatea asta ar fi încetat.“ „Îți spun, nu era așa de grav.“ „Și eu țineam la el și mai țin și acum, continuai, dar gândul la tine mă orbea.“ „Da, și orbirea asta mi s-a transmis și mie, cu toate că știam despre mine că stau cu picioarele pe pământ. Dacă zici că mai ții și acum la el, fă-i o vizită. „Tu i-ai făcut?“ „Bineînțeles!“ „Și cum arată?“ „Crispat, îndârjit, dar nu știu împotriva cui.“ „Are telefon?“ „Are.“ „Se mai duce, vreau să spun, mai fuge la taică-său?“ „Nevastă-sa zice că nu.“ „Îi dau chiar acum un telefon...“

În felul acesta neașteptat se termină discuția noastră, de altfel pașnică, lucru de mirare la Matilda, probabil și din pricină că aflase că îmi plăcea Clara. Dar asta o gândesc acum, dacă ași fi știut atunci că ăsta e un remediu sigur și eficace împotriva nepăsării unei femei, nu eu i-ași mai fi urmărit stările ei schimbătoare care nu încetau să mă ia fără veste, ci ea s-ar fi neliniștit de-ale mele, gustând din această papară numită nesiguranță.

Cu Petrică nu ieși nimic. Răspundea sec și înțepat la întrebările mele, ce mai faci, cum îți mai merge și când îi făcui propunerea să ne vedem îmi răspunse cu iritare: „Nu pot, sânt ocupat.“ „Bolnavii incurabili, ca și nebunii, îi spusei Matildei, sânt departe de a fi simpatici.“ „Ce zice?“ „Numai că nu m-a înjurat.“ „E explicabil, zise Matilda, să nu poți suporta sănătatea altuia.“ „O fi, dar...“

X

Matilda își reveni însă repede din această stare pașnică. Tocmai îmi spuneam că sarcina și apoi nașterea care se apropia de termen și apoi grija pentru noul cetățean al lumii or s-o împiedice să mai aibă drept unic țel persoana mea (afectând în același timp contrariul) și, cine știe, concretul unei noi existențe în viața noastră s-o readucă la starea anterioară căsătoriei, pe care n-o puteam uita și era unica mea speranță într-o viață în care să domnească pacea și armonia. Îl doream pe acest copil și mai ales îi doream să-l iubească foarte tare și să mă neglijeze, nu cum îi spusesem în seara aceea că nașterea lui nu trebuie s-o determine să se înstrăineze de mine. Acum doream chiar acest lucru, să-și vadă de copil ca și când eu nici n-ași mai exista.

Într-o zi ieșii brusc din birou s-o văd și să mai stăm de vorbă. În timp ce lucram, și mai ales dacă lucram bine, mi se făcea dor de ea, nu mai aveam nimic în minte, siguranța se restabilea în mine, ca și când nimic nu s-ar fi întâmplat între noi, reveneau cu putere scene din primele noastre întâlniri și, prins de o puternică iluzie că o s-o regăsesc și stăpânit de o jubilațiune interioară care era o expresie a certitudinii că visul meu se realizează (ceea ce scriam era filozofie proprie, nu simple însăilări datorită contactului cu marile sisteme, examinam textul și îmi dădeam seama că atât ideea cât și exprimarea erau armonioase), mă făceau să plasez pe undeva pe planul cinci conflictul surd dintre mine și Matilda și să cred că simpla mea bucurie de a o vedea era suficientă ca ea să cedeze. Uitam că ea nu ceda câtuși de puțin și că de fiecare dată un cuvânt al ei, o privire erau mai puternice decât euforia mea, care se stingea încetul cu încetul și mă trezeam iarăși singur. Cum, mă întrebam, de ce nu ghicește că am lucrat bine și măcar în asemenea clipe să renunțe la ea însăși, să fie alături de mine și să nu cașте cu nepăsare, sau să-mi spună în cel mai fericit caz o prostie, cum ar fi, ce e cu tine, ai băut ceva? Nu știa deci că nu cunosc plăcerea de a bea? Nu știe nimic despre mine, gândeam cu uimire, mă crede că pot fi oricum și nici măcar nu se miră. Nu s-aș mira nici dacă ar afla că o înșel, că-aș putea veni seara târziu beat acasă și să fac scandal sau să nu vin decât în zori! Nu astfel sânt bărbații? Alteori însă era și mai rău, îi citeam în priviri o vie surpriză, cu ochii larg deschiși asupra mea, în care citeam pietrificat că mă vede cu uluire: cine e omul ăsta? Ce e între mine și el de stă aici în casă? *E* bărbatul meu? Cum de m-am trezit cu el aici? „Bine, îi spuneam și eu, abătut, plictisit brusc, ridicându-mi privirea peste creștetul ei, undeva departe, spre zarea speranței, simțind *în* același timp cu neliniște cum se scurge din mine puterea de a iubi, deși o iubeam... văd că te-am deranjat, te rog să mă scuzi!“ Și reintram în biroul meu, crezând că ea va veni după mine să-mi spună că n-am deranjat-o deloc și să se mire ce m-a apucat. Nu venea, și asta îmi dădea certitudinea să nu despic firul în patru, interpretând o privire care putea să însemne altceva. Dar apele sufletului, despicate astfel, se uneau repede la loc și uitam ceea ce simțisem. Nu putem fi tot timpul gata de a primi afecțiunea celuilalt, gândeam, există și aceste stări de absență sau de oboseală, când nu trebuie să așteptăm nimic de la cineva care ne iubește. Dimpotrivă, trebuie să dăm noi... Dădeam, ea surâdea, dar îmi spunea în același timp: „...Sânt sigură că vrei ceva de la mine! Nici vorbă...“ Or, aluzia ei n-avea nici un rost, știa bine că îmbrățișările noastre, din fericire,

erau singura parte din teritoriul pe care îl locuiam împreună, care rămânea neatinsă de ambiguitate. Dincolo de orice și fără să știm de la *cine*, apărea dorința năprasnică, de la mine care mă trezeam copleșit de ea, de la ea care fără să dea vreun *semn* fie el și obscur, după o împotrivire se lăsa învinsă, și ne trezeam în alt tărâm, în care trăiam cel puțin două zile, timp în care aveam adesea parte de privirea ei divină... Alte reacții erau însă mai salutare, deși foarte rele. Se uita la mine și se strâmba: „Nu te mai preface că mă iubești, mi-e scârbă!“ „Hai, sictir“, îi răspundeam perfect liniștit. Și chiar mă simțeam perfect liber, fiindcă brutalitatea reacției ei înlătura din mine strângerea de inimă, neliniștea, în timp ce puterea de a iubi nu se mai scurgea, fiindcă în acele clipe n-o mai iubeam deloc. Asta îmi amintea de o pereche de la noi din cartier, niște vecini cu care tata se avea bine, în timp ce mama, care nu cunoștea ura, să nu-i vadă în ochi. El era șef de echipă la ecarisaj, un ins gras dar și umflat, cu privire porcină, bețiv fără scăpare, bătăuș din cauza siguranței pe care i-o dădea statura lui uriașă, dar și laș, fiindcă înaintea unuia fără frică, tăcea mâlc, chiar dacă îi era înjurată muierea, care se afla de față... Trăise cu vreo două care ținuseră la el, a treia însă îi venise de hac, semăna cu el, și pe ea o iubea mai mult. Se îmbăta el, se îmbăta și ea. O înșela el, îl înșela și ea. Dădea în ea, asta îl pocnea și ea cu ce nimerea, în moalele capului... M-a trimis tata să împrumut de la ei o teslă sau niște holțșuruburi. I-am găsit la masă și m-a surprins seninătatea de pe chipurile lor, mulțumirea împăcată, așì fi putut zice chiar mai mult. El ciugulea niște struguri, ea stătea alături și era veselă, căci uriașul îi povestea ceva cu glasul lui bâlbâit, în care bucuria de a trăi era atât de îmbulzită în gândurile lui înecate de băutură, încât numai dacă erai foarte atent înțelegeai ce spune. „Bună ziua nene, i-am spus, molipsit de veselia lui, m-a trimis tata...“ „Te-o fi trimis, zice, stai și tu jos și bea un pahar de vin.“ Eram mirat că îi vedeam pe amândoi mulțumiți de ei înșiși, nu puteam să conciliez în mintea mea de adolescent urletele care se auzeau adesea din casa lor și pacea și tihnă în care îi găsisem... „Astăzi, spuse el visător, mi-am f... nevasta... Tu, se bâlbâi el, ai f... până acum?“ Nevastă-sa râse și îi spuse să lase copilul în pace. „De ce, zise el nostalgic, ce, e rușine?“ „E adevărat, nene Acojocăriței (demult vroiam să știu ce e cu svonul ăsta), că la cutremur, când ai auzit că un prieten de-al dumitale, un instalator de la blocul Karlton, a murit în cutremurul de la București, dumneata l-ai înjurat?“ „Bă, ...muma în... de oameni, zise el, l-am înjurat, i-am spus du-te-n... mă-tii, dar de necaz, era cel mai bun prieten al meu...“ „Păi cum să-l

înjuri, nene Acojocăriței?“ am spus eu cu superioritatea vârstei tinere care nu înțelege. Dar el nu mă luă în seamă, se aplecă și-și luă cu tandrețe nevasta de gât. Ea se lipi de el și rămaseră astfel melancolici și ai fi zis ca doi amanți uniți până la moarte. „Ia uite, am gândit, formidabil, cei doi ticăloși se simt bine unul cu altul, ași putea zice chiar fericiți...“ Spre o astfel de ticăloșie alunecam și eu cu Matilda, îmi spusese că îi e scârbă de mine și în loc să plec de îndată și pentru totdeauna din casa ei, o înjurasem și eu cu satisfacția grasă a unei eliberări. Urma să ne împăcăm și să ne proptim capetele într-o dulce tandrețe.

De astă dată și în numai câteva clipe avui o dublă revelație. Matilda vorbea la telefon, dar cu o expresie care mă făcu să-mi bată inima. Chipul ei era inundat de o fericire pe care o credeam îngropată în sufletul ei, vocea îi era tainică și șoptită, corpul îi era aplecat înainte în fotoliu ca și când ar fi fost țintuită, fascinată de ceea ce i se spunea. Stătea cu spatele la mine, dar deodată ea simți că era privită și ascultată, mai spuse un cuvânt și închise imediat. Se întoarse spre mine și totul pieri de pe chipul ei, îmi arătă într-o clipă unul de gorgonă... „Ce vrei?“ spuse cu sfidare și cu o furie abia stăpânite. Și inima îmi bătu iarăși, simțind că mă întunec. „Cu cine vorbeai la telefon?“ o întrebai totuși flegmatic, ținându-mi bine hățurile în mâini, căci furia ei de a se fi simțit surprinsă și nestăpânita ură a acelui „ce vrei“ mi se transmiseseră și mie, îmi venea s-o calc în picioare și așa s-ar fi întâmplat dacă n-ar fi fost însărcinată. „Nu te privește!“ zise. Bineînțeles că nu mă privește, spusei eu cu dispreț, și mă mir că ai întrerupt brusc convorbirea, ca și când m-ar fi interesat pe mine cu cine pălăvrăgești tu la telefon... (în mare șoaptă și atât de fericită cum ai fost și cu mine odată, gândii eu mai departe, mohorât, restul frazei)... Și continuai: „Sufletul tău nu poate rămâne inactiv, dacă nu mai iubești, începi să urăști! Da, ură irațională, nu credeam că în nici un an de la căsătorie o să începi să mă urăști. Da, ura ți-a țâșnit din gură și ți-a apărut pe chip. Formidabil! Parcă te-ași fi tăiat.“

Și tăcui, continuând să mă plimb, observând-o fără s-o privesc. Dar nu se lumină, continuă să stea încordată și cu chipul urâțit, nu devastat ca în seara aceea după ce plecasem de la Tasia. Nu, încordat, străin, dușmănos. O hotărâre fără întoarcere părea să se coacă în ea în acele clipe, dar revelația mea ultimă mă puse și pe mine la adăpost de neliniștile începutului. Bine! Mă urăște, gândii, și acest lucru e atât de evident încât nu mai e nevoie de nici o explicație. Astfel de revelații sânt suficiente în sine. Tăcerea ei

hidoasă chiar mă bucura, era, dacă mai era nevoie, o confirmare în plus că nu puteam să mă înșel. „Te sfătuiesc, îi mai spusei, să-ți porți ura liniștită, să nu crezi că sarcina e o pavăză, n-am să te calc în picioare, dar găsesc eu ac de cojocul tău fără să dăunăm copilului.“

Și mă îmbrăcai și ieșii în oraș. Seara îmi spuse cu un glas neutru: „Poftim la masă“, dar cu o nuanță perceptibilă: n-am chef să te servesc, dar o fac din obligație. Fă-o, gândii, și eu o să am grijă de tine tot din obligație. Ne înviorarăm mâncând, dar fiecare pe cont propriu. Era bine așa, gândii, decât să alunecăm spre ticăloșia și fericirea celor doi vecini ai părinților mei. Ura curată, adică ura pură, e mai demnă de respect decât fericirea amestecată cu josnicii. Mă hotărâi (și avui o clipă impulsul să i-o și spun, dar mă abținui din instinct în ultima clipă) să mă port ireproșabil cu ea, orice mi-ar face.

Într-o zi vrui să dau un telefon, dar telefonul nu mai era la locul lui, pe un taburet lângă fotoliu, și văzui un fir pe sub ușa dormitorului. Îl luase cu ea, să n-o mai stingheresc în convorbirea ei al cărei interlocutor o făcea să arate atât de transfigurată. Dormeam împreună ca doi dușmani... Ziua se retrăgea lângă telefon și nu știu dacă vorbea ore întregi, dar nu-și mai petrecea după-amiezile în hol cu mine... O singură dată intrai peste ea (aveam și eu nevoie de telefon, dar nu mă gândii să bat la ușa propriei mele neveste, care ar avea secrete pe care eu nu trebuia să le aud, asta ar fi fost culmea, să-i mai respect și secretele) și într-adevăr o găsii întinsă în pat, foarte veselă de astă dată și nu închise când eu intrai. „Vreau telefonul“, îi spusei. Ea se făcu că nu aude, dar spuse ceva pe rusește, *guleaiu, Tasia*, sau ceva în genul ăsta și abia după aceea întrerupse. Se stinse și veselia, odată receptorul așezat în furcă, dar nu așa de spectaculos ca prima dată.

Începui să am îndoieli. Și dacă în ziua aceea vorbise tot așa, cu Tasia sau cu Petea, sau cine știe *cu* cine și ceea ce îi citisem eu pe chip era doar proiecția speranței mele refulate? Da, dar ura țâșnise din cuvintele ei și, pe urmă, dacă ar fi fost Tasia sau Vasia, dracu să-i ia, de ce închisese brusc și se făcuse ca și când ar fi avut pe cap, în loc de păr, șerpi?

Se mai însenină, dar telefonul continuă să-l țină în dormitor câteva săptămâni, până într-o zi... Dar trebuie să spun că înseninarea ei nu mă făcu să uit, apele despicate nu se mai împreunau să arunce în uitare scena care se petrecuse în ziua aceea. Pentru întâia oară dorința nu ne mai apropie cu forța ei care ne dădea iluzia, cel puțin câteva zile de fiecare dată, că luăm viața de la început. Mă instalasem confortabil în convingerea că nu mai era

nimic de făcut și o apropiere era imposibilă cât timp ura ei nu înceta. Și cum putea să înceteze când abia câștigase teren? Această buruiană e mai puternică decât floarea atât de fragilă și delicată a iubirii... O spun acum, dragostea este supusă adesea asalturilor chinuitoare ale geloziei care o poate veșteji, intrigilor celor care nu ne simpatizează și, nu o dată, ba chiar foarte adesea, lipsurilor, sărăciei, dorințelor care nu se pot împlini... În timp ce ura e suverană, n-o poți smulge până nu crește, înflorește și piere singură, uneori după ce a reușit să nimicească în prealabil viața unui cuplu. Eram hotărât s-o ignor și să n-o alimentez, poate că avea viață scurtă. Nu vroiam să mă despart de Matilda. Cui îi e ușor să accepte un eșec? Fiindcă legătura mea cu Nineta nu mersese prea departe, iar cu Căprioara n-ar fi mers chiar dacă lepăda copilul și scăpa. Amintirea legăturii ei cu eminentul chirurg m-ar fi urmărit și ne-am fi despărțit fără să consider acest lucru un eșec al meu. Cu Matilda însă, da, ar fi fost un grav eșec, greu de consecințe, mai ales din pricina copilului care urma să vină. Cine nu m-ar fi blamat că am părăsit o femeie însărcinată, sau cu copil mic? Ce femeie și-ar mai fi legat viața de-a mea, fără o gravă neliniște și perpetuă nesiguranță? Dacă și ea va fi la rândul ei părăsită? Trebuie să răspunzi foarte exact și pe scurt la întrebarea: de ce nu v-ați înțeles? Și răspunsul să conțină în el în același timp și răspunsul la a doua întrebare inevitabilă: Dacă e așa, atunci de ce v-ați mai luat? Ei, că nu ți-ai dat seama de la început... aia e, basme arabe, trebuie să-ți dai seama, ești vinovat, și cine îmi spune mie că acum îți dai? Și femeia fuge, de altfel ca și bărbatul și numai dacă apare între tine și ea o convingere nezdruncinată, aproape mistică, oarbă, că acum va fi bine, poți să-ți mai refaci viața. Dar cine te poate asigura că vei găsi sau te va găsi o astfel de pasăre rară? În zilele noastre astfel de păsări fie că sânt deja înlănțuite în căsătorii nefericite ca și a ta, fie că nu au răbdare să mai aștepte ca Solveig, patruzeci de ani, să se întoarcă un Peer Gynt rătăcitor și se mărita cu primul imbecil care li se pare mai acătării. Timpuri grele pentru iubire în acest secol! Cine spune că psihologia și mentalitatea asta o au numai femeile se înșeală grosolan. Faptul că bărbatul e mai nepăsător și mai sigur pe sine nu înseamnă că nu are aceeași soartă: singurătatea, care atrage viciile, beția, petrecerile și curvăsăriile ruinătoare ale voinței, gustul bizar al ratării, filozofia adecvată și ranchiuna nedomolită împotriva celor care realizează ceva. În acest sens noi românii știm multe. Geniul e persiflat fiindcă așa-zisele personalități care promiseseră mari creații nu mai credeau în nimic... Forța de a înfrunta singurătatea, renunțare la tot, familie, soție,

copii, prietenia cu alte familii, soții și copii, o au puțini, iar eu nu știam încă dacă o aveam, oricum, chiar dacă o aveam (și simțeam că « și putea-o avea), nu-mi puteam îngădui să sfidez toate acestea și înainte de a mă vedea constrâns să renunț la ele, să mă învălui în trufia unei singurătăți orgolioase. Fără să ajung să semăn cu Acojocăriței, trebuia să învăț să duc un trai dur cu Matilda, până la marginea posibilului. Eram însă departe de a avea sentimentul că totul ar fi pierdut. La urma urmei, gândeam, această labilitate a stărilor sufletești ale Matildei semăna cu natura și avea forța ei: dacă era nor, asta însemna nor, era zadarnic să mai cauți în astfel de zile soarele. Dacă îmi spărsese biroul cu violență, asta însemna furtună în inima ei, gelozie furioasă, nu trebuia s-o lovesc (nenorocire, tocmai în ziua când vroise să-mi spună că e însărcinată!) și dacă apăruse în sufletul ei ura, ei bine, ce putea să însemne? Trebuia descifrat...

Astfel, scena petrecută nu mi se mai păru suficientă în sine, îmi dădu însă ea răspunsul. Într-o zi, după ce ne ridicarăm de la masă, o văzui că se duce gânditoare spre uriașul dulap stil florentin din dormitor, îi deschise larg toate ușile, se întoarse în hol și reveni și deschise un alt dulap din antreu, dulap de haine groase căptușit cu alamă împotriva moliilor și o văzui că se întoarce cu două mari geamantane, cu care reintră în dormitor. Curios, mă apropiai să văd ce face ea acolo. Liniștită, punea în ele lucruri. Era prin iulie, și mă gândii că vrea să plece în concediu fără mine. „N-are decât“, gândii, deși mă întrebai cum poate ea pleca în concediu așa singură spre sfârșitul lunii a opta? Putea să pățească ceva. Observai însă că își vâra în ele prea multe lucruri și prea groase pentru luna iulie. De pildă fulare, căciulițe, pulovere de lână, mantouri... Stăteam rezemat de tocul ușii și mă uitam, încercând să înțeleg. Rufărie intimă, dar multă, bluze, sutiene, ciorapi groși de iarnă, mănuși, un costum de schi, feluri de fuste, rochii multicolore... Uneori se apleca și bâjbâia prin sertare de jos... Batiste, baticuri... Le mai alegea, le ridica în aer, le scutura, le contempla, apoi le arunca înapoi. Astfel se zorii câtva timp când scoase tot de-acolo de sub ultimul sertar pantofi, cismulițe (astfel le numii în mintea mea, cismulițe, nu cisme...). Mișcarea aceasta îndelungată a gesturilor ei, pauzele, aplecările, alegerea veștmintelor pe un înțeles inexplicabil îmi dădură parcă o halucinație. Vedeam ce se întâmplă, dar înțelesul nu se ivea. O anumită mișcare, chiar cu înțeles și nu atât de variată, dar înscriindu-se unui unic sens monoton, privită îndelung, poate deveni halucinatorie. „Poate vrea să le dea la curățat“, gândii scuturând din cap, dar cum să dai la curățat cisme,

pantofi, rufărie intimă? Astea le spală Ana... Mă trezii din contemplarea paralizantă în care căzusem și o-întrebai: „Ce faci tu acolo?“ Ea nu-mi răspunse îndată, dar în cele din urmă, după ce trecu cel puțin un minut și fără să mă privească, văzându-și de treabă, îmi răspunse cu gândul absent: „Plec, ți-am spus, dacă nu pleci tu, plec eu!“ Auzind-o inima bătu cu un svâcnet care mă făcu, ca odinioară când venise prima dată la mine, să simt un fulger prin șale în zig-zag, care îmi tăie răsuflarea. Da, neîndoielnic, pleacă, gândii. Avui apoi un surâs, reflex bizar și nefericit al unei gândiri pașnice, mă apropiai de ea și îi pusei mâna pe umăr, vrând să-i spun că asta e o prostie și să renunțe la ea. Ea sări în lături ca mușcată de șarpe și îmi șuieră cu o ură sălbatică: „Să nu te atingi de mine“, și cu o astfel de voce încât pe lângă ură distinsei amenințarea. Ne privirăm în ochi câteva clipe, intens, două priviri fără iluzie și fără împăcare. Nu mă apucasem să-i descifrez ura, și acum ea îmi oferea să reflectez la primejdia care m-ar pândi dacă mai încercam s-o ating, chiar cu intenția de a-i declara că o iubesc. Ei, ce primejdie? Îndârjită, se aplecă iar să cotrobăiască în dulap, având aerul sfidător, să încerc adică de-aici înainte să-i mai fac ceva dacă mai îmi dă mâna. Mă aplecai atunci și îmi deslănțuii furia asupra geamantanelor: le răsturnai, lovii cu picioarele în ele, împrăștiai lucrurile prin odaie și în cele din urmă luai geamantanele și le dusei înapoi în dulapul din antreu, pe care îl încuiai și băgai cheile în buzunar. Revenii calm în dormitor.

„Aștept să naști, îi spusei, și pe urmă te învăț eu minte.“ Se urcase în pat și începuse foarte liniștită să răsfoiască o revistă. Se așezase cu fundul la ușă. Iată deci, gândii, cum gestul care altădată mă făcuse să râd, când fusese vorba de Petrică, revenea, chiar dacă față de alt bărbat care nu semăna câtuși de puțin cu acela. Iar ea nu știa ce eu știu... „Și felul cum stai tu acuma când bărbatu-tău îți vorbește, continuai, o să confirme zicala; capul face, fundul trage!“

Iar în birou nu-mi dădui seama că trebui să treacă cel puțin un ceas până să redevin senin. Și totuși mă hotărâsem mai înainte să mă port cu ea ireproșabil, orice mi-ar face! Ei bine, cum ar fi trebuit să mă port? Desigur, s-o las să plece! Ar fi plecat oare? Bineînțeles! Violența reacției *ei* și amenințarea care se adăugase urii arătau că n-ar fi suportat o înfrângere și ar fi mers foarte departe... avem ea un plan și pentru varianta în care lăsând-o să plece sconta pe venirea mea după ea (și cred că avea și un *alt* plan în care eu nevenind ea ar fi stat plecată până ce ar fi trimis emisari prin rudele ei să

plec eu, și încă unul în care dacă n-ași fi plecat, ar fi născut copilul în spital fără să mă anunțe...) Nu mai știu ce-ar fi făcut după aceea, dar știu ce-ași fi făcut eu, ași fi așteptat-o la ieșire și ași fi adus-o acasă cu povara tuturor acestor variante în spinare, dintre care pentru ultima, că am lăsat-o să nască singură, nu m-ar fi cruțat și mi-ar fi reproșat-o în eternitate. Cui i-ași fi putut spune și cine m-ar fi crezut că nu eu am silit-o să fugă? Dacă amintirea lui Acojocăriței n-ar fi rămas atât de vie în memoria mea, ași fi lăsat-o să plece. Dar nu suportasem, în clipele când o contemplam făcându-și bagajele, să devin subiect de comedie umană.

Și toate acestea nu erau justificate *a posteriori*, pentru că nu exista în mine curajul s-o las să plece, chiar dacă ași fi fost gata să accept în sinea mea că nu avusesem atunci pe loc chiar intuiția tuturor acelor variante; simțisem însă că nu era bine s-o abandonez pe Matilda pe un drum de ale cărei consecințe nu era conștientă în pornirea ei... Începea, oricum, o istorie de care n-aveam nici un chef. Era adevărat, mă umilise, dar cel puțin n-o știam decât noi doi, în timp ce altfel ar fi aflat Artimon pricăjitul, *gringalet-ul*, Tasia, Masia, dracu, Tamara (în fața căreia făcusem pe grozavul), fără să mai vorbesc de părinții mei, de Ion Micu, de Vaintrub, care continua să aibă pentru mine aceeași considerație, ca înainte de a deveni șef de catedră și decan... Și încă eu eram oarecum la adăpost, continuai să reacționez în singurătatea biroului meu, mai tânăr ca ea puteam fi înțeles că nu știu încă să mă port cu o femeie, dar ea, care era la a treia căsătorie, de ce nu știa să se poarte cu un bărbat? Nu se fuge de-acasă în luna a opta...

Nu bănuiam atunci, simțindu-mă chiar pe deplin liniștit, că o protejasem pe Matilda, că puțin îi păsa ei de toate acestea. Aveam s-o aflu curând, după două luni de la nașterea copilului, când credeam că amenințările mele anterioare o vor face, cum îi spusesem, să-și poarte ura liniștită, dacă acest eveniment biologic, etern și fundamental, care marchează aproape totdeauna în bine viața unui cuplu, cum e nașterea unui copil, n-o să-i schimbe starea de spirit. Mai bine o lăsam să plece atunci, ar fi fost un risc infinit mai mic în consecințe decât ceea ce mă făcu ea să trăiesc în ziua aceea...

XI

Nimic deosebit nu mai apăru între noi până la acea sărbătoare de botez (căci la o astfel de sărbătoare se petrecu totul), dacă iluzia mea care mă purtă două luni pe apele ei ar fi fost ceva nou în viața mea cu Matilda. Trebuie să spun însă că n-ar mai fi apărut această iluzie dacă în tot acest timp, adică începând după scena cu fugitul ei de-acasă și până la acea sărbătoare de botez, cu Matilda nu s-ar fi petrecut totuși ceva, și anume apariția unei stări de calm, de tandrețe și chiar de fericire, sentimente care e adevărat că nu-mi erau adresate, dar pe care nu și le mai reprima ca înainte, când mă bucuram că le avea.

Ana strânse a doua zi dimineața fără să se mire lucrurile împrăștiate prin dormitor, ca și când ar fi fost normal să le găsească astfel (servitoare de mare tradiție, care nu trăncănea și n-avea curiozități care n-o priveau), iar Matilda mă privi la ceai cu un vag interes, ba chiar îmi turnă ea în ceașcă, lucru pe care alteori nu-l făcea... Totuși o vreme tăcerea se instala între noi, dar nu când era vorba de lucruri practice. „Mănâncă și tu cu prietenul tău la braseria voastră, azi n-am gătit nimic, n-am găsit carne... Vorba lui Bacovia (mă surprindeau asemenea referiri neașteptate) ...iar lucrurile au început să dispară... Unii spun că bine le-a făcut, sau că un geniu se va naște. Până să se nască geniul, văd că bine ne-a făcut nouă, că nu mai avem ce mânca.“ Iar alteori: „De ce nu-mi spui că ți-a căzut un nasture de la pantalon? Nu ți-l cos eu, n-ai nici o grijă, ți-l coase Ana, care nu se jenează la gândul că vreo studentă s-o fi gândit cu nostalgie la ceea ce ar putea să iasă pe-acolo pentru ea.“ Rostită sec, această vulgaritate, cu armonie totuși, disprețuitoare și rece. Alteori însă cu o grijă nepăsătoare: „Lucrezi prea mult, ai slăbit, o să zică lumea că te țin nemâncat.“ Sau, impenetrabilă, simulând o gelozie care nu spunea nimic: „Ce mai face doamna Clara (eu îi spusesem astfel odată), de ce nu te duci la ea să te consoleze? Bărbatu-său n-ar avea nimic contra, e mai filozof decât tine!“

Toate acestea tot tăcere însemnau, nici măcar n-aveam nevoie să-mi reprim vreun răspuns. Tandrețea era pentru sine și pentru cel care se hrănea din sângele ei. O vreme am auzit-o râzând singură în dormitor. Chicotea, urma o tăcere, apoi izbucnea deodată într-un râs stăpânit de o mare veselie. Ce-o fi? mă întrebam. Intrai peste ea. Mă primi cu o tandrețe totală și firească, ași fi zis de o extraordinară forță de sugestie: s-a întâmplat vreodată ceva rău între noi? Dar și în treacăt, așa cum merita un lucru atât

de neînsemnat față de irepresibila veselie care o stăpânea. Își duse mâna la gură cu *un* gest simplu de țărancă și chicoti iar. „Vrei să vezi? zise. Și își ridică sus rochia *și* îmi arătă o burtă ca o superbă boltă albă, boltă pe care începu s-o pipăie. Fii atent, zise iar cu o expresie de așteptare și pândă și într-adevăr văzui cum pe această boltă mătăsoasă apăru un gurgui care se mișca. Matilda îl prinse cu mâna și trase de el. Gurguiul dispăru fulgerător și ea râse cu gura până la urechi. “Știi ce puternic e? zise. Îi țin tare de lăbuța piciorului, dar știi cum trage? E furios, trebuie să fie băiat! Dar e uituc, ai să vezi cum împinge iar cu piciorul, cu toate că îl ciupesc tare... Fii atent, zise iar și scena se repetă și ea izbucni din nou în hohote. Dar deodată parcă își aminti de ceva, se înveli cu un gest brusc și deveni străină, nu întru totul, dar absentă și gânditoare, luă în mână o carte. Știam ce e, își amintise că nu mă mai iubea și în orice caz nu meritam scena la care asistasem... Foarte bine, gândii, văd că îți place să te joci cu el încă de pe acum, înseamnă că n-o să mai ai timp de mine, o să pot să mă ocup liniștit de filozofie.

Într-o zi primirăm un purcel de la Vasile, alarmat de Matilda că de două săptămâni nu se mai găsea carne, sau se găsea puțină, și până să-ți vie rândul la coadă, apoi, spunea Ana furioasă, carnea se găta, închide el oblonul, mânce-l în pântec și no, întoarce-te, Ana, și spune la doamna, care nu crede la tine, că n-ai găsit nimica. Purcelul însă era destul de mare și cum Ana tocmai lipsea (nu la vreun bărbat se ducea, zicea ea, apăcă nu-i trebe ei o astfel da pacoste la viața ei, ci la nu știu ce frate Fodor, sau Ferenc, de care o apuca fără veste un dor vinovat), încât se ocupă Matilda de purcel, care era viu și amuzant. Ridica râtul în sus și făcea: groh, groh, ce crezi că vreau de la tine? Crezi că vreo relație de simpatie? Mi-e foame, dă-mi să mănânc!

Îl ținurăm așteptând-o pe Ana, care nu veni decât după o săptămână, când era prea târziu: o găsii pe Matilda în bucătărie cu purcelul întins pe grătarul de lemn de la baie îl măcelărise cel care îl tăiase, un gunoier, după cum îmi spuse. Făcea cârnați din carnea pentru cârnați. Stătea pe un scăunel, cu burta mare, și învârtea la mașina de tocat, care mergea ca vai de lume. O întrebai dacă pot s-o ajut. „Vezi-ți de treabă“, îmi răspunse... Mă chemă totuși după un ceas și îmi spuse, în timp ce arunca într-o tigaie bucăți de carne. „Poftim, zise, mănâncă pomana porcului.“ Și se întoarse la cârnați, care mai puteau suferi o amânare, până venea Ana, dar pe ea o apucase să-i facă atunci și o prinse acolo miezul nopții... În sfârșit se culcă,

după ce îmi arătă niște mațe pe jumătate goale, cu întreruperi, care numai a cârnați nu semănau. Nu apucasem să adorm, când îi auzii în întunericul dormitorului strigătul. Aprinsei lumina: „Ce este?“ „Am avut un junghi, zise, dar foarte dureros.“ „Sigur, zisei, stai tu să faci cârnați ore întregi, că o să-ți fie bine. Toate sânt la dispoziția ta.“ Și stinsei veioza; îndată ea strigă: „Ah, Doamne!“ Aprinsei din nou: „Ce este?“ „Doamne-Dumnezeule, șopti, pierd copilul. La șapte luni e mai bine decât la opt luni... Și iar strigă: O, prostuțule, nu e timpul tău, ce vrei tu, stai liniștit...“ Dar eu sării din pat și pusei mâna pe telefon. „Maternitatea, vă rog, doctorul Salanțiu e de serviciu?“ „Da, așteptați un moment.“ „Doctore, soția mea are dureri mari!“ „Cine e la telefon?“ „Petrini!“ „A, da! Să vie doamna imediat la maternitate.“ „Îmbracă-te imediat“, îi spusei Matildei. Ea se sperie, dar un nou strigăt îi alungă spaima, se dădu jos și în câteva minute eram în stradă. Un taxi se ivi, îl oprirăm și intrarăm în el.

La maternitate doctorul Salanțiu se arătă grăbit și supărat. „Ce-ați făcut? zise. Ce e cu contracțiile astea?“ „Nu știu, doctore, înălță Matilda din umeri. N-am făcut nimic.“ „Întindeți-vă pe canapea cu fața în jos“, spuse acesta deodată calm și parcă edificat, în timp ce rupea o fiolă și o sugea cu seringa. Și se apropie, îi desveli fesele și îi înfipse acul, pe care îl scoase, strigând unei infirmiere: „Rezerva patru și orice pălăvrăgeală cu gravida strict interzisă. O să adoarmă și totul o să fie bine. Poftiți!“ „Doctore, îl întrebai, pot să stau și eu până adoarme?“ „Bineînțeles.“ Dar așteptai o vreme pe coridor. Infirmiera însă nu se putu stăpâni să nu-mi spună ce era cu această rezervă patru. Acolo fusese adusă cu o zi înainte, la reanimare, una care născuse greu și murise, era bolnavă de inimă și nu știa, avea ceva congenital. Copilul trăia... Aici, ca și la agonici, în alte spitale, înțelesei eu, moartea pândea pe-aproape nașterile care vroiau s-o sfideze. Neliniștit, mă uitai la ceas. Intrai în rezerva Matildei, sperând s-o găsesc liniștită și adormită. Intrai cu sfială. Matilda nu mă văzu, deși tocmai când lipeam ușa, ea, cu perna în brațe, se muta de la un capăt la celălalt al patului. Rămăsei tăcut, în așteptare. Ea nu se simțea bine, luă iar perna în brațe și se mută la loc, își vârî fața în ea... Da, adoarme, gândii, dar în aceeași clipă ea îmbrățișa perna și se mută iar la celălalt capăt... Mă apropiai... „Matilda, îi șoptii, cum te simți...?“ „O, mi-e somn“, răspunse ea cu un glas chinuit, și avu un gest, o fluturare a mâinii de îndepărtare, de buimăceală... „Ieșiți, zise infirmiera, injecțiile astea sânt foarte rele, dar fac bine, potolesc contracțiile înainte de termen... Fiți liniștit, mâine se întoarce acasă...“

Toată noaptea a mutat perna de la un capăt la altul, îmi povesti aceeași infirmieră care o asistă la naștere, o lună mai târziu. Săraca doamna, era să piardă copilul, de-aia nu putea ea să doarmă liniștită. Altele cad în nesimțire ca niște vaci și se trezesc râzând... Da' zdravănă fetiță! Doamna când a auzit, a întors capul: dă-o-ncolo, a zis, credeam că e băiat. Dar pe urmă nu mai putea de dorul s-o vadă, când o duceam cu căruciorul în rezervă unde e, zicea, vreau s-o văd. Să nu mi-o încurcați cu alții... Au, unele, frica asta, să nu le amestecăm copiii, nu știu că le punem un număr de mânuță, cum să-i încurci?...

Când am adus-o acasă după două săptămâni, în poarta maternității, i-a desvelit copilului chipul și mi-a spus fără vreo tandrețe patetică: „Uite, fi-ta, și a învelit-o la loc, adăugând: Sper să-ți semene, nu e nevoie de o a doua Matildă în viața asta, ajunge una.“

Eram prevenit că pruncii nu arată grozav la naștere, totuși mă uitai din nou la fetiță, pe care o botezasem ca pe mama, Silvia. Arăta foarte bine, dar bineînțeles că nu se putea ști de pe acum cu cine o să semene. De ce îmi spusese ea că speră să-mi semene mie și nu ei? Îmi înapoie florile ca să poată urca în taxi. Mașina luă viteză. „De ce e bronzata? o întrebai. Te pomenești că e brunetă?“ „Nu, are icter! zise ea, dar deloc îngrijorată. Icter fiziologic, aproape toți au, e o reacție fără importanță. Trece în zece zile.“

În timpul lehuziei vorbisem zilnic împreună la telefon, deși prindeam foarte greu maternitatea, suna veșnic ocupat și tot din aceeași pricină nici ea nu putea să mă cheme, telefonul era pe coridor și nu putea să aștepte în picioare să-i vie rândul și nici să vorbim mult. Se internase într-o dimineață pe la orele patru, tot așa, prinsă brusc de așa-numitele contracții. Știam că totuși nașterea părea să vină abia peste câteva zile, dar e adevărat că putea surveni și peste câteva ore sau chiar imediat. Întors acasă pusesem ceasul să mă scoale după două ore și telefonul alături, să mă sune aceeași infirmieră, dacă se întâmplă ceva. Mă trezii și dădui un telefon... „Aveți o fetiță de trei kilograme, strigă infirmiera, să vă trăiască.“ „Când a născut?“ „Chiar acum!“ „Pot să viu și eu?“ „Interzis!“ „Păi data trecută n-a fost interzis.“ „Era altă situație, în alt salon...“ „Fetița e normală?“ „Da, a făcut gălăgie mare, a țipat de ne-a spart urechile! O să iasă o muierușcă!...“ „Dar mama?“ „Mama, stați puțin că tocmai iese, dar nu vorbiți mult, că doarme...“

Vrusei să-i spun că, dacă doarme, s-o lase în pace, dar ea părăsi receptorul și după câtva timp auzii vocea Matildei, care nu știa ce vorbește, nu-mi auzea glasul „...da, da... am văzut-o... mi-au luat-o, mi-e somn...“

Apoi vocea infirmierei: „Vă spun, i se împiedică limba, dar e sănătoasă, totul a mers bine...“

Încât acasă, câteva zile se distra povestindu-mi tot felul de istorii din spital, al căror haz nu pătrundea deloc în starea mea de spirit și mi se păreau stupide sau tragice, nu se potriveau cu ideea pe care mi-o făcusem eu despre acest *loc al nașterilor*, care era o maternitate, locul de unde porneau în viață, printr-un orăcăit de surpriză extremă, dar și de bucurie și spaimă amestecate, urmașii, ca să ne ia locul după ce noi vom ajunge la *stația terminus*. Că un țigan și-a trimis și el nevasta să nască la maternitate (s-au boierit țiganii! dacă e pe gratis?!) și că asta, când doctorul Salanțiu a vrut să-i desvelească burta, a început să țipe și s-a vârât sub pat. „Ieși, fă, de-acolo, zicea ginecologul. Cum o să te ajut să naști dacă nu mă lași să te examinez!?“ „Nu ies, dom' doctor!“ „Dar de ce, ești nebună, de ce ai mai venit aici?“ „Nu ies, dom' doctor. Dacă aude al meu că ai pus mâna pe mine mă omoară!“ Gelozie primitivă și cretină, gândii și nici măcar nu mai fusei atent să aud cum s-a sfârșit toată chestia... „Acolo, reîncepu Matilda cu un glas șoptit, semn că trebuia să fiu atent, că o să mor de râs, fiecare gravidă își alege un ginecolog s-o asiste, să aibă adică mai multă grijă de ea să nască ușor, să nu se chinuie mult. Îl alege de-acasă, ori, după reputația aceluia, ori la recomandarea cuiva. Îi dă două mii (în banii de azi vreo cinci sute de lei). Și uneia i se recomandă unul tânăr, abia ieșit din facultate. Și ăsta, când a venit sorocul, a încălicat, pe burta femeii și dă-i, împinge, da' cum!... De, să-și merite banii. Idiotul, mi-a povestit doctorul Salanțiu, n-a așteptat să vadă dacă femeia nu putea să nască doar cu un minim ajutor sau chiar fără el, mai ales că mai născuse... El nu, împingea de nădejde, până ce, odată, sbang, copilul țâșnește ca din pușcă din burta femeii și o face praf...“ „Cum adică praf, tresării eu, a murit?“ „Nu, n-a murit, dar i s-au făcut ferfeniță toate alea și a izbucnit o hemoragie care nu se mai oprea. A fost chemat șeful, doctorul Salanțiu, care, înecată în sânge cum era femeia, a început s-o coasă. Când a terminat, s-a șters pe frunte cu cotul, s-a uitat la ăla și i-a spus numai atât (căci, infirmiera îl informase ce făcuse): «Tâmpitule!»“. „Și copilul?“ „Copilul a murit... Femeia n-a făcut caz, era o țărancă, mai avea doi acasă... Și chiar dacă ar fi făcut, Salanțiu, mi-a spus chiar el, l-ar fi acoperit, fiindcă el era furios și pe femeie, cine a pus-o să dea bani... Dar vai de ea cum o să se mai iubească de-aci înainte cu bărbatul...“ „De ce?“ „Păi îți spusei, șapte rupturi a avut - dar mari! nu

vorbesc de una până la anus (o pufni râsul), i se vedea anusul când o cosea, anusul dinăuntru, nu cel pe din afară, în toate părțile a fost sfâșiată. Una, continuă Matilda cu altă expresie, era la al treilea avort la șase luni și ceva, nu-l mai putea ține, am văzut cu ochii mei, îi ieșea capul afară, i se vedea creștetul și el săracu nu vroia nici el și, cât da de aer, repede se trăgea îndărăt. El nu vrea, mă-sa nu vrea, dar ceva din burta ei nu-l mai putea suporta și iar i se vedea creștetul. Până la urmă a ieșit în aerul otrăvit de afară, l-au luat repede, l-au pus sub oxigen, a trăit trei zile, pe urmă l-au aruncat la crematoriu...“

Abia atunci am înțeles de ce îmi povestea Matilda toate acestea: putea să i se întâmple și ei una din aceste istorii și nu i se întâmplase. Se bucura! Dacă numai în două săptămâni cât stătuse acolo aflase atâtea, asta însemna că într-un an se întâmplau zeci de drăcovenii și nenorociri. Gravida nu era cruțată de ginecologi în momentul nașterii... Împinge, i se striga, nu sta ca oaia, în timp ce pe femeie o treceau sudori reci. Lasă urletele, opintește-te, că mori și n-am ce să-ți fac. Da, da, nu nasc eu, tu naști, pune mâna și lucrează, apucă-te cu mâinile de pat, trage-ți răsuflarea și adu pe lume un nou deștept, care să facă pe urmă pe nebunul cu tine și să uite cine s-a chinuit cu el... „Chiar așa le vorbea, spuse Matilda uluită, nici dumneata, nici dumneavoastră, oricine ar fi fost, țărancă simplă sau nevastă de ștab! Dar cine își mai aducea aminte când îl vedea pe urmă pe ăla micu orăcăind, când același medic i-l arăta triumfător, jalnic de îți venea să plângi când îi vedeai gurița disperată răcnind că fusese alungat de-acolo de unde îi era atât de bine. Cât am ajuns la spital, povesti Matilda mai departe, am lăsat apă... Știi, femeile lasă apă ca și animalele, adică în clipele acelea copilul sparge învelișul în care trăiește în burta mamei, înseamnă că nu mai poate fi nici hrănit și nici de respirat nu mai poate, trebuie să iasă afară să respire aer, chiar dacă el n-are chef să iasă. N-are încotro. De ce sparge atunci învelișul? Nu se știe. Când nu se întâmplă chestia asta, moare înăuntru și după vreo zece zile iese, îl alungă femeia în pragul morții, un copil mort... (Vezi, sânt extreme, unul vrea sau e alungat să iasă prea devreme, alții nu vor sau nu pot fi alungați la termen, și mor și ei și le amenință și pe mame; am impresia că legea asta ne urmărește și în viață... prea devreme... prea târziu... tata a murit la o petrecere, după ce se întorsese de la niște analize, toate perfecte... A ridicat sus paharul să ureze triumfător nu știu ce și i-a picat paharul din mână... În schimb mama ne-a chinuit doi ani de zile, paralizată, cerându-ne să-i aducem ba niște pești de la Bobotează, pe care îi

mâncase cine știe când, ba să-i punem războiul de țesut să-mi facă ea mie nu știu ce covoare de zestre... Sufletul îi era tânăr, dar nu și vasele din creier care o damblagiseră...) Salanțiu a fost mai reținut cu mine, datorită prestigiului tău. E prieten cu Vaintrub, care i-a spus că ești cel mai serios universitar de la Filozofie. (Vaintrub, când îi spusesem că nevastă-mea e însărcinată, se arătase afectuos și mă asigurase să n-am nici o grijă să mă adresez lui Salanțiu, cu care el era prieten, avea să-i vorbească). O să nașteți ușor, mi-a spus, și dumneavoastră și copilul aveți forță vitală. De unde știți? Avem noi indiciile noastre. Îl credeam, cu toate că simțeam junghiuri adânci, se opreau totuși câteva secunde și puteam să respir. Cum e cu nașterea fără dureri? l-am întrebat printre țipete, dar eram încă vitează, mai aveam timpul să-l ironizez. O să vedeți și singură cum e, zice. Uite, chiar acuma e momentul. Nu era momentul. Totul se oprise, mi se părea că trebuie să mă dau jos și să nasc poimâine. Chiar am schițat gestul să mă ridic. Stai acolo, a strigat el atunci scos din pepeni. Copilul e pe drum și ei îi arde să plece la plimbare. Atunci am simțit că mor, dar că și scap... Cred că am urlat ca o vită... Nu știu cât a durat și pe urmă, oaea, oaea... cu sughițuri, se îneca... ca un broscoi... Când mi-a arătat-o..." Matilda avu un gest, mai departe nu putea să spună ce-a simțit în clipa aceea. Se posomorî, era secretul ei...

Și nu-l desvălui și începu să se identifice cu acest secret chiar din primele săptămâni, care urmară. Mă dădea la o parte de lângă pătuț, se apleca, lua fetița în brațe, nu știu ce-i făcea, o desbrăca, o îmbrăca, o înfășura, își scotea sânul, se întorcea cu fundul la mine întinsă pe pat ca și când ar fi vrut să se ferească de nu știu ce forțe malefice și îi dădea să sugă din sânul ei bogat, în deplină singurătate și complicitate cu noua-născută, care n-avea nevoie de mine...

XII

Vasile ne trimise tot ce trebuie pentru botez, care avu loc la biserică, după ritual, spre bucuria mamei, deși Matilda, fiind membră de partid, înfrunta o interdicție. Preotul o vârî pe Silvia în apă (și fetița se arătă cuminte, spre deosebire de alții care urlau ca din gură de șarpe), își făcu slujba și ne eliberă un inutil certificat de botez, altădată menit să-ți dovedească religia. Pe vremuri semnătura preotului pe carnetul elevilor în vacanță era obligatorie alături de a tatălui și putea influența nota la purtare.

Mă uitam la preot și mă întrebam ce-i mai rămăsese lui din aceste prerogative? Nici măcar să ne îngroape, fiindcă am văzut înmormântări fără el, cu camioane, sinistre apariții... Oricum ceremonia religioasă ne sugerează că o divinitate există (și nu există? chiar așa, sântem părăsiți în marele cosmos? nimeni nu mai veghează asupra noastră?). Curios, mă luasem odată după un astfel de camion să văd ce se întâmplă. Murise subit o oarecare Marița, responsabilă de stradă. A luat cuvântul în fața gropii căscate viitorul responsabil, s-o elogieze. „Eroinica țața Marița“, zicea el, a făcut și a dres. Eroinica țața Marița a activat cu multă cinste, c-o fi c-o păți... Prezența unui preot, om cu carte și cu har, l-ar fi inhibat pe grotescul personaj, păstrând neatinsă solemnitatea în fața morții. Auzisem că undeva într-o comună, Săpânța, din nordul provinciei noastre, apăruse un bizar individ care, la cerere, scria pe cruci versuri de un cinism hilar, care luau în deriziune viața mortului și care în mod straniu plăceau cetățenilor acelei comune, iar la noi în oraș se spunea că sânt „geniale“. Reținusem și eu o însemnare pentru concizia finalului unei existențe: *Aici zace și se face Nicolae Pârvu praf...*

Cimitirul era, cică, plin de astfel de inscripții, dar mult mai rele, pentru cel ce în viață fusese iubitor al paharului, care n-avea să mai bea acum decât apă de ploaie, curvar, să mai iubească acum și el pe vecina de mormânt, palavragiu sau certăreț, să se certe de-aici înainte cu viermii, mâncău, acum avea să-l mănânce și pe el pământul, să-i intre în gură. Se spunea că aceste inscripții individul le compunea amatorilor pe când aceștia mai trăiau și râdeau auzindu-și viața rezumată în patru versuri într-un fel atât de neașteptat... Și să se mai spună că magia artei nu atinge straturile cele mai de jos... Totul e să nu fie convenția prea sofisticată...

Biserica nu era nici în interior și nici pe dinafară într-o stare prea bună și nici odăjdiile preotului prea noi. Schimbarăm câteva cuvinte în acest sens și preotul dădu din umeri. Nici înainte bisericile nu se făceau și nu se îngrijeau de către stat, ci tot de către credincioși, dar autoritatea preotului fusese zdruncinată și oamenii nu prea mai dădeau bani și nici biserica nu mai poseda ca altădată moșii, iar preotul avea totuși un bun salariu, fiindcă el, pe lângă slujba religioasă, mai preda și religia în școală, însăși expresia acestui preot era umilă, ca și când odată cu pierderea parțială a vechilor privilegii materiale își pierduse și o parte din har, sau așa îl vedeam eu?

Ne întoarserăm acasă și pe la ora trei începură să sosească musafirii, veni marele șef al clanului Lemnarilor, Vasile (Tasia luase parte la botez ca

și părinții mei), Tamara cu *gringalet-ul*, Petea cu posomorâta de nevastă-sa, câțiva colegi de la arhitectură ai Matildei, Ion Micu și Clara, Vaintrub, Ben Alexandru, noul meu prieten, fost *puericultor*, Salanțiu, ginecologul, și bunicii mei după mamă, cei după tată muriseră în anii din urmă acolo în satul lor. Deși eram puțini, vreo douăzeci și doi, musafirii noștri, înainte să se așeze la masă, se și grupară inevitabil: rudele Matildei și cei doi arhitecți în jurul ei, prietenii mei cu mine, în bibliotecă, și numai mama, tata și bunicii mei rămaseră stingheri. Mă dusei la ei.

E uimitor să-ți vezi părinții încă tineri, în timp ce ai devenit tu însuți un bărbat care s-a însurat și are și un copil. Bunici încă vânjoși, dintre care tata, bunic al Silviei la cincizeci de ani, trăia cu o muiere și n-avea nici un viciu care să-i ruineze mintea și trupul și să-l facă să-și expună cu nerușinare acea muiere cum făceau cei bețivi sau stricați, muiere pe care n-o cunoștea nimeni. Se spunea, adică se știa de existența ei, dar nimeni în cartierul lui nu descoperise cine e... Mama îmi aruncă, o clipă, o privire pierdută, pe care tot într-o clipă o trimisei în adâncul sufletului, căci atunci eram prea tânăr și în plină înflorire, ca să-i surprind înțelesul. Abia azi iese la suprafață. „Ești tu, maică, fericit?“ parcă mă întreba, cu intuiția extraordinară a mamelor, care au avut destul timp în viață să mediteze, mai ales ea, care se detașase de propriul ei bărbat, prin voința de a rămâne curată după ce adusese pe lume un copil. Sau poate o îndoială: făcuse bine că îl alungase când vedea acum cu ochii ei că totul se învârtea pe această linie în jurul iubirii și ceea ce înțelegeau oamenii prin asta, posesiune și nu dăruire? Citea în bucuria mea o adâncă supunere în fața acestei așa-zise iubiri? Citea în sufletul Matildei că strălucirea chipului ei nu era pentru mine, în timp ce eu, chiar dacă nu mă uitam într-acolo, spre grupul ei, mi-era gândul numai la ea?

Întinse mâna și mă mângâie, iar eu îmi ferii obrazul, având în clipa aceea intuiția dorinței ei de a mă proteja. Dacă gândul mi-ar fi fost clar ar fi trebuit să-i răspund: „Nu mă cunoști, mamă? Sânt fericit în nefericirea mea.“

Și râsei: „Uite la mama, în loc să-și mângâie nepoțica, ea tot pe mine vrea să...“ „Maică, zise ea, ești tu vesel, dar parcă nu mai ești cum te știu eu.“ „Păi cum să mai fiu? îi răspunsei. Am mai îmbătrânit“ „Muncești prea mult, zise, mai lasă cartea.“ „Asta e meseria, mamă, ce-ai vrea să fac, să tai frunză la câini?“ „Fii și tu ca alții, nu le mai pune pe toate la inimă! Nu-i vezi? Sânt grași și frumoși!“ „Vrei să spui că eu sânt slab și urât?“ Și mă

dădui pe spate de râs. „Nu că ești urât, dar ai cam slăbit...“ „Și de unde știi tu, mamă, că le pun chiar pe toate la inimă?“

Nu-mi răspunse. Cum să nu știe? Scapă cineva de intuițiile mamei, care știe cum trăiești fără să fi aflat nimic de la nimeni? Sau prea puțin, de pildă ce vedea acum, veselia Matildei care nu-mi era adresată? O femeie trebuie să stea lângă bărbatul ei și lângă părinții acestuia, nu cum făcea ea acum, că i se auzea râsul printre străini și la ei nu venea să-i întrebe măcar de sănătate... Mă uitai la Matilda insistent, privirile ni se încrucișară, ea înțelese, se scuză și veni la noi. Dar veselia i se stinsese, „Mama vrea să-și vadă nepoțica“ îi spusei. Matilda își trase mai aproape scaunul. „Adoarme greu, zise ea, are colici, o doare burta după alăptat și abia a adormit. Când se trezește, vă spun eu... Apoi către mine: Victor, am uitat să te întreb, să-i servim, acum cu țuică sau când ne așezăm la masă?“ „Dacă mai durează, desigur...“ „Mai durează puțin, credeam că Tasia o să ne ajute, dar văd că s-a așezat la taclale cu Tamara, că văd că și ăsteia i s-a descleștat gura și o ține de vorbă.“ De ce nu-i spui? zisei, gândind: și tu de ce nu te duci s-o ajuți pe Ana? Tata se uită sugestiv alături, adică să se ducă mama, dar chipul ei blând deveni sever și tata se mișcă jenat de prostia pe care era gata s-o facă deschizând gura.

Matilda se ridică și îi auzii glasul invitându-le pe Tasia și Tamara să vină cu ea, și ele săriră fără codeală. Băurăm țuici, aduse de Ana în mici păhărele de baccara. Marele Vasile se strâmbă și aruncă pe gât puținătatea aceea de lichid, punând apoi mâna pe sticlă și înghițind alte trei la rând. „Astea sânt pentru cucoane, zise el cu înțelegere, te pomenești că și la vin o să bem tot din de-astea, nițel mai mari! Eu o să trec drept bețiv.“ „Apăcă eu știu că domnul Vasile nu este la el bețivu“, zise Ana. „Știi tu, dar ce-o să zică lumea asta?“ Avea dreptate, și eu băui unul și păstrai un al doilea să mai stau de vorbă cu ai mei. „Ce mai faci, bunicule, zisei, cum mai merge?“ „Cum să meargă, zise el, aşi mai trăi mult dacă n-ar fi bătrâna asta!“

Adică bunica. „Păi dar, zise ea, senină, dacă n-ași fi eu, te-ar mânca câinii... Aoleo mă doare ici, aoleo stomacul, aoleo ficatul... Nici un pahar nu știe unde e. Odată i-am zis și eu: du-te și ia-l singur. Da' unde e, zice; în dulap, unde să fie. Da' unde e un dulap, îl aud că zice și m-am închinat singură.“ „Păi în casa asta sânt douăzeci și patru de dulapuri, zise bunicul cu humor, că și-a făcut toată viața numai dulapuri, era un colțișor liber, chema tâmplarul și, zice, să-mi faci aicea un dulap...“ „Da, parcă ai știut tu ce e aia să crești o casă plină de fete, zise bunica. Toate am fost la dispoziția

ta, și acum ai rămas singur și nu știi unde e un dulap.“ „Și tu ce treabă ai? o întrebă el cu un humor întețit. Ce învârtești, ai vrea să te servesc eu pe tine?“ „Nu, da' zici că ai mai trăi mult dacă n-ași fi eu...“ Îl prinsese, mă uitai la el să văd ce mai zice. „Păi da, răspunse el de îndată, ași lua și eu una mai tânără, nu o hoașcă ca tine.“ Până și mama surâse. „Tu să iei una mai tânără?“, îl întrebă bunica uitându-se la el cu același humor senin al bătrânilor care au trăit și s-au înțeles bine- cât au fost în putere și a căror singură distracție în doi era acum să-și spună unul altuia cât de bătrâni au ajuns încât nu mai fac amândoi nici cât o ceapă degerată. Măsuram, privindu-i pe toți, cu jubilațiune, treptele vârstelor; bunicii bătrâni, părinții mei, pe lângă ei, în plină putere matură, eu un copil față de toți (și mă simțeam chiar astfel), aveam totuși la rândul meu o fetiță, sărisem deci și eu prima treaptă. „Bunicule, zisei, sânt fete care mor după bătrâni! Le place lor, ce să le faci!“ „Păi cum, făcu bunicul, în timp ce n-am auzit că unui tinerel să-i placă o babă căptușită.“ „Și dacă l-ai vedea cum îi cad nădragii“, mai spuse bunica și schimbă vorba, începu să spună noutăți despre celelalte fete ale ei, surorile mamei, că una a făcut, alta a dres. Mama rămase mai departe tăcută, dar asculta cu interes, în timp ce tata se enerva, că el știa demult că... și că el le spusese, dar...

Mă ridicai și revenii în bibliotecă. Vaintrub tocmai vorbea și tăcu în clipa când intrai eu, dar nu pentru că se ferea de mine. Stăteau toți în picioare cu țuicile în mână, în afară de Micu și Clara, care se așezaseră pe canapea. „Totuși, doctore, zise Micu, dumneavoastră puteți să ne spuneți de ce ar fi necesară.“ Vaintrub dădu din umeri: „Nu știu absolut nimic“. „Dar niște presupuneri puteți să faceți.“ „Nu mai multe decât le poți face și dumneata.“ „Adică?“ insistă Micu. „Adică, de pildă, să se adopte sistemul sovietic actual, în care să se desființeze vechiul bacalaureat, și cursul primar obligatoriu de patru ani să fie de șapte, iar cursul universitar să fie de cinci ani.“ „Și numai atât? clipi Micu des, iritat și plictisit. O a doua reformă a învățământului, la o distanță așa de mică de prima, nu cred eu că se va rezuma numai la atât.“ „Și eu cred, zise Vaintrub. A venit la noi în inspecție un individ de la minister și a asistat chiar la cursul meu. Pe urmă mi-a spus în birou: «Sânteți cam rupt de viață, tovarășe decan. Ce ne interesează pe noi scolastica dumitale?» «Nu te interesează pe dumneata, ne interesează pe noi, i-am răspuns indignat. Filozofia...» «Acum nu facem filozofie, m-a întrerupt el, facem tractorie!» «Du-te dumneata la tractorie, i-am spus, n-ai ce căuta prin universități...» «Dumneata», îl auz că îmi zice...

«Dumneavoastră, i-am tăiat-o, așa trebuie să te adresezi unui profesor universitar și decan, cu dumneavoastră, că n-am păzit porcii împreună...», îl văd că se face roșu și se încordează în gât. «Dumneavoastră, zice, ați auzit de îmbunătățirea compoziției sociale în cultură și învățământ?» «Da, dar nu cu troglodiți ca dumneata.» «Atitudinea dumneavoastră de ciocoism nu e compatibilă cu postul pe care îl ocupați. O să raportez tovarășului ministru.» «Ieși afară! i-am spus. O să vă raportez eu, pe dumneata și pe ministru, acolo unde trebuie.» Aveam impresia netă că acest ministru, un imbecil cocoțat acolo pentru lustrul lui de intelectual burghez cu vederi de stânga, o nulitate, pur și simplu își bătea joc cu cinism de învățământ, dacă așa înțelesese el să-și îmbunătățească compoziția socială a cadrelor din minister, angajând astfel de pitecantropi. A doua zi telefon de la cabinetul tovarășului I. C. (era același personaj cu care Ion Micu avusese o altercație în aula universității și care apoi îl umilise pe Ion punându-l să țină o conferință despre Amăicăliţului). Pe I. C. îl cunosc din '44, când mi-a propus să primesc funcția de secretar al comitetului județean de partid. Situația era însă complexă, știți de ce, și i-am spus că mă simt capabil să-i fac față în cultură, da, în asemenea funcție, nu. Și nu m-a uitat și când mi-a propus catedra și decanatul, am acceptat. Și mă ia tare la telefon. «Dumneata vrei să zbori de-acolo?» I-am spus: «N-am cerșit nimănui o favoare de care să-mi fie frică să nu zbor. Vă adresați poate ministrului învățământului, căruia lui îi e frică să nu zboare? Eu nu zbor, plec imediat dacă mă mai amenințați astfel.» S-a înfuriat. «Da' carnet de partid ai?» «Am!» «Vezi să nu rămâi fără el.» «Sânt medic.» i-am răspuns. Pot să-mi îngrijesc pacienții și fără carnet, n-am intrat în partid să mă agăț de un carnet. Pot să am convingeri și fără el, astea nu poate să mi le ia nimeni!» «Ia uite, a râs el de astă dată, cum își scoate cornițele drăcușorul mic-burghez!»“ „Are și el o idee, zise Micu, una singură, dar fixă. Celelalte flotează, le bate vântul. Parcă îl văd că într-o zi se întoarce la tipografie, de unde a plecat și unde n-a citit nimic...“ „Așa este, continuă Vaintrub, când a văzut că nu mă sperii, a dat-o pe râs. Că e adevărat că l-am înjurat pe ministru? «N-am înjurat pe nimeni, i-am, răspuns. A trimis în inspecție un individ dubios, pe care l-am dat afară» «Trebuie să ajutăm cadrele noi să intre în problemă, nu să le dăm afară când vin în biroul nostru.» «Se poate și asta, dar să nu vină la noi să ne spună că azi nu mai facem filozofie, ci tractorie.» «Așa a spus?!» «Da, așa a spus.» «Atunci e un idiot, care nu știe nici măcar că clasa muncitoare se ghidează după filozofia marxist-

dialectică, și că practica, fără teorie, e oarbă... Dacă e așa, atunci ai avut dreptate. Linia partidului e justă, dar uite ce ajunge în practică.»“ „E un simptom totuși“, zise Ion Micu. „Bineînțeles că e un simptom, confirmă Vaintrub cu o voce, ai fi zis, materialist-dialectică, parcă ar fi studiat un fenomen obiectiv, în care nu era implicat. Ideea în sine e falsă: ce e aia să îmbunătățești compoziția socială a cadrelor? O faci dacă ai cu cine, iar dacă n-ai?! Pregătește-le și pe urmă, acolo unde e cazul, schimbă dar nu așa, gata, să îmbunătățim compoziția... Lozinca se aplică, dar nu îmbunătățește nimic, dimpotrivă, devine extrem de dăunătoare, cu consecințe incalculabile la nivel național. Degeaba- zicea I. C. că am avut dreptate, mi-a zis mie, că m-am revoltat, dar acolo unde nu se revoltă nimeni, ce se întâmplă?“ „Ce să se întâmple? zise Micu, îl ascultă pe troglodit, zice da, tovarășe, și scoate din program cursul despre scolastici.“ „Ai dreptate, zise Vaintrub cu același glas științific. M-a chemat rectorul și deloc jenat mi-a spus că ar fi bine să-i dăm dracului de scolastici și să ne mulțumim cu grecii vechi și cu marxismul. Asta a doua zi după ce mă chemase la telefon I. C. Nici vorbă, i-am spus. L-am întrebat de ce? Că a primit, în acest sens, un telefon de la minister, chiar ministerul a dat această dispoziție. L-am întrebat când a vorbit cu el? Chiar atunci, mi-a spus. Simptomatic! Asta însemna că I. C. nu-l chemase la ordine pe ministru, îl lăsase în pace, și asta, ridică vocea Vaintrub cu o indignare mai puțin dialectică, chiar după ce vorbise cu mine și îi explicasem și recunoscuse el însuși că avusesem dreptate. Avusesem *eu*, dar asta nu schimbă nimic, adică nu schimba lozinca, dispoziția, care venea chiar de la el, de la I. C. și care pesemne că era generală. Ce fel de lozincă?“ Vaintrub ridică din umeri. Nu putea să-și dea seama... „Acuma știu de ce e necesară o a doua reformă a învățământului!“ exclamă atunci Ion Micu și în mod bizar începu să râdă în felul său sacadat și excitat de idei pe care nu vroia să le comunice, râs de triumf greu de descifrat și care nu se mai termina... El ghicise și extrem de curios și turburat așteptam să-și termine râsul acela care mi se părea cam neghiob în prelungirea lui exagerată și să-l întreb, dar intră Matilda și ne invită la masă...

XIII

Sufrageria noastră era alături de hol, de care era despărțită nu de uși sau de glasvanduri, ci de două arcade pe două coloane, ceea ce dădea apartamentului o oarecare somptuozitate și mai ales mult aer în casă. Cele

trei odăi ale copilăriei și adolescenței mele erau mai mici luate împreună, decât holul casei Matildei. În sufragerie, un geam cu vitralii care dădea în curte, rămânea veșnic închis. Culorile lui, albastru viu și roșu intens, ingenios combinate, împreună cu cele două coloane, te trimiteau în evul mediu, senzație care se destrăma dacă îl deschideai. Arcadele se meschinizau, apartamentul devenea un simplu spațiu ale cărui perdele groase de la ferestre îți aminteau de ceva văzut și la alții, în orice caz ceva cu care te obișnuiai repede și nu-ți mai spunea nimic, în afară de confortul de a simți că nu te apasă pereții. Geamul acela însă, culorile lui aveau ceva magic, nu păreau culori care se concentrau liber undeva în realitate și să capteze atâta lumină misterioasă, în plimbările mele prin hol, mă atrăgeau irezistibil, și când bătea soarele în ele pe la amiază erau mirifice, mai ales că dincolo de ele, în doi arbori stufoși, ciripeau pasările. Timpul parcă se dilata, cădeam în visare și gândeam: ia uite, bătrânii meșteri, niște necunoscuți, dar atât de apropiați de mine, au prins aceste minunate culori și le-au lăsat aici pe acest geam să le ghicim sufletul. Or fi murit, or mai fi trăind, cine știe?

Musafirii mei simțiră și ei ceva și auzii exclamații: frumoasă sufragerie... da, da, frumoasă casă... da, plăcută, odihnitoare... Nu e nevoie să stai într-un palat ca să te simți bine... Da, dimpotrivă, eu ași avea senzația, oricum neplăcută, că din camerele goale ar putea să intre peste mine niște fantome... adică nu fantome, dar golul din ele, vidul... Ba da, și un palat, dar mic, fără camere multe și fără etaj, cum e *Mon plaisir* al lui Petru Cel Mare, de lângă Leningrad... Ați fost la Leningrad? Da, într-o delegație, să vedem și noi cum se poate naște fără dureri... Și se poate? După părerea mea nu se poate decât prin excepție, printr-o gimnastică asemănătoare cu a yoginilor, dar gravidele noastre mi-au râs în nas, decât să mă trudesc atâta, urlu și eu câteva ceasuri și am scăpat... Râsete... Vocea Matildei, Vasile, stai în capul mesei, Victor, tu stai în celălalt capăt, Tamara, tu stai lângă mine, uite aici, domnul Vaintrub, alături (lângă fratele ei), domnul Micu, poftiți aici (în stânga Tamarei), doamnă Clara (lângă părinții mei), Petea (lângă Ben Alexandru).

Eu mă trezii în stânga cu bunicii și în dreapta cu urâta nevastă a lui Petea. Ni se servi întâi salată de boeuf, de care nu se atinsese nimeni dintre ai mei, urâta lui Petea și Vaintrub o mâncară toată parcă hămesiți amândoi, părinții și bunicii mei se uitau în farfurie ca și când li s-ar fi pus în față mâncare pentru pisici... „Bunicule“, șoptii, dar el ridică demn și discret o

mână și se uită suveran peste toată adunarea, să nu facem adică altfel decât ceilalți... Eu însumi nu mă așteptam să văd în fața mea această eternă salată de boeuf care mi se servise drept antreu la toate mesele la care fusesem invitat... Înghiții totuși din ea și de ce mi-era frică se și întâmplă: dădui peste o bucată de carne moale, care îmi făcu greață. Nu ezitai și o pusei alături în farfurie. Am observat un lucru curios, ce poftă de mâncare ai acasă și cum e cu această poftă când ești invitat: o foame neașteptată te apucă la alții, în timp ce acasă, cu musafirii, totul ți se pare desapetisant. Clara mâncă totul, ca și ceilalți, în afară de Micu, care răscoli salata ca și când ar fi căutat ceva în ea și, în fapt, o lăsă așa, fără măcar s-o guste. Apoi Ana și Tasia ne aduseră un bulion cu un ou crud în el. „Victore, dar o ciorbă n-a gătit cumva nevastă-ta?“ îmi șopti totuși bunicul. „Nu știu, zisei, cred că nu.“ Îmi sorbii bulionul, care mi se păru sălciu, și în sfârșit ni se aduse purcel la cuptor cu piure de cartofi și salată verde. Piureul era bun, dar purcelul n-avea frăgezimea pe care o știam eu, iar când gustai din curcan, zadarnic îl mestecai insistent, era ațos, bătrân, nu se lăsa tăiat de măsele. Totuși musafirii noștri nu lăsară nimic în farfurii, ba chiar Vaintrub, întrebat, repetă purcelul. Se angajase într-o discuție cu marele Vasile despre Hotărârea din iunie '48 a plenarei CC cu privire la înființarea primelor cincizeci de gospodării agricole colective pe țară. Vorbea cu aceeași pasiune intelectuală ca și despre Platon. „După părerea mea, zise el, sânt premature, dacă nu chiar ideea în sine e greșită.“ „Ideea în sine nu e greșită, zise marele Vasile, randamentul în agricultură e strâns legat de o mecanizare a acesteia. Să vă dau un exemplu: toamna trecută a fost cam secetă, pământul era tare și țăranii au așteptat o ploaie care n-a venit. Până la urmă au arat, dar ce brazdă pot să scoată doi cai sau chiar doi boi? Grâul a ieșit slab cu spicul mic, producție sub o mie de chile la hectar. Ce-am făcut noi la gospodăria noastră de stat? A plouat, n-a plouat, am băgat tractoarele adânc și am spart crusta groasă, am semănat normal. Bobul a stat liniștit în pământ și când a venit ploaia l-a găsit acolo și a răsărit normal și des. Rezultatul: patru mii de chile la hectar; același pământ, aceeași sământă, aceleași condiții climaterice. O singură deosebire, tractorul!“ „E evident că nimeni nu se gândește, așa cred cel puțin, că țăranul o să-și îndemne boii să se repeadă cu coarnele în tractor, zise Vaintrub. Numai că tractorul, divinizat, o să treacă precum tăvălugul peste o întreagă civilizație țărănească și întrebarea e dacă o să aducă una mai bună, dacă e însoțit de ideea unei agriculturi colectiviste. E obligatorie această idee?“ „E obligatorie, strigă Vasile.

Tractorul nu poate lucra decât pe întinderi mari.“ „Ei, cât de mari pot fi, într-o țară cu un relief atât de variat? Asta e valabil pentru Rusia, pentru Statele Unite, pentru Canada, țări cu întinderi uriașe de pământ, dar la noi, pe lângă faptul că nu avem astfel de întinderi, cel puțin o treime din teritoriu, e compus din dealuri și munți. În această treime colectivizarea și tractorul n-au ce căuta. Rănim cele două treimi. De ce ar fi absurd să li se vândă țăranilor tractoare și să-și muncească mai departe pământul cu ele? Cum e în Franța și Olanda? Olandezul, fără să fie colectivizat, produce cantități considerabile de lapte, brânză și carne, în timp ce e îndoielnic că ar produce mai mult, dimpotrivă, ar intra într-o depresiune și penurie cronică dacă s-ar colectiviza și iată de ce: inițiativa pentru sine când trebuie să produci lucruri atât de variate și care cer atâta grijă, cum ar fi verdețurile, legumele, carnea de toate soiurile, toată gama de produse care dacă sânt de calitate ne fac viața atât de plăcută, în etapa actuală a civilizației noastre, inițiativa pentru sine e mai productivă decât inițiativa pentru toți. E fatal, dispare cointeresarea, fără să mai vorbim că eșecul unei inițiative pentru sine e mic, neînsemnat, în timp ce eșecul tuturor, dispărând grija individuală pentru vite de pildă, dar și pentru rest, e catastrofal. Legea unirii forțelor, în mod paradoxal, n-ar mai funcționa, fiindcă oamenii răspund la chemare și se unesc doar în fața primejdiilor, inundații (chiar cazul Olandei, care și-a construit cunoscutele diguri în fața mării), foc, secetă generalizată, război, dar după ce toate acestea trec se întorc în ei înșiși și doresc să trăiască așa cum le place, să se spetească muncind, dacă asta îi pasionează, în vederea unui câștig care ar fi măsura efortului depus și nu să depună un efort în pagubă, fiindcă, să fim atenți, degeaba ar munci ei din toate puterile în colectiv, dacă alții ar sta și ar munci prost: gospodăria colectivă ar fi săracă sau mediocră și valoarea zilei de muncă ar fi scăzută. Cu alte cuvinte, cel sârguincios va trebui să cedeze fatalmente o parte din munca lui celui puturos, care prin puturoșenia lui ar lovi în întreaga colectivitate. Cu alte cuvinte, am ieși din domeniul implacabil al necesității, care silește un om liber să muncească dacă nu vrea să piară, în cel al grămezii umane în care această amenințare ar dispărea; rezultatul: sărăcie generalizată, demoralizarea pentru cei vrednici, care în cele din urmă vor părăsi gospodăria colectivă căutându-și alte rosturi, și bunurile pământului vor zăcea neculese pe câmp... Nu pot să prevăd mai mult consecințele care ar decurge: economie în dezordine, măsuri menite să cârpească ici, în timp ce ar plesni dincoace, fiindcă unica măsură, aceea de a se recunoaște un eșec și

a se reda oamenilor inițiativa individuală, nu s-ar lua. O să spuneți că producția pe care o dă pământul ar ajunge cu timpul la fel de sigură și automatizată ca și aceea a unei uzine și că doar un număr foarte mic de oameni ar mai fi necesari în agricultură, restul vor fi absorbiți în construcții și în noi uzine... recunosc, ar fi maximum de progres și chestiunea țărănească s-ar închide. Dar până atunci câteva generații vor suferi și cine ne dă dreptul să le facem să sufere, când totul s-ar putea foarte bine realiza printr-un progres lent?“ „Deci recunoașteți că ideea e bună, dar aplicarea ei e prematură?!“ zise Vasile. „Domnule inginer, răspunse Vaintrub, țin să vă răspund printr-o comparație. Se căsătoresc doi inși, se culcă împreună și bărbatul zice nevestei: hai, naști! Dragă, răspunde femeia, trebuie să treacă nouă luni! Și bărbatul se înfurie: ce nouă luni?. Mie să-mi naști acuma, n-am timp să aștept. După cum vedeți și aici ideea de a concepe un copil e bună, dar pretenția ca el să se nască imediat e absurdă. Orice-ai face, copilul tot la nouă luni trebuie să se nască. Tot astfel cu colectivizarea agriculturii: ea nu va da roade decât după ce va trece un anumit timp. Atunci ce rost are s-o forțezi? Procesele sociale se coc și ele urmând de aproape, după legi specifice, legile biologice, fiindcă sânt implicați în ele oameni vii, cu contradicțiile lor, nu automate pe care le poți programa și ele să-ți dea rezultatul scontat.“ „Ați trăit la țară...?“ zise Vasile. „Niciodată! zise Vaintrub.“ „Fiindcă văd că știți multe despre țărani!“ reflectă marele Vasile... „Țăranul e un om ca oricare altul, zise Vaintrub, îl judec în esența, nu în mentalitatea lui specifică, la fel de specifică oricărei profesiuni.“ „În fond, asta e chestiunea, zise Vasile, se pot sau nu se pot arde etapele?“ „Uneori se pot, reflectă Vaintrub, și poate fi chiar urgent necesar cum e cazul în industrie. Industria noastră ușoară dădea produse suficiente și de calitate înainte de război, dar erau foarte scumpe. Noi le-am ieftinit, dar se pune întrebarea din ce resurse vom finanța o industrie metalurgică și o industrie grea?“

Marele Vasile, învățat să pălăvrăgească, obosise sub tensiunea la care îl supusese Vaintrub. „Eeeei, făcu el tare, părăsind dialogul, dar pe cine sărbătorim noi aicea? Unde e nepoțica? Ia s-o vedem și noi, și să bem în cinstea ei un pahar? Matilda!“ „Acuși, zise Matilda și se ridică, trecu pe lângă mine și îmi șopti: toarnă vin în pahare.“ Îmi lăsă timp să le umplu pe toate și se întoarse cu copilul în brațe. Ben Alexandru sări de la locul lui și se apropie. Scoase un clopoțel mic din buzunar și sună din el ușor sub ochii fetiței, care avu o zvâcnitură de surpriză și încântare: râdea cu gura ei știrbă,

în timp ce toată lumea se uita la ea. Apoi Matilda o duse înapoi. Șeful clanului se ridică și începu să cânte: mulți ani trăiască! Ne luarăm după el și ridicarăm paharele. Numai ai mei nu cântau, bunicul supărat pesemne că nu i se dăduse o ciorbă, mama tăcută și bunica supărată, poate, că nu neamul nostru (mai bine zis eu) strălucea la această sărbătoare. Totuși, când ne oprirăm din cântat, i se auzi glasul: „să vă trăiască, maică, să fiți sănătoși și fericiți și să vă bucurați de ea“. Ciocnirăm paharele și băurăm. Matilda se pupă cu rudele ei, eu mă îmbrățișai cu ale mele. „Victor, zise Clara, de la locul ei, să faci și un băiat.“ Ion Micu: „Victor, îngerul păzitoriu să vegheze asupra ei!“ Mama părea copleșită de o tristețe inexplicabilă, mă îngrijorai, mi-apropiai obrazul de-al ei și îi șoptii: „Mamă, ce e cu tine? Te doare ceva? Spune-mi mamă, suferi de ceva?“ Nu-mi răspunse, dar lacrimi mari se rostogoliră pe chipul ei și făcu un efort să surâdă. „Ce e cu tine, îi șoptii mai departe râzând, crezi că sânt fată care s-a măritat fără voia ei? Crezi că m-a silit tata și îmi plângi de milă?“ Ea mă mângâie drept orice răspuns, și de astă dată o lăsai și îi sărutai mâna. „N-arăți tu, mamă, așa cum te știu eu, repetă ea această idee, când veneam la tine acasă și îți făceam mâncare. Erai mai vesel, mai copil.“ „Păi ce să fac, acum sânt tată, am și eu griji...“ „Nu le pune la inimă!“ repetă ea iar și această dorință și această temere, că nu-mi feream inima... Matilda veni și își băgă fața între noi (avui o clipă de amețeală, era atât de frumos acest chip pe care îl iubisem atât de tare și care nu mai era al meu, cu toate că vedeam fără să mă înșel că tot ceea ce făcea ea, cel mai mic gest, veselia ei, privirea rece și strălucitoare erau pentru mine). „Ce vorbiți voi aicea? zise, mamă soacră, n-ai mâncat nimic și nici bunicul, ce să vă dau, e vina mea că nu v-am întrebat ce vă place...“ „Lasă, mamă, zise mama, am mâncat destul, sântem și noi bucuroși că aveți un copil, să aveți grijă de el, că un copil...“ Și tăcu...

Avui o bănuială. Mama văzuse că nici eu nu mâncasem, dar cum să-i explic că mă îngrijorase râsul absurd al lui Ion Micu, când spusese că acum el înțelegea de ce era nevoie de o a doua reformă a învățământului? Că nu-mi ardea de mâncare și că toate felurile îmi făceau greață? Ion Micu putea râde de o neghiobie (și atunci și râsul lui era cam neghiob), dar dacă nu de-o neghiobie râsese? Iar Matilda îl așezase departe de mine și nu puteam să-l întreb, să-i cer explicații. Îmi pusese alături pe ciuma de nevastă a lui Petea, pe care îmi venea s-o omor.

„Dom' profesor, strigă șeful clanului după ce ne reluarăm locurile, am și eu o întrebare: ce se petrece în învățământul universitar? Aici la noi, totul e

în ordine?“ „Aici la noi da, fiindcă sântem o universitate de mare tradiție, zise Vaintrub, și nu acceptăm să ne abatem de la ea.“ „Dar... zise Vasile, și pronunță numele marelui poet și filozof, de ce a fost dat afară?“ Avea aerul că abia acum aflase această știre. Și deodată toată lumea reacționa, copleșindu-l pe Vaintrub cu întrebări, care nu erau de fapt întrebări, ci învinuiri. „Dumneavoastră, care judecați foarte bine în problemele țărănești, zise Matilda cu obișnuitul ei glas triumfător înainte de a triumfa, cum de ați acceptat să fie scos din universitate tocmai un atât de mare om? Nu zic de ceilalți, care poate erau bătrâni reacționari, foști membri ai unor partide care...“ „El n-a fost membru al nici unui partid politic“, zise peremptoriu unul din arhitecți... „Cel mai mare filozof român“, zise și celălalt arhitect... Cum Vaintrub nu se grăbea să răspundă... „Ați citit ceva de el?“ zise Ion Micu cu un glas inocent, adresându-se celor doi. „N-are importanță, sări Matilda pe care inocența lui Micu n-o înșela. Sigur că toată lumea, cel puțin în facultate, a citit cel puțin poeziile lui, care sânt atât de frumoase... Filozofia e mai grea, eu n-am citit nimic, dar faptul rămâne.“ „Care fapt?“ zise Micu. „Că nimeni n-a sărit să-l apere.“ „De unde știți? Ați făcut dumneavoastră vreo anchetă?“ Tot cu inocență, ceea ce o făcu pe Matilda să râdă: „Domnule Micu, toată lumea știe că n-a reacționat nimeni la darea lui afară.“ „Dumneavoastră ați reacționat când marelui arhitect Gociman i s-a dat un picior în josul spinării?“ „Vorbea prea multe! zise Matilda. Și noi mai vorbim, dar Gociman a venit la cursuri, a doua zi după detronarea lui Mihai I, și a cerut studenților să se ridice în picioare și să păstreze un minut de reculegere. Mă mir că n-a pățit-o! Dimpotrivă, a fost chemat și i s-a explicat cu răbdare de ce era necesară abolirea monarhiei. Aiurea. Degeaba i s-a vorbit nebunului... Fiindcă e cam nebun...“ „Un nebun care a construit ce e mai frumos în orașul nostru, ași vrea să avem mulți astfel de nebuni“, zise Micu. „Construiește și azi, dar contactul lui cu studenții nu mai era tolerabil“, zise Matilda. „Cine cunoaște bine are dreptul să judece, dar nu și ceilalți, zise Micu. Sânt de acord cu dumneavoastră în ceea ce îl privește pe Gociman.“ Matilda rămase descumpănită, dar nu convinsă. „Nu se compară Gociman cu marele filozof, sări atunci roșcatul de Petea, care ăsta, era mai mult decât evident că nu citise nimic. El e o valoare națională, în timp ce ca Gociman mai sânt o sută.“ „Stimată doamnă, zise Ben Alexandru, Gociman e un mare arhitect, care nu numai în orașul nostru a introdus... împreună cu alții, arhitectura modernă. Dar marele filozof era un profesor insuportabil. *Nu* se înțelegea nimic de la un curs al lui, nu știa să vorbească, nu i se auzea

glasul, era, să mă iertați, un bâlbâit, nici din primele rânduri nu pricepeam ce spune. Dar nu pentru asta, totuși, i s-a desființat catedra. Prezența lui în universitate era o chestiune de prestigiu pentru ideea de cultură și nu trebuia să fie scos, dar el n-a vrut să facă nici o concesie...“ „Ba da, zise Vaintrub, a făcut sau mai bine zis ar fi putut face, dacă se proceda cu el cu mai mult tact, de pildă, cum s-a procedat cu Gociman. Dar nici el, doamna trebuie să știe, cred că Petrini i-a povestit, n-a procedat cu mai mult tact.“ „Nu soțul meu mi-a povestit, eu i-am povestit lui, zise Matilda, da, știu, a deschis cursurile cu aerul că n-a auzit în viața lui de un oarecare Marx.“ „Doamnă, râse Vaintrub, permiteți-mi să vă spun o mică poveste. Unui băiat, un evreu din Amsterdam, i se cere, ca să poată să se căsătorească, de către părinții fetei, să renunțe la religia lui. Băiatul s-a gândit așa, dacă religia mă împiedică să mă căsătoresc cu fata iubită, atunci nu e bună. Și a renunțat. Nu mai spun că în urma acestui act a fost izgonit de comunitatea sa și blestemat. Acest blestem numai dacă îl citești și ți se face frig, dar să-l mai și auzi fiind în cauză, înconjurat de mai-marii comunității în sinagogă. Totuși băiatul nu s-a speriat și s-a dus și i-a spus fetei și părinților ei: sânt un om liber, putem să ne căsătorim. Dar părinții i-au spus: da, foarte bine, dar acum trebuie să treci la creștinism. Cum o să intre fata noastră cu tine în biserică, dacă tu ești păgân? Ascultați, le-a răspuns băiatul, eu n-am renunțat la religia mea ca să trec la alta. Eu am renunțat la orice fel de religie, fără să încetez prin asta să cred în Dumnezeu. Atunci i s-a răspuns că altfel nu se poate. Și căsătoria n-a mai avut loc. Băiatul s-a retras atunci într-un sat de la marginea orașului, a început să șlefuiască lentile să aibă din ce trăi și a renunțat și la gândul de a fi fericit cu o fată. A început să scrie și a ajuns unul din cei mai mari filozofi ai lumii. A murit pe la patruzeci și ceva de ani din pricina prafului de la lentile. Ce vreau să spun? Că noi, comuniștii, n-am renunțat la religie și la ideea de Dumnezeu, ca să ne facem din Marx un alt Dumnezeu. Ar fi lamentabil! Marx e pentru noi un simplu filozof ale cărui descoperiri au pentru clasa muncitoare un caracter aproape științific. Lumea pe care o propune el e realizabilă și poate fi o lume mai bună, pentru că demonstrează că imensa majoritate a oamenilor este exploatată azi de clasa burgheză, o minoritate care dispune de forța de muncă a oamenilor și realizează profituri incalculabile. Aceste idei ne ghidează, fiindcă filozofia lui e activă și n-are un caracter abstract sau utopic. Din nefericire se întâmplă că dacă numele lui nu e pronunțat într-un curs de filozofie, faptul capătă un caracter de vină politică, și vinovatul e

reprimat. Da, dar, pe de altă parte, nu e prima oară în istorie când gândirea unui om, sau cuceririle lui, de pildă ale unui Napoleon, produc astfel de fanatisme printre oameni. Monarhiile absolute au fost intangibile atâtea secole. Nesupușii erau spânzurați. Poetului nostru i s-a luat catedra. Ar fi lamentabil dacă i se va interzice, ca poet, să publice. Ca filozof e clar că se va întâmpla, fiindcă el nu poate să-și renege ideile. E un idealist. Dar sânt convins că mai târziu va reintra firesc în circuitul Culturii, fiindcă idealismul lui nu e agresiv, e strâns legat de viziunea lui de poet, nu servește o cauză politică reacționară.“

Vasile ascultase toate acestea puțin absent, el avea altceva de spus. „Fiindcă, zise el, la București situația e mult mai gravă în universitate decât aici. Am un prieten al cărui nepot, un băiat eminent, pe ultimul an la Istorie, și-a permis să-i pună unui profesor o întrebare. Profesorul ăsta a intrat o dată la curs spunând încă de la ușă: Să vedem azi dacă Ștefan cel Mare a fost chiar mare și dacă Mihai Viteazul a fost chiar viteaz. Și băiatul ăsta s-a ridicat în picioare. Ce dorești? l-a întrebat profesorul de la catedra. «Vreau să vă atrag atenția, a zis băiatul, că românii nu și-au creat false mituri, cel puțin în ceea ce îi privește pe cei doi domnitori, ca să fiți dumneavoastră îndreptățit să încercați să le dărâmați!» Profesorul n-a avut replică, dar în aceeași zi au apărut în facultate doi securiști care l-au arestat pe băiat și sânt trei luni de-atunci și nimeni nu știe ce e cu el. Acest domn i-a zdrobit cariera și cine știe câți ani o să stea la pușcărie. Dar mai rău, continuă șeful clanului Lemnarilor, cică se studiază cum să fie scoasă din cursuri istoria națională, deocamdată domnul în cauză pregătește terenul. Ștefan cel Mare n-a fost mare, Mihai Viteazul n-a fost viteaz, halal istorie, n-am fost și nu sântem nimic, mult mai bine ar fi să ne alipim...“

O tăcere de gheață se așternu, pe care o rupse ginecologul: „Eu l-aș împușca!“ „Reacția ta e firească! zise Vaintrub. În condiții de război civil asta ar păți acest domn și poate și tu, Salanțiu, ai păți la fel dacă te-ar prinde tabăra adversă. Sentimentul patriotic e o realitate metafizică, iar absența lui o fatalitate generatoare de nenorociri, fiindcă nu-mi imaginez că acest domn e atât de imbecil; măcar pe cale rațională ar fi trebuit să-și dea seama că nimeni nu va renunța la miturile țării lui de dragul altei țări. E, probabil, un individ fanatic...“ „În ce ar consta fanatismul său, dom' profesor?“ rupsei și eu tăcerea. „Ne-a dat de înțeles domnul inginer“, zise Vaintrub. „Eu sânt mai realist, zise Ion Micu, cred mai degrabă că trebuie să fie un lingător de cisme. N-ar îndrăzni el să acționeze pe cont propriu în astfel de chestiuni.

Ideile sânt ale lui I. C.“ „Și ale Anei Pauker“, zise Salanțiu. „Da, ale acestui grup, ai dreptate“, zise Vaintrub.

Micu izbucni în râsul său sincopat, interminabil, stârnind nedumerire. „De ce râdeți?“ zise Matilda. El însă nu-i răspunse, se ridică, se apropie de mine și îmi șopti să-i spun unde e baia. Între timp se strânsese totul de pe masă și Ana aduse farfurii pentru tort și fructe. Nu mâncă nimeni fructe, în afară de Vasile, care spuse că dulciurile sărăcesc organismul de vitamine. (Obsesia lui cu vitaminele.) Nu-i imită nimeni, deși merele și mai ales perele bergamote te-ar fi putut face să eziți între ele și tort. „Eu mai vreau o felie“, zise Clara. „Și eu, zise și soțul ei. E foarte bun! Mie nu-mi plac torturile, prăjiturile; sânt numai pâine, ăsta e chiar tort...“ „E extraordinar, zise Clara, ce-ați pus ca rețetă...“ „Nuci, zahăr, cremă de ciocolată“, zise Matilda. „Nucile date prin mașină?“ „Bineînțeles!“ Și mie mi se păru atât de bun încât făcui la fel, mai luai o felie. Iar paharul de vin alb acrișor pe care îl băurăm după aceea mă uimi: putea deci fi vinul astfel? „N-am decât câțiva araci din ăsta! zise Vasile uitându-se la mine pentru întâia oară cu o privire în care simții o apropiere de rudenie, o căldură protectoare și afabilă. Dacă mai bei un pahar, Victore, o să vezi lucrurile altfel“, zise el cu un astfel de glas că toată lumea râse, iar eu înțelesei că fusesem tot timpul observat: nu arătasem prea vesel și acum șeful clanului doar îmi recomanda remediul.

„Tot n-am înțeles de ce-ați râs“, reluă Matilda întrebarea ei după ce Micu reveni de la baie. „Eu râd când e rău, fiindcă o să fie bine și nu râd deloc când e bine pentru că știu că o să fie rău“, zise Micu și spre uluirea mea toată lumea izbucni în hohote, „Sânteți cam sucit! zise nevasta lui Petea. Ei na! A vorbit și nea Ion că și el e om!“ „Totuși, insistă Matilda, nu înțeleg...“ „Dar e foarte clar, interveni soția unui arhitect, o femeie cu un chip plăcut și privirea plină de vioiciune, semn că urmărise discuția cu atenție. Domnul profesor e convins că lucrurile astea rele care s-au discutat vor duce la căderea celor care le comit. Și atunci va fi bine. Până aici mi se pare logic. Dar nu înțeleg de ce atunci când va fi bine n-o să mai râdă deloc. Nu e obligatoriu să fie iarăși rău.“ „Ba da, doamnă, zise Micu. Se prepară!“ „Ce anume?“ „Înlăuntrul binelui, zise Micu, se prepară răul și *vițăvercea*, își aduse el aminte de Marius Chicoș Rostogan. E dialectic! Nu e așa, doctore?“ adăugă el clipind des ca să-și ascundă ironia, dar Salanțiu înțelese că i se adresa lui și răspunse: „Așa este, și eu mă gândesc câteodată când scot afară un nou-născut: ia uite-l, a ieșit, își începe acum drumul spre

moarte, de-aia orăcăie așa de tare, săracu'...“ „Nu e dialectic deloc ce spui dumneata, colega, zise Vaintrub adresându-se lui Ion Micu. Are dreptate doamna, această alternare a binelui cu răul nu se produce fără un proces adesea violent și adesea cu rezultate imprevizibile: după rău să fie și mai rău, iar apoi să nu vie un bine prea grozav sau de o durată prea lungă. Fără să mai spun că înlăuntrul răului și binelui nu se prepară în mod fatalist contrariul... Uneori în plin bine, vine ca un uragan, și deloc «preparat», ceea ce noi numim rău... apariția pe un cer senin a unei furtuni are cauze primordiale în altă parte, cine știe în ce adâncuri îndepărtate ale proceselor. Astfel a venit Hitler și a găsit nu numai Europa, ci întreaga omenire nepregătită. A urmat o teribilă hemoragie care a umplut civilizația de sânge, era s-o pățim...“ „Ar fi trebuit să urmeze binele“, zise marele Vasile. „Aveți dreptate, zise Vaintrub, n-a urmat! Întreaga omenire a intrat în criză, cu amestec și de bine și de rău, și viitorul, adică sfârșitul acestei crize, nu e previzibil.“

Dar Ion Micu nu mersese atât de departe, înțelegeam că gândul lui se oprise la I. C. a cărui cădere o prevedea și se bucura și de aceea râsese. (Nu știu dacă o să mai am timp să revin cronologic și să spun că această speranță a lui n-avea să se realizeze: grupul deviatorilor din conducerea partidului avea să fie lichidat doi ani mai târziu, dar I. C. avea să scape trădându-i pe ceilalți; abia prin '57 sau '58 avea să fie și el trimis simplu director într-o tipografie; încât Ion Micu mai avusese de îndurat, râsese prea devreme.) Dar de ce râsese mai înainte când Vaintrub dăduse din umeri că nu știe de ce ar fi necesară o a doua reformă a învățământului? După explicația lui de acum ar reieși că... Ei, ce dracu ar reieși? Ceva bun? Dimpotrivă, râsul lui mă neliniștise...

„Cafeaua o servim în hol și în bibliotecă“, zise Matilda și toată lumea se ridică și se împrăștie prin apartament. Ana mă chemă în bucătărie să-mi spună ceva. Îmi arătă câteva sticle ascunse într-un dulap: „Eu păstrat pentru dumneavoastră vin care plăcut mult la domnul, nu mai este supărat.,.“ „Bravo, Ana, ia să vedem, e tot din acela?“ Matilda, strigai eu vesel deschizând ușa oficiului. Soția mea tresări; stătea de vorbă cu Ben Alexandru, care, însuflețit, îi spunea ceva. Ben Alexandru, îl chemai și pe el și ramaserăm toți trei în oficiu. „Tocmai îmi spunea, zise Matilda, că fetița e foarte reușită...“ „Da, îmi pare bine, el se pricepe“, zisei cu sticla în mână. Ana aduse pahare și turnai. Ciocnirăm și eu îl golii pe-al meu dintr-odată. Pusei paharul jos și n-o mai văzui decât pe Matilda. Îi luai capul în palme și

mă pierdui în apele verzi ale ochilor ei fascinanți. Și ea îmi înlănțui grumazul și ne sărutarăm, ah, ea îmi răspunse ca altădată și mă desprinsei turburat. Așadar ea știe cum a fost, dar păstrează în ea totul... și acum... adesea... câteodată... „Să fiți foarte atenți, zise Ben Alexandru, mai ales dumneavoastră, doamnă, să nu acaparați copilul prin poziția privilegiată pe care o aveți, că îl alăptați și îl îngrijiți... Drămuiți-vă tandrețea, sânteți doi, altfel o să aveți mari necazuri și nici copilului n-o să-i fie bine. Nu acum, bineînțeles, când el nu face decât să sugă și să doarmă, dar curând o să descoperiți cât de șireată o să se facă numai să vă aibă tot timpul alături. Arma ei va fi plânsul. Să n-o luați în seamă, altfel... Vă spun, e foarte reușită și o să vă fie foarte ușor s-o creșteți dacă o creșteți *împreună*. Experiența mea știe multe în acest sens, toate conflictele din familii au la bază această tendință irezistibilă a mamei de a acapara copilul numai pentru ea și care se observă chiar și la mamele așa-zis mai evoluate.“ Mă uitai la Matilda și văzui în privirea ei ironie și neîncredere. Ea chiar râse: „Domnule, numai mamele știu ce simte un copil. Teoriile dumneavoastră sânt pe toate drumurile, dar nici o mamă nu le pune în practică.“ „Din păcate, doamnă. Dar noi știm ce aberații se produc și pe urmă sântem chemați în fața unei mame devenită neputincioasă și în culmea exasperării.“ Matilda râse iarăși, ha, ha, ha, cu simpatie, dar și cu îngăduință suverană. Și intră în bucătărie să se ocupe de cafele. „Ben, îi spusei colegului meu, ce zici tu, ce-o să se întâmple cu chestia asta? cu o nouă reformă a învățământului?“ „Tot ce pot să spun, zise el, e că eu voi pleca!“ „De ce?“ „Am auzit că psihologia se va suprima din învățământ. Catedra mea deci, unde sânt asistent, se va desființa.“ „Și alte catedre ce soartă vor avea? N-ai auzit nimic?“ „Atât am auzit. Mă întorc la meseria mea, care mi-e dragă!“ „Dar ce fac eu cu filozofia, care mi-e foarte dragă. Logica, pe care am predat-o la școala normală, nu se mai predă. Logica a devenit invizibilă, nu trebuie să mai gândim logic, ci prin sofisme...“ Ben Alexandru se arătă foarte încurcat. „Unul din ele ne guvernează, continuai eu. Cu cât cresc succesele noastre, cu atât lupta de clasă se ascute și mai tare. Îți dai seama de sofism? E menit să justifice represiunea, dar nu împotriva celor care sânt deja învinși, ci împotriva învingătorilor. Dimpotrivă, conflictul se stinge când unul din parteneri a învins. Sau poate n-a învins? Sau poate nu trebuie să învingă și totuși trebuie? Tu, care ești partizanul necesității înțelese, spune-mi și mie, ce trebuie să înțeleg ca să devin și eu liber?“ „Că au apărut excesele și că trebuie să fii prudent ca să nu-ți pierzi inutil libertatea fizică.

Știi bine că o revoluție îi poate nimici chiar pe toți cei care au fost în fruntea ei, cu atât mai mult pe cei care nu-și păstrează gândirea logică numai pentru ei înșiși, în clipe când logica însăși e abolită.“ „Ai dreptate, hai să vedem ce zice Ion Micu.“

Numai că nu reușii să vorbesc cu el, intrase într-o discuție interminabilă cu Vaintrub, și se arătă vag iritat când mă văzu că mă apropii. Parcă ar fi înțeles ce vroiam de la el și se ferea de mine. Clara se lipise de el și părea și ea foarte prinsă de ceea ce spunea Vaintrub. Ce le putea spune? Desigur, tot ceva în legătură cu reforma învățământului. Or, tocmai asta mă interesa și pe mine.

Fără să știu cum și de ce, pierdusem puterea și trufia gândului de a pleca de la universitate și de a preda undeva într-o școală primară abecedarul. De fapt știam de ce, avusesem timp să măsor prăpastia, consecințele unui asemenea gest. Eu nu eram Spinoza, să mă retrag într-un sat și să șlefuiesc lentile! Iubeam o femeie, aveam un copil și nici o fatalitate socială și religioasă nu mă împiedicase să mă căsătoresc. Ce-ar fi zis Matilda? Nu ce-ar fi zis, ci ce-ar fi putut zice? Femeia română n-are intuiții mari, dacă bărbatul nu-și desvăluie, fie și prin martori exteriori, viitorul strălucit care îl așteaptă și pentru realizarea căruia ar merita să te sacrifici. Și nici măcar atunci... Nici măcar după ce ai descoperit că o mare idee care te-a călăuzit triumfă. Timpul prea îndelungat de sacrificiu îi insinuează neîncrederea, teama de noi sacrificii care i-ar mânca toată viața. Or această viață era a ei, vroia să și-o trăiască fiindcă nimeni n-avea să moară în locul ei. Se povestea despre Gheorghiu-Dej că nevastă-sa îl părăsise tocmai atunci când învinsese, când luase puterea. Da, spusese ea, azi ești, mâine nu ești, iar te bagă la pușcărie. Am fost cu tine cât ai fost închis, acum ești liber, dar eu nu mai am încredere și m-am săturat. Și n-a vrut în nici un chip să trăiască împreună cu el. Femeie mărginită? Nicidecum! Femeie simplă, da, dar cu intuiții fundamentale. După, ani de neliniște, vroia puțină liniște. Acum că el era liber, nu vroia să-i mai împărtășească soarta, nici în bine, nici în rău. Matilda, simțeam, ar fi gândit la fel, dar fără să-și facă datoria în prima etapă, cea a dificultăților. Astfel, ajunsesem să gândesc despre ea ce era mai rău, cu atât mai mult forța mea morală fusese surpată. Dar nu era numai atât. Peste asta se putea trece. Bucuria singurătății în care gândirea ta rămâne activă și jubilatoare putea să-ți ajungă, rămâneai fiu al soarelui și a tot ce există. Dar fusesem adânc implicat... Survenise bucuria de a apărea în fața studenților, în fața acelor zeci de priviri care se ridicau spre mine cu

încredere că vor afla secretul gândirii marilor oameni, floarea de preț a spiritului uman, în a cărei posesie mă aflam și, cine știe dacă nu și eu însumi puteam descifra pe fețele lor adevărurile acestor timpuri? Cine altul, dacă nu un contemporan, îi putea ghida? Nici Platon și nici Hegel nu mai erau vii, ca să le vorbească despre timpul existenței lor. Și când spuneam: tovarăși studenți! o tăcere absolută se așternea până în ultimele rânduri ale amfiteatrului. Domnii mei! li se adresase Hegel prin 1816, la Heidelberg, și cursul său devenise filozofie și spiritul său fusese stimulat de acești tineri domni care îi sorbeau avizi cuvintele. Cu ce poftă mă întorceam eu însumi acasă și făceam după notițele mele capitole la cartea despre gnostici, care creștea de la o zi la alta! Cum să-i părăsesc? Nu mai vroiam nicidecum. Măsuram concesiile pe care trebuie să le fac (și eram gata să le fac!) numai să pot apărea în fața lor și să comunicăm împreună, chiar micșorând până aproape de stingere lumina opaițului. Dar de ce râsese Ion Micu? Ce viziune avusese?

XIV

Nici nu mai eram atent la ceea ce se vorbea. După cafele Vaintrub și Ion Micu se ridicară, se duseră la Matilda, care stătea și tăifăsuia cu Tamara și Tasia, îi sărutară mâna spunând că totul a fost foarte plăcut, salutară pe ceilalți, fără să mai dea sau să sărute alte mâini, își luară la revedere și de la mine și se îndreptară spre ușă. Îi condusei, dar nu numai până în stradă, ci continuai să-i însoțesc. Vaintrub ghici că aveam ceva de discutat cu Ion Micu, se scuză și o luă grăbit înainte.

„Ioane, începui fără ocoluri, poți să-mi spui și mie: ai zis că înțelegi de ce e necesară o a doua reformă a învățământului. Ei, de ce? Și de ce ai râs?“ „Plec din universitate, zise el, dar nu acum. Aștept belirea lui I.C., ca să intru pe urmă în presa literară și să-i belesc și eu pe toți troglodiții, în frunte cu Amăicălițului. Sper să mi se încredințeze funcția de redactor-șef la *Luceafărul literar*. De-aia am râs, fiindcă nici troglodiții din București oploșiți sub pulpana lui I.C. nu vor scăpa. De-aici, din mijlocul Transilvaniei o să trimit spre ei săgeți cu bătaie lungă cât mai otrăvite, să scoată urlete și să se întoarcă prin pădurile de unde au ieșit.“

Deci nici lui nu-i pasă, gândii, ca și Ben Alexandru și Vaintrub, mai are o meserie, se întoarce la ea. Dar eu unde să mă întorc? „Nu mi-ai răspuns la prima întrebare.“ „Reforma învățământului, zise el mergând agale și privind

drept înainte, e necesară ca să mai desființeze niște catedre, bașca ce spunea Vaintrub, adică să se adopte schema de învățământ după cea sovietică." Era evident că se ferea, nu râsese de perspectivele căderii Iui I.C. și de ce-o să le facă el după aceea tuturor Amăicăliților care ieșiseră din pădure. Acest gând îi venise, poate, la masă, dar în biroul meu râsese de ceea ce îi spunea Vaintrub: a doua reformă a învătământului îi stârnise acel straniu râs. Dar nu mai insistai... „Și crezi că filozofia va fi atinsă?" Nu-mi răspunse câțiva pași. Ai fi zis că se gândea, dar nu sânt sigur dacă la întrebarea pe care i-o pusesem. „Cred că da, zise. Și cred că și decanul nostru va fi schimbat după ce pică I.C." „Nu înțeleg, ce legătură are Vaintrub cu I.C.?" „N-ai fost atent la discuție. Așa cum e el, foarte bine pregătit, un marxist convins și cu un caracter ferm, e omul lui I.C. El l-a pus acolo. Fără să mai vorbim că se vor găsi destui turnători care să-l demaște (dacă nu l-au și demascat) că nu aplică linia partidului în învățământ, că e contra colectivizării agriculturii și alte erezii contrarevoluționare." „Doar n-o să crezi că o să-l toarne vreunul din musafirii mei?" „De!" zise el, repetând dubitativul rebrenist. „Adică cine? Părinții mei, nevastă-mea?" „Mai erau și alții. Nu zic de ginecolog, dar era o tipa acolo care se uita la noi ca la niște râme. Vampa aceea flegmatică cu buzele groase și ai fi zis cu ochii adormiți. Ei, prin crăpătura pleoapelor ne studia și, cu urechile la pândă, auzea tot." Începui să râd... „Fugi de-aici, altele sânt isprăvile ei, nu să toarne." „Am văzut eu multe din astea, nu mă întreba, că spun. Și nici tipul ăla pricăjit, care n-a scos un cuvânt, nu-mi inspiră încredere." „Acuma, zisei eu batjocoritor, *n-o* să mai mergem în vizite de teamă că..." „Poți să mergi oriunde, dar depinde ce vorbești..." „Cum adică, ce să vorbim atunci? Despre papesa Ioana? Cred că suferi de spionită..." „Lasă să sufăr eu de spionită și fă tu pe viteazul în saloane, și o să vezi ce e mai deranjant, spionita sau arestuita..." Și râse. „Dar n-am scos un cuvânt", protestai... „Nu mă refer, în cazul ăsta, la tine, era vorba de Vaintrub. Sânt sigur că nu numai la voi și-a exprimat el ideile sale antipartinice." „Tu glumești, sau..." „De! exclamă iarăși. Să dea Marx să n-am dreptate." „Bine, zisei, o să fiu atent. La urma urmei, Vaintrub își redeschide cabinetul, dar ce fac eu dacă mă dau afară..." „Nu cred, zise el, deși nu ești membru de partid, ai origine sănătoasă, taică-tău e muncitor." „Da, dar dacă se desființează catedra mea?" „Atunci nu mai știu, zise. Parcă ziceai că abecedarul..." „Una e să pleci tu, și alta când ești dat afară..." „Vezi? Ți-am spus atunci, în ziua aia, că nu pleci tu, ești dat afară. Ai făcut bine că n-ai plecat, dar acum nu mai știu ce să-ți spun. Ai putea pleca, dar

dacă nu e nimic, n-o să-ți pară rău? Adică ce să-ți pară rău, ar fi o catastrofă. Pe de altă parte, dacă nu pleci s-ar putea totuși să vi se desființeze catedra. Părerea mea e că e mai bine să nu pleci, desființarea unei catedre ar fi un fapt obiectiv, nu te-ar putea învinui nimeni de ceva, n-ai fi în situația marelui filozof, căruia i s-a desființat catedra numai ca să-l dea pe el afară.“ „Bine, Ioane, mai spusei și îmi luai la revedere și mă întorsei spre casă. Dar revenii după câțiva pași: și totuși nu mi-ai spus de ce e necesară această a doua reformă a învățământului? Îți spun eu, zise, ne vedem mâine la braserie...“

„Are dreptate, gândii în timp ce făceam drumul înapoi, desființarea unei catedre nu înseamnă un blam pentru cei care țin cursuri la ea, e o măsură generală... Și apoi nu se știe dacă se desființează... Oricum pot preda de pildă istoria la orice liceu, ba chiar și matematicile și geometria, care îmi plăcuseră totdeauna și nu le uitasem, ca și fizica. Sau latina... Da, latina, franceza... Mai degrabă...“ Pe urmă îmi amintii că și latina fusese scoasă din învățământ, iar franceza redusă la o oră pe lună sau ceva în genul ăsta. Oricum, fizica va rămâne... O adâncă tristețe însă îmi spunea, gândind toate acestea, că niciodată n-o să mai intru într-un amfiteatru și să predau studenților mei pe care începusem să-i cunosc și să țin la ei. Diferența de vârstă între noi era mică, dar inocența lor era mai mare. În cursurile mele despre gnostici strecurasem ideea mea că abia atunci va fi posibilă o nouă gnoză, care ar putea deveni o religie, ai cărei preoți - și asta n-ar avea nimic de-a face cu o nouă biserică - ar fi savanții. „Bătrânul“, cum îi spunea Einstein lui Dumnezeu, va trebui să suporte trufia unor ființe care i-au smuls multe secrete și care astăzi (în posesia mijloacelor de a explora atât atomul, considerat, ultima particulă și ultimul dintre secrete, cât și marele cosmos) pot să-și permită să gândească nu numai pe plan existențial, ca domnul Sartre, că angajarea mea angajează totul, dar numai pe planul unei conștiințe doar în relații cu o alta, nu și cu cea a unui câine sau a unui cal, ci pur științific, că sânt angajat la nivel cosmic. Descartes gândea: *Cogito, ergo sum!* Dar unde? Într-un univers determinabil, în care există gândire, dacă eu gândesc. Asta e mai greu de respins (sau nu e de respins), decât paralelele lui Euclid, despre care Gauss se întreba dacă pot fi verificate prin măsurări astronautice. Asta ar însemna că dacă există gândire în univers, trebuie să ne abținem s-o opunem materiei, să nu mai credem în această dualitate, ce presupune o natură scizionată, care ar face de neînvins postulatul: gândesc în cosmos, pentru că eu gândesc, postulat de nerespins...

Reacția studenților mei a venit ora următoare, cu o grămadă de întrebări și cu priviri ce ardeau de curiozitate. Care ar fi atunci raportul dintre spirit și materie? Totul e spirit, le-am răspuns. Asta înseamnă că spiritul creează materia? Își creează o aparență, le-am răspuns. Universul în ansamblul său este conștient de sine. Atunci ce *este* spiritul? Este conștiința cosmică. Ce este o conștiință? Și întrucât o nouă gnoză ar putea deveni religie? Orice religie, le-am răspuns, își propune o mântuire a omului. O nouă gnoză, pornind de la descoperirile științifice, ar elibera omul de teama, de neliniștea cosmică, într-o lume în care Dumnezeul îmbătrânit nu-i mai poate alunga singurătatea sa înspăimântătoare în fața unui univers de catran, care pare absurd, înțelegând că universul sântem noi înșine, putem, prin inteligență, înțelege că nu murim niciodată. Gândind cosmic, ne salvam chiar prin el, prin univers, care ne-ar deveni familiar și eternitatea lui ni s-ar transmite, deși știm că într-o zi vom muri totuși... Apoi am întrerupt întrebările, spunându-le că vom mai avea ocazia să vorbim despre asta pe toată durata cursului. Îmi notam întrebările, pentru a răspunde la ele acasă, în al doilea caiet al meu, pe larg... Cine îmi va mai pune de-aici înainte aceste întrebări stimulatoare? Nici unul dintre ei nu se gândea să-mi opună postulatul marxist că spiritul e materia care ia cunoștință de sine și care lasă în întuneric și fără răspuns întrebarea ce este atunci materia? Ceva mort? O simplă combinație de molecule, de atomi și electroni? Și nici unul dintre ei nu s-a găsit să divulge cuiva „erezia“ mea, cum avea să se întâmple mai târziu, când prin selecție, în fruntea organizației lor de tineret, U.T.M.-ul, aveau să fie puși cei „vigilenți“, cărora n-avea să le mai scape... nimic...

XV

Când ajunsei acasă, arhitecții și ginecologul Salanțiu plecaseră și ei, rămăseseră rudele. Dar ce era tăcerea asta? Tăceau mai demult sau picasem eu pe un moment de tăcere? Da, probabil! Mă așezai într-un fotoliu și așteptai să-și continue conversația, dar clipele treceau și nimeni nu deschidea gura. Mă uitai la Matilda, dar nu înțelesei: cine era urâta aia? Da, chiar Matilda, dar chipul ei era strâmbat, ca și când ar fi fost făcut din două chipuri suprapuse și acum o puternică zgâlțâitură interioară i-ar fi stricat secreta armonie. Exorbitați, ochii ei își pierduseră culoarea, verdele devenise albastru întunecat... Marele Vasile părea să rumege ceva în sensul că nu era bine ce se întâmplă, dar nici n-avea ce să facă. Oricum, nu era

treaba lui. Tamara își deschisese pleoapele lăsate și se uita la mine cu o curiozitate lacomă și neascunsă, aproape sfidătoare. Părinții și bunicii mei se uitau și ei la mine parcă mi-ar fi spus: dă-i afară pe toți, sânt contra ta și a noastră. Tasia rupse tăcerea. „Matilda, hai, gata!“ Gata ce? „Lasă-mă Tasia“, zise ea cu o voce care se debarasa de Tasia și de oricine ar fi încercat să-i dea sfaturi; Petea se arătă și el concesiv, ba chiar cunoscător al unor realități... „Vezi că pe urmă tu rămâi aici singură cu el, cu noi...“ zise el. „Dar ce s-a întâmplat?!“ murmurai eu nedumerit „Mai întrebi ce s-a întâmplat? zise Matilda. Mai întrebi ce s-a întâmplat? repetă ea cu voce crescută. Mai întrebi ce s-a întâmplat?“ reluă paroxistic. „Da confirmai eu senin, ce s-a întâmplat?“ și vrusei să-i întreb pe-ai mei ce dracu' se întâmplase, dar nu mai avui timp, Matilda sări din fotoliu și se apropie de mine. „Unde-ai fost? Și nu așteptă răspunsul: unde ai fost, strigă și își înfipse mâna în părul meu și îmi smuci capul de astă dată țipând neîncetat: Spune unde-ai fost, unde-ai pierit, spune...“ Într-o fracțiune de secundă gândii că mâna ei în părul meu e un simplu gest nestăpânit care putea să însemne și dragoste furioasă și care se va opri, puteam apoi să râd, dar ea continuă să mă zgâlțâie cu violență și atunci o plesnii peste față și ea bătu aerul și căzu pe-o parte, întâi peste masa din mijlocul celor patru fotolii, apoi se rostogoli pe jos; dar nu stătu nici o clipă acolo, se ridică în genunchi, puse mâna pe vaza încărcată cu flori aduse de musafiri și în clipa următoare această vază trecu ca un proiectil pe lângă capul meu și se sparse în curte prin frumosul vitraliu... Resimțit șocul violenței neînfrânate, țipătul geamului spart, apoi bufnitura și explozia, ca un semn de sinistru, a vasului de sticlă. „Să nu mai îndrăznești, gâfâi ea revenind în fotoliu. Niciodată să nu mai îndrăznești...“ Și arăta extrem de satisfăcută de ceea ce făcuse și de aceea glasul ei era acum perfect liniștit. Iar eu gândii: Asta e mai rău decât ceea ce ai făcut, această oarbă satisfacție de a fi ridicat mâna asupra bărbatului tău. Din clipa asta nu-l mai ai, acest bărbat, să-ți cauți altul. În același timp simții cum o picatură de sudoare mi se prelinge pe gât. Mă ștersei, nu era sudoare, ci sânge. Mă ridicai și mă dusei în baie fiindcă simțeam că mă ustură fața. Când mă uitai în oglindă văzui trei dâre de sânge pe obrazul drept, amestecate cu zdrențe de piele ruptă. Când avusese timp să mă gheruiască astfel? Probabil că fulgerător, în chiar clipa când o lovisem și abia după aceea căzuse. Mă spălai, dar sângele reveni mai ales în câteva locuri unde ghearele intraseră adânc. O furie rece mă năpădi, dar pe

urmă mă liniștii. Din moment ce hotărârea mea era luată, trebuia să-mi retrag și furia, nu mai avea nici un rost...

... Mă întorsei în hol și foarte liniștit le spusei rudelor: „Vă rog să plecați.“ „De ce să plece? zise Matilda. Nu pleacă nimeni, sânt rudele mele, la mine acasă. Vasia, Artlraon, Petia, stați, de ce să plecați, fiindcă vrea el?“ De altfel, nimeni nu schițase vreun gest că ar avea de gând să se ridice, „Bine, zisei, stați...“ gândind, ce-o să faceți acuma, o să vă apucați să jucați leapșa pe furate? Spectacolul s-a încheiat și odată cu el și istoria unei iubiri moderne, foarte moderne chiar, dintre un universitar și o arhitectă, nu mai aveți ce vedea. Așa credeam...

„Ei, reluă Matilda triumfătoare de astă dată, în sfârșit după ce triumfase, nu înainte ca până acum, tot nu vrei să-mi spui unde ai fost? Lași musafirii singuri și pleci și tu, tot ca un musafir. Păi musafir ești tu în casa asta? Ăsta e musafir la el în casă, constată ea cu un humor de care n-avea nici un chef. Da, că să ajute și el ca alți bărbați, de unde, și când se așează la masă și e servit se strâmbă că nu-i place mâncarea și nici măcar nu se ferește, scuipă alături. Lasă, nu te mai șterge, o să sufere Clara câteva zile că n-o mai poți vedea până îți trece și pe urmă n-ai decât să pleci cu ea în Israel... Ai fi în stare să treci la jidanism și să vă duceți amândoi acolo să lucrați într-un chibuț...“

Asta era formidabil! gândii. Ea care se măritase cu un evreu, care îi cumpărase acest apartament și ei, cum spuseese adineauri, vorbea ca și când în viața ei n-ar fi iubit tocmai un jidan... Mă uitai într-o parte, ca să nu i-o spun și să nu râd sardonic... I-o spuse însă Tasia: „Tu în ce casă stai? Ce era bărbatu-tău care ți-a făcut-o cadou?“ „Ehe! Era un om cu un cap mai presus decât alții, să nu te legi tu de el! Inimă de aur!“ „O fi fost, zise Tasia, da' tot jidan era! Nu-ți stă ție bine să-i vorbești de rău!“ „Oa, nu-i vorbesc de rău, Tasia! Spun numai că drumul e liber, să se ducă cu ea unde vrea!“ „Dar aia e măritată, dragă, ce tot vorbești tu acolo? zise Tasia. Și își iubește bărbatul.“ „Fleacuri! exclamă Matilda, bărbatu-său își iubește prima nevastă, nici nu se uită la asta... Așa că... Eu îmi cresc copilul meu! (nu mă mai mărit, mi-ajunge!), iar el poate să plece cu ea și în Patagonia, dacă în chibuț n-o să-i placă. Parcă îi pasă lui de copil! Când i-am spus că sânt însărcinată, știți ce-a zis, dragă?! exclamă ea uluită. Că o să mi-l lase mie!“ „Așa fac cei care se iubesc, aveți *un* copil, trebuie să vă înțelegeți, mai lasă unul, mai închide ochii altul, sânteți tineri, aveți sângele fierbinte, n-aveți minte deloc...“ Făcui bunicului un semn să tacă. Eram acum fascinat să aflu

ce nu știuse Matilda că zace în mine. „Spui dumneata, bunicule, că n-am fost o fetișcană. Ba am fost! strigă Matilda. Pentru că înainte am avut de-a face cu doi bărbați care s-au purtat cu mine civilizat, nici unul nu numai că n-a îndrăznit, dar nici nu s-a gândit vreodată că ar putea să mă lovească. Și când l-am cunoscut pe el, mi-a luat mințile! Era prieten cu ultimul meu bărbat, care a făcut prostia să-i povestească aproape tot ce se întâmpla la noi în casă, nu ne prea înțelegeam, recunosc, dar a venit el și a început să-l îndemne, zilnic îl îndemna, el mi-a povestit, divorțează, desparte-te, îți ratezi viața, tu ești poet, te împiedică să scrii. Venea la noi în casă și se uita la mine crunt, distant, rece, stăpân pe el, indiferent, nepăsător. Recunosc și față de el, bărbatu-meu de-atunci parcă era încă în scutece. Ăsta bărbat, mi-am zis, și mi-a sucit capul așa de tare că am început să fac numai ce-mi spunea el, îmi scria scrisori din școala militară, furios ca și când ar fi avut vreun drept asupra mea, că de ce n-am intentat divorțul? Ce mai aștept? Și vorbe urâte la adresa fostului meu soţ, care, oricum îi era prieten și ținea foarte tare la el și nu era vinovat de nimic, nu-i făcuse nici un rău. Da, vroiam să divorțez, dar nu așa! Am încercat să-l potolesc, am plecat într-o excursie împreună, i-am lăsat să stea de vorbă unul cu altul, fostul meu bărbat i-a vorbit frumos, i-a spus că e adevărat că el și cu mine nu mai putem trăi împreună, dar că să ne gândim bine dacă noi ne potrivim. Atât i-a spus! Rămân în urmă cu el (și mă arată cu degetul, nu *mai* aveam nume) și îl întreb: ei, ce-a zis? A început să-l înjure! Pe urmă ne-am așezat la masă pe iarba verde și l-a luat peste picior, că e timpul să răspundem la o întrebare a unui mare filozof bulgar. Își bătea joc de el! Și ăla, săracul, ce putea să facă! Era el înalt, dar n-avea puterea să sară la bătaie și l-a adus în stare să se urce și să urle prin copaci!... Da, dragă, am crezut c-a înnebunit! își desfăcu ea brațele înspăimântată retrospectiv. Să stai alături de nevasta ta legitimă și să te vezi luat peste picior de... un străin, cum să nu-ți vie să te urci prin copaci și să urli? Mai bine se băteau, era mai bărbătește, dar nu să-l umilească în sensibilitatea lui de om, nu de câine, să-i dai un picior după ce i-ai fost prieten și i-ai luat mințile nevesti-sii.“ Deci i-ar fi făcut mare plăcere ca eu și cu Petrică să ne batem! gândii și eventual Petrică să iasă învingător sau, în orice caz, să încasez eu ceva... chiar dacă Petrică ar fi încasat mai multe. Sau și mai bine, Petrică să-mi fi dat o serie de pumni în cap, și eu, „generos“, să nu-i fi răspuns. Poate că așa ași fi făcut, dar lui Petrică nu i-a venit ideea, a preferat să insinueze că nu pe Matilda o iubeam eu, ci frumoasa ei casă, cum încercase să-i sugereze și lui taică-său.

„De copil a spus că o să-l bage într-o traistă pe băț și o să se ducă și o să-l arunce într-o prăpastie. Întrebați-l! E adevărat că așa mi-ai spus? mi se adresă cu aerul că n-o să am curajul să spun că nu. Îndrăznește să spui că nu e adevărat! Ai fi în stare să negi! Vedeți?! Tace, n-are nici curajul să nege și nici să se apere.“ „Dar cine ești tu, fă, să-l judeci? zise bunicul indignat. Se vede că nu te-a bătut la timp!“ „Nici o grijă, bunicule, că m-a bătut chiar în ziua când i-am spus că o să avem un copil, strigă Matilda. E adevărat? Spune-i bunicului, ești om, încearcă să minți“, mi se adresă iarăși. „Înseamnă că nu te-a bătut bine“, răspunse bunicul care știa el adevăruri fundamentale, că numai un bețiv și un stricat își bate nevasta degeaba și n-avea el nevoie să mă audă pe mine negând ca să se convingă că nu eram dintre aceștia și că deci n-am bătut-o eu fără motiv.

Tata nu zicea nimic, își plecase fruntea confuz, în mod ciudat mama avea chipul senin. „Cum poți să spui tu, maică, vorbele astea, zise ea, că a vrut să-ți ia copilul și să-l arunce într-o prăpastie. Asta n-am mai auzit de când mama m-a făcut!“ „Ei, zise Matilda, eu am auzit cu urechile mele. Întâi a zis că o să mi-l ia și să-l dea la un leagăn, la copii abandonați, pe urmă a zis nu, mai bine îl arunc într-o prăpastie. Întrebați-l!“ Ceea ce mă uimea mereu era humorul ei, din tonalități imposibil de descris! Un humor popular, compus din uluiri, nedumeriri, invitații să contemple și alții ceea ce i-a fost dat ei să-și audă urechilor... „O fi glumit, v-oți fi certat“, zise Tasia simplu. „O fi băut și el un pahar mai mult!“ zise și șeful clanului împăciuitor. „Stați că vă spun, se hotărî atunci Matilda să închidă gura părinților și bunicilor mei. E adevărat, mamă soacră (dumneata n-o să te dai îndărăt și o să recunoști), e adevărat că la optsprezece ani a trăit cu o stricată și a vrut să se însoare cu ea? Auzi, să se însoare cu ea...“

Sării în picioare, dar în aceeași clipă sări și Matilda și se adăposti în spatele fratelui ei mai mare. „Te omor, îi spusei în șoaptă cumplită. Mie poți să-mi spui orice, dar nu mamei! Dacă nu fugi în seara asta de-acasă te strâng de gât până o să-ți dai răsuflarea.“ „Îl auziți, strigă Matilda fără teamă, în fotoliu. Nici nu mă miră! A mai omorât el pe cineva, o fată cu care a trăit, o studentă, a lăsat-o însărcinată și în loc să se însoare cu ea, a dus-a la un doctor, un criminal, că altul n-a mai găsit și așa a scăpat de ea. Nici azi nu se știe ce-a făcut ăla cu moarta!“ „De ce nu spui tu, zise tata, că a vrut să ne omoare și pe noi?“ „Lasă, că știu eu cum s-a purtat și cu dumneavoastră! De la el știu. El mi-a spus, el gura lui: am chinuit-o pe mama! Bine c-a recunoscut, dar acuma nu vrea să recunoască...“ „Atunci de ce l-ai luat! zise

bunicul liniștit, și el cu humor. Ai avut la dispoziție doi ani ca să-l cunoști și două măritișuri în urmă, nu poți să spui că ai fost o fetișcană fără minte. Ești mai bătrână decât el!“ adăugă cu brutalitatea simplă a oamenilor în vârstă care merg direct și fără nuanțe spre realitățile elementare. „De unde să știu eu ce zace în el“, răspunse Matilda, al cărei chip se transfigurase brusc, urâțenia pieri de pe chipul ei și văzută fără să fie auzită ai fi zis că povestește ceva pasionant și cei din jur o ascultă subjugați atât de ceea ce spunea, cât și de frumusețea strălucitoare a acelui chip straniu.

Și era adevărat, eu o ascultam astfel, pentru că, desigur, forța ei de mistificare era pentru mine o revelație stupefiantă. Vroiam s-o mai ascult, mi-era chiar frică să nu înceteze, să treacă la sentimente mai bune, și rudele, care sânt setoase de spectacol ca toți oamenii, să nu încerce apoi, văzând că gluma se îngroașă, să micșoreze proporțiile catastrofei, să ne îndemne la împăcare, nu s-a întâmplat nimic.

„Uite-l, râde, strigă Matilda (poate că fără să vreau, avusesem un surâs?), lui i se par toate astea ceva, așa, de râs, de călcat în picioare. Asta e ceva, așa, nemaivăzut... Ei, află că te-ai înșelat, domnule! Mi-a venit mintea la cap!“ „Păi atunci e bine, zise bunicul cu humorul lui de care apoi, mai târziu, de câte ori îmi aduceam aminte râdeam în hohote singur, chiar și pe stradă. E bine, repetă el dând și dintr-un umăr și aplecându-și capul spre acel umăr, ca o expresie a evidenței. Vă despărțiți, băiatul e tânăr și de fete e plină lumea. Copii, dacă a făcut, înseamnă că o să mai facă...“ *„Sî* vedem cine îl ia, strigă Matilda. El - frumos nu știe să se poarte, de iubit așa să-i bată și lui inima pentru o femeie nu e în stare, la rude nu ține și asta n-ar fi nimic, că nu ține, dar le batjocorește... Îl invită și pe el Tasia la o petrecere. Na, că nu vine. Cum să nu vii, dragă?! exclamă ea indignată, o indignare înaltă. Sânt rudele soției tale. Până la urmă îi explic eu că n-o să stăm mult, în fine intră pe ușă cu o falcă în cer și una în pământ, nu dă mâna cu nimeni, la mine se uită de sus parcă ar fi sosit marele senior, pe urmă începe să-i spună Tamarei porcării de care în viața mea n-am auzit că o rudă poate să-i spună altei rude. Asta e ceva, așa, nemaipomenit! (și deschise un braț și făcu prin aer o elipsă, ai fi zis cosmică!). Că cică dacă pe Tamara o păzește un drac, unul care a văzut odată la gârlă o muiere goală și el a zis că e un om cu... alea în piept și s-a dus la Scaraoschi să-i spună. Că dacă nu cumva dracu-ăsta i l-a trimis ei, Tamarei, ca s-o servească...“ „Păi așa și e, zise bunicul. Orice muiere are un drac!“

Bunicul începu să mă irite cu intervențiile lui: mă uitai la Matilda crunt, simulând că ași fi copleșit și furios ca să-mi dea adică noi lovituri, să nu se oprească acum, la mijloc când tocmai aflam că infama Tamara îi povestise totul, nu numai scena de la Tasia, ci și în mod sigur, cum aveam să aflu, o oră mai târziu, și istoria cu Nineta Romulus și cu Căprioara; se interesase, făcuse, cum se zice, investigații și trebuie să recunosc că tot ceea ce aflase era exact, în afară de câteva lucruri esențiale în ceea ce o privea pe Căprioara și venise și-i spusese Matildei; o făcuse din proprie inițiativă? asta era neîndoielnic: o crezusem femeie fatală, când colo era o poamă vanitoasă care ținea la cinstea bărbatului pe care îl înșela pe toate drumurile, da... dar *îl înșela ea*, noi trebuie să continuăm să-l respectăm, și pe ea în primul rând, să nu-i spunem la masă ce nu trebuie. Mare doamnă ea, acum soție de brigadier silvic. „Pe urmă, zice, îi spune, Tamarei adică, continuă Matilda, ai de gând să asculți mai departe vorbăria ăstuia? Adică a lui Vasia. Fratele meu e pentru el ăsta și ce spune el e vorbărie! Poftim! Și-i spune Tamarei: Cum trăiești tu, cu *gringalet-ul* tău? Tamara nu știa că e un cuvânt franțuzesc, care înseamnă așa, pricăjit, prăpădit și n-a știut ce să-i răspundă. Adică, Artimon nu era pentru el o rudă, ci un străin de care să-ți bați joc. Și-i spune: *gringalet-ul* tău are sau n-are? Auziți, dacă se poate imagina o astfel de nerușinare mai desmățată. Ce-o fi crezut el că e biata Tamara? Formidabil! Să-i spui unei doamne, pe care abia o cunoști și care e și rudă a soției tale, dacă a ta n-o consideri. Și măcar dacă ar fi fost beat (nu, că nu bea, protestă, eliminând o scuză pe care Vasile, de pildă, mi-o acordase). Îi merge mintea așa foarte treaz și diabolic, și când am auzit asta, când mi-a povestit Tamara, mi-a fost rușine, dragă, de bărbatul meu... Auziți, un intelectual, un universitar cu înalte studii, să-i spună unei doamne ca un birjar, bărbatu-tău are sau n-are? Colosal!...“ „Ce să aibă, zise bunicul, băț? Dacă e traistă, e și băț.“ Bunica îl înghioldi, Vasile făcu ha, ha, Tasiei îi conveni această interpretare și râse și ea. Tamara rămase cu masca ei care nu ascundea nimic, țeapănă, ca și când nu ea ar fi alimentat indignarea aceasta acumulată de-atâta vreme și care izbucnise acum cu violență. De ce tocmai acum? Din pricina Clarei? Disproporție! De unde răsărise această nouă Matilda cu care nu mai vedeam posibilă o conviețuire? Dacă țintea mai bine îmi spărgea capul, îmi scotea un ochi, mă desfigura pe toată viața... Cât despre Petea și *gringalet-ul* însuși, arătau în mod ciudat foarte bine dispuși... „Pe urmă, continuă Matilda, tot el m-a făcut să nu dorm două săptămâni, că de ce nu m-am uitat la el, că de ce am închis ușa nu știu cum,

că am fost odioasă, mă urâțisem, îmbătrânisem cu cinci ani de câte mi-a făcut...“

Fascinația mea slăbi. Dispărui din nou în baie, mă spălai iarăși și cum sângele nu mai apăru mă gândii cu ce să dau să nu se mai vadă dârele, căci se vedeau acum mai rău în spirale frumos trase, ca o pictură suprarealistă pe fața unui borfaș, de sus de la colțul arcadei, până jos sub falcă. Iată deci ce-am crezut că e și ce-a ieșit, gândii. Hm! Și în ultimele două luni, dar ce zic eu două luni, chiar astăzi, în oficiu, băuserăm împreună un pahar și ne sărutaserăm ca altădată. Imposibil să mă duc așa la cursuri! Îmi veni o idee... să dau cu pudră. Intrai în dormitor și luai de pe masa ei de toaletă o cutie și dădui cu pernița aceea mică. La început mi se păru că ține, dar pudra se deslipi la prima grimasă, arătam și mai rău, ca o fantomă, sau ca *un* vampir. Pe urmă îmi veni altă idee: ceva care se putea lipi foarte bine era fondul de ten. Desfăcui o sticluță și începui să dau cu lopățica aceea înșurubată în dop. Era perfect. Nu se mai cunoștea nimic. Puteam să merg și la cursuri și să mă întâlnesc după aceea și cu Ion Micu.

Revenii în hol foarte vesel și spusei: „Ei, domnilor, spectacolul s-a încheiat, a fost foarte reușit, biletele au fost pe gratis, ieșirea prin Sărindar, cum se spune la București, Matilda, tu mai ai ceva de spus?“ „Da, plec și eu...“ „Da, liber, luați-o“, spusei cu nepăsare, așezându-mă în fotoliu picior peste picior. Dar chestia asta cu luatul nu conveni la nimeni, Matilda însă se ridică și dispăru, să se pregătească adică de plecare, dar eu o văzui că intrase în dormitorul fetiței, de unde însă reveni îndată, se așeză și-mi spuse: „Iau și copilul“. „Bineînțeles, zisei, dar să-mi spui unde te duci, ca să pot veni să-l văd, cu toate că am vrut să-l arunc într-o prăpastie. M-am răzgândit. Și încă un lucru, vreau să-l spun întâi pentru mama, deși n-ar fi fost nevoie, ea îmi cunoaște viața, apoi pentru Vasile badei, cum se zice pe le noi, și pentru cine mai e amator: fata aia cu care am trăit eu la optsprezece ani nu era stricată, s-a căsătorit la București cu un maior, pe urmă s-au despărțit și s-a recăsătorit la Iași cu un mare negustor, cu care a avut și doi copii. Am cunoscut eu alte stricate care spun de altele că sânt stricate (și mă uitai insistent la Tamara), nu vreau să dau nume, nu mă interesează, dar fata asta nu era. A doua fată, studenta în chestiune, nu cu mine rămăsese însărcinată, ci cu doctorul Ygrec, are adresă, toată lumea le cunoștea legătura. Cât despre tot ce-ați auzit aici recunosc, am greșit fundamental: oamenii iau totul în serios, sau le plescăie limba în gură de plăcere să-ți înțeleagă cum vor ei unele cuvinte. N-au decât! Să le ia cum

vor, n-o să mă apuc eu acuma și să nu mai gândesc ce-mi place, bineînțeles însă că o să fiu mai atent la omul din fața mea."

Și tăcui și începui să mă uit pe tavan. Pe urmă mă uitai îndărăt. A! Vitraliul! Mă ridicai și îl cercetai atent. Da, se putea drege, vaza-proiectil îi făcuse doar o gaură, restul rămăsese întreg. Se putea combina cu geam obișnuit și tot rămânea el frumos. Sigur că eu știam ce pățise, dar nu strica un martor în aceasta casă...

Tasia se ridică prima. „Victore, zise, eu n-am auzit nimic. Cred că nici bărbatu-meu. Nu lua seama la vorbe. Dacă ați fi mici sau așa mai la început, ași ști ce să vă spun. Dar tu zici că ai mai avut de-a face cu două fete, ea cu doi bărbați, nu știu ce să vă spun." *Gringalet-ul* îmi bâlbâi ceva negând energic cu degetul: „Să știi că nu sânt supărat! Așa m-a făcut mama, cam pricăjit." Cu un humor care mă surprinse. Și îmi șopti la ureche. „Și să știi că oamenii mici au... mari." Izbucni în râs. Tamara se răsti la ei: „Hai, odată!" El *însă* nu se grăbi, o înjură de mamă, iar ea, în ciuda efortului de a nu arăta ce simte, rămase o clipă trăsnită și masca i se strica. „Bine, zise, atunci eu am plecat." El, în treacăt, o trimise la origine, în timp ce se aplecă iar și-mi șopti: „Nu lua în seamă, Matilda te iubește, îți spun eu, se făcea foc când venea pe la tanti Tasia și cineva spunea așa vreo vorbă despre tine." „Bine, bine, îi spusei, noapte bună!" „Tasia, strigă Matilda, stai că vin și eu uite-acum îmi iau fetița și vin..."

Rămăsei nepăsător la acest strigăt, la această chemare. Petea trecu pe lângă mine cu urâciunea de nevastă-sa fără să-mi spună nimic, iar șeful clanului se opri. Făcu un gest energic în aer, semn de cruce: „Ai înțeles? zise foarte tare, asta e!" Adică să îngrop totul și să pun cruce.

Le ascultai pașii pe trotuar. Ai mei erau și ei în picioare, după ce, ca niște stăpâni ai casei, îi conduseseră până la ușă pe ceilalți, își dăduseră mâna, își spuseseră La revedere. La revedere? Hm? Nu va mai fi nici o revedere! Gata! Adio! „Matilda, strigai, vino și ia-ți rămas bun de la mama." „La revedere", strigă și ea fără să iasă din dormitor, unde nu știu ce făcea. „Măi mamă, zise mama uitându-se în sus la mine, tu nu te înțelegi cu muierea asta, Nu-ți pierde vremea, n-are nici un rost..." „Hai. mamă, nu-mi spune lucruri pe care le știu *și* eu, chiar că n-are nici un rost..."

Matilda ieși totuși... în rochie de oraș (o schimbase pe cea violetă, încheiată la gât, cu care își primise musafirii), își luă la revedere și rămaserăm singuri. În hol zăceau pe jos paharele sparte peste care ce căzuse pe masă, cești de cafea cu mucuri de țigări înfipte în zaț (ăsta era nesimțitul

de Ion Micu, care nu văzuse sau nu-i păsase că scrumiere se aflau peste tot), sticle de vin goale pe șemineu, pahare cu vin nebăut sau pe jumătate băut... Și Matilda în mijlocul holului cu mâna la gură și capul în jos. Intrigat, mă apropiai. Își înăbușea râsul. Se uită la mine lung, cu o uluitoare naivitate și perversitate în frumoșii ei ochi verzi. Pufni iar în râs, chicoti... „Bunicul tău m-a salvat, zise, altfel ne despărțeam... Mi-a zis fă și am înțeles că tot muiere neisprăvită sânt și eu, ca și altele și că pe el nu-l impresionau cuvintele mele...“ Mă pomenii cu gâtul înlănțuit. „Nebună mai sânt și eu, zise, și râse iar; dacă nu te-ași iubi, ași fi stat cuminte ca o curcă! zise ea chicotind mereu, și te-ai fi plictisit...“ Mirosea însă puternic a vin și corpul ei parcă frigea. Îi pusei mâna la gât. Avea febră mare. „Și Tasia, ce ți-a zis? Dar Artimon?“ Chicoti iar, apoi izbucni de-a binelea în râs, ținându-și mereu mâna la gură. Parcă ar fi spus: ce vesel a fost, nici n-am văzut ce figuri au făcut, poți să-mi spui tu? „Vino cu mine, îi spusei, vesel și eu, dar resemnat ca în fața morții. Ce zici de vitraliul ăla?“ „Îmi pare rău, nu știu ce m-a apucat“, zise cu o frățească sinceritate. „Un meșter bun o să-l repare, îi spusei. Dar nici un meșter, oricât de priceput, n-o să poate drege ceea ce mi-ai făcut tu mie astăzi!“

Și măsurai pe deplin conștient singurătatea care năvăli asupra mea după ce rostii aceste cuvinte. Chiar sub anestezia deciziei, căci o decizie alungă câinii suferinței, simții totuși o smulgere, o sfâșiere greu de suportat dinlăuntrul ființei mele, cum povestesc cei operați, că o durere surdă îi face să urle când organul bolnav este tăiat. Intrai în bucătărie și deschisei dulapul în care Ana pusese deoparte câteva sticle pentru mine. Nu vroiam să văd totul altfel, cum spusese șeful clanului că o să se întâmple după acest vin, ci, dimpotrivă, să amplific ceea ce trăisem, ca să văd apoi mai clar ceea ce o să vie după. „Dar și eu vreau“, zise Matilda surprinsă când mă văzu reapărând în hol cu sticla și numai cu un pahar în mână. Îi făcui semn cu degetul gros înapoi spre bucătărie: să se ducă acolo și să-și ia singură un pahar curat.

XVI

„Un han mongol (urmaș al marelui Genghiz), urmaș demn al tatălui său, dar căruia îi plăcea vinul, a salvat poporul român de o primejdie mortală, începui eu turnând în pahare. În mijlocul Europei, cu hoardele sale, a murit, pe acest pământ străin, cu prea mulți munți și cu populații pestrițe și șefii

hoardei au hotărât să se întoarcă înapoi în Mongolia visurilor lor și acolo să-și aleagă un nou han. În drum, ca o simplă mișcare de deget a destinului, au trecut pe la noi și au nimicit statul cuman, care se instalase demult pe câmpiile noastre și părea bine consolidat, poate pentru totdeauna. Să vedem ce poate face vinul pentru doi inși pe care destinul se pare că nu vrea să-i protejeze.“ „Te crezi mare han!“ râse ea. „De ce nu? Abia voi împlini, curând douăzeci și cinci de ani, totul e în față.“ „Ai ratat începutul, trebuia atunci, imediat, în '44... să te înscrii în partid.“ „Nu se știe“, zisei.

Ridicai paharul și ciocnirăm. Îl băui dintr-odată și îl umplui la loc. Îmi aprinsei o țigare. Matilda ceru și ea una pe care i-o aprinsei și ea își apropie capul. Mă simțeam vesel și al doilea pahar îmi spori această stare. „Vezi ce bine e? zisei. Ești mulțumită, nu?! Tu te simți bine! Spune-mi, te rog, de istoria cu cele două fete cine ți-a povestit?“ „Tamara, cine să-mi povestească.“ „Și când ți-a povestit?“ „Chiar azi, în timp ce voi erați în bibliotecă.“ „Tu ai pus-o să scormonească?“ „Cum o s-o pun...?“ „Și tu ai relatat exact sau ai născocit pe loc istoria cu copilul, că ar fi fost al meu!?“ „Nu, așa a aflat ea!“ Ciocnirăm, din nou și îi șoptii: „Vezi ce bine e? Și ticăloșii se simt bine, așa, mulțumiți, cum stau ei și beau vin împreună, ca și când nimic nu s-ar fi întâmplat.“

Și îi povestii vizita mea la vecinul din cartier, șeful de echipă de la ecarisaj, Acojocăriței. „Nu? E bine, semănăm cu ei! începutul a fost greu, pe urmă vine de la sine...“

Ea tresări. „Sună cineva, zise, cine poate fi la *ora*-asta?“ și curioasă se ridică să vadă cine e. Auzii aproape imediat bocănituri de încălțăminte grea urcând scările. Cine dracu putea să fie? Sării în picioare. Ușa fu dată de perete și în hol apărură trei ofițeri; în urma lor, Matilda, care îmi arunca o privire neliniștită. Rămase acolo la ușă, de care se rezema și își încrucișa brațele la piept, gravă, cu chipul cutreierat *de presimțiri rele*. „Domnul Petrini, nu?“ spuse unul din ei, care nu era șeful lor, avea mai puține însemne pe epoleți. „Da, eu sânt, ce s-a întâmplat?“ „Găina a ouat“, zise șeful lor, un căpitan de rangul doi și mă apucă brutal de braț și mă împinse spre perete. „Mâinile în sus pe perete, haide, apropie-te, mâinile în sus!“ „Da' de ce mă pui dumneata pe mine, în casa mea, cu mâinile în sus? mă revoltai eu brusc și revenii să mă așez în fotoliu. Dacă aveți ceva de discutat cu mine, luați loc și faceți-vă datoria. Dar mai întâi cine sânteți?“ Ăsta se uita la mine cu un dispreț plictisit și amenințător, se întreba dacă să-mi cârpească sau *nu* una, ca să văd imediat cine sânt. „Ești arestat, urlă el

deodată scos din pepeni, la perete și mâinile sus!“ Și cei doi mă apucară de brațe și mă duseră, în timp ce unul cu puternic accent unguresc mă sfătui binevoitor: ridică mâinile pentru percheziție. Le ridicai, dar nu la perete, mă percheziționară, îmi reținură actele, biroul populației și carnetul de universitar, și după ce se uitară bine în portofel, îl aruncară pe masă. Ungurul rămase lângă mine, iar ceilalți doi începură să se plimbe prin hol. „Uite cum stau boierii ăștia în vaste apartamente, în timp ce muncitorii se înghesuie câte trei familii în trei odăi“, rânji căpitanul. La acest subiect începură să șușotească. „Da, da, sigur“, dădea militarul din cap și porniră prin odăi. Fluierau parcă a pustiu. Când să intre în dormitorul fetiței, Matilda se înspăimântă și strigă: „Nu intrați acolo, să-mi speriați copilul.“ „Lăsați, doamnă, că n-avem nimic nici cu dumneavoastră, nici cu copilul, spuse căpitanul cu același dispreț, mai au și alții copii, dar dorm cu părinții, n-au dormitor special.“ „Vă pun în vedere că sânt membră de partid și o să-i spun chiar mâine tovarășului prim-secretar cum ați dat busna aici“, relua Matilda păzind ușa... „Da, sigur, ne pasă nouă de primul-secretar“, zise căpitanul și o dădu la o parte și deschise ușa, dar nu intră. Își aruncă doar o privire circulară și apoi o luă spre bibliotecă. Probabil caută o casă pentru el sau pentru cine știe ce șef al lui mare, gândii. Mai auzisem de astfel de cazuri, te arestau, îți goleau casa și transportau totul într-alor și apoi se instalau ei cu acte în regulă. Adio casă după aceea, chiar dacă și mai ales se întâmpla să fii proprietar.

Intrai și eu în bibliotecă, urmărindu-l pe ofițer neliniștit, căci se și instalase la biroul meu și începuse să tragă sertarele. Scoase totul din ele, manuscrise, note de prelegeri și cele trei caiete ale mele. Luă unul și îl deschise la prima filă. Aveam un scris foarte citeț și se înfundă în lectură. „Hm! făcea! Ce sânt astea?“ Îi răspunsei că sânt caietele mele de curs. „Fă un pachet din toate astea!“ se adresă el celuilalt și se ridică și începu să-mi răscolească biblioteca. Trântea cărțile pe jos, după ce le răsfoia, se mișca într-o parte, în alta, călca pe ele. „Ce nevoie aveți de caietele mele de cursuri?“ zisei, cu un glas din care indignarea și revolta pieriseră, fiindcă simțisem primejdia mortală. Dacă le lua și le citea pe-acolo un specialist de-al lor, în universitate n-aveam să mai pun piciorul niciodată, chiar dacă avea să mi se dea drumul imediat sau mai târziu... Repetai rugămintea cu oarecare nepăsare, ca să nu-i dau de bănuit că m-ași teme de ceva. „Se pot pierde pe-acolo și eu vreau să public ce-am scris în ele, nu am nici o copie...“ (De ce nu-mi făcusem eu niște copii, pe care să le fi ascuns bine,

cum putusem să fiu atât de imprudent? Căci dacă mă arestaseră pentru felul cum îmi țineam prelegerile, aceste caiete, mai ales cel de-al doilea, nu erau o dovadă zdrobitoare că turnătorul nu inventase nimic?) „La noi nu se pierde nimic, zise căpitanul absent, vi se vor restitui după ce vi se va da drumul.“ „Dar care e acuzația care mi se aduce?“ „O să aflați... îmi răspunse el. Gata, mergem...“

Ungurul îmi șopti: „Luați-vă palton și căciulă, și bani, o să aveți nevoie...“ Mă înfiorai. Eram în septembrie, deci voi petrece iarna în închisoare. Mă uitai la Matilda, auzise și ea. „Vorbește cu un avocat, îi spusei, caută unul la barou.“ „Da, da, zise căpitanul, să vorbească, o să facă mare brânză domnul avocat.“ Se potolise, își permitea chiar, grijuliu, să ne spulbere orice iluzie, să știm de pe acum că nimic nu-mi va ajuta, să nu mai cheltuim degeaba și bani cu avocatul... Mă lăsă să-mi fac chiar un geamantan, în care Matilda vârî rufărie, pulovere, o pereche de bocanci... „Nu te nelinești, îmi șopti ea, o să mă zbat să te scot cât mai repede... Nu se poate, doar n-ai făcut nimic...“

Ne îmbrățișarăm, intrai în dormitorul fetiței, o sărutai și ieșii fără să mă mai uit înapoi, să văd iar paloarea care se așternuse pe chipul Matildei și care îmi făcea rău... Afară ne aștepta o mașină, ne urcarăm și în câteva minute oprirăm în fața unei clădiri cu sentinelă. Mai erau de-astea prin oraș, dar niciodată nu mă întrebasem ce e înăuntru.

În clădire se petrecu o scenă bizară. Urcarăm trei etaje cu un lift mititel, numai eu și căpitanul, trecurăm prin numeroase coridoare la fel de strâmte și aveam senzația că clădirea era pustie, în afară de câțiva milițieni pe care îi zării de departe, nu întâlnirăm pe nimeni. Eram deci la Miliție. Așadar, o chestie penală... Și dacă se desgropase istoria cu moartea Căprioarei? gândii. Fusesem scos din cauză și ginecologul acela era demult liber. L-or fi arestat din nou? Miliția judiciară, preluând dosarele fostei poliții, și-o fi vârât nasul în această istorie și... Da, dar atunci de ce mă arestase Securitatea? Ce căuta căpitanul ăsta cu petlițe albastre lângă mine?

În sfârșit intrarăm într-un uriaș birou. Căpitanul se apropie, salută un colonel de miliție, căruia îi dădu actele mele (dar unde dispăruse pachetul cu manuscrise?) și securistul se retrase. Colonelul luă actele și mormăind ceva ieși și el din vastul birou și rămăsei singur. Mă apropiai de o fereastră deschisă și începui să mă uit în întunericul de afară. Iată deci destinul de care începusem să vorbesc cu Matilda. Ce-o să se aleagă de viața mea dacă nu mi se dă drumul imediat? Ce-o fi? De ce m-or fi acuzând? Căpitanul

securist nu avusese aerul că a primit un ordin precis să-mi ia manuscrisele, le luase fiindcă erau scrise de mâna mea și așa ceva trebuia confiscat fără ordin special. Atunci ce putea fi? Ei bine, vor să mă condamne nevinovat, numai dacă dintre iubiții mei studenți nu se găsise vreunul care să raporteze că asistentul Petrini le vorbise odată despre o religie care s-ar putea naște. Dar asta fusese demult, acum doi ani, ori acum doi ani asemenea lucruri nu aveau nici o gravitate, starea noastră de spirit a tuturor era alta. Rămâneau caietele... Aici puteam să răspund că sânt caiete vechi, de pe vremea când eram student, deci în celălalt regim, când se gândea altfel... Chinuit de incertitudine și de tensiunea întregii zile, mă cuprinse o oboseală, o somnolență și o nepăsare pe care nu le mai simțisem niciodată și revenii de la geam și începui să-mi târâi picioarele prin imensul birou. Simțeam o dorință să mă întind pe jos și să dorm, atât de vie, încât îmi trebui un mare efort de voință să n-o fac. Observai că din birou, la dreapta, ieșea un mic coridor care era luminat. Uimit, o luai într-acolo. Mă pomenii într-un alt birou, și ăsta mare și, în el, în fund, văzui un ofițer securist, care stătea liniștit pe scaunul lui și lucra la lumina lămpii de pe masă.

Ridică fruntea și auzii un glas șăgalnic, foarte jovial, aproape frățesc. „Ce faci, Victore?“ zise. Dădui din umeri. Era și ăsta un ungur, dar din cei al căror glas e așa, parcă uns cu miere, pentru el viața e un mare prilej de petrecere, să stai la un pahar și să cânți chiar și pe românește, dacă ești cu români, și de ce să nu fii, nu avem o singură țară?... Cine a pus cârciuma în drum, ăla n-a fost om nebun... „Ei! exclamă el exuberant. Avem acuma alt caz, un universitar, altă viață, mai filozofică!... Victore, dă-te mai aproape, ia loc. Știi tu unde te afli acuma?“ „Am avut impresia, îi răspunsei, că la miliție.“ „Nu e la miliție, spuse el cu glasul lui dulceag. E la securitate!“ „Tot un drac!“ răspunsei eu cu nepăsare. Dar el mă corectă extrem de surprins, dar tot plin de căldură umană: „Nu e tot un drac!! Pe urmă deodată își ridică mâinile în sus: Ia te uită la el, e cu paltonul!...“ „Și cu geamantanul...“ zisei. „O, o, o, se vaită el, și cu geamantanul... Ce te-ai speriat, dragă, dai o declarație și no, că meri acasă, călca-te-ar vaca neagră... Spune, dragă, și îmi întinse și un stilou, cu gesturi gospodărești, ei fi-ar să fie, stăm de vorbă când omul poate că n-are chef și și-a lăsat-o pe doamna speriată...“ „Ce să spun?“ „Apoi spune, dragă, acolo, cum a fost cu activitatea ta în *Sumanele negre*, spune-i pe toți pe care îi cunoști, că asta ne interesează, poate că ai bătut și tu acolo vreun ticălos de ungur care nici el nu s-o fi purtat bine când Hitler a dictat la Viena să fie sfâșiat Ardealul în

care Doja s-a răsculat cu români și maghiari împreună împotriva grofilor care ne sugeau sângele...“ Mă uitai la el neîncrezător. Își bătea joc de mine? Era mare, ajunsese colonel, sărind, probabil, toate gradele, se vedea încă de pe chipul lui originea umilă, o fi fost muncitor, sau chelner, sau mic funcționar? „Dacă spui tot, continuă el, nu-ți facem nimic, că știm că tu n-ai fost șef și n-ai spânzurat pe nimeni, dar trebe să-i fi văzut pe alții... Musai!“

Simții o mare ușurare, era o greșeală. De *Sumanele negre* nu știam mai mult decât știa toată lumea, citind ziarele, că adică îndată după eliberarea Ardealului o bandă numită astfel începuse să opereze mai ales prin sate și să se răzbune pe unguri făcând ei singuri judecata și omorând pe loc... Puseseră în mare primejdie întreaga provincie, căci rușii văzând că nu e liniște în spatele frontului preluaseră ei administrația. Dar ce să fi căutat eu la *Sumanele negre?* Ce era cu istoria asta? Îi spusei că niciodată n-am părăsit orașul în acel an, am fost profesor la școala normală și pot să dovedesc acest lucru cu martori și de la școală și de la gazda mea... „Iar noi putem să-ți dovedim cu documente scrise că ai făcut parte din organizația teroristă *Sumanele negre*, Victore!“ zise el. „Trebuie să fie o greșeală!“ „Nu-i greșeală, dragă, scrie negru pe alb...“ „Unde scrie?“ „O să afli în instanță, dar o să fie prea târziu, or, tu dacă ne faci serviciul ăsta, clasăm dosarul tău, uite-l aici (și bătu cu palma pe el) și nu te mai dăm în judecată...“ „Acuma dumneavoastră ce vreți, dacă nu știu nimic...“ „Nu vrei, conchise el. Mai gândește-te! Du-te în celulă, dormi, și mâine dimineață o să-ți aduci aminte de toți...“ „Totuși, insistai, nu se poate să-mi spuneți și mie despre ce document e vorba?“ „Ba cum să nu se poată?!“

Și deschise dosarul, căuta în el și îmi dădu o scrisoare în fotocopie. Înghețai văzând semnătura. Era a unui *COLEG de* facultate, care se refugiase în 1940 și care aflase că tatăl său, învățător în sat, fusese omorât de unguri cam la vreun an de la refugiu, într-adevăr, îndată ce trupele române trecură granița pe pământul Ungariei, plecase în sat și nu se mai întorsese. Îl chema Iustin Comănescu. Eram prieteni de studenție, adică de plimbări, de cinema, de serate, de cofetărie (eu îl tratam, fiindcă o ducea foarte greu). Era un băiat senin, cu simțul humorului, dar cu toată seninătatea lui, sau chiar cu această seninătate, când frontul începuse, după Stalingrad, să înainteze spre noi, spunea parcă visător: „Îi prind eu pe ungurii care l-au omorât pe tata. Pe butucul de crăpat lemne le tai gâtul.“ Nu știu ce făcuse, dar mă pomenii după încheierea păcii că îmi scrie din

Paris. N-o ducea prea bine, dar se înscrisese la niște cursuri. Avea o prăpădită de bursă...

Și acum, după atâția ani, îmi scrisese din nou, scrisoare însă care fusese reținută. „Citește, dragă, zise ofițerul, ce-ai rămas așa pe gânduri?“ Începui să parcurg rândurile. Nimic; că îi era dor de orașul nostru, că s-a căsătorit tot cu o româncă, lucrează la Radio, a început să câștige bine, dar ce bune erau prăjiturile alea și ce plăcut era când mergeam noi la cinema. Și se încheia astfel: „Scrie-mi! Eu aștept *ordonanțele dumneavoastră*“. Iustin Comănescu.

„Am citit, zic, nu văd nimic!“ „Cum, se miră ofițerul, dar scrie negru pe alb: aștept ordinele dumneavoastră.“ „Nu ordinele, am zis, și am început să râd, *ordonanțele*... Tovarășe colonel, să vă explic. Când eram studenți a venit odată o echipă de estradă din București la noi în oraș și am fost și eu cu acest Iustin să vedem spectacolul. Era foarte reușit și am râs de ne-am prăpădit de o scenă cu un majur și un soldat... Majurul îl beștelea și soldatul stătea drepți cu mâna la capelă și repeta ca un papagal: să trăiți, aștept ordonanțele dumneavoastră... Pe urmă, săptămâni în șir, eu și cu Iustin când ne despărțeam nu mai ziceam la revedere, ci repetam și noi, ca niște papagali chestia asta cretină: aștept ordonanțele dumneavoastră...“ „Dar știi că a omorât unguri nevinovați acolo la el în sat... A venit cu *Sumanele negre*. Ei, cine erau ăia? Tu, dragă, trebuie să știi...“ Îmi ștersei sudoarea de pe gât și de pe frunte. Simții mișcarea de deget a unei absurde fatalități. Spusei: „De unde să știu, tovarășe colonel? V-am spus tot ce știam“. „Asta e scrisoare cu cifru, strigă colonelul și mă uitai uluit la expresia chipului său pe care apăruse o liniștită convingere: aștept ordinele dumneavoastră!“ „Ordonanțele“, repetai și eu liniștit și ferm. „Tot aia e!“ zise. „Nu e tot aia! V-am explicat!“ Nu înțelegea! Poate că nu știa bine românește? „Gândește-te!“ „Pot să vorbesc cu un colonel român? Nu vă supărați!“ „Poți să vorbești și cu un general“ zise el, cine crezi că mi-a dat acest document? Un general român! „Totuși!“ „Totuși ce?“ „Insist să mă interogheze un ofițer român.“ „Se acceptă! Dar nu-ți fă nici o speranță! Nu e nimeni *tâmpit aicea* să creadă istoria ta cu estrada.“

Și mă trimise jos în celulă, unde căzui într-un somn greu.

VOLUMUL 2

PARTEA A CINCEA

I

Mă trezii fără să fi deschis ochii simțind că am adormit cu capul pe biroul meu cu lumina aprinsă. „Da, gândii, iată, am adormit lucrând, nu e bine, trebuie să fac ca Matilda, să mă culc seara la ora nouă și să mă scol la cinci, și până să plec la facultate pot lucra mai bine odihnit. E chinuitor să te prindă astfel somnul. Precis că iar am dormit patru, cinci ore în poziția asta.“ Mă întinsei și fui mirat că eram totuși lungit și nu simții atingerea familiară a cristalului de pe birou și a scaunului de sub mine. Deschisei ochii și atunci sării brusc în picioare.

Nu la birou, ci pe o masă ruginită de fier adormisem. Un bec aprins spânzura în tavan. O ușă de metal, niște pereți negri și o ferăstruică înaltă, zăbrelită, îmi amintiră că eram prizonier, că fusesem ridicat de-acasă și că fusesem implicat în afacerea *Sumanelor negre*. Mă uitai la ceas: erau orele patru. Începui să mă plimb. Celula n-avea pat, ci doar această masă de un roșu murdar, pe care mă întinsesem cu paltonul pe mine. Mi-l scosei, mi-era cald, aruncai și căciula. Mă întinsei iar, îmi trosniră oasele. Da, oasele trosnesc, ele nu știu nimic, fac parte dintr-un întreg, căruia i se supun. Tot astfel și noi, spunea Pascal, facem parte dintr-un întreg mai mare și vrem totuși să ne credem unici... acțiune smintită, asemănătoare aceleia, să zicem, a unui picior, care n-ar vrea să mai asculte de corp și ar lua-o rasna, ar începe să bâțâie, să se agite, nu fiindcă ar fi bolnav, ci fiindcă ar începe să creadă că sângele care îl hrănește ar fi numai al lui... Așadar, să dărâmăm cu gândul această celulă în care n-am ce să caut și din care trebuie să ies cât mai curând, fiindcă sânt nevinovat, și să practic un exercițiu preventiv care să mă ferească de surprize și să pot accepta ce e mai rău. Deci să accept. Să-mi feresc de uzură forțele sufletești, care nu trebuiesc scoase în luptă: sensibilitatea trebuie reprimată, credințele și convingerile trimise în adâncul sufletului, loviturile fizice pe care le voi primi trebuie să întâlnească un corp inert, mă vor bate să spun ceea ce nu știu (auzisem de asta), numai să nu mă

deterioreze iremediabil, încolo n-aveau decât! Eu nu eram ca Ion Micu, să văd în ei expresia unei lumi pentru care am luptat și am fost torturat și convingerile mele să nu reziste. *Nu erau ai mei.* Așadar, ce mi s-ar putea întâmpla?

Mă reașezai pe masa aceea ruginită și închisei ochii. Codul existent în „document“, „ordonanțe“ în loc de „ordine“, nu poate să turbure o ființă normală. În caz contrariu se interpune un alt cod, care ghidează pe cei care m-au adus aici și care mă vor scoate nu pentru a mă trimite acasă, ci în direcții surprinzătoare și necunoscute. În acest sens căpitanul care m-a arestat știe mai multe decât colonelul care a încercat cu mine un interogatoriu zadarnic. După el, după căpitan, trebuia să fiu trimis imediat acolo unde arăta codul, fiindcă o cifră m-a indicat, pe care eu o voi nega oricum. „Ordonanțe“ sau „ordine“ e același lucru, din moment ce teroristul fugit îmi scrisese. Era suficient. Tot ce era mai jos n-avea nici o însemnătate. Punct! Ar mai rămâne ca orbul căpitan să fie desmințit. Pentru asta voi lupta din toate puterile. Nu sânt nici Buharin, nici Zinoviev sau Kamenev, implicat în lupta pentru putere, s-ar putea să fiu condamnat la un an, la doi sau la cinci. Nu va dori nimeni să mă ucidă, nu sânt în mișcare astfel de forțe, nu e război civil, lumea petrece, iese la manifestații, localurile sânt pline, eu însumi am petrecut cu prietenii mei în mod pașnic, ași putea doar muri eu, de disperarea pierderii libertății. Nu simt această disperare. O să scap!... Sânt absolut nevinovat, rudele și părinții mei nu sânt nici Pop, nici Bujoiu, nici Malaxa, foști mari industriași, ci oameni simpli... Acești domni au fost acuzați că au trimis în Elveția valori stoarse din bunuri naționale, e foarte posibil să fi trimis, e chiar neverosimil să nu fi trimis, oricum, nu gândul meu putea fi solidar cu ei care, chiar dacă nu erau vinovați de aceste crime, erau vinovați de altele (de pildă, de mizeria materială a muncitorilor care au lucrat în industriile lor), solidari cu un regim nu atât de liberal ca să îngăduie o puternică mișcare sindicală, existentă în lumea civilizată, care să-i împiedice să fie stăpâni absoluți ai efortului uman. Astfel de lucruri se plătesc, mai devreme sau mai târziu, sau chiar pe neașteptate, cum s-a întâmplat la noi... Au știut cu abilitate să sugereze oamenilor că sărăcia și chiar mizeria e o stare naturală cu care trebuie să te obișnuiești, deși timpurile se schimbaseră... Au speculat geniul oamenilor simpli de a putea trăi din salarii mici, de a se descurca, numai ei știau cum, de la o lună la alta, veșnic îndatorați și traversând o viață fără speranța unei ușurări de greutatea ei care le apăsa umerii. Mai bine plătit,

tatăl meu nu se întorcea niciodată mai vesel acasă cu plicul în buzunar. Îl arunca mamei, tăcut și posomorât, și ea totuși știuse chiar din puțin să facă economii și să mă țină la liceu. Asta fiindcă eram unul, dar dacă am fi fost doi sau trei? Ce-o să zică el acum, tatăl meu, și mai ales mama, mă pomenii întrebându-mă, când or să audă că am fost arestat? Asta oferea lumea nouă părinților și bunicilor noștri? Și îmi amintii de expresiile lor, la manifestația pe care o privisem cu doi ani în urmă de pe trotuar și mă simțisem solidar cu speranța care li se citea pe chipuri, cu ardoarea credinței într-o lume mai bună.

Deodată simții un sentiment de primejdie. Alarmă! Acești securiști nu erau expresia aspirației acelor manifestanți într-o lume mai dreaptă, apăruseră ca o anomalie stranie, ca un virus nociv într-o societate fără experiența revoluțiilor, ci mai mult cu aceea a revoltelor repede reprimate în sânge. Și ce era mai curios erau recrutați chiar dintre ei, dintre oamenii simpli, și se amestecau cu ei prin tramvaie și autobuze, pe stradă și în restaurante, cu aerul cel mai firesc, cu capelele și uniformele lor cu însemne albastre, ca și când numai lucruri inocente ar fi făcut ei prin acele clădiri cu celule jos în beciuri.

Din nou simții un sentiment de alarmă. Îmi propusesem să-mi retrag sensibilitatea, să nu raționez în fața anomaliei, să-mi păstrez intacte forțele sufletești. Făcui un efort suprem și încetai să mă gândesc. Atunci, în tăcerea celulei, auzii un zgomot ciudat. Mă uitai în jur. Zgomotul se stinsese. Dar imediat reapăru. Îmi încordai atenția să-l descopăr. Da, îl descoperii, venea de alături, din umărul meu stâng, și îmi dădui seama că era bătaia propriei mele inimi și nu venea din umăr, ci din ureche. Mă înspăimântai. Inima mă trăda. „Ce-o să fac? mă întrebai. Dacă mă condamnă, n-o să rezist.“ Una e forța gândului și alta a viscerelor. Acolo, în mațe, zăcea teama și inima o prelua. Niciodată nu-mi bătuse cu o astfel de putere. Bătaia însă nu era nici precipitată, nici desordonată, și curând pulsația ei înaltă se mai potoli. Înțelesei că, fără să fi știut vreodată (o surpriză greu de suportat), suprimarea libertății mele nu avea urmări de conștiință, ci în instincte, ca la sticleți, care își bagă gheara în gât dacă îi închizi în colivie. Într-adevăr, deși reușii să mă liniștesc în gândurile mele, îmi dădui seama că mă simt rău în ființa mea. Mă ridicai, mă apropiai de ușă și începui să bat în ea cu pumnul. Curând auzii pași rari apropiindu-se. Broasca scrâșni și gardianul intră în celulă. „De ce bați?“ zise. „Vreau apă!“ „Uite-o acolo, n-o vezi sau ești chior?“ Într-adevăr, jos pe ciment, într-un colț, lângă o căldare, se vedea

ceva care semăna cu o cană. „Dar, zic, celulele astea n-au paturi?“ Și-i arătai masa de tablă ruginită pe care dormisem. „Or să te mute de-aici, n-am avut alta în noaptea asta.“ Și-mi întoarse spatele și ieși cu o expresie atât de abstrasă, încât ai fi zis că nu vorbise cu un om, ci cu el însuși.

Răul pieri așa cum apăruse și fără să lase urme. Respirai ușurat. Mă uitai la ceas. Era ora cinci. Au fost clipele de care m-am speriat cel mai tare pe care le-am trăit în celule. Dacă nu mă părăseau? Ce s-ar fi ales de mine? Am înțeles atunci de ce se sinucid unii în închisori. Cred că împinși până la paroxism de acest rău mai puternic decât biata conștiință agresionată de revolta generalizată a viscerelor. Răul acela insuportabil nu s-a mai repetat...

II

Drumul spre o închisoare și o noapte petrecută în celulă te îndepărtează de viața anterioară tot atât de mult ca și o călătorie de mii de kilometri. Toți ai mei erau acum departe și mai neverosimilă mi se părea după-amiaza de ieri și mai ales orele petrecute de mine cu Matilda și rudele după plecarea musafirilor. Viitorul meu apropiat nu se turburase, dar acum, în această celulă, mi se lumina deși raza lui se îndepărta considerabil. Dar anticipez asupra stării mele de spirit. Aceste gânduri și sentimente și mai ales această lumină îndepărtată care era viitorul meu îmi apărură abia după ce, așa cum dorisem și nu sperasem să se întâmple, un ofițer superior, nu știu dacă era general sau chiar *Generalul*, șeful Securității regionale, mă chemă la el la orele opt. Uniforma și galoanele sale puteau fi de general, dar înfățișarea era de plutonier. Poate chiar că asta fusese și fusese înălțat în grad vertiginos? Oricum, ofițerii mei superiori, ca să nu mai vorbesc de general, din școala militară, arătau altfel.

„Ai vrut să vezi un ofițer român, zise el, nici după ce ai fost arestat n-ai renunțat la șovinismul tău? Crezi că noi facem aici discriminări rasiale?“ Relele presimțiri, văzându-i figura și auzindu-i cuvintele, mi se confirmară.

„Ați pus în pericol Transilvania cu acțiunile voastre smintite, continuă el ridicând vocea. Și continuați să complotați, primiți și dați ordine de peste hotare, împotriva regimului, în timp ce ocupați posturi în universități, crezând că n-o să fiți demascați...“

Se înfuriase, se făcuse roșu, dar ochii săi orbi, holbați asupra mea, îmi făcură în mod straniu impresia că, pentru o clipă, implorau dintr-ai mei,

care îl măsurau neclintiți și cu aviditate, adevărul acestei lumi, care îl urcase atât de sus, sugerându-i în același timp temerea, din practica lucrurilor pe care fusese pus să le comită, că ar putea ajunge și el la fel de vertiginos, în locul meu. „Te văd, ești om ca și mine, spunea acest fulger de privire, dar eu trebuie să te condamn: știi tu de ce? Eu nu știu.“ Dar asta numai pentru o clipă, în timp ce furia reveni sporind în intensitate. Deși îmi dădeam seama că n-aveam nimic de sperat din judecata unui om care făcea confuzie între șovinism și discriminare rasială, mă agățai totuși de acea luminiță de o clipă care lucise în privirea sa înecată în întunericul furiei și prinsei curaj să-l înfrunt și să mă salvez. „...de-aia ne-a trimis aici partidul și poporul, să apărăm cuceririle politice ale clasei muncitoare, încheie el izbind cu pumnul în birou... intelectuali, oameni cu carte, uneltesc să se întoarcă vremurile apuse...“

Eram concentrat cum să-mi conduc atacul și nu mai auzisem clar ce spusese mai înainte. În furia lui veni întrebarea mea, care opri valul de fraze moarte în a căror magie vroia să se învăluie: „Acuzatul are dreptul la apărare sau e condamnat dinainte?“ „Ce apărare, urlă el scos din sărite, și mă înjură de mamă și mâna i se crispa pe tampon, simțind primejdia confruntării cu un om viu și nu cu niște idei care îi turmentau judecata lui lașă. Aici scrie clar, dai ordine și primești, trebuie să mărturisești ce fel de ordine, dacă nu, te așteaptă plutonul de execuție! Ai auzit? Condamnarea la moarte.“ „Totuși, e un drept absolut al acuzatului să se apere când viața lui e în joc, spusei deloc speriat, aproape zâmbind, dar fără sfidare, ci cu certitudinea că voi fi ascultat. Numai în caz de dezertare în fața inamicului soldatul e executat fără judecată, fiindcă nu mai e timp... Or în țară e liniște, nu e război civil, nu putem împușca oameni fără să-i ascultăm...“ „Noi nu sântem judecători, spuse el, noi stabilim fapte și trimitem dosarul în instanță. Acolo poți să te aperi, ai dreptul la ultimul cuvânt...“

Asta suna sinistru. Ai dreptul la ultimul cuvânt după pronunțarea sentinței, când nu mai puteai schimba nimic. Or, el mințea! Am aflat mai târziu că procesul era o simplă formalitate, dacă proces exista, sentința era dată de ei, în aceste birouri, procurorul o prelua, instanța, surdă, amenința că ea însăși dacă nu se conforma, o pronunța. Din instinct am simțit însă atunci că aici se decidea totul, că prada nu era ascultată odată ajunsă în ghearele leului, dacă leu putea fi numit individul din fața mea.

„Puteți accepta ideea că un om arestat de dumneavoastră s-ar putea să fie nevinovat și că nu e cazul să fie trimis în instanță? Dumneavoastră

decideți, sânteți primul judecător și vă rog să mă ascultați...“ „Nu arestăm pe nimeni degeaba!“ zise el, dar se mai potoli. „Nu spun că n-ați avut motive, dar nu apar la dumneavoastră și motive de a pune un om în libertate după ce l-ați interogat?“

Asta era, și nu știam atunci că îndată după arestare nu se căutau motive de a elibera prizonierul, ci de a-l condamna, chiar dacă acesta își proba nevinovăția. Telefonul sună. Generalul ridică receptorul și ascultă. Apoi după câtva timp spuse: „Da, arestați-l pe porcu' ăsta imediat și să se ocupe de el Stănescu. Ceilalți, dacă v-au scăpat, dați alarma la Timișoara că trei indivizi vor să treacă Dunărea... Da, da, el să plece... Și închise. Cum să nu, mi se adresă, îi punem și în libertate, dar uite ce fac... Și avui impresia, privindu-l, că face cu mine o excepție că mă mai ascultă: vorbește, zise. Ce e cu chestia asta, cu ordinele astea care se așteaptă de la tine?“

Dar cum să vorbești cu un om care, deși se află în fața ta, un spațiu dens (viziunea sa globală asupra delictelor) s-a interpus între tine și el? Apropierea, confuzia fonetică între „ordine“ și „ordonanțe“ era o subtilitate derizorie pentru un om care urmărea fugari periculoși, bandiți porci, cum era cel care trebuia chiar acum arestat, și cine știe ce alte cazuri de spioni și sabotori care alimentau și justificau existența acestei clădiri și a lucrătorilor din ea. Nu-mi folosi la nimic suprema mea încordare când începui să-i povestesc ce era cu acea scrisoare și acele cuvinte. Luminița aceea din privire nu mai apăru în ochii lui, deși mă ascultă uitându-se țintă la mine, fără să mă întrerupă. Gândul îi sbura pesemne la cei trei care s-ar fi putut să-i scape și la alții, desigur, care erau urmăriți... Se debarasă de mine: „Trebuie să spui tot ce știi în legătură cu acest Iustin Comănescu, cu care ai fost prieten, și, dacă se va dovedi că ești nevinovat, ești liber“. Ridicai glasul: „Nu am mai multe de spus decât ceea ce ați auzit și alte dovezi nu pot aduce.“ „Mai gândește-te“, îmi răspunse. „N-am la ce să mă gândesc. Dați-mi drumul acasă, sânt nevinovat.“ „O să ți se dea drumul, murmură el absent și întunecat, dacă se va dovedi că n-ai nici o legătură cu *Sumanele negre*, și o să explici detailat ce este cu aceste ordine... Am văzut noi alții care se declarau și mai nevinovați decât tine și în realitate...“

Ei, ce erau în realitate? Nu mai zise nimic. O tăcere rea se așternu pentru mine. Înțelesei deci că alții fuseseră și mai elocvenți în apărarea lor decât eram eu, înșelându-l însă, și că discernământul lui era atrofiat. Nu mă dădui însă bătut în fața acestui om care nu avea forța necesară a inteligenței și a instinctului de a tresări înaintea unui om acuzat numai pentru că într-o

scrisoare i s-a spus o propoziție ridiculă. Începui din nou să-i explic, dar el mă întrerupse brutal: „Lasă vorbele! Ești prieten cu un criminal. Asta urmează să explici. De aceea ai fost arestat.“ „Dar nu l-am mai văzut din '45. Cum adică, arestați un om pentru că a fost prieten cu cineva pe care nu l-a mai văzut de cinci ani și care a fugit de-atunci? Asta înseamnă că o să-i arestați și familia și pe toți care au fost prieteni cu el?“ „Depinde!“ „Dar vă declar că eu n-am părăsit orașul atunci când el a plecat în satul lui departe și am martori profesori și pe toți care mă cunosc.“ „O să-i ascultăm pe acești martori și ai dreptul să-i citezi și la proces în apărarea ta.“ Așadar, gândii, proces totuși! Rămăsei tăcut și încordat. „Apărarea mea? strigai. Dar care e acuzația? Care ar fi obiectul acestui proces? Să dovedesc eu că sânt nevinovat? Cine vă dă dreptul, ce lege, să puneți un om într-o astfel de situație? Pentru a aresta pe cineva, trebuie o dovadă de vinovăție - în cazul meu, că am făcut parte din organizația *Sumanele negre*. Or, dumneavoastră n-aveți nici o dovadă, atunci de ce m-ați arestat? Credeți că e o glumă să arestezi un om liber? Singur ați spus că acea scrisoare nu e o dovadă. Ce rămâne atunci? Faptul că am fost prieten cu un terorist. Dar mai întâi că pe atunci nu era terorist, a devenit pe urmă, și de ce aşi fi eu vinovat că a devenit? Am luat eu parte la acțiunile lui?“ „Asta urmează să ne dovedești, că n-ai luat!“ „Eu să vă dovedesc?“ - strigai indignat.

Nu mai aveam nici o reținere. Aveam intuiția că nu stătea în puterea acestui om să micșoreze răul care se abătuse asupra mea, era și incapabil și orb, nu cunoștea legile care guvernează viața oamenilor, nici cele făcute de ei, nici cele divine, dar, credeam eu, nici mai mult rău nu putea să-mi facă decât cel pe care vroia să mi-l facă, adică cel mai mare, să mă arunce în mecanismul unei anchete care nu trebuia să dea greș și al unui proces pe care ei nu-și puteau îngădui și nu îngăduiau să-l piardă... Trebuie să spun că acest adevăr aveam să-l aflăm noi toți mai târziu, ca adevăr clar și distinct, dar arestarea noastră pune sub stare de alarmă toate instinctele, și numai cei neavertizați, cei naivi, cei care puteau fi uluiți când erau arestați și strigau „dar n-am făcut nimic. Ce-aveți cu mine?“ puteau aștepta liniștiți în celule să fie eliberați cu zâmbete și scuze. Eu fusesem prevenit nu numai o dată de Ion Micu, și abia acum, în fața acestui om, îi înțelegeam spaima: nu auzisem de oameni arestați cărora apoi li se dădea drumul, ci numai de: a fost *arestat* și atât, adică s-a terminat cu el, a fost condamnat și a dispărut. Astfel dispăruse Cubleș la acea manifestație și nu mai revenise în facultate, dar nu măsurase nimeni gravitatea și semnificația faptului. Cine știe ce-o fi

făcut, gândeam, degeaba, nu l-au condamnat ei... Tot astfel avea să mi se întâmple și mie... În clipa aceea însă mi s-a trezit cu putere dorința de a-l smulge pe acest om din mecanismul al cărui instrument era și a-l face să înțeleagă că poate și altfel să-și folosească puterea, și anume, să judece singur și pur și simplu să-mi dea drumul.

„Și dacă nu pot să vă dovedesc? am reluat. Dacă toți cei care mă cunosc, din frică să nu fie ei înșiși arestați arbitrar, așa cum arbitrară e și arestarea mea, vor spune: da, l-am văzut că e în oraș, dar n-am stat cu ochii pe el, am avut alte griji, nu știm exact dacă a lipsit sau nu, dacă a stat *tot timpul* în oraș. Or, veți decide dumneavoastră în fața acestor declarații evazive, pentru a lua parte la o crimă ajung patruzeci și opt de ore. Și cum prietenia mea cu acest Iustin e dovedită de o scrisoare în care e vorba de «ordine» sau «ordonanțe» date și primite (cine mai stă să distingă că ordine cu ordonanțe nu e același lucru), veți ajunge la concluzia că sânt vinovat. Dar fără dovezi! strigai. Nu credeți totuși că trebuie să-mi dovediți vinovăția?“ „Se va vedea în cursul anchetei“, îmi răspunse implacabil. „O să vie o zi, îi spusei atunci cu o încredere aproape sălbatică în viziunea pe care o avusei în clipa aceea, când o să fiți în locul meu, dar nu nevinovat, și voi depune mărturie împotriva dumneavoastră. Cunosc istoria revoluțiilor și vă asigur că totdeauna (și nici revoluția proletară n-a făcut excepție) cei care s-au aflat în situația dumneavoastră au avut soarta victimelor lor.“

III

...Nu mai pot continua relatarea acestor amintiri, această parte a lor. O greață insuportabilă mi se urcă în gât, și ca o amintire a anilor când, după ce am fost iar liber, am așteptat să se îndeplinească această prezicere. Nu s-a îndeplinit nimic... Această greață mă apuca îndată ce vedeam uniformele pe stradă și chipurile care afectau că sânt și ele ale unor oameni obișnuiți... cu neveste și copii și bucurii simple ca oricare dintre noi... Dar iar anticipez o experiență pe care abia ar urma s-o evoc aici... O voi scurta, deși e o verigă groasă în destinul meu. Ar trebui să scriu despre asta o nouă carte, cea de față născându-se numai pentru a putea să ajung în aceste zile care mi-au mai rămas, la o scenă, una singură, când într-o dimineață m-am pomenit cu o floare pe biroul meu... Această scenă mă obsedează și nu perversitățile acelor timpuri al căror mit primitiv și barbar deși s-a prăbușit semenii mei încă nu se desmeticesc, sânt încă neîncrezători, ca și când s-ar teme să nu-i

reînvie cadavrul; vor să-l lase să putrezească total și abia după aceea să-i arunce cenușa în vânt.

„Mă ameninți? rânji el cu o cruzime care abia atunci i se desvălui. N-o să mai ai ocazia! N-o să te mai întorci de-acolo de unde o să te trimit, contrarevoluționarule!“ „Nu se știe! îi răspunsei îndârjit. Vreau să vă pun o întrebare: ce v-au făcut dumneavoastră oamenii de îi arestați? Ce suferințe v-au provocat? Ați trecut prin vreun război civil în care contrarevoluționarii v-au ucis familia, prietenii, copiii? Ați fost torturat la poliție ca vechi ilegalist? Ați avea o justificare. Nu, nimic din toate astea nu vi s-a întâmplat, vă cunosc, cei care au trecut pe-acolo arată altfel... Atunci ce-aveți dumneavoastră cu oamenii de-i arestați? N-ați citit puțină istorie? Nu știți că istoria nu stă pe loc, că după ce apare un val, se sparge, și un altul vine din urmă?“ „Nu, zise el, nu sânt așa de mare filozof ca tine, eu îndeplinesc sarcina pe care mi-a încredințat-o partidul, de a stârpi pe toți dușmanii poporului, indiferent sub ce mască s-ar ascunde, și degeaba îmi vii tu cu teorii, chestii istorice și alte baliverne, n-avem noi acuma timp de asemenea parascovenii. După tine ar trebui să lăsăm burghezia să-și facă toate mendrele și noi să ne uităm și să filozofăm, c-o fi, c-o păți, până ne-am trezi toți omorâți de legionari și criminali de război care au format bande teroriste prin munți și atacă satele în haite, ca lupii... Lucrătorii noștri își dau viața urmărindu-i prin coclauri și mă mai ameninți și tu ca un inconștient, chiar aici în biroul meu...“ „Da, zisei și eu cu ironie, am și poziția cea mai potrivită ca să vă ameninț!“ „Da, dar ia să ai un pistol-mitralieră în mână și să mă prinzi în munți, te-ași vedea eu că n-ai mai face cu mine teorii istorice și m-ai ciurui fără discuție, ca un dușman de clasă înrăit ce ești!“ „De ce ași fi eu dușman de clasă? Faceți ipoteze cu pistoale-mitralieră și munți și asupra sentimentelor mele de clasă (deși știți din dosar că tata e muncitor), numai ca să mă puteți înfunda. Ce nevoie aveți? Nu vă ajung dușmanii din munți?“

Strania luminiță de la început reapăru în privirea lui odată cu răcnetele care urmară și, spre fascinația mea, nu se mai stinse tot timpul cât urlă: „Știu eu de ce fac astfel de ipoteze când rămășițele bandelor *Sumanelor negre* care n-au fost încă stârpite s-au unit cu legionarii și criminalii de război care asasinează activiști de partid de la sate, crezând că n-o să punem noi mâna pe ei și o să vină anglo-americanii să-i aducă iar la putere! Am spus: ancheta va lămuri ce e cu scrisoarea asta și cu ordinele care se așteaptă de la tine și, dacă se va dovedi că ești nevinovat, ți se va da drumul.

Dacă nu, la canal, să puneți acolo umărul la o construcție măreață și să nu mai aveți cum să primiți sau să dați tot felul de ordine sau ordonanțe teroriștilor fugiți în Occident. Poate vă învățați minte!“ O mână mă bătu pe umeri și mă ridicai. Apăruse un securist care mă duse în celulă.

Ar fi trebuit totuși ca luminița aceea să mă salveze. Sau poate m-a salvat doar pe jumătate? Sau poate chiar mi-a salvat viața? Fiindcă după un proces care n-a durat mai mult de cincisprezece minute nu m-au trimis la canal, unde pe urmă am auzit că mulți au murit, ci m-au condamnat la trei ani de închisoare, practic la muncă forțată în minele de plumb de la Baia-Sprie. Mai bine a fost acolo decât cele trei luni petrecute în beciurile Securității, unde am fost torturat aproape tot timpul, nu fizic, ci prin agresiune și violență asupra intimității simțirii și gândirii mele firești, până la halucinație, să spun ce era cu ordinele acelea, ce fel de ordine așteaptă acel Iustin să-i dau eu de-aici din țară? Eram smuls din somn în miez de noapte, dus într-un birou unde un ofițer, totdeauna altul, începea întâi prin a-mi oferi o țigare chiar din tabacherea lui, pe urmă: numele, prenumele, profesia, părinții, rudele, prietenii și povestirea detailată a tot ce-am făcut după 23 August și până în prezent. Aceeași povestire, de zeci de ori, uneori doar relatată, alteori scrisă. Apoi începea interogatoriul. Când l-am cunoscut pe Iustin? Ce fel de om era? Ce discutam împreună? Ce prieteni comuni mai aveam? Uneori ținându-mă în picioare, alteori pe un scaun fără spetează, ore în șir, și silit să povestesc neîncetat. Uneori cu lampa de birou în ochi, cu un bec orbitor, alteori silindu-mă să-l urmăresc, ca să-i pot auzi întrebările, plimbarea odihnită de-a lungul și de-a latul biroului. Ajunsesem să mă gândesc cu nostalgie la primirea și interogatoriul colonelului ungur în biroul căruia nimerisem parcă din întâmplare în seara când fusesem arestat. Când am ieșit după trei ani l-am întâlnit odată pe stradă și l-am oprit. Nu mai era colonel și l-am întrebat dacă își mai aduce aminte, așa și pe dincolo, de un universitar, într-o seară, la el în birou... „Nu, dragă, mă confunzi, eu sânt ober chelner la restaurantul «Făgetul», de șapte ani lucrez acolo“, și s-a îndepărtat repede, stârnindu-mi îndoieli. Totuși, nu mă înșelam, avea aceeași mustăcioară blondă și același păr ușor patinat și pieptănat lins. Același glas, dar bineînțeles nu aceeași bună dispoziție jovială de atunci. Mi-a rămas din acele trei luni petrecute la Securitate, pe lângă un sentiment insuportabil de mare neliniște, pe care numai munca istovitoare din mină l-a mai atenuat, și o nedumerire. De unde învățaseră acei băieți, care mai toți erau cam de aceeași vârstă cu mine și păreau toți ori de pe la țară, ori fii de

muncitori, tortura rafinată cu ajutorul unui interogatoriu? Cine le desvăluise astfel de secrete, care nu se coc decât prin practică veche în această meserie și bineînțeles în servicii la fel de vechi și cu tradiție? Nu știu cine îi învățase, dar n-am surprins la nici unul nici cel mai mic semn că ar fi vorba de o tehnică învățată. Nu, era una însușită și care făcea în întregime parte din chiar gândirea lor intimă. Nu erau automate, cum s-ar putea crede. Simțeau că trăiesc în mod firesc torturându-mă pe mine și aveau surâsuri fine, când de fiecare dată protestam: dar am mai făcut aceste declarații de sute de ori. Sau: vă cred, și eu dacă ași fi în locul dumneavoastră ași fi nedumerit de această scrisoare și ași pune aceleași întrebări. Dar vă declar totuși că nu se ascunde nimic în acele cuvinte că a fost o glumă absurdă, neverosimilă, stupidă, de studenți. Nici o fibră nu se mișca pe obrazul anchetatorului. Și continua, plesnind de sănătate, de satisfacție că era tânăr, ras proaspăt și pieptănat, cu guler bine călcat de nevastă-sa, care îl primea la întoarcere cu îmbrățișări și sărutări, misteriosul plan de demolare a voinței mele, a rezistenței mele sufletești, până ce - mi se sugera - voi renunța la o apărare zadarnică și voi face declarații complete. Nu le păsa și nu intra în calculele lor că un om care n-are ce declara seamănă tot atât de mult cu unul care are. Când deci să oprești această tortură și când să continui? Când? Nicicând! Până declari sau până când îți pierzi controlul și începi să delirezi. Atunci urma o pauză de o zi și o noapte și erai dus din nou sus, cu forțe proaspete, câte îți mai rămăseseră. Nici o grijă, e destul timp să le pierzi aceste forțe și să spui pe urmă și ce lapte ai supt de la mă-ta. Aveau, desigur, experiență și probabil că între ei le scăpau scurte cuvinte numai de ei înțelese. Cum stai? Merge, n-o s-o ducă mult. Tu? A mărturisit, mare pehlivan... Fiindcă mărturisirea, deși suficientă în sine, antrena apoi producerea probelor, noi arestări de inși implicați, noi declarații și apoi sentința. Cum să scape cineva care n-avea nimic de declarat de acest asalt continuu al mai multor voințe asupra ta, care n-aveai decât una? Scopul justifica smulgerea în acel fel a probelor, după aceea totul intra în legalitate, băieții erau satisfăcuți, își făceau datoria, uneori erau înaintați în grad. Totul era să nu intri în această mașină de produs dovezi, care din punct de vedere moral trăia, bineînțeles, pe realități, adică pe cazurile de culpabilitate adevărată, spionii, teroriștii, fugarii prinși la graniță, care desigur se apărau și rezistau ca și un nevinovat. Ce făceau totuși cu un nevinovat? Nu-l iertau nici pe acesta, nu-l declarau nevinovat și să-i dea drumul, dar sentința era mai blândă, cum a fost în cazul meu. Când se oprea mașina? Când nu mai

puteai colabora cu ea. Fiindcă mult timp trăiai cu sentimentul că trebuie să răspunzi la întrebări, că unica ta șansă, să povestești, să explici. Anchetatorul era altul, el poate că nu știa, sau poate era mai inteligent decât ceilalți și s-ar putea ca, auzindu-te, să înțeleagă și să fie ultimul interogatoriu care ți se mai ia.

Într-o zi însă am încetat să mai vorbesc, nici nu mai auzeam întrebările, devenisem apatic, absent, nepăsător. Faceți ce credeți, spuneam, condamnați-mă, împușcați-mă, dar nu mai am nimic de declarat. Nu era o tactică, ci cu adevărat cel mai adânc instinct al meu intrase în alarmă: dacă mai continuam să le răspund puteam muri cu adevărat sau să-mi pierd mințile. Imediat a urmat procesul, pe baza unui articol pe care nu-l cunoșteam, și am fost condamnat după o simplă formulă pe care nici n-am auzit-o bine, a procurorului, care colabora cu instanța. „Recunoști că...“ a zis judecătorul și a repetat ininteligibila formulă. „Nu recunosc!“ am răspuns. „Nu recunoști, dar probele sânt la dosar.“ Apărarea? Un individ care cerea, grăbit, circumstanțe atenuante. Martori? Nu fusesem anunțat că îi pot cita. Doar acest individ pe care nu-l cunoșteam și care a zis: „Onorată instanță, dat fiind cazul în speță, cer circumstanțe atenuante“. Sala? Câteva capete necunoscute, nimeni dintr-ai mei. „Trei ani închisoare“, a rostit judecătorul și am respirat adânc, căci tot atât de bine ași fi putut auzi cinci, șapte sau, cine știe, și mai rău, cum am auzit apoi la Baia-Sprie că li s-a întâmplat altora, pentru aparențe de vinovăție mai anodine decât a mea.

Aici însă trebuie făcută o precizare: e vorba de cinismul care se instalează în închisori, cinism menit să-i facă pe toți egali, să poată trăi fără să-și piardă sarcasmul, humorul devenit negru și toată gama de sentimente umane, care îți dau certitudinea că, deși închis, nu ți-ai pierdut judecata și nu te poate duce nimeni de nas. Îl vezi pe-ăla? O să-ți spună că e nevinovat. A fost prins după stabilizarea din '47 cu un sac de cocoșei, a stat la pârnaie câteva luni, a fost iertat, i-au dat drumul imediat, l-au prins iar cu un sac de cocoșei, plus dolari. Dar pe-ăla de colo, care pare deșelat, care se preface că abia poate să împingă vagonetul? E generalul cutare, care era cât pe-aci să zădărnicească planul regelui de a întoarce armele și a-l aresta pe Antonescu, jandarm mare peste Capitală! Dacă îl întrebi o să-ți spună că datorită lui s-a făcut 23 August și că acum iată răsplata. Mai multe adevăruri, mi s-a șoptit, planează asupra fiecăruia pe care îl vezi aici. Unul e cel pe care îl spune el, altul e cel pe care îl știe doar el și nu-l spune, altul pe care îl știu alții despre el, altul pe care îl știe Securitatea și mai e un adevăr pe care nu-l știe

nimeni, dar care va apărea prea târziu, când n-o să mai intereseze pe nimeni. A fost desvăluirea care m-a surprins cel mai tare și care mi-a rămas. Fiindcă, gândindu-mă la mine, știam și eu un adevăr pe care nu l-a descoperit nimeni, nici Securitatea: caietele mele, asupra cărora anchetatorii nu m-au interogat, deși erau la ei și constituiau o dovadă zdrobitoare a ereziei gândirii mele filozofice. Mai târziu am aflat că numai pentru că ar fi citit cineva astfel de lucruri și nu scris, și a luat ani grei de închisoare. N-am fost judecat după ele, probabil că n-au avut un expert să le studieze, sau poate că expertul nu era un idiot și n-a făcut un referat care să mă acuze. Și mai era adevărul gândirii mele intime, pe care o cunoștea doar Ion Micu, adevăr pe care îl formulasem în acea memorabilă discuție de la braserie, cu care el nu fusese de acord: că o revoluție trebuie întâi pregătită și apoi declanșată, ca să poată cu adevărat să ne dea tuturor sentimentul jubilator al unei profunde eliberări...

IV

Înainte de a fi trimis în Baia-Sprie am stat câteva luni într-o închisoare unde toată lumea de deținuți mi s-a părut născută dintr-un coșmar al comicului. Ce este un individ care a fost odinioară o ființă a cărei simplă semnătură putea determina fericirea sau nenorocirea altora? O epavă fără dinți, cu pungi la ochi, hămesit după un castron cu ceva murdar în el, dar care îl făcea hulpav, cum poate nu fusese el niciodată la recepțiile cu icre negre și cine știe ce rarități, păstrugă, cegă, pești, nisetri... Mulți dintre ei au scăpat și redevenind liberi au putut să se dedice cu strălucire profesiunilor lor inițiale, de ingineri, chimiști, medici sau matematicieni. Numai foamea și pierderea libertății pot degrada o ființă umană. Foști miniștri, subsecretari de stat, patroni de uzine, bancheri puternici ai altor vremuri, corpul lor semăna acum cu un sac de cartofi... Fuseseră smulși din familiile lor unde ar fi putut duce o viață demnă, oferindu-și serviciile noii societăți, căci Marx nu scrie nicăieri că trebuiesc urmăriți oamenii, ci desființat doar sistemul, regimul capitalist... Ba chiar el scrie undeva că fostul proprietar de uzină are dreptul la o despăgubire, fiindcă nu e vinovat el ca individ, că a acționat în unicul cadru al unui sistem de producție considerat atâtea secole drept natural: era un produs istoric al dezvoltării, și nu al unei conspirații individuale împotriva poporului, ca să poată fi apoi judecat și pedepsit. Lenin a fost mai abil, a folosit aceste cadre, de ale căror însușiri nu se

îndoia. Numai la noi scriitori viciați de un entuziasm frenetic au putut să adopte ideea că un individ pierzând privilegiile clasei sale, care fusese odată la putere, își pierde și calitățile sale proprii, pe care de fapt nici nu le-a avut, ba chiar decade biologic. Se vorbea în închisoare de unul mai abil, ale cărui cărți erau echivoce: așa căzuți cum sânt acești foști și fără puterea de odinioară, scria el, ei sânt superiori proletarilor... Asta după ce mai întâi încercase să le scrie acestor proletari „biografiile“, salivând de pofta de a parveni... Dar „biografiile“ n-au plăcut și atunci a fugit în Occident „să depună mărturie“. Se povestea acolo în închisoare că fusese trimis de *Scînteia* să scrie un reportaj de la un proces al unor teroriști care se judeca la Timișoara, orașul său natal. Și l-a scris, deși știa că același tribunal avea și pe rol și jos în beci pe tatăl său, căruia trebuia să-i vie rândul. Desigur, nevinovat. Coincidența nu i-a provocat acestui scriitor vreo dramă corneliană între dragostea sa pentru taică-său și datoria lui de reporter al *Scînteii*.

Era acolo generalul Macici, militar celebru în... Dar de ce să mai spun cine mai era dacă ajunseseră toți nimic? Cine vroia să se poarte ca și când ar mai fi însemnat ceva era luat în derâdere, și degeaba ascultam șoaptele unui poet care îi cunoștea pe toți, rangurile, meritele, mărimile mi se învălmășeau în minte și nu reușeam să le rețin numele, mai ales că n-am stat mult printre ei. „Tinere, se apropia de mine câte unul umil, n-ai cumva o țigare?“ „Păi de unde, dom' general?!“ îi spuneam cu regret, dar pe urmă îl căutam pe poet, care se întâmpla să mai facă rost, îi ceream una și mă duceam la general sau ministru ce fusese, și i-o dădeam. Tresărea, uitase că îmi ceruse, o primea cu mâini care nu erau tremurânde, dar nici liniștite, o aprindea și îmi spunea: „Îți mulțumesc, generosul meu tânăr, dar ce cauți tu aici, băiat în floarea vârstei? Ce-ai făcut?“ Nu spuneam unul din cele patru adevăruri posibile, ci unul inventat, cel mai simplu și mai comod: „Cocoșei, dom' general!“ „A! Cocoșei! O să-ți dea drumul să mai declari alții, așa că fii atent...“ „Da, dom' general, cunosc trucul, dar nu mai am alții.“ „Da, dar o să faci tu rost de alții, or să te prindă iar și... Aurul e ochiul dracului. Nu reziști când îi vezi culoarea aia frumoasă, parcă îți spune: Ascunde-mă, nu fi prost, n-o să afle nimeni!“ „Așa e, dom' general, *auri sacra fames*.“ „Pe unul l-a prins că mai avea, în felul următor. Cât ați spus că ați predat? Douăzeci de cocoșei. Îi predase de bunăvoie, atunci în '47, imediat după stabilizare, când, dacă îi predai, nu-ți făceau nimic. Nu vă supărați, i s-a spus, am numărat de două ori, lipsește un cocoșel, sânt numai nouăsprezece,

mergeți dumneavoastră acasă, căutați-l, o fi căzut pe jos, și aduceți-l. Ăla s-a dus și s-a întors cu cocoșelul și atunci funcționarul, un polițist, a rânjit. Nu lipsește nici un cocoșel, înseamnă că mai aveți. Și l-a arestat, i-a făcut percheziție și a mai găsit... La zdup cu el!“ „Ați ascuns și dumneavoastră?“ „Nu, o rudă de-a mea!“ „Și a prins-o?“ „Cum să n-o prindă??!“ „Și de ce sânteți aici?“ „Mai sânt și alte delicte, de pildă omisiunea de denunț...“ Evident, era adevărul pe care îl spunea el... „Și cât v-au dat, dom' general?“ „Opt ani!“ Nu era de mirare. Se începea de la trei până spre zece, șaisprezece...

Poetul, un ins înalt ca o prăjină, semănând cu o barză, bucureștean, avea parcă tot timpul un surâs sarcastic pe buze, dar un sarcasm bonom sau mai bine zis boem, ca și când nu putea uita cafenelele și viața literară din care fusese smuls fiindcă fusese prieten cu doi critici țărăniști care îl cultivau. „Aiurea! îmi spuse el, ei sânt liberi și pe mine m-au închis. Fiindcă eu, ca un prost, am preluat bancurile lor; le-am spus și altora și m-au înhățat. Marele Ion Barbu i-a înfipt bine în furculiță și eu nu l-am luat în seamă. Covrigarii de la Găești! Da, sânt niște covrigari! Dar ce importanță mai are, eu tot mă curăț, sânt atacat. Dacă ași ieși imediat, ași scăpa, a apărut penicilina și un medicament numit *Pas*, care vindecă, dar nu ca să mi se facă penicilină și să mi se dea *Pas* sânt eu aici! Ce căcat. O să mor și o să mi se vadă, întins în celulă, un nas ca o trompă, o să vă uitați toți la nasul meu și o să râdeți!“ Bineînțeles că nu-l credeam, foarte rapid mi se impusese cinismul de care am pomenit, să nu crezi ce ți se spune și să nu te miri dacă ceea ce ți se spune se adeverește într-o zi că n-a fost minciună sau prefăcătorie.

Toată ziua făceam papuci (papuci care îl treziseră și pe împăratul Chinei la o nouă conștiință), până într-o zi, când se formă o nouă echipă în care intrai și eu și ne pomenirăm cu un civil cu un instrument în mână și cu un maldăr de nuiele alături. „Domnilor, începu el, cu ajutorul acestui instrument ingenios, numit cosor, o să învățăm împreună să facem lucruri foarte utile oamenilor, țăranilor în special, dar și altor categorii, și anume: coșuri! Ce este un coș? Este un obiect de nuiele, cu o capacitate anumită de încărcare, de pildă, coșuri pentru porumb, cu care se încarcă o căruță direct de pe ogor și a cărui capacitate, în porumb brut, coincide, după curățare, cu un dublu-decalitru. În ingeniozitatea sa, fără să măsoare cu nimic, țăranul își împletește un coș care îi permite să-și evalueze fără alte măsurători recolta sa de porumb pe un pogon, adică numără câte coșuri a adus acasă și

știe câte duble a făcut, calcul care îi permite să-și dea seama cât poate să vândă pe piață și cât să-i rămână pentru hrana sa zilnică, pentru însămânțat și pentru orătăniile pe care le are el în curtea sa...“

Gâtul miniștrilor, matematicienilor, inginerilor se întinse la auzul acestui început de prelegere, asemeni școlarilor cuminți care încă nu înțeleg ceea ce li se spune dar al căror instinct îi ține în bancă holbați, să se străduiască și să învețe totuși. „Pentru aceasta, continuă individul, cineva s-a gândit să vină în ajutorul țăranilor și a inventat acest instrument mai ingenios decât bricegele lor. Astfel a apărut cosorul zis al lui Moceanu, fiindcă așa îl chema pe inventator. El e compus din două părți, partea lemnoasă (și ne-o arătă) și partea fieroasă! Deci, să recapitulăm pe scurt: Cosorul lui Moceanu a fost inventat de Moceanu. El se compune...“ „...din două părți“, se auziră deodată vocile ascultătorilor. Încântat și surprins, individul surâse în sine. „Partea lemn...“ zise el... „...oasă“, îl completă auditoriul... „și partea fier...“ „...oasă“, se ridicară vocile noastre. „Domnilor, exclamă individul (și își propti o clipă bărbia în piept de satisfacție), e o adevărată plăcere să ai de-a face cu intelectuali.“

Apoi trecu la demonstrația practică, folosirea acelui cosor la împletirea unui coș. E îndoielnic că împăratul Chinei a avut de-a face cu un mai ingenios maistru care să-i desvăluie mai repede secretul producerii revelației unei noi conștiințe, fiindcă, după câte am înțeles eu, drumul lui a fost lung... Ai noștri au avut revelația în chiar cursul prelegerii teoretice, dar și în trecerea la practică. Totuși, maistrul a privit cu neîncredere fenomenul și a doua zi s-a înființat din nou. „Să-mi spună cineva, a început el, cine a inventat cosorul lui Moceanu.“ „Cosorul lui Moceanu a fost inventat de Moceanu“, a răspuns imediat în cor echipa noastră. „El se compune din două părți, a reluat individul. Partea...“ „...lemn-oasă“, am silabisit noi... „Și partea...“ „fie-roasă“, am cântat mai departe. „Domnilor, constat cu bucurie că intelectualul de-aia poartă această denumire, că te scutește de explicații inutile...“

Bizar personaj! Își bătea cumva joc de noi, fiind stupid el însuși? Cred că era mai degrabă în întregime stupid, fără să-i lipsească o vagă, dar tot tâmpă maliție. Nu o dată, după ce am redevenit liber, citindu-i, de pildă, pe Samuel Butler sau pe Heidegger, auzeam foarte distinct o voce interioară care mă făcea să întrerup lectura: „Cosorul lui Moceanu a fost inventat de Moceanu!“ Da, îmi spuneam, de ce să-i dai unei maimuțe un sonet de Shakespeare să-l bată la mașină ca să demonstrezi că îl va bate la infinit?

Să-i dăm mai degrabă această clară și indiscutabilă axiomă: Cosorul lui Moceanu a fost inventat de Moceanu. Maimuța nu va reuși...

Nu păstrez astfel de amintiri din minele de la Baia-Sprie, unde am fost trimis cu poetul, care a murit acolo... Se perpelea în dormitorul comun și cerea mereu țigări, din care sugea disperat ca dintr-o ultimă plăcere pe care i-o mai putea oferi viața. Dar surâdea mereu sarcastic și ne spunea, rânjind, că o să crăpăm cu toții, fiindcă în urma lui n-o să mai rămână nimic. O țară care nu știe să-și apere poeții va fi învinsă sau va supraviețui lamentabil la coada altor națiuni, fiindcă poezia e sângele unui popor care curge subteran prin veacuri și îl face nepieritor. Sudoarea, deocamdată, era tot ceea ce vedeam cum curge din pieptul lui scofâlcit... Îl ștergeam, îl întorceam pe o parte și pe alta, în timp ce el ținea țigarea în gură și ne înjura. Eram toți doborâți de munca dură din mine ca să mai tresărim la spusele lui. Într-o seară totuși ne uimi, ai fi zis că ne păcălea, se ridicase în capul oaselor și arăta odihnit și plin de vervă. „Nici măcar nu puteți să-mi dați un pahar de vin? Atunci cărați-vă! Ce așteptați voi de la viață, de vă încăpățânați atâta să n-o pierdeți? Ei, ce mare brânză ați face dacă v-ar da drumul? Viermi ai pământului, și tu, patrie, nu vei avea oasele mele, fiindcă eu am asta la mine (și ne arătă o fiolă, pe care o agită în aer), o înghit, mă dizolv în cosmos și de-acolo scuip pe voi...“ Cu plumb în picioare, istoviți, îl părăsirăm și ne prăbușirăm în paturile noastre reci și murdare. „Petrini, îl auzii, hei, Petrini!... Am un mesaj pe care vreau să ți-l încredințez, pentru iubita mea“, îmi spuse când revenii și mă așezai alături. Și îmi dădu o adresă, pe care n-o ascultai... Memorează răcni el:

„Iubito, mă gândesc la tine
Ca un borfaș la ceasul unui lord
Și se ciocnesc în carnea mea drezine
Și caii au atac de cord!“

Îl avu, acel atac de cord, precedat de un val de sânge care îi țâșni pe gură și care nici măcar nu mă înspăimântă. Ceilalți adormiseră. Ieșii afară și anunțai gardianul că unul din noi a murit. „Bine, zise el, du-te și te culcă, acum e târziu, o să-l luăm mâine dimineață.“ Și își plecă fruntea și se îndepărtă astfel cu pistolul la șold...

V

Mă întorsei acasă după o absență de trei ani și trei luni, căci cele trei de prevenție nu mi se scăzuseră, și spre bucuria mea o găsii pe Matilda tot în casa ei, nu pățise în acest sens nimic. Avea musafiri când sosii, pipernicitul și fatala Tamara.

„Victor“, strigă ea când mă văzu în prag, plimbându-și întâi privirea asupra chipului meu, ca și când nu i-ar fi venit să-și creadă ochilor. Sufletul însă îmi era inert, ascuns și tăcut, încât mă ferii de această privire, mă uitai într-o parte, închisei ușa pe care o băteau rafalele viscolului și uitai că sosisem acasă, deși sosisem aievea și într-o fracțiune de secundă văzusem ochii ei încărcați de iubirea de altădată. Dar Matilda nu mă luă în seamă, mă îmbrățișă, își vârî chipul între obrazul și gâtul meu și rămase astfel ca o statuie care mă strângea să mă sufoce: „Victor... Victoraș, șoptea. Iubitul meu... Ai scăpat?“ „Da, îi răspunsei, am scăpat.“ „De tot?“ „Da, de tot!“ Vrusei să urc scările, să intru în casă, dar ea mă împiedică agățându-se de mine, îmi aținu calea, mă înlănțui din nou și începu să mă sărute. Îi pusei mâna pe gură, îmi sărută palma... Apoi se desprinse, mi-o luă repede înainte și strigă: „Artimon, Tamara, a venit Victor! Victor, a venit Victor!“ și îmi deschise larg ușile înainte.

Intrai călcând rar, clătinându-mă de oboseală, dar și de nepăsare. Da, vedeam, mă așteptase, dar eu nu mă gândisem la ea, încercasem de câteva ori, dar gândul nu putuse ajunge prea departe în adâncul sufletului, unde tot ceea ce trăisem mai înainte se ascunsese. Deplasarea gândirii și amintirilor mele fusese aproape totală, ca să pot să trăiesc mai departe, să râd, să gândesc la ceea ce vedeam, să pot să mănânc, să mă culc și să dorm. Erau și inși care nu putuseră face acest lucru și se stingeau ca o lumânare în a cărei flacără, odată ajunși acolo, nu știuseră să sufle, sau nu mai avuseseră în ei forța vitală de a se adapta schimbării. Eu mă pregătisem atât de bine încât, dacă la expirarea termenului, în loc să mi se dea drumul, mi s-ar fi spus că mi-a sosit o nouă condamnare (și acest lucru nu era absurd, li se întâmplase unora), n-ași fi fost nici prea surprins, nici prea disperat... Tot astfel, părăsind închisoarea, nu avui decât în primele clipe o bătaie, e drept, violentă de inimă, dar apoi o neliniște stranie mi se insinua în suflet și redevenii sumbru. Ce-o să se întâmple acum cu mine? mă întrebai. O să fiu reprimit la facultate? Și dacă nu, ce-o să fac? Dar cu Matilda cum o să trăiesc? Și sosi imediat, în amintire, cu o prospețime extraordinară, scena din după-amiaza aceea a botezului, când trăisem profund și iremediabil

despărțirea de ea, din clipa când vasul proiectil îmi zburase pe lângă tâmplă, și apoi timp de un ceas sub avalanșa defulării spectaculoase a unui sentiment al ei de violență și de înstrăinare totală... A te mai gândi la cea mai mică urmă de iubire ar fi fost o prostie și o orbire: n-ajunge că iubești tu, iubește, aici e totul, căci ea înțelegea să rămână activă în viața cu tine, până când... Ei, până când? Până când n-o s-o mai iubești nici tu! Și pe urmă? Pe urmă vom mai vedea... Ei bine, aveam de gând să parcurg întreagă această etapă, la sfârșitul căreia nu mă aștepta nimic bun? *Il faut couper net*, îi spusesem eu Matildei, care ezita să rupă cu Petrică. Ei bine, ce-aveam să fac? Voi urma ceea ce o sfătuisem pe ea, acest *il faut couper net?*

Or, toate acestea nu scoseseră capul în închisoare, se retrăseseră în adânc din clipa când fusesem arestat, până în clipa când văzusem iar cerul și pașii mei ezitanți simțiseră sub tălpi pământul liber... Liber, preferai până în pragul casei și chiar și după ce intrai în ea, starea de spirit din închisoare, când toate aceste întrebări dilematice nu mi se puneau. Luam cunoștință în mod lucid de această amorțire a sufletului și nu vroiam s-o alung... „Vreau să văd fetița, spusei, ignorându-l și pe pipernicit și pe Tamara lui, care se uitau la mine cu acea umbră în privire pe care o așterne timpul și care ne face să uităm orice jignire sau resentiment: se uitau la mine cu o prietenie afectuoasă de rude. Vreau să văd fetița“, repetai după ce dădui absent mâna cu el. Amintirea fetiței fusese singura care îmi însoțea, ca o luminiță, clipele de dinainte de a cădea într-un somn de plumb. Totdeauna. Nimeni altcineva. Nici mama, căci gândul la ea mi-ar fi stârnit durere. Cu fetița trăiam în gând și în timpul istovitoarei munci subterane, dar o feream, nu era un gând total, ci doar un gând că aveam un gând, și anume, că înainte de a adormi se va aprinde sub pleoapele mele o luminiță, căreia îi surâdeam: „...câte luni ai tu acum...? cinci...? șapte...? zece...? paisprezece...? Un an, trei... Și cu cine semeni? Cu tata...? Cu mama...? Cu amândoi...? Cu vreun bunic...? Din partea cui...?“

„Scoate-ți paltonul și căciula, zise Matilda, se poate speria.“ Cum să scot paltonul? Sub el costumul meu era rupt, cârpit și murdar. Pipernicitul și Tamara înțeleseră și se grăbiră să plece. Mă desbrăcai și vrusei să intru în dormitorul copilului. „Ești nebărbierit și nu ai o figură prea blândă, zise Matilda. Bărbierește-te, fă o baie... ai timp s-o vezi... ustensilele tale au rămas acolo așa cum le-ai lăsat...“ „Nu, zisei, las-o să se sperie, vreau s-o văd...“ Și intrai în dormitorul ei călcând greu cu bocancii mei scorojiți de

ani, numai a bocanci nu mai arătau. Mă întâmpină o tăcere ferită, de sanctuar. Matilda aprinse totuși hotărâtă lumina. O văzui pe fetiță în patul ei, cu fundul în sus, pe brânci, într-o poziție chinuită, dar cu chipul senin, vârât în pernă. Dormea. „De ce stă așa?“ șoptii. „Nu știu! zise Matilda. Degeaba o întorc eu și o pun să doarmă întinsă, o găsesc cum o vezi.“

Mă aplecai și o luai în brațe așa cum era, ea deschise ochii, și în prima clipă simții corpul ei micuț într-o svârcolire de retragere, dar apoi se uită la mine fără să clipească, în expectativă. „Silvia, e tata“, șopti Matilda, și atunci copilul se încredința glasului cunoscut, își deturna privirea și îngână interogativ: „Tata?! Tata?“ „Tata, mamă, a venit acasă să se joace cu tine... Sărută-l pe tata...“ Fetița se relaxă, corpul ei micuț se făcu moale, se aplecă, dar n-o lăsai să mă sărute, o sărutai eu, cu grijă să n-o sperii, o mângâiai pe părul ei blond, îi sărutai mânuțele. Era amețitor cum mă privea, se uita în lături, într-o parte, apoi în cealaltă, apoi iar la mine, calmă, puțin uimită, cu o ezitare a mișcării de întoarcere a gâtului ca și când între timp i-ar fi mers mintea, *s-ar fi gândit*, fără gesturi necontrolate, fără grimase de dorințe de copil care nu poate sta locului mai mult de câteva clipe, cum erau alții. Căldura dulce a corpului ce mi se transmise și mă turbură și o pace adâncă se lăsă asupra mea, o încordare ascunsă se despleti în mine, neliniștea, privind această minune care nu sperasem să arate astfel, mă părăsi. „Fetița asta nu e proastă“, murmurai răgușit de o emoție copleșitoare, nemaiștiind ce spun, căci nu ăsta era gândul meu din acea clipă, ci un altul, pe care nu vroiam să-l exprim, de recunoștință pentru cea care o făcuse și o învățase în lipsa mea să spună tată, pentru Matilda... „E frumoasă, murmurai mai departe, e atât de frumoasă... Și e blondă...“ „N-o să rămână așa, zise Matilda, dar s-ar putea să rămână...“ „Dar cu cine seamănă, fiindcă nu seamănă nici cu tine, nici cu mine.“ „Nu știu, zise Matilda, încă nu se știe, cu toate că unii copii se desvăluiesc din primele săptămâni... Uneori seamănă cu tine... S-ar putea să fie cine știe ce străbunici... Sau poate o ființă cu totul nouă, sau cu prea puțin în ea din ce-a fost înainte...“ Privirea fetiței deveni intensă. „Barba!“ zise ea uimită, dar ca pentru sine. „Da, mamă, barba, zise Matilda. Tata are barbă, dar o să și-o radă, să nu te zgârie...“

Și mi-o luă din brațe, și o puse jos, și îndată micuța făptură începu să meargă, dar cu o direcție sigură. Matilda se luă după ea. „Hai, zise, aruncă și tu zdrențele alea, fă o baie și să ne așezăm la masă. Vezi că avem acum un boyler. Am tras gaze, am scăpat de lemne, avem apă caldă când vrem.

Am făcut și eu ceva cât ai lipsit, surâse ea, n-am stat degeaba. Vin îndată să-ți aduc pijamaua și halatul...“

Veni să mă întrebe dacă o las să mă spele pe cap. „Trebuie să te tunzi, îmi spuse în timp ce mă săpunea, păduchi ai?“ „Probabil!“ „Am aruncat tot, și palton, și bocanci...“ „Rău ai făcut, vroiam să le păstrez ca amintire.“ „Ba trebuie să uiți tot... O să-ți povestesc de ce ai luat trei ani...“ „Trebuia să iau mai mult?“ „Cel puțin șapte, căci așa am aflat, pentru nimic se dă trei ani, să aibă ei timp să-ți răscolească viața, și dacă găsesc ceva, îți mai dau...“ „De caietele mele ai aflat ceva?...“ „Sânt ascunse bine. Nu mi-a fost ușor să pun mâna pe ele, știam ce conțin și ai avut noroc că fratele unei colege de-a mea, care ține foarte mult la mine, e profesor de marxism la Universitatea de partid, și ea mi-a spus: «Matilda, nu e bine, frate-meu mi-a spus că i s-au dat la referat niște caiete ale bărbatului tău. Poate să ia ani grei de pușcărie, dacă el face un referat și spune ce e în ele». «Păi să nu facă», i-am spus eu acestei colege. «Da, zice, dar îi e frică și lui. Dacă securitatea dă caietele la un contrareferat?» Așa s-a și întâmplat, dar am avut toți noroc, i le-au dat lui Vaintrub... Mi-a telefonat într-o zi că vrea să mă vadă. «Doamnă, zice, nu e bine cu Petrini. Cum a putut să facă imprudența să scrie astfel de lucruri și să le mai țină și în casă? Acuma eu ce să fac? Nu pot să mint, fiindcă»...“ Și mi-a repetat exact ceea ce gândise și fratele colegei mele: că Securitatea nu se va mulțumi cu un referat și va cere altul, și dacă al doilea va face un referat așa și pe dincolo... În ce situație o să se trezească el, Vaintrub, că a acoperit pe cineva care se făcea vinovat de idealism și fondator al unei noi religii? «Domnule Vaintrub, i-am spus, mai există un referat, nu vă spun al cui, dar există.» «Și ce spune în el?» «În concluzie se spune că sânt prelegeri de istoria filozofiei, rezumate de cărți filozofice materialiste.» «A riscat așa ceva?» «Da, a riscat!» «Bine, atunci voi risca și eu. În orice caz, vom fi doi, poate că nu va mai fi un al treilea»... Poate că ar mai fi fost, cine știe, mai târziu, poate că ar fi fost trimise chiar la București, dar am intervenit și eu și mi le-au trimis acasă, mai spuse Matilda în timp ce mă spăla pe spinare. În orice caz, ori trebuie să le pitești bine, ori să le arzi...“

VI

„Bine că n-ai pățit nimic cu casa“, îi spusei apoi Matildei la masă. „Crezi tu?! zise ea. A treia zi după arestarea ta au venit să mă evacueze.

Chiar căpitanul acela care te-a ridicat venise gata pregătit, cu două camioane, unul deja încărcat cu niște mobile și altul gol, să le încarce pe-ale mele. Îi spusesem Anei să nu deschidă la nimeni și dacă totuși cineva încearcă să spargă ușa, să-mi telefoneze imediat. Așa s-a și întâmplat și am telefonat și eu lui Mircea, primul-secretar al județenei. Ce se întâmplase? începu Matilda să povestească. Mircea e un fost ilegalist, bucureștean, pe care îl auzisem odată când venise pe la noi, pe la arhitecți, salvându-l cu o singură frază pe Gociman, care tocmai fusese dat afară de la catedră și era amenințat să fie dat afară în general și din Arhitectură. «Dar Gociman unde e?» m-a întrebat el gata să iasă din birou. Cum, nu știa? ne-am mirat noi. De unde am înțeles că ministerul îl dăduse afară direct, trecând peste organele locale, în orice caz el, Mircea, nu fusese informat. Și a început să ne asculte... Că așa și pe dincolo, că a păstrat un minut de reculegere cu studenții când a fost alungat Mihai I... Atunci el a spus ceva extraordinar, ceva foarte popular, foarte simplu și am izbucnit cu toții în râs: «Și ce dacă? s-a mirat el. Or fi fost prieteni!» Adică Gociman cu Mihai I. Am rămas uluiți! Așa era! Gociman lucrase ceva pentru Mihai I, da, da, așa era, în timpul războiului... Mircea a continuat: «Lui Marx i-a făcut un prieten o figură, mi se pare că Lassale, i-a tipărit *Manifestul* cu modificări făcute de el, de Lassale, și Marx s-a luat cu mâinile de cap. Auzi, să-i modifice ăla *Manifestul*! Și-i scria lui Engels, mi se pare: Ar trebui să public un articol și să-l înjur, dar nu pot s-o fac, fiindcă mi-e prieten. Vedeți, prietenia înseamnă și ea ceva, uneori mai mult decât o idee. Și Lenin a avut un prieten care l-a trădat, ceva grav, dar tot nu s-a supărat pe el... Așa și Gociman! Să-i spuneți să vină la mine.» Bineînțeles că la loc la catedră nu l-a mai pus, fiindcă n-a păstrat minutu-ăla de reculegere singur la el acasă, ci le-a făcut semn și studenților să se ridice... În orice caz l-a apărat unde trebuie, să lucreze mai departe. Ăsta e un om, am gândit eu despre Mircea, nu știu dacă a învățat el marxismul în toată litera lui, dar uite că i-au rămas în minte și alte lucruri pe care le și aplică. Numai să nu-l schimbe, să-l facă mai mic sau mai mare și să plece de la noi. Nu, am aflat că Gheorghiu-Dej ține foarte mult la el, de-aia l-a și trimis aici, fiindcă are tact și știe să țină în echilibru anumite tendințe contrarii. Nu le rezolvă prin datul afară... Mă duceam la el cu diferite probleme, nu totdeauna la nivelul funcției lui, dar... așa! Și cu timpul a început și el să mă primească mai așa, mai apropiat, și uneori cerea cafele și stătea mai mult de vorbă cu mine. Odată m-a chemat el sub pretextul unor chestiuni de construcții. Când am născut mi-a dat un telefon

la maternitate, mi-a trimis flori. Să nu fii gelos pe el, e un om în vârstă, are copii cât noi!... Și hop! după o lună te arestează pe tine. Chiar a doua zi i-am cerut audiență. I-am povestit totul, i-am spus că dacă mai e posibil să credem în oameni, atunci eu l-ași ruga să mă creadă și pe mine: bărbatul meu e nevinovat! El s-a posomorât: «Trebuie văzut de ce l-au arestat! O fi făcut vreo prostie!» Ce puteam să-i mai spun? «Înțelegi, tovarășă Matilda? O să mă interesez și ei o să-mi spună. Și dacă e nevinovat, și eu te cred că dumneata crezi, dar totuși trebuiesc văzute motivele lor, atunci îți promit eu că n-o să pățească nimic...» «N-o să mă uitați?» «Cum o să uit?! O să mă interesez chiar azi, și mâine dă-mi un telefon!» Atunci i-am spus cu casa, despre amenințările acelui căpitan. Aici s-a luminat: la față: «Pe ăsta trebuie să-l prindem» a zis el, și mi-a spus ce trebuie să fac. «Tovarășe Mircea, o să vină înarmat cu un ordin de repartiție, adică legal.» «Să vedem pentru cine, că dacă vine pentru el, a pățit-o, îl trimit la canal. Mai degrabă vine pentru un șef de-al lui, și atunci n-am ce să-i fac...» «Adică nu e nimic de făcut, pierd casa?» am spus eu desnădăjduită. «Nu, casa n-o pierzi, dar n-am ce să-i fac ăluia, colonelul sau chiar generalul care l-o fi trimis. O să spună că el nu știe nimic, că a cerut demult o casă și că i s-a dat. De unde să știe el că acea casă e ocupată? Cel mult să-l pedepsesc pe cel care a semnat ordinul de repartiție, dar ce să-i fac și nenorocitului ăla care a semnat și el cu spaima în suflet? Au început să-și facă de cap, am mai auzit și de alte cazuri, de-aia vreau să-l prind pe ăsta!» L-a prins și a pățit-o, l-au dat afară, ordinul de repartiție era pe numele lui. Nu știu dacă l-au trimis sau nu la canal, mai spuse Matilda. În orice caz arăta foarte bățos și indignat când omul trimis imediat de Mircea i-a cerut ordinul de repartiție. Că nu vrea să-l arate și că numai prin proces poate fi anulat. «Sânt trimis să văd dacă îl aveți, altfel telefonez imediat chiar la Securitate să vină să vă aresteze pentru...» «Telefonați!» a răspuns căpitanul rânjind. «Bine!» a făcut activistul calm și i-am deschis și a telefonat, dar nu unde spusese, ci chiar lui Mircea personal. «Vine tovarășul Mircea», mi-a șoptit el, și am ieșit afară, dar între timp căpitanul se răzgândise și a scos repartiția. Activistul a băgat-o în buzunar și a telefonat din nou: nu mai era nevoie să vină primul secretar. Și în stradă i-a spus ofițerului: «Vă prezentați dumneavoastră la tovarășul Mircea și o să vedeți ce faceți cu repartiția». Ăla a dat din umeri: «N-am iscălit-o eu! Aici mi s-a repartizat, aici am venit...“ Era cam nedumerit! Cum, bărbatu-său arestat și o mai apără cineva? Nu-i venea să

creadă! Din prudență, el și oamenii lui veniseră în civil. S-au urcat în mașini și au întins-o.

Matilda arăta foarte încântată de această ispravă, în timp ce sărise în povestirea ei peste acel „a doua zi“ când trebuia să afle dacă acest minunat Mircea se interesase de arestarea mea. Înțelesei din această omisiune și din tăcerea ei care urmă că nu, sau că intrase și el la îndoieli după ce se informase. Or, eu tocmai în acea „a doua zi“ începusem să fiu interogat. Totuși, o întrebai, știind dinainte ce avea să i se răspundă. „De arestarea mea ce ți-a spus «a doua zi»?“, adăugai cu o amorțită ironie... „«Tovarășă Matilda, mi-a spus (eram la el în birou, el m-a chemat după ce i-am dat telefon), e ceva, că ăștia nu arestează ei un om degeaba, e vorba de o scrisoare suspectă pe care a primit-o soțul dumitale de la un fost membru al *Sumanelor negre* fugit la Paris.» «Dar n-a primit o astfel de scrisoare!» am protestat eu. «N-a primit-o, dar i-a fost trimisă, înțelegi, nu trebuie să-ți mai precizez, mi-a spus el părintește. L-am chemat imediat la mine pe șeful Securității cu dosarul și ăsta s-a cam codit, că ancheta e în curs, că să-i dau răgaz până a doua zi... Nu vreau deocamdată să vorbim de anchetă, i-am spus, vreau să văd dosarul, să-mi dau seama de motivul pentru care a fost arestat. Sper că nu l-ați arestat fără motiv? Nu, zise. Ei, vreau să văd și eu motivul! Știți, noi trebuie să colaborăm, dar ei primesc ordine de la București și răspund pentru ceea ce fac numai față de Ministerul de Interne. Dar nici dacă raportăm noi că nu-și fac datoria nu e bine. Mai depinde și cine raportează. Adevărul e că practic au prea multă putere, ar trebui, după părerea mea, subordonați total forurilor de partid. Dar ei spun că și în partid se strecoară dușmani de clasă. Ei, și? E treaba noastră, a partidului, să-i demascăm, ei ar trebui doar să sesizeze și hotărârea în ceea ce privește vinovăția unui membru de partid s-o judecăm noi întâi. Soțul dumitale nu e membru de partid!» «Nu.» «De ce?» «A vrut să fie, am mințit eu imediat, dar tocmai atunci, știți, s-au închis porțile și au început verificările.» «Așa este, zice, dar de ce nu l-ai atras mai dinainte?» «Nu-l cunoșteam, abia de curând ne-am căsătorit.» A dat din cap cu reproș. Nu mă credea că nu te cunoșteam cu mult mai înainte, ba chiar e sigur că știa totul despre mine, nu se împrietenesc ei cu cineva fără să se informeze. Am roșit. «Din fericire, a continuat el, singura piesă la dosar e doar această scrisoare. Are acolo la sfârșit o frază curioasă: *Aștept ordonanțele dumneavoastră*. Ce e cu asta? l-am întrebat pe acest șef. Și mi-a explicat. Individul, un oarecare Iustin Comănescu, e un fel de terorist din fosta bandă zisă a *Sumanelor negre*. Și

ce e cu aceste ordonanțe? Asta vrem să aflăm și noi, mi-a răspuns generalul. Păi trebuie întâi să aflați și pe urmă să-l arestați. Bine, am zis eu văzând că tace (avea aerul să-mi sugereze că în acest sens instrucțiunile primite de el sună altfel). Bine, zic, și ce spune bănuitul, ce răspuns v-a dat când l-ați interogat? Tovarășe prim, zice, ei totdeauna neagă. Și ce-ați vrea dumneavoastră să facă dacă unul e nevinovat? Înseamnă că am greșit noi? Și de ce nu? Sânteți sfinți? Nu porniți și de la premiza că ar putea fi nevinovat? Ba da, doar dacă el neagă nu dă nici o explicație, nu-l putem considera nevinovat. Ascultați, i-am spus, fraza asta trebuie să aibă o explicație. Ce spune bănuitul? Că nu știe nimic! Recunoaște că a fost și mai este și acum prieten cu teroristul, au fost prieteni buni chiar atunci, în '45, dar că... mai multe nu știe... a răspuns generalul.»“

În acest punct tresării. Făcui Matildei un semn să se oprească. „Da, spusei cu greață, și secretarul l-a crezut...“ Și mă ridicai de la masă, intrai în dormitor cu pași nesiguri și mă întinsei pe pat. Matilda veni după mine. „Auzi... că mai multe nu știu... Am fost interogat imediat, seara... Și pe urmă dimineața... chiar generalul... le-am spus ce era... cu ordonanțele... le-am explicat... N-a vrut să spună adevărul, generalul... înseamnă că s-a temut ca secretarul să nu gândească la fel ca mine... S-a temut să nu le scap... Și pe urmă?... Ei, zi-i, și ce... Dar ce importanță are?...“

Și după câteva clipe de intensă luciditate, când credeam că o s-o pot asculta pe Matilda ore întregi, mă trezii a doua zi pe la orele șase tot cu ea lângă mine și cu o ceașcă de bulion de pasăre în mână, zicându-mi că trebuie să-l înghit... Ea, îmi spuse, dimineața mă lăsase să dorm (cică dormeam fără respirație), dar că mi se mișcau ochii în cap (și imită mișcarea ochilor mei, ceva holbat), se dusese la serviciu, se întorsese, pregătise masa. „Scularea, zise, ajung douăzeci și patru de ore de somn...“ Mă uitai la ea fără s-o văd... Gândul mi se întoarse înapoi, în mod obscur, spre locul de unde ieșisem, văzusem cu ochii minții siluete încovoiate asupra vagonetelor, bătrâni deșelați opintindu-se să le încarce, întuneric subteran opac, pe care lumina vie a felinarelor de carbid îl împrăștia ici-colo... Oameni liberi, zeități ale acelor adâncuri, cu căști pe cap, își înfigeau pistoalele în zidurile de minereu și strigau ceva, nedeslușit... răcnete de oameni victorioși, stăpâni unici... „Da, da, murmurai, libertatea e un triumf uman chiar în adâncuri... sânt adâncuri acceptate... pentru semenii lor... în timp ce noi, tot semeni ai noștri, fără să ne întrebe dacă acceptăm...“

Și mă svârcolii în pat, dădui la o parte ceașca Matildei și adormii iar. Mă trezii târziu noaptea în întuneric. Aprinsei veioza. Ea dormea. Ușa dormitorului era deschisă, ieșii în hol, ușa dormitorului fetiței era și ea deschisă, pesemne să audă maică-sa tot ce i s-ar putea întâmpla copilului în timpul nopții. Intrai în bucătărie, mâncai brânză și unt, friptură rece, băui două pahare de vin, care mă amețiră imediat, și revenii în hol, unde din nou vrui să dorm, dar nu mai aveam somn. Fumai o țigare în tăcerea deplină a casei. Intrai în bibliotecă. Cărțile îmi defilară prin fața ochilor de la un raft la altul. Mă așezai la birou. „Cui mă adresez? mă întrebai. Ce fac studenții mei?“ Făcui un gest de amânare... Ieșii din bibliotecă și intrai în dormitorul copilului. Nu aprinsei plafoniera, cea din hol lumina de ajuns patul fetiței. O văzui cum stătea și, fascinat, mă aplecai peste pătuțul ei. Întoarsă în mod nefiresc, fetița mea își căutase iarăși poziția chinuită în care o găsisem. În genunchi, cu micul ei corp în poziție de rugăciune absolută și totală, își pusese căpșorul pe pernă și dormea cum dorm toți copiii, dar nu întinsă și pradă somnului cu toată ființa ei, ci parcă trudită și pedepsită să nu aibă parte de odihnă, încă de pe acum... Genunchii îi veneau la gură, fruntea se întâlnea cu ei, spinarea cu fundișorul îi erau parcă în stare de veghe. „Ce e cu tine? am gândit, ce nu-ți place ție, copilul meu. De stai așa de încordată? Cine te amenință pe tine? Prostuțo, nu cumva ești speriată? Nu cumva asta e poziția pe care o aveai în burta maică-tii? Nu cumva n-ai vrut să te naști?“ Am luat-o în brațe, am ridicat-o și am pus-o iar la loc pe minuscula ei saltea și am învelit-o.

Îi apăsam ușor fragila ei făptură. „Stai cuminte, îi spuneam, dormi așa cum te-am pus, nu sta pe brânci și în genunchi. Nu abandona din fașă! Nu te lăsa de pe acum pedepsită...“

VII

Bineînțeles că șeful Securității l-a dus de nas mai departe pe primul-secretar Mircea, totuși s-a temut de el și mi-a dat doar trei ani. Cel mai firesc ar fi fost să ceară, nu să mă vadă, n-ași fi avut pretenția asta, dar să ceară pur și simplu o declarație scrisă din partea bănuitului și s-o citească, această declarație o fi cerut-o, dar de unde să i-o dea? În fiecare zi am scris câte una, uneori și câte două, care erau rupte în fața mea. Altfel de declarație trebuia să dau, în care să recunosc că am făcut parte din numita bandă și să dau numele celor pe care i-am cunoscut acolo în nordul

Ardealului, unde am luat parte la acte teroriste. Totuși, caietele el le-a cerut și nu le-a mai restituit, le-a ținut câteva luni și apoi le-a înapoiat Matildei, după condamnarea mea. Și-a dat seama ce e cu ele, căci i-a spus că dacă mă judecau după ele nu luam numai trei ani. „Îți dai seama, tovarășă Matilda, că după ce iese nu mai poate să reintre în Universitate? Cel puțin nu acum. Mai târziu, dacă își schimbă și el concepțiile, mai vedem.“ „Dar într-un liceu se poate, nu-i așa?“ a zis Matilda. „Nu, nicăieri în învățământ. Nu e un băiat cuminte, nu e prudent, și spre binele lui e necesar să stea deocamdată departe de învățământ...“ „Dar a fost prudent, vă spun“, a încercat Matilda să salveze ceva. „Cum a fost prudent când le-a spus studenților că poate întemeia o nouă religie? A spus, scrie în caiete, n-are rost să mai insiști.“ „Dar acum a înțeles și el...“ „Cine poate să știe dacă a înțeles sau nu? S-ar putea ca nici el să nu știe dacă l-ai întreba.“

Și eu eram curios să aflu cum a fost el dus de nas de către general, în afara faptului că vroiam să-l rog să-mi aprobe să lucrez de pildă la vreo bibliotecă, așa cum se procedase cu marele poet și filozof. Dar avea el să mă primească? Matilda mă asigură că da și telefonai la cabinetul lui și cerui o audiență. „Cine sânteți?“, mă întrebă secretara. Cine mai eram? mă întrebai și eu. „Unde lucrați?“, reluă secretara. „Am fost asistent universitar“, răspunsei eu atunci. „Telefonul?“ Îi dădui numărul de telefon și îmi spuse că voi fi anunțat când să mă prezint în audiență.

Mă anunță după vreo oră și îmi spuse că era pentru a doua zi dimineața. Nu mă primi însă cu bunăvoința la care mă așteptam și mă ținu puțin. Era un om care nu-și arăta vârsta, părea mult mai tânăr, nici un fir de păr alb, voinic, figură de ins experimentat, cunoscător de oameni, cu gesturi puține, fizionomie care semăna cu a tatălui meu, reflexiv însă și greu de presupus că se putea înfuria vreodată. Am început eu. „Tovarășe prim-secretar, știți că am fost condamnat pe nedrept?“ „Nu chiar, răspunse el cu o vagă ostilitate. Nu chiar pe nedrept.“ „V-aș ruga să-mi acordați două minute să vă explic ce era cu fraza aceea din scrisoare, pentru care am fost anchetat timp de trei luni și apoi trimis la Baia-Sprie.“ „Lasă scrisoarea, caietele, dacă era numai scrisoarea, n-ași fi fost de acord cu învinuirea.“ „Și totuși pe baza scrisorii...“ „Lasă scrisoarea, mă întrerupse el sever. Nu sânt specialist în istoria filozofiei, dar am putut să-mi dau seama că sub masca studierii altor filozofi ai încercat să abați studenții de la marxism și să le vorbești de o nouă religie. Știi ce intenție aveau? Să trimită caietele la București, deși aveau două referate care te absolveau. Le-am cerut să le citesc și eu, și i-am

lăsat să te judece pentru scrisoare.“ „Vă mulțumesc, dar știți care era adevărul cu acea frază?“ „Nu mă interesează acum, gata, lasă, ești liber, gândește-te la viitor. Ce era cu fraza aceea?“

Îi povestii, pândindu-i reacția. „O tâmpenie, spuse el scârbit. Dar dacă insistam să ți se dea drumul, se agățau de caiete și mi-ar fi putut spune că le-au și trimis la București și chiar le-ar fi și trimis și pe urmă le coroborau, aceste două probe și caietele și scrisoarea, și te-ar fi expediat și pe tine la București. N-ai mai fi fost acum aici. Le-ai ars, acele caiete?“ „Bineînțeles“, minții eu dând din umeri că mi se punea o astfel de întrebare. „Sper că ai renunțat sau vei renunța cât mai curând la concepția dumitale reacționară?! E o condiție ca să poți fi, cândva, reintegrat în învățământ, dacă o să mai fiu eu pe aici, bineînțeles“, spuse el fumând liniștit, dar pe gânduri, iar eu înțelesei: un altul nu va face în acest sens nimic pentru mine... „Dar la o bibliotecă pot lucra până atunci?“ „Cum să nu, numai să găsim loc.“ Și apăsă pe un buton. Intră secretara: „Spune-i lui Vătămanu să se intereseze acum imediat dacă există vreun loc liber de bibliotecar în acest oraș. Să vină pe urmă la mine.“

Telefonul sună. Vrusei să mă ridic și să aștept dincolo, dar îmi făcu un semn să rămân. Vorbea cu un director, probabil de uzină, pe care îl chemă la el și apoi închise. „N-o să-ți spun, zise, că religia e opiul popoarelor, dar trebuie lăsate popoarele libere să decidă ele singure dacă vor să mai creadă în Dumnezeu sau nu. De aceea noi am interzis propaganda religioasă, am scos-o din școli și am despărțit biserica de stat.“ „Totuși, a ținut omenirea în frâu două mii de ani, zisei. Morala creștină nu ne învață nimic rău.“ „De acord, dar în mod liber, zise el. De ce să silești copilul s-o învețe de mic, e o chestiune de conștiință, să decidă singur la maturitate dacă îi e sau nu de folos.“ Prudent, mă oprii aici. Totuși, reluai după câteva clipe: „În caietele mele mă refer la o religie pe bază de știință“. „Da, dar orice religie, chiar deghizată în știință, e dăunătoare. De ce să nu fie omul liber de orice sentiment religios? Dumneata spui în caiete că totul e spirit. De aici și până la Sfântul Duh nu mai e decât un singur pas, iar al doilea ne-ar întoarce iar la biserică. Și orice biserică are nevoie de preoți etc, tot alaiul...“

De astă dată tăcui definitiv... Curând intră acel Vătămanu, care spuse că nu există nici un loc liber la nici o bibliotecă. „Nici în perspectivă?“, zise secretarul. „Deocamdată nici în perspectivă, dar știți, poate să apară...“ „Tovarășe secretar, spusei eu atunci, dar să predau, de pildă, abecedarul în vreo școală?“ „Nu, zise el hotărât. Mai târziu.“

Îi spuse acelui Vătămanu să-mi rezolve pe parcurs situația mea, adică să-mi găsească totuși un loc la o bibliotecă și înțelesei că trebuie să mă ridic și să plec. „Îmi telefonați mie din când în când, îmi spuse Vătămanu ăsta, și îndată ce se ivește un astfel de post...“ și făcu din mâini gesturi de liniștire, adică totul se va aranja, pot să mă bizui pe el, când ordinul venea de la tovarășul prim, personal. „Bine, vă mulțumesc!“

Și ieșii nu fără să observ că nici secretarul și nici activistul nu schițaseră vreun gest din care să înțeleg că, dacă nu-mi întindeau ei mâna, ași fi putut s-o întind eu.

Și totuși acest om mă salvase de la ceva mult mai rău, dar de ce era parcă supărat pe mine? Chiar mă considera vinovat în forul său interior? De ce oare? Pentru acele caiete? Îmi spusese că omul trebuie să fie liber de orice religie, dar era el liber de altele, când experiența îi spunea că nu, de pildă să se poată apăra când era arestat arbitrar și pus să se învinuiască singur ca să poată fi condamnat? Sau nu știa ce se petrece? Nu era posibil să nu știe, sau dacă era totuși posibil, credința pe care o avea nu era la fel de încețoșată ca și a unui credincios care nu-și pune întrebări? Desigur, el era unul dintre cei buni, dar nu era nici el bun până la capăt... Și trebuie să recunosc, spre justificarea lui deplină, că nici nu putea fi...

VIII

Încetul cu încetul mă obișnuii cu gândul că sânt liber și amintirile și sentimentul acela bizar de complicitate cu minele în care lucrasem și cu oamenii de-acolo începură să se retragă și în același timp și apropierea de Matilda, de astă dată sub semnul unei profunde melancolii, începu să-mi reînvie sentimente retrase, speranțe închise.

Îmi povesti cum, chiar îndată după arestarea mea, canalii al căror nume n-avea să-l afle începuseră pregătiri de judecarea ei în ședință publică și excluderea din partid. Ședința avu loc după ce deveni fapt cert condamnarea mea și cei ce o pândeau începură să-i pună întrebări. Să ne spună tovarășa Petrini dacă a avut sau nu cunoștință de acțiunile dușmănoase ale soțului ei, arestat de organele noastre de securitate și condamnat. Și când se spunea „organele noastre de securitate“, vocea avea parcă accente lirice, erau „ale noastre“, aceste organe, ca și când ar fi fost rude apropiate, copiii noștri dragi, sânge din sângele nostru. A te îndoi de justețea acțiunilor lor era ca și când te-ai fi îndoit de tine însuți. Să ne spună doamna Petrini, fiindcă eu

personal n-o mai pot considera tovarăşă, dacă văzând orientarea reacţionară a soţului ei, a adus acest fapt la cunoştinţa organizaţiei de partid din care face parte. Asta nu mai era întrebare, avansând, înainte de a aştepta răspunsul, judecata că el n-o mai putea considera tovarăşă, sugera adunării că el ştie că ea n-a făcut acest lucru, adică să-şi denunţe soţul şi deci nu va avea ce să răspundă; era vinovată. Eu, a spus altul, pun întrebarea dacă e întâmplător faptul că şi-a ales un astfel de soţ! Căsătoria a avut loc în '48, când de pe atunci era certă orientarea contrarevoluţionară a acestui domn, care reuşise să se strecoare până în învăţământul superior.

Numai unul din aceşti trei era arhitect. Cel dintâii, al cărui glas tremurase de încredere pronunţând numele instituţiei care aresta oameni, era un funcţionar şters şi servil, de la contabilitate, abia de-o cunoştea pe Matilda, sau aşa credea ea. În realitate, cum avea să i se spună după aceea, era un ins de care toată lumea se ferea, fiindcă îi pândea pe toţi şi fusese dovedit că era în slujba instituţiei de care pomenise cu atâta lirism. Numai Matilda nu ştia, deşi îl vedea adesea colindând birourile, totdeauna în mână cu o fiţuică de sarcini, încredinţate de organizaţie; se încleia la vorbă, insista, revenea, însă cu o mască de umilinţă pe chip, înşelându-i doar pe naivi sau imprudenţi. Al doilea, care se şi grăbise să n-o mai considere tovarăşă, o vedea adică deja exclusă, era un muncitor care ai fi zis că e inocent, dar iată ce ieşea din el; pe ăsta Matilda îl cunoştea bine, credea ea, totdeauna vesel, zâmbăreţ, adică „optimist“, ducea o viaţă de familie infernală, îl bătea nevastă-sa, exasperată de optimismul lui stupid, când ea se chinuia cu cinci copii încă mici şi muncea ca o roabă spălând rufele altora, singura sursă de câştig care se mai adăuga la salariul lui de zidar, nu mai mic decât al altora, dar insuficient să-şi hrănească şi să-şi îmbrace atâţia copii. „De ce-ai făcut şi dumneata cinci, doi nu ţi-ajungeau?“ îi spusese odată Matilda, plictisită de văicărelile şi de gura lui zâmbăreaţă, care nu înceta să afişeze în mod enervant „sănătoasa“ lui orientare politică chiar când se văita. Al treilea era un arhitect, de o urâţenie care nu ascundea decât tot urâţenie; urât era, urât gândea şi urât acţiona. Era promoţie proaspătă şi nici măcar meserie nu ştia, ca să compenseze cu ceva urâtele-i calităţi. Spusese despre mine că mă „strecurasem“ în învăţământul superior când toată lumea, îmi povesti Matilda, se întreba cum se strecurase el în arhitectură.

Pe urmă, surpriză, secretarul organizaţiei, un betonist, anunţă o pauză, deşi şedinţa abia începuse. Matilda nu era speriată, înţelesese că o vor

exclude și era hotărâtă să nu facă nici o concesie, să declare că soțul ei e nevinovat și că timpul va dovedi că s-a greșit cu arestarea și condamnarea lui, deci n-avea ce să fi anunțat în organizație, nu era nici reacționar, nici contrarevoluționar și a știut bine cu cine s-a căsătorit. Dacă cineva nu vrea s-o mai considere tovarășă, îl privește. Se pomeni, în acea pauză în care toată lumea afecta că nu se întâmplă nimic în afară de faptul că se prefăceau toți că nu vor s-o evite, deși o evitau în mod discret, lăsând-o singură pe scaunul ei, de unde nu se ridică decât să se uite liniștită pe geam, chemată în camera biroului organizației, unde se retrăseseră doar betonistul și activistul de la sector, care lua de obicei parte la ședințe. „Tovarășă Petrini, îi spuse acest activist, păstrați-vă calmul...“ „Dar sânt foarte calmă, știu ce mă așteaptă, zise Matilda cu desinvoltură, așa că...“ „Noi vă sfătuim să luați cuvântul, o să vi-l dăm imediat și o să curmăm orice alte întrebări și, fără să bravați, răspundeți liniștit și ponderat. Spuneți că n-ați știut nici dumneavoastră nimic și... n-o să vi se întâmple nimic.“ „Ba nicidecum, a zis Matilda, am știut, de ce să-mi acuz bărbatul sugerând că, deși n-am știut, el a putut totuși să se ascundă de mine. Nu s-a ascuns, e nevinovat, îl cunosc.“ „Și atunci cum explicați dumneavoastră că totuși...“ „Nu-mi explic, asta e! Nu-mi explic și nu cred...“ „Băgați de seamă, ne puneți într-o situație fără ieșire, reluase activistul. Dacă întrebările vor continua, și după răspunsul dumneavoastră vor începe acuzațiile, se va cere excluderea. Unul din ăștia trei pe care i-ați auzit o va face, și dacă adunarea votează pentru excludere?“ Hm! Asta se întâmpla când vroiau ei! Și acum vroiau să nu se întâmple, dar nici Matilda să nu braveze. „Ce pot să fac!?“ le-a spus ea totuși. „Vă spunem noi, și vă asigurăm că nu e numai părerea noastră, alți tovarăși au studiat cazul și s-a ajuns la formula asta. Altfel, să știți, sânt posibile și surprize și anume să fiți analizată și profesional și să nu mai puteți fi arhitectă, cel puțin aici în orașul nostru!“ „Ei și? N-o să mor de foame, dreptul la muncă ne e asigurat la toți. Găsesc eu unde să câștig o pâine!“ „Dar nu e păcat, tovarășă Matilda? a zis betonistul. Aveți un copil, o să vă fie foarte greu să ajungeți din arhitectă cine știe pe unde, funcționară la poștă sau și mai rău, femeie de serviciu, să spălați coridoarele! Gândiți-vă bine, astea nu sânt glume!“ „Și ce, a zis Matilda, o femeie de serviciu nu e un om? Dacă țara nu mai are nevoie de arhitecți, spălăm și coridoarele și closetele...“ „Vedeți, a reluat activistul, spuneți că sânteți calmă, dar nu sânteți deloc. Eu zic să vă calmați și să vă gândiți.“

Avea dreptate. Oricât ai crede tu că ești calm, de fapt nu ești, mi-a spus Matilda. „Dacă vroiați să mă apărați, a ridicat ea glasul, atunci de ce ați mai pus chestiunea asta pe ordinea de zi?“ A urmat o tăcere, cei doi nu i-au răspuns îndată la această întrebare logică. „Principalul *acum* e că vrem să vă ajutăm, i-a răspuns în cele din urmă betonistul. Am primit propuneri scrise din partea unor membri ai organizației, a mințit el apoi, trebuia să vă punem pe ordinea de zi.“ Or, astfel de propuneri se fac de obicei în plen, cu o dată înainte, și punctul respectiv se discută și el dacă să fie pus sau nu pe ordinea de zi. Or, Matilda și organizația se treziseră pe neașteptate cu acest punct pe ordinea de zi... Matilda s-a gândit... Cine intervenise pentru ea? Era clar, nu aceiași care inițial vruseseră s-o excludă, ci în mod sigur primul-secretar Mircea. Dar asta însemna că tot el decisese ca ea să nu braveze și să nu se solidarizeze ostentativ cu soțul condamnat. Ce ciudat, soarta ei depindea de trei cuvinte: *n-am știut nimic*, doar atât să spună și totul se aranja. Da, dar asta echivala cu o acceptare a insinuărilor și acuzațiilor celor trei că soțul ei e un reacționar, un contrarevoluționar, care reușise să se „strecoare“ în învățământul superior. Ce putea să facă? Să acorde ticăloșiei celor trei ceea ce li se cuvenea și să salveze restul? S-a gândit că dacă refuza acest compromis, pierdea totul și pierdea pentru totdeauna și protecția primului-secretar, care îi apărase casa și avea să-l apere și pe soțul ei după ce el avea să iasă. Altfel cum aveau să mai trăiască ei doi, amândoi loviți? Fiindcă știa, el nu va mai fi reintegrat în învățământ, iar ea... dacă va fi primită la poștă, cum bine zisese betonistul. Își iubea meseria și mai ales își iubea copilul, cum avea să-l crească spălând culoarele? Avea să fie întrebată la școală: ce sânt părinții tăi? Mama e femeie de serviciu și tata, ei, ce putea fi și tata, dacă ea, deși nu era vinovată de nimic, ajunsese pe treapta cea mai de jos? Tatăl, probabil, avea să ajungă și mai rău. Se hotărâse. Cuvintele nu mai aveau valoare, nu mai însemnau nimic, iar ticăloșii, dacă omenirea nu e condamnată, nu vor fi uitați. „Bine, se adresase ea celor doi, accept, doar două cuvinte tot o să-i spun colegului meu, acest incapabil care și-a permis să afirme că soțul meu «s-a strecurat» în Universitate...“ Cei doi s-au uitat unul la altul. „Puteți să-i spuneți și trei cuvinte, a zis betonistul zâmbind greu, ăsta ar merita să fie trimis la țară să construiască și el cotețe, nu să facă aici pe arhitectul și să strige la muncitori ca un patron de pe vremuri.“

Ședința s-a reluat după această lungă pauză și i s-a dat cuvântul Matildei, fără să mai fie întrebată adunarea dacă mai sânt întrebări și mai ales fără să se mai treacă la discuții, ca într-un fel de încheiere. „Tovarăși, a

început Matilda, la întrebările puse, declar aici că n-am știut nimic de acuzațiile care i s-au adus soțului meu.“ Asta a fost toată fraza. Nu era tocmai ceea ce i se ceruse, dar exista afirmația că *n-a știut nimic*. Numai atât a fost și apoi și-a îndreptat și ea atacul împotriva arhitectului. „Soțul meu, a spus ea, și-a luat examenele cu strălucire, nu s-a strecurat nicăieri peste meritele lui, cum s-a afirmat aici. Alții poate s-au strecurat printre arhitecți, încasând salariul degeaba ca să vină aici și să acuze pe alții, când mai bine ar fi să pună mâna și să învețe meseria, să nu se facă de râsul muncitorilor, la care își permit să strige. Și eu pun întrebarea dacă e întâmplător că tocmai un astfel de arhitect incapabil își permite să facă pe patronul pe șantier.“

Și s-a așezat cu obrajii în flăcări. Betonistul a luat însă imediat cuvântul, pe deoparte ca să evite continuarea discuției la acest punct pe ordinea de zi, dar să și completeze el ceea ce Matilda se ferise să spună mai răspicat: „Tovarăși, e clar, din cuvântul tovarășei Petrini reiese că ea n-a știut nimic de concepțiile reacționare ale soțului ei. Aceste concepții erau de natură filozofică, și soția lui e arhitectă, nu specialistă în filozofie. Pentru greșelile lui el își va ispăși pedeapsa și va trage concluziile respective. Cred că e inutil să mai insistăm asupra acestui caz. Propun să trecem la punctul următor de pe ordinea de zi.“

Reîntâlnirea cu părinții mă turbură însă și amorțirea mi se accentuă ca o stranie reacție de apărare. Mama nu se întrebase dacă sânt sau nu vinovat (copilul ei rămânea nevinovat orice-ar fi făcut), rea era doar nenorocirea, cum ar fi boala și moartea sau infirmitatea pe viață. Or, ea mă vedea întreg și, uitându-se la mine cu mâna la gură (gestul ei) și uitând de lacrimile care îi curgeau pe obraji, mă întrebă: „Ești sănătos, mamă?“ Îi răspunsei, afectând o veselie, că sânt pe deplin sănătos. Dacă a fost rău acolo unde m-au trimis. „A fost rău, îi răspunsei hotărât, dar a trecut.“ Tata însă nu se putu stăpâni să nu mă lovească. Știa că n-o să mai fiu profesor (probabil de la Matilda). „Ce-o să faci tu acuma? mă întrebă aproape indignat. Am trudit cu tine să înveți carte și acuma or să te trimită pe vreun șantier, să dai cu lopata.“ Părea sigur de ceea ce spunea, de unde înțelesei că alții avuseseră grijă să-i smulgă orice iluzie, cu brutalitatea oamenilor simpli, care consideră că prezentul e dat pentru totdeauna și că, odată căzut, nu te mai ridici. Inconștienți, ca animalele, se cred la adăpost, gândind: cine vrea să fie mare ajunge tot mic (admițând în sinea lor că numai din lumea celor mari ies și rămân oameni mari, deși trăiau acum niște vremuri când tocmai

ei, cei mici și obscuri, erau chemați să se considere „conducători“, clasa conducătoare; nu credeau deci în această lozincă, pe care o citeau zilnic pe pereții uzinelor în care munceau?). „Tată, îi spusei, mă așteptam să-mi spui că a munci cu lopata nu e o rușine și că tot ce există s-a făcut cu lopata și târnăcopul și că nu e vina mea că învățând carte n-o să-i mai pot învăța la rândul meu pe alții.“ Nu-l înduioșai. „Mie să-mi spui ce prostie ai făcut, fiindcă degeaba nu te-au arestat ei“, zise cu un glas aproape de furie, nu împotriva mea, dar nici împotriva celor care mă arestaseră, nici el nu știa împotriva cui, nici măcar împotriva soartei, fiindcă asta ar fi însemnat să aibă o idee despre soartă, cum avea mama, și să gândeasează simplu, bine că a trecut și n-a fost mai rău. Nu, era rău, și cel mai aproape de învinuit era tot cel care fusese lovit. Amorții, gura mi se încleștă, nu-i răspunsei, o sărutai pe mama și plecai.

Starea lui de spirit se strecură însă în sufletul meu ca o realitate inexorabilă de care nimeni n-avea de gând să mă elibereze, căci înțelesei că oamenii cu care muncea el acolo în uzină, chiar și prietenii, gândeau astfel, și el, tatăl meu, nu era deosebit de ei, deși în cauză era propriul său fiu. Ion Micu avu însă o reacție atât de spontan stranie, încât o uitai repede pe-a tatălui meu. Îi dădui un telefon, și nu schimbarăm decât câteva cuvinte. „Alo, Ioane?“ spusei. „Cine e?“ zise el. „Petrini!“ îi răspunsei. „Petrini!? se miră. Care Petrini?“ „Victor Petrini!“ Urmă o tăcere. Repetai că sânt eu, Petrini, prietenul lui, ce, m-a uitat, acest nume nu-i mai spune nimic? „Ba da“ zise și tăcu iar. „Ei, zisei, ce-ți spune?“ Și avui eu însumi o reacție pe care începusem să mi-o cunosc, un fel de euforie bruscă, de veselie, când aveam revelația instantanee a unui adevăr. Ion Micu *era mirat*... Nu surprins, nu bucuros că îmi auzea glasul, ci mirat... că eram liber. După această mirare a lui ar fi trebuit să fiu încă *acolo*. Da, încă... în orice caz pentru multă vreme. Cât de multă? Ehe, cine știe cât... „Ei, repetai, ce-ți spune în auz numele de Petrini?“ „Multe!“, zise, de astă dată cu un glas care se prefăcea că nu e rece și străin. „Așa, va să zică, râsei eu din nou, multe?! Bravo, mă Ioane, bine, Ioane, repetai, ca și când ași fi vrut să-l consolez eu pe el, în orice caz să-i confirm, sau mai degrabă să-i spulber temerea că ași vrea cumva să-l văd și să mai mergem ca odinioară la braserie. Adio braserie, eu sânt mai departe la închisoare, bine, bine“, și închisei eu telefonul, tot așa, cu grijă pentru el să nu se simtă prost că nu mai vroia să se vadă cu mine și nici telefon să nu-i mai dau...

Vaintrub însă își arătă și surpriza, și bucuria. „Petrini?! exclamă el. Ai scăpat?“ „Da, zisei, am scăpat.“ „Și ce faci acum?“ „Ce să fac, stau.“ „Vino pe la mine!“ „Când“? „Cum când, acum, imediat!...“ Mă bătu pe umăr, pe spinare, gata să mă îmbrățișeze. Eu însă nu-l încurajai, dar el își întârzie mâna pe brațul meu, pe care mi-l strângea, contemplându-mă să vadă parcă dacă sânt întreg... Avui un surâs... „Ce faceți, dom' profesor? Cum e cu reforma învățământului?“ spusei ironic, așezându-mă într-un fotoliu, ca și când am fi continuat simplu acea discuție de la botez când fusesem atât de neliniștit. Ironia mi-era adresată mie însumi, care știam că nu voi mai fi printre ei la facultate să mai am astfel de temeri. Gata, adio facultate! „A fost un svon care nu s-a confirmat, zise el, s-au făcut totuși unele schimbări în sensul în care discutam atunci, referitor la învățământul elementar și la licee. În Universitate, aproape nimic, adică nimic esențial, doar schimbarea unor denumiri de titluri... Doctorat, aspirant, cinci ani în loc de patru, lucruri de acest gen. Și s-au mai desființat câteva catedre, de pildă, la noi, estetica, logica și psihologia.“ „Logica era mai demult scoasă“, zisei. „A, da? Așa e!“

De unde dedusei că în mintea lui eu lipsisem de foarte multă vreme, parcă de-un deceniu. Intensitate grozavă în trăirea timpului, de unde senzația că trei ani făceau cât zece. „Deci Ben Alexandru nu mai e?“ „Ben Alexandru?! A da, nu mai e, a plecat...“ „Și istoria filozofiei?“ „S-a mai micșorat, dar catedra a rămas... Și ce faci tu acuma, unde lucrezi?“ „O să lucrez la o bibliotecă...“ „Foarte bine, sper să nu abandonezi filozofia... Cândva, mai târziu, o să fii reintegrat, e părerea mea, când se va termina acest proces numit luptă de clasă, ațâțată artificial. Ești băiat tânăr, ai timp să aștepți... Dar fii prudent, abandonează acum scrisul, fiindcă ai văzut, caietele acelea... Ai risca, oricând te poți pomeni cu o percheziție, și atunci va fi foarte rău... Ți-a spus soția că eu am făcut un referat pozitiv; totuși n-au ținut seama de el.“ Îi spusei că nu din pricina caietelor fusesem în fond condamnat... „Aveți dreptate“, zisei, și întâlnirea se încheie astfel. „Mai dă-mi un telefon, zise Vaintrub, mai stăm de vorbă...“

IX

Nu scăpam însă de o stranie melancolie, deși Matilda mă iubea acum ca altădată. Din sentimentul că sânt în plină înflorire rămăsese doar o pură idee: știam că sânt tânăr, dar mă simțeam bătrân, asemeni bunicului, pe care

îl vizitai și îl găsii plictisit și furios... Nu mă întrebă nimic, nu-l interesa ceea ce mi se întâmplase, nu-l interesa decât ceea ce i se întâmpla lui. „Ce e, bunicule, ce ai? Ești cumva bolnav?“ „Nu, zise el, n-am nimic, da' mă Victore, ce rost o fi având viața asta pe pământ?“ „Îți spun eu, bunicule, rostul vieții e să te bucuri că trăiești.“ „Ei, uite, eu trăiesc, dar nu mai am nici o bucurie.“ „De ce, zic, ai trăit, ai crescut atâtea fete, le-ai măritat, ai nepoți și chiar și o strănepoată, pe Silvia mea. Ți-nchipui cum se simt cei care n-au pe nimeni și i-a prins bătrânețea singuri.“ „Tu-le muma în cur, zise el enervat, nu-mi pasă mie de ei, îmi pasă de mine...“

Avea dreptate, și eu trăiam și eram tânăr, nu ca el, dar acea vrană, acel cep din care țâșneau înainte din ființa mea, ca dintr-un butoi cu vin, bucuriile, ori fuseseră astupate, ori butoiul era gol. Ar fi trebuit atunci să fiu insensibil și nepăsător, dar nu eram. Dimineața mă sculam cu o senzație de chin fără nume, care stârnea în mine o furie dureroasă, aproape insuportabilă (mă culcam târziu, să-mi țin cât mai mult spiritul treaz, să evit aceste rele dimineți). Cum deschideam ochii, suferința era și ea prezentă undeva în mațe, nedorită de mine și a cărei cauză scăpa gândirii mele. Era regretul adânc că nu mă voi mai urca niciodată la catedră și să văd ațintiți asupra mea ochii studenților încărcați de o superbă curiozitate și simpatie pentru mine? Nu! îmi părea stinsă această bucurie... Că nu voi mai ajunge în țara mea să gândesc liber fără să risc din nou închisoarea? Nu, fiindcă în adâncurile conștiinței mele eram convins că această anomalie nu va fi acceptată pentru multă vreme de către poporul din care făceam parte. Viața mea cu Matilda fusese cumva atât de greu fisurată încât în ciuda faptului că acum ea mă iubea ca la început când ne cunoscuserăm, fisura nu se lipea și îmi dădea această durere adâncă pe care eu vroiam s-o ignor, dar nu mă ignora ea pe mine? Neîncrederea ascunsă, care se insinuase în sufletul meu, că sentimentele ei pentru mine se pot retrage brusc după o acumulare absurdă de aversiune, și ura să reapară cu violență? Da, mă gândeam la acest lucru, dar eram pregătit, sau mai bine zis resemnat că va fi inevitabil, asta îmi e soarta, și aveam speranța că această acumulare să dureze cât mai mult, și poate, cu anii, să ducă la izbucniri din ce în ce mai rare. Iar dacă nu, despărțirea. Nu eram nici primul și nici ultimul care eșua în întemeierea unei familii. Poate toate acestea la un loc iradiau în adâncul ființei mele și, înlăturate prin gândire, se refugiau în mațe și sileau gândul să trăiască suferința? Desigur... Parcă eram un leu pe care vânătorul îl împușcase și el știa acest lucru pentru că simțea în ființa lui puternică o inexorabilă sfâșiere.

Se punea cu botul pe labe, își întindea burta la pământ și îl pândea cu privirea crăpată pe vânătorul care trăsese în el (și care îl credea mort), pentru ultimul salt, când îl va ucide înainte de a muri el însuși. Astfel stăteam eu diminețile în pat, cu ura la pândă, dar vânătorii mei nu se apropiau și nici nu știam cine sânt și nici nu mă simțeam atins de moarte. În minele de plumb de la Baia-Sprie omorâsem pe unul, fiindcă îl văzusem la față, îi suportasem ura, ne priviserăm ochi în ochi și gândul uciderii se născuse în mine cu o forță copleșitoare; când se împlinise, nicicând nu simțisem un sentiment atât de puternic de libertate, deși știam bine că eram închis într-un lagăr și silit să cobor în mină și să muncesc din greu câte șaisprezece ore pe zi. Munca devenise infinit mai ușoară și marii bolovani de minereu pe care trebuia să-i împing spre gura prin care cădeau în vagoneți mi se părea că sânt nu din plumb, ci din pâslă. Chiar moartea în preajma căreia munceam clipă de clipă (căci oricând se puteau desprinde din bolta minei și să te strivească, cum se și desprinseseră și striviseră pe unii dintre noi, bucăți mari de pământ dislocate de pârâitul perforatoarelor) dădea clipelor o tensiune de înfrățire cu această boltă, cum probabil se întâmplă în război, când se naște un sentiment straniu de simpatie între bătaia inimii care aude șuieratul bombei și bomba însăși: că n-a căzut pe tine și poate n-o să cadă niciodată. Tremuram de o lașitate desgustătoare, dar după ce îl omorâi pe călăul meu, începui să privesc întunecata boltă cu sfidare. În fiecare zi, înaintând în galerii după ce artificierii își puneau dinamita, scormoneam bolta cu lopețile până dădeam de rocă dură, dar uneori înaintând în aceste galerii părăsite de pe vremea lui Franz Iosif dădeam de bolte înalte, la care nu puteam ajunge. Erau cele periculoase. Dar nu-mi mai păsa de ele...

Uneori gândul la felul cum îmi lichidasem eu torționarul venea ca un balsam peste suferința mea fără nume care îmi chinuia diminețile. Îmi aminteam scene, cele mai multe comice, de genul celor cu cosorul lui Moceanu, care fusese inventat de Moceanu. La intrarea în galerie, treceam prin fața unei gherete, în care stătea la căldură, în timp ce noi tremuram de frig, un gardian, căruia trebuia să-i spunem ce număr sântem (fiindcă nu mai aveam nume, eram numere). Și nu știam ce îl apuca pe gardian când i se spuneau numere care treceau de o mie, de pildă 1.003, cum era al meu, începea să urle, ieșea afară și începea să ne care la pumni în figură și lovituri cu bocancul în fluierele picioarelor, cu înjurături de o mare inventivitate. Am înțeles repede, însă, că individul nu știa să scrie astfel de

numere, și unul dintre noi ne scăpă de furia turbată a acestui semianalfabet, pronunțând nu o mie trei, ci zece, zero trei. „Păi așa, futu-vă mama voastră de reacționari“, zise gardianul, și de-atunci încetară și accesele lui de violență. Deținutul, după ce începe să-și cunoască bine paznicii, se descurcă pe urmă bine cu ei... Nu mi-ar fi trecut prin cap să ghicesc din ce pricină își ieșea ăsta din pepeni... Dar unul din noi, mai vechi, avusese inspirația... Intrând în lagărul din apropierea minelor avui surpriza să constat că înăuntru era cald, că la masă pâinea era la discreție și că în fiecare zi aveam carne și lapte, iar paturile aveau saltele și pături (e drept, păturile erau scorțoase și vechi, puțeau a sudoare de cal, dar erau totuși pături). În cel în care fusesem băgat eu și poetul eram câteva sute. În altele, mai mulți. Mi se luase costumul meu civil și mi se dăduse unul vărgat, și în locul căciulii, o bonetă. Deși fusesem prevenit (vezi, mi se spusese, că liftul ăla nu seamănă cu cel dintr-un bloc, e puțin mai rapid), totuși crezui că leșin când deodată se smulse din nemișcare și mă pomenii în întuneric. Ăla fusese un glumeț când se exprimase zicând că „e puțin mai rapid“. Pur și simplu se prăbuși în adâncuri cu o viteză de cădere ai fi zis liberă, dar nu era departe de așa ceva, și când se opri, buf! dacă n-am fi fost înghesuiți ca sardelele, ași fi căzut și eu lat pe jos și mi-ași fi spart capul. Astfel de lifturi lăsase moștenire Franz Iosif și nimeni nu le înlocuise de-atunci. Munca, jos, în subterană, mi se păru suportabilă, numai praful negru începu să mă supere. Îți intra în ochi, în urechi, îl trăgeai pe nas, îți năclăia capul ras, îți intra în haine și în piele, printre picioare, în găoază... Ca în orice lagăr, din zece deținuți unul era turnător... Mi se spuse acest lucru tot așa, cât sosii... Iar peste ei un șef, care era tot atât de puternic ca și comandantul lagărului, dacă nu chiar mai puternic, căci într-o zi, când veni în inspecție un colonel de la București, cu el stătu de vorbă, în văzul nostru (fu însoțit de el peste tot), și nu cu comandantul oficial. Ca să-l distreze pe colonel și să ne arate nouă cât e el de bine văzut, se legă de un deținut care de la Auschwitz nimerise la Baia-Sprie. „Mă, Grünfeld, ia spune, ce cauți tu, mă, aici? Cum, tu, care ai fost la Auschwitz, să nimerești printre reacționarii ăștia, acești dușmani înrăiți ai poporului? Cum, mă, printre criminali de război, tocmai tu, care ai fost victima lor?“ Grünfeld tăcea, dar ăsta continua să-l ia peste picior în același stil. „Oliver Grünfeld, mare pacoste a căzut peste tine, în timp ce alții au pensii și funcții de conducere, tu ai aterizat aici, să-ți rămână ciolanele prin galerii. Ce-ai făcut, Grünfeld, spune-ne și nouă, uite, domnul colonel e chiar curios...“ Și deodată Grünfeld izbucni pițigăiat, cu un

puternic accent: „Ce-am făcut? Mă întrebi ce-am făcut? Am făcut, acolo la Auschwitz, ce faci tu acuma aici! Asta am făcut!... Tot așa, am fost șef, *capo*, turnător ca și tine și o să ai soarta mea într-o zi și tu care îl iei pe Grünfeld peste picior când or veni americanii să te judece...“ Senzație, mare eveniment printre deținuți, cineva, chiar dacă Grünfeld, dăduse glas gândurilor lor secrete, că or să vină ei americanii... Colonelul se cără repede, însoțit de umbra lui, care nu mai avu chef să-i mai spună ceva lui Grunfeld.

Într-o zi se întâmplă însă în lagăr ceva, și situația noastră de-acum deveni, în amintire, idilică față de cea care urmă. Tocmai acești turnători, datorită poziției lor privilegiate în lagăr, organizară o evadare care le reuși: făcură rost de alimente, de arme și muniție, de haine civile și, cu complicitatea unui gardian, fugiră într-o noapte. Se dădu însă imediat alarma și din dormitoarele noastre începu să se audă un puternic duduit de motoare. Ne uitam pe fereastră să ghicim ce-o fi. Cineva, un fost ministru naiv și cu imaginația bântuită de fantasmele speranței, lansă presupunerea care apoi deveni la alții certitudine, că sânt americanii care au venit să ne elibereze... În recluziune luciditatea și simțul realității pot slăbi în așa măsură, încât cel mai mic eveniment neobișnuit capătă proporții nemăsurate... Dar numaidecât surveni desamăgirea: nu erau americanii, ci mașinile lagărului. Evadații fură prinși chiar în noaptea aceea, numai unul scăpă și ajunse până la București, dar fu prins acolo... A doua zi toți fură încărcați într-un camion și dispărură din lagăr. Unde îi trimitea? Gardenii lansară svonul că au fost toți împușcați, în realitate, cum aflarăm mai târziu, au fost împrăștiați prin alte închisori și lagăre, unde au devenit cumpliți torționari, înaintați deci în grad sub amenințarea reală că dacă nu vor dori să execute ceea ce li se cerea, vor fi executați pentru evadarea de la Baia-Sprie.

Iar la noi, regimul se înrăutăți, nu ni se mai dădu pâine la discreție, ci doar un kilogram pe zi, laptele fu suprimat cu totul, iar carnea, doar de două ori pe lună. Gardienii devenir brutali, începură să ne scoale noaptea din somn și să ne culce prin curtea lagărului ore întregi. Culcat! Sculat! Culcat, sculat, și tot astfel până venea ora coborârii în mină, unde urma să muncești zece și uneori șaisprezece ore. Pentru cel mai mic murmur, carcera, desculț și fără manta. Câțiva mai bătrâni făcură pneumonii și muriră. Credeam că e vorba doar de un val de represiune, ca să ne învețe minte să nu mai evadăm, dar brutalitățile continuau și chinuit de nesomn și de aceste culcări care mă

trimiteau istovit în mină, într-o noapte rămăsei în picioare, refuzai să mă mai culc... Câțiva mă imitară. Gardianul se apropie de mine, mi se uită în ochi și rânji: „Culcat!“. Rămăsei în picioare. „Culcat!“, urlă, dar nu mă culcai. Era un individ diform, strâmb, urât și mic de statură. Numai ochii, sub lumina galbenă a becurilor din stâlpi, exprimau parcă o bucurie prin care ai fi putut crede că te poți întâlni cu un om și să-i reamintești că și tu ești unul, chiar dacă, vinovat sau nu, te aflai acolo să ispășești o pedeapsă. El chiar surâse: „La carceră!“

În carceră fiecare gândea în felul său. Unii își spuneau (cei mai mulți) că trebuie să se miște, să nu înghețe și să moară. Eu, dimpotrivă, îmi spusei că mișcarea degajă energie și că după un anumit timp obosești tot mișcându-te și abia după aceea organismul nu se mai poate apăra împotriva frigului. Mă făcui deci covrig, îmi strânsei brațele la piept, îmi pusei capul pe genunchi și adormii lipit de scândura, care mi se păru caldă, a acestei invenții menite să elimine pe cei care odată închiși mai vroiau să rămână oameni și să reacționeze ca ființe umane. Instinctiv îmi lipeam pe rând de scândura carcerei acea parte a corpului care simțea mai tare frigul, când umerii, când coastele, când șalele, dar mai mult spinarea, unde știam că sânt plămânii... restul putea să mai înghețe... picioarele, de pildă, tălpile goale, simțeam că ard după ce mai întâi deveniseră reci ca un sioi. Noroc că nu bătea vântul, era un sfârșit de februarie cu zăpadă care se topea, era umed, dar frigul iernii se mai domolise.

...Mă trezii având senzația că o dihanie deschisese ușa și se uita la mine. În curte era liniște, culcările încetaseră. Cât să fi dormit? Câteva minute sau câteva ore? Eram amorțit de frig, dar nu mă simțeam rău, eram rece, dar numai pe dinafară, și câteva clipe mă stăpâni acea stare de frăgezime pe care ți-o dă odihna după o trudă grea. Mă ridicai în picioare și atunci distinsei prin întuneric figura gardianului care mă băgase la carceră. Vocea cu care mi se adresă mi se păru duioasă: „Cum e, o mie trei? Ei, e bine la carceră?“ „Nu e bine“, îi răspunsei, cu speranța pe care glasul său mă făcea s-o întrevăd, că de-aia venise la mine, să-mi dea drumul și să mă duc în dormitor. El ridică atunci ceva negru pe care îl ținuse ascuns la spate și îl apropie încet de tâmpla mea. Era un vătrai. „Uite, mă, o mie trei, aici, uite aici ar trebui să te lovesc (cu aceeași voce dulce, cu acea bucurie curată cu care vrei să dăruiești ceva unei persoane pe care o iubești, și mă lovi de câteva ori în tâmplă, dar ușurel, cu gingășie, să nu mă doară). Ei, înțelegi?“ continuă el vârându-mi de astă dată vătraiul sub nas, pe care mi-l puse apoi

pe gură. Cu partea lui îndoită, cu ciocul cu care răscolea jarul în sobă și îmi împinse capul tot ușurel, dar ferm, de scândura carcerei. „Aici, uite aici, ar trebui să te lovesc“, repetă el, și repetă și figura, ciocănindu-mi iarăși tâmpla. După care închise ușa, trase zăvorul și îi auzii pașii îndepărtându-se.

Nu mai putui dormi. Mă copleși întâi o mare mâhnire. Ce-avea ăsta cu mine? Nu dormise, în loc să se culce stătuse probabil la gura sobei și cugetase. La ce oare? La familia lui? La muiere și la copii, la frați și la surori? Nu, stând cu vătraiul în mână și răscolind focul, se gândise la mine. Fumase probabil mai multe țigări, până ce gândul i se distilase și se făcuse esență de gând, rupt, detașat de vreo pornire turbure, până ce descoperise exact ceea ce îl deosebea și în același timp ceea ce îl lega de mine, până la simpatia umană trezită de limpedea lui revelație: Capul! Da, iată ceea ce ne deosebea. Eu aveam alt cap deci nu al lui și atunci luase vătraiul în mână și venise să-mi spună. Nu în corpul meu trebuia să mă lovească, avem toţi aceleași corpuri, mâna e mână, piciorul picior, stomacul face aceeași digestie, pe cur ies aceleași excremente. Capetele sânt diferite! Și de ce să fie?! Îi trezisem simpatia pentru această profundă descoperire pe care existența mea i-o pricinuise? Eu nu eram bătrân, să presupună că am fost fie general, fie ministru sau alt fost mare stăpân al acestei lumi. Eram deci o enigmă contemporană, nu cu mult mai tânăr decât el. Și lăcașul acestei enigme era capul. Enigmă?! Ce enigmă? într-al său nu era nici una și nici într-al altora și, slavă Domnului, cunoscuse și el destulă lume. Și aversiunea lui turbure se limpezise, aversiunea lui ancestrală pentru astfel de capete devenise clară și distinctă. Și glasul lui suav îmi stăruia în auz: „Uite, mă, o mie trei, aici, uite-aici ar trebui să te lovesc!“. Mâhnirea mi se îngrămădi în gât. Omul ăsta putea fi prieten cu tatăl meu, putea fi unul dintre cei pe care îi văzusem prima oară la o manifestație și care îmi trezise cu putere sentimentul de solidaritate cu speranța de pe chipurile lor într-o lume mai bună. Pe urmă unul din acea mulțime fusese făcut gardian, și o incredibilă știință de a pedepsi se născuse în el. Altul securist... îmi aminteam acolo în carceră cu câtă abilitate încercau anchetatorii să mă facă să recunosc ceea ce nu făcusem, cum își alternau rolurile, unul era blând și cinic („bine, îmi spunea, nu recunoști acum, și se uita la ceas, o să recunoști mâine dimineață la patru, n-o să recunoști la patru, o să recunoști la zece, n-o să recunoști la zece, o să recunoști peste trei zile, sau peste trei luni, sau peste zece ani, e timp, nu ne grăbim...“), altul mă înjura în mod ordinar de mamă, mă ținea în

picioare opt ore, în timp ce el mânca sandviciuri, bea cafele, fuma, după ce în prealabil avusese grijă să nu mi se dea să mănânc în ziua aceea, și râgâia, se scobea în măsele și mă asigura că singura mea șansă e să recunosc, să fiu condamnat, să ispășesc pedeapsa și să scap... să mă orientez în direcția asta, fiindcă nu exista alta, și atunci toate acestea, celulă, interogatoriu, nopți nedormite, or să înceteze. Altul mi-a spus la un moment dat cu sinceritate: „Mă Petrini, tu oi fi crezând că noi sântem niște tâmpiți, că nu știm că tu de fapt n-ai făcut nimic, dar ce nu înțelegi tu e faptul că ne ești mai necesar aici decât afară“. De unde reieșea că ăsta avea sentimentul net că ei stăpâneau lumea și că ei decideau cine era necesar *afară* și cine *înăuntru*, o împărțiseră, această lume și domneau peste ea în toată voia... Ăsta însă, cu vătraiul lui și tonalitățile lui gingașe, nu știu de ce, mă prinsese descoperit. El nu trăia într-un joc complicat de smulgere a unei recunoașteri, ca aceia care mă trimiseseră aici, și în fața cărora spiritul meu se putea mobiliza, el era *un om simplu*, și iată ce vroia să-mi facă el mie... să mă lovească în cap, da, descoperise locul... Nu, nu pentru că era gardian avusese el această revelație... Așa, ca om, trăind pe acest pământ și având timp să coboare în el însuși, se descoperise pe sine prin alții... Cum mă chircisem iar, vrând să adorm cu fruntea pe genunchi, mâhnirea împrăștiată în toată ființa mea deveni deodată agresivă și izbucnii în hohote de plâns simțind că mă înec, în timp ce gândirea își torcea mai departe firul, străină parcă de suferința mea. Da, avusese dreptate Ion Micu, aveam și eu ce pierde în închisoare, aveam de ce mă teme. Nu convingeri politice, ca el, ci convingeri mai adânci, că lumea mi-e prietenă și că floarea gândirii mele ar putea fi de folos cuiva. Ceea ce spusese el în acea mare discuție de la braserie îmi sunase atunci prea abstract, dar el știuse ce spune și de aceea acceptase o clipă de umilință, numai să nu mai trăiască încă o dată ceea ce trăiam și eu acum... Zguduirea, șocul mâhnirii încetă apoi după asalturi repetate, în care suferința atingea creasta înaltă a eliberării, eliminând, ca pe-un microb periculos, duioșia abjectă a stârpiturii umane, gardianul care crezusem o clipă că venise să-mi dea drumul să mă duc în dormitor și să dorm cu ceilalți. Printre crăpăturile scândurii zării lumina răsăritului și curând auzii goarna care suna deșteptarea. Un gardian veni și îmi dădu drumul, alergai să mă îmbrac și să mănânc, apoi coborârăm în întunericul minei. Seara, mă desbrăcai și căzui într-un somn asemănător plumbului pe care îl dislocam din galerii, dar o mână mă zgâlții și mă smulse din el: la carceră! Era același

gardian din seara trecută. Încercai să-mi arunc pe umeri mantaua și să-mi vâr picioarele în bocanci: nu, fără manta și bocanci! În cămașă și desculț.

În carceră simții primejdia: ăsta spusese ieri, ciocănindu-mi tâmpla cu vătraiul, că acolo *ar trebui* să mă lovească. Ar trebui, asta însemna că *nu putea*, dar mă putea lichida vârându-mă seară de seară între cele patru scânduri ale carcerii, obținând același rezultat. „Ei bine, îmi spusei, cu o hotărâre mai rece decât frigul care mă învălui, n-o să mor, dar în schimb o să te omor eu pe tine. Dacă nu cumva mi-e scris să mor totuși eu și tu să trăiești și să înflorești mai departe. Să vedem!“

Dimineața îmi vârâi capul în ghișeul bucătăriei și șoptii: „Boca, vreau să-ți spun ceva!“ Boca ăsta îmi aruncase de câteva ori priviri de simpatie, scurte, ca niște fulgerări. „Boca, îi spusei, dă-mi puloverul tău.“ „De ce?“ „Un gardian vrea să mă omoare, mă bagă la carceră noaptea desbrăcat.“ „Bine“, zise. Și îmi aruncă puloverul de pe el. Îl trăsei pe piele, îmi închisei la gât cămașa de pușcăriaș să nu se vadă și seara nu mă mai culcai. Gardianul veni și timp de cinci zile petrecui nopțile în carceră. Ar fi trebuit să mă curăț și m-ași fi curățat dacă gardianului i-ar fi trecut prin cap să-mi descheie cămașa. În a șasea zi îl zării în galerii cu lampa de carbid în mână. Înțelesei: intra cu noi într-o tură de șapte zile. Îmi fu ușor să-l urmăresc după mersul său crăcănat și mai ales după coincidența stranie dintre intențiile mele și mișcările pașilor săi: se plasa unde nu trebuie, în apropierea fântânilor prin care rostogoleam jos minereul: sigur, el trebuia să supravegheze eficiența muncii, să aibă satisfacția trudei noastre crezând în același timp că prin acea gaură ținea contactul cu cei de jos, oameni liberi ca și el, care duceau mai departe vagoneții. O pauză. Dispărui dintre sutele de umbre, pe care nimeni nu le mai putea urmări și rătăcii spre ținta mea, o lampă de carbid plasată undeva în stânga, care mă aștepta. O lăsasem pe-a mea în urmă, pitită într-un colț... Trecui prin întuneric și brusc zării poziția șoldie de stăpân a omului meu. Ținea un picior ridicat pe un bolovan de minereu și mâna cu lampa în sus, să vadă ce se întâmpla de survenise această pauză, această tăcere de adâncuri în care el nu mai era nimic. Trecui pe lângă această umbră și trebăluii dând scândurile la o parte; se puneau totdeauna deasupra peste gaură după o rostogolire de minereu, să nu nimerească vreunul din noi în ea, cum nimerise unul și se făcuse jos zob. Mă retrăsei prin spatele lui și deodată, cu o lovitură de picior, îi stinsei lampa. „Să nu-ți fie frică de gardieni, mi se spusese încă de la început, dacă ai vreunul care te amenință, pândește-l în mină, stinge-i lampa!“ „Ei, ce mai

faci? îi șoptii apucându-l de gât și astupându-i gura cu palma. Duiosule, o să mori! Ai ceva de spus care poate fi reținut?“ Și îi eliberai gura și îl lăsai să respire. Dar nu câteva clipe, ci până își veni în fire. „Știi cine sânt, îi șoptii mai departe, ai pus tu ochii pe unul pe care n-ai avut curajul să-l omori cu vătraiul, ai ales calea *legală* (ție îți plac legile!), carcera, ei, ce vină ai tu? Tu nu i-ai făcut nimic, câți nu stau la carcere? Că pe urmă unii mor, parcă tu ai inventat pedeapsa asta? Nu mă dezamăgi, spune-mi ceva care să mă facă să-mi pară rău că te omor!“ Și el îmi spuse gâfâind, gata să mă dezarmeze, cu un glas de o halucinantă omenie: „Dom' șef, iartă-mă, n-am vrut să-ți fac nimic...“ „Ei da, te cred, îi șoptii și eu înfiorat, o să am remușcări“, și îl aruncai cu o violență și un instinct sigur în dreapta mea, unde știam că se rostogolesc bolovanii de plumb împinși de brațele noastre.

Sigur, el nu vrusese să-mi facă nimic, totul fusese un joc al spiritului, nici el nu dormise în seara aceea și venise să comunice cu mine, să-mi destăinuie un mare secret: și el gândea, și pe el îl vizitase *ideea*, și el simțise izolarea celor care se trezesc singuri în univers, aici, acum... gândesc în lume, cine mă poate asculta? Cum, dar e unul acolo, hai la el... și venise cu vătraiul în mână. Acest vătrai îi era străin, ce însemna un vătrai? Nimic, un obiect, un instrument cu care intensifici focul, cu care răscolești lemnele să ardă mai bine...

Nici măcar nu mă grăbii să-mi caut felinarul uitat într-un colț: știam că o să-l găsesc și îl și găsii după bâjbâieli care nu mirară pe nimeni. Doar întru târziu cineva drăcui că nu s-au pus la loc scândurile după ultima rostogolire de minereu, un maistru civil, ai cărui ochi se holbară de câteva ori spre noi auzind jos răcnete... Dar aceste jumătăți de priviri, prinse în fulgerări scurte de propria-i lampă, erau dinainte resemnate: Te pomenești că a căzut cineva... mai bine ar fi fost să se îngroape în ea Franz Iosif, decât să-l trimită pe el dracu să exploateze o asemenea porcărie... Bă, ce e acolo? Dar abia seara aflarăm: căzuse un gardian între vagoneți... A murit? Tăcere. Nu ni se spuse că n-a murit...

Numai Boca se așeză cu coatele pe ghișeul bucătăriei și mototoli în mână puloverul pe care i-l înapoiai. „Nu mai ai nevoie de el?“ „Nu“, îi spusei. „Cum a fost în mină?“ Și se holbă la mine ca și maistrul civil pe marginea puțului, dar nemișcat, cu mult alb în privire, gânditor, odihnit și gras. Însă o clipă neliniștit... el făcea și dădea de mâncare, dar oamenii se omorau aici unii pe alții... Când mă întorsei să mă uit în urmă, în aceeași clipă el își retrase capul și ghișeul rămase gol...

X

Făceam lungi plimbări cu fetița în brațe în timp ce Matilda lipsea, și numai micuțul ei corp fragil lipit de inima mea îmi împrăștia bizara melancolie cu stările ei agresive care îmi sfâșiau mațele. Cărțile pe care le iubisem nu mă mai atrăgeau. Abia aveam puterea să nu-i învinuiesc pe cei care le scriseseră de insignifianța spiritului și a filozofiei în fața istoriei brutale și nepăsătoare a oamenilor. O nostalgie ascuțită după adâncurile din care mă întorsesem începu să revie în amintirile mele din mină. Acolo spiritul meu nu fusese chinuit decât o dată, de acel gardian, acum, în libertate, simțeam acest chin zilnic și, ce era mai rău, nu vedeam ce ar trebui să fac să scap de gheara care îmi sfâșia ființa. În carceră putusem să plâng, eliberându-mi sufletul de tandrețea umană, ca să pot desigur, să-mi apăr apoi viața cu sânge rece. Acum inima mi-era înghețată.

Într-o zi Matilda se întoarse acasă târziu, pe la ora cinci, și cu un chip întunecat. Rămăsei nepăsător, mă așteptam să se întâmple curând și acest lucru. La masă îmi spuse fără cruțare: „Tu de ce stai toată ziua și nu faci nimic? Ce e cu postul tău de bibliotecar?“ Tăcui. Cu postul de bibliotecar nu făcusem nimic. Din cinci în cinci zile îi telefonam activistului Vătămanu și de fiecare dată el îmi răspundea extrem de binevoitor și prietenos: „Încă n-am nimic, tovarășul Victor (așa îmi spunea, pe numele meu mic). Trebuie să mai așteptăm. Mai caută-mă!“ Trecuseră astfel trei luni, venise primăvara și nu se găsise nicăieri un astfel de post liber. „Trebuia să presezi, zise Matilda, dacă nu la o bibliotecă, în altă parte. Acum e prea târziu!“ „De ce?“ „Mircea a plecat, a fost numit secretar al CC. Azi am aflat, l-am căutat la telefon eu, să-l rog să-ți găsească un post, nu neapărat bibliotecar, parcă ași fi avut o presimțire că trebuie să intervin... «Tovarășul Mircea nu mai lucrează la noi, n-ați citit ziarele? mi-a răspuns secretara lui, care mă cunoștea. Nu mai e, tovarășă Matilda...» Am închis și mi-am aruncat ochii pe *Scînteia*. Acuma cine să ne mai sprijine? Ia dă-i un telefon acestui Vătămatul!“

Mă ridicai de la masă și formai numărul. Activistul era la postul lui. „Nimic, tovarășul Victor“, spuse el cu un glas plin de entuziasm, parcă ar fi zis: am găsit! Îi spusei că în acest caz l-ași ruga să-mi găsească altceva și, când va apărea un post liber la vreo bibliotecă... Urmă o tăcere... „Cam ce ați dori dumneavoastră?“ „Un post de profesor sau de învățător“, riscai eu, crezând cu naivitate că odată Mircea plecat s-ar putea trece peste

interdicția... „Nu, tovarășe Victor, nu se poate“, spuse el tărăgănat, cu regret. „Păi de ce? continuai eu. Un fost asistent universitar nu poate preda și el fizica și matematicile, sau o limbă străină în vreun liceu? Sau cel puțin abecedarul?“ „Nu“, zise el și tăcu. Apoi deodată îmi spuse cu un glas de parcă îi părea rău că nu se gândise mai devreme, un glas plin de optimism pentru mine, o soluție excelentă: „Tovarășe Victor, de ce nu vă duceți dumneavoastră la Brațele de muncă? Acolo ei au tot felul de posturi, pentru toate profesiunile, au o schemă exactă de necesități și vă pot soluționa foarte rapid. Eu sânt secretar cu propaganda. Am alte sarcini și nu pot să știu bine ce au ei...“ Înțelesei că se debarasa de mine și mi se păru firesc. Nemaiexistând șeful care îi încredințase cazul meu, nici el nu mai era obligat să-l rezolve. La Brațele de muncă, gata, o soluție plină de perspective. „Faceți așa, tovarășe Victor, mai spuse el, și dați-mi pe urmă un telefon să-mi spuneți cum ați rezolvat.“ „Bine, tovarășe Vătămanu, vă mulțumesc că ați avut toată bunăvoința!“ „N-aveți pentru ce! Vă urez succes!“

„Ah, strigă Matilda când auzi, trebuia să insiști și să nu te încăpățânezi la o bibliotecă, trebuia să te fi dus iar la Mircea și să-i spui că dacă nu sânt locuri de bibliotecar, să-ți dea altceva. Acum ce-o să faci? La Brațele de muncă! Ăia or să te trimită să dai cu târnăcopul și cum tu n-o să primești, ce-o să faci toată viața?“ „De unde știi tu că n-o să primesc? Ba o să primesc bucuros, n-o să fie mai rău ca în mină! îi răspunsei cu un glas brutal. Dacă o să fie pentru toată viața, mai vedem. Am alte păreri despre viață!“ „Ce păreri? Ce valoare au părerile tale?“, zise ea la fel de brutal. „Am părerea că viața mai oferă și surprize, nu curge numai pe gustul unora, mai curge și pe-al altora, se mai schimbă...“ „Vezi să nu se schimbe! În rău se schimbă, nu în bine!“ „Să zicem, dar mie tot n-o să-mi pese! Mai rău decât un târnăcop ce-o să fie? Am făcut mușchi de oțel în mină. Chiar mi-e dor să-i pun în mișcare!“

Astfel de cuvinte erau intolerabile pentru o femeie. Izbi cu șervetul în masă, își strânse pumnii îndârjiți și rosti: „Carte ai învățat, din carte să trăiești, indiferent cum. Cere, protestează, fă ceva, nu te lăuda cu mușchii tăi de oțel, descurcă-te! Bine, ai fost unde ai fost, înțeleg. Ți-au trebuit câteva luni să te odihnești, dar acum e timpul să ieși din letargie. Nici măcar nu mai citești, nu mai scrii nimic, mi-a plăcut mai mult atunci când mi-ai tras una că am umblat în caietele tale. Scrie o carte marxistă! Studiază, lucrează... O să zici că n-o să ți-o publice nimeni, scri-o tu întâi și să fie

foarte bună și o să vezi atunci dacă ți-o publică sau nu. Dacă ai încredere că viața e așa cum zici că e, trebuie să fii pregătit, nu cu o carte, cu mai multe! Nu abia atunci, după ce-o să îmbătrânești, să te-apuci să le scrii. Atunci n-o să mai scrii nimic, or să vină alții mai tineri care or să fie luați în seamă. Uite, marele poet și filozof am auzit că lucrează, traduce, își scrie memoriile...“ „N-am nici un chef, zisei, să scriu o carte marxistă, încât schelăria construită de tine cade. Marxist a fost, ca să zic așa, tot Marx și el a spus tot, și un adevărat gânditor nu poate accepta să culeagă fărâmiturile de la masa altuia...“ „Nici măcar nu e adevărat! zise Matilda furioasă. Nu mă pricep la filozofie, dar atâta lucru știu și eu, că au fost grupuri de filozofi care au tratat cam aceleași idei. Spune tu singur un mare filozof și dacă ești sincer o să-mi numeri o grămadă care l-au urmat. Poftim, Socrate!“ „Da, așa este, zisei, putem numi socratici o grămadă de filozofi, așa în general, dar fiecare a întemeiat școli proprii de filozofie, nu s-au mulțumit să reia papagalicește conceptele lui. Așa a fost școala megarică, școala cirenaică, școala cinică, fără să mai vorbim de giganți ai gândirii filozofice ca Xenofon și Aristotel. Dar Euclide? Da, socratici, dar, ăhă! gândirea lor nu se târa pe burtă în fața gândirii lui, cu toate că Euclide, de pildă, în timpul tensiunii dintre Megara și Atena, părăsea Megara în haine femeiești și se furișa în Atena să-l asculte pe Socrate. Ei și? La rândul lor au avut și ei discipoli, care nici ei nu pot fi confundați cu maestrul.“ „Deci am dreptate, zise Matilda, poți foarte bine să fii marxist! Da, în sensul pe care îl propui tu, n-o să zică nimeni că ești antimarxist, dacă pornești de la el.“ „Ce naivă ești!“, zisei. „Lasă să fiu eu naivă și tu să scrii! Mai târziu o să-mi dai dreptate. Știu, tu ai altceva în cap, ți-am citit caietele, dar ideea ta că totul e spirit și materia o aparență, un înveliș pe care spiritul și-l creează, întâi că nu e nouă și al doilea că (și aici Matilda râse) asta vine în totala contradicție cu marxismul, și chiar că n-o să-ți publice nimeni niciodată vreo carte bazată pe ideea asta.“ „Ba da, e nouă, fiindcă are în vedere ceea ce a descoperit știința în acest veac, și nu știau idealiștii secolelor trecute. Ce este asta, materie? Masa asta la care stăm e un vid insondabil, în care zbârmie cu viteze halucinante electronii în jurul nucleelor. Și crezi că asta e tot? Și crezi că asta e materie?“ „Este, râse Matilda, până nu se face putregai. Pe urmă nu mai știu ce este, dar nu pot să cred că paharul ăsta din care beau apă e spirit...“ „O să scriu totuși cartea mea și o să-ți dovedesc că da, dar n-o să fie așa de simplu de înțeles...“ „În schimb o să fie destul de

simplu să fii trimis iar de unde-ai venit, zise Matilda cu humor. Unde-ai dus caietele?“ „La bunicul, într-un dulap din pivniță.“

XI

Mă dusei totuși chiar a doua zi dimineața la Brațele de muncă, deși chipul posomorât al Matildei nu-mi prevestea nimic bun. Mă așteptam să găsesc acolo, în preajma clădirii, o mulțime de oameni, cum văzusem în filmele străine. Nu era nimeni, eram singurul solicitant. Fui îndrumat într-un birou, unde mi se dădu să completez un formular și un individ îmi puse câteva întrebări suplimentare, printre care și aceea dacă am suferit condamnări. La rubrica „profesiunea“, scrisei fost asistent universitar, iar la aceea „unde aș dori să lucrez“ spusei, deși știam că e zadarnic, că la un liceu, școală normală, tehnică etc, numai școală să fie. „Mai adăugați ceva, zise funcționarul, repartizările în învățământ țin de alte organe, secția de învățământ a sfatului popular, sau cu aprobarea ministerului.“ Adăugai: sau la o bibliotecă, la o casă de cultură, la un muzeu sau chiar funcționar în vreo instituție... „Veți primi răspunsul acasă, în scris...“

Îl primii după trei zile. Începând de la data... deveneam salariat al Sfatului popular orășenesc, să mă prezint imediat la serviciul numărul... tovarășul Istrate, pentru perfectarea formelor de angajare. Mă prezentai de îndată. Istrate ăsta era un tinerel cu o înfățișare plăcută și meditativă, dar se uită la mine cu o privire parcă uluită când auzi cine am fost și ce studii am. „Ăștia sânt nebuni, zise el. Am posturi libere la echipa de deratizare a orașului. Primiți un asemenea post?! mă întrebă el uluit. Probabil că e o greșeală, ia să vedem...“

Și puse mâna pe telefon. Nu, nu era nici o greșeală. Și începu să formuleze aceleași întrebări pe care ași fi vrut să le formulez eu. Altceva nu mai găsiseră? E vorba de un profesor universitar... Da, a fost, dar oricum. Și ce dacă a suferit condamnări... Nu i se poate găsi... într-o uzină, dispecer, sau funcționar, undeva la poștă, la telefoane, la electricitate... Bine, deocamdată nu, dar în perspectivă... Nici în perspectivă!? Mai bine îl trimiteați pe un șantier, să se facă zidar, sau într-o uzină, să se califice la un strung!...

Apoi închise, și pe simpatica lui figură meditativă se așternu o tăcere străină de mine. Apoi mă privi cu răceală și îmi spuse: „Primiți acest post? Mi s-a spus să vă comunic că, dacă refuzați, degeaba vă mai duceți pe la ei.

Cine refuză să primească un post nu mai are dreptul să se adreseze Brațelor de muncă, să se descurce singur...“ „Bine, zic, și ce e asta, concret, deratizare, ce trebuie să fac?“ „Mergeți și deratizați la diferite adrese pe care o să vi le comunicăm noi...“ Era plictisit. Dacă tot nu primeam (și cum aveam să primesc?), ce rost mai avea întrebarea? „Pot să viu mâine eu răspunsul?“ „Bineînțeles!“

Ieșii afară rătăcind spre casă, întârziai ici-colo să privesc un cuplu de îndrăgostiți, sau bătrâni cu fălcile tremurând vegetând prin scuaruri. Așadar, gândii, la deratizare! Și eram stăpânit de o euforie ciudată, parcă jubilatoare. Surâdeam în sinea mea. Bietul Petrică, de care râsesem când îmi vorbise cu atâta patimă despre *L'Avenir de l'intelligence!* Viziunea lui și a lui Maurras era idilică, nu la „coadă“ aveam să fim puși, ci jos de tot, la deratizare. Simțeam un fel de bucurie, era a orgoliului de a disprețui până în adâncul ființei mele. Deratizare! O muncă utilă și care promitea să fie amuzantă. Sau dacă nu munca în sine, oamenii cu care aveam să lucrez! Erau totuși oameni. Aveam să-i cunosc, simțeam o vie curiozitate. Oricum era mai puțin rău decât ceea ce i se întâmplase celebrului doctor Athanasie Proca, de a cărui soartă nu mă înfiorasem când mi se relatase cu ani în urmă. Antonescian, după 23 August fusese arestat și închis. I se dăduse drumul prin '48. Pasionat de meserie (fusese șef al unui spital construit cu banii lui), ceruse cu umilință să fie reprimit în el ca simplu sanitar, dar nu i se admisese. Se spunea că în închisoare salvase de la moarte un gardian cu un simplu cuțit de bucătărie și cu sfoară ordinară, operându-l de ceva infecțios și acut, până să vină salvarea, care ar fi ajuns prea târziu. „Domnilor, măcar felcer, lăsați-mă, n-o să fac nici un rău, o să fac numai bine!“ Nici vorbă! Îl făcuseră lănțar. Adică? Îl trimiseseră, și el primise, să nu moară de foame, sau poate din aceeași trufie jubilatoare pe care o simțeam și eu acum, să tragă cu lanțul căldări de căcat din haznalele orașului. Oricum, așa ceva n-aș fi primit, chit că ar fi trebuit să mor. Să ucid șobolani! Șobolanul e un animal urât de Dumnezeu fiindcă e trufaș. Cică ar fi mâncat anafura din biserică. Știam acest lucru de la mama. Da, era trufaș, mă atacase odată unul, când eram copil, și nu uitasem îndrăzneala lui, chițcăitul insolent cu o sugestie de gândire umană (căci numai oamenii pot fi insolenți), ochii vii, inteligenți și bestiali.

Mama îi omora, nu cu otravă, miroseau otrava, deși era lipită de pâine, cu untură, ci cu făină uscată pusă într-o farfurie, amestecată cu gips. Pe-asta o mâncau și gipsul se usca în ei și crăpau, îi vedeam pe la colțurile casei

morți, cu burțile în sus. Odată stăteam în verandă și citeam, când zărisem vreo cinci îndreptându-se spre fântână. Înaintau în ordine, în flanc câte unul. Ajunseseră lângă puț și începură să bea apă dintr-un vas mare pe care totdeauna mama avea grijă să-l umple pentru orătănii, apoi reveniră în același șir indian și dispărură fără grabă; n-aveau frică, se pare că moartea nu-i speria.

Ce-ar fi totuși să scriu o carte și să nu cad atât de jos? Dar ce carte puteam scrie în starea de spirit în care mă aflam? Doar o carte care s-o exprime, această stare de spirit. Schopenhauer se întreabă în *Aforisme:* ce reprezintă cineva? (un om!) Ce reprezentam eu, dacă acceptam să mă duc la deratizare?...

Există în limba rusă două cuvinte care au căpătat, după mine, semnificații noi: *nicevo* (nimic) și *sil* (putere). Dostoievski a meditat primul asupra lor, și în *Demonii* s-a înspăimântat de ceea ce puteau ele să însemne pentru oameni, dacă Piotr Ștefanovici Verhovenski ar fi ajuns la putere și Stavroghin (prințul Harry), stăpânul Rusiei. Nihilism!

Toți oamenii, nu numai rușii, se nasc cu puțin nihilism în ei: este partea de revoltă irațională a ființei umane împotriva puterii condițiilor care o înlănțuie încă din fașă și nu o eliberează decât în moarte. La ce bun atunci totul? Priviți chipul unui prunc înfășat, și o să vedeți cum apare pe el suferința că i se paralizează astfel mișcările lui libere: trăsăturile lui inocente se crispează de revoltă și neputință. Și el încă nu știe nimic, dar mai târziu va fi silit să afle, începând din școală, trecând prin căsătorie, prin robia zilnică a luptei pentru existență, că totul îl înlănțuie, ierarhia socială, nedreptățile oricărei orânduiri, imperfecte de la natură, legile desvoltării economice, condițiile de existență ale țării sale în relație cu alte țări, care adesea dau naștere la războaie, unde e trimis, el sau copiii lui, să lupte și să moară. De aceea ia parte adesea cu frenezie la revolte, răscoale și revoluții, când vrea să nimicească toate acestea. Caracteristica sufletului uman e aspirația spre libertate, dar sensul vieții tot nu-i apare cu limpezime: da, libertate totală, dar ce să faci cu ea, dacă într-o zi tot trebuie să mori? Scriitorii ruși au numit asta „blestemata chestiune insolubilă“. Și pe această incertitudine, pe această ispită a lui *nicevo*, apare *sil* și îl prinde în arcane. Și atunci se supune și, ca să-și ascundă înfrângerea, îl acceptă pe *sil* cu fanatism, lăsându-se umilit și martirizat, umilind și martirizând la rândul lui pe alții și, dacă s-ar putea, întreaga lume. Gogol preconiza, spre sfârșitul vieții, cnutul pentru țărani și îndepărtarea de cultură. Da, spiritul i se

turburase, era adevărat, se speriase de ceea ce descoperise, dar de ce spaima lui luase chiar această direcție? Ași scrie într-adevăr cu mare fervoare o carte în acest sens, simțeam că o pot face... Dar, gândii, poate la bătrânețe s-o scriu, când n-o să-mi mai pese de nimic și s-o las moștenire Silviei, s-o publice ea sau copiii ei dacă o să mai intereseze atunci pe cineva un astfel de subiect. Deocamdată fusesem împins de *sil* spre *nicevo,* fusesem mai necesar *înăuntru* decât afară. Acum eram afară și eram mai „necesar" la deratizare decât în oricare altă parte, și în nici un caz în învățământul de orice grad.

Iată așadar cum deveneam liber prin *necesitatea înțeleasă!* Desigur, Matilda, care deși era membră de partid, avea un nivel teoretic foarte scăzut, n-avea să înțeleagă această „necesitate". Nu era, adică, atât de liberă.. Bineînțeles că nu-i voi spune nimic, iar dacă avea să afle, o să vedem atunci ce mai e de făcut.

Și a doua zi dimineața mă prezentai să-mi iau serviciul în primire.

XII

Investirea fu simplă, fiindcă tinerelul, care dealtfel era mai bătrân ca mine cu zece ani, după ce mă prezentă celorlalți mă investi șef, simplă formulă, nu avea pe schemă post de șef. Vrusese astfel să-și arate simpatia pentru mine? Desigur! „Bă, le zise, atenție aicea, v-am angajat un șef, să nu mai lucrați așa alandala, voi faceți treaba și el vă supraveghează să nu ardeți gazul, cum mi s-a mai raportat..." „Cine v-a mai raportat, dom'șef?", protestă cu tristețe și cu reproș un zbanghiu de țigan, al cărui glas era, ai fi zis, topit de desamăgire față de aceste învinuiri nedrepte. „Da' alaltăieri unde-ai fost de-ai lipsit?", zise „tinerelul" rece și indiferent. „Păi cum, dom'șef, nu v-am raportat că mi s-a îmbolnăvit nevasta?" „S-a îmbolnăvit nevasta, nu te-ai îmbolnăvit tu, care te-ai dus pe urmă la bufetul «Tâmpa»." „M-ați văzut dumneavoastră?!", zise țiganul cu o simulată voce jalnică. „Hai, bă, ia taci, i-o reteză tinerelul distrat. Ai fi în stare s-o ții așa până mâine dimineață, dă-te dracului, parcă ai fi regele Angliei, așa te ofensezi."

Unul din ei, care avusese la început un aer flegmatic și vesel, păstră, auzind toate acestea, doar flegma, dar veselia îi pieri. „Ce-avem noi nevoie de șef, dom'șef? Urăsc șefii", zise el cu burta înainte și cu aerul că el a fost și vrea să rămână liber. Semăna cu un paing, așa cum arăta, cu burta proeminentă și cu picioarele care i se ghiceau subțiri prin acel joc prea liber

al pantalonilor. „Urăști șefii? zise tinerelul, și își înfipse privirea în ochii celuilalt. Păi și eu sânt șef! Mă urăști și pe mine?“ „Ei, nu pe dumneavoastră...“, bolborosi paingul deodată înfuriat. „Păi așa ai zis: șefii. Unde ți-e logica? Vrei și tu să spui ceva, dar nici tu nu știi ce spui, continuă tinerelul, și-și flutură degetele la tâmplă: trebuie să fie așa, în capul tău, o completă bulibășeală! Nu degeaba te cheamă Bacaloglu: ești turc, nu înțelegi un ordin? Echipa are acum un șef, gata, ce mai e de discutat în chestia asta? Sau vrei să dai tu ordine la sfatul popular?“

Stăteam în curte, eram vreo șapte inși. „Vedeți, zise tinerelul, și spuse un nume de stradă și un nume de instituție, iar au apărut acolo șobolani, deși nu e multă vreme de când s-a deratizat. Ori n-ați deratizat bine, ori e vreo colonie ascunsă, chiar în clădire sau poate prin apropiere, vedeți ce e și lichidați-i. Se sperie funcționarele, țipă pe-a-colo, înseamnă că trebuie să fie de-ăia marii, care atacă.“ „Gata, dom' șef, mergem acolo“, zise țiganul cu un sârg simulat, în spatele căruia se ghicea nepăsarea lui ancestrală pentru orice activitate care nu era în folosul lui direct. „Dați-i drumul! Începeți cu clădirea asta, și dacă terminați vă întoarceți și o să plecați cu o mașină la uzina de tractoare, s-a semnalat acolo o colonie într-o secție veche.“ „Mâine dimineață, dom' șef, zise țiganul. Nu rezistăm.“ „Bine, dați-i drumul!“

Pornirăm. Închisoarea mă învățase să cunosc repede soiul de oameni dintr-un grup. Bacaloglu călca infatuat, cu capul pe spate, legănându-și corpul, parcă într-adevăr ar fi fost regele, nu al Angliei, fiindcă englezii n-au o morgă de acest gen, șoldie, ci al vreunei țări din acestea noi, bananiere, care trece în revistă o gardă de onoare străină. Nu se uita și nu vorbea cu nici unul din ceilalți, deși avea un prieten, un uriaș care mergea alături de el și îi spunea necontenit ceva. Uriașul, povestind, avea o expresie parcă explozivă, în orice caz ai fi zis că ființa lui obscenă, cu un fund ca de muiere, care s-a îngrășat peste măsură, părea tot timpul sub presiunea unei mari nevoi de a vorbi. Parcă ar fi mâncat zilnic, dimineața, înainte de a pleca, nu alimente, ci cuvinte, un butoi întreg, și acum le dădea drumul râgâind, din când în când behăind... Nu știu ce-i spunea paingului, în orice caz acela își permitea să surâdă cu gura lui ca o tăietură de buzunar și din timp în timp să-l ia peste picior cu o voce cântată, afectând avertismente neduse până la capăt... „...domnuuu Calistrat... Vezi, domne, cum e cu chestia asta... Fii atent, domne, că e cu bubă în cap...“ „Aiurea! făcea uriașul, bâl bab în bâzda mă-sii“, și în loc de cuvinte țâșneau câteva clipe

gâjâieli de râs care parcă îndată ce-i ieșeau afară din gâtlej, jjj, hî, jjj, el le aspira înapoi și se îneca...

Iar de mine se lipi un individ care părea să fie un famen, cu un ten de adolescent și păr albit la tâmple, ai fi zis simpatic și inocent, dacă gura și ochii nu te-ar fi izbit prin ceva indefinibil murdar și care, de îndată și fără introducere, ca și când ne-am fi cunoscut de mulți ani, începu să-mi facă, vorbind tare, și cu o pasiune rece și indiferentă, teoria șobolanului. Aflai astfel în timpul drumului (după ce mai întâi ne oprirăm și intrarăm într-un fel de garaj și un ins ne deschise și ne încărcarăm fiecare cu aparate numite vermorele, cu material de lipit crăpăturile și încheieturile ușilor și ferestrelor și câteva scări) că șobolănimea nu trăiește în desordine, că se organizează acolo unde sânt condiții, adică apă și mâncare, în colonii și pe clanuri, fiecare cu familia lui, soț, soție și copii, și că la maturizarea fetelor (așa le numea famenul, fete) șeful de clan își omoară nevasta și alege dintre tinerele copile pe cea mai drăguță și mai aptă în înmulțire și reîncepe ciclul de reproducere. Pe urmă, după vreo zece-doisprezece ani șeful albește și este și el omorât de unul mai tânăr. Au camere de dormit, chiar și anticamere, și în stânga (nu în dreapta) fiecărei camere un culoar și loc unde își fac nevoile, și alt loc, un fel de cămară, unde își țin alimentele. Fetele dorm într-o parte, băieții în alta. „Atacă, dom' șef. Sar la piept sau la coaie. Au coadă puternică. Nevasta alăptează, stă așa întinsă, ca o scroafă. Și un porumb știți cum îl cară? Se pune unul pe spate, ține știuletele pe burtă cu lăbuțele și alții îl trag de coadă. Am găsit odată, dom' șef, unul cu dinții așa de mari, că ne-am speriat toți. Mari de tot, uite așa își ținea gura (și famenul își rânji niște dinți lați și galbeni, dintre care unul era cenușiu, și își deschise astfel gura, și avui strania senzație că și el semăna în clipa aceea cu un șobolan, în orice caz avea în el ceva șobolănesc), n-o mai putea închide din pricina dinților, l-am visat noaptea... Așa sânt ei dați de la Dumnezeu, să le crească dinții și să nu mai poată mânca și să moară de foame dacă nu rod tot timpul lemn! Dacă nu găsesc lemn de ros, e jale! Nici noi nu putem câteodată să scăpăm oamenii de ei. Acum vreo trei săptămâni a trebuit să dărâmăm o măcelărie. Se aciuaseră în pivniță și n-am reușit să le dibuim galeriile. Clădire veche, ce mai! Am închis măcelăria de trei ori, am pulverizat peste tot, am lăsat înăuntru trei căldări cu toxice, nimic. Și atunci s-a chemat un tanc și am ras tot... Dracu i-a luat, că altfel nu puteam scăpa de ei. Sânt și basme, continuă famenul, că îi poți goni dintr-un loc dacă prinzi unul, îi dai foc cu benzină sau îl jupoi de viu și îi dai drumul și ăsta

fuge în colonie, și îi sperie pe toți și fug. Dar ce-ai făcut? Îi gonești dintr-un loc și se aciuiază în altul, or noi, dom' șef, trebuie să-i stârpim, nu să-i gonim...“

„Da, gândii, iată un om cu conștiința lărgită. Nu gonirea, ci stârpirea!“ Am uitat să spun că în timpul povestirii famenul avea un tic bizar. Făcea din când în când pauze, se uita în jur, cu atenție, apoi se apleca aproape de urechea mea și continua câteva clipe în șoaptă, ca și când mi-ar fi destăinuit mari secrete. De acord, erau secrete, dar după ce se convingea că nu-l aude nimeni, atunci de ce se mai apleca și îmi vorbea în șoaptă?

Ceilalți membri ai echipei nu-mi spuneau nimic. Vermorelul pe care îl duceau în spate sau scările erau parcă semnul etern al destinului, care îi apăsa să ducă tot timpul ceva în spate. Doar scările care puteau simboliza un urcuș dădeau chipurilor lor o noblețe: sântem oameni, mergem la muncă, oricare ar fi ea, e necesară, și după ce o facem, sântem liberi, avem muieri, copii, îi hrănim, pe urmă mergem cu prietenii la un pahar... bem, ne distrăm... Fără să mai punem la socoteală că și în timp ce muncim putem să ne distrăm...

Ceea ce mi se întâmplă și mie însumi în prima mea zi de vânătoare după șobolani și apoi și după aceea, adică după ce terminarăm și intrarăm într-o cârciumă. Oamenii sânt inventivi și își sărbătoresc adesea clipele de viață jucând o comedie. Pesemne că în cinstea mea ținură toți să-mi arate că munca noastră avea mai mult haz decât a altora, care se credeau, adică nu se credeau, chiar erau mari șefi, dar în fond se plictiseau, fiindcă erau prizonieri într-un aer rarefiat de răspunderi în care viața se golea de concret.

După o plimbare pe străzile orașului (căci așa îmi păru, plimbare, nu se grăbea nimeni... Iată secretul longevității românilor; nimeni nu se grăbește: „merg lucrurile și mai încet“, spune un erou al lui Sadoveanu; și are perfectă dreptate, nu sântem noi cel mai vechi popor din Europa? Noi, tracii! Dacă ne-am fi grăbit, am fi pierit în ceața veacurilor), găsirăm strada noastră și intrarăm în clădirea care trebuia deratizată. Coborârăm la subsol. „Vedeți dom-șef, îmi șopti la ureche famenul, după ce se uită grijuliu în dreapta și stânga, în timp ce Bacaloglu și prietenul său Calistrat loveau în țevi și se vârau pe după instalalia de încălzire și pompare a apei, uitați-vă acolo jos, e apă, din neglijența instalatorului sau proasta funcționare a pompei, dacă n-ar fi apa-aia, n-ar fi nici șobolani! Muncim degeaba, după câteva luni, ne întoarcem... Fără apă în apropiere, șobolanii, ca și oamenii, nu pot trăi...“ Ăsta mă plictisea cu explicațiile lui teoretice și îl evitai. Mă

împiedica să-i cunosc pe ceilalți. Urcarăm și începu, de sus în jos, operația de lipire a ușilor și ferestrelor.

Părăsindu-l pe famen, un altul se dădu pe lângă mine, care, ăsta, începu să-mi spună cine sânt ceilalți. Era un ins de vreo patruzeci de ani, scurt și îndesat, cu simț al humorului și, cum aveam să aflu chiar în ziua aceea, cu o știință despre oameni care făcea din el un filozof agreabil și inteligent. Nu înțelegeam cum de nu învățase în viața lui o meserie și se mulțumea cu acest serviciu care cerea o atât de puțină calificare. Îmi spuse tot el: ținuse o tutungerie și îi fusese luată de curând, să se dea prioritate invalizilor de război. În tinerețe se ocupase cu micul negoț alimentar, până la stabilizare, când fusese prins că face speculă și închis câteva luni: nu-i mai trebuia, ăsta, comerțul de stat, nu mai era comerț alimentar, ci falimentar. Condamnarea îl împiedica să intre și el gestionar pe undeva, cum făcuseră mulți. Îl chema Vintilă. Îmi făcu un semn tăcut din cap spre Bacaloglu, care, cu vermorelul în spinare, căuta ceva. „Îl vedeți pe-ăla? zise el cu dispreț. Pe-ăsta a vrut tat-său să-l scape de front, să-l facă ofițer de jandarmi, și l-a băgat în liceul militar. Era gata să iasă și l-au dat afară în '44 după 23 August, nu înainte. Ei, de ce credeți că l-au dat?!“ mă întrebă Vintilă cu superioritatea celui care, deși nu ți-a oferit nici o cifră a ecuației, pretinde să vadă de la tine că ești la fel de deștept ca el și o să ghicești...

Stăteam alături, eu ungeam canaturile cu lipici, el, foarte dibaci, cu câteva mișcări, aplica fâșiile de hârtie. „Dumneavoastră sânteți mai inteligent decât mine, până să veniți, șeful ăsta de la sfat, Istrate, ne-a spus că ați fost profesor la facultate, de ce nu mai sânteți, asta vă privește pe dumneavoastră, n-am eu treabă, o fi vreo nedreptate, vreo râcă - și se opri și își frecă două degete unele de altele și făcu: e? parcă dumneavoastră o să lăsați situația așa? Vă vine bine într-o zi și o să-l vedem pe-ăla aici, și cu un deget energic arătă podeaua. Și acum să-mi spuneți: de ce credeți că l-au dat afară? Nu era elev bun? Ba era, că ajunsese pe ultimul an, atât mai avea, un an și ieșea sublocotenent. Și ar fi ajuns mare, fiindcă el pe front nu fusese, legionar n-apucase să fie (îl ținuse tat-său de rău - să vă spun eu după aia cum s-a purtat cu tat-său, care și-a jertfit viața pentru el). Nu ghiciți?“ „De ce l-au dat afară?“ dibuii eu. „Ei, da, de ce? Ia să vedem așa, după comportările lui - și cu un dispreț scârbit cum nu se mai poate: l-ați văzut cum s-a legat de dumneavoastră, chiar de la început, nu vă cunoștea, nu nimic, ei, așa!...“ „De prost!“, zisei la întâmplare. „Asta e, dom' profesor! exclamă Vintilă cu o grasă satisfacție. Așa este, de prost! Ce-i făcuserăți

dumneavoastră lui!?“ „Nimic!“, zisei. „Nimic, dom' profesor!!!, se speti el de silă și de o scârbă universală. Așa i-a făcut și lui tat-său... Dar să vă spun ce-a fost cu datul lui afară din școală. Stăteau și ei de vorbă despre evenimente, colegi între ei... 23 August, Antonescu câh (și Vintilă își taie gâtul cu palma), dom' profesor! ce le păsa lor de soarta lui Antonescu?! Ei? Ai fost, ai făcut și tu ce-ai putut, ai pierdut războiul, ai dus țara la dezastru, trebuia să știi de la început și să nu te vâri ca prostul până în inima Rusiei. Franco s-a vârât, dom' profesor?“ „Nu s-a vârât!“ „Regele Boris al Bulgariei (sau cum îl cheamă) s-a vârât?“ „Nu s-a vârât!“ „Ungurul s-a vârât?“ „S-a cam vârât!“ „Așa de tare?!“ „Nu așa tare.“ „Sârbu s-a vârât?“ „Nu!“ „Nici măcar Mussolini, dom' profesor, nu s-a vârât. Cine știe ce-o să iasă? Atunci ce te bagi tu ca un nărod în stepele-alea calmuce să omori soldații de pomană? Acum or să te împuște pentru greșelile pe care le-ai făcut și pentru alea pe care nu le-ai făcut... Cum o să te ierte rusul că ai intrat peste el, și încă cu cine? Cu smintitu' ăla cu mustață ca un rahat de muște, să mă iertați, care a comis crime împotriva umanității? Păi te bagă și pe tine la crimele lui, chit că tu o să zici că nu le-ai făcut... Nu le-ai făcut? Câh, le-ai făcut! gata cu tine! Cam lucruri de-astea discutau și elevii ăia între ei, unii spunând că totuși el a intrat în război pentru Basarabia, alții că trebuia să se oprească la Nistru, cum a făcut Manenheim. Parcă Finlanda nu pierduse din teritoriu? Și acum Manenheim are statuie în mijlocul Capitalei. Erou național! A luptat cu ei, a încheiat pace, gata, asta e istoria, rusul avea nevoie de teren să nu stea Leningradul prea aproape de graniță... nedreptăți istorice! Finlanda făcuse parte din imperiul țarist... Și când veni Lenin, gata, le-a zis, sânteți liberi... Și cu noi ar fi vrut să reglementeze chestiunea Basarabiei, dar noi, îngâmfați și proști, n-am vrut să ne ducem la masa de tratative, ne-am dus la Paris, că noi eram prieteni cu francezii, cârnați! Îi credeam mari și tari, și boul ăla de Take Ionescu a scăpat ocazia să-și pună Lenin semnătura că Basarabia e pământ românesc! Asta e, dom' profesor! Prostiile se plătesc!... Și să revin la elevii ăia... Ce credeți că zice Bacaloglu în toiul discuției? Futu-l în cur pe mă-sa pe Mihai I că l-a dat jos pe Antonescu, prieten cu marele Hitler! Asta a găsit el de cuviință să spună despre actul de la 23 August, care ne-a salvat țara de la dezastru total. Și unul din colegi l-a raportat! Afară din școală! Și s-a terminat! El nici n-a știut de ce, dar s-a dus tat-său pe la Ministerul de Interne și s-a plâns. Și acolo l-au liniștit, i-au arătat dosarul: Uite ce gândește fiul dumitale, acum

când noi am întors armele contra lui Hitler și luptăm alături de Națiunile Unite! Nu ne trebuiesc astfel de elemente!...“

XIII

Coborârăm la etajul următor după ce pulverizarăm toxicul peste tot și închiserăm ușa principală și o lipirăm la toate încheieturile cu hârtie. Vintilă îmi șopti în timp ce reîncepurăm lucrul: „Credeți dumneavoastră că era el așa mare hitlerist cum spusese? Și adăugă cu milă nesfârșită clătinând din cap filozofic: nu era, dom' profesor! Cum ați spus dumneavoastră: din prostie, de-aia a spus vorbelea-alea, cum a spus și azi-dimineață, că el urăște șefii! N-ați auzit ce i-a răspuns Istrate: Bă, și eu sânt șef, și pe mine mă urăști? Și el ce-a zis: ă, că nu pe dumneavoastră... Cârnați! Atunci pe cine? Pe-un om pe care nici nu-l cunoști!“ „Bleandă! Ce ți-a făcut ție omu-ăsta? E, nimic, așa!“ (Și aici Vintilă mă împunse cu degetul în burtă, să contemplu adică bine specimenul.) „Să vedeți cum s-a purtat cu tat-său! De la mine la ei sânt o sută de metri, tat-său, om bogat, avea cinci prăvălii în oraș și se ocupa cu comerțul cu cherestea. A pierdut tot cu naționalizarea și de inimă rea bătrânul a paralizat. Asta, Costaichie, că așa îl cheamă pe numele lui mic, după ce trăise ca un fecior de bani gata și chefuise cu șapte curve pe-un picior fără să facă nimic, acuma, la ananghie, îl lasă pe tat-său la mila trecătorilor... Primea de pomană la poartă târându-se cum putea cu picioarele lui rablagite. Lumea îi da, muierile, fiindcă din averea lui făcuse o biserică în cartier... Săracul... toți o să ajungem la fel... Costaichie, adică Bacaloglul tânăr, făcuse el ce făcuse și ajunsese inspector financiar. Raglan pe el, cămașă scrobită, pantofi cu talpă dublă, pleca de-acasă și se întorcea cine știe când. Și într-o zi de sărbătoarea morților, îl vede pe tat-său la poartă... Costaichie, zice, Costaichie, dă-mi și mie ceva să mănânc, că mor de foame (se scrântise și ăsta, treceau muierile de la praznic și avea poala plină cu colaci, dar vorbea și el așa, cum se sperie un om bătrân că o să moară de foame, cad în mania asta). Ce să-ți dau, zice ăsta, ce-ai făcut în viață și ce-ai dres? N-ai fost în stare de nimic... Cum, zice bătrânul, Costaichie, am făcut o biserică. Ei și? zice ăsta, dacă ai făcut-o, de ce nu ți-a ajutat Dumnezeu? Și se duce în casă, se întoarce cu pâine (că altceva nu putea să-i dea, pâine avea ăla destulă) și i-o aruncă acolo în brațe. Costaichie, zice tat-său cu glasul lui prăpădit, molfăind din dinții lui puțini care îi mai rămăseseră, bodaproste, Costaichie. Cum ai spus? zice ăsta.

Bodaproste, Costaicuie! Bodaproste, zice Costaichie sarcastic, să fie în c... morților... Auziți și dumneavoastră ce-i zice fiul tatălui său bătrân! Auziți, dom' profesor! Fiul să-i spună tatălui bătrân măscări! Să profaneze morții! Moartă era și mama lui! Uitați-vă acuma la el cum pândește șobolanii!“ „N-a mai fost, zic, inspector financiar?“ „Păi nu l-au prins că n-a spus în autobiografie câtă avere a avut tat-său?“ „Și?“ „Și l-au dat afară, a intrat într-o uzină de strungărie. Acolo, dom' profesor, ca să vedeți că se află, lumea află! Cine e, mă, ăsta? se răsti Vintilă imitând flegma unui muncitor intrigat și disprețuitor. Cârnați! Cutare! Da? Păi ia să-l aranjăm! Și și-a primit pedeapsa pe care o merita pentru felul cum s-a purtat cu tat-său, i-a băgat cineva un stecher în buzunarul fulgarinului, și la poarta, o, stai, controlul! Și l-au dat pe mâna miliției, furt din avutul obștesc! Un an! A făcut un an și acum uite-l aici...“ „Ce pândește el acolo?“, îl întrebai. „Șobolanii! zise Vintilă, ce să pândească! Le cunoaște toate găurile, a ajuns specialist. Bine, măi Costaichie, îi zic într-o zi, tu, băiat cu carte, e? altceva n-ai mai găsit? Lasă, zice, e mai bine așa, la primăvară vin anglo-americanii și o să le spun: uite ce-au făcut din mine! Și, Costaichie, zic, crezi că or să te facă ei șef mare? (Vintilă se ciocăni ușor cu degetul în piept și susură insinuant): ei pe mine? eu mă fac șef! zice. Pe toți o să vă belesc! Vedeți!“ mai zise cu o amară ironie în glas, dar și ca un fel de încheiere asupra acestei hazlii istorii. „Hazlii ziceți? Ehe, dom' profesor! o să auziți multe“, promise el.

Adică în cazul în care ar veni anglo-americanii să le povestească Bacaloglu suferințele lui! „Dom' Bacaloglu, lasă-i dracului că mor și singuri, zise țiganul, hai să terminăm repede, să mergem și noi să bem un șpriț, face cinste dom' profesor de facultate...“ Cunoșteam ironia mieroasă a acestei rase, devenii atent. „E șeful nostru, continuă țiganul, bagă de seamă, dom' Bacaloglu, gata cu distracția, acuma trebuie să lipești și dumneata cu noi. Nu și-a lăsat el facultatea fără vreo misiune! Nu e așa, dom' șef? Puneți-l pe dom' Bacaloglu la treabă!“ Umil și acoperit, țiganul își strecura batjocura în auzul celorlalți, care rânjeau. Vintilă se răsuci să-i răspundă, dar îl oprii: „Lasă-l în pace!“.

În aceeași clipă auzii un zgomot ciudat, o plescăitură înfundată, apoi alte două și îl văzui pe Bacaloglu agitându-se în colțul lui, unde stătea lângă o coloană de scurgere, alături de W.C. El șprițui în jur și sări într-o parte. Era asaltat de șobolani, care fugeau de sus, unde era mediu toxic, și săriseră prin vreo gaură din plafon. Trei intrară în biroul spațios unde eram noi și

începură să alerge care încotro. Bacaloglu încolțise unul mare și gras cât o pisică și îl șprițuia acolo unde se plasase. Scosese limba într-o parte cu o expresie de beatitudine pe chipul său parcă bubos, deși nu avea nici o bubă pe față. Îndrăsneț, șobolanul îl înfruntă, făcu un salt și țâșni în sus și puțin lipsi să nu-l apuce pe Bacaloglu de nas. Revenind pe mozaic, se aținti din nou, cu râtul lui mic ridicat în sus, și avui, timp de câteva secunde, impresia că un dialog, o înțelegere urma să aibă loc între cei doi, căci Bacaloglu îi spuse cu o detașare ironică: „Ei, dom' Nae, ai vrut, domne, să mă muști? Păi nu-ți merge cu mine, domne, ascultă, băiete, puștiule, ia înghite tu“, și-i trimise, strâmbându-se bestial, un snop de substanțe din vermorelul pe care îl ducea în spinare. Înțelegerea însă nu se realiză, șobolanul țâșni pe lângă el și ieși peste noi. Corpul îi tremura ca o piftie, era gras și nu fugea prea tare, șoldurile scabroase i se mișcau leneș. Alerga de la un capăt la altul în încăperea plină de birouri.

În același timp, grasul Calistrat țopăia de repulsie ferindu-se de ceilalți șobolani, care, căutând prin toate părțile vreo gaură de scăpare, se urcau pe pereți, reveneau peste mesele goale, săreau chițcăind și într-adevăr unul îl atacă și el scoase un țipăt și smuci din fundul lui mare cu o mișcare abjectă, urlând către Bacaloglu: „Du-te, mă, în bida mă-tii și omoară-i odată!“ Vintilă se apropie și el și îi trase cu sete un șut în fundul lui trivial (și în clipa aceea avui un surâs de destindere, căci era uimitor cum piciorul scundului Vintilă ajunse atât de sus și se înfipse adânc în acel fund lăbărțat și obscen și îi despică bucile). „Belitule, îi spuse, pune mâna și omoară-i, muncește, f... pe mă-ta de puturos, câștigă-ți pâinea, lașule! găinarule!“ Asta se înfurie brusc și năvăli cu pumnii asupra lui Vintilă, care se feri și puse mâna pe-un scaun pe care îl ridică în aer. „Îți crăp capul dacă te-apropii, îi spuse Vintilă, bețiv ordinar!“ Era însă un joc, căci toți erau prieteni unii cu alții, cum aflai mai târziu.

În acest timp Bacaloglu urmărea cu o înverșunare calmă șobolanul cu care încercase el un dialog: pe ceilalți îi ignora. „Copilule, îi spunea cu o ironie tărăgănată și semeață, ai vrut să mă muști, te-ai dat la mine, a? Păi nu-ți merge, băiatule! Cine se dă la mine nu se iartă, Gică. Îți plâng de milă, te las așa să alergi, dar o să obosești! Considerația, mă băiatule! Ai vrut să mă muști... Ești pierdut! Singura speranță a celor învinși știi care e? Nici o scăpare!... Naică, auzi, Năiță? Fă maratonul pe dinaintea noastră, să se bucure și spectatorii... Lasă-i să se bucure și ei, sânt oameni, *panem et*

circenses, ai auzit tu de lozinca asta? Învață și tu, cultivă-te înainte să te prind, dom' Nae, ridică-mi nivelul, că pe urmă o să ți-l ridic eu...“

Și i-l ridică în clipa următoare când șobolanul, exasperat, se opri o secundă în mijlocul încăperii și vru iar să atace: Bacaloglu îl trimise cu un șut în perete, de unde căzu apoi jos cu ochii lui negri și îndrăsneți și cu dinții rânjiți înfloriți de stropi de sânge. „Bravo, Bacaloglu, strigă Vintilă, vecine, ai dat o lovitură formidabilă!“ Grasul Calistrat urlă, gâjâind: „Patroane, o să te încoronăm împărat al șobolanilor, adică nu, jjj, râse el, o să te denumim Costaichie Bacaloglu Șobolanicus! N-am ce să-ți fac, ești genial, te pup în... azi o să mă îmbăt, o să-mi regulez nevasta, o să-mi bat copiii...“ Bacaloglu rânji cu capul pe spate și burta înainte: ha, he! Asculta elogiile cu un scepticism pe jumătate scârbit: erau elogii, îi plăceau, dar știa el câte parale fac...

Famenul arăta o figură tristă, părea deprimat, complexat de ceva. Poate fiindcă toți ăștia erau plini de vitalitate și se distrau, în timp ce el părea golit de sânge? Arăta palid și nu mai avea obraz de adolescent, îmbătrânise parcă brusc, semăna cu un manechin. „Vă uitați la ăsta grasu, Calistrat? reveni Vintilă lângă mine după ce coborârăm la parter. Un besmetic! L-a trimis și pe el instituția în delegație la București. Și acolo a violat o curvă!“ Și Vintilă tăcu mohorât, deodată lipsit de chef, nu-mi mai dădu alte detalii, să-mi explice, de pildă, cum poate fi violată o curvă. „Ce era de meseria lui?“ îl întrebai. „Tehnician.“ „Și a pățit ceva?“ „Cum?! un an de pușcărie!“ „Pentru o curvă?“ „Asta trebuie să dovedești! Până atunci e femeie cinstită! Și l-au dat afară și din serviciu!“ „Și de-aia e el așa de vesel?“ Vintilă se uită la mine supărat: „Credeți că e treaz? Ăsta umblă cu băutura în el de la cinci ani!“ „Îl cunoști?“ „Păi nu-i dădeam eu alimente pe datorie nevesti-sii, mai ales în timpul inflației? Credeți că a mai plătit-o? - făcu un semn cu mâna a lehamite - atâta pagubă să fi avut eu în viață...“

Pe la unu terminarăm, ne întoarserăm cu materialul la magazia de unde îl luaserăm și tot grupul se îndreptă apoi spre un anumit local știut de ei. Era o fostă cârciumă, cea de care pomenise șeful nostru de la sfat, numită „Tâmpa“. Bufetierul, ca să ne unească două mese, goni cu brutalitate un bătrân, care după cât se părea stătea și el acolo degeaba și nu consuma nimic. Arăta tare nefericit și părăsit, venise și el să vadă oameni. Palton jerpelit, o pălărie soioasă și în loc de fular un fel de zdreanță. Gândul mă duse la tatăl lui Bacaloglu, și îi spusei lui Vintilă, în timp ce bufetierul pusese pe masă sticle de vin negru și pahare: „Așa arăta... ?“ Dar el nu

înțelese cine anume, uitase ce-mi povestise... „Zic de bătrânul ăsta prăpădit...“ „Vreo gustare ceva?“, ne întrebă bufetierul. „Ce luăm, dom' șef?“ zise țiganul. „Ia ce vrei, îi spusei, nu fac cinste cu mâncare, numai cu vin.“ „Da' zgârcit mai ești, dom' șef! se vaită el, păi să am eu banii tăi de la facultate...“

Mă făcui că n-am auzit că mă tutuise și-i spusei bufetierului că eu vreau brânză, unt și salam de Sibiu. Țiganul fluieră a pagubă și se holbă la mine, dar fără respect, parcă ar fi vrut să spună că dacă am chiar atâția bani să comand salam de Sibiu, atunci ce dracu mai căutam acolo printre ei? Și se mai așezase și lângă mine și mă jena cu cotul, ba chiar îmi ocupa cu labele locul din fața ochilor, silindu-mă să mă dau mereu pe spate pe scaun. Mă gândii să schimb locul cu Vintilă, care stătea în stânga mea, dar țiganul parcă ghici și își retrase cazmalele. Toți comandară același lucru, dar parcă nu le era foame. Începură cu vinul. „Hai noroc, dom' șef“, hârâi țiganul înghesuindu-se iar în mine, gata să-mi verse paharul, „noroc, domne“, zise și Bacaloglu, „hai noroc“, ziseră și ceilalți și ciocnirăm.

Vintilă se trezi că de fapt îi era o foame de lup și începu să mănânce hulpav cu pâine multă, în timp ce chipul începea să i se lumineze ca la început și deodată își aminti că trebuia să-mi răspundă la o întrebare. „Prăpădit, spuneți dumneavoastră? ăla, bătrânu-ăla?“ „Da“, zisei. „Ce vorbiți, dom' profesor! Ăla prăpădit? Păi v-arăt eu prăpădit!“ Și se ridică mestecând zgomotos și începu să meargă mărunt, ca melcul, imitând pe unul care până ar face doi-trei metri ar trece un ceas. „Ăsta prăpădit, strigă el la mine, și când ajungi așa, dom' profesor, câh, mai bine lațul de gât“ (și își încercui grumazul cu un gest de ștrangulare). „Chiar și-așa, zisei, trăiește, are copii, se bucură că îi vede...“ „Se bucură?!! (și făcu gestul său de lehamite și se reașeză). Și ce rezultă de-aici? Când vă povestesc eu ce rezultă, mi se usucă gâtul.“ „Adică?“, zisei. „Când spuneți (și vocea îi coborî și i se rări insinuând aceeași amară ironie de mai înainte, când îmi povestise despre ceilalți, ironie la adresa întregii umanități, dar și la a mea, care putusem să afirm...) că se bucură că își vede copiii!“ I se părea ceva jalnic să fie cineva atât de naiv... „Era o mamă (noroc, dom' profesor! și ciocni cu mine și bău tot paharul) cu o mulțime de copii, s-au dus toți care încotro, a rămas cu o fată pe care o iubea ea cel mai mult, cea mai bună fată. Și când au rămas singure fata asta începu s-o pună să vândă tot ce-avea prin casă, să-i fie ei bine, și n-a mai rămas maică-sa cu nimic! Inimă de mamă, dom' profesor! Cum să reziști când te ia așa mieros?! Când a văzut

că maică-sa nu mai avea nimic de vândut, s-a terminat! Mamă ai fost, acum ești o gadină, care mai mult încurci drumul... Și într-o seară, fata asta, care între timp se măritase, avea musafiri... Și cu râsul așa în gâtlej, pesemne că cineva spusese o glumă, o vorbă așa mai în doi peri, hi, hi, hi, se apropie de ușă, și hi, hi, hi, deschise, sunase cineva. Și hi, hi, când o vede, era mă-sa, tu erai, sărăcie? zice. Ce vrei? Păi, maică, uite, am luat și eu un medicament și am venit să beau un pahar cu apă, a zis mă-sa. Du-te la bucătărie, zice. Se duce la bucătărie, că ea acolo își petrecea viața. Își amenajase ea, așa, două scaune fără spetează, două taburete, punea două scânduri peste ele și își întindea oasele, se simțea ea acolo bine, fiindcă își crescuse copiii în două camere, patru copii, și acum cu o singură fată nu-și mai găsea loc în casă... nu vrea să deranjeze pe nimeni... Și-acolo dă peste ea gineri-său, care venise după sifoane, să facă șprițuri, și ăsta când o vede, ce este, ce mai vrei și tu? Păi, maică, zice bătrâna, nu mi-a fost bine de la stomac și m-am dus până la farmacie și am luat un medicament... Și parcă tot mai rău mi-a făcut medicamentu-ăsta... Între timp intrase și fi-sa în bucătărie, și ginerele, nu că i-ar fi fost lui ceva în inimă pentru ea, dar s-o fi gândit că tot i-o mai fi rămas nevesti-sii o secvență de milă în suflet pentru mă-sa, zice: dă-i, dragă, o ceașcă de supă, să-i treacă răul care-l simte. Nu, maică, zise bătrâna, că dacă mănânc, iar m-apucă amețelile, și fata: unde nu te-ar apuca!... Și în altă zi trecea pe drum prin fața Liceului Andrei Șaguna un maior în mașină. Și ce i se pare lui că vede el pe treptele liceului, o bătrână, și-i zice șoferului, ia oprește! Se dă jos, se uită, tu ești, mătușă? zice. Eu sânt, maică! Da' ce cauți aici? Păi, maică, zice bătrâna (care era sora mamei acestui maior), m-am dus până la farmacie și am luat un medicament și m-au apucat amețelile și m-am așezat nițel aici să mă odihniesc. Păi bine, tanti, zice maiorul, tocmai din cartierul Fetescului ai venit aici să iei medicamentul și să te odihnești? De ce nu te-ai dus acasă? Vedeți, ea avea istoria ei cu medicamentul, care îi da amețeli, da' tot îl lua! Și maiorul a înțeles că bătrâna rătăcea și ea așa pe unde o duceau pașii, că acasă ce-o aștepta? Și o urcă în mașină și o ia cu el... Acolo, bună ziua, tanti, bună ziua, maică, bucuroși de oaspeți, zice nevasta maiorului... O zi, două, trei... Pe urmă, alo, zice bărbatului (și aici Vintilă îmi vârî iar un deget în coastă!), eu am propriile mele necazuri, nu pot s-o țiu pe-asta mai mult aici, că mie nu-mi miroase bine locul pe unde trece!... Și au trimis-o îndărăt la fata cea bună, să doarmă în bucătărie... Au găsit-o într-o dimineață moartă pe

scândurile-alea... Asta e, dom' profesor!... Că ziceți că te bucuri că îți vezi copiii!... Așa ziceați, nu? Ei, uite, așa se scrie istoria!...“

XIV

„Tu ești un mare povestitor, măi Vintilă, zise Bacaloglu cu un glas care afecta semeția ironică și detașată, în aceste timpuri, dacă ai fi avut mai multă ambiție și nici o condamnare, ajungeai scriitor, fiindcă ai un patetism bine controlat și mergi direct la esență, nu te încurci în descripții inutile și biografii fastidioase. Te băgau la școala de scriitori să înveți ortografia și acum erai mare, Vintilă, ne scuipai nouă în cap!“ Vintilă râse, gâdilat de acest elogiu, și întinse paharul spre Bacaloglu: „Costaichie, zise el, crezi că nu mai mi-a spus cineva? La pușcărie, pe un viscol mare, stăm în celulă cu niște oameni mari, unul fusese general, altul subsecretar de stat, altul ziarist, altul mă-sa pe gheață, da' era mai deștept decât toți ăilalți... Și zice ăsta: domnilor, ne plictisim, orizontul de ceară care ne învăluie îmi face impresia că mă golește pe dinăuntru de eul meu. Și cu toate astea, purtăm în noi o lume. Hai să ținem fiecare câte-o prelegere. Așa e, bravo? Și începe el să ne povestească războaiele lui Iulius Cezar și mai ales moartea lui, care mi-a plăcut mie cel mai mult... Cum l-a anunțat și nevastă-sa, și un om care a vrut să-l oprească din drum să-i spună să nu se ducă în senat și el, nimic! Ce să mai discutăm, era în ielele din marte și astea îți iau mințile, ce mai, l-au măcelărit cu săbiile, și el, săracu, și-a acoperit capul cu toga! Niște bezmetici, au pățit-o pe urmă și ei, mai ales Brutus ăla, că s-a răsculat populația. Au încercat pe urmă și ceilalți să povestească, generalul despre bătălia de la Kursk, subsecretarul și ziaristul bâm-bâm, cârnați! Ia spune, bă și tu, ceva, îmi zice mie. Și-mi aduc eu aminte de-un necaz, cum am pierdut eu odată, și pe urmă l-am găsit, un portofel. Nu vă spun, dom' profesor, mi se adresă el mie, cum m-au ascultat! Tăcuți, serioși nu m-a întrerupt nici unul! Și zice ziaristul: dacă ași fi în libertate, mă Vintilă, ași face din tine un povestitor balcanic - și a pomenit un nume, adică ca ăla ași fi ajuns...“ „Panait Istrati, Vintilă“, zise grasul Calistrat, dar Vintilă nu confirmă. „Păi spune-ne și nouă, Vintilă, zise Bacaloglu, cu semeția sa flegmatică, și rânji cu gura lui de babă, în timp ce peste ochi îi coborâră, ca niște obloane, pleoapele, cum ai pierdut tu și ai găsit un portofel!“

Naiv, Vintilă râse iar și dădu din umeri cu ceva din orgoliul artiștilor, cărora orice li se întâmplă trebuie să fie interesant: „Păi nu mai știu!“

„Atunci nu ești scriitor Vintilă, susură iarăși Bacaloglu, scriitorul are memorie, domne, ține minte tot, altfel de unde-ar ști să scrie atâtea cărți? Tu ești un simplu om din popor, care ai limba deslegată, nu te îngâmfa, Vintilă, că și tăcerea e de aur! Uite, așa-zisul nostru șef tace, dar și când o vorbi! Așa că ia aminte, învață să și taci, fiindcă unii te pot asculta în batjocură, Vintilă, nu cum crezi tu!“

Adică eu eram acela! Vroia să-l îndepărteze pe Vintilă de mine, abia apărusem printre ei, și Bacologlu, care era de fapt șeful lor neinvestit, vroia să mă anuleze din capul locului. Mă lăsai anulat! Dar el nu credea acest lucru, lipsa mea de replică, pe care o dorea, îl irită și spuse mai departe: „Tu ești victima ușoară a unui om periculos, Vintilă. Ești un încrezător și mă mir că la vârsta ta apreciabilă te-arunci cu capul înainte și nu vezi ce te paște!“ „Mă Costaichie, zise Vintilă și râse iar în prada unei mari veselii, eu de când te cunosc, numai prăpăstii spui! Ești om cu liceu, dar uită-te la mine; uită-te! Și în clipa aceea mâna lui Vintilă țâșni ca o săgeată spre Bacaloglu și se întoarse îndărăt spre pieptul său: eu nu mă dau pe tine! Eu o să plec de-aici, am și vorbit cu cine trebuie și intru în comerțul de stat. Dar tu n-o să pleci, o să stai ani în șir, să te găsească americanii la deratizare și... Și Vintilă își izbi fruntea cu palma și se văită cu o compătimire copleșită: a! a! Ce om de valoare! Ce minte! Câte calități într-un singur om! Cum au putut bolșevicii să-l înjosească în felul ăsta!“

Calistrat făcu „jjj. jjj! Batroane, se bâlbâi el, văd agum o băsărică de Joi-mari, gu miros de tămâie de la sărbătoarea morților cum se băinățează be capul tău înfumurat ca un bivol în eleșteu...“ „Păi nu e așa, Calistrate!?“ strigă Vintilă triumfător. „Alo, domnu Calistrat, susură Bacaloglu subliniindu-și printr-o nepăsare parcă adormită înfrângerea (nu reușise să-l intimideze pe Vintilă, dimpotrivă, îi stârnise și mai mult verva sarcastică), domnul Calistrat, fii atent, domne, nu te lansa, fiindcă s-ar putea să rămâi foarte ușor, deși ești așa de gras...“

Adică?! Ce putea să-i facă? Rămăsei nedumerit asupra acestei enigme, dar nu pentru multă vreme. Bacaloglu continuă: „...Eu am fișe, domnu Calistrat, și deocamdată fișa dumitale e albă. (Și se legănă imperceptibil și se uită în zare visător.) E albă, domne, dar te observ! Fii atent!...“ „Jjj, făcu grasu, du-te-n bida mă-tii cu fișele tale... Mă-tii nu i-ai făcut fișă?“ „A murit demult biata doamnă Bacaloglu!“, zise Vintilă, deodată atins de amintirea acelei doamne. „Domnu Calistrat, tu ești băiat bun, dar ai un cusur! Te lansezi! Lansează-te, domne, continuă Bacaloglu, parcă încurajându-l, că pe

urmă te lansez eu și o să regreți... Dar o să fie prea târziu! O să-ți aduci aminte de dictonul latin *vae victis*. Dar aducerile-aminte n-or să mai conteze, nu te baza, domnul Calistrat, pe faptul că ai băut cu mine un pahar de vin la aceeași masă...“ „Da, știu, se bâlbâi grasul rânjind, ești bapabil de orice ordinărie, dar eu sânt mai bapabil decât tine și o să ți-o iau înainte, jjj, jjj, și o să te fag să bați din bopită ga un gal răbgiugos înainte să fie belit și să i se bună pielea bă băț.. Iar eu o să mă biș pe stârvul tău...“ „Ești inconștient, domnul Calistrat, nu observi că așa-zisul nostru șef râde de noi, răspunse Bacaloglu cu o grimasă care arăta că nu mai avea replică și vroia să abată discuția spre mine. Râde, domne (nu râdeam nicidecum!), faci pe clovnul, vrei să-l distrezi... Distrează-l, distrează-l!“, „Gine grede că îl distrez să mă bube în gur“, răspunse Calistrat turnându-și furios un pahar și dându-l peste cap. „El crede, continuă Bacaloglu din ce în ce mai iritat de tăcerea mea, nu mai vezi bine, domnul Calistrat. Ar trebui să vezi, să observi...“ „Nu mă inde-resează“, zise grasul cu o expresie subită de ură, care îi desfigură chipul său buhăit, ură, pesemne, la adresa mea, care ași fi putut crede (și dacă n-ași fi crezut puțin îi păsa) că el făcea pe clovnul să mă distreze pe mine. Orgoliul pe care Bacaloglu, cu o manevră grosolană, i-l stârnise făcuse să se aștearnă pe chipul său o expresie de o tâmpenie fără margini. Și continuă: „Eu gând vreau să distrez pe gineva, distrez be tata, be mama gare m-a născut, nu be orice ordinar... îl bag în bida mă-sii! Că eu sânt mai ordinar degât toți, jjj, reveni el la veselia de mai înainte, asta mă brivește numai be mine... Nu bermit, jjj, nimănui să se lege de salariul meu!...“

Bacaloglu avu iar o grimasă, care se vroia surâs fin. Nu era chiar bine, dar era oricum destul de bine. Ar fi fost cu totul reușit dacă aceste injurii acoperite mi-ar fi fost adresate direct și grosolan, cum îi fuseseră adresate lui. Dar cu timpul se va ajunge și aici. „Mă, Gică, strigă Vintilă adresându-i-se lui Calistrat cu un fel de încântare de sine jubilatoare, te-am urmărit până aici și te-am înțeles. Dar chestia asta cu salariul, strigă el cu o voce casantă în siguranța de sine a judecății lui, n-am înțeles-o! Fii bun și explică-mi! Cine s-a legat de salariul tău?“ Ura reapăru pe chipul grasului. Îmi aruncă o privire turbure, apoi se feri cu o jenă culpabilă, pe care însă o alungă imediat: „Așa, bolborosi, să nu se lege nimeni de salariul meu.“ „Nu m-ai înțeles, strigă Vintilă. De acord, să nu se lege nimeni, dar cine s-a legat?“ „Vintilă, strigă în clipa aceea famenul, care se înviorase brusc, sânt glasuri, Vintilă, sânt glasuri!“ „Ce glasuri, mă gălbejitule, râse Vintilă cu o

satisfacție egală cu aceea pe care i-o dăduse gustarea, care glasuri? Sau tu auzi glasuri deasupra capului, ca apostolul Pavel în drum spre Emaus!? Strelitule!“

Mai târziu avea să-mi spună că famenul făcea parte dintr-o sectă numită streliți și că din pricina asta trecuse și el câteva luni pe la pușcărie. Ce era însă cu streliții ăștia nu știa nici el și nici dacă asta le era denumirea, în istoria domniei lui Petru cel Mare, streliții, un fel de soldați din garda imperială, se răsculaseră și fuseseră toți spânzurați... Pesemne că altfel se numea secta famenului... Chestia cu salariul rămase nelămurită fiindcă interveni și țiganul: „Hare dreptate domnul Calistrat, cine se leagă de leafa altuia merită să-l scuipi în gură... Nu e așa, dom' șef? Tu de ce ai venit la noi? Tot pentru o leafă... că acum nu mai sânt boieri să stea cu burta în sus și haitii să-i pună lui pe masă să mănânce... Noroc, dom' șef, și fără șefi nu se poate, până și țiganii-ăia corturari sau slătari au un bulibașă al lor...“

Și ciocni cu paharul meu, căci nu-l ridicai, dar ciocni prea tare și mi-l vărsă pe pantaloni. Vrui să mă retrag, dar în aceeași clipă țiganul mă apucă de gât: „Pupa-ți-ași creierul-ăla cu facultate, dom' șef“, zise el, și mă pupă pe tâmplă și pe urechi în timp ce vinul roșu juruia de pe masă pe pantalonii mei. Mă smulsei din îmbrățișarea lui băloasă și îl izbii fulgerător în falcă; se răsturnă pe spate cu scaun cu tot și se prăbuși cât era de gros pe podea. Îl văzui cum se ridică holbat de furie și îmi dădui seama într-o clipă că o să sară la mine, și atunci nu-i lăsai timp, îl mai izbii o dată în aceeași falcă. De astă dată nu mai căzu, dar deschise gura ca un pește și răcni cuprins de o groază bizară, rămânând mereu cu gura căscată. Vintilă îi aruncă o privire rapidă și sări de la locul lui. „Stai așa, strigă el, nu te mișca, ți-a mutat fălcile! trage-ți limba în gură... Trage-ți, bă, limba în gură, besmeticule“, și îi puse o mână în cap și cu cealaltă, cu podul palmei, fără veste, îl izbi sub bărbie de jos în sus de-i clănțăniră dinții. „Ei?! îi strigă triumfător, e în regulă? Și se întoarse la locul lui râzând înfundat. Nu ți-a plăcut, ai? îi zise mai departe. Tu de la început ți-ai căutat-o! Păi cum vorbești tu, mă, cu dom' profesor? Îi spui *tu*, parcă ai fi păzit porcii cu el? Uite că te-a caftit, să-ți bagi mințile în cap. Și să-mi zici mersi mie că am văzut imediat ce-ai pățit, altfel te duceai la spital să-ți pună fălcile la loc. Și râse iar și se aplecă, spre mine: Dom' profesor, ia să văd și eu ce mâini aveți? Și îmi luă o palmă în mână, o pipăi și iar râse: târnăcop?“ Făcui un semn vag, atent la țigan, fiindcă știam că ei se prefac blânzi și supuși după ce îi lovești, până ce deodată pun mâna pe-o sticlă și te pocnesc în cap pe neașteptate. „Ce-ai

havut cu mine, dom' șef, zise el însă pașnic, fără ranchiună, ce ți-am făcut eu dumitale?“ „Mi-ai vărsat paharul pe pantaloni, îi răspunsei, și vinul roșu pătează. Eu îți fac cinste și tu îmi strici un costum!“ „N-am vrut, dom' șef!“ „N-oi fi vrut, dar te-ai apucat să mă și pupi și m-ai împiedicat să mă feresc și tot vinul s-a scurs pe mine.“ „N-am vrut.“ „Ba ai făcut-o expre! Dă-te la o parte de-aici, mută-te pe alt scaun!“ Țiganul se mută și începu să înjure la un mod impersonal, că el a vrut să arate că ține la un om și omu-ăla dă în el să-l omoare... Dacă îl loveam peste ochi, nu-i crăpau ochii?

Bacaloglu mirosea parcă o idee prin aer și după câteva clipe de tăcere îi dădu glas cu o indignare distilată, simulând o îngrijorare: „Domne, ăsta lovește oamenii...“ „Da, bolborosi și Calistrat cu privirea turbure, în timp ce își umplea paharul gânditor, a venit aici să ne terorizeze...“ „Ba a venit să facă cinste, strigă Vintilă, căruia i se făcuse iar foame și mesteca pâine goală. Și voi doi ați început să-l înjurați. Ei! Ce v-a făcut vouă omu-ăsta?! Întreb de curiozitate, fiindcă eu am fost foarte atent, nici n-a răspuns la prăpăstiile voastre, și acuma...“ „E un om, domne, susură iar vocea parcă visătoare a lui Bacaloglu, cum să dai în el? Acuma nu mai e permis, domne, să-ți faci de cap! Caz de miliție, de condamnare!“ „Trece-l pe fișă, zise grasul ironic, jjj, și-mi aruncă o privire de simpatie, repede reprimată. Du-te, mă Bacaloglule, și cheamă un milițian, da' să-i plătești înainte bantalonii bătați, altfel n-are valoare... Vezi că universitarul nostru are balmă grea și dacă mai zici multe să n-o încasezi și tu! Eu voi depune mărturie că tu te-ai legat de el brimul și m-ai îndemnat ji be mine. Îmi ger scuze, jjj... Asta nu înseamnă că treg de partea lui, nu-l cunosc, nu mă interesează... Fiegare cu masa lui... Dar n-o să merg bână acolo cu ordinăria să-l mai înjur când el face ginste... Mai dârziu văd eu, dagă se mai leagă de leafa mea îi dau gu vermorelul în gap...“ Vintilă râse și îmi șușoti: „...vedeți, are el ce-are cu ideea asta, că v-ați legat de leafa lui! Încolo, dacă nu l-ar trăzni așa câte-o chestie de-asta complet aiurită, cu care prinde ură pe tine ani de zile, ar fi băiat bun...“ Astfel se încheie prima mea zi de lucru la deratizare, o zi bogată, care se repetă nu chiar zilnic și desigur fără să mă mai stingherească țiganul, dar totuși destul de des, în care domina Vintilă, inepuizabil... Dacă n-ar fi fost el, n-ași mai fi mers cu ei la acel bufet... Nu era cum mă avertizase Ion Micu, atunci la braserie, că voi întâlni jos forțele obscure de autoritate și dominație a maselor, dar ceva tot era, deși acești deratizori nu reprezentau chiar masele: dădusem de forțele târâtoare și într-adevăr obscure care viermuiesc în adâncurile lor și care nici la un pahar de vin nu-

și puteau ascunde ura, ranchiuna și abjecția (gândul mă ducea și la desvăluirile lui Vintilă, nu numai la ceea ce auzisem în acel bufet...).

XV

Chemai chelnerul, plătii toată consumația și plecai. Acasă Matilda strâmbă din nas când mă apropiai de ea. „Miroși urât, zise, unde-ai fost? De unde ai luat mirosu-ăsta? Apoi, cu o privire bănuitoare: și pantalonii unde i-ai pătat?“ „La serviciu“, îi răspunsei. „Ce serviciu?“ „La deratizare!“ „Cum la deratizare?“, șopti ea nedumerită. „Nu știi ce e o deratizare? o întrebai la rândul meu cu un glas voit abrutizat, intri într-o clădire în care sânt șobolani și, cu vermorelul în spinare, îi omori!“

Ea se uită la mine cu o privire apăsătoare și neclintită. În sfârșit, înțelegea. Așadar, acolo ajunsesem. O apăsai și eu cu privirea: da, acolo! Așadar, arhitecta Matilda era soția unui individ numit Petrini, care lucra la serviciul de deratizare al orașului? Da! Putea intra și în blocul dumitale să-l vezi cu vermorelul în spate...? Da, ăsta era soțul tău, tatăl fetiței tale, puteai să te trezești cu el în apartamentul unei prietene care să-l contemple îndelung, să povestească apoi și altora cum arată. Și mai vrei să trăiești cu mine, să te mai culci în patul meu și să mai stai să mănânci cu mine la masă? Nu, nu neapărat, n-o să mă agăț de nimeni...

Acest dialog mut fu mai greu de îndurat decât crezusem. Amorțeala mea mă învăluia, dar (o surpriză), inima îmi bătea. Așadar, nu suportase știrea, cum undeva, în adâncul ființei mele, descoperii că sperasem s-o suporte. Simții cum urcă în mine ura și în acea clipă ceva asemănător apăru și în ochii ei. Stăteam în picioare în hol unul în fața celuilalt, nemișcați și tăcuți. Privirile rupseră apoi brusc contactul și ea dispăru în bucătărie, iar eu în baie, unde îmi lepădai costumul și făcui un duș. „Așadar, iată, gândii, cum se produce o despărțire! În câteva clipe, în care nu se rostește nici un cuvânt. Da, nu poți niciodată să-ți imaginezi un astfel de eveniment; nu e cum cred și nu vine când ți se pare inevitabil! Seamănă cu moartea, când simți că apropierea ei este neîndoielnică și de astă dată nu te va cruța: e foarte rău. Nu seamănă cu morțile care până atunci îți reamintiseră doar că *ea* există și că trăind nu trebuie să uiți sfârșitul. Numai în carceră mai simțisem un astfel de frig interior și o astfel de singurătate fără scăpare. Tot astfel era când îți legai viața de cineva. Te desparți de mai multe ori până te desparți (cum mi se întâmplase mie până atunci), iar când e să fie de-

adevăratelea simți cum moare pentru tine speranța fericirii, despre care nu bănuiseși ce întindere are în ființa ta și cât de adânc este ea împletită cu bucuria de a trăi, bucurie care până atunci crezuseși că e autonomă și nu poate fi alungată de nimic. Nu e o suferință, ci o cădere într-un abis insondabil. Cuvintele des rostite de Nimeni: «viața nu mai avea pentru mine nici un rost», și care până atunci ți se păruseră incredibile (cum să nu mai aibă viața nici un rost? e suficient să privești cerul! Îți spui fără să bănuiești în clipa aceea că cerul e invadat de speranțele tale secrete, de visurile tale fără nume) devin pentru tine o realitate brutală, în care ai vrea, ca și înainte, să nu crezi, dar îți dai seama că nu mai sânt gândite și rostite de alții, ci de tine, și că tot ceea ce vezi (chiar și corul!) e străin de tine, cum tot ceea ce credeai tu că reprezinți îți este străin. Iată boarea primăvăratecă și altădată dulce care pătrundea peste mine prin fereastra deschisă de la baie, nu-mi mai umfla pieptul și nu-mi mai invada inima și nu-mi mai făcea gândul să zboare fără hotar. Pasăre rănită, care spera să se vindece, inima mea agoniza cu aripile tăiate și gândul «ar fi mai bine să mor» veni ca o liniștită salvare. Dar atunci descoperii că mai există o speranță și o bucurie care mi-au mai rămas: fetița. O să trăiesc pentru ea, îmi spusei, nimeni nu mi-o poate lua. Sânt tatăl ei și altul nu-i poate fi dat. E o realitate tot atât de indestructibilă pe cât de inexorabilă e despărțirea mea de maică-sa.“

Ieșii în hol și mă așezai într-un fotoliu. Ziarele și revistele de pe măsuță mi se părură o stupidă vanitate a oamenilor, care credeau că pot comunica între ei prin scris. Le răsfoii câteva minute fără să citesc nimic, apoi le aruncai. Mă ridicai și intrai în bibliotecă. Vederea cărților îmi aminti de ceva parcă uitat, demult părăsit, cum ar fi copilăria, dar fără nostalgia ei. Mă întinsei pe canapea și rămăsei cu privirea împrăștiată. Atunci observai mirat cum doza electrică din perete se dublează chiar sub ochii mei, detașându-se încet și lateral și se fixează apoi la o distanță de o palmă una de alta și amândouă rămânând nemișcate. Clipii, dozele se uniră, dar apoi începură iar să se despartă. În același timp tavanul începu și el să se clatine. Mă ridicai nedumerit. Chiar atât de mult băusem? Nicidecum, două pahare, asta nu însemna a bea. Mă întinsei la loc. Fenomenul se repetă cu plafoniera, care așa mare cum era începu și ea să se dubleze. Dar nu atât de mult ca doza, însă perceptibil. Cine știe, gândii, și închisei ochii fără să-mi pese... Cine știe ce porcărie o fi pus bufetierul acela în vin, ca să poată turna apă, metabisulfit de dracul să-l pieptene, deși se zicea că vinul roșu nu poate fi dres, fiindcă i se schimbă culoarea... Încă un gând mă întări prin revelația

pe care mi-o produse. Sfâșierea pe care o simțisem atâta timp în mațe era premonitorie, căci, iată, acum n-o mai concepeam, dimpotrivă, simțeam un fel de eliberare: era despărțirea, pe care ființa mea o percepea cum se apropie, în timp ce gândirea n-o descoperea, fiindcă n-o accepta. Bine că se terminase. Și pieptul mi se ridică și respirai adânc, și o bucurie stranie, un fel de abandon în voia forțelor divine, mă cuprinse. Cine poate să știe? Poate că nu totul se terminase pentru mine! Ba era chiar sigur. Și îmi amintii vorbele bunicului, spuse de el în ziua botezului, după marea scenă de violență a Matildei: „băiatul e tânăr și fete sânt destule, vă despărțiți, și gata!“ Cine n-are bunici să și-i cumpere! Pentru ei nimic nu e ireparabil, în afară de bolile care aduc moartea. Istoriile astea dintre inși care s-au iubit, apoi nu se mai iubesc, apoi se urăsc și apoi se despart n-au în ele nimic catastrofic, cu condiția, desigur, să fii tânăr și s-o poți lua de la capăt, bineînțeles cu mai multă minte, și să găsești una mai bună, să nu cazi, adică, din lac în puț. Fiindcă uneori poți să ajungi să regreți răul în care ai trăit cu precedenta decât binele cu cea de-a doua. Decât așa, mai bine rămâi burlac! Ei și? Burlăcia are și ea hazul ei, mai ales dacă ai apucat să faci un copil! Și astfel, în mai puțin de o oră, trecui de la o gravă cădere, care mi se părea că nu se va mai opri niciodată, la o euforie bizară, pe care mi-o dăduse tocmai abandonul meu total în suferință acceptând acum fără să mă mai zbat eșecul meu cu Matilda. De aceea când ea intră peste mine în bibliotecă și, arătându-mi un chip vesel, expresie parcă a aceleiași euforii, și mă invită la masă, mă pufni râsul. „De ce râzi?“ mă întrebă fără mirare. „Știi tu!“ răspunsei. Ea își coborî privirea, semn că știa, nu zise nimic și eu mă ridicai și ne așezarăm la masă. „A fost o glumă, nu e așa?“ mă întrebă în timp ce se ocupa de fetiță, care mânca acuma cu noi. „Ce glumă?“ „Istoria ta cu deratizarea.“ „Ba nicidecum! E foarte interesant! Nici nu știi ce m-am distrat! Cred că oamenii care trăiesc în aerul rarefiat și abstract al puterii, ba chiar și cei care trăiesc în cel ideal, al spiritului, invidiază nu o dată pe cei care trăiesc și se distrează în concretul fascinant al abjecției.“ „Așa o fi, dar sper că ți-ajunge, ai să pleci de-acolo!“ „Nici nu mă gândesc“, spusei, și izbucnii din nou în râs. „Dar știi, zise și ea veselă, că în acest caz trebuie să ne despărțim...“ „O, da, bineînțeles, îi răspunsei cu mare tandrețe în glas, desigur, despărțirea e inevitabilă...“ „Tu ai vrut-o!“ zise. „Dacă îți face plăcere, răspunsei, poți să crezi și acest lucru. Pentru mine n-are nici o importanță care dintre noi a vrut-o, sau dacă am vrut-o împreună.“

Băurăm cafeaua în hol și petrecurăm cu fetița printre noi câteva ceasuri plăcute, care se repetară apoi timp de câteva săptămâni. Iubirea parcă renăscu, ne mângâiam unul pe altul, ne îmbrățișam cu patimă, ca la începutul începutului, ba chiar ași fi zis că în sfârșit descopeream armonia și fericirea care ar fi trebuit să domnească tot timpul între noi. Dar eu știam că puterea acestor sentimente și îmbrățișări pasionate era ultima și că numai astfel puteam accepta să ne despărțim: nu noi eram vinovați, nu noi o doream, iată, ne iubeam, fericirea ar fi fost posibilă... Da, ar fi fost, dar...

XVI

A doua zi echipa noastră se deplasă la uzina de tractoare. Aici șobolanii își făceau de cap, circulau nestingheriți prin secții, mâncau sendviciurile muncitorilor, se urcau pe mașini, speriau dactilografele prin birourile administrației. Ni se povesti că o funcționară își scosese pantofii noi care o cam strângeau și își văzuse de lucrul ei și când la un moment dat își căută cu picioarele pantofii sub birou găsi numai unul bun, celălalt fusese ros chiar acolo lângă ea de un șobolan. Alta avea un borcan cu dulceață în dulap, i se făcuse poftă și vrusese să ia o linguriță, deschisese ușa mică a dulapului și vârâse mâna. În clipa aceea fusese mușcată de unul care îi sări și în piept; leșină și în câteva minute i se roși și i se umflă brațul până sus. „Aici nu merge cu vermorelul, zise Bacaloglu specialist. Aici e colonie mare, domnule, trebuie s-o descoperim și s-o distrugem.“ Dar nu căutarăm mult, ne-o arătară muncitorii, era lângă secția de sculărie, secție veche, lângă care se afla și o pompă cu apă. Ni se dădură târnăcoape și lopeți și începurăm săpăturile, după ce astuparăm în prealabil găurile prin care muncitorii îi vedeau intrând și ieșind (le astupaseră și ei, dar șobolanii le perforau și după câteva zile ieșeau din nou). Muncirăm zadarnic câteva zile. Nu găseam nimic. În cele din urmă, dădurăm de un culoar și săparăm cu grijă urmând direcția lui, care ne duse într-adevăr spre colonie.

Bacaloglu aruncă târnăcopul și puse mâna pe-o lopată. Primul șobolan care scoase râtul se retrase ca o vedenie, spre dezamăgirea lui Bacaloglu, care se pregătea să-l ardă la mir cu lopata. „Se duce să dea alarma, spuse famenul care le studiase obiceiurile și comportamentul. Dacă au culoar de salvare, n-o să mai găsim decât puii, bătrânii și bolnavii.“ „Mă strelitule, zise Vintilă, care e viața, cât de lungă a unui șobolan?“ „Merge și până pe la zece, doisprezece ani, dacă are ce roade“, răspunse famenul. „Și când te

gândești gă o albină trăiește doar trei luni și aduge numai foloase, ce bida mă-sii s-o fi gândit Dumnezeu să le dea la ăștia viață lungă?! zise grasul Calistrat și râse în felul său gâjâit, parcă ar fi vrut să spună că Dumnezeu își bătea joc de noi. Zdrelitule, se adresă el famenului, ge foloase aduc ăștia?“ „Dar noi ce foloase aducem?“ zise famenul, după o gândire. „Du-te, bă, în bida mă-tii, nu face pe filozoful“, zise Calistrat vesel. „Mă Gică, strigă Vintilă minunându-se, el ți-a dat un răspuns, adresându-ți totodată și o întrebare. Fii bun și răspunde la ea. Așa e: ce foloase aducem noi?“ Și se propti în târnăcop cu o expresie de mare încântare pe chipul său mare și fălcos și așteptă. „Eu mi-adug foloase mie, zise grasul deodată furios și agresiv. Restul nu mă interesează.“ „Păi așa zice și șobolanul“, strigă Vintilă cu un fel de entuziasm pentru sine, pentru inteligența sa. „Îl privește, zise Calistrat, numai gă dagă eu îl prind, îl omor. Eu nu sânt indian să mă uit cu doleranță la toate viețuitoarele și să le las să-mi mănânge din draistă. Niște gretini!“ Vintilă clătină din cap, având aerul că înțelege multe, se minunează și în același timp parcă regretă că nu poate da glas la tot ceea ce îi vine în cap. Puse din nou mâna pe târnăcop, lovi pământul scoțând bolovani mari, mișcările i se încetiniră și apoi se opriră: „Mă Gică, da' am auzit că indienii ăștia sânt oameni foarte culți, degeaba îi înjuri tu. Concepția lor e să trăiască tot ce există ca viețuitoare pe pământ în modul cel mai pașnic cu putință. Stai la masă și mănânci brânză, ca să-ți dau un exemplu. Vine o cioară, se apropie, se așează pe marginea străchinii și ciugulește și ea din brânză. Cetățeanul nu zice nimic! Pe urmă vine o păsărică, i se așează pe mână și ciugulește și ea chiar din dumicatul pe care vrei tu să-l duci la gură. Eu găsesc asta foarte minunat!“ „Găsești tu, dar eu nu găsesc“, zise grasul. „Noi sântem niște sălbatici față de concepția lor, niște besmetici, strigă mai departe Vintilă. Asta așa, din punct de vedere ca idee. Fiindcă așa a gândit Dumnezeu când a făcut lumea, așa era raiul. Și știi de ce n-a rămas așa?“ „Ei, de ce?“ „Păi ia gândește-te!“ „La ora asta nu pot să mă gândesc la nimic.“ „Din pricina femeii, mă Gică, strigă Vintilă, ea strică tot, ea e capul la toate relele de pe această lume...“ „Și vrei să spui gă în India nu mai sânt femei?“ zise grasul, și la această replică Vintilă se poticni, deși râdea: „Nu vreau să spun, dar poate n-or fi așa de rele ca în alte părți...“

Trei șobolani care țâșniră rapid unul după altul și se îndreptară în goană în trei direcții diferite, ca și când ar fi meditat înăuntru cum să procedeze ca să scape, întrerupseră această discuție care promitea multe. Într-adevăr

lopata lui Bacaloglu ezitase o clipă în care dintre ei să lovească și nu mai prinse nici unul. „Lăsați, domne, discuțiile, zise el supărat și cu un fel de regret că din pricina celor doi ratase lovitura. Nu vedeți, domne, continuă el parcă trist, că șobolanii ăștia s-au sfătuit cum să-și bată joc de noi? Eu suport orice, numai când mă trage cineva pe sfoară îmi ies din pepeni!“ Alți trei șobolani țâșniră și procedară la fel, și de astă dată Bacaloglu îi scăpă din pricina propriei lui tristeți de care se lăsase dus, ridică iar prea târziu lopata. „Cu ăștia trebuie să fii atent, domne!“, filozofă el, însă îndârjit, și într-adevăr a treia serie de trei care țâșniră curând îl găsi treaz și terciui doi dintre ei, care chițcăiră disperați la prima lovitură de lopată.

După această victorie însă trecu mult timp și, nu mai ieși nici un șobolan. „Ăștia au plan fin de evadare, domne, zise Bacaloglu, trebuie să ne așteptăm la cine știe ce altă metodă ingenioasă, deși nu văd.“ „Chițcăitul ălora loviți, zise famenul, era și-un semnal pentru cei dinăuntru. Adică nu mai merge cu metoda asta, aplicați alta.“ „Ei, s-o vedem!“ Urmarea fu că timpul trecea, noi săpam mereu, și nimic. „Ăștia aplică războiul nervilor, domne, zise Bacaloglu deconcertat. Vor să arate că nu mai e nimeni acolo, ca noi să nu-i mai pândim și să ne ia iar prin surprindere.“ Și îl și luă, ieși unul, și exact în clipa când lopata îl strivea, ieși altul și scăpă, apoi ieși încă unul și fu terciuit, și apoi iar altul, care scăpă, și astfel ieșiră o mulțime timp de aproape un minut. În același ritm în care se sacrifica unul ca să scape următorul, până ce puse mâna pe lopată și Vintilă, dar, atunci, după ce începură să fie omorâți toți, scurgerea încetă. „Ar trebui să învățăm, domne, de la ăștia, cum se scapă dintr-o încercuire“, zise Bacaloglu, ștergându-se pe frunte de sudoare. „Mă Gică, râse Vintilă, fiecare viețuitoare luptă să-și scape viața. Ai văzut? Mori tu și scap eu! Unde fac oamenii așa, unde admit ei teoria asta? Eu să mor?! strigă el indignat. De ce să nu mori tu! Și se ceartă între ei și mor toți!“

Reluarăm săpatul și curând dădurăm de colonie, pe care o nimicirăm. Rămăseseră în ea puțini șobolani, dar era plină de sute de pui mici și scârboși, parcă jupuiți de piele; la vederea lor grasul Calistrat se dădu mai încolo și începu să vomite. Teoriile famenului despre felul cum trăiau șobolanii se verificară din plin; ba chiar aflai ceva pe deasupra, că șobolanii, pe lângă organizarea lor de-acasă, socialmente se organizau pe bresle, zise famenul. „Cum pe bresle, mă strelitule!“ zise Vintilă râzând. „Da, pe bresle, repetă famenul. Cum era la noi pe vremuri: breasla măcelarilor, breasla cismarilor...“ „Au rămas în urmă, reflectă Vintilă. Ar

trebui să se organizeze pe sindicate!“ „Asta ar însemna să-și invendeze ji lupta de glasă, zise Calistrat, și să iasă la manifesdație...“ „Și cine ar fi dușmanul de clasă?“ râse Vintilă. „Treaba lor, zise Calistrat. Exploadatorii dintre ei...“

După ce terminarăm, ne urcarăm în autobuz și ne întoarserăm în oraș, dar nu acasă, ci direcția bufetul „Tâmpa“. Toți eram însă îngrețoșați și nimeni nu mâncă, se bău doar țuică și în curând ne ridicarăm și plecarăm.

După amiază tata îmi dădu un telefon să trec pe la el. „E adevărat, zise, că lucrezi la deratizare?“ mă întrebă îndată ce sosii (nici nu mă lăsă să mă așez bine pe pat). A, da, parcă uitasem, chiar la uzina lui fusesem să distrugem colonia. „Da, e adevărat“, zisei. „Și în altă parte nu puteai să te angajezi?“ „Nu, acolo am fost repartizat.“ „Și chiar ai întrebat dacă nu se putea în altă parte?“ „Chiar am fost avertizat că dacă nu primesc, n-am decât să mă descurc singur. Brațele de muncă nu se vor mai ocupa de soarta mea.“ „Și așa, niște meditații, nu puteai să găsești? Sânt atâtea familii cu copii care au nevoie de meditatori!“ Se vedea că se gândise între timp, din clipa când aflase, la o soluție mai bună pentru mine. „Tu nu-ți dai seama, continuă el, că te faci de rușine?“ „Nu eu mă fac de rușine, zisei, ci cei care nu vor ca închisoarea mea să se termine. Sânt liber, dar de fapt sânt tot închis.“ „Când mi-a spus unul care te cunoaște, un prieten de-al meu care s-a dus și el să se uite, Petrini, zice, fi-tău așa și pe dincolo, fugi de-aici, zic, l-ai confundat tu, du-te, zice, să-l vezi, dacă nu mă crezi...“ „Și te-ai dus!“ „Da“, făcu tatăl meu stupefiat. „Cu meditațiile e același lucru, zisei, află familia că am fost pușcăriaș și n-am chef să risc să mi se spună cine știe ce grosolănie acoperită...“ „Da, așa e“, zise el și începu să înjure, dar fără adresă, așa, impersonal, doar *le*, acest *le* putând fi toți sau doar cei de la Brațele de muncă, nu-i scăpa vreo precizare. „Ce să faci tu acuma! Că nici pe capul nevesti-tii nu poți să stai și să nu faci nimic, ai fi putut sta un oarecare timp dacă ai fi luat și tu o fată cu scaun la cap, să înțeleagă că acuma ți-e și ție greu, până trece greul, că n-o să țină așa cu metodele astea în vecii vecilor, dar muierea ta, ce să mai vorbim, e femeie trufașă și, nu te supăra că ți-o spun, cam nesăbuită, te înțeleg și pe tine că nu poți să mănânci liniștit din ciorba aia pe care o să ți-o pună pe masă fără să-ți scoată ochii, dar nici acolo, să omori șobolani, nu poți să rămâi... Du-te și tu pe la țară, la ferma lui Vasile ăla!“ „Crezi că o să-i convină să afle toți pe-acolo cine e cumnatu-său? Crezi că nu m-am gândit?“ „Așa e!... Știi ce? Eu le...! Sânt atâtea posturi la noi de dispeceri, de controlori tehnici, la

administrație... Am să vorbesc eu cu inginerul-șef să te angajeze. Trebuie să te angajeze! Nu se poate ca un om învățat care și-a tocit atâția ani coatele de băncile facultății să fie trimis la șobolani. Uite, uzina are o bibliotecă, să te angajeze acolo, să te ocupi de ridicarea nivelului cultural al maselor (adăugă el cu ironie), organizezi serbări, recitaluri, poezii, chestii de-astea... ziarul de perete, material sportiv, meciuri, excursii... Tocmai au dat afară pe unul care, la o serbare cu dans și bufet, a ridicat al dracului prețul la mititei, la sendviciuri, la șprițuri... Diferența o băga în buzunar. Ce zici?“ „Ce să zic, nimic, încearcă! Numai că n-or să angajeze ei la ridicarea nivelului cultural al maselor un dușman de clasă. Și chiar dacă din întâmplare mă angajează - vine altul mai vigilent și o să mă dea repede afară zicând că «m-am strecurat» în sânul clasei muncitoare, să fac și să dreg.“ „Ce să dregi?“ „Acțiuni dușmănoase, chestii de-astea!“ „Vorbim cu directorul, e un om cu bun-simț.“ „Vorbește! mai zisei, dar nu uita să-i spui că am fost la ocnă. Altfel vin cadrele și or să-i dea peste nas. Cunoști mai bine decât mine ce sarcini au ăștia de la cadre! Pot să te dea și pe mâna Securității, inventând cine știe ce porcărie! Asta mi-ar mai lipsi! Nu, tată, mai bine stai liniștit, să nu pățești și tu ceva. Nu există post în care să nu sabotezi, să nu uneltești... Doar la șobolani! râsei eu. Acolo n-ai cum desfășura o activitate contrarevoluționară! Ce face mama?“ „Mă-ta e cam bolnavă, spuse el, apoi adăugă, acum e plecată pe la bunicu-tău... și-ăla nu-ș' ce are...“ Adică toți aveam câte ceva, eu că lucram unde lucram, novastă-mea că era așa cum era, mama că era cam bolnavă, bunicul știam și eu că nu mai simțea nici o bucurie de viață, iar el, tata, ce să facă el acuma, să mai încerce sau să nu mai încerce să mă aducă la el în uzină? „Eu vorbesc, spuse deodată, îndârjit. Ai fost condamnat pe nedrept. Aia nu e muncă pentru tine!“

XVII

Vorbi însă zadarnic, inginerul-șef căruia i se adresă răspunse că asta e o chestiune de cadre, să se adreseze deci șefului acestui important serviciu, fără avizul căruia nimeni nu putea fi angajat. Ăsta însă era un individ pe care toată lumea îl detesta, cu nesfârșitele lui formulare, în care trebuia să treci și străbunicii, și de când te-ai născut, și laptele pe care l-ai supt când erai copil de țâță: ei, da, laptele ăla, depinde de la cine l-ai supt, ce fel de mamă, ce avere a avut, înainte de 23 August, după 23 August, din ce partide politice a făcut parte, dar părinții ei, dar surorile, dar frații, dar soțiile sau

soții lor și ce condamnări au suferit și ce rude au în străinătate... Și cu toate că sarcina lui era doar asta, să stea ca un câine călare pe dosarele a mii de oameni, se amesteca și în viața prezentă a tuturor, el apăra și morala proletară, și interesele uzinei, era un personaj activ în ședințele sindicale și de partid, conducea tot felul de anchete, unele pe față, altele în mare secret, și când erai chemat la el, să zicem pentru a doua zi la ora cutare, noaptea aceea nu dormeai bine, fiindcă îți spuneai, nu te chema el degeaba și în nici un caz ca să-ți dea o veste bună. „Nu m-am dus eu la ăsta, continuă tata furios, m-am dus la directorul general. La urma urmei, nu era el șeful întregii uzine? Cum adică, un cuvânt al lui nu putea trece peste capul pătrat al acestui individ? Am făcut bine. Bularca, înainte să ajungă director general, fusese muncitor ca și noi, ași fi vrut să-l aud că nu mă ascultă, că mă trimite la ăsta, că refuză să-și exercite drepturile lui de șef și se spală pe mâini de răspunderea de a judeca și singur și a angaja un băiat tânăr, care a suferit o condamnare pe nedrept. Un băiat cu carte, fost profesor universitar. M-a primit într-o joi. Un om tăcut, dar sincer, se uita la tine drept și îți spunea exact care era situația, fără pălăvrăgeli, cum făcea directorul adjunct, care te zăpăcea la cap și nu mai știai nici tu de ce ai venit. M-a ascultat cu mâna la tâmplă, pe gânduri. Nici eu nu m-am întins la vorbă, știam că are și alte treburi, îl mai așteptau și alții dincolo, la o ședință de conducere, și alții dincoace, în biroul secretarei, care mă rugase să nu-l țin mult. «Tovarășe Petrini, mi-a spus, pentru mine un om care a ispășit o pedeapsă pe drept sau pe nedrept e un om absolvit. După mine, ar fi trebuit ca fiul dumirale să fi fost reprimit imediat la postul de la Universitate, fiindcă instanța nu l-a condamnat și la pedeapsă privativă de dreptul de a-și exercita profesiunea pentru care s-a pregătit. Sau măcar să-l fi angajat într-un post compatibil cu însușirile lui. La noi, de pildă, avem angajată la biblioteca uzinei o fostă curvă, care se ocupă și cu aspectele culturale, dar se ocupă din păcate și cu turnătoriile la adresa oamenilor pe care șeful cadrelor le studiază cu grijă, fiindcă el a angajat-o și eu mi-am dat acordul fără să știu ce poamă e. Vezi? Ași fi putut foarte ușor să-l angajez în locul ei pe fiul dumitale, pe garanția dumitale, bineînțeles, care ești muncitor vechi și pe care te poți baza. Sântem de aceeași vârstă și știm amândoi că n-am luat puterea ca să instaurăm între noi astfel de moravuri. Așteaptă s-o dau afară pe femeia asta, și chiar și pe acest șef de cadre pe care îl urăște toată lumea (am și eu legăturile mele cu tovarăși cu răspundere, care or să mă asculte), și atunci să vină fiul dumitale la mine să stăm de vorbă cu el și îl

angajez. La cantină, să servească muncitorii, acolo e locul acestei bibliotecare isterice, nu la bibliotecă, unde vorbește urât cu tineretul avid de carte. Acolo trebuie să domnească o atmosferă așa spirituală și caldă, nu de intrigi și turnătorii. Așa o să facem!»“

Tata era, povestind, impresionat de directorul său general, eu mai puțin, ba chiar deloc. Dar nu zisei nimic, să nu-l jignesc. Să aștepți ca un șef de cadre să fie dat afară, asta putea dura mult și bine. Nu era exclus să fie dat afară el, acest Bularca sincer și drept. Dacă tata era atât de naiv și nu știa cine e un șef de cadre, cine anume îl susține, ce instituție, era greu de crezut că directorul său general nu știa. În ce mă privește, hm! știam destul de bine. Practic, nu s-ar fi putut face nimic pentru mine chiar, și în cazul în care acest Bularca ar fi reușit să se debaraseze de acel individ. Nu trebuia să vină altul? Iar cel nou ar fi semănat cu cel plecat.

După vreo lună euforia în care trăiam eu cu Matilda începu să se stingă. Vedeam reapărând pe chipul ei întrebarea: ei bine, cât o să mai dureze? Și într-o zi mă întrebă fără ocol: „Tot nu te-ai săturat?“ „Nu“, îi răspunsei sumbru. „Nu te supăra, domnule, zise ea atunci, nu mai ești același om și nu cred că din pricină că ai fost la închisoare. Au mai fost și alții și n-au abandonat găsind o plăcere secretă în căderea lor. S-au ridicat! Nu pot să-ți înțeleg căderea și nici pe cine vrei să sfidezi nedându-mi măcar speranța că asta se va termina într-o zi. Trebuie să ne despărțim! Nu voi divorța imediat, păstrez eu speranța că în singurătatea ta o să te gândești și o să te întorci lângă mine. Poți să stai în casă, nu te gonește nimeni, dar între noi nu mai poate fi nimic.“ „N-am la ce să mă gândesc, îi spusei, nu uita că înainte chiar să fiu arestat te-ai despărțit de bărbatul tău în clipa în care ai îndrăznit să ridici mâna asupra lui. Din clipa aceea, continuai eu dând curs unor meditații care nu erau proaspete, mi-ai oferit perspectiva unei vieți în ticăloșie, după ce îndată ce ne-am căsătorit mi-ai oferit una a unei vieți moarte, adică fără iubire. Nu pot să accept să renunț la fericire pe acest pământ, chiar dacă o să mă complac, cum spui tu, multă vreme în plăcerea secretă a căderii. Nici închisoarea grea nu m-a făcut să uit sau să se micșoreze în sufletul meu proporțiile eșecului nostru. Îți dai deci seama, sper, din cele ce-ți spun, cât de mult te-am iubit. Poate că dacă te iubeam mai puțin, mai spusei, cine știe, trufia ta nu m-ar fi rănit atât de tare și viața mea cu tine ar fi fost, poate, tolerabilă, dacă bineînțeles n-ar fi survenit trădarea de o parte și de alta. Deși nu e sigur că n-a și survenit. Nu pot să-ți uit telefoanele și cât de fericită arătai când te-am surprins. Ura pe care mi-ai

arătat-o după aceea era o dovadă în plus că nu gelozia mea (un sentiment care mi-e complet străin) a făcut să nască în tine ura pe care ți-o citeam în ochi. Sânt lucruri care nu pot înșela un om care iubește și care, repet, nu e gelos, cum sânt eu, cel puțin cu tine. Când iubești foarte tare, apare încrederea absolută și gelozia n-are loc. Dar nici nu poți ierta când încrederea e înșelată.“ „Nu te-a înșelat nimeni“, zise Matilda cu un glas ciudat.

Tresării. O lungă tăcere se așternu între noi. Eram pregătit pentru această scenă, dar nu mă gândisem niciodată că ea m-ar fi înșelat. Totuși, de ce acum, pe neașteptate, exprimasem în acest sens o îndoială? Răspunsul ei, negând, în cuvinte, era afirmativ în modulația glasului: „Nu te-a înșelat nimeni“ sună „te-am înșelat, ei și?!“ Nu eram pregătit pentru această revelație, încât tăcui mai departe. Ea se sculă din fotoliu și se îndreptă liniștită spre dormitor. „Bineînțeles că nu m-a înșelat, gândii, dar ce putea să-mi răspundă?“ Totuși, enigma comportării ei din acele clipe rămânea întreagă. Iată, despărțirea de care fusese vorba atunci și în care eu nu crezusem se dovedise o repetiție a despărțirii de acum, care era chiar reală, de neînlăturat. De ce m-ași fi înșelat, așadar, în rest: încercarea ei de a fugi de-acasă pentru a mă sili pe mine să plec, aversiunea fățișă, izbucnirile de ură iraționale... de ce iraționale? Poate chiar mă înșelase, sau vroia să mă înșele, și o împiedica naivitatea ridicolă a încrederii mele în ea, veșnica mea speranță a unei reîntoarceri la anii de dinainte de căsătorie.

Reveni în hol cu un pachet de țigări în mână, se reașeză și își aprinse una. „Asta e, zise foarte liniștită, nu corespund visului tău de fericire. Ce să fac? Să mă prefac că n-am cinci ani mai mult decât tine? Ași fi ridicolă! Sânt bătrână, dragă, am trecut de treizeci de ani, și adio, Matilda, cochetăria cu un bărbat mai tânăr... încă puțin și mi-ai fi spus-o în față: sângele meu bate altfel decât al tău, ce te miri că m-am îndrăgostit de alta? Ce-ași fi putut face auzind asta? Ași fi înghițit sau ar fi trebuit să tac, să nu te întreb niciodată unde te duci de îți pui cel mai frumos costum și cea mai frumoasă cravată la cea mai frumoasă cămașă, spălată și apretată de mine, și unde întârzii sau îți petreci nopțile, în timp ce eu te-ași aștepta încercând zadarnic să dorm?...“

Ai fi zis, auzind-o, că își desvăluie în sfârșit secretul comportării ei, dar nu mă lăsai înșelat: „Atunci, îi spusei, de ce te-ai mai măritat cu mine și mai ales de ce ai păstrat copilul?“ „De ce? Ăsta e alt secret, pe care însă nu ți-l spun și n-o să-l afli niciodată. Și încă un lucru: nu te înșela pe tine însuți

crezând că m-ai iubit foarte tare. Nu m-ai iubit nici măcar atât cât poți tu să iubești, adică așa, cu toată ființa ta, cum s-a întâmplat pe vremea când eu îți dădeam telefoane la facultate... probabil că o s-o faci de-aici înainte, dar nu eu voi fi aia care se va bucura de această iubire. Atunci, da, în anul acela m-ai iubit, când ți-era frică să nu mă pierzi, nu știai sigur dacă într-o zi n-o să-ți spun că renunț la divorț și mă întorc la Petrică, după ce te-ai convins că nu (și Matilda făcu cu degetele în aer o mișcare de împrăștiere), adio, iubire!“

Vorbea ca să nu spună nimic sau să-mi turbure sufletul cu false desvăluiri. „Și încă un lucru, continuă, nu uita că tu ai fost primul care ai îndrăznit să lovești femeia pe care zici că o iubeai atât de tare. Pe loc, atunci, am crezut și eu, ca și tine, că eram vinovată, pe urmă mi-am revenit: Ia uite, mi-am spus, el nu mă iubește, altfel cum s-ar fi putut să uite că eram eu, Matilda, care sta în fața lui și care venisem să-i spun că îmi pare rău că i-am spart biroul... N-am mai avut timp să-i spun, m-am pomenit pe jos, năucită. Te miri acum că am îndrăsnit și eu? În orice caz, n-ai dreptul să-mi spui că ți-am deschis perspectiva unei vieți ticăloase. Perspectiva asta ai deschis-o tu! În ce privește prima perspectivă pe care ți-ași fi oferit-o, a unei vieți moarte, adică fără iubire, pardon, și eu am avut aceeași revelație; aceeași perspectivă mi-o ofereai și tu.“ „Mai demult, zisei, sau începând din a doua zi după ce m-am mutat la tine?“ „Ehe, făcu ea, chiar din clipa când te-am cunoscut!“ „Da, și mai ții minte clipa aceea?“ „Cum să nu, asta nu se uită!“ „Oare coincid clipele?! zisei eu cu falsă nostalgie. Ia să vedem, și eu păstrez în amintire clipa fatală.“ „Pe stradă, domnule, zise ea cu un glas ca și când ar fi mărturisit o infamie. Ningea, și tu erai cu Petrică, care pesemne îți povestea ceva despre mine, mă ponegrea, și tu ascultai rânjind, drama lui era pentru tine un spectacol vesel, pe care el ți-l dădea căutând, ca un naiv, înțelegerea unui om pe care nu-l ghicea cât e de brutal și insensibil. De departe v-am văzut... Pe urmă am ajuns în dreptul vostru, eu cu Petrică nu ne-am oprit, nici nu ne-am salutat, era furios pe mine și eu am zâmbit, mi-era milă de el, și atunci m-ai văzut, te-ai uitat la mine ca la o vampă, ca să nu zic ca la o curvă, și te-ai întors și am simțit cum ceva îmi arde parcă picioarele... Era privirea ta! Asta e zodia în care ne-am cunoscut dacă ai ținut să afli. Ti-am dat un termen al ecuației. N-ai decât să ghicești restul.“ „Da, confirmai, asta a fost clipa. I-am zis bine fatală!“ „Da, i-ai zis bine. Și m-ai ținut înlănțuită, cum bine ai observat tu însuți, până a doua zi după căsătorie, când ai intrat în casa lui Vasia străin și rece și nici nu te-ai uitat la

mine și te-ai uitat la toți ca un împărat care a coborât din palatul lui printre muritorii de rând și ți-ai și ales una, pe care, eventual, ai fi dorit să ți-o ducă slujitorii, într-un anume loc secret, și să te desfrânezi cu ea. Era Tamara. Îți luceau ochii de preacurvie, cum spune *Biblia*, că dacă te uiți la o femeie și o dorești în gândul tău ai și preacurvit cu ea. Dacă Tamara te-ar fi plăcut, sau mai bine zis dacă n-ai fi fost grosolan cu ea, ați fi și trecut amândoi la fapte, fiindcă Tamara o fi ea... dar nu e desmățată...“ „Te pomenești că o fi sentimentală?!“ murmurai. „Da, zise Matilda cu un glas sfidător, e o femeie demnă. Îmi imaginez cât de murdară a fost prima ta iubire cu acea Ninetă de-ai putut s-o jignești astfel chiar pe-o rudă de-a mea apropiată. Nu mă mir că acum te simți bine acolo unde lucrezi. Spui că sânt niște indivizi abjecți. Dar îți plac!...“ „Nu părăsi, zisei, firul primei clipe... E fascinant ceea ce aud.“ „Fascinant?? Faptul că încă de la început ai văzut în mine o a doua Nineta (nu știu cum o fi fost studenta pe care ai omorât-o) găsești că e fascinant?“

În realitate nu era deloc fascinant, ci dezastruos. Dragostea mea pentru ea se reflectase deci într-o oglindă strâmbă, în care apăream cu chipul sluțit astfel? Ce-o atrăsese atunci? Poate chiar acest chip, cum spusese, brutal, insensibil, dornic de preacurvie și în cele din urmă abject? Mă uitai la ea, de astă dată într-adevăr fascinat. Cine era? Nu mai vorbea ca la botez, cum crezusem sub imperiul unei gelozii derezonabile și disproporționate, era liniștită, și nu mai puteam, ca atunci, să n-o cred. Aveam câteva fire groase în mână, de fapt grosolane, ale gândirii ei ascunse, care îmi scăpaseră timp de atâția ani, le simțeam, uluit, realitatea. Așadar, o atrăsese un individ total străin de firea ei, dacă ar fi să admit că, fără să știu eu, astfel arătam, asta era imaginea pe care i-o oferisem? Insensibilitate, cinism în sentimente, brutalitate în manifestările zilnice ale vieții mele cu o femeie, trădare în dragoste, preacurvie, plăcere pentru abjecție...

„Deci, nu te-am iubit?“ zisei cu o sfâșietoare și în același timp simulată părere de rău. „Ai iubit, ți-am spus, ceea ce ai crezut că sânt eu!“ „Și tu la fel? Sânt extrem de curios să știu ce-ai iubit tu, de-ai mers atât de departe!“ „Ți-am spus, n-o să afli niciodată!“

Se lăsă o tăcere. Fetița deschise ușa și fără ezitare o luă încet spre maică-sa. Matilda se ridică și dispăru în bucătărie. Copilul veni atunci la mine și se așeză, cuminte, în fotoliu. Prezicerile lui Ben Alexandru nu se adeveriseră, cu toate că Matilda se predase cu totul fetiței. Silvia își vedea cuminte de mica ei viață și era aproape în mod egal atașată de maică-sa și

de mine, deși Matilda nu se bucura câtuși de puțin când o vedea că mi se urca veselă în brațe: se predase, dar și pusese stăpânire pe ea și nu-și ascundea iritarea că Silvia descoperise o a doua ființă în viața ei, căreia îi spunea „tata“ și care o lua aproape zilnic la plimbare în oraș. Încerca s-o oprească, „acum trebuie să te culci“, sau „afară e frig n-am chef să te văd că începi să tușești“. O lăsam să meargă pe jos, până o auzeam că-mi spune foarte curând că o dor picioarele și atunci o luam în brațe. Era o șmecherie, nu vedea nimic de jos, n-o dureau picioarele, vroia în brațe, sus, și atunci ghiceam că era stăpânită de o curiozitate avidă și tăcută. Când luminile unui automobil apăreau în depărtare îl lua în primire și când trecea de noi micuțul trup avea o svâcnire și se răsucea înapoi cu ochii mari deschiși și cu pupilele imens dilatate urmărind dihania până nu se mai vedea. Vitrinele strălucitoare o atrăgeau ca un magnet și vigoarea bruscă de opoziție pe care mi-o transmitea trupul ei când vroiam să plec mă făcea să înțeleg că de fapt o vrăjeau și ar fi vrut să stăm acolo și să ne uităm un timp nedefinit. Îi spuneam că o să găsim alta și mai și, și abia atunci renunța și trupul i se înmuia făcând din voința mea, în mine însumi, o forță supusă acestor dulci mișcări, care îmi topeau amorțeala sufletului și îmi goneau adânca singurătate de al cărei rău mă eliberam. Curând însă toate acestea, mașinile cu farurile și claxonatul lor, care o înveseleau, tu, tu, puternicele camioane, al căror duduit o făceau să se lipească foarte tare de mine, baia mișcătoare de lumini multicolore din marea piață, unde vedea țâșnind spre cer săgeți albastre, care brusc se răsuceau spre pământ, devenind verzi sau roșii, într-un viu și neîncetat joc de figuri misterioase, o aruncau în vis și curând descopeream că adormise. O luam atunci înapoi spre casă și, ducând în brațe minunata povară, aveam sentimentul că în realitate sânt un om fericit și că suferința mea e o iluzie, o himeră pe care ar trebui s-o alung; puteam trăi astfel o mie de ani și muri liniștit. Altceva, o bucurie mai mare nu există pe pământ, restul e nerozie. Acasă, însă, ne întâmpina mama ei, care mi-o smulgea literalmente din brațe și punea stăpânire pe ea: că n-am văzut că fetița a obosit? Ce, am de gând s-o omor, așa cum i-am spus când am auzit că e însărcinată cu ea? Cred eu că a uitat sau că o să uite vreodată aceste cuvinte? O să i le spună fetiței când s-o face mare, să știe și ea ce fel de tată a avut și cât de mult a dorit el să vie ea pe lume. Aveam atunci sentimentul net că ea ghicea că sânt fericit și vroia să nu fiu și avea și puterea s-o facă. De ce? mă întrebam. Ce rău îi făcusem? Totul se întuneca, nimic nu mai

avea înțeles și valul de singurătate urca iarăși în mine cu o putere parcă mai mare.

Da, gândii, trăgând-o alături de mine în fotoliu, acum înțeleg de ce dormi tu pe brânci; după cum am auzit că începeți să visați încă din burta mamei (aveți visuri, ce frumos! cum or fi ele, când voi nu știți nimic? de unde vă vin, din ce amintiri insondabile și ale cui? Poate chiar ale mamei, care visează și ea și vi le transmite prin sufletul ei? Sau poate ale tatei, prin ceea ce ai tu de la mine? Sau de undeva din îndepărtări imemoriale?), tot așa, la aproape patru ani aveți rele presentimente? O mângâiai pe părul ei blond; și aceeași pace, ca în ziua când venisem de la ocnă și care apărea de atunci totdeauna când o luam în brațe, coborî peste sufletul meu și îl încălzi ca o flacără dulce. Da, gândii mai departe, fetița mea, ai ghicit, nu e bine între tata și mama, n-o să mă mai vezi de-aici înainte prin casă și n-o să mai mergem în fiecare zi la plimbare. Iar tata o să trăiască singur și tu n-o să înțelegi de ce. „Hai, vino încoace să-ți dau să mănânci“, zise Matilda, și o privii cum se îndepărta încet spre bucătărie și avui o stranie senzație că revelațiile ei îi înconjurau capul ca un nimb al minciunii, cu secretul ei care ar fi vrut să-mi pară indescifrabil. Îmi aprinsei o țigară și începui să mă plimb pe gânduri prin vastul apartament...

XVIII

Nu e nici un secret, îmi spusei oprindu-mă în dreptul vitraliului spart de vaza proiectil care trecuse prin el. (Matilda chemase un meșter și îl dresese, nici nu se mai cunoștea, în centrul lui, unde fusese găurit, meșterul pusese un geam alb și tăiat oval care părea firesc cui nu știa cum fusese înainte, mie însă nu-mi părea, acest oval alb, insignifiant, prin care nu se vedea nimic și străin de frumoasele culori în mijlocul cărora fusese pus, mi se părea a fi intruziunea nimicului în creație, simbol al urii oarbe și al violenței.) Ce secret? Ce zodie? Dacă ea spune că astfel a fost primită privirea mea în clipa când ne-am întâlnit, ce secret mai poate fi? Poate fi luată drept zodie gândirea detracată, în orice caz strâmbă, a minunatei trecătoare? Dar era limpede, dacă ar fi luat-o drept ceea ce era, astăzi n-am mai fi fost împreună. Dacă ar fi înțeles că în acea clipă am fost atins de bagheta magică a tot ceea ce poate să ne uimească pe această lume, speranța, visul, bucuria că aspirațiile noastre nu sânt deșarte și că se împlinesc undeva chiar dacă nu cu noi, adică nu încă? și că privirea mea nu

era deloc expresia unei adânci turburări, a unui cutremurat regret, a unei dureroase melancolii că n-o s-o mai întâlnesc niciodată, ar fi dat din umeri cu nepăsare și nu s-ar fi îndrăgostit de mine, căci astfel de sentimente i le dăruise din plin Petrică? Nu, ea a simțit doar că privirea mea îi arde picioarele, și era adevărat că mă uitasem o clipă și la picioarele ei, cât erau vizibile între haina de blană și negrul elegantelor ei cisme, și că amețisem privindu-le. Dar cum putuse ea simți acea arsură, când în realitate această a doua privire a mea ea nici măcar n-o văzuse? Cu atât mai puțin s-o interpreteze că fusese așa cum îmi spunea astăzi? Nu, ea exprima de fapt și extindea acum asupra întregului nostru trecut idei care nu erau decât ale degradării care urmase, ale degradării rapide a iubirii ei pentru mine și pe care eu o urmărisem fără s-o înțeleg și n-o înțelegeam nici astăzi, deși avusesem destul timp să mă opun, să sufăr pentru ea, să sper că se va opri în cădere și să meditez îndelung asupra faptului dacă nu cumva eu eram cel vinovat. Pentru că nu era cu putință să armonizeze în ea însăși cei doi ani în care trăise cu mine într-un extaz aproape zilnic (și în care cuvântul „înlănțuită“ n-avea nici un sens) cu ideea că văzusem încă din prima clipă în ea o a doua Nineta. Dacă fusese cineva înlănțuit în acel timp, eu eram acela, și nu ea, și continuasem să fiu și după aceea, adică după căsătorie. Având din prima clipă revelația că văd în ea o vampă, o curvă, se putuse îndrăgosti atât de tare de un astfel de om și această dragoste să dureze doi ani și să se căsătorească cu el? Aici era secretul!? Nici un secret, singurul care persista era cel al coborâșului și al degradării brutale, și anume, până acolo, încât să ajungă să nege totul...

Ceea ce se și întâmplă, fiindcă, atras cu putere de ființa ei și împins de o curiozitate irezistibilă, începui să pun sub focul negru în care ard cel mai adesea cei care se despart tot ceea ce altădată mă făcuse fericit. Astfel, îmi spuse într-o zi, când eu încercai, sau mai bine zis simulai că am uitat că totul se sfârșise între noi (știam și eu bine acest lucru) și încercai s-o îmbrățișez, că se supunea totdeauna cu silă îmbrățișărilor mele... că simțise de fiecare dată că o violez și că înfățișarea mea în acele clipe i se părea bestială, dar nu în sensul cel bun, care poate înfiora, ci în acel rău, de animal, ca și când s-ar fi iubit cu un măgar, sau cu un... (aici își puse frâu, ezită). Și că chiar și miroseam urât, a paie și sudoare de cal. „Da, exclamă scârbită, a armăsar, dar nu armăsarul ăla care îți place ție să crezi că e și el spirit, cu trei coordonate în conștiința lui, trecut, prezent și viitor, în timp ce eu și alții ca mine care nu trăim decât în prezent, semănăm cu unul jugănit.

Nu, a urină și sudoare împuțită, reziduurile spiritului de armăsar, dacă vrei să adopt și eu limbajul tău pretențios. Fiindcă nici măcar n-aveai bunul-simț să faci o baie înainte sau să alergi imediat la baie după. Vezi tu, o femeie acordă importanță acestor lucruri, dar ție cum să-ți pese?“

Râsei în hohote, dându-mi capul pe spate și încălecând brațul fotoliului cu picioarele, în stil american. Păstram în amintire cuvintele ei din prima noastră noapte de dragoste, când mă întrebase cu uimire cu ce fel de parfum mă dădusem pe mine, sau cu ce fel de săpun mă spălasem? „De ce?“, o întrebasem. „Fiindcă trupul tău miroase, iubitul meu, a micșunele de primăvară.“ Râsesem și atunci, flatat de iluzia ei olfactivă, fiindcă nu-mi dădusem cu nici un fel de parfum și nu folosisem decât săpun ordinar, care mirosea a grăsimea din care fusese el făcut, „Nu, nu, insistase, miroși a micșunele“, începuse să-și plimbe nasul peste corpul meu. Acum aflam că micșunelele se degradaseră în altceva și râsei iar. Nu-i spusei de ce, lucru care n-o derută deloc. Cât privește băile, o vreme, după căsătorie, în clipele calme ale vieții noastre zilnice, mă spăla adesea pe spinare și se minuna de netezimea pielii mele, și că i-ar plăcea să fie și a ei la fel, adică săpunul să facă și pe ea de la început un clăbuc atât de abundent și curat. În rest, era adevărat că aproape totdeauna îmi crea și mie impresia că o violez, dar după ce așa-zisul viol se producea, trăia a doua zi ca în transă, cu amintirea lui. I-auzi! Ia să vedem ce mai spune! „Poate că ai fost totdeauna o frigidă! zisei. Frigidele, când au și ele parte de-un bărbat, păstrează din îmbrățișările cu el senzațiile cele mai scabroase.“

Tresări sub brutala lovitură. Expresia chipului ei, altădată atât de frumos, se alteră, din triumfătoare privirea ei deveni o clipă umilă, parcă ar fi dorit să nu-i fi spus un astfel de lucru, sau să-l neg de îndată. Nu-l negai, ca să înțeleagă și ea ce înseamnă să aluneci în zone care trebuie să rămână intangibile. În același timp îmi spusei: Ea nu e frigidă și totuși e și frigidă sau mai bine zis o frigidă în gândire, în timp ce viața corpului ei mocnește reprimată. În alte condiții, de fanatism religios, ar fi ajuns maică stareță, dar dintre cele care l-ar fi trădat pe Cristos ca să se chinuiască apoi în remușcări. În această lumină putea fi adevărată afirmația ei că o privisem atunci pe stradă ca pe o curvă. Își reveni și se uită la mine cu ură. „Nu există, zise, femei frigide, ci bărbați odioși, care pot scârbi o femeie pentru toată viața. Întreabă un medic și ai să vezi ce-ți povestește!“ „Da, zisei posomorât, chiar mâine mă duc să mă interesez!“

Devenisem visător sub privirile ei încărcate de ură. Simțeam această ură ca pe-un drog care mă făcea melancolic, melancolie detașată, liniștită, asemănătoare celei care ne cuprinde când ne gândim îndelung la moartea noastră. Ei, da! Va fi și asta, așa sântem făcuți, să nu trăim la infinit, să nu devenim stupizi în exuberanțele noastre. O despărțire e o astfel de repetiție a morții cu avantajul enorm că totuși continuăm să trăim și să avem parte de multe bucurii simple, cum ar fi faptul uimitor de a merge pe jos, de a simți seara un fel de uitare de sine și de a ne părăsi lumii somnului, de a bea un pahar de vin și mai ales de a ne surprinde că mai putem să râdem, să mâncăm cu poftă și chiar să ne culcăm cu o femeie. Unii spun că asta înseamnă a supraviețui, că adică de fapt ai murit o dată și ești bun mort și acum faci doar umbră pământului. E adevărat, dar nu întru totul. „E adevărat, îi strigai Matildei, dar mulți uită că românul are șapte vieți în pieptu-i de aramă!“ Ea se uită la mine cu dispreț: „Ai băut ceva?“ zise. „Nu, dar e o idee, tresării eu. Ai ceva în dulap?“ „Am! Dar se vede după ochii tăi că ai mai băut și înainte.“ „Nu mai mult decât tine!“ zisei. „Te înșeli! Eu n-am băut nimic. Dar tu ai băut cu omorâtorii de șobolani, altfel n-ai fi putut să-mi spui atâtea murdării.“ „Da, strigai, mi le asum, deși nu le-am spus eu. Sânt omul care își asumă totul, poți să te bizui pe mine. Un om ideal, n-o să mai găsești altul. O să mă regreți!...“

Și mă ridicai, intrai în oficiu și mă întorsei cu o sticlă de vin roșu, pe care o destupai cu un sentiment sărbătoresc. Posomorâtă, Matilda se duse și ea în sufragerie și aduse din vitrină două cupe de cristal violet de Boemia, pe care le umplui de îndată. Ciocnirăm și băurăm, eu cu sete, Matilda parcă în scârbă, dar nu pentru vin, ci pentru mine. „Tu, omul ideal?“ îmi spuse. „Da, strigai, sânt bărbatul ideal, bine înzestrat, fără cusur, cu singurul defect că nu pot fi isteric, într-o lume atinsă de isteria supunerii și a fanatismului corupt. Toți sânteți corupți în agresivitatea voastră masochistă, care v-a făcut să uitați valorile absolute, credința într-un ideal, devotamentul și prietenia, iubirea și curajul, gândirea liberă, creația.“ „Aha! făcu Matilda, și tu le-ai păstrat!...“ „Da, le-am păstrat...“ „Și de-aia mi-ai spus tu mie, când ai auzit că sânt însărcinată, că o să-mi pui copilul pe-un băț și o să-l arunci într-o prăpastie!“ „Nu, n-am spus acest lucru, dar văd cu uluire că nu e vorba de o gândire exprimată de tine, atunci la botez, într-un moment de furie, ci chiar crezi că e adevărat că am spus acest lucru! Asta înseamnă că în capul tău zace mecanismul imbecilității umane, care, pornind de la datele unei idei care are un singur înțeles, transformă sensul inițial în cu totul

altceva, după dorință. Ai vrut să înțelegi astfel spusele mele, și ele au și devenit pentru tine certitudine.“ „Aha, deci n-ai spus!“ „Știu foarte bine ce-am spus, dar ar fi zadarnic să-ți explic!“ „Încearcă.“ „Era o declarație inocentă de iubire, că venirea copilului nu trebuie să ne scindeze viața și că *n-o să fac* ca Laios, tatăl lui Oedip, care într-o interpretare modernă ar fi fost gelos pe noul-venit și l-ar fi aruncat într-o prăpastie. Mitologia spune altfel, dar Freud a interpretat mitul în sensul atracției copilului pentru mamă, care persistă și la maturitate, complexul oedipian.“ „Se poate, zise Matilda, și ca dovadă că nu sânt imbecilă, te cred. Dar că o să-l dai la leagăn, la copiii găsiți, n-o să zici că n-ai spus. Ai zis așa, *n-o să fac* ca tatăl lui Oedip, *dar* o să fac ca Rousseau.“ „Glumeam!“ zisei, simțind că pierd terenul. „Aha, glumeai!“ „Da, exageram, ca să înțelegi ideea.“ „Exagerai ca să înțeleg ideea, zise deodată Matilda cu un glas răgușit și gros. După ce mă loviseși și mă aruncaseși pe podea, acum glumeai, exagerai... Ce, ar fi mai bine dacă ai muri? Ți-așí pune și eu pe piept o floricică!“ „În orice caz, zisei, sănătoasă la cap nu ești dacă ai ajuns să-mi dorești moartea pentru niște cuvinte al căror sens ți-a scăpat.“ „De ce? zise. Glumesc, exagerez, ca să înțelegi mai bine ideea!“ „Ce idee?“ „Că ești un ticălos și că te urăsc...“ „Bine înțeleg că mă urăști, asta o știu demult, îi răspunsei senin, turnând în pahare. Dar eu ticălos nu sânt și n-are rost să încerci să dai urii tale o justificare. Ura poate fi și curată! Așa, în sine, ca și iubirea. Las-o așa, fiindcă îți purifică sufletul mai bine decât dacă o terfelești în acuzații abjecte. Gândește-te mai bine la posibilitatea de a înțelege că *nu puteam să gândesc* că chiar o să-ți iau copilul și să-l dau la leagăn. În ce mă privește, o să încerc și eu să înțeleg, ba chiar înțeleg de pe acum, și îmi dau seama că după ce un om e lovit, e o pură sminteală să mai crezi că după aceea cuvintele pe care i le mai spui or să-i mai pară inocente și cu atât mai puțin o expresie a iubirii (deși după marea ta scenă de la botez, când am rămas singuri, te-a pufnit râsul și mi-ai spus că nebună mai ești și tu și dacă nu m-ai fi iubit, n-ai fi făcut ce-ai făcut, adică să arunci cu vasul în mine și să-mi sfâșii obrazul, fără să mai vorbesc de cuvintele care ți-au ieșit din gură, și eu te-am crezut, ți-am spus doar că am căzut amândoi în ticăloșie, ca vecinul părinților mei, Acojocăriței; și îți spun acum că dacă n-ași fi fost arestat chiar atunci, ne-am fi iubit și noi în noaptea aceea exact ca acela!). Tu, dimpotrivă, deși apoi am îngenuncheat lângă tine, ai continuat să simți acele nenorocite de cuvinte drept o continuare a violenței fizice, ai căzut și tu în genunchi, și deși îți evocasem trecutul nostru și speranța mea într-o

întoarcere la acel trecut, care nici nu era așa departe de noi, doar câteva luni, mi-ai spus, cu o disperare care m-a uimit, să plec chiar în clipa aceea și, cum nu te înțelegeam, dar nici nu-mi dădeai răgaz să încerc s-o fac, ai strigat împreunându-ți mâinile: Mă rog de tine să pleci! Ah, ai să mi-o plătești! Compară înțelegerea mea, după ce am plătit cu vârf și îndesat, cu a ta, care nici acum nu uiți acea scenă de tristă amintire...“ „Nici tu nu uiți, zise Matilda deloc clintită de spusele mele, deloc convinsă că ura poate fi și curată. Nimic nu se uită“, mai zise aruncându-mi o privire turbure ca o dovadă, ai fi zis, palpabilă, umană, că ideea mea despre ura așa-zis curată e o pură speculație, că așa ceva nu există.

Eu *însă* simțeam pentru ea o astfel de ură. Nu eram ispitit s-o învinuiesc de nimic, nici s-o înjosesc în sinea mea, deși mi-ar fi fost atât de ușor s-o fac. Materialul era bogat, de pildă cel mai recent acapararea fetiței, ferocitatea cu care pusese stăpânire pe mica ei viață și surpriza ei neagră că mă simțeam fericit cu Silvia când ieșeam cu ea la plimbare: nu trebuia să fiu fericit, era un fals, o ipocrizie, o înșelătorie cu care vroiam să turbur sufletul copilului, în realitate nu puteam fi capabil de a mă apropia și înțelege și mai ales iubi un copil. Parcă mi-ar fi spus că eram un fel de monstru... Asta ar fi fost de ajuns să nască în mine o ură sălbatică, ucigașă, pentru sufletul ei, care îmi părea diform. Dar îmi aminteam că în cei trei ani cât stătusem închis, totuși învățase copilul să-mi spună tati și nu totdeauna fericirea mea de a-mi iubi fetița îi turbura astfel mintea. Nu, o uram (fără s-o învinuiesc) că se supunea orbește răului care lovise încă de la început casa noastră. Nu era chiar o fatalitate pentru mine, dar pentru ea era, și nu ridica un deget să lupte împotriva acestei fatalități. Parcă îi auzeam vocea trufașă repetând până la sațietate: Așa e el! Sau: așa e ea! Sau: dar e firească! Cine ne dă nouă dreptul să cerem... Atunci, în meditațiile mele, auzind aievea această voce, o uram foarte tare. Ură curată, însă, fiindcă îmi dădeam seama că ea era o jucărie a forței nestăpânite a *daimonului* ei, care la vechii greci era și caracterul cuiva... Simțind că iubirea ei pentru mine slăbește, o făcuse să slăbească și mai tare, de parcă astfel ar fi triumfat. Simțise că eu continuam s-o iubesc ca la început, îmi întorsese spatele la ușă, foarte mândră că putea s-o facă. Mă prinsese că îi arsesem una chiar în ziua când vroia să-mi spună că a rămas însărcinată, ce jubilație! Căzuse în genunchi! Pleacă! Nu vroisem să plec? Ia să-i arătăm noi că altul o putea face fericită și să vorbim cu acest altul la telefon fără nici o jenă, cu soțul în casă, care stă cu nasul în cărți și habar n-are! Nu crede că am găsit pe altcineva? Ia să-

i dovedim că pot să plec imediat chiar cu copilul în burtă și să încep să-mi fac bagajele! Credea că e sigur de mine fiindcă ne leagă un copil? Ia să-i spunem că nu va fi tatăl acestui copil, ba chiar că nu e copilul lui! Își dăduse seama că aveam un prieten, he! Ia să-l invităm noi și să-l jignim. Ia să vedem din ce stofă e făcut? Se simțea bărbatul ei bine cu acest cuplu, eee, ia să vedem și noi la față pe bleaga aia, căruia îi plăceau ciupercile, dar nu știa să le gătească! Se credea bărbatul ei stăpân pe ea, ia să le arăt eu la toți că nu eram supusa nimănui, maică-sii, bunicilor, lui Vasile, Tamarei, lui Petea, lui Artimon, care fusese jignit, Tasiei... Apăruse pericolul unei despărțiri? Ia să simulăm că totul se întâmplase fiindcă îl iubeam prea mult!... Și iat-o deodată vârâtă în coșmar: arestarea bărbatului, amenințarea că îi va fi luată casa și mai târziu va fi exclusă din partid. Dar casa nu i s-a luat, s-a zbătut pentru asta, a avut mai dinainte marea intuiție de a se împrieteni cu cel mai mare ștab al județului, om apreciat în mod deosebit de Gheorghiu-Dej, și casa nu i s-a luat, și nici din partid n-a fost exclusă, ba chiar a rămas mai departe șefă acolo printre arhitecți. Coșmarul trecuse, bărbatul se întorsese, dar se pomenise repede soția unui ins al cărui viitor era barat... Nu avusese ea tot timpul dreptate? Iată-l acceptând cu mare deliciu căderea, cu toate că s-a purtat bine cu el după ce s-a întors de-acolo, ca să descopere că n-are nici o voință și vrea el să ne judece pe toți, că nu mai credem în valorile absolute...

„Din fericire, strigai, totul se uită. Și dând pe gât paharul de vin roșu, care mi se păru că avea un gust insuportabil de motorinolaringologie cum spunea Vintilă, începui să urlu, cântând:

Mă vei uita, căci și uitarea
E-nscrisă în legile omenești...“

Și mă aplecai spre ea foarte aproape și îi văzui într-o clipă, cu nedumerire, chipul lipsit de farmec, pe care îl iubisem atât de mult și care nu-mi mai spunea nimic... Ea surâse deodată la această apropiere, și deodată farmecul îi reveni și începu și ea să cânte. Nu mai era însă ridicolă, ca atunci când își fredona acel *tibia* al ei, dimpotrivă, îmi părea iar minunată, ca odinioară... o dilemă tărăgănată, o indecizie veselă și în același timp nostalgică, de o mare puritate și hrănită de o credință că oricum ea tot va fi fericită, chiar dacă, așa cum spunea cântecul, nu știa pe cine să aleagă; se adresa unei păsări:

Spune-mi, puiule de cuc, măi,
Duuupă care să mă duc...
M-ași duce după cel...

Nu știu cum, îmi scăpau cuvintele, atins, ba nu, chiar doborât de vraja simplă a melodiei, care mi se părea cea mai frumoasă din câte auzisem. Simțeam însă în același timp cu neliniște că atracția urii e la fel de mare, dacă nu chiar mai puternică și mai răscolitoare decât iubirea. Căci ne uram în acele clipe amândoi, nu mai exista nici o speranță, dar această legătură pe care o descopeream cu uimire că exista mi se părea groasă ca otgonul...

XIX

Protectorul meu de la sfat, Istrate, mă reținu într-o dimineață și mă „detașă“ la altă muncă. „Alege-ți, zise, un om din echipă, pe cine vrei dumneata, și luați-vă în primire sarcina.“ Ce fel de sarcină? Să dăm cu var, adică să facem un brâu de var la toți arborii orașului. Chestie de igienă sau de estetică? Și una și alta, ceea ce e necesar e și estetic. „Pe Vintilă!“ zisei. „Auzi, Vintilă! zise Istrate. Ești de acord?“ Mare democrat și ăsta, el nu dădea ordine, cerea acordul salariatului. „Sânt de acord, dom' șef“, zise Vintilă parcă i-ar fi părut rău că trebuia să părăsească echipa. Și mie parcă îmi părea rău fiindcă mă temeam că, lipsit de oamenii lui, care îi incitau verva, adică de Bacaloglu și grasul Calistrat, dar și de strelitul Pantelimonescu (famenul avea acest nume bizar), Vintilă se va plictisi, și eu cu el. Dar, gândii, nimeni nu ne putea împiedica să-i găsim, în jurul orelor prânzului, adunați la bufetul „Tâmpa“.

Luarăm cu noi din aceeași magazie un sac cu var, două găleți și bidinele (sacul, bineînțeles, Vintilă, și eu cele două găleți și bidinelele) și pornirăm. „Faceți întâi centrul, ne spusese Istrate, pe urmă, treptat, restul orașului. Da' vedeți să nu vă apuce iarna!“ Nici vorbă, orașul nu era mic, dar nu toate străzile și bulevardele aveau arbori. „Dom' profesor, zise Vintilă, ați auzit, să nu ne-apuce iarna! Dar toamna poate să ne apuce! Pentru mine n-are nici o importanță, dar pentru dumneavoastră... mai bună munca asta de feșteleală a copacilor decât să trageți toxic pe nas... Este, dom' profesor? E mai curat! Așa că s-o luăm mai încet. Cine poate să ne controleze? E, vii tu

după mine, Istrate, să vezi câți copaci... și să-i numeri? Îi numeri, ei și?! Cârnați!...“

Și ca să pună și în practică această teorie, dispăru într-o curte cu gălețile și se întoarse după vreo oră cu ele pline cu apă. Ce dracu făcu el acolo atâta timp? „Te pomenești, îi spusei râzând, că ai tras și un pui de somn!“ „Eu somn!? se miră el. Cum să las așa o fată simpatică singură acasă?“ „...Te pomenești, zisei, că...“ „Nu, dom' profesor, râse și el, întâi o cafeluță, un pahar cu vin, și (și-mi atinse delicat coasta cu degetul), ce drăguță ești mata, ce înfățișare frumoasă ai, pe urmă, alo! (și iar mă împunse cu degetul lui gros), da' bărbatul unde lucrează? N-am bărbat, zice, și eu, când am auzit așa (și se vaită ducându-și palma la cap), aaau! N-are bărbat... Și, zic, ai camera ta aici? Am! Aaau! Domnișoară, și pot să viu și eu diseară așa pe la orice oră să mă onorați cu prezența dumneavoastră?! (Aceste cuvinte mi le adresa mie, ca și când eu ași fi fost acea domnișoară.) Ea că să vedeți că să nu afle stăpânii, e? Parcă știe ei, tam-bleau, pe cine primești tu în vizită? Da' rude n-ai? Un cumnat, un frate?!...“ „Și?“ zisei văzând că se oprise. „Cum și? Diseară mă bărbieresc, îmi pun discret un costum de vizită și, dragă nevastă, nu ți-am povestit eu de dom' profesor cu care m-am împrietenit? Ba mi-ai vorbit. Ei, are o sărbătoare în familie. Sânt invitat. Ești invitat? se văită iar Vintilă, aaau, pune-ți și tu o cravată mai frumoasă... Țineți și dumneavoastră minte, dom' profesor, ce mi-a spus și mie un avocat, unul Buzdugă, buun avocat, dar pe toate clientele le... Dom Buzdugă, zic, dar cu doamna ce faceți? Cu cine, cu nevastă-mea? Mă Vintilă, zice, nevasta nu se părăsește, nevasta se înșeală și se păstrează!“ „Deci, zisei, diseară...“ „Păi cum, se indignă el. Credeți că o iert? Nu trebuiesc iertate, dom' profesor, sânteți băiat tânăr, ia să am eu anii dumneavoastră, n-ași ierta nici una!...“

Desfăcu sacul și începu să pună var nestins în căldări. Și în timp ce apa începu să bolborosească: „Dom' profesor, eu, la vârsta dumneavoastră, nici pe soacră-mea n-am iertat-o! N-aveam eu știința de-acuma, da' nici prost nu eram. Să vedeți! Până să-mi facă un copil, mierea lui Dumnezeu. După aia, observ eu la ea tot felul de tendințe: să-mi numere banii din buzunar, ba chiar să-mi șterpelească așa, două-trei sute, cinci sute, o mie... Mi-ai luat tu... Eu?!? Ascultă, fă, te smintesc dacă te mai prind. Am convenit ca leafa ta să faci ce vrei cu ea (era vânzătoare la «Dermata», acum e la un chioșc de pâine), banii mei au o socoteală, comerțul are legile lui, nu te băga. Se făcea că n-aude! Da' unde să pun portofelul? Pe urmă mă-sa! Toată ziua-bună ziua se invita la noi la masă! Alo! Eu dacă o mai văd pe-asta pe-aici, te trimit la

ea. Eu nu m-am angajat să-ți întrețin ție familia! Cum, dar e mama, începe să strige la mine... Da? Și îi ard una! Atunci o văd că îmi bagă ghearele în gât, uite-așa niște dungi mi-a făcut pe grumaz. Atunci m-am desfăcut și eu la curea și trage-i pe buci... Ce vorbiți, dom' profesor!? Păi loviturile astea de curea îi plăceau, scotea niște țipete nu de durere, ci de veselie, chiuia, dom' profesor, ca la nuntă, adăugă el cu duioșie și regret... Arunc eu cureaua și îi trag un svung de dreapta, nimic! pe urmă altul de stânga, aiurea! pe urmă un upercut! E, aici a căzut jos leșinată. Făcea pe moarta, nu mai mișca! Da? Stai că te trezesc eu, și mă duc în bucătărie, mă întorc cu o găleată de apă și harști, o arunc peste ea. A sărit în sus țipând că de ce am inundat-o! Tu-ți gura mă-tii, i-am spus și am luat-o iar la bătaie. N-a mai leșinat și nici nu mai țipa, își ferea fața cu coatele și încasa, și atunci am lăsat-o și am luat-o la ..." (și Vintilă spuse numele popular al organului, râzând și acum de acea amintire). „Bine, zisei, și ce-a ieșit de-aici? S-a potolit?" „Nooo, s-a plâns maică-sii, că am violat-o în timp ce era leșinată. Ascultă, fă, i-am spus acestei soacre (eram numai noi doi în casă), dacă te mai amesteci în chestia asta, te..." „Și soacra ce-a zis?" „Cu atât mai bine, am auzit-o că zice. Atunci am răsturnat-o în pat!" „Era tânără?" „Tânără, râse Vintilă, patruzeci și cinci de ani, așa grasă, o sută de kilograme, dar..." Și începu să-mi dea detalii despre șarmurile ei, mai picante, după cum mă asigură el, decât ale unei fete de douăzeci. „Și în felul ăsta, dom' profesor, le-am pus cu botul pe labe pe-amândouă." „Și, zic, nu te-a amenințat că pleacă de-acasă cu copilul?" „Cu copilul? Ba da, mi-a spus că nu e copilul meu și că se duce cu el la ăla cu care l-a făcut. Da?! zic. Tu-ț' gura mă-tii, fă-ți bagajele și pleacă!" „Și a plecat?" „Cum să plece? Păi asta e tactica lor, dom' profesor... Dacă ești impresionabil, zici: stai, dragă, nu pleca, te iubesc, nu pot trăi fără tine, bâm-bâm, chestii de-astea, și te-a încălicat! Și încălicat rămâi!..."

În acest timp varul se stinsese și Vintilă dispăru iar în curte și se întoarse cu o coadă de mătură veche cu care, meșterind în găleți, făcu un fel de ciorbă albă. „Gata, dom' profesor, putem începe. Luați dumneavoastră sacul cu var, că e mai ușor, și eu duc gălețile." Ne oprirăm la primul copac, puserăm mâna pe bidinele și îl feștelirăm cam la o înălțime de un metru și ceva. „Plăcut, nu? zise Vintilă. Agreabil!" „Da, răspunsei. Foarte agreabil!" „Muncă în aer liber, nu ca toxicul ăla. Periculos, dom' profesor!" „Vorbeai de toamnă, zisei, dar până atunci nu intri în comerțul de stat?" „Ați reținut

ideea, zise, dar până la realizare mai durează. Te iau, mi-a spus, dar nu imediat, să treacă un oarecare timp de la condamnarea ta, șapte-opt luni.“

Pornirăm spre copacul următor. „Deci, așa e cu muierile“, zisei înmuind bidineaua și albind cu ea scoarța bătrână, crăpată și înnegrită a castanului. „Da, dom' profesor, așa este: bătaie și... altă cale nu există.“ „Și de ce-or îi având ele tendințele astea? îl întrebai folosindu-i vocabularul. De ce, de pildă, n-ar dori ele să fie egale cu bărbatul? N-ar fi mai bine?“ „Păi credeți dumneavoastră, dom' profesor, că pot ele renunța la plăcerea asta, care li se oferă, să te înhațe în gheare?“ Vintilă râse și, așa râzând cu gălețile în mână, o luă înainte și ne oprirăm la alt castan. „Unele au alt procedeu, observă ele că bărbatul e așa, mai slab, n-are proprie inițiativă decât când vor ele. Ei, ce poți să-i faci? S-o iei cu sila? Și chiar dacă o iei, stă ca un lemn, și atunci și tu, bâm, bâm, te-ai dat jos și îți rămâne așa în suflet o tristețe. Ei, dar când începe ea să te sărute și să te mângâie și să-ți zică puiul meu, Georgică al meu, iubitule, devine Georgică armăsar?!“ „Devine!“ „Păi devine, dom' profesor, dar s-a zis cu el. Vine o chestiune când ea are interes să fie ca ea, și nu ca el, credeți că țipă la el sau îi spune vreun cuvânt urât? Nici vorbă. Se uită doar așa o dată, într-un anumit fel, își schimbă fața, zice chiar bine, dar el a văzut, dom' profesor, exclamă Vintilă cu imensă milă și înțelegere, și s-a terminat: e pe-a ei! N-ați auzit dumneavoastră când se povestește câte-o chestie mai grea... Că el n-a vrut, nu era în interesul lui, e, i-a pus aia atunci p... pe gură și gata, a tăcut!“ Și era atâta jale și tristețe în felul cum spuse Vintilă aceste cuvinte, încât pentru întâia oară uitai cu totul de mine și izbucnii într-un râs înalt și fără reținere. Căci imaginația mea vedea aievea un bărbat vorbind, povestind, dând din mâini, declarând indignat că asta nu se poate, amenințând chiar... și deodată îl vedeam cu chestia-aia pe gură: gata, nu mai putea scoate un cuvânt! „Râdeți, ai!? zise Vintilă râzând el însuși, dar mai potolit, pe sub mustață. Păi nu-i așa, dom' profesor? Ce poți să le faci? Ăsta e darul lor, pe care îl au ele de la natură, cum să le convină egalitatea? Credeți că eu sânt stăpân pe deplin la mine acasă?“ „Nu?!“ „Nu e posibil, dom' profesor! Păi numai când o văd cum îi sticlesc ochii și face anumite gesturi, și, aaau, gata, zic, acum o să înceapă... Te roade cu anii, dom' profesor, și începe să ți se facă lehamite! Dai totul de pe tine, și cămașa, numai să n-o mai vezi că-ți face întuneric în casă. Olteanca mea (fiindcă nevasta mea e de prin Strehaia, județul Dolj, sau Gorj, mă-sii, că le încurc mereu județele astea) a fost și e și acum o persoană care îți face plăcere să te uiți la ea când e ea bine dispusă. O să-mi permit să vă invit

odată pe la noi, să bem un pahar și s-o cunoașteți. Văd că vă place să ascultați, sânteți atent cu mine, nu vreau să vă flatez, dar mă bucur așa în inima mea. Sânteți un om de calitate. Ei, dom' profesor, într-o zi pe stradă am văzut un african. Era un om, nu un animal, bine, dar de ce capul lui, așa, pe unde trecea, făcea un fel de întunecime? Ei, uite, așa face olteanca mea când i se năzare ei cine știe ce. Parcă se face întuneric în casă! Și mie nu-mi place. Trebuie să cedez? Cedez, dom' profesor, înaintea muierii, voința mea e anihilată." „Bine, zic, dar cum i-ai câștigat încrederea de îți înnoadă ea singură cravata la gât ca să te duci s-o înșeli? Nu te simte?" „Ba mă simte, dar și eu știu s-o desmint. Numai o dată, reluă el visător, era s-o pățesc... Nici acuma nu uită olteanca și mă întreabă câteodată, așa posomorâtă, știți când?" „Ei, când?" „Când o iubesc eu, așa, atașat. (Nici asta nu e bine, dom' profesor, că o faci să-și aducă aminte de te miri ce; mai bine e s-o ții la distanță!) Mă, zice, ce-a fost cu chestiaia în garaj! Și chestia aia s-a petrecut acum cincisprezece ani și ea te întreabă taman când o ții, ca o bleandă îndrăgostită, în brațe! Uiți ce i-ai spus atunci și te ia de proaspăt, începi să te bâlbâi! Da' ea n-a uitat și te surprinde când te-aștepți cel mai puțin. Femeia nu uită nimic, dom' profesor, ea doar se preface că uită, din veselă ce e, fie că ești acasă, fie că ești cu ea în vizită la rude sau la un prieten, odată o trăsnește gândul care a stat pitit în mintea ei și îți strică toată distracția, îți scoate pe nas toate clipele fericite pe care ea ți le-a dăruit..."

Cuvintele din urmă sunară patetic în gura lui Vântilă și începând să ghicesc în el mai limpede acest amestec de afecțiune și cinism priapic față de femei și care îmi stârnea o mare veselie și în același timp o împăcare neașteptată cu lumea, izbucnii iar în hohote și punându-i mâna pe umăr îl împinsei mai încolo cu o neascunsă simpatie. „Râdeți, ai? zise, tot așa, râzând el însuși pe sub mustață. Ce vă înveselește așa, dom' profesor?" mă întrebă curios. „Cum, răspunsei, veselia ta!" „Deci mă găsiți un om vesel?" „Da, foarte vesel, cunoști femeile." „Cum să nu le cunosc, zice, dacă am avut de-a face cu ele. Și de fapt tot nu le cunosc..."

Gospodar, puse mâna pe găleți și o luarăm agale spre alt copac. Centrul orașului nostru parcă ațipea sub soarele de iunie. Era atât de liniștit și somnolent, încât vrăbiile îți păreau că fac o gălăgie asurzitoare. Sau poate totul era în mine somnolent și numai prezența și istorisirile lui Vintilă mă țineau treaz și mă făceau, în mod straniu, să simt că orașul, deși era dimineață și locuitorii lui demult împrăștiați în uzine și fabrici, prin școli și instituții, se înțeleseseră între ei să rămână toți în paturi? Da, iată

universitatea! Pare pustie! Solemn, ceasul din turnul verde al primăriei începu să bată: erau orele unsprezece.

„Și cum a fost cu chestia-aia în garaj? îl întrebai pe Vintilă. Când ziseși că era s-o pățești?“ „Aveam un prieten, un șofer, începu Vintilă. Era o întrecere mai veche între noi să-l fac eu pe el, sau el pe mine, să crape când mă vede sau când îl văd cu una mai grozavă! Și într-o zi mă pomenesc cu el că îmi zice: Vintilă, vino diseară pe la restaurantul «Hailaif», pe la ora zece, fac eu cinste. Nu e prea târziu? zic. Eu mâine dimineață la ora cinci trebuie să fiu în piață. Nu, zice, că n-o să stai mult. M-am mirat eu de vorba asta, că n-o să stau mult, dar fără să înțeleg semnificația, stați să vedeți. Îi spun nevestei, mă Tanțo, mă invită și pe mine Petrache să bem o bere la «Hailaif» (de unde bere, că ăsta era un restaurant de lux, nu servea la masă decât vinuri), du-te, zice nevastă-mea, dar nu sta mult, că mâine dimineață... Tocmai, zic, n-o să stau mult! Nici n-am stat, dom' profesor. Intru eu acolo și dau de Petrache, într-un separeu. Mă îmbrăcasem eu elegant, dar ăsta și mai și, era așa (că acum nu mai e, s-a îngrășat și a chelit, nu mai dai pe el nici o ceapă degerată) suplu, costum negru cu batistă în buzunarul din stânga, care ieșea ușor afară, așa discret, cu vârful ei triunghiular, cravată în culori, și blond cum era, și cu ochii albaștri, ziceai că e actoru-ăla Rudolf Valentino, și cum sta cu țigarea în colțul gurii! Și în fața lui, cu o blană pe umeri dar cu coatele goale și cu jumătate din sâni desgoliți, o domnișoară... dar ce domnișoară! Aaaau! Cu păru-ăla lung, brunetă, cu ochii-ăia mari și cu gura aia fragedă și cu dinții ăia ca niște perle de mărgăritare, am crezut că leșin!...“ „Era frumoasă?“ zisei. „Frumoasă, dom' profesor! exclamă Vintilă cu o admirație rămasă, după atâția ani, proaspătă. Ăsta, Petrache, se uita la mine cu țigarea în colțul gurii și nici nu vroia să mă prezinte, simțea ce e în mine. Pardon, domnișoară, zic, n-am venit să stau, eram în trecere pe-aici și l-am văzut pe prietenul meu, sărut mâna, petrecere frumoasă... La bleanda aia de Petrache nici nu m-am uitat și m-am cărat scos din sărite! Avusese dreptate că n-o să stau mult.“ „De ce n-ai stat mult?“ „Cum să stau? Eram furios, dom' profesor, așa fată nu mai văzusem în viața mea. Vă amintiți întrecerea: îl făcusem și eu de vreo două ori să crape, ei, acum crăpăm eu, dar știți cum? Nici nu mai vedeam pe unde calc...“ „Era vreo vampă!“ zisei. „Ce vampă, cu gura-aia drăgălașă și cum sta ea cu blana pe umeri, prințesă, dom' profesor, cu mâini fine, cu unghiile tăiate scurt și nedate cu roșu, cunosc eu vampele astea cu unghiile lungi și ai zice date cu sânge și pe buze ruj de două degete...“ „Astea sânt vampele vulgare, zisei,

există și vampe de înaltă calitate, care arată altfel.“ „Se poate, nu vă contrazic, dar astea care ziceți dumneavoastră caută oameni mari, dom' profesor, care le dau bani, le cumpără garsoniere, apartamente, bijuterii... Or, ăsta ce să-i dea ei, Petrache? Un șofer! O masă, două la «Hailaif» și pe urmă, când, uită-te în portofel, că nu mai ai nici un chior. Or, el a trăit cu ea câteva luni... Era profesoară de pian, nu cum ați putea crede, vreo flușturatică, vreo besmetică... După câteva luni, Petrache nu prea mai arăta el așa de mândru. Râdeam. S-a terminat, mi-am spus, i-a dat pașaportul... Într-o după-masă trece pe la mine și, Vintilă, zice, am o stricăciune la motor, trebuie să umblu la el, vii să mă ajuți? Îmi făcea plăcere, nu era prima oară când îl ajutam, fiindcă pe vremea aia vroiam să mă califc mecanic auto. Plecăm noi, ajungem la garaj, ne punem salopetele și începem să lucrăm. Era duminică, a doua zi lui îi trebuia să fie Fordul gata. Mă, zice, nu pleci până nu terminăm... Gata, domne, sânt om de cuvânt, n-o să te las în pană dacă am promis. Cât să fi lucrat noi? Vreun ceas, două? Și cine intră pe ușa deschisă a garajului? Fata, pianista, dom' profesor! Că nu vă deranjez, zice, stau și eu și mă uit... Vă dați seama, ea venise din proprie inițiativă, n-avea întâlnire cu Petrache. Și se așează pe o bancă de lemn de lângă perete și începe să schimbe picioarele. Credeți că mai țineam eu minte șuruburile și mai nimeream bine cu patentul și cu cheile? Asta, Petrache, începe să se enerveze. Cum eu stam întins pe spate sub motor, de-acolo de jos beleam ochii pe dedesubt și când vedeam că iar își ridică un picior și-l pune peste celălalt, aaau... Nu s-a mai putut face nimic, s-a dus dracu lucru la motor, l-am lăsat așa cum era, cu piesele brambura și, rugând-o pe domnișoara să iasă puțin afară, ne-am îmbrăcat... Petrache îmi șoptește: Vrei să rămâi cu ea aici? Uite, îți las cheile, încui garajul și ne vedem mâine după masă, să continuăm cu motorul. Eu mă uit la el: vorbești serios? Foarte serios! zice, și fără alte vorbe ieșim și Petrache îi spune fetei, dar adresându-se mie: dragă Vintilă, ești atât de bun să ții puțină companie domnișoarei, până mă întorc eu să aduc o piesă? Cu plăcere, zic, dacă și domnișoara binevoiește să stea în compania mea, care mă voi strădui să fie cât mai plăcută. Da, zice ea, de ce nu, dacă zici că nu întârzi mult... Nuuu, face Rudolf Valentino fără să fie ironic, acuma mă întorc și te iau și mergem la plimbare. Rămân eu singur cu fata, își coborî Vintilă vocea făcându-mă atent cu degetul în coastă, să-l urmăresc bine. Domnișoară, zic, prietenul dumneavoastră v-a trădat. De ce? zice. Fiindcă nu se mai întoarce, așa că dacă prezența mea vă cauzează o neplăcere, eu vă conduc până unde doriți,

sau dacă vreți nu vă conduc și puteți să plecați. Păi unde să mă duc, zice, abia am plecat de-acasă! Am înțeles, dom' profesor! Am încuiat garajul pe dinăuntru. Credeți că i-am zis eu ceva? Singură și-a aruncat pantofii din picioare și rochia de pe ea. Aaaau! Pe unde n-am fugărit-o și n-am prins-o! Unde nu și-a pus fundul! Pe capota mașinii, în spate pe portbagaj, înăuntru pe banchetă, pe scândura unde își schimba mereu picioarele și eu simțeam că îmi cade motorul pe mine. Ne-am hârjonit noi așa până spre seară și odată o aud că îmi spune! Mi-e frică! să nu dea cineva peste noi. Gata! Eu plec. Nu mă conduce, e mai bine! Și a rămas să-i dau un telefon și să ne vedem iar. Dom' profesor, ce instinct au femeile, ea c-a plecat când a simțit că trebuie să plece, nevastă-mea că trebuie să vie după mine. În privința asta noi sântem orbi și surzi, n-auzim și nu vedem nimic. Nici n-a trecut așa un sfert de oră până m-am îmbrăcat eu și m-am pieptănat, și hop olteanca! Ce faci tu aici singur! zice. Cum singur, zic, am lucrat până acuma cu Petrache, el s-a dus până colea să ia o litră de țuică să bem și noi un păhărel și ne întoarcem acasă. Ia cară-te, ce ți-a venit? Ba nu mă car deloc, hai acasă. Bine, zic, merg și-acasă... Și mă îndrept spre comutator să sting lumina și să ieșim. Ia stai așa, o aud că zice. Ce e chestia-aia acolo pe perete? Ce chestie? Vino încoace și te uită. Mă apropii eu, mă uit, și ce văd? În dreptul scândurii, pe perete, două urme foarte bine imprimate de tălpi de picioare de femeie, așa, cam îndepărtate una de alta, și îngheț... Am înțeles imediat. Când o pusesem pe scândura aia, fata se proptise cu picioarele în perete și cum alergase de colo până colo prin garaj, luase ulei pe tălpi și tălpile ei se desenaseră perfect pe zidul: cu călcâie, secul piciorului, degetele, ce mai, dom' profesor, se vedea clar ce se petrecuse acolo! Noroc că nici femeile nu-și duc simțul lor până la capăt, altfel n-am mai avea scăpare. „Și ce mă întrebi pe mine ce năzbâtii face Petrache în garajul lui, i-am spus, și am început s-o înjur și am ieșit repede să plecăm. Ce, e garajul meu, treaba lui ce desenează pe pereți. Așa sânt șoferii și marinarii, își fac muieri goale pe burtă, pe mâini, dracu să-i pieptene! Ăsta își face pe pereții garajului! Bine că nu-și face pe nas!“ Două lucruri puteau să mă dea de gol, dar olteanca nu le-a exploatat. Să vadă dacă Petrache se întoarce, cum am spus cu o litră de țuică și al doilea să se uite mai aproape la tălpile alea și să le studieze mai cu atenție amplasamentu! și vechimea. Amplasamentul arăta că nu de fantezie erau ele așa de îndepărtate una de alta, și dacă te uitai mai aproape puteai, dom' profesor, ca la poliție, când se studiază amprentele, să constați că sânt proaspete, n-aveai decât să le încerci cu degetul. Ea a simțit că am

scos-o repede de-acolo, și cum vă spusei, au trecut anii și tot n-a uitat... „Că ce-a fost cu chestia aia din garaj!“ „E! cârnați! Prinde acuma orbul după cincisprezece ani și scoate-i ochii! Dar tot nu uită!“ „Și ce-ai făcut pe urmă cu pianista?“ „Pianista? M-a secat, dom' profesor! După trei-patru luni mă făcusem galben ca turta de ceară. Și eram și eu băiat tânăr, nici nu împlinisem treizeci de ani. Ce simțiți dumneavoastră după ce beți un pahar de apă? strigă deodată Vintilă la mine (întrebare retorică, încât nu-i răspunsei). Că v-a fost sete, nu? Și că nu vă mai e! Ei, fata asta te făcea să simți că setea era și mai mare. Te duce la cimitir, dom' profesor. Da' țineam la ea, mi-era foarte dragă și i-am găsit eu un oltean (și aici Vintilă râse unui gând pe care îl știa numai el), un inginer urât ca dracul, client de-al meu, care când aflase că și nevastă-mea e olteancă, venea numai la mine și cumpăra... Însurat, dom' inginer? Nu! Păi de ce, bărbat în toată puterea... Nu mă plac femeile, mă Vintilă, adică alea care îmi plac mie nu mă plac ele, și viceversa, alea care mă plac nu-mi plac mie. Vă prezint eu, zic, o persoană doritoare, serioasă, bine situată, știți, dom' inginer, privirea ei e așa de sfioasă, că ți-o milă să-i spui și un cuvânt, să n-o jignești fără să vrei. E o clientă de-a mea, profesoară de pian. Nu vă spun, încheie Vintilă foarte vesel, că s-au luat?“ „Chiar?“ „Pe cuvânt de onoare!“ „Și s-au înțeles bine?“ „Perfect! Au și-un copil, urât și el, ca și tat-său... După ce s-a măritat, venea la piață și, alo! îi șopteam. Așa, într-o zi, noi doi... Fiindcă mă ardea iar gândul la ea. Ați văzut vreodată cum răspunde un surd? Cum să răspundă dacă el n-aude! Gata, mi-am zis, ce-a fost, a fost nimic! Sărut mâna doamnă, salutări domnului inginer, mai poftiți! Asta e viața noastră, dom' profesor. Așa se scrie istoria!“

Ca și la început, la deratizare, această primă zi în noua mea muncă fu bogată. Tocmai mă gândeam în tăcere și pentru întâia oară, ce făcuse Matilda înainte de a se căsători? Evreul ei o luase de fată mare? Când o voce familiară mă strigă: „Petrini! Noroc! Ce e cu tine, n-ai mai dat nici un semn de viață!“

Recunoscui glasul, era al lui Ion Micu, dar îmi văzui de copac și nici nu-i răspunsei, nici nu-mi întorsei privirea. „Am vorbit cu nevastă-ta la telefon și am întrebat-o, ești supărat pe mine? continuă el. N-am înțeles! Tocmai vroiam să te invit să mergem într-o zi la braserie și să mai stăm de vorbă: sânt totuși aproape patru ani de când nu ne-am văzut, și ea mi-a spus că ești foarte ocupat. Ocupați sântem toți, totuși o prietenie trebuie și ea alimentată, nu sânt alte valori mai mari ca s-o sacrificăm...“ Fără să-l iau în

seamă, apucai sacul cu var și mă îndepărtai fără grabă cu Vintilă după mine. Ion Micu ne însoți. În raza vederii mele îmi dădui seama că fostul meu prieten se îngrășase foarte tare și că, deși noi mergeam încet, el răsufla greu. Ne oprirăm și Vintilă puse gălețile jos. Eu înmuiai bidineaua în laptele de var și începui să albesc cu mișcări calme scoarța copacului. „Eu nu-mi aduc aminte, reluă Ion Micu reflexiv și simulând o candoare senină, să te fi supărat cu ceva. Sper că ești informat că Vaintrub a făcut un anumit referat sub presiunea mea. I-am demonstrat de ce era necesar să riște. Și cred că n-a fost lipsit de consecințe favorabile...“

La fiecare idee a sa, în mintea mea se formula un răspuns: hai sictir! Fără vreo ranchiună, fără mare resentiment! Absent și liniștit, în timp ce mâna mi se mișca cu grijă, să pătrundă bine varul prin scoarța castanului. „Știi că am plecat și eu din Universitate... sânt redactor-șef la *Luceafărul literar*. Nu e o problemă să intri și tu în presa literară, n-ai vrea să ne întâlnim și să discutăm chestia asta? (Nu, hai sictir!) Eu zic să te gândești, dă-mi un telefon... Dar nu întârzia, fiindcă n-are rost... Lucrez cu tot felul de cretini în timp ce valorile se complac în aventuri care nu sânt neapărat obligatorii... Mai sânt oameni care știu să înfrunte...“ Cuvintele lui aveau în ele ceva prea trivial, prin nefirescul și lipsa lor de sinceritate, ca să vină din inimă. Era adevărat, însă, că nici eu n-aveam chef să tresar la auzul cuvântului prietenie și să-l ajut să fie mai convingător. Dimpotrivă, mâna mi se opri deodată și mă auzii întrerupându-l cu dispreț: „Vinitilă, tu îl cunoști pe acest domn?“ Vintilă ghici intenția mea și răspunse: „Nu-l cunosc, dom' profesor!“ „Păi nici eu nu-l cunosc, exclamai, deși el are pretenția că m-ar cunoaște!“ „E o copilărie!“, zise Micu, de astă dată cu un glas în care o vagă urmă de umilință ar fi trebuit să mă facă să tresar. Dar nu tresării. „Îmi mențin propunerea“, mai spuse și se îndepărtă.

O lungă tăcere se așternu apoi între mine și Vintilă, timp în care feștelirăm vreo zece-cincisprezece copaci. „E o propunere serioasă?“ zise el în cele din urmă. „În intenție“, îi spusei. „Adică?“ „Nici el nu știe ce spune și ce poate.“ „Așa e, dom' profesor! Și mie mi s-a părut că e un fel de terchea-berchea! Ar vrea el să facă ceva, dar nici el nu e convins că o să reușească. Dar îi place să credeți dumneavoastră că nu mai poate de prietenia pe care vi-o poartă. Că vrea să vă invite la braserie! Cârnați! V-a invitat?!“ „Nu!“ „Ei, păi vedeți?? I-ați răspuns bine: îl cunoști pe individu-ăsta? Nu-l cunosc! Ei! Nici eu! Bravo, dom' profesor!“ „Mergem și noi acasă?“ zisei uitându-mă la ceas. Vintilă se uită și el în căldările goale.

„Mergem!“ zise. Și râzând, apucând sacul de var și căldările în care aruncarăm bidinelele, adăugă cu un regret visător și melancolic: „mai dă-i în...“. Și ne despărțirăm...

XX

„Deci nevasta se înșeală și se păstrează“, gândii deodată pe drum, surprins. Era o chestie aici, o soluție a blestematei chestiuni insolubile: ce faci când nu te mai iubește nevasta, nici tu n-o mai iubești și e la mijloc un copil? Al dracului Buzdugă! E mai mult ca sigur că la el chestiunea se punea astfel chiar dacă nevasta îi iubea! Ca și la Vintilă! Ei, da, dar ce te faci dacă nevasta te urăște! E un sentiment activ, ce zic eu, destructiv, nu mai ai tu margini de manevră prin garaje cu nimfomane cu chipuri drăgălașe de prințesă, sau cu cliente care îți intră în cabinet cu un proces. Fiindcă odată sentimentul de ură instalat între mine și Matilda, însoțit de certitudinea despărțirii, care mă purtea de această ură și să mă simt împăcat, mă pomenisem că uitasem tot timpul ele fetița mea. Da, plecăm, dar Matilda avea să se remărite (cine o putea împiedica?). Și mai ales cine putea pretinde că n-avea dreptul s-o facă? Și în casă avea să vină un individ care nu era tata și avea să stea la masă cu Silvia; individul, ca s-o câștige, o să-i spună ghiocelule, sau îngerașule, sau Silviuța, mama ei avea să-l iubească pe acest individ, și seara, după ce avea s-o culce pe Silvia în pătuțul ei, să se retragă apoi cu el în dormitor și să adoarmă unul în brațele celuilalt, încleștați. Bineînțeles că individul o să dorească și el un copil al lui, Matilda avea să i-l facă, iar Silvia va fi cea oropsită, fiindcă mama ei va iubi și pe acest...

Mintea mi se întuneca și o ură năprasnică se svârcolea în sufletul meu amorțit împotriva Matildei, a cărei imaginație stearpă nu vedea nimic din toate astea și da busna cu capul înainte fără să presimtă, să-i adie câtuși de puțin aerul otrăvit al unei asemenea vieți viitoare. Pentru mine începea să fie clar: Silvia avea s-o iubească pe mama ei (cu sufletul împărțit între ea și bărbat), cu o gelozie care avea să-i rănească de timpuriu mica ei inimă. Desigur, eu aveam s-o văd, dar cât de des? Și ea nu va întârzia să mă întrebe: de ce nu vin acasă? De ce altul trebuia să stea mereu acolo și să se plimbe prin fața ei în pijama? Sau și mai rău, Silvia să aibă un suflet prea fragil și să înceapă să țină la acel individ și, deși n-avea să uite că are un tată, cei mai curați ani ai ei să și-i trăiască totuși mai mult cu el, și nu cu mine? Imaginația mea o vedea jucându-se și râzând cu acel intrus, care o putea ispiti cu frumoase cadouri, cu mângâieri și cuvinte sincere de dragoste și de ocrotire, în care ea să nu vadă nimic rău. Și, într-adevăr, ce rău putea fi în toate acestea? Era cu atât mai rău cu cât Silvia îmi semăna

total, adică leit, n-avea nimic dinspre partea maică-sii, și asta în loc să-mi dea certitudinea că orice-ar fi, copilul va rămâne al meu, dimpotrivă, mă neliniștea adânc. Cum adică, mă întrebam, această parte din mine, acest copil care eram eu însumi, să nu trăiască împreună cu mine, să-și înghită în fiecare zi supa cu ochii la un străin care stătea în față pe scaunul tatălui ei, alături de maică-sa, cu expresia ei de triumf pe chip, care n-ar fi simțit nimic din nedumeririle fetiței, nimic din sciziunea clipelor în gândirea ei inocentă, sciziune însă care cu timpul avea să devină traumă, umbră peste copilărie și adolescență, scepticism în viață, când ea însăși vrea să se mărite? Există ceva curat în iubire? De ce se mai iubesc oamenii dacă trebuie să se despartă? De ce mai fac copii dacă pe urmă îi părăsesc?

Mă hotărâi să rămân în oraș, să mă plimb, să văd cerul, să văd poate oameni fericiți, să scap de tristețea care când rămâneam singur începea să se infiltreze din adâncuri în ritmul totuși liniștit al inimii mele...

XXI

Da, gândii mai departe, iată deci că despărțindu-mă de Matilda nu rămâneam deloc liber. Crezusem că puteam opera prin reducere la o idee: că n-am cunoscut-o niciodată pe Matilda, că n-am iubit-o, că n-am avut nici un copil, că n-am fost închis, ba chiar că nici nu m-am despărțit de ea! Să-mi imaginez, îmi ziceam, că timp de cinci-șase ani am suferit de o amnezie și am dormit tot timpul, și poate doar în vis mi s-a părut că am fost profesor la școala normală și am cunoscut pe un oarecare Petrică Nicolau și pe o anume Matilda, soția lui, cu care am trăit o istorie turbure. Ei? Ce era rău aici? Era chiar totul? Această ură pe care tinerii mei ani mi-o făcuseră cadou trebuia aruncată peste bord! Trebuia, de îndată ce mi-am dat seama că Matilda nu mai e Matilda, să încetez să mai sper în reîntoarcerea ei, chiar din prima zi, din clipa când intrând la rudele ei, la acea faimoasă petrecere, când se făcuse că nu mă cunoaște, să părăsesc casa ei blestemată și să plec imediat. Revelația mea fusese atunci profundă, dar n-o urmasem. Sântem uimiți când auzim cum doi inși se despart îndată ce au început să trăiască împreună, fără să ne dăm seama că unul din ei a auzit la celălalt o notă nebănuită, o notă profundă și rău prevestitoare, care turbura deodată marele cântec care până atunci îl vrăjise. Nu mai pierduse vremea cu speranța că această notă discordantă era întâmplătoare și că putea fi făcută să tacă, fugise. Ba chiar fugise și din acel oraș, ale cărei străzi îi aminteau de ea, în

ale cărui parcuri se plimbaseră împreună, al cărui soare avusese o anumită lumină care le scăldase chipurile într-un anumit fel, printre copaci, colțuri de clădiri, poetice treceri prin liniște și fermecătoare grădini, poteci de dealuri printre turburătoare păduri! În altă parte! Departe, unde totul e nou și gonește amintirea și aduce uitarea. Revelația mea însă nu mă îndemnase la fugă. Deși adânc turburat, sufletul meu fusese greoi, robit unei puternice reprezentări, cu toate că iubirea mea pentru *ea* nu era totală, sau poate tocmai de-aceea... Încă de la începutul trezirii mele la viața afectivă o pornisem greșit, gata să mă căsătoresc cu Nineta, și apoi reprimind-o pe trădătoarea Căprioară, care cel puțin își plătise cu viața deruta... N-aveam însă de ce să mă plâng, fiindcă avusesem totuși la timp revelația disarmoniei vieții în care eram atras. Putea fi și mai rău, ba chiar răul total, adică să nu am nici o revelație, să trăiesc într-o perpetuă nedumerire și suferință și să mă trezesc prea târziu, când n-ași mai fi avut douăzeci și șapte de ani, ci patruzeci sau șaizeci. Se poate oare muri cu gândul că viața ta a fost un lung șir de eșecuri? Numai dacă ai compensat-o printr-un cinism priapic, ca Vintilă, *nexertind* nici o femeie care ți-ar fi ieșit în cale, plus concepția despre căsătorie a numitului Buzdugă. Poți atunci arunca în urmă un lung hohot de râs, viața e o comedie! Da, dar pentru asta trebuie să fii un comedian, s-o trăiești adică doar în suprafața ei, care, desigur, e plană, lăsând să ricoșeze pe deasupra ei orice fel de lovitură: nu te atinge și la bătrânețe poți râde și să faci cu ochiul... Ce-ar fi să părăsesc și eu orașul? mă întrebai. Dar nu descoperii în mine nici un ecou care să mă facă să tresar și gândul să prindă aripi. Am fost, în el, fericit cu Matilda, apoi nefericit. Ce vină au frumoasele lui case tencuite cu medievalele lui nuanțe de roșu stins, de galben-vernil, cu streașinile lui de țiglă și cu turlele lui cu acoperișurile din plăcuțe verzi amestecate cu altele, culoarea aurului? Micile și întortocheatele lui străzi, totdeauna bine pietruite și niciodată murdare, pe lângă trotuarele cărora, când ploua, apa susura curată la vale ca niște mici pârâiașe de munte? Minusculele lui prăvălii cu vitrine cu cadre de neon de toate culorile în care găseai doar câteva lucruri de vânzare, dar de a căror calitate nu se îndoia nimeni? Cu liceul în care mi-am petrecut... cu Universitatea... Da, iat-o, frumoasă clădire... Un doctorat, luat aici, nu era mai prejos, dacă nu mai presus decât... (Ah, da, și treeerea mea prin Universitate fusese un vis?) Ce vină avea orașul meu că nimerise în el o femeie turbulentă, străină de tradițiile lui vechi, în care familiile se

desfăceau greu și cultul copiilor trăia pe deasupra oricăror căderi? Și ca tocmai cu această străină vrusesem eu să întemeiez una?

Neîndoielnic. Universitatea existase, fusesem în ea, student, apoi asistent la Filozofie, în ea cunoscusem și mă împrietenisem cu un coleg numit Ion Micu. Dar acea braserie existase oare? Ia să verificăm... Da, ce bizar, a existat, iat-o... Ia să intrăm, poate chiar o să găsesc în colțul știut pe acest fost prieten la care ținusem atât de mult și pe micuța lui damă, *sa petite femme*, cu trăsături de statuetă veche, care învăța sanscrita. O fi învățat-o? O fi făcut progrese?

Intrai și dintr-o ochire îi zării acolo, în stânga, așezați pe bancheta roșie, care făcea un colț cu peretele sub două aplice cu patru lumânări galbene și văzui de departe pe masa albă sticle de bere și filtrul lui Ion Micu. Însemna că își mâncase halca sa sângerândă de carne, *le génie du christianisme*, și ajunsese la filtru. La al câtelea? Fără ezitare, dar fără vreun interes, o luai într-acolo printre mese și mă apropiai: „Deranjez?“ îl întrebai. Tresăriră amândoi cu putere, de surpriză, chipul mat al Clarei deveni stacojiu, Ion Micu se zbătu să se ridice în picioare, cât pe-aci să răstoarne filtrul, se ridică, îmi întinse mâna: „Petrini, cum să deranjezi, ia loc, de când te așteptăm... Am venit special de la prânz și tocmai discutam și cu Clara, vine sau nu vine? Nu mai știam sigur dacă ți-am spus să vii chiar azi, mi s-a părut că ți-am spus, dar fiindcă m-ai luat tare, m-am zăpăcit și...“

Mă așezai și rămăsei tăcut. Fără s-o privesc direct, Clara mi se păru insignifiantă, iar mintea, gândurile ei, în care desigur se amestecau cuvinte din sanscrită, fără noimă. Doar zăpăceala fostului meu prieten, când ridicase privirea și mă văzu, stârni în mine un vag interes, o îndepărtată întrebare: chiar se bucură că mă vede? S-a întâmplat ceva cu el după acea convorbire telefonică în care surpriza îl făcuse lamentabil? Când se arătase *mirat* că sânt liber? Mirat, adică, fiindcă îmi auzea glasul, ca și cum ar fi auzit cum o fantomă a cuiva demult dispărut îi vorbea în receptor? Curiozitatea e cea din urmă care ne părăsește, ba chiar nu ne părăsește deloc, ne însoțește până în ultimele clipe ale vieții, când *sântem curioși* să vedem: ei, cum murim...?! Ce ni se întâmplă, ei, ia să vedem, chiar e adevărat, murim?! Da, văzusem acest lucru, înțepeneala, nemișcarea, forma fără viață, gura tăcută a poetului care încetase să ne înjure, având doar viziunea nasului său mare de care noi aveam să râdem după moartea sa și iubita la care se gândea ca un borfaș la ceasul unui lord, și cum se ciocneau în carnea lui drezine și caii aveau atac de cord... „Mai ți-aduci aminte? zise Ion Micu prins de o intensă

dorință de a reînvia întâlnirile noastre. Berea cămășuiește! Și ce face atunci filtrul?“ „Destupă, zise Clara, și mi se păru că disting în glasul ei ceva nou, o nădejde proaspătă că apariția mea, încărcată de grele experiențe, va schimba, poate, viața monotonă a bărbatului ei, prinsă între această cămășuială și destupare de care nu se săturase, dar ar fi vrut, dacă se putea, s-o schimbe, cu toate că legea ei, dibuită în vechile rostiri sanscrite, îi spunea că schimbările nu sânt în bine. Hai, zise ea, să-l ascultăm pe Victor.“

Micuța statuetă, care chiar îmi plăcuse odată, vroia acum să-l asculte pe Victor! Destupă! Eu spusesem asta pe-atunci, și iată, în mod naiv vroia să redevin vesel, să potențez adică iarăși prin prezența mea afecțiunea ei bleagă pentru bărbatu-său, care, desigur, îi spusese că sânt liber și totuși nu-i trecuse prin minte că ar fi putut să-mi dea un telefon... Avusese dreptate Matilda! Era doar o aparență a ceva care putea fi idealizat, nimic mai mult, fiindcă nu găsise în ea nici măcar o cât de vagă putere care s-o îndemne să facă un gest și să ridice un receptor... Desigur, discutaseră între ei și probabil că el îi dăduse un consemn, pe care ea nu îndrăznise să-l calce. Ei, ce consemn? Să evite, adică, un ins care la un moment dat dispăruse. Dispărut să rămână! Biată aparență, vrei acum să-l asculți pe Victor! S-a întâmplat ceva între timp? Mă uitai la ea direct și mă mirai că avusesem cândva visul diafan s-o țin vreodată în brațe. Ce să ții în brațe? Mă ispitise gândul că întreaga ei ființă e numai spirit și că dacă ași fi iubit-o m-ași fi spiritualizat și eu... Izbucnii în râs la acest gând și ei se uitară la mine alarmați, derutați chiar, chipul bucălat și alb al lui Ion Micu se făcu liliachiu. De ce râdeam?!

„Râde, zise Clara, cu farmecul ei discret de altădată, cu liniștită autoironie, probabil că am spus ceva ridicol!“ „Nu poți așa, *stanțe pede*, să-i ceri unui om să-ți vorbească despre un lucru a cărui oroare el vrea, poate, s-o uite“, confirmă Ion Micu. „Îmi cer scuze, se bâlbâi Clara (și roși la rândul ei), sânt o proastă, dar eu totdeauna am văzut în Victor un om puternic, care știe să-și apere ceea ce e mai de preț în el în fața torționarului...“, „Epoca noastră, o întrerupse Ion Micu, cu un glas liniștit și protector, să n-o jignească, a dovedit că perfidia torționarului e diferită de a brutei de altădată, care, hă: punea așa mâna pe gârbaci și dă-i! Acum el gândește și asta îi vine dintr-o *prise de conscience* că reprezintă și el ceva, nu numai tu, ba chiar crede că îți e superior, fiindcă el e cu masele, care nu l-au pus acolo de florile mărului, ci tocmai ca să te stârpească pe tine... (Domnu Jenică, ceru el chelnerului care se apropiase, mai adu un filtru, o ceașcă și bere...)

Napoleon a zis că nu există idei care să reziste în fața tunurilor. Iar eu spun că nu există idei care să reziste în fața unui torționar *conștient*. Mie nu mi s-a întâmplat, dar s-a întâmplat altora, ai citit... Ai o mamă pe care o iubești, sau un copil. Tu reziști. Dar când te amenință că o să-ți împuște mama sau copilul (și tu știi că sânt în stare s-o facă!), ei, ce idee mai poate rezista în fața unei asemenea viziuni coșmarești! Tunul poate să strivească o mulțime în agitație revoluționară (cum a făcut Napoleon așezându-le, aceste tunuri, pe acoperișuri), dar nu mor toți, și *ideea* rezistă, e amânată pentru mai târziu. Dar când tu, marele Buharin, îți recunoști singur o vină imaginară în fața tribunalului, ce se mai alege de ideile tale? Nimic, neantul, *mori fără idei...“* Și zicând acestea se zbătu să-și tragă picioarele de sub masă, se ridică greoi și cu o expresie crispată, clipind des, stăpânit de o iritare plictisită, ca totdeauna când nu înțelegea sau se prefăcea că nu înțelege ceva, și o luă încet spre perdeaua roșie din fundul braseriei. „Are dreptate, zise Clara după ce ramaserăm singuri, totuși... Vreau să spun, reluă ea fără să mă privească, văzând că tac, nu toți oamenii sânt niște buharini... în sensul că nu sânt toți mari personalități politice și...“

Și mai ce? Vroia să spună că oamenii de rând erau cruțați, că în orice caz lor nu li se aplicau astfel de metode radicale? De pildă, mie; mi se aplicaseră?! Tăcui mai departe. „Și ce mai faci? zise ea, și privirile ni se întâlniră o clipă, apoi a ei se deturnă. De ce nu ne-ai dat și nouă un telefon?“ „V-am dat“, zisei. „Da, știu, zise precipitată, dar Ion mi-a spus că i-ai vorbit într-un mod straniu. E explicabil, a zis el, să-l lăsăm să se reînvețe cu ideea că e liber...“, „Da, da“, îngânai eu, gândind: statueta a învățat să mintă. „Trebuie să-ți fie foarte greu că nu mai poți preda la Universitate!“ „Da, foarte greu!“, „Dar probabil că te compensezi lucrând acasă!“ (Deci Ion nu-i spusese unde mă văzuse lucrând? Sau îi spusese și statueta trecea discret peste asta? Sau credea că după aceea mă înfundam în vechile mele studii? Desigur, eram un om puternic, care știa să-și apere ce avea mai de preț...) „Da, da, mă compensez acasă“, îngânai mai departe. „Ai glasul schimbat“, zise, de astă dată cu o umbră de afecțiune. „Nu, zisei, ți se pare.“ „Ba nu, insistă, îți cunosc glasul, e ceva schimbat.“ „Ce este?“ zise Micu, revenind și zbătându-se iarăși să se așeze. Era curios de ce îi trebuiau lui atâtea mișcări până intra pe banchetă. Nu știu ce tot făcea cu picioarele, parcă ar fi găsit sub masă câini, sau miei, sau purcei, care i se svârcoleau sub tălpi, și el ridica genunchii, îi lovea, și trupul și mâinile participau svâcnind și trecea mult până ce totul se liniștea... „Zic că Victor

are glasul schimbat, îi răspunse Clara. Ție nu ți se pare?“ „Să mori simțind că odată cu tine îți mor și ideile, iată o ruptură între existență și esență pe care martirii celor două milenii ale erei noastre n-au cunoscut-o“, zise Micu în sfârșit instalat înaintea filtrului și a scrumierei sale pline de mucuri și cenușă.

XXII

Gândirea aceasta îi venise pesemne după ce, sau poate în timp ce scăpa de presiunea vezicii urinare, căci acum era foarte calm, crisparea îi dispăruse, ca și iritarea plictisită. Arăta așa cum îmi plăcuse odinioară, când avusese un ascendent asupra mea, pe care îl pierduse apoi o dată conferențiind despre „unele aspecte ale prelucrării folclorului în opera poetică a lui Ion Amăicăiițului“ și apoi pierduse și ce mai rămăsese din el când se arătase „mirat“ că ieșisem din închisoare. Gravitatea responsabilă cu care vorbea ca și la început nu-mi mai spunea însă astăzi nimic, nu mă mai fascina. Fiindcă cel mai ușor pentru un om care are obișnuința gândirii este să aibă dreptate, și cel mai greu să te facă să simți că are și o acoperire sau măcar o neliniște sau rezervă interioară dictată în cazul lui de conștiința fisurării ființei sale. Fără să parcurgă cu el o atât de lungă experiență cum parcursesem eu cu el, Matilda îl intuise de la prima întâlnire, și provocările ei de atunci, care mi se păruseră și chiar erau grosolane, nu fuseseră mai puțin eficace, deși în acele clipe Ion Micu păruse că el o studiază pe Matilda, și Matilda pe el. Iar Clara fusese pradă ușoară. Mă gândeam acum cât de fericit *aș*i îi fost azi să-i pot spune că avusese dreptate, să-i mărturisesc adică un lucru de preț, că nu numai că o iubeam, dar ea îmi rămăsese și singurul prieten adevărat. Cât de departe mergea nostalgia mea! Matilda nu-mi fusese niciodată prietenă și nu-mi va fi, deși se arătase atunci geloasă că țineam încă atât de tare la Ion Micu. „Te înșeli, îi spusei, astfel de rupturi între existență și esență au existat în toate timpurile și vor mai exista. Sântem doar ceva mai mult decât alții victimele credinței că există progres în conștiințe, pentru ca realitatea brutală să ne trezească și să filozofăm în mod naiv că ceea ce ni se întâmplă nouă nu s-a mai întâmplat niciodată.“ „Da, cred acest lucru, zise Micu neclintit, fiindcă nimeni nu murea până acum simțind în conștiința lui care se stingea o ridicare din umeri, nepăsătoare, a neantului. Așa-zisa vrăjitoare pe care Inchiziția o ardea pe rug îl avea totuși pe Dumnezeu în gând în timp ce o învăluiau

flăcările...“ „Sau pe Diavol“, zise Clara. „E același lucru, zise Ion Micu, Dumnezeu și Diavolul sânt în eternitate frați.“ Clara spuse că marele poet și filozof punea un „și dacă“ dubitativ înaintea acestei idei: „Și dacă în eternitate Dumnezeu și Lucifer sânt frați?“ Atunci eu spusei că bogomilismul e mai aproape de adevăr în ceea ce privește relațiile dintre Dumnezeu și Lucifer și că în lumea de azi ar fi mai bine dacă oamenii din această parte a pământului unde trăim noi, bulgarii și alți vecini, ar recunoaște în mod rațional adevărul acestei vechi erezii. Dumnezeu a avut doi copii, nu unul, pe Satanail și Mihail. Satanail, revoltându-se contra tatălui, a creat pământul și pe om, adică trupul lui, și nu Dumnezeu, căruia îi datorăm doar sufletul. Sântem un fel de compromis între răsculatul Satanail și tatăl său. Cel de-al doilea fiu, Mihail (Cristos) n-a reușit să-l facă pe om să se lepede de partea sa satanică. Ar fi mai bine să ne recunoaștem satanismul, poate l-am practica mai puțin. „Adică o erezie, din erezie, zise Micu. Nu putem. Compromisul e inextricabil, chiar dacă Cristos a eșuat. Nici Dumnezeu n-a murit, nici Satanail n-a fost aruncat în tartar. Numai Crist a murit de-a binelea. Nu bei o bere?“ zise Micu turnându-mi în pahar. Băui și avui sentimentul că totul putea fi ca altădată, dar această iluzie nu durǎ mai mult de câteva clipe. „Deci, zisei, acum ești redactor-șef la *Luceafărul literar!* Și l-ai distrus pe Amăicăliţului?“ N-o spusei cu ironie, ci cu o împăcată nepăsare și începui să mă uit peste mesele pline ale frumoasei braserii, cu gândul la discuția de neuitat pe care o avusesem cu el în acea zi, când vrusesem să plec de la facultate și el cheltuise o multitudine de argumente să mă împiedice s-o fac. Avusese dreptate, nu din partea aceea mă pândea hazardul. Indiferent ce-aşi fi făcut, scrisoarea din Paris tot n-aşi fi putut s-o împiedic să vie. E drept că rupând contactul cu studenții mei poate n-ar fi apărut „caietele“, dacă ar fi să cred că aceste caiete l-au împiedicat pe primul-secretar Mircea să mă apere până la capăt. Astăzi nu mai credeam acest lucru dacă mă gândeam bine, dată fiind puterea pe care acest om dovedise că o avea, iar el știa că o are. Da, dar vroise să și-o păstreze intactă; gândul că generalul ar fi putut trimite caietele la București dacă ar fi continuat presiunea asupra lui îl turburase.

„Lucrurile sânt mai complicate, zise Ion Micu reflectând. Ai văzut, grupul deviatorilor a fost lichidat, dar I.C. și adjunctul lui au reușit să scape. Totuși, îi are acum în coastă pe LV. și soția lui, care a ajuns șefă de secție în CC, la Direcția propagandei și agitației, la litere și arte. Se pare că scriitorii au prins curaj, ea li-l inspiră, și tensiunea e în creștere. Se vorbește de o

mare ședință care trebuie să aibă loc la nivelul înalt cu conducerea Uniunii Scriitorilor și pe care I.C. n-o poate evita: va fi atacat secretarul general al Uniunii, omul pus acolo de I.C., un demagog ordinar, o nulitate notorie. Voi participa și eu, și acolo o să-l distrug pe Amăicălițului prin ricoșeu, lovind tare în acest secretar general, care îl susține.“ „Și cum de a scăpat I.C.?“ îl întrebai. (Eram curios să aflu, fiindcă I.C. se ocupa în Biroul Politic de cultură și învățământ și, desigur, de la el veneau toate ordinele, inclusiv interdicția împotriva celor ca mine de a mai putea preda la vreo catedră.) „Cred că a scăpat trădându-i la timp pe ceilalți!“ „Făcea și el parte din grup?“ „Desigur, zise Ion Micu. În acel grup el avea grupul lui... Au scăpat toți, dar părerea mea e că nu pentru multă vreme fiindcă interesul majorității din CC e să nu se vadă că deviatorii au fost numeroși.“ „Și au fost?“ „Au cam fost, zise Micu, și râse sincopat și în lung, cu privirea sticlind de o bizară satisfacție, ca și cum ar fi fost bine că acei deviatori fuseseră mai mulți decât se credea. Lichidarea lor, continuă Micu, se va face un pic mai târziu și sub altă denumire, de pildă, de cosmopoliți, sau și mai bine, de împăciuitoriști, depinde ce boală va fi atunci la modă.“ „Atunci, zisei, tot fără ironie, e bine, vei reuși să-l distrugi pe Amăicălițului.“ „Nu prea, zise Ion Micu reflectând, fiindcă acest *pic* de care vorbeam în politică are o dimensiune în timp variabilă. Poate să fie la anu, dar poate să fie și peste cinci sau șapte ani.“ „Important e, reluai, că va fi! Contele de Monte Cristo a așteptat douăzeci de ani.“ „Da, râse el iar, dar în acest timp îți iese părul prin căciulă.“ „Oricum, insistai, este exclus ca indivizii în cauză să nu știe ce-i așteaptă și ca atare nu mai ți-e frică de ei.“ „Asta e adevărat, conveni el, pot pentru ca să spun că unii din subalternii lui I.C. chiar îmi fac curte, și însuși I.C. m-a numit mintenaș, după deviere, redactor-șef, ceea ce ar fi de natură să mă determine să uit ce mi-a făcut. Ași uita, dar nu pot...“ „De ce?“ „Știi tu de ce, zise el. Sânt lucruri care nu se uită.“ „Adică?“ stăruii. „Sânt două lucruri pe care mi le-a făcut, nu atât mie, sau nu numai mie, ți le-am spus atunci, dar nu le-ai reținut gravitatea ireparabilă. Acum o să le înțelegi mai bine.“ „Ba am reținut gravitatea lor ireparabilă“, răspunsei. „Nu, ai reținut doar că eu am căzut, că sânt un laș și ai încetat să mai ții la mine ca altădată.“

Trecuse la atac, ca și când s-ar fi dovedit între timp cu prisosință că n-a fost un laș și avea acum resentimente împotriva tuturor celor care îl blamaseră. Îl lăsai să creadă ce vrea, înțelegând în același timp de ce nu-i mai era acum frică să stea cu mine de vorbă într-o braserie: situația se

schimbase, puternicul personaj pe care îl înfruntase odată în aula Universității și care îi făcuse „două lucruri“ (eu știam numai unul) fusese zgâlțâit, și destinul său de lider, pecetluit, chiar dacă poza lui va mai continua o vreme să apară purtată de mulțime la manifestații și numele lui să nu lipsească din lista marilor protocoale. Dar n-ar fi fost mai bine, îmi trecu prin minte, ca Ion Micu să-l fi înfruntat în continuare, în loc să se sperie? Nu-i pusei întrebarea, eram curios să aud mai întâi acel „al doilea“ lucru pe care i-l făcuse I.C..

Dar Ion Micu tăcea, iritat și vindicativ. Nu rupsei tăcerea, îmi dădui seama că încă mai țineam la el, dacă, în ciuda antipatiei pe care mi-o inspira starea lui de spirit, continuam să beau bere acolo în loc să mă ridic și să plec. Se ridică el, repetând însă cu mai puține mișcări zbaterea ieșirii și apoi a întoarcerii la masă, timp în care între mine și Clara nu se rosti nici un cuvânt: era limpede, ținea la el, pentru ea Ion nu fusese un laș, ai fi zis chiar, văzându-i chipul, că și ea purta ranchiună celor care îl judecaseră fără crușare, printre care mă numărasem și eu, deși îi eram prieten și ar fi trebuit să-l înțeleg. Iată, gândeam, sentimente care ne marchează pentru totdeauna, prietenia mea cu ei se rupsese de fapt de-atunci și mai supraviețuise datorită obișnuinței... De aceea, poate, arestarea mea nu-i... Așa se explica „mirarea“? În fond era același lucru, o lașitate reînnoită sub masca unei prietenii de a cărei pierdere tot eu eram vinovat...

„Primul lucru pe care mi l-a făcut, de neiertat, începu Micu, a fost să lovească în idealul meu, care nu e numai al meu, că trebuie să schimbăm în adânc natura umană și să trecem de la relațiile pe bază de conflict, de luptă între indivizi, la relații de colaborare, visul umanității. Asta nu înseamnă că vom putea să suprimăm inegalitatea dintre indivizi, unul, de pildă, e idiot din naștere și dacă spune o prostie care are consecințe sociale, noi trebuie să ne astupăm urechile. A fost cazul lui I.C., a cărui prostie spusă în aula Universității nu era o prostie inocentă, dată fiind funcția lui înaltă. În loc să înghită și să se corecteze, uită că avem idealuri comune și abuzează de puterea pe care o deține în numele lor, și mă amenință cu închisoarea... Or, eu nu pot să suport să fiu închis de către ai mei dacă n-am călcat legile...“ „Da, zisei, văzându-l că se oprise, mi-aduc aminte de acest punct de vedere al tău, ți-ai pierde credința pentru care ți-ai riscat viața, dar nu știu dacă ți-am pus o întrebare: chiar te-a amenințat? Era adică reală pentru tine această primejdie?“ „O, da! În închisoare am primit vestea că am fost exclus din partid, în timp ce torționarul mă croia cu gârbaciul. Am suportat, zicându-

mi că se făcuse o greșeală și nu eram liber să mă apăr. Era o dramă *a noastră*. Înainte de a fi arestat, legătura mea superioară mi-a cerut să-i dau niște adrese. Asta încălca legile conspirativității și am refuzat. După 23 August am fost reprimit, nu fără să mi se reproșeze că n-am respectat disciplina de partid. Și a fost rău sau bine că n-am respectat-o? am întrebat. Nu mi s-a răspuns, dar mi s-a dat totuși carnetul. Când se va scrie istoria, o să aflăm multe, nu există prin definiție istorie fără întâmplări sublime sau tragice. Da, dar asta e altceva, eram închiși, se puteau comite eroii, după luarea puterii erorile trebuiesc însă îndreptate de urgență, fiindcă ele au consecințe pentru întregul popor, nu numai pentru un pumn de oameni, câți eram noi în ilegalitate. Și nu prin amenințări împotriva celor care le semnalează. Vorbește stricat limba acestui popor și ne îndeamnă pe noi să învățăm limba rusă. Ne îndeamnă nu e cuvântul potrivit, dar să zicem că faptul în sine era rezonabil, nu strică să înveți limba lui Dostoievski, a lui Tolstoi și a lui Lenin. Da, de acord, dar nu tu trebuie s-o spui. Așa? Ei, lasă, că te țin eu minte, și-a zis, și m-a ținut minte." „Totuși, nu mi-ai răspuns clar din ce ai dedus că te-a amenințat cu închisoarea?"

Ion Micu nu-mi răspunse. Pe chipul lui ghicii o gândire a ceva de neînțeles, care se vroia elocventă: știa el din ce a dedus și trebuia crezut fără să i se pună întrebări. Sânt și lucruri care nu se spun și, dacă am formula totul numai prin cuvinte, valoarea cuvintelor ar scădea. „Putea să mă scoată din Universitate și din cultură, continuă Ion Micu ca și când întrebarea mea nici n-ar fi fost pusă, ar fi fost un abuz de putere, m-aș fi descurcat. El a preferat să facă o crimă. A trecut de la amenințare la fapte: dacă nu execuți ordinul să ții o anumită conferință, vei fi dat afară din partid pentru indisciplină (ai mai fost dat afară pentru asta, greșeala n-a fost ștearsă din dosarul tău) și se va cerceta apoi de alte organe dacă e întâmplător faptul că ataci cu violență și iei în deriziune și cu cinism poezia și poeții angajați în slujba construirii socialismului. Ține conferința ca să dovedești contrariul."

Îi spuseseră spuse toate acestea sau le gândise doar el? Era cert că luase în deriziune poezia lui Amăicălițtului, că acela se plânsese direct lui I.C. și că acesta din urmă îi ceruse să țină o astfel de conferință, dar restul? Putea fi adevărată și extensiunea de la un caz particular, un anumit poet, la „poeții" și de la o anumită poezie a cuiva la poezia tuturor care... Dar i se formulaseră chiar amenințările? Putea fi adevărat că nu chiar, dar i se sugeraseră? Ei, și? Avea să afle el vreodată, de-aici înainte, dacă aceste amenințări ar fi fost traduse în fapte, în cazul în care nu s-ar fi supus?

„Cunoști vreun precedent?“ îl întrebai. „Da, răspunse. Mai multe! O mulțime! Adică *mulțimea!*“ Nu înțelesei această deturnare de sensuri. Vreun paradox? „Spune-mi și mie unul cunoscut.“ „Nu e nici unul, zise. Dacă ar fi fost unul singur, eu ași fi riscat și ași fi acceptat să fiu al doilea, firește nu alături de un reacționar. Ar fi urmat al treilea, al patrulea...“ „Nu înțeleg!“ zisei. „Faptul că nu există nici unul ține de intuiția colectivă, care îți șoptește că dacă vei fi primul, nu va urma al doilea, al treilea, ețetera, și vei rămâne singurul. Singur nu se acceptă, fără să mai spun că în cazul meu ar fi apărut și coloratura tragică despre care ți-am vorbit. Poate că ași fi acceptat și acest risc, pe care înfruntându-l ori ași fi ieșit învingător (puțin probabil, ți-am explicat data trecută de ce), ori m-ași fi sinucis. Dar *singur?* În timp ce «afară» ași fi fost «demascat»? Nu! Iată deci în ce constă crima lui I.C.. Pe un climat de adeziune a maselor la un ideal social revoluționar, el introduce amenințarea, care face (plasat între aceste două realități, adeziune și represiune) imposibilă gândirea ta liberă și opoziția față de abuzuri.“

Rămăsei stupefiat pomenindu-mă că îi dădeam dreptate, deși simțeam în forul meu interior că nu avea. „Exces de presupoziții, spusei în cele din urmă și amintindu-mi de discuția lui cu Matilda adăugai: ostrețe! Nu pot să presupun că adeziunea maselor e totală, asta ar fi imposibil, și nu pot să presupun că ești singurul care n-ai fi acceptat să fii umilit.“ „Ascultă, Petrini, schimbă el, parcă deodată și cu energie, unghiul de atac. Să-ți povestesc ceva. Când ai fost arestat tu, nu s-au cumulat în conștiința mea fapte care să-mi dovedească mie însumi că ai fi nevinovat, ci dimpotrivă, că ești *în mod obiectiv* vinovat, adică fără voia ta, în sensul că nu în mod conștient ai fi săvârșit vreo acțiune contrarevoluționară, fiindcă te cunoșteam că ești un om cinstit. Dar tu ai un temperament care te domină și o gândire formată la școala liberalismului burghez, care ne dădea iluzia libertății totale de gândire prin faptul că această orânduire burgheză ne sugera, încă de la apariția conștiinței de sine, că e o orânduire *naturală* și mai ales eternă. Dacă ai fi aflat, de pildă, în anii studenției că un comunist a fost arestat, nu te-ai fi mirat, ți s-ar fi părut *natural*. Ei bine, noului-născut de astăzi o să i se pară și lui *natural* când va auzi în viitor că un anticomunist a fost arestat. Ba chiar anticomunismul lui i se va părea absurd, de neînțeles și se va întreba dacă nu cumva e nebun. În această perioadă de tranziție, liberalismul tău, deși subiectiv, nu a făcut din tine un anticomunist (sânt eu martor în acest sens!), în mod *obiectiv* te-a plasat în

categoria reacționarilor, fie că ai vrut, fie că n-ai vrut, și eu știu că n-ai vrut, și dacă ași fi fost chemat la procesul tău ași fi depus mărturie, de care, dealtfel, nu s-ar fi ținut seama, că ești nevinovat: am și depus, am fost chemat să dau o declarație și am dat-o exact în acest sens, fiindcă fără să știu ce e în dosarul tău eram convins că n-ai făcut nimic. Acest concept, a fi *în mod obiectiv* vinovat, e o aberație, n-are nici o legătură cu legile justiției, dar tu știi că în perioadele de criză toate vechile concepte ori se clatină, ori sânt înlocuite cu altele care exprimă necesitățile de *moment* ale revoluției. În viitor se va renunța la ele. Am fost foarte afectat, am discutat și cu Vaintrub, care mi-a spus ce se cerea de la el în legătură cu caietele tale. L-am convins să riște și să facă un referat care să nu țină seama de ce concepție despre lume reiese din ele. El zice că așa a făcut și n-am dubii, e un om îndrăzneț și sincer. Totuși, condamnarea ta m-a pus pe gânduri (nu văd de ce să-ți ascund acest lucru!). Trei ani! Petrini o fi făcut totuși vreo prostie. (Și aici Ion Micu ridică din umeri vrând parcă să spună: cum putem ști, dacă omul a dispărut, care e adevărul?) Sânt sigur că la fel ai fi gândit și tu, ca *toată lumea*, că o *fi făcut el ceva*, degeaba nu l-au arestat. Iată deci ce se gândește *afară*, în timp ce tu ești *înăuntru*. Și deși tu ai fost *acolo* și afli acum ce se gândea *afară*, continui să faci supoziția că dacă l-ași fi înfruntat mai departe pe I. C. acțiunea aceasta a mea ar fi avut vreun ecou. Iar I.C. știa și el acest lucru și știa că voi accepta umilirea. Iată încă o dată în ce constă crima lui..." „Cel puțin tu, Victor, deși ai suferit (și poate ai trăit chiar un coșmar!), nu ai fost umilit în tine însuți", zise Clara.

Reieșea că fusese mai bine de mine decât de el. Dar nu la acest lucru mă gândeam, ci la conceptul de a fi în *mod obiectiv* vinovat, ceva nou, în care Ion Micu, deși nu credea, găsea că e o lege a perioadei de tranziție. „Eu cunosc altă lege, pe baza căreia am fost condamnat, zisei, și anume, aceea de *a fi mai necesar înăuntru* decât *afară*. De ce tocmai tu, asta nu e așa de important, poți fi tu sau altul, oricine, și nu neapărat pe baza unei vinovății reale poți nimeri *acolo*, sau pe baza unei nevinovății să rămâi liber. Degeaba sânteți voi precauți, dacă va fi să-ți iasă un număr câștigător, nici măcar nu se va ține seama că ești vinovat. Caietele mele n-au jucat nici un rol în ce mă privește, mi-au fost înapoiate. Eu am făcut parte din banda *Sumanelor negre*, și nu pentru cine știe ce mâzgăleli în niște caiete filozofice am fost condamnat, ci pentru terorism săvârșit în numita bandă. Voi o să picați (dacă o să picați!) în cu totul altceva, ce-o fi atunci nu se

poate prevedea, surpriza va fi, când te vei trezi *acolo*, totală. Sânteți niște nevinovați închipuiți, adică...“

Dar mă oprii citind pe chipul lui Ion Micu iritarea lui obișnuită când nu sesiza un sens și înțelesei că spusele mele îi păreau a fi ale unuia care crede că dacă a pățit el ceva or să pățească și ceilalți, deci o simplă obsesie de om marcat de o anumită experiență prin care trecuse și îi amenința și pe alții că vor păți la fel. În mod paradoxal nu putea admite în sinea lui o astfel de viziune, deși întregul eșafodaj pe care și-l construise în apărarea sa de învinuirea că fusese un laș nu era străin de ceea ce îi spuneam eu. Credea sincer că, dacă ar fi fost arestat, ar fi fost condamnat exact pentru ceea ce făcuse, adică pentru luarea în deriziune a poeziei și poeților care... În timp ce eu eram convins că s-ar fi trezit acuzat de cu totul altceva... „Ceea ce nu înțeleg unii, zise el ca și când n-ar fi auzit ce-i spusesem, e că în epoca noastră tragicul nu mai e cu putință și că, astfel, tragedia e mai mare, pentru că s-a degradat și, odată cu ea, noi înșine. Tragicul e sublim prin definiție, dar în zilele noastre sublimul e eliminat. Tragedia mai mare care rezultă nu înseamnă însă că aduce un sublim mai mare, ci, în mod straniu, dispare, deși există.“

Tresării. De unde știa? Pentru această intuiție extraordinară, care mie îmi amintea de ceva, încetai să-l mai consider vinovat de lașitate, intuind și eu că suferea pentru căderea lui, de care, judecându-l după aceste cuvinte, era pe deplin conștient. „Ai dreptate, îi spusei, puțini acceptă să se întoarcă la gradul zero al conștiinței noastre și acceptând brutalitatea existenței să nu renunțe la idealurile lor, dar să fie totuși preveniți că aceste idealuri sânt irealizabile... Să vă povestesc un fapt, continuai eu căutând în amintire. Dar hai să bem...“

Clara se învioră, Ion Micu, cu chipul alterat de neașteptata mea renunțare de a mai vedea în fața ochilor un om culpabil, turnă bere și se pregăti să mă asculte. „Dispare, deși există, reflectai. Prin asta eu înțeleg că, neîncetând să existe, totuși dispare, nu mai e de găsit, adică nu mai e trăit... Dar cu nici o antenă a sufletului nostru nu-l mai putem readuce, pentru că realmente nu mai există... Formidabil! Într-o zi se îmbolnăvește printre noi un legionar. Foarte grav, dizenterie, dar una rea... Eram într-o închisoare de tranzit, din mine ne trimiteau la canal, dar plecarea întârzia. Nu se uita nimeni la el că trăgea să moară, un așa-zis medic dădu din umeri, nu avea paturi de spital să-l scoată din celulă, îl părăsi acolo, să moară sau să trăiască, - un legionar mai puțin întrucât putea asta să intereseze pe cineva?

Bolnavul zăcea cu ochii închiși și cu fălcile încleștate de inaniție, fiindcă nu mai putea mânca singur, nu mai putea să țină lingura în mână, nu mai putea vorbi. Și atunci se așeză lângă el pe pat un comunist, implicat în grupul Pătrășcanu, evreu pasionat de folclorul românesc, un om de cultură rafinat, care se străduia aproape zilnic să ne convingă de marile valori ale cântecelor noastre populare. Știa bocete de o frumusețe care te înfiora, cântece tragice de despărțire, de dor, de nuntă, unele sublime, altele brutale și grotești, cum nu auzise nimeni niciodată. Visul lui era să fie eliberat și să fie numit șef la un institut pe care el l-ar crea și l-ar îmbogăți cu aceste comori imprimându-le pe plăci, căci suferea că o să treacă timpul (clătina mereu din cap și ofta), nimeni, spunea, n-avea să le imprime și se vor pierde. Și puse mâna pe lingură și pe castron și începu să-i descleșteze muribundului fălcile și să-i dea să mănânce. Da, îi dădea, dar ăla pe urmă făcea pe el și împuțea celula. Folcloristul, ca să nu-l mai împiedicăm să se mai ocupe de el, îl desbrăca, îl spăla, îl ștergea la cur... îi dădea ceaiuri, îi dădea din propria lui rație, îi ștergea gura, care nu reținea toată mâncarea, îi spăla singur pantalonii, care în permanență erau murdăriți de diaree... Și într-o zi muribundul deschise ochii, revenind la viață. Dar tot nu putea mânca singur și nu putea vorbi. Încetul cu încetul, însă, se mai însdrăveni și la un moment dat înțeleserăm că bolnavul se străduia să miște buzele, să spună ceva. Ne apropiarăm de patul lui. Folcloristul îi pândea chipul, să-l audă vorbind, fiindcă asta ar fi însemnat că omul lui scăpase din ghearele morții, că, adică, mergea hotărât spre vindecare și că stăruințele lui nu fuseseră zadarnice. Și noi, curioși ce-o să zică. Ei, ce-o să zică? Chipul salvatorului iradia de bucurie, căci bolnavul își holbase ochii spre el și numai la el se uita. Nu el îl salvase? Și reuși să bâiguie și avu un rictus care îi strâmbă buzele palide: du-te în p... mă-tii de jidan! Asta îi spuse și cu forța pe care o mai avu scrâșni și din dinți. Ne retraserăm imediat îngrețoșați și îl luarăm de-acolo și pe bietul folclorist, care se întristă din ziua aceea și deveni tăcut. Nu ne mai cântă, încetă să mai sufere de soarta frumoaselor cântece pe care le știa, ceva plumburiu i se așternuse pe chip ca o mască urâtă. Îl încurajarăm: dă-l în mă-sa de stârpitură, nu-l mai îngriji, lasă-l să moară. Însă el continuă să-i dea să mănânce cu lingura, însă cu o silă pe chip, ași putea zice cu o desnădejde scârbită, o tristețe întunecată, fără lumină, parcă ar fi gândit: omul este iremediabil. Parcă ar fi raționat: omul e pierdut și cum și eu sânt om, nici eu n-am scăpare.“

„Foarte interesant, zise Clara în tăcerea care se lăsă. Aceste șocuri, presupun, pot fi mai mari decât oricare altele, vreau să spun, cu consecințe foarte adânci în conștiință, dacă cel implicat nu poate, cum am înțeles, trece peste ele... Chiar n-a trecut? Ce s-a mai întâmplat cu folcloristul?“ „Nu mai știu nimic nici de el, nici de cel pe care îl salvase, fiindcă ne-am împrăștiat la canal...“ „Sânt anumite lucruri peste care nu poți trece, zise Ion Micu pe gânduri, după cum sânt altele care văzute dinafară par mai rele, dar nu ne ating...“

Tăcui mai departe, apoi îmi ridicai privirea, le spusei să mă scuze, dar trebuia să plec, și mă ridicai. „Victor, zise Ion Micu ridicându-se și el (și de astă dată nu mi se mai păru grotescă zbaterea lui de a ieși de la masă), te conduc puțin...“ Și mă conduse câteva sute de metri pe bulevard, vorbindu-mi simplu și cu afecțiunea de odinioară de necesitatea de a ne revedea de-aici înainte regulat... „E necesar, zise, o să-ți explic... Sânt lucruri care se petrec, nu dintre cele mai bune, și care pot fi prevenite... Părerea mea e că putem acționa, dar pentru asta trebuie să le cunoaștem...“ „Bine, îi spusei, ca să-l împiedic să fie din ce în ce mai afectuos, cum simțeam, bine, Ioane, am acuma niște treburi, după ce termin cu ele, o să-ți dau un telefon“, gândind că n-o s-o fac curând, sau poate, cine știe, chiar am s-o fac...

XXIII

Deci totul a existat, gândii continuându-mi plimbarea, a existat și Matilda, și mai ales există o fetiță numită Silvia, pe care va trebui s-o părăsesc, să n-o mai văd decât din când în când, și încă asta va depinde de Matilda, care dacă ea va socoti că „am eșuat“ n-o voi mai vedea-o deloc și numele meu nu se va mai pronunța în fața ei. Abandonez! Cum să abandonez?! Dar ce pot face? Da, mi se sugerase o soluție pentru mine: n-ar fi mai bine dacă ași muri? zisese Matilda, adăugând că mi-ar pune și ea pe piept o floricică. Simții cum tristețea pe care o alungasem în întâlnirea cu Ion Micu revine și cum cedează apoi unui nou sentiment necunoscut mie și pe care nu-l înțelesesem niciodată, dar înțelesei acum că asta trebuie să fie: să nu poți găsi o soluție, să te simți încolțit, să nu poți accepta (sau mai bine zis să fii împins cu o putere inexorabilă să nu poți accepta), să abandonezi (purtam în ființa mea căldura, tandrețea, brațele încolăcite pe gâtul meu ale unei făpturi minunate, Silvia), dar nici să trăiești văzând chipul urii, silindu-mă să-l îndur în veșnicie și fără scăpare, ca și când ași fi fost împins pe

poarta pe care scrie *Lasciate ogni speranza, voi ch'entrate*... Starea mea avea un nume: disperare! Mă așezai pe o bancă și îmi luai capul în mâini. Chiar totul e pierdut? mă întrebai. De unde pornisem? Da, îmi aminteam, din ziua când acceptasem să lucrez la deratizare, sub imperiul unei adânci căderi, al unui straniu gând de sfidare, al unei satisfacții asemănătoare celei pe care ți-o dă răzbunarea, al unei certitudini că pedepsești, condamni pe cineva, fiind vizitat de gândul că toți vor plăti și nu se vor putea spăla de disprețul meu, chiar dacă acum trăiesc ca vitele în pășune și pasc și li se pare că sânt liberi și fericiți... totul se plătește și vina colectivă nu va face mai ușoară suferința individului, care va urma. Iată deci semnificația amorțirii sufletului meu, în care zăcuse speranța că *ea*, Matilda, va fi alături de mine. Cum să fie dacă eu însumi descoperisem abia acum înțelesul acestei stranii amorțiri?

Mă ridicai și pornii spre casă. Simțeam pentru întâia oară suflul rece al singurătății iremediabile și aveam revelația că eram departe de a semăna, Matilda și cu mine, cu Acojocăriței și muierea lui, la aceia spectacolul pe care și-l dădeau lor înșile și vecinilor era o comedie cu care poate se distrau, în timp ce peste noi, dincolo de cuvintele care se spuneau, oricât de grele, se deschidea tot mai mult, ca în basme, borta vânturilor negre ale nenorocirii. Dacă n-ași fi iubit copilul, totul ar fi fost chiar firesc, nu eram nici primii și nici ultimii care nu se înțelegeau și trebuiau să se despartă. „Văd, îi spusei Matildei, că nu iubești acest copil, nu te gândești că va suferi, Silvia e un copil deosebit și cel puțin până se face mare ar trebui ferit de blestemul părinților.“ „Blestemul ești tu, care ai dorit încă dinainte de a se fi născut s-o arunci într-o prăpastie“, repetă ea această obsesie care în aceste clipe mi se păru înspăimântătoare. „Blestemul e în capul tău, îi răspunsei, dacă ești în stare, după atâta timp, să-mi atribui sentimente pe care nu le-am avut.“ „Tocmai de aceea, ca să te uite, trebuie să-ți iei gândul de la noi. Sper că n-o să-l imiți pe Petrică și să te agăți de mine doi ani. Te avertizez că nu vei reuși.“ „Ba da! strigai. Nu abandonez nimic.“ „Divorțul se va termina în două săptămâni, te avertizez. Sânt pregătită, am și vorbit cu cine trebuie!“ „Ei, și? Nu există lege care să mă împiedice să-mi văd copilul!“ „Ai să vezi că există!“

Mă oprii, mirat de seninătatea cu care, actor și implicarea în același timp în rol, alimentam și urmăream ca spectator această ireală dramă. Ce-i făcuse el acestei femei? mă întrebai din sală, în timp ce pe scenă știam perfect de bine ce-i făcusem. Cuvintele? Da, din ele venise obsesia neverosimilă.

Cuvintele, ele loviseră și făcuseră o rană care nu se mai vindeca. Îmi amintii de o istorie cu un leu bolnav și un pădurar. Acesta din urmă îi spusese: „Ei, ce-ai ajuns, prăpăditule? Așa arată regele animalelor?“ Leul îi spusese: „Ai o secure în mână! Lovește-mă cu ea după ceafă.“ Pădurarul îl lovise. După un timp se întâlnesc din nou, leul vindecat. „Pune mâna, îi zise el pădurarului, aici la mine după ceafă.“ Pădurarul puse mâna și dădu de o coajă groasă. „Dă-o jos!“, zise leul. Pădurarul o dădu jos. „Ai văzut? reluă regele animalelor. Rana pe care mi-ai făcut-o tu cu securea s-a vindecat. Dar rana pe care mi-ai făcut-o cu vorba nu, și nici n-o să se vindece!“ Și l-a cruțat pe om, pierzându-se în adâncul pădurii. Matilda se simțise lovită în trufia ei ca o leoaică, și cu toate că dorise să uite, nu putuse. Nu avea și superbia leului de a cruța, și vroia să lovească tocmai acum când își dăduse seama că sânt slab. Chiar se grăbea (divorțul va dura două săptămâni!), nu cumva să-mi revin și să devin primejdios! Și totuși timp de trei ani mă așteptase. Da, dar puterea unui gând poate ține în clește sufletul cuiva și o viață întreagă și nu-l slăbește decât în moarte sau odată cu nimicirea celui care i-a prins astfel sufletul. Cuvintele, devenite stranie obsesie: vroia să mă identific cu înțelesul pe care li-l dădea ea, nu era nici o îndoială, înțelesul lor ar fi izbucnit indiferent de ce soartă ași fi avut parte; spiritul ei destructiv s-ar fi pus în mișcare oricum, chiar dacă ași fi urcat pe spirala celei mai strălucite cariere. Da, totul era pierdut, trebuia să plătesc.

A doua zi după prânz mă pomenii cu Tasia în casă, care îmi spuse că Matilda a plecat pentru câteva zile la București și a rugat-o să aibă grijă de Silvia. „La București?! mă mirai. Ce să caute acolo?“ „Nu știu, zise Tasia în timp ce îmbrăca fetița, nu mi-a spus.“ Și continuă să vâre într-o plasă lucruri de-ale copilului. „Dar ce faci acolo?“ zisei. „Așa mi-a spus Matilda, s-o iau pe Silvia la noi cât lipsește ea.“ „Nici vorbă, lasă copilul aici, sau crezi că eu și Ana nu sântem în stare să avem grijă de ea?“ „Am crezut că așa v-ați înțeles“, zise Tasia mirată. „Cum să ne fi înțeles dacă nici nu mi-a spus că pleacă!“ „Bine, treaba voastră.“ „Ta-taaa, zise atunci Silvia, ci mergem la plimbare?“ „Mergem, dar întâi du-te și te culcă.“

Intrai în bibliotecă, închisei ușa și mă așezai la birou cu capul pe brațe. Glasul Silviei mă pocnise, când spusese *ta-taaa*, căci astfel îi ieșea ei acest cuvânt din gură, nu scurt, tata, nici inexpresiv, nici alintat, nici râzgâiat ci ca o mică notă muzicală, pură ca un izvor în care chemarea era cântată și legănată și învăluită într-o tandrețe celestă. Și parcă ar fi fost pe deplin conștientă de magia cuvântului-melodie, fiindcă întâi îl lăsa să fie auzit,

făcea o pauză și abia apoi spunea ce vroia de la tata. Uneori nu vroia nimic! Nu mai urmau alte cuvinte. Cu neputință de evitat certitudinea că această melodie nu era doar a glasului ei, ci a fragilei ei simțiri, a micului ei suflet, căci mai auzisem copii spunând mamă și tată, dar nici unul ca ea, și ași fi putut să i-l disting chiar în înaltul cosmos, dintr-o multitudine de alte glasuri ale tuturor copiilor care s-ar urca în vastul univers. Ce ne ține în viață, altceva? Nu facem totul ca această melodie să nu piară de pe pământ și să rămână mereu în noi ca o armă supremă împotriva soartei?

Valul trecu, intrai în baie, mă uitai în oglindă, îmi spălai cu apă rece trăsăturile strâmbate și ochii turburi și revenii lângă Tasia. Dar ea ghici ceva și o lungă tăcere se așternu. Într-un târziu zise: „De, Victore! Bine-ar fi să vă împăcați! Zic și eu așa, dar cine poate să știe ce se întâmplă între doi inși când rămân singuri?“

Și se ridică și plecă.

XXIV

Iar eu începui să mă plimb încet prin frumosul apartament. Ce-o fi făcând ea la București? mă întrebai. Și ce fac eu singur până se întoarce? Aveam nevoie de ea, să apucăm amândoi mai departe de otgonul de ură care ne lega și să tragem de el cu toate puterile până îl vom rupe. Fiindcă simțeam că altfel n-o pot părăsi, deși ieri mi se păruse că eram liber. Plecând, rămâneam înlănțuiți, iar ea, cu fetița alături, ar fi jubilat de ura mea neputincioasă, mai liberă decât mine. Iar dincolo de toate acestea ar fi stăruit în mine, devenind obsesie, întrebarea încăpățânată: ce era de fapt în inima acestei femei? Fiindcă nu puteam admite - și întrebarea aceasta mi se punea nealterată, totdeauna când rămâneam singur, chiar și ascultând istorisirile vesele ale lui Vintilă, chiar și când, crezând că uit, mi se întâmpla să râd în hohote - nici una din cauzele pe care le întrezăream stând de vorbă cu ea. Era fascinant: într-o zi mi-a spus: „ești pe jumătate mort“. Asta mă limpezea, atunci chiar totul devenea simplu și firesc, și viața mea împreună cu ea, imposibilă. Repede însă, chiar a doua zi când n-o mai vedeam, certitudinea aceasta se spulbera. „De ce? Nu mai înțelegeam cine îi alimenta ura. Eu?! Prin ce? Știam ce înseamnă să nu mai iubești, asta mi se păruse totdeauna simplu și firesc, să-i spui cuiva sau să ți se spună: nu te mai iubesc. În clipa aceea înstrăinarea celuilalt ți se transmitea, cum mi se întâmplase mie atunci, în fața Universității, cu Căprioara. Ce dracu poți să

mai faci cu cineva care nu te mai iubește! Ia uite! Se și vede, nu mai e același chip pe care îl știai, care se lumina când te vedea, ai cărui ochi străluceau întâlnindu-i pe-ai tăi, a cărui gură avea un contur dulce, un surâs... Nu mai sânt toate acestea. S-a dus! A murit! Ceea ce știai tu îți rămânea în inimă nealterat; ce poți face când cineva nu mai e? Melancolia care năvălește asupra ta e blândă și învăluitoare, puterea ta de a iubi rămâne neatinsă, întrebările care vin ulterior nu au mare putere, chiar dacă afli că ai fost trădat. Ce înseamnă trădarea? E o formă urâtă de a ți se spune că nu mai ești iubit. Ura, desigur, te poate ispiti să te răzbuni, e frumoasă, s-o iubești mai departe, chiar dacă știi că nu va mai fi nimic. Uite însă vine oricum, și acest lucru îl simți cu certitudine și simți chiar o bucurie că ești liber de cineva care, desigur, nu te-a iubit prea tare din moment ce a putut să te părăsească. Mai bine! Adio!... *Balayées les amours, avec leurs trémolos, Balayées pour toujours, je repars à zéro.* Da, dar ura? Poți cânta la fel de patetic și jubilator: *Balayer le haine?* Cum?! Încercați! *Essayez donc repartir à zéro“...*

Deschisei încet ușa camerei unde dormea Silvia, s-o trezesc și să ieșim. „Ce e cu tine, îi spusei, tu n-ai dormit deloc!“ „Ba am dormit, dar nu mult“, mărturisi ea, ca să împace și minciuna și adevărul: vrusese să doarmă, dar nu putuse. Mă așezai pe marginea patului și, prefăcându-mă că n-o privesc direct, o contemplai în tăcere, cu pleoapele pe jumătate închise. „Ta-taaa!“ zise. Era o chemare, de astă dată am simțit că vrea să spună ceva. „Da tată!“ murmurai. „Ta-taa, reluă, eu când te văd că vii la mine și te așezi pe pat, mă uit la tine... și... și nu știu ce să-ți mai spun...“ De câtva timp nu mai dormea pe brânci, se făcuse mai vioaie și abia aștepta să mă întorc acasă și s-o iau la plimbare. Nu era prea voinică, curând o dureau „piscioalele“ (o dureau sau îi plăcea în brațe?), și îi plăcea mai ales, când se întâmpla să am și treabă în oraș, să intru în marea librărie din centru, sau să cumpăr ceva din vreun magazin. „Și ce-ai vrea tu să-mi spui și nu mai știi ce?“ o întrebai. „Ta-taa, zise, mergem la cișmar?“ Scânteia gândirii ei țâșnise câteva clipe, dar apoi uitase, poate că nici nu știuse că exprimase atât de limpede neputința ei de a da glas la ceea ce simțea când mă vedea lângă patul ei. „Mergem, tată, zisei. Bine că mi-ai adus aminte!“ Asta se întâmplase acum câteva zile, dar nu observasem, că i-ar fi plăcut mica dugheană a „cișmarului“. Uite că îi plăcuse și, ca odinioară copilului Creangă, îi plăcea și ei să-l vadă iar pe acest nou Ciorpec, așezat pe scăunelul lui, chel ca și acela, mustăcios și înconjurat de calapoade și de rafturi de încălțăminte dată la reparat. „Sus! o

îndemnai. Hai să ne îmbrăcăm!“ Se ridică și legănându-se ca o rățușcă mi se lăsă în brațe. Avea și ea pijama! Dulapul ei, cu rochițele, șosetele, încălțămintea, toate minuscule, așezate în ordine pe rafturi. Mă lăsai în genunchi s-o ajut, să se îmbrace, îi scosei așa-zișii pantaloni ai pijamalei, din care ea își trase picioarele, sprijinindu-se cu o mână de umărul meu, apoi o îmbrăcai cu o rochiță albă cu buline albastre care îmi plăcea mie și în care părul ei încă blond se încurcă și i se încurcară și brațele încercând să nimerească singură mânecile (nimerea pe alături și nu-și corecta mișcarea până nu vedea că brațul îi ieșea tot gol prin aer și ni se amestecau la amândoi mâinile din pricina impulsurilor ei foarte neprecise, dar svâcnite, care o făceau ca nici când îi îndreptam eu mâna spre golul mânecii să nimerească iar anapoda), îi încheiai cataramele de la sandale și crezui că era gata. Nu, că s-o pieptăn! „Unde ți-e pieptenele?!“ „Nu știu“, zise. „Cum nu știi, fată mare și nu știi unde îți sânt obiectele tale de toaletă?“ „Ba da!“ zise și se duse și trase foarte sigură un sertar și luă de-acolo pieptenele. „Păi vezi? Ziceai că nu știi? Ia te rog să nu te răsfeți!“ O întorsei cu spatele și începui s-o pieptăn. „Adu-mi o fundă să-ți leg părul!“ „Nu“, că să-i fac codițe! „E prea complicat, îi spusei, uite ce bine îți stă așa cu părul legat la ceafă, te face și pe tine mai mare.“

Îi privii chipul și pentru întâia oară, văzând-o din profil, văzui profilul meu, dar un profil de vis... Rămăsei tăcut, stăpânit de un sentiment de triumf. Dacă seamănă cu mine întru totul, și în temperamentul ei, va trage spre mine orice s-ar întâmpla, îmi spusei. Am pentru ce trăi și alți copii nu voi mai face! Nu va fi o fată isterică și voi veghea să nu-mi repete eșecurile. Va plăcea și o voi învăța să aștepte și să aleagă, chiar dacă va fi să i se întâmple să fie izolată în adolescența ei, cum mi s-a întâmplat mie. O s-o văd zilnic dimineața, fie și doar câteva minute, când o să înceapă să meargă la școală. Da, voi face parte dintre acei care, despărțiți ca și mine de... „Ta-taaa! La ce te gândești?“ Tresării și mă ridicai. „Mă gândeam că nu mai ai mult și te duci și tu la școală“, îi spusei. „Cât mai am?“ „Hm! Vreo trei ani!“ „Mi-arăți și mie școala?“ „Cam devreme, reflectai, mai e până atunci!“ „Păi ziseși că nu mai e mult!“ Izbucnii în râs! Așa era! Iat-o sesizând o contradicție! Îi răspunsei că nu mai are mult dacă te gândești că avusese și ea odată două săptămâni, pe urmă o lună, când o botezam, pe urmă... Și tăcui... Pe urmă tatăl ei fusese trimis în minele de plumb...

„Ta-ta, când împlinesc eu patru ani?“ mă întrebă apoi după ce ieșirăm din casă. „Peste vreo două luni - așa!“ „Și ce-mi cumperi?“ „Nu-ți cumpăr

nimic, îi răspunsei eu supărat, gândind: ia te uită, de pe acum știe că trebuie să i se cumpere... Îți cumpăr o minge!“ îi spusei. „Păi minge am!“ „O păpușă mare!“ „Păi am și păpușă!... Ta-taaa, ci să-mi cumperi o trotinetă.“ Surâsei. Când punea un ci înaintea cuvintelor era la ea semn de mare tandrețe. „Bine, ci să-ți cumpăr, îi spusei. Dar unde ai văzut tu o trotinetă?“ „În parc, la copii!“ Ai fi crezut, auzindu-i felul cum rostise „la copii“, că îi vedea pe aceștia cu detașare, ca și când ea, în orice caz, nu mai era copil.

În mod ciudat, singurătatea mea cu ea se accentua, dar era senină și dulce. Gândul la maică-sa de asemenea se lumina, brutalitatea răului a cărui apăsare îmi amorțea sufletul se detașa de Matilda. Acest rău nu mi se mai părea o emanație a voinței ei deliberate - de a trăi în el și de a mi-l transmite, ci ceva străin, cu care ea nu putea să lupte. Împreună, mi se părea că se confunda cu natura ei intimă și jubila trăindu-l, așa cum jubilează cei ce iubesc, cu Silvia mi se părea că maică-sa e nefericită și că suferea urându-și bărbatul. Asta mă făcea să uit, ca să tresar totdeauna la întoarcere, când descopeream că nici vorbă de suferință la Matilda, și nici un caz nefericire. Clipe grele, fiindcă descopeream mereu cum de fiecare dată mi se furișa în inimă, nedorită, speranța unei apropieri. Cu atât mai violentă și mai urâtă era ciocnirea care urma. Luam fetița în brațe și o copleșea cu duioșii insistente și ostentative, o ținea tot timpul pe lângă ea, o chema în bucătărie... Eu nu mai existam, încerca, adică, s-o facă să uite cu cine a fost la plimbare, să-i arate deci că numai ea, mama ei, o iubea cu adevărat, ceea ce se și întâmpla (cel puțin în aparență), fiindcă greu mai prindeam după aceea privirea copilului și până a doua zi nu mai auzeam decât rar mica ei melodie, și atunci doar în șoaptă și numai când maică-sa o mai slăbea... O iubea pe maică-sa? Neîndoielnic, și Silvia *mă uita* cu adevărat în prezența ei, dar eu știam (fiindcă începusem să observ) că atunci când o luam la plimbare puternica forță de atracție a Matildei înceta, nu-i pomenea niciodată numele, nu zicea „vreau la mama“, sau să dorească, fără s-o spună, să se întoarcă mai repede acasă și s-o vadă, și mica melodie pe care Silvia o ținea pentru mine ascunsă în suflet reînvia. Mă purtam însă cu ea fără efuziune, pentru a nu-i scinda de pe acum fragila ei simțire. Mi se strângea însă inima și mă întrebam dacă nu se și scindase când vedeam, la întoarcere, cum privirea ei atrasă de prezența mamei nu mă mai vedea. Ce se va întâmpla, îmi spuneam, când nu voi mai fi zilnic în casă și când (nu mai aveam nici o îndoială) Matilda îi va spune fără urmă de ezitare: tatăl tău te-a părăsit? Copilul va afla ce e minciuna fiindcă eu îi voi spune că n-

am părăsit-o și n-o voi părăsi niciodată... pusă între tată și mamă, pe cine va crede? Desigur, întâi pe ea, fiindcă avea dovada, da' și eu eram una... Atât de mică, silită să înțeleagă ceea ce nu putea fi încă înțeles!

O dusei de astă dată direct în parc, „la copii“, spunându-i că pe la „cișmar“ o să trecem la întoarcere. Ne așezarăm pe scaune și deschisei o revistă de filozofie pe care o cumpărasem în trecere, de la un chioșc. O simții însă de îndată că se ridică și o văzui îndreptându-se spre un băiat care fără s-o cunoască o chema, dar nu-l auzisem rostind vreun cuvânt. Parcul era plin de cărucioare, bunici, părinți tineri, îngrijitoare plictisite că la această oră nici un soldat nu-și făcuse apariția. Se opri la mică distanță de el și se uitară unul la altul, ca și când s-ar fi pomenit fiecare în fața unei oglinzi. Un timp tăcură încremeniți, cercetându-se fără să înțeleagă nimic, dar el veni apoi mai aproape și îi spuse ceva. Ce anume? Ea îi răspunse și îl părăsi, băiatul se răsuci într-un picior și dispăru. Ce mesaj îi transmisese? Secret mare, Silvia se așeză cuminte lângă mine și nu zise câtva timp nimic. Redeschisei revista. Nu era nici un fel de filozofie în ea, articole despre imperialism, care a ajuns în faza sa ultimă, când a început să putrezească, despre primul nostru cincinal și altele de acest gen... „Ta-taaa, zise Silvia, în partea ailaltă a parcului au dat drumul la călușei.“ Aha! Deci ăsta era mesajul! „Bine, tată, mergem“, și mă ridicai și lăsai revista pe bancă.

Erau amestecați cu trăsuri cu patru locuri, iar ceva mai încolo scaune sburătoare, învârtite de un motor vechi care pufăia și trosnea parcă ar fi tăiat lemne. Numai călușeii, ca pe vremuri, erau puși în mișcare de un cal, care alerga și el pe lângă cei din lemn, dând foarte des din cap și sfornăind vesel, ca și când și-ar fi dat seama că omuleții pe care îi plimba în cerc nu știau ce e un cal adevărat și vroia să le arate. Când cursa se opri, o ridicai pe Silvia în brațe și o pusei într-o trăsură. Avui de îndată strania senzație că o s-o pierd când o văzui amestecată cu încă alți trei, și calul, punându-și capul în piept și făcând o închipuire de săritură, își reluă cursa, și chipul Silviei începu să treacă pe lângă mine ca o părere. Gata, nu mai era a mea, intrase și ea în această lume care îți dădea senzația că zbori și te va duce departe într-o călătorie miraculoasă și fără sfârșit, când de fapt ea te întorcea în fiecare clipă înapoi în cerc, mereu înapoi în jurul axei lui, stătea pe loc, deși punea totul în mișcare și în curând se va opri! Călătoria s-a terminat, gata, jos, e rândul altora! Credeam că o să strige de bucurie ca alții, dar ea stătea tăcută, atât de mică, desigur nu speriată, dar nici veselă că zbura. Și dacă lanțul trăsurii se rupe? mă pomenii întrebându-mă, și dacă nu se ține bine și

o să cadă? Și o strigai, dar nu mă auzi, fiindcă văzusem că chiar nu se ținea: „Silvia, apucă-te cu mâna de trăsură!“ Mi se părea că nu se mai termină și că goana calului se întețește, îi auzeam clopoțeii de la gât clinchetind și sforăitul lui de încântare, căci era bine hrănit, gras, deși cam bătrân, însă mișcarea îi plăcea și lui. Uneori se prefăcea că vrea să-i muște pe copii și își pleca lungul lui cap într-o parte, prins în inima lui de cal de o ciudată efuziune pentru mogâldețele acelea din jur, care de când trăia el nu mai creșteau deloc... Altădată, în timp ce alerga, cânta o goarnă, acum goarna încetase, dar lui îi cânta însă pesemne în urechi de era atât de exuberant... Fără să i se spună ceva, începu să-și înmoaie elanul și apoi se opri singur. Timpul cursei se înscrisese demult în memoria lui și știa, desigur, când se termina. Copiii se dădură jos unii încă veseli, alții fără prea mare chef, în timp ce cei ce așteptau, înghesuindu-se de nerăbdare, umplură trăsurile și încălecară călușeii de lemn. „Ți-a plăcut, tată?“ o întrebai pe Silvia luând-o în brațe. „Da!“, „Mai vrei o dată?“ Avu o ezitare... „Mai târziu!“ zise, înțelesei că nu se omorâse de plăcere și că doar curiozitatea fusese mare.

În mijlocul parcului era un havuz, aproape un lac, plin de lebede, iar alături, ridicat puțin pe o coastă de deal, un local care servea bere, gustări, cafele, înghețată, prăjituri. Mă așezai cu fiica mea la o masă. „O bere pentru mine, îi cerui chelnerului și...“ „Și pentru domnișoara o înghețată“, mă completă el. „Poate vrei o prăjitură?“ o întrebai. Dădu din cap: nu! „Ta-taaa, zise ea, după ce chelnerul se îndepărtă, tu ești răgușit!“ Tresării. Și mie mi se păruse când dădusem comanda, îmi auzisem glasul, ceva străin, puțin spre bas, o clipă. Tușii. „Și acum mai sânt răgușit?“ „Da...“ Tușii din nou. „Dar acum?“ „La fel...“ „Cine știe ce-o fi, zisei, oi fi răcit și eu nu simt... Mănâncă încet înghețata, să nu răcești și tu...“

Îmi aprinsei o țigare cu berea înainte, în timp ce Silvia își sorbea parcă înghețata, făcea elipse mari cu brațele, scotea limba, răsucea lingurița în aer... Bine, gândii, dacă într-o zi o să mă întrebe unde lucrez, ce-o să-i spun? Într-o zi, când o să înceapă să se ducă la școală... Așa mici, copiii încep să se laude cu părinții lor. Tata e doctor, tata e inginer, maistru, mama e arhitectă... Dar tatăl? Tatăl tău ce e? Ei? Ce e?!... Ar putea Ion Micu, la el în redacție...? „Ta-taaa, la ce te gândești iar?“ „Ascultă, mă înfuriai, ce faci tu cu înghețata aia?“ „O mănânc!“ „Nu s-ar zice! Ia vino încoace!“ Vroiam s-o strâng în brațe, s-o sărut, să-mi lipesc obrazul de al ei, s-o mângâi... O pusei pe genunchi, înmuiai un șervețel de hârtie în paharul cu apă, îi ștersei mânuțele și bărbia, îi desfăcui părul care n-avea nimic și îl legai la loc și

abia după aceea îi ținui micul ei chip aproape de al meu. „Silvia, fetița, îi spusei, codița, tata te iubește...“

Avea aerul că știe, fiindcă nici o schimbare de expresie nu se produsese pe chipul ei. Pe drum, la întoarcere, ne întâlnirăm cu un câine și ea vru să se apropie de el. Era un câine vagabond și o oprii, explicându-i că s-ar putea s-o muște din prostie... Se vedea că e un dulău nerod, care nu reușise să se lipească și el de-un stăpân, pesemne nimeni nu-i găsise vreo calitate și toată lumea îl gonise, și atunci se resemnase să trăiască pe străzi, dar având aerul că dacă nu e al nimănui e al tuturor... Era un mister cine îi dădea să mănânce, fiindcă nu era ogârjit. Ia să vedem, mă oprii și îl chemai. El își îndoi trupul spre o formă de covrig, chiar a îndoială, și lăsă capul în jos parcă spunând: „Nu e sigur că dacă vin nu-mi dai un picior, așa că mai bine aștept, dacă vrei vino tu la mine, deși nici atunci nu știu dacă sânt ferit de cine știe ce surpriză“. Încât, apropiindu-ne de el, se îndepărtă, păstră o distanță și umilit de propria-i lașitate ne așteptă, pentru ca din nou să se retragă. Altfel avea o curbură frumoasă a burții și picioare înalte de ogar, botul lung... L-ași fi luat cu mine dacă ar fi intuit că apăruse pentru el o ocazie să se aciuiască pe lângă o casă. „Crezi că are cineva timp să-ți descifreze soarta ta de câine! îi spusei. Ai rasă în tine, dar cine știe ce apucături! Ești, oricum, slab sufletește, ți-ai pierdut încrederea în oameni, o să mori călcat de o mașină, ori or să te prindă cei de la ecarisaj și or să-ți ia pielea, iar din carnea ta să facă cel mai bun clei!“

Intrarăm în marea librărie centrală în care nu răsfoii nici o carte, mă uitam doar pe deasupra, în timp ce Silvia, care nu ajungea nici cu capul până la ele, se agățase cu mâinile de marginea mesei, curioasă să vadă ce era acolo sus pe mesele lungi. Ce putea să fie? Cărți, după formă! Îi cumpărai una care promitea ceva bun, *Familia Roademult*, și de la papetărie niște abțibilduri. Cuvântul îi plăcu și îl repetă pe drum insistând să i le arăt. „Ți le arăt acasă, când o să le învăț cum să le tai și să le lipești...“ Trecurăm apoi pe la „cișmar“. Silvia era răpită, nu știu ce-i plăcuse ei aici: ciocanul meșterului, sula pe care o înfigea în talpă, faptul că nu se grăbea după ce intrai la el și abia după ce termina de bătut cuiele de lemn pe care le ținea în gură își ridica privirea și se uita o clipă la tine? Faptul că avea lângă el un mic aparat de ebonită care se alimenta dintr-o priză ascunsă printre rafturi și cânta în surdină? Îmi dădu pantofii, îi plătii și ieșirăm, dar apoi îmi veni un gând și revenii. „Domnu Suciu, îi spusei, ai putea să-mi faci o curea pentru fetiță?“ „Ce fel de curea?“ „Una subțire, pentru sărit...“ „Așa pentru joacă?“

zise cismarul. „Da, cu o buclă la capete, s-o poată ține și s-o întoarcă peste cap.“ „Da' e prea mică ea pentru jocu-ăsta“, zise cismarul. „Nu sânt mică“, zise Silvia. „Bine, fata tatii, conveni cismarul, ia să-ți iau eu măsura. O să-ți fac una așa frumoasă împletită în trei.“ „Să nu fie prea groasă“, observai. „Nu, că am eu grijă, zise cismarul măsurând-o pe fetiță cu o sfoară. Mâine e gata!“

Iar acasă ne apucarăm să tăiem abțibilduri. Îi lipii eu primul un iepuraș pe tăblia albă a patului. „Vezi?! îi spusei. E foarte frumos!“ Apoi o lăsai să văd ce face cu foarfecă. „Acuma să pui alături de el un ursuleț.“ Dar îl strică, îi tăie capul. Forfecuța n-o asculta. Migălirăm însă amândoi vreme îndelungată până ce în dormitor începu să se lase întunericul. „Ta-taaa, zise ea deodată, văzându-mă absorbit cu micile figuri. Nu trebuie să terminăm toate accibidlurile într-o singură zi!“ Eu sării. O luai în brațe și de astă dată începui s-o sărut fără nici o reținere. „Așa este! îi șoptii, nu trebuie totul consumat într-o singură zi! Nici măcar într-o singură viață! gândii. Și ce dacă o viață nu se împlinește? Se va împlini alta, după tine.“

Și gândul îmi zbură în clipa aceea la uitatele mele caiete. În întuneric stăteau în beciul bunicului, dar și mai în întuneric stăteau parcă în amintirea mea. Le voi mai scoate vreodată de-acolo? mă întrebai. Vor mai reînvia retezatele mele elanuri? Dar gândul, țintuit parcă, nu zbură și inima nu mi se încălzi.

XXV

A doua zi se prezentă iar cavalerul ei și îi spuse nu știu ce nou secret. Că, mi-l desvălui Silvia de îndată, s-o las și pe ea să se ducă și să se joace cu copiii. Cum s-o las? Dacă se pierdea? „Nu mă pierd, tată!“ îmi răspunse cu atâta siguranță de sine, încât șovăii. „Bine, îi spusei, merg și eu cu tine. Unde sânt copiii?“ Băiatul îmi arătă direcția havuzului. De astă dată cumpărasem de la un chioșc *Luceafărul literar*, curios să văd și eu ce publica Ion Micu. Începui să-l răsfoiesc ridicând din când în când privirea neliniștit spre fetiță când n-o zăream de îndată în droaia de copii care se zbenguiau printre copaci.

Revista condusă de Ion Micu, în afara unor traduceri din lirica germană semnate de marele poet și filozof și de note polemice al căror sens îmi scăpa fiindcă autorii și cărțile la care se refereau îmi erau necunoscuți, era aproape ilizibilă. Totuși, mă hotărâi să citesc până la capăt o nuvelă, să văd

și eu ce se scrie... Autorul descria un conflict interior al unui țăran care tocmai se înscrisese în gospodăria agricolă colectivă. Ce se întâmplase? Se înscrisese el, dar în prealabil își vânduse boii și acum avea mustrări de conștiință. Nu putea să doarmă: auzi, ei îl primiseră cu brațele deschise și el îi înșelase! Dar ce era de făcut? Banii primiți pe boi îl frigeau, cum să înceapă el o viață nouă cu o astfel de amintire? Și după mai multe zile de frământări îi veni un gând; autorul însă nu-l desvălui, ca să-i urmărim eroul cu răsuflarea tăiată și să-i urmărim și gândurile (monolog interior!), ce-o să zică președintele când o să audă, ce-or să zică ceilalți, care negreșit se vor aduna buluc în curtea gospodăriei când o să-i dea drumul... Cui, la ce? Ei, *suspense*, oricum va fi mare turbureală și el va putea apoi să umble cu fruntea sus și să doarmă liniștit. Până la urmă aflăm în sfârșit că vroia să cumpere un motor și să-l predea, gratis, bineînțeles, gospodăriei. Ce fel de motor? Nu se spunea, de tăiat lemne, de scos apa, cumpărat de la cine, de la un magazin de stat sau de la un particular. Începe apoi o mică odisee a transportului, ba într-o căruță de ocazie, ba în spinare, gâfâind și asudând. Și iată-l cu el în curtea gospodăriei. Și aici autorul deveni deodată foarte realist și în același timp foarte modern, eroul nu triumfă (eroii moderni acționează riscând și încheind printr-un eșec), numai că prin curtea gospodăriei erau doar câțiva oameni, președintele lipsea, iar motorul, ca să stârnească turbureală, trebuia întâi de toate să meargă. Ei, nu mergea, pufăia îngrozitor, tușea, exploda învăluindu-l pe erou într-un fum negru și înecăcios. Da, viața e un fum, dar merită să lupți cu ea și să învingi și mai ales să rămâi în această luptă cu conștiința curată. Asta era sensul pe care îl sugera acest final neașteptat. Prinsei gust să mai citesc o nuvelă, inventivitatea falsului e și ea atrăgătoare, și de astă dată autorul chiar reuși să-mi descrețească fruntea. Eroul, un ardelean dintr-o bucată, tot un țăran, intră în biroul președintelui sfatului popular, își ia căciula din cap, o izbește de podea și strigă: No, președinte! Apăcă eu fac reclamație la Comitetul Central! No, ce e!! zice și acela alarmat. No, zice țăranul, eu vreau să dau mai mult, și ăla de la baza de recepție nu vrea să primească. Eu fac reclamație, merg până sus! No, ce să dai, mă Toadere? Că nu înțeleg! Apoi, no, cote, mă! zice țăranul. Cotele aferente? întreabă președintele. No, lasă-le pe-alea, zice țăranul neaoș cu o mândrie vânjoasă, peste alea eu vreau să dau mai mult, mă! Și începe conflictul între eroul cu înalta sa conștiință patriotică (fiindcă predarea cotelor către stat era o datorie patriotică, iar el vroia să predea mai mult!) și inerția eternă a birocraților, conflict care se

rezolvă în favoarea celui dintâi. Era, cumva, în publicarea acestor nuvele, ascunsă, ironia sarcastică a lui Ion Micu? Desigur, fiindcă nu puteam să-mi închipui că i-ar fi plăcut aceşti ilari continuatori ai lui Slavici şi Rebreanu, dar asta numai pentru că eu îl cunoşteam, ce trebuiau să creadă însă cititorii care nu ştiau că redactorul şef al acestei publicaţii e un om atât de subtil încât publica aceste texte ca să-i înveselească? Ce-ar fi trebuit să fac eu acolo dacă m-ar fi angajat în redacţie, cum îmi dăduse de înţeles? Dacă astfel se scria, sau dacă, oricum, numai lucruri din astea puteau apărea, care ar fi fost rolul meu? Să caut, adică, să aleg texte mai bune? Nu mă simţeam calificat şi nici adaptabil, nu aveam „ironia“ de a face pe micul diavol, să acţionez adică într-un fel şi în acelaşi timp să fac cu ochiul că trebuie să se înţeleagă altfel. Cum să se înţeleagă? Cititorul e un om serios, şi era, practic, imposibil să-l iniţiezi într-o parodie care nu purta acest titlu... Nu era „om de litere“ pe care să-l inviţi la braserie şi să-i explici că... el era doar cititor, adică un ins care dacă deschidea o revistă căuta în ea contactul cu marile probleme ale lumii în care trăia şi al căror înţeles adânc fie că îi scăpa (lupta lui grea pentru existenţă îi închidea adesea orizontul), fie că, dimpotrivă, intuia acest înţeles şi dorea să-i fie confirmat de spiritele alese care puteau scrie şi publica. Ion Micu, cu sarcasmul şi umorul său denaturat, era, ăhă, departe de determinările eterne ale cititorului de totdeauna, care căuta în artă atât uitarea (căci ficţiunea artistică este, pe un plan desigur superior, un drog), cât şi iniţierea într-un univers superior, care să-i reamintească verticalitatea noastră în spirit, cum spune Kierkegaard, când viaţa ne pune adesea în genunchi... Nu, nu voi lucra într-o astfel de redacţie... Erau mai interesanţi Vintilă, Bacaloglu, Calistrat... chiar şi famenul de Pantelimonescu, prin plictisul inexplicabil pe care ţi-l inspira de îndată ce deschidea gura... Nu, n-aveam chef să învăţ formele de simulare şi disimulare a gândirii ca să-mi creez iluzia că rămâneam liber când hotăram publicarea unor texte de a căror stupiditate eram conştient. Cel puţin când albeam cu var trunchiul unui copac puteam gândi că sânt grădinar. Dar acolo ce puteam gândi că sânt? Cel mult un regizor de circ care dădea spectacole într-o arenă goală...

„Ta-taaa“, mă trezi Silvia din aceste reflecţii. Mă uitai la ea cum se aşează pe scaun alături de mine cu aerul că n-are nimic de spus, deşi nu numai glasul, ci şi mişcările ei, mimând o discretă nepăsare afectată, arătau că părăsise joaca cu un anumit gând... „Ei, ia zi-i!“ „Ta-taaa, hai să căutăm ci nişte flori...“ Acest *ci* era la ea, pe lângă expresia extremei tandreţi, şi a

dominației unei idei pe care o dorea negreșit să fie împlinită. „Da? zic. Bine, hai să vedem pe unde le putem găsi!“ Pornirăm în căutarea lor, dar nu se vedeau decât prin ronduri, și de-acolo n-aveam voie să le culegem. Silvia însă nu era de aceeași părere și nu se arătă deloc convinsă când îi spusei că aceste flori nu erau puse să fie rupte. Îmi răspunse printr-o tăcere care avea viziunea unui alt adevăr. „Da' ce vrei tu să faci cu florile?“ Se uită la mine cu ochii mari și îmi șopti: „Ci sânt flori pentru mireasă!“ „Mireasă?! Care mireasă?“ o întrebai, ghicind că pesemne o făcuseră pe vreo fetiță mireasă și porniseră toți să caute flori. „Ci vin să-ți arăt“, zise, și îmi apucă mâna, și mă duse undeva alături de cârdul de copii, printre care însă nu zării nici o mireasă. „Uite, ta-taaa“, îmi spuse. Lângă un copac văzui un buchet mare de garoafe, dar care nu mai erau foarte proaspete, iar prin preajmă flori de rând împrăștiate, petunii, trandafiri, cârciumărese, astea însă rupte de curând.. „Da, tată, zisei, văd, dar unde e mireasa?“ „Vine“, zise. „Dar unde e? Care dintre voi?“ „Nu e dintre noi!“ „A, nu e dintre voi? Dar unde ați văzut-o?“ „Ci, n-am văzut-o!“ „Atunci de unde știți că vine?“ Nu-mi răspunse. „Și cine v-a spus vouă că sânt pentru mireasă? Cine le-a adus aici?“ Dădu imperceptibil din umerii ei mici. „Ci le-am găsit aici, zise, și copiii au cules altele, și eu n-am cules, că mi-a spus un om că nu e voie...“ „Păi sigur că nu e voie...“ „Da' vreau să pun și eu, ta-taaa“, spuse cu un regret neașteptat, care îmi aminti că ritualurile pe care le cere un eveniment care se produce în lumea copiilor nu mai sânt simplă joacă, ci reprezintă participarea totală a simțirii lor la misterele existenței. Ce era o mireasă? Hm! Un fel de zână care putea fi văzută... „Bine, îi spusei, luăm de la noi din curte trandafiri și...“

Credeam că are să uite, dar a doua zi îmi reaminti și trebui să-i fac un buchet. Îi străluceau ochii și se duse direct la copac, se aplecă și le așeză cu mișcări reculese lângă garoafele veștejite. Apoi se ridică și se uită vrăjită la grămada aceea de flori care între timp mai crescuse... „Și cine a spus, tată, că sânt flori pentru mireasă?“ o întrebai. Nu știa! Bineînțeles unul dintre ei, pe care dacă l-ai fi întrebat s-ar fi arătat și el nedumerit și n-ar fi confirmat că el spusese. Mitul miresei care trebuia să vină ținu câteva zile și se stinse în propriile lui flori inițiale, care se veștejiră atât de tare, încât întreținerea lor își pierdu înțelesul: mireasa așteptată nu venea... Rămânea însă o enigmă nedeslegată: cine aruncase acolo garoafele?...

XXVI

Din mitul inocent al copiilor mă smulse Matilda cu o violență neînfrânată. Se întorsese parcă de la București cu o falcă în cer și una în pământ. Ce era cu ea? Nu-i merseseră bine treburile pe-acolo? Că de ce n-am lăsat fetița să se ducă la Tasia? Tot nu m-am învățat cu gândul că acest copil nu mai e al meu? „Nu, îi spusei cu simplitate, cu atât mai liniștit cu cât era ea mai deslănțuită, nimeni nu se poate învăța cu gândul că un copil al tău nu mai e al tău. Și adăugai: tot nu te-ai învățat cu acest adevăr indestructibil?“

Se uită la mine și avui sentimentul că tot ceea ce e într-o ființă umană nedeterminat și insondabil se urcase la suprafață și fierbea. Mi se transmise net o senzație de neliniște, ca în fața unei primejdii nedefinite, dar iminente. Nu eram pregătit să-i fac față, fusesem fericit în această săptămână cât lipsise, îmi aminteam că totuși gândul la caietele mele, chiar dacă nu resuscitase în conștiința mea stinsele elanuri de altădată, o mișcare a inerției tot produsese, o vagă curiozitate de a le răsfoi, deși presimțeam că în clipa când ași face-o o greutate ca de plumb îmi va apăsa mâinile. Ceva îmi spunea însă că a doua oară s-ar putea ca această greutate să fie mai mică. Vroiam să-mi protejez această licărire de speranță și evitai ciocnirea cu Matilda. „Nu pleca nicăieri, ridică însă ea glasul, cu o tonalitate parcă de tuci. Stai și ascultă: fă-ți toate socotelile, în două săptămâni divorțăm și eu am părăsit acest oraș. Mircea mă așteaptă la București...“ „Care Mircea?“ tresării eu după o lungă tăcere. „Mircea, căruia îi duceți voi pancartele cu portretul lui la 1 Mai și la 23 August.“ „Aha! Ți-a găsit el la București un post mai bun...“ „Nu, dragă, mă mărit cu el!“ preciza ea cu un glas sarcastic. „Aha! Deci la el ai fost săptămâna asta cât ai lipsit?“ „Bineînțeles!“ Dar parcă era o ironie, ca atunci când sugerezi unui naiv exact contrariul a ceea ce afirmi: o absurditate, cum să se mărite cu acel Mircea și ce să fi căutat la el? Astfel primim știri despre noi, drept incredibile, ca să le diminuăm forța de șoc. „Mda, zisei, deci e chestie veche!“ „Aha, zise, destul de veche!“ „Și de ce ați întârziat atâta?“ „Mă privește!“, „Mda! Cam de când?“ „Vrei să știi?!“

Și se uită la mine cu aerul că nu mă sfătuia să fiu atât de curios. Puteam să am o surpriză. Mă uitai într-o parte și o lungă tăcere se așternu între noi. Știrea nu mă lovi din pricina revelației care îmi cutreieră amintirea ca un șarpe de foc: așadar, acel telefon când o surprinsesem vorbind cu o expresie atât de fericită era exact ceea ce intuisem, cu un bărbat vorbea ea, cu mine

în casă, și nimic nu era înscenat, nici încercarea de a fugi, când își făcuse bagajele, dacă ași fi lăsat-o chiar s-ar fi dus. Da, ar fi plecat să nască în casa altuia copilul făcut cu mine. Îl iubea deci de pe atunci pe acest Mircea. Și atât de străin îi devenisem eu și atât de repede, în mai puțin de un an de viață în doi? Dacă Silvia nu mi-ar fi semănat, astăzi ași fi crezut că fetița nu e a mea. Încercai să-mi amintesc chipul acestui om și descoperii un gând care îmi venise atunci când intrasem în biroul lui și care pierise în aceeași clipă din lipsă de interes pentru vârsta sa reală; nu arăta atât de bătrân pe cât îmi spusese Matilda („nu fi gelos, are copii cât noi"). „Cum o să aibă? gândisem. Doar dacă i-a făcut la douăzeci de ani." Da, gândii acum, iată secrete ale celor de aceeași vârstă. Mircea ăsta trebuie să aibă patruzeci, patruzeci și cinci de ani, mai aproape de Matilda decât mine, mai protector decât nepăsătoarea mea tinerețe. Iar copiii lui, dacă există, nu mai au mamă, trebuie să fi murit și nu pot avea mai mult de cincisprezece ani. Se îndrăgostise deci de Matilda cu toată puterea vârstei lui mature, sentiment care, amplificat și de puterea reală pe care o avea în această lume (și cine știe dacă nu și de conștiința unui mare destin), plăcuse atât de tare Matildei? Deci de atunci? „Știu de când, îi spusei, deci arestarea mea v-a prins bine!" „Să nu îndrăznești să insinuezi că de aceea nu te-a salvat, fiindcă ar fi avut interes să scape de tine! strigă ea amenințătoare. Crezi că ar fi avut nevoie un om ca el? Dimpotrivă, a făcut totul să te scape de aceste caiete, a riscat mari bănuieli și cred că șeful Securității n-a întârziat să-i trimită un raport la București, care s-a pus la dosarul lui."

Abia acum resimții lovitura și mă copleși dorința înspăimântătoare de a i-o înapoia. „Și tu cum ai îndrăsnit să-l pui pe amantul tău să mă salveze? îi șoptii. Ași fi preferat să fac zece ani pușcărie decât să păstrez în minte o asemenea amintire. Cum ai îndrăsnit? repetai. Cum ai îndrăsnit să gândești despre mine că pot fi salvat cu acest preț? Cum ai îndrăsnit să mai trăiești cu mine în timp ce mă trădai cu copilul în burtă!?" Mă ridicai alene, cu o nesfârșită lentoare, să n-o sperii și în același timp să-mi domin furia care mă zguduia. Mă simțeam bucuros de forța urii care mă zgâlțâia. Da, iată, sufletul meu nu era inert, și odată cu focul urii care se mișca în adâncuri îmi simțeam toate puterile revenind, simțeam în mine forța de a-mi reface viața, de a o relua de-acolo de unde fusese întreruptă... Și o voi face, îmi spusei, și viziunea unei singurătăți fertile, trăind într-o odaie în mijlocul cărților și caietelor mele, îmbogățit de experiența totală a timpului în care trăiam, aproape că mă ameți și începui să mă plimb visător și pașnic prin hol. În

sfârșit, muntele de inerție care mă strivise și de sub greutatea căruia ea credea că n-o să mă mai eliberez niciodată mă părăsise, se dădea la o parte și inima îmi bătea iarăși cu puterea de altădată. În același timp murmuram ca într-un vis cu o stranie duioșie: „Cum ai îndrăsnit, Matilda?... Cum ai putut îndrăsni?“ Așteptam să-mi răspundă: Am îndrăsnit fiindcă pe atunci nu era nimic între mine și Mircea. Dar știam că n-o să răspundă, fiindcă așa cum îi cunoștea ea pe oameni știa că eu n-o voi crede. Totuși, ași fi crezut-o! Aici e aici! Ași fi crezut-o, ași fi crezut cel puțin în dorința ei de a se împăca cu mine, de a scăpa de ură și pentru acest lucru ași fi iertat-o. Pentru ea însă, după cum credea ea, asta ar fi însemnat să se umilească, și de ce ar fi făcut-o?

Pașii mă duseră ca din întâmplare lângă fotoliul ei. Repetai: „Matilda, îi șoptii, nu mai ai gură? Răspunde, cum ai îndrăsnit?... Ai îndrăsnit să-mi faci un bine în timp ce mă trădai! Nu te-ai gândit? Măcar dacă nu mi-ai fi spus-o când am revenit de-acolo, dacă nu mi-ai fi povestit totul cu atâta satisfacție, cu atâta lux de amănunte, n-ași fi aflat-o niciodată, n-aveam de unde. E genul de adevăruri care nu folosesc la nimic și cu care nu te poți împăca. Și m-ai pus și sub protecția lui la ieșire, da, fiindcă eu aveam nevoie să fiu protejat! Și încă ce protecție, bine că a simțit el ceva și nu mi-a «aranjat» nimic. Pentru asta îl respect! Dar pe tine nu! Până și cea mai umilă femeie ar fi spus lasă, măi omule, o să trăim și noi cum o să putem, nu durează el binele pe lumea asta, dar nici răul! în timp ce tu mă trimiteai la amantul tău să mă ajute! Fiindcă era amantul tău, ai trăit cu el în lipsa mea, știu totul, Matilda...“

Ar fi trebuit să strige: nu e adevărat! Dar nu strigă. Era adevărat? Bineînțeles! Sau nu era adevărat și accepta riscul urii mele, ca să-și justifice propria-i ură? Da, așa era, totdeauna urmărise să-mi întrețină ura, iubirea mea o deruta. Dar asta putea să însemne că mă ura fiindcă era culpabilă? Poate de aceea în cei trei ani cât lipsisem crescuse fetița în cultul tatălui? Nu îndrăsnise să-mi facă un rău atât de mare și să mă dea mort, dispărut și s-o regăsesc divorțată și recăsătorită, cum li se întâmpla adesea în acei ani celor închiși? Șovăise? Iar căderea mea la întoarcere i se păruse insuportabilă?

Tăcea cu o expresie care îmi amintea o scenă veche, când tot astfel se aflase sub tirul acuzațiilor lui Petrică și asculta cu surâsul celui care nu vrea să spună ce gândește, sugerând unui al treilea, adică mie, adevăratul mobil al comportării ei, pe care dacă l-ar fi exprimat ar fi riscat să fie ucisă. Acum

acest al treilea nu era prezent, totuși îi surâdea. Eu înțelesesem atunci că Petrică n-o domina pe această femelă ca bărbat, nu sufletește, ci când se culcau împreună. Tirul lui era departe de țintă. Mă înșelam. Cum era al meu? La fel de departe, secretul îl deținea acum acel Mircea și ea îi surâdea complice, deși el nu era de față! Aha! Care o fi? Poate o virilitate mai potolită, cu care să-și poată amesteca ea elucubrațiile cu tentă teozofică și să fie admirată și în casă, și în pat, și nu numai la serviciu și în societate? Avea și această expresie, puțin îndârjită: cel care e absent mă ascultă și mă respectă pentru ceea ce sânt eu, așa cum sânt, parcă îmi spunea. Acela e un bărbat, și nu...

„Dacă știi totul, atunci trebuie să știi și cum am îndrăsnit“, rupse ea tăcerea. „Nu, Matilda, zisei, văzând că s-a oprit (și în clipa aceea simții o intensă dorință să-i pun mâna pe cap s-o mângâi și apoi s-o strâng de gât), îți cunosc faptele, dar înțelesul lor îmi scapă. N-o să spui, Matilda, că nu mă cunoști, sau mai bine zis m-ai cunoscut, dar ai refuzat apoi în sinea ta să crezi că pot fi așa cum eram. În cei doi ani de dinainte de căsătorie ai avut timp să mă cunoști... Ce-ai făcut după aceea e un secret al tău, care îmi scapă. Dă-ți pe față secretul tău, Matilda, e ora marilor destăinuiri!...“

Și mă lăsai jos pe vine la poalele ei și o privii fascinat. „A fost o mare dragoste, Matilda, pe care după căsătorie, ași putea spune că chiar din primele zile când am venit la tine în casă, ai început s-o sapi cu îndârjire la rădăcină și s-o distrugi. Ce s-a întâmplat, Matilda?“ Mă ridicai foarte vesel, atât de vesel, încât izbii ca din întâmplare cu piciorul și dădui peste cap măsuța rotundă dintre fotolii, martoră a atâtor încercări ale mele de a smulge secretul care o făcuse pe această femeie să se căsătorească cu mine, deși dragostea ei tocmai se stinsese. Acum însă nu mă mai interesa, și nepăsarea îmi dădea o astfel de jubilație, încât răsturnai cu o altă lovitură de picior și fotoliul în care mă așezasem atâția ani, martor și el al atâtor scene din care ieșisem totdeauna micșorat în propriii mei ochi, și acceptând mereu și mereu această micșorare, tot sperând că visul meu de fericire poate fi apărat. Îi surprinsei privirea urmărindu-mă cutreierată de o multitudine de sugestii ale disprețului și ale unei jubilații proprii, pe care surâsul complice cu cel absent îl accentua. Privire vie, ascuțită, victorioasă, plină de viață și de sfidare, care răscolea în mine vechi tandreți reprimate, vechi elanuri respinse, zile de fericire neîmplinite... „Bine, Matilda, continuai, văd că nu vrei să vorbești, călătorie sprâncenată (și mă apropiai din nou de ea, îi luai mâna și i-o sărutai, ea și-o retrase ca și când i-ar fi atins-o o viperă, căci o

bruscă repulsie îi apăruse pe chip), ai grijă de fetiță și vezi să nu ajungă acolo în noua ta familie o biată făptură vitregită, fiindcă n-o să fie bine, te avertizez, oricât de mare e ștabul cu care ne-ai trădat, pe mine și pe ea, încă înainte ca ea să se fi născut...“

Și o luai încet spre biroul meu, deschisei ușa, o închisei la loc și rămăsei singur. Vroiam să verific dacă siguranța mea de sine, reînvierea mea neașteptată nu erau o simplă excitație, o simplă reacție de apărare împotriva loviturii pe care o primisem, căci știam că foarte adesea singurătatea spulberă certitudini adânci, născute de prezența altora, în fața cărora sântem siliți să bravăm, stăpâniți de o dorință obscură de a stârni în ei îndoiala, deși știm bine că asta nu mai folosește la nimic... Mă așezai la birou și-mi pusei picioarele pe cristalul lui, altădată plin de cărți și caiete, și el martor al visului meu de a răsturna filozofia modernă atacând așa-zisa conștiință tragică pe care ar avea-o omul despre viață, născută din boala mortală a dualității ei. Da, voi face acest lucru, da, îl voi face, și repetând această gândire. Îl voi face, da, acest lucru trebuie să-l împlinesc, îmi dădui seama că nu mă încurajam pe mine însumi, ci eram încurajat de mine însumi, împotriva suferinței care trebuia cu adânc dispreț alungată. Suferisem destul!

Distanța incomensurabilă care se crease, cu anii, între noi era atât de mare, încât reproducea parcă în mic fuga spre roșu a galaxiilor, dovadă a expansiunii uriașe a universului, îndepărtarea lor cu o viteză fantastică de big-bang-ul inițial. Nu cumva, mă întrebai, asta e și legea universului nostru sufletesc, a apariției și apoi a îndepărtării unui sentiment, a fugii lui țicnite spre roșu de locul și de omul care i-au dat naștere? Mai degrabă sminteala e în adâncuri, în micul și nu în marele cosmos, acolo unde nu mai există cauză și efect, unde se crede că nu mai există nimic și totuși există, unde gândul încetează ca gând îndată ce s-a manifestat și se transformă în *stare*... Fiindcă Matilda nu era un animal inferior care să nu-și dea seama că nu are împotriva mea nici o probă de vinovăție (istoria cu Căprioara nu putea fi o astfel de dovadă), totuși că avea o *stare* din care țâșnise gândul că, oho! și încă cum eram vinovat... Strâns cu ușa, acest gând poate că s-ar îndepărta în sinea ei de persoana mea, dar ar reveni asupra omului în general. Și aici cum ai putea să nu-i dai dreptate? Rămânea doar că eu ajunsesem pentru ea *un om în general,* și nu eu, Victor, bărbatul cu care făcuse un copil, și Petrini, care fusesem asistent universitar, nume care devenise și al ei... Bine, sânt un om în general, capabil de toate crimele pe care el le-ar putea săvârși

și pe care le și săvârșise în acest sinistru secol. Nu omorâsem eu un om în mină? E adevărat că mă apărasem, ei și? Că mă apărasem o spuneam eu, dar care era adevărul? Nu cumva folosisem doar pretextul care se lipea perfect pe... Cine îmi spusese mie că gardianul chiar vrusese să mă omoare? Faptul că alții muriseră? Erau bătrâni, slabi, în timp ce eu eram tânăr și rezistent și găsisem și trucul cu puloverul pe sub cămașă. Era chiar atât de sigur că după încă trei-patru zile gardianul n-ar fi renunțat? Ar fi trebuit să risc să-i acord o șansă, or eu, din dorința mea obscură de a ucide, riscasem cu adevărat să fiu prins și să fiu la rândul meu omorât. Nu-i auzisem eu glasul limpede de nevinovăție în clipa când îi astupasem gura și îi șoptisem: duiosule, o să mori! Ai ceva de spus care poate fi reținut?... Spune-mi ceva care să mă facă să-mi pară rău că te omor! Dom' șef, șoptise și el (deci nu strigase ca un animal prins în capcană!), îmi șoptise cu simplitate și omenie (adică sântem oameni, nu mă omorî): dom' șef, n-am vrut să-ți fac nimic! Care fusese răspunsul meu? Ei, da, te cred! Mă înduioșezi, o să am remușcări! Și îl aruncasem în tunelul răsturnat și negru al morții. (Cele mai rele supoziții asupra comportamentului nostru se fac totdeauna când sântem smulși din universul în care alte determinări decât cele firești ne-au împins să acționăm într-un anumit fel și sântem judecați după cele normale, opunânduni-se un cod moral și chiar juridic care acolo unde am săvârșit o anumită faptă nu mai există; fiindcă în nici un regulament al detențiilor nu scrie că un gardian are dreptul să bage pe un condamnat la carceră, iarna, desculț și în cămașă; cât despre codul moral, să nu mai vorbim, încât mă trezii râzând sălbatic la gândul că destinul vrusese ca fapta mea să nu fie descoperită; iată codul moral care mă apărase: călăii își merită pedeapsa; cât despre o așa-zisă dorință a mea obscură de a ucide, trebuie să spun că în fiecare seară trăiam clipe de groază când eram smuls din așternut și trimis între cele patru scânduri, în acel sicriu în picioare printre crăpăturile căruia șuiera adesea vântul: dacă mă prinde că am un pulover pe dedesubt și mi-l ia? dacă cineva m-a turnat? s-a zis cu mine! Cât despre ultimele lui cuvinte, atât de umane, bineînțeles că știam că în acele clipe erau sincere, da, *în acele clipe*, desigur, își adusese aminte că e om, dar pe urmă, dacă l-ași fi cruțat, ar fi uitat de această fulgerătoare iluminare a conștiinței lui nici măcar abrutizate, ci rele din naștere, din firea lui infamă, și nu m-ar fi cruțat el pe mine, cu atât mai mult cu cât n-o făcuse înainte, când eu, *ca om*, nu-i făcusem nici un rău, dar el avusese revelația lui acolo, la gura sobei, cu vătraiul în mână, că tocmai *ca om* nu trebuie să fiu curățat...)

De câte ori nu încercasem s-o determin pe Matilda să nu mai vadă în mine *un om în general*, ci omul ei, care o iubise atât de tare și de soarta căruia nu trebuia să se despartă. Dar și-o legase vreodată? Nu, era răspunsul ei, nimeni nu-și poate lega soarta de-a altuia. Știința despre soartă, despre care gânditori români au afirmat că o avem mai mult decât alții, nu se confirma în comportarea Matildei. Da... Ar fi și plictisitor să trăiești cu o astfel de știință, când numai dezordinea te pune în armonie cu murmurul surd, înfundat a ceea ce ne scapă. Fusese mai puternică decât mine, acționase ca o forță a naturii, nici un gând n-o speriase. Mă văzuse rău, n-avusese îndoieli că se putea înșela. Mă iubise doi ani, nu se dăduse îndărăt. Sentimentul începuse să-i fugă: nu numai că nu-l oprise, îl biciuise să fugă mai repede. Fusesem închis, mă așteptase, deși trădându-mă, deși poate că nu! dar căzusem, mă părăsea... Și totuși, despărțirea aceasta era împotriva mea, o luptă pe care Matilda vroia s-o câștige. Să câștige ce? Nu înțelegeam, când eu abandonam totul...

Ce e o despărțire? O simplă separare de corpuri. Interese superioare însă ar trebui să ne împiedice să transformăm un lucru atât de simplu (și ce e mai simplu și mai firesc decât să te desparți de cineva dacă înțelegerea nu mai e posibilă?) într-o ruptură totală și definitivă luând în stăpânire o a treia ființă, un copil, care s-a născut într-o lume în care acest copil trebuia să aibă în preajma lui pe cei care l-au făcut. Eșecurile noastre în ideea pe care ne-am făcut-o despre fericire trebuie să cadă pe planul doi... Ce zicea însă Matilda? Și ca și când ar fi auzit de dincolo această întrebare, ușa biroului meu se deschise și ea intră...

XXVII

„Ei, zise, ai reușit să deslegi «enigma» comportării mele?“ Pusese cu sarcasm cuvântul enigma în ghilimele, vrând parcă să spună că nu există nici o enigmă și nu dădea, după cum nu dăduse nici până atunci, nici un ban pe gândirea mea, incapabilă să înțeleagă în mod firesc ceea ce e atât de firesc... Firescul ăsta era ea, vocea ei sfidătoare, ochii ei care străluceau ca un diamant verde, surâsul ei adresat altuia... Se așeză pe canapea și își acoperi bine genunchii cu rochia ca pentru a-i feri, ca o pudică fată, de niște priviri concupiscente. Acei genunchi nu mai erau ai mei, altcineva va avea de-aici înainte dreptul să se uite la ei și să-i mângâie. Își puse bărbia în palmă și cotul pe picior. „Te-ai gândit vreodată, continuă fără să mă

slăbească din ochi și fără să clipească, să te uiți la tine, așa, ca dinafară, și să te vezi așa cum ești?“

Înțelesei că tirul blând și totodată primejdios al întrebărilor mele dinainte se oprise, sau că nu le mai puteam relua, și acum începea al ei. Nu trebuia s-o întrerup, încât tăcui, întins cum eram în spatele biroului și cu picioarele pe cristal, hotărât să rezist ispitei de a-i răspunde. I-auzi! O să spună ea cum sânt, văzut dinafară, ochiul ei fiind al adevărului, eram ferm convinsă. Auzisem? Că în prima clipă a întâlnirii noastre, atunci pe stradă, pe ninsoare, ochii mei i se lipiseră de ceea ce i se mai putea zări din picior sub haina de blana și deasupra cismei. Că mă uitasem la ea ca la o curvă... Purtarea mea față de Petrică, pe care îl făcusem să urle prin copaci, Căprioara pe care o omorâsem, Tamara... și așa mai departe...

„Ai știut că mi-a fost scârbă de tine de la început? Te-ai văzut vreodată cu ochii ăștia? Îți amintesc eu niște fapte, continuă Matilda, nimeriseși odată la noi peste o ceartă de-a mea cu Petrică. Eram insultată și înjurată. Ce-ai făcut tu? În loc să pleci, cum ar fi făcut orice om normal și civilizat, te-ai așezat în fotoliu și ai început să asculți cu o plăcere sadică. Și după ce Petrică m-a umplut bine cu noroi (și asta a făcut-o la îndemnurile tale diabolice, el singur mi-a povestit mai pe urmă) v-ați ridicat amândoi și m-ați lăsat singură ca pe-o cârpă murdară de care ți-ai șters picioarele. Și mai pretindeai ulterior și pretinzi și acuma că mă iubeai în clipele acelea. Ei! Ce zici de asta? Chiar și un om care nu iubea n-ar fi tolerat să fiu terfelită, ar fi încercat într-un fel sau altul să-l potolească pe Petrică, să-i împace pe soți, nu să se bucure de spectacolul degradant pe care îl dădea un om deja atins de o boală gravă. Zadarnic ți-am aruncat priviri să intervii, ți-am zâmbit, crezând că ești un om întreg, un bărbat nobil, un intelectual cultivat care trebuie să reziste ispitei grosolane de a se delecta de înjosirea altora. Nici bună-ziua nu mi-ai dat la plecare! Ce ticălos! Mă întreb cum am putut trece vreodată peste asta!“

„Și eu mă întreb, gândii, cu atât mai mult cu cât nu numai că ai trecut, dar te-ai și îndrăgostit de mine...“

„Ți-am spus atunci că Petrică a dat de scrisorile tale, ca să te determin să nu-mi mai scrii, continuă ea, mai ți-aduci aminte? Că a venit acasă în lipsa mea, a scotocit peste tot și le-a găsit. Ei, află că nu le-a găsit el, eu i le-am dat, dacă vrei să știi, să le citească și să vadă ce fel de om ești, ce fel de prieten avea, că murea după tine de admirație. Atunci a deschis și el ochii. Ce canalie, a spus. Ce tip ignobil, grosolan și primitiv! I s-a făcut scârbă și

află că ai pierdut în el pe singurul om din lume care îți putea purta o afecțiune sinceră și să te prețuiască cum nu meriți toată viața. De silă i s-a făcut rău, s-a dus la baie și a vomitat, iar scrisorile, afară de una, le-a rupt și le-a aruncat la coș...“

„Disgraziata, gândii, înveselit, ai vrut să complici intriga tu însăți și să asiști cu voluptate la spectacolul înfruntării dintre mine și Petrică, spectacol care n-ar fi avut loc dacă nu-i dădeai scrisorile. L-ai găsit pe Petrică într-una din fazele lui hiperumaniste și ai amețit de dorința de a-l chinui cu revelațiile din scrisorile mele. Da, mi-aduc aminte, el a venit de-acasă în excursia aceea cu scrisoarea în buzunarul vindiacului și te-ai delectat ascultând lectura ei cu mine de față. Arbitrai! Adică ai încercat s-o faci și ai fi vrut să ne vezi pe amândoi ridicându-te în slăvi și noi doi îmbrățișându-ne și umilindu-ne în fața măreției sufletului tău, pe care nu-l meritam nici unul.“

„M-a întrebat: îl iubești? continuă Matilda. Cum o să-l iubesc, i-am spus, dacă l-ași fi iubit nu-ți arătam scrisorile. Dacă ne despărțim, Petrică, nu ne despărțim din pricina lui. Și totuși îl iubești, mi-a răspuns el cu o mare tristețe, te atrage, nu-ți dai seama, omul ăsta are în el atracția abjecției, chiar și acum după ce am văzut la ce se reduce un om, tot nu pot să-l detest... Da, da, așa este, dacă ar depinde numai de mine, ași trece peste istoria asta și i-ași rămâne mai departe prieten... Și asta mi se întâmplă mie, că sânt bărbat, dar ce i se poate întâmplă unei femei cu un suflet atât de pur ca al tău...“

„I-auzi! gândii, te pomenești că asta e greșeala mea, că nu i-am spus niciodată cât e de pură. N-am fost atât de ridicol ca Petrică, ar fi trebuit să încerc. Pesemne de aceea o exaspera primul ei bărbat, care când o auzea vorbind astfel îi spunea du-te-n...“

„Și acum mă întreb cum am putut suporta atâtea josnicii, continuă ea cu o expresie iluminată (se vedea că nu-și încăpea în piele de mândrie că în sfârșit redevenise ea însăși), ar fi trebuit să-ți dau pașaportul chiar de-atunci, când în fața lui Petrică sfâșiat de durere ai încercat să te urci pe mine! Ce mârșăvie! Te-ai gândit vreodată cât ești de abject?“

„Da, îi răspunsei în sinea mea, chiar de-atunci și ți-am și spus că nu vreau să te mai văd și o să te dau uitării. Te și dădusem, dar în aceeași seară când m-am întors acasă te-am găsit plimbându-te rătăcită prin fața porții mele! Nu-ți era ție gândul la pașapoarte!“ Contemplam, în timp ce ea vorbea, zilele și anii de singurătate cate mă așteptau în mijlocul cărților și

caietelor mele, într-o simplă odaie în care, îmi spuneam, nu va mai intra nici o muiere, pură sau impură! O să găsesc eu până la urmă să intru undeva, poate chiar în uzina unde lucrează tatăl meu, cu acel director inteligent care gândea că o ispășire încetează de îndată ce omul a redevenit liber... Cartea pe care o voi scrie va fi scurtă, cât *Manualul* lui Epictet, dar viața ei va fi lungă și va deveni de actualitate în chiar timpul vieții mele. Silvia o va descoperi și va putea să vadă, ea cea dintâi, cine este tatăl ei... Elanul pe care îl simțeam cum crește în mine mă smulse parcă din casa asta în care nu mai aveam ce căuta și închisei ochii... „Nu pot spune, gândii, că n-am trăit destul pentru a-mi dedica tot restul vieții numai muncii mele. Cunosc și fața și reversul lucrurilor și nici o surpriză nu mă mai poate clinti... Doar melancolia poate, boarea tristeții, mâhnirea (dușmanul meu!), dar voi rezista și voi găsi eu un drog împotriva lor..."

„...Aha! exclamă Matilda, nu răspunzi, nu-ți mai convine, nu ești capabil să-ți vezi abjecția în față. Păi cum s-o vezi când te contopești cu ea? Sigur, în mintea ta are altă denumire, ceva nobil, frumos, filozofic, spirit, ehe, ceva cosmic, cum o să crezi tu despre tine că ești un zero? Nici nu e ușor, trebuie să recunosc că și mie mi-au trebuit ani de zile până să descopăr până unde am căzut trăind cu tine..."

„De ce m-o fi insultând femeia asta? exclamai și eu, de astă dată tare și uitându-mă absent pe deasupra capului ei pe fereastră, care se albăstrea sub înserare. Ce dracu ți-am făcut, ce-ai cu mine, cotoroanță isterică? Nu te mai osteni, știu totul, nu m-ai iubit, m-ai pândit, vrei să spui că și cei doi ani când m-ai făcut s-o cred au fost o minciună, că te-am sedus, tânără fecioară!" „Da, strigă ea, au fost doi ani de coșmar, toată lumea era uimită, Matilda, ce e cu tine, trezește-te, nu te recunosc, Matilda, nu mai ești tu! Abia când am rămas însărcinată m-am îngrozit: ce mi se întâmplă? De cine m-am legat eu pentru toată viața? Știi ce s-a întâmplat atunci, noaptea târziu când te-am așteptat să-ți spun ce mi-ai făcut și ce mi-ai zis! Am vrut să mă duc să întrerup sarcina. Ăsta e bărbat, care îmi spune că o să-mi pună copilul pe băț chiar în clipa când soția lui îl anunță că va fi tată și o să-l arunce într-o prăpastie? Trei zile și trei nopți am auzit în urechi vorbele astea. Dar m-au oprit toți, și Tasia și Petea și Vasia și chiar Tamara, de care ți-ai bătut joc... Da, da, Tamara, căreia i te crezi superior, s-a dovedit că e cu un cap mai presus decât tine. Ce vină are copilul, a zis ea, că tatăl lui nu e zdravăn la cap? De ce să-l scoți? Ai destul timp pe urmă să te desparți de el!"

Va să zică povestise totul alor ei! Și eu care crezusem că viața noastră în doi e un secret! Te pomenești că știe tot orașul, poate chiar și Ion Micu... „Singură spui că n-o să mă apuc eu acuma să cred despre mine ceea ce îmi spui tu. Încât, continuai eu pașnic, e zadarnic să mai insiști! Nici eu n-o să mă apuc să-ți spun că între mintea ta și a unei măgărițe nu e nici o deosebire. Una că nu te-aș putea convinge, al doilea că nu sânt nici eu de fapt convins, deși am avut multă vreme senzația asta netă, care separă un om de un animal, când ne aflăm în preajma lui: vezi că are ochi, are gură, cu care mănâncă ca și un om cu care te înțelegi, se dă la o parte când îi spui să se dea, muncește când îl pui la ham și totuși simți tot timpul că între tine și el e un zid, un gol de netrecut, în ciuda comuniunii cu el a unui sentiment care nu se desminte, că sântem amândoi ființe vii, care ne ajutăm unul pe altul în această viață și într-o zi vom avea aceeași soartă, adică vom muri. Da, am avut de multe ori această stranie senzație că acest gol, acest zid invizibil există și între noi doi, dar n-am încercat niciodată să te insult și să-ti spun, ba chiar pot să afirm că acest gol și acest zid m-au fascinat totdeauna, mi-au mobilizat toate forțele sufletești să trec prin acest neant și uneori mi-a reușit, sau cel puțin așa mi s-a părut. Ai avut tu grijă să-mi sugerezi că totul e zadarnic... Și totuși nu sânt convins că ai o gândire de măgăriță. Ești o măgăriță biblică, vorbești... Vezi cât de puțin sigur sânt chiar în judecățile mele rele despre tine, în schimb tu plesnești de convingere în ale tale. Îți faci bărbatul nemernic, abject, ticălos, canalie... Pe ce te vei fi bizuind? Îți spun drept, te invidiez! Joci tare!“ „Pe ce mă bizui? ridică ea vocea. Pe ce mă bizui? Ajunge să mă uit la tine și să-mi apară convingerea că nu mă înșel. Numai felul cum rânjești, dacă te-ai vedea... (Nu rânjeam niciodată!) Nu știu cum o să scap de greața pe care o simt la gândul că m-am culcat atâția ani cu tine, că te-am lăsat să te apropii de mine!“

Izbucnii în hohote. „Totuși ai o minte de măgăriță, deși vorbești, îi spusei schimbându-mi cu o mare satisfacție picioarele pe birou, altfel n-ai proiecta acest sentiment asupra trecutului. Când nu mai iubești, poate să apară și această repulsie, această greață pentru un om care nu-ți mai place, dar asta nu înseamnă că a existat totdeauna. Există acum, asta da, și un om curat, un ins care face bravadă de puritate sufletească, nu aruncă ceea ce simte acum peste ceea ce a simțit altă dată. Fiindcă se naște o îndoială: cum ai putut suporta această repulsie atâția ani? Cine se înșală atât de grosolan atâta vreme n-are șanse să-i apară convingerea că nu va cădea într-o

murdărie și mai mare. Vrei să-ți exemplific cu ceva, dacă e vorba să ne luăm după ceea ce ne apare că ar arăta celălalt? Mai înainte, în hol, în timp ce eu îți puneam o întrebare, cum ai îndrăsnit să te duci la amantul tău să mă salveze el pe mine (întrebare la care n-ai răspuns, ți-o pun și acuma), ai avut tot timpul pe chip un surâs murdar. Nu-ți spun ce-ași fi putut gândi eu în clipele acelea, ce-mi sugera acel surâs, pe care îl mai văzusem odată, pe vremuri, fiindcă eu nu mai mă iau după semne de-astea, care ne pot înșela, cum s-a întâmplat atunci, în acea noapte nefericită, când te-am lovit... Nu vreau să-mi aduc aminte, dar de-atunci m-am hotărât să nu mai interpretez rânjete, surâsuri, clipiri din ochi, care pot avea cu totul alte mobiluri decât ceea ce îmi pare mie. Tu vroiai să-mi spui că ești însărcinată și mie mi s-a părut că exprimai opinia tâmpă a unei soții care nu crede că e ceva de capul bărbatului ei! Rânjeai spunându-mi că nu mi-ai distrus «opera» apropos de spartul biroului și răsfoirea caietelor mele. Înțelepciunea, Matilda, e un drum pe care tu nu l-ai străbătut și nici n-o să-l străbați vreodată și în asta constă tăria ta... Te-ai măritat de trei ori, te mai măriți a patra oară! Ei și? Poți să te măriți și a cincea oară și de ce nu și a șasea? Bine că ai făcut un copil care te salvează de la derută!“ „Aha, exclamă ea sarcastică, va să zică pe-asta te-ai bazat tu când te purtai cu mine mai rău decât cu o vită (ai și spus adineauri că simțeai că sânt o vită) că n-o să mai mă despart de tine fiindcă mă mai despărțisem înainte de doi bărbați! Te-ai înșelat amarnic!“ „Bine, zic, m-am înșelat, se mai întâmplă, îmi pare rău, sânt chiar mâhnit, și ce mă-ta ai vrea să fac? Ai aerul că ar trebui să fac ceva!“ „Să te spânzuri, șuieră ea cu o intensă ură (și un alt sentiment îi țâșni, orbind-o, pe sub acest șuierat), ți-am spus, zise, să nu mă mai înjuri. Îți crap capul“, și într-o clipă fu în picioare, se apropie de birou, puse mâna pe singurul obiect de pe el, un *presse-papiers* mare de cristal și îl ridică în aer: avu doar o clipă de ezitare, apoi mi-l aruncă de-aproape drept în cap. Mă avertizase într-o zi și se ținu de cuvânt. Avusei și eu o secundă de ezitare: să mă feresc sau s-o sfidez? Nu mă ferii decât când bolidul țâșni; izbi în brațele mele care se ridicaseră fulgerător și îmi acoperiseră fruntea. Totuși un colț al *presse-papiers*-ului pătrunsese printre degete fiindcă de îndată simții ceva cald cum mi se prelinge pe obraz și îmi văzui și dosul palmelor și apoi parchetul stropit de picături groase de sânge. Foarte groase, roșii și late, și cu stropi. Citii pe chipul ei cum arăta al meu, desigur o mască însângerată care îi inspira groază, dar nicidecum regretul pentru ceea ce făcuse. Dacă ași fi zărit cea mai mică urmă că s-a trezit din rătăcire, furia mea s-ar fi retras. Atunci sării

și îi tăiai zadarnic drumul spre ușă, fiindcă nici nu se gândise să fugă. „Să nu te-apropii, zise, fiindcă îți scot ochii și n-o să mai vezi lumina zilei.“ Și fiindcă mă apropiam, în timp ce se retrăgea încet spre fereastră: „Atenție, strigă, unul din noi doi nu va mai ieși viu din această odaie.“ De ce? mă întrebam... A, da, îmi trecu prin fața ochilor ca o fantasmă, revelația, ceea ce îi spusesem, da, toate cuvintele mele o loviseră adânc și nu înjurătura. Aha! Nu suportă, în timp ce eu trebuie să suport... Eu trebuie să fiu blând... Da, așì fi fost, dar ea vroia să și fugă la viitorul ei bărbat, să-mi ia și copilul și să mă și spânzur. Și de ce toate acestea? Desigur, fiindcă am iubit-o foarte tare, de ce altceva? Holbată la chipul meu, nu observase că în acest timp îmi desfăcusem pe nesimțite cureaua de la pantaloni, avui chiar timp să țin catarama în mână, nu vroiam să desfigurez halucinantul ei chip, care și acum când o priveam îmi era drag... Reacția ei fu târzie când o croii totuși peste față cu atâta violență încât în aceeași clipă mi se făcu întuneric în cap. Se repezi spre mine și mă trezii cu ghearele ei în gât; le desfăcui cu greu și înțelesei că dacă *n-o* lovesc, o mare incertitudine ar fi planat asupra sfârșitului acestei încăierări, eu încercând s-o cruț, ea nedând înapoi de la orice-ar fi... „Ah“, strigai cu disperare, cu greață și cu mânie, și îi dădui peste același obraz una după alta trei palme care o culcară la pământ. Fuseseră chiar atât de năprasnice? Căzuse cu fața în sus, cu brațele în lături și cu un picior în desordine care îi ridicase rochia. Mă ustura gâtul, mă ștersei cu un gest mecanic. Dosul palmei mi se retrase plin de sânge proaspăt. Respirai adânc: bine că se sfârșise. „Ridică-te, îi spusei, am ajuns departe, un final demn de timpurile moderne.“ Dar ea nu se trezi, nu dădu nici cel mai mic semn de viață. Mă apropiai, mă lungii alături de ea și îi șoptii în ureche: „Trezește-te, Matilda, ei, haide, o să scapi de mine, adio! Te așteaptă noua ta viață, sus, iubito, coșmarul tău a luat sfârșit! Vei fi regina Angliei, supușii unui imperiu, deși emancipați, vor privi chipul tău pe bancnote și în hohotele lor de râs respectuoase, te vor iubi... Păstorii din Australia, popoarele primitive din deșerturi, care trăiesc mâncând viermi și lăcuste prăjite, se vor închina reginei mame... Ce idioțenie... Matilda, trezește-te!“ Și îmi apropiai gura de a ei și începui s-o sărut, s-o mângâi netezindu-i tâmplele... Sărutam o gură întredeschisă, fierbinte, dar străină și fără respirație. Și o mare tăcere mă înconjura. „Matilda, îi șoptii, iar, luând-o în brațe, iubita mea, hai, trezește-te (și în clipele următoare o iubii ca totdeauna pregătit să-i aud răcnetul de împotrivire, dar nu fu nici un răcnet). Sânt eu, bărbatul tău, asta n-a însemnat nimic niciodată pentru tine? O, tu,

pe care te-am adorat, nefericită ființă pe care lumina soarelui te va mai lumina încă, nu mă vezi, nu mă auzi? Matilda! Pe tine te chem! Trezește-te!...“

Și dacă moare? îmi trecu prin cap. Mă ridicai și rătăcii prin birou asaltat de gândul că astfel se petrec nenorochile, și ucigaș e cel care a lovit cel mai tare, chiar dacă... Da, în fața morții orice justificare sporește vinovăția... Și ce dacă... Trebuia pentru asta... Dar dacă... Aha! Și dacă aplic varianta Vintilă? Cum, dar o și aplicasem... Trebuia dusă până la capăt...

Ieșii și intrai în bucătărie, smulsei de lângă chiuvetă o găleată, o umplui cu apă și revenii în birou. Fleoșc! o aruncai peste ea. Sări în sus cu un țipăt înalt și putui aprecia cu satisfacție eficiența metodei. Era vie, rezistase declarațiilor mele patetice de dragoste, sărutărilor și mân-gâierilor mele, neliniștii pașilor mei... Dar cum? Apa e elementul în care s-a produs șocul primordial al nașterii vieții, un trăsnet și lanțul de amino-acizi a început să palpite... „Niciodată n-o să-ți iert asta. M-ai violat în timp ce eram leșinată!“ Și se ridică împleticindu-se, în timp ce apa îi curgea șiroaie din creștet până în tălpi. „De unde știi, îi zisei, că te-am violat, dacă erai leșinată?“ „Nemernicule, o să mi-o plătești.“ „Ba te rog să păstrezi o amintire de neșters a acestor clipe, niciodată nu te-am iubit mai mult...“ „O să sap în fața casei mele o groapă și o să arunc cu mâinile mele pământul peste coșciugul tău.“ „O să dau cu usturoi pe la pragurile casei mele și n-o să mai poți intra niciodată înăuntru...“

Era o combinație între metoda Vintilă și varianta Acojocăriței. La care se adăuga ceea ce între cei doi nu se petrecuse: despărțirea. O așteptam. Între mine și Matilda cuvintele își pierduseră înțelesul. Eram amândoi muți, totul fusese spus, tot ceea ce vedeam îmi era străin, urechea ei, da, urechea care îmi fusese atât de dragă îmi părea a fi a unei vampirițe, pașii pe care îi iubeam în mișcarea lor îmi păreau acum diformi, mâinile mari de care mă atașasem, dar care ridicaseră asupra mea *presse-papiers-ul* greu de cristal, labe simiești bune pentru copaci... Pe această catastrofă nici ea nu îndrăzni să aibă chiar de îndată vreo inițiativă. Ai fi zis că nimic n-avea să se schimbe...

XXVIII

Dacă omul ar acorda morții măcar un minut pe zi de meditație, conflictele în care ar fi implicat și-ar micșora importanța și soluțiile cele

mai rele l-ar speria mai puțin, ar fi oricum mai îndrăzneț și s-ar bucura mai mult că există. Sântem însă făcuți să nu putem concepe în noi înșine că am putea muri, să simțim adică, nu doar să gândim, că murim în minutul acela, că totul s-a sfârșit, fiindcă altfel știm prea bine că într-o bună zi va trebui să pierim. Ei, da, gândim, dar această *bună* zi o să fie cândva, nu acum, până atunci, ehe, mai e! și continuăm, prizonieri ai forței noastre vitale, să mărim nemăsurat, cu secretă și puternică lupă, gesturi și cuvinte care ne chircesc sufletul.

Astfel gândeam în timp ce medicul se uita zadarnic și îndelung în gâtul meu, să vadă ce am. Curând după întoarcerea Matildei de la București și scena de violentă desgolire care urmase, răgușisem cu totul, abia mai puteam rosti cuvinte. „Nu e răceală, mormăi specialistul, totul e curat, amigdalele, faringele, laringele... Trebuie să fie o infecție, să facem niște analize și atunci, dacă va fi cazul, îi tragem cu penicilină.“ „Infecție de la ce?“ zisei. „De la nimic, răspunse el dând din umeri. Chiar când nu detectăm un proces inflamator, infecția poate fi prezentă.“ Sau cancer, gândii. El apare astfel, fără dureri și fără procese inflamatorii. „Ați avut vreun sifilis?“ zise medicul. „Nu!“ „Lucrați în mediul toxic?“ „Da, am lucrat.“ „Unde?“ „La Baia Sprie, în minele de plumb, zisei, dar sânt doi ani de-atunci... În ultima vreme am lucrat câteva luni la deratizare.“ „N-are importanță că a fost acum doi ani, zise el trecând peste precizarea ultimă, iritările astea pot apărea și după zece ani, de pildă în împrejurarea de care vorbiți, o reintrare într-un mediu toxic... Cât ați lucrat în mină?“ „Un an...“ „N-ar fi o cauză obligatorie, fiindcă ar însemna că majoritatea minerilor, sau în orice caz un procent mare, să... deși... în sfârșit, n-am auzit de îmbolnăviri alarmante în astfel de mediu... Vi se dădea lapte?“ „La început, da, pe urmă a fost mai rău, dar am plecat...“ „Unde?“ „La canal...“ „În copilărie ați suferit de gât?“ „Da, de amigdale, dar treceau singure...“ „Altfel vă simțiți bine?“ „Nu prea, dacă mă uit fix într-un singur punct, când stau culcat, obiectul se dublează, îl văd cu ochii mei cum...“ „Ar putea fi diplopie, dar mai sigur e o oboseală, o avitaminoză... Câte ore stăteați în mină?“ „Și unsprezece!“ „Nu mă pronunț, o să vă vadă un specialist... Trebuie să vă internați...“

Iată ce simplu e, gândii apoi ieșind în stradă. O să mă internez și o să ies cu picioarele înainte. Nu, nu e bine! mă revoltai. Or să mă ducă la morgă și cum să stau eu acolo, singur, în întuneric? Cine m-a părăsit? Unde e natura mamă? Extincția vieții (căci moartea nu există) trebuie să se petreacă

simplu, undeva într-o pădure, la marginea unei ape, într-un ultim somn care să te facă să visezi, în timp ce auzi încă foșnetul etern al copacilor și susurul undelor, și să dorești că trebuie să te trezești, da, de îndată, să te îmbraci și... fiindcă te așteaptă... minunata ei tâmplă desvelită sub pieptănătură, surâsul ei care... Despre ce tâmplă și despre ce surâs era vorba...? A, nu, nu ale Matildei, ale fetei care trecea. Da, iată, sânt în pericol și ființa mea tot nu crede căași putea muri, mă uit după fete, chiar întorsesem capul... *„Une passante...“*

Dar nu dădui urmare acestor impulsuri, nu părăsii casa și nu fugii într-o pădure, cu puținul glas care îmi mai rămăsese îi spusei Matildei: „Mă internez! Am cancer.“ Ea ascultă fără să tresară această declarație, cu o răceală directă și totală, exprimată printr-o uitătură dintr-o parte, cu pleoapele pe jumătate închise și eu gura strâmbă, sub un rictus de infinit dispreț, a cărui urâțenie mă făcu să mă întreb dacă mai văzusem vreodată în viața mea o femeie atât de pocită.

„De ce într-o pădure și la marginea unei ape? mă mirai apoi după câteva zile în spital. Trebuie să murim așa cum trăim. Ne naștem în spital și murim în spital, cum bine s-a zis.“ Era spre seară, orele de vizită se terminaseră și nu simțeam nici o melancolie că pe mine nu mă vizitase nimeni. Deși trăiam în același oraș, părinții mei erau departe și mai departe era Matilda, cu care trăiam în aceeași casă. Dar repede mă familiarizasem cu salonul de muribunzi în care fusesem internat. În stânga mea era un individ palid și mai lung decât patul în care zăcea și care mereu se plângea că nu poate să-și întindă și el picioarele măcar acum când... „Când o să mor ce-o să-mi faci, o să-mi atârne labele peste pat... Mai bine stăteam acasă...“ Sora îi răspundea surâzând că n-au alte paturi și el mereu se văita, nu de ulcerul de care fusese operat, ci de acest inconvenient cu patu-acela. Și sora de ce surâdea?... În dreapta un ins urât, cu o vie privire, căutând de la mine o confirmare că nu va muri, deși corpul lui era plin de ceva vopsit, pe burtă, pe brațe, pe picioare... Numai ochii îi erau curați. Pe rândul celălalt era unul care în timpul nopții băuse apa din rezervorul de la closet, fiindcă apa din robinete se oprise: un diabetic care intra mereu în comă... Iar eu eram unul care n-avea glas. Nu-mi făcea rău nicidecum faptul că mi se dăduse aci un pat printre acești condamnați: eram și eu unul, deși mi se spusese că era „provizoriu“, până se va elibera un pat la secția... Și pronunțând cuvântul „provizoriu“ sora avusese o clipire veselă din pleoape, parcă ar fi vrut să spună că totul e așa, în general, provizoriu, și binele și răul, și sănătatea și

boala, până murim, când totul devine definitiv. „Așa mi-a spus și mie, îmi șopti vopsitul, și stau aici de trei luni de zile. Mă țin pentru experiențe, vin cu studenții și discută pe pielea mea... îi interesează... într-o zi m-au și fotografiat. De ce suferiți?“ Îi făcusem un semn la gât și gâjâisem: „n-am 'las...“ „A, n-aveți glas! Asta trece, văd că încolo vă simțiți bine... Se poate trăi și fără glas, îmi spuse el cu o intensă privire desnădăjduită, eu mi-ași da și urechile numai să scap de râia asta care îmi mănâncă pielea...“ Și își desveli pijamaua să văd că nu era vopsit numai pe față. Îl întrebai cu o mișcare energică a capului: ce e? El înțelese imediat: „Nimeni nu știe ce e, zise cu o bizară mândrie, ca și când asta constituia oricum un soi de compensație, nici un doctor...“

Sosirea unuia nou, am observat adesea, stârnește în cei care stau mai demult la un loc un fel de euforie generală. Tot astfel se petrecu în primele ore de la internare, prima mea zi de internare în spital. „Cum să nu știe? zise palidul izbind furios cu piciorul în tăblia patului. Așa cum eu știu că am fost operat de cancer la stomac și nu de ulcer, și că n-o s-o mai duc mult, așa știi și tu ce ai: boală de piele și că într-o zi o să ți se urce la ficați și o să te cărăbănești de-aici gata mort. De câți ani suferi? Ei?“ „De vreo șapte ani!“ zise vopsitul umil, sperând parcă într-o revelație în favoarea sa din partea celuilalt, deși furia aceluia nu-i promitea nimic bun. „Și ce i-ai spus profesorului când te-a întrebat?“ „Că mă usturǎ aici“, răspunse acela arătând cu mâna în dreptul corpului. „Ei, acolo sânt ficații. Înseamnă că boala a intrat înăuntru. Degeaba te vopsesc ei pe dinafară.“

Dar de ce era el furios? Și din pricina patului, în care din când în când izbea cu piciorul, dar și din altceva, cum aflai de îndată. „Și tu care credeai că o să te faci bine, că o să ieși de aici și o să te bucuri de ceasul meu!“

Palidul mi se uită în ochi și îmi povesti cu un glas ca de avertisment, să mă feresc de vopsitu-ăla: „Cu o zi înainte să fiu operat a venit la mine și mi-a cerut ceasul.“ Și trase cutia noptierei și îmi arătă un fel de ceapă și la formă și la culoare, cu un lanț mare de alamă sau de argint. „Ceasul meu, pe care îl am de la bunicul, merge cu o precizie fixă, nu-l dau eu pe unul de-astea, extraplate, care merg după fabrica de iaurt și nu durează mai mult de trei ani și încep s-o ia razna. Ei, și vine el la mine și-mi zice: dă-mi mie ceasul să ți-l țiu! Să mi-l țină, așa a zis, dar s-a gândit că dacă muream sub cuțit să și-l păstreze pentru el! Mă vopsitule, eu am să mor peste trei zile, dar nici tu nu apuci toamna.“

Între timp se așezase lângă mine pe pat un țigan sau mai bine zis un om care se vedea că își petrecuse începutul verii undeva la mare, fiindcă era foarte frumos bronzat, nu avea trăsături de țigan. „Și tu, de ce râzi? îl luă și pe el în primire palidul. Tu o să te faci de la o zi la alta și mai negru și... tu o să mori în trei săptămâni! îi prooroci el. Ai venit prea târziu, boala ta e înaintată.“ „Ba o să se vindece, la început era și mai bronzat ca acum și nici nu putea să umble“, zise vopsitul. „Și dacă scapă ce viață e aia, să-ți facă câte trei injecții pe zi? se răsti cancerosul. O să moară în somn, o să vedeți.“ Ăsta ce i-o fi făcut? mă întrebai. „Dumneata, zise vopsitul cu obidă, fiindcă situația în care te afli e destul de gravă, ai vrea să murim noi toți și singur să te faci bine!“ „Nu se face nimeni bine, răspunse palidul mai potolit. Uite, ăla de colo, care bea la apă cu căldarea, într-o zi n-o să mai iasă din comă și adio viață!“ „Ba se echilibrează, răspunse acela cu un glas științific, ca al lui Vaintrub, ca și când ar fi fost vorba de altul. Am mai avut eu dereglări de-astea și le-am stopat.“ „Da?! se miră palidul cu dispreț. Și atunci de ce te-au adus aci?“ „Provizoriu, din lipsă de paturi!“ „O să vedeți voi provizoriu! continuă operatul cu humor. Singurul care o să scape e domnul care a venit acum. E voinic, e tânar, moartea nu recoltează victime printre tineri decât în mod excepțional. Voi toți credeți că sânteți bolnavi! Trebuie să muriți, asta e, sânteți bătrâni, ați trăit destul, și nu că... El n-are glas! Ei, n-are, o să învețe alfabetul-ăla cu degetele și o să se descurce. O să gândească mai mult și o să fie mai inteligent decât alții neavând posibilitatea să spună prostii...“ Toți începură să râdă, privirile li se eliberară parcă de acea neliniște care fără știrea lor le licărea în fracțiuni de secundă în ochi în timpul perorației palidului. Da, vorbe, glume, moartea e un mister, nimeni nu știe când vine și asupra cui. Uneori scapă cel mai grav atins și dimpotrivă este luat unul care... Câte nu s-au văzut...

Și totuși, în ceea ce îl privea pe el cel puțin, palidul avusese o stranie previziune. Se făcuse liniște după ce orele de vizită se terminaseră. Bolnavii își ronțăiau biscuiții, aduși de rude, fursecurile, toate acele preparate permise de direcția spitalului, în afară de mâncarea gătită. Cei apropiați erau mai împăcați, acuma fie ce-o fi, mori tu, dar îți trăiesc copiii, vorba ăluia cu picioarele lungi, ai îmbătrânit, e rândul altora... Palidul însă avusese o zi grea, veniseră la el nevasta și feciorul, un băiat de vreo douăzeci de ani care nu se apropiase de pat de la început... „Nici n-ar fi trebuit să viu“, începuse ea așezându-se pe pat. Era grasă, nici ea prea tânără, dar cu o privire în care pofta de viață și bucuria de a trăi aveau ceva animalic și dur care îți stârneau

invidia și neliniștea: pe ea n-o speria nimic, iar propria-i moarte o sfida nu prin vreo gândire, ci printr-un impuls vital cinic și nestăpânit. „Nici nu trebuia să vii, îi șopti el cu o silă nemăsurată. Am uitat să spun sorei să te oprească la poartă.“ „Pe mine să mă oprești tu la poartă!! zise ea. Mai poți tu să oprești pe cineva? Ia încearcă! Nu ți-a ajuns cât ai trăit, câte ai făcut, credeai că n-o să vie ceasul să-ți iei adio de la curve și beții cu care ai tocat tot ce-am avut și m-ai lăsat cu casa goală și singură cu un copil de crescut. Uite-l colo! Nu tu l-ai făcut mare! Nici nu vrea să te vadă! cum nici tu n-ai vrut!“ „Nici eu nu vreau să-l văd, zise palidul. E pe modelul tău!“ „A, nu vrei să-l vezi! exclamă ea sarcastică. Ia vino încoace, Puiule, îl chemă ea cu un glas din care se înțelegea că scena fusese gândită și bine pregătită dinainte și calculată și această ipoteză. Nu vrei să-l vezi, lasă că vrea să te vadă el pe tine.“

Tânărul se apropie și rămase țeapăn înaintea omului lung și bolnav, care n-avea loc în pat și se pare nici pe lumea aceasta, și nici măcar gândul că lăsa în urmă un băiat. „Uită-te la el, porunci mama. Uită-te tu, că el n-a avut timp! N-a știut ce înseamnă să aibă un băiat. Uite, ăsta e taică-tău, care te-a părăsit de la șapte ani!“ Vorbea cu o claritate din care puteai să-ți dai seama că gândirea ei n-avea șovăieli și puncte de suspensie, o gândire distilată și pură ca un cristal, fără îndoieli că între un muribund și un om sănătos ar putea exista vreo deosebire și că vechi adevăruri „ar putea fi cumva uitate“. „E galben, nu mai are mult de trăit, continuă ea ca și când ar fi spus: e obosit, să-l lăsăm să se odihnească, a muncit mult. Uită-te! Uite în ce hal a ajuns! Blestemul de copil terță. Mamă, mi-a spus (ascultă aici!, făcu ea o paranteză amenințătoare), care e boala cea mai grea pentru un om? Cancerul, mamă! Ei, pe tata să-l lovească un cancer! Așa a zis! Și uite că așa s-a și întâmplat!“ De unde o fi știut? Pesemne se interesase: sânt soția lui cutare, ce boală are bărbatu-meu? Și medicii i-or fi spus, căci familiilor li se spune...

În clipa aceea palidul își duse fulgerător brațul la ochi și, până ce individa plecă, nu și-l mai luă. Dar putea auzi! „Nu-i nimic, reluă ea, nu vrei să-l vezi, te vede el. O! Oi fi crezând că îl impresionezi în ultimele clipe? Spune-i, Puiule, să audă ce gândești tu despre el, să culeagă roadele, poate se face bine și o să-i treacă prin cap să vină să te vadă, să-ți aducă și el ție o jucărie de pomul de Crăciun.“ „Mamă, zise băiatul cu o voce iritată și cu o expresie străină atât de maică-sa cât și de omul lungit în pat, hai să plecăm!“ „Auzi, vrea să plece, nu-i pasă de tine, reluă ea fără intenția de a

se ridica și să-l cruțe. Nici n-are de ce să-i pese.“ „Ieșiți afară că vă omor“, șopti palidul. „Tu pe noi! exclamă ea parcă reflectând. Adică n-ajunge câte ne-ai făcut, vrei acum să ne omori!... Auzi, Puiule!“

Devenise visătoare. Întinse mâna spre noptieră și trase încet sertarul. Vru să-l închidă la loc, dar se răzgândi, luă de-acolo ceasul, își desfăcu poșeta și îl aruncă înăuntru, după care o închise cu o puternică trosnitură. Fiindcă în clipele acelea nu mă gândeam că Matilda ar fi putut să mă viziteze și scena îmi devenise insuportabilă, mă ridicai de pe pat și ieșii în curte. Când revenii spre seară, după vreo două ore, palidul era singur și continua să-și țină brațul la ochi. Mă apropiai cu gândul să-i spun ceva. Îi vorbii, dar nu-mi răspunse. Îl apucai de braț și i-l dădui ușor la o parte. Brațul căzu moale cu acea mișcare nefirească din care flexibilitatea controlată a unui braț viu dispăruse. Ochii pe jumătate deschiși aveau globul alb și asimetric, iar pupila revulsată. Murise...

XXIX

A doua zi m-au mutat într-o rezervă de trei paturi și veni și medicul cu rezultatul analizelor. Se așeză alături de mine pe pat și cu o voce blândă și protectoare îmi spuse că n-am nimic, nici un proces infecțios nu s-a depistat în organism. „Chestia aia din gât e o ciudățenie, poate să treacă în câteva săptămâni, dar poate să și dureze, sânt fenomene care ne scapă. Există atrofieri inexplicabile, la un ochi, la o ureche! Te pomenești că nu mai auzi și uneori noi aflăm de ce. Alteori nu. Și chiar când aflăm, se întâmplă să nu putem face nimic. Nu se mai hrănește un țesut și se usucă, ca la un pom o creangă. Dacă țesutul e o porțiune de mușchi la un braț sau la un picior, faptul n-are nici o importanță (dacă atrofia nu e progresivă). Dacă e la epiglotă, cum e cazul dumneavoastră, chestiunea pare dramatică, dar nu trebuie s-o luați în tragic, s-ar putea să aveți o carență a unor vitamine din pricina anilor pe care i-ați petrecut pe unde ați fost. Încercăm întâi așa să vă administrăm puternice doze de vitamina A și C și, dacă observăm cea mai mică ameliorare, înseamnă că asta e cauza și o să vă faceți bine. Și mai avem noi și alte mijloace! Ar trebui să mâncați zdravăn... O să vă permitem să vi se aducă de-acasă, fiindcă la noi, din păcate...“ („Nici vorbă, gândii, o să anunț la poartă că dacă se va întâmpla să vrea să mă viziteze soția mea, să nu i se dea voie să intre!“)

Prefăcându-mă somnolent și apatic îl ascultam pe medic cu toate instinctele la pândă: știa sau nu știa ce e în gâtul meu? Aveam sau nu aveam „boala cea mai grea pentru un om!“ cum spusese acel băiat care fusese adus de maică-sa să vadă că blestemul său se împlinise. Era cea mai grea pentru că prognosticul era fatal, fiindcă altfel, după cum se știa, cancerul „nu doare“... Atrofie era singurul cuvânt suspect care îi scăpase. Ce putea să ascundă acest termen din jargonul medical? Îi observam privirea, această fereastră a gândirii neexprimate, dar nu citii în ea nimic deosebit. Se uita la mine ferm, liniștit, sigur pe el și doar, ca să zic așa, vârful acestei priviri parcă îmi sugera: știu la ce te gândești, nu e, poți să mă întrebi și am să-ți dau un răspuns neașteptat. Și îl și întrebai rărind cuvintele, ca să fiu înțeles: „De unde știți că nu e cancer?“ „Are alte simptome!“ răspunse el firesc. „Care?“ „Chiar și când ajunge să se vadă, bolnavul încă poate vorbi normal, în nici un caz nu ia vocea în câteva zile, cum vi s-a întâmplat dumneavoastră.“

Se putea și asta, gândii, nimeni nu putea să știe dacă până să ajungă aici, n-o pornise demult, dar el, desigur, îmi spunea că nu, și eu n-aveam cum să știu cum sânt acele „alte simptome“. Un bolnav perfid a smuls adevărul unui medic venind la el cu o radiografie pulmonară a fratelui său. Cancer! a zis medicul. Da, dar radiografia nu era a fratelui, ci chiar a aducătorului ei. Unii nu vor să știe, preferă speranța, alții, dimpotrivă, preferă certitudinea în locul îndoielii, mai chinuitoare pentru ei decât adevărul brutal. Eu făceam parte dintre cei care ar fi vrut să știe, neiluzionându-mă; nemiloasa boală tot își va insinua cu încetul prezența și mă va sili să-i acord drepturile ei. O să găsesc eu un truc ca să aflu, îmi spusei, deocamdată să vedem ce efect va avea tratamentul cu sus-numitele vitamine, ultima modă... „Ați mai avut cazuri ca al meu?“, zisei. „Bineînțeles!“, făcu medicul. „Și?“ „Unul și-a pierdut glasul după un pahar de apă cu gheață! Asta e!“ ridică el din sprâncene, cu humor. „Și nu și-a revenit?“ Dădu din cap cu sensul: cum și-a revenit el să nu mai vorbim. „Mai rău decât vorbiți dumneavoastră acum... Alții au gâtul mai slab decât poftele și trage-i pe el, săracu, mahorcă, alcooluri tari, nu-i dau o clipă de răgaz să-și vină în fire. Ține cât ține, pe urmă... cancer! Nu sânteți fumător!“ „Când și când“, zisei. „Și nici...“ „Nu!“ Îmi puse mâna pe picior: „Facem așa, începem cu tratamentul și trebuie să vă treacă!... Dacă vreți să vorbiți la telefon cu doamna Matilda, mai spuse el surâzând cu simpatie, veniți la mine în birou. Aripa asta unde ne aflăm a fost construită de ea acum trei ani, adăugă ca și când ași fi fost

mirat că o cunoștea. O personalitate foarte puternică soția dumneavoastră...“ Înțelesei cui datoram scoaterea mea din salonul de muribunzi și solicitudinea specialistului...

Da, o personalitate foarte puternică! N-o putea împiedica pe ea un portar să vină să mă vadă, deși lăsasem un bilet la poartă cu numele ei scris de mâna mea, să nu i se dea voie! Și bineînțeles nu în zilele de vizită când putea fi așteptată (o așteptasem!), ci când vroia ea. În mod curios, intră în rezervă cu aer umil, însă pe chip cu o expresie de o răceală înspăimântătoare. Mă ridicai și îi făcui loc pe pat, dar ea parcă nici nu mă văzu, se opri în dreptul ferestrei și începu să se uite afară. Pe urmă puse mâna pe clanța ușii-fereastră, o răsuci și ieși pe terasă. Înțelesei: vroia să-mi vorbească și nu dorea să fie auzită de cei doi bolnavi din rezervă. Ieșii după ea și ne așezarăm în șezlonguri.

Dar mă înșelasem, timpul trecea și gura ei rămânea mută, și nici nu părea că are de gând s-o deschidă. De ce venise totuși? Se uita fără să clipească peste grădina cu alei asfaltate a spitalului și nu făcea nici un gest, încremenită parcă într-o încordare inumană. Mă uitai la mâinile ei, dar nu erau încleștate, cum mă așteptam. Era după-amiază și lumina soarelui care inunda terasa îi inunda și chipul. Mă uitai la acest chip și îl văzui îmbătrânit cu zece ani, cu puzderie de riduri în jurul ochilor, cu gura care începea de pe acum să semene cu a unui bărbat, cu bărbia anunțând viitoarea babă. Și totuși o tandrețe adâncă se urcă în mine contemplând acest chip devastat nu atât de ani, cât de nefericitul ei temperament și mai ales de aversiunea pe care i-o inspiram. Deodată se uită la mine parcă prinsă de o intensă alarmă. Îmi ghicise tandrețea? Îmi văzuse chipul care o exprima? „Dă-mi cheile de la casă!“, zise. Nu înțelesei, avui o clipă de ezitare, vrusei s-o întreb de ce, dar renunțai, mă întorsei în rezervă, luai cheile din sertarul noptierei și i le adusei. Le vârî în poșetă, dar nu plecă, așa cum mă așteptam. Atunci îi spusei: „De ce îmi iei tu cheile?“ Tresări parcă uluită: „De ce?! zise. Tu n-o să mai ai nevoie de chei pe acest pământ!“

Și ochii i se albiră ca odinioară și încrucișându-se ca un fulger cu ai mei nu mai știui dacă ură sau iubire țâșnea din privirea ei parcă sălbăticită. Se ridică și ieși fără să se uite înapoi, deși o însoții câtva timp pe lungul culoar cu o mică speranță că s-ar putea opri și să aflu... Apoi rămăsei în urmă. Ce mai puteam afla?! Dădui din umeri: vrusese să mă lovească, dar mă simțeam liniștit... Bine, n-o să mai am nevoie de chei pe acest pământ! Ei

și? „Chiar te bucuri atât de tare? întrebai umbra, fantoma a ceea ce fusese odată Matilda. Bucură-te, dacă alte bucurii nu ți-au mai rămas!...“

Și în timp ce eram încă în spital și fără glas, Matilda divorța așa cum spusese, în două săptămâni, și părăsi orașul. Citația mi-o aduse mama la trei zile după vizita Matildei, dar nu mă prezentai în instanță. „Ți-a trimis lucrurile la noi, zise mama, hainele și cărțile. Taică-tău s-a bucurat că ai scăpat de muierea asta pe care nimeni n-o înțelege. Ce-o fi vrut de s-a măritat cu tine, dacă n-a vrut să faceți casă împreună.“ Dar eu știam și îi spusei mamei: „E bătrână!... A îmbătrânit foarte repede!“ „Nu e ea așa bătrână, zise mama, ți se pare ție, care ești mai tânăr, dar la treizeci și ceva de ani nici o femeie nu e bătrână...“ Aș fi vrut să-i răspund că Matilda e bătrână în sufletul ei și că foarte curând va îmbătrâni și la trup și n-a putut suferi gândul că tocmai atunci eu voi fi mult prea tânăr pentru ea, dar nu aveam glas să-i pot spune atât de multe cuvinte. „A fost Tasia pe la noi, continuă mama (să știi că femeia asta ține la tine), și ne-a spus un secret. Vrea să nu-ți pară rău după ea, cică în ăi trei ani cât ai lipsit tu, o vizita unul Mircea, un șef mare care acuma e și mai mare și că după divorț se duce după el la București și se mărită cu el. Că ar trebui să-ți iei un avocat și să încerci să obții fetița, dar tot ea spune că nu poți să te lupți cu Mircea ăsta, tot n-ai să reușești... Lasă, mamă, adăugă ea ca și când știrea m-ar fi lovit, o să-ți faci tu copiii tăi, nu te necăji...“

Mama se apropie și mă mângâie ca pe vremuri. „Te-ai făcut galben, îmi spuse, nu te mai gândi... gândește-te mai bine să te faci sănătos mai repede... Pe Silvia o să poți s-o vezi când vrei, i-a spus Tasiei că oricând poți să te duci la București, s-o iei cu tine și s-o ții o săptămână... N-a fost să fie, mamă, mută-ți și tu gândul în altă parte!“ Surâsei și îi sărutai mâna. „Mi l-am mutat demult, îmi pare rău numai de fetiță, care începuse să se lege de mine“, îi spusei, uimit că vocea parcă îmi revenise. „Nici o grijă, zise mama, o să rămână legată. Nici un copil nu-și uită părinții, orice-ar fi...“ Și abia acum își aduse aminte că venise la mine cu sacoșa plină, o puse pe pat și scoase din ea o mulțime de pachete... Pui fripți, ouă, plăcinte, prăjituri mici făcute de ea, pâine caldă tot din cuptorul ei și o sticlă de vin roșu. În mod curios mi se făcu foame și începui să mănânc flămând, trezit parcă la viață, și ca și când știrile aduse de ea ar fi trebuit sărbătorite; desfăcui și sticla de vin pe care o băui toată simțind că aș mai fi băut una dacă aș mai fi avut... Mama se uita la mine cu mâna la gură, gest de odinioară când suferința ei că trebuise să audă cuvintele rele ale băiatului

care nu știa ce spune îi rănise sufletul. Îi apucai mâna și i-o dădui la o parte: nu, nu era de suferință, mama zâmbea, văzuse pesemne ceva pe chipul meu, un lucru pe care îl știu numai ele și nu-l spun, un mare secret simplu: copilul e liniștit, e curat, e liber... îi e foame, nu e atent la ea, gândul îi zboară la ale lui... da, dar e tot al ei, pentru totdeauna...

PARTEA A ȘASEA

I

Abia după patruzeci de zile de tratament începui să observ o ameliorare a bolii de care sufeream. Dispărură, și falsele fenomene de diplopie, efect mai degrabă al unei mari oboseli, după cum reconfirmă oculistul, oboseală adâncă, acumulată în cei trei ani de muncă forțată. Oricum, nu aveam cancer și bucuria că scăpasem, a doua oară în viața mea, de moarte (în care crezusem cu întreaga mea ființă) mă făcu să uit de Matilda.

În spital mă vizitară într-o zi Ion Micu și Clara și îmi aduseră flori. Evitând să se uite la mine, dar nu pentru că ar fi crezut că sânt bolnav, fără să excludă însă și această ipoteză (în acest sens și el și Clara s-ar fi putut pomeni fără veste în situația mea; ei și? Puteai face ceva? „Cu-o moarte toți sântem datori“, reflectase odată Ion Micu când doi scriitori din București muriseră, unul după altul, ba chiar râsese: „La cimitir, parodiase el ritualul unei ședințe, Cezar Petrescu, pe care tocmai îl îngropau, se pregătește Al. Chirițescu, care tocmai agoniza“). Ion Micu încercă să mă distreze povestindu-mi senzaționala ședință care avusese loc la București între timp și pe neașteptate între scriitori și I.C..

Era curios, în acei ani nașterea și moartea erau evenimente care loveau mai puțin conștiința cuiva decât o mare ședință; spiritul intra mai ușor în criză în astfel de înfruntări decât în fața pământului căscat în care unul dintre noi trebuia să dispară. Iar o despărțire era un lucru lipsit de interes, o chestie personală fără semnificații adânci... Erau evenimente eterne puțin importante. Nou și pasionant era ceea ce se petrecea într-o ședință. Nu vroia să mă impresioneze și nici nu mă impresiona (avea în glas un soi de modestie simplă și nesimulată de om înțelept care nu jubila de o mare victorie, deși se speria în adâncuri de o înfrângere) când îmi spuse că la ședință luaseră parte președintele Consiliului de Miniștri și președintele Marii Adunări Naționale, bătrânul zimbru al prozei românești... Că Gheorghiu-Dej trimisese ca observatoare două soții de lideri, prieteni de-ai lui de totdeauna, cutăriță și cutăriță, să observe și să raporteze... Că văzându-le, el, Ion Micu, înțelesese că miza era mare, că soarta lui I.C. era pecetluită, prezența acestor două observatoare arătând că șeful cel mare nu

mai avea încredere în sinceritatea lui I.C. în raportul pe care acesta avea să-l dea apoi despre felul cum decursese ședința cu scriitorii.

„Nu toți cei care luau parte la ea sesizaseră prezența discretă a acestor două tovarășe și semnificația care se degaja de aici, continuă Ion Micu. Bineînțeles, chestia asta îl lăsa rece pe primul ministru, sarcina lui în cultură era minimă, el avea un loc aparte în conducere, funcție mare dar putere puțină, ca totdeauna, începând de la 6 martie '45, până astăzi. Cât despre bătrânul zimbru se poate spune că ochiul lui vulturesc, «al unei rase necunoscute», nici nu le zărise și chiar dacă privirea sa se oprise o clipă asupra lor, nici măcar o clipă nu se întrebase cine sânt, cu toate că în timpul unor festivități și recepții cu protocol restrâns desigur că avusese chiar să schimbe câteva cuvinte cu ele. Gândul lui zbura prin păduri și lacuri, prin desișuri unde se ascundea vânatul, peste vâlcele prin care oștirile Moldovei dăduseră, prin veacuri, atâtea bătălii, unele sfârșite prin mari victorii, ele îndoielnice sau sângeroase înfruntându-l pe însuși marele Mahomed Cuceritorul. Nu cuceriseră însă nimic și asta îi dădea, prin secole, bătrânului zimbru, care le descrisese prin fabuloasa sa imaginație, o mândrie secretă, o lespede de tăcere pe chip și o viziune de nimicnicie asupra prezentului. Credeam că n-o să ne ajute, nu sperară să vorbească, nici nu vedeam cum ar putea el să se amestece în ițele încurcate ale acestor contemporani ai scrisului de care el fugise încă din anii de ucenicie. Totuși a spus ceva, o să vezi la urmă, ceva, ca să zic așa, turcesc, care nu era la ordinea zilei, dar constituia după părerea pe care și-o făcuse el despre noi (și poate în secret, și în parte despre sine) cheia soluționării tuturor conflictelor omului de cultură cu emisarii tuturor stăpânirilor. Desigur, lui I.C. și principalului său adjunct, membru supleant în Biroul Politic, prezența celor două observatoare le spunea multe... De aceea conduseră ședința cu o nervozitate și iritare care inhibară pe mulți fără să-i împiedice totuși să spună cu o îndrăzneală să zicem foarte controlată, că scriitorii nu mai puteau scrie din pricina Secretarului general al Uniunii. Cum, sări I.C. scos din sărite, să nu mai poți scrie din pricina... Iar adjunctul său să bruieze aceste voci timide cu ironii bine plasate... Da? Chiar așa, scriitorul nu mai scrie în liniștea biroului său fără să fie ajutat de secretarul general al Uniunii? Ar trebui atunci să-l pună să semneze și pe el pe copertă, numai că ar fi necesari atunci vreo câteva sute de secretari generali, câte unul pentru fiecare scriitor. Și ha, ha, ha, râse singur, crezând, cum se întâmplase întotdeauna, că întreaga adunare va râde cu el în hohote. Dar nu râse nimeni și prima

serie de vorbitori, intimidați astfel, își continuară totuși cuvântul repetând toți unul și același lucru: să fie scos din funcția sa secretarul general. I.C. se resemnă, nu mai întrerupse pe nimeni, începu să scrie în carnetul lui, având aerul că el așteaptă cu răbdare să se termine istoria asta nesărată cu secretarul general care ar împiedica, chipurile, pe scriitori să-și vadă de treabă, și să se intre în ordinea de zi, pe care el o anunțase astfel încă de la început: unele probleme de creație în lumina sarcinilor trasate de partid. Experimentat în ședințe, având oamenii lui printre noi, el știa că aceștia nu vor întârzia să reacționeze, făcuse o greșeală că încercase «să bage pumnul în gură» vorbitorilor, când în mod firesc scriitorii înșiși își vor băga pumnul în gură unii altora. Desbinarea lor de totdeauna alimentată de trufia lor firească (fiecare se credea un geniu!) era cunoscută. Totuși din când în când ridica fruntea, se întrerupea din scris și întreba pe câte unul cu o curiozitate nesimulată: «Cum te împiedică să scrii?» îl simțise după felul cum vorbea că o să-l facă să se bâlbâie, și că acela va da un răspuns ridicul. Că, nu știu ce, tovarășul secretar general umblă cu lozinci... Lamentabil! Cu lozinci umblau toți, nici măcar nu-l ironiza, să-i reamintească necesitatea lozincilor pe care partidul le lansa pentru mobilizarea maselor. Ce era însă cu această formulă. Ce ne împiedică să scriem? Păi nu era bine dacă un scriitor afirma acest lucru, fiindcă mulți din vechile generații se abțineau să publice și când unul dintre ei era câștigat, victoria nu era mică și aveau grijă de el... Unul (important) aderase cu condiția să i se dea lemne și să i se asigure un kilogram de carne pe lună, ceea ce, desigur, i se asigurase. Lua și el parte la ședință. Încât dacă unul din aceștia se supăra, din te miri ce, de pildă, din pricina unui critic care nu-l lăudase suficient (să aderi și să te mai și critice!) sau cine știe din ce altă pricină, și spunea: nu mai scriu! se producea mare panică în rândul activiștilor mărunți, responsabili de nemulțumirea scriitorului. Și atunci începea o agitație: era chemat criticul și beștelit, pus să-și retracteze opinia, erau pedepsiți cei care îi puseseră scriitorului bețe în roate, până ce acesta, îmbunat, declara că va scrie. Și atunci știrea zbura sus transmisă cu entuziasm: scrie, scrie! Cată să vezi deci semnificația acestei poziții luată în ședință față de secretarul general al Uniunii: ne împiedică să scriem! Nu pe unul, pe o mulțime! Foarte grav! Și încă nu se știa ce-o să spună prozatorul «tradus în cincizeci de limbi» și numeroșii lui susținători printre care mă număram. Tăcea încă. Ce-o să spună vestita poetesă, îndrăgită de I.C., susținută și popularizată intens? Se va ridica și ea împotriva secretarului general? Și nenumărați alții? Întrebări

care apăreau la orizontul gândirii lui I.C. și la care, scriind, desigur că reflecta... Se luă o pauză de o jumătate de oră, care se prelungi până la o oră, timp în care vorbii cu prozatorul tradus în cincizeci de limbi, care mă nelinişti. Îl întrebai dacă a văzut cine asistă la ședință și cu ce scop. Am văzut, cum să nu văd, răspunse el agresiv, am văzut totul, nimic nu mi-a scăpat, mie nu-mi scapă niciodată nimic. Sper că luați cuvântul, îi spusei, e unica șansă să-l gonim pe... și să veniți în fruntea noastră la Uniune. Nu e nimic de făcut, îmi răspunse el cu brutalitate, da, nimic, nu l-ai văzut? Stă și surâde, el știe rezultatul dinainte, își permite să asculte zbaterea noastră cu un surâs ironic... Vorbea de secretarul general, care într-adevăr arborase un astfel de surâs, dar care nu era deloc ironic, părea mai degrabă afectuos, protector... O să-l facem noi, zic, să-i piară acest surâs... Da, da, o să-l facem, o să-l dăm jos, zise maestrul cu ironie amară, și în locul lui o să vină Ion Amăicălițului, pentru el luptăm noi, să vie el în fruntea noastră și să ne omoare pe toți cu ciomagul, în curtea Uniunii, cum bine te-ai exprimat chiar dumneata despre el. Nu iau cuvântul! Îl prefer pe acest imbecil care surâde. Ce-aşi avea eu împotriva lui? Că e imbecil? E un imbecil liniştit și îi e frică de mine, de ce l-aşi schimba cu un imbecil de care să-mi fie mie frică? Lasă, zic, că nu sânteți dumneavoastră atât de fricos! Ba sânt! Ce să fac, zice, nu pot eu să lupt cu floreta în mână, cu unul care ține o ghioagă. Uită-te în jurul dumitale! Îl vezi? M-am uitat în jur, prin marele hol plin de scriitori, dar nu l-am văzut nicăieri pe Amăicălițului. Nici n-o să-l vezi, zice maestrul sarcastic, e *acolo*, înăuntru, cu președintele Consiliului de Miniștri, cu I.C. și cu marele zimbru. L-au chemat acolo! Da, stă nas în nas cu marele povestitor! Care n-a fost tradus în cincizeci de limbi! Eu am fost tradus! Nu în cincizeci, în cincizeci și una! Dar la ce-mi folosește? Spune dumneata, care ai mintea ascuțită, n-ar fi ridicol pentru mine ca să mă zbat să-l aduc pe acest *pitecantropus erectus* în fruntea scriitorilor? Da, da, te rog să-mi spui, te rog să-mi răspunzi sincer! Ar fi prea schematic, i-am răspuns. Totul e schematic, îl aud că zice, ți se pare că răstorni un munte și când colo răstorni o pietricică. Păduchi, domnule Micu, duc mâna după ceafă și găsesc păduchi! Strivesc păduchi... Nu sânt chiar păduchi, zisei, omul nostru e un simbol al puterii abuzive, trebuie alungat. Da, da, zice, și după aia vine alt simbol al putorii abuzive. Am vrut să-i răspund că individul abuziv va cădea, și el știe asta, și nu va îndrăzni să ne sfideze aducându-l în fruntea noastră pe Amăicălițului, dar mi-am dat seama că nu era necesar, știa și el că troglodítul nu era potrivit într-un astfel de post care cerea alte

calități decât agresivitatea și violența. Era doar atins că nu fusese, și el invitat *acolo!?* Făcea sceptice și amare presupuneri ca să i le spulber eu, să-i alung îndoiala secretă. Nu i-o alungai însă, îl cunoșteam și știam că nu va abandona și că chiar dacă ar fi fost împins în fruntea noastră Amăicălițului, va continua apoi împotriva acestuia până la victoria finală... Un activist surveni și îi spuse în șoaptă că era invitat la tovarășul I.C. Iată deci... O abordai atunci pe populara poetesă și alte personalități care pe lângă că le elogiasem sistematic în ultimii trei ani în revistă, cu mulți mă și împrietenisem în desele mele vizite la București. Poetesa izbucni în râs când îi formulai ipoteza cu Amăicălițului, îmi puse mâna pe braț și mă ironiza: Ioane, tu ai fi foarte inteligent dacă n-ai fi prea inteligent. Fii atentă la ce spui, o avertizai, când o să iei cuvântul. Ești vulnerabilă! Să nu rămâi perplexă! Nu pot, zice. Adică? Nu pot să rămân perplexă. De ce? Ai uitat ce-ai spus de mine? zice. Am spus multe! Da, zice, dar am reținut esențialul. Care? Se apleacă și îmi șopti la ureche cu un cinism lingvistic care îi aprinsese fața: Ai spus că gândesc cu... Și asta, zic, te ajută să nu fii luată prin surprindere? Da, zice, mă inspiră... Și într-adevăr, mă ului când ședința reîncepu și ceru prima cuvântul. Trase foarte tare, deși se știa că era în relații prietenești cu secretarul general al Uniunii. Da, preciza ea, dar una e prietenia și alta sânt principiile. Ea nu poate să susțină că un scriitor poate fi împiedicat de cineva să scrie, dar nici să vadă că un secretar general promovează nulități, umple presa cu numele lor și ni-i dă și drept exemplu. Înseamnă că nu cunoaște adevăratele valori și prin urmare nici n-are ce să caute acolo unde s-a cocoțat. El cărți n-a scris, nu se pricepe la ele și nici la ale altora. E o anomalie care trebuie să înceteze, dacă vrem să nu ajungem la o stare de confuzie totală în problemele de literatură. Și se așeză cu chipul, ai fi zis, în flăcări, dacă exaltarea ei n-ar fi fost foarte dură și lucidă. Se auzi o voce: am de pus o întrebare. Și se ridică și i-o puse. Într-o ședință, zise acela, poeta... a fost foarte urât criticată de secretarul general al Uniunii pentru că începuse de la o vreme să scrie poezie intimistă. Eu am fost foarte indignat și m-am ridicat și i-am luat apărarea. Și ce dacă scrie poezie intimistă? Poezia e și intimistă, numai bună să fie. Atunci m-a întrerupt chiar poeta și la fel de indignată și aprinsă la față ca acum, m-a întrebat că pe ce drum vreau s-o împing... Adică, în subînțeles, că o împing pe drumul dușmanului de clasă. Am rămas stupefiat ca și acum când o aud zicând aici că secretarul Uniunii e plin de toate păcatele. O întreb, când a fost sinceră, atunci sau acum? Și atunci și acum, a sărit poetesa bine inspirată de acea

parte a ființei ei de care îmi pomenise, căci a făcut o puternică impresie, s-a produs rumoare aprobativă dar și desaprobativă, la adresa celui care vrusese să arunce un dubiu asupra sincerității ei. Depinde cu cine e sala. În alt context răspunsul ei ar fi stârnit rânjete disprețuitoare pentru o astfel de labilitate în principii, care îți putea permite să treci fără să clipești din ochi de pe o poziție pe alta. În clipa aceea sugestia ei era că poți fi un timp naiv, sincer și credul, dar că la un moment dat îți cad cojile de pe ochi și vezi adevărul. Perfect! Și atunci a luat cuvântul prozatorul. Începu prin a spune că el, ale cărui cărți au fost traduse în cincizeci de limbi (aici l-a întrerupt I.C. spunând că zilele astea i s-a raportat că a mai fost tradus într-o limbă și anume în pakistaneză). Da, da, și eu am auzit, da, mi s-a trimis cartea împreună cu o sută de dolari, a continuat celebrul prozator, i-am primit în plic și m-am dus la Banca de Stat și i-am predat... Da, am predat dolarii. Am primit pe ei șase sute de lei, da, șase sute, cât să-mi cumpăr o sută de pachete de țigări, da, știu, leul e foarte puternic, de zeci de ori mai puternic decât dolarul, i-am cheltuit leii în aceeași zi la Capșa cu prietenul meu Ion Micu, și am predat dolarii, pe toți i-am predat (și îmi puse mâna pe umăr și mi-l strânse ca într-un clește: era un semn să nu mă neliniștesc de comedia pe care o juca?). Puteați să-i păstrați, ha, ha, îi zise adjunctul lui I.C. și să faceți un voiaj în Pakistan. Am fost în Pakistan, răspunse maestrul, și în Portugalia lui Salazar, am fost și în Spania lui Franco, și la Paris am fost, am văzut raiul capitalist, vă foarte mulțumesc, îmi ajunge... Ați scris și niște articole care au fost foarte apreciate, zise malițiosul adjunct, ne întrebăm de ce le-ați întrerupt... Nu numai articolele le-am întrerupt, răspunse scriitorul cu o bruscă schimbare de ton din care înțelesei că se va lăsa acum dus de marea sa fantezie a recriminării piezișe, pe care doar puțini i-o cunoșteau, că nu va mai vorbi cu limbajul rațiunii și al logicii, știind bine că în anumite împrejurări nimic nu era mai elocvent și neliniștitor decât s-o iei razna, să devii incontrolabil și imprevizibil, simulând în același timp exasperarea, dealtfel existentă în forul său interior, căci la vârsta lui și atât de celebru, după ce aderase prin '46 la P.C.R. părăsind Partidul național țărănesc și înjurându-l îndelung în presă, se pomenise îndepărtat și izolat, gata să fie exclus din partid, da, nu numai articolele le-am întrerupt, ci și pagina din noul meu roman a rămas albă, roman dedicat luptei ilegale a comuniștilor... Da, albă, pentru că noi scriitorii nu putem scrie fără o anumită sensibilitate și când sântem loviți tocmai în sensibilitatea noastră, punem stiloul jos și cădem pe gânduri. Da, întocmai ca Ion Lăscan, pe care dumneavoastră ni-l

vârâți sub nas ca erou exemplar din nuvela *Ion Lăscan s-a pus* pe *gânduri* a talentatului Petre Dragoș... Și eu m-am pus pe gânduri... De ce?... De ce?... De ce numai Ion Lăscan are dreptul să se pună pe gânduri și noi, scriitorii, n-avem acest drept? Adică ce drepturi avem noi? Să rămânem la Lisabona?... Nu rămânem... Deși Lisabona e în țară latină și se poate lupta și acolo împotriva regimului fascist al lui Salazar, poți fi mai util acolo partidului decât aici unde sânt confruntat cu tovarășul... (și aici rări și mări cuvintele ca printr-o fantastică luptă) A-măi-că-li-țu-lui... Amăicălițului, repetă cu amara sa ironie, care nu mi-a făcut nimic, îl respect pe tovarășul Amăicălițului, nu i-am citit poeziile, o să i le citesc, da, îmi fac autocritica, e o lipsă a mea, când o să am timp îl citesc, acum n-am timp, n-am timpul socialmente necesar, să mă scuze tovarășul Amăicălițului, e om tânăr, eu am cincizeci și patru de ani, el e mai tânăr, să vie la mine să stăm de vorbă, n-o să regrete, are multe de învățat... Da, mai are multe... multe de învățat... Delira? Nu chiar. Și pe acest delir controlat se ridică Amăicăluițului și îl întrerupse intempestiv. Tovarăși, eu n-am nimic de învățat de la tovarășul... și n-am ce să caut la el, deși mă invită! Și n-am nevoie de aprecierile lui, bune sau rele asupra poeziilor mele. Și se așeză. Asta făcu foarte proastă impresie. I.C. își intensifică truda sa pe carnetul pe care scria, marele zimbru își ridică și mai sus privirea, președintele Consiliului de Miniștri spuse și el o vorbă: dialogul între generații e inevitabil și necesar, trebuie să stați de vorbă, să discutați... Eu l-am invitat pe tovarășul Amăicălițului, reluă celebrul scriitor, l-am invitat și nu l-am întrerupt. Când o să ia aici cuvântul n-o să-i întrerup vorbirea, ci dimpotrivă, o să-l ascult cu mare interes, cum am mai ascultat și pe alții... Nu mi-e rușine să ascult la vârsta mea un tânăr atât de talentat, dar care mai are ce învăța, da, mult mai are, când o să treacă prin ce-am trecut eu, când fasciștii mă pândeau cu pistoalele în buzunare să mă împuște (și din fericire n-o să mai treacă, fiindcă i-am învins pe fasciști), dar o să treacă prin altele, fiindcă lupta partidului nu s-a încheiat, avem de luptat împotriva dușmanului de clasă care uneltește să întunece victoriile noastre, a ideologiei burgheze imperialiste și a rămășițelor mic-burgheze, atunci o să-și aducă aminte de vorbele mele și o să-mi dea dreptate... Acuma, am gândit eu atunci, trebuie să pună punct atacului împotriva Amăicălițului, dacă vrea să nu se întoarcă totul împotriva lui. Sugerase destul, că individul e nestăpânit și deci nepotrivit pentru a fi împins într-o funcție unde se cereau calm și disponibilitate, pentru a colabora cu toată lumea și cu toate generațiile, că

era infatuat și inabil (îi întinsese o cursă și el căzuse în ea, declarând că n-are de învățat de la nimeni - nu spusese chiar nimeni, dar nu precizase că de la alții da), deși talentat, da, talentat, dar nu foarte talentat, nu-i citise poeziile, era o lipsa a lui, dar o să i le citească *(voir*, n-o să i le citească! sugestie: nu poți să bagi pe gâtul cuiva un poet mediocru, chit că îl popularizezi până la exces, dublă sugestie, nu poți pune în fruntea scriitorilor un poet pe care generațiile mai în vârstă nu-l prețuiesc, fără riscul de a-ți îndepărta aceste generații). «N-o să-mi aduc aminte de vorbele dumneavoastră, zise însă Amăicălițului, de asta dată mai calm, dar minându-și totuși poziția deja șubrezită, mă scuzați, se adresă el prezidiului, că intervin, dar văd că tovarășul... își continuă atacul împotriva mea, deși declară cu ipocrizie că nu i-am făcut nimic. I-am făcut, dar nu vrea să spună, eu i-am citit cărțile și am declarat într-un interviu că imaginea pe care o oferă ele în străinătate despre țara noastră nu e prea măgulitoare. E o părere personală pe care am exprimat-o cu sinceritate, fără vreun gând ascuns, sau cu invidie pe succesul său, care totuși irită pe mulți prin tapajul pe care îl face. Nu vreau să spun mai multe despre chestia asta, nu e locul, declar doar că, în fond, dincolo de anumite dedesubturi și de părerea mea personală, nu e rău că un scriitor român e tradus în limbi străine! Foarte bine! Și cu asta nu mai am nimic de adăugat, indiferent ce-ar mai spune dânsul aici...» Da, vorbise mai bine, dar tot rău era, ba chiar mai rău, fiindcă opera celebrului prozator era unanim apreciată și părerea personală despre ea a poetului, chiar sinceră, cum declara el, nu era totuși mai puțin obtuză, în ultima instanță chiar nesinceră, fiindcă se știa că acest argument al imaginii nefavorabile a țării noastre în opera prozatorului fusese lansat de secretarul general al Uniunii, preluat și de acesta de la I.C. Era unul din motivele disgrației în care căzuse prozatorul, desigur nu cel real, care era de ordin politic, ci invocat, cel politic nefiind încă elucidat: trecutul lui în presă, adeziunea sa la Partidul național țărănesc și alte compromisuri... Da, da, reluă el, am auzit, am auzit și nu m-am supărat, de ce să mă supăr, critica e liberă, mai ales dacă e și sinceră, un scriitor care se supără când e criticat dovedește că n-are încredere în scrisul său, că are dreptate criticul, că opera lui nu are valoare, dar una e critica și alta e calomnia, una e critica sinceră, înaripată de dorința de a-l ajuta pe scriitor, și alta e denigrarea, chiar sub masca sincerității, sub masca principialității, a demagogiei... Eu mi-am scris cărțile fără dedesubturi, iubind acest popor și mai ales iubindu-mi părinții mei țărani, bunicii mei tot țărani, străbunicii mei pălmași care au

suferit jugul exploatării boierești, care au suferit împilarea jandarmului și a vătafului și i-am descris în cărțile mele cu dragoste, nu i-am ponegrit, nu puteam să-mi ponegresc neamul, cum am auzit că se scrie acum în Occident, unde e la modă să-ți urăști tatăl castrator și mama freudistă și să trăiești în incest cu sora ta bună și să descrii ocnele cu multă, da, foarte multă poezie, cu mult talent și să arăți că un criminal, un ucigaș e un sfânt, că inima lui e o floare, da, o floare neagră, dar tot floare, sânt și flori negre, laleaua neagră, dar nu lalele, negre sau galbene sau turcheze descriu acești scriitori, ci pederaști, pederaști activi și pasivi, colaboraționiști cu ocupantul fascist, trădători de patrie, care au o singură dorință, să ajungă în ocnă, în raiul lor, și ca să ajungă în el, ucid fetițe, dar și oameni bătrâni, și acești scriitori descriu aceste crime cu exaltare și critica îi laudă, scrie despre ei tomuri întregi, prefețe, face să curgă râuri de cerneală. Nu sânt un astfel de scriitor, deși unii sugerează că ași fi, nu chiar criminal, deși a-ți ponegri neamul e și asta o crimă, o trădare de patrie dintre cele mai ignobile, căci patria e mama noastră a tuturor, pe pământul ei am deschis ochii, pe miriștile ei am auzit ciocârlia, în ogrăzile ei am văzut răsăritul soarelui și am auzit minunatul fluierat al graurului... Nu sânt un scriitor idilic, viața noastră a fost aspră, da, aspră și în asprime nu toate virtuțile înfloresc, mai înfloresc, născute din sărăcie și mizerie, violența, cruzimea, forme ale disperării și ale revoltei... Le-am descris și pe ele, dar n-am denigrat, nu mi-am înjosit eroii... Gata, am gândit iar în clipa aceea, ajunge, s-a înțeles ceea ce vrei să spui, nu întinde coarda... Dar el o întinse, sau cel puțin așa mi se părea mie, fiindcă îl cunoșteam de cinci ani, o întinse după o teorie a lui că trebuie s-o întinzi chiar până plesnește și în clipa când plesnește să-i dai drumul din mână și să-i zboare celui pe care îl vizezi pe lângă urechi, să-i vâjâie pe lângă tâmple, și imediat să-ți alegi altă coardă, să ai mai multe și s-o iei de la cap... În cazul de față cel vizat era I.C. care nu putea fi numit, dar care, la rigoare, putea fi... Președintele Consiliului de Miniștri, care îl simpatiza și nu înțelegea nimic din înverșunarea crescândă a celebrului prozator, îl întrerupse mirat și vesel: maestre, îi zise, nu vreau să vă întrerup, dar ca să vă pot urmări v-ași ruga să spuneți direct la cine vă referiți... sântem între noi, putem vorbi deschis, văd că sânteți foarte îndurerat, spuneți pe față... Da, da, da, zise prozatorul prinzând din zbor o altă coardă, da, sânt îndurerat și cum să nu fiu dacă mi se spune, nu pe față, nu deschis, nu sincer, că mi-am ponegrit țara în cărțile mele, mi-am ponegrit neamul peste hotare... Ei, da, îl opri iar primul ministru, dar cine... Se lăsă o

tăcere și se produse o relaxare și în prezidiu, toți cu expresii vesele, fals nedumerite și cu ridicări din umeri: ei, cine să fi spus, unde, când... Da, da, am să spun, șopti prozatorul parcă cu o tristețe metafizică, n-ași fi vrut să spun, dar trebuie să spun... O să-l numească oare pe I.C.? mă întrebam. Ai fi putut crede că vorbitorul, ajuns aici, are de gând să-și taie punțile, să joace totul pe-o carte, nu mai putea da înapoi, podurile, în urmă, i se vor prăbuși... Ce i se mai putea face mai mult decât să fie declarat trădător de țară? Să-l spânzure? Să-l belească de piele? N-aveau decât, își trăise viața, se întâmplă, da, se scrie și în istorie că o viață glorioasă are adesea un sfârșit tragic... Și-l asuma, de ce să nu și-l asume?... Da, da, o să-l spun, repetă, de ce să nu-l spun, e aici de față și surâde, eu nu surâd, nu pot să mai surâd... prietenul meu, fiindcă sântem prieteni, tovarășul Dumitru Dumitrescu-Dolj secretar general al Uniunii... scriitorilor (la acest din urmă cuvânt șovăi premeditat apoi îl rosti, dar sarcastic, cu intensă ironie, vrând parcă să spună că iată ce-au ajuns scriitorii, să li se pună în cap un astfel de ridicol personaj, care mai și surâdea; personajul, auzind, surâse și mai accentuat ca și când i s-ar fi adus un elogiu...). Cineva dinafară ar fi putut crede că era prea puțin pentru o punere în scenă atât de dramatică, pentru noi însă era foarte mult! comentă Ion Micu fără patetism, cu o modestă convingere. Era o breșă care doar în aparență se plasase la nivelul Uniunii, și având un mobil meschin. Îmi revenea mie sarcina s-o plasez în sfera clară și distinctă a principiilor, dar fără această breșă mi-ar fi fost imposibil, fiindcă cine eram eu? Un critic literar abia cunoscut, un redactor-șef al unei reviste din provincie, în timp ce el era o puternică personalitate, care avea în urma lui o operă. Iar breșa nu se putea face decât exact în stilul în care o făcuse el. Unii declarară mai târziu că felul cum vorbise cunoscutul prozator le pricinuise scârbă. Erau privilegiați ai ierarhiei care se formase de la I.C. în jos, scriitori minori și demagogi, care aveau deja mașini la scară, dar și scriitori de valoare care își încheiaseră opera și nu-i mai interesa decât o existență comodă, după ce în vechiul regim duseseră o viață grea de lipsuri materiale și plină de compromisuri zadarnice. Când luă cuvântul cel care ceruse să-i fie asigurate lemnele și un kilogram de carne pe zi, el îl apără pe secretarul general al Uniunii, lucru care mă scârbi pe mine de astă dată, deși îl prețuiam, era și el un mare scriitor, avea într-adevar nevoie de lemne și de carne, avea și doi copii, dar...“

II

Ion Micu tăcu, nu-și duse ideea până la capăt. Suferea vizibil de ceva, o expresie de minus i se așternuse pe chip. Vru să-și aprindă o nouă țigare, dar renunță cu un fel de silă... înțelesei: țigările nu mai aveau gust... „Ascultă Victore, zise, în spitalul ăsta nu se poate bea o cafea?“ Eram pe terasă. Mă ridicai, ieșii pe coridor și mă dusei în oficiu, unde întrebai o infirmieră dacă nu putea să-mi aducă o cafea. „Are medicul de gardă, zise, dacă vă dă el, vă facem...“ Și o luarăm amândoi spre camera de gardă. Medicul se uită la mine surprins, dar fata i-o luă înainte, îl luă la vale, hai, dom' doctor, nu fiți zgârcit, doar atât îi spuse și nu-i mai așteptă răspunsul, îi luă pur și simplu cutia dintr-un sertar și ieșirăm. Când o aduse, Ion Micu se uită la fată clipind des. „Ați pus zahăr în cafea?“, zise. „No, zise și fata cu o bruscă ironie, e amară.“ „Mulțumesc, sărut mâna, de unde ați ghicit?“ „Ei da, mare ghicitoare“, răspunse ea cu un dispreț vesel și ne întoarse spatele și îi văzurăm corpul suplu sub veșmântul alb care parcă mișcându-se cu nepăsare ne spunea că știa ea multe și îi cunoștea bine pe băutorii ăștia de cafea amară... „Foarte bună, zise Micu după ce gustă din ea, și nici măcar n-am ciupit-o de cur, m-a luat la mișto...“ Clara avu o umbră de surâs: „Internează-te și tu ca Victor vreo două săptămâni și o să ai ocazia asta în fiecare zi. Serios, ai ajuns dependent de cafea și de bere, nu ți-ar strica o desintoxicare...“ „Un om trebuie să moară de ceva“, repetă el acest răspuns invariabil, care, se pare, pe el îl împăca cu soarta: n-avea intenția să se lipsească de aceste două droguri fără de care nici al treilea, țigarea, nu mai avea gust și nici mintea nu-i mai mergea.

„Nu se poate să acordați atâta importanță unui secretar al Uniunii, tocmai dumneavoastră care sânteți un atât de cunoscut scriitor“, zise președintele Consiliului de Miniștri naiv. Sau făcând pe naivul, continuă Ion Micu. Noi nu-i acordăm importanță, răspunse prozatorul, el ne acordă nouă. Ne acordă și ne critică în presă, în toată presa, în articole de fond din marile ziare, nu numai literare, ziarele care apar în milioane de exemplare, și cititorii noștri află că n-avem nivel ideologic, că nu cunoaștem clasa muncitoare, că n-am auzit de ideile marxist-leniniste despre artă și literatură, în timp ce el le cunoaște, foarte bine le cunoaște, fiindcă s-a născut cu ele din fașă, în timp ce noi sugeam doar lapte de la mamele noastre, el odată cu laptele sugea și idei, pe care însă le-a ținut bine ascunse până la 23 August și numai după 23 August 1944 le-a dat la iveală, în timp ce noi am avut naivitatea s-o facem și înainte de 23 August și să fim

amenințați de legionari cu pistolul, să năvălească legionarii în redacțiile de stânga unde lucram și să fim ciomăgiți, să ni se devasteze birourile, și să ne promită că vor reveni dacă nu renunțăm la atacurile noastre împotriva legiunii și a Căpitanului. Ce făcea pe atunci tovarășul Dumitru Dumitrescu-Dolj? Tovarășul Dumitru Dumitrescu-Dolj, care mi-e prieten, da, foarte bun prieten... Iritat la extrem, I.C. îl întrerupse cu brutalitate spunându-i că partidul cunoștea activitatea politică de dinainte de 23 August a tovarășului Dumitru Dumitrescu-Dolj, asta e o ședință în care scriitorii sânt invitați să discute probleme de creație și nu verificări politice. Sânt strâns legate, răspunse prozatorul. Partidul ne-a învățat că politica și arta se îmbină într-un tot armonios. Și când sântem criticați că n-avem nivel politic, trebuie să răspundem și să discutăm chestiuni politice. I.C. tăcu, se făcu că n-a auzit, continuă să scrie în carnetul lui cu înverșunare. Scria repede, umplea filă după filă. Dar și prozatorul renunță la atacul său politic împotriva secretarului Uniunii. Se grăbi să încheie. Nu vroia să abuzeze, nu atât a avut de spus, are multe de spus, dar poate că și alți scriitori doresc să-și exprime punctul lor de vedere, dacă va mai fi timp și dacă va fi necesar, o să ceară din nou cuvântul... Atunci m-am ridicat eu. I.C. îmi aruncă o scurtă privire... Ei, parcă mă întrebă, tu ce-ai de spus? Te-am numit redactor-șef, poftim, ai cuvântul. Da, îi răspunsei printr-o lungă tăcere, m-ai numit, după ce însă m-ai silit să gândesc că sânt ceea ce nici un om nu dorește să fie, adică un ins manevrabil pe fondul general de lașitate umană care zace în noi, când în joc e un ideal pe care, chipurile, îl servim împreună. Lenin spune (și în cuvântul meu făcui un abuz ostentativ citându-l de nenumărate ori, ca să-i sugerez lui I.C. și nu numai lui că nu mai putem gândi ca și când Stalin ar mai trăi încă și ne-ar îndruma mai departe cu mâna lui părintească), Lenin ne învață că în chestiuni de literatură și artă nu se decide nici prin vot și cu atât mai puțin prin hotărârea personală a cuiva, care ar deține o funcție, să zicem chiar pe merit. Se pune atunci o întrebare foarte delicată: cine decide? Da? sări numaidecât I.C. foarte brutal. Îți pui întrebări delicate într-o chestiune atât de clară cum e conducerea de către partid a literaturii și artei? Auziți ce dileme are tovarășul Ion Micu, redactor-șef al unei importante reviste din țară. Înțelesei, deși de fapt știam: eu nu eram marele prozator, să mi se permită dizertații libere pe ceea ce îmi putea trece mie prin cap, să-l învăț eu pe el sau pe alții ce zice Lenin. Era un avertisment dat și altora. Nu mă mir, continuă I.C. sarcastic, de ce revista *Luceafărul literar* a ajuns la un tiraj atât de scăzut (care e tirajul, se adresă el adjunctului, exact, zise acela

prompt, o mie patru sute, I.C. își apucă nervos carnetul), tirajul ăsta ne pune problema reorganizării revistei și în loc să se gândească la asta tovarășul Ion Micu vine aici la o ședință la Comitetul Central cu întrebarea cine decide în chestiuni de literatură și artă... Și după această amenințare, mă proteja tot el clătinând din cap cu infinită răbdare și simpatie: Nu zic să nu reflectăm la scrierile lui Lenin, dar tot Lenin spune că până nu smulgem din noi drăcușorul mic-burghez, avem puține șanse să înțelegem în mod just marile probleme ale revoluției și rolul care îi revine literaturii și artei în victoria ei. Și îmi făcu, patern și insistent, cu degetul. O clipă mă intimidă. Tirajul revistei noastre era într-adevăr scăzut, trăgeam trei mii și jumătate din el ne era returnat, chioșcurile refuzau tacit să deschidă pachetele, nu știam de ce. Revista nu era bună, dar nu din vina noastră, cele mai interesante materiale ne erau respinse de direcția locală a presei, cu care aveam zadarnice discuții, articolele polemice cu scriitorii și criticii din București fiind animate până ce obiectul polemicii devenea inactual. Totuși revista era mai bună decât altele din capitală și I.C. știa acest lucru. Evitai însă să mă las atras în explicații inutile asupra condițiilor în care era silită să apară revista lunară, în care ași fi eșuat fără să pot să spun i ce aveam de spus. Mă făcui de asemenea că n-am auzit stupida lui obsesie referitoare la drăcușorul mic-burghez și continuai: în conducerea de către partid a literaturii și artei, teză de a cărei justețe nu se îndoiește nimeni, se pune totuși chestiunea delicată a judecății de valoare, care revine criticii literare. Or, această critică se exercită de către critici. În acest sens, tradiția rămâne: nu poate să vină un nechemat și să decidă care poezie e bună, care e roman prost, care e piesă de teatru revoluționară și care nu e. Pentru a fi revoluționar orice text trebuie să fie întâi realizat artistic, ca să se deosebească de un articol de gazetă pe care poate să-l scrie orice jurnalist. Nu pledez pentru autonomia esteticului, dar nici pentru autonomia urâtului, a inesteticului agresiv, a platitudinii violente care se răsfață abuziv. Lenin declara că nu-i place Maiakovski, că lui îi place Pușkin. Dar asta nu l-a determinat să ia măsuri împotriva lui Maiakovski. A lua măsuri împotriva unui scriitor era împotriva concepțiilor lui despre condiția artistului. Își spunea părerea și dorea să rămână o simplă părere. La noi scriitorul actual netalentat este încurajat să desființeze critica, să se plângă de ea, să ceară audiențe, să fie ascultat cu bunăvoință și să obțină să se ia măsuri represive împotriva criticului care îl respinge. De aici decurg anumite consecințe. Normele leniniste sânt ignorate, deși critica și autocritica, spune el, ne sânt necesare

ca apa. Și aici ajungem iar la chestiunea delicată a viziunii globale pe care o avem despre spiritul critic. Cine are dreptul să promoveze false valori, uitând că declanșează astfel și creează un mecanism arbitrar care se placheează pe idealuri pentru care am luptat și care ne călăuzesc existența? Un poet care a declarat aici că n-are de învățat nimic de la nimeni nu-și dă seama că a exprimat o stare de spirit simptomatică. El nu e interesant în sine, ci prin ecoul pe care l-a stârnit și sprijinul pe care l-a primit din partea conducerii Uniunii Scriitorilor. A vrut și a obținut să fie lăudat de criticii care îl contestau. Bun, și ce e cu asta? Îi ajunge lui această victorie? Înseamnă că nu e un poet, ci cu totul altceva, nu ne interesează ce, într-o societate nouă apar psihologii bizare și atât de neverosimile încât generațiile viitoare vor ridica din umeri dacă se va găsi cineva să le descrie. Coșbuc, am continuat destins și decis să-mi dau și eu foc câtorva punți, urmând tactica cunoscutului prozator, Coșbuc are o poezie în care criticul e băgat la pușcărie fiindcă nu-i plăceau poeziile împăratului. Totuși împăratul, scriind noi poezii, îl cheamă pe critic din celulă și i le citește, sperând într-o apreciere favorabilă. Criticul ascultă, apoi răspunde, adresându-se celor care îl înconjurau:

E cheia temniței la voi
Hai duceți-mă înapoi...

Coșbuc a prezentat o imagine idilică a criticului, eu n-am avut curajul să spun publicului care venise să mă audă la o conferință pe care am fost somat s-o țin că versurile poetului erau proaste. E drept că nici publicul n-a plecat convins că vorbisem despre un poet bun, și la ieșire unii m-au întâmpinat cu căldură și ironie condescendentă: nu fiți deprimat, mi s-a spus, noi îl citim pe Eminescu și n-o să uităm ce înseamnă poezia. Totuși am venit cu speranța să auzim noi stihuri... nu le-am auzit, dar or să vină... Și am înțeles că la o a doua sau a treia mea conferință o să găsesc sala goală. Numele meu, din clipa aceea, și destinul meu se contopiseră cu ale poetului despre care vorbisem. Vom parcurge de-aici înainte împreună același drum. Iar noul Eminescu nu va mai găsi în mine criticul care să-i anunțe apariția, deși eram destinat să-i aud primul glasul! Nu, eu aveam să rămân criticul care elogiase un fals poet și care nu mai putea să tresară, chiar dacă ar fi tresărit, la auzul versului divin al poetului așteptat... Numai dacă aveam să mă întrec pe mine însumi... și voi încerca, am încheiat, să fac

acest lucru, cu energia unui revoluționar de profesie, așa cum ne învață partidul... Lamentabil, am gândit așezându-mă pe scaun alături de cunoscutul prozator, care îmi strângea brațul încurajându-mă: A fost foarte bine, foarte bine, stai liniștit, parcă îmi spunea. Ce bine? Că mi-am legat soarta de aceea a lui Amăicălițului? Și încă așa cum m-a învățat partidul? Ca și când partidul ar fi spus că trebuie să... Știința de a rămâne tu însuți în împrejurări care ne depășesc se învață. Într-o astfel de ședință te pomenești că spui ceea ce n-ai dorit să spui și, dimpotrivă, te apucă o amnezie și uiți să vorbești despre lucruri care te-au indignat atâta vreme și plănuiai să le dai la iveală. Experiența asta se capătă tot în ședințe și anume la un nivel cât mai înalt. Or, asta era prima de acest fel la care luam parte. Întâi că nu trebuia să-mi desvălui gândirea intimă și să afirm că am fost somat să țin acea conferință. Al doilea, nu trebuia să spun eu despre mine că m-am compromis acceptând. Al treilea că nimeni n-a înțeles chiar foarte clar despre care poet era vorba. Al patrulea ce rost avea să spun despre mine însumi că sânt revoluționar de profesie... Fapt e că I.C. arăta destul de mulțumit de avântul meu, avea această expresie pe chip și am simțit că roșesc, îmi ardeau urechile. După mine s-a ridicat un cunoscut poet care de la început a introdus în fluxul subteran al ședinței, cu voce dramatică de bătrân demagog, o diversiune de o violență extremă. Nu striga, dar aveai impresia netă că urlă. Nu cred că a vrut în mod special să mă atace pe mine, fiindcă n-avea motive, totdeauna scrisesem bine despre el, e drept nu foarte bine, totuși bine în raport cu degringolada în care ajunsese talentul său după 23 August încoace. Sensul diversiunii era următorul. „Mă tovarăși, ce discutăm noi aici despre Dumitru Dumitrescu-Dolj, când dușmanul de clasă ne pândește și își strecoară ura sa chiar sub ochii noștri, în revistele noastre pe el scrie deasupra titlului, proletari din toate țările uniți-vă! Iată ce putem citi într-o revistă de provincie... Și scoase revista din buzunar (venise cu ea de-acasă!) îndoită nu i se vadă numele, deschisă gata la acel text. Ce ne citi: că un erou dintr-o proză își botezase câinele, Căpitanul. Și numele acesta se repeta de câteva ori, iar textul, citi: tendențios, sugera rânjetul de satisfacție pe care autorul îl adresa, printre rânduri, cititorilor. Suna ca o sfidare, părea ceva incredibil, cum putuse să apară așa ceva? Iată adevăratele probleme care ni se pun, lipsa de vigilență, spiritul de gură cască, împăciuitorismul cu elementele dubioase, care atâta așteaptă, să... ețetera, oțetera. Rumoare de satisfacție printre partizanii lui Dumitru Dumitrescu-Dolj, reținere obiectivă în prezidii!, voci: În ce revistă a apărut, cine e autorul? Poetul strigă: n-are

importanță în ce revistă a apărut, putea să apară în orice revistă în care lipsa de vigilență slăbește. Totuși, se insistă, unde? În *Luceafărul literar* zise I.C., dar, cum bine a spus și cunoscutul nostru poet, putea să apară și în altă parte. Mă cruța, nu vroia să mă arunce în gura vigilenților, iată deci că ținea totuși la mine, când putea, acum, atât de ușor, să mă îndepărteze din presa literară. Totuși această diversiune grosolană nu opri tirul vorbitorilor care urmară împotriva secretarului general al Uniunii. Spuneau câteva fraze despre sporirea vigilenței, apoi cu o abilitate de care eu nu fusesem în stare, reveneau asupra unor probleme care privesc atmosfera care s-a creat în conducerea Uniunii. Fără dramatism, fără destăinuiri intime, cu detașare, fără ironii inutile, ca despre un lucru îndeobște cunoscut și care trebuie remediat. Se povestiră câteva lucruri elocvente: că D. D.-Dolj era mereu cu partidul în gură și atribuia greșelile sale partidului. Care erau acele greșeli? În primul rând modul disprețuitor cu care îi trata pe scriitori. Felul cum li se inventau concepții burgheze și nu numai oral și în ședințe, ci și în presa de mare tiraj. Un exemplu: un scriitor este întrebat de D. D.-Dolj la ce lucrează. Vreau să scriu un roman despre mineri, dar merge greu, i s-a răspuns. De ce? Fiindcă s-a documentat în Maramureș și acolo situația minerilor nu e tipică pentru a putea oferi o adevărată imagine a minerilor din țara noastră și că el, romancierul, trebuie să se elibereze de acea realitate și să se ducă în altă regiune. Ce face atunci D. D.-Dolj? Publică un articol în *Scînteia*, nesemnat, deci un editorial ca din partea ziarului, în care se spune: că printre scriitori circulă «teoria» burgheză a eliberării de realitate și... dă-i și combate această teorie, dăscălește-i pe scriitori pe trei coloane, pe pagina întâi în organul CC. Alt exemplu: într-o ședință de partid se ridică un scriitor care vrea să pună o întrebare (un scriitor cam naiv, după cum se va vedea). Ei, care e întrebarea? Dacă e adevărat, a zis el, că a intervenit o pauză în lupta ideologică. Toată lumea a râs! I-auzi ce i-a trecut prin cap! Nu, tovarășe, stai liniștit, n-a intervenit nici o pauză, ce te-ai speriat? i s-a spus. Ce face însă D. D.-Dolj? Articol de fond în *Scînteia* de dăscălire a tuturor scriitorilor, în același stil, că ar circula printre ei ideea că ar fi intervenit o pauză așa și pe dincolo. E clar: desigur, *Scînteia* se interesează de problemele ideologice și de creație ale oamenilor de cultură și îi cere secretarului general al Uniunii să scrie despre astfel de probleme, dar nivelul politic și cultural al tovarășului D. D.-Dolj e atât de precar încât el nu știe ce să scrie, adevăratele probleme de creație ale scriitorilor îi sânt de fapt străine și atunci trage și el cu urechea și nu se sfiește să informeze

greșit *Scînteia*, cititorii și chiar partidul, prezentând false probleme și oferind despre scriitori o imagine ridicolă, care îi discreditează. Când un tânăr scriitor vine la el cu o adevărată problemă de creație (și vine fiindcă D. D.-Dolj îl cheamă), el ascultă, îl lasă să vorbească și pe urmă îi spune acelui tânăr frământat: iubești poporul? Da, bineînțeles, răspunde acela. Ei, dacă iubești poporul o să știi să-ți rezolvi toate problemele de creație. Asta le spune la toți: iubești poporul? Iubești poporul? Și nu e de mirare! D. D.-Dolj e un simplu ziarist, ce caută el în fruntea Uniunii Scriitorilor? Să se ducă la ziariști! Nu l-a apărat, de fapt, decât poetul în diversiunea lui (dar nici el n-a suflat un cuvânt direct favorabil), iar Amăicăliţului n-a infirmat acuzațiile, ci doar a subliniat din gros că D. D.-Dolj e un comunist devotat și noi avem nevoie în fruntea Uniunii de astfel de oameni. A vorbit bine, în sensul că el a găsit totdeauna sprijin la D. D.-Dolj (cred și eu!), așa cum a vorbit și prozatorul de ale cărui lemne și kilogram zilnic de carne se îngrijea personal secretarul general al Uniunii. Asta nu era rău, măcar dacă ar fi făcut-o și pentru alți scriitori de seamă, oameni bătrâni, ale căror cărți nu se reeditau, deși nu aveau în ele nimic contrarevoluționar și care toată viața trăiseră numai din scris. De ei nu se îngrijea nimeni, trăiau uitați și chinuiți de lipsuri. I se dădu apoi cuvântul lui D. D.-Dolj, din oficiu, pentru că nu ridică mâna, deși se lăsase o tăcere după Amăicăliţului: nimeni nu mai dorea să vorbească. Devenise evident că era rândul lui. Dar el, cu acel surâs stupid pe buze, surâs de gips, încremenit, care vroia să exprime optimism, încredere... În realitate părea mai degrabă îndobilocit de loviturile primite, căci abia putu articula câteva fraze că, zise el, tot ce s-a spus nu e adevărat, nu se poate dovedi... El nu-și pregătise o apărare, fusese luat prin surprindere, nu crezuse posibil să fie criticat el chiar de majoritatea celor prezenți și într-un mod atât de total, să nu i se mai recunoască nici un fel de merite, să se ceară plecarea lui și asta chiar în fața lui I.C. și a președintelui Consiliului de Miniștri. Îngâmfare extremă, prostie, psihologie de câine care aștepta să fie apărat de stăpânul său și el să nu zică nimic? Pesemne asta vroia să sugereze surâsul lui, că o să vă arate el nenea că ați îndrăznit să vă ridicați contra mea... Chiar lamentabil! Abia atunci am căpătat certitudinea că va fi înlăturat... În sfârșit se ridică bătrânul zimbru. În cuvinte puține, dar bine cumpănite, el se adresă mai mult prezidiului și spuse că toate astea s-ar tempera mult, toate aceste frământări adică ar dispărea dacă s-ar îmbunătăți substanțial legea drepturilor de autor... Multe pricini de-aici pornesc, zise el domol, să se facă lucru *aista* și se va vedea

cum conflictele se potolesc și toată obștea scriitoricească va trăi în pace și armonie. Era limpede, el nici nu ascultase ce se spusese acolo. Și se așeză repetându-i în șoaptă lui I.C.: multe discordii de aici vin... O s-o facem și pe-asta, zise I.C. sec, încetând să mai scrie și anunță o pauză. Mă pomenii chemat la el și îi găsii acolo și pe Amăicălițului, pe cunoscutul prozator și pe D.D.-Dolj. I.C. îi spunea acestuia, furios: vei lua cuvântul din nou și îți vei face autocritica. E inadmisibil să te comporți ca un prinț consort. Cine vrei să te apere? Eu? Eu am făcut greșelile care ți se atribuie? Apără-te dacă poți, dacă nu, fă-ți o severă autocritică. Pune mâna și fă-ți un punctaj și să nu îndrăznești să nu te ridici și să te împaci cu scriitorii. Că ai știut să le dovedești că mai pot avea încredere în tine. Nu vreau, zise D.D.-Dolj; fără să mai surâdă, să-mi pun cenușă în cap, îmi dau demisia. Nu-ți dai demisia, zise I.C. sardonic. Vei fi dat afară și cată să reflectezi la această nuanță. Vei fi dat afară oricum, dar tot trebuie să-ți faci o demnă autocritică. N-o să spui că eu te-am îndrumat să ne dezinformezi sistematic și să scrii ridicole articole de fond despre false probleme. Începe prin a te împăca aici, în fața mea cu prietenul tău... (și-i spuse pe nume cunoscutului prozator), cu tovarășul Ion Micu despre care de asemenea m-ai dezinformat punându-l în conflict cu poetul Amăicălițului, iar pe tovarășul Ion Micu îl rog să facă același lucru, să accepte să-i strângă mâna poetului și să colaboreze cu el, acolo la *Luceafărul literar*, unde sânt atâtea de făcut. E intolerabil să ne pierdem în astfel de conflicte și munca să sufere. Bătrânul zimbru, afabil, dădea din cap înțelept, că nu e bine, zise el, să ne sfâșiem între noi, obștea scriitoricească trebuie să rămână unită... Amăicălițului, foarte vesel, declară că el întotdeauna l-a stimat pe tovarășul Ion Micu și e gata și acum să-i întindă mâna Și i-o și întinse și tovarășul Ion Micu i-o strânse cu același optimism afișat ca și al poetului, nu fără un gând, desigur nereciproc, dar poate că reciproc totuși, că împăcarea n-ar fi imposibilă. D.D.-Dolj nu se împacă cu tradusul prozator, care era destul de inteligent să nu jubileze, dimpotrivă, părea sincer mâhnit și afectat. Interveni președintele Consiliului de Miniștri, popular, și, în virtutea vârstei, le zise: mă, eu sânt bătrân, voi sânteți încă tineri, mai aveți încă timp să vă împăcați, că pe urmă n-o să mai aveți și nu puteți să muriți urându-vă unul pe altul. Băgați de seamă, o să fiți chemați de tovarășul Gheorghiu-Dej și nu e permis să veniți așa în fața lui. Asta îi impresionă pe cei doi și tradusul prozator zise că în mod sincer el nu are pentru D.D.-Dolj decât sentimente de prietenie, da, numai prietenie și nicidecum ură. El vrea bucuros ca între ei doi să nu mai fie nimic, el a și

uitat totul... Zadarnic, D.D.-Dolj se încăpățână să nu-i vie în întâmpinare, și atunci I.C. bătu cu palma în masă: bine, reluăm ședința! Și îl ignoră pe D.D.-Dolj ca și când nici nu l-ar mai fi auzit când acesta se ridică în plenul adunării și își făcu apoi o ștearsă autocritică formală. Luă cuvântul în încheiere I.C., care vorbi un ceas, după notele pe care și le făcuse în carnet. Foarte prudent, deși foarte aplicat, își exprimă nemulțumirea că scriitorii n-au vorbit despre problemele lor de creație, poate cu altă ocazie or s-o facă. Apoi trecu la «chestiunile administrative» cum le numi el, legate de conducerea practică a treburilor Uniunii. Să înceteze, zise el, aceste conflicte, scriitorii să se pregătească în vederea unui congres care să-și aleagă o nouă conducere. Și vorbi despre asta îndelung, cerându-le ca congresul să afirme idealurile comunismului și atașamentul oamenilor de litere la acest ideal. Să se formeze o comisie care să studieze actuala lege a drepturilor de autor și să se facă propuneri de mărirea tarifelor actuale, care față de efortul pozitiv al creatorilor au rămas mult în urmă. Ețetera, ețetera..."

Ion Micu avea o expresie bizară de candoare când se opri. Mă uitai la el cu atenție. „Mai vrei o cafea?" îl întrebai. Dădu din cap: „...Dacă fata aia șmecheră ne mai dă..." Ne mai dădu, dar prietenul meu rămase și după aceea tăcut și mă întrebai ce-o fi cu această expresie de pe chipul lui pe care nu i-o cunoșteam. Candoarea se amesteca și cu o vagă tristețe care îi dădea o înfățișare de copil pedepsit, dar care parcă nu știa ce-a făcut și cum de s-au întâmplat toate acestea. „Deci nu l-ai distrus pe Amăicălițului? îi spusei cu o intensă simpatie. Te-ai împăcat cu el!" „Da, zise, și am fost amândoi cooptați în conducerea Uniunii. Eu am fost numit unul din secretari. Plecăm la București." „Vă mutați? strigai cu glasul meu răgușit. Părăsiți orașul?" „Da", zise. „Și revista?" „Revista o preia Amăicălițului." „Deci tu ești acum mai mare sau mai mic?!" „E mai mare, zise Clara, observând tăcerea soțului ei. Parcă ar fi fost insesizabil ironică. Sau parcă ar fi spus cu o resemnare care ascundea o declarație modestă de dragoste: știu acuma că el o să ajungă și mai mare, dar chiar dacă ar ajunge mai mic nu l-ași iubi mai puțin. El se va ocupa acum, adăugă ea, de toate revistele Uniunii din capitală și provincie." „Petrini, zise Ion Micu, dacă îți aranjez ceva la București, vii și tu?" De astă dată tăcui eu. Dacă nu-mi organizează *ea* ceva definitiv aici, gândii, ași veni, de ce nu? Altfel îmi va fi imposibil, fiindcă aranjamentele ei îți restrâng foarte tare sfera de activitate, între cei patru pereți de scândură în care te pune. „Da, desigur, îi spusei, să mă fac sănătos și.." Dar cu toate

că în timpul povestirii avusesem de câteva ori clipe grele simțind că între mine și această lume, pe care el mi-o desvăluia, se așeza foarte des o invizibilă perdea neagră (ei, cei vii, dincolo, cu imensele lor vanități, iar eu dincoace, cu perspectiva morții) mă pomenii zicând: „Ioane, acum că I.C. este, după cât se pare, gata oricând să-ți satisfacă orice favoare, nu s-ar putea ca adjuncții lui, care și ei sânt foarte puternici, să mă reintegreze în învățământul superior? Bineînțeles nu chiar acum imediat, ceva mai târziu, să zicem la anu? Și atunci n-ași mai pleca, fiindcă mie îmi place universitatea noastră de-aici.“ „Cred mai degrabă că acolo ai avea mai multe șanse, aici te cunoaște prea multă lume. Bineînțeles, zise fără șovăire, că o să încerc. Dar ceea ce pot să fac în mod sigur e să-i sugerez Amăicălițului să-ți publice între timp niște articole sau studii filozofice. Cu ele sub braț ți-ași putea pleda mai ușor cauza și cu mai multe șanse de reușită.“ „Despre ce-ași putea scrie?“ zisei amintindu-mi despre discuția mea, pe aceeași temă, cu Matilda.

Musafirii mei se ridicaseră să plece. Mă ridicai și eu să-i conduc. „Asta nu e o problemă“, zise el și începu deodată să râdă, acel râs al său sacadat și insistent, și care se intensifica tocmai când credeai, ca să nu te simți jignit, că trebuie să se oprească. Nu se opri decât târziu, dar de astă dată îmi explică tocmai la timp ca să nu-mi iau adio de la ei pentru totdeauna: „De pildă, zise, despre Giordano Bruno! A fost ars pentru ideile lui!“

Da, așa era, se putea scrie despre acest italian care combătuse scolastica, dar și aristotelismul, și care nu putuse abjura până la capăt. Să te târăști în genunchi la propriu și să-ți renegi convingerile, cu speranța că, trăind, le mai poți încă răspândi printre oameni, se putea face o dată, dar nu de mai multe ori, fără a risca să ți le arzi astfel tu însuți. Deși Galilei o făcuse. Un suflet dramatic acest Giordano, ce era de râs aici? „Arșii ăștia, continuă Ion Micu, ne ajută, dacă n-ar fi fost ei, forța cuvântului *filozof* ar fi slăbit prin veacuri. Numai Napoleon, care n-avea cultură filozofică, a putut să spună în Egipt (ar fi putut să tacă sau să se exprime altfel), când l-au împresurat mamelucii; a dat ordin de apărare în formă de aticatici, iar la centru, a zis el, să fie puși savanții și măgarii...“ Și râse iar, dar mai potolit și mai scurt. „Despre Giordano Bruno, mai spuse el, poți scrie și o carte...“ Și astfel ne despărțirăm...

III

Tot în spital aflai că în acele zile mai părăsea orașul cineva de care fusesem strâns legat, și anume Petrică Nicolau, dar într-un mod zguduitor. Aflai de la medic, care totdeauna întârzia puțin la patul meu să-mi spună discrete cuvinte de încurajare, dar să și comenteze evenimente din afara spitalului cu un bolnav care era, oricum, un intelectual, chiar dacă... Deși el, ca medic, știa multe, șocul pe care îl resimțea când o ființă umană se comporta aidoma pronosticului fatal nu era mai mic decât al tuturor. Un profesor de la școala normală, zise el, s-a aruncat de la etajul cinci cu o carte în mână și era atât de îndârjit încât a căzut drept în picioare. I-au intrat bineînțeles picioarele în gât și a murit pe loc. Cartea era *Reportaj cu ștreangul de gât*, de Julius Fucik și înăuntru o hârtie pe care scrisese ceva în acest sens: că se sinucide în semn de protest contra nedreptăților care există. „Ce similitudine, zise medicul nedumerit, apoi se opri. Știi cine e? mă întrebă. Fostul soț al doamnei Matilda! Nu putuse, cică, trăi cu taică-său, se mutase cu soția într-un bloc. Se spune că această soție ar fi venit apoi la școală și le-ar fi spus profesorilor în cancelarie: l-ați mâncat fript... Da, reflectă medicul blând, nu cred că profesorii aveau vreo vină și nici taică-său... parkinsoniștii își aleg astfel de sinucideri spectaculoase...“

E clar, gândii înfiorat, după ce medicul plecă și rămăsei singur în patul meu cu ciudata mea boală care nu da semne de ameliorare, o să mor și eu, am jucat cu Petrică în aceeași piesă. Eu, el, nefericitul de taică-său și Matilda. S-ar putea să murim toți patru, adică toți protagoniștii... Cosașul îndrăcit al lui Van Gogh, gândii mai departe cu ochii pe lumina soarelui care îmi inunda patul, nu avea ezitări înaintând în lanul de grâu și făcând să șuiere spicele sub lama bine ascuțilă a instrumentului său implacabil... Da, viziunea pictorului nu era rodul înfierbântatei lui imaginații... Ce e umanitatea dacă nu un astfel de lan, strălucind în lumina fierbinte a soarelui în culori halucinante, sub un cer de un albastru dens, orbitor, și în care, tăcută dar fără slăbire, seceră moartea?

Mă întrebai dacă n-ar trebui să ies o zi din spital și să mă duc la înmormântarea lui, dar găsii în forul meu interior o împotrivire: îi purtam pică pentru refuzul său net și agresiv de a se împăca cu mine, când îi telefonasem, la îndemnul Matildei, și îl întrebasem dacă n-ar vrea să ne întâlnim ca odinioară și să redevenim prieteni. Era adevărat că nu-mi era atunci gândul la el și desigur, nici telefonul meu nu-i sugerase cine știe ce afecțiune, dar poate că această afecțiune n-ar fi lipsit dacă ași fi surprins, în vocea lui o cât de vagă tresărire. Da, gândii, dar am petrecut totuși cu el

frumoase clipe, ascultându-i cu o stranie delectare la începuturile carierei mele în învățământ înaltele și nesfârșitele lui indignări. Și nu fusese tot el cel care, printr-o intuiție, ținuse pe loc doi ani căsătoria mea cu Matilda? Astăzi ași putea spune că vrusese astfel să mă ferească de marele eșec care mă aștepta. Judecăm oamenii nu numai prin ceea ce ei gândesc și nici măcar prin sentimentele care îi domină (toate acestea se pot dovedi că au fost doar coaja care acoperea determinări mult mai adânci), ci și prin interferențele cu viața noastră pe care soarta i-a silit să le trăiască. Petrică nu mai putea trăi cu Matilda și m-a cunoscut pe mine ca să-l ajut să se despartă de ea; l-am ajutat, dar nu vroia s-o iau eu. Nu cumva ținea atât de tare la mine și considera o prietenie mai trainică decât o efemeră dragoste al cărei final îl prevedea? Desigur, căci dragostea pentru o femeie nu ne fortifică, ci, aliată cu timpul, ne mănâncă viața. Regrete eterne, Petrică! Voi veni la înmormântarea ta și îți voi depune pe mormânt o coroană de flori...

În ziua când ieșii din spital tăria gândirii mele, care țâșnise cu putere în ultima mea ciocnire cu Matilda (când ne și încăierasem) și se micșorase iar sub amenințarea unei boli în al cărei prognostic fatal crezusem, reînvie antrenând toate forțele sufletului meu retrase atâta vreme în adâncuri. Revenii în casa părintească, unde tata mă primi cu toate sentimentele de odinioară topite, supărat doar de declarația mea că nu aveam cancer și că n-o să mor. Avea aerul omului mărginit dar și sublim, care nu înțelege cum cineva, fiindcă a răgușit, crede că n-o să moară, cu toate că văzuse cum un om, fiul său, deși nevinovat, trebuise să ispășească o grea pedeapsă. Da, dar astea erau socoteli care trebuiau reglate cu oamenii... Moartea, ehe, e așa o chestie ce nu se întreabă, ca să nu fii întrebat. Și dacă survine totuși când ești departe de ea, aiurea! e așa un lucru rar și tâmpit încât... Se întâmplă, bineînțeles, altora, care nu ne interesează, de ce să te gândești tocmai tu, care ai o viață de trăit și ești atât de tânăr... „Mai mor și tinerii, îi spusei în timp ce mama ne aducea cafele în a doua cameră «salon», plină acum de cărțile și lucrurile mele, mor și copii și adolescenți, moartea își vede de treabă, tată!“ El se uită la mine și începu să dea din cap indignat. Nu-mi răspunse prin cuvinte, dar avea aerul să-mi spună că nu e zdravăn la minte cel care poartă grija altora, ca și când asta ar putea ajuta pe cineva (din altă planetă!) să nu moară dacă trebuie, sau să nu fie șchiop dacă așa s-a născut. Asta mă făcu să înțeleg că nu credea în propria-i moarte și că dacă totuși s-ar fi întâmplat, n-ar fi cerut celor vii să creadă în ea, ci să-și vadă dracului de viața lor, în timp ce el și-ar fi văzut de moartea lui, cu care singur avea

răfuieli de încheiat... Deocamdată avea o muiere cu care trăia și numai la chestii de-astea nu-i era gândul, că mureau și tineri și adolescenți! „Nu moare de tânăr decât cine nu trebuia să se nască“, zise, și înțelesei că se credea că face parte dintre cei privilegiați, sortiți dacă nu să nu moară niciodată, în orice caz moartea lor să se piardă în timpuri imemoriale și nedeterminate, contopite cu intemporalul, cu veșnicia a tot ceea ce există... Mama însă credea în moartea ei, și abia acum îmi mărturisi spaima prin care trecuse. „Bine că ai scăpat, zise. Moartea e dată și nu iartă pe nimeni.“ „Și ce-mi pasă mie de chestia asta, murmură tata răsfoind *Scînteia*. M-a întrebat cineva pe mine dacă vreau să vin pe lume? De ce m-ași întreba eu atunci când o să plec. Că, aoleo, mor, că, aoleo, ce-o să fac... Ce să faci?! Întoarce spatele la lume și mori dacă e de murit. Au murit ei regi, împărați și tot nu s-a întâmplat nimic. De ce să se întâmple atunci dacă moare într-o zi într-un șanț, beat mort, Acojocăriței? Măcar ăstuia n-o să-i pară rău că n-a trăit destul și nu și-a făcut de cap. Mai proști sânt ăia care toată viața...“

Dar aici se opri, fiindcă fără voie gândul lui i se dusese la mama. Nu-l gonise ea din patul ei în puterea vârstei, silindu-l să-și găsească altă muiere, care, desigur, o fi avut ea mai multă viață în trupul ei, dar pesemne că el începuse să descopere că nu ajungea numai atât...? „Ei, ce-au făcut toată viața? zise mama mai degrabă veselă decât atinsă de aluzie. Proștii-ăia! Ai uitat!“ exclamă ea mirată, văzându-l că tace. „Ce să uit?“ își ridică el privirea din ziar. Mama surâse. Să-i spună sau să nu-i spună? Era pradă ușoară, numai gura era de el. „Ce să uit, fă?“ se răsti el, dar nu prea sigur de sine, mai degrabă ar fi dorit să nu i se amintească. Totuși curiozitatea era mai mare și mama, cu un glas ca de mare comedie, i-o satisfăcu. „Tu ai rămas certat cu băiatu-ăsta ani de zile, tocmai fiindcă din neștiință el îți spusese ce ne spui tu nouă acuma. Dar el era un copil, în timp ce tu ești un om în toată firea.“ „Adică cum?“ se holbă tata. „Adică așa! De ce or fi proști oamenii care trăiesc curat și deștepți ăia care trăiesc în murdărie! Nu văd, continuă mama, de ce porcul care se tăvălește în noroi trebuie dat model oamenilor care înțeleg că desfrâul le pierde sufletul. Un om are o singură inimă, nu două!“ „Și? Ce e cu asta?“ făcu tata, care n-o putea urmări, cu atât mai consternat cu cât ea nu pomenea nici de Dumnezeu, nici de rai și nici de iad. Atunci ar fi fost mai clar! Chestia asta cu două inimi îl depășea. „Hm! făcu ea, dacă ar avea două inimi ar zice: nu-i nimic, murdăresc una, dar îmi rămâne ailaltă curată, când o să mă satur de desfrâu, o arunc pe-aia și trăiesc cu a bună!... Le vezi cum vin la biserică la

bătrânețe și se mocăie în fața sfintei fecioare să le ierte pentru viața lor când nu le păsa că o să vină și ceasul căinței. Tot e bine, altele nu vin deloc și pe-alea le lauzi tu!“ „Ei, și la ce le folosește căința?“ zise tata. „Păi nu le mai folosește, dar căința, dacă vine, cum să scapi de ea? Trebuie să te căiești, că n-ai încotro.“ „Și tu nu te căiești?“ o ispiti tata furios. Mama tăcu. Dacă răspundea că nu, ar fi dat dovadă de trufie, dacă spunea că da, se căiește, atunci la ce i-a mai folosit o viață de smerenie? „Mai mă căiesc și eu că nu sânt sfântă, zise, dar nu ca alea!“ Și nu se știe de ce o pufni râsul. Unde îi zbura gândul? Râdea de tata? Sau de babele acelea care se mocăiau în fața sfintei fecioare? Și de ce nu? N-avea și ea dreptul la puțină trufie? „Atunci am eu dreptate, zise tata, nu în sensul că l-ași da ca model pe ăla care își face de cap, ci în sensul că nu trebuie să te căiești, ăsta e tot secretul.“ „Da, zise și mama, câine ai fost, câine să mori!“ „Ei și? Dacă lui nu-i pasă, ce-ai tu cu el?“ „Am“, zise mama și tăcu. „Ei, ce ai?“ „Fiecare să-și vadă de el, că vine la patul lui de moarte dracul și îl ia în furcă, sau vine un înger și-l duce în rai, pentru el e totuna, de murit tot moare, mortul de la groapă nu se mai întoarce!“ Răspunsul acesta îmi aminti de al meu de odinioară, când îmi venise în minte să gândesc același lucru după ce citisem un text de Platon: dacă moartea ar fi sfârșitul a tot, spunea el, cei mai în câștig ar ieși ticăloșii, fiindcă o lespede pe mormânt i-ar strivi și de trup și de suflet și desbaterea s-ar încheia astfel pentru totdeauna. Între timp însă aflasem, nu fără să mă turbur, că marele Karma, spiritul universului, nu lasă lucrurile astfel și că îl silește pe ticălos să se reîncarneze. Dacă a fost un ticălos mare, spiritul lui reînvie de pildă într-un dobitoc, un măgar sau într-un bou și tot astfel prin treceri succesive se purifică, până ce esența sa se poate contopi cu Marele Spirit care a stat la originea vieții.

Îi spusei tatei toată chestia asta simulând îngândurarea. „Și de unde știi că e așa? zise el cu dispreț. A văzut cineva un om reîncarnat?“ „Întâi că s-a văzut, au fost cazuri foarte clare, când un copil a început să spună că el a mai trăit în satul cutare și l-au dus acolo savanți și oameni de știință și el a recunoscut tot, case, ulițe, oameni... Ei?“ „Fugi, domnule, de aici, nu mai vorbi bazaconii, astea-s șarlatanii, așa am văzut eu la bâlci una care mi-a citit buletinul legată la ochi, adică buletinul era în mâna altuia și ăsta a întrebat-o: cum îl cheamă pe domnul? Și ea a spus tot, și anul nașterii și orașul... Și tu vrei să cred?...“ „Al doilea, continuai eu neturburat, ție nu ți s-a întâmplat să te plimbi așa pe stradă și să vezi un om pe care să ți se pară că l-ai mai cunoscut, ăhă, așa cândva, în altă viață?“ „Câte nu i se par

omului, zise tata batjocoritor, dacă s-ar lua după toate prostiile ar ajunge să creadă că ăla care e el, nu e el...“ „Aha, zic, ți s-a întâmplat?“ „Mie? Nici vorbă, unuia, stăm la bodegă la un aperitiv și îi aud că zice chestia asta, că el nu e el. Ascultă, mă, îi zic, tu câte aperitive ai băut înainte să spui tâmpenia asta?“ Și se întoarse spre mama, de la care așteptase un răspuns. „Tot nu m-ai făcut să înțeleg ce ai tu cu cutare și cutare, că trăiește așa cum îi place lui?“ „Să se ducă în pădure, zise mama. Acolo poate să trăiască cum vrea.“ „Și ce te deranjează? insistă tata. Nu înțeleg!“ „Ce s-alege de lumea asta dacă toți ar trăi ca ei? Într-o zi ar scoate fiecare cuțitul și am începe să ne tăiem toți unii pe alții...“ „Asta cam așa e, conveni el, da' n-ai nici o grijă, că nu tu o să-i împiedici. Vine un război, îi mai mătrășește, pe urmă se mai potolesc... Nenorocirea e că în război îi seceră și pe ăi buni și pe ăi răi, așa că sămânța rămâne...“

Astfel se încheie discuția și tata își aprinse o țigare și rămase gânditor. „Ia spune, îl întrebai, directorul acela de la voi, Bularca, l-a dat până la urmă afară pe șefu-ăla de cadre?“ „Nu l-a dat“, răspunse el posomorât și tăcu mai departe. „Ai înțeles de ce te întreb...“ „Tocmai că mă gândeam, ce-ar fi, Victore, să te duci tu personal să-i ceri o audiență? Una e când vezi omul în fața ta și îl asculți și alta e când îți vorbește altul de el. Ce zici?“ „Bineînțeles că mă duc, zisei, toată chestia e să-l facă pe șeful Cadrelor să tacă, adică să-și dea avizul. Fiindcă trebuie s-o dea întâi afară pe individa aia de care mi-ai vorbit și care e turnătoarea acestui șef de cadre...“ Tata se uită în pământ, reflectând. „Nu te băga în chestia asta, zise, tu nu știi nimic, lasă-l pe Bularca să se descurce.“ „Bine, mai zisei, mă duc chiar mâine, dar cum o să pot să intru în uzină și să ajung la el?“ „Ți-aranjez eu cu paza, nu e o chestie...“

Și tata se ridică și plecă. Mă apucă pofta să-mi pun cărțile în ordine, deși nu aveam rafturi, și să-mi improvizez și un mic birou și un scaun la fereastră: aveam chef de lucru. Pe urmă plecai pe la bunicul să-mi iau caietele din subsol... Le recitii apoi febril până noaptea târziu. În micul meu pat din adolescență, mutat de mama din dormitorul lor unde rămăsese tot timpul după plecarea mea de acasă în așa-zisul salon și adormii cu gândul dacă n-ar fi mai bine să le pun pe foc, după ce ași fi copiat din ele ceea ce nu se putea memora și ași fi eliminat tot ceea ce putea constitui pentru mine o acuzație... Nu mă simțeam bine cu ele în casă și nu aveam sentimentul net că reprezentau o valoare în sine, ca să-mi pară rău că trebuia să le distrug...

IV

Bularca mă primi de îndată și spre surpriza mea nu mă expedie, mă ținu la el în birou aproape un ceas. Întâi se scuză că are o cumplită durere de cap și înghiți trei pastile dintr-o dată, așa de supărat era pe acest rău care se vedea că îl vizita din când în când și că organismul lui robust nu-l scăpa de el. „Medicul ce zice?“ spusei. Făcu un gest, adică medicul nu conta. „Aveți ori sinuzită, ori spondiloză“, reluai văzându-l că tăcea cu tâmplele în mâini: cu coatele pe birou. Negă din cap furios și copleșit. „Atunci aveți hipertensiune arterială. Așa-zisele migrene de care sufereau cucoanele pe vremuri au dispărut...“ „Sau au trecut la noi“, zise el fixând asupra mea o pereche de ochi mari, pe care durerea îi făcea frumoși, umani, aproape frățești. În rest chipul lui părea brutal, dur, fără loc de expresie. Se ridică de pe scaun și începu să se plimbe rar, relaxat, cu mâinile în buzunare. Pasul îi era ușor, elastic. Se opri la fereastra, cu spatele la mine și se uită îndelung afară.

Soneria telefonului zbârnâi. Nu se clinti însă de la geam și atunci intră secretara. „Vă caută ministerul!“ îi spuse. „Cine?“ mormăi el. „Tovarășul ministru!“ „Care? zise mohorât, că ăia pe-acolo toți își spun miniștri. El e director-general și subalternii îi spun ministru.“ „Chiar tovarășul ministru Nasture!“ zise secretara. „Spune-i că sânt în uzină, când mă întorc îl caut eu.“

Secretara ieși, iar Bularca reveni în spatele biroului și formă un număr. „Vasile, zise, uite, ministerul iar se interesează dacă s-a remediat istoria cu rulmenții ăia nenorociți.“ „Ce să facem noi, tovarășe director-general, se auzi o voce puternică în receptorul pe care Bularca îl îndepărtă de ureche. Cum îi primim, așa îi montăm... moldovence de la țară, fete de optsprezece ani... lepădat fustele lor mari și încrețite... și... să... ele, rulmenți..“ „Ai fost tu acolo?“ „Bineînțeles!“ „Și ce zic?“ „Că de la ei pleacă buni... aparate de control mai fine, de import, dar ministerul... cică la anul!...“ „Bine, Vasile, mai du-te o dată și spune-le că nu toți rulmenții scapă, așa că nu sânt de vină aparatele de control, fiindcă ori sânt bune, ori nu sânt bune. Nu ne interesează pe noi fustele încrețite ale moldovencelor, n-au ce face tractoriștii cu fetele astea când le rămân tractoarele împotmolite prin noroaie...“ „Chiar acum mă duc...“ „Au rebuturi mari, mi se adresă apoi Bularca și, în loc să tragă consecințele care se impun, dau drumul produsului pe piață. La mine acasă mi s-a stricat odată flotorul de la baie,

vechi de douăzeci de ani. Am luat unul nou: avea orificiul neperforat. Am luat altul. Intra apă în vreo trei, până să găsesc unul bun. Și directorul acelei fabrici și inginerul-șef și toată lumea încasează prime pentru depășiri de plan, felicitări în presă, promovări, în loc să li se returneze toată marfa și să fie puși s-o plătească... Pe capitalist toate astea îl costă, dă dracului faliment și intră la pușcărie sau își trage un glonț în cap...“

Înțelesei din aceste confidențe că acest om mă va angaja, fiindcă nu lăsai pe cineva să asiste la durerea ta de cap și la preocupările tale de director al unei mari uzine, ca pe urmă să-l lași să plece așa cum a venit. „Uite, Petrini, îmi spuse el apoi, după ce își aprinse o țigare și îmi oferi și mie una (și nu mă supără că mă tutuia, o făcea cu aceeași naturalețe cu care vorbise pesemne și cu tata), în cazul tău o să procedăm în felul următor: te angajăm bibliotecar, asta e sigur. Dar! E un dar aici peste care o să trecem nu prea greu. Nu te angajez direct, ca să evit o anumită complicație, ci *te promovez* după ce o să faci o foarte bună impresie în uzină. Dar ca să te pot promova, va trebui mai întâi să lucrezi într-o secție, să zicem ca dispecer sau la un strung, unde preferi, e la fel de ușor pentru tine să te califici rapid și să te faci remarcat. Cum, o să vezi singur și pe urmă nimeni n-o să se mai mire că ai ajuns bibliotecar. Eu ți-ași da un sfat, continuă el cu o admirabilă căldură umană care făcu să urce în mine pentru el un puternic val de simpatie, și anume sfatul meu e să te angajezi strungar. Face o mai bună impresie, poți mai ușor să-ți arăți calitățile și să fii simpatizat și să ai prieteni și pe deasupra foarte curând o să câștigi și ceva mai mulți bani! În plus, și cred că asta e și mai important pentru viitorul tău decât postul de bibliotecar, una e să poți afirma, în clipa când se va pune chestiunea reîntoarcerii tale la Universitate (și se va pune, sânt convins!), am lucrat ca strungar într-o uzină, am trăit adică în mijlocul clasei muncitoare, și alta e să spui am fost dispecer. Ce zici?“ „Zic că raționamentul dumneavoastră izvorăște dintr-o foarte bună cunoaștere a lumii în care trăim!“ „Înțelegi, Petrini? Când o să fiu eu atunci, că o să rămân mai departe în această uzină, că o să fiu promovat mai sus sau o să mă întorc în secția de unde am plecat ca simplu inginer (fiindcă îmi termin și eu liceul anul ăsta și o să mă înscriu la Electrotehnică), o să pot oricând să afirm și eu că te-ai integrat perfect în sânul clasei muncitoare, că gândești ca un muncitor înaintat și ai fost tot timpul activ și disciplinat și n-ai avut conflicte cu nimeni. Lasă la secretara mea o cerere. O să primești pe urmă acasă adresa de angajare...“ Mă întorsei acasă stăpânit de entuziasm. Tatăl meu însă primi știrea posomorât. Întâi

începu să-l înjure pe Bularca zicând că e un șmecher cum nu s-a mai văzut (prin șmecheria asta a lui a reușit el să-i ducă și îi duce și acum pe toți de nas), nu-ți rezolvă niciodată nimic și pe deasupra te și prostește și te face să-l lauzi în loc să-l bagi în aia mă-sii! „Până și pe tine văd că te-a dus cu preșul că o să te *promoveze* la pastele cailor și taci că știe el că o să fii reprimit la Universitate. Ce ți-a făcut!? strigă tata la mine furios. Asta putea s-o facă orice maistru, fiindcă tu nu știi că e un ordin că la un strung poate fi angajat orice om din țara asta, orice-ar fi făcut el, are dreptul la muncă, e literă de lege în Constituție.“ „Da, zisei și eu, dar și la deratizare e muncă, litera asta de lege nu prevede alte detalii pe baza ei ași fi putut fi reprimit și în învățamânt și uite că nici măcar un șef cum a fost acel Mircea n-a vrut s-o interpreteze în favoarea mea. Cel puțin Bularca mi-a promis și nu văd de ce ar fi făcut-o, de ce n-a făcut și el ca alții, adică să-mi spună simplu: la strung! și să nu-și mai răcească gura cu promisiuni!“ „Păi da, fiindcă i s-a dus vestea că ehe! Bularca are grijă față de om! O lozincă! în realitate o să-ți spun eu câtă grijă are. Tu să stai la strung, om cu carte, și la bibliotecă o curvă turnătoare! Fiindcă n-are el curajul s-o dea afară. Mă rog, ce act de eroism ar fi fost dacă făcea invers, pe-aia la strung și pe tine la bibliotecă?“ „Nu e așa de simplu, singur mi-ai povestit data trecută cum e cu tipesa aia!“ Tata începu să dea din cap de la stânga la dreapta, cu o adâncă nepăsare, care devenea și mai adâncă și mai plictisită pe măsură ce capul lui ajungea prin clătinări de decepție de la umărul stâng, la cel drept, și apoi încolo spre lume, în general, în sus spre univers... Se uita chiar în zare, nu mai ascultă restul explicațiilor mele, adică faptul că trebuia să trec prin trepte succesive... să trăiesc în sânul clasei muncitoare pentru ca... la momentul când... să pot spune că... „Ce mai, încheie el, așa e cum spun eu, nu e prost, n-ajungea el director-general dacă ar fi fost un neghiob. Nu te mira să-l vezi mâine poimâine pe-aproape de ăi mari...“ Și îl înjură de mamă fără admirație și poate pentru întâia oară cu invidie că nu l-a înzestrat și pe el natura cu astfel de calități care smulg simpatia proștilor și te fac mai mare peste ei...

Oricum, avui sentimentul net că spunându-mi toate acestea creștea în propriii lui ochi, iar eu scădeam; desigur, deocamdată, pentru că intram în uzină atât de prost înarmat, iar mai apoi fiindcă aveam să rămân în ea atât de mult timp, poate pentru totdeauna: nici o mirare, după el surprizele în această lume nu puteau veni pentru un om decât în rău, deși, așa în general, toate lozincile de pe zidurile uzinei spun că o să mergem spre bine. „Ei, care

bine? mă întreba el ca și când eu ași fi scris acolo lozinci. Eu eram înainte maistru monteur de avioane, eram un domn. Aviația română a fost în frunte!. Acum sânt maistru peste zece raboteze, ca să scoatem toți, cinci mii de oameni, un nenorocit de tractor în care intră mai mult fier decât într-un tanc, în timp ce străinii scot tractoare mici, de trei ori mai ieftine și mai puternice. Crezi că nu le-am văzut?“ Și încheie dând din cap în felul acela al lui care îți sugera prin fiecare mișcare, spre dreapta, tot mai sus, că știe el mai bine cum stau lucrurile și nu e nimic de făcut, ce mai! o întreagă filozofie care comunica în cele din urmă cu cosmosul... „Dacă vrei să mergi înainte cu toți proștii, n-ajungi nicăieri! Dacă americanii, îmi aruncă el o privire disprețuitoare, ca și când eu ași fi susținut teza pe care urma el s-o combată, ar fi zis stai să-i așteptăm și pe ceilalți de pe glob să progreseze odată cu *noi*, nici ei n-ar fi ajuns unde sânt astăzi și nici globul nu s-ar fi urnit din mizeria în care zace...“

Vârsta îl făcuse mai agresiv în gândire și îmi plăcea acum mai mult de el decât pe vremea adolescenței mele, când fusese pe punctul de a declina ca bărbat dacă eu (și îmi plăcea să cred acest lucru) nu i-ași fi biciuit mândria cu necruțarea mea de atunci...

V

Bularca avusese însă dreptate, calificarea mea la strung nu dură mai mult de-o lună, dar avusese și tata, fiindcă îndată ce mi se dădu un strung în primire descoperii că lucrurile nu merg deloc pe roze cu un om care abia a intrat în secție și are pretenția să primească un salariu egal cu al celor care au trudit mult ca să ajungă aici, ehe, nenică, învață, înghite! o fi pentru dumneata treabă de câteva ore să pricepi ce e o fișă tehnologică și să faci o piesă, dar ca să câștigi și dreptul de a fi egal cu noi e un secret pe care trebuie să-l descifrezi. Or, poate nu vrei să fii chiar strungar? Doar așa, să se cheme că ai trecut pe-aici și pe urmă să poți să ocupi funcții mai înalte...? Trebuie să te decizi: vrei să fii strungar? Te ajutăm! Nu? E mai bine atunci să nu-ți pierzi vremea...

Ce se întâmplase? Mi se dădu în primire un strung la care trebuia să execut în opt ore douăsprezece bucșe, asta era norma. Dacă făceam mai multe, creștea și câștigul, dacă rebutam o piesă eram penalizat. Fixai bucșa (o bucată de metal care mai păstra încă urme fine din miezul de pământ în care fusese turnat), strânsei bine cuțitul în suportul lui (altfel puteam avea

surpriza să-mi sară în față și să mă accidentez) și luai apoi fișa tehnologică și o studiai; în afară de faptul că trebuia s-o filetez, bucșa asta pe dinafară și pe dinăuntru, până rămânea de dimensiunea indicată în fișă, la sfârșit trebuia s-o subțiez la unul din capete atâția milimetri. Asta era tot. Apăsai pe butonul *pornire* și motorul începu să cânte. Apăsai pe alt buton și bucșa începu să se învârte. Manevrai dispozitivul de apropierea ei de cuțit, și cuțitul mușcă din suprafața brună a metalului. Filetul se formă și șpanul începu să curgă în spirale albastre, și în piesă apăru carnea strălucitoare a metalului. De aici înainte n-aveam de făcut decât să înlătur din când în când panglicile de șpan care se înfășurau în jurul cuțitului și să aștept ca toată suprafața piesei să fie filetată. Era plăcut și ușor, toată grija venea spre finisare, când trebuia măsurată piesa cu atenție, grosimea ei și distanța în interior. Și bineînțeles supravegheat tot timpul strungul, și lămpile lui de semnalizare, să nu apară defecțiuni de ungere, de avans sau de avarii pe subansamblurile electrice, toate se aflau pe un panou. Mi-aruncai ochii și rămăsei mirat: panoul era el acolo, dar căpăcelele colorate și beculețele dinăuntru lipseau; mașina era deci chioară, adică nu chioară, oarbă de-a binelea. Le știam culorile acelea de la strungul la care învățasem, roșu pentru avans, albastru pentru ungere, pornire, oprire ețetera... Dădui din umeri nedumerit. Dacă avansul se deregla, nu se întâmpla nimic, dar dacă ungerea era defectuoasă, strungul se putea gripa. Când prima operație se termină, îl oprii și îl anunțai pe maistru, un ins neprietenos, cam posomorât și cocârjat, care veni, se uită, începu să înjure și se îndepărtă fără un cuvânt. Crezui că se duce să facă rost de niște beculețe; nu! își văzu de treabă liniștit, apoi dispăru și reapăru după vreo două ore, dar tot fără să-mi acorde vreo atenție.

Între timp mă dusesem la strungarul care mă învățase și îi spusei că... „Merge strungul?“ mă întrerupse el cu un soi de flegmă a la... „Merge“! îi răspunsei. „Păi atunci dacă merge, ce stai și te uiți?“ „Dar, dacă...“ îngăimai eu. „I-ai spus maistrului?“ „I-am spus!“ Totuși își opri mașina și veni la mine, se uită și el și începu, ca și acela, să înjure. „Beculețele astea, zise el furios, nu merg la radio, la rețeaua normală, sânt de douăzeci și patru de volți și nu se fabrică în țară. Ce p... mă-sii or fi făcând cu ele? Nu merg la nimic, nu se potrivesc, doar să-și facă pom de Crăciun, crăciunul mamei lor... Lucrează așa și fii atent la zgomotul motorului, trage cu urechea și când auzi ceva suspect, cheamă mecanicul...“

Și plecă. Ușor de zis, dar de unde să știu eu când devine suspect zgomotul unui motor? Îi dădui drumul și câteva minute rămăsei lângă el cu urechea la pândă, să-i memorez mersul lui normal. Nu se putea însă din pricina murmurului general al celorlalte, doar dacă m-ași fi lăsat pe vine cu fruntea lângă el. Nu trebuia însă să lucrez? Reluai filetatul bucșei, apoi căutai șublerul pe mica măsuță de scule de alături s-o măsor, dar șublerul dispăruse. Mă dusei iar la omul meu, care fără să-mi spună nimic îmi făcu semn din cap să-l iau pe-al lui. Ce se întâmplase totuși cu al meu? Îmi fusese furat? Curând uitai că aveam un strung chior, adică nu, orb, și un gând, unul singur se armoniza cu cele cinci ore care îmi mai rămăseseră până la trei: să-mi fac norma, să termin adică toate bucșele care așteptau stivuite lângă măsuță. După aceea eram liber, abia atunci puteam să dau curs vieții tuturor gândurilor mele: să mă duc sau să nu mă duc la revista *Luceafărul literar* și să-i propun lui Amăicălițului o colaborare? Să scriu sau să nu scriu o carte despre Giordano Bruno? Mă irita dificultatea de a explica cum- din aversiune pentru scolastici, filozoful martir prinsese aversiune și pentru aristotelism, în fapt, mai degrabă, lacunele mele în materie de tomism și scolastică, dar și indecizia propriei mele orientări față de teza aristotelică: făcea într-adevăr materia un efort gigantic pentru a ajunge la gândire și inteligență sau mai degrabă spiritul, ca dat primordial al lumii, făcea din materie un înveliș al său? Cum să susțin acest lucru, când devenise o dogmă teza că spiritul e materia care gândește? În clipa aceea mă pomenii cum cineva, pe la spate, mă ciocănea în cap cu ceva ascuțit și, înainte ca eu să mă întorc să văd cine e, o mână aruncă pe măsuță un șubler și nu-i văzui individului decât spatele îndepărtându-se: se instală la strungul vecin și începu foarte rapid să-și înșurubeze în el o nouă piesă: aha: deci ăsta mi-l luase, acum aveam două și nu mă grăbii să duc unul înapoi omului meu.

Și pe urmă? mă întrebai apoi la ora trei pierdut în valul de oameni care ieșeau din schimb, ce urma să demonstreze cartea mea despre Giordano Bruno? Lăsai această întrebare fără răspuns. Stăpânit de mulțumirea pe care o simțeam atunci, în prezent: nu numai că îmi făcusem norma, deși pierdusem aproape două ore așteptând să vină maistrul să-mi spună dacă puteam sau nu să lucrez la o mașină oarbă, dar îmi rămăsese chiar liberă o oră, timp pe care îl petrecusem lângă strungul celui care mă calificase, cu care discutai dacă nu s-ar putea monta în panoul meu alte beculețe decât cele originale de 25 de wați. „Dacă sistemul e montat pe 25 de wați, cum o

să-i pui beculețe de 10?“ zise el. „Tocmai, să schimbăm sistemul.“ „Trebuie vorbit cu electricianul, zise el, după ce tăcu multă vreme, dus pe gânduri. E un strung cehoslovac, cu o schemă care dracu știe unde e, de pe vremea războiului, și deșteptu' ăsta... mai bine îți faci reparația singur decât să te duci după el...“ Se arătase mirat că mi-am terminat lucrul. Mă trimise la controlul tehnic să predau piesele. „Sânt sigur, zise el, sceptic, că le-ai rebutat pe toate, dar nu te necăji, așa e la început.“

Nu rebutasem nici una...

Cartea despre Giordano Bruno, îmi amintii eu, urma să se ducă Ion Micu cu ea sub braț la unul din șefii lui din București și să ceară pentru mine să fiu reprimit în învățământul superior. Măcar dacă, sigur că ar obține! Și apoi o carte nu se scrie pentru astfel de lucruri! Ca să-mi placă și mie și cititorilor, ar trebui... Ar trebui să fie cu adevărat o carte de filozofie, o carte și despre mine, nu numai despre Giordano Bruno! Și de ce ași face eu *acum* acest amestec? Îmi simțeam puterile limitate și îmi amintii de frumoasa imagine a lui Titu Maiorescu, care compară forța creatoare a unui popor cu un bloc de marmoră care îi e dat, unul singur, dacă faci din el o statuie mediocră altă marmură nu ți se mai dă. De ce mi-ași risipi eu astfel puterea gândului scriind un op care să nu mă reprezinte? Și dacă m-ar reprezenta de ce ași alege această cale deturnată? În ipoteza că n-ași pierde prea mult timp și m-ași decide să nu mă abat de la subiect, ce interes ar stârni? Nici unul! Poate ar ieși chiar o carte proastă, care ar fi refuzată de editură...

Mă îngrămădii și eu spre unul din autobuzele din fața uzinei care erau luate cu asalt de muncitori. Un individ se postase la intrare și striga la noi țâfnos. Da, chiar acest lucru, să nu ne îngrămădim (cine era? cine îl pusese acolo?), dar de ce? Că îl călcăm pe bocanci! Și ni-i arăta indignat, erau nou-nouți și nu se sfia să-i îmbrâncească pe cei care ar fi voit să nu le pese de încălțămintea lui. O luai pe jos... Până în oraș erau zece kilometri. Ce oameni nedisciplinați... și în același timp disciplinați, gândii... se îngrămădeau buluc (se grăbeau, dar de ce așa tare? mă întrebasem eu la început: astăzi chiar primisem un cot în ochi și mâna mi se desfăcuse de pe bară (renunțasem să mai urc), dar aveau grijă totuși să nu-l calce pe acel individ pe bocanci. Aflasem apoi pricina grabei tuturor, dacă scăpai primele autobuze trebuia să aștepți o oră până să vină altele și apoi riscai încă o oră dacă îți permiteai luxul să nu înfrunți busculada. De ce nu protestau ei împotriva celor de la transporturi? Știa Bularca, directorul nostru general,

de felul cum plecau oamenii acasă, după opt ore de muncă? Nu, altfel ar fi intervenit. El avea, desigur, o mașină și un șofer, foarte bine, dar ar fi trebuit totuși să se ocupe puțin și de autobuzele noastre, gândii eu pe drum când simții ca sânt obosit și că mi-e foame... N-o să pot să merg pe jos de pildă la iarnă și atunci... Cu sentimentul că astăzi, în prima mea zi când produsesem pentru uzină douăsprezece piese, sânt egal în drepturi cu orice muncitor, îmi spusei că la prima ocazie eu îi voi pune lui Bularca această întrebare: e atât de greu să se aducă suficiente autobuze în fața uzinei ca să nu simțim la plecare că ne îndobitocim? Fiindcă asta era imaginea care îmi apărea adesea sub ochi seara înainte de a adormi, deși nici o lună nu trecuse de când intrasem în uzină: figuri umane care nu mai aveau decât o expresie de panică rigidă și violență, să urce sus - și pentru asta dăm frâu unei nepăsări totale, strivim o ureche, aruncăm ochelarii unuia de pe nas, smulgem servieta altcuiva, îți sar propriii nasturi de la haină, izbești cu cotul în sânii unei femei... parcă mai ține cineva seama că mai există și femei, dă-le dracului, nu sânt egale cu noi?

„Ei, cum a fost?“ mă întrebă tata acasă (sosise înaintea mea, simțisem încă de la început, dimineața la plecare, că nu vrea să facem drumul împreună; nu era prezența mea alături de el o veșnic nedorită, dar iritantă întrebare: cum ajunsesem eu, după ce cheltuise cu mine doisprezece ani, din universitar eminent, simplu muncitor?). „Mi-am îndeplinit norma perfect, îi răspunsei sec, mâine o să cer să mi se dea mai multe piese.“ „Vezi să nu-ți dea“, zise el cu acea ironie și superioritate care se vedea că în ochii lui marcau între noi dacă nu o prăpastie, cel puțin un hotar pe care eu n-aveam să-l trec: el era maistru, eu... Și începu să dea din cap proiectând căderea mea în cosmos: eu eram ceva mai mult decât nimic... Dacă mai face chestia asta o dată, gândii, la primul salariu mă mut... Simțeam că nu sânt în forul meu interior cu totul invulnerabil. Trebuia să fac un efort de cel puțin câteva clipe și să-mi spun că e normal ca el să gândească astfel, că adică, avea dreptate, în lumea simplă nu se judecă niciodată cauzele, sau în orice caz nu se ține prea mult timp seama de ele, ci numai efectele, iar biciuirea la care ești supus trebuie s-o accepți ca pe-un stimulent și nu ca pe-o umilire. Mai târziu, dacă vei reuși să reintri pe spirala pe care n-ai știut să te menții, trebuie să mulțumești acestei lumi simple că n-ai fost cruțat. Numai că eu n-aveam nevoie nici să fiu cruțat și nici de biciuire. Nu erau singurele alternative. Trebuia chiar să constat de fiecare dată în astfel de situații că tata e un simplu cutare, când în realitate *era tatăl meu* și nu un simplu străin

de care ar trebui să nu-mi pese? De ce mă silea să gândesc astfel când din entitatea lui și a mamei mă născusem eu, fenomen magic, misterios, care nu se încheiase? Chiar judecat dinafară, văzut strict prin schema ierarhiilor sociale, cine îi spunea lui că într-o zi, cândva, n-o să ajung director-general în uzina la care el lucra? Ei, cine? N-aveam cincizeci de ani, ca el, ci doar treizeci și cine îi spunea lui că lumea asta evoluează spre rău? Ei? Cine? Întrebarea asta îmi cerea mai mult decât câteva clipe ca s-o alung. Cine să-i spună? Dracu! Veșnica reacție de apărare a unei buruieni care n-are altă grijă decât să se înfigă cât mai adânc în pământ și să rămână buruiană, neputând deveni floare. Și de ce să mă silească el să gândesc astfel despre el?

„Tata, îi spusei, cu o adâncă afecțiune, un om e doar ceea ce cred alții despre el că este. Ba chiar, câteodată, e cu totul altceva.“ Și tăcui. Muși fi vrut să continui spunându-i că de pildă el era tatăl meu, adică față de cosmosul spre care își ridica el capul, ceva infinit mai mult decât ceea ce credeau alții că ar fi. Și dacă și el ar trăi cu acest gând, puțin i-ar păsa dacă fi-său e strungar sau universitar. Dar cum să risc să-l aud spunându-mi, în cel mai bun caz, ceva dur, în cel mai rău, o stupiditate? Mama sesiză că sub glasul meu afectuos se ascundea o hotărâre de a pleca iar din casa părintească și nu-l lăsă să-mi răspundă: „Nu te supăra pe el, îmi zise, îi pare și lui rău că...“ Și se opri și ea. Era greu de spus de ce îi părea lui rău, adică de dat la iveală neputința lui de a înghiți astfel de subtilități, că poți fi altceva decât ceea ce vede toată lumea că ești. A fi? Se poate ascunde? „Vrei să spui, zise tata dând la o parte ceașca de cafea ca și când s-ar fi scârbit de conținutul ei pe care îl băuse, că poți tu, pentru tine, așa, să te crezi altcineva decât ești? Cine crezi, deveni el deodată agresiv, că nu se crede altcineva decât e? Nu cunosc om care să nu se creadă mai deștept decât e, oho! după ei fiecare crede că dacă ar fi el șeful statului, câte n-ar face și n-ar drege! Daaa! Întâi i-ar pune cu botul pe labe pe toți care l-au înjurat. N-ar scăpa unul!...“

În agresivitatea lui ghicii că vroia să se apere de lucruri pe care le știa numai el, ironii nedigerate, sarcasme usturătoare care i se adresaseră... Vroia să mi le transmită și mie. De la cine? Cum de la cine? De la oameni ca și el, de la rude, bineînțeles și de la prieteni, fiindcă de la cei cu care n-avem de-a face nu ne pasă. Începui să râd și sorbind din supa de văcuță cu gălușți îi răspunsei cu un glas care imita flegma lui Vintilă: „...mai dă-i în... Dacă și tu asculți ce ți se spune!“ „Ce poți să faci? Să-ți astupi urechile?“ se irită tata. „În nici un caz să li le însușești și să vii să mi le spui și mie. Nu

mă interesează! Și deodată ridicai vocea și trântii lingura pe masă: nu mă interesează! Dacă încă o dată mai vii cu chestii de-astea, la primul salariu am plecat! E intolerabil ca tatăl meu să se facă ecoul tuturor imbecililor cu care are de-a face și să vie pe urmă să-mi spună mie că au dreptate. Am fost profesor universitar! Voi fi iar! Până atunci o să ajung director-general în uzină! Vă belesc pe toți. Primul pe care o să-l dau afară o să fii tu, dacă te mai văd că dai din cap cu dispreț când te uiți la mine. Ai uitat din ce pricină nu mai sânt? Lașilor! Nu sânteți în stare să-i spuneți lui Bularca în ce condiții plecați zilnic de la uzină și mă judecați pe mine că am fost arestat, ca și când eu ași fi dorit să fiu închis și trimis în ocnă și nu m-ar fi arestat și închis tot de-ai voștri, muncitori ajunși securiști. Da, vă place, vă bucurați că un intelectual a fost belit și adus la strung, fără să știți că mie îmi place strungul și că chiar mă gândesc să rămân toată viața strungar, ei și? E o muncă nobilă, unul din cei mai mari filozofi a murit șlefuind la strung lentile, iar altul, făcând pe copistul, copia note muzicale pentru cinci lei pe oră și în orele libere scria cărți care au făcut să sară în aer tagma nobililor, o întreagă societate cu sânge albastru și l-au dus pe rege la eșafod..."

Știam că o luasem razna, dar îmi rămăsese în minte stilul acelui prozator despre care îmi povestise Ion Micu și mă distra să văd efectul de stupoare al tatălui meu, pe care nu-l puteam zdruncina în prejudecățile lui cu argumente raționale sau cât de cât coerente. Trebuia să-l desvăț să mai vină și să mă turbure cu insignifianța ideilor lui prea de tot terestre și continuai revenind ilogic la ideea că o să ajung director-general și n-o să uit pe nimeni care a îndrăznit să mă... „Vă arăt eu vouă! Adică cum? După ce mă arestați, nu mă lăsați nici să muncesc? Are dreptate partidul să vă țină în mână, fiindcă sânteți incapabili să distingeți binele de rău, ca niște cățel orbi care pot fi oricând luați de stăpân și aruncați în gârlă..."

Nu era chiar așa, că imitam pe acel prozator care intra într-un delir controlat, în fond nu prea controlat, adică nu întru totul. Când îi spusesem Matildei că o să-i iau copilul și o să i-l arunc într-o prăpastie, nu imitam pe nimeni. Nu-i spusesem chiar acest lucru, dar ea asta reținuse, încât mă oprii. Jocul acesta, beția cuvintelor care ascunde în realitate o simplă recriminare, ascunde oare doar alât? Tatăl meu putea reține cine știe ce aberație, poate chiar că nu sânt sănătos la cap, că vreau să duc pe cine știe cine la eșafod, să arunc în aer dracu știe ce. Speram să nu aibă o memorie bună și o întrebai pe mama dacă n-avea în casă ceva de băut. Vin, prăștină, gaz, oțet, benzină... Nu? Chiar nimic? Mama își puse mâna la gură și râse. Mă

înțelesese. Tata nu: „...Dacă ți-ai terminat prima ta zi de lucru la o cârciumă ai început-o bine, Victore! zise el edificat. O să ajungi tu director-general când o să-mi văd eu ceafa fără oglindă. Numai că chiar trebuie să te muți! N-am chef să se spună că ai căzut în darul beției în casă alături de tac-tău.“

Era clar! Mă credea chiar pierdut! Dar și eu gândii că acest om, dacă mai stăteam lângă el, ar fi fost o veșnică buturugă neagră de care m-ași fi împiedicat cu surprindere - ori de câte ori ași fi intrat în casă. Fiindcă în platitudinea gândirii lor comune, oamenii nu sânt mai puțini imprevizibili. Ar fi găsit el tata ce să-mi spună, în zilele grele care mă așteptau, ca să-mi slăbească forța mea morală. „Așa e că n-ai băut nimic?“ zise mama după ce el plecă. „Puteam să beau“, îi răspunsei liniștit. „Bine, să-ți dau acum un pahar de vin, te-am văzut, ești și tu ostenit... N-ai nici o grijă, o să vin eu să-ți gătesc, ca pe vremuri, și să stai liniștit să citești...“

Și deodată ridică o mână în sus, care întârzie mult în aer și furia mea că a doua oară tatăl meu mă dădea afară din casă se potoli și apoi se topi ca și când n-ar fi fost. Și pentru întâia oară mama îmi vorbi și își desvălui pe neașteptate o parte din secretul existenței ei pe acest pământ. „Așa sânt oamenii, îmi spuse fără șovăire și fără a-i învinui, dar cu un îndemn pentru mine să încerc să nu fiu ca ei, fără a deveni trufaș. O să moară mâine-poimâine și n-o să știe de ce a trăit!“ Și mâna îi coborî și se uni cu cealaltă sub formă de cruce și nedumerire. „Nu te mai chinui să afli de ce sânt așa cum sânt! Vezi-ți de tinerețea ta! Nu se termină pământul cu nimeni, dar e păcat că suferi când te știi în inima ta curat. L-am ghicit de la început... Cu mine în casă se lua de păr și se pupa cu cumnată-sa! Cum mai poți să ții la el? Trăiești, îl speli, îi gătești, îți faci datoria, vezi că nu e un om rău, muncește, își ține casa, nu bea, nu fură, lumea îl vorbește de bine, e sănătos, arată voinic, tânăr, prost nu e, dar cum se poate ca în fața ta să pună mâna pe obrazul ăleia și s-o mângâie și pe-al tău să nu pună niciodată! A vrut el pe urmă, dar nu l-am mai lăsat eu! Am știut ce-o să facă, dar nu mi-a păsat și nici nu-mi pasă! E pedeapsa lui! Nu știe și nici n-o să-i spun! Și nici tu să nu-i spui! Ăsta e păcatul meu, că n-am putut să-l iert, că tu ai ghicit că sânt nevinovată și de ce sufăr eu, mă întrebai ce păcat am săvârșit, oi fi uitat...“ „N-am uitat, mamă, dar te întreb acum, atât de tare ai ținut la el?“ strigai eu ca și când mi-ași fi adus aminte de un vis care peste ani reînvia cu putere. „Da, îmi răspunse, am ținut, am crezut, când a intrat la noi în casă, că m-a ales dintre surorile mele pe mine...“ „Ah, mamă, strigai eu iar, dar surorile tale s-au înțeles între ele să te mărite pe tine întâi. Cum de nu ți-ai dat

seama? Chiar nu ți-ai dat?“ „Uite că nu mi-am dat! Dar nici el nu și-a dat! M-a plăcut! Ca pe urmă să mă trezesc că îi plăcea mai mult de soră-mea mai mică! Dacă i-a plăcut de ce n-a divorțat? Iar dacă n-a vrut să divorțeze de ce o lăsa să-l apuce de păr și să se pupe cu ea în fața mea?“ „Și tu de ce n-ai divorțat când ai văzut că îți face figura asta?“ Mama nu răspunse și îi respectai tăcerea. Știam, că totuși se despărțise de el în acea noapte când îl gonise din pat, poate mai demult, și îmi păru rău că o lăsasem să vorbească. Tăcui și eu, bănuind că n-a fost numai atât, că tatăl meu a mers mai departe cu trădarea lui neglijentă, cu superbia stupidă a masculului tânăr care își închipuie că trăiește încă în grotă și poate să dea fără grijă iama printre femele. N-o întrebai: când m-a făcut pe mine, înainte sau după? Să rămână acest lucru nelămurit! îmi spusei, deși nu puteam evita gândul că, desigur, trădarea, se petrecuse înainte, altfel numai pentru niște pupături, chiar și în fața ei, care puteau fi mascate de legătura de rudenie, nu se putuse ea hotărî să nu-l mai primească în pat în plină tinerețe. Totuși nu se putuse decide să-l părăsească. Era clar: mama mă vroia întâi pe mine... Eram rodul înaltei ei simțiri instinctive despre rostul femeii pe pământ... Restul nu era decât aspirație și suferință. Aspirația nu se împlinise, nu fusese iubită, nu scrie nicăieri că trebuie negreșit să te iubească cineva, dar avea un băiat și suferința și-o sublimase, își iubea acest băiat și trăia pentru el. Celălalt, bărbatul cu care îl făcuse, vai de capul lui, n-avea să descopere niciodată lumina dragostei și avea să moară în întuneric, fără să știe că a avut lângă el o femeie prin care s-ar fi putut înălța. Îi luai mâna și i-o sărutai; ne privirăm în ochi. Ce tânără era mama! Ce curați îi erau ochii! „Bine, zisei, am înțeles ce vrei să-mi spui, n-o să mă mai chinuiesc să aflu de ce oamenii sânt așa cum sânt, o să-mi văd de tinerețea mea fără să te uit pe tine, măicuța mea, pe care te-am făcut să suferi fără să bănuiesc că nu mai aveai altă speranță decât pe mine.“ „Nu fi prost, zise ea ferindu-se cu o tandrețe care acum, în celula mea, îmi apasă inima, dacă vrei să știi, atunci te iubeam cel mai mult, fiindcă simțeam că ești plin de viață și simțeam că n-o să sufăr de grijă că n-o să te descurci... Chiar dacă n-o să trăiești decât pentru cărțile tale, ai o fetiță, n-o uita!“ (Și îmi mângâie îndelung tâmplele și cedă, își plecă fruntea și izbucni în plâns.) „Îmi place fetița asta, reluă cu un surâs divin care mă făcu să uit că am o fetiță, atât de minunat era chipul ei din care veștejeala anilor pierise, seamănă cu tine, ai grijă de ea, fă tot ce poți să nu uite că are un tată care o iubește... O să treci prin toate și o să fii fericit. Dar n-o uita pe Silvia... Oricât de câini ar fi oamenii, nu se pot pune între un tată și fetița

lui...“ „Mamă, strigai, îți promit! Gata!“ Și nu-i promiteam nimic în gândul meu. (Cum puteam s-o regăsesc pe Silvia și s-o fac să știe că o iubesc? când ea avea să-și petreacă de-aici înainte copilăria fără tatăl ei? Dar îmi dădeam seama că, orice-ar fi, trebuia să încerc și s-o aduc din când în când în fața mamei...)

VI

Uzina nu poate deveni catedrală. Într-o catedrală gândul ni se îndreaptă spre intemporal, loc de reculegere și meditație, în timp ce într-o uzină gândul e țintuit pe filetul piesei pe care trebuie s-o execuți, sau, chiar în viitor, pe panourile fluxurilor tehnologice care nu pot rămâne nesupravegheate. Și măcar dacă totul ar merge de la sine cu un strung! Nu mi se mări norma sub pretextul că... stocurile supranormative... Nu înțelesei ce era cu aceste stocuri

supranormative, dar nici nu mi se explică de ce, de pildă, pentru vecinul meu din spate, care executa aceleași piese, chestiunea aceasta a stocurilor supranormative nu se punea, îl întrebai și pe el, dar tăcu, parcă nici nu mă auzi. Abia mai târziu aflai că s-a râs de mine: ăsta abia a venit și vrea să... Și când se observă că nu rebutez piesele și că două sau trei ore din cele opt nu mai aveam ce face, maistrul deveni foarte prietenos cu mine, dar veni și cu o fișă tehnologică nouă în mână, întrebându-mă dacă o înțeleg: și îmi arătă și piesa, una singură. Bineînțeles! Și din ziua aceea venea mereu, oprindu-mă de astă dată în plin lucru, adică să las bucșele și să execut urgent... Și mă pomenii într-o zi că tot lucrând la astfel de piese izolate nu-mi mai puteam termina norma mea... Îmi spuneam însă că faptul n-avea importanță, tot lucru era, bucșe sau piese de tot felul, până ce după vreo două luni aflai că nu eram plătit pentru ele...

Asta mă scoase din sărite! Eu încasam o mie de lei pe lună și vecinul meu din spate de trei ori mai mult! Fără să mai adaug că într-o bună zi strungul meu se gripă și până îl repararară nu avui de lucru aproape o săptămână. Tot mai târziu aveam să aflu că electricianul și instalatorul n-aveau cum să lucreze în acord și să câștige și ei ceva bani peste salariul de bază, cum câștigau aproape toți strungarii, dar îi pândeau pe cei fruntași care încasau de regulă între patru și opt mii lei, firește, cu sprijinul nu atât al secretarului O.B. (cum se scria în presă), cât al celor de care depindea aprovizionarea, care aveau grijă ca fruntașului să nu-i lipsească nimic,

scule, cuțite noi, să nu piardă minute prețioase la polizor să le ascută și la care uneori trebuia să stai la coadă, repararea de îndată a defecțiunilor, și știau să-i facă să aștepte când era nevoie de ei, dacă nu le ieșea și lor ceva, electricianului și mecanicului, adică, așa cum, desigur, le ieșea și celor de la aprovizionare. Era o exploatare în comun a producției, bine aranjată, toată lumea era mulțumită, directorul Bularca, conducerea de partid a uzinei și cea a orașului, radio-ul și presa, jurnalele de actualități: există întrecere în uzine? Da, exista! Existau și fruntași? Oho! Veniți să-i vedeți! La un moment dat unul dintre ei câștigă într-o lună paisprezece mii de lei; veni un reporter de la presa centrală, îl fotografie, îi luă un interviu și poza lui apăru pe prima pagină a acelui mare cotidian din București. La următoarele alegeri fu propus și ales deputat în Marea Adunare Națională.

Eram în acea perioadă de entuziasm zgomotos al întrecerilor și a fruntașilor, dar când se afla că producția uzinelor în ansamblu lăsa de dorit, se măriră normele și încetul cu încetul acest fenomen inițiat odinioară de Stahanov se domoli și deveni mai realist și mai firesc. Trebuie să spun că la canal descifrasem enigma acestui miner din Donbas care exprima într-adevăr un straniu avânt al ambiției umane, un fel de beție a performanței, căreia însă i se dăduse alt nume: eroism în muncă, născut dintr-o înaltă conștiință revoluționară. Poate că Alexei Stahanov fusese un om animat de astfel de virtuți. Dar dacă semăna cu un ins din echipa noastră de săpători de la canal? Inițial norma noastră era de doi metri cubi săpați, încărcați în roabă și duși mai încolo la o distanță apreciabilă. Era o normă suportabilă pentru mine și pentru alții, pe care însă câțiva imbecili o depășiră, desigur în speranța că vor fi mai bine tratați, sau în orice caz mai puțin rău tratați, de pildă dacă te îmbolnăveai să fii primit la infirmerie de către medici, ei înșiși deținuți, și care de frică să nu fie trimisi și ei la târnăcop se purtau nu sever, ci deosebit de scârbos cu cei care le solicitau asistență, sau să li se dea un supliment de mâncare, sau să fie feriți de brutalitatea paznicilor. Nu avură parte de aceste favoruri. În schimb norma atinsă de ei, trei metri, se generaliză, ni se impuse și nouă. Trei metri? gândi atunci un ins și începu să sape ca un smintit și în câteva săptămâni ajunse la performanța absurdă, neverosimilă, inexplicabilă în ecuația ei (energie umană plus gând, imbold al conștiinței): nu mai puțin de treizeci de metri zilnic. În faza ascendentă a acestui record fantastic sărirăm pe el și încercarăm să-i explicăm că n-avea nici un rost ceea ce făcea. Drept răspuns se duse și ne turnă și mă alesei cu grele lovituri de baston de cauciuc în cap și nopți de carceră (noroc că era

vară!). În schimb, insul, după ce se menținu câtva timp pe piscul performanței sale, într-o zi se prăbuși. Se duse la infirmerie, unde, însă, bineînțeles, medicul îl înjură și îl dădu afară. Se plânse șefului nostru, un ofițer de miliție, că uite așa și pe dincolo, eu, care... treizeci de metri cubi pe zi... Ăsta dădu din umeri cu dispreț și îi întoarse spatele. Individul se topi pe picioare câtva timp, apoi într-o dimineață îl găsirăm mort... Nu-l căina nimeni, nu era timp acolo să-ți amintești că murise un om și că dacă te abrutizai până într-atât încât nu numai că nu-ți mai păsa când unul pierise, dar chiar te bucurai că ai scăpat de el și de avântul lui scabros, nici viața ta de om viu nu mai valora mare lucru! Nu era chiar așa! Asta era o idee pur literară, să rămâi om printre oameni, numai ca să salvezi în tine însuți ideea de om chiar dacă alții o calcă în picioare. Nu, desigur (asta era adevărat) n-aveai scăpare dacă supraviețuiai prin abjecție, dar nici nu mai aveai prin cine să-ți mai transmiți mesajul tău umanist, dacă mureai datorită unui individ bizar care proba că se putea munci de zece ori mai mult. Timpurile s-au înăsprit, nu merge nimeni cu tine în legendă, ca să faci, prin sacrificiul tău pe altarul valorilor absolute, să lăcrimeze generațiile următoare citind demnele tale de milă suferințe. Am decăzut cu toții un pic? întreaga umanitate? Da, și cine știe cât de adâncă e depresiunea care ne amenință, cât ne va trebui și cât de tare trebuie să ne încordăm puterile spiritului spre a atinge iarăși acele culmi în care un simplu ocnaș preferă întunericul minelor de sare, adică moartea sa lentă, decât să revină la lumină făcând pe călăul. Istoria e adevărată și o povestește Kogălniceanu! (Lipsă de călău în Valahia.) Căderea mea o povestesc eu aici în umbra acestei celule, în care încerc să descifrez întâi pentru mine, și dacă acest manuscris se va păstra și va apărea și pentru alții, un șir nesfârșit de determinări și să aflu, să răspund la întrebarea dacă au legătură cu ființa mea adâncă, intimă, cu esența ființei mele și cu viața gândirii mele, cât de mult, și să nu-mi pară rău că va trebui să mor...

Revenind la firul acelor zile când lucram în uzină, trebuie să spun că pentru a mă muta iar din casa părintească aveam nevoie de bani. Da, și eu ași fi putut câștiga patru mii de lei, dar mă poticnisem de enigma stocurilor supranormative și apoi căzuse peste mine simpatia maistrului care mă punea să execut peste normă, dar fără plată, tot felul de drăcovenii necesare cine știe căror secții sau comenzi din afară.

Naiv, mă simțeam măgulit, până mă trezii într-o zi, la o chenzină, cu trei sute de lei în mână. Să mă plâng? Nu, îmi spusei, Bularca îmi recomandase

să fac o bună impresie. Da, de acord, dar nici nu puteam trăi cu șase sute sau o mie de lei pe lună. „Da, îi spusei maistrului în acea zi, execut aceste piese, dar numai după ce îmi fac norma, fiindcă dumneavoastră nu știți că pentru piesele pe care mi le aduceți nu sânt plătit cu nimic și fiindcă nu-mi fac norma sânt penalizat.“ „E urgent!“ zise. „Mai dați și altora!“ Ceea ce și făcu și, spre uimirea mea, nu-și retrase simpatia pentru mine, o simpatie de astă dată fără piese.

Gândul câștigului însă, fără de care nu puteam fi, pentru mine însumi, mai mult decât un simplu strungar, începu să mă obsedeze. Cum să pătrund secretul stocurilor supranormative? Fiindcă un om care gândește și care simte impulsul de a se exprima are nevoie să fie singur cu sine, neînsoțit de realități brutale cum ar fi mâncarea pe care o mănâncă, veștmintele pe care le poartă și casa în care stă. Nu știu ce făcea Diogene într-un butoi, sau Socrate într-o așezare cam mizeră, un fel de sat mai răsărit cum era Atena, dacă filozofau desculți și cu rufăria împuțită pe ei sau dacă Xantipa îl spăla sau nu pe soțul ei hulit. Oricum, eu nu cunoșteam secretul de a fi liber față de cămașa mea, de ciorapii din picioare, de căciula și paltonul care trebuiau să mă apere de rigorile iernii. Cred că chiar Epictet era mai liber decât mine de aceste griji dacă a putut să nu lase cugetările lui de stoic, chiar dacă (să credem) n-au fost scrise în timp ce era sclav. Cu cine să vorbesc? Cerui o audiență lui Bularca. Fu evaziv. După el eu trebuia să urmez drumul schemei în care fusesem încadrat. Toți ne grăbim să devenim incomozi și e sâcâitoare această presiune pe care o facem mereu asupra ierarhicii, vreau cutare, sânt nedreptățit, așa și pe dincolo, nu pot trăi cu o mie de lei, cutare face aceeași muncă și încasează dublu sau triplu... stai dracului acolo și vezi-ți de treabă, până îți vine timpul unei promovări. Crezi că eu sânt tac-tău să te protejez ca pe fiul meu? Descurcă-te și n-o să mă opun dacă o să văd că uzina trebuie să-ți plătească nu o mie de lei, ci douăzeci. Mă resemnai, dar acasă, după opt ore de muncă, iritarea că nu puteam fi singur se transforma în somnolență.

Desigur, somnolența spiritului nu naște chiar monștri, dar îl face abordabil pentru tot soiul de demoni meschini, cum mi se întâmplase la deratizare cu Bacaloglu și grasul Calistrat și n-ași putea să spun că existența lor, care mă distra, n-avea nici o legătură cu gândul Matildei că eram definitiv pierdut. Avusesem totuși noroc cu Vintilă, a cărui vervă mă ajutase să-i exorcizez, nu întru totul, căci și acum mi-e dor de ei, dar am bănuiala că fără Vintilă peregrinările mele prin lumea șobolanilor n-ar fi durat cine

știe cât... Dar n-ar fi fost oare mai bine? Cine știe dacă schimbându-se ordinea clipelor destinul meu n-ar fi intrat pe o altă spirală, și astăzi... Mi se pare cert, fiindcă nu văd cum ași mai fi putut-o întâlni pe *ea*, și acea zi fatală, când aveam să descopăr pe biroul meu o floare, ar fi fost departe de mine...

Într-o zi fui anunțat să mă prezint la tovarășul Olaru. Asta era vestitul șef de cadre pe care nici directorul Bularca nu putea sau nu-i era comod să-l înfrunte. S-a terminat, gândii! Ce vroia ăsta de la mine? În nici un caz nu mă chema să mă felicite. Vrea să mă dea afară? Totuși fără avizul lui n-ași fi putut fi angajat. Ei da, ca și, când asta ar fi avut vreo importanță, parcă nu se putea ca verificând un dosar să găsești în el cine știe ce chestie, nu prea clară și... Mă îndârjii și îmi amintii de cuvintele unui strungar care nu știu ce făcuse sau nu făcuse că se certase foarte brutal atât cu maistrul, cât și cu inginerul-sef al secției. Stătea călare pe uriașul lui strung orizontal și striga la ei cât îl ținea gura. Fusese amenințat și atunci el le spusese: „...Da, mi se rupe în paișpe! O să mă dați afară din republică.“ Avea dreptate: ce putea să-mi facă și mie acest Olaru? Exista lege (cum îmi spusese tata) că aveam dreptul să lucrez într-o uzină, asta sau alta, mi-era egal, încât intrai în biroul lui hotărât să mă port (desigur fără ostentație) ca acel strungar, oricum cu nepăsare și cu fruntea sus. Da, însă când îl zării, fruntea îmi rămase ea sus, și nepăsarea nu se stinse, dar după câteva clipe când ne privirăm în ochi simții cum spinarea, fără voia mea și în ciuda nepăsării, e săgetată de un fulger rece care mi-o înțepeni ca odinioară la mine în odaie când mă vizitase prima oară Matilda și mă fascinase.

...Sau mai cumplit, o senzație de coșmar... În adolescența mea toți cunoșteam o familie umilă din cartierul nostru, doi bătrâni (și dacă vreți puteți foarte bine să-i comparați, ca în basme, cu un împărat și o împărăteasă, fiindcă bătrânețea, declinul, e același la cei mari ca și la cei mici), aveau o mândrețe de fată al cărei chip semăna cu luna sau cu soarele. Suferința lor era că, în ciuda frumuseții ei, fata nu se mărita. Bătrânii ei părinți lăcrimau exact ca în basme fiindcă nu puteau să-i reproșeze fetei nimic. Frumoasă, era! Corpul ei ai fi zis că se mlădia după suflarea vântului, după curbura luminii, creație a marelui cosmos, în care razele de lumină, în apropierea astrelor, deviază de la linia dreaptă. Privirea ei, un ochi al Sfintei Fecioare, ai fi fost un ticălos dacă sufletul nu ți-era senin în ziua când o întâlneai. Odată mi-a surâs, altădată mi-a spus un cuvânt, într-o zi mi-a aruncat o privire nostalgică și neliniștită. Era bătrână pentru mine.

Aveau o căsuță și trăiau din pensia tatălui, ofițer inferior, invalid din primul război mondial. Fata era de vârsta mea, dar până la douăzeci de ani fetele de vârsta noastră sânt inaccesibile, nu minunata ei făptură mi-a turburat adolescența, ci Nineta Romulus, prostituata sacră... În zilele când cred eu că am conceput-o cu Matilda pe Silvia am avut un coșmar. Am visat un copil, un monstru... Senzația de coșmar ne aparține, reprezentarea lui în vis nu se poate descrie... Limba scoasă afară, capul mare, gâtul subțire, privirea vicleană și matură pe chipul unui copil care nu e copil... te trezești, puterea rațiunii alungă viziunea tenebroasă și uiți în câteva clipe rătăcirile gândului neodihnit care nu au nici un sens. În primele mele nopți însă după ce cădeam istovit de munca din minele de plumb până să se instaleze gândul și imaginea miraculoasă a Silviei, acest coșmar mi-a revenit de mai multe ori. Același monstru de prunc cu urdori în loc de ochi, cu gură de broască în loc de gură de copil, cu sugestii din strâmbături cleioase ale unei limbi enorme care ar fi vrut să mă lingă, că infamia mi se adresa spunându-mi: nu ești ce crezi, un suflet de om cu aspirații spre ceea ce e sublim, ci un infam care zadarnic vrea să scape de ceea ce e etern infam sau scabros. E infernul, gândeam în vis și deschideam apoi ochii în întunericul dormitorului nostru de deținuți, care mi se părea blând și odihnitor în raționalitatea lui, chiar dacă ne ținea prizonieri în apropierea morții: eram intangibili, puteam fi distruși, dar nu înspăimântați.

După ce am ieșit, în zilele când perspectiva vieții mele cu Matilda se întuneca, am întrebat-o la un moment dat pe mama: ce era, ce se mai întâmplase cu Sibila, frumoasa fată din cartierul nostru, tot nu s-a măritat? „Ba da, mi-a răspuns mama, dar cu cine, vai de sufletul ei! Cu un nenorocit, și bătrân și ticălos. Altul n-a găsit. O bate, o umilește, o înjură, o ține desbrăcată, nici când mănâncă n-o lasă să înghită liniștită. S-a veștejit și ea, dacă o vezi... Și de câteva luni a mai născut și un copil...“ În clipa aceea am văzut cum ne intra pe poartă o arătare cu ceva în brațe. „Ea e, a zis mama. N-are pace cu acest copil, vine la mine să mă întrebe ce să-i facă.“ A intrat în casă și când m-am uitat la ea, n-am recunoscut-o: veștejită, da, și mama era, dar frumusețea sufletului îi întinerea chipul, în timp ce Sibila... luminile ochilor păreau stinse, adusă de spate, cu mâini lungi și labe mari care nu știu cum se deformaseră astfel, cu o umilă ardoare pe chipul altfel dus de pe această lume pentru copilul pe care îl ținea în brațe... Când m-am uitat la copil, senzația de realitate, atât de puternică în noi chiar când privim un mort și ne cutremurăm, dar nu ne pierdem firea gândind că acel mort e un

om și deci și noi o să zăcem astfel într-o zi fără viață, această divină senzație că sântem vii și că restul nu se privește s-a turburat în mine atât de tare, încât înspăimântat am ieșit imediat afară și am plecat: copilul Sibilei era acel monstru de coșmar pe care îl credeam o emanație a ființei mele, a creierului meu rătăcit în tenebrele somnului. În realitate eu îl văzusem în vis cu mult înainte ca el să se nască. Spun visului *realitate* fiindcă eram în acea zi foarte lucid și foarte liniștit și știam cu certitudine că nu proiectasem un coșmar de mult uitat, asupra unui copil real: semăna aievea cu cel din vis...

VII

...Tot astfel mă simțeam acum în fața individului care mă fixa de după biroul său cu o puternică privire care nu clipea, privire insistentă, batjocoritoare, penetrantă, meschină, dar triumfătoare, pe un chip care rânjea, un chip de aceeași vârstă cu a mea, aşi fi zis mai frumos ca al meu, mai senin și mai vesel, însă cu o infamă expresie: te cunosc, ticălosule, parcă îmi spunea, *nu ești ceea ce crezi* și n-o să te poți ascunde de mine cât o să trăiești, orice-ai încerca tu să faci. Ieri ai fost universitar, și te-am dibuit și te-am trimis unde trebuie, acum ești aici și ai vrea să-ți pierzi urma, ai crezut că tot ceea ce ți s-a întâmplat a fost un vis urât din care în sfârșit te-ai trezit și un viitor strălucit îți stă iar în față. Un viitor strălucit îți stă... Aaiââaaa..

Chiar așa făcu, așa mă întâmpină în timp ce eu, așezându-mă pe scaun în fața lui, îmi coborâi privirea: „Aaââââaaa!“ Crezui că eram descheiat la pantaloni, în orice caz îmi dădui seama că gravitatea mea, capul meu pe sus îi stârnise pesemne exclamația aceasta batjocoritoare. Intensa familiaritate persiflantă și rece a glasului său mă făcu să simt o clipă de senzație netă că pe acest om l-am cunoscut înainte ca atât eu cât și el să ne fi născut. Senzație stranie și violentă de coșmar metafizic, sau mai bine zis de metampsihoză, când ai revelația, cum o avusesem eu cu necunoscutul copil al Sibilei, că sânt urmărit din adâncimi imemoriale de timp (care e reversibil da, s-a făcut demonstrația prin calcule matematice!) de puterea malefică a universului, nu a celui vizibil, care e minunat, grandios și călăuzit de legi, ci a celui invizibil, ce piere îndată ce-și semnalează prezența sau se comportă precum halucinantul electron care trece, în aparatul de experiență, fără să se divizeze, prin două orificii deodată...

Și individul din fața mea părea astfel dotat, să treacă, adică, în același timp rămânând întreg, și prin adevăr și prin neadevăr, și prin coșmarul meu și prin realitatea cea mai plată. Observai că un ochi părea să-i cadă în gură, iar de la mâna dreaptă îi lipseau ultimele două degete. Infamia expresiei era însoțită de bunăvoință, când mă luă la întrebări: „Ascultă, mă Petrini, începu el, tu ai fost universitar, mă?!“ „Da“, îi răspunsei. „Și chiar așa, continuă el degradându-și bunăvoința printr-o fină batjocură, ai fost pe catedră și ai predat filozofia?“ „Da“, răspunsei. „Și studenții te ascultau?“ „Bineînțeles!“ „Bineînțeles? repetă el tărăgănat și pleoapele i se închiseră și din gâtlej îi ieși aceeași exclamație indescriptibilă: Aââââaaa!“

Ai fi zis că glumea asemeni golanilor, dacă pleoapele nu i s-ar fi ridicat brusc și nu mi-ar fi aruncat o privire de gheață. Apoi continuă: „Și la Baia Sprie ce făceai tu acolo?“ „Lucram în mină.“ „Chiar lucrai?!!!“ Mă gândii să-i răspund că nu, mă plimbam, dar îmi spusei că individul nu trebuia înfruntat, mai ales că senzația mea de coșmar, sub acest dialog miștocăresc, se spulberă și nu mai crezui că eram amenințat să fiu dat afară; poate vroia doar pur și simplu să mă cunoască, să mă vadă la față? „Am impresia, îi spusei totuși, că știți foarte bine ce făceam acolo!“ „Și ce-ai zis tu, mă Petrini, așa ca filozof, când te-ai văzut cu roaba în mână?“ își continuă el, ca și când n-ar fi auzit ce-i spusesem, interogatoriul său incredibil (mă tutuia ca și când am fi fost vechi prieteni, sau el ar fi fost un foarte mare ștab care nu mai poate concepe că un subaltern atât de mititel s-ar putea simți ofensat și să-i răspundă). „Un universitar la filozofie, îi răspunsei, nu e neapărat un filozof.“ „Nu e? Dar ce e?“ „Un simplu profesor!“ „Un simplu profesor“, îmi reluă el intonația modestă și asupra acestei modestii a mele făcu iar: „aaââââaaa!“ Și se uită dracului într-o parte, scârbit parcă de spectacolul puținătății umane. Da, nici măcar nu puteai zice că râde de tine, atât de sus se simțea. Acrit de lipsa de variație a comportării oamenilor, îngăduitor că ne credeam și noi cineva și aveam, trăiam adică învăluiți în micul abur al iluziilor noastre. „Și cât zici că ai stat acolo, mă Petrini?“ reluă. „Un an!“ „Și mai știi ceva filozofie? sau ai uitat tot?“ „N-am uitat nimic.“ „N-ai uitat nimic... Aî... dar se opri, ca și când n-ar fi acumulat, din spusele mele, destul dispreț... Ei, spune-mi și mie două idei!“ „Ce fel de idei?“ „Păi zici că ai predat filozofia și n-ai uitat nimic!“ „Da!“ „Ei, două idei filozofice!“ Stupefiat, nu-i răspunsei îndată. De ce tocmai două și nu una? Și cum să-i spun acestui demon meschin de care depindea rămânerea mea în uzină două idei filozofice? „Cuget, deci exist!“ îi răspunsei. „Asta ce

e?“ mârâi el distrat și mâna cu două degete lipsă i se puse pe mașina mică de scris de alături și execută o arie ca pe o claviatură de pian. „E o idee filozofică!“ Își retrase mâna: „Și ce înseamnă? E o idee a ta sau a altuia?“ „Nu e a mea!“ „A cui e?“ „A unui mare filozof francez.“ „Și ce înseamnă?“ „Că e foarte sigur că exist, din moment ce gândesc.“ „Și ce mare brânză e asta?“ „E un lucru sigur! O idee filozofică!“ „Un lucru sigur! O idee filozofică! Aaââââaaa! Și dacă cineva nu gândește, reluă el cu un ton alb care în mod absurd îmi impuse respect, înseamnă că nu există?“ Rămăsei siderat și un fulger de simpatie abjectă trecu prin mațele mele față de el. Avea dreptate. Adică nu dreptate, dar întrebarea lui putea fi pusă! Se putea pune! Fusese pusă! Dacă cineva nu cugetă înseamnă că nu există? Ce să-i răspund, fără să neg în același timp conceptul cartezian și să-l fac să nu râdă iar atât de mine cât și de marele filozof? „Spune, mă Petrini, reluă el văzând că tac, uite, mașina asta de scris, sau să zicem un cal sau un măgar: nu gândesc, înseamnă că nu există?“ „Nu putem să spunem că nu există, zisei, dar cel mai sigur e că exist eu, fiindcă gândesc!“ „Hm!“ făcu, dar puterea lui speculativă se opri aici, având aerul că și-așa gândise prea mult. Îi plăcea însă jocul: „Ei, zise, mai spune una!“ Adică încă o idee filozofică, mare drăcovenie. Îi făcui pe plac: „Totul e bine în cea mai bună dintre lumile posibile“, zisei. „Asta e lozincă! mârâi el cu dispreț. Trebuie să fie din Marx!“ „Poate să fie!“ „Și una de-a ta nu poți să-mi spui?“ „Nu!“ „De ce?“ „Pentru că nu am.“ „Dar să te ții de intrigi, ai! Îți spun eu una, deși nu sânt mare filozof: Omul e un intrigant. Ei? Ce zici?“ „Da, sânt și oameni care se țin de intrigi. Eu îmi văd de treabă!“ îi răspunsei posomorât. „Da? Și dacă eu îți dovedesc că nu te ții, ce-o să zici? Ce să-ți fac? Vei fi de acord, așa filozofic vorbind, să te dăm afară? Și să-ți vârâm o hârtiuță la dosar, nu de-altceva, dar ca să afle și alții, dacă o să vrei să te angajezi în altă uzină, ce hram porți!?“ Tăcui! Părea foarte sigur de el! Totuși, gândii, de-aia m-a chemat, să mă dea afară! Mă indignai: „Repet că n-am făcut altceva decât să-mi văd de treabă. Dacă dumneavoastră știți altceva, asta e o intrigă a altora împotriva mea. Nu înțeleg să suport eu consecințele!“ „Ascultă, mă Petrini, tu ai tată, mă?“ reluă el de astă dată cu suficient dispreț acumulat anterior pentru tatăl meu și desigur și pentru mine, ca să lase, după ce eu voi confirma că nu sânt orfan, să-i iasă din gând stupida exclamație. „Da, zisei, am!“ Dar nu exclamă nimic, se uită la mine parcă sastisit și continuă: „Și ții la el?“ „Chiar dacă n-ași ține, răspunsei eu iritat, nu dumitale o să-ți fac confidențe.“ „Da' cui?“ „Mă privește!“ „Te privește?! Aaaaââaaaa.“ De astă

dată parcă zbieră de atâta lehamite. „Află, mă Petrini, că dacă tu nu-mi faci confidențe, în schimb taică-tău le face. Nu mie, ce e drept, dar le face pe-acolo, prin secție. Că fi-său, adică tu, n-a venit el să stea la strung, ci doar așa câtva timp până o dă Bularca afară pe curva aia de la bibliotecă. Și mai zici că nu te ții de intrigi. Că îți vezi de treabă. Asta numești tu să-ți vezi de treabă?! Aaaâáa...“ Acum parcă era, într-un fel al său, scârbit, vesel. Nu părea să atașeze mare importanță acestei desvăluiri și n-ai fi zis că chiar vroia să mă dea afară. „Mă Petrini, dacă bibliotecara noastră află că, față cu alți oameni, taică-tău a făcut-o curvă, poate să-l dea în judecată. Spune-i chestia asta din partea mea. Pe urmă află și tu un lucru care poate ar fi trebuit să fie primul lucru pe care trebuia să-l afli, deși eu știu că filozofii sânt curioși și știu totul despre lume, altfel de ce dracu s-ar mai lăuda că sânt filozofi... Aici la noi, și nu numai aici, în toată republica, directorul, secretarul comitetului de partid și cadrele sânt cei trei pivoți de conducere și nu face unul ceva care să nu știe și să nu fie de acord și ceilalți doi. Altfel ne schimbă partidul, care e forța conducătoare, da, da, ne schimbă și ne trimite la munca de jos, nu sântem bătuți în cuie pe scaunele noastre. Sântem noi mari, dar foarte repede putem redeveni mici, dacă lucrăm sectar și de capul nostru. Tu bibliotecar nu poți să fii și n-o să-mi spui tu mie că directorul ți-a promis chestia asta. Știu exact ce ți-a promis, că dacă vei reuși să faci o bună impresie, o să te promovăm, da, dar asta, ehei! mai târziu încolo și în nici un caz la bibliotecă.“ „N-am spus că mi s-ar fi promis acest post, și dealtfel nici nu mă interesează, spusei foarte hotărât. Tata a vorbit în numele lui, orice tată își dorește ca fiul său să ocupe un post mai bun, intenția mea, și v-o spun fiindcă văd că ați fost sincer cu mine, este să mă întorc, când se va considera că e nevoie de mine, la universitate, pentru care am fost pregătit. Și să vă mai spun ceva, deși poate nu intră în atribuțiile dumneavoastră, singura mea dorință e să muncesc bine și să câștig și eu ceva bani peste normă, cum câștigă și alții în secția unde lucrez. Mai rău e că mi se refuză depășirea normei: ba chiar sânt împiedicat să mi-o îndeplinesc și pe aia. Nu sânt plătit pentru tot ceea ce muncesc. Am fost la tovarășul director și a dat din umeri, mi-a spus să mă descurc. Dar cum să mă descurc? Așa că vedeți că nu putea să-mi promită cine știe ce, când el nici măcar nu intervine să am aceleași drepturi ca orice muncitor.“ „Da?! mârâi el. Și ce să faci tu cu banii, mă Petrini?! Aveți două salarii în casă. Nu vă ajung?!“ „Vreau să mă mut de-acasă!“ „De ce, nu vă înțelegeți?“ „Ba da, dar vreau să am casa mea!“ „Aha, vrei să ai casa ta să poți să aduci dame!“

„Nu e vorba de dame!“ zisei eu mirat, având senzația că această întrebare mi-o punea nu un om tânăr, de vârsta mea, ci unul de mult trecut... O fi chiar atât de bătrân? gândii scrutându-l cu atenție și aici el își feri privirea. Nu, nici vorbă, părea chiar mai tânăr decât mine. „Atunci de ce e vorba?“ insistă el. Tăcui. „Sau vrei să spui că nu-ți plac damele? Voi ăștia, filozofii, n-aveți...“ „Ba avem...“ „Aveți? Aaaââââaaa...“

De astă dată însă surprinsei în ochii lui într-adevăr ca la lumina unui fulger o stranie invidie, o otrăvită ranchiună; exclamația lui pe care o vroise ca de obicei anestetizantă nu reuși s-o acopere. Aveam sau n-aveam noi, filozofii, ceea ce întrebase el, puteam să avem, unii da, alții nu, unii mai puțin, alții mai mult, ca toți oamenii, dar în mod aproape sigur el nu se prea putea lăuda că are din plin. Altfel de ce l-ar fi dus gândul tocmai acolo, că de aceea vroiam eu să mă mut și să rămân singur și de aceea aveam atâta nevoie de bani, nu ca să chefuiesc cu damele? Adică un lucru pe care el nu prea îl putea face? „La un chef, așa, îl auzii că zice, invită-mă și pe mine, mă Petrini! Serios! Sau crezi că noi ăștia, șefii de cadre, nu știm să ne distrăm? Nici măcar n-o să-ți cer să faci din chestia asta un secret. Ți-ar conveni, ai? rânji el sarcastic. Ce te-ai mai lăuda tu prin secție și m-ai șantaja, ba cu una, ba cu alta... Ei și? De ce nu te-aș proteja? Ei, ce zici?“ „Aș fi bucuros, zisei, dacă m-ați sprijini în drepturile mele.“ „În drepturile tale, murmură el cu un glas de parcă era mirat că aveam și eu drepturi, aaaââââaaa...“

În timp ce eu mă și ridicasem, o luasem spre ușă și abia închizând-o rupsei coada acestei exclamații care fusese cea mai lungă și mai batjocoritoare dintre toate, ca și când drepturile mele ar fi fost lucrul cel mai de râs din tot ceea ce disprețul lui acumulase de la mine... Totuși, indefinita și scabroasa simpatie, care țâșnise o clipă din mațele mele pentru el, reveni, în timp ce coboram treptele clădirii, și nu numai pentru o clipă. Dar și senzația de coșmar reveni, că ne cunoscusem, noi doi, cu mult înainte de a ne naște și că el fusese, în acel vis al neantului, omul care mă dominase totdeauna. Singurul om, adică nu om, singura entitate. Da, mă pomenii gândind, omul ăsta o să mă ajute, iar eu o să-l invit la mine să chefuim cu dame (cum o să-l invit?!) și bineînțeles că n-o să divulg nimănui acest secret (care nu va fi!) și nici n-o să-l șantajez. Oricum, reflectai cu o siguranță de sine plină de recriminări la adresa directorului Bularca, cinismul acestui bizar individ îmi va fi poate mai util decât umanismul ineficient al celuilalt.

VIII

Se dovedi astfel, enigma stocurilor supranormative se deplasă spre alții și același maistru care făcea pe surdul când îi spuneam că ași vrea să-mi depășesc norma, da, zise la câteva zile după întrevederea mea cu șeful cadrelor, bineînțeles, de ce nu mi-ai spus că... Mă prefăcui și eu că nu-mi exprimasem niciodată această dorință și nu-i reproșai nimic. În câteva luni câștigai suficient ca să mă pot muta de-acasă și îmi și căutai cu grijă două camere liniștite și nu prea departe de casa părintească, să nu-i fie greu mamei să vie la mine ca altădată. Le găsii, aceste două camere, îmi fură atribuite de Spațiul locativ, instituție care demult începuse să determine într-un fel decisiv conștiința oamenilor, după cum spunea Marx (condiția materială determină conștiința). Nu poți trăi într-un subsol fără să riști să capeți o conștiință de subsol. Spiritul nu este deteriorat de subsol decât dacă între subsol și ceea ce e deasupra nu e mare deosebire. Când însă un găinar locuiește în vaste apartamente, și un om productiv, asemeni pomilor dintr-o livadă, sau asemeni pământului care asigură roadele, nu vede lumina soarelui și trebuie să stea în întuneric, spiritul nu poate ocoli întrebarea: e vorba de moartea mea? Nici măcar nu se poate consola cu gândirea hegeliană, foarte abstractă, că dacă un filozof nu se poate afirma azi, un altul se va afirma mâine și predispoziția unei entități naționale spre filozofie nu va suferi. Bineînțeles că va suferi și anume în durata ei în istorie și chiar în cosmos: existența e unică, vreau să spun irepetabilă, eșecul unei entități nu asigură victoria unei entități viitoare, ceea ce este pierdut, e pierdut pentru totdeauna. Sânt însă departe de a sprijini frenezia afirmării. Nu regretam vastul apartament al Matildei, dar nici nu mă împăcam cu refugiul meu într-un subsol. Cele două camere le găsii la o familie care se temea să nu fie repartizat în ele cine știe ce bețiv în locul fetei care se mărita. „Sânteți liber, îmi spuse titularul apartamentului, un inginer din vechea generație, dar într-o zi poate vă căsătoriți, înțelegem, menaj tânăr..." Și își exprimă printr-o mișcare largă a brațelor o veche credință că în faza aceasta idila e lungă și vor putea trăi și ei câtva timp sub umbrela aceasta a celor care au iluzii. „După câte îmi dau seama, sânteți un intelectual, zise. Unde lucrați?" Îi spusei unde, fără să precizez ce făceam în uzină, dar omul vroia totuși să știe cine îi intra în casă. „Credeam că v-a spus domnul Vaintrub", zisei. „Da, mi-a spus: un prieten care se află într-o situație «foarte grea»."

Atunci mă simții obligat să-i spun cine sânt. „Pentru noi contează, zise el după ce mă ascultă, că ați fost universitar. Restul, ca să zic așa, nu ne privește, în sensul că nu ne deranjează.“ „Vă mulțumesc“, spusei. „Un singur pericol există, reluă el, ca Spațiul locativ să ne trimită totuși pe altcineva. Așa că străduiți-vă să obțineți repede repartiția.“ „Nu sânteți proprietarul apartamentului?“ „Ba da, dar n-are importanță. Există o dispoziție care ne dă dreptul să ne alegem chiriașul, dar nu e o lege și cei de-acolo, când vor ei, o încalcă.“ „O voi obține“, zisei. „Atunci facem așa: rămâneți aici, vă instalați, vă aduceți lucrurile și n-or să poată să vă evacueze, vreau să spun că nu o vor face, deși legea le dă dreptul. Dar și dumneavoastră aveți dreptul la o locuință și e complicat pentru ei să înfrunte un scandal, au încercat la început, dar pe urmă au primit ordin să evite astfel de evacuări. Noi o să facem un contract, calculăm chiria legală pe care ne-o plătiți nouă și, cu timpul, dacă doriți, cumpărați mobila pe care a lăsat-o aici fata noastră. Nouă ne-ar conveni, fiindcă ar mai veni și ea pe-aici și i-ar plăcea să-și vadă odăile mobilate așa cum le-a lăsat, e un copil care se atașează de lucruri și ar fi bine să-i satisfacem această dorință... La acest birou a stat ea ani de zile și a învățat până a ajuns arhitectă (tresării!) și în acel pat a dormit de pe la vârsta de opt ani... Dacă totul reușește, avem și noi o pretenție. Camera de alături să ne rămână practic tot nouă, oficial o trecem însă în contract pe numele dumneavoastră. Dacă vă căsătoriți, v-o cedăm. Firește, aveți acces la baie și la bucătărie. În privința altor detalii, vă înțelegeți cu soția mea...“ „Poate să vină de câteva ori pe săptămână mama să-mi gătească?“ mai spusei. „Desigur!“ mai zise și inginerul și îmi dădu cheile de la intrare.

Rămas singur cercetai odaia. Biroul în sine era micuț, dar fata pusese pe el o planșetă albă de lemn și era foarte comod să lucrezi pe planșeta aceea, nu ți se loveau genunchii de nimic. Patul era de fier, asemeni celor din spital, de fapt o simplă somieră, dar peste ea avea o saltea de lână și o cuvertură dintr-un material simplu de in, cu mari dungi de culoare verde care dădea încăperii un aer tineresc, foarte aerisit, parcă sportiv. De-a lungul lui, în loc de noptieră avea un fel de bancă din stejar lustruit pe care zăceau cărți și alături de pernă o veioză și un aparat de radio vechi, marca Phillips, care însă avea o sonoritate mai bună decât a unuia nou. Un fotoliu la picioarele patului. Un șifonier tot din stejar, mare, încăpător, plasat la peretele în colțul căruia era așezat patul. Un covor gros, culoarea grâului, acoperea toată suprafața odăii, iar pe pereții liberi, rafturi pline cu cărți. Și

abia după aceea văzui ferestrele. Erau două, imense, cu storuri, practic întreg peretele era geam. Iar de jos, din stradă, urcau cu vârfurile până în dreptul lor doi plopi... Deschisei... Un vis! Se vedea de la această înălțime care nu era mai mare de trei etaje, dar acest cartier era așezat pe un mic deal, panorama orașului, cu acoperișurile lui roșii și cu piața lui cu turnuri medievale. Ce copilărie și adolescență fericită o fi avut fata asta! gândii. De ce o fi plecat de aici? Putea foarte bine să stea cu soțul ei în aceste două odăi! Probabil soțul avea o casă mult mai mare? Desigur. Dar și ea știa ce frumos e aici și ar fi vrut să vie să-și mai vadă odaia. Bineînțeles că voi cumpăra tot ce a lăsat, deși n-o să-mi fie prea ușor să le plătesc. Revenii de la geam parcă amețit de bucuria că voi locui într-o odaie așa de frumoasă și începui să-i cercetez biblioteca. Ce citea această fericită fată? Literatură. Clasicii francezi, dar și pe moderni, ediții vechi scoase de *Mercure de France*, pe la sfârșitul secolului, coperți galbene pentru autorii străini, poeții blestemați, Villon, Baudelaire, Rimbaud, două volume Nietzsche și nici un autor român. Hm! Dacă domnișoara ar fi fost de meserie om de cultură, ar fi fost acuzată de ploconire față de Occident, dacă nu chiar de cosmopolitism!

Practic nu-mi adusei în această cameră decât cărțile, cu toate că biroul meu era mai bun, dar îmi plăcuse de la început tot ce era, inclusiv biroul ei de arhitectă cu planșeta aceea mare; o umplui cu cărți de-ale mele și cu caietele pe care tot nu mă hotărâsem să le distrug, nu atât ceea ce era scris în ele mă atrăgea, ci propriul meu scris, care exercita asupra gândirii mele o influență magică: întreaga mea fervoare de odinioară renăștea îndată ce le răsfoiam și în spatele fiecărui rând citeam cu o claritate uimitoare o bogăție de idei pe care îmi aminteam că le avusesem și pe care anii grei prin care trecusem nu mi le șterseseră din memorie. Dar numai frazele stângace, vioiciunea lor care atingea esențele, febrilitatea scrisului, spontaneitatea și superbia cu care treceam peste obstacole în favoarea reflexiei originale, pasiunea imprimată în scriitură puteau să-mi reînvie în spirit forța de a reînnoda, trecând peste abis, îndrăsneala inocentă de atunci cu reflecția matură de acum. Fără ele intuiam că aș fi avut multă vreme senzația chinuitoare a unei amnezii. Ce gândisem? Ce vrusesem să realizez? Împreună cu gândul că o aveam pe Silvia, aceste caiete erau singura dovadă, singura certitudine că viața mea nu era, până la această vârstă, un eșec. Eșuasem în speranța de a fi fericit cu o femeie, dar nu eșuasem nici în spirit; și nici biologic. Cum să le distrug? Nici măcar nu le ascunsei, ci, dimpotrivă, le pusei alături pe alba planșetă, la stânga mea, ca pe un ghid,

ca pe un talisman miraculos care ascundea secretul inspirației liniștite și de durată și entuziasmul fără de care voința nu aduce decât chin.

Avui, în acest sens, o bizară confirmare. Nu mă gândisem niciodată că, în afară de Vaintrub și celălalt referent al Securității, nimeni nu citise de fapt caietele mele, Matilda care căutase altceva în sertarul biroului spărgându-l, desigur, le răsfoise în acea seară rău inspirată. Aflate apoi în posesia ei, nu le citise, oricum, nu-mi spusese niciodată nimic bun despre conținutul lor!

Într-o zi, caietele mele dispărură. Iată, gândii, luându-mi în mâini capul, copleșit de un sentiment catastrofic, actele veșnicei imprudențe a omului. Știe bine că un anumit lucru e primejdios pentru el și totuși nu ia cea mai elementară măsură de apărare, excitat de o trufie smintită, că poate el să înfrunte forțe mai puternice și nu-i pasă de urmări. Da, au venit oameni ai Securității, au pus mâna pe aceste caiete și acum urmează o nouă acuzare și alți ani de ocnă în minele de plumb. Avem însă dreptate să nu credem mereu în rău, cu toate că uneori vine mereu răul. „Unde sânt caietele mele“, spusei intrând în vasta cameră a proprietarului meu, inginerul, care stătea în pat în șort și maieu și răsfoia nu știu ce revistă. „Domnule Petrini, zise, le-a luat fiica mea, poimâine le aduce, vă roagă s-o scuzați, a fost curioasă, mai mult, are o impresie pe care vrea să v-o comunice personal, când ei vin la noi; vă invităm la masă.“

Deci, domnișoara, adică nu, doamna cosmopolită, nu știa pe ce lume trăiește. Fără mari probleme, lua cu ea acasă niște caiete... Cine dracu credea că sânt eu? Nu i se spusese? „Ași dori ca de îndată să mi se aducă înapoi caietele mele, îi spusei inginerului. Atât eu cât și fiica dumneavoastră sântem demult oameni maturi și nu elevi sau studenți protejați de vârsta noastră tânără, când credeam că nimeni n-ar avea curajul să ne pedepsească sever pentru rătăcirile noastre. Aceste caiete... dar nu vreau să vă spun mai mult, o rog pe fiica dumneavoastră să mi le restituie chiar acum.“ „Da, se poate, vai, zise inginerul, fata mea n-a știut ce importanță atașați acestor însemnări. Altfel nu și-ar fi permis să le ia, îi dau un telefon și într-o jumătate de oră vi le aduce...“

Îi dădu acel telefon chiar în fața mea, dar nu schimbă cu ea decât câteva cuvinte și închise. „Nu vrea să vi le dea“, spuse el cu humorul jovial și resemnat al părintelui care nu mai are autoritate asupra fiicei sale, în general al bărbatului care trebuie să cedeze în fața capriciilor femeii. Avea aerul să spună că și eu trebuia să cedez. Ca să mă pufnească apoi un râs colosal a treia zi când ne întâlnirăm la masă și aflai despre ce era vorba.

Ce eram eu? Un Feuerbach modern. Cum? De ce? Muncitor ca și acela, zise ea cu o extremă sfială în glas, ajunsesem să-mi formez o concepție despre lume și prin cultură să parvin spre sferele gândirii filozofice. Rămăsei o clipă tăcut, ca să înțeleg. „Doamnă, zisei apoi, Feuerbach n-a fost muncitor, îl confundați cu Dietzgen, într-adevăr un muncitor filozof, tot german, care a descoperit dialectica materialistă, independent de Marx și Engels și chiar independent de Hegel... Și nici eu nu sânt...“ și mă întrerupsei izbucnind în râs. Tatăl ei, cu humorul adesea strâmb și ascuns al intelectualilor specialiști, nu-i spusese că am fost universitar, ci un simplu strungar, ceea ce pe fată o uluise. Micuță, delicată și tăcută, tânăra doamnă se făcu liliachie auzind hohotele mele, în timp ce inginerul, surâzând cu o satisfacție ironică, îi spunea abia acum că domnul Petrini a predat câtăva vreme la catedra de filozofie, alături de marele poet și filozof, și că împrejurări nefericite, care nu erau legate de pregătirea sa, îl determinaseră să ajungă într-o uzină. Soțul tinerei doamne observă la soția lui ceva care nu se observa, se ridică de pe scaun, veni lângă ea și îi șopti la ureche. „Nu fi copil, te rog, e o glumă de-a lui, doar îl cunoști, n-a vrut să te jignească.“ „Dar nu mă simt jignită“, răspunse ea atât de jignită încât se făcu palidă și o mare tristețe i se așternu pe chipul ei care exprima o atât de vie sensibilitate încât cerea parcă o protecție perpetuă pe care într-un mod la fel de perpetuu o respingea, lucru care îi imprimase nu numai în privire, ci și în mișcări o veșnică suferință și timiditate. Mai curios era că părinții rămaseră indiferenți când ca drept orice răspuns la șoaptele soțului (un tânăr domn cu un chip ferm și atrăgător), dădu tacâmurile la o parte din fața ei, ca și când ar fi împiedicat-o să se ridice, se ridică și fără un cuvânt părăsi încăperea. „Știi că pe urmă face migrenă care o ține trei zile la rând“, zise doamna inginer, cu un glas uscat, fără vreo căldură pentru fiica ei. „Trebuie să iasă odată din copilărie, zise inginerul înfulecând cu atâta poftă încât mereu îi rămânea mâncare pe la colțurile gurii. Peste șase luni naște și cum poate un copil să crească alt copil? De pildă acum, n-a mâncat nimic și o gravidă trebuie să mănânce.“ „Da' de ce nu i-ai spus despre ce e vorba, să nu se facă ridicolă?“ „Ca să învețe să nu fie“, zise inginerul cu o ironie aplicată.

Reieșea că dată fiind pregătirea mea de fost universitar, nu mai eram un Feuerbach modern, ba chiar, dacă fiica lui ar fi știut, nu i s-ar mai fi părut demne de vreun interes însemnările mele și desigur nici nu le-ar mai fi luat cu ea acasă, în orice caz nu și-ar fi permis, în timp ce fiind vorba de un simplu muncitor neglijase bunele maniere. Mă înșelam însă. După cafele

mă retrăsei și îi găsii pe tinerii soți la mine în odaie. Stăteau de vorbă liniștiți. „Doamnă, zisei, mă scuzați că am râs într-un fel atât de stupid, dar am avut o desamăgire, îmi făcusem iluzii față de interesul dumneavoastră pentru caietele mele. Mi s-a părut că v-au fascinat, mai ales când ați refuzat să mi le înapoiați de îndată.“ „Realmente m-au fascinat, zise ea gânditoare, și într-adevăr râsul dumneavoastră m-a jignit. E adevărat că și eu am greșit că le-am luat fără să vi le cer.“ „În mod sincer îmi pare rău. Asi fi vrut să discut cu dumneavoastră mai pe larg. N-am publicat nimic din aceste însemnări și nu le-am dat nimănui până acum să le citească. Acum sânteți necăjită și n-asi vrea să abuzez de ocazia pe care mi-ați oferit-o citindu-le, să vă pun câteva întrebări.“

Soții se priviră. „Cum, zise el, dar oricând...“ Adică nu acuma. Și se ridicară. „Dacă vă jenează planșeta mea, spuse sensibila doamnă, am putea s-o luăm...“ „Asi fi bucuros dacă mi-ați lăsa-o, zisei, e atât de plăcut să lucrezi pe ea! E foarte comod...“

Nu mai avusei însă ocazia să discut cu ea despre caietele mele. Dar, oricum, aveam o confirmare, e adevărat nu întreagă, cu o umbră de incertitudine izvorâtă din chiar întâmplarea, dacă cu adevărat i s-ar mai fi părut fascinante însemnările mele știind că sânt scrise de un fost universitar, că universitar sau muncitor autorul tot a captat totuși interesul viu al unei cititoare.

IX

Nu trecu însă mult și trebui să părăsesc uzina. Spun „părăsesc“ fiindcă nu fusei concediat, ci pus în situația s-o fac tocmai pentru a nu fi dat afară.

Într-o zi, la o adunare generală sindicală a secției îl auzii pe președinte rostind: „Are cuvântul tovarășul Chelbașu, se pregătește tovarășa Nineta Boiangiu.“ Hm! exclamai în sinea mea, săraca Nineta Romulus, pe unde-o fi! Întorsei totuși capul când Ninetei de aici i se dădu cuvântul. Mă holbai: era chiar ea, numele de Boiangiu fiind desigur al bărbatului ei. De la distanța aceea mi se păru neschimbată Nineta, dar lucru incredibil era felul cum vorbea, glasul nu mai semăna cu cel de odinioară nici în timbrul lui, nici ca mijloc de a exprima vechile ei gânduri, filozofia ei (filozofia tubului cu pilule ucigătoare clin geantă, care pot fi luate *quand l'amour est desservi)*. Nu, acum Nineta își însușise stilul sec al dărilor de seamă, al criticii și desigur și al autocriticii, vorbea despre realizările care îi stăteau în

sarcină, biblioteca și manifestările culturale și ale echipelor artistice (sfinte Dumnezeule, așadar ea era bibliotecara în chestiune?) și chiar așa și făcea, critica într-un fel voalat și abil pe tinerii care își neglijează nivelul cultural și sânt absenți din fișele ei, „dar e și vina mea că n-am găsit suficiente mijloace de convingere, fiindcă nu neg importanța sportului, minte sănătoasă în corp sănătos, cum spuneau cei vechi, și sportul are această menire, dar nici fără cultură nu sântem în deplină formă, nu sânt partizana zicalei care spune decât filozof ofticos mai bine măgar sănătos... Nu e obligatoriu să rămâi doar măgar sănătos...“ „Trebuie să fii măgar filozof!“ zise de la prezidiu președintele și se produse rumoare veselă în marea sală de ședințe a clubului uzinei. „Am vrut să spun, reluă Nineta fără timiditate, că nu asta e alternativa. Se poate face și sport și cultură!“

Bravo, Nineta. Avea, cum se zice, papagal. Și descoperii după aceea, când ședința se termină, că nu-i pierise totuși spontaneitatea de altădată. „Nineta!“ o strigai. Ea se întoarse și făcu ochii mari. „Petrini!“ exclamă și ea și într-o clipă chipul, sub presiunea amintirii și a surprizei, redeveni cel ce fusese atunci, când o cunoscusem eu la «Mama răniților», inocent, neatins de amorurile ei timpurii și frenetice.

„Cum ai ajuns tu aici, o întrebai, și încă bibliotecară!“ „Dar tu aici? Ce ești?“ „Strungar.“ „Numai atât? Nu ți-ai terminat studiile? Te pomenești că ai fost eliminat din cauza mea și ți-ai ratat cariera. Vroiai să ajungi filozof, profesor... M-ar amuza să fie adevărat!“ și izbucni într-un râs de un cinism vesel, ca și când ar fi fost o glumă reușită să mai adauge la victimele pe care le făcuse în viața ei aventuroasă încă una, iar pentru mine și mai distractiv că am putut să-mi ratez cariera din pricina unei... „Nu, îi răspunsei, n-am ratat nimic, dacă considerăm că ratarea ne vine din interior.“ „Poți să știi?“ zise ea pe gânduri și ne urcarăm în autobuz. Ai fi zis că reflectase și ea la acest subiect și nu reușise să afle din ce parte îi venise ratarea. Dar chiar îi venise? Ce putuse rata Nineta? O, dacă ar fi să-l credem pe filozoful român, numai rața nu ratează, un om, adică, oricine ar fi el, are totdeauna ceva de ratat, totdeauna descoperă că a vrut ceva, chiar fără să știe precis ce anume, i-o spun alții la urmă când nu mai e nimic de făcut, chiar dacă el ar dori să nu știe. Au acest obicei scumpii noștri semeni, să înregistreze cum arătai tu odinioară, să ghicească, să intuiască acel lucru pe care ai dori să-l realizezi, să-l țină minte peste ani și într-o bună zi să-ți spună cu dispreț: ratatule! Ești un ratat! Chiar un ideal cu totul mărunt, foarte modest, aprinde pe chipul purtătorului lui o mică aură și când această aură piere, adică o anumită

licărire a privirii, o anumită tinerețe a chipului, atunci se observă (fiindcă la cei ce reușesc le rămâne parcă veșnic pe chip tinerețea când au avut idealuri) și ratații sânt pierduți; chiar cei dragi nu se pot abține să nu spună soțului, fratelui sau prietenului: ești un om de nimic. Îi scapă într-o zi soției, care a acumulat multe nemulțumiri împotriva ta de-a lungul anilor, chiar dacă ai fost an soț model și ai muncit din greu să-i ții pe toți... Sau: n-a fost nimic de capul tău, alții au făcut și au dres. Aici, în mediile de jos, ratarea se confundă adesea cu nereușita, care poate foarte bine să țină perfect în picioare un om fără noroc, care să nu se considere adică, un ratat. Nu-i pasă. Nu e vina lui! Mai apropiată cauzei ratării e parabola cu talantul îngropat, când alte tentații decât acelea de a-ți fi urmat drumul pe care ți-era dat să-l urmezi te-au învins fără vina nimănui.

Ce aflai de la Nineta? Că ratase lovitura cu tubul: îl aruncase după ce născuse doi copii. Fusese ispitită să devină mamă, să fie ca alte femei, să aibă bărbatul și casa ei, să fie bine văzută în orașul în care se măritase cu acel negustor bogat. Dar negustorul începu să afle, deși nu dorea, fiindcă faptele chiar dacă nu venim noi spre ele, vin ele spre noi, că trecutul Ninetei, așa și pe dincolo, o istorie care durează de totdeauna și va dura, adică lipsa de linie dreaptă în viața majorității oamenilor, cu alte cuvinte căderi, erori prelungite, schimbarea bruscă de bară care naște nesiguranța, imprevizibilul, neliniștea... Negustorul deveni gelos: dar dacă soția lui nu s-a schimbat? Și dacă maiorul acela din București o gonise pentru rele purtări? El și așa era mai bătrân decât ea și în curând va deveni și mai bătrân, în timp ce ea nu dădea deloc semne că o să îmbătrânească foarte curând, arăta tot așa ca înainte, deși îndurase două sarcini. Un bărbat mai bătrân, dar liniștit și înțelept, poate rămâne multă vreme un om care putea fi iubit. Dar un bătrân smintit, care cedează ispitei de a fi gelos, e desgustător. „Nu știu cum se făcea, mărturisi Nineta, că în clipele acelea îl vedeam și eu cât e de bătrân, cu toate că nu era, era bine făcut, subțirel și svelt și când se îmbrăca bine (și știa să se îmbrace) chiar întinerea parcă, nu-și arăta vârsta, nu de cincizeci și ceva cât avea, ci de patruzeci. Am divorțat de comun acord și mi-am abandonat în mod iresponsabil copiii.“ „Și Boiangiu? Te-ai recăsătorit?“ „Nu, a fost de acord să-i păstrez numele, să semene cu al copiilor... Scuza mea de atunci, continuă Nineta, era că tatăl lor, om bogat, îi va crește mai bine decât mine... Și acum mă chinuie dorul de ei, de anii când i-am făcut și alăptat, cei mai frumoși din viața mea...“ „Bine, îi zisei, dar cine te împiedică să te duci să-i vezi?“ Cine o împiedica! Nineta avea

aerul că își punea ea însăși această întrebare pentru întâia oară. Vorbind despre copii, chipul ei îmbătrânise, ca să zic așa, sub ochii mei, se dăduse jos din pat și începuse să se îmbrace. O invitasem la mine, după ce luasem masa împreună la restaurantul care se numea înainte „High-Life“ *(Hailaiful* unde se dusese și Vintilă odată să-și vadă amicul cu o formidabilă tipesă, care avea apoi să-și lase urmele tălpilor pe peretele garajului unde se zbenguise apoi și el cu ea) și Nineta mă urmă firesc, ca și când invitația mea nici nu trebuia făcută, se înțelegea de la sine că o să încheiem seara la unul din noi. „Frumoasă odaie, zise intrând, dar fără să se uite la mobilă, cum ai găsit-o?“ „De ce, zisei, nu stai bine? Ce s-a ales de vechea ta casă de lângă «Mama răniților»?“ „S-a dus, zise, s-a dărâmat cu întreg cartierul, s-au construit blocuri.“ „Și bunica?“ „A murit demult!“ „Și «Mama răniților»?“ „Totul!... Nu stau bine, zise Nineta, mi s-a repartizat o cameră tocmai la marginea orașului, în cartierul acela nou, parcă e un orfelinat, când mă apropii de el chiar îmi aduc aminte că nu mai am pe nimeni pe lume.“ „De, zisei, dacă n-ai vrut să te măriți cu mine? Dar nu e timpul trecut, Nineta“, îi șoptii, gândind că dacă o lăsam prea mult pe panta lamentărilor, nu se va mai apropia de acel timp de odinioară, singurul în care ne puteam refugia și iubi, ci, dimpotrivă, se va îndepărta tot mai mult și de acel timp și de mine. Da, după, va putea să se lamenteze în voie, mai gândii și începui s-o mângâi pe chipul ei în care privirea îi juca rătăcită, ca și când ar fi fost surprinsă, uluită, că după atâția ani și după ce eu însumi trecusem prin atâtea, n-o uitasem și mai aveam pentru ea atâta tandrețe, deși experiența ar fi trebuit să-i spună că semănăm în acele clipe cu flăcăul de la țară care copleșit de dorință îi spune fetei că o s-o ia de nevastă, numai s-o înduplece, sau în orice caz s-o amețească și să-i înmoaie genunchii prea strânși. „Prea târziu, Petrini, zise ea cu melancolie, tu ași putea spune că ai rămas același, cu toate că ai suferit și în viață și ca bărbat îndrăgostit și de mine pe vremuri, și pe urmă și de nevastă-ta care te-a părăsit, dar nu poți spune despre mine că sânt aceeași.“ „Pentru mine, zisei în șoaptă înăbușită, tot Nineta de atunci.“ „Ai să vezi că nu mai sânt“, surâse ea cu ironie senină și începu foarte încet să se dezbrace. Mișcările ei îmi păreau sacre, atât erau de sigure și de armonioase. Începui să fac la fel și când ritualul se termină, o luai în brațe, o dusei în patul meu auster în care dormise atâția ani o fată (prima mea cititoare!) și, urmărit de scena de odinioară când ne iubisem întâia oară noi doi și întâia oară eu cu o fată, o retrăii cu putere această magică inițiere și nici o clipă nu mă gândii și nu simții că Nineta nu mai era aceeași. Scena se

repeta aievea și pentru ea. Îmi dădeam seama, se uita la mine cu mii de sticliri de speranță nebună în privirea ei mistuită realmente de focul ei interior, parcă nestins, nestins de vânturile și furtunile care suflaseră atâta vreme în el. De ce nu? gândeam cu o adâncă convingere pe care mi-o insufla trupul ei minunat, de ce n-am putea noi doi s-o luăm de la capăt? Cine ne-ar putea opri? începui s-o sărut cu patimă și multă vreme continuarăm apoi să rămânem înlănțuiți. „Ei, zise ea într-un târziu, tot mai vrei să mă iei de nevasta?" „Da, zisei, ar fi atât de bine! Tu ai copii, am și eu o fetiță și viața noastră s-ar împlini prin iubirea care ne-a lipsit." „Da, murmură și ea, ar fi atât de bine... Pentru că, să știi, și eu te-am iubit pe tine și te mai iubesc și acum, nu-mi vine să cred că nu te-am putut uita, dar să știi că te-am părăsit tocmai fiindcă simțeam că ne pândește o mare primejdie dacă nu ne despărțim, ne-am fi legat prea tare și tu n-ai fi putut să-ți mai termini studiile și din ce am fi trăit?" „Da, zisei, povestea care se repetă, temerea de totdeauna care rupe vraja, și o rupe când *el*, când *ea*, cine iubește mai puțin..." „Nu e adevărat, te iubeam tot atât de mult ca și tine, dar cu toate că nu păream atât de grijulie cu mine sau cu alții, m-a speriat gândul traiului rău, în sărăcie și chiar în mizerie. Adevărurile astea sânt verificate, sărăcia roade orice ideal, puțini rezistă." „Eu ași fi rezistat!" (gândind: și poate că schimbându-se astfel ordinea clipelor mele, nici restul, închisoarea, eșecul cu Matilda, n-ar mai fi urmat). „Cum poți să știi dinainte? zise Nineta. Sărăcia e un cancer. Cât timp te-ași fi putut iubi spălându-ți rufele, gătindu-ți, frecând podelele și îmbrăcând o singură rochie pe care ași fi spălat-o până la izineală? Și ție călcându-ți până la luciu același costum de student sărac?" „Da, zic, și tu cum puteai ști dinainte că va fi chiar așa?" Ea tăcu o vreme, apoi zise: „Busola, Petrini, îți arată cu acul punctele cardinale. Ți-ai fixat o direcție, mergi pe ea și știi dinainte peste ce obstacole o să treci, prin ce păduri negre sau pustiuri fără apă. Ca să treci prin ele și să-ți atingi ținta nu trebuie să iei cu tine tot ce-ți trebuie? Or, noi n-aveam nimic. Lupii te mănâncă chiar dacă ești îndrăgostit lulea, și dacă mai ai cu tine și copii, îi mănâncă și pe copii." „Oricum, zisei, n-ar fi fost așa de rău, fiindcă văd că ai predispoziție spre filozofie. M-ai fi ajutat!" și râsei. „Da, râse și ea, te-ași fi ajutat, dar tu pe mine?" Tăcui. „Ei, aia e! spuse ea cu un senin sarcasm. Până ai fi reușit tu, te-ai fi trezit lângă tine cu o babă și m-ai fi părăsit. O femeie, de la cea idioată și urâtă, până la cea inteligentă și frumoasă, se naște încă din burta maică-sii cu știința asta și numai o mică parte din ele, sufletistele, fac excepție și îndură calvarul

care urmează după ce sânt părăsite, deși cunosc și ele adevărul de care îți spuneam. Vai de ele! Decad pe urmă, încep să bea sau se mărită cu un ticălos care le supune la un nou calvar, dar fără nici o compensație... *À Propos* de băutură, n-ai nimic aici?“ „N-am, dar pot să mă duc să iau de la restaurant. E unul pe-aproape.“ „Mai bine nu! zise ea. Mă simt atât de bine! Eu beau ceva numai când am gânduri negre...“

Dar nu cumva le și avea, aceste gânduri, fără să-i survină încă? Tocmai vrusesem s-o întreb, dar mă oprisem la timp, întrucât steaua ei fusese mai benefică părăsindu-mă pe mine? Pe o cale insesizabilă reflexiile ei ulterioare o duseră însă tot spre această întrebare nepusă. În fond orice întrebare pui cuiva care se află sub semnul unei întrebări unice și capitale, tot spre ea trage sau se produce o turburare întocmai ca în apropierea unei mari mase magnetice ascunse, când toate oscilografele tresar în mod misterios. Tot așa parcă tresări Nineta când îi spusei: „Și tu de când te-ai întors în orașul natal?“ Tăcere, ca și când câteva clipe ar fi suferit de o amnezie. Apoi răspunsul: „Nu de mult. De anul trecut.“ „Și de unde ai venit?“ Alarmă bizară: „Ce importanță are asta pentru tine?“ „Nici una, o simplă curiozitate.“ Dar ghicise că această curiozitate va persista și alte întrebări vor veni. Totuși rezistă, nu mai adăugă nimic după ce răspunse: „Din București.“ „Și ce făceai acolo?“ spusei aproape spontan. Trebuia să se decidă dacă vroia sau nu să-mi povestească. De fapt vroiam să știu dacă era adevărat ceea ce auzisem eu despre ea de la teologul Asanache și ceea ce aflasem eu însumi când o căutasem la acea revistă literară, unde fusese angajată să „îmbunătățească compoziția socială a redacției“, cum îmi răspunsese cu un surâs cinic un tip de-acolo, și că nu mai lucra la acea revistă. Nu-l uitasem pe acel tip. De ce surâsese el astfel? Și îi povestii Ninetei și o întrebai de ce rânjise el astfel, fiindcă surâsul cinic devenise rânjit. „E o poveste lungă, zise Nineta. Tipu-acela nu era un jidan? N-avea părul roșcat?“ „Ba chiar!“ „Și-a bătut joc de mine. Întâi el, pe urmă toți, în frunte cu directorul revistei. Numai asta te interesează?“ „Mă interesează tot ceea ce poți tu povesti.“

Și Nineta se întoarse înapoi și obsedată, uită de istoria de la acea revistă și îmbătrâni, cum am spus, sub ochii mei, când începu să-mi povestească de copii. „Cine mă împiedică să mă duc să-i văd? Nimeni nu mă împiedică, ei și? La ce îmi ajută că îi văd? Mai rău îmi face! Sânt așa de frumoși și m-ași pune în patru labe în fața tatălui lor să mă întorc acasă și să trăiesc cu ei, să am grijă de ei, și să fac să se șteargă și din mintea lor și din a mea anii când

i-am părăsit... Dar el nu vrea... Nu s-a recăsătorit... Naționalizarea i-a luat magazinul și abia a putut să ajungă și el simplu vânzâtor undeva în alt magazin, li s-a luat și casa, trăiesc greu, el și o soră rămasă nemăritată (ea i-a crescut pe copii), dar nu s-ar zice că nu se descurcă sau că se plâng. Copiii nu simt sărăcia, se joacă, râd, se bat, se duc la școală, iar la mine se uită nu ca la o străină, dar nici ca la o mamă. Am ajuns să doresc ca tatăl lor să moară, s-o gonesc pe sora lui și să-i aduc aici... Dar n-are de gând să moară, arată bine, deși are acum șaizeci de ani, ba chiar, al dracului, ai zice că a întinerit; copiii îi dau forța asta, îl pun la muncă, aleargă, se sbate, se bagă în tot felul de combinații să câștige ceva bani, fiindcă cu leafa lui de vânzător n-ar putea cum să-i țină.“

Nineta se îmbrăcase, dar nu pleca, stătea în fotoliu și continua astfel despre copii și povestirea ei nu mai înainta, să aflu și eu ce făcuse atâția ani după ce îi părăsise, nu puțini ani, poate chiar zece... Și fără motiv aparent izbucni deodată într-un plâns interminabil, asemeni unei Fantine ai cărei copii se aflau sub puterea unui Thénardier mizerabil, numai că nu era nici bolnavă ca aceea, nu-și vânduse dinții și părul ca să le trimită bani, iar tatăl copiilor era departe de a fi un Thénardier... Cu atât mai vinovată deci și fără scăpare cu cât, în afară de faptul că îi născuse, nu făcuse nimic pentru ei. Acest adevăr brutal o împiedica să deschidă un proces și să câștige pentru ea măcar unul. N-ar fi putut îndura să-i audă pe copii în instanță optând pentru tatăl lor. „I-am întrebat eu, zise Nineta înseninându-se ca în fața unei fatalități, și nu mi-au spus chiar nu, a fost mai rău, au tăcut, nu mi-au răspuns nimic, semn că pentru ei hotăra tatăl, deși când le-am pus întrebarea el nu era de față. Numai cel mic, care îmi e cel mai drag, când am rămas numai cu el m-a întrebat inocent, semn că fostul meu bărbat nu mă ponegrise în fața lor: mamă, de ce nu vii tu acasă? De ce nu viu? Nu știa nimic, săracul, credea că eu ași putea veni și nu vroiam...“

Începui să mă plictisesc, iar dorința mea dinainte, de a mă căsători cu Nineta, mi se păru ridicolă: chiar dacă, prin absurd, și-ar fi recăpătat copiii, ar fi trăit nu pentru mine, ci, ca să zic așa, pentru câștigarea inimilor lor. În timp ce eu nici măcar prin absurd (poate doar moartea Matildei) n-ași fi putut s-o am cu mine pe Silvia. Era clar: Nineta nu îndrăsnise să înghită acel tub salvator pe care îl purta odinioară în poșetă și care îi dădea pe atunci atâta siguranță de sine; mai bine n-ar fi avut niciodată această idee smintită, care îi împinsese viața spre o prea înaltă frenezie; acum era silită

să sufere, o suferință ca o boală mortală, dar care nu-și găsea soluția nici în moarte.

Încercarăm în săptămânile următoare să reînviem vechea noastră dragoste, dar se dovedi că ea avusese dreptate când îmi spusese că nu mai era aceeași. Chiar nu mai era, îi vedeam privirea absentă, pierdută în trecutul ei vinovat care o îmbătrânea, și înțelesei că trebuie să încetăm. Încetarăm, dar într-o zi veni la mine acasă fără veste și îmi spuse că trebuie să plec din uzină. „De ce?“ „A aflat“, zise cu o expresie turbure. „Cine a aflat?“ „Olaru!“ „Care Olaru? A, da, șeful cadrelor. Ei și?“ „Nu ți-am spus, zise, e îndrăgostit de mine!“ „Îndrăgostit sau trăiți împreună?“ „Da, trăim împreună! Nu știe nimic sigur, dar a aflat că am fost cu tine în seara aceea la «High-Life»! Dacă vrei să nu te dea afară, mai bine pleacă singur. E mai bine?“ Așa deci, gândii, deși știi că omul e căsătorit, ai acceptat să trăiești cu el! Nu m-ar mira să aflu, Nineta, că și turnătoriile care ți se pun în cârcă sânt adevărate și că, dacă Olaru este, prin funcția lui, ca orice șef de cadre, foarte strâns legat de serviciul Securității statului, ești și tu... „Bine, Nineta, îi răspunsei, o să plec. Și acum ieși afară!“

Eram furios, îmi dădea a doua lovitură. Și când aflai că Nineta era exact ceea ce gândisem fără să fiu sigur, nu mă mirai. Ba chiar, gândii, o fi și mai mare în grad ca acel Olaru, e sigur, altfel individul s-ar fi răzbunat pe mine, m-ar fi dat pur și simplu afară fără menajamente și încă vârându-mi în dosar o piesă bine ticluită. Or, nu fu astfel, plecai cu el curat și cu mențiunea de transfer, adică aveam dreptul să nu părăsesc uzina până nu găseam ceva în altă parte.

...Și găsii destul de repede, mă calificai contabil. Nu atât de rapid cum mă calificasem strungar, dar nici nu fui silit să urmez cine știe ce cursuri de durată. Era mai bine!

PARTEA A ŞAPTEA

I

Nu era mai bine! Această într-adevăr fatală Nineta (fiindcă Tamara avea doar aerul, nu fusese fatală nimănui), această securistă care își plângea ca o Rașelă copiii pierduți, mă împinse în conul de umbră al unei organizații regionale de achiziționare a cărnii (ORACA) din care aveam să eșuez în această celulă, ca să sfârșesc în moarte (nu voi șovăi să mi-o dau!), Nineta îmi trecuse mie ideea cu tubul, adică ideea pe care ea nu avusese curajul s-o pună în practică. Eu o voi pune însă, chiar în noaptea de după pronunțarea sentinței. Dacă ea ar fi folosit acel tub n-aşi mai fi reîntâlnit-o și, desigur, n-ar mai fi trebuit și părăsesc uzina unde începusem să mă simt bine și, era clar, ordinea clipelor vieții mele ar fi fost alta, viața mea nu s-ar fi frânt.

Dar poate că ar trebui să alung această obsesie a ordinei clipelor, fiindcă, iată, dacă la *Oraca*, într-o dimineață, aşi fi luat din vasul lui inocentul fir de floare care apăruse pe biroul meu și pur și simplu l-aşi fi aruncat (am avut acest impuls, dar mi s-a părut fără sens, de ce să arunc o floare, ce rău poate să-mi facă un boboc roșu de trandafir; acum îmi spun că puteam să-l păstrez și să alung doar sugestia lui poetică, vinovata intruziune a mâinii care îl pusese acolo), atunci însă s-ar mai fi putut schimba ordinea clipelor existenței mele. Într-adevăr, doar atunci! Fiindcă mai târziu, zilele, orele, clipele se înlănțuiră strâns, și nicăieri nu mai apăru pentru mine verigă desfăcută sau mai slabă care putea fi ruptă și liberul meu arbitru, libertatea mea să reapară și să ies din jocul hazardului. Așa simțeam atunci, că nu mai era posibil! Dar să vedem...

Da, așa este, aceea a fost clipa, fiindcă până atunci, timp de câțiva ani n-a mai apărut în viața mea nimic decisiv, despre care să pot spune că i-ar fi putut schimba cursul. Nu am făcut nimic cu Amăicălițului, deși am încercat, am scris un articol despre Giordano Bruno și m-am dus la el să mi-l publice, mi l-a publicat, dar pe urmă când am vrut să continui colaborarea, insul m-a primit rece și mi-a spus că au fost criticați pentru el, din pricina viziunii mele sumbre asupra filozofului. „Bine, i-am spus, dar a fost ars pe rug, cum am putea avea o viziune luminoasă despre un final atât de tragic?“ „Ați apăsat prea tare și într-un fel prea ambiguu pe aspectele abjurărilor lui.“ „Așa vi s-a spus?“ „Exact!“ „E adevărat, i-am răspuns, așa pare, că aşi fi

apăsat eu, dar în realitate a apăsat Papa; nu i-a suportat denegările care îi anulau abjurația și l-a ars pe rug. Am cântărit faptele fără să-mi permit vreo ambiguitate.“

A urmat o tăcere. Amăicăliţului nu arăta chiar aşa cum mi-l descrisese Micu, poate doar fizic, dar s-a purtat cu mine sincer și corect, fără vreo agresivitate, deşi fusese criticat din pricina mea. „Și nu pot colabora mai departe?“ l-am întrebat. „Nu!“ Foarte clar! Și fără urma vreunui regret. „Mă scuzaţi că vă mai întreb ceva: nu cumva n-aveam dreptul să public, din pricina condamnării mele?“ „Nu mi s-a spus nimic. De obicei ni se spune dinainte și atunci, bineînţeles, articolul nu mai apare. Or, al dumneavoastră a apărut, așa că...“ „Și nu mai pot colabora, chiar dacă aşi trata teme care să nu se preteze la nici un fel de ambiguităţi?“ „Da. dar ceva mai târziu...“ „Adică? Cât de târziu?“ „Mai târziu! repetă el cu o sugestie în glas, adică într-un târziu nedefinibil, mai încolo, când o să se uite articolul apărut... Se mai schimbă optica, surâse el, mai sânt schimbaţi oamenii...“

Or, atât oamenii cât și optica se schimbă greu, sau dacă se schimbă mai repede nu e sigur că se schimbă și pentru mine! Și nu încercai nici să-i reamintesc lui Micu promisiunea pe care mi-o făcuse că dacă publicam o carte ar fi putut să mă ajute să reintru în învățământul superior la București. Abandonai deci pe Giordano Bruno definitiv. Așadar pârtia aceasta pe cursul vieții mele nu putuse fi urmată, chiar dacă m-aşi fi încăpățânat să insist. Și în nici un caz n-aşi fi putut părăsi *Oraca* mai curând de câțiva ani. Or, tocmai de acolo avea să țâșnească...

Dar tocmai în următorii ani veni pentru mine o perioadă în care începui să lucrez cu o pasiune liniştită și adâncă asupra temei mele despre o nouă gnoză, pe care o terminai. Cum am spus, caietele mă ghidau. Departe însă de a mă simţi epuizat, după terminarea acestui studiu, despre care prietenul meu, Ciceo, spuse după lectură că l-a citit pe nerăsuflate și că dacă ar putea să apară ar avea un succes-bombă, adică ar fi un *best-seller* filozofic care ar stârni mare vâlvă, dorința mea de a scrie mai departe crescu cu o putere extraordinară. Și nu trebui să treacă mult și în reveriile plimbărilor mele solitare pe potecile și drumurile înguste din afara orașului avui la întrebarea ce mi se punea cu o dulce beție, ce să scriu, revelaţia simplă dar nu mai puțin copleșitoare: ce altceva decât despre ceea ce îmi spunea mie timpul pe care îl trăiam? Bineînțeles, nu un roman și nici o povestire fie ea și directă a vieții mele, ci tot filozofie, adică esență despre viața mea și a semenilor mei, așa cum îmi apăruse ea mie, dar și altora, viață de cobai ai divinității,

care experimenta pe noi (și nu se știa dacă *și* pentru noi sau doar pentru altă lume, la asta urma să răspund) legi bizare, insondabile, amenințări misterioase, transformări rapide care aruncau în aer vechi credințe și structuri naturale, alături de mituri barbare și primitive care învolburau oceanul uman, ocean până în acest secol atât de liniștit.

Tema intră în mintea mea în ebuliție și după câtva timp îmi dădui seama că era prea vastă, nu fiindcă n-ași fi putut-o stăpâni, ci pentru că, așa cum spune Nietzsche, mi-ar fi cerut o mare încordare a spiritului, care s-ar fi transmis și cititorului și l-ar fi obosit. Trebuia să-mi aleg pentru început, să extrag adică din ea una mai modestă. După aceea aşi fi extras alta, dacă forța gândirii mele n-ar fi slăbit. Mi se păru firesc să consider că oamenii, deși erau oameni care gândeau ca și mine, nu erau conștienți că, de mii de ori mai mult ca în trecut, sânt cobai... Se cred totuși stăpâni pe destinul lor și sânt, din această pricină, de o trufie fără limite. Au creierul inflamat. Și poate că pentru întâia oară în istoria cantitativă a omenirii, eliberați de credința în Dumnezeu, de chingile unei morale căreia i se supuneau fiindcă știința nu sfâșiase încă vălurile divine care le inspirau vina și teama, ticăloșii se simțeau din ce în ce mai în largul lor și domnia care li se așternea înainte, care li se prepara sub ochii noștri, nu era însoțită de nici un fel de amenințare și formele de ticăloșie începeau să apară pe pământ drept cele mai fascinante spectacole, expresia de jubilațiune a ticăloșiei mai puternică, mai atractivă, mai curajoasă față de moarte (eterna tragedie!) decât cea a conștiințelor pure, tot mai rarefiate și cărora li se rânjește: ei bine, așa este, recunoaștem, sânteți puri, aveți revelațiile voastre sublime, dar rezistă ele gândului că până la urmă o să muriți într-un mod tot atât de scandalos ca și noi și lespedea mormântului va închide odată cu trupurile voastre și idealurile care v-au animat și ideile generoase pentru care ați luptat? Nu există *dincolo* un empireu în care să vă regăsiți. Ha, ha, ha! Dincolo nu mai există nimic! *Adieu Monsieur, tout est fini, dirlalai, dirladada!* în timp ce noi sfidăm moartea, ne batem joc de ea... *Era ticăloșilor*, astfel îmi veni în minte titlul noii mele lucrări. Nu secolul, nici mileniul, ci Era, care putea fi mult mai mult.

Sânt eu oare atât de sceptic, sau poate atât de înspăimântător? mă întrebai după ce această veche idee ce îmi încolțise în minte încă din adolescență, citindu-l pe Platon, se cristaliza îmbogățită de propria mea viață. Fiindcă îmi dădeam seama: ar fi însemnat să sperii pe semenii mei cu o astfel de viziune asupra rupturii echilibrului nostru interior care ne ajutase

să trăim totuși pe planeta noastră cel puțin un milion de ani. Natura umană fusese studiată cu mult înaintea mea de toți marii filozofi și artiști. Se produseseră în ea astfel de mutații catastrofale? Ajunsese ea chiar atât de fundamental diferită? Nu, dar ceva grav se produsese totuși. Omenirea va sombra în urma acestei ere sau va reînvia? Iată întrebarea. Neliniștea trebuia să se insinueze în spiritul cititorului. Totuși, cei virtuoși nu aveau chiar nici o șansă să domine, să evite, să scruteze această domnie, această frenetică eră a ticăloșilor? Ba da, trebuiau afirmate vechile valori... Teama de moarte cred că e cu atât mai mare, gândeam, cu cât sântem, de pildă, mai puțin legați de viață. Se zice contrariu despre bătrâni, care, chipurile, „se desprind“ de ea, se liniștesc. Nu se liniștesc, dorințele rămân, cum mi-am dat seama din starea de spirit a bunicului. Nu se desprind. Se desprind ca să vadă ce? Dincolo de viață e neantul, nimicul, spun ticăloșii. Ce să contempli? (Se ia drept contemplare nemișcarea bătrânilor.) Adâncimea infinitului mic? Vastitatea infinitului mare? Nici vorbă, bătrânul contemplă tot viața, a lui și a altora, e mândru că a atins o asemenea vârstă și și-a trăit bine viața, sau e deprimat dacă nu și-a înțeles-o... Aici e aici! Lumină nu e decât pe pământ, universul e de catran. Spiritul bâjbâie încercând să pătrundă negrul cosmos, din care miliardele de stele nu pot alunga întunericul. Cum am putea să nu ne speriem de sfârșitul nostru? Nu ne speriem fiindcă ne naștem cu bucuria de a fi, iar această bucurie se alimentează din noi înșine și ne pune în mișcare să ne dovedim că sântem. Ați observat? Cât de înțelepți devenim în orele când muncim! Moartea nu mai există decât ca o pură idee. Dacă ne-ar prinde cu ciocanul în mână, sau la arat, sau în toiul oricărei alte munci în care ne-am dărui cu toată ființa și am muri înainte ca bucuria dăruirii să se spulbere, această dăruire ar fi ca un scut, am muri tot atât de împăcați ca într-un somn, care ne-ar doborî irezistibil și ne-am scufunda euforic, ca și când am fi drogați (și nu este oare somnul minunatul drog pe care natura l-a dăruit încă de la începuturi ființei monocelulare din care am devenit apoi conștiințe?). Bucuria unei împliniri ne învăluie sufletul și îl apără de groaza morții. De aceea după o credință populară mor greu ticăloșii, adică cei care n-au trăit decât pentru ei, sau au făcut rău altora (Shakespeare le aduce în acele clipe înaintea ochilor fantomele victimelor lor), dar nu numai marii scelerați au coșmarul sfârșitului, ci și egoiștii de toate nuanțele, de la cei care au trăit pe spinarea altora, până la cei care n-au iubit pe nimeni. Cât de apropiată, de familiară e moartea, cât de amestecată e ea printre treburile noastre și cu cât humor

simplu stăm de vorbă cu ea, ca Ivan Turbincă, acest erou care îi trăgea de-atâtea ori clapa. N-o să trăiesc cât lumea și n-o să mor de două ori, se mai spune. E un gând de om, legat de viața plină, singura care există și care continuă și după noi, în timp ce ticălosul e pedepsit să se sperie necontenit. De aceea îi e atât de groază să rămână singur în tăcerea odăii sale. Dacă mor, îi vine lui gândul, n-o să mai pot înfuleca și bea la nesfârșite petreceri, n-o să mai pot să țes intrigi împotriva altora, n-o să mai pot să-mi aduc în pat în fiecare noapte altă muiere. Ticălosul e legat de viață, nu „și-o trăiește“, cum e el ferm încredințat, căci viața înseamnă și moarte, or cu moartea el nu e în regulă, deși o sfidează tot timpul gălăgios și cinic... Se mai spune că adesea ticălosul are somnul adânc și liniștit și că puțin îi pasă de îndrăsnețele lui fărădelegi comise peste zi. Cine n-are conștiință n-are nici turburările ei. N-ași crede! Conștiință are orice om, în sensul propriu al ticălosului, zace în întuneric. Ei și? Nimeni nu-i garantează că o mică întâmplare, un fapt neînsemnat, un gând viclean care i se șoptește la ureche de către un alt ticălos (unul mai mare!) nu i-o va trezi când îi va fi lumea mai dragă. Hm! dar ticălosul se poate și îndrăgosti și poate fi și respins, poate avea un copil care să-i moară, poate cădea la pat și poate fi strâns fără milă în cleștele implacabil al suferinței îndelungi cu sfârșit doar în moarte. Ni se poate răspunde că și virtuosul poate avea aceeași soartă și dragostea lui poate fi respinsă, și copilul lui poate muri și că microbul, virusul sau cancerul nu aleg. Da, dar conștiința lui nu va fi *surprinsă*. Nu va intra în derută că e respins în dragoste, își va iubi copilul și în moarte (nu va fi disperat că nu l-a iubit în viață, că n-a avut grijă de el, că l-a abandonat mizeriei fizice și morale).

Cât despre propria lui suferință în boală și în ghearele morții nici atunci nu va fi surprins, căci el îi cunoaște demult pe acești inamici implacabili, în timp ce ticălosul se crede nemuritor și îl va apuca în acele clipe *groaza cea mare*. Da, ni se poate răspunde, dar am văzut virtuoși chinuindu-se pe patul morții și ticăloși murind fericiți în brațele unei femei sau în toiul unui chiolhan... E adevărat, există și virtuoși chinuiți și ticăloși care jubilează o viață întreagă și mor fără chinuri în câteva secunde. Dar cine îți garantează că vei avea acest rarisim noroc să fii *mereu* ferit de chinurile conștiinței și să închizi ochii pentru totdeauna strângând în brațe o muiere? Dimpotrivă, infinit mai multe șanse sânt să dai, nepregătit, de belea... Și pe urmă cine spune că a fi virtuos înseamnă să nu strângi în brațe o muiere și să nu iei parte la un chiolhan? Da, dar felul cum o face un ticălos are o coloratură

aparte... El inspiră o veselie de care amintindu-ți te apucă întâi o vagă neliniște, apoi o insuportabilă greață...

II

Nu e greața de a exista și nici nu e vorba, cum cred unii, de un cât de mic deficit al forței noastre vitale. Nu, greața survine dintr-o pornire cu care sântem dăruiți de a respinge amestecul în care am fost ispitiți să intrăm, așa cum un ficat sănătos aruncă bila în sânge când îi trimiți, prin stomacul care primește orice, o fleică grasă și râncedă. Pentru că nici măcar nu putem să spunem contemplând o ceată de ticăloși în toiul unui chef, asemeni poetului în fața stârvului asaltat de viermi, că păstrăm totuși în noi esența divină a solidarității noastre descompuse. (Celor care au revelația absurdității existenței nu le-ar strica munca dură într-o mină de plumb, sau la un canal, și fără posibilitatea de a se retrage și mai mult în domeniul absurdului printr-o condamnare absurdă; nu, să rămână liberi și să descopere foamea și setea și bucuria somnului demult pierdute, sau să piară, alternativă firească, deloc lipsită de sens!) Nu, prieteniile se desfac, interesele superioare devin divergente, amintirile comune se colorează în negru, sărutul iubitei devine simbolul trădării, idealurile comune se retrag și ura acerbă, ura tenace și totală, însoțită de surorile ei bune, ranchiuna nedomolită și invidia infernală, își fac apariția. Esența unei solidarități, chiar descompuse, se topește, și gândul eliminărilor reciproce, chiar prin crimă, încolțește, și chiar dacă rar devine fapt împlinit, răcorește sufletul devastat. Și cu toate acestea singurătatea care ne face semne de departe, semne prietenești, ale unei tandreți infinite, nu ne sperie (pe unii îi sperie, fiindcă frumoasa zeiță nu-ți promite nimic care nu există în tine însuți)...

...Totuși, pe lângă impulsul de a începe noua mea carte, simțeam nevoia să mă destind, și nu oricum... Doream eu însumi o petrecere, un chiolhan, o distracție violentă. Dar cu cine? Cu Ciceo și cu nevastă-sa? Nici vorbă! Și atunci îmi amintii de Vintilă și foștii mei colegi de la deratizare... Da! Vintilă, cel cu verva lui inepuizabilă, rubicondul care păstra în conștiința lui ca un blazon, ca un trofeu, gândul că o frumoasă doamnă din orașul nostru trecuse, înainte de a se mărita (și măritișul îl aranjase tot el!) prin garajul său unde se hârjoniseră împreună lăsându-i pe zid urmele tălpilor ei goale. Îmi amintii și de Bacaloglu, cel care ne ținea fișe la toți, cu sugestia că, la venirea anglo-americanilor, acele fișe își vor spune cuvântul... Alo, atenție,

domnul Calistrat... Da și pe Calistrat, grasul jovial cu privirea sa porcină și cu filozofia lui că îi băga în bida mă-sii pe toți care se legau de salariul lui (deși nimeni nu se lega și n-avea această intenție), de Pantelimonescu, „strelitul“ care mă inițiase în tainele vieții șobolănești... Un surâs interior însoțea amintirea petrecerii care urmase în chiar ziua în care fusesem angajat... Erau urmele fascinației... Ași fi vrut ca acel chef să se repete... După atâtea abstracțiuni, simțeam nevoia unor înjurături birjărești.

Și într-o zi îi dădui un telefon lui Vintilă și într-adevăr cheful se repetă, dorința mea coincisese cu un eveniment pe care ei tocmai vroiau să-l sărbătorească. Curiozitatea mi se ascuți. După atâția ani grasul Calistrat, care fusese condamnat la un an închisoare fiindcă violase în deplasare o curvă, îmi apărea acum drept un inocent, Bacaloglu un ranchiunos mai degrabă comic, iar faptul că își lăsase tatăl să cerșească afară în fața porții, după ce îi mâncase averea, îmi apărea drept una din acele istorii pe care le poți auzi într-o anumită lume, ca o parabolă, foarte adesea o invenție populară menită să apere codul moral de dezordinea de care se simt adesea ispitite unele vlăstare rele din naștere. Istorie veche, maniheistă, fiul cel bun... fiul cel rău... Iar „strelitul“ Pantelimonescu - un naiv, adept al unei secte ale cărei precepte religioase nu puteau fi decât o frână pentru firea lui complexată (aflasem că citise mult și desigur că nu-i ușor să învingă în el resentimentul împotriva oamenilor care îl dăduseră afară de la o școală primară unde era învățător și îl trimiseseră la închisoare, apoi la deratizare). Aveam să aflu mai multe. Vintilă mă pregăti. În drum spre cunoscutul „Bufet“ intrarăm într-o bodegă.

„Calistrat, îmi povesti el, care vă amintiți, dom' profesor, fusese tehnician înainte de istoria lui din deplasare, făcuse un memoriu și reușise să redeschidă procesul lui de viol, fiindcă nu luase un an, un an făcuse, dar de condamnat îl condamnaseră la șapte. Avocatul făcuse recurs, care se respinsese, dar totuși după un an îi dăduseră drumul. Așa, fără a i se admite oficial probele, înțelegeți că condamnarea îi rămăsese acolo la dosar, și cum să mai fii primit în meseria ta cu o belea ca asta pe cap? Șapte ani! Că te-apuci tu să explici că ai fost grațiat, iertat, că nu ești vinovat, cârnați: ce scrie aici? Șapte ani? Ei? Cine stă să te-asculte? Nimeni, dom' profesor, și atunci avocatul a făcut recurs extraordinar și a dovedit cu probe că individa era demult prietenă a clientului lui, adică gagică, și a câștigat, i s-a anulat sentința și a fost reprimit în uzină. Când ați fost primit și dumneavoastră în uzină, a fost reprimit și el, cu toate drepturile, ba chiar i s-a plătit din urmă

și ceva din salariu. Ei, să vedeți cum s-a cumințit Calistrat, a lăsat-o mai moale cu bețiile, s-a înscris la studii fără frecvență și și-a luat diploma de sub-inginer, desenator tehnic.“ „Te pomenești, zisei, că și Bacaloglu a obținut cine știe ce succese...“ „Daaa, făcu Vintilă fără vreo admirație, dar cu o sensibilă considerație față de prietenul său de cartier din copilărie. Ce vină avusese el, dom' profesor? Că i se făcuse în uzină o figură? Figura cu ștecărul pe care i-l vârâse în fulgarin cine știe ce besmetic, ca să râdă de el? Nu vă spun că individul a fost el prins vrând să scoată pe poartă un electromotor? A mărturisit, dom' profesor, și istoria cu ștecărul, nu știu cum, fiindcă sânt specialiști la anchetă care te fac să spui și ce n-ai făcut, darmite ce-ai făcut. Și s-a revizuit și condamnarea lui Bacaloglu!“ „Și ce e el acum?“ „Șef, dom' profesor!“ „Mare?“ „Ei nu mare, dar e șef! Știți unde?“ „Ei, unde?“ „Tot la deratizare, știți, în locul ăluia micu, de la Sfat, care ne trimitea pe noi pe teren... Dar nu vă spun, dom' profesor, adevăratul motiv pentru care dă Calistrat o masă. A primit Premiul de Stat pentru un strung făcut de ei, un colectiv de subingineri din care făcea și el parte!“ „Nu mai spune!“ „Pe cuvânt de onoare!“ „O să-mi spui acum că și Pantelimonescu e director pe undeva, sau poate chiar profesor universitar, zisei gândindu-mă că și eu fusesem promovat șef-contabil, iar Vintilă era el însuși șeful unui Aprozar. Și-o fi luat, te pomenești, chiar doctoratul în psihologia șobolanilor. Am avut un prieten care și-a luat doctoratul în psihologia peștilor. De ce nu și în a șobolanilor, care sânt mult mai interesanți decât peștii?“

Mă uitai la el cu coada ochiului, să văd dacă mai era același, în stare să sesizeze din zbor o ironie și s-o amplifice. Nu chiar! Devenise respectuos pentru alții, pentru curba pe care o parcurseseră și firește și pentru el însuși. Nu prea mai avea haz! Dacă și ceilalți suferiseră aceeași transformare aveam să mă plictisesc în mod sigur. „Da, zise, într-adevăr cu multă considerație, și Pantelimonescu a fost reprimit în învățământ...“ „Dar nu e șef!“ „Nu e, dar e bine, dom' profesor!“ răspunse el cu o admirație care îmi sugera că strelitul de care râdeam noi, e! e!? învățător! e un domn, nu un besmetic oarecare!

Era și el, Vintilă, un asemenea domn, în costumul său bine croit, care dădea prestanță mersului său de minge pe două picioare, căci în acești ani Vintilă se îngrășase considerabil, semăna în acest sens cu prietenul meu Ion Micu, parcă nu mai avea în mișcările lui aceeași vioiciune de altădată. „Totuși, zisei, am impresia că Bacaloglu n-a progresat prea mult, chiar dacă

e șef, tot printre șobolani a rămas.“ Vintilă se înduioșa. „Hm! făcu, bietul Bacaloglu, săracul Costaichie, a pățit-o cu nevastă-sa!“ „Păi parcă nu era însurat!“ „S-a însurat între timp. A găsit o fată, dom' profesor, dumnezeiță, și și fata îl plăcea, era măritată și a desmăritat-o bietul Costaichie.“ „De ce? De ce îi zici bietul?“ „O să vedeți! Până să divorțeze, fata...“ „De ce îi zici fată dacă era măritată?“ „Păi pentru că nu arăta, dom' profesor, avea ea așa o aliură de fetișcană... Ei, și fetișcana ce-și zice ea: da, îmi las eu bărbatul, asta nu e greu, da' ia să văd dacă mă iubește tot atât de tare ca și el, ca să te pun la probe...“

Și lui Vintilă deodată îi reveni verva, își izbi uluit fruntea cu palma și se vaită indignat. „...Ah, cât de prost poate să ajungă un bărbat când îi cade așa, în mod unilateral, cu tronc, după o muierușcă. Se plimbau așa pe marginea râului. Zici că mă iubești? mormăi el cu dispreț, arătând cu capul încolo, spre o albie fictivă de râu. Ei, aruncă-te în apă! Că hâr, că mâr, Bacaloglu nu știa să înoate, dar îi era rușine să spună. Nu te-arunci?“ susură el imitând-o pe fetișcană ca și când ar fi avut o limbă de șarpe și apoi tăcu posomorât. „Ei, zisei, și ce-a făcut Costaichie?“ „S-a aruncat, dom' profesor, așa cum era, îmbrăcat și încălțat, era să se înece. Și aia se uita la el cum se zbate și hi-hi-hi, ha-ha-ha, râdea, închipuiți-vă, dom' profesor, uite-așa, ha-ha, cu gura până la urechi. (Tui gura mă-sii dacă n-o apucam de picior și o țineam cu capul în apă până începea să scoată bolboci!) A, dar n-ajunge!“

Se opri din povestit și exclamă cu multă milă pentru noi doi, uitându-se la halbele goale dinaintea noastră: „Și nu mai putem să bem și noi câte una?“ „Ba da“, zisei... Apoi: „Noroc, dom' profesor!“ și continuă: „Se face iarnă. Mă duc, zice fetișcana, să schiez. Nu zice, nu întreabă, mă, bleandă, tu știi să schiezi? Hai cu mine! Dacă știi e-n regulă, dacă nu, cumpără-ți schiuri și te învăț eu. Nu! Și ăsta, nătărău, gelos (dar gelos pe cine?), merg și eu, zice. Și pornesc ei spre Tâmpa și gagica îi dă schiurile să i le ducă în spinare. Ajung ei sus (era într-o duminică), iau masa la cabană și după-masă începe ea niște piruete așa, niște cristianisme și el se uită și stă pe-aproape de ea să-i admire silueta sveltă. Ei, și după un timp se satură ea de figurile pe care le făcea și hai să ne întoarcem. Și a luat-o spre coborâre, pe serpentinele alea, dar nu, zice; cobor un pic și te-aștept, i-a dat drumul în viteză, adio, Bacaloglu, *Addio del passato*. Besmeticul însă a luat-o la goană după ea. Cum venea de se încolăceau serpentinele alea, ea îl vede, așa, de jos în sus, i se face milă de el și se oprea să-l aștepte. Milă? Să-l

aștepte, credeți? Nici nu apuca ăla să se apropie, să stea și el puțin și să-și tragă sufletul și gagica întorcea schiurile, se proptea în bețele alea, i-arăta curul și hâââârști, valencia! Credeți că Costaichie a tras vreo concluzie negativă de-aici? A luat-o în continuare la goană după ea și-așa s-a repetat figura până jos, zece kilometri. Când au ajuns pe teren neted Bacaloglu gâfâia să-și dea sufletul, cu limba scoasă de-un cot și fata zice, alo, nu așa înțeleg să-mi arăți că mă iubești, da' cum, zice ăsta. Nu știu, zice ea și aici Vintilă râse domol și admirativ, de astă dată ca și când i s-ar fi impus și lui superioritatea tipesei. Pe urmă l-a răsplătit, dom' profesor. Atâta solicitudine din partea lui, merita și el un gest frumos. De Revelion ea îi zice: nu pot să fac Revelionul cu tine, sânt încă măritată, dar vom proceda în felul următor: seara, pe la ora zece, cumperi o sticlă de șampanie, iei un taxi și vii la mine, aproape de casă, eu urc, pornim, destupăm sticla, ciocnim și o bem pentru un an nou, fericit, când o să ne căsătorim și o să fiu numai a ta. Așa au făcut, dom' profesor și pe toamnă s-au luat. Numai că repede Costaichie a descoperit o discrepanță între spusele ei și realitate. A avut el vaga bănuială că nu era numai a lui. Certuri, scandal... Dar asta era, că de prins n-o prindea. Ai zis că te duci la coafor. Nu te-ai dus! Ba m-am dus, dar lipsea coafeza mea și atunci... Și spunea o minciună oarecare, greu de controlat, chiar dacă trebuia să acopere o după-amiază întreagă. Trece anul și vine iar Revelionul. Eram la el, mă invitase. Fix la ora zece, individa îi spune lui Costaichie: dragă, știi că pantofu-ăla cu toc înalt s-a rupt cuiul chiar după-masă și l-am rugat pe cismar să facă tot posibilul să mi-l dreagă chiar în scara asta. Mă reped să-l iau. Eram lângă Costaichie. Du-te, zice, dar ce drac de cismar ține el deschisă dughiana în seara de Revelion? Ține, ține, ciripește ea și o întinde. Costaichie se posomorăște. Amuțește. Și pe urmă odată îi cade fisa! Revelion, ora zece, parcă și lui i se întâmplase la un Revelion o chestie exact la ora zece. Vintilă, zice, hai la cismar, care dracu cismar, întreb, îl știu eu, zice, nu e prea departe. Mergem noi la cismar, cârnați, cismarul, care avea două odăi deasupra dughenei, a dat din umeri, începuseră să-i vină și lui musafiri: doamna n-are nici un pantof la mine, zice, e adevărat că o servesc oricând, dar nu mi-a adus nimic în ultima vreme. Eheee! îl aud pe Costaichie pe drum. Știu eu unde e ea acum, într-un taxi, bea șampanie! Și îmi povestește tot ce v-am spus eu acum... Și așa s-a sfârșit iubirea lor, încheie Vintilă mereu vesel. A dat-o afară din casă chiar atunci, de față cu invitații, i-a scos rufele, hainele, bulendrele. Gagica, bățoasă, foarte bine, zice, fiindcă poimâine tot ași fi plecat eu!

Impotentule!“ „Și? zisei. Ce-a mai făcut pe urmă dumnezeița, după al doilea divorț?“ „Păi s-a măritat chiar cu tipul la care ieșise în taxi să bea șampanie, zise Vintilă, un inginer, cam în vârstă, cu păr, așa, grizonat, dar distins ca bărbat, foarte serios, i-am întâlnit odată pe stradă și am stat de vorbă. Au și-un copil.“ „Și Bacaloglu?“ „Hm! Bacaloglu, o să-l vedeți! Nu mai mă însor, Vintilă, zice. A căzut în doaga asta!“ „Ce doagă?“ „Nu vă spun! râse el, ca și când mi-ar fi sugerat că ținea atât de mult la mine, încât nu vroia să mă lipsească de plăcerea de a descoperi singur ceva extrem de interesant. O să vedeți!“ repetă.

III

„Bufetul“ însă nu mai exista, fusese dărâmat și în locul lui se construise un hotel, iar la parter un elegant restaurant cu braserie. „Veniți după mine“, zise Vintilă intrând și trecu printre mese și mă duse într-o încăpere, un separeu, acolo li se rezervase masa. Sosiseră toți, lipsea, bineînțeles, țiganul, ăsta, pesemne, nu progresase deloc.

Erau îmbrăcați bine, costume de comandă, stofă englezească, pantofi de 289 lei, cravate de mătase la gulere bine apretate. Erau la țuici și nu se așezaseră încă pe scaune. Mai așteptau pe cineva? Grasul Calistrat ciugulea din farfurii câte-o măslină, câte-o felie de salam de Sibiu și arăta atât de mulțumit de sine încât nici nu observă venirea mea și a lui Vintilă, ca și când ar fi uitat că el mă invitase la masă. Și mai ales era treaz. Îmi plăcu de el, era grav, liniștit, chiar modest, față de isprava pentru care luase Premiul de Stat. Mă așteptasem să-l găsesc deja afumat și plesnind de veselie. Mă apropiai de el, îl felicitai, dar se făcu sau chiar nu auzi ce-i spusei și mă lăsă cu mâna întinsă continuând ciuguleala. Gândii că trebuie să mă car imediat, dar interveni Vintilă: „Mă besmeticule, dă mâna cu dom' profesor“, și atunci Calistrat tresări și își fixă privirea sa porcină asupra mea și bolborosi: „Dumneata cine ești?“ Ca să-mi dau seama că nu era nici treaz, cum crezusem, și nici afumat, ci beat pulbere, dar cum dracu de se ținea atât de bine pe picioare? „A, zise, dumneata erai? Scuză-mă, n-am memorie vizuală și sânt atâția ani de când nu ne-am văzut...“ În schimb Bacaloglu era mult mai semeț și mai infatuat decât pe vremea când se ocupa cu uciderea directă a șobolanilor. Era normal: acum îi ucidea prin interpuși și ai fi zis că nu era un simplu șef al ecarisajului la Sfatul Popular, ci al întregului oraș; el era președintele! Îmi întinse o mână fleșcăită pe care și-o retrase în chiar

secunda când i-o strângeam. Flegmă mare, mă mirai că nu-mi întinse doar un deget, cum se spune că făcea Carol I cu miniștrii săi. Ca și în prima zi când ne cunoscusem, la deratizare, famenul, palidul Pantelimonescu, strelitul, mă acapara vorbindu-mi ca și atunci în șoaptă și uitându-se din când în când într-o parte să vadă dacă nu-l auzea cineva, deși nu-mi spunea nimic secret... Se bucura, în mod sincer, zise, că scăpasem de uzină și ajunsesem șef-contabil, oricum, până la reintegrarea mea în învățământ o soluție mai bună decât să... Aici își acoperi chiar gura cu palma, deși, uitându-se într-o parte, se convinsese că nu-l aude nimeni străin și-mi șopti: „Sânt convins că n-o să aștepți mult, mă ghidez după cazul meu, care n-a fost atât de grav ca al dumitale, n-am făcut decât vreo șase luni, dar oricum nu mai speram să fiu reprimit să-i învăț iar carte pe copii... Mai ales dacă scăpăm de erorile noastre. Eu am fost sub influența unei femei, grozave din toate punctele de vedere și din pricina ei am făcut și închisoare și nici nu m-am putut însura. Dom' profesor, toate celelalte mi se păreau niște oițe stupide, cu glasul lor cristalin care era doar meritul epiglotei, sub el un vid absolutamente total, *des têtes de linotte*, cum spun francezii, păsărici vorbărețe și zăpăcite. Femeia asta însă avea ceva în cap, o idee universală și formidabilisimă... Pot să v-o spun, sânteți profesor de filozofie, o s-o înțelegeți și o să mă înțelegeți și pe mine.“ În acest timp urmăream contorsiunile gurii lui, care nu știu de ce îmi sugera, ca și în primele clipe când îl cunoscusem, un nedefinit sentiment de repulsie, de murdărie, și o dorință de a mă desprinde de el, cu toate că insul îmi făcea destăinuiri care ar fi trebuit să mă acapareze. Îl întrerupsei: „Dar de ce nu ne așezăm la masă?“ Nu auzi.

Mă îndepărtai, luai de pe masă un sandviș cu icre, îl mâncai, dădui peste cap un păhărel de țuică și revenii lângă strelit cu un alt sandviș în mână. „Ei, zisei, care era ideea aceea universală și formidabilă?“ Strelitul se uită neîncrezător și în dreapta și în stânga. Dar deodată renunță la orice fel de precauții și vorbi liber, ca orice om. „Dom' profesor, zise de astă dată parcă prea tare, noi luptăm (sublinie acest cuvânt) împotriva unor rele, dar cine ne spune că relele acelea nu sânt spre binele nostru și așa-zisele victorii, în tehnică, în stârpirea gângăniilor, chiar a șobolanilor, a ciorilor și lupilor și mai ales în medicină împotriva microbilor și virușilor, așa-zisele vaccinuri, n-o să ne izoleze din ce în ce mai mult de natură și o să ne periclităm propria noastră natură? Iată, să luăm de pildă vânatul, s-a moleșit nemaiavând lupul pe urma lui, cine ne spune că n-o să ne moleșim și noi

distrugându-ne toți dușmanii? Ei, cine? Măsurăm noi bine consecințele acțiunilor noastre?“

Era clar, strelitul înghițise și el câteva țuici. „Fii mai concret, zisei, revino la ideea universală și formidabilisimă a acelei tipese.“ „Dom' profesor, v-o spun, orice ființă umană dacă trebuie să moară, trebuie s-o lăsăm să moară, indiferent că e copil, adolescent sau matur. Salvarea ei încarcă omenirea cu probleme insolubile prin simpla existență în plus a unei ființe pe care natura a decis s-o înlăture, pentru ca marele furnicar uman să nu aibă de suferit. Altfel crește furnicarul și atunci chiar natura lui intrinsecă decide să moară altcineva, sau alții, dar prin mijloace mai abominabile, crime oribile comise de indivizi contra altor indivizi, sau crime comise de state împotriva altor state! Ce ziceți?!!“ „Da, zisei, chiar formidabilisimă tipesă. Bănuiesc că era șefa dumitale!“ „Exact!“ „Ce meseria avea?“ „Tot învățătoare. Era directoarea școlii. A refuzat vaccinarea copiilor, le-a spus să nu vie în ziua respectivă la școală și atunci ne-a arestat pe amândoi.“ „Ar fi fost interesant, zisei, dacă i s-ar fi îmbolnăvit propriul ei copil, ce-ar fi făcut...“ „N-are copii, dar s-a îmbolnăvit ea odată, era să moară, a refuzat orice medicamente... Dar eu vroiam să vă spun ceva despre părăsirea erorilor. Știți când mi-am dat seama că ideea asta e complet greșită?“ „Ei, când?“ „În instanță! Am avut noroc cu un judecător inteligent care i-a pus ei o întrebare. Pe mine m-a dat peste cap, pe ea nu. Să admitem, pentru demonstrație, a zis el, că natura se echilibrează singură după legile ei secrete. Că noi nu știm de ce face natura anumite lucruri. Aveți în față un copil sănătos și frumos și deodată într-o zi rămâne paralitic. Nu moare, rămâne schilod. Boala se numește poliomielită. Putem noi accepta să nu-l vaccinăm? Cui folosește un infirm? Care ar fi sensul condamnării lui să nu se poată juca, să nu poată alerga și el ca alți copii și să stea tot timpul în cărucior? Știți ce i-a răspuns ea? El ar întruchipa cantitatea de suferință pe care oamenii o merită și de care, cu ajutorul medicilor, fug de ea din ce în ce mai mult... Natura e perfectă și n-avem noi ce să ne amestecăm când ea decide ceva. Bine, a zis atunci judecătorul, o să vă băgăm la închisoare și o să întruchipați personal cantitatea de suferință de care oamenii fug. Dacă o să constatăm, după ce veți fi liberă, că nu vă ajunge, o să ne mai vedem și în orice caz nu veți mai putea să-i învățați pe copii, un model de prostie cum sânteți. Poate vă vindecați?! Aveți dreptul să mă condamnați, a zis ea atunci, dar nu să mă insultați. Nu v-am insultat, am spus pe nume motivul pentru care vă condamnăm. În lege are altă denumire, pentru prostie pură legea nu

condamnă pe nimeni, dar prostia culpabilă cade sub paragraful cutare care pedepsește sectele dăunătoare. O variantă a celei din care faceți parte se ridică împotriva instrucțiunii copiilor, să rămână adică analfabeți, am depistat cazuri de astfel de părinți bigoți care interziceau copiilor să se ducă la școală. Și dumneata? mi s-a adresat el mie. Susții aceleași idei ca ale doamnei? Oricum, a râs el ironic, ești bărbat, poate gândești, hm! conform virtuților pentru care purtăm noi pantaloni și căciulă. Aici, în sală, s-a râs, formidabil tip judecătorul ăsta, un om de vârsta mea, se vedea că e de treabă și ar fi vrut să nu mă condamne prea tare. Ironia lui era afectuoasă. «Dom' judecător, i-am spus, recunosc că am nutrit și eu acele idei...» «Acum, acum în prezent, a zis el, le mai nutrești?» «Nu pot să scap de ele dintr-odată», i-am răspuns și în sală s-a produs iar veselia mare. Judecătorul râdea și el. «Ei, zice, cât îți trebuie să renunți la ele? A? Șase luni e prea mult? Ei, hai, să-ți dăm șase luni și dacă în închisoare o să faci o declarație că ești complet restabilit, ți se va da drumul imediat. Nu poți s-o faci chiar acum, această declarație? Te duci acasă!» N-am putut *s-o* fac, dacă *ea* n-ar fi fost de față, ași fi făcut-o. Dar dacă n-ar fi fost de față n-ași fi putut să-i aud răspunsul la întrebarea cu copilul și nu mi-ași fi dat seama de ceea ce înseamnă eroare. Cred că era cam țicnită și mă țicnisem și eu trăind cu ea. E curios lucru cum o femeie te poate zăpăci la cap!“ mai spuse strelitul cu o uimire care sugera că nici acum nu era în afara acestei primejdii, adică de a se țicni din nou. Nu neapărat în vechea direcție, dar în alta, sânt destule idei care circulă libere în aer, așa cum circulă microbii și virusurile. „Și ce face ea acum?“ îl întrebai. „Și-a terminat condamnarea, e funcționară la un C.E.C..“ „Și tot formidabilisimă a rămas?“ „Absolutamente, răspunse el, înghițind o nouă țuică, dar nu ne mai putem vedea, să nu ne condamne din nou.“ „Dar tot o iubești!“ „Da, nu pot s-o uit, sau mai bine spus nu găsesc alta care s-o eclipseze!“ Iată deci că țicneala nu-i trecuse. Sau poate chiar femeia îl vrăjise pentru toată viața?...

Țuicăreala continuase în acest timp și antreurile dispăruseră din farfurii. Nu înțelegeam însă de ce stăteam mereu în picioare „Ce facem, domne?“ zise Bacaloglu iritat și plictisit, adresându-se gazdei, laureatul Calistrat. „Eu zic să ne-așezăm la masă, le bag în bida mă-sii, nu le mai aștept și dacă mai îndârgie, când vin, le dăm pe ujă afară“, zise Calistrat a cărui voce se alterase în sfârșit și îmi suna în urechi cum i-o cunoscusem odinioară. Așa deci! Așteptau, ceremonioși, niște doamne, desigur nu soțiile lor, altfel ar fi venit împreună, cine avea, bineînțeles, adică doar Vintilă și laureatul,

fiindcă Bacaloglu divorțase și nu mai vroia să se însoare cum îmi spusese Vintilă, iar Pantelimonescu abia îmi povestise de ce nu putea s-o mai facă.

Ne așezarăm, Bacaloglu alături de Calistrat, eu în fața lor, cu Vintilă și strelitul la dreapta și la stânga. Dar ușa se deschise și toți se ridicară imediat dând scaunele înapoi. Mă răsucii și văzui patru doamne care intrară cu o expresie comună de veselie și siguranță că mai puteau întârzia un ceas și nimeni din cei de fată n-ar fi îndrăznit să le facă vreun reproș. Stăpâne pe situație, nu numai aici, ci așa în general și oriunde. Avui un *șoc* și mai rămăsei pe scaun câtva timp, uluit de surpriză, nu erau doamne, ci niște târâturi, una mai respingătoare decât alta. Nici măcar tinere! Curve în pragul ofilirii și desfigurării totale, când zbârciturile și vinețeala pleoapelor, rictusul vulgar al gurii, odinioară fragedă, obrazul altădată mat și fără pori abia mai puteau fi ascunse sub fardul gros și rujul sidefiu (nu violent roșu, nu mai era la modă).

Ceremonial... Sărutări de mâini respectuoase (într-adevăr, nici un reproș că întârziaseră mai mult de-o oră, deci nici scuze), scaune trase, Olimpia, jjj, stai lângă mine, te'n bida mă-tii, eram decis să vă dau pe ujă afară, dar te iubesc și te iert, doamnă Laura (Vintilă), faceți cunoștință cu dom' profesor Petrini, hai zictir, jjj, a vost be vremuri profesor și atunci din greșeală, tajbă, besmeticule, vezi că ești gazdă și tu l-ai invitat pe dom' profesor, n-a venit el aici fără invitația ta specială, gare invitație specială, poa'să plece dacă nu-i convine, nu mă inderesează, ba așa mi-ai spus, transmite-i filozofului invitația mea specială, mi-e dor de el, dar acum vrei să faci pe grozavul față de doamna Laura, nu ți-ajunge doamna Olimpia... Măgduța, stai, domne, lângă mine să mai mi-alungi melanholia, te-am așteptat ca pe o amantă, cu toate că eu nu mai cred în femei, sânteți toate niște curve, și ar fi mai bine, domne, să declarați asta deschis, ar fi mai simplu, am evita mii de suferinți, dom' profesor (șoaptă), v-am avertizat, chestia cu doaga, urmăriți cu atenție! Claudia, dă-l în bida mă-sii pe zdrelit, ăsta i-a legat diavolița chestia și a devenit imbotent, o tragedie care ne așteaptă și pe noi, dar jjj, mai târziu, nu foarte târziu, după chilele pe care le bagi în butoiul tău, strelitul are un suflet sensibil și eu o să-l salvez de individa aia și o să mă mărit cu el, o să vedeți... Ce face, domne, chelneru ăsta, stăm cu farfuriile goale, mie mi-e foame...

Și gura lui ca un buzunar se pleoști în semn de dispreț, nimic nu era bun, dacă stătea el acolo părăsit și îi era foame. Nici urmă din melanholia declarată, dar parcă și apetitul îi era nesincer, fiindcă începu să mestece și să

clefăie fără chef când chelnerul ne aduse păstrăvi la grătar, apoi turnedo Rossini...

IV

Cum am mai spus, nu numai somnul rațiunii naște monștri, ci și o luciditate prea mare. Stropind din belșug cu vin roșu acest turnedo care îi plăcuse, sau mai bine zis îl preparase cândva Rossini, descoperii că nici Olimpia, nici Laura, nici Claudia, și nici Măgduța nu erau ceea ce spiritul meu, saturat de aerul rarefiat și abstract al preceptelor filozofice în care trăisem cel puțin un an, văzuse în ele, în clipa când intraseră în separeu, adică niște târfe în pragul decăderii. Întâi aflai, în timpul conversației care nu lâncezi, că Olimpia, care se așezase lângă grasul Calistrat, era văduva unui cunoscut compozitor dirijor din orașul nostru, dirijor care fusese prieten de pahar cu tatăl lui Calistrat, un vestit chelner meloman și amator de artă, avea în casa lui tablouri (nu puține) de mari maeștri români ai penelului și discuri cu interpretări rarisime strânse și păstrate de decenii din leafa și bacșișurile lui de chelner și pe care veneau să le asculte chiar și personalități străine ale muzicii, în trecere prin orașul nostru, pe care îi aducea soțul doamnei Olimpia, acum aci de față și văduvă veselă. Fusese veselă și când nu era văduvă? Se pare că da. În orice caz de băut începuse să-i placă dinainte și anume după ce soțul ei se trudise din greu s-o învețe. Avea oroare de bețiile lui din pricină că mare parte din nopți și le petrecea singură. Copii n-aveau și totuși într-o zi, exasperată, îi spuse că vrea să divorțeze. Muzicianul căzu pe gânduri. „Bine, îi zise, diseară vii cu mine.“ Și o duse la restaurant. Mâncară, el bău cu moderație și pe la unsprezece ei i se făcu somn. „Fănică, îi zise, acum mergem acasă.“ „Ai văzut, îi spuse și el, n-am băut nimic!“ „Ce vrei să spui?“ „Păi acum mergem și noi undeva unde e deschis până la trei și unde sânt amici și bem și noi cu ei un pahar.“ Amici? Era curioasă, deși îi era somn. „Bine“, zise resemnată. Da, amicii ăștia aveau un haz nebun, dar pe la orele trei pica de somn. „Fănică, mergem...“ Nu, cum să meargă, protestară toți, acuma se vor deplasa la gară, acolo e deschis până la șapte. „Până la șapte? N-o să stăm până la șapte“, zise ea îngrozită. Nuuu! o asigurară ei, nici vorbă, or să bea câte o cafea și gata... Cafea? Da, băură, dar abia după aia veniră niște sticle speciale, pline de păianjeni și de praf, le păstrase pentru ei un chelner care îl cunoștea pe muzician. „Fănică, mi-e somn, hai acasă!“ „Nu, stai să vezi și

tu cum e, zise Fănică. Crezi că e ușor? Să-ți dai și tu seama și să nu te mai gândești să divorțezi...“ „Bine, nu mai divorțez, dar acum hai acasă, e șapte...“ „E șapte? Cum, zise muzicianul, dar acum se deschide peste tot...“ Adică tocmai acum să meargă acasă? O luau de la cap...

Povestind, doamna Olimpia era de o veselie tandră și senină, ai fi zis că soțul ei n-a murit și va pica și el aici curând... „Ce-și poate dori mai mult un zoț mort? zise Calistrat. O nevastă așa ga tine! Gred că noaptea vine și de trage de picior să bei un bahar gu el! Era zimpatic! Ca fost bețiv de prima clasă, de Dumnezeu va fi ierdat...“ „În timp ce pe tine Dumnezeu n-o să te ierte, că ești bețiv de-a doua clasă“, zise doamna Olimpia. „De ce gonzideri?“ „Fiindcă treci repede peste treptele cele mai frumoase când bei, ca să ajungi la ultima în care să te complaci.“ „Și gare ar fi dreptele alea? Nu gunosc drepte...“ „Bărbatu-meu spunea: la prima sticlă te simți ca un înger, la a doua ca un leu, la a treia ca un porc. Tu ajungi repede în faza asta, singura care îți place...“ „De bag în bida mă-tii gu bărbatu-tău, gu tot, eu nu l-am văzut niciodată bă dreapta îndâia j' adoua, gă doar de la gine am învățat, dagă nu de la el și de la tata... E drept, îmi ger scuse, tu nu tregi nigiodată de dreapta îndâia, ești un înger și de-aia de iubesc, un borc ji un înger, jjj...“ Și aici Calistrat părăsi furculița și cuțitul, se dădu pe spate și râse la noi într-adevăr cu opulența unui porc pe care vinul l-ar fi transformat prin miracol în om...

Era bine îmbrăcată văduva muzicianului, călătorea când vroia în străinătate, pomenea des nume de personalități din capitală, oameni de cultură, dar și din sferele responsabile, care îi dădeau toate aprobările să schimbe valută și să plece. Era cam trecută? Nici vorbă. Cum de mi se păruse? Numai în Orient și în Extremul Orient femeile erau înlăturate de la treizeci de ani și bărbatul își aducea în casă o floare de lotus de șaisprezece, care se ofilea și ea curând și îi urma o a treia. Dar ce știe o astfel de floare de lotus față de o floare de magnolie, cum arăta la patruzeci de ani văduva muzicianului? Mi-o fi ghicit acest gând, această comparație? Învăluită printr-o anumită știință de a fuma într-un nor de rotocoale de fum, se uita la mine cu acel surâs și acea privire care îți sugerează că deși cineva te vede pentru întâia oară, te cunoaște de mult și ce bucuroasă ar fi să se afle singură cu tine, la ea acasă sau la tine, cu o cafeluță alături, lângă o veioză potolită, care să te facă să n-o vezi că nu mai e, desigur, o fetiță, dar nici atât de bătrână cum ar face-o o luminăție *a giorno* sub care uneori și tinerii arată ridați, și să depeni cu ea vechi amintiri, dintre cele care sporesc tandrețea

sufletului, topesc asperitățile, nasc dorința unei intensități prezente a clipei, mai încărcată de voluptăți decât îmbrățișările tinerilor care nu au un trecut și nu-i cunosc valoarea...

Dar în loc să-i răspund la privire începui să mă ocup de vecina mea, cea care își pusese în gând să-l scape pe strelit de formidabila lui tipesă, din pricina căreia toate femeile păleau în ochii lui. Aici însă eșuai total, se uită la mine atât de mirată (mirată că un astfel de tip, care nu-i spunea chiar nimic, își făcea iluzia că ar putea să-i placă), încât mă apucă un râs disproporționat în hohotele lui față de lipsa unui motiv aparent... Era o cioară, dar cu un decolteu care lăsa să se vadă niște sâni ce îți intrau absolutamente sub nas și din pricina lor revenii la atac... „Cioară, îi șoptii, cioară dragă, ai niște sâni minunați, ei, de ce te uiți așa urât la mine, da, arăți ca o cioară, nu fiindcă ești brunetă, că ai fi țigancă, ci fiindcă mie îmi plac ciorile, cum ciugulesc ele un bob de porumb nedigerat dintr-o baligă, sau păduchii din coama unui cal pe care se așează. Vezi cât de modeste sânt? Și mai au și darul premonitiei. Când cârâie ele într-un anumit fel, spun ceva, dacă știi să le asculți... Fii cioară drăguță și o să te fac să te simți porumbiță... N-ai nici o șansă cu strelitul, poți să-i arăți și un autobuz și el tot pe tipesa lui o vede... În timp ce tu îmi placi mie, băiat tânăr, de...“

„...Alo, alo, filozofule, nu de da la fedele noastre, nu zânt de nazul tău, ai destule fede în mahala dagă cu nevastă-ta, o distinsă doamnă, n-ai fost bapabil să te împaci... Ce te legi tu de el, mă, besmeticule, ca și când tu nu te-ai născut tot în mahala... ha, ha... Exizdă ji o mahala aristogratică... Atâda îi spun, să nu se lege de fedele noastre... Dar ce, bă, toate sânt ale tale, ha, ha, vezi că... dom' profesor, dom' profesor, ce v-am spus... Atenție! Am iubit-o ca nimeni pe lume, am spălat-o pe cap, nu era femeie, era un copil și stătea cu capul aplecat în baie și i-am luat capul și am dat cu săpun, i-am frecat părul ei mătăsos și i-am simțit în palme năsucul, gura care se deschidea sub șuvoiul dușului de mână și spatele încovoiat cu inelele spinării dulci și fragede, să-ți dai viața pentru ea...

Hî, hî! Hîîî... Clipe nemuritoare... Simțeam și eu că am pentru ce trăi... Și într-o zi m-a doborât... Îmi lăsa bilețele... desene caraghioase cu mine și ea... și dedesubt, iscălit cu scrisul ei lat și bărbătesc, puteai să pariezi pe orice că nu era al ei, mititica ta fetiță... Așa zicea. Vrea mereu surprize... Azi nu mi-ai făcut nici-o surpriză, mieuna ea... Alergam, căutam... Ce surprize puteam să-i fac?... Mărgele, gablonțzuri, perle artificiale... Mă Costaichie, dar așa o surpriză bine sculată, să mă scuze doamnele, îi făceai tu? Du-te,

mă, în bida mă-tii, tu crezi gă asta e totul? Scuză-mă, Costaichie, răspunde la întrebare... Să mă ierte doamnele, doamnă Olimpia, nu vă supărați, doamnă Măgduța, stimată doamnă Laura, he, he, permiteți-mi, am avut o ședință, nu fac vreo aluzie la persoanele de față, dar discutam și noi lipsurile și scăderile noastre în comerțul de stat și unul că e bine, altul că e foarte bine, altul că e satisfăcător cu lipsuri și ia cuvântul un tip din prezidiu și ne mustră, tovarăși, zice, să nu ne culcăm pe Laura... Doamnă Laura, savurați confuzia, ha, ha, nu vă supărați, a auzit și el... dar nu asta am vrut să spun. Costaichie, tu te plângi că n-aveai ce surprize să-i faci... Ți-am pus o întrebare! Fii bun și răspunde la ea! Spune-mi ce mi-ai spus mie... Alde lucruri zânt în fond mai importante degât exberiența ta de armăzar buduros... Știți ce mi-a spus mie, dom' profesor? L-am întrebat: mă, o...? Da, zice, dar se desf... repede! Cum repede, mă besmeticule? Repede, zice, imediat... Aoleo, Costaichie, i-am spus, grizonantu-ăla cu care te-a schimbat avea el secretele lui, nu-ți rămâne decât să te faci pederast, altceva nu ți-a mai rămas... He, he, he... Șșșș! Fiți atent! Acum o să dea iar în plâns... Da, cu lacrimi, să vedeți cum o să-i curgă șiroaie, ca la o babă... Nu pot să spun că nu m-a iubit, altfel nu mă chema ea s-o spăl pe cap, mititica mea fetiță... Dar ar trebui, doamne, să ne purtăm cu ele ca în evul mediu, să le punem o ștampilă de foc pe spinare, cu litera T să vadă și cel care s-ar mai îndrăgosti de ea cine e și să nu-și facă iluzii T sau C, curvă, fiindcă trădătoare poa' să nu spună mare lucru, flecara credem că l-a trădat pe altul, dar pe mine nu... Sadică, domne, chiar așa, în același fel, de Revelion, într-un taxi, cu o sticlă de șampanie... Domne, dar omul mai trăiește și sub o dimensiune metafizică... Ho-paaa! Mă Costaichie, ascultă aici la mine, n-are valoare decât o singură dimensiune. Unde e credința, domne, chiar așa, toate sânt curve? Ce poți să mai faci decât să-ți iei lumea în cap? Dar unde dracu să te duci, fiindcă oriunde te-ai afla, tot de ele dai... Și eu sânt un om bun, domne, la toți am vrut să fac bine și am fost primit cu pietre, hî, hî.. hîîî... Bă, imbegilule, nu mai plânge aici ca o oaie gufurită, râde filozoful de noi, gare nu știu gum a bigat aici. Îl invid să se care bână nu-mi ies din bepeni... Mă Costaichie, scuză-mă, spui că ești un om bun și că ai vrut să fac bine la toți. Nu te supăra, dar ce bine i-ai făcut tu propriului părinte care te-a adus pe lume și a muncit pentru tine? I-ai aruncat o buca' de pâine când l-ai văzut cerșetor la poarta lui și în loc să te apropii și tu cu o vorbă bună și să-i spui tăicuțule, hai în casă, nu mai sta tu aici că se uită lumea la noi și să chemi o femeie să-l desbrace și să spele și să-i faci și lui o supă grasă și fierbinte să-

și mai vie în fire, tu i-ai zis, când el a spus, bogdaproste, Costaichie, bogdaproste, i-ai răspuns tu, să fie în c... morților Nu te supăra, cum armonizezi tu fapta asta cu ideea pe care ți-ai făcut-o că ești un om bun? (Fiți atent, dom' profesor!) Asta ași vrea să știu de la tine și altceva, pe cuvântul meu dacă mai am să-ți reproșez ceva...“

În clipa aceea, Calistrat puse mâna pe o felie groasă de pâine și i-o trimise lui Vintilă drept în obraz. „Poți să-i reproșezi orice, mârâi el, fără să se mai bâlbâie, cu condiția să-l dai afară pe filozof pe care nu l-a invitat nimeni.“ „Ba da, strigai, tu m-ai invitat, probabil cu intenția ca pe urmă să mă jignești.“ Și în clipa următoare strânsei paharul în mână foarte calm și i-l aruncai în cap. Nu-l nimerii, se sparse cu zgomot sec în perete, apucai un altul, care i se făcu țăndări în frunte și îi deschise imediat o șuviță de sânge ca o râmă roșie și ezitantă, nu știa încotro s-o ia, spre nas sau spre sprâncene. El nu simți această gâdilătură, dar simți agresiunea și sări în picioare. Rămăsei liniștit la locul meu, ași fi vrut s-o încasez, ca pe urmă să pot să-i mut fălcile. Ceea ce se și petrecu, mă pomenii cu o ploaie de pumni în cap, niște măciuci moi, care mă năuciră. Săriră toți și ne despărțiră, nu înainte să ne apucăm de gulere și să ni le rupem, cu cravate cu tot. Dar în timp ce eu mă reașezam gâfâind la masă, individul părea să fi uitat cu totul de sine, se vedea că nu mai știe ce i se întâmplă, atât de beat era. „Ce e asta, dragă, zise doamna Olimpia scandalizată fără să se mire, l-ai invitat sau nu l-ai invitat?“ „Du-te în bida mă-tii, zise Calistrat cu o seninătate nefirească, toarnă-mi și mie un bahar de vin.“ „Da' ce sânt eu, maică-ta?! Toarnă-ți singur, iar eu am plecat.“ „Da, agum îți blac filozofii, duț gura mă-tii, toarnă-mi tu un bahar de vin, zdrelitule...“ „Domnilor, zisei ridicându-mă, vă urez în continuare petrecere plăcută, a fost o neînțelegere, n-am fost invitat direct, ci prin Vintilă, lucru pe care nu trebuia să-l accept, o invitație nu se primește prin intermediari decât între prieteni...“

În clipa aceea cioara mă apucă de mână și mă trase jos. Avea o mână moale și fierbinte, care mă convinse mai mult decât protestele celorlalți... Că stai, domne, zicea Bacaloglu cu dispreț că făceam tot eu pe șifonatul, după ce primul aruncasem cu pahare, șterge-te, domne, pe obraz, nu simți că ești plin de sânge? „N-are nimic, numai gine n-are sânge nu-i gurge“, zise Calistrat care văzând că nimeni nu vrea să-i toarne în pahar pusese mâna pe-o sticlă și își turnă singur, aparent sigur pe mișcările lui, dar vărsă paharul și vinul roșu se întinse ca o băltoacă pe fața albă de masă. „Și, de ce-ai dat tu, mă Calistrat, cu pâine în mine? râdea Vintilă. Fiindcă te-am

ținut o vară întreagă cu pâine, pe care nu mi-ai plătit-o nici acuma, când ai luat Premiul de Stat! Vai de premiul tău, v-ați apucat și voi acolo, niște șmecheri, ați demontat piesă cu piesă un strung nemțesc, l-ați desenat, i-ați adus ici-colo câteva modificări neesențiale și după ce l-ați botezat prototipul M.U.-Universalgenev, cârnați, ha, gata, mari inventatori... Să nu negi, fiindcă tu mi-ai spus, ha ha...“ „Așa se face brogresul, zise Calistrat amenințând să toarne iar în pahar, brima roată dințată s-a făcut din lemn și fiegare a copiat pe aldul bână în zilele noastre...“

În sfârșit reuși să umple paharul fără să-l verse. „Bine, mă Calistrat, așa e cum spui, dar de ce nu recunoști tu că l-ai invitat pe dom' profesor și erai treaz când mi-ai spus că ți-e dor de el și te-apuci acuma să-l jignești? Asta e purtare la tine, de om civilizat?“ „Nu știu, nu mă interesează, dar să nu se lege de fedele noastre.“ „Ești cam tralala, așa ți s-a năzărit și prima dată când am băut noi toți împreună la deratizare, că dom' profesor se leagă de salariul tău... Hi, hi! Recunoști că ești cam tralala! Să-ți spun de ce: ăsta e un pretext, fiindcă de la început, până să vie fetele, te-ai purtat urât... Și acum e bine? Dacă rămâi cu o stea în frunte? Fiindcă rănile în frunte nu se vindecă fără urme și de câte ori o să te bărbierești o să-ți vezi în oglindă semnul de bărbat chipeș cum ești, o să te înfurii și o să spargi oglinda, ha, ha...“

Începeam să mă plictisesc... Nu petrecerile aranjate sânt cele mai reușite. Bacaloglu, a cărui ranchiună, prin ridicarea lui la rangul de șef al ecarisajului, se topise, n-avea nici un haz cu desamăgirea lui în amor și cu dorința care i-ar fi sărat inima lui bleagă, să ștampilăm femeile cu T sau C. Strelitul, nu știu de ce, tăcea, și băutura îi învinețise parcă, ai fi zis că vinul alunga viața din el, în loc s-o biciuie. Iar „fetele“ tăcute, foarte atente, stăteau parcă în așteptarea a ceva. Poate eu îi împiedicam pe toți să intre în universul secret al grupului lor? Agresiunea mea contra lui Calistrat îi deranjase? Fiindcă el nu făcuse decât să spună cuvinte, care în anumite împrejurări nu mai au nici o importanță, mai ales dacă omul e beat, în timp ce eu asvârlisem cu paharul și „fetele“ văzuseră sânge... Era sigur, se speriaseră, fiindcă ridicându-mă de pe scaun și spunând sec bună-seara, nici una nu-mi aruncă vreo privire și nici Vintilă nu spuse ceva să mă rețină. Mă conduse însă până afară. „Dom' profesor, zise, și acuma ce faceți? Vă duceți acasă?“ „Da, zisei, o iau pe jos și mă duc acasă. Nu prea m-am distrat.“ El râse: „Nu-i nimic, lăsați...“

Parcă mi-ar fi promis el o altă distracție mai grozavă, de care însă nu era sigur ca să se angajeze... Pornii prin noaptea răcoroasă de sfârșit de septembrie. De fapt mă distram, deși ciocnirea mea cu Calistrat, lipsită de un fond de conflict real, avea în ea ceva gratuit, vag abstract. Paharul care i se făcuse țăndări în frunte era însă foarte concret, un ciob i-ar fi putut nimeri într-un ochi și la gândul că s-ar fi putut să rămână individul chior, mă înviorai și nevoia mea de violență și vulgaritate se potoli.

V

Cum se împacă însă ideea armoniei conștiinței noastre cu cosmosul, din prima mea carte, cu ideea apariției erei ticăloșilor din a doua, în care descriam o mutație catastrofică în conștiința actuală a omului? Nu se împăcau, dar nu mă neliniștii. Îmi spuneam că *Gnoza* va fi probabil actuală în clipa când dominația ticăloșilor va determina o reacție a partizanilor vechilor valori și noua religie sugerată de mine, după ce un puternic geniu o va prelua (fiindcă nu eram smintit să cred că și eu ași fi un astfel de geniu!), se va răspândi și va intra în conflict cu partizanii lui Belial (așa au fost numiți de un vizionar american cei care au determinat odinioară distrugerea Atlantidei; noul Belial ar urma să-și facă apariția, fiindcă terenul este pregătit)...

„Cum ai putut, îmi spuse Ciceo uimit după ce termină de citit *Era*, să proiectezi o astfel de viziune minuțioasă și realistă asupra viitorului nostru? Nu e nimic apocaliptic în ceea ce spui tu, ba chiar s-ar putea afirma că e o viziune practică, gospodărească, însă grea de un presentiment care te apasă la urmă ca o piatră de moară. Să știi că nu ești original, cineva mi-a vorbit de o astfel de carte apărută în America Latină, n-am reținut autorul, dar titlul e *Istoria universală a infamiei.*“ „Desigur, zisei, ideile unui timp plutesc în acel timp și mai mulți oameni pot gândi același lucru fără să se cunoască. Are prioritate numai cel care le-a dat o mai mare forță de expresie și le-a scris într-o limbă de mare circulație. Nu m-ași mira să aud într-o zi că nici *Gnoza* nu e originală. Lacunele mele de informație, în ceea ce privește rezultatul ultimelor cercetări în toate științele, vor fi decisive pentru destinul acestei cărți. Îmi rămâne orgoliul de a fi scris-o totuși cel dintâi. Istoria aceasta universală a infamiei ce este, un tratat?“ „Nu, cică, sânt niște povestiri!“ „Iată, deci, a mea e totuși altceva, se referă la viitor și e un tratat...“ „Ce ciudat, zise Ciceo, ai scris o astfel de carte neagră și totuși

nimic nu îmi pare în tine negru.“ „Nu e nimic ciudat, s-a spus și despre Schopenhauer, cu ironie, că în viața lui intimă nu era deloc pesimist și că s-a bucurat de ea cât a putut...“ „Și ce vrei să scrii acum?“ „Același lucru, despre conștiință, dar întorcându-mă acum spre infinitul mic acauzal, oceanul primordial al haosului din care se naște tot ceea ce prinde formă. Lumea subcuantică, pornind de la aceeași teză: conștiința este esența universului, nu numai a ființei vii, ci și a lumii fizice. În fond e vorba tot despre misterul omului, despre care s-a scris timp de două mii de ani până s-a ajuns la eșecul actual al filozofiei care a îmbrățișat disperarea și absurdul. Fizicienii însă și-au văzut de treabă, ignorând neputința filozofilor. Vreau să spun că ne așteaptă o nouă aventură în căutarea esenței noastre, deschisă de fizică prin descoperirea tranziției cuantice, așa-numitul *colaps*, fenomen fundamental al întregului univers fizic. Nu e un fenomen bun pentru logica noastră, fiindcă deși au trecut aproape patruzeci de ani de când se cunoaște comportarea stranie a luminii, numai unda ei există, atâta timp cât n-o privești, dar îndată ce un aparat de experiență îi semnalează prezența, adică o «privește», ea dispare și cum dăm de corpuscul (cele două entități ale luminii, fiind, după cum știe orice elev, unda și fotonul, care e o particulă), el nu mai există și apare iarăși unda, eveniment misterios și ilogic, care a fost numit tranziție cuantică, sau *colaps*, pus sub ecuație de Schrodinger, după atâta timp deci tot nu se știe mai mult despre acest fenomen acauzal. Acauzal? Și totuși universul mare cauzal, și călăuzit de legi, se sprijină pe el. Deja de la Aristotel, prin *Fizica*, aflăm că Anaximandru afirma același lucru, pe care instrumentele noastre de experiență l-au descoperit: nici apa și nici un alt element nu stă la baza lucrurilor, ci ceva diferit care e fără margini și din care nasc, spre a exista, și cerurile și toate lumile din ele. *Apeiron*-ul ceea ce grecii numeau *nelimitatul*, acauzal în esența sa și spiritual, conștient și volitiv, reapare după două mii de ani lăsându-ne semne bizare în aparatele noastre de experiență. De ce dispare fotonul îndată ce dăm de el și apare unda? Și apoi reapare fotonul? Ai zice că e o joacă de-a v-ați ascunselea. Putem noi să evităm să gândim, ieșind din fizică (pentru că fizicianul nu poate explica ceea ce aparatele sale nu arată), și numai astfel mai putem raționa, că între noi și evenimentul numit tranziție cuantică nu s-a produs o atingere de care atât experimentatorul cât și fotonul sânt *conștienți?* Lumina refuză să se lase “văzută„ așa cum există ea în univers, ca realitate complementară (undă-foton), formând un singur fenomen. Poți să ai un frison! Noi care

considerăm că doar viața vie poate avea astfel de reacții, că lucrurile «moarte» sânt moarte de-a binelea, poți să te uiți la o piatră cât vrei și nimic nu se întâmplă între tine și ea. Chiar nimic? Asta nu vrea cumva să spună, adică acest joc de-a v-ați ascunselea al luminii, că nimic nu se petrece în natură fără ca cineva «să știe»? Sau mai precis, fără intervenția unei conștiințe? Până acum am considerat lumina drept dulcea undă venită din soare să ne încălzească chipurile și să germineze pământul. Și deodată aflăm... Ți se pare enorm ceea ce îți spun?“

Ciceo nu vroia să arate că e aiurit de ceea ce auzea. Părea gânditor. „Chiar s-a demonstrat chestia asta?“ zise el cu acea bănuială a omului obișnuit că multe drăcovenii se pot spune, dar nici una nu rezistă gândirii practice și obișnuite care, ca să înțeleagă ceva, pornește totdeauna de la cauză la efect. „Adică cum să crezi, surâse el, că uitându-te la o piatră, piatra știe și ea de chestia asta? Auzi, dragă, se adresă el nevesti-sii care tocmai ne aducea un platou cu sandvișuri, ce zice Petrini, că sandvișurile astea la care ne uităm noi acum și o să le mâncăm știu și ele de noi...“ Izbucnirăm toți trei în râs. Ciceo chiar se aiurise, multă vreme după aceea, deși schimbasem subiectul, o lumină de stupoare îi stăruia în priviri și vedeam clar că dacă ași fi continuat pe aceeași temă l-ar fi apucat neliniștea... Curioasă însă, doamna Pop, care își cunoștea bine bărbatul, observă, desigur, că soțul ei nu mai gândea cu toată mintea și reveni: „Ce era cu sandvișiirile acelea?“ „Să le lăsăm, confirmă el supoziția mea, altfel nu mai dorm la noapte.“ „Ba vreau să știu, zise ea, n-o fi vorba de bau-bau!“ „Chiar bau-bau, dar nu pentru copii, Lavinia, zise Ciceo, e vorba de o nouă dovadă a existenței lui Dumnezeu, dar demonstrată prin comportarea fără logică a elementelor.“ „Dumnezeu e ilogic acum? zise doamna Lavinia. Nu mai e bunul părinte care să ne bage în rai sau în iad după faptele noastre?“

Soția lui Ciceo era juristă. Se cunoscuseră ca „adversari“... Ea apăra interesele unei uzine față de un salariat care câștigase în instanță să i se plătească salariul din urmă pe timp de un an cât timp fusese concediat pe nedrept; uzina refuza totuși să execute hotărârea judecătorească; salariatul i se adresase personal lui, lui Ciceo, care judecase conflictul de muncă, întrebându-l foarte nedumerit ce valoare are un verdict în justiție, dacă practic, totuși, o uzină nu ține seama de el? Și atunci se întâlniseră ei doi, Ștefan Pop, judecător, și Lavinia Mureșianu, șefa serviciului juridic al acelei uzine. „Considerați că hotărârea noastră a încălcat legislația muncii?“ o

întrebase el. „Nu tocmai!“ răspunsese ea. „Aveți dubii? Atunci de ce n-ați făcut recurs?“ „Avem dubii asupra orientării politice a salariatului.“ „Plătiți-i salariul din urmă conform hotărârii noastre și lăsați alte organe să-l dea în judecată pentru orientarea lui politică.“ „Ar însemna să-l băgăm la zdup, lucru pe care nu-l dorim, răspunsese jurista. E un vestit maistru oțelar, dar face pe tiranul la cuptorul S.M., nu ține seama de nimeni, nu formează cadre, păstrează «secretul» numai pentru el și face «grevă» când nu i se plătește cât cere.“ „Ei, cât cere?“ „Mult! De patru-cinci ori salariul tarifar.“ „Înseamnă că l-ați mai plătit...“ „Da, în speranța că ne va forma cadre noi.“ „Totuși oțelarii lui au depus favorabil.“ „Da, dar nu vă întrebați de ce a așteptat un an de zile până să ne dea în judecată, după ce l-am concediat?“ „Nu, de ce?“ „A așteptat să-l chemăm înapoi, să ne ploconim în fața lui, cum se mai întâmplase.“ „Deci v-ați mai ploconit?“ „N-am avut încotro.“ „Și ce s-a întâmplat de nu l-ați mai rechemat?“ „Am cerut Reșiței să ne detașeze temporar un maistru oțelar și ne-a trimis unul care nu e chiar «regele oțelului», ca maiestatea-sa Truțan Gheorghe, dar care a acceptat totuși să-și desvăluie secretele băieților de pe platou și să ne formeze cadre. E un maistru mai tânăr, căruia nu-i umblă gura toată ziua lăudându-și vechii patroni și partidul socialist în frunte cu Titel Petrescu, pe care noi, comuniștii, cică, l-am fi curățat.“ „Așa deci! Totuși nu pentru acest diferend politic l-ați dat afară.“ „Și pentru! Toate la un loc.“ „Facem disjungerea necesară, dintre conflictul de muncă și opiniile publice, îi plătiți salariul din urmă și în ceea ce privește reprimirea lui în uzină faceți recurs și invocați motivele politice, nu atât de grave încât să facă obiectul unui proces ca atare, dar incompatibile cu o reangajare.“ „Așa deci! exclamase tânăra juristă, credeți că nu ne-am gândit? Dacă invocăm motivele astea, el va fi de față și nu numai că nu le va nega, ci și le va susține ridicând glasul cu vehemență. Așa e el, un astfel de tip! Nu-l interesează ce s-a schimbat în jurul lui. Oțelul, altceva nu știe, și Titel Petrescu! Vă închipuiți că procurorul nu e pus acolo să facă pe filozoful, să-și dea seama că bătrânul oțelar e de fapt un om simpatic și inocent în iluziile lui social-democrate.“ „Fir-ar să fie! exclamase și tânărul judecător. Ce e de făcut? Totuși, ce vă împiedică să-i plătiți salariul din urmă?“ „Nu atât salariul vrea el, fiindcă e un om cu stare, are casa lui, băieți profesori care câștigă, și mai ales (aici e buba!) nu știu câte iugăre de pământ la țară, multe, pe care le cultivă nevastă-sa; e amenințat să fie trecut la chiaburi dacă se află că nu mai e oțelar. Am vorbit cu el! Ar renunța la salariul din urmă dacă l-am reprimi.“

„Reprimiți-l!“ „Nu vrea directorul! Nu mai are încredere în el, l-am mai reprimit, cum v-am spus, de câteva ori! Are dreptate, bătrânul nu-și mai poate schimba mentalitatea, am avea numai necazuri cu el și până la urmă tot aici am ajunge.“ „Bine, colega, dar atunci de ce v-ați prezentat atât de nepregătiți la proces?“ Aici tânăra juristă tăcuse un timp, apoi exclamase: „Nu vă amintiți? Martorii noștri au trecut de partea lui și erau aceiași băieți care veneau la direcție și se plângeau că maistrul Truțan nu-i învață și pe ei nimic, îi înjură de mamă și le trage mereu șuturi...“ „Cât e de bătrân?“ „Cincizeci de ani! Arată mai bătrân, din pricina mâncării și a băuturii, e un fel de John Falstaff, dar pe care nu l-a văzut nimeni râzând...“ „Ați văzut piesa? Cum e, domnișoară, mă refer la interpreți, bineînțeles!“ „Încă n-am văzut-o, dar am recitit-o. Așa fac totdeauna înaintea unui spectacol cu piese mari, nu pot urmări debitul actorilor, care au tendința să înghită pe nerăsuflate textul, ca să-și pună jocul lor în valoare și nu sensurile adânci ale piesei. Mă și enervez când îi văd cum nu gândesc deloc la ceea ce le iese din gură și atunci recitesc piesa dinainte, mai ales când e vorba de Shakespeare...“ „Și mai aveți curiozitatea desnodământului?“ „Bineînțeles! Mă încântă mereu surpriza replicilor și poezia care curge din ele... Dar dacă actorii sânt chiar proști, sau rău distribuiți în roluri, mi se întâmplă să și ies din sală. Se spune însă că spectacolul ăsta ar fi chiar bun.“ „Domnișoară, îmi permiteți să vă invit eu la acest spectacol?“

Domnișoara acceptase și după un an se căsătoreau. Băuseră la nuntă vin trimis de „regele oțelului“, din pivnițele lui de la țară... Până la urmă fusese reprimit la cuptoarele S.M., dar fără prerogativele de altădată și mai ales după ce judecătorul îl avertizase că un nou conflict cu uzina, justiția nu-l va mai soluționa în favoarea lui.

Îmi povestiseră toate acestea cu mult mai multe amănunte și cu acea undă secretă de emoție în glas cu care învăluim adesea tot ceea ce s-a întâmplat cu noi când am întâlnit ființa iubită. Ceea ce mi se părea însă incredibil mie, care eșuasem cu atâtea ființe iubite, era faptul că eroii acestei reușite erau aci de față și nici un gest, nici o umbră în priviri, nici o pândă a unui gând neexprimat nu sugerau că peste această poveste în care un judecător și o juristă se îndrăgostiseră unul de altul, cu chipurile aplecate într-un dosar (care conținea o semnificativă existență întârziată într-o lume la care nu se putea adapta), nu trecuse nici o furtună, nici un nor greu care să le zgâlțâie sau să le întunece senina lor iubire (deși ceva trecuse, când el își dăduse demisia ca judecător și începuse să practice avocatura: s-ar fi

putut să n-o practice, să fie adică respins de barou și el știuse că o astfel de primejdie fusese reală), îi pândisem ani în șir în timpul vizitelor mele: era cu putință, îmi spuneam, să nu se ascundă în spatele acestei armonii *le bourdonnement sourd du désordre fatal* care zace în orice ființă umană, așa cum descoperisem eu întâi la Nineta Romulus, apoi la Căprioara, după aceea la Petrică, și total, din plin, copleșitor, la Matilda? Până și mama fusese silită, ca să-și recapete liniștea, să o rupă în floarea vârstei, fără să se despartă, cu tatăl meu. (O chinuia gândul că omul de care ea se îndrăgostise o mângâia și o săruta de față cu ea pe sora ei mai mică și nimic n-o putea face să creadă că se mulțumiseră amândoi doar cu aceste sărutări a căror vinovăție era rău mascată de rudenie; și pe ea o sărutase astfel, cu aceeași privire aprinsă, cu aceeași jubilațiune oarbă a instinctului triumfător; nu acceptase să i se turbure pentru toată viața sufletul! mai bine nu! mai bine fără el, decât să pună stăpânire pe clipele ei viermele scârbos al geloziei... de ce nu putuse redeveni senină acceptându-l așa cum era? pentru că presimțise ce era în ea, murmurul, rumoarea din adâncuri a desordinei, o auzise în acele clipe de trădare și, desigur, se speriase...)

Nimic însă nu răzbătea în afară din viața acestui cuplu, în afară de o continuă plenitudine în înțelegere. Desigur, flacăra nu era spectaculoasă, dar le lumina, cum am spus, din plin, micul lor destin. Era frumoasă Lavinia? La început mi se păruse că nu, dar nici o femeie nu e în mod absolut frumoasă sau urâtă până n-o cunoști. Căprioara nu fusese frumoasă când o întâlnisem? Când mă părăsise însă descopeream cât e de urâtă. Există, cum știm de fapt foarte bine toți, frumuseți ascunse. Dar și urâțenii la fel de bine ascunse, aparențele, cum se zice cu îndreptățire, sânt înșelătoare. O pură anatomie nu ne poate spune mare lucru, deși prima noastră reacție se produce comițând o dublă eroare, datorită iluziilor pe care le investim brusc într-un chip zis frumos, și repulsiei la fel de instantanee întâlnind un chip urât. Dar cine poate nega că un chip poate fi frumos pentru că e urât? Și altul urât tocmai fiindcă e atât de frumos? Nu se poate explica astfel de ce, de pildă, o urâtă găsește un superb bărbat și una frumoasă uimește pe toată lumea acceptând unul și bătrân și idiot și bețiv și infidel. Frumusețea și urâțenia fizică se metamorfozează și se retrag în fața unor realități sufletești care spectatorului îi scapă. Lavinia, după ce am cunoscut-o mai bine, era deosebit de frumoasă. N-o pot descrie, o brunetă gravă și liniștită, fără vreun cusur fizic, cu o expresie izbitoare de căldură umană și devotament care îți spunea din prima clipă, dar fără emfaza bigotă a unor soții, ci cu

prietenie: sânt dăruită bărbatului și copiilor mei; dacă vrei să ții la noi toți împreună, te vom iubi și noi. Ceea ce se și întâmplase. Casa lor, orele de sâmbătă seara pe care le petreceam împreună erau pentru mine, cum am mai notat aici, locul de refugiu, oaza în care reveneam să mă odihnesc și să uit de nisipul deșertului vieții mele afective. Asta nu însemna că nu încercam să-i turbur, cum făcusem acum relatându-i lui Ciceo strania comportare a luminii în aparatele de experiență, fără să fiu însă inițiat, ca un fizician, în acest fenomen. Speculațiile îmi aparțineau.

VI

„Da, Lavinia, zisei, Dumnezeu e ilogic și acauzal. S-a spus asta timp de două mii de ani (avem dovezi destule, de pildă, așa-zisa lui dreptate, sau flagrantele lui nedreptăți; Abraham căruia îi cere să-și jertfească fiul ca să-i dovedească credința e o istorie naivă, de adormit popoarele, în realitate n-a venit nici un înger care să oprească mâna fanaticului, copilul a fost înjunghiat și nu numai o dată în timpul erei noastre și fără ca această jertfă să folosească cuiva), dar l-am și interogat adesea și aceia dintre noi, care se credeau cuprinși de starea de grație, ne-au răspuns totdeauna că nu putem, cu mintea noastră, să pătrundem ceea ce e de nepătruns. Dar acum am început să dăm de urmele lui și ce credeți că a făcut când i-am forțat câteva secrete? A fost *silit* (ăsta e cuvântul!) să se *arate*. Cum? Să-ți povestesc, Lavinia...“ Și reluai speculația fantezistă despre jocul de-a v-ați ascunselea al luminii. Copiii ascultau și ei curioși acest basm modern din care nu se întruchipa însă nimic care să-i fascineze, că lumina ba apărea, ba dispărea, nici o minune, asta puteau face și ei cu o lanternă... Lavinia, ca și soțul ei, arăta incredulă, dar nu anxioasă. La urma urmei, părea ea să spună, totul poate fi adevărat, dar întrucât ne-ar schimba chestia asta destinul? Tot vom muri! Și atunci? „Vă amintiți vâlva pe care a produs-o descoperirea radiumului? reluai eu. A fost după aceea studiat și ce s-a aflat în legătură cu radioactivitatea sa intensă? Întâi că atomii săi se dezintegrează într-o manieră foarte ciudată, deși nucleele sânt absolut identice, unele explodează, altele nu. Conform cărei determinări? Am putea fi tentați să emitem ipoteza că între cele două nuclee ar exista o deosebire pe care noi n-o observăm, dar alte cercetări au silit pe fizicieni să admită ipoteza indeterminării, manifestată și în alte fenomene, cum ar fi cel al tranziției cuantice. Dar nu asta e atât de frapant în comportarea radiumului radioactiv.

I s-a descoperit periodicitatea desintegrării, care, după cum o să vedeți, ne dă de gândit. Avem în față o astfel de pietricică radioactivă să zicem de două grame. S-a calculat atât de exact timpul desintegrării ei încât s-a înscris cifra 1590 de ani, când din două grame mai rămâne unul, pietricica se reduce adică la jumătate. După alți 1590 de ani, se reduce iar la jumătate. Și așa mai departe, după fiecare perioadă, din jumătatea care a mai rămas, se reduce jumătate. Da, dar asta e mereu, până la sfârșitul lumii. Rămâne totdeauna o jumătate care se reduce la jumătate, timp de mii de miliarde de ani înapoi spre haosul infinitului mic. Cercetați, cercetați, parcă ne-ar spune «cineva» cu ironie, că o să vă lămuriți buștean." „Adică acest «cineva» cine ar fi?" zise Lavinia. „Hm! Cineva care «știe»." „Mă îndoiesc, zise Ciceo deodată decis să nu accepte inacceptabilul. De «știut» nu știm decât noi. Astea sânt fenomene din mecanica universului, care oricât de misterioase ar fi, tot fenomene mecanice rămân. Universul n-a dat până acum ceva mai bun decât omul. Restul e un joc orb al energiei, cauzal sau acauzal, din care, e adevărat, am ieșit noi. Cum am ieșit, e interesant de aflat, recunosc, dar parcă..." Și tăcu. „Dar parcă, ridică el glasul, tot mai mare chef am să beau un pahar de vin decât să-mi sparg capul cu... *apeironul!"*

Și îl și bău, cu sete, acel pahar, demonstrativ. Copiii, care știu când tatăl are humor, râdeau. „Așadar, Ciceo, zisei, nu vrei să mergi mai departe." „Nu!" răspunse el cu același glas prin ale cărui modulațiuni copiii discerneau ceva nespus de vesel, încăpățânare infantilă, asemănătoare cu a lor, furie instinctivă împotriva agresiunii acestui *apeiron*. „Nu, repetă el, fiindcă și așa, în ceea ce mă privește, sânt furios pe savanți că m-au silit să aflu că cerul nu e mai înalt de două-trei sute de kilometri. Eram mult mai fericit când credeam că e fără limite, decât eram când știu că e doar o pojghiță și dincolo de el, vidul, un întuneric încărcat de porcării mortale, iradiații care ar ucide într-o clipă pe oricine ar încerca să intre în el. Ce-am aflat? Că sântem prizonieri într-un ocean de gaze. Parcă mă și sufoc când mă gândesc, în timp ce înainte mintea îmi zbura fără hotar și cerul era lăcașul minunilor." „Ești un om de tip medieval, zisei, refuzi să accepți că pământul se mișcă." „Da, știu, Galilei, *eppur si muove*, până la urmă o să-mi spui, Petrini, că vreau să ne retragem prin păduri, să bem lapte de iapă și să ne radem cu o bucată de coasă. Vreau doar să spun un lucru simplu, că aflând că cerul care mi-a încântat copilăria nu mai e același, nici eu n-am mai rămas același, în timp ce bunica stătea și se uita la el ceasuri întregi în șezlongul ei, fericită. Iar eu gândesc, chiar când e albastru ca peruzeaua: e

frumos, dar dincolo de el e un întuneric de smoală. Iadul!“ „De ce, zisei, e firmamentul. Orion, o catedrală de lumină, Calea Lactee...“ „Da, galaxiile, nişte melci, despre care ni se spune acum că fug unele de altele cu mare viteză... Încotro dracu fug? Cică universul e în expansiune.“ „Ai vrea să fie fix?“ „Bineînţeles! Adică să fie în mişcare fixă, cum e soarele şi planetele. Asta mai merge! Sau cum sânt norii, care se mişcă, dar nu dispar, nu sânt în «expansiune». Cred că savanţii ăştia s-au ţicnit la cap. Am auzit de unul care a vrut să pună *Totul* într-o ecuaţie. Să arate că un măr din care tai felii e cât pământul. Un polonez! Până la urmă a înnebunit! Ăştia totdeauna au vrut să arate că sânt mai grozavi decât alţii, au format o dietă în care orice deputat putea avea drept de veto asupra majorităţii. Şi atunci inamicul a găsit un trădător care a zis veto şi le-a invadat ţara.“ „Da, zise Lavinia, lui nu-i plac chestiile astea! Într-o zi am găsit la Consignaţia un binoclu mare de câmp, nu vroiam să-l cumpăr, dar m-am uitat prin el şi l-am luat. Îţi aducea o casă de la un kilometru chiar sub nas, vedeai prin fereastră ce fac oamenii în ea ca şi când ai fi fost cu ei în odaie. Şi într-o seară m-am uitat cu el la lună şi l-am strigat: Ştefane, vino să vezi luna de-aproape, e extraordinar. Dar el: nu vreau să văd luna de-aproape. Dar de ce? Aşa! Las-o acolo, unde e... să stea acolo unde-o ştiu eu! Şi n-a vrut, dar copiii mureau de curiozitate...“ „Da, zisei, a spus adineauri ceva foarte adevărat, că omul nu mai e acelaşi după ce descoperă ceva. Asta într-adevăr ne poate nelinişti: dacă nu mai e acelaşi, e în bine sau în rău? Înainte omul era mai mult un aventurier în căutarea fericirii, astăzi a devenit un aventurier în spirit, vrea neapărat să afle, cu mijloacele ştiinţei şi nu prin pură speculaţie filozofică, cine e, ca să poată şti ce-o să devină. Dar deja această aventură ne costă, - o insecuritate mai mare, pe care nimic n-o compensează, fiindcă marile puteri au pus mâna pe acele descoperiri ale savanţilor, cu ajutorul cărora îşi pot nimici adversarul în câteva minute. Cu această perspectivă, e clar că nu mai putem contempla, fermecaţi, Orionul. Dar nu mai putem da înapoi, e prea târziu! Unii spun asta cu exaltare: nimeni nu mai poate da înapoi roata istoriei, incluzând în asta şi progresul ştiinţelor, o binefacere! Da, dar şi o nelinişte mai mare. Cum o să ieşim din această aventură fără precedent, chiar în ipoteza că omenirea va şti să înlăture ameninţarea bombei cu hidrogen? Vreau să spun, în afara pasiunii de a cerceta, ce ne mai place să facem? Fiindcă tocmai ascultam astăzi la radio un fel de prelegere, pe care individul o ţinea cu aerul cel mai firesc din lume că spune ceva util şi raţional: cum să ne organizăm timpul liber! Fără să-şi dea seama că

farmecul timpului liber tocmai în asta constă, să nu-l organizezi, fiindcă din clipa aceea a încetat să mai fie liber. Timp liber înseamnă să faci ce vrei, adică să dai curs în voie oricărei tentații, fără sentimentul de culpabilitate că în felul acesta îl pierzi, acel timp. Sigur că în timpul tău liber poți organiza, să zicem, o excursie, dar numai dacă ai chef. Ai zice că nici nu merită să iei în seamă asemenea prostie, dar sânt și oameni care după orele de muncă nu simt bucuria disponibilității, ci un fel de vid, cu atracție spre ceea ce «organizează» alții, aranjamente, întâlniri undeva, și tocmai lor li se adresa individul de la radio, în loc să-i lase în pace să descopere singuri ceea ce i-ar încânta să facă. Ideea din subtext era, desigur, grijulie, nu cumva omul fără timp liber organizat să facă vreo prostie, să agațe vreo fată pe stradă, să se îmbete sau să facă scandal. Aici e temerea: perfecta organizare a vieții omului de mâine, cu diminuarea puterii imaginative și dispariția artelor. De pe acum muzica simfonică a părăsit armonia și excelează în disarmonie, producând asupra ascultătorului nu vechea magie, ci o turburare nervoasă depistată de medici drept nocivă, iar pictura a căzut în decorativ. Chagall, Picasso, Chirico, Dali sânt ultimii mari pictori, iar sculptura s-a abstractizat și ea, în căutarea «esențelor». Desigur, esența formelor poate ispiti, dar în practică ele se confundă, un cap de femeie reprezentat printr-un ou ne duce cu gândul și la un ou, reprezentat printr-o femeie. N-ar fi rău dacă am gândi: femeia e un ou, dar o găină e mai degrabă un ou decât o femeie și încă acest arbitrar al esențelor ne-ar deranja cel mai puțin dacă n-am gândi: prostia asta poate s-o facă și un copil! - ceea ce a și dus la admirația mâzgăliturilor copiilor și a artei primitive.“ „Ba să spun drept, mie îmi place arta primitivă, zise Lavinia. Mă amuză, dimpotrivă, are multă imaginație.“ „Drept să-ți spun, zisei, nu știu ce să-ți răspund, dar dacă mă pui la ambiție îți fac și eu, din lemn, un vrăjitor african de care poți să te și sperii, nu numai să te amuzi. Dar dacă mă pui chiar să imit, cu modelul alături, un Moise de Michelangelo, îți declar că nu pot oricât m-ași strădui, după cum nici o frază mozartiană, în timp ce o simfonie modernă m-ar ispiti, fiindcă sunetele ei nu exprimă nici un mister, adică nici o coerență...“ „Poate că n-o sesizăm noi?! zise Lavinia. Pe primăvară eram la București într-o sâmbătă și ne-a invitat o cunoștință la un concert în care se cânta pentru întâia oară la noi ceva de Enescu.“ *„Dixtuorul“*, zise Ciceo. „Da, ceva cu suflători, dar parcă nu erau nici flaute, nici clarinete, un fel de bețe. Dar nu erau nici fluiere, fiindcă se sufla în ele dintr-o parte. Dirija Silvestri. Ti-ti, ti, fî, fî, fî, su-șu-sum fi, fi, fi, n-am înțeles nimic, da' nu numai eu, nici n-a durat

câteva minute și totul s-a terminat. Sala, gheață! Nici un fel de aplauze, o tăcere neobișnuită la noi, unde se aplaudă atât de ușor. N-aveai ce să înțelegi, fiindcă îndată ce suflătorii ai fi zis că voiau să închege o melodie, cum spui tu, cât de cât coerentă, dirijorul o reteza brusc și iar o luau de la cap cu și-su-su și fi-fî-fi! Și atunci se întoarce Silvestri spre sală, era la Ateneu, și zice: domnilor, e o piesă grea, deosebit de bogată și dificilă, permiteți-mi s-o mai cântăm o dată. Și a cântat-o! Același lucru, oricât ai fi fost de atent și tot nu puteai să distingi vreo temă melodică. S-a aplaudat ici-colo. În pauză, puțină jenă printre melomani. Văd că vine spre noi cunoștința care ne invitase, era cu nevasta, aveau locuri în altă parte. «Ei, zice el asudat, roșu la față. V-a plăcut?» «Nu», zic eu. «Nu v-a plăcut, sau n-ați înțeles?» «Am înțeles perfect, zice Ștefan, dar nu ne-a plăcut!» «Da?! spune cunoștința noastră. Mie și-acum îmi bate inima!» Și își făcea vânt cu batista, atât de turburat era. Așa că vezi!“ „Lavinia, am o bănuială, zisei surâzând. Nu cumva cunoștința voastră era compozitor?“ „Nu știu, era compozitor, Ștefane?“ „Da, zise Ciceo, un tânăr compozitor.“ „E normal! zisei. Între ei, compozitori, pictori și chiar romancieri, se înțeleg perfect. Nu mai fac artă pentru marele public, ci numai pentru ei înșiși.“ „Totuși Enescu e mare, zise Lavinia, și nu numai în *Rapsodii*. Și poate că într-o zi o să ne placă și *Dixtuorul*.“ „Nu zic că și mie îmi place *Pasărea de foc* a lui Stravinski, dar n-ași lua-o cu mine într-o insulă, pe un disc, dintre cele zece care m-ar constrânge ipoteza unui exil“, răspunsei.

„*Apropos*, zise Ciceo, ai mai fost pe la București? Și fiindcă nu răspunsei îndată, copii, zise, gata, la culcare.“ Nu întârziară să se ridice decât atât cât să arate că nu se supun ei numai la *un* singur îndemn. Trebuia să vie un al doilea, apoi o amenințare, apoi întârziatul în sărutări care trebuiau să fie atât de tandre și insistente încât Ciceo, dar mai ales Lavinia să-și iasă ușor din pepeni: haide, dragă, ajunge odată, și le smulgea brațele strâns încolăcite de gâtul ei și le ardea una la fund, chiar scoasă de-a binelea din sărite. Fetița și băiatul o ștergeau chicotind...

VII

Erau excedați de dragostea copiilor în timp ce eu trebuia să îndur în fiecare seară arsura unui gând care mă făcea să-mi imaginez până la halucinație o scenă ale cărei detalii îmi alungau somnul și îmi făceau sufletul prizonier fără scăpare: Silvia mea stătea la masă cu un străin și

trebuia să vadă apoi cum e dusă la culcare și mama ei se retrăgea în dormitor cu acel străin. Astfel, singurică, fetița mea trebuia să adoarmă de fiecare dată cu o nedumerire în sufletul ei inocent: unde e tata? Și mama, ce face ea acolo cu omul ăla și nu doarme cu mine? Cum se apăra ea de această nedumerire? Putea ea apoi, în timpul zilei, să mai fie veselă și încrezătoare? Mai putea ea surâde? Tandrețea ei spontană mai putea țâșni? Și să se adreseze cui? Tatăl nu era aproape și venea s-o vadă doar duminica, iar pe mama trebuia s-o vadă cum îi servea acelui om ceaiul, dimineața, cum se gătea apoi să plece de-acasă și pleca împreună cu el cu mașina, pentru ca la întoarcere să-i pună supă în farfurie, să stea de vorbă cu el, nu mai terminau de vorbit! „Da, îmi mărturisea ea, ci vorbesc, ci nu mai termină, ci cu atâta vorbă!“ și alteori seara să se gătească „se gătește mama, se uită în oglindă, ci nu mai termină ci, ci cu atâta gătit“ și s-o lase singură, să se ducă la „o recepție“. „Des?“ „Nu prea des, ta-taaa, dar...“ „Dar ce?“ Nu mai știa ce vrusese să spună cu acel dar... „Dar mama te iubește, se poartă frumos cu tine!“ „Da, dar...“ „Ei, ce mai e?“ „Se ceartă cu Mircea...“ Va să zică așa îi spunea ea acelui Mircea, pe nume! Adevărat, cum i-ar fi putut spune: tată în nici un caz, domnul nu, dar nici nenea! „Ei și? Se întâmplă să se mai și certe lumea...“ „Da, ta-taaa, dar, ci nu mai termină cu atâta certat...“ „Chiar?“ Nu răspundea. Era clar, nu se certau des, nu se duceau des la recepții, dar atunci când se certau și se duceau la recepții erau împreună și pe ea o uitau.

În acele ore, bune sau rele, mama nu mai era a ei. Și nu mai era a ei nici când o duceau la culcare și ei doi rămâneau singuri. „Tata se gândește la tine tot timpul, îi spuneam, și când o să te faci mai mare o să poți veni la mine și să stăm tot timpul împreună.“ Atât, nu riscam să-i spun să vie de pe acum, s-ar fi putut să n-o mai văd niciodată, căci timpul când ea ar fi ajuns la vârsta să opteze era incomensurabil, și ruptă de mine atâția ani s-ar fi înstrăinat de mine și opțiunea ar fi fost cu totul nesigură. „Să nu-i spui mamei ce vorbim noi! E un secret al nostru. Vom fi numai noi doi, tata nu se mai însoară.“ „Ta-taaa, dar de ce nu vii și tu mai des?“ „Eu stau departe, mi-e greu să viu.“ „Păi ia trenul!“ „Iau eu trenul, dar am serviciu și nu pot lipsi decât duminica.“

Ne plimbam prin oraș, ca mai înainte, dar un alt oraș, cu mari bulevarde și cu o nesfârșită mulțime de oameni pe străzi. Trecuse mult timp până să mă liniștesc, până să-mi dau seama că nu mai era nimic de făcut, sufletul Silviei era deja scindat, tata rămăsese el ta-taaa, dar cu mama se întâmplase

ceva, n-o iubea numai pe ea, ci și pe Mircea, care și el se purta frumos cu ea, dar... Ascundea multe acest dar, însă am înțeles că mica ei ființă se apăra bine, era veselă, mânca și dormea bine și încetul cu încetul se blindase împotriva a ceea ce la început o nedumerise, că nu mai putea să se încreadă în întregime în dragostea mamei, se îndepărta de ea, încolțeau în inima ei singurătatea și independența, sentimente premature, dar nu apăsătoare, ba chiar îi plăceau, începuse să fie obraznică și încăpățânată, își retrăgea și ea afecțiunea pentru mama exact în măsura în care mama și-o retrăgea pentru a i-o dărui lui Mircea, exasperând-o pe Matilda, iar acel minus din viața ei zilnică, tata, n-o făcea să sufere, dimpotrivă, ai fi zis că îi părea bine, iar împrejurarea că erau trei care se ocupau de ea îi sporea sentimentul de independență și libertate. Totul era în faza inocenței. Dar ce-o să se întâmple mai târziu? Și iar mi se strângea inima: dacă în sufletul acestui copil, silit să afle de timpuriu prea multe, nu va apărea ceva dur împotriva oamenilor, cinismul, ironia necruțătoare, neîncrederea în fidelitate și răceala în iubire?! Și mă străduii multă vreme s-o vorbesc de bine pe mama ei, s-o asigur că numai pe ea o iubește, că și Mircea e un om bun. „Ci, ci tata, Mircea are doi băieți mari, ci sânt studenți în Anglia... Ci dacă și eu o să învăț bine, ci mă trimite și pe mine în Anglia!“ „I-auzi! Mai e până atunci. Până atunci ori moare măgarul, ori piere samarul.“ „Ci nu înțeleg!“ „Ci mi-e greu să-ți explic!“ Vrusesem să-i spun că până atunci ori nu va mai fi în situația s-o poată trimite și pe ea în Anglia, ori se va despărți mama ei de el și-o să fim iarăși împreună.

Gândisem câtva timp acest lucru, fără să mă bizui la început pe vreo certitudine, în afara faptului că surprinsesem adesea o nostalgie pe chipul Matildei. Odată despărțiți, ura ei împotriva mea se stinsese și urmase o tăcere asemeni unei vetre în câmp care a devenit deodată cenușă și asupra căruia s-au lăsat, misterioase, dar nu moarte, marile tăceri ale haosului, lumea străină de efemerele noastre patimi, cerul înstelat, noaptea vie cu adierile ei de vânt foșnind prin ierburi, în mijlocul cărora numai omul poate fi împăcat, gândind: să uiți totul, să nu uiți nimic și să nu-ți pese. El singur poate purta în suflet pacea, conflictul, nepăsarea, liniștea, sbârlirea, pieirea, dispariția cu obrazul lipit de mama lui, pământul, pe suprafața căruia strângând în mâini bulgării, poate muri rânjind cu sfidare sau cu dragoste care să-l facă din ticălos, frate al tuturor extincțiilor. Matilda se pomenise silită să se gândească singură (adică fără mine) la ceea ce făcuse. Chiar la prima mea vizită, după șase luni (fiindcă îmi era insuportabil gândul să-i

mai văd vreodată chipul), o găsisem veselă și cu priviri care se fixau asupra mea ca odinioară, fără să se sinchisească de bărbatul ei care era de față, ca într-un joc ce reedita parcă în mod straniu situația în care ne aflam noi doi când ea era măritată cu Petrică.

Până ce într-o zi îmi dădui seama că nu mă iluzionam. Mă primi ca altădată în orele ei de mare expansiune a sufletului și chiar reedita într-un anume fel scena de pe vârful dealului cu Petrică. Desigur, soțul ei nu se urcă în vreun copac, ci își păstra o impenetrabilă și calmă figură. „Tu ai luat masa undeva?“ mă întrebă. „Nu“, zisei, deși mâncasem. „Nici noi. Mircea abia a venit“ (de unde venise? Era duminică, a, da, ștabii ăștia sânt adesea chemați nu numai duminica, ci și la miezul nopții!). Mă invită deci la masă și acceptai.

Silvia însă avu o comportare neliniștitoare, în timpul mesei începu să se joace cu lingura în supă, să se fâțâie pe scaun, să clefăie interminabil carnea în gură și să arate o surzenie totală față de amenințările mamei. Surprinsă, scoasă din sărite, până la urmă, Matilda o plesni, dar Silvia nu se turbură câtuși de puțin, vărsă paharul cu apă pe masă și expresia de impertinență de pe chipul ei nu se șterse. „Ce e cu fata asta? exclamă Matilda uluită, e din zi în zi mai obraznică. Victor, ia urecheaz-o tu nițel, o fi crezând că dacă ești tu cu ea, o să-i iei apărarea.“ „Silvia, zisei, ce e prostia asta? Ai șase ani, nu mai ai patru, ești fată mare!“ Și o luai în brațe de pe scaun și o pusei pe genunchi, dar corpul ei era țeapăn, expresia de înstrăinare, nu-și mai lipi cu tandrețe capul de obrazul meu. Da, copilul nu mai era cu totul inocent, era clar că simțise nefirescul invitației maică-sii și nu-și putuse exprima prin cuvinte desacordul: îl exprimase însă în felul ei. „Bine atunci, eu am plecat, zisei, dacă nu-ți place să stai cu mine la masă.“ Nu era un reproș, și nici nu-i spusesem aceste cuvinte ca să-i sugerez vreo mâhnire din parte-mi, scontând un regret din partea ei. Încă de la această vârstă apar în noi stări psihice foarte coerente și de mare inerție, nu pot fi deplasate nici prin vorbe, nici prin amenințări și nici prin pedepse. Mâhnire însă simțeam și într-adevăr trebuia să plec dacă nu vroiam să-i fac ei și mai mare rău. Avea dreptate, locul meu nu era acolo, micul ei suflet nu accepta amestecul, ca și când, cunoscând-o bine pe maică-sa cu antenele instinctului, ar fi intuit *eroarea* în care ne-ar fi atras pe toți într-un joc în care ea refuza să intre.

„Mergi cu mine la plimbare?“ o întrebai ridicându-mă. Dădu din cap scurt cu privirea imobilă: nu! Nici nu trebuia s-o întreb, era clar că nu putea atunci să mă ierte pentru că acceptasem să iau masa cu maică-sa și cu

Mircea. „Victor, zise Matilda, merg eu la plimbare, am să-ți spun ceva!“ Silvia se însenină când auzi și deodată îmi surâse: „Pa, tata, ci când mai vii?“ O luai iar în brațe, o sărutai, spusei bună ziua lui Mircea și o așteptai apoi pe Matilda în stradă.

Știam că n-avea nimic să-mi spună și dacă avea nu acum îmi va spune, vroia doar să-și dea seama pentru început dacă mai puteam comunica. Nu greșeam, ne plimbarăm vreo două ore și într-adevăr nu-mi destăinui nimic. Schimbaserăm însă mii de cuvinte, aproape în șoaptă, cuvinte incolore, ca niște etichete pe sticle goale, care nu se mai ciocneau între ele, nu mai scoteau scântei ca altădată, ci ne picurau doar o mare liniște în inimă, o mare destindere și o vagă, o nedefinită și lipsită de temei speranță. Dacă o mai iubesc. Desigur, îi spusei. Ca și la început. Da, și ea simțea același lucru. Se mira cum de-am ajuns noi aici. „O fi vreun blestem“, zisei. „Și eu m-am gândit, zise. Să-ți spun un secret: nu-l iubesc pe Mircea.“ „Știu că nu-l iubești!“ „Dar mă iubește el ca un nebun!“ „Da, știu că te iubește ca un nebun!“ „Lucru pe care nu l-am simțit la tine decât la început.“ „Nu l-ai simțit nici la început, ți s-a părut.“ „Nu-nu! Altfel nu-l lăsam pe Petrică.“ „Da, ai greșit că l-ai lăsat! Mi-ai spus-o de atâtea ori.“ „Nu, vroiam un copil și am avut bănuiala că Petrică, cu boala lui, nu putea să mi-l dea.“ „Mai bine, putea ieși un copil cu ereditate încărcată.“ „Nu, m-am interesat, boala asta nu e ereditară.“ „Parcă poate cineva să știe cu precizie totală ce e ereditar și ce nu e! Deci am dreptate, m-ai iubit cu premeditare, ca să faci un copil.“ „Și eu! Te-am iubit, dar n-a lipsit și premeditarea.“ „Nu, nu m-ai iubit deloc și asta s-a văzut îndată ce ne-am căsătorit.“ „Să-ți spun un secret!“ „Încă unul?“ „Da, eu nu pot să iubesc!“ „Știu că nu poți să iubești. Dar îți ieși din fire când celălalt încetează și el să te mai iubească.“ „Da, îmi ies din fire, nu pot să trăiesc fără să fiu iubită!“ „Mare descoperire! Cine poate trăi fără să fie iubit?“ „Tu, de pildă, n-ai nevoie și tu știi asta și am început să te urăsc când am descoperit acest lucru.“ „Da, fiindcă am rămas la părerea că rolul femeii e să iubească și să întrețină flacăra iubirii, de-aia i-a dat natura frumusețe și farmec.“ „Și al bărbatului? El ce rol are?“ „S-o ocrotească! De-aia e înzestrat cu forță și echilibru.“ „Da, vezi, nu ne-am înțeles!“ „Nu există înțelegere!“ „Nu?“ „Nu!“ „Atunci ce există?“ „Există iubire, acolo unde ea se naște, există și înțelegere. Sânt legate. Desigur, nu lua asta în sens absolut, nu totdeauna unde există iubire există și înțelegere. Spun doar că e greu de conceput că doi oameni care nu se iubesc se pot înțelege. Tolstoi se întreba: ce-i ține pe oameni în viață? Răspunsul cred că

e al lui, nu al meu: iubirea. Asta în mod absolut și nu neapărat doar în sens creștinesc și nu exclusiv între sexe. Poți, de pildă, iubi omenirea, sau natura, sau doar copiii, sau animalele, fiindcă fără iubirea de ceva am redeveni fiare. Sau și mai rău, am ajunge să ne iubim doar pe noi înșine, devenind monștri. Nu e adevărat că tu nu poți iubi, fiindcă altfel n-ai mai da naștere la iubire în altul. Ar însemna că te iubești mult pe tine, lucru respingător, care nu poate atrage decât tot pe un ins respingător. Or nici primul tău bărbat, nici Petrică, nici eu și nici acest Mircea nu sântem inși respingători." „Toți ceilalți da, nu sânt, dar tu ești." „Da, se poate ca tu să nu fi văzut în mine decât ceea ce am respingător. Toți avem în noi ceva care stârnește repulsia, dar nu uita că și virtutea (vorbesc de cea adevărată) poate fi respingătoare pentru un ticălos." „Deci eu sânt o ticăloasă!" „Da, cam ești!" „Și totuși mi-ai spus că mă iubești încă! Iubești o ticăloasă?" „Iubești un ins respingător?" „Da, cu speranța să-l schimb!" „Nu s-ar zice că ai avut vreodată în suflet speranța! Sau mai bine zis ai vrut să mă schimbi prin distrugere, prin anihilare!" „Ha-ha! Ai văzut tu destul în tine un om a cărui trufie nemăsurată pretindea să i se ridice în fiecare zi câte o statuie." „V-ați emancipat și iată ce iese din voi!" „Da, nu mai vrem să vă gâdilăm la tălpi." „Călătorie sprâncenată spre ținta voastră, visul uitat al matriarhatului. Oamenii de știință au descoperit că sânteți mai vitale decât noi și o luați în serios. Vitale, da, dar nu în spirit, unde produceți numai dezordine." „Și voi nu produceți. Războaiele le facem noi!" „Războaiele le face Dumnezeu și se clocesc și în ura dintre bărbat și femeie."

Matilda căscă îndelung și cu mare voioșie. „Mă dor picioarele, zise, hai să intrăm undeva și să bem o cafea, continuăm acolo!... Orice ași fi crezut, zise ea apoi după ce intrarăm într-un mic bar și ne așezarăm, că poți să ajungi, afară de contabil." „N-am ajuns, zisei, fiindcă n-o să rămân contabil *jusqu'à la fin de mes jours*." „Tot mai speri?" „Nu sper, sânt sigur!" „Dacă ai accepta ca Mircea să se ocupe de cazul tău, ar fi atât de simplu și n-ai mai sta în acest post nici măcar o săptămână. Situația nu mai e aceeași ca acum cinci ani!" „Hai sictir!" „Asta e o prostie! Între oameni civilizați lucrurile astea se aranjează. Oricât am vrea noi să credem că sântem despărțiți, în realitate nu sântem și nu putem fi total despărțiți. Chiar dacă n-ar exista Silvia. Fosta soție își ajută fostul soț, fostul soț o ajută și el pe ea, actualul soț îl ajută și el pe fostul soț... E normal! Iubesc amândoi aceeași femeie... (Mi-ai spus că mă iubești ca la început!) Dar când mai există și un copil?!" „Aha, de-aia m-ai invitat tu la masă! Formăm aceeași familie?" „Nu fi

prost! Vreau să spun că avem interese comune! Nu ți-ar plăcea ca Silvia să știe că tatăl ei e profesor universitar?“ „Ba da, dar Silvia va afla și cui datorez eu această favoare, lucru care mi se pare scabros! Prefer să știe că voi fi iar universitar prin propriile mele sforțări!“ „Dar Silvia nu va ști niciodată!“ „Întâi că va ști, fiindcă îți ghicesc gândul: pace și armonie între noi trei, lucru imposibil, fiindcă nu se poate uita că acest ștab mi-a luat copilul, în timp ce știa că el mai avea doi. Și pe urmă chiar dacă Silvia nu va ști că Mircca *m-a ajutat*, o să știu eu, și asta îmi face scârbă! Mai bine și-ar fi făcut altă dată datoria și nu m-ar fi lăsat să fiu condamnat. M-a lăsat! Și în timp ce eu eram la ocnă, pregătea terenul să-mi ia copilul.“ „Nu el ți l-a luat, ci eu!“ „Și asta crezi că se poate uita?“ „Am să repar această greșeală cum o să pot. O să ți-o trimit pe Silvia în vacanțe de câte ori o să vrei, și când o să se facă mare nu va mai fi problema că fetița ți-a fost luată. Pe urmă tu o să te căsătorești și o să ai copiii tăi, ești în plină tinerețe, n-o să-mi spui că o să te resemnezi și n-o să-ți refaci viața!“ Așadar, asta era explicația stării ei de spirit, totuși vrusese într-adevăr să-mi spună ceva ieșind cu mine la plimbare. Ce nu mergea?! Ce primejdie simțise că o amenință? Nu era o enigmă, Silvia se îndepărta de ea, fie că își descoperea tatăl, deși se spune că asta vine mai târziu, fie că o făcea de pe acum să plătească, ghicindu-i în mod obscur vinovăția de a fi adus între noi un străin. Deci nici întrebările dacă o mai iubesc nu fuseseră atât de goale. O ispitii: „Consider viața mea refăcută, nu mă interesează să mai trăiesc de-aici înainte cu o femeie în aceeași casă. Dar cu ea? Acest lucru nu-l afirmai.“ Își aprinse o țigare și gândii că mâinile îi tremurau, dar nu un tremur perceptibil, mai degrabă o anume disarmonie în mișcările degetelor. Ce bizar, credeam că m-am despărțit de ea definitiv și iată că a fost suficient ca Matilda să se apropie iar de mine, chiar în acest fel care nu mă îndreptățea cu nimic să-mi fac iluzii, ca să uit tot ceea ce îmi făcuse și să-i sugerez, prin declarația mea, că voi trăi singur, că oricând se poate întoarce. Chiar doream această întoarcere? Desigur, însă în condiții ideale: să revină la starea ei de dinaintea căsătoriei noastre, lucru care nu mi se părea imposibil, atât de încredințat eram că mă iubise cu adevărat, în cei doi ani, că eu rămăsesem același și că schimbarea ei ulterioară era inexplicabilă, străină de ea, nefirească, asemeni unei maladii misterioase de care, după divorțul nostru, se vindecase.

„Bine, îmi spuse, o să trăiești singur în casă, deși eu nu cred fiindcă nu te-ai desprins de tot de mine și nu poți iubi pe cineva cu rămășițele alteia în

suflet, dar ce te împiedică să accepți propunerea mea? Crezi că e un rău mai mare să te lași ajutat, decât să aduni cifre și să faci bilanțuri contabile opt ore pe zi, tu care arzi de dorința de a avea iarăși în față studenți, și să le vorbești despre ceea ce te pasionează? Lasă vanitatea deoparte, fă o separație între trecut și viitor și raționează: de fapt cine m-a dat pe mine afară din Universitate? În ultima instanță factorul politic, reprezentat printr-un anume Mircea, care din lașitate, așa și pe dincolo, poți să-i spui cum vrei, a închis ochii când trebuia să-i deschidă... Repet, ești îndreptățit să-l judeci cum vrei, fiindcă oricum ai dreptate!... Ei bine, acum, același om vrea să-și îndrepte greșeala, atât cât se poate, fiindcă anii de pușcărie nu mai poate nimeni să ți-i dea înapoi, înțelegi? *Nu te ajută*, îndreaptă o greșeală.“ „Ai vorbit tu cu el!“, „Nu, zise Matilda hotărâtă, dar sânt sigură că poate și vrea s-o facă.“ „Deci, zisei, să-i ofer eu lui și ție o mai liniștită conștiință.“ „Nu fi naiv, crezi că atât el cât și alții se perpelesc în somn fiindcă ar avea ceva pe conștiință? Politica abstractizează faptele și le înlănțuie de la cauză la efect, asta s-a întâmplat pentru că altceva s-a întâmplat mai înainte și o să se mai întâmple cât timp oamenii vor trăi pe pământ: toți sântem vinovați, nimeni nu e vinovat. Până va apărea acea societate ideală în care fiecare vom plăti prompt pentru erorile noastre, o să mai curgă apă pe Dunăre, acum nici măcar dacă moare unul nu e oportun să-i răscolim erorile, fiindcă asta ar duce la descoperirea altor erori și asta la altele!... Ajungem departe! Și cine ar garanta că nu se vor produce astfel reacții imprevizibile, care ar stârni nenorociri și mai mari, pe o scară chiar catastrofală.“ „Așa gândește el?“ „Da, așa gândește. Și tu reacționezi ca și când n-am trăi într-o lume *dată* (nu cea mai bună, acum, dintre lumi, totuși dată, cu realitățile și legile ei brutale), tu gândești mereu că există chiar acum posibilitatea unei lumi ideale și îi judeci pe oameni după această viziune a ta utopică.“ „Da, așa este, așa reacționez, dar instinctiv și nu rațional, fiindcă așa simte ființa mea că poate exista în armonie cu ea însăși. Rațional ai, adică acest Mircea, are dreptate, fiindcă altfel ar trebui să nu mai fie ceea ce este, asta e soarta lui, pe care și-a asumat-o și chiar dacă, să zicem, ar fi judecat și condamnat, el n-ar recunoaște că a trăit în eroare. *Nu erau erorile lui!* Sau aceste erori s-au născut din altele, mai mari, consecințe ale determinărilor politice, geografice și istorice, cu rădăcini extinse și adânci și foarte îndepărtate. Iar aspirația lui, a acestui Mircea, este să ne însușim și noi ca indivizi ceea ce și-a însușit el și alții ca exponenți. Da, se face, poporul e înțelegător în totalitatea lui, el are o filozofie pe care o exprimă și cel mai umil individ

anonim: *asta e situația!* Filozofia acceptării prin înțelegere. Chiar îl auzi pe câte unul: ce era să fac, dragă, asta e situația! Așa gândesc și eu rațional. Și totuși nu înțeleg, adică nu pot să-mi asum greșelile altuia, deși le înțeleg sau mai bine zis mi le explic. Mi-ar fi ușor s-o fac, dar instinctiv mă dau înapoi, fiindcă ar însemna, prin înțelegerea mea, să-mi dau girul pentru noi erori. Cine îmi garantează, ce forță, ce mecanism social constituit și eficace, că odată ce îmi dau girul (odată! într-o situație grea, excepțională) nu vom face apoi noi abuzuri de puterea și situația în care sântem puși chiar și fără situații unice, dificile, *date?* Nu-mi garantează nimeni, fiindcă *legea* nu e încă zeiță, în această inevitabilă și dureroasă perioadă de tranziție. Singură ai spus că *nu e oportun* să judecăm chiar *toate* erorile. O să-mi răspunzi că asta nu e ceva nou în lume, de acord, sânt tot atât de filozof ca și acest Mircea, dar eu îmi asum alt destin și nu pot fi (nu din virtute, ci din neputință) complicele lui sau al oricărui altuia!“ „Ce să zic, exclamă Matilda cu ironie, i-ai pedepsit de i-ai omorât!“ „Da, știu, Petrică m-a învățat ceva pe vremuri în ale profeției, nu va trece mult și victime și călăi se vor întâlni la același banchet, vor ciocni unii cu alții paharul, vor petrece și se vor strânge reciproc de umeri cu emoția sinceră în suflet că sântem toți oameni și erorile, de fapt, nu sânt ale noastre, sau sânt ale tuturor. M-ași alătura și eu, sincer vorbesc, la petrecerea aceasta a uitării generale, dacă, hm! Mi-e greu să-ți spun, o să mă mai gândesc și dacă vă interesează (adică pe tine și pe Mircea) o să vă spun...“ „Deci nu vrei!“ zise Matilda. „Acum în nici un caz!“ „De ce? Lasă teoriile și spune așa, omenește, ce te împiedică!“ „A, da! exclamai și eu parcă aducându-mi aminte de ceva ca și când ași fi fost de acord că până atunci mă ținusem de teorii, străine de fapt de adevăratul motiv al reacției mele. În primul rând, continuai, pentru că lucrez, și lucrez bine, al doilea, sânt informat ce se predă acum la Universitate în materie de filozofie, nu mă interesează. Am spus *acum* fiindcă sânt convins că lucrurile se vor schimba. *Atunci* ași putea chiar să accept ca *domnul* Mircea să îndrepte ceva din eroarea pe care n-a putut să n-o comită față de mine! Vezi ce înțelegător sânt! Nu sânt absurd!“ Și izbucnii în râs!

Mă credeam, ca altădată, soțul ei, puteam râde și jubila stăpân, așa-zicând, pe situație. Reacția ei însă fu de o brutalitate totală și absolută. Atunci, pe loc, nu zise nimic, urmă o tăcere înghețată și străină, ne ridicarăm de la masă și ne despărțirăm. Aparent goală de sens sau dătătoare de liniște, pace adâncă între două inimi înstrăinate, dar care s-au iubit odată,

discuția mă lăsă cu un sentiment turbure că eram amenințat fără scăpare. Această întâlnire fusese de mult pregătită, mi se propusese ceva și eu respinsesem orgolios această propunere. Acum mi se păreau ridicole replicile mele, ca și întrebările ei dacă o mai iubeam.

Dădui în cele din urmă din umeri. Dar duminica următoare găsii ușa închisă. Ieși doar, întru târziu, servitoarea, care îmi spuse că nu e nimeni acasă, au plecat undeva într-o excursie. Și câteva duminici primii același răspuns. Înțelesei: n-aveam s-o mai pot vedea pe Silvia. Încercai zadarnic câteva luni, cel puțin s-o prind la telefon. Cine e acolo? auzeam glasul când al Matildei, când al acelui Mircea, când al servitoarei. Matilda și soțul ei îmi închideau telefonul fără un cuvânt, iar servitoarea avea placa ei: nu sânt acasă, sânt plecați. Încercai nu duminica, ci în zilele lucrătoare, și anume dimineața, când știam că ei sânt chiar plecați. Dar servitoarea dădea din cap repetând aceeași placă. Dar fetița? Unde e fetița? Și ea era plecată. Unde? Nu știa.

VIII

„Tot n-ai reușit s-o vezi? zise Lavinia după ce rămaserăm singuri. La urma urmei de ce nu accepți să te ajute și să te întorci la Universitate? Gândește-te la copil, zău așa, ce poți să faci? Asta e situația!“ „Și mie mi s-a întâmplat de multe ori în viață, zisei, să întâlnesc oameni care erau la un pas de izbăvire și mi se părea de neînțeles de ce nu fac pasul acela. Îmi vine în minte o comparație sau mai degrabă o întrebare: resorturile adânci ale ființei noastre pot fi ele întoarse la infinit? Învârtim pe-ale ceasului până ce simțim că apare o rezistență. Atunci ne oprim. Prima mea bătaie zdravănă am primit-o când am întors ceasul lui tata până am obținut o mișcare infinită; da, dar ceasul a mai mers doar câteva ore și pe urmă s-a oprit.

Astfel fac și unii oameni (sau li se face!), nu simt, nu-și dau seama de clipa când apare în ei o rezistență: forțează, mai au apoi un timp oarecare iluzia că trăiesc, mănâncă, dorm, chiar râd, dar de fapt sânt morți. N-ași putea să spun cu certitudine că chiar ași muri sufletește dacă ași accepta să-i fac pe plac Matildei și acestui Mircea, căruia i se pare că a întemeiat o dinastie și n-ar vrea să figureze în arborele ei genealogic numele unui oarecare individ, contabil de meserie, fost soț al alteței-sale Matilda și tată bun al principesei Silvia. Adică cum? Ai divorțat-o pe alteța-sa Matilda de un contabil? Chiar așa? A fost măritată și a făcut copil cu un contabil de la

Oraca? Hm! Hm! Hm! Nu e bine! A, profesor universitar?! Da! Uitând că atunci când faptul era posibil, când am ieșit *afară* și *eu* am cerut acest lucru, m-a dat afară din birou. Nu spun deci că s-ar putea întâmpla ca resorturile mele adânci să fie amenințate acceptând să colaborez cu acești snobi bizari care au și început să se creadă eterni, dar spun că rezistența pe care o simt e reală și profundă. De ce să risc eu s-o forțez? O să-mi spuneți că nu sânt concesiv, că nu poate fi vorba de ceva grav. Și eu m-am gândit și am fost la un moment dat gata să le trimit o scrisoare. Da, dar când m-am așezat la masă s-o scriu, m-a apucat furia. Știi, hârtia pe care trebuie să-ți așterni gândurile... În fine, problema nici măcar nu mai are un caracter acut, fiindcă am reușit duminica trecută s-o văd pe Silvia și să stau de vorbă cu ea vreo jumătate de ceas.“ „Ei, tresări Ciceo. Îmi pare bine! Cum ai reușit?“

Și turnă vin în pahare, cu adevărat bucuros că putusem în sfârșit să-mi văd copilul. „De acest Mircea nu mă mir, nu e copilul lui, continuă el, deși e de mirare ca un om în toată firea să se preteze la un astfel de joc (Ciceo avea aerul că n-a reținut ideea mea cu snobismul acestui șef), dar Matilda, cum poate ea să-și pună problema că Silvia s-ar simți înjosită dacă ar spune la școală că tatăl ei este contabil? Parcă așa ne-ai povestit că ți-ar fi spus!“ „Nu, nu ea direct, zisei, servitoarea mi-a relatat din ce-a tras ea cu urechea.“ „Aha, data trecută n-ai precizat. Ia hai să bem, Lavinia...“ „Da“, zise Lavinia, și se duse să ne pregătească un nou rând de cafele.

„Snobismul acesta e real? vreau să spun e răspândit? și nu ți se pare neverosimil să fi apărut atât de rapid în...“ zise totuși Ciceo, semn că reflectase asupra supoziției mele. „Răspândit sub forma asta nu e în nici un caz, zisei, dar există, sântem aproape toți snobi sub forme atenuate, acceptabile. Avem copii! Crezi că am accepta cu ușurință să-i vedem căsătoriți cu persoane mult inferioare lor socialmente, chiar dacă dragostea ar fi prezentă?“ „Ai dreptate, conveni Ciceo, fiindcă nici n-ar fi bine. Un simplu muncitor, bărbat admirabil, dar fără cultură, s-ar simți prost în anturajul unei soții care ar fi o intelectuală. Dar nu despre asta e vorba, mă refer la snobismul unei categorii prin specificul ei instabilă în ceea ce privește soarta fiecărui membru al ei luat în parte. Cum să te crezi diferit de ceilalți, când într-un fel nu prea ușor previzibil poți fi trimis oricând la *munca de jos?* Ce prostie!“ „Nu chiar, zisei, oamenii au avut totdeauna tendința de a se constitui în caste. Numai în Statele Unite o anumită cantitate de dolari, indiferent cine ești și cum i-ai obținut, vreau să spun indiferent prin ce soi de afacere, te aruncă imediat în casta celor bogați, care

datorită pragmatismului ei e lipsită de prejudecăți stupide. Un băiat destoinic și plin de calități e ușor primit în rândul celor bogați, fiindcă se ghicește în el o forță potențială, adică un priceput viitor om de afaceri și numai rar asta poate să provoace o tragedie *americană*, nu prea specifică.“ „Te referi la romanul lui Dreiser?“ „Cum e cartea asta?“, zise Lavinia intrând cu cafelele. „E bună, zice Ciceo, americanii au simțul epicului, pe care europenii l-au cam fărâmițat.“ „Da, râse Lavinia, știu la ce te gândești, mi-a adus mie o prietenă *Ulysses* de James Joyce, eu nu l-am citit, îl țin de șase luni pe noptieră și n-am trecut de pagina o sută.“ „E foarte interesant, zise Ciceo, dar mi-e mereu gândul la titlul pe care i l-a dat, *Ulysses*, de ce i-a spus el așa, când în cartea lui nu se întâmplă nimic.“ „Cică se întâmplă, zise Lavinia, cutare scenă din Homer e descrisă și aici, dar altfel!“ „Ei, *altfelul* ăsta, zise Ciceo, mă scoate din sărite, descrie pe pagini întregi cum eroul ia dimineața un purgativ, se duce la toaletă și simte cum se ușurează... La ce corespunde asta din Homer?“ „De ce te încăpățânezi s-o citești?“ râse iar Lavinia. „Se spune adesea: vreau să-mi dau seama care din noi doi e un idiot, în cazul de față eu sau irlandezul ăsta?“ „Deosebirea ar fi că el e celebru și tu nu ești“, zise Lavinia. „Da, conveni Ciceo, știu, există idioți celebri și oameni cu bun-simț anonimi, înseamnă că idioții anonimi au reușit și ei să dea un exponent glorios.“ „În cazul ăsta ar însemna că *Ulysses* e foarte accesibil idioților.“ „Logica femeilor, răspunse Ciceo sarcastic, se poate învârti în gol la infinit... E vorba de un anumit gen de idioți dintre cei capabili să citească și nu de idioții care n-au luat niciodată o carte în mână: culții pervertiți, sătui de vechile valori.“ „A! făcu Lavinia, dar să știi că ăștia nu sânt idioți.“ „Bine, nu sânt. Cum să le spun atunci?“ „Păi ai zis bine, sătui de vechile valori. Dar să știi că nu sânt nici pervertiți. Uite, de pildă, eu sânt sătulă de oraș, mi-ar plăcea să trăiesc la țară, îmi plac animalele și natura, înseamnă că sânt o orășeancă pervertită?“ „Bineînțeles, altfel te-ai fi măritat cu un țăran și te-ai fi ocupat de găini.“ „Nu sânt numai găini!“ „Da, mai sânt și curci, gâște, rațe...“ „Bine, râse Lavinia, admit simplificarea, să revenim la *Ulysses*. Cum tu n-o să admiți niciodată că ești idiot, zi că e el și întoarce-te la Balzac și Tolstoi.“ „I-am citit, zise Ciceo, vreau ceva nou, modern.“ „Nu ești consecvent, zise Lavinia, în știință vrei să lăsăm luna acolo unde e, în artă vrei ceva modern. Ei, Joyce e cel mai modern, ce-i faci?“ „Păi nu mă las până nu-l citesc pe pisălogu' ăsta“, zise Ciceo cu o iritare care i-ar fi distrat mult pe copiii lui; știau ei de ce nu vroiau să se ducă la culcare ca de obicei. „Nu e pisălog, intervenii (citisem

Ulysses încă de pe vremea studenției), Joyce fărămițează personajele și lucrurile și asta poate să enerveze, el nu mai poate să descrie bătălia de la Austerliz ca Tolstoi, în schimb, să mă scuze Lavinia, prinde, de pildă, femeia în timpul ciclului ei lunar și ne arată alt câmp de bătălie, nu mai puțin senzațional decât ceea ce vede savantul când pune materia vie sub microscop. E o altă Odisee... așa că n-o să facă nimic, Ciceo, n-o să-ți placă oricât te-ai strădui. Bărbieritul, de pildă, e o chestie, nu mai e un simplu bărbierit... Micul dejun cu rinichi și alte momițe durează cât aventura lui Ulisse pe insula Circei, unde oamenii lui sânt transformați în porci..."

Deși Ciceo era relativ sobru în limbaj, de astă dată auzind toate acestea, trase, cu puternic accent ardelenesc, înjurătura prin care trimitem noi pe cineva antipatic la origine... „la mâne-sa, să se întoarcă de-acolo mai bun..." În clipa aceea Lavinia se ridică brusc și se îndreptă decisă spre dormitorul copiilor de unde auzirăm de îndată zdupăituri și chicoteli. „Vă arăt eu vouă", strigă ea și într-adevăr auzirăm apoi palme date și țipete mult exagerate de durere nesinceră, fiindcă oricât ar fi fost de îndesate, palmele mamei demult nu mai aveau asupra lor vreun efect... „Ascultă la ușă, zise Lavinia revenind, du-te tu, dragă, și potolește-i..." „Sânt și ei curioși, zise Ciceo, ce poți să le faci, așa eram și noi..." „Nu, că numai sâmbătă seara îi apucă, zise Lavinia, și numai când vii tu pe la noi, mi se adresa, încolo își văd de-ale lor, ba chiar fac și treabă după ce își termină lecțiile, îi trimit la piață, spală vasele..." „Silvia nu e încă la școală?" zise Ciceo. „Tocmai, spusei, a început și ea în anu-ăsta și așa am reușit s-o văd..." „Da, te-apucasei să spui, - ne luarăm cu vorba..." zise Ciceo turnând iar în pahare. „Doi inși începuseră să mă cunoască în vizitele mele, soldatul din gheretă care făcea de pază la casa ștabului și, cum am spus, servitoarea. Soldatul nu era totdeauna același, dar servitoarea da. O fată stilată, cum se spunea pe vremuri, foarte tânără însă, ai fi zis că avea paisprezece ani. Nu avea chiar paisprezece, ci optsprezece neîmpliniți, mă corectă ea când o întrebai. «Și așa frumoasă, îi făcui eu curte, și te-ai hotărât să rămâi la meseria asta?» «Parcă eu m-am hotărât?» zise ea mohorâtă. Nu se dădea dusă din fața porții, de unde înțelesei că într-adevăr *ei* nu erau acasă și că ași fi putut s-o fac să mă ajute să-mi văd fetița, îi mărturisii acest lucru. Ea se uită în cu totul altă parte decât la mine, în timp ce îmi șopti să plec și s-o aștept mai încolo, după colț, să n-o vadă soldatul. Se întoarse după o jumătate de oră și ne îndepărtarăm mult de casă până ce începu să vorbească. De ce, o întrebasem, se hotărâse să se angajeze aici? A silit-o cineva? «Ba nu m-a

silit, a venit cineva de la Sfatul Popular și m-a întrebat dacă nu vreau să urmez o școală. Ce școală? De menaj, mi-a spus. Nu prea aveam chef, că nu prea am fost bună la școală, dar, fetițo, zice ăla, nu e vorba de carte, dar de ce e vorba, menaj, zise, să înveți să gătești, știu să gătesc, zic, n-am nevoie de școală specială, m-a învățat mama, nu ouă prăjite, zice, și nici cum să faci mămăligă, alte chestii mai complicate, n-o să-ți strice, ai să vezi. M-am gândit eu: și cât ține? Nu mult. Și pentru ce? Ai să vezi, dacă nu-ți place, te întorci la sapă. Ai mei, zice, du-te, Florico.» Au luat-o cu o mașină și au dus-o la București la acea școală. Nu era singură, erau vreo sută, toate ca și ea, frumoase de picau și tinerele, toate fecioare, au fost întrebate, examinate medical, dacă n-aveau și vreo boală, ele sau părinții lor, dinți stricați sau auzul și vederea slăbite din cine știe ce pricini ereditare. După cursuri au fost repartizate pe la bufeturi închise, la mari instituții, trimise la recepții să-i ajute pe chelneri, la mare în timpul concediilor prin diferite vile și în cele din urmă pe ea au repartizat-o aici la tovarășul... Nu știa cum să plece, adică de plecat nu putea, ce să facă s-o dea afară... Nu se purtau urât cu ea, de gătit gătea doamna, că îi place să gătească, ea doar o ajuta, avea grijă de toaleta ei, făcea curățenie, ajuta la descărcatul camionetei care le aducea de toate, avea grijă de Silvia, dormea alături de ea într-o odaie și... că de ce a răcit fetița? De unde să știe ea de ce a răcit? Din pricina ta, ai lăsat-o să se desvelească noaptea, ai scos-o în frig și nu i-ai înnodat bine fularul la gât... Te bag la pușcărie! Și uite-așa, de la o vreme, din te miri ce, te bag la pușcărie... Dar de ce să mă bage ea la pușcărie? Am furat ceva, ce crimă am făcut? Vara asta au plecat la mare, pe mine m-au lăsat acasă cu fetița, care făcuse cu o lună înainte hepatită și medicii au spus că analizele nu sânt încă bune și Silviuța n-are voie anul ăsta să meargă la mare. Au plecat, cum ar fi, dimineața, cu mașina. După-masă, așa, se întoarce șoferul, l-a trimis doamna îndărăt să-i aducă nu știu ce bijuterie pe care o uitase din pricina idioatei ăleia, așa mi-a zis, pe care când s-o întoarce o s-o trimită neapărat drept la pușcărie. Adică pe mine! Da' de ce sânt idioată, îi spun și eu șoferului, de bijuterii nu mi-a spus nimic, singură și le-a ales și a plecat cu ele. Grija ta era să-i aduci aminte, zise șoferul, acuma eu trebuie să mă întorc iar la mare, că le vrea neapărat în seara asta și pe urmă iar să fac un drum îndărăt, că nu vrea să mă cazeze până mâine dimineață, asta înseamnă că trebuie să alerg cu viteză o mie de kilometri din pricina ta! O să dai de zbenga, ai să vezi!... Da' ce sânt eu?! Dacă nu-i place de mine n-are decât să mă bage la pușcărie, n-o să stau acolo toată viața și pe urmă găsesc eu un

restaurant unde să mă angajez ca picoliță, eu idioată nu sânt și nu m-a făcut mama să n-am voie să cunosc și eu un băiat și să mă distrez... Că dacă mă prinde că nu mai sânt fecioară, mă trimite înapoi la sapă! Nu mai pot! parcă nu m-am născut cu sapa în mână... Ei, na! Cum oi fi eu, dar n-o să ajung vreodată să-mi las bărbatul și să-i iau copilul și să nu-l las să-l mai vadă. Așa cățea n-ași fi, să-l las să stea la poarta mea, chiar dacă ași ajunge împărăteasă și el un nenorocit. De ce? Nu l-ai făcut cu el? Când l-ai făcut nu știai cine e? Acuma nu-ți mai place, ai ajuns sus? Și fetița-aia ce zice? Când s-o face mare crezi că n-o să afle și n-o să-ți întoarcă curul? La noi, te-ai măritat, ai luat un bărbat, ăla e, trebuie să te înțelegi cu el, să-l asculți, că de-aia e bărbat și să nu dai dosu dacă vine și el odată acasă cu chef și îți trage o bătaie, așa pe degeaba... Dacă ține la tine mai treci eu vederea, mai înghiți că nici tu nu ești sfântă... Eu în locul dumneavoastră n-ași mai da pe-aici și fetița, n-aveți grijă, o să-și aducă ea aminte și n-o să vă uite... Vă spun eu cum puteți s-o vedeți, zilele astea a început școala, o pândiți la ieșire și gata. Numai să nu scape vreo vorbă că ați văzut-o! Ei și dacă scapă, ce? N-o să trimită miliția să vă împiedice. Poate mă face vinovată tot pe mine și mă dă afară? Unde n-ar fi! Hai să vă arăt unde e că tovarășul a discutat cu doamna că e mai bine s-o dea la școala din raion și nu la școala lor specială, e bine să cunoască fetița copii obișnuiți fiindcă *acolo* lui nu-i place, a auzit că nu prea se țin de carte și au prins fel de fel de fumuri... El e un om care niciodată nu mi-a zis nimic, ba, când mă prinde câteodată că nu pot să mă stăpânesc și răspund, las-o în pace, zice, las-o în pace, dacă zici că nu se pricepe... (În chestia asta cu școala ștabul nu se dovedea că ar fi snob și dacă și-a trimis copiii la Oxford asta a făcut-o poate pentru că într-adevăr acolo se învață carte și chiar și fiul primului ministru al Marii Britanii poate s-o încaseze dacă face pe nebunul cu profesorii, cine ar îndrăsni aici să facă astfel? care profesor?) Așa că m-am învoit de la *Oraca* să lipsesc lunea trecută și pe la ora douăsprezece eram la București pândind ieșirea copiilor într-un gang-poartă plin de părinți. Florica era și ea acolo, tăcută, cu brațele la piept, posomorâtă. Ai fi zis că după destăinuirea ei se vidase interior, sau că îmi dădea de înțeles că nu mai avea nimic să-mi spună și nici să încerc s-o întreb. Zidul pe care pot să-l pună aceste fete de la țară între ele în lume, când lumea asta nu e pe placul lor, impune respect, e un zid gros, de netrecut, menit să le apere de orice intruziune care ar putea să le ia sufletul, având o foarte coerentă conștiință de sine că acest suflet e singura lor avere, în timp ce alții își bat joc de-al lor și de-al altora, într-un

desmăţ neruşinat. Stătea absolut nemişcată cu braţele la piept având parcă, foarte liniştită, convingerea că pe ea se sprijină lumea, pe picioarele ei voinice, pe umerii ei zdraveni, pe ceafa ei de cariatidă, pe umerii ei îndoiţi, dar nu încovoiaţi, ca să-şi acopere cu braţele sânii (altă avere care nu trebuia expusă), în timp ce noi ăştia, neliniştiţi, implicaţi în drame care ne desbinau şi care ne plimbam încoace şi încolo sub impulsul unor gânduri şi sentimente fără rost, eram cei care pieream, care ne destrămam ca fulgii de păpădie pe care îi vedea ea pe câmp zburând la cea mai mică suflare a vântului. O imitai şi mă oprii şi eu din mers şi rămăsei nemişcat şi nu prea aproape de ea, ca şi când, desigur, nici n-aşi fi cunoscut-o, în acest timp în curtea şcolii izbucniră deodată copiii, dar fără rumoarea de altădată, după cum mi-aminteam eu că făceam când goleam clasele, cu strigăte şi ţipete ascuţite al căror vacarm se auzea departe în cartier. Nu, erau copii liniştiţi aceşti bucureşteni şi aproape toţi bine îmbrăcaţi, unii chiar prea bine şi parcă prea maturi cu mica lor trufie liniştită pe chipuri, cu acea expresie deloc reconfortantă pentru un om mare, că noi nu mai contăm şi dacă mai aveam vreun rost acela nu era altul decât să-i slujim pe ei, să le cumpărăm aceste costume elegante şi bine călcate, aceste rochiţe şi gulerașe bine apretate, serviete şi ghiozdane moi de piele... Nici unul dintre părinţi nu arăta ca mine atât de smerit şi cu neliniştea în mine... clandestin... în neregulă cu propriul său copil... Costel, hai, mamă! (treacă-meargă, Costel, deja năsos ca maică-sa, nu promitea nimic înălţător), Lenuş (o! Lenuş, se vedea cât colo că nimic nu i se refuză). Da, Bobo şi cu Irinel sânt prieteni cu Gigel... Vulturaş (ei da!) cum? din moment ce părinţii lui erau nişte vulturi şi el era un vulturaş! Şi tatăl infatuat, un pitic care amintea mai degrabă de un cârciog, o cârtiţă, decât de şoim, îl luă sub protecţie să-l ducă repede spre cuibul din care avea să zboare mai târziu un nou pretendent la cucerirea lumii... Dar unde e Silvia? Silvia nu venea, deşi grosul copiilor care se scurgeau pe dinaintea mea prin gang începuse să se subţieze... S-o fi rătăcit? O fi aflat ceva Matilda şi o fi venit s-o ia mai înainte? Dar deodată o zării în depărtare. Da, ea era la coadă... Nimeni nu mai era în urma ei... Venea, ca să zic aşa, cu sârg, avea şi ea o ţintă, dar mergea ca o răţuşcă, fără spor (când căpătase ea mersul ăsta?) şi parcă nu mai crescuse de când maică-sa n-o mai lăsase s-o întâlnesc sau poate aceste spaţii mari în care eu n-o văzusem niciodată de la distanţă mă făceau să descopăr cât era ea de micuţă pe această lume în care i se dăduse drumul? Ei, Silvia, gândii, ce cavaler o să ştie să preţuiască acest mers al tău când o să ajungi

domnișoară? O să fii desagreabilă la plimbarea în doi, cu acest legănat al tău care mie mi se părea atât de dulce și care cere atâta protecție! Ei, cine o să te protejeze? Așa era, fularul îi atârna și el într-o parte, ghiozdanul îl ținea prea aproape de pământ ca într-o relaxare după o grea trudă, sau ca și când ar fi gândit că totul îi era egal, o sanda avea cureaua desfăcută, mică lălâie care se opri în fața mea și strigă cu o tristă oboseală și surpriză nedefinită: «taaa-ta!» Parcă mi-ar fi spus: unde-ai fost până acuma, adică știu, dar iată-te, și se lăsă luată în brațe în timp ce ea nici nu se lipi de mine, nici nu-și încolăci brațele pe după gâtul meu, închise doar ochii pe jumătate și se făcu moale, o părere, nu un corp, atât era de imponderabilă. În acest timp, Florica se apropiase, îi încheie sandaua târșâită (se vedea că multă vreme mersese cu ea astfel), îi aranja rochița la gât al cărei guleraș era și el cam strâmb și îi drese părul sub panglica bleu care nu-i mai trecea chiar pe deasupra capului. «Te-ai bătut, ce-ai făcut? » îi zise. «Ci nu m-am bătut!» «Ba te-ai bătut, ai dat cu sandala. Iar ți-a furat Angela creionul.».

Nu răspunse. Era obosită? Vag înstrăinată? N-am stat mult cu ea, să poată Florica să răspundă dacă fetița va povesti Matildei că m-a văzut, că ea n-avea cum să mă împiedice s-o aștept la poarta școlii. Dar că, bineînțeles, nu i-a dat Silviei drumul din mână. Chiar așa, un tablou sfâșietor, tatăl ei mergând alături, nu prea aproape, ba chiar în urmă, fără să-i vorbească, fără să mă lase s-o iau în brațe și s-o sărut.“ „Și data viitoare! zise Lavinia. Cum ai s-o mai poți vedea? Dacă Florica asta o să facă chiar așa cum ai spus? Sau cine știe ce-or să inventeze să te împiedice s-o vezi?“ „Ceva îmi spune că Silvia o să păstreze secretul, zisei. Oricum, o să văd eu!“

IX

Bineînțeles că Silvia povesti, dar Matilda reacționă indignată. „Cum, zise ea, ești nebun? Ți-a interzis cineva vreodată s-o vezi? Cum ași putea eu să-mi permit să împiedic copilul să-și vadă tatăl?“ Și-mi făcu un semn fluturându-și degetele la tâmplă, adică eram cam tralala! Și-mi întoarse spatele și intră în casă arătându-mi ca odinioară lui Petrică un fund disprețuitor în care îi coborâseră parcă din cap ideile: drept cine o luasem s-o cred capabilă de o asemenea infamie? Poate eu ași fi fost în stare să mă port astfel dacă soarta ar fi făcut să-mi fie încredințată fetița! Și mai întârzie câteva clipe cu mâna pe clanță adăugând cu glas tare, dar tot fără să se întoarcă: „Te pomenești că ai de gând s-o răpești și cauți motive! Dar ia-o,

dragă, și du-te cu ea și pe-acasă, ține-o cât vrei, nu e și copilul tău? Adică nu cât vrei, că nu poate lipsi mult de la școală, dar ia-o totuși într-o vineri și ad-o îndărăt marți, îți dau și o mașină cu un șofer care să vă ducă și să vină pe urmă s-o ia. Își aduce aminte de bunică-sa, du-o la ea să stea acolo, că la tine nu te pricepi tu să ai grijă de un copil, nu poți s-o lași singură când te duci la serviciu. Du-o și pe la Vasia... ași veni și eu, dar n-am timp..."

Își făcu totuși timp și vinerea următoare plecarăm împreună cu mașina. „Hai, rățușcă", îi spusei și o luai în brațe și mă așezai cu ea lângă șofer. „Să știi, îmi zise după vreo oră de mers în tăcere, chestia aia, când te decizi, se poate aranja foarte repede." „Da, zisei, știu că se poate aranja foarte repede." Și tăcerea se așternu iar peste noi, pe care o rupse tot ea, uimindu-se în franțuzește, să nu înțeleagă șoferul cum de poate să stea Silvia cu mine atât de multă vreme liniștită, fără să sporovăiască tot timpul cum face acasă. Te pomenești că îi impuneam respect, pe ea n-o mai ascultă. „*C'est normal*, îi răspunsei cu afectare, te judecă în sinea ei și să nu te aștepți să fie altfel." „Da, știu, dar cu servitoarea de ce e obraznică!" „A, servitoarea, râsei eu, păi dacă te aude pe tine că îi zici: te bag la pușcărie?" „Ți-a spus asta? exclamă Matilda sincer surprinsă. Dar ce mă mir: e o mitomană. Am mai prins-o acuzându-mă de tot felul de tâmpenii. Mircea zice că la toate le lipsește câte o doagă, pe lângă că sânt și hoațe și puturoase, când nu sânt și bețive, mai ales alea mai bătrâne. Te uiți la ea, ai zice că e normală și sănătoasă, ca să descoperi pe urmă foarte repede că în mintea ei zace o țicneală. Cum să-i spun eu așa ceva? Doamne iartă-mă! se închină Matilda. Poate o fi auzit de la alta, că se întâlnesc între ele și discută..." „Dar istoria cu bijuteriile?" o întrebai. „Ce istorie?!" Îi povestii. „Formidabil, zise Matilda, e nebună, o dau afară." „Păi asta și vrea, zisei, cică n-o lăsați!" „N-o lăsăm?!! E de-o prezumție stupidă, nu ne-a spus niciodată că ar vrea să plece. Acum îmi dau seama, fată ca Ana n-o să mai găsesc. Îmi pare rău că n-am luat-o cu mine, Mircea n-a vrut. Te pomenești că istoria cu interdicția mea să n-o mai vezi pe Silvia e tot opera ei, altfel nu-mi explic cum ai putut să crezi... Nici tu nu ești zdravăn..."

Mama era grav bolnavă, aproape pe moarte, dar nu-i spusei nimic Matildei, vroiam s-o țin pe Silvia la mine și nu la Tasia unde ea ar fi putut-o trimite. Îmi spusese că ea se întoarce în aceeași zi. Se duse cu ea acolo, eu refuzai, dar plecă a doua zi dimineața. O luai pe Silvia și trecui pe la mama. Nu se îmbolnăvise dintr-odată, începuse prin a se înstrăina de mine, în acel fel atât de neliniștitor al inimilor simple de retragere din viață când nimic

din ceea ce au iubit nu le mai face să tresară. Într-o zi, când știam că trebuie să vină la mine, nu venise. Mă dusei eu la ea. N-avea nimic, spăla ceva, dar nu-mi răspunse când o întrebai: „Ce, e mamă, ce s-a întâmplat?“ Nici nu întoarse capul. „Ce e cu tine, repetai, te-ai supărat de ceva?“ Își văzu de treabă ca și când nimeni nu era lângă ea. Stoarse însă cu vigoare rufa, o scutură și o puse alături de altele, apoi își vârî iar brațele în clăbuci. „Ce e cu mama, ce i-ai făcut?“ îl luai la rost pe tata. Pentru întâia oară el rămase în fața mea cu ochii larg deschiși, de vinovăție fără vină și se sperie de duritatea vocii mele. „Ce e cu ea, ce porcărie i-ai făcut, repetai, nu cumva ai dat în ea?“ El făcu un efort parcă neomenesc, să înțeleagă și îmi răspunse: „Nu vorbește! Nu i-am făcut nimic!“ Și mă lăsă să înțeleg că ași putea să-l calc în picioare dacă eu, descoperindu-i vreo vină spusă de ea, ași fi ispitit să-l pedepsesc; își desfăcu brațele cu sensul că era gata să ispășească. Revenii lângă albia unde ea spăla rufe. „Mamă, îi spusei, să știi că eu mă descurc, dacă ești obosită nu mai veni.“ Dar ea veni, însă fără să mă aștepte, lucru care mă alarmă. „Hai s-o ducem la doctor, îi spusei tatălui meu, are ea ceva.“ „Nu, spuse mama, la doctor vă duceți voi, eu îl am pe *cel de sus!*“ Totuși se umili să vadă cum dropicoase și tinere laborante îi luară sânge și se expuse și unui examen ginecologic la care nimeni nu se gândise. Eu auzii sentința: operație, îmi spuse avizatul medic și îmi arătă un foarte mic punct pe o neagră hârtie. Se supuse și acestei măcelăriri, se simți bine o vreme, după care însă se făcu covrig și nu se mai ridică din pat. Avea dureri mari, pe care și le potolea cu morfină, venea o soră și îi făcea injecții. Refuză să se interneze.

„Mamă, îi spusei, a venit Silvia.“ Se întoarse și se uită la ea îndelung. N-o mângâie. Egoismul ei în moarte nu se zdruncina nici la vederea unei inocente fetițe, propria ei nepoată. Totuși spuse ceva, o constatare: „S-a făcut bălană! Știam că e brunetă!“ Era tocmai pe dos. Silvia nu fusese brunetă, ci blondă, și acum era șatenă. „Silvia, zisei, sărut-o pe bunica.“ Dar copiii simt când nu sânt iubiți și fetița nu se mișcă. „Bunica, Silvia, apropie-te“, insistai. Dar mama ne întoarse spatele și fetița ieși afară înaintea mea și, când ieșii și eu, îmi apucă mâna și, redevenind veselă, făcu o săritură într-un picior.

Marțea care urmă, Matilda veni s-o ia, ne găsi acasă și se arătă încântată de camera mea și nu se miră când îi spusei că Silvia a stat tot timpul cu mine, chiar și la birou, unde a stârnit admirația funcționarilor. „N-o răsfăța, îmi spuse, fiindcă o să devină și mai impertinentă decât e...“ „Hai, rățușcă,

la revedere... Auzi ce zice mama!“ „Ci nu sânt o impertinentă!“ protestă ea cu atâta forță și negație încât dacă n-ași fi văzut-o eu însumi cât putea fi de impertinentă, ași fi crezut-o, ba chiar ași fi fost indignat că iată cum e năpăstuit un copil. „Nu ți-am spus că era să moară...“ zise Matilda. „Chiar?!“ „Acum câteva luni am schimbat becul din bucătărie, am pus unul mare de 200, nu știam ce mă enerva seara când vroiam să prepar ceva, n-aveam destulă lumină. Dar a trebuit să schimb și globul, a venit un electrician cu unul mai mare, s-a urcat pe scară, a meșterit acolo și s-a cărat... A doua sau a treia zi găteam ceva și odată aud pooc! și când mă uit o văd pe Silvia la pământ, leșinată, îi căzuse globul drept în frunte... Ți-nchipui, de la înălțimea aia! Și-a revenit ea, am dus-o la Urgență, i s-a făcut o radiografie, avea o mică fisură.“ „Se închide repede, nu vă alarmați!“ zise doctorul. Cum să nu te alarmezi? L-am chemat în aceeași seară pe electrician și i-am spus: „ce-ai făcut, tâmpitule? Îți dai seama că ași putea să te bag la pușcărie? (ăstuia chiar i-am zis-o!) Nu ești capabil măcar să strângi niște șuruburi, atunci ce fel de electrician ești? Dacă murea fetița? Du-te dracului din fața mea, ieftin n-o să scapi, îți promit. Uite-așa, mai spuse Matilda, te chinuiești să crești un copil și vine un idiot, făcut repede electrician, și ți-l omoară! El crede că ce importanță au acolo niște șuruburi! Le strângi, nu le strângi, pentru moment stă el agățat globul? Ei, dacă stă, e în regulă, încasează ciubucul sau leafa și își vede de treabă! Întârziat mintal! Dă vina pe obiect, că așa sânt făcute! Dacă așa sânt făcute de ce nu spui dinainte?... Ei, Silvia, gata, mergem! Că și tu te-ai găsit să treci pe sub bec tocmai în clipa când cădea globul. Și exact peste capul tău! adăugă Matilda. Ți se pare absurd ce-ți spun, ai? Aflǎ că nu e chiar atât de absurd! Nu trebuie să fii acolo unde, o cărămidă se pregătește să cadă de pe un acoperiș.“ „Ci-ci, mama, protestă Silvia cu tot sufletul din ea, ci ce vină am avut eu?“

Amândoi, Matilda și cu mine, ne uitarăm în altă parte, să nu se vadă pe chipul nostru surâsul, tandrețea infinită pe care ne-o stârnea inocența absolută a protestului ei.

Clipe de fericire! Și simții o sfâșiere la gândul că s-ar fi putut ca aceste clipe să se repete pentru mine zilnic, dacă am fi rămas toți trei împreună... Desigur, Matilda era astfel fericită, fiindcă un copil, până la o anumită vârstă, e o veșnică surpriză. Iar soarta făcea ca surprizele Silviei să fie aproape toate miraculoase, și doar puține rele. Matilda intui starea mea de spirit. „Dacă te-ai hotărî, îmi spuse în franțuzește, ai fi la București și n-ar fi

o problemă s-o vezi pe Silvia oricând ai vrea. Dacă n-ași fi avut-o, îți spun sincer, cred că mă sinucideam. Eu mă plâng de ea numai așa, de fason, dar e un copil extraordinar de bun, o minune. Numai la asta mă gândesc când zic să accepți numirea, să fii aproape de ea și, de ce să nu-ți mărturisesc, și ea de tine!“ „Mai vedem! spusei, nu pentru că aveam vreo îndoială, ci ca să n-o contrazic, să se poată repeta venirea Silviei la mine, aceste trei zile... Mai vedem, repetai de astă dată cu mai multă hotărâre, mai am ceva de scris, să termin și atunci o să iau o hotărâre.“

X

Oraca îmi dădu zece zile din concediul meu pe anul viitor s-o veghez pe mama. Egoismul ei în moarte deveni înspăimântător și afirmația mea ar putea fi considerată de asemeni cumplită. Așadar, tu stai pe scaun în fața ei, ești în plină tinerețe și putere, ochiul tău vede lumea și percepe în adâncurile ei toate miracolele, te scalzi în lumină, plutești fermecat de armonia zgomotelor, te legeni purtat fără să știi de noi speranțe de fericire și gândești, mai poți gândi, mai există în tine loc să gândești că tot ea, mama ta, căreia îi datorezi totul și care va trebui să moară încă tânără (și nu cândva, ci chiar acum sub ochii tăi), ar fi egoistă în singurul lucru care îi mai aparținea, dispariția ei iminentă? (Și nu învăluită într-o aureolă, așa cum a fost tot timpul cât a trăit, ci chinuită, împiedicată de dureri atroce să se împace cu lumea și cu sine și să moară așa cum trăise, ca într-un vis). Să-ți ieși din fire și să simți tot tu desamăgire, ranchiună chiar, un încăpățânat sentiment de frustrare? Ranchiună împotriva propriei tale mame pe patul morții?

Speriat, tata fugi, plecă de-acasă și mă lăsă singur cu ea, după ce toate puterile lui îl părăsiră și care se dovediră atât de mici față de cele ale mamei, parcă deslănțuite, ținute sub obroc atâția ani, sublimate ai fi zis pentru totdeauna într-o nesfârșită dragoste pentru băiatul ei. Da, dar acum nu mai eram nici eu băiatul ei, după cum încă demult tata încetase să-i mai fie soț.

Era de-o luciditate inumană. „Nemernicule, îi spuse ea într-o zi (și nu într-o zi oarecare, ci într-una în care i se făcu prima injecție cu morfină și se ridică în capul oaselor triumfătoare, ca și când durerile, care îi ținuseră sufletul în chingi, pierind, credință că se va face bine renăștea năvalnic), ei, lasă, îi zise, că mă dau eu jos din pat și o să-ți plătesc pentru toate, de-o să

zici, mamă, de ce m-ai făcut.“ Blând, cu ochii umezi (plânsese mai înainte lângă patul ei, - fiindcă și el știa adevărul, că ea n-avea scăpare - impresionat de gemetele ei, credea poate că chiar atunci își va da duhul), tata intră în dialog cu ea, întâi generos, apoi din ce în ce mai iritat. „Să te faci bine, că n-o să plâng eu de ce-o să-mi plătești tu!“ „Aha, crezi c-o să mai muncesc ca o roabă, să-ți fac de mâncare, să-ți țin casa curată și să-ți spăl rufele tale murdare, murdărite în patul curvei în care te-ai bălăcit o viață întreagă. Nici măcar atâta simț n-ai avut în tine să nu mi le dai tot mie să ți le spăl.“ „De ce le-ai spălat dacă știai?“ își retrase tata deodată toată duioșia de mai înainte. „De ce le-am spălat? zise mama. Ca să te las să înțelegi cât ești de nemernic! Ești, ai fost și o să rămâi. Un nemernic, fără scăpare. Un animal de cocină! Și încă animalul ăla îl tai și îl mănânci, fiindcă așa a lăsat Dumnezeu, tu n-o să fii de folos decât viermilor, fiindcă o să mori și tu, n-o să trăiești cât lumea!“ „Da?! murmură tata lovit pentru întâia oară de violența unui dispreț atât de total și neașteptat. Va să zică n-am fost de folos nimănui!“ zise el cu milă pentru el însuși, ca și când pentru întâia oară ar fi avut revelația că munca, strădaniile lui de a-și ține familia ar fi fost în van. Dar nu era acum timpul să i se recunoască vreun merit, nu înțelegea că nu despre asta era vorba, ci de trădarea lui inițială, cu propria lui cumnată, a doua trădare n-o mai interesase pe mama, nu mai era demult bărbatul ei și de aceea îi spălase rufele cu aceeași necesitate cu care curăța coteţul păsărilor și al porcului. Oare el nu știa că ea știa? „Și boul muncește, șuieră mama, și pentru asta țăranul are grijă de el, îl țesală, îi rânește grajdul de băligi de sub el și îi dă să mănânce.“ Băligi de sub el, îi dă să mănânce! Asta suna pentru tata *murdăria de sub el*, și-i dăduse *să mănânce* ca unei vite! Se făcu roșu de adânca jignire, dar tăcu copleșit. „Nici măcar cu propriul tău fiu n-ai știut să te porți ca un om, continuă mama necruțătoare. Nu zic înainte, când era mic și el a greșit, dar măcar atunci când a fost la ananghie. L-ai dat afară din casă, când poate simțea și el nevoia unui sprijin, că n-avea un alt tată la care să se ducă. Ți s-a părut că nu era de nasul tău să-l vezi simplu muncitor în uzina în care tu erai mare maistru. Ce să zic, foarte mare! mai mare decât un rahat cu moț!“

Iată deci ce violențe ascundea mama în tăcerile ei premonitoare bolii. Mă trecu un fior: nu mă va cruța nici pe mine, astfel de furii nu mai sânt părtinitoare, fiindcă revolta care le susține e totală și nu mai lasă loc nici unei îngăduințe. Tata vru să-i răspundă, dar îi pusei o mână grea pe umăr, mă ridicai și ieșii afară. El înțelese și mă urmă. „Las-o să spună, zisei. E

bolnavă și știi și tu că o să moară. A făcut metastază.“ „Da, dar n-auzi ce spune? îmi răspunse el aprins la față. Înseamnă că așa a gândit ea despre mine o viață întreagă!“ „N-a gândit sau au fost niște gânduri pe care ea le-a alungat totdeauna, dovadă că nu ți le-a spus niciodată. Și nu ți le-a spus fiindcă știa și ea că sânt nedrepte. Ai să vezi că o să mi le spună și mie, dar trebuie să ne stăpânim. Ea n-o să mai fie“, mai adăugai și izbucnii în hohote. Îmi trecui palma peste față și îmi reprimai plânsul care mă turburase în adâncuri, simțind instinctiv în măruntaiele ființei mele că dacă i-ași fi dat drumul nu mă aștepta o eliberare, ci un chin fără soluție. Tata însă nu se lăsă impresionat: „Degeaba zici tu, așa a gândit o viață întreagă! Când mor, oamenii iartă pe toată lumea. Asta n-o să mă ierte nici în clipa când o s-o ia Dumnezeu.“ „Nu vorbi așa, îi spusei posomorât. Știi bine că ești vinovat!“ „Eu? De ce?!“ „Ai înșelat-o cu mătușa Cecilia! Și nici măcar nu v-ați ferit. Vă sărutați sub ochii ei.“ „Cum, se indignă el, dar era soră-sa, cum puteam eu s-o împiedic să-mi sară de gât ca o smintită? Când mi-am dat seama i-am spus să-și vadă de treabă.“ „Hai, tată, e mult de-atunci, n-are rost să mai desgropăm morții, Cecilia e acum și ea o babă, mama e pe moarte, ai face mai bine să-i ceri iertare...“ „Pentru ce?“ „N-o să te apuci să-i mai spui și pentru ce, s-o întăriți și mai mult, îți ceri iertare că n-ai putut s-o faci fericită, iată, și nu te mai simți tot tu jignit...“ „E o prostie mai mare și decât tine și decât ea, să credeți că ași fi înșelat-o înainte să mă părăsească întâi ea pe mine.“ „Bine, așa trebuie să spui, eu te cred, dar uite că ea de aceea te-a părăsit... Îți dai seama cât a ținut la tine dacă chiar și pentru niște sărutări, cum spui tu, cam smintite, a putut să se înstrăineze de tine ca femeie. A fost jignită! Și de tine și de soră-sa! Nu toți putem să trecem peste astfel de lucruri!“ „Și a trăit cu ideea asta în cap atâta amar de vreme?!“ exclamă el sincer uluit. „Nu, tată, părerea mea e că asta a fost pentru ea un pretext. Așa s-a simțit ea bine, după *ce* m-a născut, să-și încheie ciclul... Pot să-ți spun că a ținut la tine tot timpul, altfel ar fi divorțat și chiar s-ar fi și recăsătorit... Gândește-te!“

Dar el nu părea dispus să se gândească. Poate era cu adevărat vinovat? Poate chiar trăise cu smintita Cecilia, dar crezuse că mama nu știa? Stătea nemișcat, în picioare, lângă stâlpul verandei, cu ceva dur pe chip, o îndârjire vanitoasă de mascul care nu regreta nimic și se uita, fără să vadă, peste norii de toamnă blândă pe care un vânt puternic, care nu se simțea aici, îi alerga din urmă, despletindu-i și făcând să apară și să dispară soarele care își deschidea cu putere, printre goluri, ochiul alb, incandescent. Să-și ceară

iertare? Nici vorbă! Pentru ce? Așa, degeaba? Nu plânsese el mai înainte, asta nu era un fel de a cere iertare? Și cum îi răspunsese ea? Da, o să moară, toți o să murim și ce putem face? „Nu te mai gândi, îi spusei, că nu te gândești bine... du-te și bea ceva!“ Se smulse din loc și cu pași hotărâți, dar cu capul în pământ: da, așa avea să facă!

Mă întorsei lângă mama uitând de presentimentul că nici pe mine nu mă va cruța, sau poate atras de o curiozitate din adâncuri: ce-ar fi putut să-mi spună? Că o jignisem în adolescență lovind-o peste mâna cu care mă închina seara înainte de a adormi? Că trăisem (... „copil curat“ cum eram) cu o fată care nu avea nume bun? Pentru asta se despărțise ea de tata și își oprise ochii numai asupra mea, ca la singura divinitate de pe această lume pentru care merita să mai trăiești? Dar mama mă lovi pe neașteptate în viața mea mai apropiată și într-un fel incredibil. Nu pentru că mă însurasem cu Matilda și ieșise rău, ci pentru că suferisem pentru ea cum nu suferisem vreodată pentru mama care mă făcuse. Și pe lângă toate o mai lăsasem să-mi ia și copilul. „Ce puteam să fac, zisei, contra hotărârii tribunalului?“ „Da? spuse ea sarcastică, și ce putea să facă tribunalul contra unui tată care ia cu forța copilul din mâinile unei descreierate? De ce nu te-ai dus la proces cu martori că nu e sănătoasă la cap? Pentru că nu e, zise mama cu o tonalitate joasă, care mă înfioră. Și tu suferi și acum pentru ea, bărbat ca bradul, când te văd că mergi cu ceafa așa, îndoită, îmi vine să te iau la bătaie.“ „Întâi că nu sufăr, zisei, al doilea nu merg cu ceafa îndoită.“ „Nu suferi? aproape că strigă mama. Atunci de ce nu te-ai însurat până acum? O aștepți să se întoarcă, așteaptă, ca un neghiob, până o să-ți treacă tinerețea și o să iei și tu pe la cincizeci de ani (că n-o să îmbătrânești singur ca un câine!) o babă ca și tine, vai de viața ta!“

Rostite fără dispreţ, aceste cuvinte puteau părea tandre! o mamă supărată care își dăscălește, din gelozie, fiul care se topește după alta. Dar răceala și disprețul ei fără nuanțe, răceală de gheață, dispreț fără speranță, așa este cum îmi spunea și altfel nu va fi, îmi păstrai însă firea și tăcui, cu atât mai mult cu cât recunoșteam în sinea mea că dacă Matilda s-ar fi întors ași fi primit-o. Numai pe mine m-ași fi putut convinge că o făceam pentru Silvia. Tăcui. Nu pe mama aşi fi convins-o, acum când gândurile ei tăiau ca un cuțit. Tăcui, totuși mă pomenii vorbind. „Ce să fac, mamă, îți semăn: și tu te-ai despărțit de tata, dar n-ai fugit din casa lui, cu toate că mai târziu ai aflat că trăia cu aia.“ „Dacă aşi fi găsit un bărbat curat, n-ai tu grijă că aşi fi fugit! Măcar ăsta a muncit pentru noi, altul...“ Dar nu mai spuse ce i-ar fi

putut face altul. „Ei, exclamai, nici eu n-am găsit o «femeie curată», că dacă ași fi găsit-o n-avea nici tu grijă că ași fi luat-o!“ „Pentru că ești orb, se întoarse ea deodată spre mine (până atunci îmi vorbise cu spatele). Ai văzut tu vreodată o fată mai frumoasă și mai bună ca Sibi? (Sibila, asta era fata subofițerului pensionar, care se măritase târziu cu un bătrân desfrânat și adusese pe lume acel copil de coșmar care mi se arătase mie în vis cu mult înainte ca el să se fi născut.) De ce n-ai luat-o pe ea?“ „Mamă, dar era cu cinci ani mai mare decât mine?“ „Și Matilda nu era?“ „Da, dar...“ „Dar ce? Nu era arhitectă? N-avea vilă în centrul orașului? Te boieriseși! Ei, unde e acum arhitecta, intelectuala, spuse ea cu o intensă ironie, și unde e vila, unde fi-o copilul? (Deci și mama crezuse ca și Petrică odinioară că pentru a parveni o luasem eu pe Matilda! o tristețe adâncă mă răscoli...) Numai eu știu cât a ținut fata asta la tine (și mai ține și acum!) și cum era să se omoare când a auzit că te însori. Uite-aici lângă mine a plâns să-și dea sufletul. Nu mi-a spus nimic, dar am înțeles eu ce era cu ea. Și parcă acuma, dacă știi, o să înțelegi ce e de făcut? Pentru că deși ești copilul meu, ești orb ca și ăla, trufaș, vai de trufia voastră, nu știți pe cine iubiți, nu știți pe cine luați, nu știți cine vă mănâncă zilele...“ „Cum, mamă, dar am văzut-o acum câțiva ani, e o sperietoare și copilul ăla al ei e un monstru!...“ „Nu, și-a venit în fire! A divorțat și arată iar ca la douăzeci de ani. Iar copilul a murit! Du-te s-o vezi... Și dacă vrei o să-ți spun și de ce a înălțat ea fruntea: a aflat că ai divorțat! Atunci a divorțat și ea. Nu puteam eu să mă înșel! Mai întâi ce căuta ea mereu pe la mine? Rude nu sântem, cu ai ei nu sânt prietenă, n-am vorbit niciodată... Dar n-o să te duci, bine că o să mor, să nu mai văd ce-o să se aleagă și de capul tău! Și se întoarse iar cu spatele. Acuma lasă-mă să dorm și nu mai veni! dacă e să mor, cu voi sau fără voi, tot acolo o să mă duc, de unde nu s-a întors nimeni...“

XI

Tata fugi cu adevărat de acasă, atât de tare se speriase, sau mai degrabă atât de tare îl stăpânea ranchiuna împotriva celei care niciodată nu-i spusese și nu-i dăduse de înțeles că îi era în vreun fel potrivnică. Mă lăsă singur s-o văd chinuindu-se și biciuindu-mă... Sub morfină gemetele ei încetau și mă fixa cu o privire teribilă: „Ai fost, mă întreba, s-o vezi pe Sibi?“ „Nu.“ „De ce? Ce puteam să-i răspund? Că nu cred în reînvierea nimănui, că o văzusem bine pe Sibi acum câțiva ani, chipul ei odată frumos, ofilit acum și

brăzdat de cute adânci și amare? Se putea îndrepta o spinare încovoiată? înflori un obraz decolorat? Prinde roșeață o gură veștedă?“ „Nătărăule, du-te și chiar dacă nu-ți place, ad-o aici, numai pe ea vreau s-o mai văd pe lumea asta, tu ia-o pe urmele lui tac-tău și să nu veniți la înmormântarea mea. O să mă rog tatălui ceresc să vă pedepsească pentru viețile voastre neroade.“ „De ce neroade, mamă?“ „Pentru cine am muncit eu, din zi până în noapte! Nu zic de el, care a luat umilința mea drept prostie și în loc să înțeleagă, să sufere și să se întoarcă la mine, a așteptat ce-a așteptat și pe urmă s-a înhăitat cu alta. Nu era zi de la Dumnezeu să nu mă gândesc ce îl împiedica să-și plece și el fruntea odată și să vină lângă patul meu să-mi spună doar atât: am greșit, iartă-mă! L-ași fi iertat, fiindcă eram și eu tânără și ținusem la el mulți ani, dar nu venea decât când era beat. Atunci prindea curaj și credea că o să-l iert ca și când sufletul meu ar fi fost de ceară să se topească numai pentru că mi-era și mie dor de el. Mi-era! dar ca să poți ierta pe cineva trebuie să ai pe cine, să fie alt om, care să nu mai facă ce-a făcut, să-și plece el fruntea!

Crezi că n-am înțeles că nu putea? Fiindcă un bărbat pleacă decât când îl prinde în laț o afurisită - ei, uite de ce îmi pare rău, că n-am putut să fiu și eu din când în când afurisită. N-am putut, nu că n-am vrut! Nici măcar n-am încercat, cred că m-ar fi bătut! Eu nu eram ca asta din spate, să mă las târnuită, să dau și eu și să mai cred că ăsta era trai. Da, știu că nu putea, dar nici măcar nu i-a trecut vreodată prin cap că așa ar fi trebuit să facă, să-și plece și el puțin fruntea și eu să înțeleg că își cere iertare, nu să-l aud că zice! Ți-ai găsit! Nu era el împăratul? Așa că nu de el zic, de tine! Am muncit, am avut grijă să ajungi un om care să nu fie slab ca mine, dar nici semeț ca taică-tău! Semeț în prostie. Cum era mai rău! De mic n-a mai găsit și el o fată, decât o curvă. Care și aia și-a bătut joc de el, băiat pe care îl credeam mândru și i-a dat un pantof în fund în plină stradă, ca la cel din urmă nenorocit. Nu e nimic, te-am apărat, săracu băiat, mi-am spus, cine știe, nu l-or fi plâcând fetele (cu toate că Sibi se uita lung după tine!), e neștiutor. Altora li s-a întâmplat mai rău, să-și toace averile cu câte-o cățea de-asta cu fundul aprins... Bine că nu l-a umplut de boli lumești... Și când credeam și eu...“

Mama se opri cu o expresie de uimire extremă pe față... Apoi scoase un țipăt ca și când ar fi fost înjunghiată, înțelesei: morfina n-o mai putea feri de durerile mari, din fericire încă de scurtă durată. Fusesem avertizat de medic... Își trase răsuflarea... „Da, slab ca mine, continuă ea, dar nu semeț

ca taică-tău, am greșit când am spus că ești semeț... Fiindcă el n-ar fi răbdat să-i bage muierea mâna în păr și să-l gheruie pe față. Ar fi călcat-o în picioare și valencia, și-ar fi pus căciula pe-o ureche și pe-aici ți-e drumul. (Ce bizar suna în gura mamei acest cuvânt din jargonul puștesc, valencia!) Ai răbdat, cum am răbdat și eu. Ai înghițit ca și mine! O! exclamă ea parcă înspăimântată, cât ai mai suferit! Te pomenești că i-ai cerut și iertare, ți-oi fi plecat și fruntea lângă patul ei...“ „Nu, mamă, fii liniștită, nu mi-am plecat nici o frunte, zisei foarte degajat, aproape vesel. Ași fi făcut-o, dacă ar fi folosit la ceva!“ „O! cât ai suferit, nătărăule, de câte ori veneai p-aici îți vedeam ochii turburi, care se uitau la mine ca la o străină, nici când plecai de-acasă nu erai înstare s-o uiți, stăteai puțin și te întorceai lângă ea. Până și tac-tău băga de seamă și mă întreba de ce n-o lasă el pe cotoroanța aia? Te apăram: o fi ținând la ea! Bine, zicea, dar atunci de ce nu-i trage o bătaie s-o facă să zacă pe-o vangă o lună de zile? Și la ce-ar ajunge? îi spuneam. Ce deosebire ar mai fi între el și ăștia din spate? E profesor universitar, nu gunoier! Ca să-mi dau seama, acuma, pe patul morții, că ai fost, adică nu că ai fost, ești și acum, fiindcă și acuma suspini după ea, ești mai rău decât un gunoier, fiindcă tot n-o uiți...“

Sării în sus, copleșit de teribila ei înstrăinare de mine, mă așezai lângă ea pe pat, îi apucai mâinile care se smuciră într-un violent spasm să se degajeze, îi căutai privirea atât de dragă în care lucise totdeauna pentru mine extrema devoțiune și îi șoptii: „Mamă oprește-te, nimic nu e adevărat din tot ce spui, te-am iubit tot atât de mult ca și tine și te asigur că niciodată sufletul meu n-a suferit cum crezi tu! Așa părea, dar nu era adevărat! Te-ai înșelat, sânt liniștit, sânt fericit, nu sânt nici atât de slab ca să semăn cu tine, nici atât de orb ca tata ca să nu-mi dau seama de cine mă iubește și să fiu trufaș când nu trebuie...“

Abstract, prea abstract! Ea se zbătea să-și elibereze mâinile și nu mă auzea. O ființă străină, o entitate invizibilă și dușmănoasă încerca, și reușea, s-o facă repulsivă, trezind în ea o forță fizică împinsă prea mult dincolo de putința unei comunicări în gândire. Nu mai puteam s-o fac să mă audă. Pierdusem acest drept pentru totdeauna, după ce atâta vreme nu-l folosisem. Îi dădui drumul. Aruncă la o parte cuvertura, părăsi patul, ieși în curte și se întoarse după un timp cu mișcări sigure și se înveli. „Te duci, zise, s-o aduci pe Sibi?“ „Vrei să mă însori, mamă? spusei cu un glas absent, ca și când ași fi citit, în acest timp, o carte. Bine, mă duc chiar acum...“

Și mă ridicai.

Nici nu mă gândeam, dar simțeam că nu mai am putere s-o ascult. Istoria ei cu Sibi mi se părea o simplă invenție, o fixație. Desigur, se gândise la acest lucru mai înainte, simplu gând fără adâncime, altfel mi l-ar fi spus. Mă plimbam prin curte, încercând să înțeleg și să mă liniștesc. De ce vroia ea, cu atâta îndârjire, să sfarme icoana pe care i-o purtam în suflet? Ca și tatei, firul rece al unei bănuieli îmi da târcoale: și dacă gândise așa despre mine tot timpul? Dacă fusese de fapt străină de mine sau aproape și ceea ce arătase ea lumii și propriului ei fiu era doar o blândă mască a devoțiunii, cu care se lupta, se lupta poate zilnic, să se identifice? Mă întorceam lângă patul ei cu speranța că în cele din urmă o voi regăsi și în același timp știind că acest lucru nu se va întâmpla, prins însă în acest joc al morții și al distrugerii, care mă fascina.

Nesfârșite îi erau recriminările care mă înjoseau în propriii mei ochi, golindu-mi sufletul de puterile mele pe care mi le știam atât de blindate. Ce mai puteam gândi? Era adevărat că la căsătoria mea cu Matilda n-o chemasem și pe mama. Cum să-i spun astăzi că nu chemasem pe nimeni, când descopeream că ea crezuse tot timpul că am petrecut și am chefuit numai cu rudele ei? Și la urma urmei de ce mă ferisem eu să sărbătoresc însurătoarea mea? Pentru că știam că Matilda o mai făcuse de două ori în viața ei, prima dată cu evreul, a doua oară cu Petrică. Nu chemăm pe nimeni, îi spusesem Matildei. Nu, n-are nici un rost, răspunsese și ea, fără să-mi dau seama că rudele ei sărbătoriseră de două ori evenimentul, în timp ce mama îl așteptase și n-o chemase nimeni și nici măcar n-avusesem grijă s-o avertizez și să-i explic. Ce bucurii îi adusesem eu în viață? Doar atât, că existam și că mă iubea, fiind atât de smintit să gândesc că îi făceam o favoare lăsându-mă iubit și îngrijit. Îi făcusem vreodată un cadou, îi adusesem măcar flori de ziua ei? Nici măcar nu știam care erau ziua și anul ei de naștere. Considerasem sufletul ei bogat în absolut, dincolo de timp și de spațiu, unde cadourile și florile trăiesc în spirit iar sufletul e etern, mama era ea însăși această eternitate, ea n-avea zi de naștere și nici nu va muri vreodată... „Da, mamă, da, mamă, murmuram, sântem niște sălbatici, sântem vinovați față de tine! Dar și tu ești, fiindcă ne-ai lăsat să credem că nu ai tu nevoie de toate astea!“ „N-am avut și nici acum n-am, florile mele o să crească singure pe mormânt“, îmi răspunsese ea cu un glas răgușit de astă dată de ceva care era și ură și disperare neagră și singurătate care n-o consola, în timp ce eu gândeam că mica noastră grădină era totdeauna plină de flori și de aceea nu-mi trecuse prin cap vreodată să mă duc la florărie și

să-i aduc un buchet de ziua ei... Dar când s-a născut Silvia? Ce petrecere am dat? relua ea neobosită în această răscolire a vieții mele. Petrecere de țigani! Până și ăștia din spate erau „mai va“ decât mine și decât „intelectuala“ cu care mă înhăitasem! Dacă nu venea nenorocirea să fiu arestat și trimis la ocnă ași fi ajuns să merg în patru labe în fața ei! Așa, a dat Dumnezeu și m-am trezit, greu și după aia, dar mi s-a mai luminat mintea și m-am despărțit de ea. Dar tot n-o uit! „Am uitat-o, am uitat-o, îi răspundeam. Am uitat-o, mamă!“ „Da?! Atunci de ce nu te duci s-o vezi pe Sibi? Ai zis că te duci. De ce nu te duci?!“

Repeta asta pe toate tonurile, spunând că o chinuiesc și n-o las să moară, fiindcă n-o să moară până nu mă duc, dar niciodată cu un glas din care să înțeleg ce rost avea acest dus. Era rece, disprețuitoare, plină de ranchiună (care mi se transmitea și mie), vanitoasă, plină de trufie, toată gama de sentimente care pot hărțui pe cineva, fără ieșire, și pe care niciodată cât trăise nu le exprimase ca soție (să-l facă pe bărbat să ridice brațele și să-și ia lumea în cap) și nici ca mamă să stârnească în copii aceeași reacție exasperată. O făcea acum, ca și când ar fi vrut să recupereze ceea ce reprimase în ea toată viața. Corpul îi era bolnav, dar puterea, impulsurile vitale și ale gândului păreau neatinse.

Mă dusei s-o văd pe Sibi. Ca altădată, întâmplarea făcu s-o întâlnesc chiar la cișmea, cu căldarea de apă în mână. Se făcu palidă. „Ce s-a întâmplat? zise. Îi e rău mamei?“ „Da, foarte rău!“ „Bine, mă întorc îndată!“ Și se îndreptă, schimbă din mers găleata în cealaltă mână și fără să-și arate fața se corectă, vine îndată, să ia ceva pe ea, s-o aștept acasă. Întârzie și când o văzui intrând pe poartă, rămăsei uluit: așa era, cum spusese mama, cu același mers mlădios de odinioară, fără spinare adusă cum mi se păruse că avea când o văzusem ultima dată, chipul cu aceeași melancolie senină de fată visătoare și liniștită căruia acum absența speranței îi dădea parcă o bucurie adâncă a eliberării de o povară. Urcă sprintenă scara verandei și trecu pe lângă mine fără să-mi arunce vreo privire. Se îmbrăcase într-un taior negru, bine croit, și își făcuse un coc sever, care în loc s-o îmbătrânească, dădea chipului ei o atât de firească distincție încât tresării cu putere când o văzui de-aproape, ca, totdeauna în fața unei femei cu coc cu o frumoasă figură, venită parcă de pe altă lume. Înțelesei: monstrul pe care îl născuse vrusese s-o devore. Nu era un copil, ci un vârcolac, cu fața de brumă și părul mucezit. Bine că murise! Dar oare era adevărată și a doua afirmație a mamei, că fata asta fusese disperată când eu

mă căsătorisem? Și că divorțase când divorțasem și eu? Nu cumva își omorâse și copilul? Nu trebuia pentru asta să-l arunce într-o copcă pe un râu înghețat, ca Margareta din *Faust*, ci era suficient să-i facă o baie și să-l uite pe niște cârpe ude, cum făcuse una din cartier. A răcit, a făcut pneumonie, se întâmplă, mai răcesc copiii, mai mor... Bineînțeles că pruncucigașa nu pățise nimic și nici nu înnebunise...

Îmi venii în fire și vrusei să intru înăuntru, dar Sibi tocmai ieșea și îmi șopti: „Mergeți acasă și vă culcați, mi-a spus că n-ați dormit deloc toată săptămâna. Veniți mâine!“ „Așa a spus?“ tresării. „Da, așa mi-a spus, să veniți mâine!“ „Mă gonește!?“ „Nu vă gonește, dar e bine de-aici înainte să stea lângă ea o femeie și nu un barbat.“ „De ce?“ „Plecați chiar acum“, repetă ea ca o poruncă, fără să-mi explice mai mult.

Credeam că mama mai avea încă de trăit cel puțin luni. Muri a treia zi, vegheată de Sibi. O găsii întinsă în patul ei, luminată de lumânări. Rubedeniile pe care ea nu vrusese să le vadă („plecați de-aici, n-am nimic, o să-mi treacă!“) umpleau acum odaia și veranda. Mama nu mai era frumoasă fără viață, moartea n-o transfigurase, arăta mai bătrână cu zece ani, și așa-zisa liniște și împăcare nu apăruseră pe chipul ei. Tot ceea ce avusese ea în spirit pierise, moartea fusese victorioasă asupra ei, silindu-mă și pe mine să contemplu îngrozit un chip chinuit și întunecat... Căzui în genunchi lângă fruntea ei și izbucnii într-un hohot de revoltă disperata care mă zgudui cu o violență nimicitoare. Mama... Mamaaa... Și atunci mâini decise și puternice mă smulseră de-acolo și șoapte care protestau energic mă înconjurară. „Ce e asta?... Ține-ți firea... Bine că nu s-a chinuit mult... Alții zac ani de zile și nu se îndură Dumnezeu de ei... A ținut la tine, dar acuma tu trebuie să trăiești și să-ți vezi de viață... Tac-tău e mai liniștit, cu toată că și ce-o fi în sufletul lui, săracu... Om încă tânăr, a rămas singur... Pentru cine o mai muncească și el... fiindcă tu o să ai rostul tău, dar el...“ Mă scoaseră afară din fumul lumânărilor, dar lumina soarelui viu de octombrie mă sfâșie parcă mai rău decât plânsul. Un domn, pe care abia îl recunoscui (era medicul din cartier), stătea lângă mine. „Să nu vă mai uitați la mama dumneavoastră, zise el. I-am văzut ultimele analize: avea uremie...“ „N-a avut cancer?“ „Ba da, dar a murit, de uremie...“ Vorbea, și el ca să nu tacă. Dar intuise că chipul mamei, care nu mai arăta cum îl știam toți și trebuise să îndure chiar ea această sluțire, mă înspăimântase... „De cancer propriu-zis, continuă el, adică unele forme, care nu ating decât târziu un organ vital, bolnavul se chinuie, mult... Doamna Petrini, mama dumneavoastă, a murit de fapt de tristețe... Cancerul

e boala tristeții... Am fost colegi la liceu, pe urmă ea a abandonat... Totdeauna a fost ea așa mai retrasă, i se spunea călugărița, știți, caracterizări din astea naive ale fetelor care le e gândul mai degrabă la dans și la serate, decât la ceva mai înalt... Ce mai faceți? schimba el vorba după o tăcere. Am auzit că o să reintrați în învățământul superior... V-am citit studiul despre Giordano Bruno, probabil e un fragment?!“ „Nu, răspunsei, e un accident...“ „Era foarte interesant!“ continuă el gânditor, desigur ca să mă abată de la clipa de față... Mă chinuia mai ales gândul că nu fusesem lângă ea în ultimele clipe și că nu reușisem să-i spun cât de mult însemnase ea pentru mine și că nu se trudise zadarnic să facă din băiatul ei un om...

Și totuși, printre chinurile ei îmi trimisese o rază din vechea lumină: când venise Sibi îi spusese să mă duc să mă culc, fiindcă nu dormisem de-o săptămână. Dormisem, dar lângă ea în fotoliu. Și desigur nu m-ar fi alungat dacă pudoarea n-ar fi împiedicat-o să mă știe alături când puterile o părăsiseră și n-o mai țineau picioarele să se dea jos din pat. În ziua când murise încă mai era lucidă. De la birou venisem direct la ea. Arăta neschimbată, ba chiar Sibi îmi spuse că se simțea mai bine. Credeam că doarme. Se răsucise spre noi și deschisese larg ochii. „Da, spusese, mult mai bine. Ba chiar încep să simt că mi-ar părea rău să mă despart de moarte. N-am de ce mai trăi! Știu eu, n-o să mor, mai am de pătimit! Dar nu de lumea asta mi-e mai dor, ci de cealaltă!“

Mă întorsesem la birou, fiindcă fusesem cu o zi înainte căutat acasă și amenințat să dau drumul la bilanțul întrerupt acum zece zile, dacă nu vroiam să mi se desfacă contractul de muncă. Spre seară revenisem, mama însă nu mai era. La al doilea praznic, după câteva săptămâni, Sibi îmi povesti că îndată după plecarea mea spusese că îi e sete de-un pahar de vin, îl băuse, într-adevăr cu mare sete, se uitase apoi la el gol, îndelung, i-l înapoiase, apoi se întorsese foarte hotărâtă cu spatele și exclamase tare, parcă în glumă, făcând așa un gest în urmă, dar insistent de îndepărtare, adică să nu se țină nimeni după ea, și îndelung: „Mor! Adio, viață!“ „Altceva n-a mai spus?“ „Nu, atât a spus, dar eu am crezut că nu era nimic, ba chiar, Doamne iartă-mă, mi-a venit să râd, fiindcă așa era glasul ei atunci, parcă vesel, parcă ne-ar fi spus așa cu mâna fluturând că nu dă pe nimeni nici o ceapă degerată. Spun asta fiindcă și mai înainte cu o zi stăm noi de vorbă și zice, Sibi, bărbații nu fac nici cât o ceapă degerată și cu gestul ăsta al mâinii, așa, știți, de silă. Am ieșit puțin să mă duc acasă să-i aduc niște supă, am venit și zic, doamnă Petrini, hai, luați puțină supă

(fiindcă până atunci mai luase). Sibi, zice, nu mai mănânc nimic. Păi de ce, doamnă Petrini, vă face bine. Nu mi-a răspuns! Numai câteva înghițituri, am insistat. Sibi, zice, și la început n-am știut la cine s-a referit, ai grijă de băiatu-ăla! Am crezut că se referă la băiatul meu mort, că uitase că murise demult... Care băiat, doamnă Petrini? Băiatul meu! zice, adică dumneavoastră! M-am mirat de vorbele astea, dar i-am spus bine, acum... Acum, o aud că zice, lasă-mă să mor liniștită! Ceva m-a speriat din glasul ei, m-am zăpăcit, nu știam ce să mai fac, pe urmă mi-am zis eu să alerg să vină rudele. Au venit imediat, am trimis un copil de pe stradă care a luat-o la goană... Eu m-am întors acasă și am aprins o lumânare. Când m-am aplecat peste ea i-am văzut ochii deschiși, dar dați așa în părți. Am înțeles. Dar ai fi zis că dormea. Chiar așa murise, liniștită..."

În timp ce povestea, de lângă Sibi se uita la mine un ins mai degrabă tânăr cu trăsături aspre, dar cu privirea blândă, protectoare, care îmi plăcu și bănuii că trebuie să fie o rudă de-a ei... „A, zise Sibi, nu vă cunoașteți, soțul meu..." Se căsătoriseră, zise ea, de curând, el era un nou-venit în cartier, un învățător care reușise să se detașeze aici la noi dintr-un sat din apropiere... Și abia atunci, la lumina crudă a zilei și dincolo de starea de șoc în care mă aflam fără să știu veghind-o pe mama, imaginea Sibilei se echilibră în ochii mei. Nu mai era așa cum mi se păruse când urcase treptele verandei, dar desigur nici pe departe cum arătase ea acum câțiva ani cu hidoșenia ei de copii în brațe...

XII

Așadar, mama suferise tot timpul de eșecul meu cu Matilda și murise cu gândul că crescuse zadarnic un copil care se dovedise la fel de slab ca și ea? Cedase deci ideii comune despre slăbiciune și putere? Cred că nu, mi-ar fi spus-o, fusese doar geloasă că o iubisem atât de tare pe Matilda, sau mai bine zis, că Matilda mă iubise mai puțin și mai ales că după despărțire întârziam să mă recăsătoresc (de aici gândul că nu încetam s-o mai iubesc încă și nu mă despărțeam în sufletul meu de ea, cum nu se despărțise ea de tata, dar analogiile, deși ne ispitesc totdeauna cel mai tare și ne chinuie cel mai mult, sânt și cele mai false dintre toate ispitele care ne fascinează spiritul). Mama cedase doar pe patul morții, când îndoiala e mai puternică decât certitudinea care ne-a călăuzit existența. La urma urmei nu vom ști niciodată dacă Nazarineanul, când a strigat pe cruce: Dumnezeul meu, de ce

m-ai părăsit, a mai avut putere să-și aducă aminte de sensul divin al existenței și sfârșitului său... fiindcă ultimele lui cuvinte, părinte, în mâinile tale îmi dau duhul, sânt mai degrabă expresia unei resemnări, decât a unei certitudini. S-ar putea spune însă că îndoiala e a trupului care piere și nu va mai renaște niciodată, spaima, revolta și regretul lui că n-a fost, cât a trăit, decât sclavul spiritului, acest tiran al bucuriilor vitale și frenetice... El, însă, spiritul, nu se îndoiește de sine și dacă tace în fața acestei revolte finale a celui în care s-a întrupat nu înseamnă că el nu știe că nu e niciodată mort. E luat prin surprindere? Sau a și părăsit trupul știind că în curând acest trup se va întoarce în țărână, această informă plămadă a haosului?

Curând gândurile mele deveniră senine, chipul mamei redeveni icoană și înrămai o fotografie de-a ei și o pusei pe biroul meu. Ploile toamnei care urmară unor lungi și frumoase zile, apoi ninsorile iernii cu vânturile ei reci nu reușiră să mă smulgă parcă din intemporal. În mod straniu mă făceau să mă simt etern nu numai în ghidul meu, ci în însăși ființa mea vie și intimă... Această stare era tot atât de puternică și totală, cum e aceea a celor care se simt tot timpul muritori, și nu uită de acest lucru nici când mănâncă, nici când beau, nici când petrec și nici când țin în brațe femeia iubită; contemplă ochii ei minunați și gândesc: acești ochi într-o zi se vor închide pentru totdeauna.

Nu mai scriam nimic, citeam foarte puțin și, fără să am silă de cuvântul scris, dorința comunicării cu cel care îmi vorbea prin aceste semne ale cărților se evapora parcă într-o lumină celestă... Închideam ochii și uitam totul și ceea ce acumulasem atâția ani cu pasiune mi se părea atât de puțin față de copleșitoarea bogăție a acestei lumini care îmi inunda sufletul. Nu atât de neînsemnat, fiindcă nu uitam bucuria cu care eu însumi îmi scrisesem cele două cărți (și știam că într-o zi o să revin să scriu altele) și îmi imaginam, intuiam cât de mare trebuie să fi fost a celor ale căror semne stăteau pe rafturile bibliotecii mele, semne magice, care aveau puterea să reînvie în noi propriile lor iluminări ca să comunicăm cu ei prin veacuri, dar acum această iluminare venea numai din mine și mi se părea unică, nedeterminată și eternă. Închideam cartea uitată în mâini tresărind cu putere, mă îmbrăcam și ieșeam afară. (Multe dintre ele mă făceau să mă gândesc cum de nu-mi dădusem seama până atunci că aceste cărți nu-mi cereau nici mai mult, nici mai puțin decât să le acord zile, ani din viața mea; le citeam din nevoia imperioasă de acumulare, îngrămădind peste sufletul meu viu cunoștințe; acum le deschideam și după câteva minute mă adresam

autorului de pe copertă: tu vrei să-ți dedic zile din viața mea; nici nu știi cât ești de pretențios; te-ai gândit bine când te-ai așezat la masă și ai strâns între coperți atâtea mii de pagini? Te-ai gândit că riști să te pun la loc în raft? ca și când ai vrea să vorbești cuiva și ești dat pe ușă afară? te-ai gândit cât e de desagreabil? Da, știu, ești un mare savant, dar ești savant prin acumulare a ceea ce au gândit sau trăit alții... tu, de la tine, ce aduci? Ce-ai trăit? ce experiență capitală te-a sguduit care m-ar putea cutremura și pe mine?...)

Afară descopeream că totul era orbitoare lumină, chiar dacă cerul era plumburiu și pe jos înaintam prin lapoviță. Iar când fulgii de zăpadă spulberați de vânt mă prindeau în hora lor și mi se topeau pe obraz îmi aminteam că am cunoscut cândva, în altă viață parcă, o femeie pe care o chema Matilda, pe care o iubisem și suferisem pentru ea și un gând mititel, vesel și jucăuș mă întreba de ce nu ne putusem noi înțelege, când e atât de ușor și de simplu să te înțelegi cu cineva. Neînțelegerea e ca dansul mirific al acestor fulgi, o bucurie și nu o suferință, dacă totul se petrece dincolo de spațiu și de timp... Aici e eroarea, coborâm în temporal... temporalul e infernul... Cine ne împiedică să trăim prin intemporalul din noi? mă întrebam stăpânit de o totală neputință de a înțelege neînțelegerea. Neînțelegerea e inexistentul, ceva care nu se poate concepe cu atât mai... cu cât tot ceea ce e viu în noi participă... din ochi țâșnesc fulgere, din gură potop de cuvinte a căror violență smulge și lucrurile din inerția lor, scaunele se prăbușesc, candelabrul se clatină, obiectele zboară prin geamuri, trupurile se încleștează, capetele ating pământul... jos... mai în jos... spre el, să se deschidă și să-i înghită pe amândoi... Ce doresc unul de la altul? Ce vrea să smulgă unul din celălalt? Nimic altceva decât ceea ce e celălalt, ceva indefinit, neclarificabil, dar care îl împiedică pe el să fie definit, clarificabil... Dar îl împiedică? O, da, tinde chiar să-l reducă în fiece clipă la neant, pe măsură ce clipă de clipă celălalt încearcă să se constituie, să ia cunoștință de propria sa identitate...

Ceva limitat, fragmentar, temporal... Și după victorie?

Reîncep în alt spațiu epic al luptei pentru fericire, încărcați de experiență, nu mai multă viclenie, cu mai multă răbdare, și cu arme mai puțin vizibile și spectaculoase, dar mai otrăvite, mai bine ascuțite și care rănesc mai adânc și mai nevindecabil... Dar nu e oare asta fericirea însăși?

Această iluzie după care gonim pe vastitatea unei câmpii pe care lăsăm, moarte, bucăți din sufletul nostru, până când ne pierdem, istoviți, dincolo de orizont?... Săraca mama, ar fi vrut să deschid și eu pentru mine un nou

spațiu epic, crezându-mă încătușat în celălalt, ca și când astfel ași fi putut chiar găsi fericirea. Da, ea de ce nu-și deschisese pentru sine unul nou? Nu găsise cu cine, dar oare căutase? Pentru a găsi, lumea nu e niciodată prea mică, nici măcar ulița în care trăiești. Sibi îl găsise pe învățătorul ei chiar la școală, unde reușise să fie, după cum aflai, numită suplinitoare. Preda de *un* an, până ce veni titularul, care de-acolo din satul lui fugise nu de școală, ci de o femeie de care tocmai divorțase. Era încă proaspăt în suferința lui și spre a se elibera îi povesti totul suplinitoarei, a cărei blândă renunțare deveni speranță. (Dar parcă mama n-ar fi putut întâlni unul care să aibă ce-i povesti și ea să înțeleagă că un om care a suferit se va feri multă vreme să facă altora ceea ce i se făcuse lui cu vârf și îndesat? Multă vreme, și de ce nu niciodată? Și nu neapărat că ar fi fost mai bun ca alții, ci din inerția ororii în care fusese aruncat mai înainte? Să nu reînceapă să n-o pățească iar? Dar mama nu-l putuse lăsa pe-al ei, ea sperase, crezuse că nu se poate ca un bărbat, altfel bun, să nu fie în stare să pronunțe doar un singur cuvânt, unul singur care ar fi legat-o de implacabila ei hotărâre...)

Nu-mi dădeam seama atunci (dar acum văd totul dar) că neputința mea de a înțelege neînțelegerea și care îmi picura în suflet o veselă, luminoasă, stranie și dulce melancolie, deschidea încet și pe nesimțite ușa secretă în care stătea ascunsă întreaga mea putere de a fi fericit în singurătate. Încerc astăzi să înțeleg de ce pentru mine răul își pierduse sensul, de ce atât de total în această euforie stăruitoare, deloc efemeră care se instalase în mine parcă definitiv și care mă făcea să văd totul scăldat într-o eternă lumină? Era cumva o sublimare a durerii pe care moartea mamei mi-o lăsase în suflet? Poate! Fiindcă adesea rămâneam ore întregi în fața chipului ei, cu coatele pe masă, contemplând stăruitor trăsăturile dragi, până ce un singur amănunt (care îmi amintea gesturile ei rituale) se detașa și devenea viață, privea tăcută și încărcată de uimită dragoste când mă vedea că intru pe poartă, ca și când nu i-ar fi venit să-și creadă ochilor că existam și eram al ei, mâinile întinse cu sfială de-a lungul rochiei, într-o clipă, la fotograf, să-i prindă într-o imagine ființa efemeră, dar atunci vie, menită să-i supraviețuiască, veșnica ei prezență în curte, veșnicii ei umeri aplecați asupra rufei, veșnicele ei brațe ridicate în sus să le întindă pe frânghie, rufe curate prin care uitându-mă de lângă coapsa ei vedeam soarele în irizări albastre și aurii... această cută pură a obrazului care cu anii se adâncise fără să devie amară, acest păr castaniu niciodată coafat, strâns pe lângă tâmple într-un coc savant pe care nu-l văzusem niciodată desfăcut (când o

surprindeam că și-l spală mă gonea cu o imperioasă voce), acești ochi mari, negri, de o strălucire opacă, în care parcă lumea nu se reflecta, asemeni unei fântâni în care nu se zărea cerul răsturnat, ochi care erau și ai mei, ai fi zis dușmănoși dacă larg deschiși n-ar fi sugerat inocența... Și deodată toate acestea mă cutremurau... Acum ea e în pământ, gândeam, și cerul melancoliei mele se sfâșia și izbucneam în hohote șoptindu-i numele, chemând-o, întrebând-o unde e ea acum... Și atunci vedeam parcă aievea rana urâtă a mormântului săpat care o aștepta când cortegiul a intrat în cimitir... Încă la noi în casă, deși era întinsă pe pat și cu chipul de ceară, era totuși mama, murise dar era aici, casa în care mă crescuse era încă plină de prezența ei, acum urma să nu mai fie deloc, groapa era gata și alături oameni ca și ea, însă vii, voinici și hotărâți, cu lopețile în mâini, și care n-aveau să ezite s-o îngroape... Atunci am simțit pentru întâia oară că pământul e hidos, că în nici un fel nu e mama noastră, că e orb și dușman și că ne hrănește nu pentru că vrea el, ci pentru că noi îi smulgem roadele... că nu el, ci marele cosmos a făcut apele și soarele, animalele și oamenii, fără de care el, pământul, ar fi rămas singur cu vulcanii lui, sinistru astru negru, mai mort decât moartea... O, mamă, cum te-am lăsat noi singurică acolo în cimitir și am venit pe urmă acasă și am mâncat și am băut...? o întrebam altădată ca și când tot ea trebuia să-mi redea izbăvirea. Și mi-o dădea... Nu mă mai plânge, parcă îmi spunea, ești bărbat, trăiește-ți viața și adu-ți aminte de mine numai când ești fericit... Atunci voi simți că n-am murit nici eu... Ai uitat ce ți-am spus când ai stat lângă mine bolnavă? Am fost rea ca să nu-ți topesc puterea cu moartea mea, am vrut să vă îndârjesc pe amândoi, și pe tine și pe taică-tău, și bine am făcut și bine ați făcut când v-ați întors acasă, că ați putut să mâncați și să beți... Să faceți la fel *și* la șase și la nouă luni...

. . . .

Arătam eu îndurerat când într-o dimineață găsii pe biroul meu de la *Oraca* o floare? Nu, dar îmi smulse un surâs. Cine mi-o pusese? Poate femeia de serviciu... Ea avusese un gest cu mâna la gură (care semăna cu al mamei) în ziua când venisem cu semnul de doliu la haină. „Mama dumneavoastră? exclamase. Era bătrână?“ „Nu, nu era bătrână!“ „O, săraca, te pomenești că o fi chinuit-o vreo boală... S-a chinuit mult?“ mă întrebase cu acea știință naivă despre viață și moarte care nu consideră rele nici viața nici moartea (ne sânt date!), ci suferința, pe care n-o merităm, fiindcă nimeni n-a vrut să se nască și nimeni nu crede că nu trebuie să moară, dar

de ce să suferim, oricâte rele am fi făcut pe acest pământ...? (Se vedea că deși în vârstă, nu cunoștea și n-ar fi crezut dacă i s-ar fi spus măcar unul dintre marile rele de pe pământ comise de oameni și care ne aduc o suferință pe care o merităm.) „Nu, i-am răspuns, nu s-a chinuit mult!“ „Mama e tot ce avem mai scump...“, mai spusese această ființă umană care răspundea la numele de... Nu, nu că îmi pusese pe birou acea floare! Trecuseră de atunci șapte luni... Cine putea fi?

VOLUMUL 3

PARTEA A OPTA

I

Rămăsei o clipă parcă suspendat, trecând în revistă toate femeile care lucrau cu mine la *Oraca*: niște grăsane vorbărețe și simpatice, încă tinere, dar departe de a-mi fi aruncat vreodată una din acele priviri care sugerează disponibilitatea afectivă chiar fără intenție de finalizare într-o aventură sau măcar simpla prietenie colegială, puțină curte, acea multitudine de gesturi și cuvinte care nu au altă menire decât să potențeze afecțiunea fundamentală pe care o avem pentru alții, de care sântem cu adevărat legați și îi iubim... verificări dacă mai plăcem și altora... siguranța că nu ne-a pălit farmecul, seducția... verva pe care ne-o inspiră această certitudine, pe care o transmitem acasă celor care se simt prea siguri de noi... puțină neliniște, puțină gelozie, pentru a ni se prețui apoi dulcea supunere, abandonul de sub plapumă... Nu citisem în privirile lor nici măcar atât, avem cu cine cocheta, pe tine nu te cunoaștem, parcă îmi spuneau, și nici nu avem chef s-o facem, să te invităm la petrecerile noastre unde vin inși chiar mai puțin cunoscuți decât tine, și nici nu încerca să ne inviți tu pe noi, fiindcă o să te refuzăm politicos... Una era subalterna mea, alta era calculatoarea, alta (o tinerică frumoasă și balaoacheșă, pesemne țigancă, totdeauna bine îmbrăcată și coafată, stârnind invidia pentru bluzele ei de un colorit care arăta că nu le cumpăra din magazinele noastre, ca și fustele cu croială străină, cismulițele elegante, jerseurile fine) secretara directorului, un ins totdeauna ursuz, care avea de îndurat gelozia nevestei pentru această secretară cu care cam semăna... dar cine suportă alături de bărbatul ei pe o alta, chiar dacă la birou și chiar dacă știe că îi e credincios?... Credincios, credincios, dar asta nu-l poate împiedica să... Directorul chiar își persecuta subalterna, doar-doar se va găsi cineva să-i spună nevestei că între el și secretară, vezi, nu e nimic... Nu se găsea nimeni și, chiar dacă s-ar fi găsit, nu asta dorea geloasa, ci „s-o dea afară pe târfa aia“... Om corect, șeful nostru făcea să i se audă răcnetele prin ușă când soția îi intra valvârtej în birou și îi făcea scandal... „...da' ce

crezi tu, că asta e instituția mea personală să dau afară pe cineva numai fiindcă ești tu smintită? Dar nu am dreptul, atâta timp cât își vede de treaba ei!...“ Secretara însă chiar ținea la el și, dându-și seama că omul n-avea liniște în casă din pricina ei, vrusese să plece, cu toate că îi părea rău. „Un șef așa de bun nu găsești oriunde“, dar se vede treaba că răul știa el ceva, în locul ei ar fi venit alta, și numai dacă ar fi fost o babă știrbă istoria n-ar mai fi continuat... „Deși... mormăise el furios, am avut odată și o astfel de babă, nu chiar știrbă, dar cică mi-ar fi plăcut de ea că făcea pe mămica cu mine“ și i-a aruncat tava cu sandviciuri și cafele în față, când a văzut-o că intră în birou... Ce nevoie, cică, am eu să mănânc sandviciuri și să beau eu cafea făcută de mâinile acestei... să mănânc și să beau acasă și să nu mă las lins pe gât ca un vițel de această vacă răscrăcărată... Ce, adică, vreau să spun că acasă n-are nimeni grijă de mine și trebuie s-o las pe cotoroanța aia să-mi pună unt pe pâine... și o feliuță de șuncă... și o feliuță de roșie... și o cafeluță... și o franzeluță... (și aici directorul își subțiase vocea și își imita nevasta scos din pepeni). „Îți arăt eu ție, zice, cafeluță. O să-ți fac una de-o să-ți stea în gât, să te frigi cu ea, să te îneci cu caimacul...“ „Așa că nu pleci nicăieri, dacă din pricina asta vrei să pleci“, îi mai spusese el fetei... „Tovarășe director, cică se smiorcăise ea, măcar dacă am fi vinovați de ceva...“ „Ei, da, asta ar mai lipsi, se înfuriase el, ia nu mai da aici apă la șoareci și ieși afară... Auzi, măcar dacă... Asta îmi scoate sufletul și pentru laptele supt de la mama, dar să mai fim și vinovați de ceva... Mi l-a și scos, sufletul adică, și mi l-a băgat pe-al ei în loc și ăsta m-ar vinde înainte chiar să încerc eu să fiu vinovat de ceva. M-ar pune să-i mărturisesc totul dinainte.“ „Da, știu, continuase însă fata să se smiorcăie, e geloasă, și e gelos și prietenul meu cu care o să mă căsătoresc, vine câteodată pe-aici și stă pe capul meu să vă vadă, și după ce vă vede se cară, și ce-mi face pe urmă... De-aia vreau să plec, deși n-ași vrea...“ „Atunci cară-te, ori spune-i individului că dacă îl mai prind pe-aici chem șoferul și îl pun să-l dea afară cu paisprezece lovituri de pompă în cur...“ povestise fata, însă de astă dată pufnind în râs. Noroc că directorul străbătea aproape tot timpul regiunea în căutare de carne... Nu mai știam în ce stadiu se afla istoria...

Cine mai era deci, la noi, femeie? A, da, casierița... Doamna Munteanu... Care doamnă Munteanu?! Plecase... Predase casa și... Mă ridicai, deschisei ușa de alături, unde se afla casieria, și mă uitai îndelung la noua casieră, o figură învăluită în nedefinit, cu trăsături ascunse de părul care îi acoperea curgând pe umeri obrazul... din pricina părului astfel pieptănat, adică mai

degrabă nepieptănat, părea să aibă un chip alungit... Stătea la birou și lucra... Venise la noi de vreo două săptămâni, dar luminozitatea lumii în care trăiam după moartea mamei făcea parcă să dispară umbrele când mă uitam în jurul meu și vedeam lucruri și oameni, animale și străzi forfotind de mișcarea neîncetată a vieții... Schimbasem cuvinte de serviciu cu noua casieră, dar nu mă uitasem la ea, adică mă uitasem fără s-o văd, sau o văzusem fără să mă uit, vreau să spun că nimic din ea nu-mi atrăsese atenția, nu era nici frumoasă, nici urâtă, nu era nici diformă, nici statuară, mâinile ei, care îmi întindeau pe masă hârtii la control, nu erau nici butucănoase, nici diafane, vocea, nici timbrată, nici șoptită... debitul doar îmi păruse vag excesiv („de ce o fi vorbind asta prea mult?“ gândisem fără să fiu prea sigur că nu mă înșelam). Nu părea nici doamnă, nici domnișoară, oricum, nu purta verighetă, dar asta nu însemna că nu fusese divorțată sau nu era văduvă. Silueta ei avea formă, mai mult de ghicit decât de văzut, fiindcă rochia pe ea era prea largă, parcă și-ar fi croit-o singură, tăiată rău în talie și cu umflături la subsuori... fără decolteu... Picioarele... da, picioarele erau frumoase, cel puțin atât cât lăsau să se vadă poalele prea lungi, ale rochiei... Ochi negri, parcă prea mari, gură care, vorbindu-mi de cifre, încasări și plăți, rămânea adesea întredeschisă, ca și când privindu-mă s-ar fi simțit o secundă în prada unei amnezii, a unei curioase perplexități... „Înțelegeți?“, zicea revenindu-și, și vocea îmi părea că vine tot din lumea nedefinitului, era aproape și totuși departe, mi se adresa, și totuși nu simțeam impulsul natural de a-i răspunde, având în mod bizar senzația unei halucinații auditive... Mă uitam pe geam, ea continua cu explicațiile, reveneam, iscăleam documentele, hârtiile foșneau, stiloul scârțâia... Apoi liniște... apoi în această liniște începea să toace zgomotul rece, abstract, al mașinii de calculat...

„Dumneavoastră, zisei, mi-ați pus pe birou o floare?“ Ea tresări. Se ridică în picioare. „Vai de mine, zise, v-am deranjat?“ Mă posomorâi. Timbrul vocii ei nu mai era incolor. Nu-mi dădui seama în acea clipă cum era de fapt, nu era însă verosimil și nici cu putință să fie așa cum era. Nu se putea să-mi răspundă cu o astfel de alarmă supusă în glas, încât sării, ca să spun așa, înapoi în mine însumi. Nu prea departe însă, doar atât cât tresărim când, neatenți, ne izbim de cineva și spunem pardon, fără să ne uităm măcar la persoana cu care ne-am atins. „Nu, doamnă, mormăii parcă visător, dimpotrivă, vă mulțumesc pentru atenție.“ „Îmi plac foarte mult florile, explică ea (într-adevăr avea pe biroul ei o vază plină) și îmi imaginez că la

toată lumea plac...“ „În orice caz, adăugai și eu, nu displac. E greu de conceput!“

Și mă retrăsei în biroul meu. (Nu mai am timp să povestesc ce s-a mai petrecut cu mine în săptămânile următoare, Ciceo mi-a făcut o vizită și m-a anunțat că nu mai poate amâna procesul meu decât o dată; o lună, două, nu mai mult, îmi spuse el.) Atâta doar că pacea plină de lumină cobora parcă și mai adânc în ființa mea și în plimbările mele nesfârșite prin oraș și pe dealurile lui trăiam contemplând parcă în mine însumi un gând larg și senin: „Sânt fericit, sânt liber... Sânt fericit, sânt absolut liber...“ Am citit toate cărțile, și nu sânt trist, și nu trebuie să spun ca Faust: „clipă, oprește-te!“. Dimpotrivă, fericirea nu poate veni decât din scurgerea neîncetată a clipelor liniștite și senine, fiindcă ce altceva e suferința decât o oprire a ființei noastre, o uriașă inerție care face să apese asupra ei tot ce există?

Când într-o zi avui un surâs, un surâs interior în jurul căruia clipele mele roiră asemeni albinelor și îl alungară victorioase, purtându-mă apoi din nou prin poieni, unde adesea mă culcam cu fața în sus și adormeam contemplând cerul, norii, „minunații nori“, și mă trezea asfințitul. „Ia uite, gândeam, de ce m-oi mai fi trezit? Ar fi fost așa de bine dacă din somnul meu fericit ași fi trecut în celălalt marele somn, cel etern...“ Nu era un gând de moarte, nu simțeam că mă sorb „chemării de dispariție“; ci un dulce regret că, învingând în spirit marile spaime pe care ni le declanșează gândul neființei, corpul meu nu vrusese să mă urmeze, acum când era tânăr, când moartea lui ar fi fost frumoasă și când eu m-aș fi contopit cu marele Tot fără să mă strâmb și fără să horcăi... O luam apoi spre casă și îmi părea totuși bine că nu murisem, îmi aminteam de Silvia, de cărțile mele scrise sau de cele pe care vroiam să le mai scriu, bucurându-mă că le-am scris și o să mai scriu altele, că am văzut-o săptămâna trecută pe Silvia și o s-o mai văd ani nesfârșiți, fără să uit însă voluptuoasa apropiere de *Marea taină*, gândind că o voi păstra cu mine mereu și mă va ajuta să văd justa măsură a lucrurilor, zădărnicia pasiunilor, sminteala conflictelor în care trăim încleștați, iluzia că am putea fi fericiți prin cineva.

...Și toată viața mea se va schimba
La un cuvânt al tău...

Auzi! Nu! Aveam „lentilele mele“ ca și Spinoza (mai puțin praful din șlefuirea lor care îi adusese moartea în plină maturitate), cifrele și registrele

de contabilitate care n-aveau în ele nimic nociv, aveam, ca și Rousseau, notele mele muzicale de copiat, rău plătite, ca și ale aceluia, dar nu mai puțin decât erau plătiți alți umanoizi. Și aveam orașul meu, cu frumoasele lui dealuri și amețitoarele păduri... Simțeam, realmente, rătăcind pe potecile lor, o amețeală... mirosurile de rășină, de urme de jivine, susurul pâraielor, tăcerea copacilor, înalta lor semeție, foșnetul pașilor mei călcând peste straturi de frunze și crengi moarte, îmi pricinuiau o intensă beție lucidă. Fiorul era de singurătate absolută, fiindcă nu împrumutam pădurii simboluri și nici nu mă simțeam văzut de ea cu priviri familiare. Nici o „corespondență“, deși îi simțeam ecourile care de departe se amestecau cu mirosurile, culorile și sunetele... *qui chantent les transports de l'esprit et des sens...* Mă străduisem câtva timp să obțin această corespondență, puneam mâna cu afecțiune pe scoarța aspră a unui gorun, îi vorbeam, turburam tăcerea printr-un strigăt, chemam pădurea, dar descoperii curând că nici gorunul nu simțea mâna mea vie și caldă pe trunchiul lui și nici sufletul pădurii, pentru că, inexistent, nu-mi va răspunde la chemare... *Marea taină* era prezentă în mine și prin ea înțelesei că natura nu e plină de sufletul nostru, deși ne naștem cu acest miraculos sentiment, trăim veșnic cu el credem cu putere în realitatea lui și în clipe de disperare ne adresăm munților, care nu ne-au făcut nimic, norilor și apelor și pădurilor, să ne redea ceea ce le-am dăruit (investiție naivă!), sufletul nostru intact și pur, ca să scăpăm de cel murdărit de oameni și de noi înșine. Strigi, dar pădurea tace. Ecoul îți întoarce doar propriu-ți glas, propria-ți desnădejde...

De aici venea libertatea mea: descoperind moartea și trăind cu intensitate scurgerea armonioasă a clipelor lor, mă eliberam de iluzia vreunei fraternități cu natura, refugiul sufletelor rănite... Nu, natura nu putea fi pentru noi, cei care nu lucram în mijlocul ei, decât un frumos mormânt. (De aceea, desigur, Socrate se ferea de ea, nu văzuse marea decât o dată, ca soldat...) Ce mă atrăgea atunci? Viața spiritului, dar și a trupului (îmi dădeam bine seama), devenea intangibilă, cum intangibil era copacul pe care puneam mâna, cum intangibilă era și tenebroasa pădure, chiar dacă nu mâna ași fi pus-o pe copac, ci securea, și chiar dacă mii de securi ar fi doborât și întreaga pădure... Te simți, nici vorbă, copac, cum se simte călărețul cal sau cum ne simțim stea, dacă privim cu intensitate una din ele pe bolta cerească... Altă iluzie! Socrate însă privise doar în el însuși și s-a simțit intangibil chiar și atunci când a fost silit să bea cucută... Ce îi trebuia lui să privească marea? Noi însă ne temem de ceea ce am putea descoperi

dacă am privi insistent în noi înșine... Golim paharul, nu de cucută, ci de vin, ne ferim privirea și începem să urlăm, încredințați că asta e viața, și nu urlete scoatem, ci cântece de triumf... Iar pentru divertisment năvălim și prin păduri...

II

...Într-o zi, pe la prânz, telefonul de pe biroul meu sună prelung, așa cum îl auzim în ureche când sântem chemați de către operatoare chiar și după ce am ridicat receptorul: vocea centralistei îmi repetă numărul. „Da“, zisei. „Vorbiți cu Mangalia!“ „Alo, domnul Petrini?“ auzii din mari depărtări vocea parcă pe cale să se stingă a unei femei. „Da.“ „Vă urez la mulți ani!“ „Dar cine e acolo?“ zisei, nici mirat, dar nici nepăsător. (Îmi amintii în clipa aceea că azi era ziua mea de naștere, pesemne vreo rudă, vreo mătușă sau verișoară, se gândise la mine să-mi ureze la mulți ani, deși niciodată...) „...Știți, continuă vocea, am reușit să obțin o repartiție la mare. Peste o săptămână mă întorc...“ „Da' cine e?“ repetai, de astă dată curios, mai ales că mi se dădeau cu un glas nu lipsit de o vagă afecțiune detalii asupra întoarcerii, ca și când asta m-ar fi privit cât de cât... Își spuse numele. Era casiera. „Mulțumesc, domnișoară, zisei, vă urez și eu vacanță plăcută.“

Și mă pregătii să închid. Dar ea continuă: „Parcă sânteți supărat de ziua dumneavoastră.“ „Da, zisei, sânt cam supărat...“ „S-a întâmplat ceva?“ „Asta n-are treabă“, gândii, totuși îi spusei ceea ce n-aș fi vrut să spun, din inerție, oricum ca un răspuns la un semn colegial, că se gândise să mă felicite. „Da, mi s-a întâmplat, azi-dimineață am vrut să golesc vaza de flori de pe biroul meu (în care ea continuase din ziua aceea să-mi pună din când în când câte-un fir), știți, se uscase... adică, după ce ați plecat... și când am golit-o, s-a spart în mâinile mele în opt bucățele, fără să fi lovit-o de ceva...“ „Ei și?“ „Semn rău, strigai fără neliniște, dacă se spărgea în două n-avea nici o importanță, dar în opt!...“ „Ei, ce e cu opt? Ce importanță are?“ „Știți, opt culcat e semnul infinitului... moarte, doamnă!“ „Aveți pe cineva bolnav?“ „Nu, dar bunicul e foarte bătrân!“ „Da, zise ea, dar fiți liniștit, n-o să se întâmple nimic, câte semne de-astea n-am avut eu și nici unul nu s-a adeverit...“ „Oricum, vă mulțumesc de urare...“ „Vă spun, n-o să i se întâmple nimic bunicului...“ Și repetă apoi, înainte de a-mi spune la revedere, data întoarcerii, cu aceeași vagă sugestie de afecțiune ca și când

eu aşi fi aşteptat-o dacă nu cu nerăbdare, oricum cu acelaşi interes cu care ea se gândise la mine şi îmi telefonase.

Şi atunci avui acel surâs interior. Se interesase, deci, de data naşterii mele sau o aflase din întâmplare... O reţinuse, însă... Plecase, aşadar, de pe plajă sau de la hotelul respectiv, se dusese la Telefoane, făcuse comanda... Aşteptase până i se dăduse... Atâta timp cu gândul la cineva care îi era complet străin? Dar eu? Ce rost avusese să-i spun istoria cu vaza? Cu adevărat rămăsesem surprins când, răsturnând-o în chiuvetă s-o golesc de apa stătută, mă pomenisem cu ea bucăţele în mâinile mele... Şi era adevărat că mă gândisem la bunicu... Dar de ce să-i fac tocmai ei astfel de confidenţe? Fiindcă din dimineaţa aceea nu mai schimbasem nici un cuvânt cu ea. În afară de cele referitoare la sumele încasate şi plătite de *Oraca*, iar în ceea ce priveşte repetarea gestului cu floarea... hm! observam doar când nu mai era, când se veştejea în vază şi o aruncam pe geam cu apă cu tot... şi stătea goală câteva zile până să reapară, proaspătă şi strălucind parcă de încântare în culorile ei, fără să mă încânte însă şi pe mine... dar, după cum îi spusesem, fără să-mi displacă... Ar fi fost într-adevăr greu de conceput...

Dar cui îi displace o reacţie de supunere? Avusese, vorbind la telefon, aceeaşi voce ca în dimineaţa când o întrebasem dacă ea îmi pusese floarea pe birou şi înaintea oricărei reflecţii se ridicase în picioare... O fi fost persecutată acolo de unde se transferase de vreun contabil grobian? Nu era exclus! Zâmbii iarăşi, şi amintirea ei se topi în lumina care mă inundă şi dinafară, contemplând îndelung prin fereastră bogata zi de august... Îmi strânsei hârtiile mele contabile fără să mai aştept ora trei, cu gândul să mă duc totuşi să-l văd pe bunicul, fiindcă istoria cu vaza îmi reamintise că nu-l văzusem de aproape o lună şi putea fi totuşi bolnav. La vârsta lui şi un guturai poate fi... Îi cumpărai un pachet de ţigări şi ziare. De la moartea mamei începusem să-l vizitez mai des, mai ales după ce observai într-o zi, privindu-l cu atenţie, că ochii şi sprâncenele lui semănau aievea cu ale ei, restul chipului fiind desfigurat de bătrâneţe ca să mai pot descoperi şi alte asemănări. Nu uitam cum reuşise el s-o intimideze pe Matilda, în acea seară când sărbătorisem cu întârziere naşterea şi botezul Silviei. Ghicisem atunci în el bărbatul de modă veche, care nu putea concepe să acorde în sinea lui femeii un locşor cât de mic, oricâte viclenii, ură sau iubire i-ar fi asaltat din partea vreuneia cât fusese tânăr, sau din partea bunicii, după ce se însurase şi îi făcuse atâtea fete. Şi asta în mod firesc, natural. Ar fi trebuit de pe atunci sau poate chiar încă de mic să aflu de la el secretul acestei inocente

trufii masculine, care nu însemna nici nepăsare, ca la tata, și nici lipsă de afecțiune, fiindcă ținuse totdeauna la bunica și nu călcase, cum se zice, niciodată pe de lături. Îl aflase mama acest secret, îl moștenise...

În ultima vreme se simțea umilit că îi căzuseră toți dinții din față și cei de jos nu mai întâlneau nimic sus, decât gingiile. Asta îi deforma gura, pe lângă faptul că nu mai putea mușca pâinea... „Bunicule, îi spusesem, pune-ți o placă. Toată lumea, unii chiar foarte tineri, pățesc chestia asta.“ „Da, îmi răspunsese, am ajuns să trimitem sateliți în jurul pământului, dar ca să găsim ceva să nu ne cadă chiar toți dinții din gură, la asta nu ne pricepem.“ „Ba cum să nu, am auzit că americanii ți-i scot pe toți din gură, chiar de mic, și îți pun alții în falcă, cu holșuruburi. Cică mai buni, nu se cariază. Actrițele astea ale lor cu dantură frumoasă, crezi că e dantura lor naturală?“ „Îi bag în mă-sa cu holșuruburile lor, mie îmi trebuie măselele mele de pe vremuri, când spărgeam cu ele și sâmburi de măsline“, răspunsese el furios. Totuși acceptase să-l duc la un dentist, dar se plângea pe urmă că nu putea mânca liniștit cu porcăria aia din gură, îi sângerau gingiile... Până la urmă se învățase...

Îmi plăcea să beau cu el o sticlă de vin (și adusei și acum una) fiindcă o chema și pe bunica, și îi sticleau ochii de plăcere când o vedea cum se cherchelește după o jumătate de pahar și începe să îndruge verzi și uscate... „Ce-i fi mai așteptând tu de la viață?!“ îi spunea ea încercând să se răzbune prea târziu că îl servise atâta amar de vreme, că nu știa nici acum să-și ia un pahar singur, iar el îi răspundea cu veșnica istorie cu dulapurile de care era casa plină, cerute de ea înadins ca nimeni să nu se poată descurca în ele (un pahar e într-un dulap, dar în care dracu dintre ele!?). Vechi ranchiune uscate de sevă, că nu i-a făcut și el niciodată în viață un cadou. „Păi dacă ți-l făceai singură?! răspundea bunicul în prada unei mari veselii, bucuros că își amintea și el tot atât de bine cum devenea chestia, vream eu să-ți cumpăr o rochie, te găseam cu ea acasă luată de tine! Atunci de ce să-ți mai fi cumpărat eu alta?“ „Așa, de schepsis“, zicea și bunica. „De schepsis o luasei tu, să nu zic eu că ți-am făcut un cadou, să spui acum, când nu mai ai și tu ce spune, că nu ți-am făcut și nu ți-am dres. Ce-ai mai fi avut tu acum de zis dacă îți luam?...“ „Ași mai fi avut!“ „Ei, ce-ai mai fi avut?“ „Să pui și tu mâna și să ai grijă de fetele alea.“ „Și tu ce treabă aveai? (Bunicul îmi făcea cu ochiul!) Sau credeai că de-aia te-am luat eu, să stai, să tai frunză la câini?“ „Taci că te-ai momorât tu cu treaba!“ (Bunica începea să se cherchelească, stâlcea cuvintele.) „Așa cum m-am «momorât» eu, am

cumpărat casa asta din leafa mea, și tu ce-ai făcut?“ „N-am făcut nimic... hâc!“ „Mai bea ce mai ai în pahar, ne mai distrăm și noi pe-aici...“ „Nu mai *bau*, că nu sânt bețivă ca tine, mă duc să mă culc, că eu m-am sculat de dimineață, nu ca tine care stai și gogești în pat și tragi la bășini de s-aude până în vecini...“ „Și ce vezi tu rău în asta?... Nemții, de pildă, nu poți să zici că nu sânt un popor civilizat, dar când îi vine unuia să tragă o...“ „Mai taci din gură, îți merge gura tranca-fleanca... mere acre!“ râdea bunicul.

Nu era adevărat că gogea în pat. Îl găsii trebăluind prin mica lui grădină, unde avea câțiva stupi. Era puțin agitat și îmi spuse că am căzut la țanc, de dimineață a descoperit în salcâmul din spatele casei un roi de albine sălbatice, și că să-l ajut să-l prindă... A încercat el, dar de, nu-l mai țin picioarele să stea pe scară. Începui să râd. „Dar de ce roiurile astea cad tocmai la dumneata, bunicule? După câte știu, te-ai apucat de albinărit fiindcă ți-a nimerit într-o zi, tot așa, un roi ca ăsta în salcâm...“ „Cum nu? zise bunicul. Nu costă nimic! Doar stupul cu fagurii, o nimica toată. Trebuie să fii prost când ai o grădină și poieni în jur și să nu te ocupi de albinărit. Ce e mai bun ca mierea?“ „Așa e, bunicule, vechii greci o băgau și în vin...“ „În vin? se miră el. Și nu-i apuca cufureala?“ „Cine știe, poate că tocmai de-aia îl amestecau așa, să poată pe urmă să mănânce iar. Le plăcea să stea mult la masă și să discute, stăteau așa într-o rână, la o masă sub formă de potcoavă.“ „Și ce discutau?“ mai zise bunicul bâjbâind în noul stup, pregătindu-l să primească roiul sălbatic, vârând în el faguri cu miere, să aibă noile-venite, pentru început, ce să mănânce. „Discutau despre tot ce există“, zisei. „N-aveau treabă!“ mormăi el cu afectare, el care avea și ai fi zis că găsea în asta un mare rost, uitând că în viața lui, în afară de faptul că de la ghișeul lui elibera atât noilor-născuți, cât și morților, unora certificate de venire pe lume, altora de plecare, altceva nu mai făcuse. Nu-și mai aducea pesemne aminte că pierduse atâția amari de ani uitându-se la alții cum jucau biliard și table. El nici măcar nu juca, se uita doar... - e drept, era un chibiț de prima clasă, nu exista să piardă cineva dacă îl avea pe el alături (exclama el ridicând un deget în sus cu mândrie, ca și când a chibița era și ăsta un secret, nu orice nătărău avea darul să influențeze astfel hazardul). Câștigătorul făcea apoi cinste... Așa se explica, poate, cum reușise el să-și cumpere o casă? Nu cheltuia bani pe băuturi! Bunica știa bine, leafa i-o dădea ei întreagă și nu-i mai cerea apoi nici un leu îndărăt până la următoarea. Iar bunica îi punea bine! Desigur, o socoteală cu creionul în mână putea fi, în acest sens, revelatoare, ca și în cazul acelor fumători care

nu cumpără țigări: au alții, și cine te poate refuza când, cu candoare sau în treacăt, sau prietenos, sau necăjit, zici: „dă-mi o țigare“? Sânt atâtea feluri de a-ți păstra intacți banii din buzunar, după cum nu mai puține de a te pomeni fără ei... ca să te miri apoi după ani cum dracu au reușit unii să-și facă și să-și dreagă un rost mai bun decât al tău, și asta uneori, ba chiar adesea, cu o leafă mai mică decât a ta... „Bravo, bunicule! zisei cu glas tare, e o chestie!“ „Ce chestie!?“ se miră el. „Să faci rost de ceva fără să te coste nimic! Acum o să ai un nou stup.“ „Păi cum! Nu albinele costă, se înmulțesc repede, regina... Am auzit de unul care a comandat pe vremuri o regină tocmai din Italia și i-au trimis-o cu avionul, așa într-o cutiuță specială... Stătea și ea, săraca, în cutiuța aceea. Noi o să prindem acum una din salcâm...“

Și bunicul îmi spuse ce aveam de făcut. Aprinse un mototol de cârpe pe care îl agită să scoată fum, îl legă de vârful unei prăjini care avea ceva mai jos un fel de căciulă mare din sită și îmi dădu toată chestia asta să mă urc cu ea pe scară. Văzui roiul. Se prinsese foarte sus, într-un loc în care se întâlneau trei crăci groase ale salcâmului, și albinele sburau în jurul lui în largi spirale... În lumina soarelui păreau ele însele parcă rupturi de raze materializate... cam nervoase, chiar agresive... cântecul pe care ți-l sugera acest zumzăit al lor părea mai puțin pașnic și monoton decât al celor de jos ale bunicului, și nimic, parcă, nu te asigura că nu vor năvăli peste tine dacă vei încerca să le turburi sau să te apropii prea mult. „Bunicule, strigai, astea sânt mai rele, dacă mă înțeapă?“ „Nu fi bleg, zise el, ai să vezi cum or să pice toate una câte una în căciulă, ca niște proaste...“ „Și regina?“ „Cu regină cu tot, cât e ea de regină!“

Ridicai prăjina încet până plasai căciula de sită sub roi și începui să aștept, curios să văd și eu ce-o să se întâmple. Fumul însă se ridica în sus și roiul nu reacționa.

„Bunicule, strigai, cât trebuie să stau așa?“ „Stai acolo, că nu te doare mâna“, răspunse el supărat... Parcă ar fi sancționat un copil care nu înțelegea așteptarea. O boare de vânt făcu să freamăte salcâmul. Se lăsă o tăcere! „Dă-te jos!“ strigă bunicul neglijent și disprețuitor. Coborâi, totuși, cu grijă, și nu mă mirai, cum nu se miră nici el, când văzui căciula de sită plină de albine. Erau numeroase și cuminți (și văzui și regina de trei, patru ori mai mare decât o albină), ca și când ar fi știut că fuseseră găsite tocmai de cei pe care îi așteptau, acești uriași care știau mai multe despre vânt, ploaie, zăpezi și înghețuri (decât mica și captiva lor regină) și le pregăteau

ei așa niște căsuțe unde să petreacă iarna, iar vara să-și caute florile și să-și depună mierea, în timp ce regina, după ce avea să sboare în azur cu trântorii după ea, să umple apoi stupul cu albinițe. „Vezi, zise bunicul după ce le vârî înăuntru, albina face miere pentru ea, dar ne rămâne și nouă. Omul face așa? Face pentru el, și tot nu se satură, nu-i mai ajunge... Astea au legea lor, când trântorii se înmulțesc prea tare, îi mai omoară, în timp ce noi...“ „Păi cum să afli, bunicule, care dintre noi e trântor? La ele e simplu, trântorul nu face miere, e clar, la noi, hm! încearcă să afli... Și pe urmă să-ți spun drept, ar fi cam trist să fim ca albinele!“ „De ce?“ „Păi gândește-te! Sânt niște sclave! Alte gâze se zbenguiesc, se înmulțesc singure, la albine numai regina are acest drept...“ „Așa le-a făcut pe ele natura! filozofă bunicul. Du-te mai bine și adu niște pahare să bem sticla aia aici...“ „S-o chem și pe bunica?“ „Cheam-o! zise. Mai râdem p-acilea, hi-hi!“

Dar nu apucarăm să râdem de ceea ce așteptam, o ciudățenie! Bunica ținu la băutură cu noi, nu se chercheli nicidecum, ba chiar, după ce terminarăm vinul, o auzii că zice: „Și tu de ce ai adus numai o sticlă? (Și arătă sticla goală cu degetul.) Nu ne-a ajuns nici pe-o măsea.“ Pe mine mă apucă un râs care nu se mai termina, în schimb bunicul se enervă: „Încearcă tu, îi zise, să te ridici de pe scăunelul ăla. O să vezi cum o să te pomenești cu nasu drept în stupu ăla, să te mănânce albinele...“ „Hi-hi, făcu bunica, și se ridică și o luă spre casă călcând nu foarte drept, ci absolut normal. Încearcă tu să te ridici, zise, dar pregătește-te să te sprijini de Victor... Mă duc să aduc eu o sticlă... Am eu una pe care am pus-o bine...“ „Ce-o fi cu ea?“, zisei izbucnind iar în râs. Dar bunicul n-avea destul humor să înțeleagă că se poate întâmpla și asta, cine știe, o fi mâncat bunica bine, o fi dormit strașnic, o fi băut vreo cafea...

Se întoarse cu gustări, sardele sărate (o fi mâncat sardele?!), friptură rece de vacă, măsline, brânză, castraveți murați... Numai sărături. Puse tava jos în iarbă, cu tacâmuri pe ea, și se întoarse să aducă sticla aceea... „E vin negru, zise ea, puterea ursului...“ Îmi trecu prin cap, auzind cât de firesc pronunțase ea calificativul acesta din jargonul băutorilor, că de fapt până atunci se prefăcuse doar că se cherchelea, anume pentru ca într-o bună zi să-și bată joc de bunicul. Mă stăpânii din răsputeri să-mi reprim veselia. Bătrânul ar fi putut să se irite foarte tare și petrecerea noastră să se strice. „Bunico, zisei, fii atentă, vinul e înșelător, îți lasă impresia că poți să-l bei fără grijă și pe urmă odată te pomenești că se învârtește pământul cu tine!“ „Ei și! zise. Te duci și te culci, și când te scoli nu mai ai absolut nimic...“

Adică făcuse chestia asta de nenumărate ori!? „Aha, zise bunicul sarcastic, ești versată! Bei în secret!“ „Da, că mi-e frică de tine. Hai noroc, Victore, lasă-l pe ăsta, care în viața lui n-a ciocnit și el un pahar acasă!“

Abia destupasem sticla, îi turnasem ei, și parcă ar fi vrut să nu-i torn și lui. Ciocnirăm noi doi, bunicul, furios nu se atinse de pahar. „Să fie pentru odihna bietei Silvia, maică-ta, că s-a dus, săraca! O să ne ducem și noi, nu tu, care ești tânăr și ai viața înainte, uite, ăsta, care face degeaba umbră pământului, crede că a realizat scofală mare în tinerețe...“ „Bunico, dar ce-ai fi vrut să realizeze?“ zisei prins de un interes extraordinar să aflu deodată de la ea ce e tinerețea, ce e viața și ce-ar trebui să realizăm ca să avem dreptul să facem până târziu umbră pământului. Atacase sardelele, deci nu mâncase. O lăsai să înghită, apoi, în timp ce înfulecam eu însumi: „Ce se poate realiza? Serios! (Nu prea merg sardelele cu vin roșu!).“ „Astea sânt prostii, zise ea, am auzit că japonezii mănâncă dulcele înainte de masă, încep cu prăjiturile și pe urmă mănâncă orezul ăla al lor cu bețigașele alea (cum or fi putând!). Unii mănâncă pisici, câini, dracu să-i pieptene!“ „Nu mi-ai răspuns la întrebare“, zisei. „Ce întrebare?“ „Ce-ar trebui să realizăm ca să avem dreptul să facem umbră pământului?“ „Ce-ar trebui?!“ „Ei da!“

III

Și așteptai să aud răspunsul, chintesența unei vieți trăită de o femeie care născuse de trei ori și care venise în întâmpinarea bărbatului fericită că scapă dintr-o familie în care sărăcia era parcă o zeiță protectoare: era invocată cu mândrie! Noi, ăștia săracii... Ești sărac, nu fi și fudul... Sărăcia? Munciți dacă vreți s-aveți! Și săraci și proști, cum e mai rău! Filozoful ăsta, care și când punea un copil să-i tragă pantalonii avea aerul unui rege asistat de intimii săi la toaleta de seară („și când își scotea pantalonii lui rupți în fund se uita la noi ca un împărat“, povestise bunica odată), era un instalator care ar fi putut trăi bine dacă străbunica, mama bunicii, ar fi știut să răspundă străbunicului ce-a făcut ea cu banii. Arăta atât de zăpăcită, încât el se resemna în fața acestui mister după atâția ani de încercări să afle ce era cu banii... Banii obișnuiți, banii pe care instalatorul i-i dădea să facă piața și să hrănească o numeroasă familie... Și dacă străbunicul ar fi fost în stare sau dacă ar fi vrut s-o ia din scurt și s-o întrebe, ar fi aflat, desigur, când își cumpărase ea scurteica aceea de catifea sau rochia aceea mov care o întinerea și o făcea atât de frumoasă... „Păi dar! spunea bunica, închidea

ochii și pe noi ne ținea cu curul gol... Lăuda sărăcia, că toți oamenii mari s-au născut în sărăcie, dar nu spunea că oamenii ăștia mari, părinții lor adică, au pus mână de la mână să-și dea copiii la carte, în timp ce pe noi...“ Fugiseră toți de-acasă, aproape de mici. Unul ajunsese frizer la București, altul subofițer în armată, o soră se măritase cu un mecanic de locomotivă... Ce mai, toți oameni mari, atât de mari că uitaseră de unde au plecat, nici când le-au murit părinții n-au dat pe-acasă, dar s-au trezit pe urmă că au dreptul la o curte pustie, la un acoperiș dărăpănat, la niște țăruși care sprijineau o nenorocită de vie care ajunsese să facă doar un fel de aguridă cu bobul pe jumătate uscat... Iar ea, bunica, reușise să ajungă dactilografă la aceeași primărie unde bunicul era funcționar la starea civilă. Ce reușiseră împreună? Să țină mulți ani piept, în casa părinților ei, frizerului, subofițerului și mecanicului de locomotivă, până ce „lichidaseră“ moștenirea și cumpăraseră mai întâi un teren și își făcuseră apoi casa lor. „Cum, bunico, dar ai făcut-o pe mama!“, gândii în timp ce îi așteptam răspunsul care știam dinainte că nu va fi, adică nu mai era demult în mintea ei chintesența unei vieți.

Crescându-și fetele ei, spălându-le la fund, țipând tot timpul la ele, devenise roabă, o involuție, devenise analfabetă, fiindcă anii de școală ai fetelor nu însemnaseră pentru ea decât tot rufe spălate, veșnice rufe murdare, veșnice bluze pătate de cerneală, cazanul, veșnicul cazan de fiert apă, în timp ce într-altul fierbea în bucătărie veșnicul borș cu carne care strâmba veșnic nasul domnișoarelor: „Tot borș, mamă?“. Și nici o revelație: ceva, așa, deosebit, așa, un semn că una dintre ele o să ajungă împărăteasă... „Niște natantoale“, se înseninase bunica întru târziu... „Făăă, le spunea după ce se făcuseră mari, cu acel limbaj popular și crud care i se impusese fiindcă un altul se îndepărtase de ea tot mai mult, o să vedeți voi căcat de bărbat în curtea voastră când o să-mi crească mie floare în ureche. Și nici atunci!“ Adică nici după moartea ei! Nu se adeverise, fetele se măritaseră bine. Nu mai avea de mult nimic cu ele, avea cu bunicul. Și fiindcă descoperisem că bunicul semăna cu mama, încercam să-l protejez, intuind că ranchiuna bătrânilor, prilej de vesel divertisment pentru nepoți, nu e mai puțin otrăvită pentru cel care e, dintre ei, mai bătrân.

„Să nu faci iconomie!“, zise bunica semeață. Bunicul se uită la mine. Eu la el. Apoi amândoi la ea. „Adică cum?“ zise el cu o condescendență stupefiată. „Așa, în viață!“ „În viață, ce, fă?“, reluă el ca și când ar fi fost scos din pepeni, dar vorbea totuși cu grijă, cum vorbim cu cei arierați

mintal, să nu pățim ceva. „Așa, să nu faci iconomie!“ „Adică?!“ insistă el răbdător, dar la marginea răbdării. „Am înțeles, bunicule, intervenii cu gravitate (puteam să înțeleg mai repede, era normal! eram mai tânăr!). În viață adică, așa, cât trăiești, să nu faci economie!“ „Economie la ce?“ „La una, la alta, la bani, la orice. Nu așa, bunico?“ „Și la minte!“ adăugă ea. Asta chiar n-o înțelesei nici eu, ori era prea subtil, ori era o înțelepciune populară insondabilă. Nici bunicul nu vedea cum ar putea cineva să facă economie cu propria-i minte. „Să nu te menajezi, adică, zise el, să-ți pui mintea la contribuție? Asta vrei să spui, fă?“ Ea negă cu degetul foarte energic: „Am spus eu bine așa cum am spus“, zise ea cu o trufie cam neroadă, pe care o au toți cei cărora le scapă din gură ceva ambiguu, care dă de furcă celor de față. „Să lăsăm deocamdată mintea la o parte, zise atunci bunicul cu un humor filozofic, și să ne rezumăm la bani. Ai zis și de bani, nu?“ „N-am zis nimic de bani. Victor a spus, eu n-am spus.“ Vroia să rămână cât mai mult în domeniul indefinitului, să nu cadă în cursă, dar bunicul o mirosi: „Ba ai spus, degeaba îți iei vorba îndărăt, la bani te-ai gândit, că aș fi făcut eu prea multă «iconomie» (o ironiză el), nu te-am lăsat să-ți umpli dulapurile cu bulendre, ca taică-tu pe maică-ta. Asta e ceva nou, până acum ai zis că rău au făcut...“

Foarte blând era bunicul, dar ironia lui era foarte eficace: bunica se enervă: „Poți să zici orice! N-am spus nimic de bani!“ „Aha! reluă el, au fost buni!“ Niciodată, pesemne, nu reușise ea să-i dea replica în acest punct, deși ideea ei cu „iconomia“ ar fi putut fi mortală: să faci o viață întreagă pe chibițul și pe urmă să îmbătrânești, chiar că nu mai avea rost să faci umbră pământului, dar bunicul era atât de plin de sine încât această suliță svârlită în el nimerea într-o platoșă groasă. Nu făcuse și ea „iconomie“? Degeaba insinua că regreta că nu trăise și ea ca maică-sa, o cochetă, care stârnise invidia cartierului, păstrase dragostea și supunerea bărbatului, iar căsătoria și copiii n-o împiedicaseră multă vreme să se ducă și să danseze mai departe pe la baluri și serate, ca și când (și fără să-i stea rău) ar fi rămas tot domnișoară. Până târziu, dimineața întâi se dregea și se sulemenea și apoi se apuca de treabă. Ce treabă?!

Femeia care iubește
Spală noapte și cârpește
Se scoală de dimineață
Și-și dă buza la roșeață

Sprâncenele la albeață.

De unde! Le punea tot pe ele, pe fete, să spele și să gătească, încât mâinile lor erau veșnic înroșite, în timp ce pe ale ei și le păstra albe și catifelate. Iar „împăratul“ cu pantalonii rupți în fund le făcea teoria sărăciei. „Trăiește-ți viața, Victore, și nu te lua după ăsta, rupse ea tăcerea. Copiii!? Ce sânt copiii? Numai ponoase!“ „Da, bunico, zisei, asta când îi ai! Dar ia să nu-i ai?“ „Păi parcă ea știe ce spune? zise bunicul. Ascultă-mă pe mine, asta dacă ar fi nițel mai tânără ar fi în stare să se mărite. Ar avea-o de model pe madam Letiția, soția farmacistului, bunică și ea, dar știi ce-a făcut?“ „Nu știu!“ „Știi, sau nu știi? A luat *Gerovital*, da' a luat, nu glumă, bărbatu-său i l-a adus, și ăla nerod, și au apucat-o pandaliile, s-a amorezat de unul și a fugit dracului de-acasă, s-a dus după el, pe undeva pe la Craiova, un tehnician de la Electroputere, dar originar de-aici de la noi din cartier (venise în concediu). Un spelb cam jigărit, dar mult mai tânăr decât ea... Nu vrei, i se adresă el bunicii, să iei și tu *Gerovital?* Ce mi-e șaptezeci de ani? O nimica toată, te face de cincizeci și te-ai aranjat...“ Bunica chicoti: „Hi-hi! De ce nu iei tu!“

„Ne primiți și pe noi?“ se auzi atunci, de după gardul care despărțea cele două grădini, glasul vecinului. „Da, cu plăcere, dom' Chiriță poftiți“, răspunse bunicul. „În cazul ăsta, permiteți să venim și noi cu o sticlă“, zice dom' Chiriță și se întoarse și intră apoi prin curte. Împreună cu madam Chiriță, o doamnă încă tânără, cu chipul arămiu, puțin *empâté*, și din pricina asta fără riduri, dar cu părul albit complet, însă bine coafat, o distinsă cucoană... Bărbatul, maistru electrician, avea și el tâmplele brumate, dar nici un pic de distincție, arăta alături de ea ca un căruțaș, fără acea tentă de asprime virilă a celor care, pe drumuri, se călesc sub ploi și vânturi reci... Bunica spunea că pe vremuri, când era și el mai tânăr, fusese odată „bicarbonizat“ pe un stâlp cu secerile acelea la picioare... Zăcuse prin spital... „Trăim încă bine, noi ăștia de la marginea orașului, zise dom' Chiriță așezându-se voios pe pământ, ca un țăran, în timp ce eu ofeream taburetul meu doamnei. Până or să ajungă la noi blocurile (că așa am auzit, că or să ne dărâme) mai durează, nu e chiar pentru mine, mai putem și noi să bem un pahar la iarbă verde.“ „Unde n-ar veni mai repede, zise bunica, să am și eu apă caldă și baie.“ „Da, zise dom' Chiriță, e un avantaj, numai că în momentul când o să faci baie, aude și vecinul și îți bate cu ceva în calorifer. Trebuie să faci baie la oră fixă!“ „De ce?“ „Madam Văsăliu, se

adresă el bunicii, chiar dacă dai radioul încet, tot se aude. Fiica noastră ne întreabă dacă nu poate să se întoarcă acasă cu bărbatu-său, s-au săturat.“ „Gustați puțină miere!“ zise bunica. „Nu, sărut mâna, poate nevastă-mea.“ „Da, zise madam Chiriță, dar nu vă deranjați...“

Și se ridică și se duse cu ea în casă, s-o ajute... Nu era miere simplă, ci bucăți de faguri, o minune, îți venea să înghiți și ceara lor parfumată odată cu mierea, care păstra în ea, proaspete, miresmele florilor prin care cutreieraseră albinele bunicului. Din când în când câte una, întârziată, ne dădea târcoale înainte de a se întoarce în stup (soarele coborâse printre aceste grădini mărginașe, se apropia înserarea) și eu știam, mă învățasem să nu mă feresc de ele chiar dacă mi s-ar fi așezat pe nas. Cineva strigă la noi, un alt vecin al bunicului, a cărui casă însă era cam prăpădită, în orice caz, asemeni unor oameni, avea în ea ceva care te făcea să n-o observi, ceva șters, învăluită parcă într-un aer de umilință: „Ce faceți acolo?“. Parcă ne lua la rost, nu semăna cu casa, părea neprietenos și agresiv. „Vino, Toadere, să bem un pahar de vin“, zise însă bunicul protector. „Nu vin, că mă înțeapă albinele“, zise acela venind. „Păi dacă umbli la ele, să le furi fagurii!?“ Era, pesemne, ori o glumă, ori adevărat, fiindcă zbanghiul ăsta nu răspunse nimic, se așeză și el jos, ca și când n-ar fi auzit, și puse mâna pe sticlă. „Hai noroc“, spuse el deodată cu o intensă tandrețe bărbătească, și numaidecât îl ascultarăm și puserăm toți mâna pe pahare și ciocnirăm... Noroc, sănătate, viață lungă, succes, domnule Petrini, să ne îngropi pe toți, bunicule... să te văd bunic, bolândule, asta ar fi o performanță pentru tine, care te-ai însurat târziu și ai făcut o fetiță la spartul târgului... Se zice că copiii făcuți târziu ies mai deștepți dacă sânt făcuți cu o muiere tânără... da, dar ce faci pe urmă... Depinde de vârstă... Nu contează vârsta, dacă nu ești rece... Așa e, degeaba ești tânăr, dacă... Dar și dacă... Hai noroc... Ce faci tu acolo, dragă, te-ai dus cu mâna goală să bei vinul oamenilor...

Tânăra nevastă se apropie cu două sticle în mână și parcă tot grupul nostru se lumină de prezența ei... Era blondă, plină de viață și de față cu noi zbanghiul o luă în brațe, o trase lângă el și îi lipi capul de obrazul lui atât de strâns și rămase astfel recules atât de multă vreme și nemișcat, încât bunicul continuă conversația arătându-l cu capul... „Nu e rece, dar e prost, nu știe că muierea atât așteaptă...“ „Domnule Văsăliu, zise râzând arămia și distinsa doamnă Chiriță, ești demodat, dar nu pentru că ești bunic...“ „Sânt străbunic, nu bunic...“ „Așa ești de când te știu...“ „N-am avut probleme!“, zise bunicul. „N-ai avut fiindcă ai avut noroc cu doamna Văsăliu... Ia să fii

acuma tânăr, să vezi ce te-ar mai pune pe jăratic...“ „De ce? Ași lua alta!“ „Și alta ți-ar face la fel!“ „Ba mie îmi place bunicul, zise blonda nevastă, care se vede că nu se pierduse cu firea sub îmbrățișarea zbanghiului. Când un bărbat moare după tine, înseamnă că o să moară și după alta. Așa, nu moare după mine, dar știu că nici alta n-o să-i sucească capul.“ „Și dacă?!“ zise doamna Chiriță. „Ăla nu e bărbat, zise atunci blonda, e un muieratic... Îl miroși dinainte...“ „Și dacă îl miroși?“ „Nu-l iei!“ „Eu mă duc să mă întind, nițel“, zise bunica și se ridică sprintenă și nu știu de ce vru să ia și taburetul cu ea, dar în loc să-l ia se așeză încet lângă el și se întinse moale în iarbă. Păru însă mulțumită că găsise această soluție mai comodă și își trase picioarele sub poalele halatului, își puse tâmpla pe braț și adormi instantaneu. O cascadă de armonii înalte ale unui acordeon îndepărtat salută parcă acest inocent abandon al bătrânei. „Cum, ce e?“ mai tresări ea ridicând capul, apoi înțelese și îl lăsă la loc: „A, Fărcășan!... Dă-l înghiraților... Hi-hi... Ce-am mai râs la nunta lu Ionelu...“

Deci degeaba încercase să ne sugereze că n-a petrecut în viața ei: a râs la nunta lui Ionelu, iată! Numai că acest Fărcășan n-avea nici o legătură cu acea nuntă, era un băiat de vreo douăzeci de ani, poate nici nu se născuse pe atunci. Se apropie de noi cântând năpraznic, chinuind acordeonul spre tonalități paroxistice, ca să-l coboare prăpăstios spre bași, în care sufla ai fi zis cu foalele scoase. Nu înțelegea ce-i spunea bunicul, să nu mai cânte, fiindcă sperie albinele, îi dădea înainte cu ochii pierduți, în transă, ca toți maniacii acestui instrument de clămpănit, de țipat și de horcăit, crezând că, așa cum se simțea el, vrăjit, ne vrăjea și pe noi... Până la urmă se opri, trezit parcă din somn, cu mâna bunicului încleștată pe brațul lui: „Mai încet, mai bine cântă-ne ceva din gură, lasă dracului burduful ăla!“ Da, dar nu înainte să bea și el un pahar, și nu se deshămă de burduf, din care apoi scotea doar dulci suspine stinse, acompaniindu-se în șoaptă... Cânta cu o voce patetică și fără introduceri mulțime de șlagăre vechi, care-l făceau pe bunicul să ridice o mână spre cer... Sub razele asfințitului mâna lui arăta ca o cracă încremenită în timp... Mâna, mâna umană, mâna care poate, înaintea cuvântului, pipăise lucrurile, le adusese sub ochi, minunații ochi care le contemplaseră și care, violentați, le trimiseseră sub nas, nasul le mirosise, apoi le lăsase mai jos gurii, care le linsese, formidabila mână, instrumentul spiritului și... „câți au muuurit pentru tine, frumoasă Zaaaraaaza, și câți te-aaau iubit...“ Începurăm să cântăm toți (timp în care blonda nevastă dispăruse și se întorsese cu noi sticle) la Yafa și la Beyrut, mai sunt femei

arabe... *Je me suis engagée, pour l'amour de ma blonde...* urlai și eu cu o melancolie sfâșietoare, având lângă mine o blondă și o arămie care luară ca atare simulatul meu lamento, doamna Chiriță îmi puse mâna pe braț și mă chestiona cu o simpatie severă și trează: „De ce nu te însori? Ce-ai de gând?“ „Foaie verde mere-pere, nu te mai-nsura, măi vereee, atacă Fărcășan, că muierea multe-ți cere, cere rochie de mătase, ce la mă-sa nu purtaaase...“

Lumina zilei bogată în umbre se stingea, înlocuită pe nesimțite de cea a unei luni pline, care curând umplu grădinile cu razele ei albe și reci. „Fecioara“ însă potoli curând apetitul nostru pentru beție, ne chiorârăm la ea și uitarăm un timp de pahare. „Cum dracu să ajungă cineva până acolo? zise zbanghiul furios, care, deși era doar mecanic auto, se culturalizase și el în acei ani (nu scăpase!) și avea noțiunea distanțelor astronomice, dar nu și pe aceea a expansiunii noastre tehnice. Că, cică, americanii lucrează la chestia asta! O tâmpenie! Păi acolo pe lună nu e aer! Ori motoarele nu lucrează fără aer!“ Și se foi dând din umeri și se agită atât de sigur pe sine, că nu putea fi contrazis, încât blonda lui nevastă râse și strigă la el: „Ho, nu te mai zbuciuma așa, să nu se rupă ceva în tine“. „Dă-i în... mă-sii! mai zise el totuși, indignat, se vede, că puteau să-l prostească ei pe el cu asemenea gogoși. Da, alte realizări, nimic de zis, cu toate că am auzit că acolo mâncarea n-are gust, n-are miros, un fel de material plastic! Oul n-are gălbenuș, pasărea n-are grăsime, porcul mănâncă praf de pește, vita mănâncă pesticide, și atunci ce valoare au alte realizări? Aleargă cu mașinile încoace și-ncolo? Ei și?“ „Mă, țețe, zise bunicul, dacă ai auzi că alții spun de noi tot felul de prăpăstii, ce-ai zice? Ai fost acolo să vezi? Tu citești tot felul de prostii prin ziare și le crezi!“ „Nu, bunicule, sânt oameni care au fost și povestesc!“ „Și crezi că nu mint?“ „S-ar putea să mintă, dracu să-i pieptene... Hai mai bine să bem!“

Băurăm. Dar unde dispăruse bunica? Și mai era un loc gol: dispăruse și domnul Chiriță, parcă îmi aminteam că îi zărisem umbra tăcută îndepărtându-se undeva de unde nu mai revenise. Era târziu și Fărcășan mai încercă să trezească clapele acordeonului, dar renunță aproape imediat și se deshămă. Fără să spună ceva, bună seara sau la revedere, bunicul se ridică și plecă cu aerul că se va întoarce; dar nu se mai întoarse, și blonda mi se adresă: „...Hai să strângem paharele și tacâmurile și să le ducem în casă. Gata, zise, cu o voce ascuțită, imitând ceva, o chelneriță sau o bucătăreasă, nu se mai servește nimic, s-a închis tot, și bucătăria și bufetul.“

Dar mai era vin, păstrarăm câteva pahare și revenirăm. Doamna Chiriță nu se lăsă dusă nici după ce zbanghiul și soția lui plecară și ei, dând bună seara foarte ceremonioși. „Însoară-te, domnule Petrini, reveni arămia, care acum, sub lumina lunii, arăta în mod curios mai bătrână decât la lumina zilei. Ce aștepți? Vremea trece! și nu se mai întoarce.“ „Da, desigur, zisei, și cine se scoală de dimineață departe ajunge! (Observând că deși îmi vorbise mie stătea foarte vizibil întoarsă spre băiat, parcă lui i se adresase, înțelesei că ei doi mă goneau, vroiau să rămână singuri; să rămână!) Doamna Chiriță, luați dumneavoastră paharele și i le dați bunicii mâine dimineață, eu vă urez noapte bună!“ „Noapte bună, domnule Petrini“, răspunse ea cu un glas afectuos.

El, băiatul, nu spuse nimic. Era, desigur, fascinat de acea oră albă a nopții, de acea tăcere a grădinilor adormite, de acel minut de încremenire a propriei lui ființe, încordat ca un arc, încordare care îi luase glasul... Desigur, abia aștepta să se arunce asupra femeii ca un lup sau să tremure de năvala dorinței ca un adolescent și să-i cerșească grația, pe care și ea abia aștepta să i-o acorde... Mă îndepărtai ca un bătrân înțelept aflat pe alte hotare. Senzație minunată de echilibru... să te știi tânăr și în același timp să simți că trăiești de o mie de ani!

Păstrez vie în amintire această improvizată și modestă petrecere și mai ales acest final în care am trăit atât de intens înțelepciunea, sentiment care nu mă părăsi după aceea multă vreme. Mă culcai mulțumit că în timpul mersului pe jos până acasă nu cedasem ispitei de a deveni incoerent. Mă trezii liniștit, mă ocrotii în orele contabile operând o separație (o uitare!) și, liber în lungile mele plimbări pe la poalele pădurilor, gândii: „Bătrâne, îi spusei într-o zi aceluiași gorun pe care îl interogasem odată, Socrate nu te-a cunoscut să se însenineze că din trupul tău i se va face într-o zi sicriul. Înseninarea lui îi venea din altă parte, pesemne că îl plictiseai, cum îl plictisea și marea și cum îl plictisea, desigur, și Xantipa, ale cărei ocări l-au silit să-și petreacă zilele în cetate și să cultive înțelepciunea... Ei, ce zici de asta, gorunule la margine de codru?!...“

IV

Singurătatea, liniștirea, tăcerea din noi înșine (a nu comunica nimănui ceea ce gândim și simțim) duce la inadaptare, la formarea altei imagini despre noi în ochii altora? Oricum, nu a uneia enigmatice și în nici un caz

neutre, cum am dori? Într-o zi ea intră în biroul meu și îmi spuse că economista noastră își serba ziua de naștere și ne invita sus să bem un pahar. O auzii, dar mă uitai la ea fără să-i răspund. Se bronzase la mare. Sosirea ei nu fusese un eveniment, după cum parcă îmi sugerase că va fi repetându-mi la telefon data întoarcerii. Nici n-avea cum să fie, dar îmi rămăsese în amintire, ca o scamă, această ciudățenie: de ce mă felicitase și de ce ținuse să știu ziua când... Iar floarea din vază nu mai apăru. Bronzul nu-i stătea bine, îi dădea un aer întunecat de... „Hm! murmurai când se prezentă la mine cu hârtii, la Jaffa și Beyrut mai sânt femei arabe...“ Nu se miră de această remarcă, ca și când ar fi găsit-o firească, își amestecă în tăcere mâinile cu ale mele, mâini, și ele, bronzate, cu unghii date cu sidef și singurul eveniment (cred că da, parcă aducea a eveniment!) care se produse fu retragerea ei cu pași parcă încetiniți de o curioasă melancolie, ducând cu ea mapa parcă ar fi avut între coperțile acesteia o sentință, nu neapărat gravă, dar care sporea în ființa ei o incertitudine, o șovăială, o vagă nehotărâre...

„Veniți, îmi spuse, ne-a invitat pe toți... Dacă nu veniți o să creadă că aveți ceva cu ea...“ Ia uite! Mă proteja! Îmi dădea sfaturi! Nu-i răspunsei, dar după o jumătate de oră, când era gata să uit, urcai și eu sus. Se și abțiguiseră, picai pe o veselie generală. Dădui pe gât infectul coniac, care în loc să mi se urce la cap îmi răscoli stomacul, unde se instală, fără să mai plece, sub o formă de greață persistentă, și începui să mă uit enervat și involuntar spre ușă: vroiam să mă car cât mai repede, fiindcă veselia era ea generală, dar nu mi se comunica nicidecum și nu trecea nici între ei, de la unul la altul, disarmonie care te incita mai degrabă să le spui ceva neplăcut decât să participi. Da, parcă și ei aveau chef să-și spună niște adevăruri nu prea agreabile, dar se stăpâneau așteptând s-o facă unul din ei, mimând deocamdată voioșia.

Astfel, mă pomenii înconjurat de trei dintre ele, după ce fui întrebat cu un fel de simpatie mieroasă (întrebare preexistentă, care nu mi s-ar fi pus fără ajutorul coniacului) de ce nu mă recăsătoresc... Cu aceeași filozofie ascunsă în glas ca și a distinsei doamne Chiriță și cu exclamații de ironie simulat afectuoasă, ei, ce așteptam, adică, ei, ia să vedem, ei, nu zău (sugestie de sfidare, nu mai cred în femei?), chiar așa, de la prima încercare, alții sânt la a treia și tot nu renunță... Asta aduce, așa, pe undeva, cumva, a lașitate... Taci, dragă, dacă o iubește omul și acum, ce vrei tu să-i bagi pe gât... Ei și? Parcă eu când m-am despărțit de primul meu bărbat nu-l

iubeam? Și el mă iubea pe mine, dar dacă nu se mai poate n-o să stai și să... Când am ieșit de la tribunal eram veseli amândoi, râdeam, mi-a sărutat mâna... Și acuma mă iubește, dar s-a însurat omul, o duce bine și nici eu... Atunci de ce v-ați mai despărțit, dacă... N-a văzut nimic în femeie! Cum n-a văzut, dacă zici că te iubea... Așa, n-a văzut, ca și domnul Petrini... Poți să iubești și să nu vezi nimic în femeie... De unde știi tu că nu vede?... Începui să răspund în același ton; dacă e să mă iau după exemplarele aici de față, chiar că nu văd... Râsete generale... Chiar așa, domnule Petrini? După toate?... Nu, media statistică... Ei, așa mai merge... Și continuând astfel, simții că eram pe punctul de a fi considerat un tip care eșuase pentru totdeauna în căsnicie și că în ceea ce le privea pe ele, dacă toate ar fi fost libere, nu la mine și-ar fi ridicat ochii și în orice caz bărbații lor erau mai presus decât inși de genul meu, care au fost odată ceva și au eșuat și în direcția asta (un fel de mândrie, de priviri de sus, îmi sugerau gândirea lor neexprimată), când auzii o șoaptă lângă umăr: „Nu le mai răspundeți“. Și ea tăcu mai departe, fiindcă ea era, tăcuta, acum, casieră și o văzui cum se îndreaptă încet spre ușă, cu aceiași pași ciudați care reeditau „evenimentul“ întoarcerii ei de la mare, când se retrăsese de la mine din birou cu mapa pe care o ținea strâns la subsuoară...

Plăcută șoaptă, gândii după ce ea ieși, caldă complicitate, discretă detașare... Cine era fata asta? Nu părea să fie ceea ce arăta... Nu părea, oricum, să fie casieriță de meserie... S-ar fi amestecat cu ele, chiar dacă nu le-ar fi ținut isonul. Și nu părea deloc să fi fost o persecutată acolo de unde venise, s-ar fi ferit, de pildă, aici, să plece când veselia era în toi, când prudența i-ar fi cerut să simuleze măcar adaptarea: dacă era o inadaptabilă pățită... Nu-mi spusese ea însăși că trebuie să mă duc, să nu se creadă că ași avea ceva cu economista? Și totuși se retrăsese apoi prea devreme, înfruntând acest risc... Curios, întârziai, să văd, o bârfea cineva, știa cineva cine e? Nu; n-o luase în seamă nimeni, nu-i auzii numele pronunțat de vreuna din aceste cucoane care aveau acum limbile destul de deslegate ca s-o facă, în bine sau în rău, sau în treacăt... Pesemne că nu știau deloc cine e, adică nici măcar atât cât era necesar trezirii simplei curiozități...

Coborâi și eu în biroul meu și deschisei ușa spre al ei, să văd dacă plecase. Tocmai vroia să plece, stătea în picioare și încuia *Fichetul*. Vârî cheile în geantă. Dar vocea cu care mi se adresă era alta decât cea șoptită sus, ca și când nu ea îmi sugerase acea discretă complicitate, care, ca să zic așa, era al doilea „eveniment“ după întoarcerea ei de la mare. „S-a

terminat?“ zise. „Nu... Credeați, zisei cu ironie, că...“ „A! Nu, mă întrerupse, dar n-ați observat că săriseră toate ca niște gaițe?... Eu am o sensibilitate la indiscreție, prefer să bat «în retragere», nu pot să suport, chiar dacă nu sânt vizată direct...“ „Așa, deci!“ „Știu că așa se trăiește, continuă, dar în mine au alt ecou...“

Începui să mă plimb prin birou, cu sentimentul că rătăcesc pe potecile mele, la care mă ducea gândul îndată ce terminam orele contabile... „Ecoul ăsta e natural sau e câștigat?“ zisei oprindu-mă o clipă și contemplând prin geam dealurile îndepărtate care se zăreau din această parte a clădirii. „E câștigat“, zise încuindu-și acuma fără zgomot sertarele. „În cazul ăsta ați putea scăpa de el...“ „Mă străduiesc...“ „Cu succes?“ „Hm! (și făcu un gest cu palma) așa și-așa! Știu, de pildă, cum v-am spus, că e mai bine să mă retrag.“ „Nu e o lașitate, cum spunea una din gaițe?“ „Ba da, dar dacă ași fi «vitează» înfrângerea ar fi mai dureroasă decât gândul că sânt lașă. Știu că nu sânt... Fiindcă, deși nu sânt slabă, nu pot să rezist coaliției... Nu rezistă nimeni...“ „Ba da, zisei, de pildă să intri în ea. Coalițiile astea sânt întâmplătoare și fără o coerență de durată. E suficient să te împrietenești cu indiferent care dintre ei și ceea ce ți se părea tragic și insolubil devine deodată comic și neglijabil...“ „Știu și asta și chiar așa și fac... De aceea v-am și spus că e bine să...“

...Se întrerupse. Adică să se ducă sus și să mă duc și eu...? Aceste ultime cuvinte neexprimate mă făcură să tresar. Mă răsucii de la geam și mă uitai la ea. Îmi displăcu: nu-i puteam vedea chipul întreg din pricina părului care îi acoperea de o parte și de alta tâmplele și jumătate din obraji. Părea anonimă și insignifiantă. Pesemne de aceea nu stârnise încă interesul celor de sus? (Jos, în afara contabilității și casieriei, mai era doar cabinetul directorului și al secretarei acestuia.) „Da, zisei, mi-ați spus, dar în cazul de față, de pildă, coaliția nici măcar nu există. Sântem prea puțini aici ca să poată vreunul dintre noi să pună la cale un spectacol caracteristic...“ Se holbă literalmente la mine cu ochii ei mari, care mi se părură în clipa aceea masculini, străini de restul chipului și mai ales de gură, care rămase ușor deschisă într-o bizară perplexitate: „...Credeți?“, zise. „Vă temeți?“ replicai. Se înstrăină, ași zice, fulgerător, își reveni, apoi cu un efort la fel de implicat în avans și retragere, asemănător celui al racului, care înaintând, dă îndărăt: „Da... Nu...“ murmură luând-o spre ușă.

Apoi după un timp, în stradă, foarte hotărâtă în îndoială: „...Nu știu!“ „Mai pozitiv ar fi să nu vă temeți, adică să ziceți nu, cu hotărârea cu care ați

zis *nu știu...*" „Credeți?" „Da, zisei, un *nu* adresat temerilor de orice fel e totdeauna pozitiv... Modifică ceva în noi, chiar dacă nu ne dăm imediat seama..."

Păru să nu fi auzit precizarea mea. Avea un mers ciudat, care parcă se armoniza cu un vag recul interior, pe care abia îl sesizasem: pașii îi înaintau, dar mi se părea că o să rămână în urmă, deși nu rămânea. „Mergeți în direcția asta?" o întrebai. „Da, merg spre centru!" „Vă însoțesc până în centru." „Numai dacă nu vă deranjează... Știți, reluă apoi, după părerea mea nimic nu e totdeauna pozitiv... Spuneți că sântem aici prea puțini, la organizația asta comercială, ca să poată vreunul din noi să pună la cale un spectacol caracteristic... Cum să *nu?* Un soț și o soție sânt doi (nu douăzeci câți sântem la *Oraca* asta) și putem afirma că nu-și pot pune la cale un spectacol caracteristic?" „Adică cei doi soți?", zisei zâmbind. „Bineînțeles!" (O fi fost măritată? mă întrebai sau poate se gândea la cei doi părinți ai ei?... uneori unii copii, chiar mari, ajung prizonierii părinților lor, cum fusese bietul Petrică.) „Aveți dreptate, zisei, ca să-i fac plăcere, păstrând însă în rezervă adevăratul răspuns pe care aveam să i-l dau după aceea. Da, repetai, și încă de ce anvergură! (Mă bucuram că gândea, demult nu mai vorbisem cu cineva care să aibă acest dar, nu dreptatea interesează într-o conversație, ci delicata plăcere a comunicării.) Însă lucrurile sânt deosebite, continuai, spectacolul pe care și-l pun la cale doi soți este, ca să zic așa, etern, în timp ce cel pe care și-l montează oamenii care sânt siliți să muncească împreună, de aceea i-am spus că e caracteristic, fiindcă e variabil, și mai ales e de natură efemeră, se schimbă odată cu împrejurările sociale care l-au determinat..." „Până să se schimbe, zise, murim noi!" „De ce? Am impresia că e în scădere."

Iar mi se păru că n-a înregistrat răspunsul meu. Se opri să se uite la o casă și începu să-mi explice aproape volubil sau aproape cu entuziasm, dar un entuziasm rece, cam abstract, de ce era atât de frumoasă casa aceea, care era într-adevăr frumoasă, cum erau în orașul nostru la tot pasul, și de ce i-ar plăcea să locuiască în ea și în ce cameră. (O fi având o locuință rea?) O întrebai. Nu, zise, stăteau destul de bine, ea și cei doi părinți, dar... așa, îi plăceau ei în mod deosebit casele frumoase... casele care par învăluite într-o poezie misterioasă... casele tăcute („vedeți cât de tăcută e? pare uitată aici de demult!"), casele lugubre... a, nu, astea nu-i plăceau... casele care aveau sus de tot o odaie izolată, ca o hulubărie... „Hai să ne oprim puțin, nu vă stricați programul?" „Nu..." „Unde luați masa?..." „Depinde, uneori la o

braserie în care mă duceam eu cu un bun prieten când eram asistent... O vreme, cât a trăit mama, acasă, acum îmi pregătesc singur ceva necomplicat... Vă invit la braseria asta...“

Vorbăria îi slăbea atenția? Simula neatenția? Literalmente parcă nici nu auzi că o invitam la masă. Urcasem un dâmb plin de brazi, ca să se uite ea mai aproape la acea casă care avea cocoțată sus acea odaie ca o hulubărie. „Cine o fi acolo? Se rezemă de gard și rămase minute lungi cu ochii ei mari zgâiți în sus. Te pomenești că nu stă nimeni! Și, vedeți geamurile cum veghează ele așa mititele... Cum s-o fi urcând în ea, prin ce parte? Ah, uitați, are o scară exterioară, vedeți? în stânga, în fund...“

Niște câini flocoși țâșniră de undeva din acea curte și luară cu asalt gardul de care ea se rezemase, lătrând cu glasuri furioase, răgușite, ca la stână. Dacă n-ași fi fost atent ar fi mușcat-o de mâini; o trăsei cam brutal și mă uimi inerția greoaie a corpului ei, deloc imponderabil, cum îți lasă adesea această senzație unele fete (Căprioara era astfel). Plecarăm, dar ea cu regret vizibil, însă tot așa, parcă abstract, mai întoarse capul de vreo două ori până ne îndepărtarăm.

Mă înșelasem, mi se păruse că gândea. Plăcerea ei pentru case, prea insistentă și neconvingătoare, nu numai că nu mi se comunicase deloc, dar spulberase cu totul timida vrajă pe care ea mi-o inspirase gândind câteva minute împreună cu mine.

În centru mă oprii. Mă uitai în dreapta și stânga, eu o luam, adică într-o parte, și ea în alta. Abia atunci parcă se trezi și deveni conștientă de o inconsistență provocată de ea însăși și se uită la mine cu buzele ușor întredeschise (perplexitate pe care începusem s-o cunosc) și zise cu un stins regret „Și cum, nu putem și noi să ne plimbăm puțin!?“

Ca și cum nu ne-am fi plimbat! Ca și când n-ași fi invitat-o să luăm masa împreună! Era îmbrăcată într-un taior de toamnă, maron, dar amestecat cu mult verde și care îi preciza o oarecare siluetă... O contemplai cum se îndepărta, fără să se uite înapoi, cu pași fermi, dar totuși parcă în același timp ezitanți, după ce la întrebarea ei care mă lua fără veste (și întrebarea și stinsul regret) îi răspunsesem printr-o tăcere care se prelungise... O pală puternică de vânt făcu să freamăte castanii și apoi să sboare din ei în vârtej frunze smulse care căzură după aceea la pământ, se îngrămădiră unele în altele și o luară într-o goană smintită parcă chiar după ea, după ciudata casieriță cu goluri de memorie în conversație și cu pasiuni subite și incolore, anoste, pentru clădirile orașului ei... Nici nu știam bine

cum o cheamă, semnătura pe care i-o vedeam pe documente era aproape indescifrabilă... S. Calala, sau Culala, Elala...

Tresării, parcă alarmat... Da, avui brusc un sentiment de alarmă... E toamnă, frunze împrăștiate... Nu era pe deplin toamnă, dar pașii ei și palele încă verzi... Da, încă verzi, dar curând vor fi galbene și... fructe maronii vor pica rostogolindu-se cu un pocnet pe largile trotuare... cădere și în aceeași clipă desghiocare, eliberare pentru o nouă viață, vin nou cidru... Monotoni, nesiguri, parcă fără convingere, pașii ei se îndepărtau tot mai mult... Aveam o halucinație? Cineva parcă reînvia în această siluetă ezitantă, într-o scenă trăită demult... De cine mai mă despărțisem astfel?... Cine îmi mai vorbise cu un astfel de stins regret?... „Trandafirii tăi, cântă o voce în mine (a cui era?) s-au ruginit în glastră, vremea a trecut, tu m-ai uitat de mult...“ Cine mă mai făcuse să simt o astfel de vagă, nedureroasă, nedefinită și aproape dulce sfâșiere? Nimeni, poate în altă viață?

Mă urnii brusc din loc și o luai spre Braseria... Da, puteam zice braseria prieteniei mele cu Ion Micu. Nu, Ion Micu nu era bine zis ci *Braseria prieteniei* pur și simplu... Se stinsese prin voința amândurora și această prietenie, nici el nu-mi mai dăduse nici un semn, nici eu, prin vreo scrisoare, nu-l mai bătusem pe umăr să-i reamintesc ceea ce îmi promisese... Nici nu-l mai urmărisem să-i citesc articolele prin presa literară...

V

...Nici chelnerii nu mai erau aceiași (unde-o fi cel care ne servea în acei ani, chelnerul filozof?), și cu toate că nici atunci lumea care venea acolo nu-mi era direct cunoscută, cei de acum mi se păreau total necunoscuți, oricum străini de mine, neinteresanți, insignifianți și fără biografie... Inși din a căror alcătuire a ființei lor ascunse ai fi zis că fusese smuls ceva sau se adăugase ceva care îi făcea să arate loviți parcă de o amnezie... Avuseseră ei un trecut? Aveau un viitor? Nu puteam să mai citesc pe chipurile lor un răspuns. Pierdusem eu cheia, uitasem eu codul descifrării expresiilor umane? Mă părăsise oare pe mine acel sentiment minunat care la douăzeci de ani mă făcea să-i știu pe oameni ca pe mine însumi, să știu cine sânt fără să stau de vorbă cu ei, ultima mea amintire, și cea mai puternică, fiind marea manifestație pe care o privisem dinafară și când toate expresiile lor îmi erau spontan și firesc familiare și descifrabile? (La a doua, când eram și

eu printre rânduri, acest sentiment era deja mai turbure, din pricina acelui coleg care fusese luat brutal dintre noi și îl văzusem cum se proptise cu picioarele în bordura trotuarului, cu pistolul în coaste și începuse să vomite... sau poate din pricina Matildei, care îmi acaparase sufletul? Prea marea iubire pentru o singură ființă ne înstrăinează de prezența restului?) Așa se explica atracția mea pentru Vintilă, pentru strelitul Pantelimonescu, și chiar și pentru grasul și stupidul Calistrat, ca și pentru rizibilul Bacaloglu? Încercam să-i readuc pe oameni în mine unul câte unul, chiar și pe abjecți? Nu-mi plăcuse mie și Olaru, cel de la cadre, cu exclamația lui indescriptibilă de superioritate scârbită (aaâaaa!) și nu fusesem eu emoționat de directorul Bularca (patern și suferind în fața mea de o cumplită migrenă)?

„Ce serviți?“ mă trezi un chelner, și când mă uitai la el făcui ochii mari. Era cel de pe atunci, domnu Jenică, cel care cu argumente filozofice nu credea într-un nou război, argumente pe care și le însușise Ion Micu, dându-le anvergura unei teorii universale asupra echilibrului planetar bazat pe consensul secret de natură divină al popoarelor. Nu se face război când vrea Stalin sau Truman. „Ce e cu dumneata? zisei. Nu te-am mai văzut pe-aici.“ „Păi n-am făcut prostia?“ „Ce prostie?“ „Am acceptat să fiu director al direcției alimentației publice...“ „Și?“ „Am dat chix!“ „Nu te pricepeai?“ „Ba mă pricepeam, că nu era mare lucru, dar...“ Și își frecă degetul gros cu buricele celorlalte. „Adică?“ „Adică nu câștigam nimic, ar fi trebuit să închid ochii la furturi și să-mi încasez și eu partea mea, dar atunci se punea chestiunea: de-aia am intrat eu în partid în ilegalitate și am făcut pușcărie?“ „În timp ce aici...“ îl completai... „Sigur, zise, e plăcerea clientului, nu-i vâr mâna în buzunar, dă el și sântem amândoi mulțumiți...“ „Și ai fost multă vreme director?“ „Am fost, fiindcă m-am înfuriat, am vrut eu să fac ordine în sectorul ăsta!“ „Și?“ „V-am spus, am dat chix!“ „Te-au dat afară?“ „Nu, că eram tare la dosar, dar eram sabotat... Chiar de...“ Și arătă cu degetul în sus. „Adică de ștabi mai mari?“ „Exact! Nu eram de acord să... Ce serviți?“ Și nu așteptă să-i spun eu, îmi făcu el meniul. „Ce-o mai fi făcând, zise apoi, domnul Micu, cu simpatica lui soție? V-ați reîntors la universitate?“ „Nu“, zisei. „O să vă reîntoarceți“, zise el cu optimismul său filozofic.

Renunțai deci să mai încerc să descifrez chipurile, ca să zic așa, ale cobraserienilor mei de pe la mese și rămăsei cu privirea pierdută spre geamurile localului. Erau uriașe și țineau, din două părți, loc de ziduri. Grele draperii, roșii, le acopereau pe jumătate. Trecătorii pe care îi zăream

pe aici nu erau niciodată grăbiți... loc de plimbare pe acest bulevard larg cu numeroase vitrine în care altădată erau expuse în multicolore lumini orbitoare blănuri scumpe, mătăsuri, galanterii luxoase, ceasornicării și bijuterii scânteietoare la prețuri atât de mari, încât te linișteai pe deplin contemplându-le: e perfect, îți spuneai, n-o să ai niciodată atâția bani ca să cumperi ceva din aceste vitrine, și chiar dacă nu gândeai ca Socrate („ce de lucruri de care n-am nici o trebuință“) sentimentul de detașare era același... Ia te uită cum seamănă fata aceea cu casiera noastră... La primul colț... Reapăru în față... Hm! Cum să semene, e chiar ea, taiorul ei verde... Nu se dusese deci acasă?... Dispăru... Ușa batantă a braseriei se puse apoi în mișcare... o mișcare lentă, parcă a unui copil care n-avea destulă putere s-o împingă mai energic... Era ea... Se opri lângă ușă și ceea ce gândii eu se citea și pe chipul ei: ce-o fi căutând?... Ce-oi fi căutând?!... O luă încet printre rânduri și în mijlocul braseriei se opri... Se uita nicăieri și se vedea că încă două trei clipe și, cu aceeași șovăială cu care intrase, va pleca... Atunci mă ridicai și pornii spre ea... Dar nu mă apropiai bine și nu apucai să-i adresez un cuvânt, că se feri parcă de ceva ridicând ușor palmele: „Nu, nu... Vă rog!... Nu, nu...“

Și se întoarse și ieși, dar fără grabă, mișcându-și ușor pletele într-o uitătură circulară și timidă înainte de a se angaja iar în ușa batantă. O urmai. „Ar fi pentru mine o mare bucurie dacă ați accepta să luăm masa împreună“, îi spusei în șoaptă în lumina deasă de afară Și atunci ea, ferindu-se să mă privească, uitându-se alături în trotuar, rosti de astă dată foarte decisă: „Bine!“

...Și o condusei spre colțul plușat, unde altădată se rostiseră atâtea cuvinte mari în beția anilor moi foarte tineri, unde un prieten băuse atâtea filtre, un număr impresionant de sticle de bere și înghițise atâtea hălci de carne crudă, cum îi plăcuse lui Chateaubriand...

„Cel mai interesant tip din orașul nostru, un fel de copil teribil al Ardealului“, continuai eu, tușind din când în când, să-mi reprim emoţia care îmi altera respirația... Emoție nedorită, străină de voința mea, dar nu și de bătăile înalte ale inimii... Deci nu vrusese să se ducă acasă, își amintise pe drum că o invitasem, și ea, prinsă de o vorbărie agitată despre case, nici nu auzise? Dar nu-i spusesem care braserie, totuși nimerise... Vrusese doar să ne plimbăm și noi doi puțin?

Dar nici acum nu mă auzea bine, era prinsă și ea de o emoție? „Unde vreți să stați?“ o întrebasem. Se așezase fără să-mi răspundă, cu spatele la

geamuri, își trăsese scaunul cu o mișcare fermă și pusese mâna pe listă fără timiditate, ca o familiară a localului. Chelnerul apăru, și ea se uită la el în sus și îi spuse că nu vrea decât păstrăvi prăjiți și spaghete milaneze. „Nu vă recomand păstrăvi, zise el, sânt prea mici și n-au nici un gust... Nu rămân din ei decât câteva oscioare și capul...“ „Tocmai oscioarele alea îmi plac mie.“ „Bine, domniță“, zise chelnerul desfăcând berea și turnând în pahare. Eu cerusem brânză albă și roșii natur pe care mi le și adusese, și felul doi un *génie du christianisme*, dar nu sângerând, ci bine pătruns. Ea se uită țintă la roșiile mele, spuse „ce roșii mari și frumoase“, și luă una și o tăie în farfuria ei... Pulpa era brumată, vedeam și eu, știusem ce cerusem... „Vreți și puțină brânză?“ zisei. „Daa, zise foarte bucuroasă, mulțumesc.“ Avea un apetit curat, dar mânca prea rapid, asemeni tuturor celor care uită că mâncarea e o plăcere și o descoperă totdeauna după primele înghițituri. „Domnișoară, zisei, punând mâna pe pahar, *santé!“* Ea nu înțelese în prima clipă, apoi tresări, ciocnirăm, *santé*, zise și ea. Se vedea că nu-i place, își înmuie doar buzele, o întrebai dacă preferă un vin, protestă, nu, nu... Și începui, după ce mi se aduse *chateaubriand*-ul să-i vorbesc despre fostul meu prieten...

„De ce nu mă ascultă?“, mă întrebai. „Da, mă întrerupse deodată,ași zice cu brutalitate, îl cunosc, mi-a fost profesor... Vă cunosc și pe dumneavoastră, domnule Petrini, și cunosc și braseria asta, unde vă întâlneați și discutați... Eram foarte geloasă pe dumneavoastră doi și mai ales pe micuța cadână de porțelan care avea privilegiul nu numai să asiste, dar să fie și admirată de dumneavoastră... O admirați, nu?... V-am văzut... Da, o admirați, n-o iubeați, se vedea clar... Dar o admirați foarte tare...“

Simții cum trecutul îndepărtat năvălea cu putere în clipele mele prezente și dădea parcă la o parte tot ceea ce trăisem după ce fusesem rupt de universitate. „Pe cine, zisei, erați mai geloasă, pe Ion Micu, care era soțul cadânei, sau pe mine, care eram liber?“ „Nu erați liber! Erau cunoscute telefoanele dumneavoastră, pe care le primeați și le dați unei arhitecte și pe care nu le-ați mai primit și nu le-ați mai dat după ce v-ați căsătorit.“ „I-auzi! Și ce mai era cunoscut?“ „Totul!“ „Adică?!“ Nu-mi răspunse tot așa, parcă n-ar fi auzit. Dar nu numai atât, avea o expresie de o singurătate totală, ca și când n-ași fi fost de față și nu mi-ar fi spus nimic, după ce îmi făcuse o declarație de șoc. „Să înțeleg că îl admirați pe Ion Micu?“ zisei întru târziu. Tăcu mai departe, grăbită să termine ce avea în farfurie, dar fără sugestia că după aceea desvăluirile vor urma. Pașii care o aduseseră aici erau anulați (nu ea venise, nu eu o invitasem și erau anulate și „evenimentele“ de la

Oraca). Trecutul îndepărtat care năvălise câteva minute în clipele mele de față se retrase de asemeni așa cum năvălise. Își puse tacâmurile pe farfurie și începu să se uite în sine, dar nu cu o privire întoarsă, micșorată, ci dimpotrivă răsucită spre tavan. „O cafea, un filtru, un tort Richard, un *meringue glacée*, fructe ceva, dom' profesor?“ mă întrebă chelnerul. „Da, zisei, fructe, un filtru.“ „Domnița nu ia nimic?“ Vroia să plece? O privii insistent și nu-i pusei întrebarea. Nu, nu vroia să plece, dar nici așa, stând și tăcând, n-ași fi putut zice că se simțea în apele ei. „Ba, da, zise, o oranjadă...“ Și supse apoi din ea cu paiul cu vădită plăcere. Apoi deodată mi-o întinse: „E foarte bună!“, zise cu o mare convingere. Îmi dădea deci să sug cu paiul ei! „Ce, zise surâzând deodată cu un farmec neașteptat, ca și când ar fi fost surprinsă sau jignită de ceva, nu e bună?“ „E foarte bună, mulțumesc!“ Și îi retrimisei paharul pe care îl luă în stăpânire cu o încântare de fetiță pe care niște părinți săraci, dar generoși, o scoseseră la cofetărie. „Pe urmă, zise, ne plimbăm și noi puțin?“ Era ceva cu plimbatul ăsta! Pesemne că vroia să-mi arate noi case?!

Chiar așa se și întâmplă, dar nu-mi arătă decât una singură. Nu știam unde mă duce, dar îmi dădeam seama că avea o țintă; după ce tăcuse atâta timp asupra a ceea ce ași fi vrut să aflu, acum sporovăia. Între ce ani fusese studentă? Terminase oare facultatea? Cum ajunsese casieriță, așa, în general, și la *Oraca* îndeosebi? Cine erau părinții ei? Fusese măritată? (Nu, nu purta verighetă, dar...) Care fusese anturajul ei în acei ani când eu și Ion Micu frecventam braseria? Venise și ea acolo des? Cu cine? Și în ce sens era geloasă pe noi doi? Îmi reteza, ca să zic așa, din fașă dorința de a-i pune aceste întrebări și o făcea cu o capacitate de a vorbi și a nu spune nimic enormă prin cumul de cuvinte, care ascundeau un humor secret... Ce? parcă spunea, nu e amuzant că știu că nu e amuzant ceea ce povestesc? Ba da, era! Întâmplări de la mare... O istorie cu un tip caraghios, care se îndrăgostise de ea și abia putuse să se debaraseze de el, dură atât de mult încât devenii curios să văd cât o să țină și mă uitai fără discreție la ceas... întâmplări din tren, întâmplări de acasă, incolore *și* idilice, cu caracter universal (cât de mult țineau părinții la ea! da, desigur, *Cuore*, de Edmondo de Amicis, *De la Apenini la Anzi*... de-aia avea ea așa, pentru ei, lăudându-i, o tandrețe înfofolită și interminabilă...)

VI

Abia devenii atent când o văzui că se oprește în fața unei porți și apasă pe o sonerie... Aha! te pomenești că mă și duce să-i cunosc pe acești înduioșători părinți... Chiar așa, locuiau într-o astfel de casă? Ne aflam jos, sub un deal plin de brazi, printre care văzui șerpuind o alee lată cu pietriș, pornind chiar de aici din dreptul porții mari (de intrare a mașinilor?), alee care se oprea undeva în fața unei case ale cărei ferestre mari reflectau soarele acelei ore a zilei ca niște oglinzi astronomice. Apăru o femeie și ne deschise. „Se poate? zise casiera. E cineva?“ „Da, poftiți, spuse femeia cu un fel de nepăsare care nu ne era adresată numai nouă, ci așa, în general, oricui, chiar și naturii înconjurătoare. Poftiți, repetă, nu e nimeni.“ Și parcă adăugă: și chiar dacă ar fi, n-ar fi mare scofală! Și o luă înainte și merserăm îndelung uneori urcând până ajunserăm la intrare. Aici casa își mări considerabil proporțiile, începând cu peronul din care aleea cu pietriș își continua șerpuitul undeva printre brazi, în spate, trecând pe lângă o piscină naturală... „Sânt pești, păstrăvi, zise casiera, vreți să vedeți?“ (În timp ce femeia care ne primise dispăruse undeva, zise ea, să aducă cheile.) Da, erau pești, se vedeau înotând în adâncurile limpezi ale apei. Dinspre deal cobora susurând printre micuțe stânci un pârâu, intra pe sub un pod alb de lemn de frasin și dispărea în piscină, ca să iasă douăzeci de metri mai încolo, pe partea cealaltă, pe sub un pod de astă dată de beton, țâșnind de sub el cu o oarecare furie de cascadă mică prin care auzul îți putea imagina una mare. Piscina avea bordură naturală, din mari pietre albite în afară și înverzite în adâncurile apei. „Da! Frumos acvariu!“, zisei, contemplând păstrăvii care țâșneau încoace și încolo pe fundul bazinului. „Nu e acvariu, zise ea, se fac mari, se pescuiesc și îi arunci direct pe jăratec, așa vii...“ „Da, zisei, ce rafinament, am auzit, le prinzi în ei chiar svâcnirea vieții și o mănânci...“

Ea chicoti și ca într-o fulgerare apăru și pieri surâsul ei fermecător, detașat parcă de restul chipului, ca să-i rămână apoi gura ușor întredeschisă, într-o perplexitate la fel de părelnică, protestând cu o brutalitate spontană, repede și ea reprimată: „Da' de ce să nu-i mănânci, dacă bagi cuțitul în ei e o cruzime mai mică? Am mai văzut eu ipocriți care mănâncă miei tăiați și își ling degetele. Mielul e un animal sfințit de Isus în iesle, în timp ce peștii i-a înmulțit chiar el să dea de mâncare mulțimii. Apostolii nu și i-a ales dintre pescari?!“ „Rafinați?!“ zisei fără ironie. Surâsul reapăru, de astă dată însoțit de același secret humor: „Știu, zise, că nu pot justifica prăjirea peștilor vii direct pe jăratec... dar mie îmi place să-i mănânc așa și sânt foarte buni...“

Femeia reapăru, dar nu ne chemă prin cuvinte, ci prin aceeași nepăsare, stând pe peron și contemplând valea, orașul care se întindea în depărtare la picioarele noastre. Nu știu, vedea ceva, fiindcă nu se mișcă de îndată când ne oprirăm lângă ea... Deschise apoi ușa, mică în comparație cu zidurile și coloanele intrării, cu capiteluri și incrustații, dar frumoasă, din lemn galben, ce-o fi fost, stejar bine lustruit, miez de trandafir... Dădurăm într-un antreu cu dalii roșietice și intrarăm apoi într-o încăpere fără ferestre și fără ziduri, ai fi zis un uriaș dulap din același lemn de lămâi sau de trandafir, și ne oprirăm lângă altă ușă, adică femeia se opri, și în semiîntuneric dibui cu mâna într-un loc știut de ea. Auzii pocnetul unor comutatoare de două, de trei, de patru ori. Apoi deschise ușa și dădurăm într-un hol... Hol să fi fost?!... Era imens și puternic luminat. Rămăsei câteva clipe lângă ușă să mă uit... Nu se putea bănui de afară această întindere, acest plafon în care fuseseră înfipte în mici lăcașuri hexagonale, de o armonie geometrică simplă și delicată, zeci de becuri albe mate și ușor turtite, o multitudine... Feerie de lumină... Abia aici văzui cât de mari erau și ferestrele, pe jumătate acoperite de draperii albastre, și cât de întinsă era casa, fiindcă în fund, ridicată mai sus cu câteva trepte, se vedea în prelungire o altă încăpere, cu un uriaș geam îndepărtat, prin care brazii intrau parcă înăuntru. Peste parchetul strălucitor (galben cu infiltrații negre), un covor care făcea ape albastre și violete acoperea doar centrul holului, totuși mare și covorul, numai un sfert din el ar fi putut să încapă în apartamentul Matildei... Fotoliile și masa din mijlocul lui mi se părură prea mici pentru această enormă încăpere care, observai, și la dreapta ei se mai prelungea, tot așa, prin câteva scări, una, mai intimă însă, cu nișe și canapele și lămpi cu picior... Apoi, în scurte reprize, care lăsau pe plafon încrucișări stelare de lumini, femeia stinse în urma noastră becurile, închise ușa și rămaserăm singuri. Sala căzu sub razele apusului care intrau prin toate geamurile frânte de umbrele brazilor. „N-am înțeles până acum, zisei în timp ce ne îndreptam spre încăperea din fund cu uriașul geam prin care se zăreau crestele împădurite ale dealurilor, n-am înțeles exact cum se poate simți cineva bine într-un palat.“ „Dar nu e un palat, zise ea, e o simplă casă de locuit ceva mai spațioasă.“ „Să zicem, deși nu văd cum poate fi mai frumos un palat...“ „Asta da, un palat are prea multe coridoare, cotloane, noaptea și mie mi-ar fi frică să dorm în el.“

Prelungirea holului era de fapt o sufragerie, în mijloc avea o masă dreptunghiulară cu colțurile larg rotunjite, cu scaune înalte de piele, puteau

sta la ea peste douăzeci de persoane. În dreapta ea îmi arătă un ghișeu și alături un ascensor care, zise, aducea felurile de undeva de jos, din bucătărie. „Ăsta era scaunul meu, mă punea tata în capul mesei, duminica, să mă vadă toți musafirii. În celălalt capăt stătea el cu mama. Dar numai duminica. În timpul săptămânii mâncam în altă sufragerie, numai noi trei (o sufragerie mai mică, o s-o v-o arăt)...“

Coborârăm și ea o luă înainte. Aprinse în salonul cu nișe o lumină și începurăm să urcăm treptele unei scări interioare, care ne duse într-un coridor larg, cu aceleași dalii roșietice ca la intrare. Intrarăm într-un fel de budoar, dacă budoar era, sau garderobă, era plină până sus de dulapuri și de oglinzi, cu scaune albe de toaletă, iar pereții, pe unde erau liberi, erau tapisați în gri, ca și tavanul. De aici ea deschise o ușă și dădurăm într-un dormitor somptuos, cu un singur geam, dar și mai mare decât cel din sufragerie. Ea deschise o ușă din stânga și, fără să se oprească, văzui în treacăt baia (nu mă mai mirai cât era de mare, abia observai chiuvetele, oglinzile, faianța de un verde-stins) apoi ieșirăm pe un alt coridor... Ea chicoti... „Camera mea e ceva mai încolo și în dreapta aveam și baie, dar când eram mică mă făceam că uit și intram în a părinților și o prindeam pe mama stând pe veceu. Scotea un țipat și o lua la fugă spre dormitor, încercând disperată să-și tragă mai repede pantalonul pijamalei... Mă amuza că în loc să mă dea afară fugea ea... «Suzy, afurisita!», striga, și în dormitor se plângea tatei că iar a intrat nerușinata aia mică peste ea. Tata râdea: «De ce nu închizi ușa în partea aia?» Nici ea nu știa de ce, uita, sau se gândea poate că dacă mi se face frică noaptea, să pot să intru la ei, să nu ocolesc prin întuneric pe partea ailaltă, prin budoar...“ „Și două la fund nu-ți dădea?“ zisei. „Cine, se miră ea, mama?! Niciodată!...“ Trecurăm pe lângă scara principală de coborâre (spirală din dalii albe și fier negru cu fine înflorituri) și ea intră într-o nouă încăpere, cu un mic coridor al ei, tapisat în roz, cu frumoase oglinzi...

Această încăpere nu era cu mult mai mare decât a mea... Există însă într-o odaie detalii, în fond neînsemnate, care îi schimbă înfățișarea obișnuită și îi dau o aură de lux, de frumusețe deosebită, care farmecă și odihnește gândul și visul sboară liniștit, mărind, dilatând clipele, sporind adică în noi valoarea timpului: aici, îți spui, ași putea trăi ani nesfârșiți fără să mai doresc nimic, ași putea munci fericit zi de zi și ași putea muri pe deplin împăcat și departe de... Întâi acel coridor lateral, acele oglinzi discrete și acel pluș gri de pe jos, apoi a doua ușă care da în odaie, ei da, o simplă ușă,

dar clanța de aramă strălucitoare cu ornamentul în care intra cheia, cu o figurină cizelată în cap, schimba ușa (culoarea osului), era altă ușă decât orice ușă, culoarea purității, a ceea ce e imaculat... Patul era acoperit cu o pătură tot albă, de cămilă, cu țesătură densă, cearșafurile de olandă, de albeața zăpezii, perna, bogată, din aceeași pânză, rezemată de speteaza patului, spetează simplă însă, de culoarea minunată a paltinului lustruit... Plafoniera, un buchet de petale și lacrimi de cristal, fereastra lată dintr-o singură bucată și care se deschidea în afară prin răsucire, și prin fereastră vârfuri de brazi, și în odaie un pătrunzător miros de rășină, care îți insinua în simțuri, asemeni unui drog, o parcă uitată euforie de *bien-être*, de tinerețe și putere, de revenire la idealuri pe care le credeai îmbătrânite, naivități al căror farmec îl uitaseși, naivități de care ești conștient și n-ai vrea să le schimbi cu înțelepciuni dure și ruginite, ca și când de întâmplare, de surpriză și de miracol trebuie să... „Splendid, zisei cu accent și flegmă englezească, splendid, repetai, și mă așezai în unicul scaun fotoliu de lângă un mic birou din fața geamului, în timp ce ea își scotea pantofii și se urca în pat, unde se întinse și se făcu covrig. Splendid, reluai, asta e deci camera dumneavoastră de fată?“ „Da, asta e! răspunse. În fundul coridorului e un apartament cu tot dichisul, dormitor, salonaș, birou, cameră de serviciu, bucătărie, baie... Dă spre dealuri... Dar n-am vrut să stau în el, am apucat să spun că acolo o să stau când o să mă mărit... Dar n-am mai apucat...“ „Ce, să te măriți?“ „Nici, nici!“ „Adică?“ „Nici să mă mărit și nici să stau. S-a naționalizat casa.“ „Și acum cine stă aici?“ „E casa de oaspeți a partidului. Dar nu e primit oricine, numai cei mari de tot de la București...“ „Și vă mai dă voie să veniți aici?“ „Nu, nici vorbă, dar îngrijitoarea are o fată care a fost colegă cu mine și mă lasă din când în când, chiar și peste noapte. Zice că sânt o nepoată de-a ei, care o ajută!“ „Cui zice?“ „Ar zice dacă ar întreba-o cineva.“ „Splendidă casă, reluai iarăși, ca și când ași fi avut o pipă englezească în gură. Splendid hol! Ai copilărit în el?“ „Da, am copilărit...“ „Deci părinții erau bogați înainte de a vă fi născut...“ „Da, înainte!“ „Ce erau?“ „Hm! Ce scria pe creioanele dumneavoastră când erați elev? Ce nume?“ „Ce nume? *Culala et companie.*“ „Ei, el era Culala, tatăl meu. Cea mai mare fabrică de stilouri, tocuri, penițe, creioane, gume, ascuțitori și alte echere și compasuri din țară.“ „Hm! exclamai și eu gutural, splendid!... Dar Culala e un nume țărănesc. A fost țăran?“ „Nu, bunicul a avut un tată Culala, țăran... Bunicul a avut un mare magazin Culala în centru, tata l-a moștenit, l-a lichidat și a construit o fabrică, mică la început, pe urmă a

extins-o, fiindcă a făcut concurență lui *Hardmuth* și lui *Castel*, producând mult mai ieftin, pentru elevii săraci, dar mai numeroși...“ „Da! mormăii, secretul producției autohtone moderne, splendid! Clienți săraci, dar mulți!“ „Da, confirmă ea, copii pentru ai căror părinți cincizeci de bani sau doi lei mai mult nu era o glumă, însemna o pâine mai puțin, pe care dacă n-aveai cu ce s-o cumperi trebuia să rabzi, că nu-ți dădea nimeni.“ „Absolutamente exact, zisei, s-ar putea spune că moștenindu-l pe tatăl dumneavoastră ați fi știut să conduceți fabrica în cunoștință de cauză.“ „Da, confirmă, eram perfectamente moștenitoarea duioșiei lui pentru micii clienți.“

Izbucnii în râs. „De ce râdeți? zise și surâse iarăși fermecător, știind de ce râd. Imaginea patronului care își exploatează crâncen clienții este infirmată, cum bine ați spus, în producția modernă. Grija lui e să producă cât mai ieftin, și dacă n-ar ști cât de mică e punga săracului, ar da repede faliment, fiindcă un altul, care ar ști mai multe despre bugetele celor mulți, l-ar elimina cât ai zice pește...“

Și pronunțând ultimele cuvinte surâse iarăși, dar ca pentru sine, dar și parcă ar fi intuit că o să râd din nou, ceea ce se și întâmplă. Ea însă nu râse. „Patronul își iubește clienții, reluă, și își iubește și muncitorii cu care produce pentru ei, și clienții iubesc și ei pe producătorul care produce ieftin, firma aia pe care ei o cunosc și au încredere că nu-i înșeală. Și muncitorii își iubesc patronul, să știți!“ „Normal! exclamai cu un patetism în deriziune, ca în fața unei evidențe pe care numai scrânteala timpurilor o contestă. Încă puțin și patronii ar fi făcut să curgă lapte și miere.“ „Să știți că da! zise ea de astă dată cu jumătate de surâs ironic. Ce?! mă interogă cu o catifelată și neconvinsă brutalitate, credeți că pentru munca și nopțile lui nedormite tata nu avea dreptul să-și facă și el o casă frumoasă?“

Tăcui, dar puterea ei de a abstractiza și generaliza părea epuizată, fiindcă nu mai zise după aceea nimic și nici nu părea că ar mai avea ce să zică. În mod straniu mi se păru nu știu de ce ea era adaptată prin ignoranță tuturor fatalităților. Își iubea părinții, mai mult parcă nu știa. Dar era puțin lucru în aceste timpuri când multe „progenituri“, cum li se spunea fiilor fostelor clase posedante, și-i renegaseră prin ședințe purificatoare de mentalitate burgheză și mic burgheză! și reușiseră să-și croiască un drum în noua societate. Cât timp?, căci erau mereu demascați! Sau te pomenești că și-i renegase și ea (cine putea să știe?) și nu reușise, ajungând în cele din urmă, ca și mine, la *Oraca?* Unii cică făceau acest lucru în deplin acord cu părinții, să poată să se mențină prin facultăți, să învețe și să-și facă un rost...

„Au fost închiși?“ o întrebai. „Bineînțeles!“ zise. „Amândoi?“ „Da!“ „Pentru cocoșei!“ „Da, zise, de unde știți?“

Tăcui. Era, pentru mine, ușor de presupus... Își dădu cu un gest hotărât la o parte pletele castanii și-i văzui pentru întâia oară chipul întreg, urechile și ceafa însingurate de fată tânără, pe care anii nu le îngălbeniseră și nu-i năpârlise puful de sub păr... Tâmplele desgolite desvăluiau totodată o maiestate a chipului până atunci ascunsă, ași zice chiar trucată, ca și când o convenție, sau o interdicție bizară i-ar fi impus să poarte în afara casei un voal de insignifianță sub forma unei pieptănături neglijente. „Am o bănuială!“ șoptii și mă uitai pe fereastră, stăpânit cu putere de o clipă imperioasă. „Ce bănuială?“ zise. Mă ridicai încet, mă apropiai de pat și mă așezai alături. „Vreau să văd!“, murmurai. „Ce anume?“ Mut, parcă ignorând-o, îi pusei mâna pe șold și i-l mângâiai îndelung, fără s-o privesc. Apoi mâna mi se opri și îi desfăcui unul după altul, cu un sentiment parcă de tristețe, de mâhnire, cei doi nasturi ai jachetei și apoi ai fustei. „Ce bănuială? repetă ea cu o vagă neliniște. Ce vreți să vedeți?“ Vroia să fie înștiințată, era surprinsă, vroia să știe ce trebuia să facă, cunoștea riscul, dar vroia să și-l asume, cu sentimentul fatalității tragice sau al ridicolului. Nici unul nici altul n-aveau importanță, numai să nu se întâmple ceva ireparabil!... Dacă (cine poate să știe?) eram un bizar, un maniac cu obsesii morbide, un satir, un masochist care pentru început mimează normalul, firescul, înainte de a supune victima unei insuportabile presiuni psihologice? „O să-ți spun, șoptii accentuând acea tristețe și mâhnire care erau reale, în timp ce o ridicam în capul oaselor și îi scoteam de pe umeri jacheta ei maron cu mult verde; zâmbii chipului ei speriat și privirii ei în care licărea acum o vagă alarmă: stai liniștită, continuai, am o bănuială că ascunzi un corp minunat... cum ți-ai ascuns până acum și maiestuosul tău profil... Vreau să-l văd...“

Iar ea ghici (șoaptele mele îi sugerară că doar asta doream, că știam că nu voi putea obține mai mult decât s-o admir, și nici n-ași fi îndrăznit, și nici nu se putea decât atât) și se lăsă dezbrăcată cu un surâs inocent într-o pândă vag ironică, parcă și-ar fi spus că e și ăsta un truc să dezbraci o fată, afișând o mare tristețe și mâhnire... O contemplai mut câteva clipe... „Da, murmurai, am bănuit eu... Așa este... N-am văzut niciodată un trup mai frumos!...“ și mă aplecai asupra chipului ei, foarte aproape, și rămăsei iarăși nemișcat, fascinat de expresia acestui chip care îmi sugera că avea în capul ei, în mod uimitor, spiritul, ca să zic așa, al picioarelor ei, bogate în forme,

al pântecului pe care goliciunea îl făcea misterios, al sânilor mici și chiar al gurii ei acum întredeschise într-o perplexitate de astă dată părăsită, respirând ușor și regulat, cu bărbia ridicată, cu ochii care mă priveau parcă fără să mă vadă... Sărutai această gură cu un gând diafan, dar sărutul se încleștă brusc și mă trezi pe mine din tristețe și mâhnire și pe ea din perplexitate, sărut fierbinte, de zvârcolire, de agresiune imprevizibilă, de abandon uluit și total...

VII

...Farmecul unei ființe străine pe care o iubim întâia oară e farmecul primordial la care ar trebui să ne oprim. E cel pur, numai el ne redă o libertate despre care nu știam că e prizoniera unei melancolii adânci, a cărei euforie ne poate chiar face să ne credem fericiți... Găsisem nu numai firești și proprii ființei mele bucuriile apropierii de moarte, dar începusem chiar să cred că această apropiere e singura care avea valoare și durată, singura care scoate ființa noastră din intemporal, sporind, prin refuzul corpului nostru de a muri, plenitudinea vieții din noi și a scurgerii armonioase a clipelor... Ar fi trebuit deci să plec, să părăsesc acel trup asemeni omului de odinioară, care, zărind în pădure o femelă, o fugărește, o prinde, o posedă flămând, apoi, fără gândul că o părăsește, o părăsește totuși, cum părăsim fără gând ceea ce nu ne aparține... Întâlnirea în mijlocul naturii sălbatice e voința divinității și ceea ce ne aparține e doar libertatea noastră, un sentiment atât de firesc și de total, încât nici gândul, nici impulsul inconștient nu ne vin de a o stingheri pe-a altora... Sântem toți zeități ale acestui pământ...

Dar cum să părăsești o astfel de creatură când simți în tine, după ce ți-a dăruit o oră plină de farmec din viața ei, certitudinea unei depline detașări? Iată capcana. Desigur, încă o oră, apoi ne vom despărți și, cum se spune, după aceea fiecare va merge pe drumul său. Ora trecu însă și nu plecai. Iar ora următoare era deja prizoniera încărcăturii celor două, în timp ce sentimentul detașării, în loc să se diminueze, sporea, se lărgea, diminuându-se însă pe nesimțite impulsul inițial, de a o părăsi, căruia omul din pădure îi dădea curs fără șovăire, fiindcă el nu gândea; ce e rău dacă rămân? Totul e interesant, de ce n-ași cunoaște o ființă umană ale cărei secrete sânt pasionante, ba chiar găsesc în tine un ecou nebănuit care te fac să simți că nu ești singurul care ai parcurs o odisee și ceea ce auzi face să scadă în tine sentimentul tragicului, prin trezirea copleșitoare a unei solidarități uitate?

Dacă o căutaseși chiar și printre indivizi degradați, de ce ai fugi când o găsești, în forma ei cea mai nealterată, la o minunată făptură?

Zice femeia din pădure, după ce întâlnirea s-a produs, rămâi lângă mine? Ea însă îmi șopti fără umilință, dar vrând parcă să împiedice revenirea la sine, s-o iau în brațe și să dormim astfel o oră... Și se răsuci cu spatele ducându-și genunchii la gură. Nu credeam că am să pot dormi (vroiam să plec! ce rost mai avea să întârzii? putea să doarmă și singură!), totuși corpul ei îmi transmise parcă bogate emanații hipnotice, și ași zice și fantastice viziuni hipnagogice, căci adormii, și înainte de a nu mai gândi că nu dorm, sub pleoapele închise, văzui stele multicolore explodând în cascade de lumini, văi amețitoare cu ape uriașe, valuri oceanice încremenite într-un îngheț cosmic, îmi apăru apoi silueta mamei scuturând și întinzând rufe pe sârmă, viziune familiară și dulce, liniștită, eternizată parcă într-o lume în care nimeni nu moare... Dar deja visam de mult și mă chinuia o sfâșietoare, totuși senină dorință, nu-i puteam vedea chipul și ea nu vroia să se întoarcă. O strigam: mamă! mamă! strigăt fără glas, așa cum se petrece totdeauna în vis, dar sentimentul realității era atât de puternic, încât suferința mea o trăiam aievea și o trăii și după ce brusc mă trezii din somn...

Patul era gol, dar lumina era aprinsă și hainele ei erau acolo. O văzui revenind pe o ușă de lângă fereastră, pe care n-o observasem, pesemne o toaletă. „Bună seara, domnule! zise cu un glas imitând o mică domnișoară care a fost trimisă să facă o reverență ceremonioasă celor mari. Apoi se vârî sub pătura albă, care, încărcată de electricitate, o făcu să se înfioare. Vrei să vezi ceva?“ zise și stinse lumina. Ca să-mi arate în întuneric scânteile minuscule, ca niște păreri, pe care le făcea corpul ei gol în contact cu cearceaful. Reaprinse. „Știi cât e ceasul?“, zise prevenindu-mă astfel că o să am o surpriză. „Opt, nouă?“ „Ba e miezul nopții! Am dormit șase ore... Ne-ajunge, plecăm de-aici direct la serviciu...“ „Foame nu mi-e, zisei, dar ași bea un pahar de vin...“ „Chiar, zise, stai așa! Mă duc până jos și o întreb pe Minodora, îngrijitoarea... Trebuie să aibă ea ceva de băut...“

Și sări jos și se îmbrăcă. Mă îmbrăcai și eu, gândind că după aceea voi pleca totuși... Eram încă sub stăpânirea visului și vroiam să rămân singur. Mama era încă neîmpăcată, așa cum murise? Mi se mai întâmplase s-o visez astfel, dar niciodată cu sentimentul că nu vroia să-și arate fața și nu fiindcă ar fi avut ceva cu mine, ci pentru că în singurătatea ei nu mă auzea, în singurătatea ei nu mai putea intra nimeni! Și dacă și în viață trăise la fel de singură? Dacă niciodată nici eu nu fusesem în sufletul ei, și mărturisirea de

pe patul de moarte fusese adevărată, adică expresia unei singurătăți totale și absolute în care, cât trăise, nimeni nu știuse să intre? Nici măcar eu și nici măcar când eram copil? Ce e un copil? Un copil e un vis despre noi înșine, foarte limpede și foarte pur în primii ani, dar care începe apoi să se turbure tot mai mult, până ajunge la înstrăinarea definitivă. La mine se produsese de timpuriu, din clipa când o lovisem peste mâna care mă închina. Apoi, desigur, după *căderea* mea cu Nineta și apoi, fără speranțe, după căsătoria cu Matilda... „Doamne Dumnezeule, gândii, de ce numai prin moarte ajungem la înțelegere, când e iremediabil târziu? N-ar fi făcut mai bine mama dacă, de mic, m-ar fi biciuit? Atunci când am lovit-o peste mână! Să fi pus mâna pe bici...“

N-o auzii când se întoarse, dar îi simții prezența și mă uitai la ea. Stăteam în pat, cu coatele sub ceafă, și o privii. Avea o tavă în mână și pe chip o expresie de îngrijorare intensivă. Lăsă tava chiar jos, pe mochetă, tavă încărcată desigur, pe lângă sticla de vin, și cu alte bunătăți, și îmi spuse cu același glas pe care îl avusese când o întrebasem dacă ea îmi pusese pe birou o floare: (nouă era doar apropierea orelor de iubire și de somn pe care le trăiserăm împreună). „Vrei să pleci, înțeleg, te-am reținut, iartă-mă!“ (Mai târziu mi-a povestit că aveam o privire verde, rea, de gheață, care o speriase.) „Da, i-am răspuns, trebuie să plec, dar mai stau.“

VIII

Ne așezarăm la masă (adusese salam de Sibiu, unt și cașcaval) și starea mea de spirit se schimbă după primul pahar de vin negru. Ei însă îi era chiar foame și mâncă într-o uitare de sine asemănătoare unui animal care se dedă acestei îndeletniciri parcă cu singura conștiință pe care o are, dar care e foarte curată, nu e „animalică“, așa cum se zice, fiindcă nu bulimia îl face să înghită, ci instinctul pur. „Bine, domnișoară, îi spusei când pofta ei se potoli, așadar afișezi cea mai inocentă sinceritate spunându-mi o minciună. Uiți că eu am fost la pușcărie și știu perfect câte adevăruri se pot spune despre un om care a fost condamnat.“ Auzindu-mă, aproape se înecă când vroia să înghită. „Eu minciună?! zise mimând uluirea (dar deja un mic surâs echivoc îi apăruse în colțul gurii), ce minciună?!“ „Un adevăr“... continuai, și îi spusei câte adevăruri însoțesc un om care e condamnat. „Cel mai frecvent invocat de oameni, ca părinții tăi, sânt cocoșeii! De, aurul! Cui nu-i place?! Nu e o rușine că ai vrut să-l păstrezi, fie că ai fost bogat sau, și cu

atât mai mult, dacă ești sărac. *Auri sacra fames!* Spune-mi adevărul pe care îl știu părinții tăi.“ „Nici ei nu-l știu“, zise. „Atunci spune-mi-l pe cel care s-a invocat când s-a dat sentința.“ „Au fost mai multe. Întâi sabotaj, dar s-a încercat pe urmă să-l scoată criminal de război.“ „Deci nu cocoșei?!“ „Nu!“ „Dar ați avut!“ „Da, am avut, dar i-am predat la stabilizarea din '47.“ „Pe toți?“ „Bineînțeles!“ „Și n-au fost nici sabotori, nici criminali de război?“ „Cine, părinții mei?!“ „De! făcui, exclamația asta poate să fie doar expresia adevărului pe care îl știi tu!“ „E purul adevăr, zise, adevărul cel adevărat, părinții mei n-au făcut nimic.“ „Și câți ani li s-a dat?“ „Trei ani!“ „Corect, zisei, într-adevăr pentru nimic se dă trei ani... Totuși...“ „Vrei să-ți povestesc?“, îmi ghici ea gândul. „Da, așa, câteva fraze... Bănuiesc, zisei, că ai mai povestit asta de nenumărate ori, prin autobiografii sau și mai rău, sub anchete, și că nu-ți face nici o plăcere să-ți reamintești.“ „Ai dreptate, zise, așa s-a întâmplat... Am fost pusă să povestesc și să repovestesc... Din pricina inflației, cu mult înainte de naționalizare, tata a cerut un credit de la Banca Națională, nu știu câte sute de miliarde, știu însă că un salariu mediu ajunsese un milion de lei lunar... Avea nevoie pentru materia primă care se scumpise, aur pentru stilouri, substanțe chimice pentru cerneluri, creioane... I s-a acordat împrumutul, girat de instalațiile fabricii, care erau în bună stare de funcționare, și a băgat toată materia primă în magazii. E de la sine înțeles că după această achiziționare tata n-a riscat să-și epuizeze stocurile livrând papetăriilor produsul finit la un preț care chiar a doua zi ar fi și crescut, risca falimentul, a așteptat o reglementare a situației, fiindcă între timp un salariu mediu ajunsese patru milioane lei lunar. Drumul între produs și papetării era drumul spre lichidarea fabricii. Ar fi cerut un nou împrumut, să-și plătească măcar salariații, dar se gândea dacă în ritmul ăsta ar mai fi putut să-l acopere prin producție. Sigur, putea să lichideze, dar atunci ar fi rămas doar cu niște hârtii în mână, hârtii pe care scria un milion, dar ce valoare avea acel milion? Ce să facă cu astfel de miliarde? Pe de altă parte, în presă se vorbea mereu de sabotaj și țin minte că a apărut în acest sens și o lege care încerca să facă ordine în producție. Legea era bună, dar l-a speriat pe tata. Un cocoșel ajunsese cincizeci de milioane de lei. Pe de altă parte, cine să cumpere în această situație o fabrică și, cum ți-am spus, cine s-o vândă pe astfel de hârtii? Vânzările și cumpărările pe bază de aur erau ilicite, cu toate că Banca Națională lansase din fondurile ei, care nu erau mici, cocoșeii pe piață, în mod oficial, bineînțeles. Dar asta o făcuse imediat după război, și era în favoarea celor bogați, fiindcă numai ei puteau să-i

cumpere și să se pună astfel la adăpost de inflația care se anunța. Acum tranzacțiile pe bază de aur erau interzise prin lege. În această situație, cum ți-am spus, foarte grea în care se găsea tata, a venit într-o zi la el în birou un individ care i-a pus sub nas un document de închidere a fabricii. Tata l-a semnat, ași zice, ușurat, cu toate că nu s-a făcut nici un inventar și nici nu i s-a dat voie să mai ia ceva de-acolo, iar aurul a trebuit să-l predea. Nu se spunea în hârtia aceea nimic care să reglementeze viitorul relației patronului cu fabrica lui, nici confiscare, nici rechiziționare, nici donație, doar atât: închidere. Peste un an a venit decretul general de naționalizare. Deci asta era, a înțeles tata, și s-a liniștit pe deplin. Statul preluase treptat unele întreprinderi cu mult înainte de decret, pentru a-i împiedica pe patroni să înstrăineze unele valori, acțiuni, valută străină, până ce condițiile politice vor fi coapte pentru actul oficial al naționalizării. Mai târziu am aflat cu toții, din procesul Malaxa-Pop-Bujoiu, că unele mari întreprinderi metalurgice și siderurgice reușiseră totuși să înstrăineze astfel de valori... Tata îi înjura, fiindcă pe lângă acești magnați el era un biet fabricant de mărunțișuri. Nu fiindcă ar fi considerat bună naționalizarea în general și mai ales a micilor întreprinderi în special (din contră, pretindea că Marx nu preconiza chiar naționalizarea a tot ce există, ci doar a acelor întreprinderi de interes național, mine, petrol, siderurgii, dar nu și a unei biete făbricuțe de creioane sau de nasturi, unde inițiativa particulară ar fi eficientă, bineînțeles, zicea el, tot sub controlul statului, cum a rămas, de pildă, Guban din Timișoara - dar de ce numai Guban?), nu, el îi înjura pentru că realmente acești magnați realizaseră veniturile lor cu capital uman de-aici din țară, și nu aveau dreptul să scoată din țară aceste venituri și mai ales aceste acțiuni, valoarea adică a înseși întreprinderilor, pe care, zicea tata, statul român va trebui într-o zi să le răscumpere, fiindcă legea naționalizării nu era valabilă și pentru posesorii acestor acțiuni înstrăinate, iar comerțul nostru cu lumea capitalistă va deveni curând obligatoriu, comerțul are legile lui, da, îți cumpăr, dar îți plătesc cu valori românești aflate în posesia mea... Că nu vezi, am naționalizat... Ai naționalizat dumneata, să fii sănătos, dar datoriile externe anterioare sânt obligatorii, dacă vrei să fac afaceri cu dumneata. Zicea tata! Atunci asta părea o erezie, dar uite că acum am auzit că plătim din greu... El știa dinainte și considera că nimeni n-avea dreptul să se sustragă legilor țării sale, chiar dacă nu era de acord cu ele. Nu era el de acord, dar marea majoritate a conaționalilor lui era, *Dura lex, sed lex*... Că el considera drept o gravă greșeală că nu l-au lăsat să conducă mai departe

fabrica, nu neapărat ca director-general, și bineînțeles nici ca om de serviciu, ci ca specialist în producția respectivă, asta era o naivitate a lui... Înlăturarea definitivă a patronului el n-o înțelegea ca o înlăturare a unui mit (trebuia să se realizeze lozinca: producem fără patroni, mai bine decât ei și împotriva lor - adică împotriva mitului eficienței particulare) și mai ales nu înțelegea că înlăturarea lui, chiar fizică, însemna înlăturarea unui simbol, cel al exploatării omului de către om: patronul, el era acel simbol! Asta înseamnă, zicea el, continuarea în politică și economie a utopiei filozofice. Marxismul e o utopie ca oricare alta, socialismul însă e un vis vechi al oamenilor, care e, dacă stăm să ne gândim bine, un vis al concordiei... Lupta de clasă trebuie să înceteze, și nu cum zice Stalin, că trebuie să fie «ascuțită». Avea dreptate, așa gândeam și eu și nu numai eu - asta pe atunci, fiindcă ce s-a întâmplat pe urmă... Fiindcă nu numai că i s-a oferit un post de om de serviciu (și bineînțeles că nu la el în fabrică, ci aiurea), dar... Te interesează, se opri ca însuflețită, ceea ce ași vrea să-ți spun acuma n-am mai spus-o la nimeni..."

Se ridică, strânse masa, ciocnirăm, apoi după ce bău se duse în pat și își continuă povestirea cu genunchii la gură cu bărbia pe ei, privindu-mă intens, cu acea încredințare eternă a oricărui povestitor că o desvăluire modifică totdeauna ceva, în sine sau în celălalt... „Tata nu rămase senin și nici atât de idilic în idei și generos în aprecieri cum ți-ai putut da seama din cele ce ți-am spus până acum. Era la început... Dar a început atmosfera de ațâțare. Întâmplător el era un om deosebit, cum am încercat să-ți sugerez, absolvise Academia de studii comerciale, nu-și petrecuse adolescența ca un *fils à papa*, cum nu m-a lăsat nici pe mine să mi-o petrec. Spun asta ca să-l detașez de fauna marilor rechini îmbogățiți fără muncă, sau chiar și prin muncă, dar a căror comportare era sfidătoare și nu o dată nerușinată... Lux, petreceri, etalarea bogăției, lipsa de grijă față de cei pe care îi angajau în uzinele și fabricile lor, și pe care într-adevăr îi exploatau, profitând de lipsa unei legislații democratice a dreptului la grevă și mai ales profitând din plin de relativa noastră înapoiere care se exprima prin realitatea unui surplus de brațe de muncă - nu-ți convine acest salariu, slavă Domnului, așteaptă la poarta uzinei o grămadă ca tine să se repeadă, flămânzi, să-ți ia locul... Era senin, da, era un cap, dar nu era un filozof, ci un om dotat cu sensibilitate și din ce în ce mai des se irita sub presiunea atmosferei încărcată de fulgere artificiale și ridicole, de care râdeam, dar care, începând să facă victime, nu le mai consideră nimeni artificiale, deși continuau să rămână în ochii lor tot

ridicole: victimele își păstrau la anchete ținuta, erau superior ironici, fără să înțeleagă că totul era fără ecou, fiindcă, povestind acasă, soția, mama, bunica, copiii îl priveau înstrăinați și neliniștiți: făcuse rău, nu se purtase bine... Și aveau dreptate?! Aveau și nu aveau. De fapt nu aveau, căci astfel nu făceau decât să-l desarmeze, chiar dacă ceea ce urmă părea să confirme teama lor irațională de animale care simțeau că aveau să fie hăituite... Așa era, ca o nouă temă beethoveniană a destinului, bubuiturile în ușă ale securiștilor făcură în curând ca râsul să înceteze și ironia să înghețe. Scuză-mă, sânt patetică, dar am pentru întâia oară sentimentul că pot comunica din plin cu cineva... Ți s-a părut că nu te aud fiindcă nu ți-am răspuns, nu m-am angajat în adâncime în ideea că sântem prea puțini ca să aibă loc la noi la *Oraca* un spectacol caracteristic... Când ai spus că astfel de spectacole sânt în scădere... Atenție! Experiența noastră proprie, epuizată, nu înseamnă epuizarea Experienței, ea e mare. Așa a crezut și tata. Nu mai era patron demult, trăia, ca și alții, din ceea ce reușise să păstreze; închiderea fabricii fusese pentru el un avertisment că în curând îi vor lua și casa, și o golise din timp de valori, cum ar fi tablouri, bijuterii, argintării, covoare, mobilă stil (nu-i fusese dibuit încă garajul, unde păstra *Aubusson*-uri, candelabre de Murano, Grigorești, Luchieni), pe care nu le vindea ieftin, cu frenezia smintită a unora care credeau că în curând vor veni anglo-americanii și vor recupera ei pe urmă totul cu vârf și îndesat... Eram totdeauna alături de el când se înființa un nou îmbogățit, dramaturg de succes fiindcă stigmatiza idilic birocrația, compozitor care satiriza melodic pe Marinică zis codașul, emisar al ștabului care, prin insinuări că putea să-ți confiște totul, îți oferea generos un preț... derizoriu... Înainte să-și desvăluie prețiosul garaj, tata, sfătuit de mine, îl primea pe cumpărător nu acolo, ci acasă, în modestul nostru apartament, unde eu, figură ștearsă, asistam la discuție, răsfoind absentă un album... Când eram foarte atentă, tata înțelegea că individul trebuia expediat. Astfel am primit un mare compozitor care timp de doi ani a fost cumpărătorul foarte tăcut, nu prea bogat, dar perseverent al acestor obiecte de valoare pe care le-a achiziționat treptat... Un om influent, prieten cu regele Greciei (el însuși victima, la un moment dat, a cupidității soției, prinsă că făcea trafic de valută, a scăpat datorită hazardului, tocmai atunci regele Greciei făcea o vizită în România și a vrut să-l vadă pe marele compozitor și pe simpatica lui soție; «simpatica» însă era la beci, bineînțeles că a fost scoasă imediat și s-a trecut cu buretele peste...).“ „N-a murit, zisei, acest mare compozitor... și dirijor...?“ „Ba da, tresări ea, ca și

când moartea, un incident oarecare, abia putea fi pomenită, soția lui însă duce mai departe viața în care el o inițiase, printre bețivi adică, fără ca ea să bea, mai ales printre cei tineri, al căror limbaj deșucheat, *en jetant merde* distrând-o, îi dă iluzia că n-a îmbătrânit și e și ea nonconformistă, la cot cu elementele nonconformiste ale tinerei generații." „Așa trece grasul Calistrat, drept neconformist?" o întrerupsei iar. (Dacă îl cunoaște, gândii cu răceală, înseamnă că s-a culcat cu el.) „Da, zise, așa trece. N-a făcut el pușcărie?!" „Îl cunoști?" zisei fără mirare. „Da, mi-a fost prezentat odată la o colegă unde eram invitată. Un împuțit!" („Nu s-a culcat cu el", gândii.) „Știi de ce a făcut pușcărie?" „Nu, dar pesemne că la vreo beție o fi spus ceva și o fi fost turnat", zise ea naivă. „Nu, spusei cu melancolie, a violat o curvă." „Cum?!!" „Da, repetai, a violat o curvă și a fost condamnat la șapte ani, dar avocatul a făcut recurs și s-a redus pedeapsa la un an. Pe urmă, după ce a ieșit, același avocat a reușit să redeschidă procesul, sau cam așa ceva, și i s-a șters complet din dosar orice condamnare. Anul trecut a luat Premiul de Stat..."

Se uita la mine stupefiată și se vedea cum patetismul o părăsește și i se anunță pe chip râsul, până ce izbucni, întâi înalt, apoi repetat, pe trepte mai joase, fermecător ca și surâsul indescriptibil. Apoi brusc redeveni stupefiată, ca să izbucnească iar. Avea un râs cu o coloratură bogată, e tot ce pot spune. Era o surpriză, ca și surâsul, ceva profund atașant, de o tandrețe turburătoare. „De ce râzi? o întrebai cu aceeași melancolie. Ce ți se pare caraghios, faptul că a violat o curvă?! Mie, dimpotrivă, mi se pare tragic!" „Nu! izbucni ea din nou. Glasul tău! Poți să mai spui o dată?" Mă arătai mâhnit. „Eu îți vorbesc serios și tu râzi!" Sări din pat și îngenunche lângă fotoliul meu, uitându-se în sus la mine cu o gravitate cercetătoare și pasionată: „*Ton humour est merveilleusement irrésistible*, îmi șopti. Seamănă cu al tatei! Câți ani ai?" „Câți am? Patruzeci?!" o întrebai tot pe ea. „Imposibil. Când erai asistent n-aveai mai mult de douăzeci și cinci. Acum trebuie să ai vârsta lui Dante când a intrat în infern, *nel mezzo del cammin* pe vremea aceea asta însemna nu cu mult peste treizeci..." „Da, confirmai, și chipul ei mă atrase irezistibil, privirea mea părăsi geamul. Asta e vârsta pe care o am, dar de la Dante încoace acest *nel mezzo del cămin* s-a mutat spre patruzeci..." „Înțeleg, zise, e vârsta pe care o simți... Și eu mă simt de treizeci..." „Dar ai douăzeci și cinci!" „Cam așa!" și surâse cu o vagă ironie enigmatică. Avea mai mult? Sau mai puțin?...

IX

O temere obscură mă făcuse să mă uit pe geam, dar foarte persistentă. Ce mi se întâmpla? Eram unde trebuie? O senzație stranie îmi cutreiera întreaga ființă; fata asta, în ciuda impresiei de supunere pe care mi-o inspira, era mai puternică și mai liberă decât mine. Se desvăluia și părea slabă și umilă, dar era? Multe știam despre mine, dar nu că *mon humour est merveilleusement irrésistible!* Cine descoperă mai multe decât știi tu însuți despre tine îți e superior... Sau nu?! Sau ce? Îmi revenii însă. Întrucât nu eram eu total liber? Nu acest gând era expresia temerii, se substituia sensului ei adevărat, care îmi scăpa. Iar mai puternică nu era, ci doar mai tânără... Se retrăsese în pat și mă întreba din priviri dacă știu unde pierduse firul și dacă mai doream, ca și înainte, să-mi povestească. „Spuneai de tatăl tău, zisei, că începuse să se irite...“ „Da, reluă, își pierdea seninătatea și gândirea fermă și liniștită. Se simțea din ce în ce mai jignit de aceste ațâțări la ură, mai ales când auzea la radio și citea și în presă că această ură ar fi fost sfântă... «Bine, mă întreba cu ochii lărgiți de indignare, dar se poate crea o lume nouă pe o astfel de morală?» «Tată, încercam să-l liniștesc, astea sânt vorbe, lumea nu se creează pe ceea ce e nefiresc, se creează prin voința noastră a tuturor și urmând numai legile pe care ea le știe din instinct că nu-i pun în primejdie viitorul. E o perioadă de tranziție, cum dealtfel se și spune foarte bine.» «Da, înțeleg, dar Stalin a murit, de ce atunci parcă e și mai rău ca acum trei ani, când el se ocupa foarte încântat de sine de chestiuni pașnice, cum ar fi limba, limbajul și îi învăța pe proști că limba nu are caracter de clasă...?» Îl pasionau pe tata astfel de probleme, le lua în serios, când pentru mine ele erau futilități, să nu dai pe ele nici o ceapă degerată. Nu credeam că Stalin singur era responsabil de astfel de idioțenii, ci imbecilitatea umană care își trăia și ea o scurtă domnie. A o înfrunta era inutil și chiar primejdios, îmi dădeam seama. El nu-și dădea! Vroia să înțeleagă cum de se produce acest abandon total al vechilor valori, care, credea el, se prăbușeau, fără să-și dea seama că de fapt doar se retrăgeau lăsând pitecantropul să ocupe și el scena o dată, să-l vedem dansând cu frenezie și să învățăm, să ne pierdem adică iluziile și complexele de vinovăție că nu i s-a acordat și lui șansa de a evolua... Nu mă miram de înțelepciunea mea. Platon ne arată că până și un sclav știa ceea ce nu se credea că poate ști, era de-ajuns să i se pună întrebări. Mie mi le punea tata... Până în ziua când ni se bătu în ușă și fu arestat. E nevinovat, mi-am

spus eu, n-au ce să-i facă. Urmă un proces în care fu acuzat că a luat, ca patron, un împrumut de la Banca Națională, pe care și l-a însușit și fu condamnat cu blândețe să-l restituie în rate lunare de câte cinci sute de lei. Avocatul, un nemernic, fostul lui avocat de pe vremuri, trecu de partea acuzării, cerând doar circumstanțe atenuante pentru clientul său, care sabotase fără să cunoască legile, când el avea la dosar probele că acel împrumut fusese folosit pentru achiziționarea de materie primă, care în momentul închiderii fabricii se afla în magazie. «Care magazie?», a întrebat sarcastic procurorul. Avocatul, în loc să fi citat martorii, muncitorii care știau toți de felul cum se închisese fabrica și de existența acelei materii prime, care fusese folosită în continuare, fiindcă în realitate fabrica nu se închisese, s-a bâlbâit ca un idiot, dar cu o bâlbâială ticăloasă, intenționată, împiedicându-l pe tata să vorbească, luându-l prin surprindere. A venit pe urmă la noi transpirat, cu o stupidă satisfacție pe figură, că «domnule Culala, a ieșit bine, extraordinar de satisfăcător, dacă vorbeați i-ați fi îndârjit și acum n-ați mai fi fost în libertate, credeți-mă pe mine, care știu multe, martorii n-ar fi depus în favoarea dumneavoastră, am stat de vorbă cu ei, n-am vrut să vă avertizez, ca să nu faceți vreo prostie la proces, să le spuneți vreun cuvânt urât... Asta ar mai fi lipsit, să insultați dumneavoastră, fostul patron, pe muncitori...» «N-aveam de gând să-i insult și nu cred că oameni pe care eu îi cunosc bine ar fi putut să mintă, i-a răspuns tata, ieși afară, netrebnicule, nu te-am angajat să gândești pentru mine, ci să-ți faci datoria și să prezinți justiției probele de la dosar. Fă recurs, dacă vrei să-mi dovedești că nu ești un laș.» Atunci avocatul și-a venit parcă în fire și a început să ne spună să nu facem recurs. «Vă rog eu, ascultați-mă, cinci sute de lei pe lună îi achit eu fără să știți, câștig destul, un recurs poate avea consecințe imprevizibile, nici nu bănuiți, nu sânt la primul recurs de acest gen și cunosc urmarea...» M-am gândit atunci la mine, eram studentă în anul trei... Un recurs ar fi putut avea ecou la cadrele facultății, care stătuseră până atunci relativ liniștite, dar începuse să circule un svon că se vor redeschide toate dosarele și eram vag neliniștită... «Aveți dreptate, i-am spus avocatului, nu vom face recurs.» «Înțelegeți, domniță, a gâfâit el ștergându-și necontenit gâtul de sudoare, în fața probelor se va da câștig de cauză, adică nu se va da, se va trece peste, dar se va deschide un alt dosar, pe baza unei «sesizări» a unui fost portar sau a unui fost om de serviciu frustrat, care la întrebarea dacă ați fost văzut stând de vorbă cu un neamț în timpul războiului, o să răspundă: cum să nu, erau legați, domnul Culala

lucra direct cu I. G. Farben, atâta lucru știa și el de pe plicurile cu vopsele pe care le folosea muierea înainte să-i croșeteze flanelele din lână de oi țurcană, cu toate că asta n-avea nici o legătură cu creioanele chimice, mă scuzați, domniță, sărut mâna, văd că dumneavoastră sânteți foarte realistă... foarte... foarte realistă...» Vorbea ca și când ar fi și cunoscut unul care putea să declare o astfel de inepție, și la întrebarea mea răspunse gâfâind că nu numai că îl cunoaște, dar sesizarea exista în dosarul domnului Culala... «Cine e lepădătura asta?» zise tata scârbit și obosit. «V-am spus, un fost om de serviciu sau portar, pe care l-ați dat afară pentru beție.» «Da, confirmă tata, știu cine e, dovadă că am avut dreptate e că tot portar a rămas, n-a ajuns nimic.» «Aveți grijă, a mai zis avocatul, dacă vi se întâmplă ceva din pricina acestei sesizări, dumneavoastră vă puteți apăra (eu nu!) spunând că l-ați dat afară fiindcă făcea agitație legionară în fabrică. Citați-l pe maistrul Berlogea, care vă e favorabil și știe mai multe despre acest...» Apoi se ridică și plecă. Peste câteva săptămâni îmi dădu un telefon și îmi fixă o întâlnire. Avea ceva să-mi spună... Mă gândii: ce vroia să-mi spună? Nu cumva vroia să-i devin amantă, cum i se întâmplase unei cunoștințe, fata fostului proprietar al fabricii *Tricotajul*, pe care o șantajase un avocat amenințând-o că numai el putea să-l apere pe taică-său de pușcărie și că, dacă nu-i cedează... Îi cedase, dar nu-l putuse salva pe taică-său, și după ce fusese închis toanta tot n-o rupsese cu el, o ducea de nas că o să facă el recurs extraordinar și alte baliverne. Nu, omul meu se purtă corect, dar mă avertiză să nu mă sperii de ce-o să-mi spună. Pe căi pe care numai avocații, tot întâlnindu-se între ei prin culoarele justiției, le cunosc (își fac servicii reciproce, șoptindu-și în treacăt informații prețioase), a aflat că dosarul tatei a fost ridicat de Securitate și că el știe bine ce înseamnă asta: un nou proces și, înainte de asta, arestarea iminentă. «Nu e nevoie, zise el, să vă fac atentă că dacă spuneți cuiva că eu v-am prevenit, risc pușcăria. Domniță, zise, tatăl dumneavoastră trebuie să dispară de-acasă astăzi, pe lumină, fiindcă s-ar putea ca chiar la noapte să vie să-l ridice. Să dispară în regat, unde nu-l cunoaște nimeni, să se ducă undeva pe un șantier ca simplu muncitor. Pe șantierele astea cu mii de oameni cadrele sânt mai puțin active, în sensul că un dosar cu numele de Culala nu le spune nimic, afară de faptul dacă tatăl dumneavoastră, dintr-un anumit exces, n-o să se apuce să declare că a fost patron. Asta da, atrage atenția, dar practic nu poți bănui mii de oameni că au dat autobiografii false. În genere, sânt verificate cadrele de conducere, un simplu muncitor e lăsat în pace, doar dacă nu face prostia să se laude

primului venit cu ce-a fost el altădată. Pe urmă mai vedem. Dacă domnul Culala nu este căutat acasă timp de câteva luni, înseamnă că pericolul a trecut, poate să se întoarcă...» Astfel grăit-a avocatul și spusele lui se adeveriră, nu chiar în noaptea aceea, dar după vreo zece zile veniră să-l ridice pe tata. Numai că pasărea nu mai era în cuib. Nu-mi fusese greu să-l conving să plece, deși, zise el, «dacă o fi să fie, tot mă găsesc ei...» «Poate nu te găsesc, ai o șansă, zisei, în timp ce altfel...» Mă bucuram de un singur lucru, că aceste evenimente, procesul și acum fuga făcuseră să-i dispară iritarea aceea care îi tocea nervii. Se liniștise, nu-l mai obseda gândul că asta sau aia veneau în contradicție cu nu știu ce valori absolute la care, vezi dragă Doamne, nu trebuie să renunțăm. Acum avea, ca să zic așa, alte pisici de biciuit... Își recăpătase și humorul și părea chiar amuzat că la cincizeci și cinci de ani lua viața de la cap, se va specializa într-o nouă meserie. Era încă voinic, îmi spuneam că o să se descurce. Ne-am înțeles să nu ne scrie scrisori, să nu telefoneze, să nu ne spună unde e... «și să nu te însori p-acolo, glumi și mama. Ești la vârsta periculoasă!...»“

X

„Asta se întâmplase într-o duminică. Vinerea următoare, tocmai când vroiam să mă întorc acasă, o colegă (plecam totdeauna împreună) îmi strânse brațul și îmi șopti speriată: «Suzy, ia uite ce scrie acolo!» Mă uitai. Pe perete, lângă afișier, văzui o lozincă cu litere de-o șchioapă scrise cu tuș pe o bandă de hârtie de-un metru, lipită la capete, citii: *Culala S. la cadre.* Din prima reacție mă opri această colegă: «Ce faci?» «Ce să fac, mă duc acasă.» «Dar te-a chemat, du-te acum și vezi ce e.» «Și mâine nu pot să mă duc?» «Du-te imediat, Mîță ăsta cine știe ce poate să-ți facă.» «Cine e Mîță?» «Chiar nu știi? E noul șef de cadre, cât a fost numit a și anunțat că o să reactualizeze toate dosarele.» «Da, zic, și ce e sistemul ăsta să mă anunțe astfel, ca și când n-ași fi într-o universitate, ci într-o instituție de delincvenți minori... Și chiar și acolo...» Și, înfuriată, rupsei afișul și îl călcai în picioare. «Da, zise și colega mea, l-a pus aici să-l citească toți, ca și când te cheamă la el la interogatoriu... Vrea să bage groaza în noi...» Mă dusei... Mă întâmpină un individ galben ca o molie, și cât mă văzu aprinse lampa de pe birou și mi-o puse în ochi: «De ce n-ai declarat, ticăloaso, că tatăl tău e un criminal de război?!...» Astfel mă izbi, fără nici-o introducere, crezând că o să-mi ia piuitul. «Tata nu e criminal de război», îi răspunsei cu un dispreț

sec. «Daaa?! țipă molia isterică. Atunci de ce a fugit de-acasă?!» «S-a despărțit de mama, răspunsei, vrea să divorțeze» (tot astfel răspunsesem și securiștilor când fusesem întrebate unde e). «Spune unde e, țipă molia. Așează-te și dă o declarație.» «Nu știu unde e, nu ne-a spus», zisei. «Dacă nu spui, mă amenință molia cu un glas de molie (dacă poți să-ți imaginezi așa ceva!), te exmatriculăm! Mai gândește-te! Și n-o să te exmatriculăm cum crezi tu, ci îți pregătim un tacâm. O să te îneci cu el! o să vezi. Mai bine spune!» «Nu vă permit să mă amenințați. Nu știu unde e tatăl meu, și chiar dacă ași ști, faptul că e acuzat că ar fi criminal de război m-ar împiedica să-i divulg adresa. Vă repet, tata a fost patron, dar n-a făcut niciodată politică.» «Deci știi unde se ascunde și nu vrei să spui, zise el fără să se mire (singurul semn că molia, în felul ei lânos, gândea, înțelegea, așadar, că era firesc ca o fată să-și apere tatăl). Nici nu știi ce te așteaptă, continuă, o să vrei să spui și n-o să-ți mai folosească la nimic. Mai bine spune de pe-acuma.» «Nu știu unde e, repetai. Și nu mi-e frică de amenințările dumitale...» Chiar nu-mi era. O să mă exmatriculeze, ei și? O să văd eu ce-o să fac. Nu-i spusei nimic mamei, aveam timp s-o fac atunci când exmatricularea se va produce, n-avea nici un rost să-i dau și ei un aconto. Vinerea următoare afișul reapăru la fel de lăbărțat și obraznic și scena cu molia se repetă: «Intri, declari sau nu, ticăloaso, că tatăl tău e criminal de război? Apoi doi: spui sau nu spui unde se ascunde?» Și cu aceeași lampă pusă în ochi. Iar eu îi dădui aceleași răspunsuri. Și tot așa, din vineri în vineri, afișul reapărea, dar observai că miercuri și joi Adriana S. și Virginia D. (alte colege de facultate) erau chemate și ele la molia care purta nume de pisică. Erau mai mici ca mine, amândouă din anul întâi, fete de șaptesprezece ani, cum aveam să-mi dau seama mai târziu, niște bănățene... Una blondă cu ochi albaștri, cealaltă o șatenă orgolioasă, dacă pot s-o caracterizez astfel, fiindcă să vezi ce s-a întâmplat... Nu te superi dacă te rog să-mi mai torni și mie puțin vin?“ zise cu alt glas, în felul ei exterior, ca și când ne-am fi aflat la noi la *Oraca* în timpul orelor mele contabile și mi-ar fi vorbit cu extrema ei politețe puțin precipitată și umilă.

Mă ridicai și îi întinsei paharul gol și apoi îi turnai. Îl bău fără întrerupere cu o lăcomie crescândă, apoi mi-l înapoie exclamând: „Ah ce bun e, mi-a fost sete, nu știam de ce mi s-a uscat gura!“. „Mai vrei?“ „Nu, fiindcă mie vinul negru îmi dă somn și vreau să termin povestea începută, știu că te-am făcut curios și mâine, poate, n-ași mai putea spune nimic... sau cine știe când... Nu sânt imprevizibilă, cred eu, așa cred mereu, dar mă

cunosc, sânt născută în zodia Racului, dau îndărăt... Și asta e ceva imprevizibil chiar și pentru mine însămi... Dar îmi revin, însă știi cum e asta, totdeauna pierd ceva... adică nu știu...“ „Hm! făcui. N-ași fi crezut! Am gândit și eu asta despre tine!“ „Chiar?!“ „Da, e ceva în felul tău de a fi care sugerează darea înapoi. Asta nu înseamnă că e din pricina zodiei!“ „Ba da, protestă cu o imensă convingere. Așa este! E din pricina zodiei.“ „*Neti, neti!* râsei eu. Ar însemna ca multitudinea de ființe umane care s-au născut în această zodie, milioane, să-și semene. Ceea ce e absurd!“ „Ce înseamnă *neti, neti?*“ „Nu este așa! nu este așa! În sanscrită!“ „Cunoști sanscrita!?“ „Nu, dar cadâna pe care zici că erai geloasă știa!“ Se uită iar la mine să-i reamintesc unde rămăsese... „Nu te mai chema numai pe tine la cadre“, zisei. „Nu, nu acolo... se întrerupse. Ba da, de fapt acolo, dar vroiam să mă întorc puțin înapoi, să-ți explic cât erau de naive aceste două bănățene și nu știau ceea ce toată facultatea știa. Din comitetul U.T.M. făceau parte doi inși, mari specialiști în reuniuni tovărășești... Cine nu se duce acolo unde poate auzi muzică și poate dansa? Cei de o vârstă. Nu-ți pasă dacă la un moment dat observi că un oarecare Ghiță sau Costică devin onctuoși și insistenți, arătându-ți foarte mândri dinții lor lați de mămăligă. Organizatorii... Asta ar fi prea de tot, ei și-au dat osteneala, au organizat totul, și chiar pe ei să-i refuzi când te invită la dans? Mai ales că dincolo de înfățișarea lor șoldie erau perfect politicoși. Unul din el a încercat discret să mă apropie de el mai mult decât se cuvine și la fel de discret m-am făcut că nu înțeleg... M-am oprit: «Dansăm?», i-am spus foarte fermă. Și-a dezvelit frumusețea de dantură, s-a înclinat cu capul într-o parte și s-a retras. Aiurea! parcă nu erau acolo o mulțime de fete drăguțe care să le accepte stilul, părea el să-mi spună ironic. «Mă scuzați, altețā!» Ceea ce și făceau amândoi, adică le alegeau, și într-o zi le dădeau de știre: «Ileana B. și Victoria N. duminică după masă sânt convocate la tovarășul Ghiță, acțiune U.T.M.» «Acțiunea» se petrecea la ei acasă, înțelegi în ce sens. Fetele cedau, dintr-o temere care începuse să se insinueze că nu era bine să te pui rău cu ăștia. Puteau fi acuzate, chiar dacă originea lor era sănătoasă, de pildă, de cosmopolitism! Una a fost exmatriculată fiindcă purta ciorapi *Capron* (unguești!), se ruja și purta haine de la Consignația. Cineva i-a luat apărarea și a fost și el exmatriculat pe loc... Dar cele două bănățene nu numai că nu s-au lăsat prinse în acest joc, dar chiar s-au plâns rectorului, și nu numai oral, ci și în scris. Ai crede din asta că erau curajoase. Naive oricum erau, fiindcă ele habar n-aveau cine conducea de fapt în

universitate: tipii ăștia care au băgat chiar la pușcărie pe ultimul universitar de modă veche care ne mai rămăsese, un profesor admirabil (ca profesor, fiindcă și ăsta era un fustangiu, cam păgubos însă; nu știu dacă chiar a fost închis și cât timp, cred că puțin, pe urmă s-a pomenit repartizat la un strung... după vreun an a fost reprimit...). Bineînțeles că Ghiță și Costică n-au pățit nimic, în schimb s-au înfuriat cumplit și, desigur, nu îndată, ci ceva mai târziu, s-au răzbunat. Ce se află în legătură cu chematul la cadre al celor două bănățene? Chemare care a coincis cu instalarea moliei pe acest post și cu acțiunea de reactualizare a dosarelor în universități. Că Adriana S., blonda cu ochii albaștri, ascunsese că tatăl ei avusese pe vremuri un joagăr, iar Virginia D., șatena orgolioasă, că tatăl ei avusese o moară. Ce puteam să mai zic eu, cu tata, care lucrase mână în mână cu I. G. Farben?! Dar chemările astea încetară și nimeni nu fu exmatriculat. Hm! Gata, a trecut... Într-o zi se anunță o adunare generală a tuturor studenților și studentelor universității, în sala mare de festivități. Ce-o fi? ne întrebam. Era într-o după-amiază de mai. Aproape o mie de băieți și fete stam pe scaune și așteptam, prezidiul era gol, timpul trecea și nu apărea nimeni. Unii vroiau să plece, dar fură opriți de studenții de ordine, niște găligani care păzeau intrarea - noi credeam că erau puși acolo să pândească doar sosirea celor care ne convocaseră. Pe urmă se află: se aștepta sosirea primului-secretar orășenesc, un oarecare Șuta. Tensiunea crescu: ce căuta ștabul ăsta la noi? În sfârșit sosiră, ocupară podiumul, și un alt tip de la orășenesc ne anunță că vigilența față de influențele burgheze a slăbit atât de mult în universitatea noastră, încât discutarea unor aspecte reprobabile care au fost depistate printre studenți a devenit inevitabilă. «Are cuvântul tovarășul Ghiță N., care va vorbi despre aceste chestiuni, după care vor urma discuții.» Mă așezasem chiar în față, din întâmplare sau din curiozitate, să văd mai bine. Ghiță se ridică și începu întâi să-și debiteze lozincile introductive. Glasul îi era deocamdată moderat. Vorbea liber și mi se păru chiar că are de gând să se dea de partea studenților, ale căror succese în învățătură și în activitatea politică sânt din ce în ce mai marcante, datorită unei bune îndrumări a organizației U.T.M. și a conducerii de partid, a tovarășului Mircea personal și a altor tovarăși (îi enumeră). «Din păcate, aceste succese ar fi riscat să fie umbrite, dacă am fi lăsat mai departe să se lăfăie în voie printre noi concepțiile și comportările străine de universitatea noastră și pe care noi, aici, trebuie să le curmăm din rădăcină.» Vocea se înăspri, deveni metalică, tonul începu să urce. Tovarășul Șuta fuma

gânditor, chiar posomorât, cu tâmplele în palme. Desigur, gândeam, prezența în mijlocul nostru a acestui ins liniștit, despre care auzisem că ar fi un om drept, nu va admite să se producă aici cine știe ce excese. Eram sigură, adică știam (adică am ghicit din felul în care vorbitorul se transforma treptat în procuror) că nu pentru a se face acelor elemente pomenite de el o critică blândă, «cu floricele», cum se spune când cineva e menajat, fusese provocată această adunare. Da, am gândit la un moment dat, sântem vizate, eu în mod sigur, și cele două bănățene mai mult ca sigur. Și m-am liniștit, din clipa aceea acuzațiile care începuseră să ia în discursul vorbitorului proporții de crime de război au început să treacă pe undeva pe deasupra capului meu, iar tipul a început să mi se pară o paiață, o marionetă fără simțire și fără nimic de om în el. Da, o să fiu exmatriculată, n-o să pot termina facultatea, dar bine că am absolvit trei ani, o s-o termin eu cândva... Dacă o fi să fie! Încât nu tresării când îmi auzii numele, urmat de al celor două bănățene, calificat, al meu, de «dușman strecurat» în universitate, care își ascunde tatăl, nu vrea să declare pe unde își continuă el acum uneltirile de dușman de clasă inveterat...» Dar parcă asupra mea se opri mai puțin, nu fusese preluată acuzația moliei că tatăl meu e căutat pentru crime de război. Era poate pentru faptul că eram o studentă strălucită?! N-ași putea să spun. Meritele astea nu cântăreau prea greu în astfel de situații. Mai degrabă poate pentru că nu fusesem niciodată convocată în vreo duminică la o «acțiune U.T.M.», la care bineînțeles că nici nu m-ași fi dus, nu eram atât de naivă precum cele două bănățene, să nu știu ce înseamnă o acțiune U.T.M. de acest gen. În schimb, joagărul și moara celor două, adică nedeclararea lor, căpătară în spusele vorbitorului proporțiile a ceva în genul spionajului în slujba unei puteri imperialiste! Și acum mă felicit că mi-am reprimat râsul auzind această inepție. Dar dacă toți ar fi făcut același lucru, și în loc să asculte într-o tăcere încremenită, adunarea ar fi izbucnit în hohote? Eu oricum aveam motive să mă stăpânesc, dar ceilalți? Nu puteau să-i exmatriculeze pe toți. Totuși au tăcut. Întâi că sentimentele mele nu erau unanime, acuzații fuseseră numiți, deci fiecare student luat în parte (afară de trei dintre ei!) se simțea în siguranță, în al doilea rând eram deja divizați, jumătate dintre noi, dacă nu chiar mai mulți, aveau așa-zisa «origine sănătoasă» și jumătate dintre aceștia erau nuli ca studenți și își treceau examenele fără să știe nimic. Mulți dintre ei se plasaseră undeva în fund, masă compactă, ai să vezi de ce. Ei dădură tonul ropotului de aplauze care urmară după ce vorbitorul, triumfător, se așeză. Aici avui o tresărire, o grea

presimțire. Aceste aplauze (care, desigur, nu erau chiar unanime, dar ce mai contau câteva zeci de abțineri?) erau rele, nejustificate și în mod sinistru premature. Nu trebuiau întâi ascultate cele trei fete? Ce se aplauda? Iarăși mă felicit și astăzi că după ce ele încetară îmi frânai cu putere impulsul de a sări imediat în picioare să le spun: «Nu înțeleg aceste aplauze! Ele seamănă a verdict care se dă înainte să se aștepte răspunsul celor trei colege ale noastre învinuite.» Eram și eu naivă, nu înțelegeam că verdictul era ca și dat și că scopul celor de la prezidiu nu era să ne facă să auzim desvinuiri care ar fi putut influența adunarea, ba chiar impresiona pe mulți (or asta trebuia cu orice preț evitat). Ce vroiau atunci? Ai să vezi! Am spus *cu orice preț!* Ei bine! Acest preț s-a plătit fără clipire, ba chiar ași putea spune că pe nimeni din prezidiu nu interesa în acele ore la cât s-ar ridica eventual acest preț! Sau dacă se gândea, ăsta era un gând excitant și nu inhibitoriu. De ce era așa, nu știu, e o enigmă pe care n-am putut-o descifra nici până azi. Poate de aceea îți povestesc, să-mi spui tu, care știi multe?!... După aplauze, aproape îndată un nou șoc. Cei plasați în fund, masa compactă, au început să scandeze: *«Jos chiaburii, dușmanii poporului»*. Și abia atunci am avut revelația că eram toate trei fără scăpare. Iarăși mi-am stăpânit un impuls. Bine, am gândit furioasă, jos, atunci ce rost mai are să mai stau? Fiindcă am gândit imediat că putea fi și mai rău decât o exmatriculare, plecarea mea fără doar și poate ar fi însemnat o sfidare, ba poate pentru unii naivi chiar o recunoaștere a învinuirilor aduse, din moment ce nu avusesem curajul să mă ridic și să mă apăr... Și poate totuși nu mă exmatriculau dacă mă apăram corect și hotărât, fără să sfidez pe nimeni? «Ia s-o vedem noi acum la față pe Adriana S.», a zis după aceea tipul de la orășenesc cu o voce sarcastică. Ce sens avea acest sarcasm? Adică după ce o s-o vedem, o să ne lămurim mai bine în ceea ce o privea, să contemplăm adică în carne și oase făptura hâdă a unei fiice de chiabur sabotor? Extraordinar, chiar așa a adăugat acest tip după ce fata, trecând cu chin printre scaune și bănci, s-a apropiat de masa prezidiului. «Întoarce-te, zise, să te vadă toată lumea.» Fata, ca și mine la început, credea că o să se poată desvinovăți, fiindcă arăta destul de liniștită și încrezătoare. Se uita peste sală direct, cu ochii mari, parcă ar fi vrut să spună: știu că am dușmani și că unii nu mă vor înțelege, dar voi, ceilalți, o să mă apărați, fiindcă n-am făcut nimic rău. Na numai că nu arăta hâdă, ci semăna cu o mică cosânzeană cu părul ei blond și ochii albaștri și cu expresia ei de certitudine că nu se poate ca Făt-Frumos să nu fie pe undeva pe-aproape și s-o scape din ghearele acelor căpcăuni din fund, care

începură iar să scandeze: *«chiabu-rul, ochiul dracu-lui, dușman al poporu-lui»*, jalnice epitete, stupidă imaginație de școlari arierați! Bun, chiaburul e ochiul dracului, dar fragila făptură din fața lor nu vedeau că n-are mai mult de șaptesprezece ani? Bine, nu vedeau ei, dar cei de la prezidiu, bărbați, ai fi zis, cu simțul răspunderii față de bărbăția lor? Șuta ăsta, poate că avea chiar o fată de vârsta ei? Sau credea că a lui era născută undeva în ceruri, nu era tot fată și nu era tot el tatăl ei, cum era și chiaburul al fetei din fața lui? Fiindcă ea spuse foarte clar și cu uimire: «Tata nu e dușman al poporului, e țăran din Banat». Declarația asta naivă stârni rumoare și ilaritate, dar nu de simpatie, se veseleau ca și când a te simți atât de departe de ceea ce ți se spune că e tatăl tău înseamnă că vrei să prostești pe alții cu perfidia ta care simulează inocența. «Ia spune tu, puișor de chiabur, cum ai ticluit să ne ascunzi că taică-tău avea un joagăr, cu care exploatați pe țărani cerând prețuri nerușinate? a reluat tipul de la orășenesc. Ia vino încoace... Așa... Mai aproape! Mai, mai! Ia arată mâna cu care ți-ai scris autobiografia... Așa, asta e, deci cu mâna asta ai scris ca să te strecori în facultate. Mâna de năpârcă! Ia arat-o și adunării... Așa, ai curajul, mai ai și curajul... Ia răspunde-ne aici, a zis Șuta, tu te-ai gândit că prin viclenia ta ai reușit să ocupi locul altuia, element sănătos, care în trecut n-a avut acces la învățământ datorită condițiilor grele de exploatare? Tot voi veniți acum, cei înstăriți, care ați făcut averi pe căi necinstite? - orice avere e necinstită, e un furt, filozofă ștabul fără să se uite însă la nimeni, foarte posomorât, ba chiar îndârjit, furios - și noi sântem hotărâți să curmăm fără cruțare aceste consecințe nefaste ale trecutului. Cum învață?» mai întrebă el. «Foarte prost», strigă cineva din sală «Poftim!» mai reflectă Șuta, ca și când întrebarea s-ar fi pus, dacă nu s-ar fi cunoscut dinainte acest răspuns. Despre mine n-o să întrebe, gândii. Șuta ăsta vorbea însă acum zadarnic, fiindcă fata, pe el, nu-l mai auzise. Se făcuse brusc albă la față în clipa când individul de la orășenesc, după ce o manipulase în fel și chip punând-o să se sucească și să se răsucească încoace și încolo cu mâna ridicată, îi spusese năpârcă. Masa compactă a celor din fund începu iar să scandeze, nu mai mi-aduc aminte ce fel de lozincă. Somnambulă parcă, fata o luă încet spre ușă. Bineînțeles că fu oprită cu râsete sarcastice. Șuta își scoase haina și își slăbi gulerul și cravata. Se încălzise? Îi plăcea? Savura execuția asta publică? Fiindcă asta era, nu discuție și nici condamnare, îmi dădeam seama (cum ți-am spus, condamnarea fusese hotărâtă dinainte), asta vroiau, execuție publică și ea abia începuse. Se dădu cuvântul celor care începură să ridice

mâna, și cei din fund o copleșiră cu întrebări provocatoare, care conțineau în ele și răspunsul, care nu putea fi, după ei, altul când o vor lăsa să vorbească. N-o vor lăsa să dea alt răspuns, decât că a uneltit, a răspândit în facultate, printre colegi și colege, idei chiaburești, afirmând că la ea în sat cei săraci erau drojdia satului, fiindcă nu le plăcea să muncească, și ajungeau bețivi și hoți... Murmure de indignare, strigăte pline de ură și ranchiună, ai spus sau n-ai spus, mironosiță cu gheare chiaburești. Mă întrebam și eu, o fi spus sau n-o fi spus bleaga asta astfel de cuvinte care îi aduceau acum pieirea?... Da, pentru că după ce adunarea s-a amânat, urmând să fie reluată a doua zi când avea să-mi vină rândul și mie și șatenei orgolioase, blonda bănățeană s-a dus la cămin, s-a închis în baie și s-a spânzurat cu cordonul de la capot. Șatena n-a mai așteptat nici ea ziua următoare, a părăsit căminul și a dispărut din oraș. Nu mai știu ce s-a ales de ea... Astfel am scăpat eu... Nu mai vroiau să se plătească un nou preț? Descoperiseră ceva ce nu prevăzuseră? Cuvintele pot ucide? Chiar?! Fapt e că ședința nu s-a mai reluat, iar molia cu nume de pisică n-a mai pus să se lipească afișe care anunțau chemarea la cadre a Culala S. sau a altcuiva. Asta până în toamnă, când am fost totuși exmatriculată. Dar fără ședință. Tovarășul Mîță mi-a dat o speranță. Fiindcă eram un element dotat, puteam fi reprimită după un an dacă mă duceam undeva pe șantier să lucrez acolo ca simplă zidăriță. Bineînțeles că m-am dus, dar între timp ambii mei părinți au fost arestați... Tata s-a întors acasă sperând că dacă nu scăpa astfel de învinuirea că nu vreau să declar unde e ascuns voi fi reprimită în facultate. Abia că n-am fost reprimită, deși am lucrat un an întreg pe un șantier de construcții de locuințe. Atunci am părăsit șantierul și am turnat, ca și tine, niște cursuri de contabilitate simplă unde am fost primită datorită muzicianului care a intervenit și a spus că garantează pentru mine. Fiindcă știi bine, în chestiuni de bani și contabilitate, cadrele resping pe cei care au un dosar și o origine socială ca a mea...“ „Eu am un dosar chiar încărcat, zisei, dar am fost totuși primit.“ „Da, dar tatăl tău n-a fost patron!“

XI

„Bine, zisei, și ce nu înțelegi din toate astea? Care e enigma?“ „Păi, pentru că am fost foarte atentă și multă vreme am crezut că «toate acestea» nu angajează pe nimeni, nici cei care fac pe procurorii în aceste adunări, nici cei care sânt puși la zid nu se simt câtuși de puțin implicați, fiindcă

adevărul e în altă parte și toată lumea îl cunoaște, nu moare nimeni din niște cuvinte, cel mult e dat afară și trebuie să meargă pe un șantier. Bun! Și pe șantier lucrează tot oameni! Ei și?! Nu strică nimănui să învețe să pună o cărămidă, înveți, cu această ocazie, să prețuiești mai bine clădirile și te desveți pentru totdeauna să te mai plictisești în ele. Dacă ași avea bani mi-ași face eu una singură cu mâinile mele, un vis! Nu așa mare ca asta, nu se vor mai face multă vreme astfel de case, dar ași ști eu cum s-o concep în așa fel încât să stau eu în ea așa singurică și fericită...“

Și prinsă de lirism se uită iar la mine: Ei?! Ce ziceam? Cerea prea mult de la oameni și de la viață? Nu, dar cine nu dorește același lucru, mai puțin singurătatea? „Știu eu, surâse iar cu tandra ei ironie, asta nu se va mai întâmpla niciodată!“ Adică i se întâmplase odată, la părinții ei, dar cu asta gata, șansa ei trecuse. „Să nu crezi, continuă, că mă simt ca un înger căzut, pe șantier râdeam, glumeam cu alte zidărițe, îmi plăcea nepăsarea lor veselă, robustețea lor îndoielnică (nu toate erau prea sănătoase cum păreau, dar am învățat de la ele să nu mă plâng, să nu-mi fie adică milă de mine). Noaptea dormeam buștean, iar mâncarea de la cantină mi se părea excelentă... Am plecat de-acolo fiindcă mi se făcuse dor de cărți, înțelegi, de oboseală nu mai puteam citi nimic...“ „Și facultatea?“ zisei. „Ce facultate?“ „Ai spus că molia ți-a promis că după un an de șantier te reprimește să-ţi termini studiile!“ „A, da! Dar crezi că o să mă reprimească? Am auzit că termenul e de doi ani, nu un an, cum mi-a spus Mîță ăsta.“ „Ar trebui să încerci! Și la rigoare să recurgi iar la muzicianu acela, prieten cu regele Greciei!“ Ea izbucni în râs: „Credeam că numai eu sânt uitucă! Cum să recurg dacă a murit?!“ „A!“ făcui și începui și eu să râd de acest lucru într-adevăr vesel, că poți muri, și cei care trăiesc să uite sau să nu uite, când da, când ba, dacă mai ești sau nu în viață, chiar dacă nu ești un om de rând...

„Dar unde am rămas?“ Nu vrusei să-i mai spun, mă apropiai și îi luai capul în mâini. Ea se uită la mine surprinsă: de ce o țineam astfel? Tresări: da, da, te pomenești că o plăceam! Și ca un fulger surâsul ei minunat apăru și se stinse, cu un secret humor. „De ce râzi?“ zise. Nu râsesem, știa și ea. „Mi-ești dragă“, îi șoptii. Ea acceptă: „Așa!“ zise și mă dădu la o parte cu un gest în egală măsură ezitant și ferm, asemeni copiilor, care nu prea înțeleg afecțiunea care li se arată. Mă ridicai și mă oprii lângă geam. Se făcuse dimineață. Raze oblice de aur săgetau printre brazi împrejurimile, iar în depărtare acoperișurile roșietice ale orașului. Nu mai aveam nici o temere, eram chiar mirat că o avusesem. Și deodată mă pomenii retrăind cu

ea ceea ce îmi povestise și enigma propusă care îmi apăruse simplă se turbură, și tot ceea ce știam eu despre oameni și despre mine însumi, din câte trăisem, se încețoșă. Eu avusesem despre „toate acestea“ idei clare și distincte, dar cât erau ele de clare și mai ales cât de distincte? O fată, o ființă umană, își luase viața fiindcă nu suportase niște cuvinte... De ce nu le suportase? Ce univers de idei și sentimente se prăbușise în ea? „Și nu e așa cum spui?“ zisei fără să mă întorc. „Nu înțeleg!“ „Nu e așa cum spui, că nimeni nu se simte implicat?“ „Așa mi se părea mie, iar în ședința aceea o vreme am fost încredințată că vorbitorul era vinovat, fiindcă se răzbuna că fusese respins. Dar lovitura n-o dăduse el. Acuzațiile lui, oricât de inepte, intrau în acest consens: eu spun niște aiureli, tu o să pleci din facultate, din care și-așa n-ai fi ieșit cine știe ce, o profesoară ca oricare alta, ba chiar cam văcuță, iar eu o să fac carieră, dar cu un semn de întrebare dacă o să ajung prea departe, fiindcă au apărut mulți ca mine și nu se știe dacă n-o să ajung și eu tot un profesor pe undeva, un mic cinic supus în intimitate unei zgripțuroaice, care, fără să-mi știe bine trecutul, mi-ar pune copiii în brațe și m-ar înlănțui să-i împărtășesc soarta, robia gineceului. Nu individul de la orășenesc cu regia și isteria lui plină de imaginație provocase dezastrul. El nici nu ne cunoștea! De ce ne ura? Poți urî ceea ce nu cunoști? Da, poți urî o categorie de oameni, *in abstracto*, datorită unor acumulări imponderabile și îndelungate, dar și ura ta va fi abstractă și plată cum a fost a lui Hitler contra evreilor... Numai executanții, vezi, au fost ingenioși și imaginativi... Am citit că unii nu dormeau nopți întregi ca să caute soluțiile cele mai eficace de ucidere... Gazările să fie rapide, victimele să n-aibă bănuieli... Sigur, mergem la baie, uite dușurile în plafon... Înțeleg, tipul ăsta de la orășenesc o fi fost umilit vreodată de chiaburi, dar el nu era deloc abstract când s-a aflat în fața unei fetițe concrete, vinovată doar că nu declarase că tatăl ei avusese un joagăr...“ „Înțeleg ce vrei să spui, o întrerupsei, consensul a fost încălcat...“ „Da, zise, și s-au supus toți. De ce?!“ „Hm! exclamai. Din lipsă de imaginație, cum bine ai spus, avea el destulă pentru toți!“ „Scuză-mă, zise, nu te pot urmări! Puternicul Șuta, cu tâmplele în mâini, nu se sfia să arate că era inspiratorul subalternului lui de la orășenesc. Dar era?“ „Cine dracului poate să știe?!“ murmurai. „Vezi? zise cerând parcă protecție. Vezi?“ repetă și întrebarea ei se formulă ca un timid și fermecător reproș, ca și când eu ași fi susținut contrariul, că aceste enigme puteau fi descifrate, vârâte într-o simplă formulă, cum ar fi lipsa de imaginație a unor creiere joase în stare să se lase târâte de primul isteric

care i-ar biciui să devină sadici. Rămânea cazul lui Șuta! „Oare Mircea, zise ea, primul-secretar al regiunii, un om despre care și noi știam că este un drept, aprobase această acțiune în universitate?!“ „Ei, zisei, o aprobase?“ „Mă întreb și eu... unii naivi spun că o aprobase, dar nu în stilul în care a fost făcută, că s-a înfuriat când i s-a raportat rezultatul. Bun, s-a înfuriat și furia lui a mai putut învia o moartă?! Mai bine ar fi făcut dacă venea la adunare, să împiedice...“

Îi spusei că îl cunosc pe Mircea și îi povestii ce rol jucase în viața mea. Probabil, încheiai, că nu prevăzuse nici el urmările, dar mai mult ca sigur că el era acela care dăduse ordin să se organizeze în universitate o asemenea ședință. Dar n-a fost ideea lui. „Chiar vrei să spui că n-a fost ideea lui?“ mă întrebă ea uluită. „Da! îi răspunsei ferm. N-a fost ideea lui!“ „Atunci a fost a tipului de la orășenesc?“ „Cu atât mai puțin! Ăsta era mai mic decât el!“ „Atunci a fost ideea lui Ghiță N. sau Costică S.?“ „Nu, zisei, în nici un caz.“ „Atunci a cui? Te pomenești, exclamă ea cu adevărat stupefiată, că ideea a venit din aer!“ „Da, desigur, bineînțeles, îi răspunsei, tu nu știi că ideile plutesc în aer? Ar fi prea comod să urcăm sus, pe ierarhie, și să i le atribuim lui ics, mics, drics... De-acolo nu vin decât, cum spui tu, abstracțiuni, formule lipsite de viață, literă moartă! care pot suna cam așa (în cazul nostru): «reactualizați dosarele în universități, curățiți facultățile de elementele chiaburești și ale fostelor clase dominante». E drept, cuvântul «curățiți» nu e chiar întru totul abstract, dar implică și el o multitudine de sensuri, în cazul vostru curățirea a fost totală! În alte părți lucrurile se vor fi petrecut într-un fel mai uman. S-or fi petrecut?! Cine știe?!“ „Da, aproape că strigă ea, ai dreptate, abia jos prind viață aceste directive abstracte, deci am dreptate eu, toți care au organizat și condus acea ședință sânt vinovați, inclusiv masa de studenți care n-a reacționat sau s-a lăsat manevrată! Până la urmă ajungem inevitabil tot la adevărurile simple, la oameni vii, și nu la idei.“ „Da, așa este, dar ce poți să le faci? Se pare că a fost voința voastră, a tuturor, mărturisită sau pasivă, să împingeți o colegă de-a voastră la sinucidere. Cu tine cred că n-ar fi reușit nimic, deși tipul de la orășenesc ar fi inventat formule și mai rele decât «năpârcă chiaburească».“ „Sânt convinsă, dar eram prevenită, răspunse ea cu o siguranță de sine supusă totuși îndoielii. Auzisem deja, mă puteau face depravată, curvă, element descompus, îmi puteau cere să îngenunchez, să mă târăsc... Nu mă puteau însă face decât să leșin și nu pot spune că ași fi fost atât de tare încât să rezist să nu fiu împinsă până la marginea disperării... și că n-ași fi zăcut

după aia zile în șir... Am imaginație... Am simțit cât e de cumplit să-ți facă oamenii astfel de lucruri. Ești amenințat să se rupă ceva în tine să nu mai poți după aceea să mai crezi în ei, să ajungi adică să te simți alungat chiar din carapacea în care ți s-a refugiat spiritul, conștiința în care te retrăgeai să rămâi liber. Nu era posibil! Fiindcă tot acolo e cuibărită și ideea că nu poți trăi singur, și atunci cum i-ai mai fi putut privi pe stradă fără să-ți spui că sânt (și EU făcut și din tine) niște handicapați și că, oricât te-ai fi străduit, ai fi revenit printre ei și ai fi ajuns, printr-o ciudată mișcare psihică a acelorași oameni, să fii iarăși simpatizată și, printr-un consens tacit, oblojită de căldura lașității lor generale și comune?! Puteai râde din nou cu aceiași, pleca în excursii, te veseleai, puteai fi chiar fericită, acea fericire strâmbă și neverosimilă a tuturor handicapaților, care își beau cafeaua cu piciorul sau se deplasează în cârje sau în cărucior, sau în patru labe... Ciuntirile, mutilările nu se vedeau, erau ale conștiinței, puteai să te hlizești fără să te sperii că chipurile tuturor căpătau în acele clipe înfățișarea tragi-comică și fantastă a unei măști, prin fixitatea interioară a infirmității care răzbătea, neștiută, în afară, ca un straniu reflex... Așa mi-au părut că arătau *toți* colegii, chiar și cei mai buni, în săptămânile care au urmat după acea sinistră ședință... Nu mă ocoleau, dimpotrivă (firește, unii mă ocoleau), dar eram foarte neliniștită la gândul că dacă ședința s-ar relua (cu mine sau cu alții) ei tot n-ar ieși din pasivitate, de teama riscului că puteau fi la rigoare exmatriculați toți și viața lor ar fi luat un cu totul alt curs decât cel dorit de ei... Îi speria atât de tare acest alt drum? Între a fi profesor undeva și a fi zidar se căsca chiar așa un hău înspăimântător încât a fi de partea cealaltă însemna chiar cea mai mare dintre nenorociri, mai rea decât aceea de a-ți pierde sufletul? Fiindcă e o iluzie să te mai consideri același de mai înainte după ce cu acordul tău s-a comis o mișelie. Te ascunzi în masă, ei și? Crezi că dacă stai acolo pitulat și ridici doar mâna, această jalnică mână nu-ți aparține? Și la ce îți mai folosește? Să mângâi cu ea părul iubitei? Adio! Ești condamnat de-aici înainte să te abții de la acest gest, n-o mai ai această mână, fiindcă singura ființă umană care te putea ierta și să fii izbăvit, acea blondă bănățeancă, nu mai era... Era moartă... Eu n-am ridicat mâna să aprob fiindcă eram implicată, dar dacă n-aș fi fost? Mă și sperii să mă gândesc. M-aș fi abținut să aplaud, de-asta sânt sigură, dar când, după ce tipul de la orășenesc a încetat s-o mai tortureze pe fată cu întrebările și insultele lui și a spus: «e clar, punem la vot propunerea care s-a făcut din sală (se făcuse o astfel de propunere), cine e pentru exmatricularea Adrianei

S. din facultate?», și când în tăcerea apăsătoare care s-a lăsat mâinile tuturor au foșnit în sus, am avut un fior simțind că numai eu și cele două bănățene n-am ridicat mâna. Atunci m-a cuprins un fel de panică la gândul că dacă n-ași fi fost implicată, o forță nevăzută și irațională mi-ar fi violentat poate conștiința și ași fi făcut ca și ceilalți, gândind fără să vreau că nu e chiar așa o mare tragedie dacă n-o să mai fie o oarecare Adriana S. profesoară undeva într-un sat. O să fie o bună soție, mamă de copii și gospodină, și cu asta basta! *Un point c'est tout*... Și ași fi ajuns și eu iremediabil o infirmă... N-am ajuns fiindcă a plătit ea... Uite, vezi, gândul ăsta mi-e insuportabil!“

Și se opri și se uită la mine cu o expresie de astă dată de derută totală, ca și când acea fată i-ar fi fost soră și nu făcuse nimic pentru ea s-o împiedice de la funestul gest... Și până să scot eu un cuvânt, din ochii ei mari și brusc înstrăinați de tot ce există, un potop de lacrimi îi curse pe față. Abia după aceea izbucni în hohote, și prin torentul de lacrimi se amestecă torentul de cuvinte: „...cum s-o fi dus ea săraca în baie singurică și părăsită de toți și și-o fi pus șnurul de la halat de gât... când au spart ușa au găsit-o, ziceau ei, în picioare, așa credeau, fiindcă numai un centimetru mai era între degetele ei și fundul căzii... Îți dai seama cât de tare a vrut să moară dacă nu s-a apucat ea cu mâinile de duș sau să-și proptească tălpile de marginea căzii și să scape... Fiindcă așa se spune, în clipa când sinucigașul își dă seama că chiar o să moară, ceea ce l-a împins la acest gest îi apare neînsemnat față de pierderea vieții și încearcă să scape, dă înapoi, dacă mai are cum... Ea mai avea, dar n-a vrut... Cum să știe ea ce e aceea viață, ca s-o prețuiască și să nu renunțe la ea numai fiindcă fusese umilită? Săraca, nici măcar nu bănuia că de fapt nici nu fusese umilită... A fost făcută năpârcă, ei și? Ea nu știa că nu e năpârcă?! Năpârcă era individul care îi vorbise astfel! O fi fost vreo sfioasă, crescută cu blândețe și iubire de o mamă la fel de sfioasă, care nu știuse să-i spună că printre oameni sânt și năpârci?... Poate dacă ieșeam în ziua aceea împreună nu s-ar fi întâmplat nimic?! Dar nu eram prietene și mai ales mi-am pierdut și eu capul, mă gândeam la mine, la ceea ce mă aștepta a doua zi, aceeași execuție publică...“

Se dădu jos din pat și intră în mica toaletă de lângă fereastră. Se întoarse senină și cu lacrimile șterse. „N-am plâns atunci, când am auzit cum a murit, am plâns acum, zise. Pe mine m-a impresionat unicul protest care i-a scăpat, adică pe care au lăsat-o să-l rostească: «Părinții mei, a zis, nu sânt dușmani ai poporului, sânt țărani din Banat» Vezi? mă interogă urcându-se iarăși la locul ei, regiune și indicație precisă, țărani din Banat!, titlu de

noblețe, dușmani ai poporului, dacă sânt, sânt în altă parte, nu pot fi țărani ca tatăl ei!“ „Da, zisei, am întâlnit și eu țărani pe canal care mureau, dar se țineau foarte bine, nu se degradau ca alții pentru un polonic în plus...“

Dar ea, vădit, nu auzi acest răspuns al meu. Tăcu și nu-și mai îndreptă ca până atunci privirea spre mine, să mă întrebe unde pierduse șirul. Nu mai era nici un șir, începu să se uite preocupată pe pereți. Preocupată și, ași zice, distrată. Ca într-un proces misterios, nici gândirea și nici sentimentele ei nu puteau merge mai departe. Ai fi zis că dăruise doar ceea ce nu-i aparținea cu adevărat. O povară adică. Chiar i se decoloră și chipul, pe care apăruseră pete galbene și vinete. Acum arăta că avea nu douăzeci și cinci, ci treizeci și cinci de ani. Se uita într-o parte, înstrăinată. Nu știu de ce, mă ridicai în picioare. Ea mă prinse atunci în tot focarul ochilor ei mari și deodată rosti: „Domnule Petrini, poți să mă învoiești astăzi să nu vin la serviciu?“.

Aceste cuvinte, deși îmi părură nefirești (redevenise brusc casieriță?), fuseseră rostite cu un timbru afectuos... Da, gândii, are dreptate, numele meu, Victor, poate că îi rămăsese străin, după cum nici mie nu mi-ar fi fost la îndemână să-i spun Suzy... „Da, doamnă Culala, îi răspunsei, bineînțeles că puteți lipsi... Nu e un cap de țară“, mai adăugai, acceptând dinainte o posibilă sugestie de retragere care se putea ascunde în cuvintele ei. Și o luai spre ușă. Mă conduse și, înainte să ies, deodată mă îmbrățișă. Asta nu spune nimic! Mă înlănțui de-a binelea, mă strânse, își înfipse bărbia în omoplatul meu și mi se păru că nu mai vroia să mă lase să plec. Deloc! Brațe voinice (chiar de zidăriță), reconfortante, liniștitoare și dulci, acaparatoare și sigure, mă reținură îndelung... Avui timp să-i simt prin ele puternica voință de a decide în deplină libertate, de a... dar anticipez asupra firii ei, în clipele acelea în realitate ași fi vrut să mai rămân, după ce la început vru-sesem să plec... Dar îmbrățișarea ei era și o promisiune și îmi smulgea și un acord mut: „ne vom mai întâlni, parcă îmi spunea, nu uita această noapte...“

XII

Ce i se întâmplase în timpul destăinuirii, de renunțase să plecăm împreună, cum spusese după ce ne treziserăm din somn? Era limpede, se înstrăinase și luase hotărârea să oprească aici aventura, ori pur și simplu forțele ei sufletești obosiseră foarte tare și simțise nevoia să rămână singură... mai degrabă prima presupunere era adevărată, fiindcă felul cum mi se adresase (*domnule Petrini* putea fi evitat, iar dorința de a nu veni la

serviciu putea fi formulată altfel) arăta clar că decisese să redevenim ceea ce fusesem mai înainte. Dar îmbrățișarea finală? Gândisem eu că ar fi putut fi o promisiune, dar dacă era altceva? Un fel de scuză pentru brutalitatea cu care revenise la sine, uitând de omul care o mângâiase și îi spusese că îi era dragă. Da, spusesem eu! dar ea se arătase *mirată*...

Îmi ridicai privirea peste bolta imensă și, rece în gândire, începui să cobor aleea cu pietriș printre brazii inundați de soarele dimineții... Nu bănuiam, în acele clipe, că se lua în mine o anume hotărâre, să zicem aceea de a rămâne suveran, în fapt de a nu mai dori să cunosc nici un fel de adevăr despre nici un fel de femeie. Știam destule, mi-ajungeau... Că trăisem o minunată aventură, sau că nu fusese doar atât, ci ceva mult mai mult, mi-era egal... da, roata se poate mișca, dar osia, deși dusă tot acolo unde gonesc spițele, nu rămâne ea nemișcată? Soarta lor nu e chiar comună, și de ce ar fi? Spițele mele fuseseră odată sfărâmate și cu greu făcusem rost de altele. Nu vor alerga la voința acestei fete și a nici uneia alteia, asta nu înseamnă că nu poate să-mi rămână dragă, că nu poate să se nască între noi o tandră prietenie...

Totuși în după-amiaza aceea, după orele mele contabile, pierdui gustul plimbărilor mele solitare prin pădure, îmi adusei aminte că nu mai citisem de mult nimic fundamental și mi se insinuă o acută senzație de vacuitate a gândirii, acum când simțirea mea (îmi dădeam bine seama) nu mai era sub vraja vecinătății morții, pe care marile tăceri vegetale ale pădurii mi-o sugerau (vegetalul nu e el perisabil, chiar dacă un copac trăiește mai mult decât un om? în timp ce iată, chiar această gândire, nu este ea eternă?).

Era încă timp frumos și mă gândii să-mi iau concediul meu legal și să mi-l petrec printre filozofi, din rândul cărora mi se păru că dezertasem. Ceea ce și făcui, descoperind cu uimire că trebuie să gândești și să scrii mult ca să poți lăsa în urmă dâra unei lumini. Ceea ce făcusem eu era extrem de puțin. O gândire e o lume completă; dacă se bizuie doar pe ceea ce se știe în timpul în care ai trăit, și din acel timp nu există alte mărturii, te îneci în conul de umbră al umanității din acea parte a pământului în care ai trăit... Dacă vrei s-o luminezi, trebuie să faci un efort suprem, aproape inuman... „Da, îl voi face, gândeam, pentru asta m-am născut... Restul e nerozie..."

Dar săptămânile trecură vertiginos... Și întâmplarea mă luă prin surprindere. Tocmai când, pierdut în reverie, meditam asupra afirmației fizicianului L. H. Domash, care, plecând de la tradiția orientală, dar

sprijinindu-se pe revelațiile fizicii moderne, gândise: conștiința pură este acum considerată ca ultima esență a universului, chiar și a universului fizic, mă pomenii cu intruziunea *ei* nedorită și fatală. Seara adormisem cu un gând care mi se formulă cu simplitatea sentimentului care mă stăpânea: sântem în univers aceiași și de totdeauna și vom fi pentru totdeauna, fiindcă universul nu e orb... totul e perisabil, afară de această gândire... Mă trezii ca și când n-ași fi dormit și mă uitai la ceas. Nu-l pusesem să sune? Ba da, arcul era moale. Nu-l întorsesem? Ba da, dar nu-l auzisem, dormisem unsprezece ore. Sării din pat și ridicai storurile. Vremea se stricase, ploua mărunt, aburi fabuloși, de o albeață strălucitoare, coborâseră prin depresiunile dealurilor. „Nu mă duc nici eu la *Oraca*, îmi spusei, deși concediul meu expira tocmai atunci, e prea târziu, pot foarte bine să fiu și eu bolnav o dată, merg lucrurile o zi și fără mine... Vorba lui Sadoveanu: merg lucrurile și mai încet..."

Mă întorsei în pat, ași fi vrut să mai dorm, când o bătaie în ușă mă trezi din somnolență. „Da, doamnă, intrați", zisei și într-adevăr intră gazda mea, titulara apartamentului. Deși niciodată nu luasem în seamă minuțioasele ei socoteli (un bec de 60 w. în antreu, 20 de w. partea dumneavoastră, 0,50 lei, un bec idem în baie, 0,50, curățenie Maria, 20 lei săptămânal, partea dv. 6,80 lei, gaze lei... curățenie pe scări, lei... căldură, telefon, apă, curățatul zăpezii în fața blocului, partea dv. 0,25 lei, ieri s-a, stricat arzătorul din bucătărie, reparație lei 5 partea dv... 1,25 lei, spălat rufe Maria, lei 20 pe zi, două zile și călcat, lei 40 total, vă revine în exclusivitate - deși Maria mi s-a plâns că în acest timp doamna o punea la treburi murdare, de pildă să-i facă clisme lui Foxy, un sârmos care se constipa chiar în ziua când trebuia să spele pentru mine -, bacșiș lei 25 Costică - veșnic ne lasă în frig și fără apă caldă -, îmi scria în paranteze această femeie care nu era o timidă ca fiică-sa, să nu-mi poată spune toate acestea prin viu grai, dacă nu-i dăm toți câte ceva să se îmbete, continua ea, n-avem nici o șansă să-l convingem să se țină de treabă, partea dv. 2 lei, cu toate că ar fi trebuit demult dat afară acest Costică, gândeam eu, fiindcă bacșișul nu ajuta la nimic, ba mai rău, abia atunci ne lăsa în frig și fără apă caldă), ea continua să mi le bage pe sub ușă, aceste socoteli, uneori bătute chiar la mașină, alteori scrise cu mâna și cu largi paranteze, cu detalii de cronică umoristică, dar involuntară (căci ei numai de humor nu-i ardea) a vieții noastre zilnice într-un bloc mic de trei nivele. „Ce am de plătit?" o întrebai marcându-mi buna dispoziție printr-o simpatie directă față de ea (oricum, avea grijă de mine, mai ales după

moartea mamei). „Nimic, deocamdată, zise fără humor, dar te caută o simpatică persoană, poate să intre? Mi-a spus, adăugă ea tocmai în clipa când eu vrusei să-i răspund (avea acest tic, care adesea mă irita, de a pune întrebări și de a te împiedica să-i răspunzi), mi-a spus că o cheamă Suzy Culala...“ „Da, doamnă, spuneți-i să...“ „E chiar din familia Culala?“ mă întrerupse ea apăsat. „Da! ridicai și eu vocea, s-o împiedic să mai pună noi întrebări. Spuneți-i să poftească!“ Dar *ea* și intrase și așteptă mută ca bătrâna doamnă să închidă ușa (nu numai că n-o luă în seamă, dar avea aerul că o astfel de persoană indiscretă nici nu există)... Până atunci nu se uită nici la mine. Era îmbrăcată cu o mantilă neagră cu capușon, de sub care abia i se vedea chipul. Nu se deslipi de lângă ușă decât după ce gazda mea dispăru, *„Ça vous dérange*, zise cu timiditate, *de recevoir une Petites Franciscaines?“* Mă ridicai în pat în capul oaselor și mă posomorâi. *„Vous n'êtes pas ni petite, ni franciscaine“*, mormăii și sării apoi și o întâmpinai. Capușonul și umerii îi erau uzi de ploaie. Fără să mă înseninez, ca în fața fetiței mele care ar fi făcut o poznă, îi descheiai șiretul și nasturii; aici ea își ridică bărbia cu eternul gest reflex de tandrețe și abandon al tuturor copiilor care se știu protejați, și își puse mâna pe umărul meu când își scoase unul după altul pantofii, și ei uzi... „Așa de tare a plouat?! o luai la rost (adică de ce iese afară când e vremea rea! în subtext pentru mine: dacă ploua așa de tare de ce tocmai pe o astfel de vreme ți-ai găsit să vii la mine?), gândind, în timp ce, fără să mă uit, îi vedeam chipul pătat de culori roșii-galbene și vineții, buzele ușor întredeschise, șiragul dinților, ochii mari, străini parcă de ea, de inocența întregului ei chip: adorabilă creatură! Apoi tare, scoțându-și mantila: Nici vorbă că nu ești o mică cerșetoare franciscană. *Sauf le bourdonnement fatal...“ „Quel bourdonnement?!*“ se miră ea senină, după care, cu aceeași seninătate, se desbrăcă de tot, alunecă sub pled și își trase cearceaful peste cap... O luai în brațe, dar nu se destinse, rămase întoarsă cu spatele și repetă, în șoaptă: *„Quel bourdonnement fatal?!“*, și abia apoi, tresărind cu putere, se răsuci și îmi arătă o expresie uluită. Îi șoptii: „Am gândit: adorabilă creatură!“.

Răsuflarea ei, auzind aceste cuvinte, se înteți și văzui pe chipul ei cum înțelegerea îi urca încet spre gândire, dar nu micșorându-i, ci sporindu-i perplexitatea. „Da, repetai, desvelindu-i tâmplele cu amândouă mâinile și apropiindu-mi foarte tare chipul de-al ei, adorabilă făptură, ne cunoaștem de totdeauna și ne vom întâlni mereu...“ „Da, tresări ea din nou, te-am întâlnit

la Ninive!“ și surâse fulgerător și tot așa surâsul îi pieri, ca un miracol care nu trebuia contemplat mai mult de o milionime de clipă.

Și i se stinse și atenția și parcă i se micșoră și prezența, și rămase parcă inertă cu tâmplele în palmele mele, care îi desveleau un chip temător și însingurat, cu privirea răsucită în sus, ca și când în așteptare ar fi fugit de sine. Dar se svârcoli scurt și mă acapară în clipa când îi atinsei buzele... Sărutul îi era prezent și flămând, același ca întâia oară, când nu dorisem decât o atingere diafană... Nici acum nu dorisem mai mult, prins, contemplând-o, de beatitudine... Fulgerul surâsului ei mă arsese, de acest surâs mi-era dor și ași fi vrut să reapară și să rămână. Dar nu reapăru... Îi șoptii: „Te iubesc!“. „Da, zise, cu ochii acum închiși, te aud...“ Dar nu mai putui repeta: te iubesc! Nu mai putui să invoc nimic din ceea ce îmi răscolea întreaga ființă, că nu aterizase în odaia mea o femeie, ci o minunată floare, că nu se gândise la mine te miri cine, ci o întruchipare a unei enigme a pământului pe care odinioară și zeii o râvniseră...

„Da, îmi spusei apoi după ce ea, ca și prima oară, adormi și îi priveam chipul destins și trupul care, fără știrea ei, tindea, ca să zic așa, instinctiv, spre al meu, după ce abia se desprinsese de el (și asta mă bucură, jubilam chiar), da, nu trebuie spus ceea ce n-ai gândit mai înainte că poți face. O iubesc? Bineînțeles că nu... Sau mai bine zis, *nu încă?...* Da, poate!“ Și un gând îmi flutură parcă dinainte ca o fantasmă, o bănuială, dar care nu-mi turbură senzația de plenitudine care mă stăpânea; o întrebare: dar dacă aceste zile la care adăugăm și pe aceea de început, când găsisem pe biroul meu o floare, și pe aceea când îmi telefonase de la mare și „evenimentele“ care urmaseră după întoarcerea ei, dacă toate aceste zile vor rămâne în amintirea mea cele mai frumoase, tocmai fiindcă n-o iubeam și nici ea pe mine? Da, se poate, îmi spusei, de aceea aceste zile trebuiesc prelungite și dacă o să stea în puterile mele să determin acest încă fatidic să dureze indefinit... Simțeam teama, apropierea primejdiei? Da, trecutul reînvia și mă întrebam dacă un om poate fi în viața lui de două ori fericit... Vreau să spun dacă se poate lăsa de două sau de mai multe ori dus de puterea iluziei. Spinoza ar răspunde că numai dacă noua ființă care ne repune în mișcare forțele sufletești e contrarie celei precedente și mai puternică decât ea, și desigur și noile puteri ale sufletului reînvie din alte surse neatinse încă ale ființei noastre. Desigur, fiindcă s-a dovedit că forța unui om da a îndura suferința e imensă și n-ar fi dacă noi resurse de speranță, care nasc în sufletul uman ca un val îndată ce valurile precedente s-au sfărâmat de țărm,

n-ar țâșni din adâncuri și nu ne-ar face iarăși puternici. Ar rămâne de știut dacă experiența fericirii nu e mai nimicitoare decât a suferinței. Fiindcă adesea, aici, eșuarea poate să semene cu un naufragiu, urmat nu de suferință, din care s-ar naște o nouă speranță, ci de singurătate pustie și moarte...

„La ce te gândești?“ Tresării. Parcă era glasul Silviei. Pesemne că deschisese ochii și, rămânând nemișcată, se uitase la mine cine știe cât. „Bună ziua, domnule! reluă. *Vous rêvez? Vous avez, donc, oublié voire petite franciscaine*?!“ „Nu se uită ceea ce e prezent“, îi răspunsei. Ea râse cu ironie și sări din pat, începu să se îmbrace. „Asta înseamnă, zise ea, că o consideri pe Solveig incredibilă?“ „Ba nu, zisei, e o emanație a poeziei nordului... Noi considerăm că ochii care nu se văd se uită...“ „Mie îmi place Solveig, zise. Să aștepți pe cineva patruzeci de ani, exclamă ea cu o admirație care însă se diminua în chiar cursul exprimării ei, e frumos!“ „Da, convenii și eu, cu un scepticism obtuz, e o performanță!“ Se uită la mine simulând o încremenire: „Performanță! Așa numești tu acest simbol al iubirii răbdătoare și statornice?!“

Printre cuvinte îi apăru minunatul ei surâs, cu tandra lui ironie. „Așa o fi cu toată lumea?“ mă întrebai, în timp ce mă îmbrăcam eu însumi, gândindu-mă desigur la cei care îi sânt apropiați, părinți, rude, prieteni... Și mi se aprinse un gând să aflu asta neîntârziat. Nu mă mai uitai la ea și mă posomorâi, să nu-mi ghicească intensa bucurie pe care o simțeam observându-i cu priviri piezișe mișcările rapide și feline... Și tăcui să nu-i mai aud glasul, în care, oricât ași fi fost de rece, nu descopeream nici o stridență care să mă ajute să rămân detașat... „Unde mergem?“ zise. „Vedem noi!“ îi răspunsei cu un glas gros și sec, ținându-i mantila ei neagră.

XIII

Dar nu se grăbi să plece, începu să-mi examineze odaia cu priviri circulare. „Ce frumos e la tine! zise. Și cum ai aranjat tu radioul, daaa, și bancheta asta... și biroul cu planșetă de arhitect... De ce ți-ai ales un birou așa mic și ai pus pe el o astfel de planșetă?“ Îi răspunsei că așa am găsit odaia, a stat aici o fată, o arhitectă, fiica gazdei, care s-a măritat, și că eu am cumpărat tot ce se vede, fiindcă mi-a plăcut... O luă spre geam, pe care îl deschise, și rămase nemișcată, contemplând panorama orașului... „Daaa, continuă, și doi plooopi cu vârfurile sub fereastră! Cum stau ei aici așa, ca

doi frați (imita parcă gândirea plopilor) și cresc împreună, și unul nu e mai mare decât altul... daaa, exclamă auzindu-le, în chiar acea clipă, frunzele prin care trecuse o adiere, foșnesc, freamătă... și primesc vizitele vrăbiilor...“

Mă apropiai și rămăsei la distanță. Dar era ca și când ființa ei ar fi fost eu însumi, atât de puternic și în același timp atât de delicat și diafan era transferul acesta misterios către mine al identificării simțirii ei cu sufletul plopilor, cu tresărirea frunzelor lor și cu zborul cârdului de vrăbii care tocmai țâșnise auzindu-i glasul... Îi apucai mâna și degetele noastre se strânseră. „Daaa, și acolo jos e o cârciumioară (și continuă acum imitând cârciumioara), unde puteți veni să mâncați, avem grătar și salată din aia mare și fragedă cu oțet și untdelemn și *un petit vin blanc*, din care puteți să beți și o sticlă întreagă, fără să vă amețiți... Și pe urmă ploaia o să stea și o să apară iar soarele peste oraș și vă invit la o plimbare pe străzile mele ude, o întoarse ea vorbind acum în numele orașului, pe care o să rătăciți până ce o să vă intre picioarele în gât, iar seara o să vedeți un film care o să vă amuze oricum, oricât de tâmpit ar fi... Mergem?“ tresări cu un entuziasm ai fi zis frenetic, ca și când viziunea orelor care vor urma i-ar fi apărut mirifică și nimic pe lume n-o să ne împiedice s-o trăim...

Da, nimic pe lume! afară de pasiunea ei pentru case și conversația despre ele, care punea parcă între noi un perete. Crezusem prima dată că e o simplă toană. Excursia în sufletul unei femei, de care vorbește un scriitor român zicând că e mai pasionantă decât un voiaj, de pildă, la Istanbul, se dovedea în cazul ei inoperantă. Da, excursia e posibilă și poate fi pasionantă, dar numai dacă și *ea* dorește să-i intri pe cărările sufletului, dacă nu te împiedică chiar s-o faci, în cazul în care ai încerca să-i forțezi barierele ei naturale. Matilda se expunea fără grijă unor astfel de excursii... Suzy pălăvrăgea necontenit despre case, iar în cârciumioară despre tot ceea ce vedea în jur, despre cei doi cârciumari, doi frați care, îmi spunea ea, ca și când asta ar fi fost negreșit interesant, nu semănau deloc cu cârciumarii de altădată, erau niște domni, dacă i-ai fi întâlnit pe stradă ai fi zis că sânt niște gentlemeni, nici tu mustăcioșii tradiționali și nici burtoșii de pe vremuri, cu mânecile suflecate în spatele tejghelii, ci doi tipi eleganți, politicoși, plini de curtenie, da, domniță, vă putem servi pentru început niște ficăței de pasăre cu ciuperci, sau melci, specialitatea casei, sau pui de baltă pane (adică broaște), păstrăvi și apoi, ce fripturi bune, ce vin excelent, nu? Nu-i așa?!

Da, o grozăvie, ce să mai vorbim! Așa e? „Uite, aici să venim mereu, la Braserie e prea scump...“ Și ochii îi jucau în cap să nu-i pot întâlni...

Falsa fervoare continuă apoi și după ce ieșirăm, la început pe tema schimbării timpului („ai văzut?! ai văzut că a ieșit iar soarele?“), apoi pe aceea a caselor, e drept, de astă dată reușind să mă antreneze și pe mine, fiindcă într-adevăr ceea ce spunea ea despre ele nu era lipsit de interes și nu străin de un gând mai adânc, care putea să însemne o retragere, o intenție de a feri de cuvinte ceea ce începuse să trăiască în noi: o prietenie frumoasă, o tandrețe încă fragilă, care trebuia protejată... Dacă era să fie mai mult, să nu grăbim nimic, ba chiar să încetinim cât putem creșterea simțirii noastre, care altfel ar putea deveni turbure (nu avusesem eu un prim gând de gelozie când mă întrebasem dacă surâsul ei îmi era numai mie adresat?) și am începe, astfel, iubindu-ne, să suferim...

Fără suferință! Deloc! Nici măcar o adiere... Iar dacă nu va fi nimic, cu atât mai bine, despărțindu-ne, tot ceea ce a fost va rămâne curat, pur, o amintire de neșters. Da, de acord, îmi spusei, mai ales că această intuiție a stării ei de spirit coincidea în mod ciudat cu ceea ce gândisem eu însumi mai înainte.

Ce doream eu de fapt de la ea? Bineînțeles, să ne cunoaștem, adică să începem împreună fascinanta excursie pe care apoi s-o transformăm în ceva mai grav. În expediție, în căutarea... O, da, în eterna căutare a ceea ce e ascuns în noi înșine, acel lucru miraculos care ne face să visăm, spre care aspirăm încă de mici, mereu cu speranța că îl vom dobândi: la început o mare împlinire pe acest pământ, o mare descoperire, o mare victorie care să uimească această lume, apoi un vis de iubire care să învingă în noi ceea ce este greoi și efemer... Nu, parcă îmi spunea ea, acaparând clipa prezentă și scufundând-o în insignifiant, fără excursii și fără expediții. Atunci ce? gândeam încercând să înlătur un sentiment care mi se insinua, că fata asta începea să mă plictisească cu vorbăria ei. Nimic! Uită-te la mine și atâta tot. Nu ajunge? Nu! gândeam Și atunci îmi oferea cu acel secret și tandru humor, ca și când mi-ar fi ghicit gândurile, un fulger din acel surâs al ei fascinant, repede însă retras, și care pierea în inepuizabila ei vervă incoloră și fastidioasă.

„Nu sânt interesantă? se întrerupse de astă dată și nu mă lăsă să-i răspund, știu că nu sânt, am aflat asta demult, când m-am îndrăgostit de primul băiat, care m-a părăsit repede. Am fost curioasă să aflu de ce și am rugat o prietenă să-l tragă de limbă.“

Ei, asta da, putea fi pasionant! Dar aici se opri în dreptul unei vitrine de galanterie, și după ce se uită câtva timp la ceva, intră înăuntru și ceru să vadă niște pulovere foarte viu colorate. „Da, zise, nu sânt urâte, dar credeam că sânt de lână.“ Și ieșirăm. „Sânt din nylon“, zise. „Totuși, zisei, lumea moare după țesăturile astea.“ „Păi pentru că sânt ieftine și păstrează aparența că ar fi naturale, fiindcă nimeni nu te pipăie să vadă din ce sânt făcute.“ „Bine, zisei, și ce plăcere secretă simți tu dacă sânt de lână?“ „Nu știu, zise, lâna e lână, mi-ajunge să știu eu că e de pe oile alea pe care le păzesc ciobanii pe munte!“ „Bun, și nylonul e din nisipu-ăla pe care îl topesc muncitorii sau din petrolul pe care îl scot sondorii din adâncul pământului și alți specialiști îl fac fire, nu văd de ce aceeași simpatie adresată ciobanilor trebuie retrasă celorlalți...“ „Dacă ai vrea să-mi faci vreodată cadou niște perle artificiale să nu te gândești cumva că nu e nici o deosebire între ele și cele pe care le face apa mării din trupul acelor fructe ale ei, acele cochilii...! N-am să le primesc!“ Și se uită la mine cu expresia ei de uitucă, în timp ce privirea ei mă întreba: vrusesem să-ți spun ceva mai înainte... Unde am rămas? Ce-ar fi să nu-i spun? gândii. E chiar uitucă sau ideile îi zboară din cap fiindcă nu le acordă nici un interes? Ia să vedem ce e pentru ea demn de memorat? Eu, de pildă, însemn ceva pentru ea în clipa de față? Eram hotărât să întrerup plimbarea dacă nu și-ar fi amintit ce vrusese să-mi spună când pomenise de prima ei dragoste. Se lăsă o tăcere care se prelungi și pe care n-o rupsei. „De ce ești indiferent?“ zise ea indiferentă. „Nu sânt indiferent! Te ascult!“, zisei cu o enervare mascată. „Așa, zise, și surâse pentru sine, un alt surâs, de satisfacție că eram iritat (asta părea chiar s-o înveselească) și am aflat. «Ce s-a întâmplat, dragă, de te-ai supărat pe Suzy? Ce ți-a făcut?» l-a întrebat prietena asta a mea. «Nu mi-a făcut nimic, zice, dar vorbește prea mult!».“

Și aici izbucni în râs, luând o notă foarte înaltă și juvenilă, semn că tot astfel râsese și atunci când aflase că primul băiat de care se îndrăgostise ea o părăsise fiindcă vorbea prea mult! Îmi reprimai răspunsul care îmi veni: chiar de pe atunci sufereai de limbariță? Mi-l intui însă și, privindu-mă dintr-o parte, râse din nou, de astă dată de mine: „Da, zise, așa era, îmi mergea gura fiindcă el era un mutălău, prost și drăguț, care nu mai știa ce să mai facă dacă eu tăceam...“ „Poate că îl intimidai!? zisei. Ai o puternică personalitate, o nenorocire pentru o femeie.“ Se opri din mers și îmi oferi o privire care cerea de la mine o desmințire: nu e așa că nu? Nu e așa că sânt

o femeie ca oricare alta? „Ce drăguță ești, zisei, mi-ești foarte dragă, așa vorbăreață cum ești!“

O încurajam deci să persiste în ceea ce îmi displăcea? Da, îi sugeram că putea fi cu mine pe deplin liberă, și asta nu pentru a o amăgi, pentru ca apoi, când va fi prinsă în laț, s-o închid într-o colivie. Pe deplin liberă? Da, absolut, era o garanție a propriei mele libertăți. Nu există în nimeni virtuți în stare pură și nici farmec fără revers. Tot ceea ce face un om îi aparține și nu putem să-l punem, ca Arhimede, în apă, ca să aflăm prin calcul cât bine și cât rău e în ființa lui, care sânt, în el, amestecate indestructibil de Marele Făurar. Nu putem decât să ne bucurăm de partea de aur și să nu ne chinuim să alungăm partea de argint. Coroana e făcută și sântem condamnați să fim niște regi care *știu* că ceea ce pun pe cap nu e clin aur pur. Surâsul ei? Cum ași fi putut gândi dacă aflam că îl va avea cu toată lumea? De ce ași dori să cred că mi-era adresat numai mie? Și dacă nu, mi-ar fi fost mai puțin dragă? Bineînțeles că nu, dar înainte să-mi dau pe deplin seama de cât de dragă mi-era, ar fi apărut decepția, primul fior de suferință. „Lasă asta, zise ea (adică declarația mea că îmi era dragă), răspunde la întrebare!“ „Probabil, zisei, ești o femeie ca oricare alta, din moment ce dorești atât de tare acest lucru. Îți ajunge că ești conștientă de asta, cum spune un personaj din Dostoievski, ca să te ferești să nu fii. Asta nu înseamnă că nu-l intimidai pe băiatu-acela, care sânt sigur că nu era, cum zici, un mutălău.“ „Ba era, ba era, se împotrivi. Să nu crezi că nu cunoaștem și valoarea tăcerii. Am și tăcut, dar n-a folosit la nimic, și râse iar, ai fi zis cu încântare. Dacă ași fi tăcut mereu, reluă, ar fi zis el despre mine că nu știu să leg două vorbe.“ „Da, convenii, chestiune insolubilă la vârsta aceea, când dialogul e încă un secret apăsător.“ „Totuși mi-ai creat două complexe, spuse ea, cu o voce șoptită și cu o ironie de astă dată de tandru alint. Puternică personalitate, o nenorocire pentru o femeie, contemplă ea pentru sine aceste cuvinte. Vorbăreață! Eu nu sânt vorbăreață! Și nu mi-a spus nimeni până acum că ași avea o puternică personalitate! Mi-ai creat două complexe!“, repetă cu un reproș de întristată înstrăinare. „Așa de repede? zisei râzând la rândul meu de subtilul ei humor. Înseamnă că la fel de repede pot să ți le și alung!“ „Nu mai poți, gata!“ îmi răspunse ea intratabilă. (Abia mai târziu aveam să aflu că era chiar intratabilă și că speculațiile pe seama caracterului ei nu-i păreau superflue, oricât de neînsemnate și oricât de firești apăreau ele într-o conversație lipsită de orice gravitate; în acest punct semăna cu Matilda, fără însă să le memoreze, aceste speculații, pentru totdeauna, și să le acorde o importanță

atât de catastrofică, totuși pe loc o șocau și nu mai vroia să audă nici un fel de explicații.)

Veselia ei se stinse, chiar și vorbăria încetă. Îi luai mâna și i-o sărutai. Ea se uită la mine cu un infinit reproș și deodată îmi surâse. „Mergem la cinema“, zise. „Mergem!“ Iar în sală trecu multă vreme până să bag de seamă cum stătea ea în scaun: genunchii îi erau îndreptați spre mine și îi ținu astfel până ce se termină filmul (o peliculă senzațională despre felul cum fusese asasinat Kirov, „marele cetățean“; palpitant, patetic, bine jucat și mascat; ficțional, Kirov se numea Șatov și cădea sub gloanțele asasinului nu la sediul comitetului de partid din Leningrad, cum știam, ci într-o sală de festivități...)

În partea a doua, în care se instală plictisitor o istorie cu un șantier și cu un fiu de chiabur care fusese însărcinat de conspiratori să-l ucidă pe erou la o vânătoare, cu un glonț de urs, fiu de chiabur care trece de partea eroului și îi mărturisește totul, erou care nu se alarmează pentru atât, dat fiind optimismul său debordant, mă relaxai și mă mișcai în scaun cu intenția să schimb poziția genunchilor partenerei mele. „Îți place?“ o întrebai la ureche. „Fiul ăsta de chiabur e cam neverosimil, zise, dacă ar fi spus că îl apucase frica să omoare un astfel de ștab ar fi fost mult mai bine“, și își plecă fața și îi văzui ochii mari lângă fruntea mea aplecată, în timp ce își reașeza genunchii și mai aproape de ai mei. Trăgeam cu ochii spre ea în clipele când lumina pe care pelicula puternică o arunca din când în când asupra sălii și îi vedeam acești genunchi tot acolo, rotunzi și frumoși, strâns alăturați, fideli și frățești, îndreptați spre mine, în timp ce expresia chipului ei părea alterată și absentă, parcă adormită de istoria de pe pânză, al cărei sens îi scăpa, deși vroia să-l descifreze, intimidată de tăcerea sălii arhipline și de vitalitatea încrezătoare, energică, tumultuoasă, a eroului... Părea buimăcită, avea gura ușor întredeschisă, și ochii ei mari, cu gene negre, clipeau rar, somnolenți, împotrivindu-se parcă unei hipnoze pe care o respingea instinctiv, fiindcă nu accepta un truc atât de copleșitor, cu atâtea necunoscute. Ce era acolo? Ce vroia să i se spună? Din ce planetă îi venea o astfel de istorie?

„Istoria e reală și s-a petrecut aievea, îi spusei afară, ca un erou shakespearian (Hamlet, care pune în scenă o crimă imaginară ca să descopere o alta, adevărată, printre spectatori), abia existam noi când s-au întâmplat toate acestea... Se găsesc totdeauna amatori care să dea un sens superior, chiar metafizic, crimelor demențiale, numai pentru că sânt comise

de personalități istorice. Marii autori, ca Shakespeare, n-o fac... În timp ce la noi se susține că plăcerea patologică a lui Vlad Țepeș de a trage în țeapă se baza pe o luciditate politică de domnitor care vroia să stârpească răul din țară, furturile, cerșetoria, lenea chiar (a tras în țeapă o muiere al cărei bărbat purta o cămașă murdară). Până și Eminescu îl invoca: unde ești tu, Țepeș Doamne... Numai că pretexte pentru a ucide se găsesc la tot pasul și e riscant să atribui unui domnitor idealuri de bine pe care nu le-a avut. Nu omori o femeie care poate nu era leneșă (legenda spune că într-adevăr ar fi tras în țeapă o muiere al cărei bărbat nu avea cămașa spălată, adică pentru lenevie), ci poate că era doar bolnavă, și chiar dacă ar fi fost leneșă, nu era și nu va fi niciodată singura și e stupid să glosezi pe tema îndreptării acestui viciu prin violență; ar trebui atunci să tragi în țeapă cel puțin un sfert dintre femei, și chiar dacă, să zicem, ai arăta la televizor un spectacol ca ăsta, n-ai putea îndrepta natura umană, fiindcă la originea lenei, la femei ca și la bărbați, stă plăcerea contemplației, un sentiment superior, pe care numai cei bogați își pot permite să-l aibă în voie: ceilalți trebuie să trudească din greu... Și dacă unii dintre ei se satură de trudit? Așa! Se satură și nu le mai pasă de nimic. Soluția pentru ei ar fi revolta, pe care însă domnitorii o îneacă în sânge... Legenda cu adunarea unei mari mulțimi de cerșetori într-o magazie, unde li s-a dat o masă și apoi li s-a dat foc, nu poate decât să ilustreze și mai bine cruzimea demențială a domnitorului, altfel viteaz în luptă, încercarea lui de a pătrunde numai cu o mână de oameni spre cortul sultanului spre a-l ucide, și puțin a lipsit să-i reușească, arată pe lângă un curaj sublim și o admirabilă consecvență de gândire antiotomană, despre care avem și alte dovezi. Fiindcă cerșetoria, ca și lenea, dealtfel, nu e un viciu în sine, care poate fi stârpit prin exterminarea celor care îl practică. Aici Marx are dreptate, condiția materială determină conștiința..."

Se lăsa, desigur, condusă spre casa ei, fiindcă se înserase și părăsisem demult centrul orașului. Avea, de astă dată, pasul decis și părea obosită, fiindcă tăcea, nu părea să fi ascultat perorația mea. Mă așteptam să mă întrebe ce legătură aveau toate acestea cu filmul pe care tocmai îl văzusem, semn că discuția pe astfel de teme o interesa. Dar nu mă întrebă. Se opri la poarta unui bloc mic, de două etaje (poarta era alături și dincolo de ea o închipuire de curte). Scoase niște chei și, fără să se întoarcă, mă invită să intru, să bem un ceai. „Nu deranjez pe nimeni?" zisei. „Nu, dimpotrivă, părinții mei se culcă târziu, o să le facă plăcere să te cunoască." Din curte urcarăm niște scări de ciment negru foarte curate și intrarăm într-un hol care

avea lățimea casei, destul de mare, gândii, când ea aprinse lumina. În dreapta, o masă de sufragerie, stil nu știu care, frumoasă, cu motive intarsiate, scaune de piele cu spetează curbată, asemănătoare cu cele pe care le văzusem în spațioasa vilă, fotolii joase și masă de hol spre fereastra care da în stradă, iar alături, în stânga, o dormeză cu noptieră mare, plină de cărți. Plafoniera era aceeași din camera ei de fată, lacrimi și frunze de cristal, iar parchetul, denivelat, era totuși galben ca lămâia. Mă mirai, în timp ce ea dispăruse pe o mică ușă de lângă dormeză, că în acest spațiu mai avea loc în stânga o pianină pe care fusese așezată o fotografie cu suport de carton.

Era ea, cu o expresie nostalgică, ca și când ar fi murit la acea vârstă timpurie, șaisprezece ani, inocentă, dar cu decolteul larg, privire languroasă și opacă spre viața pe care trebuise în mod tragic s-o părăsească... Moartă fotografie retușată care încerca să facă dintr-o fetiță o femeie... O lăsai din mână când ea reapăru. „De ce ții chestia asta aici?“ o întrebai. „Da, știu, e oribilă, dar îi place mamei, am făcut-o când mi-am luat bacalaureatul...“ „E funebră, zisei, arunc-o pe foc, așa arată tot ceea ce e excesiv și falsificat...“

Se posomorî auzind această judecată ea însăși excesivă (chiar așa, mama ei era atât de străină de înfățișarea adevărată a fiicei?), dar nu mai avu timp să-mi răspundă, părinții ei apărură și repetă ceea ce le spusese, pesemne, în odaia lor: „...am fost la cinema, mamă, cu un coleg, putem și noi să bem un ceai?“ Și se uită la ea cu o falsă interogație, dar fără surâsul care ar fi trebuit s-o însoțească. Mă înclinai și îi sărutai doamnei încheietura dosului palmei, răspunsei cu aceeași vigoare strângerii de mână a soțului ei „...Victor Petrini, Culala, șeful meu, mamă, fost asistent universitar la filozofie...“ „Încântați... Suzy ne-a vorbit despre dumneavoastră, luați loc...“

XIV

Fata semăna cu tatăl ei (un ardelean spătos) și deloc cu mama. „Și ce film ați văzut?“, zise ea. Avea un glas de o blândețe extremă și mi se adresă ca și când m-ar fi cunoscut de totdeauna. „A, da, exclamă Suzy, *Marele cetățean*, spune-i tatei, domnule Petrini, discută cu el...“ Și se ridică, pesemne să se ducă la bucătărie, să prepare ceaiul. „Suzy, zise doamna Culala, puteai să dai un telefon, avem icre proaspete de crap, le făceam dacă ași fi știut...“ „Nu e nimic, mamă, zise Suzy din ușă, le prepar eu.“ Doamna Culala se uită la mine cu o expresie de complicitate, invitându-mă parcă să

simt și eu aceeași duioșie față de ceea ce spusese fiica ei. „Le prepară ea! exclamă surâzând. Da, întări, strașnic!“ și se ridică, chipurile, cu gândul să se ducă după ea, să vadă minunea și s-o admire. „Ați văzut filmul?“ îl întrebai pe domnul Culala. „Da, zise, de două ori!“ „Chiar?! Așa de mult v-a plăcut?“ „Nu chiar. După ce l-am văzut prima oară am discutat cu un prieten subiectul și de la el am aflat unele detalii despre asasinarea lui Kirov. Nicolaev, mi-a spus el, a intrat prima dată în sediul comitetului regional din Leningrad cu un pistol asupra lui. La percheziție, la poartă, a fost prins cu el. În mod normal ar fi trebuit arestat și împușcat. Nu, n-a fost nici măcar arestat, i-au dat drumul, și când a venit a doua oară, peste câteva săptămâni, nimeni de la poartă nu l-a mai oprit, și în sediu toți gardienii dispăruseră, chiar și cel însărcinat cu paza directă a lui Kirov. Nicolaev a pândit liniștit pe culoar ieșirea acestuia din birou și a tras. O enigmă! Complotiștii, după cum vedeți, reușiseră să anihileze nu numai paza sediului, dar își aveau oamenii lor și în sânul securității regiunii, fiindcă e imposibil să nu se fi știut de prima tentativă a lui Nicolaev, când fusese prins cu o armă asupra lui. O asemenea chestie ar fi trebuit să se soldeze cu anihilarea individului. Prietenul ăsta al meu, care citise cândva o carte despre această senzațională crimă politică a secolului, a emis ipoteza că atentatorul a fost lăsat liber să se poată depista întreaga rețea de complotiști, manevră clasică în astfel de istorii... Dar nu mai înțelegea nici el de ce a doua oară i se netezise perfect drumul ca să nu mai dea greș. M-am dus să revăd filmul. Nici o fisură, totul era clar, limpede, ba chiar înainte de asasinat este prins și arestat adjunctul lui Kirov, agent al lui Troțki, desigur, strecurat atât de sus. Luat ca atare, ca o ficțiune, filmul e bun. Privit ca document de epocă, n-are nici o valoare, fiindcă nu e credibil ca N.K.V.D.-ul, care cunoștea nominal grupul opoziționist din Leningrad, cu toate ramificațiile lui, să nu fi putut pune mâna pe complotiști. În dorința lui de a dovedi prea mult, regizorul n-a dovedit nimic. De pildă, în ce scop trebuia eliminat Kirov? După cum se știe, ca urmare a acestui asasinat, un val de represiune s-a abătut asupra Rusiei. Sânt enigme politice de nepătruns ale unei revoluții, și așa încărcată de atâtea enigme. Dumneata, care ești un om tânăr, poate că o să asiști cândva la desvăluirea lor.“ „Eu tocmai îi spuneam fiicei dumneavoastră că lui Stalin i-o fi plăcut mult acest film, din moment ce i-a dat drumul.“

Domnul Culala parcă nici nu auzi aceste cuvinte și recunoscui în tăcerea lui absentă pe cea a fiicei lui când părea prinsă de o bruscă amnezie asupra

unei chestiuni care tocmai se discuta. Nu-l interesau acest gen de supoziții? „Nu cred, zise, că filmul a fost realizat pe vremea când trăia Stalin.“ „Adevărat, nu m-am gândit la asta“, spusei mai mult pentru mine, fiindcă domnul Culala avusese în glas aceeași absență, care ar fi continuat chiar dacă eu i-ași fi infirmat ipoteza că filmul ar fi fost realizat recent. O tăcere se instală, căzu parcă jos, ca și când universul ne-ar fi apăsat, apoi presiunea slăbi și domnul Culala mă privi întrebându-mă mut dacă prezența mea însemna ceva în această clipă pentru fata lui. Nu mai mult decât însemna existența ei pentru mine, îi răspunsei tot fără cuvinte, ridicându-mă și uitându-mă distrat pe pereții încărcați de tablouri întunecate și desigur de valoare, fiindcă, gândii, nu era verosimil ca el și fata lui să fi vândut din garajul lui secret Luchieni și Grigorești și să fi păstrat acasă vulgare pânze de gang cu nuduri de țigănci pietroase, sau strălucitoare compoziții pompieristice cu cerbi pe fond de pădure înzăpezită, cu mesteceni... Domnul Culala se sculă și aprinse luminile aplicelor și îmi spuse că mai păstrau, iată, un nud pe iarbă... e o schiță de Tonitza, se văd, prin ulei, trăsăturile desenului... Paladi, da... iată un Petrașcu... ăsta e un Ghiață, un bun cunoscător al țăranilor ardeleni... modest, foarte modest, părea să-mi spună domnul Culala, deși eu știam că numai o singură pânză de pe pereții lui valora cât salariul fiicei lui pe un an...

Ne așezarăm la masă și Suzy servi ceaiul. Părinții ne asistară. „Auzi, mamă, zise ea, și domnul Petrini spune că fotografia mea de pe pianină e oribilă. Mai rău, cică e funebră!“ „Vai de mine, cum se poate!“ exclamă doamna Culala, surprinsă și derutată, și se uită la mine așteptând cu neliniște o desmințire. „Nu, zisei cu tărie, am spus că tot ceea ce e falsificat nu are viață, fotografia a fost prea retușată, la vârsta aceea fata dumneavoastră sânt sigur că arăta mult mai frumoasă...“ „Ba nu arăta deloc“, zise doamna Culala deîndată supărată, realistă și practică, și se ridică, zise să-mi aducă un album și să mă conving... Nu mai spuse ca să mă conving de contrariu, dar înțelesei că dintre toate fotografiile de pe atunci ale fetei, cea de pe pianină era cea mai... Suzy avu o jumătate din surâsul ei minunat, așteptând să văd și eu albumul. Își mânca sandviciurile cu icre cu acest surâs și își bău ceaiul accentuându-l cu secreta ei ironie... „Ai să vezi, zise, ai să te convingi...“ Să mă conving în ce sens? Că aveam eu dreptate, sau maică-sa? Ei ce i-ar fi convenit? Stătea lângă mine și mă uitai îndelung și posomorât spre peretele din față: genunchii îi erau, ca și în sala de

cinematograf, lipiți unul de altul și îndreptați spre mine. „Uitați-vă“, zise doamna Culala cu un glas parcă îndurerat vindicativ, desfăcând albumul.

Și capetele noastre, al ei peste masă, al fiicei de alături și al meu peste serviciul de ceai, se întâlniră să vadă o fată care nu-mi lăsa nici o nădejde că în paginile următoare ale albumului ar fi putut fi alta. Urâțenia ce este? Greu de descris, ca și frumusețea. Ai fi zis că era rău pieptănată aici, fiindcă avea un nas borcănat, o gură hilară, vrând să arate veselă, și o mișcare a picioarelor rău prinsă, vrând să arate grațioasă? În poza următoare același chip apărea din alte unghiuri... precocitate de fetiță neînzestrată cu inocența vârstei, focar plin și din față, fără putință de iluzie: sprâncene groase, frunte incertă (dar nu incertitudinea miraculoasă a îmbobocirii), oval asimetric, dar care nu te asigura că acest oval n-ar putea deveni pătrat, sau cabalin, pentru ca apoi în paginile următoare ale albumului să apară surpriza, dar nu era cea așteptată: ovalul devenea hexagon, strâmb însă într-o parte, cu un zadarnic surâs care nu se vroia, dar nici... nu era serafic. Adolescenta avea fie o paletă de tenis în mână pe un teren de tenis în costumul respectiv, fie bețe de schi pe o pârtie de zăpadă cu o ridiculă căciuliță pe cap, fie rame de barcă, pe fond de lac cu putrezi copaci împrăștiați ici-colo pe suprafața apei. „Ăsta e Lacul roșu, strigai, Ghilcoșul, nu?!“, ca și când dacă era așa, parcă vroiam eu să spun, mama fetei avea dreptate, dar îi scăpa totuși ceva... „Da, zise, e Ghilcoșul!“ „Păi vedeți?!“ strigai triumfător. „Da, mă îngână, sărăcuța, ce s-a supărat ea atunci!“

Și mama și fiica se priviră. „Spune!“, zise Suzy. „Taică-său a vrut să schimbe filmul și nu știu cum a făcut că i-a căzut aparatul în apă.“ „Și pe urmă?“, zise fata cu un glas care o invita pe maică-sa să povestească totul cu tot dinadinsul. „S-a aplecat să-l prindă și era să ne înecăm toți.“ „Da, și?“ „Nu ne-am înecat!“ „Da, și ce-am mai făcut?“, continuă Suzy ca și când ar fi ascultat o placă.

Urmă o tăcere care parcă o ghemui pe doamna Culala în scaun: înțelesei din acel „era să ne înecăm toți“ că mai era cineva de față, un al patrulea, care îi ajutase desigur să nu se înece. În mod sigur: în poza de pe lac apăreau toți trei, tatăl, mama și fiica. Nu apărea cel ce o făcuse. „Noapte bună“, zise doamna Culala cu o afectuoasă privire rătăcită, de la mine la fiica ei, și se ridică, iar soțul ei făcu la fel. „Noapte bună, mamă, te sărut“, zise Suzy, dar fără să se uite la ea, întorcând distrată paginile albumului, în timp ce genunchii i se răsuciseră cu totul spre mine. „Aici ce e?“ o oprii. Se uită și ea curioasă. Fotografie de grup pe fond de mare cu plajă... o fată

singură în centru cu șapte, opt bărbați împrejur, toți cu capetele îndreptate spre ea. „Cine e?“, zisei, scrutând atent un chip necunoscut cu păr ridicat într-o claie mițoasă. „Eu“, zise. Mă uitai mai aproape. Nu era ea. „Și cine sânt ceilalți?“ „De la șantier, zise. Eram într-o excursie“, și, firesc, întoarse fila. Firesc?!

Mă ridicai și tot atât de firesc îmi ridicai brațele în sus și îmi întinsei oasele înțepenite de atâta ședere. O luai apoi, adică nu, mă repezii, dar fără grabă, spre ieșire. Mă însoți până jos la poartă. „Sărut mâna“, îi spusei, însă nu putui să-i ating degetele, mă agățai instinctiv de grilaj, căutând un adăpost. Dar ca și când prin fierul porții ar fi trecut un curent electric de înaltă tensiune, mă zgribulii. „Ah! strigai, străbătut de un fior rece care venea din chiar adâncul ființei mele, dincolo de care nu mai avem scăpare, de unde nu mai putem da înapoi să găsim căldura secretă care ne ține în viață. Mi-e frig!“ „Victor, îi auzii glasul, ce e cu tine, nu e frig deloc!“ Și îi văzui în întuneric privirea extrem de neliniștită și chipul, sub al meu, cercetător, părăsit, predat, și gura șoptindu-mi ca unei singure ființe umane de care ar fi dorit să fie crezută. „Victor, dragul meu, ce ți se întâmplă?“ „Nimic, zisei, clănțănind, nimic!“, și fugii, o luai literalmente la goană, să scap de frigul interior care urca tot mai mult din adâncuri și amenința să mă înghețe, spunându-mi liniștit că dacă fugeam, căldura nu pierise din mine... Mă oprii apoi gâfâind, dar mă îndoii ca sub crivăț, tremuram din toate mădularele. Desigur, îmi spuneam, acolo lângă geam unde stătusem mă trăsese tot timpul un curent și eu nu-l simțisem... Găsii un taxi și acasă mă vârâi îmbrăcat sub două pături. Apoi, frigul, treptat, mă părăsi. Mă ridicai să mă desbrac clănțănind, când gazda mea intră cu telefonul în mână. „Sânteți căutat, îmi spuse aluziv, cu o gelozie epurată. Primiți?“ „Da“, strigai. „Victor, ți-e bine? auzii glasul ei în receptor. Te rog să mă ierți, m-am zăpăcit, nu trebuia să te las să pleci, cred că ai prins o gripă, trebuia să te întorci să mai bei un ceai și să-ți dau o aspirină! Ai acolo o aspirină? Cere-i gazdei aceleia indiscrete și pune-o să-ți facă un ceai de tei!“ „Nu, zisei, acum mă simt bine. Cred că m-a tras un curent acolo lângă geamul acela al vostru.“ „Da, acolo totdeauna e frig, chiar și vara, e prea răcoare, și tata a prins odată un guturai... Probabil că după ploaia rece de azi... trebuia să-mi fi dat seama...“ „Da, zisei, am stat eu la carcere, iarna, afară și numai în cămașă, nopți întregi, dar n-am simțit vreodată că mă zgâlțâie o asemenea drăcovenie... Te pomenești că am îmbătrânit, râsei, iată un semnal...“ „Asta e o prostie, te rog să bei imediat un ceai de tei și să iei o aspirină. Ai un

termometru acolo?“ „N-am!“ „Cere-i stafiditei aceleia, ea trebuie să aibă!...“ „Bine, bine, noapte bună!“

După care mă vârâi în pat cu o stranie și plăcută senzație de convalescență. Adormii imediat...

XV

„Ce mă interesa pe mine atât de tare o simplă fotografie a unei necunoscute? mă întrebai a doua zi dimineața în fața oglinzii în timp ce mă bărbieream. Că se culcase cu toți cei opt, în mijlocul cărora pozase? Ei și?“ Mă oprii din bărbierit și mă apropiai de oglindă, să-mi văd de foarte aproape ochii. „Chiar? mă întrebai. Ai putut crede o clipă în această vedenie?“ Da, gândul că o fată nu se poate poza singură în mijlocul unor hăndrălăi, toți veseli și în costum de plajă, fără ca între ei și acea fată să *nu fi fost nimic*, se repezise vertiginos înaintea celui firesc, că nu era obligatoriu să primești de la o astfel de fotografie o singură sugestie. Treaba ei! Ce-mi răspunsese? Că erau de la șantier, într-o excursie. „Foarte bine! Desigur, erau de undeva, nu erau niște necunoscuți, răspuns irelevant, excursie sau concediu, același lucru.“ Îmi retrăsei fața și continuai să mă rad. „Oricum, reflectai, păstrarea unei asemenea fotografii, chiar în albumul intim al familiei, arată din partea acestei fete, dar și din a părinților, o... Numai dacă toți cei opt i-ar fi fost rude apropiate, veri, cumnați, veri de-al doilea sau colegi de facultate (hm!) se putea justifica păstrarea ei în album, putea adică goni primul gând al privitorului străin, cum eram eu, gând care ne vine în minte cu aceeași precizie și rapiditate cu care ne vine cuvântul *roșu* într-un test asupra culorilor. Roșu aici era *s-a culcat cu opt bărbați*, mai departe gândul devenea greoi, *galben, albastru, violet*, că erau niște colegi, foarte buni prieteni... camarazi de șantier care... da, putea fi adevărat, totul putea fi inocent în realitate, dar nu acolo, în fotografie, și în nici un caz pentru mine...“

Dar ce se întâmpla? O iubeam? Nu, era ceva mai rău, dar nu-mi dădeam seama ce anume. Un instinct adânc îmi spunea că ar trebui să mă opresc aici, că nu puteam trece peste această istorie cu fotografia, că adică totul trebuia retras, și tandrețea și prietenia. Cum să treci peste o asemenea imagine? Să te fotografiezi cu opt bărbați... Nu, deloc, cu nici un chip, nici o fată nu putea să justifice cum ajunsese ea într-o asemenea postură, de

obicei ele sânt cel puțin două, de regulă *un grup întreg*, cu alt grup de bărbați... Dar una singură cu opt...

Încremenii cu aparatul de ras în mână. Cum o fi fost? Au plecat împreună într-o excursie și ei au invitat-o... Și ea a acceptat... Așadar au mers în același tren, de-aici din Transilvania până pe litoral... Deci au fost împreună un număr de zile, și nu numai o clipă, când au pozat... Și deodată înțelesei: unul din ei îi era prieten, se iubeau, cum de n-am înțeles dintr-odată un lucru atât de simplu?

Dar și aici era ceva care nu rima... nu era deloc atât de simplu... De obicei cei ce se iubesc evită grupurile... Bineînțeles, vor să rămână singuri... Îmi amintii excursia lor comună din fotografie, *toți aveau privirile întoarse spre ea...* și nici unul nu avea pe chip o expresie de îndrăgostit, o expresie cât de cât de intimitate mai mare (și dealtfel nici ea nu avea), adică aveau toți o expresie, ca să zic așa, de inexpresivitate străină celor ce se iubesc, și ipoteza că iubea pe unul dintre ei și era iubită de acela mi se păru inconsistentă, și fotografia rămase mai departe în mintea mea la fel de enigmatică și șocantă, imposibilă și neverosimilă, stupidă, inacceptabilă... La urma urmei, o privea personal, îmi spusei, și mă grăbii să termin cu rasul. Nu e treaba mea! Și această gândire făcu să scadă și apoi să se topească în mintea mea intensitatea acestei bizare reprezentări. O pusese în albumul de familie, s-o păstreze acolo în eternitate. Era, desigur, ceva de preț și ținuse să n-o uite... Să-și amintească de ea atât timp cât va avea memorie, ea și urmașii ei... cât timp va ține albumul, cât timp cineva va mai recunoaște în chipurile din el o mamă, o bunică sau o străbunică... Până când hârtia se va îngălbeni, se va scoroji și toate acele chipuri care au fost odată oameni vii vor deveni fantomatice, vor speria copiii, și cineva, o mână din alt secol, va arunca totul în foc...

Dar nu același lucru îl spusei când ne văzurăm apoi la birou. Intră fără indecizia pe care i-o cunoșteam, dar rămase câteva clipe lângă ușă ca s-o văd. Tresării. Pieptănătura îi desvăluia maiestatea chipului așa cum îmi apăruse prima oară în fosta ei odaie de fată. Îmbrăcase o rochie de o culoare pe care n-o ghicii bine, *bleu foncé*, dungată cu largi spirale în formă de flăcări verzi. Se apropie de mine cu aceiași pași care înainte mi se păreau că nu vor mai sosi, lentoare însă care acum o făcea să semene cu o tânără regină... Mă ridicai în picioare... Dar tânăra regină nu se opri, și în clipele următoare îi simții brațele ei de zidăriță într-o îmbrățișare totală și amețitoare. Se parfumase și sărutul ei parcă și l-ar fi dat în mijlocul unei

grădini înmiresmate. Se uită apoi la mine și abia atunci o recunoscui: mă privea fix cu știuta dar și simulata ei perplexitate și cu o desarmantă și timidă îngrijorare. „Ai văzut? parcă îmi șoptea părăsită. Ai văzut?!“ Și avea aerul că o să se clatine. Da, vedeam... Vedeam pentru întâia oară un astfel de spectacol divin și nicicând nu mi-ași fi închipuit că într-o femeie puteau să stea ascunse astfel de comori, de o atât de umilă și în același timp de suverană tandrețe... Îi trăsei un scaun și ea se așeză, șoptind pentru sine, că așa!, adică se bucură că am văzut și am amețit și am ghicit chiar că se va clătina și a fost din partea mea un gest... că i-am tras la timp acel scaun... Apoi expresia i se schimbă: parcă ar fi vrut să spună că nu putem trăi tot timpul clătinându-ne amândoi. „Ți-a trecut, zise, ai luat aseară o aspirină și ai băut un ceai de tei?“ „Nu, îi răspunsei, demonul care m-a zgâlțâit atât de tare a plecat singur...“

Dar nu mă auzi, și atunci reluai fără echivoc, dar parcă în treacăt: „Fotografia aceea trebuie s-o scoți și pe ea din album și s-o pui pe foc“. „Am și scos-o, zise, n-am pus-o eu acolo, a primit-o mama prin poștă, mi-a arătat-o, și i-am spus s-o arunce la coș, dar n-a aruncat-o, nu știu de ce, mama e tare naivă, aseară m-am mirat și eu când am văzut-o acolo. După ce ai plecat tu ne-am și certat... Ăștia erau un grup de ingineri care vroiau să învețe limbi străine și le-am predat engleza la club vreo șase luni, lecții intensive, fiindcă trei dintre ei au fost pe urmă trimiși în străinătate. Am acceptat fiindcă mi-au spus că mă plătesc bine. Tocmai părăsisem șantierul și m-au rugat să merg cu ei în excursie pe litoral...“ „Da?! spusei amorțit. Cu opt...“ „Da, ce-ți închipui, erau cu soțiile...“ „Care nu apar în fotografie“, spusei visător. „Nu apar, au insistat să aibă o «amintire» de la «profesoara» lor... Hai să nu mai vorbim despre asta, e o prostie... Mama îmi face tot felul de figuri la care nu te aștepți, vorbește, spune tot, nu se poate abține. Aseară se apucase să povestească fără nici un rost istoria cu aparatul de fotografiat căzut în apă... Și asta totdeauna când avem musafiri... Știu asta de mult, dar de fiecare dată uit... Sânt sigură că în lipsa mea, când m-am dus să prepar icrele, ți-a făcut cu ochiul că nu știu să gătesc. Uneori mă amuză, dar alteori mă enervează. Culmea e că știu să gătesc, dar odată am ars eu un crap, și de-atunci... E drept că era un crap mare adus de tata cu mari sacrificii, nu știu de unde, și era seară și nu mai aveam nimic în cămară, am rămas nemâncați... Ce istorie, cum s-a supărat, parcă ar fi fost *Cănuță om sucit*, care se desparte de nevastă-sa din pricina unui crap ars, în timp ce înghițise mai înainte de la ea chestii mult mai...

Așa e și mama, câte nu-i fac eu, rabdă de mă face să am remușcări, și când colo e și mirată că îi cer scuze. Și pe urmă deodată i se năzare din te miri ce, și degeaba fac *mea culpa*, nu uită, și abia așteaptă un musafir să mă ponegrească...“ Mă înveselii. „Nu?! zise. Nu e așa că ți-a făcut cu ochiul?“ Izbucnii în râs. „Nu chiar!“ zisei. „Ba da, ba da, ca dovadă că a venit peste mine în bucătărie *să se uite*... Mi-e foarte dragă, e o mamă ideală, dar... Când am fost dată afară din facultate s-a purtat extraordinar. «Lasă, Suzy, mi-a zis, o să spăl și rufe pentru tine, dacă o să fie nevoie...»“ „Nu, zisei, aseară nu mi s-a părut nimic nefiresc.“

Se uită în altă parte și tăcu, dând din cap, adică nu e așa, știe ea ce spune... „Puțin a lipsit în istoria cu aparatul să nu înceapă să povestească cu lux de amănunte că eram, acolo pe lac, cu logodnicul meu, reluă. Bun! Eram! Și ce rost avea să-ți spună ție un asemenea lucru care nu mă privea decât pe mine? Ai să vezi, te previn, că o să-ți dea un telefon...“ „Chiar?“ „Daaa, mă iubește, o să te roage să mă protejezi, sau cine știe ce parascovenie... E foarte atașantă, după ce-ai plecat și s-a terminat cearta, ce crezi că mi-a spus, chipurile, ca să mă împace? Te-a vorbit de bine, «mă și mir, zice, că se uită la tine un om așa de serios»! Ca și când cine s-a uitat până acum la mine ar fi fost neserios! Asta ca să mă flateze, îți dai seama. Și mi-a mai spus ceva (și se uită la mine cu o intensă ironie în luminile ochilor), știi ce?“ „Nu, zisei, nu bănuiesc!“ „Că ești chipeș!“ „A! exclamai, frumos! Și serios, și chipeș! Combinație rară!“ „Dar tot așa, ca și când fostul meu logodnic ar fi fost o stârpitură!“ „Și bineînțeles că nu era! Nici nu e de imaginat că te-ai fi putut logodi cu un strâmb!“ „Soția ta cum era?“ răsuci ea deodată, vertiginos, dialogul, iar eu acceptai manevra fiindcă expresia chipului ei era de o extraordinară intensitate stăpânită. „Normală!“ „Lasă tu asta, cum era, blondă, brunetă?“ „Șatenă!“ „Înaltă sau scundă?“ „Foarte voinică.“ „Bun, și era frumoasă sau urâtă?“ „Și una și alta!“ „Am înțeles, și când era frumoasă cum era?“ „Hm! Se vedea la rădăcina nasului o distanță lată între ochi, semn al unei voinți încăpățânate și indestructibile.“ „*Ça te mettais à l'épreuve*... Bun, și ce ciorapi purta?“ Mă pufni râsul. „Purta ciorapi cu dungă sau fără?“ preciză ea. „Fără! Ce semnificație au ciorapii?“ Nu-mi răspunse, se uită într-o parte în felul ei, ca și când n-ar fi auzit întrebarea.

Expresia i se schimbă, părea mulțumită de sumarul interogatoriu. „După-masă, zise, ne plimbăm și noi doi puțin?“ „Da, zisei, e vreme frumoasă, am putea ieși prin pădure. Te invit la cârciumioara din cartierul

meu. Îți convine? Sau ai vrea să mănânci acasă?“ „Daaa, zise, la cârciumioara! Îmi convine perfectamente. Plecăm împreună de-aici, nu?“ „Bineînțeles, dacă nu te deranjează că o să fim văzuți de gaițele de sus!“ „Daaa, se nelinişti deodată, dar mai mult simulând, nu e bine să fim văzuți, chiar plec în biroul meu (și se ridică), aşteptăm mai bine un sfert de oră să se care ele și pe urmă plecăm și noi.“

PARTEA A NOUA

I

Începu astfel să-mi placă foarte tare de ea, deși când rămâneam singur aveam foarte net sentimentul că de-ar fi să nu ne mai vedem m-ar fi cuprins o melancolie pe care în clipa aceea chiar o doream. Câtva timp mă iritai de ceva, până aflai despre ce era vorba și cedai. Nu de faptul că era vorbăreață, dimpotrivă, asta începu chiar să mă încânte, fiindcă foarte adesea țâșnea din vorbăria ei o astfel de surpriză încât stârnea în spiritul meu o mare veselie, așa cum se întâmplase în dimineața aceea în birou când se interesase de ce fel de ciorapi purta Matilda. Aveam senzația că mă împiedica să-i spun ceva esențial. Asta mă irita. Chiar și atunci când tăcea (și cu timpul impresia că era vorbăreață într-un fel calculat mi se confirmă) mă trezeam cu gândirea blocată.

Încercam să-i vorbesc, dar fie că nu mă asculta, fie că mă urmărea doar până la un punct și deodată... (mă făcea să schimb vorba...), fie că mă apuca de braț și mimând uimirea, îmi spunea că asta e ceva extraordinar, contrariindu-mă, fiindcă nu găseam nimic deosebit în ceea ce îi spusesem. Singurătatea mea lângă ea mă făcu să ies de sub farmecul inițial al primei noastre zile în care parcă prea repede... și îmi păruse o adorabilă creatură. Da' era, mă întrebai, era *în realitate?* Ce se întâmplase cu minunatul ei surâs? Se stinsese pentru totdeauna? Începui, în timpul interminabilelor ei sporovăieli, în timpul meselor la „cârciumioară“, în timpul îmbrățișărilor la mine în odaie sau al plimbărilor prin pădure, să mă uit la ea cu atenție. Unde îi sboară gândul? mă întrebam. Chiar credea că mi se păreau pasionante desvăluirile ei...? Amintirile ei din copilărie... când fugise uite pe colo tocmai pe deal să se dea cu săniuța și o prinsese rapida coborâre a serii și se rătăcise în oraș, și ce pățise acasă... Ei da, se rătăcise, și ce era cu asta?! Bun! Și ce pățise? Că o certaseră... Mă uitam pe cer, să-mi sboare gândul, să iau martori norii că nu pricepeam absolut deloc ce plăcere îi făcea să vorbească singură. Îl înțelegeam în schimb pe primul ei iubit, de ce o părăsise. Te pomenești, îmi spuneam, că o fi crezând și despre mine că sânt un mutălău. Da, stai să vezi, și mă apuca o clipă de mână, să stau, ca și când, cine știe, mi-ar fi trecut prin cap s-o iau la fugă - (surâdea ironic de această intenție a mea) ce mai pățise odată când nu se știe de unde făcuseră

ei rost (care ei? copiii cu care se juca!) de o seringă da, da, o seringă adevărată, și ea le făcea injecții în braț, cu cerneală roșie... stăteau la rând cu brațele suflecate și ea cu seringa în mână potrivea acul în piele și hârști! râsete generale, râdea fetița de-atunci, râdea fata de lângă mine, râdeam eu fals, dar nu râdeau și copiii? Nuuu! Cum o să râdă, plângeau! (și iar râsete generale) plângeau, săracii, dar nici unul nu fugea, hi, hi, *era la injecție*, cum o să fugă, toată lumea trebuia să stea la rând, până într-o zi când unul din ei făcu o bubă la braț și se află cine era cu isprava și treci încoace, Suzy, afurisito (a luat-o mama s-o pedepsească, dar i s-a făcut milă și a fugit din hol, dar a rămas tata), ei, atunci a mâncat și ea bătaie, a desvelit-o la fund și jaaap... hi, hi!... Nu (pe acest hi-hi apărea, ia uite, de astă dată prelungit, uitatul surâs), nu, nu se stinsese pentru totdeauna acest surâs complice supus, stăpânit și tăcut al ființei ei lăuntrice... Cum, nu ne sărutăm și noi doi puțin?! Daaa, nici vorbă...

„Lasă-mă să vorbesc, parcă îmi sugera (dar uneori îi scăpau și frânturi de idei), tu nu ești o problemă, știu că ești superior, cu mine e ce e... știu că ții la mine, nu prea mult, nu poți încă să mă iubești, acum mai degrabă iubești iubirea, ai vrea să iubești, chiar foarte tare, dar ești încă prea independent... și așa e foarte bine, rămâi așa... cu mine lucrurile sânt mai complicate, nu căuta să afli mai mult dincolo decât ceea ce par, așa sânt chiar, o aparență...“, totul sugerat sau exprimat printr-un joc de expresie care o făcea mereu prezentă, din ton, priviri, modulația glasului, sărutări, dulci și lacome, încremeniri uluite uitându-se țintă la mine, neliniștită că descoperea un necunoscut, „și ce-o să se întâmple cu noi doi, chiar o să ne îndrăgostim unul de altul? Hai să nu ne mai gândim la asta!“

Să nu *ne mai gândim!* Începui să surâd, bine, să nu ne mai gândim!... să nu ne mai gândim chiar deloc, să renunțăm la acest obicei prost, care nu ne aduce decât ponoase. Astfel cedai, nu mai gândeam, senzație bizară de pierdere a identității (asta exprimat pretențios), popular prostire. Chipul ei, astfel privit, adică în tăcere (se știe că atunci când taci, privești mai mult... nu cumva asta era și intenția ei secretă?), începu să mă obsedeze. Avea gura nespus de frumoasă (niciodată nu se ruja), conturul buzelor delicat și pur, fără nici o sugestie de senzualitate, râsul inocent și cristalin, ovalul obrajilor fără cusur aparent, urâta adolescentă de altădată se topise cu totul în maturitatea care venise (tot nu știam câți ani are, douăzeci și cinci, douăzeci și șapte?) Urechile îi erau puțin mai libere decât ar fi trebuit, dar foarte puțin, ași zice atât cât era necesar, printr-o bizarerie a naturii, ca să-i

accentueze expresivitatea deosebită a chipului ei alb, de transilvăneancă (există un alb al chipului de Transilvania, păstrat de puritatea aerului de pădure, spre deosebire de cel de câmpie, din Bărăgan, mai închis, mai amestecat, ars de verile lui toridă).

Nu simțeam, dar îmi dădeam seama că, nici vorbă, mă îndrăgostisem de ea, dar într-un mod incredibil, adică nu așa cum știam eu că mi se poate întâmpla, ci parcă așa cum i s-ar putea întâmpla ei. Mă îndrăgostisem în locul *ei*... Eu (ființa mea lăuntrică) ași fi zis că rămăsesem rece, insensibil și pe deplin independent... Straniu transfer!

Îi spusei acest lucru și râse cu neîncredere, cu ironie, în cascade (roșind însă, cum să creadă așa ceva?). „Și cum e? zise cu maliție, să mă simt flatată sau jignită?“ Dar oricum sentimentul ei era în altă parte, vroia totuși să-i explic ca să se distreze. Bună ocazie să-i vorbesc, să-i spun ceea ce mi se întâmplă după ce ne despărțim, și-i spusei cum aprind adesea veioza smuls din primele clipe din somn de o șoaptă misterioasă, glasul ei care mă chema. „M-ai chemat?!“ „Bineînțeles“, îmi răspunse scandalizată că aveam, în acest sens, îndoieli. Cum tresar cu putere pe străzi văzând-o întruchipată în alte făpturi, ubicuitate care se poate produce prin trimiterea în lume a ființei noastre de către o forță misterioasă și pe care cei care ne-au văzut simultan în două locuri diferite pot s-o confirme... Dar nu mă lăsă nici măcar să-i răspund la întrebare. „Sigur, zise, toată lumea vrea să se îndrăgostească celălalt, uite ce i se pare lui straniu! Zi mai bine că nu mă iubești și lasă tu teoria transferurilor misterioase.“ „Oare?! reflectai. Stai să mă gândesc!“ „Gândește-te!“ spuse cu o astfel de intonație încât înțelesei că nu-mi acorda pentru asta prea mult timp.

Stăteam pe un dâmb lângă un mic afluent al râului care înconjura orașul. Pădurea, în zare, pe marele deal veșnic prezent, își arăta strălucirea de aramă, de galben și de verde, uriaș covor care cădea prin văi adânci și se ridica pe creste sub un soare încă blând, în acea toamnă de vis (cum mi-a rămas în amintire). Tăcui. Gândurile mele îmi părură mici... Avea dreptate, pentru a fi siguri dorim totdeauna să se îndrăgostească întâi celălalt. Pe urmă mai vedem noi ce-o să fie. Dacă se îndrăgostește și dacă ne place (fiindcă s-ar putea abia atunci să nu ne mai placă) venim și noi din urmă cu aerul că sântem la unison - și dacă nu, bine am făcut că nu ne-am înșelat. „Și totuși, îi spusei, am această certitudine bizară că m-am îndrăgostit în locul tău!“ „Bine, și tu, *tu* ce simți? Lasă-mă pe mine! Un semn bun, continuă ea precipitat, ar fi că ai început să spui lucruri ridicole și

sofisticate. Eu țin foarte tare la tine, mi-ești foarte drag, dar nu în locul tău, ci al meu! și râse de-a dreptul batjocoritor, fără nici o precauție. Mi-ai plăcut mai mult în prima noastră zi, când mi-ai spus tu, primul, acest lucru, ți-amintești, ți-amintești?“ „Daaa“, ezitai, sau mai degrabă o imitai, lăsând să apară în glasul meu intonația glasului ei când exprima ceea ce gândesc lucrurile... „Păi vezi? mă blocă. Păi vezi?!“ repetă de astă dată ca și când m-ar fi pus față în față cu mine însumi, cu un reproș că de fapt mă ascundeam de ea, când mult mai simplu ar fi fost să...

II

Cât de rare și de puține erau aceste scene directe când vorbeam despre noi! Dacă ar fi fost mai dese cred că mi-ași fi pierdut repede capul. Se vroia simplă, dar farmecul ființei ei era atât de ferit, încât orice destăinuire smulsă mă făcea să simt un straniu regret. Vroiam să-i descopăr repetirile, fiindcă orice se repetă, începând cu răsăritul și apusul soarelui, cu alte cuvinte să-mi pot reprezenta punctele cardinale ale caracterului ei. Simțeam că, fără s-o iubesc, mă subjugă. Frumusețea unei flori e cifrată în sămânță, dar adesea sămânța asta poate fi halucinogenă... Nu era ascunsă, dar ceea ce arăta nu era revelator, și aveam senzația că chiar dacă, dotat cu o putere supranaturală, aşi fi putut să văd lumea cu ochii ei, până la sursa gândirii și a sentimentelor, n-aşi fi descoperit nimic peste ceea ce exprima ea prin cuvinte și gesturi, surâs și ocheade, tăceri sau cascade de veselie. Vălurile care acopăr sufletul și pe care, dându-le la o parte (cum spune Tolstoi că procedează artiștii), am descoperi chiar sufletul, ea nu le avea. Însemna cumva acest lucru că era vulnerabilă? Vălurile protejează. Din povestirea ei de fostă studentă reieșea că nu, dimpotrivă, era bine apărată. Aveam copleșitoarea impresie că alchimia ființei ei era permanent dată pe față, că nu se cenzurează nimic din ceea ce e acolo și că în fiecare clipă spectacolul interior se proiectează în afară și timpul trăirii ei curge asemeni unui râu... Râul are însă o albie, cu maluri râpoase sau pline de ierburi și un cadru uriaș, o câmpie sau niște dealuri împădurite. Sufletul ei însă parcă nu avea hotarele obișnuite, sau nu le vedeam eu conturul, cum ar fi calitatea inteligenței (ai fi zis că era dincolo sau dincoace de ceea ce numim noi astfel), fermitatea, de pildă, a prejudecăților (cine nu le are și cine nu știe cât sânt de rele?), gândul, dacă nu chiar obsesia viitorului ei de fată (ce fată nu se gândește la măritișul ei, la întemeierea unei familii, la un loc bun în

societate și în profesiune?). Ei bine, Suzy nu părea să aibă aceste obsesii, ci mai degrabă un fatalism senin: „dacă o să mă mărit, bine, dacă nu, trăiesc și-așa, îmi răspunsese o dată cu o seninătate agresivă, ba chiar cu un ton mai ridicat, de ce neapărat să mă mărit, să dau peste un prost care o să vrea - e bărbat, nu? - să-i spăl ciorapii, sau și mai rău, să vrea să mi-i spele el pe ai mei" (râs batjocoritor și vesel, ca în fața unei mari comicării). Caracterul, această albie peste care apele sentimentelor noastre nu pot trece decât rar, când îl inundă (sau poate niciodată), și care ne definește și ne urmărește până la contopirea finală cu marele Tot, la ea era în mod uimitor inexistent. Mi-era imposibil să cred că era atât de ascuns încât nu-l descifram eu, sau că nu era încă format. Când se zice despre cineva că *n-are* caracter se subînțelege că e liber pentru toate relele. Nu cumva?!... Cine poate să știe? Caracterul fiind daimonul nostru, cum spuneau cei vechi, la unii poate fi absent, lăsând conturul unui caracter... Dar cel adevărat poate într-o zi să apară pe neașteptate și să... Nu, Suzy știa tot ce trebuie să știe o ființă umană, nu avea, să zicem, ezitări în fața unui fapt care se petrece sau în care se pomenea implicată, era adică o fată matură și cu un ferm cod moral, cum se dovedise în timpul tragicului eveniment din facultate, adică putea să descifreze fără ezitări binele și răul, și fără să fie lașă, să simtă frica, să se sperie chiar și retrospectiv, încercând să înțeleagă ceea ce e nefiresc.

Înainte s-o cunosc devenisem meloman, ca mulți alții în acei ani. Melodia fără cuvinte nu are un sens depistabil. Muzica religioasă a lui Bach era de fapt laică, se spunea. Da? S-o ascultăm deci. Reconsiderările marilor valori ale trecutului n-o atingeau, deși ici, colo, în pauzele dintre concerte și înaintea lor, voci foarte docte afirmau la microfon că exprimă, „zugrăvește", e în opoziție cu... Să fie! Bine că putem s-o auzim... Astfel, Palestrina, Corelli, Vivaldi, Bach, Haendel, Haydn, Mozart, Beethoven reînviară pentru publicul nostru, care crezuse o vreme că toți aceștia vor fi...

Îmi cumpărai și eu un picup și plăci. Luni întregi ascultasem de pildă *Matthäus-Passion* de câteva ori pe zi. Într-o seară îmi pusei un nou disc, cu *Dans macabru* de Saint-Saëns. Mă apucă groaza. Mi se părea că și văd aievea scheletele rânjind, dansând și oasele lovindu-se frenetic unele de altele. Oprii discul. Mania muzicii îmi sensibilizase atât de tare auzul, încât am putut avea o astfel de reprezentare paroxistică. Era un simptom: ajunsesem la saturație. Căutai atunci discuri străine de muzică ușoară și renunțai o vreme la Bach și Haendel. Încântată să-mi facă un serviciu, gazda mea, răscolind în discoteca ei veche, îmi aduse un teanc de discuri cu

cântăreți de altădată. Într-o zi mă șocă unul cu o frază muzicală fără cuvinte, o melodie care îndată ce o auzii mi se păru atât de curioasă în înlănțuirea ei sonoră, încât o pusei de zece ori, să-i pot descifra secretul melodiei. Era însă imposibil. Îndată ce se termina nu-mi mai rămânea în urechi decât o chemare, un extaz, un strigăt parcă din junglă al unui negru, în care se amestecau iubirea, împlinirea, temerea obscură, adorația și superstiția. Totul concentrat într-o armonie atât de strânsă. Încât arunca parcă în aer ca o dinamită geometria cântecelor noastre europene atât de leneșe. O puneam din nou: nimic, o melodie diamant, strălucitoare și cu neputință de memorat. O pusei atunci pe o turație lentă de 45. Vocea însă se îngroșă și nu se mai auzi decât un behăit, un fel de muget de bivol bolnav. Luai placa și într-o vizită la Ciceo i-o pusei și lui. „Formidabil, zise, mai pune-o o dată. Nu înțeleg nimic, dar e extraordinar! Lasă-mi-o până sâmbăta următoare.“ Iar când ne revăzurăm îmi spuse că a pus-o la mai mulți inși, printre care și un profesionist, și că a fost distracție mare. Nimeni nu reușea, încercând s-o redea, decât să emită un soi de răcnete caraghioase și atât de grotești încât îi apuca pe toți un râs nebun. Nu poți prinde secretul unei rase necunoscute chiar dacă îl ai la îndemână zgâriat cu fidelitate pe o placă.

Tot astfel era și ea. O vedeam zilnic, prezența ei îmi încânta sufletul, dar vorba lui Hamlet, dacă nu poți cânta la un simplu instrument fără să te fi străduit dinainte să-i descoperi secretul, cu atât mai puțin vei reuși să descoperi sufletul cuiva care nu dorește (sau nu poate) să ți-l desvăluie. În mod naiv crezusem că m-am îndrăgostit de ea în locul ei. Degeaba, îndată ce rămâneam singur, mi se făcea iar dor s-o văd, prins de iluzia că a doua zi voi întâlni acest dor al meu investit. De obicei chiar așa li se întâmplă aproape tuturor. A doua zi întâlneam o ființă aproape necunoscută, pe care n-o puteam memora, cum nu putusem memora fraza aceea comprimată și indescifrabilă. Nerăbdarea cu care așteptam să treacă orele, să treacă noaptea, să mă trezesc dimineața, să-i văd iar chipul și poate și surâsul, să-i ascult vocea ei voalată, al cărei debit altădată mă iritase iar acum îmi suna ca o melodie plină de vrajă, toate acestea erau ale unui îndrăgostit, dar...

Dar nimic din ce simțeam eu și trimeteam spre ea nu se întorcea înapoi spre mine, cu o încărcătură îmbogățită, după încredințarea tuturor îndrăgostiților, care simt, și li se confirmă când se revăd, că amândoi au așteptat cu aceeași febrilitate trecerea timpului, pentru ca apoi toate acestea, dor, visări, șoapte spuse în intimitate, minunata plutire în mers, senzația de

zbor, sentimentul indescriptibil de împlinire, de atașament și părăsire, o îmbrățișare pasionată, să se transforme într-o curgere acum comună, continuă și amplificată de încredere, entuziasm, golire a întregii noastre ființe de sentimentul ascuns al tragicului, contopire pe care o numim fericire... Dar nu puteam să spun nici că eram contrariat. Da, ași fi spus fără vreun sentiment abisal că eu o iubesc și ea nu, și ași fi așteptat liniștit ca totul să-mi treacă și ruptura să vină într-o zi de la sine. Mi se întâmpla chiar să contemplu senin această perspectivă. Dar... Iarăși dar! Era suficient doar să gândesc acest lucru în prezența ei, ca să tresară cu putere și o suferință acută, însoțită de panică, să i se aștearnă pe chip. „Ce e cu tine, zicea, cu o îngrijorare care nu mai disimula nimic, cu privirea rătăcind fără sprijin în ochii mei, repetând cu o șoaptă gravă, plină, ca o lovitură de gong: mă auzi, ce e cu tine?!“ Și atunci tresăream eu însumi ca trezit dintr-un somn și alungam gândul despărțirii ca pe o fantasmă...

Într-o zi însă nu-l mai alungai, fiindcă nu mai era în puterea voinței mele...

III

Eram la mine acasă, pe o vreme atât de urâtă încât nici cele două mari geamuri, care totdeauna îmi aduceau mult aer în odaie, nu mai reușeau să mă facă să simt că pe lume există lumină: ploaia deasă, cerul parcă prăbușit și pierdut în negură sugerau sfârșitul lumii, care ar fi putut semăna cu această pâclă geologică, reapărută după cine știe câte milioane de ani de când soarele o alungase de pe pământ. „Vreme infectă, zisei, parcă niciodată iarna nu și-a anunțat astfel sosirea...“ „Lasă tu vremea, îmi spuse, nu vremea e de vină că arăți tu așa de independent.“ I-auzi! gândii. Deci a fi independent e o culpă. Tăcui însă mai departe, căci tonul ei spunea mai mult decât sensul vulnerabil al cuvintelor, iar eu învățasem (sau mă învățase) să n-o judec după cuvinte. Părea totdeauna vulnerabilă. Cum să rezist? „Niciodată, continuă, n-ai fost tu afectat de vremea rea sau bună. Dimpotrivă, prima oară când am venit la tine erai fericit că eram udă de ploaie.“

Nu știu de ce mă pufni râsul. Adevărurile ei erau totdeauna însoțite de un evantai de sugestii, protest infantil (să nu devii brutal și să jignești o fetiță!), reproș voit exagerat și în același timp parcă imediat retras, să nu-ți închipui că chiar îți fac această favoare, dar totuși să știi că ești vinovat...

„De ce râzi?“, zise surâzând ea însăși cu ironie, a cărui tandrețe întoarsă în interior, spre siguranța de sine că se știa iubită, mă oprea totdeauna să duc cu ea până la capăt o discuție mai gravă. De astă dată însă rezistai, rămăsei mai departe țeapăn întins în pat lângă ea, cu mâinile sub ceafă și cu adevărat turburat de întunericul care începuse să se lase peste o zi așa de întunecată.

Aprinsei veioza și urmă o tăcere lungă. Nu mă uitai la ea s-o văd cum arată. Vroiam să se uite ea la mine și *să mă vadă*. „Ah! strigă deodată cuprinsă de o spaimă practică. Trebuie să fie târziu, plec!“ Și sări sprintenă peste mine și începu să se îmbrace. Așa deci! îmi spusei, pleacă, e de acord să ne despărțim, gândul meu neexprimat n-o mai turbură, îi e frică însă ca nu cumva să-l formulez, n-ar suporta. Nici nu știam dacă chiar aveam s-o fac, dar mi-era clar că prezența ei nu-mi mai apărea încărcată de vrajă. Așa era, a simțit că vreau să-i spun ceva și, cu toate că sâmbetele și duminicile le petreceam la mine, acum vroia să plece. Oare? Da, de-a binelea, își trăsese botinele și acum își căuta mantoul, dacă nu cumva vroia s-o opresc. „Stai, zisei, unde vrei să pleci?“, fără să adaug că nu înțelegeam de ce se abătea de la... „Bine, mai stau, zise cu vocea ei voalată și impersonală (când voia să-și păstreze deplina ei voință de a decide), dar trebuie să plec!“ Nu-i spusei că nu mă anunțase dinainte că voi petrece acest *week-end* singur... Mă ridicai și mă îmbrăcai și eu în tăcere. Bine, gândii așezându-mă în fotoliu în fața ei, nu vroia să mai stea, nu vroia să mă asculte. Foarte bine! „Vreau să-ți spun ceva“, zisei totuși. „Da, te ascult!“, răspunse ea docilă. Îmi luai capul în mâini. Cum să-i spun? Cu ce să încep? Se adunaseră prea multe și cum ași fi putut să-i vorbesc așa cum stătea, fără să pară, pe picior de plecare? „Cred, zisei, că ar fi bine să ne despărțim!“ Se uită la mine cu chipul, dar nu cu ochii, și îmi spuse fără umbră de îndoială că ceea ce auzise ar fi posibil: „Nu vorbi așa, zise, mâine o să-ți pară rău de ceea ce ai spus!“. Bine, gândii, o ruptură numai prin cuvinte nu poate fi credibilă. Trebuie făcută în fapt. Dacă pleacă, mă hotărâi, am să încetez s-o mai văd, fără declarații de despărțire, care nu sânt crezute: știa ea mai bine că pe urmă o să regret... „Dar nu asta ai vrut să-mi spui, zise. Nu?“ Era clar: mă avea în mână. Îmi ghicea, fără greș, gândurile. În curând, din lipsă de mister, aceste gânduri ale mele or să înceapă s-o plictisească. „Dealtfel nici nu știu ce vrei să-mi spui, de te porți cu mine așa de brutal“, reluă de astă dată cu o intonație necunoscută, oricum pentru întâia oară fără vreun evantai interior de sugestii contrarii și pline de farmec: direct, sigură pe sine, cu o brutalitate rece pe care tocmai mi-o atribuise. (Deci nu fi tu brutal, ca să fiu

eu!) „Am plecat“, zise, și se ridică și o luă spre ușă. Îi privii pașii ei șovăielnici, care ai fi zis că mergeau înapoi (demult nu-i mai avusese: racule! gândii, zodie bizară, chiar o să pleci?). Așteptai să pună mâna pe clanță și să se întoarcă spre mine... Așa și făcu: „La revedere“, spuse umilă ca la început când intrase după concediu, în biroul meu și ieșise cu mapa sub braț, în care ai fi zis că nu ducea hârtii contabile, ci stranii documente în care erau înscrise cu semne cabalistice rele prevestiri care îi apăsau soarta. Sării și într-o clipă fui lângă ea și îi desfăcui mâna de pe clanță. Nu se opuse, dar rămase decisă: „Trebuie să plec!“, zise ferindu-se să mă privească. „Nu!“, zisei. „Ba da, te rog să mă lași să plec!“ „Nu!“, repetai și îi pusei pe braț mâna pe care mi-o retrăsei în clipa următoare, simțind din ușoara ei tresărire că era, fizic, intangibilă. Se resemnă și începu să se uite pe fereastră. „Te rog să mă lași să plec“, spuse iar și în aceeași clipă două lacrimi mari i se rostogoliră pe obraji. „Nu, răspunsei, nu înțeleg de ce trebuie să pleci, și dacă te las, pleci pentru totdeauna!“

Nu auzea și deodată izbucni în hohote. Își împreună mâinile și se uită la mine în sus cu chipul înecat de neverosimilele lacrimi: „Te rog, lasă-mă să plec!“. Era o halucinație? Se repeta o scenă cu Matilda? în care însă nu mie mi se spunea să plec... Dar nu avui timp să-mi viu în fire. Mă ocoli cu o dibăcie de felină și n-o mai văzui. Plecă. Sau, mai bine zis, pieri, fiindcă nu auzii nici pași precipitați și nici uși deschise sau trântite. Mă întorsei însă imediat pe urmele ei, ieșii pe palierul pustiu, coborâi în goană în stradă să-i văd măcar silueta îndepărtându-se. Nu era, dispăruse, ai fi zis că zeii întunericului și ai ceții o răpiseră îndată ce ieșise. Revenii în odaie, stinsei lumina și mă așezai liniștit la geam. Ei, mă întrebai. Ce-ai aflat? E în disproporție mare ceea ce s-a întâmplat cu puținul lucru care ți s-a desvăluit despre ea. Ce ți s-a desvăluit? Da, o surpriză, e o fată slabă, nu suportă ceva, dar ce anume? Ceea ce unuia i se pare firesc, pe celălalt îl sperie. Da, foarte tare... Nu e rău, gândii. Nu s-a terminat rău. Dacă pentru nimic (fiindcă nu-i făcusem chiar nimic, absolut, nici măcar nu-mi descopeream o intenție cât de vagă și obscură de a-i pricinui vreun rău), dacă deci numai pentru atât, că dorisem să nu plece, se îngrozise atât de tare, ce s-ar întâmpla dacă răul s-ar abate cu adevărat pentru o clipă asupra mea? Și nimeni nu e invulnerabil toată viața în fața pornirilor iraționale, a stărilor în care ispita maleficului învinge, a bănuielii că nu sântem iubiți, că sântem trădați, înșelați sau pur și simplu duși de nas - cine suportă să fie dus de nas? Nu, nu se terminase rău, dar păcat, îmi spuneam, mi-era așa de dragă,

o să-mi fie greu să-mi iau gândul de la ea. Să-mi iau gândul! Dar cine mă silea? Nimeni, putea să-mi rămână dragă chiar dacă s-ar fi măritat și ași fi întâlnit-o pe stradă cu bărbatul de braț. Nu era nici o îndoială, cum fusese cu mine nu mai putea să fie cu nimeni altul (sau chiar dacă ar fi fost, acel altul nu putea să fie ca mine, deci ca să-i placă, și ea trebuia să fie alta... niciodată un adevăr nu putea fi mai evident!). Și atunci de ce mi-ar păsa? Chiar! Iată, ne despărțiserăm și mă simțeam perfect liniștit și detașat...

IV

Ca și când n-ași fi știut că nu liniștea și detașarea sânt semnul despărțirii. Ba nu! Ăsta era semnul, astfel se petrecuse cu Nineta și Căprioara. Dar nu cu Matilda! Oricum, adormii cu sentimentul că nu se întâmplase nimic. Da, se speriase de ceva, asemeni copiilor care încep să urle din senin (așa ni se pare nouă!), o să aflu eu, dacă o fi să aflu, dacă nu cumva această reacție nu era chiar semnul că evoluam pe orbite foarte îndepărtate, că ne apropiasem unul de altul o perioadă oarecare de timp pentru ca apoi să ne detașăm pe imensa elipsă pe care fuseserăm proiectați la naștere, pentru a nu ne mai întâlni niciodată.

Bineînțeles că nu se întâmplase nimic! Uitasem că a doua zi după astfel de însingurări din partea mea (e drept că asta fusese cea mai neagră și mai lungă), avea totdeauna acest aer, această expresie de reproș sfios... Că a fost bruscată, ea care... Ei! Ea care, ce?! „Cum, șoptea, așa? Nu mă mai iubești? Am știut eu!...“ Și într-adevăr coala cu semne complicate și indescifrabile a acestei iubiri se făcea iarăși albă și sentimentul că ieri nu s-a întâmplat nimic copleșea, în fața unui nou azi, ranchiunele mele, stările de iritare care se acumulaseră, îndoielile adânci care îmi dăduseră târcoale.

Intră în biroul meu și se opri lângă ușă: era, ai fi zis, întruchiparea smeritei lui Dostoievski, dar fără nimic din aversiunea ascunsă și fatală a acelei eroine pentru cămătarul cu care fusese silită să se mărite (eşuase în strădania ei încăpățânată de a-i dovedi fostului ofițer că refuzase să se bată în duel fiindcă era un laș și un ticălos; smerita, care de fapt nu era smerită deloc, se aruncase pe fereastră). Bineînțeles, nici eu nu eram acel cămătar! „E voie?!“ îmi șopti ea dintr-o parte, cu aerul că eu ași putea să zic nu (și cu tandra ei ironie că asta n-o să se întâmple decât dacă aşi putea să rezist ochilor ei mari și frumoși, glasului ei catifelat și colorat, de o dulce uimire, gurii care în astfel de clipe se frăgezea și se făcea mai pură decât a unei

inocente fetițe) sub imperiul unei intense dorinți ca ființa ei să fie protejată, să fie iubită, să fie lăsată, în voia ei, ea care... Ei, ea care ce? Ce anume din ființa ei putea fi prins și să zici: este!? Chiar nu se întâmplase nimic ieri și în general chiar nu-mi făcuse niciodată nici un rău?...

Surâse, ghicindu-mi aceste întrebări și acest surâs șterse ca un suflu de generozitate năvalnica hotărâre de a mă despărți de ființa aceasta care îmi aștepta, umilă, învăluindu-mă cu privirea, răspunsul de care era sigură. Mă ridicai de la birou și mă apropiai de ea. „Te iubesc!“ îi șoptii. „Da?! îmi șopti la rândul ei. Atunci cere-ți iertare pentru purtarea ta de ieri!“

Ei, aia e! Izbucnii în râs. „Da, strigai plimbându-mă cu pași mari de la un capăt la altul al biroului, foarte vesel, realmente înveselit, bineînțeles că îmi cer, dar nu știu pentru ce, ce dracu, Doamne iartă-mă, ți-am făcut?! Ar fi o mare victorie pentru mine dacă aș afla!“ Ea avu de astă dată un surâs interior: „Lasă că știi tu! zise. Ai fost brutal!“ Fui gata să-i răspund că oricât s-ar părea de ciudat, brutală a fost ea, nu eu, dar mă întrerupse repede, cu un glas practic și hotărât: „Hai să nu mai vorbim despre asta! Spune mai bine ce facem azi! Ai dreptate, continuă volubilă, e o vreme infectă, mergem la tine și-i spui tu lui nenea ăla de la cârciumioară să ne aducă totul sus și o sticlă din vinu-acela alb, știi care... Aș putea să beau, din el, ăhă, chiar și-o sticlă întreagă, numai eu singură!“ Părea încântată că e în stare de o asemenea ispravă. Mă oprii lângă ușă, pusei mâna pe clanță să simt din vreme dacă cineva, vreun funcționar, ar vrea să intre și îi spusei: „Bine, acum du-te în biroul tău, te aștept la mine acasă.“ Dar nu-i deschisei ușa. „Suzy, îi șoptii, te iubesc!“ Își apropie chipul de-al meu și îi văzui o expresie gravă, voit rătăcită. Îmi repetă spusele ca și când era întâia oară când le auzea: „Mă iubești? Victoraș, mă iubești?“. „O, tresării auzind din gura ei diminutivul, *te iubesc atât de tare, că vor să sune la salvare!*“ „Asta ce mai e?“ „Un poet, acolo unde-am fost, mi le-a spus înainte de a muri să i le transmit iubitei lui; ascultă:

Iubito, mă gândesc la tine
Ca *un borfaș la ceasul unui lord*
Și se ciocnesc în carnea mea drezine
Și caii au atac de cord.“

„Cum?!! strigă, îndepărtându-se de ușă (nu vroia să plece!), mai spune o dată“ (și se uită vrând parcă să ia martori niște inși că n-a mai auzit până

acum o astfel de gravă năzdrăvănie). Lăsai clanța și începui iarăși să mă plimb... „Frumoase versuri zisei, și abia acum îmi dau seama că nu i-am îndeplinit poetului dorința și n-am căutat-o pe iubita lui să i le transmit.“ „De ce?“ „Pentru că nu credeam că o să moară și n-am memorat adresa ei pe care el totuși mi-o dăduse... Credeam, pe atunci, că e un farseur, își bătea joc de noi, și numai la iubita lui nu ne era nouă gândul... Depărtarea și moartea umplu acum de viață, în amintirea mea, caricatura ființei lui... Ascultă iar cum sună...“ Și repetai strofa. Ea fluieră și ieșind avu un gest pornind de la tâmplă în aer, spre nedefinit, spre îndoială, admirație? Formidabil, sau... Da, formidabil, sau... Ei?

I se părea că mă descoperă? Mi se părea că nu știe nimic despre mine și vrea să știe...? Eram un necunoscut interesant. În posesia unor astfel de lucruri tragice și fascinante? Niciodată nu renunțase la verdictul ei pe care îi dăduse la prima noastră întâlnire la Braserie: „Știu, domnule Petrini! Totul se știe.“

O vreme gândisem că avea dreptate: ce să facem cu trecutul cuiva? Într-o iubire, trecutul e o imagine favorabilă pe care o oferim celuilalt spre a-l înșela? E imposibil, vorbind despre noi, să nu mințim? Plecând de la zero numai trecutul care se creează împreună cu celălalt are valoare. Totuși, gândisem mai târziu, confesiunea ei din prima noastră noapte de dragoste mă apropiase de ea atât de mult, încât fără asta nu știu dacă mi-ar fi fost chiar atunci atât de dragă, și mi-era greu să-mi imaginez cum mi-ar fi putut deveni pe urmă fără acea patetică desvăluire. Îi părea rău că o făcuse? Vroia s-o retragă, ca pe-o greșeală? Posibil, chiar sigur, fiindcă îmi spusese: „Nu știu dacă mâine sau mai târziu aș mai putea să-ți povestesc!“ Ar fi trebuit să adauge: nu conta pe impresia pe care o să ți-o fac, fiindcă într-adevăr începusem apoi să mă îndoiesc că ar mai fi aceeași din acea noapte. Începusem s-o bănuiesc că nu fusese total sinceră, cel puțin în rest, ceea ce îmi relatase ea, mai pățise și după ce fusese dată afară din facultate (istoria cu albumul îmi revenea adesea în minte, deși explicațiile ei mi se păruseră absolut sincere). Fata asta ascunde ceva inavuabil, gândeam, și un fior rece îmi încremenea o clipă în suflet, când rămâneam singur. Gândul impur mă ducea la garajul lui Vintilă și trăiam pentru întâia oară o adâncă neliniște. Dacă, îmi spuneam, întâmplarea, care nu încetează să joace adesea un rol catastrofic în viața noastră, m-ar face să aflu ceva în acest sens? M-aș putea oare despărți de ea? Și atunci descopeream cât de tare o iubesc, fiindcă nu găseam în forul meu interior un răspuns net: da sau nu? Nu, mă scuturam, e

imposibil ca această adorabilă făptură să ascundă... Hotărât, nu, mai sigur e că de fapt nu mă iubește... Sau mă iubește într-un fel atât de ciudat, încât eu nu înțeleg, fiindcă altfel de ce ar trăi cu mine? Și de ce și-ar da atât de total pe față întregul ei arsenal de seducție? Nu cumva se credea urâtă? Nu cumva nu numai prima ei iubire fusese un eșec? Nu tresărise ea cu putere când îi spusesem că femeile superioare sânt ocolite de bărbați și ținuse s-o asigur că ea era o femeie obișnuită? Că fusese ocolită și că trăise eșecuri, cum ar fi putut să mi le povestească? Și bineînțeles că nici ale mele n-o interesau...

Astfel mă liniștéam singur, dar apoi alte întrebări apăreau. De ce, de pildă, despre noi înșine (care eram prezentul) se ferea cu atâta dibăcie să vorbească și să se angajeze într-o comunicare mai gravă? Te pomenești că...

Dar iat-o că vine spre mine... Ba nu, m-a văzut și nu vine, aleargă... Și ne îmbrățișam în plină stradă și îi simțeam, lipit de al meu, obrazul dulce, ud de ploaie, și mă îmbăta mirosul părului ei, și îmi părea fierbinte răceala urechilor și freamătul întregii ei ființe... o imensă tăcere voluptuoasă... O pace adâncă îmi inunda sufletul...

V

Abia în preajma Anului nou ploile și vântul se transformară în viscol și orașul fu acoperit de zăpadă. Și ca și când dorințele noastre atât de diferite, devenite dorință unică, ar fi putut determina prin unda spiritului condensări fantastice în norii care parcă nu mai vroiau să părăsească regiunea noastră, în chiar ajunul Anului nou viscolul încetă și apăru pe cer soarele, parcă râzând de noi că îi uitasem existența și strălucirea... Vreți să petreceți, parcă ne spunea, să uitați anul care a trecut... da, iată-mă, eu nu sânt simbolul speranței, sânt chiar speranța, cât timp mergeți pe două picioare și mă vedeți pe bolta albastră, nimic încă nu e pierdut pentru voi... Haide, lăsați zăpada, amânați curățatul, troienele au farmecul lor, dați-i drumul prin magazine, lăsați telefoanele să zbârnâie, cumpărați vin dacă încă n-ați făcut-o până acum, schimbați-vă programul dacă vremea rea v-a făcut apatici și combinațiile voastre au fost aranjate fără entuziasm.

Astfel îmi spusese și Suzy câteva zile mai înainte: „Pe o vreme ca asta n-am chef de nici un Revelion, îl facem în doi, la tine, unde să mergem?“ (îi propusesem Braseria, care de Anul nou se unea cu restaurantul și organizau în ambele săli revelioane la care nu oricine putea obține un loc: mie îmi

putea reține o masă domnul Jenică). Dar ea nu-și schimbă starea de spirit, care în ultima vreme era curioasă, devenise foarte tăcută, fără să fie melancolică sau preocupată de ceva, sau cât de cât neliniștită, cum e a oricărui om care tace zile întregi. Nu era apatică și nici neatentă, pur și simplu tăcea, și ași putea spune că o făcea cu mare poftă (dacă mă pot pronunța astfel!), tot așa cum mai înainte îi plăcuse să sporovăiască, și această tăcere era la fel de obstruantă pentru a comunica cu ea... Cred că nu sânt exact afirmând că nu era preocupată, se vedea că avea un gând care era prezent în tăceri, dar impenetrabil. Ai fi zis însă că acest bizar gând era copilăresc, ca și gesturile. Lua, de pildă, un pahar gol în mână și mi-l întindea. „Ce să-ți aduc în el? o întrebam. Vrei apă sau vin?“ Și vocea mea era puțin ridicată, ca și când iubita mea ar fi fost mută, și îi cercetam atent și amuzat chipul, ca să-i descifrez dorința, fiindcă părea și surdă. Făcea cu degetele răschirate un gest, insistent și nedefinit, în timp ce se răsucea în pat, se întorcea cu spatele la mine și își trăgea pledul pe cap. Îi aduceam apă și o băteam pe umăr. Se ridica în capul oaselor, apuca paharul cu o expresie puerilă de satisfacție, îl bea pe jumătate, parcă foarte grijulie cu setea ei, dar și cu apa, apoi deodată se îndoia ca pisica, deschizând simplu ochii și la fel de simplu readormea. Se schimbase la față, frumoasa ei gură se subțiase și căpătase o vagă culoare vineție. Părea foarte mulțumită că mă învârteam cu grijă în jurul ei și îi respectam tăcerea.

Într-o zi mă așezai la birou și începui să-mi răsfoiesc hârtiile. Era mare liniște în odaie în timp ce afară plopii mei adolescenți, lipsiți acum de frunze, se aplecau uneori foarte tare, chinuiți de rafalele vântului. Îmi simțeam sufletul plin de această liniște și de prezența ei în patul meu. Din când în când mă întorceam să văd ce face și privirea mi se oprea îndelung pe lucrurile ei, ceasul așezat pe lunga noptieră încărcată cu cărți, cismele lăsate alături, cu căputele îndoite și cu vârfurile îndreptate cuminte spre pat, blana întinsă în fotoliu... și gândeam: „De ce n-ar rămâne această fată la mine pentru totdeauna? E atât de dulce prezența ei! Ași putea lucra chiar dacă ar fi trează și ar roboti ca orice soție în micul ei cuib.“ La un moment dat simții că mă privea. Mă răsucii și o văzui cum stătea liniștită rezemată în perne și își smulgea gânditoare, cu mișcări încetinite ca și când ar fi depănat ceva, fire de păr din creștetul capului (îi descoperisem acest obicei asemănător cu al celor care își rod unghiile). „Ai să rămâi cheală“, îi spusesem. „Nu, îmi răspunsese, crește la loc.“ Înainte de a-l arunca, trecea firul prin dinți și îl crănțănea. Era în astfel de clipe într-o stare de absență,

ca să zic așa, lucidă, stare de vid, pe care îl contempla fără gânduri și ași fi zis fără vreun sentiment.

Mă ridicai de la birou și mă așezai lângă picioarele ei, pe care începui să i le mângâi. „Te iubesc, Suzy! îi șoptii. Nu e așa, continuai, că te simți bine la mine? Eu n-ași vrea să mai pleci. Rămâi la mine, și dacă tu vrei, ne căsătorim. Iată, te cer de nevastă!“ Mă privi cu intensitate în timp ce, ca și când ar fi avut ceva în gură, înghiți și apoi își linse buzele cu vârful limbii foarte satisfăcută, dar nu de cererea mea în căsătorie, ci parcă de o senzație unică de confort, de un *bien-être* pe care i-l aducea clipa de față, lungimea ei și conștiința că până la sfârșitul vieții era atât de mult timp încât se putea spune că, practic, sântem de fapt nemuritori: iată ce noapte lungă o să urmeze, și nu e decât una din nenumăratele care vor veni... va trece și iarna asta, va veni primăvara, apoi vara, apoi toamna... ehe! și asta doar într-un an... Își duse mâna la gură și căscă îndelung, într-adevăr cu mare poftă de a se vârî iar sub pled și să doarmă mai departe. Mă ridicai și izbucnii în hohote. „Eu o cer în căsătorie, zisei, și ea îmi răspunde printr-un imens căscat! Bravo, Suzy, așa ceva n-am mai auzit să i se fi întâmplat vreunui pretendent!“

Dar nu se culcă, se dădu jos din pat cu un gest foarte decis, intră în baie, auzii robinetul șuroind, apoi se întoarse cu șervetul în mână ștergându-se pe față foarte aplicat, cu gesturi grăbite de școlăriță înainte de a pleca la școală, îl aruncă pe aparatul de radio, se vârî la loc în pat și luă o carte pe care o începuse și se întoarse, ca de obicei în ultima vreme, cu spatele la mine. (Întorsul acesta al lor cu spatele se pare că e universal, cel puțin pe bietul Petrică îl arunca pe cele mai înalte culmi ale indignării neputincioase.) Mă apropiai, stinsei plafoniera și îi aprinsei veioza.

Nu era bolnavă, venea la birou ca de obicei și la întrebarea mea îngrijorată îmi răspunsese printr-o tăcere pe care o făcu elocventă de astă dată cu o mișcare definită a degetelor, de respingere a unei asemenea ipoteze. Totuși, într-o zi refuză să mai ia masa cu mine, adică mă asistă, dar nu ceru nimic. Nu mă alarmai, dar se alarmară părinții, mama ei îmi dădu un telefon. „Ba da, zise ea, e bolnavă...“ și ezită să-mi dea lămuriri, dar repetă că să am grijă de ea, s-o protejez, să n-o necăjesc... O să-i treacă... Peste o săptămână o să văd că o să-i treacă, o să-și revină. Totuși nu slăbi prea tare și când îi spusei că ar fi bine s-o duc la un doctor făcu un gest curios cu palma: da, dar nu acum, și apoi unul aproape nedefinit care putea să însemne că să părăsesc acest subiect... pentru moment, o să-mi spună ea

când. Chiar zise, ieșind foarte firesc din tăcere: „te anunț eu!“. Și într-adevăr peste o săptămână îmi spuse că are puțină treabă undeva, dacă vroiam s-o însoțesc...

Era la un spital. Intrarăm într-o sală de așteptare plină numai de fete, multe țărănci tinere, unele chiar în jurul a șaisprezece ani. Suzy plăti la un ghișeu o taxă de 30 de lei și apoi ne așezarăm pe bănci. Nu așteptarăm mult, la un moment dat ieși dintr-o încăpere de alături un tânăr și păros medic (cu favoriți până la falcă) și rosti: „Cine e la rând?“, dar o văzu pe Suzy și o chemă: „Poftiți, doamnă Culala! Poftiți și dumneavoastră, mi se adresă, să-i dați puțin curaj.“ (Într-adevăr, o văzui pe Suzy șovăind cu privirea agățată de cea a medicului, implorându-l parcă tocmai pe el, la care venise, să-i alunge spaima). Intrarăm în cabinet și medicul sparse o fiolă și îi supse conținutul cu o seringă. Cu ea în sus se întoarse spre Suzy și îi spuse să-și desvelească fesa. „Haide nu vă speriați de-o înțepătură. Restul, n-o să mai simțiți nimic!“ Și se apropie și o împinse cu blândețe să se așeze cu fața în sus pe canapeaua de piele. Suzy se supuse, aproape pierdută, și medicul o dezveli și mă și mirai că îndată se și îndepărtă, atât de rapid îi înfipsese seringa, sau atât de nedumerit eram încât clipele se comprimaseră pentru percepția mea. „Gata, zise părosul, acum puteți să ieșiți. Dumneavoastră, mi se adresă, doamna mai rămâne un sfert de oră.“

Nu chiar un sfert de oră, poate chiar o oră întreagă, atât de lungă mi se păru așteptarea. Fetele, deși nu se cunoșteau între ele, aveau o expresie comună: știau ce se petrece înăuntru (vor intra și ele), și nu se temeau nicidecum. „Te adoarme?“, zise una. „Da' de unde!“, i se răspunse. „Și nu zaci pe urmă?“ „Da' ce, crezi că doctorul e babă, să-ți bage fusul? Îți face o injecție și nu simți nimic...“ În sfârșit ușa se deschise. Suzy ieși. Era, nu palidă, ci albă ca creta. „Cine e la rând?“, întrebă medicul, și o altă fată se ridică și dispăru în cabinet. „Suzy, îi șoptii, ți-e rău?“ „Nu, murmură, mi-e foame! Caută un taxi și du-mă la cârciumioară. Vezi că se găsesc la ieșirea din spital, să tragă aici.“

Până la cârciumă n-o mai întrebai nimic (fiindcă înțelesesem) și nici acolo, unde începu să mănânce tot ce putu să i se aducă până ce i se pregăti mititei și un mușchi de vacă („să fie mare, zise ea, și multă salată verde“). În schimb, eu nu mâncai nimic. După friptură, mai ceru un mic. „Unul singur?“, întrebă cârciumarul mirat: „Da, numai unul și încă un ardei iute“. Îl mâncă foarte aferată și se uita la mine într-un fel care se vroia elocvent, asemeni unui copil care s-ar fi lăudat altuia că iată ce mănâncă el și celălalt

n-are. „La urmă de tot, îmi explică, se simte gustul micului!“ Și încântarea ei puerilă mă convinse că era ferm încredințată. Oricum, culorile îi reveniră și îmi spuse în treacăt, după ce bău pe nerăsuflate un pahar întreg de vin roșu, că a făcut o întrerupere de sarcină, care la ea e totdeauna atât de toxică, încât până n-o scoate nu poate mânca nimic. „Știi, zise cu o uimire pe care o contemplă ea însăși cu o mare curiozitate, eu n-o să pot să fiu niciodată mamă, sau cel puțin până nu se descoperă un medicament care să...“

Așadar părosul o sfârtecase acolo în cabinet, unde lucra oficial și pe bandă rulantă, în schimbul taxei de 30 de lei. Atât cerea statul pentru a suprima o viață în embrion. „Și fetele acelea, zisei, tot pentru asta veniseră?“ „Da.“ „Așa deci! exclamai indignat. Și probabil că asta se petrece zilnic?!“ „Probabil, sau poate o dată pe săptămână...“ „Și tărăncile acelea...“ „Da, și țărăncile, zise Suzy. Unele stau la zeci de kilometri de spital, se întorc acasă pe jos...“ „Și acasă o iau de la cap“, spusei posomorât, descoperind deodată în mine o îngrijorare sumbră în fața speciei care se mutila cu bună-știință și chiar cu veselie (acum mi se părea că toate fetele acelea, așteptând să le vie rândul, erau de fapt foarte vesele, deși nu erau). „Bineînțeles că acolo în satul lor o iau de la cap, zise Suzy. Nu costă mult!“ „Da, am văzut!... Și te pomenești, reluai cu ironie, că sarcina toxică îți ia și graiul?!“ „Nu, zise, n-are nici o legătură.“ „Dar, după câte știu eu, sarcinile toxice se pot trata. Ai încercat?“ „Nu, nici n-avea rost...“ „De ce nu mi-ai spus?“ (Mai târziu am aflat că într-adevăr se putea trata cu șanse de succes, „dacă femeia are o mare dorință de a naște“, mi se precizase.) Îmi amintii de Căprioara: nici ea nu vrusese să păstreze sarcina, decât dacă spintecătorul de dovleci cu care concepuse s-ar fi întors la ea. Iar Matilda mă părăsise în sinea ei chiar îndată ce se asigurase că nu era o femeie stearpă: nu vroia să trăiască cu mine. „Sarcina ta toxică e un pretext“, îi spusei. „Ai țigări la tine? răspunse Suzy cu o bună-dispoziție de zile mari. Te rog frumos să-mi dai o țigare!“ Îi întinsei pachetul, care stătea în buzunarul meu zile întregi, nu fumam decât în scurte și rare clipe; îndată ce trăgeam câteva fumuri o aruncam, amețeala pe care o simțeam nu-mi făcea nici o plăcere. Îi aprinsei bricheta, și în timp ce își vâra țigarea în flacără, îmi apucă mâna, simțindu-i strânsoarea ei dulce și fierbinte. Turburat, tăcui. Deși proaspătă, imaginea chipului ei alb ca creta, când ieșise din cabinetul medicului și mă căutase cu privirea, mă turbură adânc, ca la o amintire dureroasă și îndepărtată. Oricât ași fi dorit să ocolesc brutalitatea gândului

că dragostea mea pentru ea nu avea viitor, nu mă putui stăpâni să nu-i spun în clipa aceea chiar acest lucru: „Suzy, ce-ai făcut? Cum ai putut să te lași astfel măcelărită? O, Dumnezeule, șoptii, cine îți spune ție că n-ai omorât, poate, unicul tău copil?“

Dar ea nu se turbură în prima clipă, și abia după ce se lăsă între noi o tăcere grea țigarea îi căzu dintre degete. „Mă scuzi un moment?“ zise.

Și se ridică și porni undeva cu pașii ei care mergeau parcă îndărăt (acum mai mult ca oricând), lăsându-mă parcă cu bună-știință să-i contemplu mersul, s-o înțeleg fie și numai dintr-atât, că nici o întrebare n-are rost, că gestul de față, clipa prezentă, sentimentul trăit de ea dăruit mie erau tot ceea ce e mai de preț pe această lume. Restul nu e nerozie, dar nu găsea în ea nici un ecou. „Cum, dar ți-am spus!“, zise după ce se întoarse. O contemplasem venind, ca pe o străină. Era voinică, o redescoperisem, bine clădită, imaginea însăși a fertilității, rănită acum de implacabile instrumente care curățiseră cu hotărâre din alcătuirea ei intimă rețeaua fină de sânge matern... „Da, îmi spusese: sarcină toxică.“ Da, auzisem de astfel de sarcini. Îmi turnai și băui cu sete două pahare de vin, unul după altul. Brusc, devenii vesel. „Ai un șasiu formidabil“, îi spusei. Numai o clipă îi trebui ca să înțeleagă. Șasiul era corpul, scheletul ei bine alcătuit. „De ce vorbești așa? se rugă. Te rog, nu-mi vorbi așa!“ „De acord, dar building vrea să știu care șofer pornește la un drum lung cu un șasiu despre care știe că e grav fisurat...“ Nu mă puteam stăpâni să nu revin asupra subiectului. „Nu știu ce vrei să spui, zise, dar te rog frumos să te porți bine cu mine.“ Ca și când până atunci nu m-ași fi purtat bine cu ea! Într-adevăr, nu era momentul, dar fusese vreodată? „Nu, zisei, ai rămas însărcinată cu mine și te-ai dus și ai scos copilul. Sarcină toxică. Nu cred în sarcinile toxice! De ce nu mi-ai spus?“ „Nu ți-a spus mama?“ „Nu! Maică-ta ți-e complice, de ce nu mi-ai spus tu?!“ „Pentru că tu niciodată...“ „Eu, niciodată, ce?“ Luă martori, cu o privire circulară, tot ceea ce se vedea în jur: mesele cu puțini clienți, bârnele negre ale încăperii, lumina agonizantă a acelui decembrie care se stingea în ferestre, dar nu mărturisi nimic, ca și când în cele din urmă ar fi vrut să spună că era zadarnic... „Ei! o îndemnai, te ascult!“ „Iubitul meu, îmi spuse cu simplitate, ai văzut singur că nu puteam să mai mănânc!“ „De ce nu mi-ai spus?“ „Pentru că știam ce gândești, iar eu știam că nu se poate!“ „Ai încercat!?“ „Bineînțeles!“ „Trebuie să încerci de fiecare dată, îi spusei îmblânzit, fiindcă natura ta e bună din moment ce prinzi copilul, dar ceva din tine îl respinge, ar putea să fie gândirea ta, voința inconștientă de a nu

dori să naști. Această reacție, adusă în conștiință, poate fi învinsă, fiindcă nu e firesc ca o femeie să rămână însărcinată și să nu poată reține sarcina. Formula sarcină toxică nu răspunde la întrebarea de unde vine această așa-zisă toxicitate... Bănuiesc că trebuie să fie o reacție imunologică, de respingere, dar foarte nenaturală, și deci remediabilă, fiindcă embrionul nu ți-e străin, e din ființa ta, și n-am auzit de pildă că un om se poate otrăvi (ba am auzit!) cu propriile lui secreții interne."

Ea râse sesizând din zbor cum singur îmi dărâmam toată schelăria argumentației. Râsei eu însumi. „Suzy, îi spusei cu o seninătate turbure, de ce nu vrei să te măriți cu mine?" Înțelese că nu va scăpa ca de obicei. Singurul truc pe care îl folosi hotărându-se să gândească împreună cu mine fu să mă facă tot pe mine responsabil de răspunsul pe care îl va da... Rămase cu gura ușor întredeschisă, uitându-se în pământ... Se vedea că face un efort considerabil să exprime exact ceea ce era în ea, fără să mă înșele pe mine și nici pe sine... „Să ne căsătorim, murmură... Cum, pentru toată viața?!!"

Și brusc se uită la mine cu o candoare derutată, să-i confirm eu adevărul sentimentului care o stăpânea. „Nuuu! exclamai sarcastic, cum să fie pentru toată viața? Facem o căsătorie pe termen redus, îi spunem oficiantului de la starea civilă... Pe cât? o să ne întrebe. Ei! ce zici, Suzy? Un an? cinci?" Atunci ea răspunse cu o obidă căreia nu-i mai rezistai: „...pune, domne, trei ani!" Și ne înjură apoi așa global (învățase de la mine!) „...vă... muma în... la toți!"

Nu era prima oară când eram expediați astfel, eu și cei care îi mai avea ea în cap, nenumiți. Fu efortul cel mai insistent pe care îl făcui să-i captez gândirea, reușind să aflu ce? Că îi era imposibil să se vadă clar rămânând toată viața cu mine... Cu mine sau cu oricare altul? Cum puteam să știu când cu adevărat nici ea nu știa? Și înțelesei, și din clipa aceea renunțai, se produse adică în obiceiul meu de a gândi, pornind de la cauză la efect, o deplasare silită... Sufletul acestei fete îmi apărea ca o „corolă de minuni a egoismului", pe care încercând s-o descifrezi, ai fi scos bine la iveală acest egoism, dar ai fi sfărâmat în același timp cu însuși instrumentul cercetării, grosolan prin definiție, și farmecul cu care se învăluia inextricabil. Ce era de preferat? Să insiști în dorința (cum am spus, grosolană prin definiție) de a obține certitudine în iubire și în durata ei, sau să renunți? Cum, pentru toată viața? Chiar? Cu același om?! Hm! adevărat, era neliniștitor, cum să zici da?

VI

„Uite, îi spusei deci în ajunul Anului nou, s-a făcut frumos, nu vrei totuși să facem Revelionul la Braserie? Avem masă reținută, am și plătit-o, dar n-are importanță. Domnul Jenică mi-a spus că dacă nu venim, îmi dă banii îndărăt.“ „Nu, zise, facem Revelionul la noi.“

Tăcui. La *noi*, adică unde? La părinții ei? De la întreruperea sarcinii nu se mai întorsese acasă, fără să-mi spună însă că rămânea definitiv cu mine. Nu mă bucuram totuși mai puțin, deși aveam o bănuială, sau mai bine zis o explicație. În ziua aceea se simțise bine, mâncase iarăși seara cu același apetit, dormise neîntrerupt până a doua zi (îl anunțasem eu pe director de ce lipsea - casiera noastră era bolnavă), o găsii la ora trei și jumătate în pat, căscând ca de obicei cu mare poftă și... flămândă, o ghicii după ochi, după privirea insistentă și elocventă cu care mă primi. „Ți-e foame!“ zisei. Confirmă cu o bătaie a pleoapelor. (Continua să fie mută, nu total, dar se pare că descoperise farmecul comunicării prin semne și mai ales farmecul tăcerii în doi; numai de-ar ține-o așa și să nu-și mai revie, gândisem, parcă mi-era mai aproape sufletul ei fără perdeaua de cuvinte pe care o pusese înainte între noi.) „Mergem jos la cârciumioară, îi spusei, îmbracă-te.“ Mă privi fix, fără să clipească. Se întoarse în pat și continuă să se uite la mine în tăcere. Înțelesesem greșit bătaia pleoapelor? Nu-i era foame? Se răsuci și îmi întoarse spatele. „Ești obosită? Nu poți să cobori?“ Nu-mi răspunse. „Să-ți aduc ceva din oraș? N-avem nimic în casă!“ Tăcere. Nu-i ghiceam gândul. „Oricum, îi zisei, să-mi răspunzi numai prin tăcere e imposibil să aflu ce dorești, pe lângă faptul că ar putea să-mi fie greu să acord acestui gen original de a conversa o înaltă semnificație.“ Urmă o agitație scurtă de nemulțumire a degetelor. „Bine, zisei, s-o luăm de la cap: ți-e foame, asta e clar!“ Confirmă cu o vagă mișcare a capului. „Nu vrei să cobori!“ Ea confirmă, „în casă n-avem nimic de mâncare!“ Era clar. „Să-ți aduc ceva din oraș, nu vrei!“ Așa era! Mă uitai halucinat la ea și deodată zărind chipul mamei mele pe birou, mă întrebai ce ar fi zis ea dacă m-ar fi surprins în această postură. Nu apucai să-mi răspund, ca un fulger gândul meu trecu la Suzy, care brusc svârli pledul de pe ea, se ridică în capul oaselor, se uită la mine cu o privire rătăcită, apoi își lăsă picioarele în jos și își luă obrajii în palme.

Alarmat sării din fotoliu și mă aplecai lângă chipul ei: „Ce e cu tine? Ce s-a întâmplat? Te doare ceva?“. Se uită la mine, apoi începu să dea din cap în semn de desnădejde, în semn că da, i s-a întâmplat și nu mai e nimic de făcut... „Ei, ce este, dar te rog să vorbești, lasă acuma glumele, te simți rău, să chem un medic?“ „Victoraș... Victoraș... murmură ea încercând deja să se resemneze, vorbindu-mi nu mie, ci parcă ferestrelor, prin care se vedea viscolul chinuind neîncetat vârfurile celor doi plopi... Victoraș, ne-am procopsit...“ Și în clipa când contemplă inevitabilul care s-a produs, care nu trebuia să se producă, și acuma ce să-i mai faci decât să cauți în tine însuți compătimire și să încerci să nu te disprețuiești: „Aoleo!“, exclamă cu humor. Mă liniștii, dar nu ieșii din uimire. „De ce aoleo? zisei. În ce sens ne-am procopsit?“ „Ne-am procopsit, repetă de astă dată mai ferm, dând mereu din cap. Te iubesc! Aoleo!“

Mă ridicai și începui să dau și eu din cap. Da, ce să zic, aoleo! O astfel de declarație de dragoste mi-ar fi fost cu neputință să mi-o imaginez vreodată. Era prima oară când o făcea. Era însă pentru mine cu atât mai convingătoare cu cât ea o însoțise cu acel văietat popular, care însemna detașare, luciditate, că adică chiar ne-am procopsit... Se ferise cât putuse, ba chiar crezuse până mai ieri că încă nu era nimic, putuse chiar să-și întrerupă o sarcină... Și deodată... Deodată ce? I se întâmplase ceva de ieri până azi? Ce anume? Dar întrebările acestea mi le pusei ceva mai târziu. În clipele acelea mă simțeam fericit, așa cum ni se întâmplă când trăim fără veste o imensă eliberare... „De ce râzi?“, zise ea cu acel humor care îmi sugera totdeauna că știe de ce râd (sau de ce nu râd sau de ce sânt trist, sau de ce sânt înstrăinat...). „Crezi că n-am de ce râde? zisei. Când m-am îndrăgostit eu de tine și tu știai și ți s-a părut firesc să sufăr pentru tine, nici prin cap nu ți-a trecut să mă compătimești, și acuma...“ „Ia lasă tu teoriile, mă întrerupse cu brutalitatea ei catifelată, du-te jos la cârciumioară și spune-i lui nenea ăla să ne-aducă aici fripturile și ce mai au ei acolo bun...“ „Te simți obosită?“ „Da, te rog frumos! Scuză-mă!“ „Să nu se răcească pe viscolul ăsta până urcă.“ „Nu-i învăța tu pe ei cum să facă, își cunosc meseria...“

Frații Berea (așa îi chema pe cei doi mici cârciumari), când auziră, imediat se puseră în mișcare, ba chiar s-a fi putut spune că tocmai astfel de comenzi le lipseau ca să li se confirme menirea lor pe această lume. „Da, da, dom' profesor, avem ficăței de pasăre, sau un ficat de gâscă (la grătar!) o minune, măduvioare, ceva proaspăt: fudulii *(des choses si précieuses)*,

momițe cu țelină, extraordinar...“ Se citea pe fața mea că n-ași fi fost în stare să frânez ceea ce insinua această exuberanță: că adică tipul care venise de-atâtea ori în această cârciumă nu arătase niciodată atât de sigur de sine? Să-l servim deci cu ce avem mai bun, să arătăm că nici noi nu sântem simpli cârciumari, știm și ceva franțuzește, dacă nu cumva sântem băieți de familie bună, siliți de împrejurări să... Nici nu mai așteptară să le răspund ce anume doream să aleg din atâtea lucruri atât de prețioase.

Le aduse un băiat pe o tavă mare în vase acoperite, băgate în alte vase... „Mmm!“, făcu Suzy, când văzu țelina, gogonelele, morcovii murați, pepenele roșu, tot murat, în care își înfipse dinții înainte de orice... În lipsa mea își făcuse părul cozi. Se vroia iarăși fată, după ce în mod deliberat refuzase să fie mamă? Ca o fantasmă trecu pe lângă mine acest gând, în timp ce parcă n-ași fi zis că mânca din tot ceea ce îi etalasem pe pat, ci păștea ca o vițică: de ici, din ficatul de gâscă, de colo, din macaroanele groase (măduvioarele), de dincoace, mușcând din păstăile lungi, pe care le sugea îndelung... Avu apoi o atenție la pândă, după ce termină. Frumoșii ei ochi rămăseseră nemișcați într-o parte: „...Și acum, zise, vă...“ Și ne înjură iar pe toți, de astă dată cu blândețe și ranchiună și își împinse picioarele răsturnând totul pe jos și se refugie repede sub pled, pe care îl trase peste cap... „Hei strigai, ce faci, acum se bea un pahar de vin!“ Îmi părea rău, ași zice, că nu avea ca mine, în clipa aceea, dorința de a goli în întregime o sticlă de vin, chiar mă miram că după atâtea bunătăți... O golii singur și amețiii...

Se trezi după două ore și începu să se uite prin odaie ca și când n-ar fi știut unde se află. Apoi deodată își dădu seama, descoperi unde se afla acel lucru neliniștitor; dădu pledul la o parte, își duse palmele sub pântec și încremeni astfel la pândă: da, acolo, era! Dar se liniști: „Tu ai mâncat?“, zise. „Da!“ „Toarnă-mi un pahar, te rog frumos.“ Dar nu putu să-l bea, își mușcă buzele, puse paharul pe noptieră și se zvârcoli, se făcu covrig. În clipa următoare însă se desdoi și pe chip îi apăru o expresie de chin pe care îl suporta încă în tăcere, cu încrederea pe care o avem totdeauna că o suferință atât de brutală și neașteptată nu va dura și nu va fi mai mare decât atât. Mă așezai lângă ea și îi ștersei fruntea plină de broboane mari de sudoare. „Victoraș, zise, nu sânt fricoasă, dar am dureri înspăimântătoare.“ „Ce ți se întâmplă?“ „Sarcina, zise, imbecilul ăla păros nu știu ce mi-a făcut, dar cred că o să mor!“ Spusese aceste cuvinte parcă ar fi avut o revelație: astfel, deci, se moare?

Se agăță cu amândouă mâinile de marginea de fier a somierei și începu să geamă în timp ce acum și gâtul și pieptul și subsuorile i se umpluseră de transpirație rece. „Victoraș, iartă-mă, mai bine ași fi născut, n-ași fi suferit mai mult... sânt pedepsită...“ Gura i se învinețise, sdrobită de mușcătura dinților, iar degetele i se albiseră încleștate de pat. Ce putea să aibă? mă întrebai. Desigur, fusese rănită, putea să aibă o inflamație, chiar o infecție... Într-adevăr, viața îi era în pericol. „Ai numărul de telefon al acelui medic?“, o întrebai. „Da, zise, caută în poșetă agenda mea, doctorul Mazăre.“ „Și un medic mai de Doamne-ajută n-ai găsit, decât pe acest doctor Fasole? spusei posomorât. Bineînțeles, pentru 30 de lei, pe care nici măcar nu-i ia el...“, „I-am dat cinci sute, zise, și nu l-am ales la întâmplare!“

Ieșii și mă întorsei cu telefonul. Îl vârâi în priză și făcui numărul. Medicul era acasă și îi relatai că domnișoara Culala, operată ieri, are dureri mari. „Are hemoragie?“, mă întrebă el cu calmul clinicianului care știe ce poate fi mai rău. „Nu, adică nu știu...“ „Dați-mi-o la telefon.“ Ridicai aparatul de pe birou și îi întinsei iubitei mele receptorul. „Nu, zise ea, gâfâind, n-am hemoragie, dar mă simt ca înjunghiată... Bine, vă aștept...“ Și îi dădu medicului adresa.

Care se scuză când veni după două ore, „din pricina vremii n-am putut găsi un taxi... Am venit pe jos... V-am spus să veniți cu penicilină, acum n-ați mai fi avut aceste neplăceri... Pentru 30 de lei spitalul nu ne dă și penicilină...“ „N-am găsit“, zise ea fără convingere. „Nici n-ați căutat! Eu cum am găsit chiar acum în prima farmacie în care am intrat?...“ „M-am ghidat după faptul că...“, începu Suzy, dar nu mai spuse după ce anume se ghidase, dar eu înțelesei: nu era la prima întrerupere de sarcină și totdeauna totul trecuse cu bine. „Nu vă speriați, zise el pregătindu-și seringa, se aranjează... Dacă n-ați avut până acum hemoragie (și nici atunci să nu intrați în panică, îmi telefonați) s-ar putea ca o zi sau două să mai aveți ceva dureri, care însă or să treacă“, mai spuse el după ce îi făcu injecția.

Ceva dureri era însă un fel de a vorbi, le avu, la fel de rele ca la început, toată noaptea. A doua zi însă îi trecură cu totul. Ea rămase însă mai departe la mine și nu știam dacă din pricina stării ei, sau fiindcă... Bineînțeles că nu încercai s-o determin să-mi confirme ceea ce îi scăpase în timpul durerilor, că mai bine ar fi născut, n-ar fi suferit mai mult... Știam dinainte! Mă bucuram că nu toxicitatea sarcinii o determinase să se ducă la medic, că adică „șasiul“ ei era fertil, chiar dacă nu într-un fel prea normal... Că nu vroise *cu mine*, asta mi se părea neînsemnat... Nu vroise *deocamdată*...

VII

„Bine, zisei, îl facem *la noi*, și ca să fiu sincer, îmi pare bine că nu te-apucă și pe tine, ca pe toată lumea, o mare excitație în preajma Revelionului. Bine, o să am eu totuși grijă să nu ne rămână în amintire, ca o decepție, primul nostru Revelion.“ „Ei da! zise. Ca și când asta s-ar putea aranja dinainte! O decepție reușită e mai bună decât o petrecere simulată. Îți trebuie multă vreme ca s-o uiți!“ „Ai dreptate, zisei, ce-ar fi să ajunăm?“ Ea nu râse. „Și ce, crezi c-ar fi rău?“ Dar avea un glas senin, o stare de spirit echilibrată, retrasă în sine, era adevărat, dar fără nimic împotriva cuiva sau a mea. O mare curiozitate, mai intensă ca oricând, mă încerca: să vedem, ce-o să facă Suzy de Revelion, într-adevăr o să ajuneze? Chiar? Aveam, cum se zice, retragerea acoperită: frații Berea, adică ei doi, cu familiile și rubedeniile lor, făceau Revelionul în propria lor cârciumioară, bineînțeles cu obloanele trase. „Dacă doriți, dom' profesor, poftiți cu doamna, sânteți invitații noștri, o să ne facă plăcere“, îmi spuseseră la o întrebare de-a mea, dacă închideau de ajunul Anului nou. „Pesemne e mai comod...“ „Nu e vorba că ar fi mai comod, dom' profesor, dar cum să petreci și să te distrezi într-o odaie de patru pe trei?“ „Cum, doar atâta aveți?!“ „Da, aveți dreptate, am avut noi casele noastre de la părinți, dar într-una s-a făcut acum un dispensar pentru copii și în alta s-a instalat un post de miliție. Nici măcar mobila n-am putut să ne-o recuperăm: s-au naționalizat așa cum erau cu veselă cu tot. Era necesar, adăugă unul din ei fără ironie, într-a mea s-au instalat paturi suprapuse și au fost aduși la început ucenici care au folosit-o, vesela adică, farfurii de Limoges, până au spart-o complet, și li s-a adus pe urmă farfurii de tablă, rezistente, strigă el de astă dată cu humor, puteau să-și dea și în cap cu ele, țineau la tăvăleală...“ „Și mobila?“, îl întrebasem. „Mobila nu conta, nu era de valoare, urma să ne comandăm, bine că nu ne-am grăbit... În casa părintească s-au instalat niște fete, studente de-ale dumneavoastră, când le-au scos după câțiva ani să le bage într-un cămin nou construit a fost un tărăboi, nu vroiau să plece, fete, fete, dar au adus colegi și au distrus tot ce se putea vinde, clanțele de la uși (erau frumoase, de!), feroneria de la ferestre, galeriile din lemn de nuc, ha, ha, ba chiar și uși întregi, au fost scoase din țâțâni și au fost declarate inexistente, cică «n-au fost de la început». Pe dosul celor de la șifoniere sau ale dulapurilor în perete își înscriseseră fetele programul de la cursuri, cu creion chimic, pe

furnirul alb de paltin. Luni: de la opt la zece, economie politică și marxism, marți, de la cinci la opt, teoria literaturii, miercuri, teoria chibritului... Știu asta de la bătrânul, care a fost chemat să spună el ce stricăciuni s-au mai făcut, să se dreagă casa și grădina din jur, cu havuzul astupat, cu dependințele de vară în paragină, pline de murdării. S-a reparat tot, a stat acolo o vreme un ștab, unul Mircea, pe urmă ăsta a plecat și în locul lui s-a instalat Miliția, care ăștia au schimbat-o după necesități: dependințele le-au transformat în camere obscure, pentru amprente digitale și alte fotografii, beciul în *beci,* și la poartă au construit și ei o chichineață cu ghișeu, pe unde scotea capul un milițian, dacă vroiai să intri să-ți schimbi buletinul sau să dai cine știe ce declarație... Ni s-a repartizat și nouă câte-o odaie, vă ajunge, zice, sânteți necăsătoriți, dar pe urmă ne-am căsătorit, avem și copii, dar tot în ele am rămas... Așa că, vedeți, de-aia ne-am hotărât să facem Revelionul aici... poftiți și dumneavoastră dom' profesor, sântem vecini, nu? Cum să nu, cu plăcere“, mai adăugă el puțin absent și cu un entuziasm mai moderat ca și când euași fi cerut să viu, nu ei m-ar fi invitat...

„Oricum, zise Suzy, trebuie să trecem și pe la ai mei. Trecem acuma, luăm masa împreună, ciocnim un pahar și pe urmă ne întoarcem acasă.“ *Acasă* deci, tresării, casa mea o consideră așadar și a ei. „Și n-or să se supere că îi lași singuri diseară?“ „Nu, nu vor fi singuri, zise Suzy, ba chiar s-ar putea supăra că n-o să petrecem Revelionul cu cei de vârsta noastră, dacă rămânem cu ei... I-am putea jena cu lipsa mea de chef, dacă s-ar întâmpla ca lipsa mea de apetit să persiste. Pe tine n-o să te deranjeze, nu-i așa, iubitul meu?!“ Și îmi aruncă o privire pe sub gulerul blănii și un surâs de un farmec ucigător, în timp ce pleoapele ei mari bătură cu o veselă viclenie, aluzie nedefinită la tot ceea ce gândeam și simțeam eu; cum adică să mă deranjeze pe mine vreodată orice-ar veni de la ea?

Ieșiserăm de la birou mai devreme, ca toată lumea. Soarele strălucea orbitor peste bulevardele înzăpezite care forfoteau de oameni. Era o binefacere că nu mai treceau pe ele în viteză, zăngănind din toată fierăria grelele camioane. Ici, colo doar se vedeau oprite în fața magazinelor alimentare dube mai mici din care se descărcau cârnați, jumătăți roșii de porci, lăzi cu băuturi specialități de vită, ficat, fructe, portocale, mandarine, banane... Alături, pe patru rânduri, cozi lungi în așteptare. „Stăm și noi?“, zisei. „Ce vrei să luăm?“ „Fructe zisei. Banane! Dacă o fi să ne treacă cheful de a mai ajuna, cu niște vin și banane ne descurcăm.“ „Bine, hai să stăm! Dar să alegem o coadă mai mică.“

Nu găsirăm! Ne întoarserăm înapoi la primul magazin unde însă între timp coada sporise. Suzy se așeză fără ezitări. O expresie ciudată i se așternu pe chip, care, însă, observai, nu era numai a ei. Dacă omul este, cel mai adesea, în manifestările lui, expresia trufiei, la o coadă lungă se poate spune că este întruchiparea însăși a răbdării și supunerii. Nici măcar nu mai gândește, îți face impresia că totul se retrage în ființa lui și nu mai rămâne decât așteptarea, pânda, să vadă dacă se înaintează, dacă individul acela cu căciula, din față, care stă ca un imbecil de o jumătate de oră și nu se mișcă deloc, o să se decidă în sfârșit să facă un pas, sau baba aceea care nu se mai clintește de lângă cântar și tot încarcă (o să ia toate fructele în imensele ei sacoșe!) o să termine vreodată și o să se care în cele din urmă? În acest timp vânzătorii mai dispar, ba unul, ba altul, chemați înăuntru nu se știe de cine și nu se întorc chiar cu una, cu două... „Nu sântem un popor rău guvernabil“, îi spusei iubitei mele la ureche după vreun ceas de așteptare, timp în care tăcuserăm amândoi, prinși de tăcerea tuturor. Ea se uită la mine cu o expresie în care răbdarea se decolorase și drept răspuns se sgribuli. „Ți-e frig, zisei, hai să renunțăm!“ „Nu, zise, de ce să renunțăm după ce am așteptat atâta!?“ Avea dreptate: totdeauna ne reține regretul timpului pierdut. „Ai putea să răcești, insistai, și la urma urmei nu e nevoie să stăm amândoi la coadă, du-te acasă și viu și eu pe urmă.“ „Bine, zise și deschise poșeta și scoase din ea o pliere de plasă (pe care toate femeile aveau grijă s-o poarte cu ele împreună cu rujul, pudriera și creionul, nu se știe unde „se dă“ ceva și erau totdeauna pregătite). Să știi că se întinde, nu te uita la ea că e așa minusculă, adăugă. Și e foarte rezistentă, ține și trei kilograme!“ „Nu mai spune“, zisei, și abia atunci se trezi, înțelese că nu amorțisem, că o iubeam și că așteptarea nu mă îndobitocise; râse discret, hi, hi, „te sărut, îmi șopti, te aștept la mama, nu întârzia mult...“

„Auzi ce mi-a spus Victor când stam la coadă, că nu sântem un popor rău guvernabil“, zise Suzy la masă, adresându-se, desigur, tatălui ei, fiindcă doamna Culala, ca orice soție de modă veche, avea interesul tocit pentru discuțiile zise de idei și nu se înviora decât când era vorba de mici întâmplări din universul ei casnic, în general legat de bucătărie (cum i-a reușit, sau nu i-a reușit un anumit fel de mâncare sau prăjitură, fiindcă a avut, sau n-a avut, cutare condiment, sau a uitat că trebuia întâi să treacă zarzavaturile prin sită, sau să bată întâi foarte insistent albușul și abia după aceea să adauge gălbenușul). „Și ce e cu asta?“, zise domnul Culala. „Cum?! făcu Suzy. Păi îmi spunea chestia asta la ureche! În prima clipă am

crezut că îmi face o declarație." „Aveai nevoie?", zise domnul Culala fără mirare. „Aveam, începusem să înghet." „ Nu e așa frig afară!", se miră el știind totuși că... „Chiar și când nu e frig, tot înghetți, stând ore întregi nemișcat..." zise doamna Culala ghicindu-i comodul gând de bărbat pe care soția îl scutea de cozi. „Numai la asta nu mi-era mie gândul, dacă sântem sau nu sântem rău guvernabili", reluă Suzy uitându-se la mine dintr-o parte („totuși am simțit că mă iubești, parcă îmi spunea, dar în loc să mi-o spui ți-ai permis să te gândești la altceva: crezi că ți-ai câștigat acest drept, să mă iubești și să nu mi-o mai spui?"). Domnul Culala mă apără: „Nu există grad de inteligență la femei când e vorba să-l împiedice pe un bărbat să gândească". „Zău!" făcu Suzy. „Da, afirmă hotărât domnul Culala, și dacă vreuna reușește să-l împiedice începe să-l admire pe un altul, care a rezistat." Suzy râse; așa ceva! „Dar dacă ne gândim că la ora actuală nu lipsa alimentelor sau obiectelor stă la originea cozilor, ași zice că sântem un popor prea ușor guvernabil. Înainte, continuă domnul Culala, când intrai într-un magazin, erai, cel puțin câteva minute, singurul cumpărător. Acum stai la coadă și la pantofi, cu toate că producția de pantofi e mai mare ca în vechiul regim. Nimeni nu se gândește că a cumpăra ceva este, pentru orice om, un eveniment, oricum pentru cei cu pungile mici, o mare plăcere. Acum a devenit doar o necesitate, trebuie să cumperi, - n-ai încotro, dar parcă ți se face silă să vezi iar mutra unul vânzător care își iese repede din pepeni dacă îi ceri să mai vezi și alte modele: are dreptate, cred că visează și el noaptea mutrele iritate ale clienților, prea numeroși și pretențioși ca să-l determine să mai fie și agreabil și serviabil..."

Nu eram atent la el, ci la fiica lui: nu stătea drept la masă, ci cu genunchii întorși spre mine. Îmi amintii cum la început vrusesem să verific dacă făcea la fel cu oricine îi era familiar. Uitasem acest gând, dar acum eram sigur că nu, și nu mă putui stăpâni și îi mângâiai ușor frumoasa ei tâmplă, în timp ce îi răspundeam domnului Culala. „Aveți dreptate, nu ne dăm seama că viața noastră tinde să se sărăcească de astfel de evenimente, care nu sânt deloc atât de neînsemnate, cum par la prima vedere, și cum cred unii. De pildă această invenție, radioul, făcut să ne transmită știri, muzică și alte lucruri agreabile. Dar ce înseamnă o știre? Oricum nu ceva care știm deja, sau presupunem. Știu, sau presupun că peste tot se muncește. Or, știrile pe care le auzim la radio le știm sau le presupunem: că la țară oamenii se pregătesc să însămânțeze sau să culeagă recolta, că la furnalul cutare norma a fost (sau n-a fost!) depășită, și așa mai departe. Cine ascultă

toate astea? Sau că în lume au loc tot felul de cutremure, inundații, avalanșe, secetă, uragane... Dar, adaugă reporterul (am auzit eu însumi chestia asta), cică la Praga liliacul a înflorit a doua oară.“ „Bineînțeles, zise domnul Culala, la noi e o liniște de paradis, unui regim drept, până și natura îi face ochi dulci.“ „N-aveți dreptate, îl întrerupse doamna Culala, uite la radio Erevan se transmit totdeauna lucruri interesante!“ „Da, mamă, zise Suzy, ia spune-ne tu ultima!“ „Cică s-a pus o întrebare: e adevărat că în comunism fiecare om o să aibă avionul lui? Răspuns: e adevărat! Întrebare: și ce-o să facă cu el? Răspuns: cum, de pildă, află că se dă brânză la Kamciatka, se urcă repede în avion și zboară acolo!“ Nu râse nimeni. Eu pentru că eram încă turburat de reacția ei (când o mângâiasem își întorsese chipul spre mine și mă învăluise cu o privire lungă, tăcută, supusă și gravă pe care nu i-o cunoșteam), domnul Culala pentru că era un ardelean serios care reacționa greu la o anecdotă. „Vedeți, reflectă el după un timp, în comerț expresia se *dă*, dacă ar analiza-o un marxist, ar descoperi cu ajutorul ei o gravă anomalie: nu *se vinde* ci se *dă* (se dă brânză la Kamciatka!). În ce situație se află atunci cumpărătorul? De cerșetor, nu? din moment ce nu i se vinde, ci i se dă! Asta înseamnă că oricând se poate să *nu i se mai dea*. Tu mi-ai spus, se adresă el soției, că la o coadă a izbucnit un scandal și vânzătoarea (era o vânzătoare după câte mi-aduc aminte) a spus: face rău că v-aduce! Iată, după ea, comerțul se amestecă cu morala (face bine, face rău), dar mai ales se identifică total cu puterea, care poate decide după caz dacă să se aducă sau să nu se aducă. Or, după câte știu eu, *interesul* de a se vinde mărfuri n-a dispărut în socialism, pentru simplul fapt că activitatea oamenilor în producție ar deveni fără sens. De fapt pentru cine producem dacă nu pentru noi înșine? Atunci ce caută în acest proces cuvintele se *dă?*“

Domnul Culala era vizibil indignat. Dar fiica lui râse: „Tată, cuvintele acestea sânt o născocire a oamenilor, așa gândesc ei, dar nu reiese de-aici că tot așa gândesc și șefii comerțului“. „Tot ce gândesc oamenii reflectă o realitate“, zise domnul Culala mai puțin indignat. „Da, admise Suzy, sigur că reflectă o realitate, dar nu pe-aceea argumentată de tine.“ „Dar care?“ „Ei, asta nu știu!“, dădu ea din umeri și parcă mă luă pe mine drept dovadă, își înfipse mâna în umărul meu și începu să mi-l strângă prin dulci spasme, ca și când ar fi vrut să-mi sugereze o semnificație, înțelesei: să nu-i mai răspund tatălui ei, să schimb subiectul. „Spuneți-mi, îl întrebai, dacă vi s-ar încredința astăzi o mică fabrică ați mai putea s-o conduceți?“ (Eram chiar curios să aflu.) „Cred că nu, răspunse domnul Culala, și pot să spun și de

ce: pentru că nu mi s-ar da voie să am liberă inițiativă, într-o economie atât de centralizată.“ Suzy îmi strânse iar umărul și atunci mă uitai la ea și îmi dădui seama că nu asta vroia: se lipi de mine și începu să-mi mângâie ceafa. „Ești obosită, ți-e somn! zisei ca să maschez acest abandon al ei care îmi strecura în inimă o intensă bucurie. Mergem?“ „Da“, zise, dar nu se grăbi să se ridice, ar fi vrut parcă să adoarmă acolo, în fața părinților, cu capul pe umărul meu. „Credeți atunci, zisei, că experiența iugoslavă se află pe un drum mai bun?“ „Nu, mai rău, zise domnul Culala. O economie ori e liberă total, ori e centralizată. Mai degrabă cred că auto-conducerea ar folosi într-o economie capitalistă, unde ar micșora în bine, pentru producție, voința negativă a patronului. Un patron slab ar putea, astfel, prin participarea salariaților la treburile întreprinderii, să evite de pildă falimentul, care nu-l amenință numai pe el, ci și pe salariați, care devin șomeri. Cointeresarea e o forță care încă nu și-a spus cuvântul.“ „Bine, și atunci de ce nu s-ar potrivi și economiei socialiste?“ „Pentru că nu poți avea o economie liberă sau liberală într-un stat centralizat.“ „Nu înțeleg!“, zisei. „Să vă dau un exemplu“, zise domnul Culala turnând în pahare.

Ciocnirăm. Doamna Culala ne ură, mie și fetei ei, numai bine și realizarea tuturor dorințelor în noul an, Suzy să reintre la facultate, domnul Petrini să se întoarcă și el acolo ca profesor și soțului ei sănătate și să intre și el într-un serviciu. „Degeaba zice el că nu, dar dacă i s-ar încredința nu o uzină, ci chiar un simplu magazin, ce bine i-ar părea! Să știți că e la curent cu totul și suferă și el că stă și nu face nimic...“ Doamna Culala se amețise puțin de paharul băut înainte de aceste urări și divulga acum, despre soțul ei, cum divulgase în prima mea vizită despre Suzy, secrete pe care nu le putea păstra numai pentru ea. Iar eu îi urai să rămână mereu veselă și optimistă, în timp ce mama și fiica se îmbrățișau și se sărutau. Pentru domnul Culala nu găsii nici o urare, dar nici el pentru mine. Așteptam amândoi să se termine efuziunile femeilor și să continuăm discuția. Ciocnirăm totuși a doua oară, și înainte de a goli paharele ne adresarăm un sobru „la mulți ani“. „Mai jos, spre Sibiu, continuă el, crescătorii de vite din satele muntoase nesocializate au oferit statului, oficial, spre vânzare, de nu știu câte ori mai multe vite decât ceea ce se contractase. La început toată lumea era încântată, dar pe urmă, ia stai! Ce e asta? Ce e cu casele astea noi și somptuoase, ce e cu țăranii ăștia care își cumpără automobile și au sute de mii de lei la C.E.C.? Asta e o inegalitate socială, o sfidare, un cumul de capital. *Nu!* Chestia asta trebuie să înceteze! Bine, nu, dar ce să le facem?

Ce să le facem altceva decât să le interzicem să mai crească atâtea vite. Ceea ce s-a și făcut! Li s-a interzis. În timp ce producția de carne e la ordinea zilei, într-o Europă care a descoperit că nu carnea de porc sau de pasăre e cea mai gustoasă, ci cea de vită, *steak*-ul, mușchiul la grătar... Poate nu știi că înainte de război carnea de porc era mai scumpă la piață decât carnea de vită... Care ar fi situația unei uzine dacă transferăm cazul în industrie? Fie datorită unor condiții mai bune, fie mai ales datorită calității oamenilor (oamenii nu sânt toți și mai ales peste tot la fel!), cutare întreprindere câștigă mai mult decât altele de același profil, și atunci ce faci? Le lași câștigurile? Nu ar apărea grave perturbări în psihologia salariaților, plecări, părăsiri ale locului de muncă, o fluctuație nesănătoasă a forței de muncă în sectoare chiar vitale?... Nu, e mai bine cum e acum, când poți acoperi cu realizările dintr-un sector pierderile din altul, unde statul centralizat nu e interesat să dea cineva faliment. Nu știu cum se descurcă sârbii, n-am datele necesare să-mi dau seama ce înseamnă la ei, practic, autogestiunea. Am auzit, de pildă, că o firmă contractează să cumpere, să zicem, cupru, sau altceva, de undeva, de pe o piață străină, unde plătește cu valută forte, în timp ce o altă firmă din țară are aceeași materie primă în stoc, la un preț plătibil în monedă națională. Nu văd aici unde ar fi câștigul! Ce iei pe mere dai pe pere. Cel puțin la noi apare acest avantaj, care e foarte sigur, și ne dă un sentiment de stabilitate absolut incontestabil: merge sau nu merge uzina, avem salariul asigurat. Crește sau nu crește productivitatea muncii, noi, șefii, ne încasăm primele noastre regulat...“ „Glumiți“, zisei. (Toate acestea nu mă pasionau câtuși de puțin, deși eu îl incitasem pe domnul Culala să-și expună teoriile despre comerț și economie, care nu puteau fi decât amuzante și ușor ridicole, ca ale oricărui ins care privește fenomenele neimplicat în ele ca să le descopere cu adevărat legea care le guverna; fusese patron și presupuneam că alt subiect de discuție ar fi fost pentru el plicticos.) „Nu glumesc deloc! exclamă însă domnul Culala cu o ironie împrăștiată. Nici el nu știa dacă era cazul să-și adâncească sau nu ironia. Un salariu sigur și niște prime nemeritate nu sânt ele niște stimulente asemănătoare cu avantajele autoconducerii? continuă el. Hai bă, zice românul, care în general e un om cu simțul datoriei, în sensul că îi displace să rămână dator, are, în acest sens, o veche noblețe, puneți mâna și munciți, că de-aia vă plătește statul. Și muncesc, ba chiar, în momente grele, fac acte de eroism la care numai conștiința îi obligă. Popor admirabil și, cum bine ai spus dumneata, ușor de guvernat... Ne încurcă regățenii, exclamă deodată

domnul Culala dându-se pe spate, forțând la limită echilibrul dintre el și scaun, picior peste picior, și cu o privire dură de șef ardelean care nu știe de glumă. Dădu paharul pe gât. Cum a putut un cărturar așa de mare ca Iorga să spună că vrem Ardealul fără ardeleni!?“ „Nu cred să fi spus Iorga un astfel de lucru! Poate altcineva!“ zisei. „Tată, murmură Suzy somnolentă, cu capul pe umărul meu, asta e o istorie veche!“ „Nu atât de veche, ne-au lăsat până acum câțiva ani pe seama ungurilor, au creat chiar o regiune «Mureș-autonomă maghiară». Aici, unde e leagănul românismului... Ne-au adus moldoveni... ne murdăresc parcurile, își fac nevoile pe lângă zidurile Bisericii negre, veche zidire care...“ „Da, tată, îl întrerupse Suzy, și tu nu știi cine e Eminescu, care era moldovean și a mers pe jos prin Ardealul nostru, ca un sfânt pe un pământ minunat. De ce nu recunoști că n-ai citit niciodată un vers de-al lui?“ „Mie îmi place Goga...“ „Da, ție îți place Goga, de ce m-ați dus de lângă boi, de ce m-ați dus de-acasă, deși ești la a treia generație care a părăsit boul, tot la coarnele lui te gândești, ca la o zeitate, boul Apis, și cucuruzul, în care n-ai intrat niciodată, hai, tată, pa, te sărut, eu am plecat“, zise ea obidită, și se ridică și își îmbrățișă iar mama, parcă ostentativ, adică ea, mama, n-avea idei (și în general ce bine e să nu ai idei), dar îl îmbrățișă și pe el, *pauvre papa*, care ținea atât de mult la Ardealul lui, încât... Eeee! Nimeni nu se gândea că e și ea o fetiță care... ei da! se simțea fericită și atât tatălui, cât și iubitului ei le ardea să...

VIII

Ași fi zis că pica de somn și luarăm un taxi. Dar acasă își reveni și mai ales reveni la tăcerile ei care se pare că după întreruperea sarcinii îi intraseră în fire, alungând cu totul pe vorbăreața dinainte. Se desbrăcă și se aruncă în pat cu o săritură elastică (rămânând chiar o clipă în patru labe, și cu capul în jos) savurând parcă bucuria jocului pur al unei căprițe, care nu cunoștea vidul sufletesc al oamenilor, clipa lipsită de sens, pe care trebuie s-o alunge cu plăceri grosolane, împerecheri în afara sorocului sau băutură și mâncare dincolo de sațietate. Continuă jocul dispărând precipitat sub pled și sugerându-mi cu o privire de interdicție să nu cumva să mă apropii de ea. Apoi întinse mâna și dădu drumul la radio, însă încet, și nu se deslipi de el aproape o jumătate de oră, tot căutând, încercând toate posturile. Nu-i plăcea însă nimic și îl stinse, îmi întoarse apoi spatele și își trase repede pledul peste cap, ca și când ar fi văzut ceva și nu mai vroia să-l vadă; totuși

aproape în aceeași clipă pledul svâcni și se uită la mine peste umăr: „Ai înțeles?“ zise. „Am înțeles!“

Se lăsă tăcerea. Mă așezai la birou cu o mare poftă de lucru și după o vreme, timp în care mă oprii îndelung la un pasaj din caietele mele, începui să scriu. Neprețuite caiete în care zăceau ca niște *iceberguri* reflexiile mele din mirifica perioadă a cursurilor universitare! Numai eu știam ce ascund dedesubt, inspirația înaripată a unei stări de spirit în expansiune, inspirație bogată, fertilă, în timp ce, paralel, Matilda dărâma ceea ce credeam eu că este împlinire în viața vie, iubire și armonie... iar paralel cu ea o mare prietenie, cu un om din generația mea, puternică personalitate obsedată de puțină putere pe această lume, plătind un preț... Da, reușise, mă uitase, nici ăsta nu-mi mai dăduse nici un semn din ziua când râzând pe culoarele spitalului de cei „arși“ (Giordano Bruno) ne despărțisem... Ce-o fi făcând? mă întrebai oprindu-mă o clipă din scris. Ce local și-o fi ales unde să poată comanda un *génie du christianisme* însângerat pe care să-l stropească cu bere și să-și destupe apoi cămășuiala de pe creier cu nenumărate filtre? Mi-era dor de el! Mă duc, îmi spusei, să-l văd! O să-i dau să citească cele două cărți ale mele. Trebuie neapărat să i le dau. În fond, în afară de Ciceo, nimeni nu le-a citit, iar Ciceo... entuziast ca orice prieten... Da, imediat după Anul nou, după ce trec s-o văd pe Silvia, îi dau un telefon și îi fac o vizită...

O bătaie discretă în ușă îmi întrerupse firul... „Da, doamnă“, îi șoptii, să n-o trezesc pe Suzy. Gazda mea înțelese și îmi făcu semn să ies. Mă întrebă apoi dacă ne ducem undeva în seara asta. „Cred că nu“, îi răspunsei. „Dacă totuși nu vă duceți nicăieri, vă invităm la noi. Vin și copiii și o să ne facă plăcere să...“ „Domnule Petrini, spuse inginerul din cealaltă încăpere, poftiți câteva clipe... Luați loc... Realmente, adăugă el, ne-ar face mare plăcere să... Dacă bineînțeles n-aveți altă combinație! O să ascultăm muzică bună, bem un pahar de șampanie și la rigoare se poate și dansa... Ce mai faceți?“ „Bine, răspunsei, ca să nu zic excelent...“ „V-a căutat o doamnă la telefon.“ „Cine era?“ „A spus că o să revină!“ „Din București?“ „Nu, n-am avut impresia... *A propos* de telefon. Puteți să-l luați în cameră o oră, două și să felicitați pe cine doriți.“ „Nu, zisei... ba da, ași vrea să dau un telefon unui prieten din București...“ „Poftiți, zise, și când nu mai aveți nevoie mi-l înapoiați.“ Și se ridică, trase aparatul din priză și mi-l puse în brațe. Bineînțeles, gândii, pe urmă, doamna inginer, când o veni nota de plată, o

să-mi adauge într-o scrisoare bătută la mașină, cu multe detalii, costul convorbirii. Normal!

Revenii în odaie și o găsii pe Suzy la biroul meu. Îmi umbla prin sertare. Cu un instinct sigur dăduse peste cele două lucrări ale mele, dactilografiate, și le pusese alături, ținea cotul pe ele. Acum îmi răsfoia caietele. „Ce faci tu aici?“, o întrebai. Îmi răspunse cu degetele: fac ce-mi place. „Sânt lucrări de specialitate, continuai vârând telefonul în priză. Ai de felicitat pe cineva?“ Respinse cu palma întrebarea. Apoi se ridică, mai cercetă o dată sertarele trase, dacă mai era ceva pe-acolo (nu mai era!), îmi aruncă o privire care parcă nu mă vedea, luă cele două lucrări bine capsate de mine (aveau și coperți) și făcu iar o săritură în pat, de astă dată însă mai sobră, cu o expresie preocupată: „acum, parcă îmi spunea, am găsit două jucării...“, adică s-o las în pace să-și vâre și ea nasul în ele; n-o să le strice, de asta puteam fi sigur... Aprinse veioza, întârzie învârtind butoanele radioului, le opri pe o emisiune străină cu văitături îndepărtate din cine știe ce țară arabă sau bananieră, apoi deschise una din lucrări și se înfundă în lectură. Mă uitai la ea cu atenție: chiar citea, nu răsfoia. După o vreme observai cum mâna ei dreaptă începe să întârzie în creștetul capului, să smulgă rar, în neștire, câte-un fir...

Cerui Bucureștiul. Nu știam numărul lui Micu, dar îi știam adresa, primisem odată de la el trei rânduri pe o ilustrată în care îmi spunea unde stă și unde puteam să-i scriu. Operatoarea mă anunță, după ce îmi găsi numărul, că linia cu Bucureștiul e aglomerată și că va trebui să aștept. „Cât?“ „O oră, două...“ „Da, aștept!“ îi răspunsei.

Mă întorsei la planșeta mea albă și lucrai, cât să fi trecut? O oră jumătate? În acest timp auzeam din spate foșnetul filei întoarse, îmi aduceam aminte că Suzy citea, mă răsuceam mirat, da, chiar citea, cu cotul înfipt în perne, cu o expresie bizară pe chip, impenetrabilă, străină de clipa de față, puțin decolorată, de fetiță care se joacă, puțin îmbătrânită, în timp ce mâna liberă arunca firul de păr rupt între dinți și întorcea cu o mișcare vie fila manuscrisului. Telefonul sună: „Aveți legătura cu Bucureștiul“. Suna ocupat. „Așteptați, nu închideți.“ „Ioane, strigai, apoi recunoscând glasul prietenului meu la telefon, aici e Petrini! La mulți ani!“ „Dragă, zise el prompt cu astfel de surprize, ca și când ne-am fi văzut ieri, cu anii ăștia e o chestie!... Sânt ani care durează de ți se face lehamite și sânt ani care nici nu știi când dracu ți-au fugit pe sub nas. Anul ăsta care s-a scurs m-a scos din sărite, cred că mi-a stricat și pe cel care vine.“ Vrui să-l întreb de ce, dar

mă întrerupse râsul său sincopat și prelungit dincolo de semnificația care ai fi crezut că ți-e la îndemână. Îl așteptai să termine. „De ce?“, zisei. „E complicat să-ți spun la telefon, vino și tu odată pe la mine, să mai stăm de vorbă!“ „Negreșit, zisei, și eu am multe să-ți spun!“ „Dă-mi un telefon înainte, să-mi fac timp, să mă debarasez de treburi...“ „Bine, Ioane, e în regulă... Pot să-ți aduc ceva să citești?“ Urmă o tăcere. Nu lungă, dar nici scurtă. „Adu, zise el, și dacă e ceva bun, putem să și publicăm. A mai citit cineva? Ce-ai scris? E lucrarea despre Giordano Bruno?“ „Nu, altceva!“ „Adu! Știi că mă interesează tot ce gândești tu.“ „Transmite-i Clarei cele mai bune urări.“ „Transmite-i-le tu, uite-o, e aici lângă mine.“ „Petrini, ce e, dragă, cu tine?“ zise Clara în receptor, tot așa, imitându-și soțul prin sugestia că nu era deloc surprinsă de gândul că nu ne-am mai văzut de trei ani și că le venea acum de la mine un semn. Ei și? Ar fi putut tot atât de bine să fie și zece! Viața e scurtă, nu și prietenia! În sanscrită se pot găsi texte în care se spune că nici după moarte nu se stinge o prietenie, o intemporală, ne puteam regăsi în cine știe ce parte a lumii și după reîncarnare... „Ziceai că te muți și tu la București...“ „De! exclamai. Multe zice omul!“ (și ei doi ziseseră). „Nu mai sta acolo, am auzit că faci pe contabilul! Serios, nu te da la fund, vino la București.“ „Nu fac pe contabilul, chiar sânt...“ „Ești, dar vezi să nu împrumuți spiritul contabilului...“ „Ei și? Poate că într-o viață anterioară oi fi fost un mare risipitor și a trebuit să mă reîncarnez într-un contabil, ca să adun cifre și să le cunosc ordinea! Asta după interpretarea lui Platon, care pretinde că spiritul lui Agamemnon, scârbit de ucigașa Clitemnestra, s-ar fi reîncarnat într-o lebădă, sau ceva de genul ăsta...“ „Da, zise Clara, dar după Bardo Tödol reîncarnarea spiritelor superioare urmează o scară ascendentă și numai brutele, care nu suportă starea de *bardo*, se reped în primul animal pe care îl zăresc... Or, tu, încă din viață, ai trecut, ca să zic așa, prin starea de *bardo* și ai suportat-o bine. Ași fi mirată să eșuezi într-un contabil... Serios, vino la București. Ai fi și mai aproape de fetiță, continuă ea (era deci informată!) și ai avea cu totul altfel de perspective și în chestia catedrei...“ (O groază, mai mult de-o grămadă!) „Bine, Clara, o să mă gândesc, văd eu ce fac!...“

Astfel se încheie convorbirea, ca și când nici n-ar fi avut loc, din pricina fostului meu prieten, care lăsase să se aștearnă o tăcere lungă între noi când auzise că vreau să-i aduc ceva să citească. Dacă nu i-ași fi cunoscut bine aceste tăceri, m-ași fi bănuit de suspiciune. Bună era pentru el o lucrare

dacă era și publicabilă. Or, eu știam că ale mele nu erau. Lectura lui, în acest caz, ar mai fi fost pentru mine folositoare? Ar putea el risca o opinie hotărâtă, plin de atâtea frâne, cum îl știam că este? O astfel de frână ar fi fost aceea că ar fi descoperit în lucrările mele ideile din caiete pentru care, vorba nevesti-sii, intrasem în starea de *bardo*; ar fi fost el încântat să-mi spună că aveau valoare? Dacă eram din nou arestat și s-ar fi descoperit că el le citise? (fii fără grijă, Ioane, o să trec să te văd, dar fără lucrări!)

„În nici un caz!“ exclamă Suzy în clipa aceea. Tresării. Ce era asta? Gândurile se aud? „În nici un caz ce?“ o întrebai. Parcă nici nu mă auzi. Îmi răspunse totuși cu o mișcare a mâinii, cu degetele fluturând a respingere, să-mi văd adică de treabă, iar dacă n-am una, să-mi caut. Ceea ce și făcui, intrai în baie spunându-i că vom merge, spre ora Revelionului, ori la gazdele noastre, ori la frații Berea, și trebuia să fiu ras proaspăt... Începui deci să mă bărbieresc, operație pe care o făcui în stil joyceian, adică întârziind îndelung și gândind... Oare sânt eu pe deplin conștient în clipa de față? mă întrebai, apropiindu-mi chipul de oglindă. Sânt bucuros, iubita mea mă citește, și e clar că îi place, altfel n-ar fi stat ea aplecată asupra manuscrisului de mai bine de patru ore. Dealtfel mai are puțin... Începuse cu *Era*... care n-avea decât două sute de pagini. Ce vrusese să spună prin acel *în nici un caz?* Era clar, ascultase convorbirea și avea părerea că în nici un caz să nu-i dau lui Ion Micu să-mi citească lucrările. De ce? O să discutăm, gândii, deși puteam ghici: ...ceea ce citea ea *nu era bine* să mai citească și alții... Chiar dacă e vorba de un prieten? Parcă o vedeam fluturând degetele: chiar! Totuși, îmi spusei, cineva trebuie să le citească, vreau să spun un om specializat în filozofie, fiindcă nici Ciceo și nici ea, Suzy... Ba nu!... Ba da... Reacția ei nu va fi de complezență, s-ar putea să fie chiar brutală... O să aflu chiar în seara asta și s-ar putea să am surpriza ca... Ei, ce putea fi altceva decât... și dacă opinia ei ar fi... Da, clar, net, puteam avea surpriza unei reacții catastrofice... Nu pentru că n-ași avea încredere în ceea ce am făcut, ci pentru că asta ar veni nu de la Ion Micu, pe care l-ași fi înțeles, sau să zicem de la Vaintrub, care era un marxist cu vederi largi, dar locuind pe o altă planetă (e adevărat, o planetă foarte apropiată de a mea, dar totuși alta) sau de la marele poet și filozof (presupunând că ar accepta să mă citească, lucru puțin probabil, auzisem că devenise extrem de mefient) care desigur că demult se învăluise în propriul său sistem filozofic și ar fi strâmbat din nas în fața incursiunii mele, spunându-mi de pildă că... ei, ce? că viziunea mea despre lume seamănă cu a unui Procopius din Cezareea

(fără grasele desvăluiri ale aceluia din *Istoria secretă)*, un fel de pamflet negru și irelevant din punct de vedere filozofic... În clipele mele de îndoială gândisem eu însumi astfel... Dar n-ași fi surprins, fiindcă odată aceste clipe trecând, îmi reciteam lucrarea și n-o găseam străină de mine însumi, dimpotrivă, redescopeream identificarea mea cu ceea ce scrisesem și retrăisem aproape total jubilațiunea interioară care mă stăpânise după terminarea ei. Iar Ciceo era un naiv, lui putuse să-i placă, mi se păruse chiar că era de la sine înțeles... Dar Suzy! nu era! Ea era, desigur, *cititorul*, un cititor dintre cei care, deși se puteau lăsa atrași, în curiozitatea lor avidă, asta nu însemna că odată terminată ultima filă, nu s-ar fi trezit și nu ți-ar fi aruncat o privire neîncrezătoare și ironică: ei, ce-ai vrut să spui? Pe cine ai vrut să păcălești? Fără ca neapărat să-ți exprime toate acestea și cu voce tare, cu alte cuvinte să-ți opună propria lui viziune despre lume, diferită și mai ales incompatibilă, antagonică cu a ta, ceea ce pe terenul ideilor n-ar însemna propriu-zis o judecată care să te nege. Nu, ți-ar răspunde evaziv, sau prin tăcere, fiindcă *cititorul* își *trăiește* concepția despre lume, dar nu și-o poate exprima sintetic, ci fragmentar, prin chiar actele existenței lui. Iar la Suzy, pe deasupra, asta s-ar agrava atât de mult, încât opinia ei n-ar fi departe de a Matildei, adică expresia unei neîncrederi înainte chiar de a citi, atâta timp cât lucrarea nu e publicată și *alții* n-ar veni să-i ateste valoarea. Era însă o deosebire: Suzy, vedeam bine, mă citea cu pasiune... Și dacă, după ultimele rânduri, din pasiunea ei ar rămâne ceva? Hm! O să vedem! Ar fi într-adevăr o catastrofă să nu-i rămână chiar nimic... Interesant totuși! Ar fi de descoperit cu ce ochi m-ar vedea *după*. Ce-ar mai simți îndată ce această excursie în ființa mea ascunsă s-ar termina. Așa deci eram eu? Era o surpriză? Și de ce natură? Poate că, îmi spusei, cu un întârziat scepticism, n-ar fi trebuit s-o las să citească. Fiindcă o surpriză rea n-ar fi avut numai ea, ci și eu. Platon, care gândea și simțea ca un poet, avea totuși aversiune pentru poeți. Tolstoi, un mare spirit, nu-și înțelegea soția, un spirit comun, care îl iubea și era foarte geloasă pe toată existența lui, deși în joc nu fusese niciodată o altă femeie și ea fusese aceea care îi copiase o viață întreagă manuscrisele, ba chiar i le și corectase, și nu numai stilistic. Joyceianul meu bărbierit se apropia de sfârșit, dădui drumul robinetului și mă privii iar de aproape în oglindă. Ei, mă întrebai iar, la ce concluzie ai ajuns? Ești pe deplin conștient în clipa de față? Dădui din umeri... Nu, îmi răspunsei, sânt doar prevenit, ceea ce, recunosc, nu e mare lucru... orice-ași gândi, am o încredere senină că Suzy n-o să-mi facă o surpriză rea. Și dacă totuși? O să

vedem, fiindcă o surpriză totală și rea, adică tăcerea, nu pot să concep. Mă spălai îndelung și apa fierbinte (iată, cine spunea că de Revelion caloriferistul nostru o să se îmbete și o să ne lase fără căldură și apă caldă? trebuie să-i dăm și lui un bacșiș mai gras!), apa fierbinte, ca să zic așa, mă răcori, simțind că alături de seninătatea mea încrezătoare apăruse și o nepăsare senină. Important e, gândii, că îmi place mie (ce-am scris) și de această gândire sânt pe deplin conștient că nu mă iluzionez, restul e aventura ei (a lucrării), care urmează, și nu a mea...

IX

Deodată auzii dincolo un hohot de râs. Ce era asta? Cititoarea mea râdea. Exista oare în eseul meu vreun pasaj comic? Râsul încetă. Mă ștersei bine și apăsat cu prosopul, ca și când ași fi vrut să-mi șterg și din mine vreo rea prevestire, apoi intrai în odaie. „De ce râzi?“ o întrebai cu blândețe (să-i zicem, în realitate cu o dorință vie să-și justifice bine veselia). Dădu o filă înapoi și reciti un pasaj. Izbucni în râs. „Ți-am spus de la început, zise, că *ton humour est merveilleusement irrésistible.*“ Da, așa era, dăduse peste un text încărcat de un sumbru sarcasm. Hm! Se putea și râde! Dacă ceea ce a citit până acum ar fi făcut-o să acumuleze un complex de impresii defavorabile, gândii, pasajul acesta nu s-ar fi putut rupe din context ca s-o înveselească atât de tare. „Mai ai mult?“, o întrebai cu grijă (să-i zicem, în realitate cu îngrijorare să nu întrerupă chiar acum lectura, când îi mai rămăseseră de citit doar câteva file). Făcu un semn liniștitor din degete. Întoarse ultima filă, puse manuscrisul deoparte și apoi se destinse, se răsuci în pat de câteva ori, în prada, ași fi zis, a unei pline încântări. Își întinse brațele și iar se răsuci și izbucni iar în râs. „Iubitul meu, zise, ai scris o carte pasionantă, ai găsit ceva care o salvează; înjuri omenirea cu un humor furios... da, așa este, oamenii sânt...“ Și aici se opri deodată, își dădu parcă seama că era pe punctul să spună cum sânt oamenii, lucru care n-o mai încânta, sau n-avea chef, sau spusesem eu în ceea ce citise și ar fi însemnat să mă rezume, ceea ce iarăși i-ar fi stricat plăcerea pe care o resimțise... „Ajunge, zisei, văzând cum întinde mâna spre celălalt manuscris, e ora unsprezece, o minții, era abia zece, ai citit destul... Avem două invitații: una aici, la gazdele noastre, și alta jos, la frații Berea... Unde ți-ar plăcea?“ Se ridică în genunchi și rămase câteva clipe cu capul în jos, reflectând, apoi se uită la mine îndelung cu un joc de expresie indescriptibil: admirație ironică,

protecție maternă (sau filială!?), neliniște (era chiar bună cartea mea?!), ar fi vrut să dea înapoi, dar... apoi deodată o fermă detașare (probabil că era bună, altfel...). Sări jos și reveni la realitate: „Ce să căutăm noi la frații Berea?“, zise. „Atunci rămânem aici? o întrebai, fiindcă nu precizase dacă mergem alături... Știu că nu-ți place de gazda noastră, e cam pisăloagă!“ „Și ce dacă e pisăloagă? îi venim noi de hac!“ Și spuse asta cu mare chef de a-i veni de hac „indiscretei“ doamne care, de când Suzy se mutase la mine, încetase să mai fie indiscretă (doar o singură dată mă întrebase când mă căsătoresc, conform observației lui Goethe, care spune că oamenii când își dau seama că doi inși s-au îndrăgostit, ar dori să-i vadă căsătoriți, iar după aceea îi pândesc să vadă când se despart; noi, românii, insistăm doar asupra primului fenomen: maică, spun babele, când văd că o pereche întârzie prea mult să se ducă la primărie, dacă vă iubiți de ce nu vă luați? Și odată luați: dacă nu se înțeleg, niciodată nu-i îndeamnă să se despartă, fie din dorința secretă de a-i vedea îndurând și ei, ca toată lumea, jugul în doi, fie pentru că spectacolul suferinței altora li se pare mai atractiv decât cel al căutării fericirii).

Gazda mea, domnul inginer Cucu, afectă o surpriză când ne văzu, ca și când n-ar fi știut că Suzy locuia cu mine, deși, când făcu prezentările, zise: „...și domnișoara Culala, dacă numele vă spune ceva, e chiar cel cunoscut de noi toți...“ Nu veniseră la ei numai „copiii“, casa era plină de lume, toți de vârsta domnului și doamnei Cucu. Ni se dădu câte-un pahar de vermut, și cu el în mână căutarăm unde să ședem... Nu aveam unde, toate scaunele erau ocupate, și inginerul Cucu ori se prefăcea că nu observă, ori chiar era cam mitocan și uitase ce-mi spusese mie mai înainte, că i-ar face o reală plăcere să...

Oricum, se putea deduce că nu prea fuseserăm așteptați. Mă gândii să simulez că de fapt nu venisem să rămânem, plecăm în altă parte, dorisem doar să le urăm în trecere la mulți ani și... Mă uitai la Suzy să-i sugerez retragerea, dar observai pe chipul ei că nici n-avea de gând, dimpotrivă, o țintuia cu o privire ucigașă, ași zice carnasieră, pe doamna Cucu, care clămpănea din gură și avea aerul că nici nu ne cunoștea... Niciodată n-o surprinsesem pe Suzy stăpânită de o astfel de furie rece și orgolioasă...

Atunci văzui cum timida și micuța fiică a doamnei Cucu, care mă luase drept muncitor-filozof (și care între timp născuse un băiețel, trebuia să aibă acum trei ani), îi șoptește ceva soțului ei. Acesta dădu din cap, se ridică, intră în odaia tampon dintre a mea și cea a gazdei și se întoarse cu două

taburete, pe care ne invită să luăm loc. Absent și în același timp atent, de fapt nici absent dar nici atent, domnul Cucu spărgea alune, mesteca necontenit și părea că ascultă, mai degrabă că suportă clămpăneala soției lui fără să se irite, conversația era generală, nu?!, deși nu era!, că totul era agreabil și că în curând... În curând se va produce ceva iminent, îi va spune într-un mod foarte grosolan soției lui că... „Nu, zise însă foarte prevenitor, când doamna Cucu se opri o clipă, asta nu s-a întâmplat atunci, ci prin 1938, când Carol al doilea, venind de la Londra, de la o ceremonie funebră, s-a oprit la Berlin și a încercat o înțelegere cu Hitler... Armand Călinescu...“ „Nu mai vorbi prostii, îl întrerupse doamna Cucu, știu precis de la doctorul Stănescu, care era prietenul lui... Prin '35, nu prin '38 și-a zdrobit el cariera. Deși, dacă mă gândesc, tot rău ar fi fost dacă s-ar fi hotărât să devină ginerele lui I.G.Farben... Cine știe ce-ar fi pățit după război...“ „Dacă zici că ai auzit c-a fost arestat...“, îi acoperi el cu falsă blândețe glasul ei casant. „Nimeni nu l-a îndemnat, îi acoperi și ea glasul, să se apuce tocmai acum, după cincisprezece ani de la război, să dea bani la legionari...“ „Asta înseamnă că a fost silit, zise un domn scund, vârtos, chel și cu groși ochelari pe nas, care îl făceau să semene cu un dur chirurg. Îl aveau cu ceva la mână!“

În acest timp observai cum chipul micuței doamne începea să capete o expresie vie de suferință. Soțul ei se îngrijoră și începură să-și șoptească unul altuia ceva la ureche. „Da“, zise ea și se mai însenină și începu să se uite la noi cu capul ușor plecat, cu un fel de interogație chinuită și resemnată: nu e așa că o să fiți de acord? parcă ni se adresa. El se ridică, se apropie de mine și îmi șopti: „Poate să se odihnească puțin soția mea în camera dumneavoastră?“ „Bineînțeles!“ „Avem o propunere, continuă el, să ne retragem pe urmă și noi acolo...“ „De acord, Suzy, ești de acord?“ Ea își plecă urechea și dădu din cap și se și ridică, chiar ostentativ, fapt care n-o împiedică însă pe doamna Cucu să taie mai departe aerul cu cuvintele ei. Se pare că Suzy își dăduse seama că, dacă ar fi rămas, i-ar fi fost imposibil să-i vie de hac bătrânei pisăloage. „Ooo! făcu ea apoi în odaie uitându-se la mine cu ochii dilatați, pe-asta nici dacă o omori nu-i închizi gura... “ „Ți-am spus eu, râsei, cu mine e mai ponderată, dar ai văzut, pe fata ei o duce la exasperare... de-aia bănuiesc că după ce s-a măritat a părăsit casa părintească.“ „Hi, hi, făcu Suzy, dar ce mâncăm, mi-e foame...“ „Parcă ziceai că vrei să ajunezi.“ „Știi ce, zise, coborâm toți patru la frații Berea...“

Dar intră tânăra pereche și el ne spuse că a vorbit cu bucătăreasa să ne aducă mâncarea aici... Nu scăparăm însă așa de ușor, intră după noi doamna Cucu și ne spuse cu „înțelegere“ că ar fi trebuit să se gândească, tinerilor le place să petreacă între ei... Titi e de vină (adică soțul ei), o scoate din pepeni cu inițiativele lui, pe care le ține secrete până în ultimul moment, ...a fost vorba să vină numai „copiii“, și el, fără să-i spună, a invitat o grămadă de lume... Noroc că a găsit un purcel de lapte, și a avut parcă o presimțire și a pus-o pe Sultana să cumpere destul vin și cozonac de la o cofetărie, „unde se face foarte bine...“. „Bine, mamă, bine“, o întrerupse fiică-sa, pentru că doamna Cucu amenința să nu se mai oprească și nici să plece. „O să vă aduc eu totul aici, insistă ea fără să se sinchisească, numai șampania cred că n-o să ajungă, beți și voi vin, fiindcă decât așa șampanie, mai bine lipsă, e un fel de sirop grețos care n-are decât meritul că face spumă...“ „Mamă, n-avem nevoie de șampanie, și nu ne aduce nimic, ne descurcăm noi“, zise iar fiica ei de astă dată cu buzele tremurânde. „Ești nervoasă“, constată doamna Cucu sec și cu glas parcă abstract, cum pot oamenii fi atât de nervoși, parcă spunea, și se cără în sfârșit, însă cu o încetineală care nu spunea nimic bun, se putea întoarce oricând.

Petrecerea noastră fu reținută din pricina micuței și suferindei doamne Valer (așa îl chema pe ginerele doamnei Cucu), care nu se liniști nici după ce se convinse că mama ei n-o să mai revină (chiar nu mai reveni!), nu putu să mănânce nimic și numai din politețe pentru noi nu ceru soțului ei s-o ducă acasă. Soțul ei însă mâncă vârtos. Când afară începură să se audă împușcăturile de rachete care îngropau anul care trecuse și ale căror artificii strălucitoare ne inundară odaia, stinsei lumina și deschisei amândouă ferestrele.

Suzy veni lângă mine și contemplarăm în tăcere orașul iluminat și sfâșiat de zgomotul petardelor, care parcă spuneau anului care trecuse, bun sau rău, pleacă, bătrâne, o să te ținem minte, sau o să te uităm, adio oricum, lasă loc unor noi sforțări și speranțe... Ceea ce s-a împlinit cu tine să continue, ceea ce a fost eșec să iei cu tine în neant, și o nouă rotație în jurul soarelui, a pământului nostru plin de albastre și imense întinderi de ape, să fie benefică oceanului uman în totalitatea lui și fiecăruia dintre noi în parte... Să nu moară nimeni în anul care vine (se poate, nu?) și să nu nască decât mamele fericite! Nu-ți port pică, gândii eu însumi pentru mine, am fost fericit în aproape toate lunile tale, mi-ai adus în viață o ființă pe care o iubesc și mi-ai confirmat că truda gândirii mele a fost fructuoasă: Spune-i

micuțului an nou, care ne întâmpină, să ne ajute, înainte de a îmbătrâni și el, să ne îndeplinim măcar o parte din dorințele noastre nemăsurate... Simții în euforia acelor clipe o mână care mă apucă de ceafă și începu să mă mângâie insistent și dulce... Un îndemn, o sugestie, o trezise din tăcerea mea însingurată... Ochii ni se întâlniră în întunericul în care scăpărau scântei albastre și roșii, alungate violent de orbitoare explozii albe și verzi. Un chip îngrijorat mi se alătură: „Ce faci tu, sufletul meu?! La ce te gândești?“ Ne îmbrățișarăm, ne chinuirăm obrajii, urechile, gurile într-o mută contopire. Ea mă strângea foarte tare, ca atunci la despărțire în frumoasa casă unde ea copilărise și ne apucaseră zorile după prima noastră noapte de dragoste... Brațele ei dulci, puternice, de zidăriță, care știau să apuce... „Suzy, te iubesc...“ „Da, Victoraș, ne-am procopsit...“ „Dacă ai ști ce bine îmi pare că ți-a plăcut cartea mea...“ „Da, hi, hi, ce păcat că nu poate să apară *acum*... Dar o să apară ea cândva... Să nu i-o dai lui Ion Micu s-o citească...“ „Bineînțeles...“ „Cealaltă cum e?“ „Nu cred că o să-ți mai placă. E filozofie pură, n-o să mai găsești în ea nimic care să te facă să râzi...“ „Crezi? Hi, hi...“ „Da, nu mai e o imprecație, ci o carte liniștită și foarte abstractă...“ „Când ai avut timp să le scrii?“ Din glasul ei înțelesei însă că nu era vorba de timpul fizic, de durată, ci de disponibilitatea mea afectivă... după ce trecusem printr-atâtea... Și încă mai treceam... „Tocmai, spusei, n-ași fi avut timp dacă n-ași fi scris-o pe prima...“ „Mai vorbim, hai să aprindem.“

Revenii în odaie și răsucii comutatorul. Musafirii noștri stătuseră ca și noi la cealaltă fereastră, șoptindu-și desigur lucruri tot atât de... Se întoarseră și închiserăm geamurile. Suferinda doamnă părea mai liniștită, dar când umplurăm paharele, nu se atinse de al ei. „Stimată doamnă, ridicai eu glasul, lăsați, beți un pahar și o să vedeți că totul o să vi se pară altfel... Daaa, continuai, dându-l pe-al meu cu sete peste cap și cuprins îndată de o stranie exuberanță, sânt lucruri mult mai importante, beți paharul și o să le descoperiți... Paharul trebuie băut, filozofai eu mai departe surprinzând o uimire pe chipul iubitei mele și o posomorâtă neîncredere pe cel al soțului prea sensibilei doamne (da, parcă spunea el, eu îl beau, am dat peste o ființă pe care o iubesc foarte tare, dar am început să am bănuieli, și asta mă întristează, că iubirea mea nu-i ajută la nimic). Nu folosește la nimic, reluai eu ca un ecou al propriei mele gândiri, dacă eviți paharul. Socrate s-a gândit el bine când a acceptat cucuta...“ „În schimb tu ai băut unul în plus“, zise Suzy, și toți patru izbucnirăm atunci în hohote, chiar și plăpânda. Prinsei

momentul și îi întinsei paharul cu mâinile mele: „Beți, doamnă! Vă rog să beți, n-o să vi se întâmple nimic desagreabil!“

Bău, dar nici ceva agreabil nu i se întâmplă. Doar o curioasă schimbare de expresie: „sânt rezistentă, parcă spunea, nu sânt atât de plăpândă pe cât par...“. Dar rezistentă la ce? Probabil la orice i-ar fi putut face plăcere ei, și prin ricoșeu și bărbatului... Era și ăsta un fel instinctiv de a-l ține... „Hi, hi, făcu Suzy după ce închise ușa în urma lor... Daaa, ți-a plăcut prăpădita asta! Ai fi vrut s-o protejezi... Ei da, lasă că te-am văzut eu... Oiță! exclamă cu o voce înaltă, imitându-mă în strigăte, ai vrut să faci pe berbecul!“ Sări în pat, unde se așeză turcește și netezi cuvertura în fața ei, ca și când m-ar fi invitat să jucăm împreună pietre sau să-și dea în cărți, să-mi ghicească norocul... „Hi hi, bem și noi acuma ceva, iubitul meu?... Și parcă auzisem și eu de fructe, banane, «smochine», puse ea, nu știu de ce, acest cuvânt între ghilimele, daaa, și alte minunate fructe ale pământului...“

X

Astfel se încheie anul și ne trezirăm în cel nou ca o grosolană surpriză, pe care ne-o făcu domnul inginer Cucu a doua zi spre prânz. Prin somn auzii o bătaie grăbită în ușă, o bătaie mai mult de formă, fiindcă ușa se deschise în același timp și cineva intră în odaie (senzația mea fu mai degrabă că „năvăli“, prin siguranța pașilor și parcă a unui fel de gălăgie pe care o fac cei care ne sânt familiari și nu se sinchisesc dacă ne surprind, să zicem, goi în pat, sau chiar în baie). „Eeei, nu se doarme de Anul nou, trezește-te, domnule, o să ai destul timp să lenevești până la celălalt... Așa îți primești tu musafirii?... Ei, haide, acuma nu te jena, dă-te jos și aprinde lumina... Unde o fi comutatorul ăsta?“

Era Matilda, veselă nevoie mare, îi recunoscusem din prima clipă, și venind parcă dintr-un vis îndepărtat, glasul ei de altădată, din clipele de euforie exaltată... Lumina se aprinse. Sării în capul oaselor, buimăcit. Matilda nu era singură... „Silvia, murmurai răgușit de o furie năvalnică. Ce cauți tu aici, fără să te anunți? mă adresai Matildei, trăim într-o lume civilizată, avem telefoane, adrese, poștă și telegraf, copii și prieteni pe care trebuie să evităm să-i punem în situații delicate...“ „Ei ho! că nu s-a întâmplat nimic, râse Matilda, nu e o catastrofă că te-am surprins în pijama...“

Nu vedea că nu eram singur, se așeză într-un fotoliu pusă parcă pe taclale și continuă: „...Ce e asta, ți-am telefonat ieri și am vorbit cu gazda ta, inginerul Cucu, nu erai acasă, și i-am spus că trec astăzi pe la prânz să ți-o aduc pe Silvia... Și acum când am sunat mi-a deschis același domn Cucu și «poftiți!», mi-a zis, cu aerul cel mai natural din lume - așa, ca între oameni «civilizați», adăugă cu o nuanță sarcastică în glas, observând în sfârșit că în patul meu era o femeie... Am crezut că ne aștepți, șuieră de astă dată furioasă, dar mereu stăpânită de aceeași euforie exaltată, deși te înțeleg, adăugă cu înțelegere, dar trebuia să ne spui...“ „Ce să spun, strigai, nu m-a anunțat nimeni că ai să vii!“ „Nu ți-a spus gazda ta?“ „Mi-a spus că m-a căutat o doamnă care o să revie.“ „Nu ți-a spus că o să trec azi cu Silvia să te văd?“ „Nu! Și de ce n-ai revenit cu telefonul?“ „Fiindcă domnul Cucu m-a avertizat că nu ești acasă la această oră și că probabil n-o să fii nici mai târziu, faci Revelionul cine știe unde, fiindcă i-a spus nevastă-sa că n-ai pregătit nimic acasă...“ „Futu-l în cur pe mă-sa pe domnul Cucu al tău, te-ai apucat să pălăvrăgești cu el despre lucruri care nu-l privesc, când puteai foarte bine să revii cu un telefon... Te costa mult dacă...“

În clipa aceea Suzy se ridică și ea în capul oaselor, își drese cu o mișcare fermă părul și mă întrerupse: „De ce strigi, zise cu un mic reproș senin, nu vezi că e o neînțelegere? Treceți în odaia cealaltă și discutați.“ În care odaie? Acolo stătea mama inginerului, bătrâna doamnă Cucu. „A! nu știi, zise Suzy, e plecată de sărbători, mi-a spus mie...“ Mă dădui jos din pat, deschisei șifonierul, trăsei halatul pe mine și trecurăm dincolo. „Dealtfel, după o astfel de primire, nici n-avem ce să discutăm“, zise Matilda după ce ne așezarăm pe scaune. „Dacă vrei să mai stai cu Silvia...“ „O clipă“, o oprii și mă ridicai și trântii cu putere ușa întredeschisă care da în odaia grobianului farseur, domnul inginer Cucu, și a nevesti-sii, pentru care simții în secunda aceea simpatie, bine făcea că îi toca cu clămpănitul ei casant nervii lui prea groși... era ea pisăloagă, dar, vorba lui Caragiale, nu era groabă, ca bărbatu-său.

Silvia simți pesemne că ușa trântită și expresia mea furioasă nu îi erau adresate ei, ci maică-sii, și avu un surâs divin: tata o înveselea. „Ah, zisei, ia vino tu încoace!“ Și o luai în brațe și clipe lungi durară până mă desprinsei de roua ochilor ei inocenți. „Tataaa, îmi șopti, nu prea copleșită de mângâierile mele, vreau să-ți spun ceva.“ Aoleo, gândii, ce-o fi vrând să-mi spună? Nu mai știam bine când mă iubea și când nu, acel ci de altădată, semnul tandreței ei infantile și totale, se topise din pronunția ei pentru

mine? Dar nu, surpriza veni... „Ci, ci, o auzii spunând, la mulți ani, ta-taaa!“ „De ce nu-i răspunzi fetiței?“, zise Matilda observându-mă cu un ochi cercetător care sticlea de supoziții și presupoziții alergându-i foarte sprintene și viclene prin minte (desigur, n-o mai iubeam pe Silvia, acum când iubeam pe altcineva, a știut ea totdeauna că...). „Dacă i-ași răspunde, zisei, tu de ce ai mai avea să te miri?“ „Nu mă miră, îmi răspunse foarte rece (euforia îi pierise), în orice caz, dacă vrei să mai stai de vorbă cu ea (și simții că nu din proprie voință mai concepea un asemenea lucru, mai avea și Silvia ceva de spus), în casa asta n-o las, ne găsești la Tasia, unde o să stăm vreo săptămână.“ „De ce, mamă?“, zise Silvia, cu un glas în care ea sugera că replica mamei nu va fi auzită. Nu era o întrebare, de ce, mamă, ci o afirmație, ba da, mamă. „În nici un caz, îi spuse Matilda crâncenă, tu n-ai văzut că tata nu e singur?“ „Ci, ci ce dacă? zise Silvia. Nici tu nu ești, ci singură, ci când tata vine pe la noi!“

O tăcere ca după o sentință se lăsă în urma acestor cuvinte neașteptate. „Trebuie să recunoști, mă adresai în sfârșit Matildei, că Silvia gândește logic. O să stea cu mine până plecați.“ O bătaie discretă în ușă o împiedică pe Matilda să răspundă. „Da“, zisei, și Suzy intră. Se vedea că luase o hotărâre, se îmbrăcase, își pusese blana, vroia, desigur, să plece. Dar nu se grăbea, se așeză cuminte pe un scaun. Se pieptănase lins și își strânsese părul la ceafă în coadă de cal, cum era moda printre fete. „De ce nu mi-o prezinți pe soția ta?“, zise Matilda. „Suzy Culala mă cheamă, doamnă! răspunse ea prompt. Aveți o fetiță extraordinară“, continuă cu un surâs ca un brici și cu un glas în care răzbătea un orgoliu retras și rece, îndepărtat de noi toți și de clipa de față: „aveți“ adică eu și Matilda, ea n-avea ce căuta acolo. Surâsul ei mă înghehă. Nu negase că n-ar fi soția mea, totuși își spusese numele de fată. „Îmi dați voie, doamnă, să-i spun ceva fetiței dumneavoastră?“ Și surâsul glacial se accentuă atât de tare. Încât deveni parcă de gips, însă un gips viu, ca al tinerei necunoscute care se înecase în Sena, mai frumos și mai misterios ca al Giocondei, fiindcă undele care o învăluiseră nu-i alteraseră expresia de beatitudine și încredere cu care se încredințase apelor. Matilda tăcu, știind parcă dinainte că Silvia n-o să-i aștepte răspunsul, ceea ce fetița și făcu, se apropie de necunoscută și își lipi urechea și ascultă fără să se mire de șoaptele care urmară. Îmi încordai auzul, dar șușoteala era ininteligibilă. Ce-i spunea Suzy, ce secret atât de rapid i se născuse în minte? „Da? se detașă ea, ai înțeles? Vino încoace!“ Și

iar îi șopti ceva, pesemne îi repetă, fiindcă după aceea (a înțeles sau nu, fetița) se ridică în picioare: „Am plecat, mi se adresă, vorbim la telefon...“

Numai cei încleiați în propriul lor trecut au, adesea, senzația că prezentul e vertiginos. Nu reacționează la el. Rămăsei inert. Da, gândii, o să vorbim la telefon. Aici erau niște socoteli de reglat. „Cam isterică soția ta“, zise Matilda. „Mai puțin isterică decât tine“, îi replicai. „Da, reluă Matilda, o să vorbesc cu ea și o să-i spun că o s-o nenorocești ca și pe mine.“ „Nu mai spune! Ești nenorocită?“, o întrebai cu o prospețime jubilatoare în glas. „Ai vrea tu!“ „Eu nu vreau de la tine nimic, las-o pe Silvia aici și...“

Mă redresai, simțind că trebuie să mă smulg imediat din capcana imenselor noastre ciocniri de odinioară. La ce bun? Tot ceea ce mai aveam să ne spunem nu mai rima cu nimic. Prezentul devenea vertiginos. Intrai în odaia mea și deschisei liniștit șifonierul. Se golise, nu mai atârnau în el decât costumele mele. Intrai în baie, dar nu mai regăsii sub oglindă obiectele ei de toaletă. Revenii: cercetai mai atent odaia, să descopăr un semn. Dar știam că nu va fi. Da, nu mai aveam ce să mai văd, operase, fata asta, cu o rapiditate uimitoare. Își luase tot ce era al ei, nu mai lăsase nimic în urmă... Ba nu: „Vorbim la telefon“... Asta putea să nu mai însemne mare lucru... Mă lungii în pat, cu mâinile sub ceafă. În timp ce auzeam ușa de la intrare trântindu-se. Nu tresării, știam că Matilda plecase și o luase și pe Silvia cu ea...

Astfel începu pentru mine noul an, da, chiar anul de-acum, când scriu toate acestea; cel fatal...

PARTEA A ZECEA

I

Închisei cu o mișcare furioasă șifonierul căscat, din care Suzy „sburase ca o lașă“ (cum s-ar fi exprimat despre noi Caragiale, luându-ne peste picior), și îi trăsei eu însumi dulapului o lovitură zdravănă, fiindcă așa era, Suzy părăsise vertiginos cuibul nostru ca și când ar fi simțit apropierea hultanului. N-ași fi putut zice însă că fugise speriată, dimpotrivă, ultima ei expresie, vorbindu-i Silviei la ureche, arătase mai degrabă siguranță de sine și parcă o stranie jubilațiune. Acum vedeam clar ce era: bucuria unei înstrăinări rapide și bine întemeiate, asemeni celor care descoperă brusc cum întâmplarea îi servește miraculos, de o mie de ori mai eficace decât oricare alt efort al unei hotărâri deliberate. „Ei! zisei, întinzându-mă pe pat cu mâinile sub ceafă, unde e melancolia care credeai că o să... În clipa când... Nici vorbă despre o asemenea poetică învăluire, asta se simte doar gândind la despărțire, și nu când ea se produce.“ În clipa aceea ușile șifonierului scârțâiră parcă ironic. Mă ridicai să le închid bine, dar fără voia mea mâinile le deschiseră larg și contemplai îndelung... hm! da, golul!

Asta îmi aminti de întâmplarea unui grec, dintre cei pe care înfrângerea generalului Marcos în '43 îi aduseseră pe meleagurile noastre. Era un scriitor și gazetar cu relații, călătorea des în Occident și se întorcea totdeauna cu geamantanele pline cu cadouri pentru gagicele lui nestatornice (parcă le alegea anume din specia celor care părăsesc partenerul repede și fără motiv aparent). „Cobor la gară, cică ar fi relatat grecul însuși, și mă repej la telefon s-o anunci pe iubita mea că am șoșit. Telefonul cârrr, cârrr... nu răspunde! Mă urc la taeși... Adușeșem pentru ea ciorapi de mătasea, rochice, pantofi cu tocul ascuțit, ruj Christian Dior, și alte lucruri drăguce... Șun la ușa... Nimic... Școt cheia, intru în apartament, nu era, și atunci am avut un preșentiment și am deschis șifonierul: golul! Beștia fugise!“

Surâsei în forul meu interior și închisei, de astă dată cu blândețe ușile. Trebuie să desprindem o filozofie tonică din întâmplările celor părăsiți și îmi veni atunci în minte și felul cum îl cucerise și apoi îl părăsise dumnezeita (cu paharul de șampanie în taxi, la ora zece în seara Revelionului, tur-retur) pe Bacaloglu, care de-atunci preconiza să punem un

T cu fierul înroșit pe spinarea tuturor trădătoarelor. Asta era sinistru, grecul avea mai mult humor.

Mă îmbrăcai și plecai la Tasia, s-o aduc pe Silvia la mine. Găsii petrecere generală, ca odinioară când îi vizitasem pentru întâia oară, a doua zi după căsătoria mea cu Matilda. Dar nu ca atunci mă întâmpină fosta mea soție, ca și când n-ar fi știut cine era bărbatul care intrase pe ușă, ci ca și când acum eu eram bărbatul ei de totdeauna și nimic nu se întâmplase vreodată între noi... „Aaa! Victor, făcu ea îndată ce mă văzu (și se ridică în picioare), hai, dragă, la mulți ani și nu mai umbla și tu cu o falcă în cer și una în pământ, o singură viață are omul și...“ Se ridicară toți, pricăjitul se grăbi cu un aer aplicat să-mi umple un pahar, ca și când ar fi descoperit și el în clipa aceea că o singură viață are omul, și asta l-ar fi entuziasmat, și ciocnirăm cu expresii semnificative: dacă o singură viață avem, atunci ce mai andarbrambura, să bem și să chefuim. „Așa este, strigă marele Vasile, șeful clanului, neschimbat se pare, cu regimul lui alternat între carne și vitamine, o viață are omul și un trai nenorocit.“

Nu s-ar fi zis. În ceea ce îl privea, sau cine știe? Dintre ei toți numai Tasia îmbătrânise. Tamara își pierduse orice fatalitate. Amândouă, nu se știe de ce, aveau trăsăturile adâncite, sumbre, sau mi se părea mie, cum le priveam cu un ochi străin? Desigur, fiindcă veselia Matildei nu alunga de pe chipul ei o strălucire pe stinse, dar fără bogăția de culori a unui amurg fastuos. Îmi aruncai privirea circular, să redescopăr subalternii marelui Vasile. Erau alții și nu avui nici o curiozitate să-i cunosc. În același timp, la vederea acestor ființe care obosiseră se pare, în ritualul vieții lor anonime, știam că dacă am să rămân să beau cu ei depresiunea mea s-ar fi retras și i-ași fi văzut cine știe, poate în culori de epopee, în care nu triumfam decât eu și Silvia, zeitate care se uita la mine cu o expresie turburătoare de singurătate și nepăsare: știu multe, parcă voia să spună, dar eu nu vreau să știu nimic, deși m-ați silit să aflu, viața mea nu este atinsă de zgomotul, cuvintele, rumoarea și paharele voastre. Uite-l colo pe tata, nu știu cine e, nici măcar nu mai țin minte că ne-am plimbat de-atâtea ori împreună, că am pus într-o zi flori pentru mireasă, că m-am dat în călușei, și el mă pândea pe de lături să nu mă piardă, că m-a ținut în brațe și mi-a arătat orașul, m-a dus la cișmar...

Nu așteptai să reînceapă conversația înnoitoare. Dădui paharul pe gât și o chemai pe Silvia. Ea ezită, iar eu știam că o să ezite. „Silvia, zise Matilda cu o falsă uimire, te cheamă tata.“ Atunci ea se ridică și veni la mine, floare

vie care nu știe cine o rupe și o duce la nas, dar care știe că asta o poate face însă și tata și mama și toți cei legați de nașterea și de mica ei existență. O acută durere mă înstrăină câteva clipe de ignoranța vieții ei crude, după care îmi revenii, șoptindu-i zadarnic: „Vrei să vii cu mine? Nu te uita la mama, continuai, deși nu se uita la maică-sa, ei, ce zici?“ „Tataaa, zise, ci tu nu mănânci nimic?“ „ Sigur, îi răspunsei, intri și tu în concretul clipei și eviți să răspunzi. Tata a mâncat, îți spun la revedere, trebuie să plec.“ „Tataaa, zise, ci nu rămâi cu noi?“ În loc să zică „merg și eu cu tine“. Depresiunea mea i se transmisese. Dacă ași fi fost vesel și hotărât bineînțeles că ar fi venit. Îi spusei că astăzi și mâine o mai las, să se bucure și tanti Tasia de sosirea ei, iar poimâine mă întorc. O să trecem pe la nenea ăla care îi făcuse odată o săritoare din piele. Mai ținea minte? Nu! „La cișmar“, zisei. Surâse o clipă, ca o străluminare. În ochii mei nu se schimbase mult, avusese pe atunci o mică precocitate, care din fericire dispăruse, urmată de o încetinire, se îndepărtase lent de la patru spre nouă ani și sufletește înflorise parcă doar în adâncime, fizic era tot atât de suavă și fragilă ca o crenguță. „Bine, zisei, dacă tu vrei să mănânc, gata domne, s-a aranjat, acum du-te la locul tău.“

„Da, zise Tasia. Îți face hatârul, pe noi nu ne onorează.“ Când cineva îți vorbește urât fără să se jeneze înseamnă că în realitate zace în el o mare furie, abia stăpânită. Nu mai era aceeași Tasia, plină de atenție față de mine și ținându-mi partea. Cum mi-era foame, mă hotărâi să mănânc și devenii curios să aflu și ce avea cu mine. „Mi s-a părut că v-am deranjat“, zisei simulând o nepăsătoare absență. „De deranjat ne-ai deranjat, îmi răspunse punându-mi în farfurie niște cârnați și o strachină cu varză murată, dar ce să facem, vă primim, măria-voastră, că ați ajuns mare și poate puneți și pentru noi, undeva, o vorbă bună.“ „Cu mare plăcere, zisei, oricând...“ „Da, și acum ia spune, de ce ai fugit tu de-acasă și ți-ai lăsat fetița pe mâini străine?“

Așa deci! Asta era furia ascunsă! Înțelesei că asta se discutase mai înainte, sau în orice caz, doar între ea și Matilda, între patru ochi. Dar vedeam că nu se jena să-mi aducă învinuirea și în auzul celorlalți și mai ales al Silviei. Cu ce sens? Nu cumva încă de la început le sugerase Matilda versiunea aceasta a fugii mele, ca s-o ascundă pe-a ei? Toți credeau acest lucru? Desigur, cine își asumă deschis ruptura unei familii? Sau era ceva nou? Mi-ar fi plăcut să aud ce zice Matilda, dar mi se păru că totul ar fi fost indecent în fața Silviei. „A fost odată un botez, pe vremuri. Ai uitat, Tasia?“ mormăii înghițind cu mare poftă din cârnații pipărați. „Ne întoarcem acuma

la botez!“, exclamă ea sarcastică. „Da, zisei, de ce nu?“ „Și ce-a fost la botez?“ „Mmmm! făcui cu gura plină. A fost o mare distracție! La care ai luat parte! Și încă la altele!“ „Ce vrei să spui? Când v-ați luat, n-ați deschis ochii? Și mai ales când v-ați hotărât să aduceți pe lume un copil? Ce e ea vinovată?...“ Vrusese să spună fetița asta...

Dar o oprii izbind cu violență tacâmurile în farfurie. „Amnezie? spusei, însă cu blândețe. Nu mai avem memorie?“ „Hai, Tasia, zise Matilda, lasă, are dreptate Victor.“ „Și tu de colo, zise Tasia cu dispreț, are dreptate, vai de capul vostru!“ Nu, gândii, nu e ceva vechi, e ceva proaspăt, microbii urii sânt vioi sub lumina microscopului, cei de-atunci, de la botez, au murit demult. O să aflu ce e, dar nu acum! „Hai să conchidem discuția asta, zise atunci pricăjitul tranșant, hai să bem!“ „Am spus eu, mugi și marele Vasile, o viață are omul, și un trai neno...“ „Ba nu e deloc, zise Matilda cu o urmă din exaltarea de altădată, omul are o singură viață și trebuie să și-o trăiască așa cum e! Iubește, urăște, iar iubește, iar urăște, ce rost au tot felul de... de...“ „De ostrețe!“, o ajutai laconic. „Ba nu, se înverșună, nu e vorba de ostrețe!“ Se lăsă o tăcere, dar Matilda nu reuși să-și materializeze gândirea. Tot despre ostrețe era vorba!... „Hă, hă, hă... făcu marele Vasile. Și iar, hă, hă, hă...“

Mă întorsei acasă reconfortat.

Zăpada înghețase și trosnea sub picioare. O lună de o albeață halucinantă lumina dinspre dealuri străzile orașului tăcut. Aerul rece și proaspăt mă îmbăta ca de o bucurie rară și secretă, iar eu știam ce e: deliciul vicios al singurătății! Aveam să ajung în odaia mea, să mă așez la planșeta albă și să lucrez relaxat până în zori. Eram liber, bogat, fără datorii, cu hambarele pline, iar marile scadențe, suferința fără speranță, moartea violentă, cum o sufereau în chiar acele clipe populații haotice de pe pământ, erau departe de mine. Iată, îmi spuneam ascultând visător ecoul pașilor mei în noapte, bucuria sau durerea nu sânt totdeauna fructul determinat al unor cauze determinante. Libertatea face să trăiască cu plenitudine totul, și atunci suferința în dragoste aduce din adâncuri bucurii stranii și necunoscute, iar fericirea se colorează violent cu luminile infernului. Îndoiala ne trezește cugetul, producând în spiritul nostru certitudinea că existăm, gândire suverană și divină care ne supraveghează urâtul, ne alungă ranchiuna, lasă altora izbânzile și acceptă pentru sine înfrângerea.

Frumoasă noapte! Frumos oraș curat zăcând liniștit între uriașele troiene și păduri verzi care îl înconjurau...

Frumoasă fetiță! dulce Silvia! Ce-ai făcut? Ai turburat cumva pe mama ta? Desigur, tu ești cauza, enigma ignorată, inocența neglijată, dar mai puternică decât pasiunile mature și neînfrânate. Dar n-o să-ți aduc niciodată în conștiință marile noastre vinovații, să-ți împovărez viața cu un destin grav, presimțit de tine încă de pe vremea când te-am găsit dormind prosternată, ca și când ai fi vrut să ne spui că n-ai fi vrut să vii pe această lume. Cine dintre noi a fost întrebat? iar mari fiind, care dintre noi ar dori să nu mai existe?

Acasă mă așezai bine la planșeta mea, când intră doamna Cucu cu telefonul în mână... „Sânteți căutat, zise fără grabă. E aceeași persoană care a mai sunat acum vreo oră... Vreau să vă spun ceva, continuă fără să-mi dea aparatul, ca și când după aceea știa și ea că n-ar mai fi avut timp să mă piseze cu cine știe ce istorie, bărbatul meu vă cere scuze, zice că nu și-a mai adus aminte dacă fosta dumneavoastră soție n-a luat totuși contact cu dumneavoastră și ați ajuns la un aranjament pentru vizita de a doua zi... Și atunci a lăsat-o să intre... Îi pare rău dacă s-a petrecut vreo încurcătură... Oricum, adăugă tot ea, acum e prea târziu să mai dreagă ceva, însă...“ Îi luai eu însumi aparatul din mână și abia atunci se retrase, nu după ce îmi mai adresă politicoasă noapte bună, cu un glas fără vreo aluzie la ceva concret, dar cu o aluzie la lipsa de aluzii...

„Alo“, auzii apoi o voce lungă și voalată, foarte ezitantă, undeva în tainica noapte electromagnetică. „Da“, zisei. „Ce mai faci tu, cel mai iubit dintre pământeni?!“ Mi se păru că visez! Mie îmi era adresată, și cu un astfel de patetism parcă mistic, care mă copleși, această supremă declarație? „Suzy, tu ești?!“ strigai. „Da, eu sânt! Ai fost la fetița ta? Sau ai oprit-o cu tine?“ „Da, am fost, poimâine o iau la mine!“ „Foarte bine, spuse ea nostalgică, e o fetită deosebită, dacă ești de acord o să viu s-o văd și eu.“ „Cum să nu fiu, dar de ce-ai plecat?“ „Ei lasă, e mai bine așa.“ Nu știam de ce era mai bine așa, dar mă invada o convingere absolută că ea gândise bine, deși întrebarea dacă se va mai întoarce la mine stătea alături de sentimentul copleșitor pe care mi-l stârnise declarația ei. „Și cine zici că e cel mai iubit dintre pământeni?“ „Tu!“ „De cine?“ „Cum de cine! De mine, de fetița ta... N-ajunge?!“

Rămăsei tăcut și o vreme nu ni se mai auzi decât răsuflarea amestecată cu șoaptele de pe fir ale umanoizilor care descoperiseră, pornind din grotele lor în care trăiseră cu un milion de ani în urmă, secretul propagării și recepționării misterioaselor unde. „Vorbim mâine la telefon, reluă ea

deodată, cu o voce fermă. Ce făceai, lucrai?“ „Da, mă pregăteam!“ „Bine, noapte bună. Și nu te culca târziu... Am eu însă o idee, reluă, ca și când mi-ar fi făcut o promisiune. Nu-mi iese din cap... O să te întreb, fiindcă, știi, *ça commence à me taper sur le système.*“ „Ce idee?!“ „O să afli, dacă n-o să descopăr și singură... Bine, acuma hai să ne culcăm, mâine îți dau eu un telefon.“ Îmi ură noapte bună și închise, ca și când ar fi vrut să evite întrebarea mea care plutea în aer: Când se va întoarce?

Dar nu mai putui lucra, vraja singurătății mele se împrăștiase. Avui net sentimentul că ratasem o pagină inspirată, pe care niciodată n-o voi mai scrie... Voi scrie altele, dar niciodată, poate, una atât de... În schimb căpătam certitudinea amețitoare că Suzy mă iubea foarte tare și simțeam că nimic nu mai avea importanță în afara acestui lucru. Și întrebarea dacă se va mai întoarce sau nu să trăim împreună mi se păru mică: la mine sau nu, în alt oraș sau în lună, toate acestea mi se păreau acum neînsemnate.

II

A doua zi mă vizita Tasia dar fără Silvia, și îmi povesti o istorie incredibilă. „Ai crezut ieri că vorbesc în vânt“, începu ea, într-adevăr cu același ton de ieri, care mă enervă din capul locului, amintindu-mi cum mă învinuise pe mine de distrugerea acestei familii, că adică eu ași fi fost cel care a fugit, și nu Matilda. „Bineînțeles că vorbești în vânt, când știi bine cum s-au petrecut lucrurile și oricum nu înțeleg ce rost mai are acum să desgropăm morții.“ „Cum adică, nu te interesează ce se petrece cu fetița ta, o consideri moartă?“ „Nu-mi place să mă răstălmăcești, zisei, vorbești în vânt, vorbești aiurea... Ce e cu fetița, treci la subiect!“

Dar ea nu consideră că aveam dreptul să n-o ascult. „Tu ești vinovat“, zise. Mă hotărâi să nu-i mai răspund, adică s-o aprob. „Bine, zisei relaxându-mă în fotoliu, sânt, și pe urmă?“ „Nu trebuia s-o lași să divorțeze, trebuia să te opui!“ „Da, așa ar fi trebuit...“ „Era un copil la mijloc, nu te-ai gândit ce-o să se întâmple cu Silvia dacă voi vă despărțiți? Alergați, dracului, toți, după fericire și călcați în picioare sufletele copiilor, care n-au nici o vină că voi nu vă înțelegeți. Cine vă dă dreptul? După fericire alergi până te căsătorești și faci copii. Pe urmă ești sau nu fericit, așa mori, fiindcă ce e mai de preț pe lume decât un copil? Ce, că suferi? N-ai decât! Asta ți-e soarta! Nu toată lumea poate să fie fericită. Duci jugul, și după ce se face copilul mare, n-ai decât să începi să alergi iar cu limba scoasă după ceea ce

crezi tu că e fericire. Dar nici atunci nu te desparți, fiindcă oricât ar fi de mari copiii, spectacolul ăsta tot trist rămâne. Căsătoria e de la Dumnezeu, n-ai știut asta dinainte?!“ „Am știut, mormăii, dar n-a știut-o și Grivei.“ „Care Grivei? Îți vine să râzi.“ „Nu râd deloc, am învățat încă din școala primară că un adevăr considerat evident pentru toată lumea nu e evident și pentru cineva din altă planetă. Noi zicem de un câine care latră că nu te mușcă niciodată, dar zicala asta umană nu e sigur că o știu chiar toți câinii.“ „Vrei să spui că e vinovată Matilda că e din altă planetă! Tu nu ești vinovat!“, reflectă ea cu o bucurie sarcastică și anticipată, ghicindu-mi răspunsul. „Ba da, zisei, sânt vinovat că n-am putut să fiu omul care să-i placă ei.“ „Atunci de ce dracului v-ați mai luat?“ „Ce să-ți spun, Tasia, murmurai cu blândețe, să-ți spun ceva simplu ca să terminăm cu învinuirile. Mie mi-a plăcut Matilda, dar după căsătorie ei nu i-a mai plăcut de mine. Acuma nici cu forța nu poți să ții să trăiască între patru ziduri doi oameni care, vorba țăranilor, unul trage hăis și altul trage cea. E frumos să crezi că o căsătorie vine de la Dumnezeu și că și jugul vine tot de la el și trebuie să-l înduri, dar cum ți-am spus, măcar în acest punct cei doi ar trebui să gândească la fel, nu unul să dea bir cu fugiții și celălalt să încerce să-l oprească, umilindu-se zadarnic...“ „Daaa, făcu Tasia, cum să vă umiliți voi, bărbații... Vă cade coroana.“ „Da, zisei, și coroana asta vine tot de la Dumnezeu! Fără ea nici o femeie n-ar mai da pe noi nici cinci bani găuriți, cum spunea mama. Și totuși eu am lăsat să-mi pice coroana, tocmai pentru că m-am gândit la soarta Silviei. N-a folosit la nimic...“ „Ei, dacă e așa și zici că nu ții la această coroană, du-te la Matilda, vorbește cu ea, îndeamn-o să divorțeze și întorceți-vă acasă.“

Mă ridicai alene din fotoliu, liniștit ca un lac încremenit, și ieșii să-i cer domnului Cucu o sticlă de vin, dacă mai avea. „Cum să nu, cu plăcere, zise el vag încântat că nu-i purtam pică pentru stupidele lui farse. Și două dacă doriți. Mai avem, ne-au rămas...“ „Ce s-a întâmplat, Tasia, povestește, zisei apoi în odaie, turnând în pahare. La mulți ani! E o părere a ta, sau vorbești ca o ambasadoare a Matildei?“ „Nu e vorba de nici o ambasadoare, e vorba de Silvia“, zise Tasia fără să se atingă de pahar. „Ce e cu Silvia?“ „Le mănâncă sufletul, și ei și lui Mircea.“ „Adică!“ „Adică! adică! Nu pricepi? Că nu vorbesc turcește. Nu se mai pot înțelege cu ea, stă tot timpul strâmb, Matilda îi spune să se culce, ea nu se culcă, îi spune să-și facă lecțiile, nu și le face, e chemată la masă, la masă sparge, cică din greșeală, ba un pahar, ba o farfurie, ba o ceașcă de ceai, iar Matildei îi e frică s-o mai pedepsească,

e și mai rea după ce o pedepsește. I se face ordine în odaie, peste o oră umple odaia cu hârtii rupte, pătează totul cu cerneală, mese, cearceafuri, până și pereții... Rupe creioanele, strică stilourile (un stilou ține la ea o singură zi!)...“ „Dar ce e cu ea, e agitată? De ce nu cheamă un medic?“, zisei nedumerit. „Nu e agitată deloc, au chemat și un pediatru care a examinat-o și le-a spus că e perfect sănătoasă. Ea face lucrurile astea Dumnezeu știe de ce, fiindcă ea nu știe. Matilda plânge, o ia în brațe, doarme cu ea, o întreabă. Pur și simplu nu răspunde, nu știe ce face.“ „Fleacuri, zisei, copiii trec prin crize de-astea, unii fac mai rău, se trântesc pe jos, țipă și dau din picioare, se urcă pe casă și în general fac exact ceea ce li se spune să nu facă. Cineva mi-a povestit că și-a prins copilul cerșind, cu toate că părinții îi cumpărau tot ce dorea. Înțeleg perfect ce e cu Silvia, Matilda a crezut că un copil e un instrument al voinței ei și e scandalizată că Silvia are de pe acum o voință a ei proprie. Chiar mă bucur! E un copil cu personalitate puternică.“ „Să stai și tu cu personalitatea asta puternică, să te vedem! zise Tasia crezând că o să mă sperii. E ușor să zici în teorie vorbe goale... Sau poate că te vrea pe tine, reflectă ea ca și când ideea i-ar fi venit spontan. Matilda zice că s-a săturat!“ „Am înțeles, zisei, a venit să mi-o lase.“ „Să nu crezi, mă preveni Tasia, că Silvia te iubește. Dacă vrei să știi, habar n-are de tine. A îndemnat-o maică-sa să-ți dea telefon! Crezi că a vrut? «Nu vrei la tata!», i-a spus. Nu, s-a strâmbat, a dat din umeri. La început a crezut că tu o pui la cale, dar în ultima vreme, cam de prin toamnă, dacă ai văzut-o o dată sau de două ori.“ „N-am mașină la scară, zisei, și nici indemnizație specială, salariul meu abia îmi ajunge să mă descurc, patru drumuri pe lună, asta se simte, știi și tu bine!“ „Va să zică nu vrei“, reveni ea la atac. „Ce să vreau? zisei. Crezi că aici e vorba de voință? Nu-i mai merge Matildei cu ștabul ei și acum vrea s-o dreagă! Ai auzit ce-a spus ieri: iubești, urăști, iar iubești, iar urăști! Mersi! Nu sânt genul! Și nici nu sânt bătrân să mă resemnez!“ „Cauți fericirea!“, mă ironiză Tasia, ca și când căutatul ăsta ar fi fost ceva de râs. „Da, zisei, de ce nu?“ „Vezi să n-o găsești!“ „Oricum, n-o să fiu ultimul care o face, și nici primul care a eșuat. Altfel, vorba ta, de ce dracu mai trăim.“ „Fă-o pentru fetiță, dacă pretinzi că ai suferit pentru ea și o iubești.“ „Ași face-o, Tasia, dacă nu mi-ași da seama că un nou eșec ar distruge nu numai o familie, fapt care s-a și întâmplat și sânt puține speranțe că s-ar mai putea drege ceva, ci ne-ar distruge și pe noi, pe fiecare în parte, iar Silvia ar rămâne chiar orfană! Așa, chiar despărțiți, știe că are o mamă, un tată... acolo. Tu nu știi ce s-a petrecut la noi în casă

înainte ca eu să mă internez, și ce vizită mi-a făcut ea la spital când nu se știa dacă am sau nu cancer." „Da, văd că ți-e foarte milă de tine, de câte ai pătimit! Află că Matilda a vorbii înainte cu doctorul și dacă ar fi fost ceva grav, doctorul i-ar fi spus. Nu spun bolnavului, dar familiei sânt chiar datori să-i spună. «N-are nimic grav, doamnă», așa i-a spus." „Da, ridicai glasul, dar eu nu știam și presupuneam și eu că doctorul nu mi-ar fi spus, iar Matilda știa că eu trăiesc cu temerea asta în mine. A venit să-mi ceară cheile, ca și când ași fi fost un om despre care știi că n-o să iasă din spital decât cu picioarele înainte, și nu mai are nevoie de ele. Chiar așa mi-a și spus: «tu nu mai ai nevoie de chei pe acest pământ»." „Știa că nu-i nimic grav, protestă Tasia ridicând ca și mine vocea, a vrut și ea să se răzbune pe tine pentru că n-ai iubit-o și ai silit-o să se despartă." „Vezi, coborâi eu tonul, cât e de complicat?! Ar trebui să ne iubim iar foarte tare ca să putem crede că toate astea n-au importanță. Dar... Hm! Doi inși, tot așa, se despărțeau și bărbatul se duce la rivalul său și-i spune să-i dea nevasta înapoi. Ce crezi că i-a răspuns tipul? Ei, tu ce crezi?" Dar Tasia n-avea chef de istoriile altora. „Să-ți spun răspunsul, care a fost scurt și retezat: nu pot să-mi comand sentimentelor! Așa a zis! Ei! reluai filozofic. Putem să ne comandăm sentimentelor?!" „Ei na! pufni Tasia. De ce să nu putem? Sânt sigură că tipul tău n-a dus-o el prea bine furând nevasta altuia, când ăla o iubea. Chestiile astea se plătesc! Ai plătit tu că ai despărțit-o pe Matilda de Petrică, a plătit și Mircea, cât e el de știab, și tu o să mai plătești o dată dacă nu-i întinzi Matildei mâna, s-o ajuți să-și repare greșeala. Să știi de la mine, să dea Dumnezeu să nu fie așa, că nu-ți doresc răul, sântem rude oricum ar fi, și m-ași simți nu știu cum să... dar tare mă tem că... Mi-ar fi lesne să spun «treaba voastră!», dar uite că nu pot nici eu să-mi comand sentimentelor!" „Dar eu să pot, nu? Tasia!" „Da! e o datorie! zise Tasia cu o sentențiozitate fără emfază și fără vreo prostie bigotă în credința ei fermă. În cazul tău, ți-am mai spus, ai fi putut face ce vrei, dacă n-ați fi avut un copil." „Bine, am înțeles ce vrei să spui, o să mă gândesc, zisei, gândind că n-am la ce să mă gândesc. Acuma spune-mi ce a putut plăti domnul Mircea, în cazul său? Ce, nu se mai înțeleg?" „Nu!" „Adică?" „Adică-adică! Asta e! Trăiesc rău!"

Mă interesa în ce sens, dar nu mai insistai. Probabil că nici Tasia nu știa prea multe. Trai rău, în limbajul ei popular (și tonul cu care o spusese mă ajuta să înțeleg), însemna rău pe toate planurile și desigur iremediabil, fiindcă traiul amestecat e suportabil și n-are parte de el toată lumea. Soneria

zbârnâi. Și în clipele următoare ușa se deschise și intră Suzy. Tasia se ridică și ieși afară fără să dea bună ziua.

III

„Mi-a fost dor de tine și nu ți-am mai dat telefon, zise Suzy și mă îmbrățișă și nu se deslipi, continuând să-mi murmure la ureche: cum ai dormit fără mine? Te-ai și redresat! Vezi?... vezi?... m-ai primit foarte rece... da, știam eu... primești femei în lipsa mea... cine era?... o rudă de-a ei... eram sigură, am înțeles după felul cum a intrat ea ieri că vrea ceva de la tine... A intrat ca la ea acasă și tu ai acceptat să mă dea pe mine afară... ce e, dragă, nu-i merge bine?“ zise cu o voce schimbată, cam brutală și fără urmă de tandrețe, părăsindu-mă și deschizând fereastra, unde uită că îmi pusese atâtea întrebări și rostise atâtea neadevăruri: se învioră trecând la altă stare, fiindcă nu mă ascultă când încercai să-i răspund, „hai să nu mai vorbim despre asta, zise, deși ah! nu-mi vine să cred că... Nu! mă enervez, vroiam să te întreb aseară, dar o să aflu și singură... Mai bine îmbracă-te și hai să ne plimbăm și noi doi puțin!“.

Ieșirăm în pădure, dar trecu mult până ce alungă din gând ideea aceea a ei despre care zisese că o tapa *sur le système*. Nu eram curios s-o aflu, fiindcă bănuiam despre ce putea fi vorba, ba chiar eram hotărât s-o împiedic s-o formuleze. Cum ar trebui să fie soția de care te-ai despărțit ca să placă viitoarei? Oricum ar fi, vederea ei displace în mod fatal și asta ia forma rea a înstrăinării, fiindcă dacă e frumoasă stârnește gelozia, iar dacă e urâtă disprețul: cum ai putut să trăiești cu ea? Ca și când logodnicul ei o fi fost vreo lumină. Atunci de ce nu s-a măritat cu el? „Da, văd eu, zise rupând tăcerea care se lăsase între noi, a fost suficient să-ți apară în față ca să te turbure în halul ăsta...“

Nu eram turburat în nici un hal, dar nu încercai s-o conving, fiindcă afirmațiile ei nu cereau niciodată desmințiri. E drept că nici ea nu credea în ele, încât o lăsai să vorbească mai departe. Dialogul nu era cel mai reușit lucru dintre noi. „A venit să ducă tratative? Vorbește, dragă, sau ți-e frică să spui? Aoleo, Victoraș! Am știut eu!...“ În clipa aceea alunecă și căzu în zăpadă. O apucai de braț s-o ajut. „Te rog să nu mă atingi! zise. Du-te și ridic-o pe ea, că o fi având nevoie de tine. Cum se poate, dragă, aproape că strigă, ridicându-se cu o furie controlată, ascultându-se parcă pe sine dintr-o parte, cum e cu putință să te domine și acum, după atâția ani de când v-ați

despărțit? Are un tupeu formidabil! Adică ea să facă ce vrea, să se mărite cu altul, să-ți ia copilul și tu să stai pe margine, să te învârtești în jurul ei ca un titirez. Crezi că vorbesc aiurea? Am ascultat la ușă și am auzit cum îți vorbea! Sânt sigură că în alte vieți această Matilda a fost bărbat și a avut un harem. Nu e așa că ți-a spus mereu când trăiați împreună că îi regretă pe cei doi cu care a fost măritată înainte?“ Aici se opri și râse triumfător. N-avea nevoie de răspunsul meu. Ajunsesem într-o poiană de unde se vedea uriașa elipsă de brazi care înconjura de pe înălțimi orașul nostru. Mă așezai jos pe un copac doborât. Soarele strălucea pe cer, îndepărtat de pe traiectul lui de vară. Încălzea totuși zăpada care îngreuia crengile arborilor; se auzea din când în când, ca și când ar fi plouat, cum cade în jurul nostru, cu zgomot de puf. Feeria îmi ascuți o senzație vie de irealitate, de fericire și suferință amestecate și care repede deveni neliniște. O căutai cu privirea. Se întinsese în zăpadă cu fața în sus și deodată simțind că o caut se răsuci și strigă la mine: „De ce mă lași să spun atâtea prostii?“ Începui să râd. „Pentru că sânt adevărate! Ai intuit exact!“ „Chiar?“, sări ea în genunchi. „Nu chiar, doar unele dintre ele. Cele despre mine bineînțeles că sânt ca întotdeauna alăturea cu drumul, femeile sânt încântate să creadă că ne cunosc toate reacțiile. Da, așa este, trăiește rău cu bărbatu-său, se pare din pricina Silviei, care le face zile fripte. Vor să mi-o lase pe durata vacanței, în speranța, probabil că fetița tocmai asta dorește, și se va potoli.“ „Și cotoroanța aia ce căuta la tine?“ „Să-mi spună exact ce ai intuit tu, să ducă tratative să ne împăcăm. N-a spus, fiindcă nu e atât de inteligentă să ghicească semnificația pornirii inconștiente spre rău a Silviei, dar am înțeles eu că, în egoismul ei sublim, fetița vrea ca mama și tata să trăiască împreună. Până acum a fost prea mică să dea urmare acestui instinct, dar pe urmă o fi descoperit că poate, dacă nu să ne împace, cel puțin să ne pedepsească. Nu numai pe maică-sa, și pe mine. Această Tasia spune că Silvia nu mă iubește, și cred că are dreptate, sânt aproape sigur că dacă o opresc o să am niște surprize...“ „Și soluția?“, zise Suzy. „Soluția? Soluția e suferința și eu mi-o asum. N-o s-o pasez altuia. Matilda să și-o asume pe-a ei...“ „Așa deci, consideri că împăcarea nu e posibilă!“, zise Suzy cu chipul decolorat parcă de o secretă și stranie contrarietate (sau poate de aerul tare al pădurii, gândii nevroind să accept prima impresie). „Tot atât de imposibilă, zisei, ca și vindecarea traumei pe care a suferit-o fetița. Cum poate ea să uite că a fost smulsă de lângă tatăl ei și a văzut-o pe maică-sa cum în fiecare seară o lăsa singură și se ducea să se culce în altă cameră cu un străin? Împăcarea ar fi o

nouă traumă, un fel de murdărie în care s-ar complăcea de astă dată tatăl ei.“ „Ai dreptate, zise Suzy, dacă instalezi copilul pe un soclu al inocenței. Dar pot fi ei, copiii, atât de inocenți de la natură și atât de implicați în viața părinților?“ „Da, părinții sânt cele două zeități protectoare, și le pot determina destinul mai mult decât conjurația astrelor când se nasc.“ „Da, dar uneori vinovăția părinților potențează puternice personalități, care altfel ar fi rămas șterse. Fetița ta nu pare un copil slab...“ „Nu pare! Dar cine poate să știe? Compensația unei personalități de mică anvergură e fericirea la care are dreptul pe acest pământ. Ceilalți se pot lipsi de ea. Părinți vinovați aduc pe lume ființe pe care le aruncă în... Nu, nici nu vreau să mă gândesc, o să fac tot ce-o să pot ca Silvia să uite, să înțeleagă măcar pe unul din noi doi, cu desnădejdea că n-o s-o pot împiedica totuși să intre în viață cu gândul crud că înțelegerea între două ființe umane e o iluzie. Poate are noroc, și altcineva decât părinții o s-o facă să... O mare iubire... Un puternic devotament...“ „Sigur, zise Suzy. De ce să fii atât de pesimist! Ține-o pe fetiță la tine și ai să vezi că n-o să-ți facă nici o surpriză rea.“

Îmi făcu însă chiar de la început, dar n-o descoperii decât a doua zi dimineața, când vrui să-mi întorc ceasul: avea arcul rupt, remontorul mergea în gol. Dacă Tasia nu m-ar fi prevenit ași fi putut crede că s-a stricat de la sine. Mă gândii mult cum să procedez, să aflu dacă o făcuse din greșeală, din răutate, adică cu intenție, sau din obiceiul pe care îl căpătase. Putea să nege.

Dormea încă și o contemplai îndelung, turburat de trăsăturile chipului ei, care cu anii se accentuaseră și semănau chiar prea mult cu ale mele, amenințând să capete o insesizabilă boare, nu chiar de urâțenie, ci de ceva tern, fiindcă era mereu frumoasă, însă nu mai avea parcă pe chip toată acea dulce lumină de odinioară, când ne plimbam noi doi singuri prin oraș și îmi adormea în brațe. Mă dusei la bucătărie, pregătii un ceai cu brânză albă și unt, dădui la o parte de pe planșetă hârtii și cărți și o trezii. „Sus, domnișoară, tata are treabă, se duce la birou, treci la masă.“ Se duse la baie, își făcu toaleta și se întoarse. Bineînțeles eram supărat că nu găseam nici un truc s-o determin să-mi mărturisească și mai ales să regrete și să promită că n-o să-mi facă și mie ceea ce îi făcea maică-sii; nu-i arătai nici o tandrețe.

„Fă-te că nu observi, îmi spuse Suzy la birou. Arată-te doar supărat.“ „Ce să arăt, chiar sânt, se confirmă că nu ține la mine.“ „Las-o în pace, nu-i acorda atenție. Prefă-te că nu observi nimic. Și eu îi făceam mamei tot felul de figuri fiindcă îmi plăcea s-o văd cum își iese din pepeni. Asta nu însemna

că nu țineam la ea. În schimb nu-i făceam nimic tatei fiindcă nu mă băga în seamă."

Dar eu nu putui. Când mă întorsei acasă găsii alba mea planșetă pătată cu cerneală, dar nu așa, o pată neglijabilă, ci toată planșeta era murdărită. Ceasul îl puteam da la reparat, dar cerneala din lemn nu se mai putea scoate. „Ai făcut-o cu intenție, îi spusei. Dacă nu-ți place să stai la mine, atunci de ce ai mai venit?" Intră tot atunci doamna Cucu și îmi spuse că fetița a stricat arzătorul de la sobă. Mă răsucii și văzui consternat cioburi de șamotă împrăștiate pe covor. Doamna Cucu îmi dăduse o mică sobă care mergea cu gaze (să suplinesc caloriferele când erau reci), flăcările se urcau printr-un soi de fluiere cu găuri mari, așezate deasupra arzătorului. Încălzeau soba, dar și aerul, fiindcă instalația era făcută nu înăuntru, ci pe dinafară, ca un soi de șemineu. „Necazul e că astfel de *flutes* nu se găsesc nicăieri, zise doamna Cucu mângâind-o rece pe Silvia. Puteai să te joci cu ele fără să le spargi. De planșetă să nu vă faceți sânge rău, mi se adresă, se poate găsi alta, sau pur și simplu să vă cumpărați un birou mai mare. Sau să vă cumpărați o față de masă și s-o puneți pe deasupra, dacă țineți cu tot dinadinsul la planșeta asta, dacă n-aveți pentru moment destui bani pentru un birou mai spațios... Hai, iart-o acuma, că văd că îi pare rău, continuă ea să mă piseze, deși nu se vedea deloc că Silviei i-ar fi părut rău. Așa sânt copiii, e preferabil să strice decât să fie molateci, nepoțelul nostru stă ca un bleg ceasuri întregi acolo unde îl pui, și ce bucuroși ar fi părinții să-l vadă că sparge și el o farfurie sau un pahar... Și acuma, la trei ani, face caca pe el, dar cu timpul revin toți la normal... fiica mea e de vină. Îi trece totul prin sită, carne, zarzavaturi, chiar și cartofii, să nu se ostenească, săracul, să mestece și să digere și el ca toată lumea."

De astă dată pisălogeala ei îmi făcea bine, îmi alunga supărarea și decepția și mai ales mă împiedica să iau lucrurile în grav. Tasia îmi adusese un curcan și servitoarea doamnei Cucu ne servi o supă cu tăiețeі și friptură cu piure de cartofi. Apoi o îmbrăcai pe Silvia și o scosei ca altădată la plimbare. Ca și pe-atunci, nu merse mult și îmi spuse că o dor picioarele. O luai în brațe și toată mâhnirea mi se topi când îi simții brațul încolăcit pe după gâtul meu. „Bineînțeles că mă iubește, gândii, acum nu mai e mică s-o doară atât de repede picioarele. A vrut s-o iau în brațe ca pe vremuri, deși copiii nu au amintiri."

Până se termină vacanța Silvia nu-mi mai făcu nici o stricăciune, semn că fusese sensibilă la mâhnirea mea sau că mă găsea în sinea ei oarecum

mai puțin vinovat decât maică-sa. Era liniștită, stătea alături lângă mine la birou și capacitatea ei de a răbda era uimitoare. În timp ce eu lucram ea colora desene și mă făcu și pe mine în diverse variante, aplecat asupra hârtiei, uitându-mă pe fereastră sau stând întins pe pat cu mâinile sub ceafă. „Am auzit că o necăjești pe mama“, îi spusei într-o zi, în treacăt, văzându-mi de manuscris. Nu-mi răspunse. „Să iau tăcerea ta drept o confirmare? continuai monologând. Ce plăcere îți face s-o chinuiești? N-are grijă de tine?! Te lasă singură? Am auzit că nu, și nici nu te pedepsește pentru câte îi faci. Trebuie să te gândești că nu poți avea altă mamă, și nici alt tată, ăștia sânt, gata, nu-i alegem de la târg, și nici noi nu te-am luat pe tine de la magazin... nici noi nu putem avea altă fiică...“ „Ci tu dacă te însori, ci o să ai altă fiică!“, îmi răspunse pe neașteptate. „Cine ți-a spus prostia asta? Mama?!“ „Ci nu e o prostie!“, zise foarte fermă, în timp ce își înmuia preocupată pensula în culori. „În general, nu e o prostie, se întâmplă, dar în cazul de față este, tata nu se mai însoară.“ „Ci te întorci acasă, ci la noi?“

Rămăsei tăcut. Conversația cu un copil nu e lipsită de riscuri. „Da, zisei pe gânduri, preocupat și eu de manuscrisele mele, de ce nu? Se prea poate! Se întâmplă și chestii de-astea! Dar se întâmplă și să nu se poată!“ „Ta-taaa, ci ceasul ți l-am stricat, ci ca să văd cum te superi pe mine. Ci de când te știu, nu te-am văzut niciodată ci supărat...“ „Ar fi trebuit să-ți dau vreo două ci la fund, o imitai. Puțin a lipsit!“ „Ci de ce nu mi-ai dat?“ „Mai fă tu o dată și ai să vezi! Dacă vrei să știi m-am supărat foarte tare.“ „Ci nu s-a văzut!“ „Da?! Ia vino tu încoace, vino-vino...“ Nu prea veni, se uita la mine cu un mic surâs viclean și în privire cu un fel de zeflemea, vrând parcă să-mi sugereze că știe că n-o să-i fac nimic, deși... „Cine, îi spusei lăsând-o să se aplece peste planșetă și să se zgâiască în hârtii, uitând sau prefăcându-se că nu ia în seamă de ce o chemasem, ar trebui să cred că îți merge mintea, dar mă întreb dacă maică-ta n-a greșit că nu ți-a croit la timp și câteva la spate cu o curelușă...“ „Păi, mi-a croit!“, zise cu simplitate. „Da?! Vrei să spui că ești soi rău?“ „Ci ce e soi?“ „Cel care nu învață nimic și face numai rele, chiar dacă îl pedepsești. N-are rușine!“ „Ci nu înțeleg!“ „Să zicem că mi-ai stricat ceasul ca să mă vezi cum mă supăr, știind că n-o să pățești nimic. Asta s-ar numi o mică perversitate infantilă, care dacă ar persista ar fi un semn că n-o să le fie prea agreabil celor care or să te iubească mai târziu, când o să te faci mare. Treaba lor! Dar ce-ai făcut pe urmă, de mi-ai murdărit și mi-ai spart țevile de la arzător, ce mai e?...“ „Ci ta-taaa, cântă ea

cu o dulce afectare, ci n-o să mai fac.“ „Mai încearcă, mormăii, și-ai să vezi!“

Se așteptase, când o chemasem, că am s-o iau în brațe și am s-o mângâi. Văzând că n-o fac, se uită la mine pe sub cot cu o privire în care se vedea că știe că inocența e o irezistibilă seducție. Îi arsei una la fund destul de tare. „Au, ta-taaa!“, mă imploră deodată uluită de durere și surpriză și se redresă și lacrimile începură să-i curgă în șiroaie pe obraji, în timp ce chipul i se schimonosi de o decepție mare. Foarte bine gândii, și eu am fost decepționat, dar n-am avut cui să strig, cum ai tu acuma, și nici să vărs lacrimi, în așteptarea unei mângâieri. „Cum ai putut să te porți atât de urât cu tata? o întrebai cu o blândețe împrăștiată. Tu nu știi cât țin eu la tine? Poți să-mi răspunzi?“ „Ci știu!“ „Și atunci?“ N-o întrebam ca să-mi răspundă, știam că nu poate, la urma urmei îmi semăna la fire. Eu n-o chinuisem pe mama? Și nu la vârsta ei, ci adolescent fiind, când simțul moral, rușinea de care îi pomenisem acum Silviei ar fi trebuit să fie prezente. „Te-ai plictisit? o întrebai absent. Îmbracă-te, azi mergem la cinema.“

IV

Totuși nu înțelegeam, sau mai bine zis continuai să mi se pară nelalocul lui demersul Tasiei. Și mai ales pornirea, chiar furia ei împotriva mea. De unde și până unde această reactualizare, această punere pe tapet foarte brutală a vinovăției mele față de Matilda? Asta avea haz! Că de ce n-am oprit-o! Ca și când nu asta ași fi făcut atâta vreme, ași putea chiar zice încă din primele zile după ce ne căsătoriserăm și apoi aproape până la extrema limită a răbdării după ce ieșisem iarăși *afară*. Îmi aminteam foarte bine că o făcusem părtașă a tuturor etapelor pe care le trăisem până ce Matilda divorțase. Nu-mi aminteam însă să fi auzit-o pe Tasia că ar fi încercat vreodată s-o domolească pe cumnata ei. Era fatal: în ultimă instanță rudele se apără între ele, chiar dacă o vreme încearcă (cu părtinire însă) să împiedice destrămarea unei familii. Parcă ai mei nu mă sfătuiseră atunci, când cu botezul Silviei, s-o las pe „smintita aia“?

Adică ce, era acum furioasă Tasia că Matilda *trăia rău* cu Mircea al ei? Ei na! Mare lucru! Nu era de treabă Mircea? Și ce, așa era el, era *firesc*... Matilda nu se mai considera și ea „firească“? Și eu fusesem firesc, îmi plăcuse mie la deratizare, și ce era cu asta? Era, ca să zic așa, o probă

supremă de *fireștenie*, ce spun, ultra! Fără ostrețe! Și acum scoteau copilul în față.

Spre sfârșitul vacanței primii un telefon de la Matilda, „Sânt acasă, zise, adu-mi-o pe Silvia.“ „Plecați?“, o întrebai ca să zic ceva (firește că plecau!). Urmă însă o tăcere, înainte să-mi răspundă: „Da, plecăm!“ Mă reținu la o cafea. „Nu plecăm“, zise când ne regăsirăm iarăși față în față, ca odinioară, în holul care mi se păruse pe atunci imens. Acum mi se părea, după ani, că e un hol ca oricare altul, ceva mai mare (când revedem locurile unde am trăit găsim totdeauna spațiul micșorat, probabil din pricină că în amintire dimensiunile cresc). Nu înțelesei bine, spusese „nu plecăm“ cu un glas ciudat. „Da, dragă, preciză, nu mai plecăm deloc.“ „Cum adică?“ „Nu ți-a spus Tasia?“ „Tasia mi-a spus niște baliverne, zisei, sper că nu tu ai pus-o?“ „Bineînțeles că nu, dar nu poți împiedica pe cineva să vorbească“, zise ea cu o vioiciune și o veselie tristă, așa cum par unii oameni care vor să afecteze că nu li s-a întâmplat nimic ieșit din comun, deși li s-a întâmplat ceva foarte grav. Rămăsei tăcut. O fi picat Mircea și acum se întorc în orașul nostru? La acest gând simții o simpatie bizară pentru el și chiar și pentru Matilda. „Tasia mi-a spus că trăiți rău, e adevărat?“ „Da, adică am trăit rău, acum nu mai trăim, fiindcă ne-am despărțit. Da, dragă, preciză ea iarăși, am divorțat...“ „De ce!?“ „Ei, aia e, de ce! De ce, de nece, asta e situația.“ „Tasia mi-a spus și acum înțeleg că trebuie să fie din pricina Silviei.“ „Nu, spuse ea cu fermitate. E adevărat că Silvia, reluă cu alt glas, e încăpățânată și stricătoare, dar care copil n-are un cusur? O s-o desvățăm, te rog să mă ajuți. Cu tine cum s-a purtat?“ „La început rău (și îi povestii), dar pe urmă a fost foarte cuminte, foarte dulce. Nu-mi place că e cam șmecheră, altfel credeam eu că o să evolueze.“ „Are destul timp să ajungă și cum ai dori tu. E un copil educabil.“ „Deci nu din pricina ei trăiați rău.“ „Nici vorbă!... Silvia, se adresă fetiței care se apropiase și vroia să stea cu noi, ia du-te tu în biroul lui tata și citește sau desenează ceva acolo.“ „Deci voi ați venit de tot acasă, ți-ai adus și lucrurile...“ „Da, mi-au fost expediate... într-o singură zi, odată cu certificatul de divorț... Am plecat din Londra la ora zece cu avionul și când am ajuns acasă un tip mi-a spus din poartă: «Nu mai locuiți aici, întoarceți-vă la casa dumneavoastră din Ardeal». Înseamnă că el dăduse ordin încă din timpul nopții, imediat ce drama se consumase. Ca să vezi, rapid, curat, eficient și fără explicații zadarnice. Fiindcă trebuie să știi că nu mi-a spus nimic. Doar atât, dimineața: «Trebuie să te întorci în țară! O să ți se aducă biletul de avion.» Avea aerul să-mi spună, cum se mai

întâmplase și în alte ocazii, că nu el a hotărât, a primit un ordin. Cât sânt ei de mari, din când în când primesc astfel de ordine, care trebuiesc executate fără codeală... Știu că îți plăcea să bei ceva când stăteam de vorbă. Bei un pahar?“ „Cred că am să beau toată sticla, spusei, încă sub imperiul surprizei, Formidabil! Și de mult trăiați rău?“ „Hm! Destul de demult!“, zise ea cu un glas care nu mai afecta nimic, liniștit și detașat, așa cum vorbisem despre lucruri care nu ne privesc direct.

Se ridică și se întoarse din oficiu cu o sticlă de vin roșu și două pahare. „Și fetița asta, zisei, a știut și a fost în stare atâtea zile să nu-mi spună nimic?! exclamai uluit. I-ai interzis tu?“ „Nu, dar a învățat să nu se bage. Adică nu știu dacă «a învățat», fapt e că n-o interesează... Atât ar mai fi lipsit, să sufere și ea de ce-am suferit noi! Sânt lucruri care nu pătrund în lumea lor, dramele celor mari, suferința sau moartea...“ „Așa vezi tu lucrurile?“ „Da, așa le văd!“ „Ar însemna că nici fericirea celor din jur nu-i atinge?“ „Nu cine știe ce.“ „Mie mi-a pus o întrebare ciudată, dacă mă întorc acasă, dar nu eram prea atent...“ „Da, conveni Matilda, din când în când pun astfel de întrebări, dar vezi după ochii lor că nu așteaptă să le răspunzi, sau dacă le răspunzi nu înțeleg mare lucru. E și firesc să fie așa.“ „Da, zisei, și e și firesc ca și noi, cei vinovați, să ne găsim astfel de scuze.“ „Pot să te asigur, zise atunci Matilda foarte sigură pe ea, că eu ași fi ultima mamă din lume care ar căuta o astfel de scuză, după cum nu sânt nici prima și nici ultima care a făcut ce-am făcut.“ „Sântem foarte vicleni în astfel de considerații, continuai fără să am sentimentul că eu m-ași crede mai puțin vinovat decât ca. Avem o singură șansă, ca Silvia să fie la maturitate o personalitate puternică, să poată, adică, să nu considere în amintire copilăria ei drept tristă. Iar dacă nu, repetai eu această gândire a mea, am mai avea o șansă, s-o facă altcineva fericită. Altfel nu ne va ierta!“ „Exagerezi, zise Matilda. Copilul ne iubește.“ „Da, fiindcă n-are încotro!... Să nu fii sigură de această iubire când o să înceapă să se desprindă de noi și să ne judece.“ „O să aibă nevoie de noi și la treizeci de ani! exclamă Matilda cu un râs care sfida cu o inconștiență răvășită orice amenințare pe care încercam să i-o sugerez. Tu ești filozof, ai o gândire speculativă, care operează cu concepte ideale și abstracte! Eu sânt o mamă concretă, de care Silvia o să aibă nevoie oricum, că o să fie puternică sau slabă, fericită sau nefericită. Viața e grea și nesigură, nimeni nu-și mai poate permite luxul de a învinui pe altul de lucruri pe care și el le face. Dacă îmi permiți să fiu și eu filozoafă: când timpurile sânt așa cum sânt, conflictele eterne se atenuează,

oamenii încheie între ei un armistițiu, devin mai toleranți.“ Da, gândii, în felul acesta ți-ai permis tu să-mi faci mie cel mai mare rău, crezând că e un rău atenuat... „Vrei să spui, zisei, că oamenii cad de acord să trăiască într-un fel de promiscuitate?!“ „Da, confirmă ea, nimeni nu mai e atât de independent ca altădată, adică iluzia asta se destramă printre cele dintâi... Mă uitam la Mircea... Oamenii își închipuiesc că un astfel de șef duce o viață grandioasă, are mașină la scară, vilă somptuoasă, nu stă la coadă la carne, face ce vrea... Da, e adevărat, nu trăiește în lipsuri, dar nu face ce vrea, e mai puțin liber decât unul care, după ce iese de la muncă și după ce stă la coadă, ia un chil de vin și se distrează în voie cu câțiva prieteni, pe urmă se culcă și doarme zdravăn. Nu-l smulge nimeni dintre prieteni când îi e lumea mai dragă (primește un telefon!) și nici din pat când e somnul mai dulce.“ „Săracul! exclamai, trebuie să fie tare chinuit!“ „Nu e chinuit, zise Matilda mohorâtă, simțul datoriei împlinite îl răsplătește din plin, dar câți or fi în stare să se înhame ca el și să nu-și dea în petic?“ „Așa este, zisei cu ironie, fiecare cu soarta lui. Am însă îndoieli în ceea ce privește îndeplinirea datoriei. Ei s-a pregătit pentru asta și își exercită profesiunea cu toate riscurile inerente... Hm! exclamai indignat, între altele datoria lui constă să-i împiedice pe alții să facă la fel, adică să-și exercite profesiunea pentru care s-au pregătit... El da, alții nu!“ „Nu depinde de el“, zise și Matilda posomorâtă. „Și mă rog, de cine depinde?“ Nu-mi răspunse. Dar îmi plăcea că îl apăra. Însemna că despărțirea lor nu fusese urâtă. Mă întinsei în fotoliu cu vagă ironie adresată mie însumi că, iată, așa contabil cum eram eu (și nu universitar), tot eram mai liber și mai fericit decât bietul Mircea. „Și mă rog, zisei, ce s-a întâmplat la Londra, dacă nu sânt indiscret?“ „Nu, nu e nici o indiscreție, pot să-ți spun, zise Matilda cu simplitate. Acolo eu am fost de vină... Până acolo, hm! Mi-e greu să-ți povestesc... Așa și așa! Mă punea să mă îmbrac urât la recepțiile oficiale... Nu înțelegeam de ce mă scotea din sărite cu muțenia lui, nu vroia să-mi explice. «Bine, dragă, atunci nu mai merg!» strigam. «Nu, că trebuie să mergi!» ridica și el glasul, nu era după mine... Nici măcar să mă pieptăn după gustul meu nu mă lăsa, mai rău, acasă începea să urle... «Ce e cu tine, îl întrebam, ai înnebunit? Ce-am mai făcut?» Își lăsa capul în jos și tăcea zile în șir. A trebuit să treacă multă vreme până să înțeleg: îmi atrăgeam, cică, prea multe simpatii cu felul meu de a fi, cu toate că nu făceam nimic deosebit, îmi dădeam și eu seama că o recepție cu protocol înalt nu e o petrecere ca acasă, unde nu te vede nimeni. M-am hotărât atunci să-mi reprim voioșia mea din fire și să plec imediat

dintr-un grup prea numeros care se făcea în jurul meu. Tot nu era mulțumit... «Faci tot timpul numai gafe», îmi spunea și arăta atât de turburat încât am căzut la bănuieli. «Uite ce e, i-am spus, eu la astfel de ceremonii nu mai merg. Spui că sânt bolnavă, sau că Silvia e bolnavă și cu asta să încheiem. M-am săturat de misterele astea cu care mă umilești, n-are nici un rost...» Între timp m-am interesat și eu de ce putea fi, dar mi s-a răspuns printr-o tăcere jenată. M-am înfuriat, adică cum, faptul de a fi așa cum ești...“

Matilda se opri și începu să-și dreagă rochia pe genunchi, care n-avea nimic, și să respire greu, ca sub imperiul unei mari furii. Degetele îi tremurau vizibil. Îmi dădeam seama că nu vroia să-mi spună totul. Era clar: cu „firescul“ ei pesemne că producea la aceste recepții cine știe ce încălcări nescrise de protocol și că asta nu era o glumă pentru bărbatul ei. Se calmă și începu să-mi spună că încă de la început a trebuit să accepte un lucru... În sfârșit a înțeles... nu putea să strice acel „colț roșu“ din cabinetul lui, unde stătea pe o măsuță specială fotografia fostei soții, care murise de cancer cu mulți ani în urmă. Bun, i-a zis, și dacă aduce și ea fotografia fostului ei soț care a murit, cel de-al doilea... Îi convine să facă din casa lor un fel de mauzoleu? „Dacă l-ai iubit atât de tare, de ce nu?“, a zis el. Declarație rece, indirectă, solemnă, că el o iubise pe fosta lui soție foarte tare și de pierderea ei nu se ferea să sugereze că era neconsolat. Pe loc, dar și mai târziu, ea s-a simțit emoționată, și atunci el, încetul cu încetul, a început să-i povestească despre Stela. Cum s-au cunoscut ca studenți (deci nu era adevărat că el nu avea studii), cum a intrat apoi în mișcarea ilegală, ca membru în P.C.R., cum a atras-o și pe ea, închisorile lor, suferințele îndurate și apoi 23 August, care i-a prins cu doi copii mari, pe care ea îi născuse înainte de a fi arestați... Multă vreme nu Matilda a fost prezentă în casă, ci amintirea Stelei. În fotografie ea arăta în floarea vârstei, femeie frumoasă cu privirea dură și gură senzuală, dar el îi arătase un album unde ea avea un spendid păr albit de ani, privirea mai puțin dură și gura cu un surâs încărcat de maliție, dacă nu chiar de dispreț superior. Se pare că după 23 August ea devenise cunoscută pentru duritățile ei, dar de limbaj, altfel era afectuoasă, bună prietenă și înzestrată cu un cinism politic salutar, în acei ani când fanatismul începea să devină amenințător. Pe ea însă cei fanatici o incitau nu numai la durități de limbaj, ci și la cruzimi, când prindea câte unul în casa lor „îl făcea terci“, oricine ar fi fost. Sufletul ei încercat și afectuos o făcea să nu fie temută, era însă (încă!) invulnerabilă sau mai bine spus

ținută puțin deoparte în funcții de anvergură mijlocie, unde putea fi ea însăși fără prejudicii pentru marii lideri... Ei?! Cum s-o înlocuiască Matilda pe această femeie deosebită? Îi devenise și ei dragă și simțea că dacă ar fi trăit și ar fi cunoscut-o, i-ar fi fost prietenă devotată. Bine, dar asta nu se mai termina!... Idila cu dispăruta începu să se estompeze în sufletul Matildei, apoi începu s-o irite. Mircea nu era un bărbat comun, să facă comparații deplasate între ea și Matilda, totuși Matilda simțea că astfel de comparații i se impuneau în forul lui interior, prin tăceri prea lungi când ea îl îmbrățișa, prin visări învăluite în tristețe când se plimbau sau călătoreau împreună. Veselia, „firescul" ei parcă îl violentau, îi aminteau parcă prea brutal că ea, Matilda, exista, era vie și cu un mare apetit existențial, în timp ce Stela, o, da, nu mai era decât o simplă fotografie... Și atunci a început să se retragă din ce în ce mai mult în sine. E, heee! Ce era de făcut? Păi nu era bine! Avea dreptate, își iubise foarte tare soția, nu mai avea loc alta în inima lui, bine, dar atunci de ce ținuse să se recăsătorească? Nu există ființă care să țină loc altei ființe fără să se anuleze pe sine. Chiar dacă ar vrea, ar fi imposibil... La început, da, cât timp și ea, Matilda, o iubise pe Stela alături de el, fuseseră fericiți. „Dar era oare firească această fericire?" mă întrebă.

„De ce nu? zisei turnând în pahare. Nu te costa nimic." Matilda se indignă. „Nu e vorba aci de costat. Nu facem negustorie, mă costă sau nu mă costă." „A, izbucnii eu în râs, tu ai crezut că e un flăcău la prima lui dragoste! Tu nu știai că a fost însurat și a făcut și doi copii?" „Ei și? Doi oameni care suferă se pot înțelege între ei..." „Da, da, murmurai, doi oameni care... Așa este, ai dreptate... Și?! El ce zicea?" „Ce să zică, tăcea!" „Aha! Și tu ce ziceai?" „Ce ziceam! ce puteam să mai zic!? Și se uită la mine cu o privire albită de furie, ca altădată de fascinație, și mă reprimă, simțind ironia mea ascunsă: Dacă mă asculți ca să-ți bați joc, chiar că n-am să-ți mai spun." „Scuză-mă, îi spusei cu simpatie sinceră, povestești prea încet pentru curiozitatea mea mare. Dacă vrei, nu-mi mai spune acum nimic, am înțeles... Spune-mi numai ce s-a întâmplat la Londra. Ce-ați căutat acolo?"

„El a fost trimis în fruntea unei delegații comerciale și m-a luat și pe mine. Nu s-a întâmplat ceva deosebit de ceea ce era acasă, numai eu mi-am ieșit din pepeni. El mai fusese în străinătate, eu nu, și eram și eu dornică să văd orașul, îți dai seama... Fiindcă îmi interzisese tot timpul să părăsesc hotelul singură... Nu era prudent, cică. Să mergi pentru întâia oară la Londra sau la Paris și să stai închis într-un hotel, asta poate să scoată din sărite pe

cel mai răbdător... «Azi putem merge? l-am întrebat. Mi-ai spus că tratativele s-au terminat.» «Azi nu!», mi-a răspuns. Eram la micul dejun. Stătea foarte posomorât, nu mânca nimic. La prânz n-a coborât, s-a sculat, s-a bărbierit, s-a îmbrăcat ceremonios, apoi s-a așezat într-un fotoliu și a rămas acolo ca o stană, ore întregi. «Nu înțeleg, i-am spus, de ce *azi nu?* Ce e azi?» S-a uitat la mine fix și nu mi-a răspuns. Ce-o fi azi? m-am întrebat. E o aniversare, e clar, dar ce fel, de trebuie să nu iasă din casă și să postească? Și deodată mi-am dat seama: Stela! Ea murise cu zece ani în urmă, știam anul, asta trebuia să fie! M-am stăpânit să nu-i mai spun nimic, dar spre seară am început să-i vorbesc. «Crezi, i-am zis, că tu ai putea trăi cu mine dacă și eu ți-ași face la fel? Știu ce aniversezi și am pretenția să nu fi uitat că încă de la început am fost alături de tine și ți-am respectat sentimentele. Mai mult, mi-a fost dragă (Stela), cum nu mi-a fost atât de drag frati-meu mai mare. Dar nu crezi că abuzezi? Cine are sensibilitate pentru cineva are și pentru altcineva... Dacă ai iubit-o pe ea, nu văd de ce nu m-ai putea iubi cum m-ai lăsat să cred la început... Nu există sensibilitate cu sens unic, sau dacă există e suspectă de nesimțire. Ce e asta? De ce taci? De ce măcar nu mi-ai spus!? Nu cumva crezi că nici nu mai merit să fiu *alături* de tine într-o astfel de împrejurare, după ce atâta vreme ți-am respectat totul și n-am avut parte decât de jigniri? Ce sânt eu aici, manta de vreme rea? Dacă ași fi bănuit că poți fi atât de mic încât să intri în panică fiindcă anumitor persoane nu le plăcea prezența mea la anumite recepții fii sigur că nu mi-ași fi lăsat bărbatul ca să vin după tine. Săraca Stela! a murit la timp, altfel ar fi avut parte de mari surprize cu recepțiile tale. Vrei să faci acum mare paradă de fidelitate dincolo de mormânt, cu toate că lângă tine stă o femeie vie, care nu e o pocită. Află că Stela (cel puțin așa mi s-a povestit!) avea ideea ei proprie despre fidelitate. Bătută, cu spinarea numai răni, a îngrijit-o un gardian de treabă, a mângâiat-o, a uns-o cu alifii, și... aia e! Înțelegi ce vreau să-ți spun!» «Înțeleg că de-aici înainte ai să mănânci paie prăjite», îl aud atunci că îmi zice. «Nu mai spune?! i-am zis și eu, crezi că mi-e frică de amenințările tale? Ai fi în stare, pedepsiți și voi pe cei mai mici, în timp ce...» Ai să mănânci paie prăjite, mă întrerupse el sec. «Vezi să nu mănânci tu înaintea mea, ca director la o gospodărie de stat, i-am spus. Să nu crezi că nu am informațiile mele. Află că nu stai prea bine, ai șovăit în '52 când au fost înlăturați deviatorii. Asta nu se uită. Faptul că ai rămas tot *supleant* nu-ți spune nimic? E pe-aproape căderea ta și a lui... (și aici Matilda pronunță numele lui I.C.). Ești prieten cu el, nu? Nu mă bucur,

fiindcă nu cu un ștab m-am recăsătorit eu, ci cu un bărbat, și poți să fii sigur că dacă se va întâmpla să nu mai fii ceea ce ești, o să țin mai mult la tine... Ți-o spun numai ca să-ți dai seama că nu e cazul să mă amenințí... Eu paie prăjite n-am mâncat și nici n-o să mănânc, am o meserie... E drept că era s-o pierd și-am avut noroc că erai tu acolo și ai putut să-i împiedici să comită... dar erau alte timpuri!» Asta e!“

Matilda tăcu perfect detașată de ceea ce povestise. Nu eram sigur că scena se petrecuse întocmai, mai ales recriminările ei nu mi se păreau întru totul verosimile, parcă nu justificau gestul hotărât al celuilalt de a o retrimite imediat în țară, unde o aștepta un ins care nu-i mai dăduse voie să intre în casă. Fusese mai violentă? Cred că da și nu atât de îndrăzneață în limbaj, deși... „Când s-au petrecut toate astea?“, o mai întrebai. „Acum două săptămâni!“ „Și de-atunci tu stai în oraș?“ „Da, de ce te miri?!“, se miră ea. „Nu mă mir! mă mirai și eu. Și cum stai cu paiele prăjite?“ „Asta a spus-o și el la furie. I-a părut rău, mi-a telefonat... și-a cerut scuze și m-a asigurat că o să primesc vechiul meu post. Cât despre divorț, m-a întrebat dacă sânt de acord... Dacă nu sânt și eu de părere că ne-am înșelat amândoi și că nu mai are rost să ducem împreună o viață grea... «Așa este», i-am răspuns și i-am cerut și eu să mă ierte pentru ieșirea mea... «Da, bineînțeles», mi-a spus, și că oricând, dacă o să am vreo problemă, eu sau ai mei, rude sau prieteni, să nu ezit și să-l caut... Sântem oameni și nu putem trece cu buretele peste anii când am trăit clipe de fericire simplă“, mai spuse Matilda și nu înțelesei dacă aceste ultime cuvinte fuseseră rostite de el atunci, sau acum de ea, încercând o nobilă consolare aureolată.

Se lăsă apoi o tăcere, ca să zic așa, plină de vid, pe care nici eu, nici străina din fața mea nu ne grăbirăm s-o umplem. În practicile yoghine se spune că starea de vid e superioară sentimentelor (chiar de fericire) care agită ființa umanoizilor. O fi la ei, la asiatici, care consideră fericirea drept cauză a suferinței, dar nu la noi, la europeni, care nu putem trăi fără să iubim și prin iubire să fim fericiți. Suferința care urmează n-o considerăm obligatorie și cu atât mai puțin drept consecință a fericirii. Vidul din mine începu să se umple cu un sfâșietor sentiment, amintindu-mi că Suzy mă iubește. Mă ridicai și Matilda mă conduse. „Înțelegi acum, îmi spuse ea la ușă, că poți s-o vezi pe Silvia când vrei, la tine sau aici, unde îți convine și oricând. Și nu lua în seamă ce ți-a spus Tasia, care între noi fie vorba, râse ea, e cam neroadă. Așa crede ea că trebuie să se întâmple acum între noi, și e convinsă că tot așa gândesc și eu. Chipurile ne vrea binele, ca și când

binele ăsta, mai spuse Matilda cu o voioșie amară, ar depinde de voința unuia sau altuia...“

V

...Suzy se întoarse la mine, dar ar fi putut să nu se întoarcă, adică faptul mi s-ar fi părut, cum am spus, neînsemnat, față de sentimentul înalt și statornic că nimic și nimeni nu ne mai putea despărți, sentiment care se instalase în ființa mea la începutul acestui nou an. Nu știu dacă eram cel mai iubit dintre pământeni, dar eram unul dintre ei, simțeam că plutesc...

Se întoarse la fel de simplu cum plecase, sună la ușă rebegită, nu ca să-i deschid, fiindcă avea cheile, ci ca să-i iau din mână geamantanul pe care însă nu mi-l dădu și încercai să-i descleștez cu sila degetele de pe mâner învinețite de frig. „Nu, zise, nu!“ Atunci ce? Și înțelesei că nu ăsta era primul gest pe care îl aștepta de la mine. O îmbrățișai și abia atunci dădu drumul geamantanului. Avea obrazul fierbinte și gura rece, iar ninsoarea îi jilăvise părul al cărui parfum mă îmbăta. „Nu, nu!“, protestă iarăși când simți că vreau să mă desprind din strânsoarea brațelor ei și să ridic geamantanul. Îmi arătă ușa cu privirea; era neagră, căscată. „Ce ne așteaptă dincolo? zise. Nu, reluă apoi ridicând geamantanul, m-am obișnuit să-mi duc singură poverile. Se pare că în altă viață am fost regină și oi fi împovărat cu capriciile mele un întreg popor. Ce faci tu, iubitul meu?“, zise apoi în odaie descălțându-și cismele și aruncându-le, după obiceiul ei, nu totdeauna în același loc. Aruncatul însă era același. Se desbrăcă și se vârî sub pled, lăsând geamantanul în mijlocul casei. Spusele ei, că s-a obișnuit să-și ducă singură poverile, erau o pură idee: îl deschisei și îi vârâi eu conținutul în dulap. Mă urmărea cu privirea imobilă, cu pledul tras până sub bărbie. „Ei, zisei, ce mai este?“ „Ninge“, murmură. „Da, am văzut...“ „Da, dar ninge foarte tare!“ „Bine, și ce e cu asta?“ „Dacă nu se mai oprește? Mamă, mamă, cântă ea deodată, o stranie melodie, care venea în vocea ei parcă de la depărtări incomensurabile, cresc nămeții și pierim... Fără țară, fără glie, velerim...“

Mă cuprinse un fior, dar Suzy se opri. „Numai atâta știi? Ce e cu melodia asta?“ „E cântecul luptătorului căzut prizonier, zise; tata îl știe, a fost compus acolo în prizonierat...“ „Mai cântă-l...“ „Nu pot, trebuie să-l auzi pe el... A avut un văr care nu s-a mai întors... A venit într-o seară la noi cineva care a scăpat, un învățător. Știi, se cântă cu o voce puternică de

bărbat, care poate sugera forța unui cor, în timp ce textul spune că a trecut un înger peste fruntea rece a luptătorului. Unul dintre ei murise tocmai în ajunul Nașterii, și și-au adus aminte de patria pierdută...“ „Sau de libertatea pierdută“, zisei... „Înțeleg, zise Suzy, îți aduce și ție aminte de ceva.“ „Da, nu vrei să mai repeți? zisei pe deplin liniștit, deși simțeam cum crește în mine un tumult... Încearcă, insistai, ai o voce plăcută de recitativ și se aude foarte distinct melodia.“ Ea repetă și continuă tot textul. În acest timp, prudent, mă așezai la birou și îmi ascunsei fața între brațe. Nu fiindcă m-ași fi temut să fiu văzut plângând, ci pentru că presimteam o rupere catastrofică de zăgaz, urmată de o pustiire... Când sântem singuri, cum eram eu în acele nopți de carcere, înecul ființei noastre lăuntrice are drept martor divinitatea, marele cosmos căruia i ne încredințăm, dar când îl invoci în fața iubitei (și cine se poate înșela asupra disperării de care sântem cuprinși?), ea poate deveni în mod sublim geloasă că nu din pricina ei plângi, dar poate fi cuprinsă și de un nedorit sentiment de bicisnicie: forțe prea puternice ne copleșesc, nu sântem nimic, statura noastră nu e măreață, ne-am înjosit, noi înșine, pe noi și nu mai avem scăpare. Rareori o femeie evită extremele, deși se zice că ea seamănă cu natura, care este totdeauna în echilibru chiar când e bântuită de furtuni... Suzy reluă refrenul:

Mamă, mamă, cresc nămeții și pierim
Fără țară, fără glie, velerim, velerim...

Sub brațele mele ude de lacrimi văzui un teritoriu de lumină în care mă scufundai uitând deodată totul: trecutul meu, fetița, gândirea mea impetuoasă de la douăzeci și cinci de ani, care vroia să se afirme, eșecul în căsătorie, minele de plumb, mama mea care mă părăsise încă tânără... Și chiar iubita de acum, care rămânea undeva foarte departe și foarte în urmă. Toate acestea își micșorau dimensiunile, se topeau în act astă mare a destinului nostru tragic, care ne înghițise și peste care crescuseră apoi nămeții... În același timp o mână fermă și dulce îmi mângâia ceafa... Mă smulsei de sub hăul închipuirii și sării în picioare. „Vii și tu cu cântece din astea...“ bolborosii. „Victoraș, iartă-mă, m-am speriat de ce e afară... Uite, cad fulgi cât pumnul meu de mari. Mama zice: «Stai, Suzy, cum pleci așa singură pe vremea asta?» Am zis și eu ca tine: ce poate să fie? Și am ieșit. Cum îmi venea zăpada până la șold, mi-am spus și eu: nu te opri, Suzy, că nu e timp de oprit...“

Imita pe cineva ridicând imperios tonul și eu îl recunoscui: era al meu. „Un taxi cu lanțuri m-a adus până aproape și zice «doamnă! mai departe eu nu merg! (și îl imită pe taximetrist cu o veselie extremă, retezând cu mâinile orice posibilitate de contrazicere), chiar dacă vă dați jos și nu-mi plătiți cursa!» Înainte, Suzy, mi-am zis, nu te opri, că nu e timp de oprit...“ O vorbărie în stilul ei de odinioară, dar era bucuroasă și concretul cuvintelor ei anodine nu putea ascunde că mă iubea în clipele acestea foarte tare și că nu mai putuse trăi fără mine... „Și de ce, zisei, nu mi-ai spus la birou că ai intenția să le întorci?“ „Hi, hi! Fiindcă n-aveam intenția.“ „E de groază, zisei. Puteai să-mi dai de-acasă un telefon...“ „Un telefon?! se miră, Da, uite, nu m-am gândit...“

Astfel se scurse toată luna ianuarie, care în amintirea mea se dilată incomensurabil: ani parcă am trăit cu ea nu săptămâni. Da, e adevărat, fericirea n-are istorie, fiindcă istorie nu poate ieși din veșnica surpriză pe care ți-o face ființa iubită prin însăși existența ei... Am încercat să descriu scena reîntoarcerii ei... Sub alte înfățișări și pretexte decât neliniștea gândului că puteam pieri sub nămeți, se repeta zilnic... Nimeni n-a scris vreodată un caiet al fericirii! De ce ar face-o? Prin caiet nu înțeleg *Război și pace*, ci jurnalul lui Tolstoi. Totdeauna caietele astea relatează o istorie care se sfârșește rău. A mea nu face excepție, ar trebui să se termine aici... Ar trebui doar suprimate pasagiile presărate prin ea prin care încerc să aflu în ce punct al existenței mele ordinea clipelor mi-a devenit fatală și să dispar lăsând în urmă imaginea unei vieți de fapt împlinite. Singură această dispariție ar rămâne misterioasă. Ei și? Moartea nu e un mister? Nu văd întrucât degradarea treptată merită truda. Într-o grandioasă peliculă, numită *La dolce vita*, a lui Fellini, un tip care cânta la orgă *Marea fugă* a lui Bach (semn că individul avea graniță cu măreția creației) trăia în mijlocul unei familii exemplare într-o lume libertină, cu toții sub amenințarea nenumită a bombei cu hidrogen. Ei, acest om se sinucide la un moment dat după ce își omoară întâi copiii. Un schizofrenic, mi-a spus Ciceo sigur de sine, chiar disprețuitor față de alte interpretări. Dar putem fi chiar atât de siguri?... Da, mă ispitește gândul să-mi închei aici povestirea, fiindcă încep să cred că n-a existat ruptură în viața mea, totul s-a înlănțuit încă din adolescență, și până aici n-a fost rău. Nu eu am fost cel mai lovit din epoca mea, dacă am avut timp să fiu și fericit și să-mi realizez (sau cel puțin să cred cu putere în acest lucru) orgolioase proiecte... Cert este că viața mea cu Suzy era, ca a oricărui om fericit, plină, ca să zic așa, de lipsă de spectaculoase evenimente

exterioare... Nu când vroiam eu era gravă și patetică, nu când eram eu trist avea ea disponibilități pentru ecleziastice reflecții, nu când o doream înțelegea ea că e dorită, nu când eram eu obosit era și ea pradă lasitudinii, singurătatea în doi nu era și pentru ea totdeauna un balsam, bucuria lecturii care adesea mă devora nu era în același timp și pentru ea o vibrație a spiritului („Lasă cititul, Victoraș, că nu e timp de citit...“ N-o întrebam de ce n-ar fi, mi-ajungea s-o privesc și să-i văd surâsul... „Mai lasă de citit și generațiilor viitoare“, adăuga cu ironia și tandrețea ei ucigătoare).

VI

Pe la sfârșitul lui ianuarie într-o zi se indignă. „Cum adică, mi se adresă, trece iarna și nu ne ducem și noi doi la Sinaia să schiem puțin?... Da, la Sinaia, aici e plicticos, până urci îți iese sufletul, acolo e teleferic, iar la cota 2 000 sânt telescaune care te urcă cu schiuri cu tot în vârful pârtiei... o minune, poți să schiezi ore întregi... Pregătește-te, mergem să-ți cumperi schiuri, un costum, o flanelă groasă, bocanci și să nu te prind că îți cumperi și o ridiculă căciuliță cu moț, ai frizura deasă, n-o să răcești, bizuie-te pe mine... Gata, sâmbătă la prânz plecăm...“

Am spus mai înainte că sânt ispitit să-mi închid caietul. Nu! De ce? Îl voi continua până la consumarea nenorocirii pe care am întâlnit-o în timpul acestei excursii; apoi mă voi opri când, odată cu condeiul, va cădea, cum spune poetul, și mâna care a scris.

...Învățasem să schiez încă de la zece ani, dar mai târziu sportul ăsta începuse să mă plictisească, aveam, mai ales când trebuia să urc, vaga senzație că îmi pierd timpul. Cum am mai spus la începutul acestor caiete, la acea vârstă gălăgia grupurilor mă enerva, fiindcă, asemeni oricărui roi, grupurile astea aveau un șef, și nu eu eram acela. Nu că aș fi dorit să fiu eu, dar șeful acesta era mai totdeauna un tip atât de comun și de nesărat în ifosele lui, încât oricât aș fi dorit eu să mă adaptez, era peste puterile mele să-i aud necontenit, timp de o zi întreagă, trăncăneala infatuată și glumele nesărate care făceau fetele să izbucnească în stupide hohote sincere, cu gurile până la urechi... „Da, îi spusei iubitei mele, când mă informă că vom merge cu un grup, mergem, dar numai noi doi, dacă e vorba să intrăm în vreun grup, du-te singură. Sincer, adăugai văzându-i contrarierea, nu pot să suport grupurile.“ Și în clipa aceea mă trăsni gândul că ei îi plăceau, se și fotografiase cu unul la mare, pe plajă... „Dar de ce? zise. Când mai sânt și

alții poți să te ajuți cu ei, ți se întâmplă ceva, faci o entorsă, sau și mai rău, să-ți rupi un picior, poți să mă aduci tu singur până jos de la 2 000 de metri înălțime?... Și pe urmă când ești în grup nu se leagă nimeni de tine, în timp ce numai noi doi, poți tu avea curajul să pui la punct un grup de derbedei?... fiindcă ăștia sânt și ei peste tot... O pereche a pățit-o o dată, lui i-au tras cu un alpănștoc în cap și pe ea au violat-o în fața lui. *Tu peux supporter ça?* Mă posomorâi: avea dreptate. Cine ar putea suporta așa ceva? *Malheur!* Ar urma despărțirea și suferința iremediabilă, pentru toată viața." „Și pe urmă, continuă ea cu însuflețire, nimeni nu ne obligă să stăm cu ei la taclale și să ne pilim în cabană râzând de orice prostie debitată de unul din ei..., dar să știm că sântem împreună și că putem să-i chemăm dacă e cazul..." „Deci cunoști tu un astfel de grup? zisei. Inși pe care îi cunoști bine?" „Bineînțeles!... Oameni serioși, cu soțiile sau prietenele lor... Victoraș, râse ea, trebuie să ieșim și noi doi puțin, n-o să trăim toată viața nas în nas, până la urmă o să ajungi la concluzia că nasul meu nu mai e chiar atât de frumos și o să începi, cu mine la braț, să întorci capul după alte nasuri..."

Avea dreptate, dar nu puteam să-i răspund că... Ei bine, ce anume? Ieșirea în lume pentru doi îndrăgostiți poate să nu însemne nimic, dar alteori... Ei, alteori ce? Alteori faptul că unul vrea s-o ia pe o stradă și celălalt pe alta poate să însemne pentru cel care e legat mai mult că își dă singur foc la valiză, cum îmi spusese odinioară Nineta când mă părăsise. Mai vie îmi venea în clipele acelea în amintire prima mea ieșire „în lume" cu Matilda, a doua zi după căsătorie, și încă nu într-o lume total străină, rudele ei: pur și simplu Matilda se *uitase la mine ca la un străin!* Cum avea să reacționeze Suzy? Iată temerea! Dar la urma urmei, îmi spusei, asta tot trebuie să se întâmple odată, și dacă e să nu fie bine, ce poți face? Dacă tot trebuie să faci ceva, atunci fă-l cu seninătate, de ce să iei *aconto?* (Mama răspunsese cândva în acest sens unei vecine, care se mira că după atâta muncă ea tot odihnită și senină arăta; dacă tot trebuie să muncești, zisese ea, fă-o cu plăcere). Așadar, mi-am spus, să fim nu numai senini, ci chiar veseli.

Ieșirea mea în lume cu Suzy era inevitabilă. Deși știam, nu eram adică naiv să cred că acel grup era format din oameni oareșicare. Era ca și când ași fi pretins ca un grup al meu, în care ași fi invitat-o pe Nineta, pe Căprioara post-mortem (existau martori care o cunoscuseră, spintecătorul de dovleci de pildă, care nimerind întâmplător în grupul meu i-ar fi putut povesti din perversitate totul iubitei mele), pe fatala Tamara care i-ar fi

insinuat alte perversităţi, de astă dată imaginare şi imposibile, să fie deci acest grup considerat de Suzy cu totul anodin, adică toţi să se poarte cu ea foarte delicat şi prevenitor, vai, dumneavoastră sânteţi prietena marelui Petrini, un om deosebit, o! un mare om, despre care se va vorbi cândva. El a fost, da, ei! nedreptăţit! dar are viitorul înainte! mulţi au fost reprimiţi în vechile lor funcţii! Va fi şi el reprimit la Universitate... Nu eram naiv, dar îmi spuneam că adesea grupurile sânt amorfe şi într-adevăr nu urmăresc decât să se distreze, să danseze dacă zăpada şi schiul nu le-au stors toate forţele, şi apoi să se culce în cabană şi să se acupleze în neştire într-un dormitor comun şi sordid; iar a doua zi, cu forţe proaspete, să asalteze trenurile cu schiurile lor incomode în spate şi să se întoarcă la timp în oraşele lor, să atace o nouă săptămână de existenţă şi de muncă. Da, înainte ca şocul să se fi dus, eu îl presimţeam, alegând, pentru seninătatea mea, varianta obişnuitului.

VII

Nu-mi cumpărai schiuri noi fiindcă n-aveam bani, şi nici bocanci, îi făcui o vizită tatei şi mă urcai în pod să văd în ce stare erau cele vechi. Erau destul de bune, nu se strâmbaseră prea tare, bocancii la fel, avusesem prudenţa săracului: când îi cumpărasem cu cincisprezece ani în urmă, îi luasem mai mari. O flanelă, ciorapi groşi şi un hanorac mi le aduse Suzy, n-o întrebai de unde, doar pantalonii şi mănuşile trebuii să le cumpăr de la un magazin sportiv.

Grupul nu era amorf, dar nici nu se străduia vreunul din ei să-i înveselească pe ceilalţi cu orice preţ. Vezi? parcă îmi spunea Suzy urmărindu-mă cu privirea, în timp ce trenul cobora cu viteză podişul nostru transilvan, sânt oameni serioşi, ce-ai crezut? Aşa era! Când unul vroia să spună o anecdotă, nu întrerupea pe un altul, iar dacă cineva era vesel, nu ţinea cu tot dinadinsul să-şi exprime gălăgios starea aceasta de spirit, era atent să vadă dacă lumea e dispusă să-l asculte, în lipsa unuia mai inteligent. Şi era o plăcere să descoperi apoi că era realmente vesel şi avea un humor modest (care face totdeauna plăcere) şi o gândire curgătoare, fără paraziţii care apar adesea chiar la oamenii superiori: vulgaritate şi libertinaj în vocabular, subînţelesuri triviale, erudiţie de anecdote politice de o penibilă lipsă de gust... Eram vreo opt, însă vreo trei mai în vârstă, fără neveste,

care, desigur, nu-și mai puteau însoți în astfel de excursii grizonanții dar sportivii lor bărbați...

Există o știință de a fi prezent și cu ceilalți și cu ființa iubită. Nu toată lumea o are. Matilda n-o avea. În general se trece de partea celorlalți, ca și când ai vrea să dovedești, fără să ți se poată reproșa ceva, că nu-l iubești cine știe ce pe cel cu care ești, și, la rigoare... Această disponibilitate reală, adică inconștientă sau intenționată, a căpătat denumirea aproape scuzabilă de cochetărie... (la bărbați n-are un singur nume). Ce drăguță era Suzy! Când spunea câte ceva avea aerul că o spune împreună cu mine și de aceea când se întâmpla ca unul dintre ei să i se adreseze, parcă ni se adresa la amândoi, fără acele încercări ale celor prost-crescuți de a comunica cu iubita sau cu soția ta prin fir, să zic așa, direct, tentativă care a căpătat denumirea de *flirt*. Era oare grupul acesta format numai din oameni bine-crescuți sau foarte prieteni? Nici vorbă, greu de crezul, dar... Bineînțeles că Suzy era la fel de departe de a sugera grupului calitatea și adâncimea sentimentelor care ne țineau împreună (cealaltă extremă, a neștiinței de a fi cu ceilalți, să arăți cât de mult ești iubit!). Asta nu privea pe nimeni.

Cu vremea aveam noroc, cerul era total senin. „Să vedem, zise unul dintre ei, dacă o să avem noroc și cu celelalte...“ „Să sperăm, i se răspunse, dacă nu, urcăm la cabană.“ „Și dacă nici la cabană nu găsim locuri?“ reluă altul ridicând din sprâncene, parcă ar fi vrut să adauge: ei, să te văd, ce-o să facem atunci? Și ne privi circular, surâzând cu ironie subțire, cu siguranța celui care știe că astfel toate soluțiile sânt epuizate și numai el mai posedă una, foarte sigură. Toți surâdeau: cunoșteau acea soluție; numai acela n-o cunoștea... „Imposibil să nu găsim, zise el, nu putem avea ghinion în ambele părți.“ „Am văzut eu ghinioane din en părți“, îi răspunse deținătorul secretului cu un astfel de glas încât toată lumea deveni veselă, dar cu discreție, să nu i se dea aceluia de bănuit că grupul nu-i comunicase și lui programul.

Se făcu din asta un inocent și spontan complot, cum se întâmplă adesea în toate grupurile: trebuie să te distrezi pe seama cuiva, bineînțeles fără să-l jignești prea tare; asta depinde de calitatea grupului, ai cărui membri, după astfel de farse, se destramă certați, dar riscul trebuie asumat, altfel ce să faci cu mintea? Te plictisești și în grup!

Într-adevăr, nu găsirăm locuri la nici un hotel, fiindcă plecaserăm din orașul nostru sâmbăta după-amiază, în timp ce descurcăreții plecaseră dimineața, dacă nu chiar de vineri după-amiază, obținând învoiri de la șefi

îngăduitori. „Ei!“, făcu șeful grupului nostru (care devenise șef în mod natural, în virtutea faptului că era posesorul soluției)... „Mergem la cabană“, spuserăm noi ieșind din holul ultimului hotel în care intraserăm. Unul dintre noi însă, care întârziase înăuntru (întârziere premeditată), „ca să mergem, zise, am stat de vorbă cu schiori care tocmai s-au întors de-acolo: peste tot e plin până la refuz“ (aiurea, nu vorbise cu nimeni!). „Chiar și la Poiana Stânei?“, se miră atunci victima noastră, un inginer mai mititel decât schiurile pe care le purta în spinare, cu obrazul ridat în avantajul său, ai fi zis că tot timpul îl stăpânea un râs molipsitor de ghinionist; inspira simpatie. „La Poiana Stânei e plin în permanență, darmite sâmbăta și duminica“, i se răspunse. „Ce e de făcut?“, zise altcineva. „Ce să facem, reflectă șeful resemnat. Ne întoarcem acasă!“ „Eu nu sânt convins că nu găsim locuri la cabană, răspunse atunci micul domn cu o expresie rea, o să încerc singur, vă urez întoarcere sprâncenată.“ Și se rupse din grup și o luă la vale spre teleferic. Între noi se lăsă o tăcere. „Te pomenești că găsește, zise șeful, și ne întâlnim mâine pe pârtie. O să creadă că am vrut să scăpăm de el... Fir-ar să fie, nu mi-am dat seama, domnule Petrini, ești bun să-l aduci înapoi?“ „Și ce să-i spun?“ „Că am găsit locuri la Postăvaru.“

Era să se termine prost gluma noastră, în realitate șeful (era chiar șef al celui mai mare spital din orașul nostru) obținea locuri prin telefon. Pentru plăcerea farsei însă ne târâse pe toți pe la toate hotelurile, ultimul fiind Postăvarul, cel mai luxos, unde continuase să joace cu recepționerul bonoma lui glumă. După o săptămână petrecută printre bolnavi, vindecând sau iscălind certificate de deces, marele diagnostician (căci era vestit prin asta, veneau la el bolnavi și de prin țările vecine) se distra în felul acesta inocent, care ar fi părut, desigur, „neserios“ neliniștiților lui pacienți. Era prieten vechi cu domnul Culala. Micul inginer fusese protectorul de pe șantier al iubitei mele, ea îl invitase. Ceilalți erau toți medici la spitalul pe care îl conducea internistul. Iată deci grupul de care mă temusem!

Intrarăm în hotel și recepționerul se scuză că n-a înțeles bine cui fuseseră rezervate camerele (instruit să mascheze farsa); ne înmână cheile și urcarăm. „Suzy, Petrini, ne zise șeful, faceți-vă comozi și coborâți la masă. Astăzi sânteți invitații mei!“ „Vă mulțumim, zise Suzy, sânteți foarte drăguț... Cred și eu, îmi șopti apoi pe scări, e ușor să fii drăguț când nu mai știi ce să faci cu banii... Așa bonom cum îl vezi... Îți spun eu mai târziu...“

Camerele noastre erau alăturate, dădeau spre munte, acel masiv opus parcă lanțului Carpaților, de un verde dens, cu prăpăstii albe de zăpadă.

Când intrai mă întâmpinară, venind dintr-un hău, reverberațiile violente ale trecerii unui tren. Deschisei geamul și tropotul acesta prăpăstios și nesfârșit de fiare lovite mă șocă. Un aer rece mirosind puternic a rășină (nu discret, ca la noi) parcă mă drogă și rămăsei minute lungi contemplând crestele acestui masiv care îmi sta parcă pe inimă, atât de străin și neprietenos mi se părea. Închisei geamul. În cameră totul era curat, mirosea plăcut și odihnitor a calorifer încălzit și a rufe proaspăt călcate. Mă desbrăcai, făcui un duș și schimbai costumul.

Mă pregăteam să ies și să bat la ușa ei, când sună telefonul. „Ce faci, vecine? îi auzii glasul. Hi, hi! Te mai moșmondești mult?“ „Cum mult? Ești gata?“ „Păi nu sânt!“ „Păi ce aștepți?“ „Păi aștept să fii tu gata și abia pe urmă încep eu să mă moșmondesc! Hi, hi! Mă mir că nu știi până acum că asta e una din plăcerile unei femei... Mai ales în voiaj! Dar și în alte ocazii.“ „Da?! Și în ce constă?“ „Hm! Matilda nu te făcea s-o aștepți?“ „Nu!“ „Foarte bine! exclamă ea cu o grasă satisfacție. Nici nu merita s-o aștepți tu pe ea.“

Rămăsei tăcut și un gând îmi veni în minte cu simplitate însoțit de o vagă și bizară nostalgie: Suzy a fost măritată! *Tiens!* Sau a mai fost în acest hotel cu un individ cu care a vorbit la telefon în felul acesta. Normal! „Ei! se alarmă ea. Ce e cu tine?“ „Nimic!“ „De ce-ai tăcut așa brusc?“ „N-am tăcut așa brusc! Am tăcut treptat, adăugai și izbucnii într-un râs scurt și eliberator. Am tăcut în mod «firesc», continuai, cuvântul ăsta are la mine o semnificație aparte...“ „Lasă tu semnificațiile aparte și vino încoace, dacă zici că ești gata“, mai spuse cu felul ei inimitabil și irezistibil de a-mi da ordine. Aici avea sensul că nu semnificațiile mele, fie ele și aparte, aveau vreo importanță, ci, mai încape vorbă?, ale ei!

O găsii însă gata, așezată cuminte pe pat și contemplând cu tristețe vizibilă giganticul bolovan verde care îi amenința parcă fereastra. Avea, și nu rar, asemeni răsturnări de umoare, pe care însă și le învingea singură, dacă nu încercam, chiar cu afecțiunea intensă care mă stăpânea când o vedeam astfel, s-o ajut să iasă din ele. „Am fost foarte bucuroasă când m-am gândit să venim aici și să schiem, zise după câteva clipe lungi de tăcere (și privirea ei se răsuci și rămase parcă hipnotizată spre greoiul masiv sălbatic care nu sugera prin nimic că ar fi fost vreodată călcat de cineva)... dar acum...“ Nu zisei, ci gândii: dar acum, ce? Nu mai vroia? Ce i se întâmpla? Se îmbrăcase modest, aproape mohorât, un pulovăr maron, un pantalon albastru-închis, pantofi negri, iar pieptănătura liberă, ca altădată, îi

acoperea jumătate din obraji, al căror ten parcă fără sânge se alterase și parcă îmbătrânise. I se mai întâmpla acest lucru, dar nu totdeauna avea și o stare de spirit care să însoțească sau să determine depresia fizică. În aceste clipe dragostea mea pentru ea se făcea dureroasă, aproape insuportabilă, și înțelegeam bine expresia atât de comună a celor care iubesc, când spun: ași fi făcut orice ca s-o văd fericită. Îmi șopti: „Du-te tu singur, iubitul meu, nu mi-e foame și n-ași vrea să te indispun nici pe tine și nici pe ceilalți cu...“

Mă întristai eu însumi: mai bine mi-ar fi spus să stau cu ea, sau în orice caz să nu mă duc nici eu, sau să coborâm mai târziu amândoi... era devreme, orele șapte, până la unsprezece, când se închidea restaurantul, putea să-i treacă... „Bine!“, zisei și mă ridicai. „Stai! tresări, așa de repede ești gata să mă părăsești?“ „Bine, stau“, îi răspunsei și mă reașezai pe pat. Se uita la mine lung, dar cu privirea într-o parte. Mi-era greu să-mi dau seama dacă era sub puterea unei obsesii, dacă gândea cu intensitate, sau pur și simplu nu gândea nimic, ci era doar prizoniera unei apăsate inerții psihice. Mă îngrijorai: nici o stare de spirit nu seamănă cu alta în felul de a se manifesta, cum nici o frunză dintr-un arbore nu se mișcă la fel sub influența vântului, care nici ea nu e la fel, de la simpla adiere la furtună. Astfel de stagnări ale sufletului mai cunoscusem la Suzy, cea de-acum era însă cea mai mare. Parcă împietrise, ași fi zis chiar că nu mai respira: un om viu, dar oprit în adâncurile ființei... Observasem însă că dacă în astfel de clipe mângâierile mele sau dorința de a afla ce era cu ea cădeau în gol, în schimb un cuvânt sau o inițiativă mai brutală o făceau să tresară ca sub un șoc și încetul cu încetul își revenea. Da, dar acel cuvânt sau acea inițiativă, dacă nu erau sincere, adică adevărate, nu aveau nici un efect. Dar cum puteai inventa cu ușurință așa ceva? Simulai nepăsarea. „Bine, repetai, atunci plec!“ (la restaurant) și mă ridicai și o luai spre ușă. „Stai! tresări iarăși, și iarăși repetă: așa de repede ești gata să mă părăsești?“ „Bine, stau“, îi răspunsei și mă reașezai pe pat. Parcă se trezi, expresia i se schimbă într-un fel, ași zice, spectaculos, cu buzele întredeschise trase îndelung aer în piept și expiră parcă uluită: cum putuse să stea atâtea minute sub o presiune și nu murise? „Dacă ar fi să mă sinucid, zise, cred că ași putea s-o fac oprindu-mi respirația. Știi, continuă ea cu mare însuflețire, negrii care erau vânați și duși în sclavie se sinucideau în felul ăsta în corabie, când își dădeau seama că niciodată nu vor mai fi oameni liberi. Nu oricine, probabil șefii războinici, care nu cunoscuseră până atunci ce înseamnă să fii captiv.“ Are sau n-are legătură ceea ce spune ea acum cu starea din care tocmai a

ieșit? „La telefon erai veselă“, zisei. „Da, și tu erai *prea* vesel și ți-ai permis să taci, m-ai lăsat suspendată în vid. Ai văzut? Ai văzut, iubitul meu?! Nu mai aveam aer!“

Îi verificasem însă explicațiile, n-aveau legătură cu mine, oricum, cu nimic din clipele anterioare. E drept că nici ea nu afirma clar acest lucru, îmi sugera numai, ca să mă descurajeze s-o „pisez“, cum îmi reproșase la un moment dat, fără însă ca eu să fi făcut-o vreodată. Înseamnă că un altul o făcuse înaintea mea, și atât de tare, încât căpătase convingerea că ăsta era un chin la care orice bărbat avea s-o supună toată viața. Era în firea oricărui bărbat această trăsătură, sau ea avea în firea ei ceva care îi determina s-o facă? Oricum, faptul că eu nici măcar nu încercasem nu însemna că într-o bună zi n-aveam să încep... Un blestem... Cert este că, evitând această primejdie, Suzy nu vedea că în afară de ceea ce îmi povestise ea în prima noastră noapte de dragoste eu nu știam aproape nimic din viața ei, în timp ce a mea îi era cunoscută, destăinuiri, smulse cu simulată indiferență... este imposibil să-ți închizi trecutul ca pe-un robinet, ți-l deschide *ea* disträgându-ți atenția, simulând cea mai curată dintre curiozități... Ar fi trebuit deci să respecte ceea ce îmi impusese mie, dar nu respecta, de pildă prinsese o distilată aversiune pentru Matilda. „Da, da, îmi spunea adesea cu un net dispreţ, lasă că știu eu, și acum o mai iubești...“ Sau: „...lasă tu asta, Silvia e un pretext, nu la fetiță ții...“ Sau și mai rău din senin, foarte enervată: „Așa! lasă-mă în pace! du-te la Nineta, securista aia, ar putea, cu «relațiile» ei, să te ajute să te întorci la Universitate... Îți spun din experiență, prima dragoste nu se uită“, îmi lipea cu ocazia asta și o scamă pe suflet, să cred că nici ea n-a încetat să-l iubească pe primul bărbat pe care îl iubise... Totdeauna însă, la sfârșit, surâsul ei, ironie și tandrețe, care nu înceta să mă fascineze, anula sarcasmul acestor ieșiri și aproape că începusem să doresc să se producă cât mai des... postura ei vulgară era de natură pur intelectuală, mima gelozia de acest tip, deși acest sentiment nu era absent, însă pe acela compus din alte elemente nu vroia să-l exprime...

La masă mâncarăm și băurăm zdravăn. La cafea medicii povestiră anecdote, tot despre medici, care se plasau cu un an în urmă, când li se desființaseră cabinetele particulare. Rațiunea cică ar fi fost următoarea: în zilele noastre nu se mai poate pune un diagnostic fără analize prealabile de laborator. Or cine avea laboratoare? Spitalele. Deci bolnavul era dirijat tot acolo, și le obținea gratuit. Atunci de ce să ia medicul particular bani bolnavului? Să-l îngrijească în spital, unde salariatul avea asistență gratuită.

Reacția medicilor: de furie, dar nu împotriva legiuitorului, ci a bolnavilor, ca și când ei ar fi venit cu decretul. În ce fel? expedierea lor rapidă de la consultații, în următorul stil: urma anecdota... Medicul, grăbit și nervos: dumneata de ce suferi? Pacientul: domnule doctor, eu nu mai pot să urinez... Medicul: câți ani ai? Pacientul: șaptezeci... Medicul: ai urinat destul! Următorul! Vine o gravidă: dumneata ce ai? Gravida: domnule doctor, copilul meu stă strâmb, ce fac eu când o să nasc? Medicul: cum te cheamă? Gravida: Leibovici... Medicul (ridicând glasul): Leibovici? Se *descurcă* el! Cine e la rând? Ei, dă-i drumul! Pacientul: domnule doctor, eu sufăr de o boală foarte ciudată! Medicul (extrem de grăbit): lasă considerațiile, spune! Pacientul: domnule doctor, eu ce mănânc aia fac... Medicul: adică, vorbește clar... Pacientul: dacă mănânc fasole, fasole fac, dacă mănânc varză, tot varză fac... Medicul (dumirit): aha! și ce-ai vrea dumneata? Pacientul (umil): să fac și eu normal. Medicul (expeditiv): mănâncă căcat! Altul la rând... Șeful grupului nostru de schiori, vestitul diagnostician, pretindea că n-a auzit până acum această anecdotă, probabil, zise el, că s-a născut la București, dar până a ajuns la noi în Ardeal... Râdea literalmente cu gura până la urechi și, încurajați, colegii lui mai tineri îi mai spuseră și altele, chiar mai reușite, dar lui asta îi plăcuse, repeta finalul, și din senin se dădea cu scaunul pe spate și hohotea cu o poftă formidabilă, paharele băute având și ele un oarecare rol... Spre surpriza mea, Suzy anunță că știe și ea una, tot despre medici... Cine nu e îngrijorat când o aude pentru prima oară pe iubita lui povestind ceva într-un anturaj? Dacă anecdota nu va fi reușită? Dacă va povesti-o rău? „La un medic vin trei pensionari bolnavi, începu ea. Medicul era specializat în pensionari, hi, hi dacă există așa ceva“, chicoti Suzy cu un farmec care credeam că numai mie mi-era adresat, dar în felul acesta ea îi făcu pe toți să zâmbească, succesul îi era asigurat dinainte... „Există“, zise șeful râzând și el dinainte, probabil însă cu gândul tot la acea anecdotă... „Pensionarii, continuă Suzy, vroiau să li se prescrie un regim... Intră primul. Da, zice medicul cercetându-i fișa, bine, să-ți prescriu un regim... Ce pensie ai dumneata? Cinci mii de lei, zice pensionarul. Perfect, zice medicul: carne, fripturi înăbușite, purcel de lapte, vin fără restricție, ouă umplute, vânat gătit cu sos picant, urmați regimul ăsta pe răspunderea mea, fără grijă, o să vă simțiți absolutamente în cea mai bună formă. Hi, hi, continuă Suzy, vine al doilea pensionar. Medicul: dumneata ce pensie ai? O mie cinci sute de lei, îi răspunse pensionarul. Medicul: macaroane, griș cu lapte, supe de zarzavat, pește rasol, ceaiuri, multe ceaiuri... Pleacă ăsta, vine al treilea.

Dumneata ce pensie ai? Șapte sute cincizeci de lei. Medicul: plimbări; aer! mult aer!...“ Aici Suzy ridicase glasul și diagnosticianul o urmă izbucnind într-un behăit înalt, ca și când ar fi vrut să ne sugereze că sincer vorbind se săturase de râs, și anecdota asta îl silea acum să scoată doar țipete...

...La plecare Suzy îmi făcu o surpriză: nu se mai ținea drept pe picioare și nici cuvintele nu-i mai erau întregi, deși erau coerente... Erau însă înmuiate de o duioșie, de o delicatețǎ și de un abandon atât de adormit și total, încât o luai în brațe și urcai astfel cu ea scările, dar fără să mă grăbesc... Era pentru mine o ocazie unică s-o aud spunându-mi ceea ce trează nu vroia să desvăluie. „Iubitul meu, îmi șoptea, sânt fericită... Prostule... o, cât de prost ești!... Hercule! O să-ți dau o furcă și un caier... Ești mai mare decât Aristotel, dar să nu te prind că faci filosofie cu mine... Ai crezut că... Suzy a ta... O, cât ești de drept și de curat... Ce copil ești... De fapt ești... De fapt ești un... Scuză-mă, nu știu ce spun, m-am troșcăit...“ „Da, zisei, destul de tare, ca să mă pui mai presus de Aristotel, dar nu atât de tare ca să mă jignești, deși un gând te-a ispitit. De fapt ce sânt?“ „Hercule, cu tine simt că trăiesc...“ „Și fără mine ce simți?“ Ei, fără mine ce simțea? Nu-mi răspunse, chiar și în această stare de somnolență a spiritului, din care dealtfel se trezi după ce deschisei ușa și o lăsai în pat, nu căzu în cursă. Îi scosei pantofii, pulovărul, pantalonii, dulcea bluză de mătase... O acoperii cu pledul, îi stinsei veioza și deschisei ușa să plec. „Ei, strigă deodată, foarte trează, unde te duci?“ „Dormi“, îi șoptii. „Stai aici, băiete, că nu e timp de dormit...“ „Stai cuminte, mă întorc îndată.“ Intrai la mine, unde nu întârziai mai mult de câteva minute, dar când revenii o găsii în capul oaselor, reaprinsese veioza și se uita la mine cu un imens reproș, ca și când aşi fi lipsit ceasuri întregi. O luai în brațe și ea își lipi fruntea de a mea, oferindu-mi doi ochi deschiși și nemișcați, asemenea unor oglinzi divine-, în care *marea enigmă* putea fi contemplată, dar nu desvăluită. „Te iubesc atât de tare că vor să cheme la Salvare“, șoptiră buzele ei. „O, iubita mea, îi răspunsei, dragostea mea pentru tine arde macii pe coline.“ „Da? Da?! mă interogă mereu cu fruntea lipită de a mea, da, iubitul meu? Da!?“

Dimineața mă trezii primul și o descoperii îndreptată cu tot trupul spre mine, și cu pumnii încleștați. De obicei somnul la ea era izolare, retragere... Acum era o prelungire a dulcelui abandon din timpul serii, când urcasem scările eu ea în brațe. Îi luai pumnii și începui să-i sărut. Se trezi dintr-o dată, cu un surâs viclean, ca și când ar fî vrut să-mi spună că totul era trucat și nu trebuia s-o cred. Și drept dovadă se răsuci și îmi întoarse spatele și își

trase și pledul peste cap, acompaniind hohotele mele nereținute de triumf cu mișcări furioasă...

VIII

Coborârăm la micul dejun stăpâniți toți de acea stare de prospețime a senzațiilor care parcă singură dă farmec tuturor excursiilor: ușoară exaltare, când totul ni se pare curat și sărbătoresc, vagă beție a spiritului, eliberat de orice preocupări practice care îl țin prizonier. Văzut din afară, excursionistul pare ridicol, prin veselia lui puțin zgomotoasă și puerilă, omului care nu cunoaște sau nu are timp să trăiască bucuria gratuită a mișcării... Eu eram unul din acești oameni... Acum însă descopeream că e minunat să lași totul acasă, să te gândești cu o plăcere simplă, elementară, că vei urca munții fără senzația obsesivă că îți pierzi timpul căutând o bucurie previzibilă.

Soarele inunda stațiunea! Iar hăul de sub teleferic pe deasupra căruia lunecam suspendați îmi dădea o senzație aproape violentă și în același timp diafană de eliberare de tirania atracției terestre. Să vezi brazii defilând sub tine, brazii pe care atâția ani îi priviseși de jos în sus, te făcea să simți că odinioară, cu milioane de ani în urmă, când nu existai nici măcar ca specie, existai totuși ca pasăre, și planai ca acum peste singurătatea văilor adânci, cu sentimentul divin că ai fost aici totdeauna și vei fi... Jos, asta e o pură idee. Aici era o idee trăită, sau mai bine zis o senzație de plenitudine din care țâșnea ideea, după cum altădată prăbușindu-mă zilnic cu liftul în adâncul pământului putusem s-o trăiesc pe aceea a închircirii și a încătușării...

Tăcerea domnea asupra întinderilor de zăpadă! Pârtia peste care dădurăm la cota 2000 era amețitoare. De pe creasta muntelui cobora tot în munte, într-o vale adâncă însoțită mai încolo de un cablu de care erau agățate scaunele de întoarcere, care urcau neîncetat cu o mișcare lină și sigură: în peisajul sălbatic și pustiu, îți dădeau certitudinea că în nici un fel, orice s-ar întâmpla, nu vei rămâne părăsit în aceste singurătăți. Unul după altul se topiră la vale membrii grupului nostru. Suzy și cu mine întârziam: ea mă ajuta să-mi desmorțesc picioarele și să-mi reamintesc cum poți frâna o alunecare prea vertiginoasă, plugul, o oprire, cristiana, echilibrul în viteză mare, flexiunea genunchilor, corpul înainte, căderea fără pericol... Trepida de nerăbdare, îmi dădea târcoale stârnind pulberea fină a zăpezii, cu chipul îmbujorat, cu privirea strălucind, stăpânită de o bucurie apropiată de

violență, strigându-mi, din când în când, „aoleo, Victoraș... fricos mai ești... până faci tu o cristiană ne-apucă prânzul...“ Până la urmă ii spusei: „Nu înțeleg de ce stai tu lângă mine și mă dădăcești. Ia-o înainte și până te întorci tu...“

Asta și vroia și rămăsei mirat când o văzui cum își dădu drumul. Nu aluneca pur și simplu la vale, în voia schiurilor, cum îi văzusem pe ceilalți, ci își sporea viteza în genul patinatorilor, folosind în același timp și bețele și lăsând în urma ei trâmbe de zăpadă în care se învălui și pieri ca într-un vârtej. „Da, gândii, surâzând, iată, ea care trăiește cu o multitudine de frâne interioare și contradictorii și al căror farmec neștiut nici de ea m-a făcut s-o iubesc atât de tare, acum nu mai are nici una... s-a dus... m-a părăsit...“ Adevărul era că pârtia mi se părea prăpăstioasă și n-ași fi vrut să schiez alături de ea făcând prea des plugul. „Asta trebuie s-o fac singur, îmi spusei, și de atâtea ori până o să-mi redescopăr perfect echilibrul într-o alunecare nu prea grozavă, dar nici ridiculă în comparație cu sborul ei...“

Pornii deci și schiurile începură să mi-o ia înainte cu o viteză cu mult prea mare decât mă așteptasem. „Cum se cade fără pericol?“, mă întrebai. Dar nu mai avui timp să-mi amintesc și mă lăsai într-o parte la voia întâmplării. Nu căzui prea bine, ridicai bocancul, mă sprijinii în cot. „Trebuia să pornesc direct făcând plugul, îmi spusei, și nu trebuia să cad, ci să mă aplec pe piciorul stâng și să fac cristiana. De acord, îmi spusei cu voce tare, conștient că vorbesc singur în mijlocul naturii și (ceea ce stârni în mine o mare veselie) cu certitudinea că învățasem totuși ceva, înainte, brav soldat!...“ Căzui de cel puțin trei ori până ce reînvățai fiecare figură, pe care, știind-o în teorie, o uitam îndată ce schiurile începeau să-mi trepideze sub tălpi. Dar unde dispăruse Suzy? Între timp pârtia începuse să se populeze de noi schiori și observai că nu eram singurul care cădea. Mă urcai într-un scaun și revenii sus. Abia urcând îmi dădui seama că pârtia era interminabilă, kilometri întregi. Era foarte agreabil să simți cum după fiecare coborâre ființa ta fizică învăța din ce în ce mai bine să stea relaxată pe schiuri în timp ce aluneca cu o viteză crescândă pe imensa pârtie care devenise orbitoare sub soarele care se ridica. O cristiană deveni curând pentru corpul meu o mișcare aproape la fel de însușită ca mișcarea simplă pe pământ ferm. Însă obosisem... Înainte de a-mi da iarăși drumul scosei mănușile și mă ștersei de sudoare... În aceeași clipă mâini dulci îmi acoperiră ochii pe la spate. O adâncă pace mă invada. O fericire! Lumina care îmi obosise ochii reapăru sub pleoape, dar nu aceeași, o altă lumină,

destinată nu privirii, ci ființei mele smulsă din temporal, o lumină a adâncurilor lumii față de care cea mare, a noastră, e un amurg cenușiu... Prelungii nedefinit clipa întoarcerii și a recunoașterii: „Ei! auzii o șoaptă îndepărtată, cine e?“ Și mâinile străine se desfăcură de pe ochi și clipii cu o stranie dezamăgire: da, lumina reală era ștearsă și albicioasă, fără intensitate și fără fiorul cu care mă invadase cealaltă, aurie, supranaturală. Avui un surâs strâmb: „Suzy, ce e cu tine, unde ai dispărut?“. „N-am dispărut, după cum vezi, am venit să te iau, mergem la cabană să mâncăm și să ne odihnim puțin, pe urmă ne întoarcem... Ei, cum a fost? Așa e că nu-ți pare rău că am venit? După masă schiem împreună, te-am văzut cum mergi, e foarte bine!“

IX

...Se îmblânzise. Acum îi era foame și aștepta cu un soi de ciudată melancolie să ni se aducă borșul. Era tăcută, se uita într-o parte și surâdea retrasă în sine, destinsă și vrăjită de ambianța cabanei... glasurile schiorilor, râsetele, agitația chelnerilor... Părea, ai fi zis, resemnată, dar de ce anume? „Nu!“, zise întru târziu. „A, da?“, tresării. Se redresă și deschise ochii mari, care îmi făceau impresia că fără să miște capul vedeau enorm, în trei părți, panoramic. O întrebasem dacă nu se simte obosită. Se aplecă spre mine și începu să-mi șoptească, uitându-se însă în altă parte și surâzând: „...am vrut să-ți spun aseară de doctorul Sălăjan (spre el se uita, și văzut de departe șeful grupului nostru, celebrul diagnostician, arăta roșu ca un rac, îl fripsese soarele, și din pricina asta părea parcă indignat, dar desigur alta era pricina, în gălăgia asta nu se mai puteau spune anecdote decât urlând), a venit la el în inspecție un șef mare de la București. «De ce, zice, ai luat dumneata unui bolnav 30 000 de lei?»“ „Treizeci de mii?“, tresării... „Da, continuă ea, așa face, pe unii îi vindecă pe gratis, pe alții îi jupoaie. «Bolnavul dumneavoastră, a zis el, e un ștab. Are de unde plăti. L-am prevenit, nu l-am tratat cu sila. De ce nu s-a dus la alt medic?» «Ce e asta, a strigat șeful acela la el, foarte brutal, faci pe haiducul în spitalul statului?» «Da? i-a răspuns Sălăjan, dați-mă afară! Mă descurc eu, o să-mi tratez bolnavii ambulatoriu la domiciliul lor, n-aveți ce-mi face, nu mă puteți împiedica să merg și eu în simple vizite la prieteni.» «Dumneata, zice, n-ai conștiință? Trădezi jurământul lui Hipocrate.» «Ba da, zice Sălăjan, știu cine sânt și ca să vindec un bolnav, să nu trădez jurământul lui Hipocrate, trebuie să fiu sănătos, să pot inspira bolnavului optimism, încredere. Ce impresie face

bolnavului un medic palid, iritat de grijile existenței? Vrei să-l vindeci pe bolnav de ficat și tu ești bolnav de ficat.» «Ce-ar fi, a zis atunci șeful ăla, dacă toți medicii ar face ca dumneata? V-ar linșa populația!» «Mai întâi, i-a răspuns Sălăjan «populația» eu o tratez pe gratis, conform legislației, al doilea, nu toți medicii pot să mă imite, să vă spun de ce... Dumneavoastră, zice, aveți exact psihologia unui individ de prin preajma Atenei, din antichitate, care ieșea la drum, momea câte-un trecător, îl invita la masă și pe urmă îl întindea pe-un pat. Acolo îl măsura, patul era făcut pe măsura acestui bizar personaj. Dacă individul era mai lung decât patul, mai tăia din el, îi mai scurta din picioare, dacă era mai scurt, îl mai întindea. Asta era țâcneala lui, să facă oamenii egali cu el. Așa procedați și dumneavoastră, pretindeți să faceți medicii egali între ei. Da, dar nu sânt, fiindcă unul poate să omoare un bolnav cu zile, altul dimpotrivă, prin talentul lui îl smulge din ghearele morții. Asta se plătește. Cum adică, să plece ștabul de la mine sănătos și fluierând și să se urce în Mercedes, iar eu să mă urc într-un autobuz hodorogit și supraîncărcat? Fiți atent, zice, și nu vă îmbolnăviți, că veniți la mine și...» «N-o să viu la dumneata, zice ăla, mai sânt medici buni în țara asta cu alt nivel de conștiință.» «În ce privește nivelul, da, mai sânt, zice Sălăjan, n-aveți (hi, hi, chicoti Suzy) decât să vă adresați cui vreți... Cu nivelul lor înalt pot să vă trimită fără mustrări de conștiință pe lumea ailaltă...»“

Chelnerul ne adusese între timp ciorbele. Sălăjan abia acum ne văzu și ne făcu semn cu mâna, strigând ceva... „Da, da, urlai și eu, mersi, asemenea.“ Ne ura poftă bună...

Cabana începuse să se golească. Când ieșirăm și ne puserăm din nou schiurile, Suzy se reînsufleți, dar ghicii după expresia ei că era hotărâtă să rămână până la sfârșit numai cu mine. „Când plecăm?“, o întrebai. „Când vrem! Nu ești tu șeful meu? Ne învoiești pe amândoi și mai rămânem o zi.“ „Ei pleacă?“ „Da, au tren la ora zece!“ „N-ar fi mai bine să plecăm și noi? Și sâmbăta viitoare venim din nou!“ „Cum crezi, dar sâmbăta viitoare s-ar putea să nu mai avem parte de vremea asta splendidă.“

Vroia să mai rămână! Nu era o problemă, practic la *Oraca* directorul știa că atunci când era cazul lucram împreună și după-amiezile și uneori și duminica. „Ai casa făcută?“, o întrebai. „Bineînțeles!“ „Plăți?“ „Marți mă duc la bancă și miercuri lichidez ultimele achiziții pe luna asta.“ „Ascultă, Suzy, o întrebai în timp ce schiurile mele începură să alunece la vale cu moderație, fiindcă preferam să fac des plugul decât să mă pomenesc aiurea

cu picioarele răsucite în aer (lipsa de performanță e de preferat ridicolului), era vorba ca astă-toamnă să reintri la facultate! O imensă eclipsă a conștiinței m-a făcut să uit lucrul ăsta atât de important pentru tine!“ Ea râse cu o veselie mare: „Ei! eclipsa asta de conștiință am avut-o și eu! Când mi-am adus aminte era prea târziu!“ „Adică?“ „Adică am uitat că *molia* (știi cine, șeful cadrelor) mi-a lăsat un dosar intact, și când am revenit, am fost sfătuită să fac un memoriu, și memoriul, ehe! până să primesc răspuns la el, adio și anul ăsta!“ „Și l-ai făcut acest memoriu?“

Dar ea își luase vânt, sbură la vale câteva sute de metri, apoi făcu o cristiană în trombă și mă așteptă... O imitai... „Nu, zise, am timp, până la toamnă aranjez eu și chestia asta.“ Până la vale merse alături de mine, dar tot așa, luând-o adesea înainte și schiind ca la un concurs, trecând printre bețe imaginare și foarte apropiate unele de altele, ceea ce o silea să facă răsuciri bruște de la dreapta la stânga. Jos ne oprirăm să ne odihnim câteva minute, în timp ce valea se umplea de schiori. Unii aterizau spectaculos, alții însă (și aceștia erau cei mai caraghioși) se pomeneau surprinși de ceva și se vedea clar ce-o să li se întâmple: schiurile o luau vizibil înaintea picioarelor în timp ce schiorul încerca disperat să se redreseze; cădea aiurea, alunecând apoi pe pârtie până hăt departe. Surpriza era un dâmb care te sălta brusc în aer, mă trântise și pe mine de câteva ori. Cei experimentați, ca Suzy îl treceau rămânând câteva clipe în sbor de pasăre, cu trupul înaintea schiorilor, care apoi, la atingerea pârtiei erau răsucite de schior într-o amețitoare cristiană. Un mic sentiment de admirație și invidie mă stăpânea privindu-i cum se adunau în vale unul după altul și se îndreptau apoi spre telescaune, cu acea mișcare de eleganță pe care mersul pe schi ți-o impune chiar dacă pe pământ ferm n-o ai (schiorii pasionați o capătă cu timpul și în mersul obișnuit). Revenirăm în deal. „Cum era înainte fără telescaune?“ o întrebai pe Suzy. „Era istovitor, zise. Făceai cel puțin o oră până sus. Eu mă opream la jumătatea pârtiei, fiindcă urcușul e mult mai greu în a doua jumătate. Alții însă mergeau până jos, mai hoinăreau pe acolo, se întorceau pe urmă gâfâind și mai coborau o dată, cel mult de două ori, mai mult nu făcea nimeni. E adevărat, râse ea, că ăla era adevăratul schi, fără întoarceri mecanizate, unii, cum ți-am spus, rătăceau aiurea prin cotloanele muntelui, se mai prăbușeau prin gropi, își mai rupeau câte-un picior, îi mai mâncau lupii...“ „Chiar?“ „Daaa! făcu Suzy mereu veselă, muntele e mai primejdios decât marea, poți să te rătăcești, te poate prinde din senin o furtună... Pe mine m-a prins o dată una la Poiana Stânei, uite-

așa, dragă, mă trăsnea în cap, vedeam cu ochii mei unda fulgerului cum mi se încolăcea printre picioare ca un șarpe de foc... Dar nu m-am speriat. Gata, Suzy! râdeam, s-a zis cu tine... Un grup, continuă ea în timp ce schiurile ne fâșâiau ușor la vale, s-a rătăcit tot așa, din pricina furtunii... I-a atacat o haită hămesită (așa sânt ei, atacă numai în haite și numai când sânt foarte flămânzi)... I-au mâncat, afară de unul, care a reușit să se urce într-un copac... Nevastă-sa era cu el, dar rămăsese jos, și el a văzut și a auzit de-acolo din copac totul. L-au găsit forestierii a doua zi dimineața, albit complet și cu ochii holbați... Înnebunise! Și ce era acolo, continuă Suzy mirată, un loc obișnuit de munte, o simplă potecă, la vreo cincizeci de metri de drumul de coborâre normal de care se rătăciseră, și-i apucase seara bâjbâind după el sub ploaie și ceață. Știi, aicea sus nu e ca la noi, când vine furtuna cu viscol sau cu ploaie nu se mai vede nimic, fiindcă norii se prăbușesc... De-aia și fulgerele ți se încolăcesc pe deasupra capului, hi hi..."

X

Cu acest chicotit vesel în urechi întorsei capul spre cer ca să fac brusc descoperirea că poți trăi adesea instantaneu exact ceea ce ți se povestește că li s-a întâmplat altora cândva. „Suzy, zisei, ia uită-te!" Eram în vale, în a treia tură, și soarele era orbitor. Dar de dincolo de munți începuse să urce spre el cu viteză, trimițând înainte coloane parcă înnebunite de nori albi, o masă neagră, înfricoșătoare. Ai fi zis că era chiar muntele împins din adâncuri spre cer de o enormă erupție. „O! făcu Suzy cu ochii holbați de încântare, așa ceva n-am mai văzut..."

Palele albicioase acoperiră soarele și cerul deveni mat. Apoi undeva sus se întunecă, lăsând jos parcă prizonieră lumina care acoperise toată ziua muntele. „E sus de tot, zise Suzy contemplând bivolul geologic care ne uluise și care într-adevăr continua să urce, putem să mai schiem... vezi, zise, așa se strică vremea aici sus, nici nu bagi de seamă, dar nu trebuie să te sperii, așa fac ei pe grozavii, norii-ăștia..."

Avea dreptate, nimeni nu se grăbea să prindă telescaunele, iar de sus schiorii continuau să vie în vârtej ca și când nimic nu s-ar fi întâmplat. Urcarăm și noi printre ultimii... Când ajunserăm la cotă cerul era acum așa cum trebuia să fie, plumburiu, de iarnă. Aerul însă cel dinainte, liniștit, puțin albicios, reflexul zăpezii... „Victoraș, ultimul tur", zise Suzy. O urmai, dar pe la jumătatea pârtiei simții cum ace fine de gheață încep să-mi înțepe

obrajii. Suzy schia înaintea mea, ca în primele clipe de dimineață când o văzusem luându-și viteză împingând schiurile lateral. O strigai. „Ei!“, îmi răspunse. „Ne întoarcem, a început să bată vântul.“ „Ei și? E plăcut, nu-ți fie frică, ne întoarcem...“ Coborând însă în vale, avui net senzația că am dat amândoi peste borta vântului. Sufla foarte tare și acele de gheață se transformară în fulgi mari, care mă orbeau. Se făcu întuneric de seară și la doi pași silueta iubitei mele îmi părea fantomatică. Auzii un chicotit pe care furtuna mi-l aduse în urechi ca o părere. Apoi glasul ei: „Victoraș, încotro o iei?“ „Spre scaune“, strigai. „Nu într-acolo, vino mai aproape, ține-te după mine.“

Da, dar după părerea mea încotro mergea ea era complet anapoda, încât protestai. „Stai pe loc, oprește-te odată, vrei să ne rătăcim?“ Ea se opri și ne apropiarăm chipurile biciuite de violenta ninsoare. „Nu ne rătăcim, zise, avem timp destul, urcăm mereu și ajungem sus în mod sigur. Nu trebuie să coborâm și nici să mergem de-a lungul pantei.“ „Dar nu luăm scaunele?“, zisei. „Bineînțeles, dacă le găsim, dar nu mai știu nici eu acum încotro sânt, m-ai derutat cu strigătele tale. Stai așa, nu mai vorbi!“ Apoi deodată: „Țin-te după mine, dar în tăcere și nu mi-o lua înainte, că iar mă derutezi“. Aluneca nesigură pe schiuri și în sinea mea eram eu sigur că ne-am rătăcit. Apoi mișcările ei deveniră deodată foarte sigure și în aceeași clipă se opri. Se întoarse spre mine. „Victoraș, zise, acum pot să-ți spun: nu mai știu încotro s-o luăm. Uite ce spun eu. Grupul nostru o să observe că nu ne întoarcem și or să trimită după noi Salvamontul. Dacă stăm pe loc, ne vor găsi imediat... Și dacă nu ne vor găsi, nu-i nimic, iubitul meu, murim amândoi îmbrățișați... Ei, hi, hi! Ce zici de chestia asta?“ „E o idee! strigai. Am auzit că e o moarte foarte dulce.“ „Nu-ți pare rău?“ „Ba îmi pare, dar nu de mine, ci de tine.“ „Să nu-ți pară rău, am fost fericită cu tine, și uneori, știi, am trăit ceea ce se zice...“ „Ei, ce se zice?“, o întrebai văzând-o că tace. „Că așa ceva nu poate să dureze.“ „Ba poate, dar cei care reușesc nu au poveste decât, știi tu, în imaginația populară, în basme.

În realitate cei fericiți nu mai sânt băgați în seamă.“ „Nu, iubitul meu, te înșeli, noi vom trăi ca în poveste, ani mulți și fericiți, și asta se va ști... Hai acum să căutăm un loc unde să ne scoatem schiurile și să ne așezăm. Le punem în formă de piramidă și noi ne culcăm și ne lăsăm acoperiți de zăpadă. Dacă e ca furtuna să se oprească Salvamontul o să observe vârfurile schiurilor și o să ne desgroape corpurile...“

O ascultai, deși în capul meu, fără ridicula căciuliță de schior și biciuit de furtună (ce bună ar fi fost acum acea căciuliță, nu-mi mai simțeam urechile), nu se armonizau deloc spusele ei că noi doi vom trăi ca în poveste, cu ideea de a renunța la orice sforțare de a găsi scaunele și a ne lăsa singuri îngropați în nămeți. Ea se așeză și se întinse. Mă întinsei alături și ne îmbrățișarăm. Ea începu să mă sărute, și nu mai înceta, dar sărutările ei nu aveau în ele nimic dramatic, erau fierbinți și neînfrânate... „Hm! gândii hotărât să nu prelungesc mult acest abandon, n-are imaginație, nu cunoaște moartea...“ În acest timp vântul fluiera și mai întărâtat în văzduh și fulgii grei de zăpadă ne izbeau neîncetat sărutările, topindu-se de buzele noastre, care ardeau. Deodată înțelesei, sau, cum se spune, îmi pică fisa: Suzy văzuse scaunele, nu era în firea ei să pună în scenă pentru noi doi o moarte atât de romantică și fără vlagă. Sării în picioare: „Gata, strigai, hai acum să urcăm!“. Și în clipa aceea zării și eu, la doi pași, printre rafalele furtunii, umbrele mișcătoare și impasibile ale telescaunelor. Adevărul era că, deși furtuna nu se potolea, negura nu mai era atât de deasă.

Ea se sculă parcă cu regret... Ne luarăm schiurile în spinare și ne urcarăm nu fără dificultate, fiindcă scaunele nu erau chiar impasibile și sârma care le trăgea se curba, și întregul șir se bălăbănea sub izbiturile brutale ale aripilor grele ale furtunii. Abia atunci îmi dădui seama că proporțiile aventurii noastre nu fuseseră mici, fiindcă respirai adânc, despovărat de o reală dar amorțită neliniște. Urcam de câteva minute și negura se împrăștia vizibil. Dansa în valuri, în salturi, dar se rarefia spectaculos. Avui un fior uitându-mă în urmă: întuneric total! Deodată zării soarele în amurg, tipsie de aur pe înălțimea cotei îndepărtate... Și tot atunci scaunele se opriră și în aceeași clipă și soarele fu acoperit... Rămăsei nemișcat, așteptând ca mecanismul care se oprise să-și reia mersul. Nu și-l reluă, deși minutele se scurgeau. Ea mă strigă: „Să ne dăm jos și să ne continuăm drumul, nu mai e mult. Dacă se pun din nou în mișcare, ne urcăm iar.“

Numai că de-a lungul lor zăpada nu era tasată ca pe pârtie, intram în ea până la brâu, și ne îndepărtarăm convenind să observăm momentul când defecțiunea va fi remediată și să revenim... dar să nu pierdem timpul în cazul în care... „Probabil, zise Suzy, că au oprit telescaunele crezând că nu mai e nimeni, și să nu se rupă cumva cablul dacă îl lasă să meargă aiurea pe furtuna asta...“

Într-adevăr, furtuna era mai rea decât crezusem eu că e în apogeul ei. Deși zăream cota, aveam, cum au toți naufragiații, iluzia că ținta noastră se îndepărtează și nu se apropie de noi. Dacă se lasă întunericul și n-o mai vedem, numai senzația că urcăm ne mai poate ghida, gândeam. Dar și atunci ne putem trezi într-o prăpastie... „Tu ești de vină, răcnii după ce într-adevăr nimerii într-o groapă din care abia mă smulsei, asemeni baronului Münchausen din mlaștină, trăgându-mă de propriile mele schiuri... Dacă n-ai fi simulat rătăcirea, acum am fi fost sus...“ „Da! strigă și ea furioasă, te pregătești sufletește să mă mănânci de vie la noapte, ca să nu mori tu de foame... Uite, nu mai merg!“ și țipă cuvintele *uite nu mai merg* fără pauzele misterioase ale limbajului: ca și când ar fi vrut să fie fulgere, nu cuvinte... Și se lăsă moale într-o parte. Avui intuiția că dacă scăpăm și vom trăi „ani lungi fericiți“ va povesti tuturor și nepoților, cât de fricos am fost eu în această aventură. Adevărul era că eram, începuse să se întunece cu adevărat, înserarea cosmică și nu jocul înșelător al elementelor. Natura nu-mi era prietenă, deși mă refugiasem atâta vreme în ea, o interogasem prea mult (formă de respingere) și nu eram dispus să pier în sânul ei, chiar dacă o aveam alături pe cea mai dragă ființă dintre pământene. Îi șoptii la ureche alungindu-mă iar lângă ea în zăpadă: „Sântem în siguranță, și tu știi asta! Dar există un «imprevizibil în noi și deasupra noastră» pe care eu îl simt și tu îl ignori. Pentru natură, în caz de nenorocire, asta e o surâzătoare mișcare de ironie a umerilor: câte nu se întâmplă cu copiii ei iubiți, pe care farmecul ei îi subjugă...“

Îmi înfundai fața în troiene. Cred că ațipisem, mă trezii zgâlțâit. „Trezește-te, Victoraș, nu dormi, că nu e timp de dormit!“ Foarte energică, Suzy, cu schiurile în spinare, înfrunta un amurg iarăși înroșit de a doua tentativă a soarelui de a asfinți... Pe creastă zării un individ nemișcat, cu picioarele desfăcute, care parcă ne aștepta...

XI

Nu parcă, chiar ne aștepta. Silueta lui arogantă, în felul cum își ținea picioarele, era elocventă: avea ceva cu noi. „Trebuie să fie vreun tip din ăștia de la Salvamont, zise Suzy. E printre ei câte unul care, sub pretextul că are sarcina să-ți salvezi viața, îți vorbește foarte brutal, ba chiar te înjură. Trebuie să te faci că nu-l auzi...“ „Se vede cum știe el să-ți salveze viața. Mai bine ar fi observat că s-au oprit telescaunele și să se fi dus acolo la stație, nu să ne aștepte proțăpit pe creastă, cu picioarele răscrăcărate, zisei. Îi mai lipsește pistolul de-a curmezișul pieptului, ca să semene cu tipii ăia din S.S.“ „Ei da, zise Suzy batjocoritoare, acuma să nu mai stea nimeni cu picioarele îndepărtate că seamănă cu un S.S.-ist!“ „Bineînțeles, îi răspunsei. Ori imită un S.S.-ist, ori are în firea lui același imbold pe care ți-l dă conștiința că ești atotputernic. Uite-l, stă mereu nemișcat și ne așteaptă! Pe ăsta îl ating!“ „Ba te rog să te stăpânești, zise Suzy, sânt mai mulți și n-are rost să riști...“

În sfârșit individul se mișcă, foarte calm, ai fi zis că era un curios care acum se săturase să se uite și o să plece. Dar după câțiva pași reveni, ca să plece din nou. Devenise gânditor, nu mai era arogant, își ținea capul în jos, reflecta la ceva sau era în prada unei anumite stări de spirit, legată, desigur, de noi doi, fiindcă din când în când se oprea și ne contempla îndelung. „Sânteți de la Salvamont?“, îl întrebai când ajunserăm sus și ne oprirăm să ne odihnim. Abia acum tipsia de aur a soarelui mușcă cu partea ei de jos îndepărtatele creste și începu să piară dincolo de hăuri. Cerul se luminase și din furtună nu mai rămăsese nimic, ca și când nici n-ar fi fost. Individul mormăi ceva ininteligibil, dar apoi confirmă că era de la Salvamont: „Mai e cineva jos?“, zise. „Nu, spusei. Dar de ce s-au oprit scaunele?“

Nu-mi răspunse. Văzui în treacăt că era un zdrahon. N-avea schiuri și nici costum de munte, nici măcar bocanci (ce fel de salvamontist o fi și ăsta?), purta o canadiană gri cu guler alb de oaie, n-avea nimic pe cap și nici mănuși în enormele lui labe, care contrastau violent cu chipul, care, deși era tot mare, era însă bine tăiat, cu trăsături fine, șlefuite parcă de o daltă grijulie, ca să-i dea o expresie vie de tinerețe și candoare. Parcă avea ochi de fată, mari și migdalați, de un albastru spălăcit, care se întindeau spre niște tâmple blonde asemeni acelor eroi îndrăzneli de *bandes-dessinées*. „Mergem!“, zise Suzy brusc, deși abia acum se vedea cât era de obosită. Nu era palidă, ci mohorâtă, decolorată. După ce toată ziua pulsațiile sângelui ei

îi ținuseră obrajii și întreaga ei ființă parcă în flăcări, acum aveam impresia că se clatină... „Stai puțin jos, îi zisei, și odihnește-te.“ „Nu, spuse foarte hotărâtă, să mergem!“ „Dă-mi atunci mie schiurile.“

I le luai și o apucai și de braț, dar se feri cu o uimire bizară, abia stăpânită, ca și când ar fi vrut să spună: când am mai apucat-o eu vreodată de braț în felul ăsta? Abia atunci îmi dădui seama că salvamontistul ne urma la mică distanță. „Ce e cu ăsta? zisei. Îl cunoști?“ Ea nu raspunse. Avui o fulgerare de gând: îl cunoaște și fuge de el, în același timp nu vrea să fie văzută că o țin de braț. Bine! Și mă îndepărtai de ea cu o ostentație furioasă, care încerca zadarnic să alunge din sufletul meu neliniștea bănuielii: „Iată deci, gândii, că ieșirea noastră în lume a și adus în preajma ei un individ în fața căruia ea nu are curajul să arate că sântem împreună. Iată deci că temerile mele se arătaseră a fi naive, față de acest hop care era cu mult mai grav decât îmi putusem închipui că ar avea loc unul. Fiindcă nu o precauție meschină punea la încercare voința iubitei mele. Nu era la mijloc ceva insignifiat. Nu oboseala îi alertase trăsăturile. Nu o conveniență derizorie o făcea să accepte (ba chiar să nici nu observe!) detașarea mea de ea, singurătatea noastră, care îmi cădea în suflet mai grea decât norul înfricoșător care ne surprinsese în vale într-o aventură în care vrusese să afle dacă, chiar în glumă, acceptam să mor cu ea sub nămeți. Ci prezența acestui al treilea aducea cu sine o amenințare mai puternică decât teama ei că purtându-se cu mine astfel, risca despărțirea. Cine era acest ins? Desigur, o veche legătură care nu se rupsese de tot, sau cel puțin nu se rupsese el de ea. Indivizi primejdioși, violenți și imprevizibili, care, deși nu mai sperau nimic, nu se puteau îndepărta de ființa iubită, asemeni acelor morți care, deși morți, nu se pot depărta de casă și hohotesc pe la uși sau prin cotloane speriind lumea, până ce e adus un medium care le explică în ce constă noua lor stare. Dar cine să-i explice unui părăsit că n-are nici un rost să mai dea târcoale celei care nu-l mai iubea?“

Uimitor era cum aflase el că ea este aici și venise s-o aștepte pe crestele cotei, cu picioarele îndepărtate, sigur de el, și, desigur, amenințător. *Iar ea nu-mi cerea sprijinul*, venind astfel fără să-și dea seama în întâmpinarea individului. În lungul drum spre cabina telefericului, încercai astfel să aflu dacă eram părăsit. Nu de Suzy (nu puteam accepta nici eu acest gând), ci de complicitatea împrejurărilor. Înțelesei că gândirea mea nu putea merge în adâncime, dar îmi dădui seama că instinctele mi se trezeau din amorțeala fericirii. Iubita mea era în impas. Înaintam toți trei în tăcere, la distanță

mare unii de alții, singuri acum pe povârnișurile pline de zăpadă. Ea se poticnea și își smulgea cu greu picioarele din micile gropi, dar avea mișcări chibzuite și aplicate și înainta cu o anume siguranță a desorientării, care mă înduioșa.

Când ajunserăm la cota 1400, unde era cabina, înserarea se terminase. Ea trase ușa telefericului și intrarăm în cabina luminată de un bec puternic. Era goală. Probabil că era ultima coborâre. Rezemai schiurile într-un colț și îmi scuturai bocancii de zăpadă. Nimeni nu-mi imită acest gest firesc. Suzy însă rosti deodată, cu un glas nefiresc: „Faceți cunoștință: domnul Petrini, domnul Pencea..." Falsul salvamontist nu schiță însă nici un gest care să dea de înțeles că trebuie să ne strângem mâinile. „Doamna, zise el atunci, a uitat să mai adauge ceva." „Soțul meu!", zise doamna.

Care soț?! Pe această clipă cabina se puse în mișcare și șocul plecării nu-mi mai lăsă nici o îndoială: nu eu eram soțul. Individul se apropie de Suzy și o lovi năprasnic; ea căzu cu un astfel de strigăt încât înlemnii. Nu era un strigăt chiar proaspăt, ci de groază veche și disperare, sfâșietor, zăceau în el nenumărate altele și fără speranță, nimeni n-o putea salva. O viclenie liniștită stăpâni în clipa aceea instinctele mele alarmate încă din timpul mersului. Mă repezii cu o lipsă de vlagă simulată, să-i aflu individului forța reală, și mă angajai într-o încăierare neconvinsă. El mă plesni îndesat și mă aruncă în celălalt colț al cabinei, în care mă prăbușii și de unde, gândind că zdrahonul, a cărui putere era de temut, trebuia înșelat, nu mă mai ridicai... El o ridică în schimb pe Suzy apucând-o de guler și îi scrâșni: „Închină-te, ți-a sunat ceasul! Dumnezeu e de partea mea, am toate semnele..." („E bigot, gândii, vrea s-o omoare cu aprobarea lui Dumnezeu!") În acest timp cabina aluneca încet peste prăpăstii și simțeam căderea ei lină în stomac, ca un leșin...

Nici amenințarea lui nu-mi părea proaspătă, încât continuai să rămân întins, să urmăresc scena. El îi explica foarte liniștit că totul i-a venit fără să dorească, a fost anunțat de plecarea ei la Sinaia cu un tip cu care trăiește de mult („nu știam că trăiești de mult cu un tip, poate dacă mi-o spuneai tu singură de la început m-ași fi resemnat, dar când am auzit că o să te duci cu el la cota 2000, unde ai fost de-atâtea ori cu mine, și o să tragi la același hotel și o să chicotești pe pârtie cum ai chicotit și cu mine..."). Atunci și-a dat seama că astea sânt semne... Nu era sigur, dar asta, faptul că ne-a prins pe amândoi în flagrant delict, nu e un semn? Și ne-a prins aici în cabină, fără martori... O să ne arunce pe amândoi în prăpastie... În clipa aceea un

uruit și o pală de aer înghețat năvăli în cabină. Ea scoase un țipăt, de astă dată adevărat: „Victoraș, vrea să mă omoare.“ Atunci sării. Suzy era pe marginea deschisă și trăgea, ai fi zis, de sine cu disperarea morții. Încă puțin și ar fi fost aruncată... Îl lovii la gât, unde orice putere cedează, fulgerător, de trei ori la rând și într-adevăr se înmuie (poate și pentru că mă ignorase, luase drept bună nevolnicia mea) și o lăsă pe Suzy din marile lui labe. Se îneca. Horcăi: „Bine, o să te arunc pe tine întâi...“ Trecui pe lângă aceleași clipe rele ca și Suzy, mă copleșea cu masa grea o corpului și mă aduse și pe mine până aproape de buza cabinei, unde însă întreaga mea ființă se revoltă (dacă ar fi reușit, izbindu-mă de stânci și murind, n-ași fi simțit nimic, atât de tare incendiase această revoltă atomii cei mai leneși și mai inactivi ai ființei mele) ...reușii să mă smulg și mă repezii eu în el.

Se clălină, dar abia se clinti. Mă repezii iarăși, dar îl lovii, nu-l mai împinsei, tot în gât, în același loc, și abia după aceea îl rostogolii în noaptea muntelui, cu speranța care îmi licări chiar atunci în conștiință că o să se agațe într-un brad și n-o să moară, sau o să cadă adânc în zăpadă și să scape astfel... Iar dacă o să-l mănânce lupii, cu atât mat bine, pe mulți turiști îi mănâncă din cine știe ce pricini, lupii, mai gândii eu cu stranie veselie, ca de o glumă atât de reușită, încât nu-mi dădui seama cât îmi era de rău...

Mă întinsei lat pe podea. Gâfâiam foarte tare, inima îmi intra parcă în gât, mă sufocam... Dar nu plesnii, cum credeam, îmi revenii și sării în picioare. Era și timpul, cabina ajunsese la stația ei, jos în oraș... Suzy nu mergea prea drept, dar o apucasem strâns de umeri... „Ah! strigai după ce ieșirăm din cabină, schiurile... am uitat schiurile...“ „Lasă-le!“, șopti ea și fui gata s-o ascult, ca totdeauna când ea spunea cu hotărâre ceva. „Nu, zisei, nici vorbă!“ Și mă întorsei apoi din drum: „Frumoasă ieșire în lume! Foarte sportivă! Da, foarte bine organizată, continuai sarcastic, cu un grup care a avut grijă de noi nevoie mare... De ce, repetai ca și când ași mai fi exprimat această idee, de ce nu mi-ai spus că ești măritată?“ „De frică!“ „Frică de ce?“ „Ai fi vrut să afli amănunte, să mă ajuți, și *el* ar fi aflat că sântem împreună și scena care a avut loc aici în cabină s-ar fi produs atunci aiurea, cu aceleași consecințe, când mă îndrăgostisem de tine și nu voiam să te pierd...“

Orașul mișuna de lume, și cerul înstelat, fără lună, adusese ger puternic, zăpada scârțâia sub tălpi. Mă liniștisem cu totul, violența întâmplării fatale era încă departe de mine. Răspunsul ei era complet și total, încifrat însă într-o enigmă, pe care nu simțeam dorința s-o desleg. *Romeo*, după ce ucide,

spune doar atât: „Sânt jucăria soartei“... „Nu, gândeam cu tărie, nu voi fi jucăria soartei. N-am fost ales nominal, o să mă sustrag... Soarta avea înscris de către zeița ei *Statistica* pe tăblița acestei zile, printre altele, nașteri, accidente și morți, un omor în munți și un om care va trebui să-și piardă libertatea pentru tot restul zilelor. Nu, zeiță, omul tău a fost în legitimă apărare, amenințat să fie, el și iubita lui, cel din prăpastie, ei bine, ai omul tău în prăpastie, pentru pierderea libertății alege-ți mâine un altul, el și-a mai pierdut-o o dată, nu-l face să creadă că ești oarbă, fiindcă, deși pari, el știe că nu ești!...“

XII

„Totuși, deși căsătorită, te numești Culala“, zisei în timp ce ne schimbam costumele la hotel, să coborâm la masă. „Da, mi-am păstrat numele de fată“, zise Suzy. „Din trufie!“ „Poate!“

Vrusei s-o întreb... vrusei s-o întreb... vrusei s-o întreb... Era foarte calmă și toate întrebările pe care ea mi le blocase de la începutul începutului și până astăzi năvăliră asupra mea... De ce? și de ce?... Și atunci de ce!... ca un răpăit de tobe în clipele când se trage asupra condamnatului, care nici atunci nu înțelege de ce trebuie să moară.

Alungai cu o voință supremă această imagine violentă de care, cu un adânc fior, înțelegeam că nu eram străin... Scuturai din cap și îmi revenii... Nu! Și nu! Era prea târziu să mai pot deslega enigma. *I-a fost frică! Ași fi vrut să aflu amănunte, s-o ajut, și el ar fi aflat că sântem împreună și scena care a avut loc aici în cabină s-ar fi produs atunci când ea se îndrăgostise de mine și nu vroia să mă piardă.* Ce mai puteam întreba? Stătea pe marginea patului și contempla în sine ceva, cu privirile într-o parte, și mută și rece și străină... Blocaj total și definitiv. Se gândea... Contempla ceva în sine, tăcută și liniștită. „Bine că am scăpat cu viață!“, zise deodată. „Ar fi trebuit, zisei, dacă știai de ce e în stare, să nu ne urcăm în cabină.“ „A fost perfid, îmi răspunse, n-ai observat că în apropierea cabinei a dispărut, am crezut că renunță, că își dă seama că n-are nici un rost... În realitate s-a dus să ia bilete, a intrat cu ele în mână, tu n-ai băgat de seamă că am așteptat câteva minute până a revenit, tu te scuturai de zăpadă, aranjai schiurile într-un colț...“ „Nu era prea târziu să fugim din cabină... M-ași fi bătut cu el afară, dar nu murea nimeni.“ „Mă omora pe mine. Nu atunci, altă dată! Mă prindea el singură într-o zi!“ „Dacă era așa, de violent, cum de te-ai măritat

cu el? ce meserie avea?“ „Inginer! Ne-am cunoscut pe șantier, când eram eu zidăriță... Dacă îți amintești... Fotografia aceea a mea cu un grup, pe plajă... stătea lângă mine! Ne căsătorisem și am făcut o excursie la mare cu prietenii lui. Voiaj de nuntă! Nu, nu era violent! Era chiar fricos, toți știau, numai eu nu știam că era violent din fire și fricos. Ulterior am aflat că odată, prietenii lui, în toiul unei petreceri, i-au aranjat acasă în garsonieră un om mort în pat... O aiureala, nu era nici un mort, au pus și ei acolo un costum de-al lui în care au băgat o pătură și în loc de cap o mască de carnaval și o pălărie. El a venit acasă beat, s-a trântit pe pat și a adormit... Când s-a trezit și a văzut, s-a aruncat pe fereastră... Noroc că era la parter și n-a pățit nimic... Mai bine ar fi murit atunci... N-am divorțat, de frică. Mă amenința...“ „Totuși, zisei, dacă mi-ai fi spus de la început...“ „Nu, fiindcă după ce am fugit de la el, s-a mai liniștit... Mi-am spus că cu cât trece mai mult timp, e cu atât mai bine, se învață cu gândul. Nu m-a căutat niciodată. N-avea rost să-l zgândăresc...“ „De ce natură era violența lui?“ „De natură alcoolică. Era dipsoman! Câteva luni avea chiar aversiune pentru băutură și atunci era fermecător. Pe urmă începea deodată să bea într-un mod înspăimântător și devenea violent, dar numai cu mine!“ „Astăzi crezi că era beat?“ „Daaa, și în faza asta îi dispare complet simțul primejdiei, în toate sensurile, și pe cât de slab și de blând e în faza de repulsie față de băutură (slab în adevăratul sens al cuvântului, fizic și moral), pe atât de agresiv și rezistent devine în timpul crizelor alcoolice. Nu e adevărat că era violent numai cu mine. Odată s-a bătut pe stradă cu șapte inși (mi s-a povestit) și i-a stâlcit pe toți, dar a venit și el acasă cu o ureche lipsă, cu capul umflat ca un butoi și cu toți dinții din față sfărâmați... L-am îngrijit să se facă bine, am așteptat să-i treacă criza și l-am părăsit așa cum l-am luat, adică în cele trei luni când era și el om...“ „Și de când sânteți despărțiți?“ „De-un an!...“ „Și câți ani ați trăit împreună?“ „Doi, trei... (și ghicindu-mi întrebarea Suzy continuă): Mă iubea foarte tare și la început dipsomania lui nu era așa de gravă. Se îmbăta tun și atâta tot. Pe urmă făcu ea un gest elocvent, se îmbăta tun, dar perioadele erau scurte, și, și! adică nu-l ținea mult beția, dar nici pauza nu mai era de luni, ci de săptămâni... Devenea rigid, și distrugea tot, ca un golem al cărui secret nu-l știam ca să-l potolesc...“ „Atunci te lovea?!“ „De fapt nu mă lovea decât foarte rar, dar mă amenința și nu știam niciodată dacă într-o bună zi n-o să mă desfigureze sau chiar o să mă omoare!“ „Și nu există remediu la acest gen de beție?“ „Nu! Până acum nu există! Nimic nu-l poate opri pe dipsoman să bea când îi vine impulsul...

Cel puțin așa mi-au spus doctorii din orașul nostru...“ „Are familie?“, o mai întrebai. „Are o soră pe la București, care e vinovată de tot ce s-a întâmplat. E doctoriță de copii. Ea știa că fratele ei mai încercase de două ori să se însoare, dar respectivele, mai prudente și mai puțin sentimentale decât mine, deschiseseră bine ochii înainte de a face pasul... Era el inginer, băiat frumos și blând ca un mielușel, dar aflaseră ce cusur avea și nu se grăbiseră să se mărite... Eu, pe atunci, eram panicată, îmi intrase în cap ideea că, indiferent de părerea sublimă pe care o aveam despre mine, o să rămân nemăritată... Și tu mi-ai spus ceva în acest sens: femeile superioare nu sânt atractive. Adaugă la asta că perspectiva de a rămâne zidăriță nu putea fi înfruntată chiar de una singură, iar un băiat mai de calitate care să nu fie arivist și să nu-i pese de ce fel de soție îi intra în dosar era o *rāra avis*. Mi s-a părut că *el* era o astfel de pasăre rară, băiat de ceferist, taică-său a fost mecanic de locomotivă... Ei bine, sora asta a lui știa că încă de pe la douăzeci de ani, încă de pe când era student, că fratele ei bea. Dar n-o pot învinui. Care soră vine la iubita fratelui ei (pe care l-a ținut la facultate din modestul ei salariu de puericultoare, ea însăși mamă a doi copii) și îi spune: nu-l lua, are cusurul cutare, e marcat... Mai ales că periodicitatea crizelor alcoolice, numită dipsomanie, nu apărea ca o fatalitate la nivelul ei modest de doctoriță de copii. Nu? Nu există printre copii predispoziții la alcoolism! Și apoi cu forma asta de alcoolism se poate trăi, hăt! mulți ani! fiindcă nu toți sânt violenți...“

Telefonul sbârnâi și amândoi tresărirăm cu putere. Ea ridică receptorul și auzii și eu ce i se spunea: „Suzy, nu coborâți? Vedeți că la zece avem tren.“ „Acum cât e ceasul?“, zise ea. „E șapte, dar mai bem și noi câte-un pahar!“ „Și ce sărbătoriți? zise Suzy. Faptul că ne-ați părăsit în furtună și ați fugit ca niște lași?“ „Care furtună? Ați pățit ceva?“ „N-am pățit dar puteam să pățim. S-au oprit telescaunele și ne-a prins vijelia în vale, în fundul pârtiei.“ „Dragă, noi am crezut că ați luat-o înainte, fiindcă în momentul când s-a stricat vremea nu v-am mai văzut pe vârful cotei. Toată lumea a plecat când a apărut noru-ăla!“ „Las-o moartă, dom' doctor, așa șef mai bine lipsă. Probabil că în momentele acelea îți spunea cineva o anecdotă și ai uitat că porți răspunderea grupului nostru... Bine... Bine... Bine, venim, dar să știți că noi mai rămânem și mâine...“

Suzy închise și reintră, uitându-se alături de sine, în postura ei anterioară acestor destăinuiri; zise: „Tu, doritorul de comunicare și de desvăluiri, ce mai poți zice? Ar fi fost mai bine sau mai rău, sau ar fi fost același lucru

dacă ai fi știut toate acestea înainte? Cel puțin am avut timp să fim fericiți! Nici un nor negru nu ne-a turburat zilele noastre minunate. În timp ce, dacă ai fi aflat, cine știe dacă am mai fi putut să ne legăm pe viață ca acum! Fiindcă sântem legați pe viață, orice ni s-ar întâmpla.“ Se uită iar la sine și această retragere avea în ea aceeași vrajă care mă îndemna ca totdeauna să nu mai încerc s-o descifrez. „Iubirea, parcă îmi spunea ea, e lovită după fiecare tentativă de a pătrunde în trecutul ființei dragi.“ „Totuși, mă trezii spunând, ar fi fost mai bine dacă mi-ai fi spus din vreme despre această dragoste a ta, zolistă, pentru un dipsoman!“ Se uită la mine doar cu o mișcare a corpului; privirea i se retrăgea și mai mult într-o parte. „Și dacă ar fi fost mai rău?“, zise. „Mai rău decât să fi omorât un om?“, reluai. „Da, o, da... Da, și deodată izbucni în plâns, se rostogoli, se zvârcoli pe o parte și pe alta și, ca să se ajute, ca să se agațe de ceva, își înfipse mâinile în cuvertura patului... O, nu noi l-am omorât, el s-a sinucis, săracul, am simțit, când am strigat «Victoraș, vrea să mă omoare», mi-a dat drumul, în clipa aceea putea să mă arunce... Și-a dat seama că nu e nici-o speranță pentru el, iubeam pe altul.“

Înghețai!

„Și ce speranță mai era pentru el dacă te arunca în prăpastie?“, strigai. „Să moară împreună cu mine. S-ar fi aruncat după mine.“

O lăsai să se chinuie că nu-i îndeplinise această dorință. Multă vreme. Deschisei fereastra să contemplu întunericul și imensul munte opus înaltelor creste ale Carpaților. Ași fi vrut să fiu acolo, să urc pe acea cărare, care se vedea săpată în el, numită „drumul câinelui“, cum am aflat că se numea și care era singura care ducea undeva spre o veche și nefrecventată, neprietenoasă cabană. Mă ispiti cu adevărat gândul: ce-ar fi să fugim în acest munte? Noi doi, și să nu mai revenim niciodată în această lume plină de dipsomani, parchinsoniști și torționari. (Nu bolile sânt rele, ci ceea ce ele potențează în om: violența neînfrânată de care, încercând să ne apărăm, devenim jucăria soartei...) Știam însă că acum nu mai existau nicăieri pe pământ cotloane care să nu fi fost sau să nu fie cercetate. Un pustnic ar fi mai puțin singur în peștera sa (ar afla de el toți excursioniștii) decât într-un apartament așezat pe o stradă aglomerată, unde s-ar feri mai bine de cuziozitatea lacomă a semenilor lui...

Revenii în odaie. Suzy era acum din nou liniștită și nu se mai uita în sine, ci direct în ochii mei și cu o intensă lumină care cerea protecție. Și

atunci ea repetă ceea ce îmi spusese mai înainte: „Iubitul meu, sântem legați pe viață, orice ni s-ar întâmpla...“.

Coborârăm la masă și puturăm fi senini în mijlocul veseliei generale. Suzy chiar putu să surâdă de câteva ori, când înțelegea, vag, că s-a spus o anecdotă reușită. Fiindcă nici ea, nici eu nu înțelegeam nimic din ceea ce se spunea. Auzeam cuvintele, dar sensul aluneca pe lângă noi, deveneam, fără să ne dăm seama, intangibili. Gândul la fapta noastră începea să formeze în noi marea inerție a tuturor culpabililor și să ne izoleze de ceea ce era real. Lumea nu mai era pentru noi firească. Noi săvârșiserăm, cu complicitatea ei naivă (ce era altceva fuga grupului decât gândirea generoasă că îndrăgostiții trebuiesc lăsați singuri?), un act de curățire, eliminasem un dipsoman desagreabil pentru o colectivitate care nu putea trăi cu gândul că viciul, maladia incurabilă, agresivitatea o pot amenința fără consecința naturală: moartea într-o încăierare a celui marcat, sau într-o căsătorie în care soția fuge și e omorâtă, și dipsomanul e închis, sau e omorât dipsomanul, și soția, cu complicele ei ispășesc...

XIII

...N-a avut puterea să retrăiască decât ceea ce l-a făcut să fie fericit... „Ciceo, mi-a spus, povestește tu restul... Gândirea ta de avocat și de fost judecător, în acest final, e mai potrivită.“

Într-adevăr, când am aflat în ce dificultate intrase prietenul meu mi-am dat imediat seama că îl paște o mare primejdie: cum să dovedești, într-o ucidere, că ai fost, fără martori, în legitimă apărare? Pentru un avocat (și cu această gândire a mea într-adevăr de avocat orice speculație se încheie) individul, deși s-a născut liber, cum spune Rousseau, n-ași zice că în secolul nostru pretutindeni e în lanțuri, dar este permanent în legitimă apărare... Chiar și cel agresiv, ași zice mai ales... De câte ori nu i-am văzut apărându-se cu vehemență, învinuind pe celălalt (și nu totdeauna fără îndreptățire) că i-a determinat să comită violența?! Cea pedepsită de lege, îndeobște cea fizică, fiindcă violența pe care o produce inteligența, și nu neapărat doar cea orgolioasă și care stârnește ura nevindecabilă, nu se pedepsește de lege. Dar de ce? protestează el cu indignare în instanță și începe să spună o istorie încâlcită, cu detalii pentru el decisive, și rămâne cu gura căscată de uluire când judecătorul i-o taie: bine, bine, și pentru asta trebuia să-i dai cu ciomagul în cap? Bineînțeles, gândește el, făcui și dregui, mai bine i-așì fi

scos un ochi, să rămână chior... pe mă-sa și pe tat-său! Nu cred că e lipsită de tâlc istorisirea unui mare reporter de pe vremuri, care, ros de curiozitate, s-a dus la Galați să stea de vorbă cu unul Berilă, care omorâse șapte oameni cu un sifon, într-o brutărie... „Mă, Berilă, i-a zis el după ce gardianul l-a introdus în celula aceluia, eu nu sânt nici de la poliție, nici judecător și nici ruda vreunuia din cei pe care tu i-ai omorât. Eu sânt un ziarist, dar nu pentru ca să scriu îți pun întrebarea... Pentru mine, așa ca om, vreau să știu: ce-ai avut cu ei, mă Berilă?! Presa zice că erați toți prieteni, ați venit la brutar, care și el vă era prieten, a scos omul covrigi calzi din cuptor, ați stat de vorbă, ați băut și voi un pahar de vin și pe urmă ați adormit, că era târziu. Atunci i-ai omorât pe toți cu un sifon, loviturile, zic reporterii, fiind date la cap, buf! ca în dovleci, și fiind toate de «o mare violență», afirmă reporterii ăștia, mă Berilă, adică lasă să se înțeleagă că ai avut cu ei de soluționat vechi și crunte răfuieli. E adevărat?!“ „Nu e adevărat“, a zis Berilă. „Bine, s-a mirat reporterul, atunci ce-ai avut cu ei? Poți să-mi spui? Fiindcă în instanță ai declarat că ei au sărit la tine să te omoare. N-ai convins pe nimeni, fiindcă oricât ar fi cineva de puternic nu poate omorî singur șapte oameni cu un sifon... Cu un șiș da, dar cu un sifon, mă Berilă?!“ Atunci Berilă și-a întors fața într-o parte ca și când n-ar fi vrut să mai vadă acea priveliște și i-a dat reporterului, cu un imens dispreţ, următorul răspuns: „Dă-i în p... mă-sii că erau beți!...“ Da, or fi fost ei beți, dar cât de tare și în ce chip de l-au supărat atât de mult pe maiestatea-sa Berilă întâiul? L-au scârbit gurile lor căscate, membrele lor în dezordine? L-au plictisit!? L-au înfuriat sforăiturile lor, pofta lor animalică de somn, pe el care era, poate, un insomniac? Sau se săturase Berilă de atâta libertate și lumină câtă este pe pământ și simțise o mare ispită a ocnei? Asta ar fi o speculație abisală. Cel mai sigur o tot răspunsul lui Berilă: erau beți! și trebuie să traducem asta prin: *erau agresivi!* Beția și somnul lor nu erau suportabile, Berilă era și el în legitimă apărare.

Un ultim detaliu. N-am știut că medicamentul numit Nozinan e atât de puternic, încât câteva pastile pot provoca moartea, când Petrini mi-a cerut să-i fac rost de un tub, mi s-a părut că mi-a spus că el suferă de ficat... Ca să aflu abia pe urmă în ce scop avea nevoie să-l aibă asupra lui. „Dacă sânt condamnat pe viață, mi-a spus el ulterior, îl voi folosi.“ Cum nici eu nu puteam ști la cât va fi condamnat, cu câteva zile înainte de ultima ședință, am alarmat pe directorul închisorii, care a ordonat imediat o percheziție și i-a confiscat prietenului meu acel flacon... Am gândit astfel: chiar dacă el va

fi condamnat pe viață, nu pot să accept gândul că toate șansele lui de a reveni cândva afară sânt chiar total epuizate. De obicei verdictele pe viață înseamnă, practic, douăzeci de ani, după care apar și pentru astfel de condamnați unele amnistii. Or, acum Petrini are treizeci și cinci de ani, la cincizeci și cinci va fi liber, dacă nu cumva mult mai curând. Și viața nu e deloc de disprețuit la această vârstă, ca să nu mai spun că nici la optzeci nu e, și nici chiar la nouăzeci. Această puternică personalitate, cum sânt convins că este prietenul meu, va rezista, se va întoarce sănătos și se va împlini nu numai ca om, adică să poată să fie iarăși fericit, ci și socialmente, să-și scrie adică mai departe lucrările lui și să lupte ca ele să vadă lumina tiparului.

XIV

Cam din perioada de când o cunoscuse pe doamna Culala nu mai venise Petrini pe la noi, sâmbetele, cum avea obiceiul. Și iată că într-o luni seara mă pomenesc că îmi dă un telefon. «Vreau să-ți spun ceva, zice, ești ocupat?» «Sânt, dar o să las totul pe mâine: presupun că e vorba de ceva urgent.» Nu mi-a confirmat că ar fi vorba despre așa ceva, a închis brusc și peste o oră suna la poartă. „Merg la tine în birou“, mi-a șoptit fără să mă privească. La mine în birou aveam altă stare de spirit decât în hol, în fața televizorului, redeveneam adică avocat. Intram firesc în lumea Justiției asemeni preotului care intră în altar, unde apoi, împreună cu credincioșii, încearcă să ia contact cu Divinitatea. Aici pot să fac și eu o mărturisire. Devenit avocat după ce fusesem judecător, un gând m-a călăuzit: puteam foarte bine să găsesc un post de jurist la o mare întreprindere, sau altceva asemănător, dar nu mi-am dat demisia fiindcă nu mi-a mai plăcut să judec și să aplic legea, dimpotrivă, mi-am spus, o voi face mai departe, fără puterea de a mai da verdicte, dar de a le determina cu toată forța gândirii și cunoștințelor mele și în toată libertatea. Acest raționament mi-a impus însă ideea, ca o consecință, că nu voi prelua niciodată un proces în care să apăr pe cei care au încălcat-o (legea!). Asta nu înseamnă că aruncam vreun blam asupra altor colegi ai mei, care nu făceau această disjuncție. Era doar o hotărâre a mea secretă. O fi fost ea secretă, dar nu știu cum se făcu că în scurtă vreme începură să intre în biroul meu numai clienți care parcă știau că refuzasem încă de la început cauzele de încăleare flagrantă a legii. Asta nu însemna că toate cauzele mele erau atât de clare și de simple cum suna

de clar și de simplu conceptul care mă călăuzea. Și de asemeni, nu vreau să se înțeleagă că porneam spre tribunal din capul locului cu prezumția că instanța ar putea să nu-mi absolve clientul sau să nu-i facă dreptate. Instanța însă e compusă din oameni și conștiința unui om are diferite nivele, nu numai de cultură, dar mai ales de înțelegere, în sensul cel mai înalt al acestui cuvânt. Clasica situație: condamni ferm la închisoare un om care a furat o sticlă de bere și scoți de sub acuzație un șnapan care a adus mari pagube societății, pentru că acest șnapan... Și aici oricare dintre noi putem da din cap edificați și neputincioși: da, așa e, știm, șnapanul are mulți bani, și cu bani câte nu se pot face?! În paranteză fie spus, pot să afirm, nu fără mândrie, că pe vremea când eram judecător am reușit să determin legiuitorul să elimine din instanțe istoria aceasta a condamnării unui om la pedeapsă privativă de libertate pentru o sticlă de bere; merită s-o relatez, deoarece în secolul trecut justiția franceză a condamnat astfel un om la ocnă pentru furt prin efracțiune și anume spargerea geamului unei brutării și însușirea unei pâini... Din această insignifiantă întâmplare, un geniu a dat naștere unei epopei grandioase, în care lipsa de înțelegere e pusă la zid, iar fanatismul rigid și implacabil al apărătorului legii sancționat (Javert se sinucide). Ei bine, într-o zi un milițian (un Javert derizoriu) îmi aduce și mie în instanță un Jean Valjean neînfometat, dar care n-a știut ce să-i spună când a fost întrebat de unde are pâinea pe care o ținea sub braț. S-a bâlbâit! Bineînțeles că l-am achitat fără măcar să doresc să aflu de unde luase pâinea.“ „Nu puteai, i-am spus, să declari că ți-a dat-o un prieten la gară?“ „Nu, fiindcă m-ar fi întrebat cum îl cheamă.“ „Pe dracu, un prieten din București, camarad de arme, i-ai uitat numele.“ N-avea atâta imaginație! „De fapt de unde-ai furat-o?!“ „N-am furat-o, mi-a dat-o o fată de la cantină. Dacă îi spuneam asta, ași fi băgat-o pe ea la apă.“ A doua zi scandal mare prin firele telefonice. Am achitat un hoț, fără să-l judec, voi fi destituit imediat dacă nu reiau procesul. Nu vroiam să fiu destituit, vroiam să plec eu, și nu pentru atâta lucru. L-am rechemat pe învinuit și l-am condamnat. Băiatul însă, așa umil cum arăta avea pe la București nu știu ce fel de rude sau prieteni, destul că un zbârnâit violent pe interurban mă invita a treia zi să mă prezint imediat la Ministerul Justiției, chiar la cabinetul titularului. Strigăte: „Cum ai putut să condamni la închisoare un om pentru o pâine?“. „Credeți că e primul? i-am răspuns eu liniștit. Și credeți că e ultimul? Așa scrie legea. Am încercat să n-o aplic, la prima înfățișare l-am achitat, dar au sărit alții și m-au amenințat cu destituirea.“ „Legea asta e greșită, a zis

atunci titularul, văd că sânteți un judecător experimentat. Unde e greșeala?“ „Furtul e furt, i-am răspuns, trebuie pedepsit, dar depinde de pagubă, de prejudiciul adus societății sau individului, nu rămâne o cantină fără pâine dacă o fată e drăguță cu un băiat și-i dă pe furiș o franzelă.“ „Așa este, ce propuneți?“ „Să schimbați legea! i-am spus. Nuanțări, dealtfel, există și acum pentru tot soiul de delicte: de la o lună până la un an de închisoare. Puneți amenzi de la o sută până la nu știu câte mii de lei, sau alte forme care să nu încurajeze furtul, dar nici să dea cu ușurință prilej unui milițian ranchiunos să-i facă «figura» unui dușman personal și să-l trimită la răcoare pentru astfel de delicte minore.“ „Bine!“, mi-a spus titularul și a propus foarte rapid aceste modificări care au micșorat apreciabil numărul de „delincvenți“ adevărați sau „aranjați“ din societatea noastră. Nu e nevoie de o epopee ca *Mizerabilii* ca să ne atragă atenția asupra unor deficiențe ale legislațiilor. Dar poetul a vizat mult mai sus, cum am încercat să explic; să facă să înflorească în noi înțelegerea, fără de care nici o legislație, oricât de bună, nu-și atinge în întregime marele ei scop...

Am povestit toate acestea ca să explic de ce auzindu-l pe prietenul meu că dorește să intrăm la mine în birou am înțeles de îndată că nu e bine cu el și am mai înțeles că dacă ar fi fost vinovat, nu la mine ar fi venit, care știa ce fel de cauze apăr. Avea nevoie de înțelegerea mea ca să-l susțin ca om și de priceperea mea de avocat ca să-l apăr de o grea lovitură care se săvârșise sau care îi plutea pe deasupra capului. Arăta însă palid și străin atât de sine, cât și de mine. Îmi aruncă o privire intensă, care îmi cerea de urgență să-l scot din această înstrăinare, de care, deși era conștient, voința lui avea nevoie de sprijin înainte chiar ca el să se destăinuiască.

XV

Experiența unui om care vede colectivitatea umană, ca să zic așa, din spate, adică pe cei care rămân în urmă împleticindu-se și așteaptă să fie „înhățați“, fără să fie atât de bogată ca a unui preot care vedea omul și orăcăind ca un broscoi în cristelniță, la botez, și agonizant și dus apoi la groapă, e totuși destul de mare și îi conferă o anume forță a spiritului, fie chiar și prin simplul fapt că îi vede pe semenii lui în înfrângere, în timp ce el, avocatul, stă în deplină siguranță în fotoliul său (un om în nenorocire ne întărește pe noi, cei la adăpost, oricât ar părea de neverosimilă această afirmație, tocmai asta însă ne dă puterea necesară să-l ajutăm). „Petrini, îi

strigai prietenului meu, îți dai seama că nu mă pot înșela când mă uit la omul care intră în acest birou, oricine ar fi el! Cu atât mai mult când omul mi-e prieten, mi-e mai ușor să-mi dau seama dacă e vinovat sau nu. Nu ești vinovat!“ „Nu, îmi șopti el (dar observai că simplele mele cuvinte produseseră asupra stării lui de spirit un efect de șoc, parcă s-ar fi trezit dintr-o narcoză), nu, repetă, nu sânt vinovat, dar sânt jucăria soartei.“ „O putem determina să dea drumul prăzii, nu numai noi sântem jucăria soartei! Soarta nu e ceva absolut (cum să nu fie? gândii paralel), din moment ce și noi, cei vii, facem parte din ea.“ (Dialectică naivă, îmi dădeam seama, dar credeam în ce spun și asta avu asupra lui Petrini același efect de șoc ca înainte: sentimentul realității simple reveni în el atât de concret, încât îl văzui cum surâde, un surâs eliberator!) „Eram atât de fericit, murmură el, atât de tare fericit, încât devenisem umil, să nu sfidez cine știe ce zeu sau zeiță geloasă. Și sânt și acum, dar cu această coloratură tragică, am omorât un om și voi fi închis iar, deși am fost în legitimă apărare. Și iubita mea mă va părăsi.“ „Convingerea asta fatalistă, îi spusei, nu trebuie s-o ai chiar dacă faptele ți-o sugerează. Dimpotrivă, trebuie să gândești că nimic nu e pierdut, atâta timp cât lucrul fundamental, nevinovăția ta, nu ți se șterge, Doamne ferește, din memorie și să dorești să ispășești prin căință. Atunci nimeni nu te mai poate ajuta, nici măcar eu, fiindcă o să te apuci să desminți ceea ce eu o să afirm.“ „Nu mă căiesc! zise el cu o voce dură. Dar gândul că acest omor o s-o determine pe ființa pe care o iubesc să mă părăsească îmi sfâșie sufletul.“ „Deocamdată, îi mai spusei, e doar un gând și o ipoteză. Nu te mai gândi! Dar ia spune, tu ai mâncat ceva? Nu arăți prea bine, trebuie să mănânci orice ar fi... Hai să trecem în hol, să luăm ceva și, de ce nu, să bem și-un pahar...“

Nu mă grăbeam să aflu ce se întâmplasc ca să-l determin să-și vină bine în fire: mâncăm, mai vorbim... și abia pe urmă o să vedem ce e și cât de grave sânt circumstanțele, fiindcă cel mai tare sperie pe un om, cât de puternic, abisul ce i se cască la picioare. Îi șoptii nevesti-mii în bucătărie să ne lase singuri și nici copiii să nu ne deranjeze...

Revenirăm apoi în birou și Petrini începu să-mi povestească într-adevăr cu toate puterile speranței reînviate istoria dragostei lui pentru doamna Culala, fără detaliile din acest manuscris, esența ei, dar și surpriza pe care o avusese când aflase pe munte că ea îi ascunsese faptul acesta brutal că era căsătorită și nici măcar nu se afla în proces de divorț cu bărbatul... Și cu lux de amănunte scena din teleferic și apoi criza ei după ce reveniseră la hotel,

care nu s-a mai repetat, a avut chiar puterea să zâmbească la masă și să asculte anecdote. Au dormit bine și a doua zi au plecat. Ea era liniștită, au călătorit o vreme în tăcere, până ce la amândoi s-a cristalizat întrebarea: și acum ce era de făcut? „Nimic, a spus el. Nu ne-a văzut nimeni. Pe munte a fost o furtună, s-o fi rătăcit și a murit înghețat - dacă rudele lui se vor alarma și vor încerca să învinuie cine știe pe cine.“ „Victoraș, nu rudele vor încerca să învinuiască pe cineva, ci miliția judiciară.“ „Numai dacă au vreun motiv“, i-a răspuns el. Stăteau la geam și șușoteau. Pe acest răspuns ea a tăcut multă vreme preocupată... Apoi i-a răspuns: „E meseria lor să elucideze dispariția unui om. Crezi că o să le fie greu să afle că a plecat la Sinaia? Am citit destulă literatură polițistă bună ca să aflu că prima lor mișcare va fi s-o ancheteze pe soția lui. Oficial, eu sânt soția lui, nu? Știi cum procedează: unde ați fost în ziua de duminică, data cutare și cum v-ați petrecut această zi și noapte care a urmat? Ce pot eu să răspund? Că n-am fost la Sinaia, că n-am fost cu tine... Atunci unde am fost? Am stat acasă și n-am ieșit nicăieri? Și un simplu anchetator mărunt îmi poate foarte repede dovedi că mint. O să depună părinții mei mărturie că am stat la ei? Ar depune dacă nu și-ar da și ei seama că e zadarnic. Dar să zicem că ar depune, sânt fata lor, ce li se poate reproșa? Dar știm noi dacă portăreasa blocului unde stă *el* n-a aflat că «domnul inginer» pleacă la Sinaia? Sau oricare din anturajul lui? Eu îl cunosc, nu putea trăi singur fără să-i facă pe toți să afle tot ceea ce i se întâmplă. Ai uitat de individul din grupul nostru, invitat de mine? Sânt absolut convinsă că de la el a aflat fostul meu bărbat că plec la Sinaia. Ținea la noi amândoi, ne-a ajutat și o inspirație nefastă m-a împins să-l invit... Un blestem... Nimic nu s-ar fi întâmplat dacă o stupidă dorință să-i arăt că sânt fericită nu m-ar fi determinat să-i telefonez să vie cu noi... Și cretinul l-a anunțat pe *el*. Sperând să mă găsească singură, *el* s-a decis să vie după mine, fie și pentru motivul că am fost odinioară de nenumărate ori la cota 2.000 și asta i-a stârnit amintiri, sentimente, speranțe smintite...“

Petrini a înțeles din aceste zise că iubita lui avea în orice caz capul limpede și că trebuie să se predea. Nu numai el, amândoi. Și că dacă n-o fac, tot vor fi prinși, și faptul că au ascuns crima ar fi o dovadă că sânt vinovați. „Nu e cine știe ce, îl întrerupsei eu pe Petrini. E cunoscută frica oamenilor de mărturisiri, chiar dacă sânt absolut nevinovați. Toate instanțele din lume cunosc această reacție și nu prea țin seama de ea. Dar continuă!“

„Eu acum trebuie să plec de la tine, i-a spus la un moment dat doamna Culala în tren. Înțelegi de ce! Și după ce totul va trece, fiindcă nu concep să fim condamnați că mi-am apărat viața, atunci mă întorc și după un timp ne căsătorim.“ „Și cine poate să ne acuze dacă noi declarăm un singur lucru, că nu l-am văzut pe munte pe fostul tău soț? Nu l-am văzut și nu l-am văzut, a zis el îndârjit. Să se ducă să-l caute cine poate la cota 2.000 sau pe traseul telefericului printre prăpăstiile stâncoase, pline de nămeți.“ Atunci ea i-a dat un răspuns neliniștitor: „Și dacă n-a murit? Dacă se întoarce și, chiar grav rănit, declară că l-am aruncat din teleferic ca să scăpăm de el?“ „Da, îi spusei lui Petrini, tentativă de ucidere a soțului de către amant, cu complicitatea soției. Grav! Și mai ales foarte clar, dacă nu i-o luați înainte.“

XVI

Ași fi vrut să reflectez cel puțin până a doua zi ce sfat să dau acestei perechi lovită de nenorocire. Începui să mă plimb prin birou, în timp ce Petrini stătea tăcut în fotoliu cu capul în mâini. Într-adevăr, învinuirea de tentativă de ucidere pentru a elimina un rival ar fi fost imposibil de răsturnat dacă nu mărturiseau de îndată ce se întâmplase. Acest risc nu trebuia înfruntat. Și apoi, dacă individul era mort, cum se putea dovedi legitima apărare? Fiindcă Petrini era naiv, mult mai realistă era prietena lui: avea dreptate, aveau să fie prinși!

Mă reașezai la birou și deschisei un nou dosar: Petrini. Și îl chinuii pe prietenul meu câteva ore ca la o anchetă, ca și când m-ași fi aflat în instanță, în roba neagră, dar nu ca avocat, ci ca judecător și în același timp ca procuror. Totul vroiam să știu! (Și astfel aflai, cu detalii, despre moartea Căprioarei, istorie pe care o știam, dar nu și făptul că individul care o însoțise la medicul asasin era chiar el, prietenul meu de azi! Atenție! pericol! trebuia să fiu pregătit să răspund în cazul în care procurorul ar fi desgropat, ca antecedent agravant pentru clientul meu, această istorie a lui de studenție.) Și tot astfel aflai că Matilda se despărțise de bărbatul ei, acel Mircea, dar în termeni buni, că adică îi spusese acel șef: „Oricând, dacă tu sau ai tăi aveți nevoie de un sprijin, nu ezita să recurgi... sântem oameni, nu?“ Perfect! Acest lider va avea ocazia să arate că n-a exprimat o simplă gândire circumstanțială și generoasă, menită doar să lase în urmă un bun sentiment uman, ci o gândire conștientă și profundă că pe deasupra legilor, care pot strivi, un om plasat sus poate sfărâma cătușe implacabile printr-un

singur cuvânt rostit cu fermitate. Totul mi-era necesar, simpatia vecinilor, a colegilor de birou, a prietenului său acum bucureștean, Ion Micu, a bizarei prietene din copilărie care născuse un monstru, pe care Petrini îl visase astfel înainte ca acest monstru să se nască, a Ninetei Romulus, a grasului Vintilă (nu și a abjectului Bacaloglu), și nu trebuia ignorată nici mărturia chelnerului de la Braserie, om ireproșabil și membru de partid... Eliminai, bineînțeles, ca martori ai apărării pe fatala Tamara, imprevizibilă, pe universitarul Vaintrub, care mai depusese o dată mărturie în favoarea lui Petrini, fiindcă, fără să-l ignor în strategia și tactica mea, episodul condamnării clientului este elucidat, el și-a executat pedeapsa și rog instanța să nu admită revenirea lui cu circumstanțe agravante în spețа pe care o judecă, de natură pasională etern umană și nu politică. Ce vroiam să demonstrez cu această armată de martori? Că omul judecat acum *nu putea săvârși actul de care e acuzat*. Era un om normal, care a acționat ca atare. Căci, onorată instanță, cine n-ar sări să-și apere femeia iubită amenințată cu moartea? Și cine s-ar lăsa el însuși omorât de teamă că un paragraf din codul penal l-ar acuza de omor cu premeditare? Spun asta nu pentru a apăra pe adevărații criminali care se ascund în spatele legii invocând aceeași justificare a legitimei apărări, ci pentru a se evita o eroare judiciară, în cazul unui om în a cărui viață nu se poate descoperi nimic care să ateste îndoiala, dubiul, incertitudinea...

Terminându-mi însemnările, rosteam toate acestea cu glas tare, să audă și Petrini și să capete certitudinea că nu va fi condamnat, dar în același timp să-și dea seama că nu putea evita un proces. Abia după ce terminai observai că se făcuse foarte palid. Cunoșteam și această reacție: mai mult câștigă teren în conștiința unui om care se știe nevinovat certitudinea că va fi condamnat decât în aceea a unui om culpabil, care consideră lumea coruptibilă în eternitate, cu justiția, procurorii și judecătorii ei (aceștia se apără mai bine). Petrini credea în reaua soartă, atotputernică chiar și peste un avocat lucid și bine înarmat și o instanță clementă, dar nepăsătoare ca și destinul. O clipă de neatenție, ca o fulgurație misterioasă a forțelor malefice, și un detaliu neînsemnat apasă inexorabil balanța...

„Ascultă, Ciceo, murmură cu un glas foarte turbure. Nu mă predau! Nu-l cunosc pe acest individ, nu l-am văzut niciodată în viața mea, și nu înțeleg ceea ce mi se spune.“ „Ascultă, Petrini, ridicai eu glasul, poți trăi cu gândul că l-ai aruncat pe acela în prăpastie?“ „Pot trăi până la adânci bătrânețe. Am mai aruncat o dată unul și în afară de pure idei de vinovăție, născute dintr-

un exces de culpabilitate a conștiinței că am omorât un om, niciodată n-am simțit remușcări adevărate. Mi-a rămas în conștiință, mai puternic decât vinovăția, sentimentul că individul vroia el să mă omoare pe mine și nu aveam nici o îndoială în acest sens...“

O noutate! Îi cerui să mi-o povestească „Da, îi spusei apoi, în ocnă, da, ar fi fost tragic să te autodenunți, afară ar fi tragic să n-o faci “ „De ce?!“ „Pentru că acolo deținuții n-au colaborat cu cei care vă păzeau. Sânt convins (și ar fi neverosimil să nu cred acest lucru) că a avut loc și acolo o anchetă și că mulți au știut ce-ai făcut, dar nu le-a fost greu să dea din umeri. Ce li se putea face mai mult decât ceea ce li se făcea? Afară, într-o lume normală, reacțiile nu vor fi aceleași.“ „Nimeni nu știe nimic!“, m-a repezit el încăpățânat. „Știe prietena ta, care trebuie întrebată brutal dacă poate trăi cu tine fără să fiți absolviți de vinovăție.“ „S-o întrebăm!“ „Bine, dă-i un telefon și invit-o aici. Semeni cu un italian dintr-un film, un cioban care se ascunde cu oile în cotloanele munților de teamă să nu fie prins și acuzat de un omor pe care nu el îl săvârșise. Era cu un băiat, un frate mai mic, care nu înțelegea de ce fugeau din moment ce nu erau vinovați. Și ciobanul îi dă, dus pe gânduri, următorul răspuns: «dacă te prinde, îți face proces!» «Da, strigă Petrini, așa este, semăn cu acest cioban. Proces înseamnă condamnare»...

O gândire disperată! Bineînțeles că nu-i spusei acest lucru și nici că nu pierdusem până atunci nici un proces și că, dimpotrivă, pentru mine proces înseamnă judecare și eliberare de sub acuzație, și numai dacă... Aici până și gândul meu se frânse, fiindcă foarte adesea oamenii spun despre cineva: a pierdut procesul! Se referă nu la cei vinovați! Despre aceștia se spune altfel: a fost înfundat! Sau: nu i-a mers, a mierlit-o.“

XVII

Când doamna Culala intră, nu avui timp s-o văd bine cum arată, asistai la o scenă bizară. „Unde e?“, spuse ea din ușă? O luai înainte și o condusei. Când se întâlniră, iar eu mă așezai la birou, el se ridică în picioare și un abur misterios îi învălui de îndată... Sau poate vederea mea se subțiase de tensiunea orelor de interogatoriu? Sau culpabilitatea le înscria pe chipuri această aură de iubire tragică și din altă lume? Doamna Culala nu era frumoasă decât pe clipe de revelație, intermitente și inexplicabile (fiindcă atunci când eu o priveam stătea nemișcată), într-o secundă vedeam un chip

puțin masculinizat, pentru ca imediat să se suprapună pe el un altul, cu tâmple dulci de fetiță de o noblețe izbitoare și o gură de o puritate de madonă, apoi această viziune să dispară și ea, și să contemplu un obraz șters cu tenul pătat, arătând o vârstă incertă și o frunte prea bombată. Acest joc de expresie era atât de atractiv, încât te făcea de îndată să dorești să-i fii prieten, să-i fii util, fără nici un gând de reciprocitate. Când o privii pentru ultima oară, abia atunci îi văzui ochii, privirea mare care nu se mai putea desprinde de a lui, fascinantă și fascinată, cerând protecție și în același timp dominând... Iar Petrini, în fața ei, posomorât dar parcă renăscând, oferindu-i fără șovăială acea protecție și în același timp plecându-se în fața ei umil, nu umilit de ea, ci parcă de conștiința că, așa cum îmi spusese mie mai înainte, puterile acestei lumi îl pot pedepsi dacă, asemeni îndepărtatei Niobea, regina Frigiei, ar jubila că nimeni printre pământeni n-a mai fost atât de iubit ca el.

„Ah, Petrini, gândii în clipa aceea, este sigur că ai jubilat totuși și ai sfidat, poate nu în dragoste, ci în trufia gândirii, și anume că poți smulge fericirea chiar dacă nu ți-e dată. Fiindcă, iată, nu pierderea libertății ar fi chinul tău, ci pierderea acestei ființe de care nu te poți rupe fără să sângerezi apoi necontenit... Ființă cu care n-am nevoie să stau de vorbă ca să aflu că hotărârea ei e luată, nu poate trăi cu tine dacă vrei să te ascunzi: trebuie să te predai!“

Îi lăsai singuri o vreme și mă întorsei cu o sticlă de vin, gustări și cafele. Nu știu dacă lor le era foame, dar mie îmi tremurau mâinile. Îi invitai insistent să bea, să-i readuc pe pământ, să fac să dispară aburul misterios care îi învăluia încă în privirile mele. Nu puteam sta de vorbă cu doi inși paralizați parcă de dragostea lor nețărmurită unul pentru altul. „Doamnă Culala, îi spusei foarte ferm și cu solemnitate, un mort trebuie dus la groapă creștinește, înconjurat de ființele care i-au fost apropiate și dragi și ca să-l plângă și să-i păstreze în amintire regrete eterne și mai ales să nu urască și să nu învinuiască pe nimeni de moartea lui. Pentru asta e nevoie ca medicul legist să elibereze certificatul că a murit de moarte naturală, în cazul de față un accident de excursie. Acest certificat, în cazul dumneavoastră, este premers de un verdict pe care îl dă o instanță de judecată. Vă întreb: ați putea fi fericită (știți, fericirea aceea zilnică și calmă) cu soțul dumneavoastră, și prietenul meu de azi, cu care știu că o să vă căsătoriți? Bineînțeles asta în ipoteza că nu se întâmplă nimic, că, adică, miliția judiciară nu găsește pe cel dispărut și ajunge la concluzia că a pierit pe

munte în timpul furtunii, rătăcindu-se. Și închide dosarul pentru totdeauna.“ „Nu, n-aș putea!“, zise doamna Culala. „Și de ce nu?, reluai. Sânteți nevinovați!“ „Nu știu de ce, sânt slabă! Și mă simt vinovată.“ „Asta să n-o mai spuneți niciodată, nici mie și chiar nici să n-o mai gândiți. E pericol, doamnă. Dacă vreți cumva să ispășiți o vină secretă, mergeți la o mânăstire și faceți acolo penitență, dar să nu mai declarați niciodată vreunui anchetator că vă simțiți nu știu cum, fiindcă el n-o să vadă în asta expresia unei nevoi de destăinuire și a unei remușcări, ci o probă care vă poate vârî într-un paragraf al codului penal. Și acum să vă mai pun o întrebare: în ipoteza că Petrini refuză să se predea, ce faceți, îl veți denunța și vă veți autodenunța? Sau veți tăcea?“ „Voi tăcea, răspunse ea de îndată, semn că își pusese și singură această întrebare, dar atunci va trebui să ne despărțim și nu vom putea să ne mai revedem vreodată!“ „Nu înțeleg, zisei, puteți face asta? Petrini își poate trăi nevinovăția fără cea mai mică remușcare.“ „El poate, e mai tare, v-am spus, nu știu de ce n-aș mai fi fericită cu el, dar simt că n-aș mai fi! Sânt slabă.“ „Și întrucât un proces care v-ar achita pe amândoi v-ar elibera? îmi continuai eu interogatoriul. Doar știți și fără asta că sânteți nevinovată.“ „Pot să vă răspund, procesul nu ar fi al meu și al lui Victor, ci al lui, al fostului meu bărbat, care zace acum în nămeți, pe o stâncă, mort sau în agonie, stâncă pe care ar fi vrut să ne arunce el pe noi doi. Mort sau viu, are dreptul la un proces. Să nu creadă că l-am condamnat noi, să scăpăm de el, ci s-a condamnat singur, iar pe noi oamenii nu ne vor învinui... Ar fi trist ca vinovat să fie mortul, adăugă ea cu un neașteptat humor tragic, dar asta e! Asta i-a fost soarta. N-o să intru eu la mânăstire că așa a vrut el. În acest sens vreau să spun că m-aș simți eu vinovată și n-aș mai putea fi fericită cu Victor.“ „E și convingerea mea, doamnă, îi răspunsei. Petrini însă e croit din alt aluat.“ „Nu atât că e croit din alt aluat, zise ea, dar el are socoteli de încheiat cu oamenii, care l-au mai condamnat o dată fără să fie vinovat. Îl înțeleg, a trăit în fundul pământului și a învățat acolo lucruri care nu se pot învăța în altă parte. El e puțin înstrăinat de codul nostru moral, sau în orice caz pe-al lui, care a semănat inițial cu al nostru, au apărut grave modificări.“ „Sânteți extraordinar de elocventă, doamnă, dar vă contraziceți, nu sânteți slabă, sânteți doar profund morală, în sensul cel mai înalt al acestui cuvânt“, îi spusei. „Nu chiar, domnule avocat, ci doar foarte scrupuloasă, îmi cunosc limitele. Nu pot să mă adaptez cu ceea ce e nefiresc, deși am încercat, nu mi-am părăsit soțul decât după ce am ajuns la capătul răbdării. Extraordinar de moral ar fi fost să nu-l

părăsesc niciodată, orice s-ar fi întâmplat. Doar îl iubeam și eram iubită de el, nu? Am preferat să fug, ca să-l arunc pe urmă într-o prăpastie. O fericire cu acest preț ar fi otrăvită, dacă nu chiar infernală, în timp ce un proces m-ar despovăra. Vedeți cât sânt de scrupuloasă!“

„Nu e de mirare, gândii, că voința acestei femei l-a putut subjuga atât de tare pe Petrini, care numai de lipsă de voință nu poate fi învinuit. Extraordinară coliziune de sentimente, el va ceda, dacă n-a și cedat.“ Mă prefăcui că el s-a și exprimat în acest sens și îl ignorai, continuând cu întrebările, părăsind scest teritoriu al determinărilor psihologice și trecând la practică: „Doamnă puteți, aduce martori ai vieții dumneavoastră conjugale cu fostul soț?“ „În ce sens?“ „Era dipsoman!“ „Da, era!“ „Puteți aduce martori în acest sens?“ „Da!“ „Și acum, doamnă: puteți aduce martori că ați fugit fiindcă v-ați simțit viața în pericol? Era doar un dipsoman violent, nu?“ „Da, era!“ „Fiți atentă, procesul se judecă acum, în acest birou, la această oră târzie din noapte. Eu am fost judecător și voi juca și rolul procurorului. Puteți deci aduce martori?“ „Ce fel de martori?“ „Că de nenumărate ori viața dumneavoastră a fost în pericol!“ „Nu, nu am asemenea martori, zise, dar tresări cu putere simțind primejdia și repetă: ce fel de martori?“ „Că niște vecini, dacă nu interveneau, alarmați de țipetele dumneavoastră, v-ar fi tăiat cu cuțitul, sau v-ar fi sugrumat...“

Chipul i se decoloră. Începu să se uite într-o parte fără să-și dea seama că așteptam un răspuns. „Treziți-vă, doamnă, îi strigai. Să vă mai aduc o cafea?“ „Da, vă rog frumos“, spuse ea umilă și asta mă impresionă, simții în clipa aceea că va trebui să recurg la orice mijloace, chiar repudiabile, numai să salvez acest cuplu. N-avea martori că fostul ei soț a vrut s-o strângă de gât sau să-i crape capul cu satirul. Or, mie tocmai astfel de martori îmi trebuiau, să depună mărturii grosolane și să forțez astfel achitarea. Dar ea nu putea să înjosească în sinea ei memoria fostului ei bărbat cu martori mincinoși. Ar fi însemnat să nege că fusese cu el și fericită și că acum, ca să scape și să fie fericită cu un altul (după ce, cu chibzuială și scrupulozitate, îl părăsise și fără să vrea îl omorâse), trecea cu cinism peste cadavrul lui, fiindcă eu, ca s-o salvez, și care cunoșteam bine justiția, i-o ceream implacabil. „Da, doamnă, îi confirmai, revenind cu cafelele, aceste gânduri pe care i le presupuneam, să nu vă închipuiți că judecata Inchiziției se mulțumea cu probe mai subtile. Vinovata, când nu era făcută vrăjitoare și arsă pe rug, era închisă într-o celulă fără lumină, ușa era smulsă și apăreau zidarii cu cărămizi și mortar și ștergeau de pe zid orice urme că acolo a fost

închisă vreodată o ființă vie...“ „Nu, repetă sec, n-am astfel de martori“ „Și nici nu vreți să știți, parafrazai eu aiurea pe fabulist, să diminuez iarăși tensiunea clipei. Nu considerați, reluai, că ăsta e adevărul, cu martori sau fără, că l-ați părăsit fiindcă viața vă era amenințată? Tu ce zici, Petrini? Martor mincinos e doar cel care e pus să debiteze neadevăruri. Nu? Faptul că unul spune adevărul, chiar dacă n-a fost de față, e suficient să-i anuleze, în conștiința noastră scrupuloasă, că e un martor mincinos. Pentru instanță depoziția lui e decisivă. Trebuie să mă ajutați, doamnă, să colaborați cu mine, dacă vreți să nu riscați amândoi o condamnare!“ „Bine, parcă se rugă, strivită de aceste durități fatale care nu îngăduie o apărare pură, colaborez, ce trebuie să fac?“ „Să găsiți doi martori care să depună că v-au scăpat de la moarte din mâinile lui.“ „Doi?“ „Da, doi, nu trei, ajung doi!“ „Bine, profesorul...“ și rosti numele unui vestit diagnostician din orașul nostru... „Și al doilea?“ Al doilea era al unui bătrân avocat al familiei Culala, acum pensionar uitat de noile cadre ale justiției. Foarte bine! Tipul ăsta o să știe să vorbească în fața instanței, cu obiectivitatea perfect detașată a unui martor imparțial. „Și circumstanțele, doamnă? reluai. Aveți puțină imaginație să le inventați?“ „Cum să nu? zise ea deodată și se răsuci spre Petrini. Victoraș, îi zise, nu e cazul să auzi ce-o să spun!“ „Bine!“, zise el și se ridică și ieși în hol. „Doctorul, continuă ea, a fost chemat de mine acasă să-mi dea îngrijiri după ce fusesem schilodită... În fața lui fostul meu soț a încercat să mă omoare, urlând că l-am chemat pe fostul meu amant să mă apere și să-l internez pe el la spitalul de nebuni...“ „Ah, exclamai, extrem de verosimil, chiar halucinant de verosimil!“

În clipa aceea, foarte calm, Petrini reveni, dar ca și când ar fi ascultat la ușă și ar fi auzit totul, și începu să se plimbe simulând nepăsarea și întârziind mult la fereastra întunecată a biroului meu. „Victoraș, dacă crezi că am ceva de ascuns, stai, zise ea. Dar n-am vrut să auzi ceea ce a fost foarte urât în viața mea înainte să te cunosc.“ Și îi relată ceea ce îmi spusese mie mai înainte. Sumbru și cu o mișcare de o lentoare care concura aparatele cinematografice de încetinire se reașeză în fotoliu și își reluă capul în mâini. „Și cu avocatul, doamnă, ce putem *inventa?“* zisei accentuând ultimul cuvânt, ca să-i sugerez prietenului meu că și ceea ce se spusese înainte fusese tot invenție. „Avocatul, zise doamna Culala, a fost chemat de mine acasă să-mi facă actul de divorț, în timp ce stăteam în pat cu ochiul umflat și cu obrazul sfâșiat de o rană adâncă. Poate să depună mărturie că a fost el însuși bătut măr și aruncat pe fereastră, la propriu, nu la figurat, iar

portăreasa poate să declare ceea ce a văzut, geamurile sparte și sosirea sectoristului și scandalul care a avut loc... Sectoristul a fost chemat de vecini, dar i-a dat dreptate lui, care urla că și ăsta ar fi fost amantul meu... pe vremuri... adică avocatul... Judecați singur dacă această stupiditate va fi considerată ca atare, adică pură stupiditate a unui dipsoman care nu mai știa ce face..." „Extrem de verosimil, stimată doamnă, îi răspunsei, totul concură să justifice fuga dumneavoastră de acasă, totul arată că scena din teleferic v-a pus pe amândoi în legitimă apărare. De urgență veți lua mâine dis-de-dimineață contact cu acești doi martori ai dumneavoastră. De urgență, apoi așteptați liniștită, și când or să vă cheme la miliție veți da următoarea declarație... Stimată doamnă, strigai, veți fi interogată, nu vă abateți de la ceea ce mi-ați declarat acum, fiindcă atunci totul se încurcă! Nu ascultați întrebările, nu dați răspunsurile care vi se insinuează, chiar cele mai simple. Nu intrați în detalii. Reveniți neîncetat la ceea ce este înscris în declarația pe care o să vi-o dictez. Nu vă desvăluiți sufletul. V-am atras atenția, asta nu se poate face decât la o mânăstire, și în zilele noastre nici acolo, vă avertizez..." „Ciceo, zise atunci Petrini, nu crezi că ești și tu obosit și nu mai vezi clar lucrurile? Și se ridică și începu iarăși să se plimbe cu pași foarte rari și foarte lenți prin birou. Răspunde-mi încă o dată la întrebarea mea: ce se întâmplă dacă noi nu mărturisim nimic? Nu ne-a văzut nimeni, iar cel dispărut nu poate fi găsit. N-o să mă convingi că o să se deplaseze la cota 2.000 o divizie de milițieni ca să caute un om care a pierit în cine știe ce văgăună inaccesibilă." „Acuma nu, îi răspunsei, dar când se va topi zăpada da, și fără să fie nevoie de o divizie de milițieni, ci de un simplu cioban, sau tăietor de lemne, sau unul din acei excursioniști cărora tocmai asta le place, să cotrobăiască prin toate cotloanele munților. Și pe urmă, te întreb și eu: accepți să..." „Da, știu ce vrei să întrebi. Doamna Culala are remușcări și, zice că, n-ar mai putea fi fericită cu mine. Probabil că tot îl mai iubea pe fostul ei bărbat și are nevoie de un proces ca să-i dovedească post-mortem că e nevinovată, chiar și cu riscul de a mă trimite pe mine la închisoare pe viață. Nu se întreabă că în caz de achitare acest proces mi-ar otrăvi de astă dată mie fericirea și că despărțirea ar avea loc tot atât de neînlăturat cum o să aibă loc dacă eu refuz să mărturisesc. Deci, oricum ar fi, despărțirea se va produce. Nu văd atunci de ce m-ași duce să mă predau!" „Pentru că, îi răspunsei, în cazul în care cel dispărut va fi găsit (și îți repet, rar se întâmplă ca o ființă umană care a pierit să nu dea peste ea altă ființă umană, chiar și după ce trec ani)... doamna va fi învinuită de complicitate, în timp ce altfel

nu va fi. Și mai e ceva, trebuie să ți-o spun cu toată brutalitatea. Nu tu vei fi primul anchetat, ci ea, și deși doamna declară că nu va mărturisi dacă tu nu vrei, am mari îndoieli că va rezista presiunilor psihologice și metodelor, care nu dau greș, ale anchetatorilor. Există trucuri incredibil de simple cu care se smulg mărturisirile, fiindcă mai e nevoie să-ți spun? bănuitul e singur, iar în fața lui se află o întreagă știință acumulată de secole la îndemâna unui profesionist în materie de descoperirea delictelor, mari sau mici. Nu risca să fii prins! șansele că dispărutul nu va fi găsit sânt atât de mici încât... Doar dacă fugiți din țară! Dar cum să fugi? Merită să-ți spun o întâmplare a unui paznic de cimitir.“ (Dar renunțai s-o mai spun, ar fi fost convingătoare, dar îmi dădui seama că era lugubră și numai de astfel de întâmplări nu aveau ei nevoie... acest paznic suferea, cum să-i spun acestei manii? îi plăceau craniile! avea la el în casă pe polițe, de toate soiurile, mai mari, mai mici, le aduna când, după ani, se desgropau vechi morminte, să facă loc altora... Și într-o zi individul se bărbierea în oglindă și prin oglindă văzu deodată cum un craniu începe să se miște pe polița din perete, așa, de la dreapta la stânga... paznicul crezu în prima clipă că avusese o halucinație, dar craniul iar se mișcă, așa ca și când și-ar fi bătut joc de el, cum rânjea în spatele lui... atunci individul s-a întors brusc!... s-a apropiat și l-a luat în mână. De sub el țâșni un șoricel... Omul reveni să-și vadă de ras, dar se întrebă: pe unde a intrat șoricelul? Se întoarce să vadă dacă scândura n-avea vreun nod scos. Nu, n-avea. Atunci craniul avea vreo găurică? da, o găsi, era chiar în moalele a ceea ce fusese odată un cap, dar nu mare, însă se știe că șoriceii au trupul moale și pătrund cu ușurință prin orificii foarte mici; paznicul se întoarse să-și reia bărbieritul, dar se întrebă iar: de ce are craniul ăsta o găurică? el știa: nu era naturală, în pământ nu există vietate care să atace astfel un craniu; și-a terminat bărbieritul, s-a îmbrăcat și s-a dus cu el la poliție; cum el știa cine și în ce an fusese îngropat acolo, nici trei zile nu i-au trebuit judiciarului să descopere o crimă sătească: un, țăran văduv, foarte bogat și destul de bătrân, se recăsătorise cu o muiere, care, să pună mâna pe averea lui, îl omorâse într-o noapte în somn cu o andrea pe care i-o înfipse într-un loc bine studiat, unde osul e mai moale, nu curge sânge și semnul se acoperă de la sine; și trecuseră de la isprava ei zece ani...) Asta ași fi vrut să-i spun lui Petrini, că trecerea anilor nu acoperă o crimă, ba chiar se zice că sufletul celui mort nu-și găsește pace pe lumea ailaltă până nu e răzbunat, și apare în visurile celor care l-au cunoscut și le spune cine i-a luat lui viața. Oamenii se trezesc, nu-și mai aduc aminte ce-au visat, dar

secretul s-a înscris în conștiința lor și acționează după el, se duc, adică, acolo unde s-a comis fapta și descoperă lucruri ciudate care stârnesc bănuiala... Or, bănuiala se transmite și făptuitorul află de ea. Numai viață nu se mai poate numi ceea ce are el pe urmă de îndurat. De ce să ajungă să trăiască astfel de zile prietenul meu, chiar dacă el se credea un dur, afirmând că nu i-ar păsa?

Dar se pare că nu aceste argumente pe care le reluai cu glas tare, vorbindu-i de bănuiala oamenilor, care nu i-ar fi dat pace, îl convinseră să cedeze, ci faptul că își dădea și el seama că prietena lui nu va putea să reziste la anchetă. „Da, zise, ai dreptate, Ciceo. E greu să reziști, sau numai atunci poți să reziști când nu ai nimic de ascuns. Însă eu ți-o spun dinainte, Ciceo, și ți-o spun și ție, i se adresă el doamnei. Culala, că ne vor condamna. Avocații sânt foarte naivi, sau mai bine zis le place să creadă, îi încântă să creadă în puterea științei lor de a convinge o instanță. Eu văd foarte clar: noi n-avem dovezi că am fost în legitimă apărare, instanța are dovada că un om a dispărut și noi declarăm că ne asumăm faptul. Armata ta de martori nu poate decât să facă instanța să șovăie în pronunțarea verdictului: pe viață sau pe zece, cincisprezece ani? Asta în ceea ce mă privește. Pe ea ar trebui s-o cheme la proces doar ca martoră, dar crezi că așa vor face?“ „Trebuie, Petrini, mai spusei eu cu toată convingerea, și nu cum spusese el, cu o convingere naivă care îmi plăcea mie, să mă încânte, ci una simplă și gravă. Sânteți nevinovați, trebuie să vă scoată de sub orice culpă...“

XVIII

A avut însă dreptate el, armata mea de martori n-a făcut într-adevăr decât să sugereze instanței că legitima apărare nu trebuia exclusă. Dar n-a reușit să înlăture acuzarea, care susținea că aruncarea în prăpastie nu era singura alternativă a inculpatului. Din moment ce a reușit s-o facă, înseamnă că era mai puternic decât așa-zisul agresor. Putea să-l țină la respect într-o încăierare care n-ar fi durat mult, deoarece telefericul nu face decât cinci, șase minute până ajunge jos. Fără succes a fost obiecția mea bazată pe depoziția martorilor, că acuzatul nu era mai puternic decât victima, care era un zdrahon în stare să doboare șapte inși, cum a făcut-o odată... Da, dar atunci, mi s-a răspuns, dacă era așa de puternic, cum a reușit acuzatul să-l învingă, și nu într-un simplu schimb de lovituri, ci într-o

încleștare pe viață și pe moarte? Ce puteam să mai adaug? Că Petrini nu a folosit numai forța, care era mai mică decât a zdrahonului, ci și viclenia, în disperare, simțind că nu era de glumit, viața sa și a prietenei lui erau în primejdie? Cum să dovedești asta?

Un proces în care m-am zbătut, cheltuind o energie considerabilă, să obțin amânări lungi, să aduc noi martori (fiindcă nu i-am adus pe toți deodată), sugerând instanței că graba în justiție duce la erori judiciare. În același timp scontam pe presiunea de imponderabile. Timpul poate înmuia și șterge convingerea pe care procurorul o inculcase instanței, că cei doi s-au înțeles între ei să scape de un ins care îi împiedica să trăiască împreună. Și s-o accepte, încetul cu încetul, pe a mea. Reușisem, instanța era binevoitoare cu Petrini, lungile amânări îmi erau acordate chiar și când motivele invocate de mine nu erau prea convingătoare (de pildă starea sănătății acuzatului, când reușii să-l țin pe Petrini trei luni în spital). Dar nu știam că reușisem doar parțial, în sensul că verdictul fusese considerat de judecător drept moderat, după cum îmi declară ulterior, clientul meu riscând, zise el, să ia douăzeci de ani. „Și nu uitați, îmi mai spuse, că antecedentele acestui Petrini sânt departe de a înclina balanța justiției în favoarea lui, fără ele ar fi putut fi achitat sau să scape cu doi, trei ani...“ „N-au fost invocate“, i-am răspuns: „N-au fost, dar i se cunoșteau! Cum vă explicați înverșunarea procurorului? Iar noi a trebuit să ținem seama de asta.“

Așa deci! Reaua soartă îl urmărea pe prietenul meu, de aceea fusese el atât de sigur că n-o să scape. Cu un total eșec s-a soldat ideea mea că Matilda, fosta soție a lui Petrini, va reuși să-l convingă pe Mircea, acel mare șef care la despărțire o încurajase să nu ezite să-i ceară, la nevoie, sprijinul. „Doamnă, îi spusei când o vizitai, e vorba de tatăl fiicei dumneavoastră.“ „Nu e nevoie să mi-o spuneți, zise ea. Sper să-l salvez, deși am mari îndoieli, Mircea l-a mai salvat o dată.“

Îmi ascunsei uimirea contemplând această femeie pe care o iubise foarte tare Petrini. Știam că e mai în vârstă decât el, dar nu într-atât: părea să aibă cincizeci de ani... Se îngrășase (prietenul meu nu-mi spusese niciodată că ea avea această predispoziție) și îi îmbătrâniseră mai ales ochii, care aveau imense cearcăne împrejur. Era însă plină de viață, ceea ce, trebuie s-o spun, nu-i stătea bine deloc... Probabil această poftă de viață îi rămăsese intactă ca odinioară, când o cunoscuse Petrini, dar corpul i-o luase înainte și se ruinase. De aceea, poate, îl părăsise pe Petrini pentru un bărbat mai în

vârstă, presimțind că o bătrânețe pretimpurie o va face demnă de milă lângă un soț în plină putere și care în mod sigur o va trăda? Înțelesei apoi, văzând-o pe Silvia, de ce Petrini suferise atât de mult când această femeie îl părăsise: într-adevăr fetița îmi apărea ca o mică divinitate, față de care nu puteai avea decât un cult, cu totul altfel decât cel pe care îl are orice om pentru copiii lui. Semăna cu Petrini, dar puțin și cu maică-sa, cu deosebirea că ea avea în plus, peste chipul ei expresiv, inocența, însă,ași zice, *o inocență care știa*, lucru rar, căci îți sugera că micile suferinți mărunte care rod de obicei marile elanuri și idealuri pe ea n-o vor atinge, orice i s-ar întâmpla în viață. N-ași putea să aduc acest elogiu și copiilor mei, deși sânt și ei foarte reușiți.

„Mi-a promis, îmi spuse Matilda după ce se întoarse de la București. «Îl voi feri și de astă dată, a zis, să nu cadă victima unei justiții excesive. Petrini e un tip tare și orgolios. Foarte adesea cei tari sânt mai puțini fericiți în viață decât cei slabi și mai umili», a mai zis el.“

L-a ferit? mă întreb eu acum. Eu zic că nu! Sau poate că totuși l-a ferit?!... Șase ani cât i se dădu lui Petrini, iar doamnei Culala un an, nu erau o condamnare excesivă...

XIX

Dacă m-a ferit Mircea de o justiție excesivă?... Da, m-a ferit, dar nu direct, ci prin legea de atunci care reglementa nu în ani, ci în norme de muncă, durata unei condamnări, lege la care poate că o fi contribuit și el... Dacă făceai două norme pe zi, asta însemna o reducere la jumătate a pedepsei. Eu am făcut trei, fiindcă aceste norme nu erau mai mari decât ale unui muncitor liber, iar eu aveam experiența de la Baia Sprie și experiența din uzină și nu spun că mi-a fost ușor, dar nici imposibil să fac un efort suprem și să-mi recâștig libertatea. Mi s-a dat un strung într-un atelier mecanic la care lucram de dimineață până seara târziu. Chestiune de adaptare, un om poate face multe dacă reușește să nu uite nici o clipă pentru ce o face, dacă merită. Dar eu am pornit-o de la început cu un gând foarte clar că merita, două ființe pe care le iubeam mă așteptau afară: fetița mea și Suzy... Încât după doi ani condamnarea mea lua sfârșit...

...A gândi puțin nu înseamnă totdeauna o deficiență. Alte forțe ale sufletului, ținute până atunci sub obroc de trufia gândirii, ies la iveală și îți orientează ființa spre descoperirea adevărului, chiar dacă nu-l dorești. În

cazul meu nu vroiam să știu de ce Suzy îmi ascunsese că era căsătorită și fugită de la bărbat. Mi se fixase în minte ca în bronz răspunsul pe care ea mi-l dăduse la Sinaia când o întrebasem... *„Mi-a fost frică! Ai fi vrut amănunte, să mă ajuți, și el ar fi aflat că sântem împreună și scena care a avut loc aici în cabină s-ar fi produs atunci, când eu mă îndrăgostisem de tine și nu vroiam să te pierd.“*

...Dar și bronzul poate fi atacat de acizi puternici. Nu gândirea a început deci să topească treptat litera care părea neclintită pe această placă. Dimpotrivă, gândirea rezista. Da, îmi spuneam, Suzy a greșit, ei și? Nu asta e important, ci ceea ce îmi spusese tot ea, în acele grele clipe: *„Sântem legați pe viață, orice s-ar întâmpla“*. Da, gândeam, iubire vinovată, dar iubire! Nu ura ne-a despărțit pe mine și Matilda, ci faptul că iubirea ei de la început dispăruse total. Da, îmi șoptea gândul, iubirea poate să fie oricum, numai să fie! Poți să arăți ca un chimval răsunător, dar dacă dragoste nu e... spune evanghelistul. E vorba, desigur, de dragostea divină, dar a noastră, cea profană, are oare vreo limită care s-o împiedice să atingă granița divinului? Lăcașul ei nu e tot inima umană? Și îmi apăreau în minte altfel cuvintele Matildei, despre iubirea pricăjitului Artimon pentru fatala Tamara, cuvinte care îmi păruseră atunci ridicole și râsese de ele toată lumea, că o iubește pentru că n-o iubește. Pentru ce, pentru nece, fapt e că o iubea, restul nu mai avea nici o importanță. Și nici Acojocăriței și muierea lui nu-mi mai păreau abjecți. Ar fi fost dacă n-ar fi ținut unul la altul, dar eu știam că țineau, aveau clipele lor de pace simplă, așa cum îmi aminteam că îi surprinsesem când mă trimisese tata să-i cer vecinului nostru o tezlă. Era adevărat că spectacolele pe care le dădeau ei în curte, fără să le pese de lume, erau abjecte, dar apoi ei se întâlneau pe un teren mai curat: Tot ei erau, și totuși...

...Aceste gânduri mă ținură în putere timp de un an de zile, care valora, cum am spus, cât trei. Ele nu explorau adâncimea ființei mele, când însă, intrând în al doilea an, adică ultimul, descoperii că într-un fel subteran viața mea lăuntrică nu stătuse pe loc la punctul pe care eu i-l fixasem. Se deplasase spre o direcție a necunoscutului și mă apucă neliniștea când observai că nu mai ținea seama (dacă ținuse vreodată) de aforismele mele confortabile. În loc să mă bucur că în curând aveam să fiu liber, perspectiva aceasta fu primită în ființa mea intimă cu o depresiune inexplicabilă și persistentă, care nu avea în gândirea mea nici un sprijin. La început îmi spusei că trebuie să fie din pricina încordării; oboseala fizică dincolo de o

anumită limită atinge sufletul, care se apără astfel, printr-o depresiune, de primejdia unei istoviri. Câteva săptămâni mă odihnii realizând doar norma obligatorie, dar această stare de spirit pe care o numim depresie, adică un amestec de regret dureros, de milă față de noi înșine și de reproș nedefinit, adresat întregii lumi, nu numai că nu mă părăsi, ci se accentuă, atingând vag fibrele tristeții active și fără remedii!. Și atunci gândirea mea protectoare slăbi, și placa de bronz începu să fie atacată de acizii îndoielii. „Cine îți spune ție, mă pomenii gândind, că la ieșire o să te aștepte Suzy cu flori? Ea acum trebuie să fie liberă, de ce nu ți-a făcut o vizită? În general ești oare sigur că tot ceea ce ai gândit și simțit tu până acum, a gândit și simțit și ea la fel? Scrisorile ei nu răspund la această întrebare; are o scuză, o scrisoare de-acolo de unde e ea nu poate să exprime sentimente înalte, care ar fi citite, înainte să ajungă la mine, și de alții... Și totuși, cei ce se iubesc seamănă cu acei șamani care pot vorbi fără să fie înțeleși, fără ca secretul ființei lor să poată fi surprins și de cei neinițiați.“ Eu îi scrisesem la început astfel de scrisori, dar îmi răspunsese la ele ca și când nu le-ar fi descifrat codul. Nici o aluzie măcar! Îmi spusesem pe atunci că nu le-o fi primit, dar acum le recitii și descoperii că îmi scria limpede: am primit scrisoarea ta. Atât. Și vorbea apoi despre altceva... Și apoi pentru întâia oară și cu o mare virulență țâșni spre gândirea mea întrebarea: de ce o fi fost nesinceră femeia asta cu mine? *I-a fost frică?* suna prima inscripție de pe bronz. Da, dar asta când s-a îndrăgostit, adică foarte târziu! De ce nu mi-a spus de la început că era căsătorită, sau ceva mai târziu, dar cu mult înainte să înceapă să se teamă că, dacă și-ar destăinui secretul, s-ar putea să mă piardă...? Era clar, nu-mi spusese fiindcă nu-i păsase de mine, nu credea că legătura noastră va dura prea mult - și atunci ce rost mai aveau complicațiile? Și cu toate acestea nu mă descurajase când văzuse că încep s-o iubesc. Dimpotrivă, îmi reproșa că sânt prea independent! Nu înțelegeam și mâhnirea mă purta ca pe-un automat în fața surghiunului asupra căruia mă aplecam acum nu cu lumina în suflet, ci cu o adâncă neliniște că mă grăbeam prea mult să ies afară într-o lume cu perspective turburi pentru mine și în care locul meu începea să fie din ce în ce mai, puțin precizat. Ce voi face? mă întrebam cu o spaimă pe care n-o simțisem niciodată în cursul vieții mele. Voi redeveni iarăși contabil? Întrebarea asta îmi alungă somnul, fiindcă nu perspectiva de a redeveni contabil mă înspăimânta, ci singurătatea mea în lume... Îmi dădeam seama că n-o să mai pot să comunic cu nimeni, nici prin scris, fiindcă aveam sentimentul că, dacă nu mă puteam adresa contemporanilor

mei, cu speranța să fiu citit de ei cândva (și această speranță mă trezeam că n-o mai aveam), gândul la o posteritate abstractă la care de fapt nu mă gândisem niciodată nu-mi dădea puterea să alung din mine izolarea în care mă aflam în mijlocul lumii mele, lume în care mă născusem, descoperisem miracolul existenței, suferisem și fusesem fericit... Numai prin această lume prezentă mă puteam adresa posterității... Și nici nu mai vedeam cum o să pot ajunge, după această a doua condamnare, spre inima fetiței mele. Această a doua condamnare avea să turbure în mod fatal în conștiința ei sensurile clare de nevinovăție ale cele dintâi; iar despre Suzy descopeream cu un gol imens în întreaga mea ființă că mi-e de fapt străină. Într-adevăr, mă întrebam, cine era de fapt? Și îmi dădeam seama că nu știu nimic despre ea. Era o invenție de-a mea, o inventasem tot timpul din chiar clipa când o cunoscusem, iar ea nu numai că nu se desvăluise, dar se lăsase inventată, o invenție paradisiacă... Eterna poveste! Iar când împrejurarea o silise să se arate așa cum era, apăruse deodată alături de mine o femeie total neinspirată. Neinspirată măritându-se cu un dipsoman la care încă mai ținea (scena din biroul lui Ciceo era în acest sens revelatoare), neinspirată ascunzându-mi acest măritiș, neinspirată când mă dusese la Sinaia pe pârtia unde fusese și cu dipsomanul ei (ca să nu mai vorbim de cât fusese ea de inspirată invitând și un prieten al soțului, care de îndată bătuse toba!). Apărea acum mai clar că dipsomanul vrusese s-o omoare tocmai pentru că se dusese la Sinaia cu un altul, și anume tocmai prin locurile unde fusese și cu el. O întâlnire în locuri neutre e mai mult ca sigur că nu l-ar fi incitat decât cel mult la o încăierare cu mine, pe stradă sau la un restaurant oarecare. Dovadă era faptul că de când fugise de-acasă el n-o căutase, oricum nu se interesase de existența ei și nici n-o urmărise; dacă ar fi făcut-o i-ar fi fost ușor să afle că un alt bărbat intrase în viața ei. Era suficient s-o pândească la *Oraca* și să vadă cu cine iese. Mai mult: niciodată nu-i surprinsesem, când ne plimbam pe străzi, vreo tresărire, vreo temere că ar putea fi urmărită. Deci aserțiunea ei că *îi fusese frică* era și asta o minciună. Da, și atunci ea îl incitase. Atâta liniște din partea lui, după ce o chinuise atâta vreme? Cum, chiar așa? S-a resemnat atât de ușor? Atât de puțin a iubit-o?!... Și a lansat mesajul: Plec la Sinaia! Astfel se confirma vechea mea teorie despre Căprioara că numai sufletele terne sânt atrase de o viață violentă, desigur o atracție instinctivă, viscerală, nu s-o provoace direct, ca Matilda, ci s-o îndure de la altul, cu groază reală, sinceră, cu oroare. Da, dar groaza aceea reală și sinceră, oroarea aceea, colorează violent și fascinant o

lumea prea cenușie și monotonă. Suzy semăna cu Căprioara, cu deosebirea că ea avea darul să te incite s-o inventezi pe gustul tău; în acest sens nu era ternă, dimpotrivă, era înzestrată cu o imaginație inepuizabilă în a descoperi noi mijloace de seducție.

...Și nici măcar nu ceruse divorțul! Ar fi putut s-o facă îndată ce descoperise că mă iubea! De ce n-o făcuse? Dar mă iubea oare? Nu cumva vroia de fapt să se împace cu bărbatul ei, să se întoarcă la el? Ipoteza asta căzu asupra mea ca un trăznet de lumină. Adică nu resimții nici o durere, ci doar o intensă lumină care mă invadă și șterse, aruncând în neant total acest episod fulgurant al existenței mele. Și atunci mă bucurai că am fost condamnat. Liber, cu ea, n-ași fi avut, poate, niciodată această revelație și n-ași fi putut ieși niciodată din paradisul meu, din care însă ași fi fost gonit neîncetat prin mici revelații, iar eu m-ași fi opus neîntrerupt și până la sfârșitul zilelor mele, în lipsa unei revelații unice și totale. Da, îmi spuneam și simțeam cum treptat sentimentul meu de singurătate și de necomunicare cu lumea își diminuează prezența și sensul vieții mele își recapătă încetul cu încetul echilibrul anterior întâlnirii cu Suzy. Într-adevăr, gândeam, să presupunem că dipsomanul n-ar fi venit acolo, pe creasta muntelui. Ce s-ar fi întâmplat cu noi doi? Până la urmă tot ar fi trebuit să-mi spună că e măritată și atunci ași fi descoperit de ce refuzase ea să poarte sarcina, adică ași fi înțeles exact cuvintele ei care vroiau să-mi sugereze că nu poate concepe să trăiască împreună cu un om „toată viața“ (când o cerusem în căsătorie). Pe atunci gândisem că există și ființe umane care se sperie la gândul că își leagă viața pentru totdeauna de un singur om. Ulterior ași fi aflat că ea era legată chiar pe toată viața și că ar fi vrut să se întoarcă acolo de unde încercase să evadeze. Lovitura pe care aș fi primit-o ar fi fost mai greu de suportat decât doi ani de pușcărie...

...Dar să presupunem, îmi spuneam iarăși și iarăși, că ipoteza aceasta a damnării ei (neputința de a-l părăsi pe dipsoman), cu tot corolarul ispititor al oricărei ipoteze de a închide o existență într-o idee, este falsă în întregime. Și că doar a greșit, iubirea există, restul, dezamăgirea mea că n-a fost sinceră, chiar dezvăluirea ulterioară și directă că încă îl mai iubește, îndoiala ei dacă mă iubește pe mine mai mult sau nu, așteptările chinuitoare ale unui divorț, stările ei rele de catalepsie psihică (așa cum avusese una în camera de hotel de la Sinaia, premoniție a nenorocirii care avea să ne lovească a doua zi, sau poate și mai verosimil expresie a unei vinovății paroxistice, tocmai pentru că se gândea la el și descoperea că îl iubește)

toate acestea n-aveau să aibă, să zicem, o importanță decisivă, le-ași fi îndurat și ași fi ieșit învingător. Bun, dar dacă ea n-ar fi fost decât atât? Adică numai toate acestea la un loc și dincolo de ele un vid? Adică odată cu dispariția lor să dispară și dragostea ei pentru mine, care era născută și legată de totalitatea acestor fenomene tensionate? M-ași fi trezit (mă și trezeam în clipele când gândeam toate acestea) în fața unei femei necunoscute despre care abia urma să aflu cine e, oricum alta decât cea pe care o inventasem, și ași mai fi putut eu oare s-o iubesc pe această alta? Nu trăisem această experiență cu Matilda? Trebuia s-o repet?!

XX

...E foarte plăcut acum în biroul meu, fostul dormitor al părinților... Tata, cu care m-am împăcat, s-a aranjat în așa-zisul salon. Când am ieșit și s-a trezit cu mine acasă, a făcut ochii sferici. „Te-au amnistiat? m-a întrebat. Parcă luaseși șase ani!“ I-am povestit cum am reușit să-i reduc la doi, nu s-a mirat, dar continua să fie totuși mirat. „Și ai muncit tu în halul ăsta?“ Avea aerul că îl mințeam. „Da, ce te miri?“ „Nu se vede, zice, parcă ai mai întinerit, în loc să...“ Acest compliment a fost, ca să zic așa, baza împăcării noastre. Am izbucnit în râs și l-am bătut pe spinare protector. „Și tu arăți bine, i-am întors complimentul, te-ai recăsătorit cumva?“ Nu mi-a răspuns, era o întrebare (genul meu de întrebări) nelalocul ei...

Nu se recăsătorise, dar trăia mai departe (și nu la noi în casă) cu muierea aceea a lui pe care nimeni n-o știa cum arată. Menajul, cum se zice, i-l făceau pe rând niște nepoate. Dar adevărata împăcare se stabili între noi abia după câteva luni când îi spusei că am fost numit profesor de franceză într-o comună apropiată, nu prea departe, zece sau cincisprezece kilometri, o navetă suportabilă. Chipul i se spălă de obscurele lui temeri. Uite, parcă îmi spunea, că totul se aranjează până la urmă. Dar nu-mi sugerase această idee, că, adică, totul o să se aranjeze într-o zi, când fusesem angajat în uzina unde lucra el. Atunci totul părea pierdut pentru mediocra și comuna lui mândrie.

Valurile existenței mele s-au potolit și zeitatea care domnește acum în viața mea este Silvia, care mă vizitează aproape în fiecare zi. Spaima care mă chinuise în marea mea criză de singurătate din închisoare, când gândisem că în conștiința fetiței sensul de nevinovăție al condamnărilor mele avea să se turbure, se dovedi neîntemeiată: nici măcar o clipă nu-i

descoperii pe chip sau în cuvinte că afecțiunea ei pentru mine se alterase cu ceva. Desigur, inspirată, Matilda o ferise, sau mai bine zis avusese grijă să nu i se strecoare în micul ei suflet îndoiala că tata n-ar fi nevinovat. Acum încerc să descifrez mai departe și fără grabă înțelesul revelațiilor mele despre Suzy, pe care n-am încetat să le am chiar și după ce crezusem că șirul lor se sfârșise...

Parcă ar fi ghicit, acolo unde se afla, că sufletul meu se înstrăina de ea (totdeauna cât trăisem împreună ghicea asta cu o precizie extraordinară și lua imediat măsuri energice), că mă și pomenii cu ea la vorbitor, chiar în acea perioadă de criză când gândeam că n-o cunosc și că nu mai pot repeta experiența cu Matilda; că iubesc adică o femeie care nu mai există. Cum să nu mai existe? Văzând-o, șocul pe care îl resimții coborî foarte adânc în ființa mea și aproape că mă paraliză, ca odinioară când Matilda îmi făcuse prima ei vizită. Era veselă, fericită și avea aerul să spună că nu pățiserăm amândoi nimic. Parcă înflorise între timp, chipul îi iradia intens de bucuria de a trăi și mai ales de a iubi și de a se ști iubită. Mă îmbrățișă ca în prima noastră noapte de dragoste cu brațele ei puternice de zidăriță și nu-mi dădu drumul atât de mult timp până nu-i ghicii și primii mesajul: „Ai văzut? îmi șoptea. Nu a fost mai bine că am făcut cum am spus eu? Eu sânt acum liberă, și sânt aceeași, și te iubesc atât de tare încât pot să te aștept nu câteva luni câte mai ai de făcut, ci, ăhă, ani întregi... Nu ți-am spus, iubitul meu?! Sântem legați pe viață, orice ni s-ar întâmpla! Vezi? Vezi?!“

Dar ea nu putea să-mi vadă fața mohorâtâ! N-avea de unde să știe că gândeam: vremea acestor sugestii turburătoare. Suzy, a trecut; trăind numai prin ele am ajuns să omorâm un om și apoi să ispășim. Trebuie să-ți desvălui sufletul și să vedem dacă într-adevăr sântem legați pe viață, orice ni s-ar întâmpla! Ei, asta e, nu mai pot accepta pe acest „orice s-ar întâmpla“. Cine știe ce dracu ni se mai poate întâmpla dacă în loc de comunicare vom trăi pe sugestie, și în loc să trăim bucuria sincerității să trăim pe infinite temeri, cu minciuna drept numitor comun...

„Ce e cu tine? zise ea apoi. Înțeleg, ți-e greu, dar mi-a spus avocatul că în curând o să fii liber. Mai rabdă și tu, că nu mai e mult...“ Ne așezarăm pe banca de lemn. Totuși, Mircea o fi făcut el ceva pentru mine, fiindcă directorul penitenciarului mă ferise de aproape tot ceea ce e dur într-o detenție, și tocmai el fusese acela care mă susținuse în acele comisii care decid dacă trebuie să se reducă pedeapsa unui condamnat. Nu e suficientă norma de muncă, contează tot atât de mult buna comportare, garanția că,

odată liber, fostul deținut va deveni un cetățean complet reeducat. Acuma, de pildă, dăduse ordin să-mi primesc musafira într-o odăiță goală și să stau cu ea oricât. „Ce uitucă mai sânt și eu, zise Suzy, ți-am adus o mulțime de bunătăți!“ Și îmi întinse o plasă în care se vedea ghemuit un pachet uriaș. „Nu mi-e foame acum, zisei, doar dacă ai adus o sticlă de vin!“ „Bineînțeles, cum puteam să uit o sticlă de vin?“ „Ei, atunci scoate-o și hai s-o bem. “ „M-am gândit la asta, răspunse, am adus și-un pahar, dar...“ Și se uită cu teamă la ușă.

Îi explicai că puteam sta liniștiți multe ore, n-o să ne deranjeze nimeni. „De cât timp ești tu liberă?“ o întrebai apoi cu o bănuială disimulată, în timp ce desfăcusem totuși pachetul și începusem să înghit cu un apetit de lup din puiul rumen. „De vreo cinci-șase luni.“ Timpul de când ai ieșit dintr-un penitenciar nu e aproximativ, gândii visător. De ce o fi mințind? E clar, a ieșit mult mai devreme și vrea să diminueze, printr-o minciună sau prin sugestia unei date aproximative a ieșirii, gravitatea faptului că a lăsat să treacă atâta timp să se decidă să mă vadă. Să vină să mă vadă atât de târziu, asta constituie un non-sens: de ce dracu a mai venit? „Ai fost iar zidăriță trei luni?“ o întrebai cu o plată bucurie că experiența ei de șantier îi prinsese bine. „Da, zise, și toată lumea mă simpatiza acolo, vreau să spun cei liberi. Datorită mie au câștigat și ei de trei ori mai mult!“ „Și tu te-ai întors acasă!“ „Nu-ți pare bine!?“ încercă ea, ca altădată, să mă culpabilizeze. „Cum să nu!“ „Vai de mine, exclamă, am uitat totuși să aduc un tirbușon.“ „Lasă, zisei, că o desfac eu!“ „Cu ce?“ Și atunci îi spusei cu ce, pronunțând absent și leneș numele popular al organului nostru procreativ. „Sper, zise, atunci, foarte decisă să nu se abată de la prerogativele pe care armele ei de seducție le cuceriseră pentru ea, că nu ți-ai însușit și nu te complaci într-o psihologie și un vocabular de pușcăriaș ordinar.“ „Speră, zisei. Știi care e salvarea celor învinși?“ (Parcă Vintilă, sau Bacaloglu, sau grasul Calistrat lansaseră aforismul pe care îl aveam în cap!) „Nu știu, zise Suzy, dar bănuiesc că îmi pregătești o nouă grosolănie. Nu sânt o învinsă, să-ți fie clar...“

Apucai sticla, o înfășurai în fularul meu și o izbii de câteva ori de perete. Dopul țâșni. „Chiar, zisei, turnând în pahar, nu ești curioasă să afli care e salvarea celor învinși?“ „Ți-am spus, nu sânt curioasă fiindcă nu sânt învinsă.“ „O să mori, zisei eu atunci, fără să afli vreodată care e salvarea celor învinși.“ „Bine, zise, nu vreau să mor până nu aflu care ar fi rodul reflexiilor tare adânci din închisoare.“

Se posomorâse. Se uita într-o parte, prinsă parcă brusc de acea catalepsie psihică a ei din care nu știam niciodată cum s-o scot altfel, decât prin mijloace violente și sincere. „Salvarea celor învinși, zisei: nici o speranță! Și continuai violent, în timp ce umpleam iarăși paharul. Și acolo pe șantier ai găsit un nou dipsoman care s-a îndrăgostit de tine? Daaa! Și imitai glasul ei când încerca să vorbească în numele plopilor și al cârciumioarei care populaseră la început lumea edenică a iubirii noastre, daaa, frumoasa zidăriță, biata de ea, nu e liberă, au condamnat-o pe nedrept, dar iat-o cum muncește cât trei ca să scape... Și atunci ne vom căsători și o s-o fac fericită, eu nu sânt dipsoman, sânt capsoman, dar asta n-o știe nimeni. De-aia, după ce ai redevenit liberă, continuai cu modulațiile naturale ale vocii mele, au trebuit să treacă cinci-șase luni (de fapt nouă!) ca să-ți amintești de mine“ „Dacă nu încetezi, ieși ea brusc din catalepsie, plec imediat!“

E neschimbată, gândii și în mod sigur intuiția mea e exactă: a găsit pe altcineva, sau, și mai bine spus, se gândește la altcineva, chiar dacă acest altcineva nu există. Nu există *încă!* Dacă continui, va pleca, și desigur definitiv. Continuai, fiindcă, îmi spuneam, dacă nici după ce prin nesinceritatea ei și-a trimis iubitul la pușcărie, nu înțelege că numai sinceritatea mai poate salva ceea ce a fost frumos între noi și să putem astfel să ne construim un viitor, înseamnă că ea va continua să-și ascundă sufletul în care nu vrea să intru și să dorească să-i inventez eu altul mai departe, iar dinspre al ei să-mi vină mereu noi surprize, desigur nu atât de catastrofice ca pierderea civică a libertății, dar pierderea afectivă a libertății mele ca bărbat, născut nu doar pentru a o inventa pe ea la nesfârșit. Continuai deci, și exprimai și cu glas tare aceste gânduri, într-o formă însă, cum am spus, violentă, adică strigând. „Bineînțeles că ai să-mi explici de ce ai venit să mă vezi atât de târziu și o să-mi spui ceva tot atât de verosimil cât a fost de verosimilă explicația pe care mi-ai dat-o a doua zi la *Oraca* după ce descoperisem cu o seară înainte în albumul acela chipul tău înconjurat de șapte hăndrălăi. Te-am crezut fiindcă te iubeam foarte tare. Te iubesc și acum la fel de tare, ba chiar mai mult, fiindcă mi-ai dăruit zile de fericire, dar nu te mai cred. Și nu înțelegi cât de grav e acest lucru și că după cele întâmplate trebuie să ne apropiem atât de tare unul de altul încât să devenim transparenți și tu să vezi prin mine și eu să văd prin tine. Or, în loc de asta, când eu încerc să mă apropii de tine, în chiar clipa aceea tu te retragi. Așa ai

făcut tot timpul de când te-am cunoscut și așa vrei să faci și de-aici înainte." Atunci ea rosti ca o sentință: „Așa sânt."

Dar nu se ridică să plece, cum spusese.

XXI

Rămăsei mut în fața acestei declarații oarbe în care erau concentrate ca într-un nucleu indestructibil acceptarea fără cenzură a ceea ce sântem, trufia liniștită a unei vechi descoperiri că nu putem să fim cum nu sântem și că nici o aventură n-a putut și nu va putea ispiti acest eu, bun sau rău, care constituie singura realitate a celui căruia îi e dat să parcurgă o viață, să accepte să lupte cu sine. La ce bun? Nu de-aia ne-am născut, ca să luptăm cu noi înșine, ci să trăim conform propriei noastre firi, bună sau rea. Nu pot să scot din mine ceva și să pun altceva. Transplantul se respinge de către imunitatea eului, chiar dacă acea parte din el care e bolnavă ar trebui înlăturată. Toți sântem, prin ceva din noi înșine, bolnavi, și acest ceva nu e un organ care poate fi extirpat fără riscuri, ca un apendice.

Așa era! „Da, zic, așa ești! Nu vrei să bei un pahar ca să nu te rătăcești și alături de mine în speranțe care nu se pot împlini. Atunci de ce dracului ai mai venit? exprimai rânjind această gândire anterioară. Omul e o speranță care nu se poate împlini! așa gândești. Crezi că te pot urma în această gândire de care nici măcar nu ești conștientă, dar te călăuzește?" „Faci ce vrei, zise foarte umilă, nu te înțeleg și cred că n-ai dreptate în nimic din ceea ce îmi spui. Ești surescitat și înțeleg că îmi porți pică de ceva (nu, gândii, simți, că te-am judecat în lipsă și te retragi fără curiozitate și dorință să afli de ce te-am judecat și să te aperi...), în timp ce eu m-am pregătit zăpăcită pentru clipa asta când aveam șă te revăd..." „O, da, exclamai, ce lungi sânt pregătirile tale!" „Sânt, îmi răspunse. Ce îți puteam oferi dacă veneam mai devreme?" „Nimic, zisei, chipul tău, ființa ta, privirea ta, surâsul, glasul tău minunat de altădată, toate acestea n-au însemnat niciodată nimic!"

Se posomorî iarăși, se uită într-o parte. „Da, îmi spuse, n-au însemnat nimic! Au însemnat pentru tine! Dar eu, eu cu ce m-am ales din partea ta?! Ai contemplat vreodată această întrebare?" „E adevărat, nu! strigai. Aiurea, am fost obsedat să descifrez enigma ta. Nu mi-ai dat răgaz să-ți ofer comori ale ființei mele fabuloase. Comori fabuloase aveai numai tu, ce să zic, o căsătorie ascunsă, o dragoste indecisă, pe cine să iubești mai mult, pe un

dipsoman foarte apropiat de sufletul tău, dar foarte desagreabil prin violențele lui, sau pe un individ scos din circulație, fost universitar și eșuat la o oarecare *Oraca*, în funcția de contabil... N-am dreptate în nimic din ceea ce îți spun? continuai să strig. Ce bine ar fi! De ce n-ai cerut divorțul după ce ți-ai dat seama, cum mi-ai spus atunci, că te-ai procopsit?“

Nu-mi răspunse. Se uita iarăși într-o parte, de astă dată senină, însă cu o expresie care sugera că nu mai era acolo, adică chiar plecase, așa cum spusese, și numai pentru că era uitucă nu plecase și fizic. Avui și eu net senzația că vorbisem singur, iar întrebarea mea finală mi se păru de o naivitate lamentabilă. Doar stabilisem în mine însumi care era adevărul.Ași fi vrut să nu fie așa? Desigur, așteptam de la ea o desvăluire, uitând că ea desvăluiri nu făcea decât ca să spună o minciună (una singură fusese adevărată, cea din studenția ei, în prima noastră noapte de dragoste, dar asta pentru că îi eram străin; generație bizară de fete care s-au golit de viață interioară, n-au secrete față de necunoscuți), când i-am devenit apropiat a apucat-o regretul că s-a „procopsit“, că, adică s-a pomenit că iubește. Dar nu atât de tare încât să se desvăluie și să-mi spună în sfârșit că nu e liberă și să ceară chiar a doua zi divorțul. Dimpotrivă, i-a trimis dipsomanului un mesaj, să vină adică s-o ia, de ce altceva?

Deodată întoarse capul și mă fixă îndelung și avui net senzația că îmi ghicise gândurile. „O să-ți pară rău de tot ce mi-ai spus și gândești“, îmi șopti cu vechea ei umilință și în aceeași clipă un potop de lacrimi îi inundă obrajii, pe care și-i șterse imediat cu o stranie disperare, ai fi zis furioasă că prin aceste lacrimi eu ași fi putut ghici o desvăluire. Chiar și ghicii: nu mă mai iubea, dar nu se așteptase ca nici eu să n-o mai iubesc. Îi apăruse poate în suflet vechea și secreta ei panică de fată că nu va fi iubită, la care se adăugaseră eșecul în căsătorie și apoi o nouă iubire care eșuase în pușcărie? Acum era liberă și venise să-și vadă iubitul și iată cum o primise el!

„Bineînțeles, zisei, de astă dată aproape în șoaptă și avui o bruscă tandrețe care mă copleși, o să-mi pară rău. Bineînțeles, repetai, te iubesc și sânt și eu disperat că...“ Nu-i spusei de ce sânt disperat, dar gândul mi se formulă totuși în minte... că am devenit străini. Într-o iubire, gândii eu mai departe, sufletul se predă. Cine n-are curaj, poate înșela o vreme, ba chiar multă vreme, simulând abandonul, dar într-o zi se *întâmplă* ceva, nu chiar ceva catastrofic, cum ni s-a întâmplat nouă, ci ceva cu totul obișnuit, cum ar fi de pildă ca simulantul să se îndrăgostească deodată sincer și total de cineva, și atunci devine de o necruțare bestială, nu mai concepe nici măcar

să i se ceară să renunțe, să zicem, la maniera în care o face, își distruge cu brutalitate familia, își părăsește copiii... „Te iubesc, Suzy, dar mă tem că mă vei părăsi fără șovăire când din întâmplare te vei îndrăgosti simplu, fără efort, spontan și tumultuos de un ins față de care nu mai trebuie să joci nici o comedie. Asta e consecința nesincerității: neîncrederea! Și din neîncredere se naște temerea că nu fericirea te așteaptă în viitor, ci lovitura: o vei primi în mod sigur. Or, eu m-am săturat să primesc lovituri.“ „Îți repet, zise ea, faci cum vrei. Dar eu nu cred că e bine să iei hotărâri de unul singur.“ „Ai dreptate, murmurai surprins, și valul de tandrețe pentru ea reveni. Da, repetai, ai dreptate. Nu voi lua hotărâri de unul singur.“

Se ridică și se pregăti de plecare. Îi ținui mantoul și ea se răsuci apoi și mă îmbrățișă și clipe lungi ne chinuirăm chipurile, lipite strâns, ca și când am fi vrut amândoi să devenim o singură entitate și sufletele să ni se contopească, cum se întâmplase cu adevărat în acea seară de revelion. Dar nu ne sărutarăm. Nu de sărutări duseserăm lipsă cât timp trăiserăm împreună.

XXII

Da, avusese dreptate, fusesem necruțător: nu trebuia să iau hotărâri de unul singur. Încât, după ce redevenii liber, continuarăm să trăim împreună, ca înainte, dar asta nu dură mult și curând ne despărțirăm definitiv. Am spus *ca înainte*, dar nu se mai putu ca înainte, fiindcă nu mai eram aceiași. Vraja, cum se zice, se spulberase, deși noi încercarăm la început s-o reînviem. Ea însă, dorind să fie sinceră, cum înțelesese din învinuirile mele că nu fusese, zădărnici acea reînviere și mă făcu să descopăr că eu iubisem pe nesincera aceea, care mă fermeca, și nu pe sincera asta fără vocație: nu mai știa să fie fascinantă. Sursa misterului unui suflet e insondabilă. Sinceritatea poate ameți mult mai tare decât falsul mister al minciunii, dar exercițiul seducției ei nu se făcuse pe sinceritate și era prea târziu, adică era prea bătrână acum ca să se schimbe. Iar să continui eu ca mai înainte nu se mai putea, nu mai aveam în fața mea o ingenuă ca atunci când o cunoscusem, ea nu mai putea simula perplexitatea, uimirea... Pe scurt, nu mai avea putere asupra mea... Întâlnirile noastre erau tot mai scurte, tot mai terne, tot mai rare.

Într-o zi îmi spuse cu un aer preocupat că a reușit să obțină un pașaport, să plece în Italia, unde au chemat-o niște rude. Rudele, adică, au reușit să

obțină acel pașaport. „Te mai întorci?“, o întrebai. „Bineînțeles că mă întorc“, protestă ea. Bineînțeles că mințea. Nu se mai întoarse...

Mi-am recitit acest lung manuscris și, dincolo de ceea ce el conține, m-a uimit barbaria concretului, pe larg etalat, și cu plăcere vizibilă, și pe care nu l-am putut ocoli fiind încredințat că astfel m-ași fi chinuit îndelung, fără să obțin, spiritualmente, eliberarea totală a conștiinței mele de ceea ce am trăit. Am fost ispitit, o clipă, să-l arunc pe foc. Și totuși, mi-am spus, trebuie să-i dau drumul să meargă. Mulți dintre semenii mei au gândit poate la fel, au jubilat ca și mine, au suferit și au fost fericiți în același fel. Mitul acesta al fericirii prin iubire, al acestei iubiri descrise aici și nu al iubirii aproapelui, n-a încetat și nu va înceta să existe pe pământul nostru, să moară adică și să renască perpetuu. Și atâta timp cât aceste trepte urcate și coborâte de mine vor mai fi urcate și coborâte de nenumărați alții, această carte va mărturisi oricând: ...dacă dragoste nu e, nimic nu e!...

FINE